LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԲԵՐԵԽԵՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՏՈՒԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ MERCREDI 1 Aout 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2561

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— o.o —

Ճիշդ քսան տարի առաջ, այս օրն էր որ կը պայթէր Մեծ Պատերազմը, աշխարհասասան ցնցումներով...

Ամբողջ 52 ամիս, արիւնը հոսեցաւ գետերու պէս, Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։

Առաջին Թնդանօթը հազիւ արձակուած, արդէն զէնքի տակ էին քսան միլիոն զինուորներ՝ Եւրոպայի մէջ։ Երբ կռիւը աւարտեցաւ, այս անհամար բանակին տասը միլիոնը կը գտնուէր ռազմաճակատին վրայ։

Եւ մարդիկ, ա՛յն օրուան սակերով, կը հաշուէին թէ պատերազմը երեք հարիւր միլիոն ֆրանքի կը նստի ամէն օր։

Չխօսինք մարդկային կորուստներու մասին։ Մինչեւ այսօր ալ, քսան տարի վերջը, միլիոնաւոր հաշմանդամներ ման կուգան աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ, իրենց թշուառութիւնն ու անդամալուծութիւնը ազդարարելով օրուան իշխանաւորներուն եւ ունեւորներու երեսին։

Եւ չխօսինք մե՛ր կորուստի մասին,— անճիտումը աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդի եւ ցիրուցան «Ելք»ը մնացեալին, ի խնդիր հացի եւ ապաստանի...

×

Ի՞նչ է փոխուած այսօր,— քսան տարի վերջը։

Ժողովուրդները աւելի հանդի՞ստ են այսօր։

Վերահաստատուա՞ծ են ազգային սահմանները։

Յաղթանակա՞ծ է արդարութիւնը։

Ընդմիշտ մեռա՞ծ է աշխարհակալութեան տենչը։

Ամո՞ւր է խաղաղութիւնը։

Այլ եւս վախ չունի՞նք նոր պատերազմէ մը։

Պատասխանը փնտռեցէք այն լեռնակուտակ թուղթերուն մէջ որ գիզուած են 1918 նոյեմբեր 11էն ի վեր, եւ կը դիզուին անընդհատ։ Եւ փնտռեցէք նոր սպառազինութեանց մէջ, որ սկսան զինադադարէն անմիջապէս յետոյ, եւ այսօր հասած են, արդէն, ջղագրգիռ աստիճանի մը։

Կրնա՞ք ցուցնել մէկ հատիկ պետութիւն, յաղթական թէ պարտեալ, որ իր սպառազինութիւնները նորոգած, բազմապատկած չըլլայ, հաշտութեան դաշնագիրներու ստորագրութենէն քանի մը տարի վերջը։ Նոյն իսկ անոնց կրճատման փորձերու, խաղաղասիրական ժողովներու եւ ճառերու տեղատարափին տակ։

Եւ կրնա՞ք ցուցնել որ եւ է երկիր, ուր աշխատաւոր բազմութիւնները ահագանգ չհնչեցնեն, իրենց կազմակերպութեանց միջոցաւ, ի նախատեսութիւն նոր եւ աւելի ահաւոր, աներեւակայելի սպանդի մը։

Միայն մեր շրջապատի մասին խօսելով, դեռ անցեալ շաբթու էր որ օդանաւային ռազմափորձեր կատարուեցան Լոնտոնի եւ Լիոնի մէջ։

Եւ պատրաստութիւնները այնքան սրընթաց կ'երթան որ, մինչ երկուշաբթի օր Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ ազդասիրական ճառեր կը խօսուէին, ի նպաստ օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման, Փարիզի մէջ, Ոստիկանութեան վերատեսուչը հրամանագիր մը կը հրատարակէր կազմրգել դիմակներու եւ գործիքներու վաճառման մասին։ «Այսօրուընէ սկսեալ, ամէն մարդ կրնայ գնել իր ուզած գործիքը»...։

Դարձեալ մեր շրջապատէն առնելով օրինակը, ի՞նչ կ'ապացուցանէ ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միացեալ ճակատը, 14 տարուան կատաղի մենամարտէն յետոյ։

Գործակցութեան դաշինքը ստորագրուած է արդէն, եւ հաւաքական ցոյցերը սկսան կիրակի օր, Պանթէոնի առջեւ, Ժօռէսի մահուան քսանամեակին առթիւ։

Չէ՞ որ ընկերվարութեան հռչակաւոր առաջն ալ խուարեցաւ, զոհ գնաց խելագարի մը գնդակին, ի խնդիր խաղաղութեան (1914 յուլիս 31)։

Մարդասպանը կը յայտարարէր, առաջին իսկ հարցաքննութեան.

— «Ժօռէս դաւաճանեց իր հայրենիքին, ընդդիմանալով ևռամեայ զինուորութեան։ Պէտք է պատժել դաւաճանները»։

Ցոյցեր սարքուած են այսօրուան համար ալ, յատկապէս պատերազմին դէմ, Ֆրանսայի թէ ուրիշ երկիրներու մէջ։

Ուրեմն, քսան տարի վերջն ալ նոյնքան վախ կը պատճառեն վառօդի եւ կայծի հոտերը։

Եւ իրաւամբ։ Մեծ պատերազմը — վերջի՛նը — ոչ թէ լուծեց վիճելի հարցերը, այլ նոր եւ աւելի խոր ճեղքեր բացաւ մարդկութեան սրտին վրայ, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային տեսակէտով։

Եթէ կայսրութիւններ փլան 1914-1918 եւ չորս մը ժողովուրդներ թօթափեցին օտար լուծը, ողջունելով իրենց վերածնութեան արշալոյսը, ուրիշներ կա՛մ տէր փոխեցին, եւ կամ դարձան հարկատու իշխանապետութիւններ։

Յետոյ, պարտեալները հազիւ մէկ-երկու տարի հանդուրժեցին բռնի պարտադրուած դաշնագիրներու, եւ անվերջ կը տրտնջան ու կը խլրտին, պահանջելով հաւասար իրաւունք ապրելու եւ... զինուելու։

Գերմանիա՞ն էր 1914ի փոթորիկին պատասխանատուն։

Նոյն Գերմանիան կրնայ ուղղակի կամ անուղղակի պայթեցնել նոր փոթորիկը, քանի որ դիմացն ունի միեւնոյն մրցակիցները, իսկ իր կիրքն ու դառնութիւնը տասնապատկուած են, ջախջախիչ պարտութեան եւ նուաստացման մը մաղձով։

Քսան տարի վերջը, մարդիկ իրար ատելու շատ աւելի զօրաւոր պատճառներ ունին։

Եթէ երէկ ատաւելապէս հողի եւ իշխանութեան պահանջն էր որ տուն կուտար արշաւանքներու, այսօր տնտեսական եւ ընկերային կիրքերը նոր թոյն, կաս եւ պայթուցիկներ կ'արտադրեն ամէն կողմ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

— o.o —

Վերատեսուչը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 31 թուակիր հրամանագրով մը, ոստիկանութեան վերատեսուչը հետեւեալ հրահանգները հաղորդեց առ որ անկ է.—

1. Արգիլուած է վաճառել այնպիսի կազարգել դիմակներ կամ գործիքներ (թորիչ կամ չէզոքացուցիչ գործիքներ) որոնք չեն լրացներ պատերազմական նախարարութեան պահանջած արհեստագիտական պայմանները եւ որոնց սկզբնական օրինակը արժանացած չէ նախարարին հաւանութեան։

2. Ամէն գործիք որ ծախու հանուած կամ ծախուած է, պէտք է կրէ՝ ընթեռնելի ձեւով, դրոշմուած, ծակուած կամ տպագիր, շինող ընկերութեան անունը կամ վաճառանիշը եւ թուահամարը։

3. Բացարձակ պայման է անհատական պաշտպանութեան յատկացուած իւրաքանչիւր կազարգել դիմակ գնողին յանձնել հաշուեցոյց մը կամ ազդ մը, որ պիտի պարունակէ անհրաժեշտ բացատրութիւնները գործածութեան, պահպանման, վաճառման թուականի եւ գործածելի ժամանակի տեւողութեան են. մասին։

4. Ո՛վ որ կազարգել գործիք մը ունի անհատական պաշտպանութեան համար, կրնայ ներկայացնել քաղաքապետական բնալուծարանին, ստուգելու համար անոր գործածելի ըլլալը։

5. Քաղաքապետութեան մասնաւոր քննիչները կրնան ստուգումներ կատարել բոլոր այն խանութներուն մէջ ուր կազարգել գործիքներ կը ծախուին, գրաւել եւ քննութեան ենթարկել կասկածելի գործիքները եւն.։

*** Ոստիկանութեան վերատեսուչը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ թերթերու.

— Փարիզի եւ Սէնի նահանգին կրաւորական պաշտպանութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրները քննուած են մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ, բազմաթիւ ժողովներ տեղի ունեցած են մասնակցութեամբ երեսփոխաններու, ծերակուտականներու, քաղաքապետականներու, ականաւոր գիտուններու եւ մասնագէտներու։ Աշխատանքները վերջացած են եւ օրէնքով մը պիտի ճշդուի ծախքերու խնդիրը, զանոնք բաժնելով պետութեան, քաղաքապետութեանց եւ նահանգներու վրայ։ Ներքին նախարարը արդէն իսկ երեսփ. ժողովին յանձնած է օրինագիծը։ Քսան միլիոն ֆրանքի առժամեայ վարկ մը քուէարկուած է, որոշ ծրագրի մը գործադրութեան համար։

Մասնաւորապէս երկու խնդիրներ կը զբաղեցնեն հանրային կարծիքը,— ապաստան եւ կազարգել դիմակ։ Ինչպէս կը բացատրէին, վերջերս, մարաջախտ Փէթէն եւ զօր. Տիւշէն, կարելի չէ բաւականաչափ ապաստաններ նարել մեծ քաղաքի մը բնակիչներուն համար։ Փարիզի եւ արուարձաններու ապաստանները ճշդուած եւ ցուցակագրուած են։ Կարելի չէ ամբողջ ժողովուրդը տեղաւորել անոնց մէջ։ Հարկ պիտի ըլլայ տեղափոխել մէկ մասը, ի հարկին խրամներ բանալ պարտէզներու մէջ եւն.։ Ինչ կը վերաբերի կազարգել դիմակներուն, այսօր իսկ հրամանագիր մը հրատարակեցի, հսկողութեան տակ առնելու համար անոնց վաճառումը։ Շինողները պատասխանատու են անոնց արդիւնաւորութեան համար, եւ անսաստողները կամ կեղծողները պիտի պատժուին։ Այսօրուընէ սկսեալ, ամէն մարդ կրնայ գնել իր ուզած գործիքը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o.o —

« ՄԵՐ ԲՈՒՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ՀՌԵՆՈՍՆ Է »

Երկուշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, օդանաւային սպառազինութեանց մասին։ Վարչապետ Պ. Մաքտօնըլտ արձակուրդ առած ըլլալով, փոխանորդաբար խօսեցաւ Պ. Պոլտուին։ Ըստ թէ այս միջոցին Եւրոպայի կարգ մը մասերուն մէջ կը տիրէ վտանգաւոր ոգի մը զոր պէտք է խափանել, այլապէս անկարելի պիտի ըլլայ սպառազինութեանց կրճատումը։ « Ապագան անստոյգ է։ Չենք գիտեր թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ խրախուսել արեւելեան Լոքառնօն, որուն սկզբունքով հաւանութիւն տուած է կառավարութիւնը եւ վստահ եմ թէ պիտի տայ նաեւ երեսփ. ժողովը »։

Յետոյ խօսելով Գերմանիոյ մասին, չեշտեց թէ տարակոյս չկայ որ անոր վարիչները մեծ կարեւորութիւն կուտան օդանաւային սպառազինման։ Կացութիւնը վտանգաւոր է նաեւ այս ճակատին վրայ։ Այսպէս ընդհանուր կացութիւնը պարզելէ յետոյ, Պ. Պոլտուին կանգ առաւ Անգլիոյ օդային սպառազինութեանց վրայ։ « Մեր օդանաւային պաշտպանութեան միջոցները այնքան տկար են որ անմիջական բաժին մը կը ներկայացնեն հաւաքական ապահովութեան համար։ Բովանդակ աշխարհի մէջ, քանի մը տարիէ ի վեր ձգտում մը կը տեսնուի դէպի աւելի հզօր օդային ուժերու սահմանում եւ դէպի օդանաւային սպառազինութիւնը։ Մեր ծրագրին համաձայն, հինգ տարիէն պիտի ունենանք 1304 զինուորական օդանաւ, փոխան 844ի։ Այս յաւելումը ներդաշնակուած է միւս սպառազինութեանց հետ։ Պատճառ չկայ խուճապի մատնուելու, ոչ ալ « խաղաղութեան խղում » նախատեսելու մօտաւոր ապագայի մը մէջ, բայց անհրաժեշտ է խորհիլ քաղաքային բնակչութեան պաշտպանութեան մասին՝ ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու։ Կառավարութեան ծրագիրները գործադրուած են յաջողութեամբ։ Յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ ապահովել գործակցութիւնը տեղական իշխանութեանց, հանրօգուտ ընկերութեանց եւ այն բոլոր կազմակերպութեանց որ կրնան օգտակար ըլլալ։ Մօտաւոր ապագայի մը մէջ, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդելու համար հանրութեան։ Վերջացնելով, փոխ-վարչապետը չեշտեց.

— Մի՛ մոռնաք թէ օդանաւին գիւտէն ի վեր հին սահմանները գոյութիւն չունին։ Այսօր, երբ կը խօսինք Մեծն Բրիտանիոյ պաշտպանութեան մասին, այլեւս չենք խորհիր Տուվրի քարաժայռերու մասին, մեր մտածումը կ'երկարի մինչեւ Հռենոս։ Այսօր այնտե՛ղ է մեր սահմանագլուխը »։

Աշխատաւորականները եւ անկախ ազատականները պարսաւանքի քուէ առաջարկած էին օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման դէմ։

Վիճաբանութեանց ատեն խօսեցաւ նաեւ Պ. Չըրչիլ, նախկին նախարարը, որ միշտ կուսակից եղած է սպառազինութեանց յաւելման։ Ըստ թէ «Գերմանիան վտանգ մըն է որուն դէմ պէտք է պաշտպանուինք։ Այդ երկիրը արդէն բռնաբարած է հաշտութեան դաշնագիրը, օդանաւային ուժ մը ստեղծելով։ Անգլիոյ քաղաքային օդանաւերը պարզապէս առեւտրական գործիքներ են, մինչդեռ Գերմանիոյ քաղաքային օդանաւերը յատկապէս շինուած են անմիջապէս պատերազմական օդանաւերու վերածուելու համար։ Կառավարութեան նախատեսած միջոցները անբաւական են։

Այս ճառերէն յետոյ, պարսաւանքի բանաձեւը մերժուեցաւ 60ի դէմ 404 ձայնով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԵ՞Տ ԹԷ ԴԷՄ...

Մեր դրացի ժողովուրդներու կարգ մը վարիչները կ'առաջարկեն մեզի պատասխանել այս հարցին։

Ի՞նչ կրնար ըլլալ մեր պատասխանը, եթէ ոչ կարճ եւ մեկին՝ «*ոչ-դէմ*»։ Որովհետեւ հայ ազգի ներկայ քաղաքականութիւնը առայժմ չի կրնար վերցնել ոչ մէկ սուր պայքար։ Նոյնիսկ ներքին քաղաքականութիւնը բռնկած է սահմանափակել խաղաղ միջոցներու մէջ։

Մեր դրացիները ճիշտ կը տեսնեն երբ կ'ըսեն թէ՝ կարմիր թէ ներմակ Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը նոյնն է Կովկասի հանդէպ, որովհետեւ քաբիւղի պահանջքը կարելի չէ ուրիշ կերպ գոհացնել։

Բայց ճիշդ է դարձեալ որ Ռուսիա բնական թշնամին է Թուրքիոյ եւ բարեկամութիւնները ժամանակաւոր են։ Արդեօք ասիկա շատ լաւ սերտած ըլլալնուն համար չէ՞ որ Թուրքերը շատ մօտ են կովկասեան համաղաշնակցութեան մը հաստատման, անշուշտ առանց Հայերու մասին իրենց «խուլ ու համր» քաղաքականութիւնը փոխելու։

Եւ սակայն, ինչո՞ւ մեր դրացիները ալ խօսք չեն ըներ Թուրքերու եւ Հայերու առանձնայատուկ հանգամանքի մասին, եւ կը գոհանան լակոնական «Այն կողմերը գործ չունինք» մը փսփսալով, մինչդեռ շատ լաւ գիտեն որ *Հայերը անիրաւուած են եւ իրենց արդար իրաւունքը կը պահանջեն*։ Բայց իրաւունքը պահանջելը «գէշ մարդ» ըլլալ ըսել է դեռ, աւա՜ղ, եւ բիրտ ուժն է որ իր յոխորտանքը կ'արժեցնէ «համաշխարհային յեղափոխութեան» հետ եղբայրացած...

— Բարեկամնե՛ր, մենք բաւական փորձուեցանք երկսայրի սուրի տակ, այժմ կը ձգտինք բարեկամութիւն միայն պահել ամէն անոնց հետ որ կը ճանչնան մեր ազատ ապրելու իրաւունքը մեր ազգային դրօշին տակ եւ մեր անկախութիւնը ապահովող սահմաններով։

Մեր ժողովուրդը վերանորոգման շրջան մը կը բոլորէ, ունի ազգապահպանման մեծ հոգը Սփիւռքի մէջ եւ չի կրնար քաղաքական մարզանքներու յանձնել ինքզինքը։

ՍԼԱՔ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— o.o —

144 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞Ն ԱԶԱՏՕՐԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆՑՆԵԼՈՒ

Երկուշաբթի օր Վիէննայի մէջ սկսաւ յուլիս 25ի դաւադրութեան եւ առաջին առթիւ վարչապետ Տոլֆուսի սպանութեան հեղինակներուն դատավարութիւնը։ Իբրեւ սպանիչ ամբաստանուած են նախկին յիսնապետ Փլանէթթա, 34 տարեկան, որ երկու գնդակ պարպած էր վարչապետին վրայ եւ Ֆրանց Հոլցվէպէր, 30 տարեկան, նախկին զինուոր եւ վարիչը այն խումբին որ կռուեց վարչապետարանը։ Դատասրահը հազիւ 50 հոգի կ'առնէր։ Ունկնդիրներու մասին իւրաքանչիւր անկիւնը կեցած էր սուինաւոր զինուոր մը, իսկ բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին շէնքին բոլորտիքը։ Երկու ամբաստանեալներն ալ ամուսնացած են։ Փլանէթթա խոստովանելով հանդերձ թէ գնդակ պարպած է վարչապետին դէմ, բացատրեց թէ իր միտքը սպաննել չէր, այլ սկամայ պարպեց ատրճանակը։ Առաւօտեան նիստը վերջացաւ նախնական հարցաքննութիւններով։ Կէսօրէն յետոյ, անակնկալ տեսարան մը պարզուեցաւ։ Ինչպէս կը յիշուի, 144 դաւադիրները պատուոյ խօսք առած էին թէ ազատ անցք պիտի ունենան դէպի Գերմանիա, եթէ դուրս ելլեն վարչապետարանէն։ Նոյնիսկ հազարապետ (այժմ նախարար) Ֆէյ զինուորական խօսք տուած էր, այս յանձնառութիւնը գործադրելու համար։ Ուրեմն պաշտպան փաստաբանները պահանջեցին ազատ արձակել ամբաստանեալները։ Այս առթիւ, վկայութեան կանչուեցաւ հազարապետ Ֆէյ, որ հաստատեց թէ պայման չէր դրուած անձնատուութեան համար եւ թէ համաձայն տրուած խոստումին, 144 ամբաստանեալները պէտք է ազատ արձակուին եւ սահմանէն դուրս ելլեն նոյն իսկ հիմա... Այս յայտարարութեան վրայ, որ մեծ իրարանցում պատճառեց, բուն բանակցութիւնը կատարողները յայտարարեցին թէ յանձնառութիւնը պայմանաւոր էր, թէ վերջնագիր տրուած էր այն պայմանաւ որ «մարդ չմեռնի»։ Արդ, քանի որ դաւադիրները սպաննած են վարչապետը, այլեւս խօսք չի կրնար ըլլալ նախկին յանձնառութեան մասին։ Այս պարագան լուսաբանուելէ յետոյ, դատավարութիւնը շարունակուեցաւ։ Նախագահը հարցուց թէ ինչո՞ւ կռուեցին վարչապետարանը։ Փլանէթթա պատասխանեց.— « Որովհետեւ հրաման առած էի »։ Երբ հարցուցին թէ ո՞վ արձակեց հրամանը, ամբաստանեալը մերժեց յայտնել, եւ հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.

— «Նամակատուփին մէջ գտայ տոմս մը որ կը հրամայէր յաջորդ օրը Շթիֆթքիւլէրնէի մարզարանը երթալ։ Հոն հասնելով, ստացայ ատրճանակ մը եւ 16 յաւելուածական փամփուշտ։ Կէս օրը 15 վայրկեան անցած էր, երբ իմացայ թէ այն գործողութիւնը որուն պիտի մասնակցէի, ուղղուած էր վարչապետութեան դէմ։ Առաւել մը ի վեր գիտէի թէ յարձակում մը ծրագրուած էր եւ մեզի ըսած էին թէ պետական պաշտօնատարներ ալ պիտի մասնակցին. որով գործողութիւնը կը դառնար օրինաւոր»։

Յետոյ խոստովանեցաւ թէ երբ 150 հոգի մտած էին վարչապետարան։ Նկարագրեց իր հանդիպումը նախարարներուն հետ եւ կրկնեց թէ սպանութիւնը չուզեց մը տեսնելով իր գլխուն վերեւ, ակամայ քաշեց ատրճանակը եւ տեսաւ որ մարդ մը զարկած է...

Տարակոյս չկայ թէ երկու ամբաստանեալները մահուան պիտի դատապարտուին այսօր-վաղը։

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիրոլի Քիցպիւհէլ քաղաքին մէջ պաշարուեցան հարիւր հիթլէրականներ։ Այս առթիւ բռնուեցան բազմաթիւ ռումբեր, որոնք բաւական էին ամբողջ քաղաքը օդը հանելու համար։ Ռումբերը պահուած էին կարգ մը պանդոկներու մէջ զորս կը բանեցնէր նախկին քաղաքապետ մը։ Պանդոկապետը եւ երկու եղբայրները փախան, բայց երրորդ եղբայրը ձերբակալուեցաւ։ Գերմանիոյ մէջ շինուած եւ վերջին զրուցեամբ 75 ռումբեր բռնուեցան կառատան մը մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԱՆԱՐԴԱՐ ՎՃԻՌԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք» կը գրէ, «ԱՆԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՎՃԻՌ ՄԸ» խորագրին տակ (17 յուլիս).—

Բոլոր անոնք, որ ուշի ուշով հետեւեցան Նիւ Եորքի դատավարութեան, անկասկած անակնկալի եկան եւ ծայր աստիճան ապշեցան կարդալով ճիւրիի գգայացունց դատավճիռը:

Ամբողջ հինգ շաբաթ մեր ընթերցողները ամենալայն կերպով պատեհութիւն ունեցան ծանօթանալու այն բոլոր վկայութիւններուն, հարցաքննութիւններուն եւ անցուդարձերուն, որոնք տեղի կ'ունենային Նիւ Եորքի դատարանին մէջ եւ զոր մեր թղթակիցը օրը օրին ամենայն մանրամասնութեամբ եւ հարազատօրէն կուտար «Հայրենիք»ի էջերուն մէջ: Ամէնքն ալ տեսան, թէ դատավարութեան ընթացքին դատախազը չկրցաւ ներկայացնել որ եւ է փաստ, որ աներկբայելի կերպով ապացուցանէր, թէ ամբաստանուած ինը անձերը ա) սպաննած են Ղեւոնդ արք.ը եւ բ) անոր համար դաւադրութիւն մը կազմած են:

Մենք վստահ ենք, որ ոեւէ անկողմնակալ եւ բացարձակապէս անաչառ դատարան պիտի թոյլ տար իրեն ներկայացուած խիստ կասկածելի տուեալներու հիման վրայ երկու հոգի խստագոյն պատժի դատապարտել եւ եօթը հոգի ալ երկարատեւ բանտարկութեան:

Սակայն, դժբախտաբար, դատավարութեան ընթացքին պարզուեցաւ՝

Ա.— Որ դատաւորը նախապաշարուած էր մեղադրող կողմէն եւ նկատելի կողմնակցութիւն ցոյց կուտար, որուն դէմ պաշտպան փաստաբանը քանիցս բողոքեց բուռն կերպով եւ եղած չարք մը ապօրինութեանց պատճառով նոյն իսկ պահանջեց նոր դատավարութիւն.

Բ.— Որ ամբաստանեալներու երդուեալ թշնամիները ոչ միայն սպառնական նամակներ, այլ եւ մասնաւոր գրութիւններ ուղղած են ճիւրիի անդամներուն՝ զանոնք նախապաշարելու համար.

Գ.— Որ ամբաստանեալներու անձնական թէ կուսակցական թշնամիները, ինչպէս իրենք իսկ խոստովանեցան իրենց թերթերու մէջ, իրենց տրամադրելի բոլոր միջոցներով կ'աշխատէին ազդել դատարանի վրայ՝ անպատճառ դատապարտութեան վճիռ մը հանել տալու համար:

Այսպիսի պայմաններու մէջ բնական էր սպասել, որ «Դուրեան յանձնախումբ» կոչեցեալի մարդիկը ոեւէ ջանք պիտի խնայէին կողմնակի միջոցներով ազդելու դատարանին վրայ, ամիսներէ ի վեր իրենց մոլեգնօրէն ուզած դատապարտութեան վճիռ մը հանել տալու համար:

Այս բոլոր պարագաներու լոյսին տակ միայն կարելի է մասամբ ըմբռնել, թէ ինչո՞ւ Նիւ Եորքի դատարանը այնքա՜ն կասկածելի տուեալներու վրայ տուաւ դատավճիռ մը, որ երբեք չէ՛ր բխեր դատավարութեան տուեալներէն եւ որ այնքա՜ն անակնկալ էր թէ՛ իր խստութեամբ եւ թէ՛ իր անարդարութեամբ:

Վստահ ենք, թէ որ եւ է աշխատանք պիտի խնայուի այս անարդար դատավճիռը օրինական ճանապարհով, այսինքն՝ նոր դատավարութեան մը միջոցով ջնջելու, ինչպէս որ ջնջուեցաւ Պոսթընի հրապարակային ժողովին առթիւ մեղադրուած մեր երեք ընկերներու սկզբնական դատավճիռը:

Ճիշդ է, նոր դատավարութիւնը այս անգամ կախուած չէ միայն ամբաստանեալներէն, ան կրնայ տեղի ունենալ կատարուած ապօրինութեանց հիման վրայ, բարձրագոյն դատարանին կողմէ դատավճիռը բեկանելու պարագային: Սակայն, որ այդպիսի բեկանում մը հնարաւոր է եւ նոյն իսկ անխուսափելի է ներկայ պայմաններու մէջ, այդ մասին մէկէ աւելի օրինական հիմեր կան:

Օրէնքի մէկէ աւելի ծանր խախտումները Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին լիակատար իրաւունք կուտան բողոքելու եղած անարդար դատավճռին դէմ եւ պահանջելու անոր բեկանումը ու նոր դատավարութիւն մը:

Կը հաւատանք, թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ ի վերջոյ եւ թէ հայ հասարակութեան մեծագոյն մասին խորին համոզումով անմեղ մարդիկ ի վերջոյ չպիտի կրեն դաժան պատիժ մը, որուն երբեք արժանի չեն:

X

Իսկ «Յուսաբեր», որ շարք մը խմբագրականներ նուիրած է այս ողբերգութեան, դիտել կուտայ «ԳԱՂՏՆԻ» խորագրին տակ (20 յուլիս).—

Օր մը, 1933 դեկտ. 24ին, Նիւ Եորքի հայ եկեղեցիին մէջ, պաշտամունքի ատեն, անծանօթներու կողմէ դանակի հարուածով սպաննուեցաւ ամերիկահայ գաղութի նախկին առաջնորդը, Ղեւոնդ Դուրեան:

Իր դիակը ոտքի հանեց բոլոր հակահայ ուժերը,— Թուրք, Ռուս եւ «Հայ»:

Համբաւաւոր պղծութիւնը, որ «Միացեալ» տիտղոսը կը կրէ, չաղախուեցաւ առաւելապէս իր դիակին շուրջ:

Եթէ իրական ըլլար այն արցունքը, որ «Միացեալ»ի աչուրներէն—Թուրք, Ռուս եւ «Հայ» —թափուեցաւ «սուրբին» դիակին վրայ, ապա աշխարհ պիտի խեղդուէր հեղեղէ:

«Միացեալ»ը որոշեց հետապնդել Դուրեանի դատը:

Եւ բանը գործ դարձնելու համար՝ ընտրեց յատուկ Յանձնախումբ մը, զայն օժտելով ամենալայն լիազօրութիւններով:

Իր ընտրութենէն անմիջապէս վերջ Յանձնախումբը անցաւ գործի:

Հանգանակեց մեծամեծ գումարներ, դատին շուրջ համախմբեց շուրջ 70 վկաներ, խմորեց իր հետեւորդներու տրամադրութիւնները ի նպաստ «սուրբ»ին, եւ դատը դեկտ. 24էն բերաւ ու հասցուց մինչեւ յունիս 7 եւ անկէ ալ մինչեւ յուլիս 14:

Հանրութենէն անյայտ մնացին այս խորհրդաւոր մարմնին կապուած բոլոր պարագաները:

Չպարզուեցաւ մինչեւ այսօր թէ.—

Ա.— Ո՞վ ընտրեց այս մարմինը, ե՞րբ եւ ի՞նչ պարագաներու տակ.

Բ.— Որո՞նք են Մարմնի անդամները եւ ի՞նչ լիազօրութիւններ ունին անոնք.

Գ.— Ե՞րբ կը լրանայ մարմնի ընտրութեան ժամանակաշրջանը եւ որո՞ւ առջեւ պատասխանատու է ան.

Դ.— Որմէ՞ եւ ի՞նչ գումարներ հանգանակած է եւ ո՞ւր, ի՞նչ նպատակներու ծախսած է այդ գումարները:

Այս բոլոր հարցերը ցարդ իրենց պատասխանը չունեցան:

Գաղտնաբար, հանրութենէն բոլորովին գաղտնի ուժերու կողմէ եւ բոլորովին գաղտնի պայմաններու մէջ, օր մը կ'ընտրուի գաղտնի մարմին մը, որ ամիսներ շարունակ գաղտնի գործունէութիւնը կը ծաւալէ, գաղտնի աղբիւրներէ գաղտնի գումարներ հանգանակելով եւ գաղտնի անձերու ու գաղտնի նպատակներու վրայ ծախսելով:

Եւ այս ամէնը կապակցութեամբ դատի մը, որ գերազանցաբար հանրային բնոյթ ունի եւ ուր բախտախաղի դրուած է ինը անձերու կեանքի եւ մահուան խնդիրը:

Եթէ բարի են Յանձնախումբի նպատակները, ինչո՞ւ գաղտնի են իր գործերը:

Եթէ լոյս եւ արդարութիւն կ'որոնէ Յանձնախումբը, ինչո՞ւ մութ եւ անթափանց քօղի տակ կը պահէ իր գոյութիւնը:

Որո՞նք են Յանձնախումբի անդամները, որ դատի սկիզբէն մինչեւ այսօր իրե՛նց միայն յայտնի միջոցներով եւ իրե՛նց միայն ծանօթ մարդոցմով կազմակերպեցին եւ վարեցին այս ամբողջ գործը:

Դատին կապուած բոլոր զարհուրանքներու կծիկը կարելի պիտի ըլլայ քակել այն ատեն միայն, երբ վեր բարձրացուի քօղը այս գաղտնի մարմնի վրայէն:

Ստոյգ է եւ անառարկելի, որ դատախազութիւնը մինակը չվարեց Դուրեանի գործը:

Դատին կապուած ամբողջ նիւթն ու վկաները հայթայթեց առաւելապէս այս մարմինը, որ Դուրեանի դատին միջոցով բացառաբար քաղաքական պայքար կը մղէ, իր այս պայքարին (Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած) զոհ բերելով ինը անմեղ Դաշնակցականներ:

Դաշնակցականներ դատապարտել կը նշանակէ Դաշնակցութիւնը դատապարտել,— այս է համոզումը, նպատակն ու նշանաբանը այն պայքարի մէջ, որ այսօր Դուրեանի դիակին շուրջ կը մղուի մեր դէմ:

Եւ որովհետեւ թշնամին որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան անպայման դատապարտանքի վճիռ հանել Դաշնակցութեան դէմ, ուստի եւ որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան անպայման դատապարտել տալ ինը Դաշնակցականները, եթէ մինչեւ իսկ այս վերջինները բոլորն ալ անմեղ եւ արդար մարդիկ են:

Իսկ այս գործ մըն է, որ կարելի չէ չթաքցնել:

Աշխատանք մըն է այս, որուն հեղինակը անկարող է քօղ չառնել իր վրայ եւ մութին մէջ չմնալ:

Որո՞նք են Յանձնախումբի անդամները եւ ի՞նչ գործեր կատարած են անոնք:

Ինը դատապարտեալները այս հարցերուն պատասխանին կը սպասեն,— պարզ, մեկին եւ որոշ:

Կը սպասէ նաեւ հայ հանրութիւնը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Հայ զինուորներու քաջութիւնները արձագանգ գտած էին մինչեւ հեռաւոր աշխարհները: Այսօր «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պիտի ներկայացնեմ շատ պատուական դրուագ մը, որ յիշատակուած է Լուկիանոս Շամշատացիին «Սուտ իղձ» վարքին մէջ: Սոյն դէպքը տեղի ունեցած էր Մեծ Հայաստանի Բակուր թագաւորին օրով, որ թագաւորած էր Քրիստոսէ վերջ՝ 160—163 թուականներուն:

Հայաստան անկախ էր ու զօրաւոր: Եփրատ գետէն մինչեւ Կասպից ծովուն ափերը, հայկական ընդարձակ պետութեան սահմանները կը գծուէին ուր բազմամիլիոն հայութիւն մը կ'ապրէր բարգաւաճ ու հպարտ:

Կապադովկիոյ գահին վրայ բազմած էր սէգ Սեւերիանոս «Հռովմէական» քաջ իշխանը, որ Մարկոս Աւրելիոս մեծ կայսեր դաշնակիցն ու մտերիմն էր:

Սեւերիանոս շատ կը նախանձէր բարգաւաճ հայկական թագաւորութեան, ու մասնաւորապէս հայ անպարտելի ու դիւցազն զինուորներուն: Յանկարծ օր մը վճռեց բնաջնջել հայկական անյաղթ գունդերը, բայց այսպիսի յանդուգն ձեռնարկի մը դիմելէ առաջ փութաց պատգամ հարցնել երազատես Աղեքսանդր անուանի քրմապետին:

Մեծ քրմապետը առանձնացաւ աստուածներու մեծ պանթէոնին մէջ, երկար խոկաց եւ գուշակեց Սեւերիանոսի յաղթանակը, ու իր հետեւեալ պատգամով ջատագովեց յանդուգն հայատեացին ձեռնարկը.

Պիտ' հարուածես նետովդ Հայեր, Պարթեւներ,
Դառնաս Հռովմ, Տիբերիսի շողշողուն ջրերէն՝
Առնես պսակ այրող քու ճակտին···:

Հռովմէացիք ու Կապադովկիացիք հաւատացին:

Սէգ Սեւերիանոս ահեղ լեգէոններով մտաւ Հայաստան: Բայց միայն երեք օրուան ճակատամարտին մէջ, իր բոլոր բանակը ոչնչացաւ: Սեւերիանոս գերի չիյնալու համար, յուսահատ՝ սուրին վրայ իյնալով վերջ տուաւ կեանքին:

Հայ աստուածները յաղթած էին Կապադովկիոյ ու Հռոմի աստուածներուն: Հռովմ սահմռկեցաւ: Աղեքսանդր քրմապետը սարսուռով ջնջեց իր առաջին պատգամին գրութիւնը ու հետեւեալ բառերը արձանագրեց.—

Դէպ' Հայաստան զօրք մի' տանիր, լաւ չէ այդ,
Մի' գուցէ մարդ մը կնազգեստ իր տխուր նետով
Մահ տայ քեզ, ու վերջ դնէ լոյս կեանքիդ»···

Հայ բանակը յաղթական կը դիմէր իր արքային մօտ, աւետելու համար, այս մեծ յաղթութիւնը, մինչ Աղեքսանդր քրմապետը ծնրադիր կ'աղօթէր իր ոսկեկէզին առջեւ··· Հայատեաց Սեւերիանոս Կապադովկիացին ոչ եւս էր···

Այսպէս եղած էին հայ բանակին հերոսութիւնները:

Այսպէս յաղթած էին Ուրարտացիները Ասորեստանին: Այսպէս յաղթած էր Երուանդը Մարերուն, Արտաշէսը՝ Սելեւկեաններուն, Տիգրանը բոլոր Ասիոյ, Տրդատը՝ Պարսիկներուն, կարմիր Մուշեղ Մամիկոնեանը Ձիրաւին մէջ, Վարդանանք Աւարայրին մէջ, Աշոտ Բագրատունին՝ Արաբներուն, Ռուբէն՝ Բիւզանդացիներուն, Լեւոն՝ Իկոնիոյ Սուլթանին, Հեթում՝ Մէմլուքներուն ու 1918-ին հայ բանակը Սարդարապատին մէջ:

Երեքհազարամեայ հայ բանակին քաջութիւնները նոյն ձեւով կը շարունակուին:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ).— Ն. Վ. Շահնշահ Փէհլէվին երբ Թաւրիզ հասաւ Թուրքիա անցնելու համար, Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդ Ներսէս արք. հեռագրով շնորհաւորեց ժամանումը, մաղթելով բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն: Շահնշահը պատասխանեց շնորհակալութեան եւ գոհունակութեան խօսքերով, (հեռագրով):

** Պարսից աշխարհահռչակ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմագիր Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ կառավարութիւնը որոշած է վայելուչ յուշարձան մը կանգնել Ֆերդովսիի դամբարանին վրայ, որ կը գտնուի Խորասան նահանգի Թուս քաղաքին մէջ: Յուշարձանի ծախքերը հոգալու համար կառավարութիւնը կազմակերպեց մեծ վիճակախաղ մը՝ 160,000 տոմսերով, որոնցմէ շահեցան 16,000 տոմսեր: Իւրաքանչիւր տոմսակ կ'արժէր 10 րիալ (10 Ֆր.): Վիճակախաղը տեղի ունեցաւ վերջերս, ամենամեծ գումարը՝ երկու հարիւր հազար րիալ (նոյնքան Ֆր.) շահեցաւ 61,700 թիւը, որ կը պատկանի Ատրպատականի Ղարատաղ գաւառացի Թաւրիզաբնակ Մեսրոպ Սարգսեանին: Գումարը շուտով պիտի վճարուի Պ. Մեսրոպին, որ անշուշտ շօշափելի գումար մը պիտի նուիրէ Ատրպատականի ազգային դպրոցներուն, գրաւելու համար իր արժանի տեղը յիշեալ դպրոցներու բարերարներու շարքին մէջ:

** Յունիս ամսուան մէջ տեղի ունեցան Թաւրիզի ազգային դպրոցներու տարեվերջի հանդէսները: Կրթական տագնապէն յետոյ մեր դպրոցները 1933—34 ուսումնական տարեշրջանին տնտեսական ծանր տագնապի մատնուած են: Ազգային երեք դպրոցները մօտ վեց հազար թուման (60,000 ֆրանք) բաց ունին: Ուսուցիչները 3—6 ամսական կը պահանջեն դպրոցներէն, բայց ոչ դրամ կայ եւ ոչ ալ ստանալու յոյս: Ձեռք առնուած միջոցները խիստ անբաւարար են այդ հսկայ բացը գոցելու համար: Հանդէսներու ընթացքին տեսուչները կարդացին ուսումնական տեղեկագիրներ դպրոցներու ներքին կեանքի եւ դպրոցական ծրագրի փոփոխութեանց մասին: Հոգաբարձութիւններն ալ ներկայացուցին դրամական հաշուեկշիռները: Առաջնորդը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց դպրոցական վարչութեանց, որ անհնարին զոհողութիւններով վերջացուցին ուսումնական տարին, շնորհակալութեան խօսքեր ուղղեց Մեծ Իրանի վեհապետին, ժողովուրդին եւ յանուն հայ ժողովուրդի յայտնեց երախտագիտական զգացումները բուռն ծափերու մէջ: Այս տարի Ատրպ. Հայոց Կեդր. դպրոցն աւարտեցին մօտ 40 երկսեռ աշակերտներ, միջնակարգ ուսման վկայականները զորս բաժնեց Պարսից կրթական նախարարութեան Ատրպատականի տեսուչը եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեց աւարտողներուն, ինչպէս նաեւ գոհունակութիւն եւ շնորհակալութիւն դպրոցին, խոստանալով միջնորդել կառավարութեան, որ մասնաւոր դրամական օգնութիւն ընծայէն հայոց դպրոցներուն:

** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Թաւրիզի մասնաճիւղի եւ սկաուտներու Միութիւնը երեխաներու, աշակերտներու եւ պատանիներու համար շատ օգտակար եւ ունի բազմատեսակ դրական արդիւնքներ: Այս Միութեան վարիչներն ու վարչութեան անդամները մեծ բարեխղճութեամբ կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները, կանոնաւոր աշխատանքով եւ օրինակելի կարգապահութեամբ: Հասարակութիւնն ալ իր կարգին կը գնահատէ Միութեան ջանքերը եւ կ'ընծայէ իր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը: Այս Միութիւնը յունիս 24ին տուաւ տարեկան մարզահանդէսը, որուն ներկայ էր խուռն ժողովուրդ: Մարզահանդէսի դրամական արդիւնքը բաւարար էր:

** Թաւրիզի երկսեռ գիմնազիոնը եւ հայկական մանկապարտէզներն ալ վերջացուցին իրենց տարեկան աշխատանքները եւ տուին ամավերջ հանդէսները՝ ներկայացնելով իրենց կրթական եւ տնտեսական վիճակի զեկուցումները:

** Անմխիթար պատկեր ունի նաեւ Ատրպատականի հայ գաւառական դպրոցներու տնտեսական վիճակը: Գիւղական ուսուցիչներու մեծ մասը դեռ ստացած չէ իր շատ խղճուկ ռոճիկի կէսը կամ կէսէն աւելին: Տնտեսական տագնապին վրայ աւելցնելով գիւղացիներու մէկ մասին անտարբերութիւնն ու անբարեխղճութիւնը լրիւ կը դառնայ գիւղական դպրոցներու խղճալի վիճակը, հակառակ ուսուցիչներու թափած ջանքերուն եւ խկապէս ծանր զոհողութեանց:

ՄԱՍԻՍ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔԱՆԴԵՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ՝ Պուրճ Համուտ թաղի տաղաւարներուն քանդումի գործողութիւնները սկսած են եւ բազմաթիւ անկարող թշուառներ մնացած են անտուն եւ անպատսպար:

Կ'իմանանք որ հրահանգ տրուած է նաեւ քանդելու «Նոր Սիս» թաղի եկեղեցին, որ նմանապէս տախտակաշէն է: Այս հրահանգը սակայն, մեծ յուզում պատճառած է տեղւոյն հաւատացեալ ժողովուրդին: Առաջնորդը հարկ եղած դիմումները կատարած է, յետաձգել տալու համար եկեղեցին քանդելու որոշումը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ
(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»» · · «««

Տեղաւորումէն վերջ տուրքէ զերծ ըլլալու տրամադրութիւններ

ՅՕԴ. 37րդ.— Ամէն կարգի տեղաւորուելիք անձերը հետեւեալ տրամադրութիւններէն պիտի օգտուին:

Ա.— Թիւ 1 շրջանին մէջ տեղաւորուածները 5 տարի, եւ թիւ 2 շրջանին մէջ տեղաւորուածները երեք տարի հողային, շէնքի, շահատուրքի եւ ճամբու տուրքերէն զերծ են:

Բ.— Այս անձերուն սեփականացուած կալուածներէն ժառանգութեան եւ փոխանցման տուրք չի գանձուիր:

Գ.— Նոտարներուն կողմէ պարտամուրհակները ձրի եւ առանց դրոշմատուրքի կը պատրաստուին:

Դ.— Թափուի արձանագրութիւնը ձրի կը կատարուի եւ թափուները ձրի կը տրուին: Նոյնպէս սեփականացում, խիթթէք եւ ուրիշ գործողութիւններ ձրի կը կատարուին:

Զինուորական ծառայութիւն

ՅՕԴ. 38րդ.— Ա., Բ., Գ., Դ., Ե., Զ. եւ Է. հատուածները գաղթականներու զինուորական ծառայութեան կը վերաբերին: Ը. հատուածը կը յիշատակէ թէ Թուրքիոյ մէկ կողմէն ուրիշ կողմ մը տեղափոխուածներուն զինուորական ծառայութեան տարիքի մէջ գտնուողներուն զինուորութիւնը երկու տարի կը յետաձգուի եւ անոնք ամենամօտիկ հետեւակներու գունդի մէջ միայն վեց ամիս զինուորութիւն պիտի ընեն:

ՅՕԴ. 39րդ.— Ա. 12 եւ 13րդ յօդուածներուն համաձայն, ձրի կը տրամադրուին տեղաւորուած անձերուն այս օրէնքին եւ 835 թիւ օրէնքին հիման վրայ տրուած կամ տրուելիք չարժուն գոյքերը եւ թիւ 1 շրջանին մէջ տեղաւորուածներուն տրուած կամ տրուելիք հողերը:

Առաջ պարտքով տրուածներէն յետնեալ պարտքերը այլեւս չեն պահանջուիր:

Բ.— 885 թիւ օրէնքին կամ արդի օրէնքին համաձայն, տեղաւորուելիքներուն երկար պայմանաժամով վճարելի պարտքի փոխարէն շէնք եւ հող կրնայ տրուիլ:

Գ.— Պարտքի վճարումը տեղաւորման յաջորդող 8րդ տարիին Սեպտեմբերէն կը սկսի եւ 20 տարուան մէջ ամբողջովին կը լրացուի: Կանխիկ վճարողներուն պարտքին կէսը կը շնորհուի:

Այս օրէնքէն առաջ փոխադրուածներուն տրուած շէնքերուն եւ հողերուն փոխարժէքը, իրենց տեղաւորման 8րդ տարիէն վերջ, 20 տարուան մէջ 40 հաւասար վճարումներով կը տրուի:

ՅՕԴ. 40 եւ 41րդ.— Պետութիւնը ամէն տարի պիւտճէին մէջ տեղաւորման ծախքերու գլուխի մը մէջ վարկ մը կը յատկացնէ:

Տեղաւորման Յանձնաժողով

ՅՕԴ. 42րդ.— Ներքին գործավարին կամ անոր կողմէ անուանուելիք անձի մը նախագահութեան տակ զանազան գործավարութեանց ներկայացուցիչներէ եւ երկրագործական պանքային կողմէ կազմուած Տեղաւորման Կեդր. Յանձնաժողովին պաշտօնն է՝ տեղափոխուելիք անձերուն տնտեսական, ընկերային եւ առողջական պայմանները նկատի ունենալով, ճշդել յատկացուելիք վայրերը, փնտռել տեղաւորման յարմար շէնքերը եւ հողերը, հսկել տեղափոխուածներուն փոխադրութեան եւ պետական օժանդակութիւնը ապահովել՝ մինչեւ անոնց ինքնաբաւ ըլլալը:

Գործադրութեան տրամադրութիւններ

ՅՕԴ. 43րդ.— Գաղթականներու, ապաստանեալներու, փախստականներու տեղափոխուածներուն իրենց տեղաւորման վայրը հասնելէն մինչեւ երեք ամիս, պարտաւորիչ է որ իրենց բաժնուին յատկացուելիք շէնքերն ու հողերը, ինչպէս նաեւ կատարուին թափուի գործողութիւնները:

Եթէ գազաի մը գաղթականները բազմութեամբ եկած են, այս պայմանաժամը մինչեւ վեց ամիս կրնայ երկարաձգուիլ:

Վարկ յատկացուած տեղերը, մինչեւ երեք ամիս պէտք է գործածուած ըլլան այդ վարկերը:

Պարտաւորիչ որ գաղթականներուն եւ տեղափոխուածներուն համար նոր շինուելիք շէնքերը մէկ տարուան, իսկ փախստականներունը երեք տարուան մէջ լրացուին:

Անհրաժեշտ պարագաներու մէջ տեղական հաշուակալութիւնները, թաղապետական եւ գիւղի սնտուկները եւ ժողովրդային հանգանակութիւնը պիտի օժանդակեն այս գործին:

Բոլոր պետական պաշտօնեաները, ամէն բանէ առաջ, պարտաւոր են գործադրել այս յօդուածին տրամադրութիւնները:

ՅՕԴ. 44րդ.— Կուսակալները եւ գայմագամները պատասխանատու են տեղափոխուածներուն տեղաւորման, անոնց իրաւունքներուն անթերի եւ ժամանակին տրուելուն եւ անոնց ինքնաբաւ վիճակի հասնելուն:

Կուսակալները եւ գայմագամները կրնան տեղական յանձնաժողովներ կազմել:

ՅՕԴ. 45րդ.— Կուսակալները եւ գայմագամները այս օրէնքին համաձայն, պարտաւոր են գործադրել Գործավարներու Խորհուրդին կամ ներքին գործավարութեան հրահանգները, նոյնպէս նահիէներու միւտիւրները, ապահովութեան պաշտօնեաները պատասխանատու են գործադրել կուսակալին եւ գայմագամին հրահանգները:

Զանցառուները պաշտօնէ կ'արտաքսուին:

ՅՕԴ. 46րդ.— Կուսակալները իրաւասութիւն ունին իբրեւ տուգանք կտրելու մէկ ամսականը, իսկ գայմագամներն ալ կէս ամսականը այն պաշտօնեաներուն՝ որոնք 43, 44 եւ 45րդ յօդուածներու տրամադրած պարտագրութիւնները չեն գործադրեր, անոնց հակառակ կը շարժին եւ [illegible]ման գործին մէջ թուլութիւն կը ցուցնեն:

ՅՕԴ. 47րդ.— Ընդհ. քննիչ [illegible]ուած վայրերուն մէջ, ընդհ. քննիչները առաջին պատասխանատուներն են այս օրէնքին գործադրութեան:

Զանազան տրամադրութիւններ

ՅՕԴ. 48րդ.— Թրակիոյ մէջ 1912 Հոկտեմբեր 18էն ի վեր տեղաւորուածներուն թափու տրուած հողերու տէրերը եթէ հեռացած են, անոնց հողերուն վրայ տեղաւորուածներուն նոր թափու կը տրուի:

Եթէ անոնց տէրերը մէջտեղ ելլեն, անոնց իբրեւ գաղթական նոր հող կը տրուին:

ՅՕԴ. 49րդ.— Այս օրէնքին գործադրութեան համար կանոնագիր պիտի պատրաստուի:

ՅՕԴ. 50րդ.— Այն օրէնքները կամ յօդուածները որոնց տրամադրութիւնները կը հակասեն ներկայ օրէնքին, ջնջուած են:

ՅՕԴ. 51րդ.— Օրէնքը իր հրատարակման թուականէն ի զօրու է:

ՅՕԴ. 52րդ.— Գործավարներու Խորհուրդը պաշտօն ունի գործադրելու այս օրէնքը:

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

Ճարտարագէտ Բունիաթեան հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրին.—

«Ներկայիս կը զբաղիմ մեծ ծրագրով մը,—Մշակոյթի եւ հանգստեան պարտէզին ձեւաւորումը:

Երեւանի նոր յատակագծին պահանջով՝ կ'աշխատիմ նոր թաղաշէնքեր կառուցման: Այդպիսի թաղաշէնքեր պիտի հիմնուին Արովեան, Նալբանդեան, Ամիրեան փողոցներուն մէջ: Այդ շէնքերը այնպէս մը պիտի կառուցուին, որ ճարտարապետական տեսակէտով ներկայացնեն օրկանական ամբողջութիւն մը:

Ըստ ակադեմական Թամանեանի յատակագծին, կ'ընդարձակուի Կոմունարներու պարտէզը (նախկին Անգլիական պարտէզը), կը վերաշինուի Շահումեան պարտէզը (քաղաքային պարտէզ), իսկ Ղուկաս Ղուկասեանի հրապարակին վրայ կը հիմնուի նոր պարտէզ մը:

Ամբողջ քաղաքը պիտի շրջապատուի կանանչ պուրակներու օղակով մը: Արովեան փողոցի վերեւի մասին վրայ՝ հանրակառքի շրջապատոյտին տեղը, պիտի տնկուին ծառեր:

Քաղաքին գլխաւոր պողոտան, որ պիտի անցնի Մշակոյթի Տան դիմացէն մինչեւ կոնդ, այժմեան Սպանդարեան եւ Ամիրեան փողոցներու մէջ ինկած թաղաշէնքերու տեղը, կ'ունենայ 100 մէթր լայնք եւ 2 քիլոմէթր երկայնք:

Եւ որովհետեւ հին քաղաքն իր նեղ փողոցներով ու կաւէ տուներով կ'անհետանայ այսպէս, անհրաժեշտ կը դառնայ պահպանել արժէք ներկայացնող քանի մը շէնքեր՝ թանգարանի վերածելու համար:

Ես ներկայիս զբաղած եմ բոլոր այս նախագիծերը իրականացնելու աշխատանքին ղեկավարութեամբ:

Բժշկական եւ գիտական ճակատին վրայ

Խորհ. Հայաստանի խմբագիրը խօսեցուցած է նաեւ բժշկական եւ գիտական ճակատի ղեկավարները,— փրոֆ. Յակոբ Յակոբեան, փրոֆ. Քէչէկ, փրոֆ. Արշակ Յակոբեան եւ փրոֆ. Ղամբարեան, առաջին երեքը բժշկական ասպարէզի, վերջինը ճարտարագիտական քիմիագիտութեան ճիւղի մեծ աշխատաւորներ:

Շատ մասնագիտական ըլլալով այդ յայտարարութիւնները, կուտանք քանի մը տեղեկութիւններ միայն:

ՓՐՈՖ. ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Տնօրէն բժշկական վարժարանի).— Բժշկական համալսարանին կենսաքիմիագիտական ամպիոնին կից՝ կը կատարուին կարեւոր փորձեր, մասնաւորաբար ուսումնասիրելու համար Երեւանի խաղողներուն եւ Սեւանի ձուկերուն պարունակած կենսանիւթերու (վիթամին) քանակը:

Քննուած են 40 տեսակ խաղողներ, ճշդուած թէ ինչ քանակութեամբ vitamine C կը պարունակէ, (այս կենսանիւթը կ'օգտագործուի ժանտատենդի եւ լնդատապի դէմ):

Քննուած են նոյնպէս Սեւանի ձուկերը, ճշդուած թէ ի՛նչ քանակութեամբ vitamine A կը պարունակեն, (այս կենսանիւթը կ'օգտագործուի թէ բժշկութեան մէջ, իբրեւ աճման ազդակ, ոսկրաթեքութեան դարման, եւ թէ անողջութեան մէջ, իբրեւ թանկագին սնունդ):

Այս քննութիւններուն մէջ ինծի կ'օժանդակէ օգնականս Բունիաթեան, որ կը տիրապետէ այս կարգի ուսումնասիրութեանց մէջ:

Մեր փորձաքննութեանց առարկայ դարձած է նաեւ լուածաղիկը (pyrèthre), որմէ քաղուած քիմիական նիւթերը կը գործածուին իբրեւ միջատասպան, առողջապահական եւ գիւղատնտեսական ասպարէզներու մէջ:

ՓՐՈՖ. ՔԵՉԵԿ (յայտնի վիրաբոյժ).— Այս տարի մեր վիրաբուժական դարմանատուներուն մէջ յատկապէս կ'ուսումնասիրուին հետեւեալ հարցերը.

1.— Հայաստանի արդիւնաբերական ձեռնարկներուն մէջ պատահած արկածային դէպքերու (traumatisme) պատճառները:

2.— Ներքին գործարաններու վիրաբուժական պարագաներու ախտաճանաչումը:

3.— Խլիրդի (քանսէր) եւ նման ուռերու (թիւմէօր), ինչպէս նաեւ արեան ուսումնասիրութիւնը,— ուռերը արտաքնապէս տեղական ախտ մը կը թուի, բայց ուր կազմուած տեղն կը պատահին արեան փոփոխութիւններ, այնպէս որ ուռը տեղական ախտ մը չէ, այլ հիւանդութիւն մը, որ կը ներգործէ ամբողջ մարդկային կազմին վրայ: Ուռերու քննութեան պարագային՝ արեան փոփոխութիւնները կրնան առաջնորդել վիրաբոյժը ախտաճանաչման:

4.— Որովայնաթաղանթի (péritoine) եւ կուրաղիքի բորբոքման ուսումնասիրութիւնը, որ այնքան հրատապ հարց մըն է:

5.— Դալկախտը, լեղիի խողովակներուն չողաքննութիւնը:

ԽՄԲ.— Միւս փրոֆէսէօրներուն աշխատանքին մասին յաջորդով:

ՀԱՅՈՒՆ ՄԻՍԸ

Այս խորագրին տակ Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ.—

Հետաքրքրական վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ռումանիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, 3 յուլիսի նիստին, աշխատանքի պաշտպանութեան օրէնքի քուէարկութեան առթիւ, երբ՝ ուրիշ երեսփոխաններու կարգին խօսք առաւ նաեւ Քօսթանցայի երեսփոխան Տօքթ. Սըրչէնքօ: (Նախ ծանօթացընենք բժիշկ Իսրչէնքօին: Յիշեալը Քօսթանցայի քաղաքապետութեան բժշկապետն է այժմ եւ իբրեւ քաղաքական մարդ կը պատկանէր Տօքթ. Լուփուի Գիւղացիական կուսակցութեան, որուն Քօսթանցայի կազմակերպութեան պետն էր եւ այս հանգամանքով ալ ընտրուեցաւ երեսփոխան: Վերջերս երբ Տօքթ. Լուփուի կուսակցութիւնը ձուլուեցաւ Ազգ. Գիւղացիական կուսակցութեան հետ, Տօքթ. Իսրչէնքօ չհետեւեցաւ իր պետին, որովհետեւ զինքը միացեալ կուսակցութեան պետ չէին նշանակած: Այժմ Տօքթ. Իսրչէնքօ մինակ մնացած է Քօսթանցայի իրեն քանի մը հետեւորդներով):

Տոքթ. Իսրչէնքօ կը յայտնէ թէ Քօսթանցայի մէջ, որ ազգ. պաշտպանութեան տեսակէտով խոցելի կէտ մըն է, առեւտրական եւ ճարտարարուեստի հաստատութեանց մէջ կը գտնուին աւելի շատ օտարներ քան Ռումէններ, ամէնքն ալ անցագրով: Ասոնց թիւն է 577, որուն 100էն 50ը Հայեր են, 100էն 40ը Յոյներ, եւ մնացեալը ուրիշ ազգութեանց պատկանողներ:

Փրոֆ. Ա. Քուզա.— Լաւ որ Հրեայ չունիք:

Տոքթ. Իսրչէնքօ.— Տնտեսական տեսակէտով, եթէ մէկ Հայ գայ հինգ Հրեայի քով, ամէնքն ալ կ'ուտէ:

Փրոֆ. Քուզա.— Շատ ալ լաւ կ'ընէ:

Տոքթ. Իսրչէնքօ.— Բայց մէկ Հայը 10 Ռումանացի կ'ուտէ: Ահա թէ ինչու կը խնդրեմ նախարարէն որ ընդունի փոփոխութեան առաջարկս, որու համաձայն քաղաքի մը առեւտրական հաստատութեանց թիւին համեմատ միայն թոյլ տրուի անցագրով օտարականներուն առեւտուր ընել կամ ճարտարարուեստի հաստատութիւններ հիմնել:

Առեւտրական նախարար Թէօտորէսքու պատասխանեց թէ կարելի չէ ընդունիլ նման առաջարկ մը, եւ օրէնքը քուէարկուեցաւ շատ փոքր փոփոխութիւններով, 120 քուէ թեր եւ մէկ քուէ դէմ ստանալով:

(Փրոֆ. Քուզա Եաշի համալսարանին մէջ ուսուցչապետ է եւ Ռումանիոյ մէջ հակահրեայ շարժումին յայտնի վարիչը, նախագահն ըլլալով «Քրիստոնեայ Ազգ. Պաշտպանութեան Լիկա» քաղաքական կազմակերպութեան: Փրոֆ. Քուզա ուրիշ առթիւ ալ Հայերու պաշտպանութիւնը ըրած է խորհրդարանին մէջ):

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՏԻԱՐԵԱՆ

եւ

ԹԱԳՒՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 30 յուլիս 1934

ՊԱՂՏԱՏԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ ԵՐԿԱՐԵԼՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿ

Պաղտատի երկաթուղիի ընկերութիւնը որոշեց աճուրդի դնել ծրագրուած նոր երկաթուղիի մը շինութիւնը: Երկաթուղագիծը պիտի երկարի Թէլ Զիուանէն մինչեւ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանները:

ԼԵՒՈՆԴ ԱՐԹԵՄԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Վերջին վկայութիւնները

(18րդ ՆԻՍՏ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԸՆԿԵՐ ՏՈՔԹ. Ե. ԹՈՒՋՃԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդ վկան եղաւ Տոքթ. Ե. Թուղճեան որ այցելութեան եկած էր Նիւ Եորք եւ տուաւ հետեւեալ վկայութիւնը ընկ. Մ. Լէյլէկեանի նկարագրի մասին, պատասխանելով Պ. Շերիտընի:

— Դուն բժի՞շկ ես:
= Բժիշկ – վիրաբոյժ:
— Քանի՞ տարի բժշկութիւնդ կը գործադրես Ռոտ Այլընտի եւ Մէսէչուսէցի մէջ:
= 13 տարի:
— Քանի՞ տարի Ամերիկա եղած ես:
= 14 տարի:
— Կը ճանչնա՞ս Մատ. Լէյլէկեանը: = Այո:
— Դուն Դաշնա՞կ ես:
= 10 տարիէ ի վեր Դաշնակ եմ:
— Ո՞ւր ծնած ես:
= Կիլիկեան Հայաստան:
— Ուրկէ՞ կը ճանչնաս Լէյլէկեանը:
= Փրովիտէնսի մէջ միասին կոմիտէի անդամ եղած ենք:
— Ուրիշներ գիտե՞ս որ կը ճանչնան Լէյլէկեանը: = Այո:
— Ի՞նչ է Լէյլէկեանի համբաւը:
= Լաւ համբաւ ունի Լէյլէկեանը, լաւ մարդ է, լաւ Հայ է:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԹՈՒՋՃԵԱՆ

— Տոքթէօր, դուն վերջին տարիներս թղթակցա՞ծ ես Լէյլէկեանի հետ: = Ոչ:
— Հետը գործ ունեցա՞ծ ես:
= Ոչ:
— Ե՞րբ առաջին անգամ տեսար Լէյլէկեանը: = 4 տարի առաջ:
— Ըսիր որ ուրիշներ ալ կը ճանչնան Լէյլէկեանը, Փրովիտէնսէն կրնա՞ս անուն մը տալ որ ճանչնայ Լէյլէկեանը:
= Այո, օրինակ Ռուբէն Պէրպէրեանը:
— Գիտէ՞ր թէ ինչ գործ կ'ընէր Նիւ Եորքի մէջ:
= Այո, նպարեղէնի գործ կ'ընէր:

Պ. ԱՐԱՄ ՄՈՎԷԼԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Մովէլ ընտիր անգլերէնով մը պատասխաններ տուաւ նախ Պ. Շերիտընի եւ ապա Պ. Քամինսկիի:

— Պ. Մովէլ, ե՞րբ Ամերիկա եկած ես:
= Առաջին անգամ 1904ին եւ յետոյ 1929ին:
— Ո՞ր համալսարանը աւարտած ես:
= Իլլինոյի համալսարանին ելեկտրական ճարտարագիտութեան ճիւղը:
— Պարսիկ կառավարութեան մօտ պաշտօն վարա՞ծ ես:
= Եղած եմ պետը պարսիկ կառավարութեան պիտոյից ընդհանուր հայթայթման:
— Դուն պարսիկ խորհրդարանի անդամ եղա՞ծ ես:
= Խորհրդարանի թեկնածու եղած եմ, բայց չեմ ընտրուած:
— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Ոչ:
— Կը ճանչնա՞ս Միրիճանեանը, Սարաֆեանը եւ Անդրէասեանը:
= Միրիճանեանը շատ լաւ կը ճանչնամ, Սարաֆեանը՝ շատ լաւ եւ Անդրէասեանը՝ նմանապէս:
— Ի՞նչ համբաւ ունին անոնք:
= Շատ լաւ, ընտիր համբաւ ունին:

Քամինսկի ուզեց Պ. Մովէլի «շատ լաւ համբաւ ունին» վկայութիւնը արժեզրկել շարք մը հարցումներով, բայց ան, նուրբ եւ ընտիր արտայայտութիւններով հեռու պահեց դատախազը իր մտադրութիւնը իրականացնելէ: Պ. Շերիտըն իր կարգին հարցուց.

— Պ. Մովէլ, դուն գիտես համբաւ բառին նշանակութիւնը, չէ՞:
= Կը յուսամ թէ այո:

Պ. Քամինսկիի վերջին հարցումը եղաւ.

— Պ. Մովէլ, դուն կ'ըսես թէ Դաշնակները լաւ մարդիկ են:
= Որքան գիտեմ բոլորը լաւ են:

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտպան կողմի ամենավերջին վկան եղաւ ընկեր Արամ Բրուտեան, որուն վկայութիւնն է հետեւեալը Շերիտընի միջոցաւ:

— Ի՞նչ գործ կ'ընես:
= Արեւելեան գորգի գործ կ'ընեմ սեփական, Նիւ Եորք Ռոչէլի մէջ, Նիւ Եորքի մօտ:
— Ո՞ւր ծնած ես:
= Տիգրանակերտ, Հայաստան:
— Դաշնա՞կ ես:
= Այո, 21 տարիէ ի վեր:
— Ամուսնացա՞ծ ես:
= Այո:
— Կը ճանչնա՞ս հոս գտնուող ամբաստանեալները:
= Բոլորը կը ճանչնամ:
— Լէյլէկեան ի՞նչպէս մարդ է:
= Շատ լաւ մարդ է (very fine), պատուաւոր մարդ է:
— Նշան Սարգիսեա՞նը:
= Շատ լաւ մարդ է:
— Երկանեա՞նը:
= Զայն կը ճանչնամ 5 տարիէ ի վեր: Նիւ Ռոշէլի մէջ կապեր ունէի հետը: — Զալըգեա՞նը:
= Շատ լաւ տղայ է:
— Սարաֆեա՞նը:
= Կը ճանչնամ, շատ լաւ երիտասարդ է (very fine):
— Զատիկեա՞նը:
= Նմանապէս, ընտիր մարդ է:
— Անդրէասեա՞նը:
= 12 տարիէ ի վեր կը ճանչնամ եւ լաւ մարդ է:
— 1933 դեկտեմբեր 24ին 187րդ եկեղեցի՞ն էիր:
= Ոչ:

Պ. Քամինսկի ուզեց քանի մը հարցումներով հեգնել ընկեր Արամ Բրուտեանի «very fine»— շատ ընտիր— արտայայտութեան ձեւը ամբաստանեալ 9 ընկերներու նկարագրի մասին, բայց ընդհանուր զուարճութիւն պատճառեց միայն:

(Վերջ պաշտպան կողմի վկայութեանց):

ԴԱՏԱԽԱԶ ԿՈՂՄԻՆ ՀԱԿԱՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (REBUTTAL)

Հակավկայ կը կոչուի այն վկան, որ կը հրաւիրուի նախապէս տրուած վկայութիւն մը հերքելու եւ անոր կը տրուին միայն հարցումներ որոշ նիւթի մը ուղղութեամբ: Այս ձեւի վկան ամերիկեան դատավարութեան մէջ կը կոչուի Rebuttal Witness կամ հակավկայ:

Ներկայ դատավարութեան ընթացքին պաշտպան կողմը քանիցս խորտակելով դատախազութեան կողմէ բերուած առաջին երկու վկաները — երկու Զարլըները — կը փորձէր հերքել թէ Լէյլէկեան 1933 նոյեմբեր 26ին իր ազգականին տունը գտնուած չէ: Լսենք համառօտիւ զիրենք Պ. Քամինսկիի քննութեամբ:

ԶԱՐԼԶ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

— Դուն բարեկա՞մ ես Ոսկանեան ընտանիքին: = Այո:
— Դուն գացի՞ր տիկին Ոսկանեանին բնակարանը, ուր մեռաւ 1933 նոյեմբեր 26ին Պ. Ոսկանեան: = Այո:
— Ե՞րբ գացիր հոն:
= Անգամ մը ժամը 2ին եւ յետոյ ժամը 4ին:
— Որո՞նք կային հոն:
= Հոն էին Հէրի Ոսկանեան եւ Փօլ Ոսկանեան: Ապա վերադարձայ ժամը 4ին:
— Հոն տեսա՞ր Լէյլէկեանը (Քամինսկի ոտքի կը հանէ Մատթէոսը):
= Ուղիղ չեմ յիշեր:
— Չե՞ս յիշեր:
= Չեմ յիշեր:
— Այո կամ ոչ, տեսա՞ր հոն Լէյլէկեանը:
= Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՅ

— Քանի՞ տարեկան ես:
= 30:
— Քանի՞ տարի Ամերիկա ես:
= 21 տարի:
— Վերջին մէկ երկու շաբթուան մէջ ո եւ է մէկը կամ անձեր խօսեցա՞ն քեզի որ հոս գաս եւ վկայութիւն տաս Լէյլէկեանի մասին:
= Ոչ:
— Կամ խօսիս Մր. Քոհէնին եւ Մր. Քամինսկիին:
= Դատախազին գացի:
— 1933 նոյեմբեր 26էն մինչեւ այս տարի յունիս 7ը ո եւ է մէկուն հետ խօսած չե՞ս այն մասին թէ Լէյլէկեան նոյեմբեր 26ին իր ազգական Ոսկանեանին տունը չէր:
= Ոչ:
— Դուն տեսած էի՞ր անկէ առաջ Լէյլէկեանը:
= Երբեք տեսած չէի զինքը անկէ առաջ:
— Մեռելին տունը կայի՞ն ուրիշներ զորս չես յիշեր:
= (Քամինսկի կ'առարկէ այս ձեւ հարցումին):
— Կը յիշե՞ս ուրիշներ որ հոն էին:
= Չեմ յիշեր:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն չէի՞ր որ ինծի եկար եւ խնդրեցիր որ իբր վկայ կանչեմ քեզ:
= Այո:

Պ. Քամինսկի յայտնօրէն նեղուած էր այս վկային վերաբերումէն եւ ուժեղ մը պոռաց անոր երեսին:

Շերիտըն.— Պ. Դատախազը շատ չիտակ չէ վկային հանդէպ:

ԶԱՐԼԶ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդը եղաւ այս վկան, որ Պ. Քամինսկիին պատասխանեց.

— Հիւա՞նդ ես:
= Այո:
— Դուն բարեկա՞մ ես Ոսկանեան ընտանիքին: = Այո:
— Ոսկանեանի մահուան օրը գացի՞ր անոր տունը:
= Ժամը 7—8ի առենները:
— Հոն տեսա՞ր Լէյլէկեանը (Մատթէոսը ոտքի կը հանէ):
= Չեմ յիշեր:
— Ըսէ թէ տեսա՞ր կամ ոչ:
= Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն ուրիշ քաղաքէ՞ կուգաս:
= Այո:
— Ո՞վ տեսար Ոսկանեանի տունը որ կը յիշես:
= Հէրի Ոսկանեան, Փօլ Ոսկանեան եւայլն:
— Ինչէ՞ն գիտցար որ պիտի մեռնէր Ոսկանեան:
= Կինս հոն գնաց ժամը 1.30ին եւ լուր բերաւ:
— Քանի՞ սենեակ կար Ոսկանեանին տունը:
= Չորս սենեակ:
— Վերջերս մէկը եկաւ եւ խօսեցա՞ւ քեզի այս խնդրոյ մասին:
= Ոչ:
— Ո՞վ եկաւ եւ խնդրեց որ հոս գաս:
= Գաղտնի ոստիկան Իսկէնտէրեանը եկաւ մօտս նախորդ օր:
— Անկէ առաջ քեզի խօսեցա՞ւ մէկը: = Ճէլալեան անուն վաճառորդ մը: — Ի՞նչ ըսաւ:
= Ըսաւ որ կրնամ վկայել իմ գիտցածի մասին:
— Կը կարդա՞ս հայ թերթերը:
= Հայ թերթ չեմ կարդար:
— 1933 նոյեմբեր 26էն մինչեւ 1934 յունիս՝ ոեւէ մէկուն ըսի՞ր թէ Լէյլէկեանը նոյեմբեր 26ին Ոսկանեանի տունը չէր:
= Ոչ:
— (Լէյլէկեանը ոտքի կը հանէ): Այս մարդը տեսա՞ր հոն:
= Ոչ:
— Մր. Քամինսկիի օֆիսը քեզի ցոյց տուի՞ն այս մարդուն նկարը:
= Այո:

Պ. Քամինսկի ուզեց վերայարդարել այս վկային բառերը, բայց տըպաւորութիւնը որոշ էր:

ՎԱՐԴԱՆ ՏԻՐԱՏԻ, ՏԵՂԱԿԱԼ ՏՈՆԷԼԻԻ ԵՒ Պ. ՔՈՀԷՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ ՅՈՒԼԻՍ 10Ի ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ)

Պ. Ճորճ Գազանճեանէն ետք դատախազ Ալ. Քամինսկի վկայի աթոռը հրաւիրեց Պ. Վարդան Տիրատը, որ սա հակավկայութիւնը տուաւ, Քամինսկիի.

— Դուն քարտուղար ե՞ս Հայոց եկեղեցիին: = Այո:
— Ի՞նչ կրթութիւն առած ես:
= Աւարտած եմ նախակրթարան, բարձր վարժարան եւ 3 տարի հետեւած եմ Պոստոնի իրաւաբանական վարժարանին:
— Հայերէն գիտե՞ս: = Այո:
— Հայերէնէ անգլիերէն կը թարգմանե՞ս: = Այո:
— 1933 դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Մր. Քոհէնը: = Ոչ:
— 1933 դեկտ. 24ին ոստիկանատունն էի՞ր եւ հոն հանդիպեցա՞ր Պ. Քոհէնին: = Այո:
— Հոն ինքդ անգլիերէնէ հայերէն եւ հայերէն անգլիերէն թարգմանեցի՞ր Պ. Քոհէնի հարցումները եւ հայ վկաներու պատասխանները: = Այո:
— Որ եւ է դժուարութիւն ունի՞ս հայերէնի մէջ: = Ոչ:
— Պ. Քոհէնի հարցումները եւ ըստացուած պատասխանները ուղիղ կերպով թարգմանեցի՞ր:
= Ոչ մէկ վանկ փոխած չեմ եւ հարազատօրէն թարգմանած եմ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Ոչ:
— Դաշնակներու մասին խօսուածները դո՞ւն կը թարգմանէիր: = Այո:
— Փաստաբան Սմսարեանին հետ որ եւ է խօսակցութիւն ունեցա՞ր այս մասին: = Ոչ:
— Կը ճանչնա՞ս Պ. Ժիրայր Աբիկեանը: = Չեմ ճանչնար:
— Դեկտ. 26ին Պ. Աբիկեան որ եւ է դիտողութիւն ըրա՞ւ տեղակալ Տոնէլլիին:
= Չեմ գիտեր:
— Դուն Դուրեան կոմիտէին անդա՞մ ես: = Այո:
— Տիկ. Ա. Աբիկեանի քննութիւնը ժամը 5.10—5.11 տեւե՞ց: = Չեմ յիշեր:
— Կը ճանչնա՞ս Զաքմաքեանը:
= Չեմ ճանչնար, բայց կարդացի իր անունը:
— Այս դատարանը եկա՞ծ էիր վկայութիւն տալէ առաջ:
= Մէկ անգամ եկած էի:

ՏԵՂԱԿԱԼ ՏՈՆԷԼԼԻԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Գաղտնի ոստիկան Տոնէլլի վկայի աթոռը բարձրանալով, ըսաւ Պ. Քամինսկիի հարցումներուն ի պատասխան թէ Դուրեան արք.ի սպանութեան գործին մէկ մասը իրեն յանձնուած էր, թէ դեկտ. 24ին եւ 25ին Մր. Քոհէնի հետ 187րդ փողոցի մօտերը ծանօթ ոստիկանատունը գտնուած է:

— Ո եւ է հայ պարոն քեզի գանգատեցա՞ւ Պ. Քոհէնի քննութեան եղանակի մասին: = Ոչ:
— Պ. Աբիկեանը չգանգատեցա՞ւ այդ ուղղութեամբ քեզի: = Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՏՈՆԷԼԼԻ

— Ոստիկանատան մէջ բաւական յուզում կա՞ր դեկտ. 24ին: = Բաւական:
— Ե՞րբ հոն տարիք Զալըգեանը:
= Կարծեմ դեկտ. 26ին:
— Քանի՞ Հայեր կային դեկտ. 24ին ոստիկանատան մէջ:
= Մօտ 150 Հայեր:
— Երբ կը քննէիք, ներկայ Հայերէն «Դաշնա՛կ, Դաշնա՛կ» բառերը չլսեցի՞ր: = Չլսեցի:
— «Դաշնակ» բառը անկէ առաջ գիտէի՞ր: = Ոչ, այդ օրը իմացայ:
— Պ. Ժ. Աբիկեանը երկու գաղտնի ոստիկանով եկեղեցիէն կողմը չղրկեցի՞ք ոստիկանատունէն:
= Հաւանօրէն ճիշդ է այդ:

Տեղ. Տոնէլլի թէեւ ըսաւ թէ ոստիկանատան մէջ անկանոնութիւններ չեղան, բայց Պ. Շերիտընի հարցումներուն վրայ խոստովանեցաւ թէ իբր արդիւնք խռնումի որոշ անկարգութիւններ տեղի ունեցան:

Պ. ՔՈՀԷՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին դատախազի օգնականի դեր կատարող Պ. Քոհէնի բարձրանալը վկայի աթոռը քիչ մը անսովոր թուեցաւ, բայց Պ. Քամինսկի անհրաժեշտ սեպած էր այդ: Պ. Շերիտըն բողոքեց: Քամինսկի հարցուց Քոհէնին.

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Շրջ. դատախազի օգնականութեան պաշտօնը կը վարես: = Վեց տարի:
— Ո՞ր ճիւղին մէջ:
= Մարդասպանութեան ճիւղին:
— Ցայսօր քանի՞ մարդասպանական խնդիրներով զբաղած ես:
= 150 դատեր քննած եմ:
— 1933 դեկտ. 24ին ժամը քանիի՞ն գացիր 187րդ փողոցի մօտակայ ոստիկանատունը: = Ժամը 1ին:
— Քանի՞ հոգի քննեցիր հոն:
= 75 հոգի:
— Սղագիր կա՞ր հոն:
= Այո, այս ինչը (կուտայ անունը), պաշտօնական սղագիրը արձակուրդի գացած էր:
— Զաքմաքեանը ոտքի վրա՞յ քննեցիր: = Ոչ:
— Աբիկեանը քեզի դիտողութիւն ըրա՞ւ քննութեան անվայել եղանակի մասին: = Ըրաւ:
— Ըրա՞ւ թէ քննութիւնը անպատշաճ եւ անվայել եղանակով կ'ըլլայ:
= Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՔՈՀԷՆ

— Ոստիկանատան մէջ քանի՞ լուսանկար առիր: = Ինը հատ:
— Խառնակութիւն չկա՞ր հոն դեկտեմբեր 24ին: = Ոչ:
— Լէյլէկեանը եւ Սարգիսեանը ներս ու դուրս չտարի՞ր այդ օրը քննուողներուն ցոյց տալու համար:
= Այո, պարբերաբար:
— Առանձին առանձի՞ն ցոյց տուիր:
= Այո:
— Ոստիկանատան մէջ դեկտ. 24ին կամ 25ին տեսա՞ր փաստ. Սմսարեանը: = Հաւանօրէն:
— Երբ Լէյլէկեանը եւ Սարգիսեանը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Նոյնքան պայթուցիկներ ալ գտնուեցան միւս պանդոկներուն մէջ։

Շթիրիոյ եւ Քարինթիոյ ըմբոստներուն վերջին խումբն ալ պարտուեցաւ։ Կ'ըսուի թէ 300 ըմբոստներ յաջողած են սահմանը անցնիլ եւ Եուկոսլավիա մտնել։ Կռիւներու ընթացքին ձերբակալուեցաւ նաեւ Քարինթիոյ նախկին կառավարիչը։

Թուրքիտալական միջադէպը

Յուլիս 21ին իտալական երկու ձկնորսանաւեր կրակի բռնուեցան Թուրք մաքսային զէտերու կողմէ, Թէնէսի հրուանդանին շրջակաները, Քալամբըշ գիւղին մօտ, ուր ապաստանած էին բուռն փոթորիկի մը հետեւանքով։ Այս հրացանաձգութեան հետեւանքով սպաննուեցաւ իտալացի նաւաստի մը։ Էնկիւրիի իտալական դեսպանը անմիջապէս քննութիւն պահանջեց, վերապահելով իր պատասխանը։ Անատոլուի գործակալութիւնը խոստովանելով դէպքը, կ'աւարկէ թէ երկու ձկնորսանաւերը ազգային դրօշ չէին պարզած, թէ կրակը օդին մէջ պարպուած էր եւ իտալացի նաւաստիները լուր չէին տուած թէ իրենցմէ մէկը վիրաւորուած է···

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Տրիպոլսոյ շրջանին մէջ, Աքքեար նշանաւոր գաւառ մըն է՝ բերրի եւ հարուստ հողերով եւ առատ բնակչութեամբ։ Իսկ Մինիարան՝ Աքքեարի ամենամեծ քաղաքն է եւ 3000ի մօտ միայն քրիստոնեայ բնակչութիւն ունի։ Քանի մը տուն Հայեր եւս հաստատուած են այդ շրջանին մէջ։

Յուլիս 15ին տեղի ունեցաւ այս քաղաքին արաբ Աւետարանականներու դպրոցական ամավերջի հանդէսը։ Տնօրէն Տաուտ Էֆէնտի Շէհապ, փափաքելով յայտագրին մէջ մտցնել նաեւ հայերէն երգեր, իր աշակերտներուն սորվեցուցած էր «Մեր հայրենիք»ը, «Զայն տուր, ով ֆէտա» եւ «Յաւարել եմ»ը։ Եւ այս երեք երգերն ալ երգուած են, սիրալիր ընդունելութեամբ արժանանալով ներկայ արաբ հանդիսականներուն։

Բացի այդ, հանդիսարահին ճակատը, ֆրանսական եւ տեղական դրօշներու կողքին, տնօրէնը պարզել տուած է նաեւ հայկական եռագոյնը։ Հայասէր տնօրէնը, հանդէսի վերջաւորութեան խօսք առնելով, առանձին բացատրութիւններ տուած է հայ ժողովուրդի եւ հայկական եռագոյնի մասին եւ թուած մեր ժողովուրդի կրած տառապանքներն ու զուլումները եւ բառացի արաբերէնի թարգմանած եւ երգուած հայ երգերը։ Ի վերջոյ, Պ. Շէհապ թելադրած է արաբ ժողովուրդին ըլլալ հայրենասէր եւ գործունեայ՝ հայ ժողովուրդին պէս եւ օրինակել անոր բարձր կարողութիւնները եւ ընդունակութիւնները։

Հանդէսին ներկայ գտնուող Հայեր չափազանց ուրախ եւ հպարտ մեր ժողովուրդին հանդէպ ցոյց տրուած խոր համակրանքէն, շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնած են տնօրէնին եւ խնդրած որ արաբ ժողովուրդին մօտ թարգմանը հանդիսանայ իրենց անկեղծ զգացումներուն։

ներս կը բերէր, ուրիշ մարդերո՞ւ հետ կը խառնէիր թէ առանձին կը ցուցնէիր։ = Առանձին։

— Փաստաբան Թէրգեանը Դուրեան կոմիտէի ի՞նչն է։ = Քարտուղարը։ Եւ ԼՐԱՑԱՒ։

Պ. Պէնթըն Առեանին յայտնեց թէ կ'ուզէր արձանագրել թէ ամբողջ դատի ընթացքին ամբաստանեալներու վերեւ կախուած էր տախտակ մը, իրաքանչիւրին անունները գրուած եւ թիւերով։ Պ. Քամինսկի եւս ըսաւ թէ այն ալ պէտք է արձանագրուի որ պաշտպան կողմը այդպիսի դիտողութիւն մը վերջին պահուն կ'ընէ միայն։

Յաջորդ օրը, 11 յուլիս Պ. Շերիտըն խօսեցաւ իր պաշտպանողական ճառը, Պ. Քամինսկի յուլիս 13ին խօսեցաւ իրը, դատաւոր Քորրիկըն յուլիս 13ին խօսեցաւ երդուեալներու յանձնման իր ուղերձը։

Եւ երդուեալները տուին իրենց վճիռը ··· ··· ··· ··· ····

(ՎԵՐՋ)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻւ

կազմակերպուած՝ «ՎԻՇԱՊ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Օգոստոս կիրակի ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ օդասուն անտառին մէջ

Համաերիտասարդական մեծ դաշտահանդէս

ԿԱՐՇԻ (GARCHES) ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Զ. Ո. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, 5 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, Հ.Մ.Ը.Մ., «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբ, երիտասարդ դերասաններ եւ մտաւորականներ։

Օգոստոս 5ը պիտի ըլլայ փարիզահայ երիտասարդութեան համար խանդավառութեան օր մը։ Պիտի խօսին երիտասարդ ճառախօսներ։

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԱՆՍԱՀՄԱՆՆԵՐ, ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ,

ԱԺԱՆ ՈՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

Համախմբուեցէ՛ք բոլորդ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ դրօշին տակ։

Հաղորդակց. միջոց.— Սէն Լազարի կայարանէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կարշ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարանին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.։

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ, Ս. Ա.— 40։
ԹԱՆԺԵՐ, Կէմ.— 140։
Վիէն, Գործ. Մ.— 24։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Հ.— 50։
ԼԸ ՄԻԼ, Տէրվ.— 70։
ՓՐԱԿԱ, Պատ.— 100։
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼ, Փալ.— 35։
ՔԱՆ, Վ. Գ.— 70։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Զավ.— 70։
ԼԸ ՎԷԶԻՆԷ, Ս. Պ.— 50։
ՖՕՆԹԷՆ, Հաճ. եղբ.— 35։
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տօքթ. Ք.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարդ.— 70։
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400։
ԻՍԻ, Սարգ.— 100։
ՍԵՎՐԱՆ, Ա. Պ.— 105։
ՇԱՍ, Կեր.— 50։
ՓԱՐԻԶ (16), Գ. Կ.— 140։
ՌԷՆՍԻ, Ա. Գ.— 120։
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 50։ Կարգադրեցինք։
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Թամ.— 70։
ՊԵՐԼԻՆ, Ք. Ռափ.— 200։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մակ.— 75։
ՍԷՆ ՔԼԷՌ ՏԸ ԼԱ ԹՈՒՐ, Գ. Ս.— 35։
ՄԻԼԱՆ, Ա. Ս.— 46 ֆր. 35։
ՇԱՎԱՆՕԶ, Պճաք.— 35։
ՍԷՆ ԿԼՕՏ, Ռում.— 40։
ՎԻԼ Տ'ԱՎՐԷՅ Մեծմ.— 140։
ՆԻՍ, Առաք.— 100։
ՓԱՐԻԶ (17), Ա. Ճ.— 140։
ԱՓԹ, Ա. Քեհ.— 35։

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Յարակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պառալ Փօսթի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Խարբերդի երիտասարդներու համագործութիւնը։ Ծրագիր-Կանոնագրի որոշ յօդուածներու յաւելում կամ կրճատում։

Արդ, կը խնդրենք բոլոր երիտասարդներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին։

Վարչութիւն

ՀԱՅ ՄԱՐԶԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան։

Հայ մարզիկներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի։

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով, 4 %։

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ սարքան ֆօրէններու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ։ ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու։ Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն։ Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն։

Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS

125, Rue Nationale Bron - Rhône

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաքանքի եւ մարշան ֆոռէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)։ Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée։ Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով։ Կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին. chauffage Central։ Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Էքպէրեանի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19e

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՄԱԼԽԱՍԻ ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ
» Բ. » 317 »
ԶԱՐԹՕՆՔ, Գ. հատոր 263 էջ
» Դ. » 250 »
ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են հեղինակին ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.

Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ - Սամուէլ Գրատունը։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք։

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19)։

Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Ճանչցա՞ր զիս, հարցուց Ճէնիսըն, դատարանին մէջ հանդիպեցանք, չէ՞··· Ինծի նայէ, հետդ քանի մը բառ խօսիլ կ'ուզեմ բայց մարդ չիմանայ·· նախ քիչ մը զարեջուր բեր ինծի ու վերադարձիդ կը խօսինք···

Երբ հինգ վայրկեան վերջ ծառան ետ եկաւ միասին բերելով զարեջուրին շիշը, Ճէնիսըն հարցումներու շարքի մը սկսաւ տեղացնել անոր գլխուն.

— Ինծի նայէ, ըսաւ անոր ցած ձայնով մը. գործի սկսինք··· ես քննութիւն կը կատարեմ, եթէ ինծի օգնես, գրպանդ դրամ պիտի մտնէ··· կը յիշես թէ ինչ ըսիր դատաւորին··· ըսիր թէ Ալֆրէտ Ճէքինը այս սրահը եկաւ երկուշաբթի գիշեր ժամը իննուկէսին առեւ՛նները··· լաւ, ուրիշ ո՞վ կար այստեղ···

Ծառան չորս կողմը նայեցաւ ապահով ըլլալու համար թէ զիրենք մտիկ ընող չկար. յետոյ ցած ձայնով մը, որուն մէջ մտերմութիւն կար, ըսաւ.

— Դիմումդ ոստիկանութեան կողմէ չէ անշուշտ, այլ անձնական է, այնպէս չէ՞··· լաւ ուրեմն··· երբ Ալֆրէտ Ճէքին այստեղ եկաւ այդ գիշերը, երկու հոգի եւս կային հոս — Տիկին մը եւ պարոն մը միասին էին, էրիկ – կնիկ էին. պանդոկը կը բնակէին. երկու երեք անգամ տեսած էի զիրենք առաջ, այստեղ էին ուրբաթ կէսօրէն մինչեւ երեքշաբթի առտու, մարդը բաւական ծեր էր, եօթանասունէն, իսկ կինը շատ աւելի երիտասարդ, էրիկէն կէս տարիքը···

— Ո՞վքեր էին, հարցուց Ճէնիսըն։

— Հիմա անուն չեմ կրնար տալ, բայց, եթէ կ'ուզես հինգ վայրկեանէն կամ հիմա անմիջապէս, կրնամ հասկնալ···

— Սպասէ, յետոյ կը հասկնաս··· ըսիր թէ այստեղ էին երբ Ալֆրէտ Ճէքին ներս եկաւ··· ի՞նչ կ'ընէին··

— Ծերուկը նստած էր ահա, այնտեղ, կը ծխէր ու թերթ կը կարդար. Տիկինը, անոր բազկաթոռին քովը, գրասեղանի մը առջեւ նստած նամակ կը գրէր···

— Ի՞նչ հագած էր տիկինը···

— Երեկոյեան հագուստ. ընթրիքէն յետոյ այստեղ եկան. էրիկն ալ իրիկուան սեւ բաճկոն հագած էր··· Ալֆրէտ Ճէքին ներս գալէն անմիջապէս առաջ անոնց սուրճ բերած էի··· ու ընթրեր էին···

— Երբ Ալֆրէտ Ճէքին ներս եկաւ, ի՞նչ պատահեցաւ···

— Ինչ պատահեցաւ··· ոչ ինչ··· ուիսքի մը ապսպրեց ինծի եւ նստաւ ճիշդ այնտեղ, տիկինին մօտիկը···

— Յայտնի՞ էր որ եւ է կերպով թէ կը ճանչնար զանոնք կամ անոնցմէ մէկը···

— Չեմ կարծեր···իրարու ուշադրութիւն չըրին···ի հարկէ չեմ կրնար ըսել թէ ինչ պատահեցաւ երբ ուիսքին բերելու գացի··· վերադարձիս տիկինն ու պարոնը մեկնած էին, Ճէքինը առանձին էր···

— Դատարանին մէջ ըսիր թէ անիկա անհանգիստ էր···

— Այո, որոշ չափով, վեր վար կը քալէր ու ինքնիրեն բաներ մը կը խօսէր··· անհանգիստ, զգլուած վիճակ մը ունէր. եւ, ինչպէս ըսի, թուղթ մը հանեց, բացաւ, կարդաց, նորէն ծալլեց, յետոյ բաճկոնակին գրպանը դրաւ ու աճապարանօք դուրս գնաց, կարծես միտքը նոր բան մը եկած էր···

— Անիկա պատահեցաւ ժամը տասնէն քիչ մը առաջ, այնպէս չէ՞···

— Այո կարծեմ··· տասնին հինգ կամ տասը մնացած···

— Ալ չի տեսա՞ր զինքը···

— Ոչ, մեռելատունը տեսայ անշուշտ··· զիս այնտեղ տարին զաղանի ոստիկանին այցելութենէն յետոյ···

Ճէնիսըն դրամ ունէր դրպանը եւ տրամադիր էր ծախսելու։ Կամացուկ մը երկու ոսկի դրաւ ծառային ձեռքը։

— Հիմակուհիմա ասիկա առ պահէ, տակաւին աւելին, շատ աւելին պիտի ստանաս, բաւ անոր··· Հիմա քեզ տեսնեմ, կրնա՞ս այդ ծերուն եւ տիկինին անունները եւ հասցէն բերել ինծի···

— Դիւրութեամբ, երկու վայրկեանէն, պատասխանեց ծառան։

Երբ Ճէնիսըն առանձին մնաց սկսաւ խորունկ մտածել։ Կասկած չունէր հիմա որ երբ Ալֆրէտ Ճէքին այդ գիշերը պանդոկին ծխարանը գնաց, ճանչցաւ գրասեղանին առջեւ նստող կինը որ հին ծանօթ մըն էր, ու կինն ալ ճանչցաւ զինքը։ Նոյնպէս կասկածէ դուրս էր որ Ալֆրէտն ու կինը չէին ուզեր որ ծերունին յայտնի ըլլար իրենց ծանօթութիւնը։ Ճէնիսըն կրնար այլ եւս երեւակայել մնացածը։ Տիկինը թերթ մը թուղթ կը վերցնէ որուն կէսին վրայ բաներ մը կը գրէ անմիջապէս, յետոյ Ալֆրէտի բազկաթոռին քովը վար կը ձգէ զայն եւ կամ անոր ուշադրութիւնը գրաւող գիրքի մը մէջ գրասեղանին վրայ կը թողու։ Քիչ ետքը ծերունին ու տիկինը կը մեկնին՝ հաւանաբար առաջինը իր անկողինը, իսկ երկրորդը՝ վերարկուին մէջ փաթթուած կ'երթայ այն ժամադրավայրը զոր նշանակած էր թուղթի կտորին վրայ։

— Այսպէս եղած է, խորհեցաւ Ճէնիսըն. ասկէ հրաշալի լուծում չի կրնար ըլլալ··· խելք կ'ուզէ այս գործերուն մէջ եւ կարծեմ պէտք եղածին չափ ունիմ···

Ծառան վերադարձաւ միասին բերելով թուղթի կտոր մը որուն վրայ մատիտով նշանակած էր հետեւեալ անունները.—

Սըր Ճօն եւ Լէյտի Զիլ
Վիլլա Զիլ
Զէսթըր

— Կը ճանչնա՞ս զիրենք, հարցուց Ճէնիսըն։

— Ոչ չիտակը, ես նորեկ եմ այս կողմերը. ծառաներուն մեծ մասը կը ճանչնայ եղեր. առենը մէյ մը կու գան եղեր··· ծերունին հիւսիսի մեծ ազնուականներէն է, միլիոնատէր է եղեր։

Այդ վայրկեանին քանի մը ներս մտան ու ըմպելի ապսպրեցին ծառային։ Ճէնիսըն մեկնեցաւ։ Հիմա ունէր երկու կարեւոր թուղթեր գրպանին մէջ եւ կասկած չկար որ այդ երկուքը առնչութիւն ունէին իրարու հետ։

Այդ գիշեր Ճէնիսըն երկար մտածեց։ Անիկա ապահով էր որ Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան պարագաները իր ջատագով խորհրդաւորութիւնը կը պահած էր հիմա այն հանդիպումին շուրջ զոր անիկա ունեցած էր Քրիստ՝ գի Ուօքըրի նկարագրած կնոջ հետ՝ գետնաշէն մէջ. ու եթէ երկու երկար զիշեր չորս կ'ընէ, այդ կինը Լէյտի Զիլ էր։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐՔՆԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլեւ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
2
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
2 Aout
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2562

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՆՈՒՈՐԸ ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

—— o.o ——

Յուլիս 25ին, քրքրելով «անճար բանուոր»ներու պարագան, ուշադրութեան կը յանձնէինք չորս մը հոգեր.—

1. Աշխատաւորներ որ աջ ու ձախ ինկած՝ գործ կը փնտռեն եւ չեն գտներ:

2. Ուրիշներ, որ արժանի են գործազրկութեան նպաստի, բայց կը մերժուին, զանազան պատճառներով:

3. Դեռ ուրիշներ, որ յանցանք մը գործած, օրինական թե–րութեան մը մէջ բռնուած են եւ իրաւունք չունին աշխատելու:

4. Հարիւրաւորներ, որ տարիներէ ի վեր իրենց գլուխը քա–րին կը զարնեն, անկանոն թուղթերու պատճառով:

5. Վերջապէս աւելի դժբախտներ, որոնք Ֆրանսայէն հեռա–նալու հրաման ստացած են:

Ու կ'եզրակացնէինք.

— «Եթէ կարելի չպիտի ըլլայ հաստատել կեդրոնական հացէ մը— տեսակ մը Առաջնորդարան — այս հոգերով եւ ուրիշ հանրա–յին խնդիրներով զբաղելու համար, պիտի թելադրէինք որ բան–ուորները իրենք ստանձնէին պատասխանատուութիւնը՝ իրենց գլխուն ճարը նայելու:

Քանի որ «ազգ»ը անճրկած է եւ թափթփած, ինչո՞ւ բանուորը ինք չխորհի կեդրոնական հացէի մը մասին: Հոգ չէ թէ միայն իրեն յատուկ ըլլայ:

Կը կարծենք թէ դժուար չէ գտնել իրաւական գետինը՝ այդ–պիսի կազմակերպութեան մը համար:

... Աւելի լաւ է ունենալ մէկ հացէ, քան թէ ափ առնել տա–սը դուռի առջեւ, ամէն մէկը տարբեր բանալիներով»:

Փորձենք աւելի բացորոշ խօսիլ:

Քանի որ այս կամ այն ազգ. հաստատութիւնը եւ երկու ծա–նօթ գրասենեակները չեն կրնար հասնիլ բանուորական բոլոր հո–գերուն, կ'առաջարկենք ձեռնարկել Արհեստակցական գրասենեա–կի մը հաստատման:

Պիտի ըսէինք՝ «Արհեստակցական Միութիւն»· բայց նկատի առնելով դժուարութիւնները, կ'ամփոփուինք աւելի համեստ ծրագրի մը շուրջը: Եթէ գրասենեակը յաջողի, ճամբան հարթը–ւած կ'ըլլայ նաեւ միւսին համար:

Այդ գրասենեակին վարչութիւնը, անշուշտ, պիտի ստանձ–նեն բանուորներ, իրաւագէտ խորհրդականով մը եւ գործակա–տարով մը:

Պաշտօնական վաւերացումէն յետոյ, գրասենեակը անմիջա–պէս գործի կը ձեռնարկէ ոչ միայն իր նախաձեռնութեամբ ու սեփական միջոցներով, այլ եւ աջակցութեամբ միւս երկու գրա–սենեակներուն (Բլէպէռ եւ Եկեղեցի):

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այսպիսի գրասենեակի մը պարտականու–թիւնը,—

1. Ուղղակի կապ հաստատել երկրի վարչական իշխանու–թեանց, օրինաւոր սէնտիքաներու եւ տեղաւորման գրասենեակ–ներու հետ:

2. Կազմել ցանկը «անճար բանուոր»ներու, բոլոր մանրամաս–նութիւններով: (Տես գլուխը):

3. Ապահովել ներկայացուցիչներ՝ ճարտարագործական – բանուորական եւ հողագործական շրջաններու մէջ, օրը օրին հե–տեւելու համար խնդրանքի եւ պատուցման ելեւէջներուն:

4. Արթնութեամբ հետեւիլ՝ գործազրկութեան տագնապի ըն–թացքին:

5. Հաստատել սնտուկ մը, գործազրկութեան կամ անկարու–թեան նպաստի իրաւունքներէն զրկուած բանուորներու համար:

Եւ ուրիշ բազմաթիւ հոգեր, որոնց մասին յետին բանուորը շատ աւելի բան գիտէ քան ո եւ է ուսումնական կամ իշխանաւոր:

(«Յառաջ»ի էջերը բաց են աշխատաւորներու եւ իրազեկնե–րու առջեւ, աւելի մանրամասնելու կամ լրացնելու համար այս հարցերը):

Պիտի առարկուի թէ իւրաքանչիւր քաղաքական կուսակցու–թիւն կրնայ մտածել իր ընկերներուն եւ համակիրներուն համար, մնացեալը ձգելով Գաղթ. Յանձնաժողովներուն: Յետոյ, կան Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը:

Այս առարկութեան պատասխանը կուտայ օրուան կեանքը:

Քաղաքական կուսակցութիւններէն Դաշնակցութիւնը չորս մը գեղեցիկ բանաձեւեր ունի աշխատաւորներու արհեստակցական կազմակերպութեան, գործակցական ընկերութեանց, փոխա–դարձ օգնութեան եւն. մասին: Կրցա՞ծ է իրականացնել: Ո՛չ:

Երբ Դաշնակցութիւնը չէ կրցեր, այլ եւս աւելորդ է խօսիլ միւսներու մասին:

Ինչ կը վերաբերի Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թե–ւերուն (ընկերվարական եւ համայնավար), մենք շատ լուրջ վե–րապահումներ ունինք:

Երկուքն ալ, բուն աշխատաւորական – արհեստակցական հո–գերուն հետ խառնած, նոյն իսկ անոնց գերադասած են քաղաքա–կան միտումներ, որոնք լպրծուն ճամբու մը վրայ պիտի դնեն մեր բանուորները:

Գիտենք որ երկուքն ալ ունին բազմաթիւ հայ անդամներ:

Եւ սակայն, այդ չէ դարմանը մեր մտահոգած հոգերուն, որոնք առաւելապէս հայկական են, ինքնայատուկ:

Մեր առաջարկած միջոցը կը յաջողի՞ թէ ոչ,— պատասխանը բանուորները իրենք է որ պիտի տան:

Մենք ուզեցինք աւելորդ անգամ մըն ալ յիշեցնել թէ՝ ե–ղած-չեղած օրկանները չեն կրնար փրկել քեզ, երբ դուն տէրը չես քու ճակատագրին:

Տասը տարուան փորձառութիւնն ալ՝ ականջի օղ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼՖՈՒՍԻ ՍՊԱՆԻՉՆԵՐԸ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ

ՄԻՒՍ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԱՐԳՈՎ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻՆ

ՄԻՇՏ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Վիեննայի արտակարգ զինուորական ատեանը երեքշաբթի օր մահավճիռ արձակելով, երեք ժամ յետոյ կախել տուաւ 158 հիթլէրական դաւադիրնե–րէն երկուքը, Փլանէթթա եւ Հոլցվէպէր, որոնք սպաննած էին Տոլֆուսը:

Ատեանի նիստը բացուելուն, նախ լսուեցան դատական բժիշկին եւ զի–նագէտի մը վկայութիւնները: Երկուքն ալ հաստատեցին թէ վարչապետին դէմ ատրճանակ պարպուած է գլխուն, իբր 15 սանթիմէթր հեռուէն: Վէր–քերը մահացու էին: Եթէ բժիշկ եւ դեղ հասցուցած ըլլային եւ գործողու–թիւն կատարուէր, կարելի էր երկարաձգել կեանքը, բայց ողբալի պայմաննե–րու մէջ: Վարչապետին արիւնոտ օձիքը ցուցադրուած էր իբրեւ շօշափելի փաստ: Գաղտնի ոստիկան մը հերքեց Փլանէթթայի այն առարկութիւնը թէ՝ սենեակը մութ էր երբ ինք ատրճանակ պարպեց եւ թէ գնդակը պատահմամբ հանդիպեցաւ Պ. Տոլֆուսի: Այս վկայութիւններէն յետոյ, երեք պաշտպան փաստաբանները փորձեցին շահիլ անյոյս դատ մը, երկու պատճառաբանու–թիւններով.— Առաջին՝ անձնատուր ըլլալու պարագային ազատ անցք տալու խոստումը: Երկրորդ՝ երկու ամբաստանեալներուն անպատասխանատու վի–ճակը, քանի որ հրամանը ուրիշները տուած են եւ անոնք պարզապէս կամակա–տար գործիքներ եղած են: Ընդհ. դատախազը ջախջախեց այս պատճառաբա–նութիւնները, դիտել տալով թէ ազատ անցքի խոստումը առնուած է բռնու–թեամբ, եւ հետեւաբար արժէք չունի դատարանին համար: Դատարանը ա–ռանձին խորհրդակցութիւն մըն ալ կատարեց այս կէտի մասին եւ յայտարա–րեց թէ ազատ անցքի խնդիրը գոյութիւն չունի ատեանին համար եւ շատ–շատ կրնայ նիւթ ծառայել ներման աղերսագրի մը համար: Ընդհ. դատախազը շա–րունակելով իր ճառը, շեշտեց թէ որ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ գոյութիւն չունի եկու ամբաստանեալներուն համար, թէ Փլանէթթա յատկապէս փնտռեց եւ սպաննեց Տոլֆուսը, այն յոյսով թէ երբ կառավարութիւնը տապալի, ինքն ալ ազգային հերոս մը պիտի դառնայ: «Ամբաստանեալները չեն կրնար պա–հանջել որ հաւատանք իրենց միամիտ պատմութեան: Երկուքն ալ մեր արիւ–նէն են եւ մեր ցեղէն: Այդ պարագան աւելի կը ծանրացնէ իրենց յանցանքը: Ի՛նչ փորձանք բացին մեր հայրենիքի գլխուն: Իրենց արարքին հետեւանքով, քաղաքացիական կռիւ ծագեցաւ գաւառներու մէջ եւ շատեր մեռան: Քստմնե–լի դէպքեր են ասոնք եւ երկար ատեն դրոշմուած պիտի մնան մեր յիշողու–թեան մէջ: Կայծ մը եւս բաւական էր որ օտար զինուորներ ներս խուժէին եւ գրաւէին մեր երկիրը: Ահա թէ ի՛նչ աղէտ պիտի պատճառէին երկու ամբաս–տանեալները»:

Ընդհ. դատախազի պահանջագրէն յետոյ, վերջին խօսքը տրուեցաւ եր–կու ամբաստանեալներուն: Փլանէթթա ոտքի ելլելով յայտարարեց.

— *«Պարոն դատաւորներ, անգամ մը եւս կը կրկնեմ թէ ես մարդասպան չեմ, ես չուզեցի սպաննել վարչապետը: Մեզի հրաման տրուած էր գերի բռ–նել կառավարութիւնը, բայց մենք չէինք ուզեր արիւն թափել: Իբրեւ մարդ, ներողութիւն կը խնդրեմ Տիկին Տոլֆուսէն»:*

Իսկ Հոլցվէպէր բացատրելով իր դերը, յայտարարեց.

— *«Ես կը կարծէի թէ արիւն չպիտի թափի եւ թէ Տոքթ. Ռինթըլէն մեզ պիտի գտնէ վարչապետարանին մէջ: Ես վարուեցայ իբրեւ հայրենասէր»:*

Յետոյ դատարանը արձակեց իր վճիռը, մահուան դատապարտելով եր–կու ամբաստանեալները:

Վճիռը տրուեցաւ ժամը 1.35ին, եւ երկու ամբաստանեալները կախաղան առաջնորդուեցան ճիշդ երեք ժամ վերջը: Նախ Հոլցվէպէրը կախուեցաւ, ժամը ճիշդ 4.35ին: Տասներեք վայրկեան վերջը կախուեցաւ Փլանէթթա: Քստմնելի գործողութեան ներկայ էին զինուորական ատեանին անդամները, դատապարտեալներուն փաստաբանները, կաթոլիկ խոստովանահայր մը՝ Փլա–նէթթայի համար, եւ բողոքական մը՝ Հոլցվէպէրի համար եւ քանի մը զին–ուորներ: Դահիճն էր դրամատան նախկին պաշտօնեայ մը, Լանկ, 40 տարե–կան, երկու օգնականներով: Հոլցվէպէր մեռաւ հերոսական քաջութեամբ: Չուանը վզին անցնելէ առաջ, «Կեցցէ՛ Հիթլէր» աղաղակեց, մինչ յարակից բանտէն կին մը կ'արձագանգէր,— «Կեցցէ՛ Հիթլէր»: Երկար տեւեց իր հո–գեվարքը: Փլանէթթա որ եւ է բան չըսաւ:

Զինուորական ատեանը կը շարունակէ դատել միւս ամբաստանեալները, 158 հոգի: Յայտնի չէ թէ դեռ քանի մահապատիժներ պիտի տրուին: Ոմանք համաձայն են ծայրագոյն խստութեանց, ուրիշներ կը նախընտրեն կարճ կա–պել, վախնալով փոխադարձ վրէժխնդրութենէ:

Վիեննայի 158 ամբաստանեալներուն գործը վերջացնելէ յետոյ, զինուո–րական ատեանը պիտի երթայ գաւառները, դատելու համար այն ըմբոստները որ կռուեցան կառավարութեան եւ բանակին դէմ:

Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ շղթայի տակ պահել պետական եւ հանրային շէնքերը: Զինուորներ եւ հայրենասէրներ կը պաշտպանեն Ս. Ստե–փաննոս մայր – եկեղեցին, լուր առնուած ըլլալով թէ ռումբեր պիտի նետուին:

Ֆրանսա կ'երաշխաւորէ Աւստրիոյ անկախութիւնը

Արտաքին նախարար Պ. Պարթու ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի աւստրիական դեսպանատան գործակատարը, կրկնեց թէ Ֆրանսական կառա–վարութիւնը, համախորհուրդ միւս պետութեանց հետ, պիտի շարունակէ ամէն աջակցութիւն ընծայել, գործնապէս պաշտպանելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը:

Հակառակ այս բոլոր հաւաստիքներուն, անստոյգ է Աւստրիոյ ապագան, եւ մեծ պետութիւնները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին:

* * *

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻԻ գրական պարգեւ հաստատեց Խ. Միութեան գոր–ծավարներու խորհուրդը, 1934 տարուան համար: Այս պարգեւը պիտի յատ–կացուի բարելաւելու համար Խորհրդային Գրողներու Միութեան անդամնե–րուն նիւթական վիճակը: Դրամը պիտի նարուի հեղինակի իրաւունքի եւ թատրոններու տուրքով, անդամավճարներով եւ պետական նպաստով:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Լէնինկրատի պարենաւորման վարչու–թեան չորս պաշտօնեաներ, իբրեւ խափանարար: Գրուեցաւ թէ Չեկան ջըն–ջուած է, բայց մահապատիժները իրարու կը յաջորդեն միեւնոյն ուղղու–թեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

30,000 ԿԱՏՈՒ

Գրեցինք թէ աւելի քան 30,000 կա–տուներ անտէր – անտիրական կը թա–փառին Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, շուարման մատնելով քաղաքապետու–թիւնը:

Վերջին լուրերու համաձայն, եթէ արմատական միջոց մը չգտնուի այս արշաւին դէմ, կատուները պիտի փո–խադրուին ամայի կղզի մը, որպէսզի հոն սատկին անօթութենէ:

Պոլսեցիները պիտի յիշեն թէ՝ տա–րիներ առաջ ալ՝ շուներու պատմու–թիւն մը ունէին:

Հազարաւոր քոստ, ոջլոտ շուներ կը թափառէին Պոլսոյ փողոցները, կաղկանձելով անօթի – ծարաւ:

Երբեմն, ամերիկացի եւ անգլիացի «Միս»եր զանոնք անկիւն մը հաւա–քելով, շաքար կամ շոքոլա կը կեր–ցնէին եւ ... լուսանկար կը քաշէին:

Երկար չտեւեց օտար շրջիկներու այս «վայելք»ը:

Առտու մը շուները հաւաքուեցան, եւ — ի՛նչ յանդգնութիւն Մուհամ–մէտի ժողովուրդին համար — ամա–յի կղզի մը, Ինեիզ Ատա փոխադր–ուելով, թունաւորուեցան:

Երեւի կատուներուն ճակատագիրն ալ այդ պիտի ըլլայ, հակառակ Անա–սուններու Պաշտպան Ընկերութեան բողոքներուն:

Ես աւելի գործնական եւ «հայրե–նասիրական» եղանակ մը պիտի առա–ջարկէի, իբրեւ նախկին «վաթան–տաշ».—

1. Հաւաքել 30,000 կատուները, իրենց մայրերով ու ձագերով, եւ ղր–կել Անատոլու:

2. Հարիւրական բաժնել գլխաւոր քաղաքներուն մէջ եւ բանտարկել:

3. Հաւաքել հատընտիր ջարդա–րարներէն երեք հազար հոգի, իւրա–քանչիւրին յատկացնելով տասը կա–տու, եւ լիազօրութիւն տալ,—

Ա. Կատուները ծեծելու, «օրինա–կան» բոլոր միջոցներով, եւ մասնա–ւորապէս գիշերները:

Բ. Զանոնք խեղդելու եւ յետոյ պա–տերէն կախելու:

Գ. Անոնց փորը նեղքելու:

Դ. Անոնց մորթերը հանելու:

Ե. Անոնց անդամները մաս – մաս կտրելով սատկեցնելու:

Զ. Եռացած ջուրի մէջ նետելու:

Է. Սնտուկի մը մէջ թխելով զամե–լու եւ գետը նետելու:

Եւայլն, եւն., եւն.:

Կարելի է, նաեւ, կատուներու զա–ղութ մը հաստատել Պոլսոյ մէջ եւ ցու–ցադրել, դրամ քաշելու համար օտար շրջիկներէն:

Այդ պարագային, 30,000ը կը դառ–նայ 130,000:

Եւ, եթէ օր մը ձանձրանան, բաւա–կան բան կ'ունենան ջարդ մը սարքե–լու եւ ոգեւորուելու համար:

Հապա ի՞նչպէս պիտի արծարծեն «ազգային ոգին», որ չի կրնար վառ մնալ առանց արիւնի եւ յարակից մասնագիտութեանց...

ՎԱՀԷ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴ

—— . ——

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՅԱՋՈՐԴԸ

Երկուշաբթիէն երեքշաբթի ծանրապէս հիւանդացաւ մարաջախտ Հին–տէնպուրկ, Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահը, որ 87 տարեկան է: Ճիշդ ինչպէս քսան տարի առաջ Թանէնպէրկի ճակատամարտին մէջ կասեցու–ցած էր ռուսական բանակը, երեքշաբթի առտու ալ տոկաց իր փամփուշտի հիւանդութեան եւ հանգիստ քնացաւ, բայց մտահոգութիւնը չփարատեցաւ, նկատի առնելով իր տարիքը:

Հիթլէր հիւանդութեան լուրը առնելէ անմիջապէս վերջը գնաց Նէօտէքի ամարանոցը, ուր ժողովուրդը նախագահին նուիրած էր իր ծննդեան 80–ամեակին առթիւ: Բժիշկները ամէն միջոց կը փորձեն, կանխելու համար ճա–կատագրական վախճանը:

Այժմէն իսկ, ծանր մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ վարչական շր–ջանակներուն մէջ: Ո՞վ պիտի ըլլայ Հինտէնպուրկի յաջորդը: Այս ծերունին կրցաւ լռութեան դատապարտել բոլոր կիրքերը, շնորհիւ իր վայելած հեղինա–կութեան, եւ մանաւանդ իբրեւ զինուոր: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Հիթ–լէր նախագահ պիտի ըլլայ, միեւնոյն ատեն պահելով վարչապետութիւնը: Բայց կասկածելի է այս ելքը, որովհետեւ Հիթլէր չուզեր նախագահ դառնալ, մանաւանդ յունիս 30ի դէպքերէն եւ Տոլֆուսի սպանութենէն յետոյ: Նախա–գահ ըլլալու թեկնածու ըլլալու համար կը պահանջուի օրէնք մը, որ Գե–րագոյն Ատեանին նախագահը ստանձնէ Հանրապետութեան նա–խագահութիւնը, եւ ընտրութիւն կատարուի 60 օրէն: Բայց որովհետեւ Հիթ–լէր արտակարգ լիազօրութիւններ ստացած է չորս տարուան համար (որուն մէկուկէս տարին անցաւ), հաւանական է որ բացառիկ օրէնք մը քուէարկուի:

Հինտէնպուրկի հիւանդութեան լուրը կայծակի արագութեամբ տարած–ուեցաւ ամբողջ երկրին մէջ: Բժիշկներու ազդեցութեան տակ հանգստանալէ յե–տոյ, նախագահը խնդրեց կանչել իր վաղեմի բժիշկը, Տոքթ. Ռից, որ արձա–կուրդի գացած էր:

Կ'ըսուի թէ Հինտէնպուրկ քաղաքական կտակ մը պատրաստած էր, որ պիտի կարդացուէր իր մահէն վերջը: Այս կտակին համաձայն, նախագահը իր անձնական հաւատարմութիւնը յայտնելով Հոհէնցոլէրն գերդաստանին, կը յանձնարարէր խնամակալ նշանակել անոր մէկ անդամը, Վիլհէլմ Բ.ի հաւա–նութեամբ: Այս կտակին զաղտնիքները մէջտեղ ելած ըլլալով, Վիլհէմ Բ. հա–կառակեցաւ, որովհետեւ միայն ինքզինքը յարմար կը դատէր: Ասոր վրայ Հինտէնպուրկ իր միտքը փոխեց, եւ այժմ գաղտնի կը մնայ իր նոր կտակը:

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸՆՏՐՈՒԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Վայմարի սահմանադրութեամբ, Հանրապետութեան նախագահը կ'ընտր–ուի ընդհանուր քուէարկութեամբ: Ընտրելի է ամէն գերման քաղաքացի, առ–նուազն 35 տարեկան: Կին մըն ալ կրնայ ընտրուիլ: Ընտրելին պէտք է ներ–կայացուի քաղաքական կուսակցութեան մը կամ խմբակցութեան մը կողմէ, առնուազն 20,000 ստորագրութեամբ: Քուէարկելու իրաւունք ունին այն բոլոր Գերմանացիներն ու Գերմանուհիները որ առնուազն քսան տարեկան են ընտ–րութեան օրը: Քուէարկութիւնը գաղտնի է: Իւրաքանչիւր ընտրող մէկ ձայն ունի: Ընտրութեան օրը պէտք է կիրակի ըլլայ: Նախագահ կ'ընտրուի այն թեկնածուն որ շահած է քուէներու կէսէն աւելին: Եթէ բացարձակ մեծամաս–նութիւն չգոյանայ, երկրորդ ընտրութիւն մը կը կատարուի: Համեմատական ընտրութիւն չի կատարուիր երկու թեկնածուներու միջեւ, այլ նոր ընտրու–թիւն կ'ըլլայ, եւ նոր կուսակցութիւն մը կամ խմբակցութիւն մը կրնայ նոր թեկնածու ներկայացնել, եթէ ուզէ: Այն ատեն կ'ընտրուի ան որ ամէնէն շատ քուէ շահած է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Անցեալ օր ամփոփեր էի գլուխ մը՝ Փօլ Ֆօրի գրքէն՝ «Յեղափոխութեան մը սեմին» (Յառաջ, 28 յուլիս):

Գրքին հետաքրքրական մասերէն են նաեւ այն էջերը, ուր կը քննուի ընկերվարական կուսակցութիւններու կառավարութեանց մասնակցելու կամ չմասնակցելու խնդիրը: Կուռ տրամաբանութեամբ էջեր, որոնք պատասխան մըն են բոլոր անոնց որ ընկերվարութեան սնանկութիւնը պոռացին հարեւանցի քննելով զանազան երկիրներու մէջ ընկերվարականներու կրած անյաջողութիւնները:

Մեր մէջ ալ, տեսանք ընկերներ, — մտաւորական եւ ընկերվարական ընկերներ — որոնք յուսահատական ձեւով արտայայտուեցան: «Անգլիա, Գերմանիա, գործի գլուխ եկան եւ բան մը չկրցան ընել», բսին անոնք: Թող չվշտանան, եթէ ըսեմ, որ չեն ուսումնասիրած այդ երկիրներու քաղաքական կեանքը:

Փօլ Ֆօռ շատ խղճմտօրէն կը մօտենայ նաեւ այս հարցին եւ կը քննէ մանրամասնօրէն: Ցոյց կուտայ, որ ընկերվարութիւնը իր հակառակորդները սահմռկեցնող վերելքներ ունեցած է եթէ կառավարութիւններու մասնակցած է, իր ծրագիրը ամբողջովին գործադրելու համար դժբախտաբար բացարձակ մեծամասնութիւն չէ ունեցած դեռ:

Կը յիշէ, Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճներու պարագան: Առաջինը կը կազմուի 1924ին, երբ Երեսփ. ժողովը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր.—

Պահպանողականներ	258
Աշխատաւորականներ	192
Ազատականներ	158
Անկախներ	8
Գումար	**615**

Դահլիճը ութ ամսուան կեանք մը կ'ունենայ:

1929ին ընտրութիւններուն աշխատաւորականները կը տանին իրենց ամենամեծ յաղթանակը եւ Երեսփ. ժողովը կը կազմուի այսպէս.—

Աշխատաւորականներ	287
Պահպանողականներ	260
Ազատականներ	60
Անկախներ	8
	615

Դահլիճը կը կազմեն դարձեալ աշխատաւորականները եւ կը տեւէ մինչեւ 24 օգոստ. 1931, — մօտաւորապէս երկուքուկէս տարի երբ եկմտացոյցի վճարողութեան առեն, Մաքտօնըլտի, Սնոտընի եւ ընկերներու դասալքութիւնը ժամանակի մը համար վերջ կը դնէ անոնց յաջողութեան:

Ինչպէս կը տեսնենք, Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճները, բացարձակ մեծամասնութիւն չեն ունեցած (դոնէ 308 հոգի ըլլալու էին) եւ ըստիպուած պիտի կռթնէին ազատականներու վրայ (Լոյտ Ճորճի կուսակցութիւնը), իսկ վերջիններուն օժանդակութիւնը պայմանաւոր էր:

Ուրեմն, ակամայ մէկդի պիտի դրուէին ընկերվարական ծրագրի կարգ մը հիմնական կէտերը, այլապէս աշխատաւորականները զրկուելով ազատականներու քուէներէն կամ պիտի հրաժարէին՝ տեղի տալով պահպանողական – ազատական դահլիճի մը եւ կամ՝ նոր ընտրութիւններու պիտի ձեռնարկէին: Նախընտրած են քիչ մը զիջիլ ազատականներուն, իրականացնելու համար շարք մը պաշտպանութիւններ ի նպաստ աշխատաւոր դասակարգերու:

Կուսակցութեան պետերու դասալքութենէն վերջ, ընտրութիւններէն ջախջախուած աշխատաւորականները (53 հոգի մնացեր էին) արդէն իրենք զիրենք կը հաւաքեն եւ այդ երկրի ընտրող զանգուածին տարօրինակութիւնները յայտնի ըլլալով, կրնան օր մը իրենց նախկին դիրքը վերագտնել: Պէտք չէ մոռնալ, որ 1900ին 62,698 ձայն շահող աշխատաւորականները, 1929ի ընտրութիւններուն կը ստանային 8,364,883 ձայն: Անցնինք Գերմանիա: Ընդհանրապէս այն տպաւորութիւնը կրած ենք, թէ պատերազմէն վերջ, Գերմանիան ընկերվարականներու ձեռքը եղած է, եւ առկէ մեր յուսախաբութիւնը ի տես պարտութեանց: Ինչ խօսք որ հոս ալ սխալած ենք: 1919էն մինչեւ 1933 եղած են 9 ընտրութիւններ, բայց ոչ մէկ անգամ ընկերվարականները բացարձակ մեծամասնութիւն ունեցած են: Առաւելագոյն թիւը որ շահած են, պատերազմէն անմիջապէս վերջն է, հարիւրին 45 քուէարկողներու: Եկող-գացող դահլիճներուն մէջ ոչ մէկ մեծամասնութիւն գրեթէ, եթէ նկատի չառնենք Պաուէրի առաջին դահլիճը, որ երեք ու կէս ամսուան կեանք մը ունեցած է, ուր 13 նախարարներուն 7ը ընկերվարականներ եղած են:

1918 — 33, գործի գլուխ անցած 250 նախարարներէն միայն 53ը ընկերվարականներ եղած են: Ուրեմն հոս ալ կը տեսնենք, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պարագան. «Ծրագրի լիակատար գործադրութեան արգելք»:

Փօլ Ֆօռ կը քննէ նաեւ Սպանիոյ եւ Պելճիքայի ընկերվարական կուսակցութիւններու դահլիճներու մասնակցելու խնդիրը: Կ'ընդունի, թէ միւս երկիրներու իր ընկերները կառավարութիւններու մասնակցելով, ահագին առաւելութիւններ ապահոված են աշխատաւոր դասակարգին, բայց ընկերվարութեան հիմնական սկզբունքները իրականացնելու իրենց խոստումը չկարենալով յարգել, տուժած են ի վերջոյ:

Կ'ընդունի նաեւ, որ սխալներ գործուած են, անհատական եւ հաւաքական պատասխանատուութիւններ կան, մանաւանդ գերմանական պարտութեան մէջ: Սակայն հաւաչանքը անօգուտ համարելով, անոնց փորձառութենէն դասեր կը հանէ ապագայ ծրագիրներու համար, մանաւանդ որ փորձողները իրենք ալ կ'ընդունին իրենց սխալը:

Այսպէս, Պելճիքացի ընկերվարական առաջնորդ եւ Բ. միջազգայինի պետ, Վանտէրվէլտ կ'ըսէ.

— «Դահլիճ մը, որուն մէջ մենք փոքրամասնութիւն պիտի ըլլանք, առաջուընէ անգործութեան պիտի դատապարտուի, խորտակուելով դրամատուններէն եւ ճարտարարուեստէրէն: Այս փորձը վերստին կրկնելը կը մերժեմ ես: Ինչ որ ալ ըլլայ, ուժգնօրէն հակառակ եմ ընկերվարականներու նման դահլիճի մը մասնակցութեան»:

1933 օգոստ. 12ին, Լառկօ Գապալերօ, Սպանիոյ աշխատանքի նախարարը, բանախօսութեան մը ընթացքին կ'ըսէր.

— «Արդէն, հանրապետութենէն առաջ իսկ կը խորհէի, որ ընկերվարական կարելիութիւնները շատ փոքր պէտք է ըլլան, քաղքենի դրամատիրական ժողովրդապետութեան մը մէջ, բայց երկու տարի կառավարութեան մէջ մնալէս վերջ, այլեւս բոլորովին համոզուած եմ թէ բացարձակապէս անկարելի են անոնք»:

Գրքին վերջին երկու գլուխները կը վերաբերին, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ներքին վէճերուն եւ անոնց յարուցած տեսակէտներու լուսաբանութեան: Հեղինակը ցաւ կը յայտնէ, որ երէկուան իր ընկերները անհատական փառասիրութիւններով տարուած են, եւ չեն ուզեր հասկնալ միւս երկիրներու տուած դասերը: Աշխատաւորութեան փրկիչներ կը կարծեն իրենք զիրենք, գիտնալով հանդերձ, թէ կը սայթաքին այրելով այնինչ որ կը պաշտէին երէկ:

Եւ իր բսելիքները կը վերջացնէ, կուսակցութեան համար գործունէութեան լաւ ծրագրով մը եւ թելադրութիւններով:

Զարմանալի հետաքրքրական գիրք մը վերջապէս, զոր կը յանձնարարեմ՝ մասնաւորապէս ընկերային հարցերով զբաղող ընկերներուն եւ ընդհանրապէս Ֆրանսերէն հասկցող բոլոր ընկերներուն:

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԹ. ԽԱՉԻ Ե. ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 27 յուլիս (Յառաջ).— Պուլկարահայ Գթութեան (Կ.) Խաչի Ե. պատգամաւորական ժողովի գումարումը ուշացաւ քիչ մը՝ կամքէ անկախ պատճառներով: Եւ, պատկան նախարարութեան արտօնութեամբ, տեղի ունեցաւ 22—24 յուլիս, Խասքովայի մէջ:

Կը մասնակցէին,— Ամերիկայի Կեդր. Վարչութենէն՝ Գ. Թափառական, Շրջ. Վարչութենէն՝ Տիկ. Պ. Պարսամեան, Սոֆիայէն՝ տիկ. տիկ. Ա. Աղասեան եւ Վ. Մատթէոսեան, Թ. Փազարճըքէն՝ Օր. Վ. Արփաճեան, Ֆիլիպէ՝ տիկ. Մ. Սթամպօլեան, Օր. Ա. Այվազեան, Թ. Արզումանեան, Ռուսճուք՝ Օ. Զարմունի, Պուրկազ՝ Արաքսի Արզումանեան, Սլիվէն՝ Օր. Լուիզ Փափազեան, Եամպոլ՝ Օր. Էլիզ Թէրլէմէզեան, Խասքովա՝ Գ. Գարախանեան, Գրրճալը՝ Թ. Թաշճեան: Վառնա եւ Սթ. Զակօրա նշանակած էին Խասքովայէն.— Հ. Խորիկեան, տիկ. Յովհաննէսեան:

Առժամեայ դիւան ընտրուեցաւ, ատենապետ՝ Տիկ. Պ. Պարսամեան, քարտուղար՝ Օ. Զարմունի: Շրջ. Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ատենապետուհին, յետոյ Թափառական խօսեցաւ բացման առթիւ, ողջերձ մը կարդաց Օր. Լ. Փափազեան, խօսեցաւ նաեւ Գ. Գարախան ու ներկաները հրաւիրեց բոպէ մը ոտքի կենալ ի յիշատակ անփոխարինելի Մ. Վարանդեանի: Խօսեցաւ նաեւ Օ. Զարմունի:

Ընտրուեցաւ մնայուն դիւան,— նախագահներ՝ Տիկ. Պ. Պարսամեան եւ Թ. Արզումանեան, իսկ քարտուղարներ՝ Օ. Զարմունի եւ Ա. Հատաւեան:

Ժողովը յետոյ անցաւ իր օրակարգին: Երեք օրուան խաղաղ ու համերաշխ աշխատանքէ վերջ, ժողովը արձանագրեց.—

Ա.— Անցնող տարուան ընթացքին համեմատաբար աւելի մեծ գործունէութիւն ունեցած է շրջանը: Նախ՝ մասնաճիւղերը աւելի զօրացած են: Անցեալ տարի ընդհ. մուտք էր եղած 149.531 լեվա, իսկ այս տարի մուտքի գումարը հասած է 227,270 լեվայի, ինչ որ ուշագրաւ է ներկայ տագնապի օրերուն: Իսկ Շրջ. Վարչութեան պիւտճէն եղած է 126,154 լեվա: Մասնաճիւղերէն գնահատելի գործունէութիւն ցոյց տուած՝ «Ֆիլիպէ, Ռուսճուք եւ Սլիվէն արժանի են գնահատութեան» բառ քուէարկուած բանաձեւի. Ֆիլիպէն՝ սան-սանուհիներու դասընթացքով, Ռուսճուքը՝ անդամուհիներու յաւելումով, ձրի դասընթացքով եւ նախաձաշով» եւն.: Սոֆիա այս տարի ուշագրաւ գործունէութիւն մը ունեցած է, հիմնած է մանկամսուր մը, իսկ իր պիւտճէն 35,000 լեվայէն բարձրացած է 65,000 լեվայի:

Բ.— Բոլոր այն վարժարանները որոնք փոքրաթիւ հայ գաղութներու կը պատկանին, կրկին պիտի վայելեն Գթ. Խաչի նիւթական օժանդակութիւնը, այսպէս՝ Եամպօլ, Խասքովա, Սլիվէն, Այթօս եւ Կրրճալիի ազգ. դպրոցը:

Գ.— Գթ. Խաչը կրկին պիտի ձեռնարկէ, ձմրան ընթացքին, հանդերձահաւաքման, այս ձեռնարկը, մեծ քաղաքներու մէջ, շատ արդիւնաւոր ու օգտակար է եղած անցեալ ձմրան եւս:

Դ.— Պուլկարիոյ մէջ կրթ. հաստատութեան մը հիմնումին համար Ամերիկայի կողմէ տրամադրուած 3000 տոլարի վարկը պատգ. ժողովը ողջունեց մեծ գոհունակութեամբ: Պատգմ. ժողովը որոշեց խնդրի ուսումնասիրութիւնը թողուլ Շրջ. Վարչութեան:

Ե.— Որոշուեցաւ ուժ տալ Գթ. Խ.ի սան-սանուհիներու դասընթացքներուն:

Զ.— Ծովային եւ լեռնային կայաններ հաստատել նիհարակազմ տղոց համար՝ վճարումներով:

Է.— Քուէարկուեցաւ Շրջ. Վարչութեան նոր պիւտճէն, որ շատ համեստ է, տրուած ըլլալով որ մասնաճիւղերը տեղական մեծ կարիքներ ունին:

Ը.— Նախորդ Շրջ. Վարչութիւնը վերընտրուեցաւ (Սոֆիա) — Տիկ. տիկ. Պ. Պարսամեան, Մ. Ստեփանեան, Տ. Բումեան, Յովհաննէսեան Պ. Պ. Ա. Յակոբեան, Գ. Փիլիպոսեան եւ Գ. Թափառական:

Ժողովը փակուեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ

Նախորդ գրութեամբ ջանացի պարզել բուն չարիքին ակը, խուսափելով քաղաքական խնդիրներէ: Եւ եթէ ծանրացայ կարգ մը կազմակերպութիւններու վրայ, այդ այն պատճառաւ որ հասարակութիւնը հասկնայ թէ ռամկավարները միայն Որբերու Միութեան հակառակ չեն, այլ բոլոր ազգային առողջ շարժումներու: Այս մարդիկը այն աստիճան կուրացած են որ, իրենց բորբոսած «տեսակէտ»ները կ'ուզեն պարտադրել բոլորին ... միեւնոյն ատեն իրենք ալ չեն գիտեր թէ ինչ է իրենց ուզածը: Եթէ չէք հաւատար, առէք իրենց մամուլը եւ պիտի տեսնէք, Եգիպտոսը Փարիզին կը հակասէ, Փարիզը Ամերիկային:

Այս պայմաններու տակ մենք իրաւունք ունինք ըսելու թէ Դաշնակցականներն ալ յանցաւոր են: Շատ ու շատ զբաղեցան այս մարդոցմով եւ անոնց մամուլով:

Այս մարդիկը ժամանակին առիթ կը փնտռէին Դաշնակցականներու քրքանցքին քսուելու եւ փառքի բաժին մուրալու, իսկ այսօր դարձեր են ամենագէտ իմաստուններ, կը յօխորտան աջ ու ձախ:

Երիտասարդութիւնը կազմակերպելու համար շատ ըսելիքներ ունինք: «Ալիանս»ները մեզ չեն փրկեր: Նախ պէտք է կատարել չէզոքացման մասնել մատնանշուած խառնակիչները, կտրել ամէն յարաբերութիւն, արհամարհել, չպատասխանել, չկարդալ անոնց թերթերը, ինչ կ'ուզեն թող ընեն:

Արդ, ի՞նչ կրնանք ընել մենք, ի՞նչպէս կրնանք գերակշռութիւն ստեղծել, մեր ազգային շահերը պաշտպանելու համար:

Վերջերս կարդացի Զ.Ո.Մ. Փարիզի մասնաճիւղին կոչը— պատասխանատու հրաւէր մը, որու մասին լուռ կը մնայ Կեդրոնական Վարչութիւնը: Այդ կոչը պոռթկում մըն է եւ իմ կողմէ կը շնորհաւորեմ Փարիզի մասնաճիւղը, որովհետեւ ինք ամիս առաջ քանի մը ընկերներով անդրադարձանք այդ հարցին, «Յառաջ»ի բարեացակամ վերաբերումէն օգտուելով: «Յառաջ»ն ալ քանի մը խմբագրականներով վերլուծեց եւ իր կողմէ որոշ տեսակէտներ առաջարկեց: Զ.Ո.Մ. Կեդր. Վարչութիւնը մնաց լուռ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ:

Ուրեմն, մեր ներկայ աշխատանքը պիտի ըլլայ երիտասարդական հոծ զանգուածը, այդ արի ուժը համախմբել մէկ դրօշի տակ: Այս նպատակին իրականացման համար, ես կ'առաջարկեմ.—

1.— Զ. Ո. Մ. մասնաճիւղերը լիազօրութիւն տան Կեդր. Վարչութեան որպէսզի նախաձեռնարկ ըլլայ երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը ստեղծումին (քանի որ հարցը նախատեսուած չէր այս մեր վերջին պատգամաւորական ժողովին կողմէ):

2.— Գաղթահայ այն երիտասարդները որոնց սրտին կը խօսի այս կենսական հարցը, առժամապէս անդամագրուին Զ.Ո.Մ. մասնաճիւղերու, արժեցնելով իրենց տեսակէտները:

3.— Ուր որ Զ.Ո.Մ. մասնաճիւղեր չունի, նոյն շրջանի երիտասարդութիւնը, նախկին որբեր, խմբուին եւ հաղորդակցութեամբ կապուին Կեդր. Վարչութեան հետ:

4.— Բոլոր երիտասարդական միութիւնները,— պատանեկան, ցեղակրօն, յառաջդիմական, լսարանական, եւն. կապ հաստատեն Զ.Ո.Մ. Կեդր. Վարչութեան հետ, հաղորդելով իրենց տեսակէտները ստեղծուելիք կազմակերպութեան շուրջ:

5.— Լիազօրել Զ.Ո.Մ. Կեդր. Վարչութիւնը, որպէսզի Ֆրանսայի շրջանէն իր կազմին վրայ աւելցնէ կարող եւ զարգացեալ երիտասարդներ, անոնց հետ խորհրդակցելով վերլուծել զանազան կողմերէ եղած առաջարկները, հրապարակ հանէ շրջաբերական – օրակարգ մը բոլոր խնդիրներու շուրջ, եւ այս միջոցաւ միտքերը պատրաստէ մինչեւ նոր պատգամաւորական ժողով:

6.— Զ. Ո. Մ. Կեդր. Վարչութեան ձգել յառաջիկայ համագումարի թեւականը, պատգամաւորներու ընտրութեան ձեւը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

7.— Այժմէն բանակցիլ մեզի բարեկամ մամուլին հետ, որպէսզի գրաւոր փրոփականտով ուժ տայ այս խոշոր ձեռնարկի յաջողութեան:

8.— Բոլոր ազգ. մարմինները, կազմակերպութիւնները ազատ ձգել որպէսզի իրենց պատեանէն դուրս գան յայտնելու իրենց տեսակէտները:

9.— Այս պայմաններուն չենթարկել Հ.Մ.Ը.Մ.ը իբրեւ քոյր Միութիւն, եւ անոր հետ կնքել համաձայնագիր մը:

Կը կարծեմ թէ այս հիման վրայ կրնանք հարթել ճամբան:

Ուրեմն կը սպասենք որ Զ. Ո. Մ. Կեդր. Վարչութիւնը անյապաղ ձեռնարկէ գործի: Ան թող խթանը դառնայ այս նուիրական գործին եւ Զորրորդ համագումարին երթանք իբրեւ պատգամաւորները շարժումի մը որ կրնայ նոր շրջան մը բանալ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ՇԻՐ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ).— Մշակութային Միութեան Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, յունիս 2ի շաբաթ երեկոյեան տեղի ունեցաւ յարգանքի երեկոյթ մը նուիրուած Ա. Ահարոնեանին: Ներսէս արք.ը յարգանքի խօսքերով պարզեց Ահարոնեանի արժանիքներն ու կատարած ծառայութիւնները յօգուտ հայ գրականութեան ու հայրենիքին:

Ապա բեմադրուեցաւ «Արցունքի հովիտ»էն տեսարան մը, մասնակցութեամբ մեր լաւագոյն սիրողներու:

Վարչութեան նախագահ Անդրէ Տէր Օհանեանը երեկոյթի բացման խօսքն ըսելէ յետոյ ներկայացուց Ա. Ահարոնեանի ազգային – քաղաքական գործունէութեան պատկերը: Օրուան բանախօս Հայկ Աճէմեանը մանրամասն կերպով ներկայացուց Ահարոնեանի բովանդակալից կեանքը եւ գրական ստեղծագործութեան վերլուծումը, անոր կատարած հսկայ գործն ու աշխատանքը հայ գրականութեան մէջ, չեչտելով որ Րաֆֆին եւ Ահարոնեանը իրար լրացնող գրական արտաններ են եւ երկուքն ալ պաշտա-

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Յուլիս 22ին հրատարակած էինք պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտընի, ընդհ. դատախազ Պ. Քամինսկիի եւ դատաւոր Քորիկընի ճառերուն ամփոփումը: Լրիւ տուած ըլլալու համար Նիւ Եորքի պատմական դատին պատկերը, այսօրուընէ սկսեալ ամբողջութեամբ կը հրատարակենք պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտընի ճառը, որ թարգմանուած է բնագրէն.—

Դատաւորին հաճութեամբ՝ ճիւրիի Պ. գլխաւոր եւ Պարոնայք անդամներ,

Այս դատավարութիւնը սկսաւ յունիս 7ին: Արդ՝ կը կարծեմ թէ՝ ժամանակի վախճան մը եւ ձեր իմացականութեան ուղղուած նախատինք մը պիտի ըլլայ, եթէ վերցնէի վկայութեանց երեք հատորները եւ, ըսենք, ուշադրութիւն հրաւիրէի 363րդ էջի մէկ անհնչելի անուան, զոր հաւանաբար պիտի մոռնայիք կէս ժամ յետոյ: Ըլլանք պարկեշտ ու անաչառ: Ես կը խօսիմ այն համոզումով թէ դուք ձեր անբաժան, ամբողջական ուշադրութիւնը տուած էք այս դատին, թէ դուք հետեւեցաք այն ամէնուն, որ տեղի ունեցաւ այս դատարանին մէջ, եւ թէ՝ կարեւորը, կշիռ ունեցողը փաստերու ձեր վերլուծումն է, ու ոչ թէ այն, զոր շրջանային դատախազը կ'ըսէ, կամ ես, եւ կամ նոյնիսկ դատաւորը: Դուք էք որ պիտի վճռէք:

Արդ, ես չորս կամ ութ ժամ պիտի չառնեմ ձեզի մանրամասնօրէն ներկայացնելու բոլոր հակասութիւնները, զորս կրնայի մատնանշել: Ես պիտի խօսիմ այն կէտերու մասին, որ իմ կարծիքով կարեւոր տեղ մը կը բռնեն այս դատին մէջ:

Ամէնէն առաջ, պարոններ, դուք երդուած էք իբրեւ ճիւրիի անդամներ, իբրեւ ազատ մարդիկ, եւ մեր իրաւագիտական սիստեմին մէջ, դուք, ամէն մէկդ ու ամէնքդ, իրողութեանց դատաւորն էք այնպէս, ինչպէս եթէ դուք օրինաւոր կերպով ընտրուած լինէիք դատաւոր, եւ հագած՝ դատաւորի պատմուճանը: Արդ, կը խնդրեմ որ չմոռնաք այդ: Եւ որքան ատեն որ արդարութիւնը կը գերիշխէ, որքան ատեն որ արդարութեան նմանութիւն մը գոյութիւն ունի, դուք ի մտի պէտք է ունենաք մէկ բան: Այսինքն՝ ձեր ուխտը, ձեր խիղճը, ձեր կամքը եւ ոչ թէ կամքը ո եւ է այլ մէկուն:

Արդ, պա՞րզ է այդ: Առիկա մեր օրէնքն է. իմ խօսքս չէ ան: Մեր օրէնքն այն է թէ ճիւրիի անդամները գերիվեր են փաստերու խնդրին մէջ:

Եւ այս միշտ այդպէս եղած չէ: Իրաւունք մըն է, որուն համար կռիւ մղուած է, եւ որ դարեր առաջ խլուած է իշխանութեանց ձեռքէն՝ Անգլիոյ մէջ:

Եւ նկատելով այդ իբրեւ օրէնքին մէկ էական տարրը, ո՞ւր է անոր անհրաժեշտութիւնը, կարեւորութիւնը: Մենք ծանօթ ենք դատաւորի մը հոգեբանութեան եւ մենք ծանօթ ենք պաշտպան փաստաբանի կողմնակալութեան:

Եւ ինչո՞ւ մարդիկ ընտրուեցան զանազան ասպարէզներէ, զուրկ օրինական ուսումէ, եւ դրուեցան խուցին մէջ, վճռելու իրենց ընկեր-քաղաքացիներէն մէկուն իրաւունքները: Զանազան պատճառներով — ինչպէս՝ զեղծագործ արդարադատութիւն մը, նախապաշարեալ դատաւոր մը, կամ դատաւոր մը, որ յանցաւոր կը կարծէր իր առջեւ բերուած ո եւ է անձ: Ահա թէ ինչու: Եւ այդ պատճառով էր որ 12 քաղաքացիներ ընտրուեցան վճռելու այս խնդիրը:

Զունենաք արդարութիւն մը նման ուրիշ երկիրներու, ուր հակճեալ վերաբերում մը ցոյց կը տրուի մարդոց հանդէպ, եւ երբ դատական խնդիր մը կը ներկայանայ, 12 ճիւրիի անդամները, երդուած իբրեւ ազատ մարդիկ, կը դառնան վառոդի ու կը կատարեն ո եւ է մէկուն հրամանը:

Եւ ինչո՞ւ կ'ըսեմ այս: Ինչո՞ւ: Հետեւեալ պատճառով: Երբեմն, դատի մը լրումէն ետք, փաստաբանները կ'ապշին լսելով ճիւրիի պատասխանները: Անոնք պիտի ըսեն թէ մարդիկը յանցաւոր գտնուած էին, ամբաստանուած էին ոճիրով: Անոնք պէտք է յանցաւոր եղած ըլլան: Անոնք, այդ ճիւրիի անդամները, որ այդպէս կը խօսէին, չէին գիտեր թէ ինչ կ'ընէին:

Ամբաստանութիւն մը (ինտայթմընթ — որ կը կատարուի Կրէնտ ճիւրիի կողմէ) դատաքննական, փաստիչ հանգամանք չունի: Ի՞նչ կը նշանակէ: Ոչ մէկ բան: Ընդհակառակն մեր օրէնքին ներքեւ, համաձայն Մ. Նահանգներու Սահմանադրութեան եւ Նահանգին Սահմանադրութեան, այս ինը մարդիկը, նման ո եւ է այլ ամբաստանեալներու, կը նկատուին անմեղ, մինչեւ որ անոնց յանցաւորութիւնը ապացուցուի պռանց բանաւոր տարակոյսի մը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այդ: Այն թէ՝ դատախազին կը մնայ ապացուցանել յանցանքը այս ինը մարդոցմէ իւրաքանչիւրին եւ ամէնուն:

Քաղաքային (սիվիլ) առեւտրի մէջ, եթէ այնտեղ նստած էք իբրեւ ճիւրիի անդամներ, տարբեր կանոն մը կայ: Հարցը այնտեղ է թէ նժարի ո՞ր մէկ կողմը ծանր կը կշռէ: Եթէ նժարին այս կողմը քիչ մը ծանր կը կշռէ, ան կը շահի վճիռը, ի նպաստ ամբաստանողին կամ ամբաստանեալին:

Բայց, կանոնը կը տարբերի, երբ մարդկային կեանք մը, անհատի մը ազատութիւնը խնդրոյ առարկայ է: Օրէնքը կ'ըսէ թէ պէտք է աւելի զօրաւոր ապացոյցներ գտնել: Եւ ինչո՞ւ: Հասարակ դատողութիւն է: Ինչո՞ւ: Մենք գիտենք թէ ի՞նչ կ'ըսեն ուրիշներ, մենք իրաւաբաններս կ'ըսենք թէ օրէնքը հիմնուած է հասարակ դատողութեան վրայ:

Արդ, այս նախաբանէն յետոյ,— բան մը եւս: Ճիւրիի անդամ մը յանձախ պիտի ըսէ ձեզ.— Մենք յանցաւոր գտանք զայն, մենք կը մտածէինք թէ դատաւորի կարծիքով անոնք յանցաւոր էին: Բայց, կ'ենթադրուի թէ, դատաւորը պէտք չէ որեւէ կարծիք ունենայ յանցաւորութեան կամ անմեղութեան մասին, առնուազն պէտք չէ որ յայտնէ զայն, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, ձայնի եղանակաւորումով կամ նշաններով եւ կամ ո եւ է կերպով:

Մեր օրէնքն այն է, որ ան պէտք չէ, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, խօսքով կամ գործով կարծիք մը յայտնէ ճիւրիին, ազդելու անոնց իրենց վճիռի որոշման ժամանակ:

Արդ՝ այդ հասկացողութեամբ վերառնենք այս դատը:

1933 դեկտ. 24ին, Ղեւոնդ Դուրեան,

ժունք կը վայելեն մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ։

Ցաւուր պատշաճի արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Անիկ Մովսիսեան, Ցամիկ Ոսկանեան, Ալիս Գրիգորեան եւ Գոհարիկ Մնացականեան։ Նուագի մասնակցութեամբ մեներգներ երգեցին օրիորդներ Հրաչուհի Գէորգեան, Գենոֆիա Աստուածատրեան եւ Պ. Շամիլ Գէորգեան։ Իրենց հաճելի նուագով երեկոյթին փայլ տուին Պ. Պ. Վարդգէս եւ Ռուբիկ Գրիգորեաններ, Արշամ Պատմագրեան, Յուսիկ Տէր Յովհաննիսեան եւ Ռուբէն Ղարիբեան։ Սրահը լեցուած էր։ Երեկոյթը տեւեց երկու ժամ։ Դրամական զուտ արդիւնքը ղրկուեցաւ Ա. Ահարոնեանի Խնամատար Մարմնին։ Թաւրիզի հայ աշխատաւորութիւնն ալ կազմակերպած էր յարգանքի ցերեկոյթ մը ի պատիւ Ա. Ահարոնեանի։ Այս երկու ձեռնարկներէն գոյացած դրամական զուտ արդիւնքը եղաւ հազար րիալ (1000 ֆր.), որ պիտի յատկացուի Ահարոնեանի ապաքինման ծախքերուն։

Թաւրիզի գաղութը 1930ին ալ իր բարոյական եւ նիւթական ջերմ մասնակցութիւնը ցոյց տուած էր Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին առթիւ։

ՄԱՍԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՐՈՖ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Իր կարգին, Փրոֆ. Արշակ Յակոբեան, տնօրէնը Երեւանի բնաբուժական հիմնարկութեան, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ խորհ. Հայաստանի.—

Ներկայիս կը ղեկավարեմ գիտական շարք մը կարեւոր աշխատանքներ,

Կը վերագնահատենք որոշ հիւանդութեանց բուժման նախկին մեթոդները, աշխատելով գտնել բուժման համար աւելի դիւրին, պարզ եւ գործնական միջոցներ։ Կ'աշխատինք կարճեցնել բուժման ժամանակաշրջանը։ Այս հարցին լուծումը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մեր տնտեսութեան համար, որովհետեւ կարճեցնելով բուժման ժամանակը՝ մենք կը պակսեցնենք հիւանդութեան պատճառով յառաջ եկած աշխատանքի դադարները։ Այս ուղղութեամբ ձեռք բերինք կարեւոր յաջողութիւններ։ Օրինակ, ծայրամասային ջիղերու բորբոքումը առաջուան ձեւերով բուժելը կը պահանջէր միջին հաշուով 18–20 օր, առաւելագոյն՝ 36 օր, նուազագոյն՝ 4 օր։ Այժմ այդ հիւանդութեան դէմ կը կռուինք անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ բորբոքումը կ'անհետացնենք միջին հաշուով 13 օրուան մէջ, առաւելագոյն 24 օր, նուազագոյն՝ 2 օր։ Ճառագայթներու նոյն բարերար ազդեցութեան կը յանձնենք նաեւ յօդացաւը։ Յօդացաւը կ'ուսումնասիրենք ներկայիս Արարատ գործարանին մէջ, շուտով նաեւ այլ արդիւնաբերական կեդրոններուն մէջ, հասկնալու համար ի՛նչ միջոց պէտք է գործադրել կանխարգիլելու համար այս հիւանդութիւնը։

Ստամոքսի խոցը ընդհանրապէս սովորութիւն էր բուժել վիրահատութեան միջոցով, եւ հիւանդին կը պարտադրուէր սնունդի դժուարին պահեցողութիւն մը։ Այժմ մենք այդ հիւանդութիւնը կը բուժենք տիաթէրմիով, այսինքն մարմնի ներքին հիւսուածքները կ'ենթարկենք, ելեկտրականութեան միջոցով, անհրաժեշտ ջերմութեան։ Այս ուղղութեամբ յաջողած բուժումի 12 դէպք արձանագրած ենք եւ կը շարունակենք աշխատիլ նոյն ուղղութեամբ։

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու ազդեցութիւնը ուսումնասիրել սկսած եմ Մոսկուայի մէջ, կը շարունակեմ հիմա հոս՝ Երեւանի մէջ։

Արեւելեան երկիրներու անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով հարուստ մթնոլորտի տակ, այդ երկիրներու բնակչութեան մորթը շուտով կը ստանայ արեւի ճառագայթներուն դիմադրելու մասնայատկութիւն մը։ Այդ պատճառով, Հայաստանի մէջ, մորթի վրայ ստիպուած ենք երկու անգամ աւելի երկար ժամանակ ազդել անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով, որպէսզի կարենանք ստանալ ցանկալի մորթային կարմրութիւնը։ Անհրաժեշտ է դեռ պարզել ճառագայթներու ազդեցութեան ներքին մեքենականութիւնը։

Վերջերս մեր հիմնարկութեան մէջ բացուեցաւ բնաջրաբուժութեան բաժին մը, ուր նոյնպէս շատ հետաքրքրական աշխատանքներ կը կատարուին։ Կը պատրաստուի մանրամասն ուղեցոյց մը Հայաստանի բնաջրաբուժական կայաններու մասին։

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՐՈՖ. ՂԱՄԲԱՐԵԱՆ

Ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, Փրոֆ. Ղամբարեան կը ղեկավարէ բաղադրական ձգախէժի աշխատանոցին փորձերը։ Այս աշխատանքներուն մասին հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ խորհ. Հայաստանի.—

— Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, Երեւանի բազմարուեստեան վարժարանին կից հիմնուած է փորձնական աշխատանոց մը, լուծելու համար բաղադրական ձգախէժի արտադրութեան հետ կապուած կարգ մը խնդիրներ։

Որ այդպիսի հիմնարկութեան մը պահանջը մեծ է, կը հաստատուի հետեւեալ բնորոշ փաստով.— Բաղադրական ձգախէժի աշխատանոցը մէկ տարուան մէջ այնքան աճեցաւ, որ բաժնուեցաւ երկու մասի, մէկը փոխադրուեցաւ արդէն բաղադրական ձգախէժի գործարանին վայրը։ Այդ աշխատանոցը ներկայիս կը գործէ իբրեւ գործարանին մէկ կարեւոր բաժինը, իսկ բազմարուեստեան վարժարանին աշխատանոցը կը մշակէ բնածխութի հետ կապուած քիմիագիտական կարգ մը հարցեր։

Ահա այս աշխատանքները դրուած են իմ ղեկավարութեանս տակ։

Ներկայիս կը զբաղիմ այդ աշխատանոցներուն համար թեմաներ պատրաստելով եւ հսկելով փորձերուն վրայ։ Յատկապէս զիս կը զբաղեցնէ «գործարանական peroxydeները եւ անոնց ազդեցութիւնը չյագեցած գոյացութիւններու վրայ» հարցը։ «Չյագեցած գոյացութիւններու» շարքին կը պատկանին նաեւ ձգախէժի պատրաստութեան յատուկ քիմիական տարրերը։

Աւելորդ է ըսել թէ ձգախէժի գործարանը տնտեսական մեծ հեռանկարներ կը բանայ Հայաստանի առջեւ։

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ վերջերս քրտագիտական համաժողով մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ եւ այս առթիւ տուինք նաեւ համաժողովին օրակարգը։

Համաժողովին վերջին նիստերէն մէկուն մէջ խօսք առին նաեւ փրոֆեսորներ Աճառեան եւ Ղափանցեան, արտայայտուելով քրտական ընդհանրական գրական լեզուի մը ստեղծման մասին։

Յուլիս 12ին, առտուն, տեղի ունեցան յանձնախումբի նիստեր, որոնց մէջ մանրամասն քննուեցաւ քիւրտերէնը լեզուաբանական եւ գիտական տեսակէտով։ Նոյն օրը, երեկոյեան, Փրոֆ. Զօրան Զատէի նախագահութեան տակ շարունակուեցան համաժողովին աշխատանքները, երբ քրտական ընդհանրական լեզուի ուղղագրութեան մասին զեկոյց մը կարդաց Ամիրէ Ավդալ։ Այդ նիստին, սովորական վիճաբանութիւններու փոխարէն, կատարուեցան զուտ լեզուական գիտական և գործնական աշխատանքներ։ Ամիրէ Ավդալ գրատախտակին վրայ ցոյց տուաւ քիւրտերէնի արդի ուղղագրութեան թերութիւններն ու այբուբենի պակասները եւ նոր առաջարկներ բերաւ։

Յուլիս 13ին Ամիրէ Ավդալի առաջարկին մասին խօսեցան Ահմէտ Միրազի, փրոֆ. Զօրան – Զատէ, փրոֆ. Խաչատրեան, փրոֆ. Սեւակ, Թուրքմէնիստանի ներկայացուցիչ Փէհլէվի, Շամիլով, որոնք որոշ կէտերու մէջ քննադատեցին Ամիրէ Ավդալի տեսակէտները։ Մասնաւորապէս մերժեցին Ամիրէ Ավդալի առաջարկը՝ փոխել քիւրտերէնի նշանագրական տառերը։

Սեւակ կը պահանջէր մէկ հնչումին տալ մէկ տառ։ Այս նիստին մէջ խօսք առաւ նաեւ Մոսկուայի Գիտութեանց Ակադեմիային անդամներէն Վէյշեւսկի։

Յետոյ Շամիլով կարդաց իր զեկոյցը՝ «ընկերային կազմութիւնները Քիւրտերու մէջ եւ անոնց արտացոլացումը քիւրտերէնի մէջ»։

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍԱՌՆԱՐԱՆԸ

Յուլիս 15ին Լենինականի մէջ շահագործման յանձնուեցաւ սպանդանոցին սառնարանը, որ կը բաղկանայ 8 մասէ։ Գրեթէ լրացած է սառնարանին շինութիւնը, մասնաւորապէս աւարտած է մեքենայական բաժնին շինութիւնը։

Սառնարանը, իր այս վիճակին մէջ, կրնայ արտադրել 30 աստիճանի ցրտութիւն։ Երբ սառնարանն ամբողջապէս իր բոլոր բաժիններով պատրաստ ըլլայ, այն ատեն կրնայ տալ 60 աստիճան ցրտութիւն։

Սառնարանին մէջ կարելի է պահել 130 թոնօ միս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՍԱՒԱՌՆԱԿԸ

»»» :«««

Գրած էինք թէ որոշուած է յանուն Պոլսոյ Հայերուն սաւառնակ մը նուիրել Թուրքիոյ հանրապետութեան։ Պատրիարքին յանձնարարականէն յետոյ, Քաղաք. ժողովն ալ հետեւեալ շրջաբերականը ուղղած է թաղային մարմիններուն.—

«Թուրքիոյ Հայութիւնը, վայելելով հայրենակցական ամբողջ իրաւունքները, գիտակցօրէն կ'ըմբռնէ ու կը կիսարկէ իր հայրենակցական բոլոր պարտականութիւնները՝ նուիրական հայրենիքին եւ հանրապետական մեծ պետութեան հանդէպ։

Այս կարգէն է այն յոյժ գովելի եւ գնահատելի նպատակը, որով հոյլ մը ազգայիններ, Թարգման հանդիսանալով բովանդակ Թրքահայութեան սրտաբուխ փափաքին, ձեռնարկած են օժանդակել Թուրք Օդանաւային Միութեան, պարագայ մը որ դրապէս ու անգամ մը եւս պիտի ապացուցանէ մեր անկեղծ եւ անքակտելի միութիւնը ու անշէջ սէրը դէպի Թրքութիւնն ու Թուրք բարձր մշակոյթը։

Վարչութիւնս շատ կանուխէն յղացած ու ծրագրած ըլլալով այդ օգտաշատ գաղափարը, անոր գործադրութեան համար եղած նախաձեռնութիւնը ջերմապէս կը քաջալերէ ու կը ջատագովէ, եւ խիստ կարեւորութեամբ ու ստիպողաբար կը յանձնարարէ բոլոր Պատ. Թաղ. Խորհուրդներուն, եւ այլ մատակարար մարմիններուն, որպէսզի սոյն հայրենասիրական ու պանծալի պարտականութիւնը կատարելու նախաձեռնարկ մարմինին հարկ եղած ու անհրաժեշտ աջակցութիւնը ընծայեն, ըլլայ անոր կազմակերպութեան թէ նպաստահաւաքման գործին, որուն յաջողութեան պսակումը ամէն Հայու համար աւագ պարտականութիւն կը նկատէ Վարչութիւնս»։

ԿԵԱՆՔԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

═ o ═

Պաղտատէն կը գրեն.— Ելմտական նախարարի նախաձեռնութեամբ աշխատանք կը կատարուի ազգային դրամատուն մը հաստատելու Պաղտատի մէջ։

⁂ Ոստիկանական տեսչութիւնը որոշած է ներկայ ոստիկանութիւնը ֆիզիքական քննութեան ենթարկել։ Պիտի արձակուին այն ոստիկանները, որոնք պահանջուած ֆիզիքական պայմանները չեն լրացներ։

⁂ Իգական սեռն ալ անմասն չէ ընդհանուր աշխատանքէն։ Վերջերս դիմում կատարուած է զուտ կանացի ակումբ մը հաստատելու։ Կը կարծուի թէ ներքին գործոց նախարարը եղած խնդրանքին նպաստաւոր ընթացք մը պիտի տայ։

⁂ Պաղտատ քաղաքը կը մեծնայ։ Խոշոր տարբերութիւն կայ ներկայ եւ ասկէ 5 տարի առաջուան միջեւ։ Այս պատճառով ալ հիւսիսէն եւ հարաւէն մեծցած քաղաքի ապահովութեան համար քաղաքային ոստիկանութիւնը որոշած է ոստիկանական նորանոր կայաններ հաստատել։ Այս կարգադրութիւնը որ պատճառ պիտի դառնայ քաղաքի աւելի ընդարձակման։

⁂ Իրաքի դատական նախարարութեան նոր կարգադրութեամբ դատարանական կեանքին մէջ նոր յառաջդիմութիւն մը մտցուեցաւ։ Ցարդ դատաւորներ Իրաքի ազգային գլխարկին՝ սիտարայի վրայ եղերքէն ճերմակ ժապաւէն ու թագ մը կը կրէին։ Փաստաբաններն ալ նոյն ձեւով առանց թագի։ Դատավարութեան ատեն՝ ըլլայ դատաւորները եւ ըլլայ փաստաբանները պարտաւոր էին գլխարկով կենալ։ Այժմ, համաձայն նոր կարգադրութեան, թէ դատաւորները եւ թէ փաստաբանները դատավարութեան ատեն պարտաւոր են գլխարկները հանել։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

oooo

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Միացեալ սինլքորների վոհմակը, Ամերիկայի մէջ, Ղեւոնդ արք.ի սպանութենէն անմիջապէս վերջ, ոստիկանական եւ դատական իշխանութեանց ականջները սուտերով, քըսութիւններով ու հրէշային զրպարտութիւններով լեցնելը իրեն բանգործ դարձուց։ Դէպքին արտաքինը, երեւութական կողմը նպաստաւոր էր այդ վոհմակին համար։ Ղեւոնդը «Դաշնակցականները միայն կրնային սպաննած ըլլալ»։ Եւ դիւրին էր այս ուղղութեամբ տպաւորել ընդհ. դատախազութիւնը։ Կը բաւէր որ անհրաժեշտ գործիքները գտնուէին։ Պէտք էր երեւան հանել 20–30–40 հոգի, որոնք, թէ՛ նախնական հարցաքննութեանց ընթացքին եւ թէ՛ յետոյ, դատարանին առջեւ, ամենահրէշային սուտերով ու զրպարտութիւններով մեղաւոր պիտի հռչակէին ինը մեղադրեալ Դաշնակցականները ու անոնց կողքին նաեւ Դաշնակցութիւնը։

Ու հոսկէ սկսաւ միացեալ ստահակներու ստորերկրեայ դաւադրութիւնը։ Սպանութեան օրն իսկ, անոնք, ոստիկանութեան ներկայացուցին Դաշնակցականներու ցանկ մը, ուր արձանագրուած էին «սպանութեան հեղինակներուն» անունները։ Թարգմանն ալ ճարեր էին իրենց մէջէն։ Թարգման մը՝ որուն խաղացած շատ տխուր դերը այնքան բացայայտօրէն ի յայտ եկաւ դատավարութեան ընթացքին։ Ապա, դէպքին օրը եկեղեցին գտնուողներէն մէկիկ մէկիկ ջոկեցին իրենց մարդիկը, որպէսզի օգտագործեն զանոնք զրպարտութեանց եւ սուտերու բանաձեւման մէջ։ Եւ օգտագործեցին։ Մինչեւ անգամ, ամէնէն ծանրակշիռ սուտը խօսելիք խոշակազուրկ վկան, իրենց դրամով օդափոխութեան ղրկեցին։ Ու լարեցին բոլորը մարդամեքենաներու պէս, իրենց ուզածը ըսել տալու համար անոնց։

Հակադաշնակցական դաւադրութեան մէկ այլ երեսն էին նաեւ այն աղմկալի միթինկները ու ցոյցերը, զորս անուանի սրիկաները կազմակերպեցին սպանութենէն վերջ, փողոցները թափելով իրենց եօթը պորտը եւ ապաւինելով մինչեւ անգամ օտար համայնավարներուն։ Կ'ուզէին «գերագրգռուած» ցոյց տալ «հայ» «հանրային կարծիք»ը, առով կարենալ ազդելու համար ամերիկեան հանրային կարծիքին վրայ, որուն ծոցէն դուրս պիտի գային վաղուան 12 երդուեալները։ Կ'ուզէին ի յառաջագունէ տպաւորել զանոնք, որպէսզի գոնէ ենթակայական հիմեր ստեղծեն դատապարտութիւն մը կարենալ ձեռք բերելու համար։ Եւ ընթերցողները կը յիշեն, թէ ի՛նչպէս, ջթիկ կիներու բազմութիւններ հաւաքուեցան ամէն օր դատական շէնքին առջեւ, հարցաքննութեան տարուող մեր ընկերներուն վրայ յարձակելու եւ անոնց դէմ պոռալ–կանչելու համար եւ թէ ի՛նչպէս, Նիւ Եորքէն Պոսթըն եւ Շիքակօ, շատ մը քաղաքներու մէջ, փողոցային յարձակումներ գործեցին Դաշնակցականներուն վրայ, անոնց հաւաքոյթները խանգարելու, դէպքեր ստեղծելու եւ «հայ ժողովուրդ»ը յուզուած ցոյց տալու բացայայտ առաջադրութեամբ։

Ամբողջ վեց ամիս, միացեալ սրիկաներու դաւադրութեան մեքենան գործեց մութին մէջ, ի վնաս ամբաստանեալներուն հնարքներ որոնելով, պատմութիւններ հիւսելով եւ սադրանքներ լարելով։ Երդուեալներուն սպառնական նամակներ նամբեցին Դաշնակցութեան անունով, հեռագիրներով ու բանաձեւերով ողողեցին Ուաշինկթընի եւ Նիւ Եորքի պատկան պաշտօնատուները՝ «չարագործ կազմակերպութեան» խիստ պատժումը պահանջելով, նոյն իսկ Ամերիկայէն դուրս, գաղութներու մէջ, իրենց համախոհ սրիկաներու օժանդակութեան պէտք տեսան բողոքի ձայները աւելի բազմացնելու համար, տասնեակ հազարաւոր քարտերով ամբաստանեցին՝ արդէն իսկ սպանեալին կողմը բռնած ընդհ. դատախազը, որպէսզի ալ աւելի խստապահանջ դառնէ զայն եւ վերջապէս օր մը դադար չառին, օր մը պարապ չանցուցին սեղմելու համար զրպարտութեանց այն օղակը, որ նետուած էր իրենց իսկ ձեռքով, անմեղ ամբաստանեալներու վզին։

Այս բոլորը ցոյց կուտան, թէ երդուեալներու ատեանը, որոշ չափով գտնուեցաւ նաեւ այս հայանուն սրիկաներու անուղղակի ճնշումին տակ, ենթակայօրէն լարուելու համար մեր զրպարտուած ինը ընկերներուն դէմ։ Դաւադիր ու դաւանան «միացեալ»ը օգտուեցաւ պարագաներէն եւ օգտագործեց զանոնք ձեռք ձգելու համար այն արդիւնքը, որ Նիւ Եորքի երդուեալներուն որոշումը եղաւ յուլիս 14ին»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ուիմպլտընի (Լոնտոն) մէջ Եշ. օր վերջացաւ Տէյվըս Քըփի վերջին մրցաշարքը։ Անգլիա որ հռչակաւոր բաժակը խլած էր անցեալ տարի Ֆրանսայէն, այս տարի զայն կը պահէ դարձեալ, վերջին մրցումին մէջ յաղթած ըլլալով Մ. Նահանգներուն։ Օսթին եւ Փէրի, երկու Անգլիացիները շահեցան իրենց պարզ խաղերը, եւ Մ. Նահանգները շահեցան զոյգ խաղը, որով Անգլիա յաղթեց Մ. Նահանգներուն 1ի դէմ 4 յաղթանակով։

⁂ Երէկ տեղի ունեցաւ «Փըթի Փարիզիէն»ի կազմակերպած 9րդ Փարիզ-Սթրազպուրկ (523 քիլոմէթր) քալելու մրցումը, որուն կը մասնակցին ֆրանսացի, զուիցերիացի, Ռուս եւ գերմանացի եւ այլ նշանաւոր քալողներ։ Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ նշանաւոր օդանաւորդներ Ռօզի եւ Քօթի։ Քալողները մեկնեցան ժամը ճիշդ 11.30ին, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիքէն։ Սթրազպուրկ պիտի հասնին կիրակի օր։ Անցեալ տարի շահողը եղաւ ֆրանսացի Էրնէսթ Ռօմէն, որ 535 քիլոմէթր ճամբան կտրեց 59 ժամ 11 վայրկեան 12 երկվայրկեանէն։

Հրանտ Սրապեան

ՆԿԱՏԻ ՁԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ

ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

արքեպիսկոպոս մը, առաւօտեան ժամը 10.30ի ատենները, սպաննուեցաւ փոքր եկեղեցիի մը մէջ, զոր դուք բոլորդ տեսաք իմ թելադրութեամբ— ես առաջարկեցի որ տեսնէք։

Արդ, բարի եղէք մտաբերել մէկ բան, պարոննե՛ր, որ այս դատը անսովոր դատ մըն է իր կառուցուածքով, այսինքն անով՝ որ կեանքի մը վերջ տրուած է, արքեպիսկոպոսի մը կեանքին՝ ճիշդ եկեղեցական արարողութեան մը ատեն։ Չեմ կարծեր թէ նման դէպք մը դատութիւն ունի առնուազն վերջին հարիւր տարուան մեր ոճրային պատմութեան մէջ։ Հաւանաբար նման բան մը կրնար դուրս գալ Եուճին Օ'Նիլի նման թատերգակի մը ուղեղէն։

Եւ ի՛նչ է արդիւնքը։ Այն որ մենք այս դատարանին ներկայացուցած ենք արտասովոր դատ մը, զոր դուք իբրեւ գործի մարդիկ պիտի դատէք ձեր փորձառութեամբ։

Արդ, խնդիր չէ թէ ի՛նչ են ձեր կրօնական դաւանանքները — հրէական թէ հեթանոսական, բողոքական կամ կաթոլիկ, մտաբերէք մէկ բան— որ երբ դուք տեսաք այս վկաներուն ներս գալը, դուք ականատես եղաք շատ հետաքրքրական պատկերի մը, պատկերի մը, որ կարելի չէր ներկայացնել ամբողջական մանրամասնութեամբ մը, որովհետեւ անոնցմէ շատերը կարելի չէր քննել կամ հարցաքննել անգլիերէն լեզուով։ Այդ է միակ միջոցը, գործիքը, որով գործածելու էի ես, եւ միակ վրձինը, զոր ես գործածեցի պաստառին վրայ ձեզ համար, հարցաքննութիւնն էր։

Եւ երբ մարդը, որ ամբողջ 22 տարի Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ առեւտուր ըրած է, եւ 28 տարի ապրած այս երկրին մէջ, մերժեց զինք հարցաքննելու իրաւունք տալ ինձ, առանց թարգմանի մը միջնորդութեան, դուք կրնաք կշռել դժուարութիւնները։

Բայց ի՞նչ բան երեւան հանեցինք։ Երեւան բերինք հետեւեալը։ Պարոննե՛ր, առանց խիստ կերպով որակելու զայն, երեւան բերինք դատ մը, ուր ահաւոր բան մը պատահած էր, եւ դուք տեսաք մարդիկ, որոնք երկու ամենամեծ մղիչ ազդեցութեան ներքեւ,— կրօնասիրական ու հայրենասիրական — եկան այստեղ վկայելու։

Կրնաք պատկերացնել այն կինը, որ երբ հարցուցի թէ բարի՞ մարդ մըն էր արք.ը, ըսաւ.— «Օ՜, բարի մարդը, ես կը փառաւորեմ իր ներկայութեամբ»։

Միւսները նմանապէս։ Անոնք կ'ուզեն երթալ Գալոց Թագաւորութիւնը, կ'ուզեն տեսնել եպիսկոպոսը դէմ առ դէմ։

Դուք գործ ունիք մոլեռանդներու, ծայրայեղականներու եւ ֆանատիկոններու հետ, եւ դուք գործ ունիք մտային այնպիսի տիպի մը հետ, որ քիչ մը կը տարբերի ձեր արեւմտեան մտքէն։ Ի մտի ունեցէք այդ։

Լա՛ւ, դուք կրնաք ըսել, Պ. Շերիտըն, մտցի՛ր թէ պաշտպան կողմին փաստաբանն ես, եկուր մեր մօտ, խուցին մէջ, դուն եղի՛ր մէկը ճիւրիի անդամներուն, եւ մենք քաղաքացիներ ենք, մենք չենք ուզեր որ արդարութիւնը խարազանուի։ Այդ ալ չեմ ուզեր։ Ի՞նչ կը կարծէք թէ պատահեցաւ. ի՛նչպէս պատահեցաւ։ Տրամաբանեցէք մեզ հետ։

Ես չեմ գիտեր թէ ո՛վ սպաննեց արք.ը։ Բայց մէկ բան կրնամ ըսել. դատախազութեան տեսակէտը կրեց մէկ քանի պարտութիւններ։

Անոնք սկսան այն տեսութեամբ թէ՝ Դաշնակցութիւնը ձեր մտքին մէջ նման էր Մաֆիային, սոսկալիներուն ամէնէն սոսկալին։ Կը կարծեմ թէ մենք փոխած ենք այդ կարծիքը։

Դաշնակցականները կազմակերպութիւն մըն են, հայրենասիրական մղումներով առգորուած խմբակցութիւն մը, որ յուզած է ժողովուրդի մը սիրտն ու հոգին։

Աշխարհի մէջ, երկրագունդի վրայ, չկայ ազգ մը, ըլլայ այդ այն ժողովուրդը, որմէ ես սերած եմ, որ այնքան տառապած ըլլայ որքան Հայը տառապած է Թուրքին ձեռքին մէջ։ Ոչ մէկ պոգրոմ, Ռուսիոյ մէջ, Գերմանիոյ կամ այլուր, չի հաւասարիր այդ տառապանքին։

Այո՛, այս դատավարութեան մէջ կը գտնուի մէկը, թիւ 5ը, (խօսքը Զալըրեանի մասին է, Թարգ.), որ ութ տարեկան էր, երբ իր բոլոր պարագաները ջնջուեցան, կոտորուեցան, ու ինք ծախուեցաւ իբրեւ գերի։ Տասներեք տարեկան հասակին՝ ան կը խաչակնքէ, եւ կը հասկցուի որ ան Թուրք չէ այլ փոքր քրիստոնեայ տղայ մը։

Արդ, երբ այդ տղան չափահաս մարդ կը դառնայ,— եւ անոր նման հազարաւորներ կան այս երկրին մէջ, — զարմանա՞նք որ նոյն իսկ անոնց սրտերուն խորշերուն մէջ զօրաւոր սէր մը կայ հայրենիքին համար, եւ նոյն ատեն զօրաւոր ատելութիւն մը Թուրքերուն հանդէպ։

Օ՜հ, երկար ժամանակ առնուեցաւ այստեղ սարսափներու պատմութիւններով։ Կրնամ ըսել թէ երբ ընկերութիւնը առաջին անգամ կազմակերպուեցաւ 1883ին, անոնց ընթացքը Թուրքերու հանդէպ կատաղութիւն էր ընդդէմ կատաղութեան։ Այս մասին տարակոյս չկայ իմ մտքին մէջ, ինչպէս նոյնը կը տեսնուի որ եւ է այլ երկրի մէջ, ուր ժողովուրդը տառապած է բռնապետի ճնշիչ ոտքին տակ։

Կրնա՞ք երեւակայել որ այս մարդիկը, որոնք կը պահանջեն ճանաչումը Հայաստանի ամենալաւ շահերուն, դաւադրած ըլլան սպաննելու արքեպիսկոպոս մը Նիւ Եորքի մէկ եկեղեցիին մէջ։ Իմ կարծիքով այդ բանը երբեք ծրագրուած չէր։

Սկիզբէն, Պ. դատախազը ըսաւ թէ՝ տասը անձերէ բաղկացած կոմիտէ մը կայ, եւ անոնք կը ներկայացնեն սարսափի տասը, ահա ինը եւ ուրիշ մը, եւ ապա եօթն անձերէ բաղկացած կոմիտէն։

Բայց, այժմ, դուք գիտէք թէ անոնք եկան բոլոր վայրերէն, Պրուքլինէն, Գուինզէն, Նիւ Եորքէն, Նիւ Ճըրզիի բոլոր մասերէն, Մէնհէթընի բոլոր հատուածներէն, եւ շատ աւելի մեծ թիւով Դաշնակցականներ կային այնտեղ։ Ուրեմն, տասը անձեր չէին որ գացած էին այնտեղ այդ ոճիրը գործելու։

Արդ, պիտի ըսէք, լա՛ւ, նայեցէ՛ք ամբողջ վկայութեանց։ Ու երբ կը նայինք հոն, ամբողջ այս դատի ընթացքին վրայ, ճակատագրական մեծ բան մը կուգայ մարդու վրայ։ Գիտէք թէ ի՞նչ։ Փաստաբանի մը ճարտարութիւնը չէ ան։ Երբեմն, իրապէս, ճակատագրական բան մը կայ։

Դատախազը վկայի աթոռը նստեցուց քառասուն տարեկաննոց կին մը, եւ ձեր 12ին մէջ չկայ անձ մը, մէկ անձ, որ վայրկեան մը իսկ հաւատայ անոր պատմութեան։ Ինչո՞ւ։ Առաջին երեւոյթէն բաւական լաւ հնչեց, բայց բախտաւոր դէպք մը տեղի ունեցաւ այդ պարագային մէջ։

(Շար.)

(1)

Ինչպէս ըսինք, այս օրէնքը տեսական արժէք ունի եւ կրնայ փոխուիլ Հիթլէրի կողմէ, համաձայն տրուած լիազօրութեանց։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Հինտէնպուրկ ժամէ ժամ կը տկարանայ եւ շատ քիչ յոյս կայ որ փրկուի։

Սօֆիայի ռուսական դեսպանատունը կը պարպուի

Պուլկարիա եւս պաշտօնապէս ճանչցած ըլլալով խորհրդային իշխանութիւնը, կառավարական հրամանագրով պիտի պարպուի Սօֆիայի ցարական դեսպանատունը, որուն մէջ տեղաւորուած են Նանսէնեան պատուիրակութիւնը եւ մօտ 30 ռուս ընտանիքներ։ Արտաքին նախարարութիւնը կարգադրեց որ ամէնէն ուշը մինչեւ օգոստ. 15 շէնքը բոլորովին պարպուի եւ դրուի նախարարութեան տրամադրութեան տակ։ Հաւանաբար մինչեւ սեպտ. 1, Մոսկուայէն մասնագէտ մը գայ քննելու համար դեսպանատան շէնքը եւ որոշելու թէ արդեօք ան կրնա՞յ իբրեւ դեսպանատուն ծառայել խորհրդային իշխանութեան։

Նոր շէնքին մէջ կը գտնուին նաեւ նախկին ռուս դեսպանութեան բոլոր դիւանաթուղթերը, որ կնքուած են պուլկար եւ հոլանտական պետական կնիք-ներով։ Ընդհ. պատերազմի ատեն ռուսական շահերու պաշտպանութիւնը յանձնուած էր Հոլանտայի։ Այս վերջինը տակաւին ճանչցած չէ Խ. Ռուսիան։ Հիմա իրաւական հարց կը ծագի թէ, Պուլկարիոյ ճանաչումով դեսպանատունը պէ՞տք է յանձնուին խորհ. դեսպանին թէ ոչ։ Հոլանտական դեսպանը այս մասին հրահանգ ուզած է իր կառավարութենէն։

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԳԱՂՏՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Պուլկարական կառավարութիւնը 15 օր պայմանաժամ տուաւ գաղտնի ընկերութեանց, որպէսզի յայտնեն իրենց չարժուն եւ անշարժ ստացուածքները, որոնք պիտի գրաւուին։ Բոլոր մասնաւոր անհատներն ու ընկերութիւնները, որ իրենց անունով կը պահեն հակօրինական կազմակերպութեանց գոյքերը և կամ գիտեն թէ անոնք ո՛ւր եւ որո՛ւ մօտ կը գտնուին, պէտք է ներկայացնեն կառավարութեան հաղորդեն ցանկը։ Անոնք որ կ՚անսաստեն այս կարգադրութեան, պիտի պատժուին։ Ընկերութիւններու համար պատասխանատու են վարչութեան անդամները։ Անսաստողները մինչեւ 5 տարի բանտարկութեան պիտի դատապարտուին եւ գոյքի արժէքին հաւասար տուգանք պիտի վճարեն։ Իսկ ամէն անոնք, որ լաւ գիտեն այսպիսի ինչքերու մասին ու չեն հաղորդեր եւ կամ անճիշդ տեղեկութիւններ կուտան, 6 ամիսէն ոչ պակաս բանտարկութեան եւ 10 հազարէն մինչեւ 100 հազար լէվա տուգանքի պիտի ենթարկուին։

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգադրութիւնը ուղղուած է Մակեդոնական կազմակերպութեան դէմ։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԸ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Երեքշաբթի օր, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ դէմ դիմաց հանուեցան ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Քիափ եւ գաղտնի ոստիկան Պօնի, որ ամբաստանուած է իբրեւ կաշառակեր։ Այս առթիւ անհրաժեշտ բացատրութիւնները տալով, Պ. Քիափ ուժգնօրէն բողոքեց որ իր դիմացը կը հանեն յանցապարտ պաշտօնեայ մը։ Դիտել տուաւ թէ Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովին անգամ այդպիսի բան չըրաւ։

Հարցաքննութեան ատեն, երկու կողմերը երկարօրէն պատմեցին հին ու նոր պատմութիւններ, փոխադարձ մեղադրանքներով։ Այս առթիւ ծանր խօսքեր փոխանակուեցան, որոնց մասին լուռթիւն կը պահէ քաղեքին մամուլը։ Ահա այդ խօսքերը, համաձայն ձախակողմեան մամուլին.

ՔԻԱՓ.— Դուք աւազակ մըն էք։ (Թերթ մը կ՚ըսէ՝ «ստախօս» կամ «սրիկայ»)։

ՊՕՆԻ.—Դո՛ւք ալ։

Ք.— Դուք շատ պզտիկ մարդ էք եւ մեծամոլութենէ բռնուած։

Պ.— Դուք վարպետն էք մեծամոլութեան։

Դատաւորը հազիւ յաջողեցաւ հանդարտեցնել երկու վկաները, որոնք իրարու վրայ յարձակելու կը պատրաստուէին։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple։

Գիւան

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն։

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Թանուր պայէ սրահին մէջ։

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէսով ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածու երգուած հին եւ նոր շարքինները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՐԲԱՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanian-ի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԼԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾՐԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ պարտէզին մէջ

կը խօսին՝ ընկերներ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ նուագ։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ դեր. Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

բացօթեայ ներկայացում ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պարեր եւ ճոխ պիւֆէ։

Տախսիներու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Հաղ. միջ.-փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեեօ։

Համաերիտասարդական մեծ դաշտահանդէս

ԿԱՐՇԻ (GARCHES) ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Զ. Ո. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի, 5 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, Հ.Մ.Ը.Մ., «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբ, երիտասարդ դերասաններ եւ մտաւորականներ։ Օգոստոս 5ը պիտի ըլլայ փարիզահայ երիտասարդութեան համար խանդավառութեան օր մը։ Պիտի խօսին երիտասարդ ճառախօսներ։

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ,

ԱԺԱՆ ՈՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ,

Ժամադրուեցէ՛ք բոլորդ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ դրօշին տակ։

Հաղորդակց. միջոց.— Սէն Լազարի կայարանէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կարշ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարանին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿ.ԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ ժամը 8

Chateau du Marquis Forestaի գեղատեսիլ անտառին մէջ (Սէն Թ'Անթուան)

զոր Մարքիզը սիրայօժար տրամադրած է դպրոցասէր խնամակալութեանի

1. Դպրոցական սիրուն և ինքնատիպ հանդէս մը, Դպրոցասէրի աշակերտ-աշակերտուհիներու կողմէ, ա) Մարզանքներ դաշնակի ընկերակցութեամբ, բ) խմբերգներ՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն. գ) Ամերիկեան խաղեր ու պարեր. պզտիկներու կողմէ։ 2. «Ծաղիկներու Պարը», գոյնզգոյն հագուստներով եւ 3. «Ցորթ-էօրը», գաւեշտ մը։

Նուագ, երգ, պար, կերուխում եւ զանազան անակնկալներ (սուրճի գաւաթ եւ բախտ նայիլ) Մասնաւոր նուագախումբ պարերու համար։

Ճոխ պիւֆէ խիստ աժան, շուկայի գնման գիներով։

Ծանօթ.— Պարտէզը բաց է առտուան ժամը 10ին

Հաղորդակց. միջոց.— Place d'Aixէն առնել 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bd. Pas-de-Tours կամ Palomdo գործարանին դիմացը։ Դյան առջեւ դիմաւորողներ պիտի սպասեն։

Դաշտահանդէս եւ պարգեւաբաշխութիւն

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՁՄՇԿԱԾԱԳԻ ՀՍՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ, ԳԱՄԲԱՆԷԼ ՊՈՒԼՎԱՐ

ԽԱԶՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն։

Հայկական տարազով խումբ մը աղջիկներ պիտի պարեն հայկական պարեր

երկու ծիծաղաշարժ գաւեշտներ, տավուլ-զուռնա։

Միութեան կողմէ հրապարակ ելած պարգեւաբաշխութեան ճտոմսերը, որ կ'արժեն 2 ֆրանք, պիտի ծառայեն որպէս մուտքի տոմս։

Հաղորդակց. միջոց.— Առնել թիւ 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 27ի վերջաւորութեան, ուր կը սպասեն հայ սկաուտներ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47 :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

կանոնագրի որոշ յօդուածներու յաւելում կամ կրճատում:

Կը խնդրենք բոլոր երիտասարդներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին։

Վարչութիւն

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Ցարակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պար լա Փօսթի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Խարբերդի երիտասարդներու համագործակցութիւնը։ Ծրագիր -

ԾԱԽՈՒԻ Է ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆԻ

Գին՝ 5 ֆրանք

կազմուած է մասնաւոր ցանձնաժողով մը այս գրքոյկին արդիւնքը եւ ուրիշ նուէրներ պիտի յատկացնէ ծանօթ գործիչին բժշկութեան։

Հասցէ.— M. Aram Turabian, 38 rue de Bellefond, Paris (9):

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը։

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի

17, Rue Damesme, 17 Paris.

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր սլիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise). մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով։ կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, chauffage Central, վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Էֆքէրեանի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19e

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

Լա՛ւ, սակայն ո՞վ էր Լէյտի Ջիլը. տակաւին դժուար չէր սուգել. ի՞նչ գործ ունէր Ալֆրէտ Ճէքինին հետ, պանդոկին հանդիպումը պատահա՞կան էր, չէ՞ր նախատեսուած. հին ծանօթնե՞ր էին անոնք. տեկինը ի՞նչ պատճառով ժամադրութիւն տուաւ ուրիշ տեղ տեղ մը։ Յետոյ. Ալֆրէտ Ճէքինը ո՞ւր էր այդ գիշերը ժամը 10.30էն մինչեւ 11.45. համաձայն Քրիսի Ուօքըրին, անիկա գինետունը կը ձգէ 10.30ին. ո՞ւր էր մինչեւ այն վայրկեանը երբ անշուշտ կը փռուի Քարթրայթ Կարտընի մայթին վրայ։

— Հազար ու մէկ բան կայ երեւան հանելիք, ըսաւ Ճէնիսըն ինքնիրեն. բայց կարգով սկսինք — նախ եւ առաջ հասկնանք թէ ո՞վ էր Լէյտի Ջիլը։

Գիտէր թէ այդ տեսակ տեղեկութիւններ ստանալու համար պիտի դիմէր հանրագիտարաններուն։ Հետեւաբար յաջորդ օրը, կէսօրուան դաւարար, գրադարան մը գնաց։ Տիտղոսներու դրագարան մը գնաց։ Տիտղոսաւոր մարդոց մասին շատ անորոշ գիտէր ան։ Նախ սըր Ճօն Ջիլի անունը փնտռեց «Լորտերու ցանկ»ին մէջ. չգտաւ. թղթատեց «Պարոններու ցանկ»ը. դարձեալ չգտաւ։ Յետոյ ճարահատ դիմեց գրադարանապետին որ իրեն տուաւ «Նշանաւոր մարդոց ցանկ»ը։ Այդ հատորին մէջ էր որ Ճէնիսըն գտաւ իր ուզած տեղեկութիւնը։

«Սըր Ճօն Ջիլ որդին է Մանչեսթըրցի սըր Ճօն Ջիլին. ծնած է 1850ին. ուսումը ստացած է Քէյմպրիճ. ասպետական տիտղոս առած է 1918ին. բաժնետէր եւ տնօրէն է «Ջիլ եւ ընկերութիւն» քիմիագիտական գործարաններուն. քաղաքապետութեան անդամ է Չէշըրի նահանգին մէջ։ Ամուսնացած է 1918ին հանգուցեալ Ուիլիըմ Քօլպըրնի աղջկան՝ Միլտրէտի հետ. զաւակ չունի։ Սիրահար է հնարժէք գիրքերու եւ նկարներու. բնակարանն էր Վիլլա Ջիլ, Չէսթըր եւ Սկոտլընտ»։

Իր ընթերցումը չէր աւարտած տակաւին, երբ Ճէնիսըն որոշեց Չէսթըր երթալ՝ Լէյտի Ջիլին հետ տեսնուելու համար, որովհետեւ Լէյտի Ջիլ կը նշանակէր — դրամ։

ԳԼՈՒԽ 6ՐԴ.
ԵՐԵՍ ԵՐԵՍԻ

Լէյտի Ջիլը իսկապէս ի՞նչ իմաստով դրամ կը նշանակէր։ Այդ մասին տարտամ ու անորոշ էին Ճէնիսընի գիտցածները։ Սակայն անիկա այդ ուղղութեամբ իր մտադրութիւնները գործադրելու համար պատրաստ էր իր խնայած գումարները ծախսելու։ Հետեւաբար, յաջորդ առտուն իսկ գրպանեց իր խնայողութիւններէն մաս մը, որովհետեւ, խորհեցաւ, դրամ շահելու համար, դրամ պէտք է ծախսել։ Յետոյ, քիթ-բերանը կախած ներկայացաւ Մթերանոցին տնօրէնին, որուն ցոյց տուաւ աչքին վրայի ուռեցքը։

— Պէտք է վաղն իսկ կորել տամ, ըսաւ տխուր շեշտով մը. գործողութիւն պիտի կատարեն... բժիշկը կ՚ըսէ թէ շատոնց ըրած պէտք է ըլլայի. լուրջ խնդիր է, որովհետեւ անհոգ գտնուեր եմ... վտանգաւոր է եղեր... գործողութենէն ետք հանգիստի պէտք պիտի ունենամ... կարծեմ արձակուրդ առնելու եմ քանի մը օր...

— Որքա՞ն ժամանակ, հարցուց տնօրէնը։

— Բժիշկը քանի մը օր ըսաւ, յայտնի չէ դեռ, առողջութեանս վնասակար է, անշուշտ գիտէ՛ք...

Տնօրէնը բան մըն ալ չէր գիտեր. նայեցաւ ուռեցքին եւ ըսաւ.

— Իրաւ ալ քիչ մը խոշորցեր է. հիմակուհիմա շատ զբաղած չենք, շաբաթ մը արձակուրդ ա՛ռ. եթէ բաւական չըլլայ, գրէ՛ որպէսզի երկարենք... թմրեցուցիչ պիտի տայ անշուշտ, չէ՞...

— Բան մը չըսաւ, պատասխանեց Ճէնիսըն մեղմաղձոտ. կարծեմ պիտի տայ... փորձա՛նք... բայց ի՛նչ ընեմ, պէտք է կտրուի...

Սակայն Ճէնիսըն ոչ ուռեցքը կտրել տալու, ոչ ալ բժիշկ Պրաունին բուժարանը երթալու միտք ունէր. ուրիշ էր անործրագիրը։ Մթերանոցէն դուրս գալով հեռաձայն ըրաւ բժիշկին՝ յաջորդ օրուան ժամադրութիւնը յետաձգելու համար. ըսաւ թէ կարեւոր գործով մը չպիտի կրնար գործողութեան ենթարկուիլ տակաւին քանի մը օր։

Յետոյ տուն գնաց, հագաւ իր ամէնէն լաւ հագուստները, պայուսակը կապեց եւ ուղղուեցաւ դէպի Եուսթըն կայարանը. կուշտ ու կուռ ճաշեց եւ նստեցաւ Չէսթըր գացող առաջին շոգեկառքին մէջ։ Իրիկունը ուշ ատեն կը պտտէր այդ հինաւուրց քաղաքին փողոցներուն մէջ. շատ ուրախ էր այդ արկածախնդրութեան համար։

Ճէնիսըն ո՛չ մէկ բան գիտէր այդ քաղաքին մասին, թէեւ հոգն ալ չէր. իրեն համար կարեւոր էր միայն այն պարագան որ այնտեղ կը բնակէր Լէյտի Ջիլը, այսինքն այն անձը որ, իր համոզումով, կարեւոր մէկն էր Ալֆրէտ Ճէքինի գործին մէջ։ Ձեր կրնար գտնել զայն այդ գիշերը, բայց գիտէր թէ ինչ ձեւով պիտի կատարէր իր փնտռտուքը։ Ինք ալ գիւղաքաղաքի տղայ էր եւ գիտէր թէ այդ տեսակ վայրերու մէջ ո՛ւր պէտք է դիմէր տեղեկութիւն ստանալու համար։

Իջաւ հանգստաւէտ պանդոկ մը ուր լաւ մը ճաշեց, բայց չուզեց ամբողջ իրիկունը վատնել այնտեղ, որովհետեւ խորհեցաւ ինքնիրեն, այդ կարգի պանդոկները բամբասանքի ու շատախօսութեան յարմար վայրեր չեն. մարդ լաւ կը քնանայ ու լաւ կը ճաշէ այդ պանդոկներուն մէջ, բայց եթէ կ՚ուզես քաղաքի մը ծանօթանալ, պիտի երթաս անոր գինետուները, արհեստաւորները օրուան աշխատանքէն վերջ, ծխամորճ կը քաշեն, գինի կը ճնկեն ամէն իրիկուն։

Հետեւաբար Ճէնիսըն ընթրիքէն ետքը ճամբայ ինկաւ՝ այդ գինետուն մը գտնելու համար. երկար չփնտռեց, քանի որ Անգլիոյ գիւղաքաղաքներուն մէջ պակաս չեն այդ վայրերը։

Շէնքը ուրկէ ներս մտաւ Ճէնիսըն հնաւուրց գինետուն մըն էր. ընդարձակ սրահ մը որուն մէջ կային աթոռներ, սեղաններ, նկարներ, զանազան տարիքներ պատերուն վրայ։ Փառաւոր կրակ մը կը վառէր ճախին մէջ։

Ճէնիսըն անկիւն մը քաշուեցաւ, ըմպելի մը ապսպրեց ու չորս կողմ մարդ դիտեց։ Բաւական թիւով մարդիկ կային այնտեղ, հաւանաբար գինետան ամէն օրուան յաճախորդներն, ականջ տուաւ անոնց խօսակցութեան

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒՆԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
3 Aout
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2563

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԿՈՎԿԱՍԸ ԿՈՎԿԱՍ ԷՐ...

— o.o —

Պոլսոյ Թուրք մամուլը կը շարունակէ դէպքերով յուշեր հրատարակել, ինքնագիր կամ յարմարցուած:

«Ցաառջ»ի մէջ ալ թարգմանուեցան այդ յուշերը, — Թահսին փաշայի եւ Նազըմ փաշայի պատմութիւնները, «Թէշքիլաթը Մահսուսէ» եւ ուրիշ բազմաթիւ կտորներ: Իսկ պարբերաբար կ'երեւան ամփոփումներ, որոնց վերջինն է Փարիզի նախկին դեսպան Միւնիր փաշայի պատմութիւնը:

Այս բոլորը անշուշտ մեծ արժէք ունին, իբրեւ հում նիւթեր պատմութեան համար:

Ինչքան ալ անվաւեր ըլլան եւ գրուած՝ նենգ դիտումներով, այդ յուշերը կը պարունակեն թանկագին վկայութիւններ՝ իրենց, Թուրքերու քաղաքական ծրագիրներու եւ գործերու մասին:

Այս տեսակէտէն, յատկապէս ուշագրաւ է յուշերու նոր շարք մը, որ կ'երեւայ «Միլլիյէթ»ի մէջ, երեք ամիսէ ի վեր, «Իթթիհատ վէ Թէրագգը» խորագրին տակ:

Այս յուշերը խմբագրուած են «Համաձայն Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ձգած թուղթերուն», եւ կը պարունակեն շահեկան նիւթեր, որոնց պիտի անդրադառնանք պարբերաբար:

Յուշերու վերջին մասին մէջ, կը հանդիպինք շարք մը խոստովանութեանց, որոնք աւելորդ անգամ մը եւս կը հաստատեն հին եւ նոր Թուրքերու գաղտնի ծրագիրներն ու դաւերը՝ Կովկասի մէջ եւ Կովկասի մասին:

Այսպէս, 1906 *օգոստոս – սեպտեմբերին փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան Իթթիհատ – Թէրագգըի վարչական կազմին մէջ:*

Պէհաէտտին Շաքիր այս լուրը հաղորդելով Կովկաս՝ Ալի Հիւսէյին պէյի, կը փառաբանէ նոր նախագահը՝ Ահմէտ Րիզան, եւ ծանր բառերով կը վարկաբեկէ Տոքթ. Ա. Ճ.ն (Ապտուլլահ Ճէվտէթ?) եւ Իսմայիլ Հագգըն, որոնք «ազգին արատներն են»: (Իսմայիլ Հագգըի համար կ'ըսէ թէ «Փարիզէն Պոլիս դարձաւ եւ հին կը ճարէր իշխան Լութֆուլլահի»...):

Այս նախաբանէն յետոյ, չանաստակ Պէհան կը գանգատի որ իրենց տեղեկութիւններ չեն հաղորդեր Կովկասի մէջ կատարուած աշխատանքներու յաջողութեան մասին:

— «Մենք բանի բանի անգամներ «Իրշատ»ի (թերթ) վարչութեան հետ յարաբերութիւն հաստատել ուզեցինք, մեր Ահմէտ աղային (Աղա օղլու Ահմէտ?) նամակ գրեցինք, բայց որ եւ է պատասխան իսկ չստացանք: Ես հիմա վարչութեան մէջ ըլլալով, կարելի է համաձայնութիւն մը հաստատել մեր միջեւ: Մենք ձեզի ամէն տեսակ դիւրութիւններ կ'ընծայենք: Դուք ալ մեզի անհրաժեշտ բարեկամութիւնը կը ցուցնէք: Երկու ազգերու հասարակաց վէրքերը միասին կը դարմանենք: Մենք հիմա առաջուան պէս չենք: Լրջօրէն կ'աշխատինք: Գործերը փոխուեցան: Հիմակուան Մարմինը հին Մամնէն շատ կը տարբերի: Մեր կազմակերպութիւնը շատ կարեւոր է: Միայն Պոլսոյ մեր ուժը բաւարար չէ: Ամէնքս ալ հոգիով սրտով կ'աշխատինք եւ մեր անձը վտանգի կը դնենք, գիր գրելով, չոր խօսքով չենք գոհանար: Մեր փէտաիները մինչեւ երկրին պորտը կը հասնին: Մեր քաղաքական «չէթէ»ները կը շրջին: Մեր ուժը եւ կազմակերպութիւնը օրէ օր կը մեծնան, մեր յոյսերը կ'աւելնան»:

Նամակէն բացորոշ կ'երեւայ որ Իթթիհատը կը ջանար սերտ գործակցութիւն հաստատել Կովկասի գաղտնի կազմակերպութեան, «Ուխուվվէթը Իսլամիյէ»ի հետ (Իսլամական Եղբայրութիւն):

Արդարեւ, Գանձակի իսլամ գրադարան – ընթերցարանին տէրը՝ Հիւսէյին մոլլա զատէ Ախունտով նամակ մը գրելով Փարիզ, կը պատմէ թէ իսլամական դպրոցներ կը բանան Կովկասի բոլոր անկիւնները, թէ օսմանեան Թուրքերէնը ընդունուած է դպրոցներուն մէջ եւ կ'աշխատին տարածել Թուրք գրականութիւնը: «Կարգ մը գիրքեր ձրի կը բաժնենք: Բայց», — լաւ է կարդալ բնագիրը.

— «Բայց Պոլսոյ հայ գրավաճառները շատ ստորին գործ կատարեցին մեզի հանդէպ: Կարգ մը գրավաճառներու դրամ ղրկելով գիրք ապսպրեցինք: Մինչեւ այսօր ոչ դրամին ստացումը, ոչ ալ գիրքերուն առաքումը իմացուեցին: Նոր իմացանք թէ այդ գրավաճառները Հայեր են: Մենք Պոլսոյ գրավաճառները չճանչնալով, չէինք գիտեր թէ Հայ են»:

Ինչպէս կը տեսնէք, մաղձ կը հոտի նամակը, պարզ առեւտրական գործառնութեան մը առթիւ:

Արդ, վերի նախադասութիւնը յառաջաբանն է նամակին: Կարդացէք շարունակութիւնն ալ, իմանալու համար թէ ինչե՛ր կ'որոճային դեռ ա՛յն ատեն, 900ական թուականներուն, Փարիզէն Պոլիս, Պոլսէն Կովկաս եւ փոխադարձաբար.

— «Հէ՜յ եղբայրներ, կը տեսնէ՞ք Հայերուն կատարած ստորնութիւնները. կարելի չէ բարեկամաբար ապրիլ ասոնց հետ: Ասոնք մարդը թունաւորելէն ուրիշ բանի չեն ծառայեր: Այսուհետեւ մի՛ խաբուիք անոնցմէ: Անոնք մեր հայրենիքը թշնամիներուն պիտի յանձնեն: Անոնք իսլամի թշնամիներն են: Մի մոռնաք անոնց կատարած հարստահարութիւնները (զուլում) Կովկասի իսլամներուն դէմ»:

Նամակագիրը յետոյ Եւրոպա փախած երիտասարդ Թուրք ուսուցիչներ կը խնդրէ Կովկասի իսլամական դպրոցներուն համար, «յանուն ազգի, մարդկութեան եւ իսլամութեան», յայտնելով թէ դժուար է Պոլսէն բերել, «որովհետեւ անցագիր չեն տար»:

Շատ աւելի կարեւոր է նամակին վերջաբանը, որ կը խօսի Կովկասի Թուրքերուն սպառազինութեան եւ ասպարէզ կը կարդայ Հայերուն, սպառնալով «ողջ չձգել մէկ հատիկ Հայ»:

Նամակին այդ մասը ամբողջ ծրագիր մըն է, որուն իրականացման փորձերը տեսանք յետագային, ամէն անգամ որ նպաստաւոր առիթներ ծագեցան ներսի եւ դուրսի Թուրքերուն համար:

Եւ կասկած չկայ թէ դէպքերը նոյն ձեւով պիտի կրկնուին, երբ նոր պատեհութիւն մը ներկայանայ:

Պէհաէտտին Շաքիրները պարապը գետնի վրայ ցանած են իրենց հունտերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ՄԵՌԱՒ

— o.o —

Վերջին զեկոյցին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, Հինտէնպուրկի վիճակը ծանրացաւ: Սրտին բաբախումը հազիւ կը զգացուէր: Երէկ (հինգշաբթի) առտու ժամը 9.30ին հոգին աւանդեց: Ժամը 10ին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ սուգի դրօշ պարզուեցաւ:

⁂ Հինտէնպուրկի մահը տեղի կ'ունենայ Մեծ Պատերազմին քսանամեակի օրը, 2 օգոստոս: Հաշտութեան դաշնագրին մէջ, իր անունն ալ նշանակուած էր պատերազմի յանցաւորներուն մէջ որոնք պիտի յանձնուէին Դաշնակիցներուն, դատուելու համար: 1932ին վերընտրուեցաւ նախագահ, շահելով նաեւ ընկերվարականներուն ձայնը: 1933 յունուարին վարչապետութեան կոչեց Հիթլէրը, որուն երեսը տեսնել չէր ուզեր ատեն մը: 87 տարեկան էր եւ խորհրդանշանը հին Գերմանիոյ:

Հակառակ բոլոր յուսադրութեանց, նախագահ Հինտէնպուրկ կրցաւ դիմանալ օգոստոս 1ին ալ: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած ըլլալով, գրոյց տարածուեցաւ թէ մեռած է, բայց անմիջապէս հերքուեցաւ լուրը: Նախարարական ժողովը գումարուած էր ի նախատեսութիւն մահուան, որ անխուսափելի կը համարուէր: Առտուան տեղեկագիրը կ'ըսէր թէ նախագահը հանգիստ քնացաւ գիշերը, բայց ժամէ ժամ կը տկարանայ: Կէս օրին կրցած էր թեթեւ ճաշ մը ընել: Իրիկուան արդէն անյոյս կը համարուէր վիճակը, հոգեվարքի բացորոշ նշաններ ցուցնելով: Այս լուրին վրայ, Հիթլէր օդանաւով սուրաց հիւանդին քով: Յետոյ Պերլին վերադառնալով, զեկոյց մը հրատարակեց, առանց յայտնելու թէ ի՛նչ խօսած է նախագահին հետ եւ կամ հիւանդը կրցա՞ծ է որ եւ է բան խօսիլ: Կարծողներ կան թէ Հինտէնպուրկ իր քով կանչած էր Հիթլէրը, իր վերջին յանձնարարութիւնները յայտնելու համար: Այս ենթադրութեան ապացոյց կը համարուի նաեւ նախարարական խորհուրդին բացառիկ նիստը:

Պատերազմական նախարար Զոր. Պլոմպէրկ, որ Նորվեկիա գացած էր օդափոխութեան համար, Պերլին վերադարձաւ օդանաւով:

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՅԱՋՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Թերթերը կը շարունակեն զարմանազան տեղեկութիւններ հրատարակել Հինտէնպուրկի յաջորդի մասին: Ամենավերջին տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր, որ իր ստացած լիազօրութիւններով կրնայ վերիվայր շրջել ամէն բան, հանրապետութեան նախագահ չպիտի ըլլայ, այլ պիտի ստեղծէ նոր պաշտօն մը՝ « Բայխսֆիւրէր » — « Առաջնորդ պետութեան », յատկապէս իրեն համար: Այս պաշտօնը իր օրինական իրաւասութիւններով պիտի հաւասարի նախագահ Բուզվէլթի վայելած լիազօրութեանց: Ուրիշ խօսքով, «Առաջնորդ»ը պիտի ունենայ իրաւասութիւն՝ գործադիր իշխանութեան եւ բանակին վրայ: Իր ձեռքին տակ պիտի գտնուի վարչապետութիւն մը՝ սահմանափակ իրաւասութեամբ: Այս պաշտօնին համար թեկնածու կը համարուին Ռուտոլֆ Հէս, Կէօրինկ կամ ներքին նախարար Ֆրիկ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլորը ենթադրութիւններ են եւ վերջնական կարգադրութիւնները պիտի հաղորդուին քանի մը օրէն:

⁂ Օգոստոս 2ը Մեծ Պատերազմի տարեդարձն ըլլալով, Գերմանիոյ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ եւ այս առթիւ աղօթքներ եղան նախագահ Հինտէնպուրկի առողջութեան համար:

«Պուլկարիոյ Թուրքերուն դժոխային կեանքը»

»»»··«««

« Ճիւմհուրիէթ » այս վերնագիրներուն տակ կը հրատարակէ Սօֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը (28 *յուլիս*) —

Հակառակ անոր որ թուրք մամուլը հրճուանքով ողջունեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, մինչ եւրոպական թերթերը անդադար դէմ կը գրեն եւ կառավարութիւնը կը ստիպուի ամէն օր հերքել, Պուլկարիոյ մէջ հակաթուրք շարժում մը կայ եւ օրէ օր զօրանալով արմատ կը ձգէ ամէն կողմ: Ահա ապացոյցները.—

1. Վերջերս, զէնք փնտռելու պատրուակով, մեծ ճնշումներու ենթարկեցին Շումնուի շրջակայ թուրք հոծ բնակչութիւնը: Քանի մը հոգի անյայտացած են, շատ մը Թուրքեր ալ սաստիկ ծեծուած: Թուրք երեւելիները, ծեծի վախէն, չեն վերադառնար իրենց գիւղերը եւ կը քաշկռտուին Շումնուի, Բազգրատի եւ այլ քաղաքներու խաներու անկիւնները: Անյայտացածները հետեւեալներն են.— Աքչալար գիւղէն՝ Մոլլա Ահմէտ, Ապտուլլահ եւ Աքիֆ, Կէօչպէրալէր գիւղէն՝ Ասլան Պէյթուլլահ եւ Ֆէթթահլար գիւղէն՝ երեք հոգի որոնց անունները չկրցայ գիտնալ: Ծեծ ուտողները անթիւ են: Եւ կարծես չբաւէին ասոնք, Մումնուլար եւ Ենի Պալապանլար գիւղերուն մէջ կոտրած են մզկիթներու դուռները եւ անպատշաճութիւններ գործած են անոնց մէջ:

2. Երբ պուլկար հայրենակից այնքան Թուրքեր կան, պուլկար կառավարութիւնը Թուրքիայէն փախած Ահմէտ Հիքմէթը տնօրէն կարգեց Ֆիլիպէի վագըֆներուն, որոնք Պուլկարիոյ ամէնէն հարուստ վագըֆը կը կազմեն: Թուրքիայէն եկած միւս փախստականներն ալ մեծ օգնութիւն կը ստանան պուլկար կառավարութենէն:

3. Հակառակ տիրող խիստ գրաքննութեան, պուլկար կառավարութիւնը կը թոյլատրէ որ գրուի թէ Թրակիա պուլկար նահանգ մըն է որ կը հեծէ թրքական գերութեան տակ:

4. Պուլկար արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներէն Տօքթ. Ասէն Պօժիլով, գրաքննութեան հաստատումէն յետոյ գրած է « Նոր Պուլկարիան եւ Արտասահմանը» վերնագրով գիրք մը, որով հասարակաց վարչութիւն մը (*քօնտօմինիում*) կը պահանջէ արեւելեան Թրակիոյ համար: Եւ այս գիրքը ազատօրէն կը ծախուի ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ:

Մենք կասկած չունինք վարչապետին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշ նախարարներու բարեկամութեան մասին: Պուլկարիոյ բարեկամութեան արժէք կուտանք, եւ ասոր համար է որ կը ստիպուինք այս պարագաները ուշադրութեան յանձնել: Կը սպասենք որ օր առաջ վերցուին այն ճնշումները որոնց անտեղի կերպով կ'ենթարկուին Թուրքերը, Պուլկարիոյ այս այնքան հաւատարիմ հպատակները: Դարձեալ, պէտք չէ երբեք տալ Թուրքիայէն փախածներուն եւ մեզ վշտացնել: Միւս կողմէ, կը սպասենք որ կառավարութիւնը քաշէ Տօքթ. Ասէնի նման պաշտօնեաներու ականջը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԽԱՂԱՆԸ Ի՞ՆՉ Է...

●●●●

Վիէննայի դատադիրներուն առաջին դատին առթիւ, ուր մահուան դատապարտուեցան Տոլֆուսի սպանիչները, « Ժուռնալ »ի թղթակիցը պարտք սեպեր է նկարագրել կախաղանը:

Ե՛ւ գործողութիւնը ե՛ւ գործիքը:

Մտիկ ըրէք.

— « *Մահուան գործիքը կախաղան մըն է որուն կապուած է պարան մը՝ կրկնակ հանգոյցով (խեղդկապ): Դատապարտեալը կը բարձրանայ աթոռակի մը վրայ զոր դահիճը յանկարծ կը քաշէ, երբ չուանը վիզը անցընեն: Յետոյ, մինչ օգնականներէն իւրաքանչիւրը կը ճնշէ մահապարտին մէկ ուսին վրայ, դահիճը մէկ կողմին վրայ կը ծռէ գլուխը, որպէսզի կողմնակի կոտրէ ողնայարը* »:

Ուրեմն, սորվեցանք, չէ՞. դուք որ կախաղաններու անտառնե՛ր տեսած էք « ի տղայ տիոց», Թուրքիոյ բոլոր հրապարակներուն վրայ...

Երբ կ'ըսենք թէ Եւրոպան մեր անունն իսկ չի գիտեր կամ չի սորվիր, չէք հաւատար:

Կրնա՞ք ուրիշ կերպով բացատրել «Ժուռնալ»ի բանգիտութիւնը,— նկարագրութիւն կախաղանի:

Նկարագրութիւն մը, որ թերի է:

Մեր գիտցածը, երբ աթոռը կը քաշեն, խեղդկապը կը կոտրէ ոչ թէ մահապարտին ողնայարը, այլ խռչակին ոսկորը:

Երբ այսքան տարրական գիտելիքի մը բացատրութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ թերթ մը — եւրոպակա՛ն թերթ — որ աւելի քան մէկ միլիոն ընթերցող եւ քանի մը հարիւր խմբագիր – թղթակից – աշխատակից ունի, կրնաք երեւակայել թէ ո՛րքան բան գիտեն... Արեւելքի մասին:

Այսինքն՝ կախաղանի մասնագէտ ճիւաղներուն եւ անոնց զոհերու մասին:

Եւ սակայն, ես չեմ զարմանար:

Մեր մէջ իսկ, պակա՞ս են «սիվիլիզէ» ուսումնականներ, որոնք ոչ կախաղանէն լուր ունին, ոչ ալ անոր զոհերէն:

Եւ կան այնպիսիներ որ իրենց գիտցածն ալ կ'ուրանան...

ՎԱՀԷ

■■■

ԱՆՕԹԻ «ՍՈՒԼԹԱՆԶԱՏԷ»ՆԵՐՆ ԱԼ...

oooo

Տանօթ բանաստեղծ Կ. Յ. Բասմաջեան, որ անվերջ կը քրքրէ «Յառաջ»ի իւրաքանչիւր սիւնակը, եւ պճրթկելով բան մը կը գտնէ, երէկ « Օրը օրին » մը ղրկած էր:

Գրաշարին կը յանձնեմ նոյնութեամբ.—

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր խաչի Մասնաճիւղը՝ Բուժարան մը կը պահէ հայ եկեղեցիի շրջափակին մէջ, ուր հիւանդները կարգի կը սպասեն, իրենց մուտքի թիւին համաձայն ներս մտնելու համար:

Օր մը՝ մեզ պէս փախստական թուրք բարձր անձնաւորութեան մը կողմէ յանձնարարուած մէկը ներկայացաւ այցետոմսով մը, որուն վրայ գրուած էր թղթաբերին անունը՝ «Զիյաէտտին Պէյ»:

Առանց թիւի՝ ներս առինք, եւ անկիւն մը նստեցուցինք, մինչեւ որ իրմէ առաջ ներս մտած հիւանդներու քննութիւնն աւարտի:

Պէյը տեսնելով որ իրմով զբաղող չկայ, ինքզինքը ներկայացուց ինծի, այս բառերով.

— « Գիտէ՞ք, թէ ես ո՛վ եմ »:

Պատասխանեցի, թէ պատիւը չեմ ունեցած զինք ճանչնալու:

— « Աղէ՛կ նայեցէք », ըսաւ:

Ուշադրութեամբ դիտեցի. եւ՝ բացասական պատասխանիս վրայ՝

— « Ես՝ Ապտիւլ Համիտի քեռորդին եմ », ըսաւ:

= Սապահէտտին եւ Լութֆուլլահ պէյերու եղբա՞յրը:

— « Ո՛չ, այլ միւս քրոջը որդին»:

Ահա թէ ո՞ւր հասած են Վահէի («*ՅԱՌԱՋ*», 27 յուլիս) մատնանշած «խանէտանը Ալ Օսմանի որդիներն ու թոռները»...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԽԻՍՏ ՇԱՀԵԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔ ՄԸ

1915-1917ի դէպքերու, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներու եւ հայկական հարցի մասին

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

ՆՈՐ ԿԱԽԱՂԱՆ ԵՒ ԱՆՎԵՐՋ ԴԱՏԵՐ

Յուլիս 25ի դէպքերուն առթիւ, երրորդ մահապատիժը գործադրուեցաւ դատական կեդրոնի մը, Ինսպրուքի մէջ, չորեքշաբթի օր: Հիթլէրական գործիչ մը, Ֆրէտէրիք Վուրնիկ, մահուան դատապարտուելով, վճիռէն երեք ժամ յետոյ մեծ դժուարութեամբ քաշքշուեցաւ դէպի կախաղան եւ կախուեցաւ իրիկուան ժամը 8ին: Մահապարտը շատ ինքնավստահ մէկը կ'երեւար, եւ վարչապետ Տոլֆուսի սպանութեան օրը սպաննած էր Ինսպրուքի ոստիկանապետը, երեք հարուած պարպելով կռնակէն: Բայց շատ ողորմելի երեւոյթ մը ունէր կախուած օրը: Իր մեղսակիցը, Քրիսթիան Մէյէր, նոյն օրը դատուելով, դատապարտուեցաւ քսան տարի բանտարկութեան: Այս ամբաստանեալին դատը տեղի ունեցաւ դռնփակ: Կ'ըսուի թէ շարք մը շնորհալից յայտնութիւններ ըրած է հիթլէրական դաւերու մասին, եւ անոնց շնորհիւ ազատած՝ մահապատիժէ:

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին դատավարութեան առթիւ, որպէսզի բանտարկեալները չկարենան փախչիլ: Հարիւրապետ Հիքէլ, Ինսպրուքի ոստիկանապետը, սպաննուեցաւ երբ ներս կը մտնէր պահականոցէն: Այս ահաբեկումն ալ մաս կը կազմէր յուլիս 25ի դաւադրութեան:

Վիեննայի զինուորական ատեանը մէկ օր յետաձգեց իր նիստը, եւ երէկ վերսկսաւ, դատի քաշելով երրորդ կարեւոր ամբաստանեալ մը, Հիւլ: Կասկած չկայ թէ այս ալ կախաղանով պիտի քաւէ իր յանցանքը:

Միւս կողմէ, սովորական դատարանները կը շարունակեն դատել բազմաթիւ ամբաստանեալներ: Այսպէս, հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ամբաստանեալ մը որուն բնակարանին մէջ գտնուած էին հիթլէրական համազգեստ մը, խորհրդանշաններ, երկու ատրճանակներ եւ վեց ռումբեր:

⁂ Կ'ըսուի թէ Աւստրիոյ նոր կառավարութիւնը դիւրութիւններ պիտի ընծայէ ընկերվարական կուսակցութեան, զօրացնելու համար իր դիրքը: Հակառակ Տոլֆուսի հաստատած բացառիկ օրէնքներուն եւ անցեալ փետրուարի արիւնահեղութեանց, Վիեննայի մէջ միշտ զօրաւոր է ընկերվարականներուն ազդեցութիւնը: Յետոյ, հաստատուեցաւ որ ընկերվարականները ո՛ր եւ է մաս չեն ունեցած յուլիս 25ի դաւադրութեան մէջ եւ ընդհակառակն շատ մը ընկերվարական կամաւորներ օգտակար դեր կատարած են:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ յուլիս 25ի դաւը եթէ յաջողէր, նշանակուած վարչապետը, Ռինթըլէն իրեն օգնական պիտի առնէր հիթլէրական հաշակա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՀՈՍԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ռուս գիւղացիական ժողովրդավար կուսակցութեան պարագլուխներէն Սէրգէյ Մասլով երկար յօդուածով մը (Սլավոնիք Րիվիու) կը վերլուծէ հակահամայնավար պայքարը զոր կը մղէ ժողովուրդը խորհրդային կառավարութեան դէմ: Պիտի ջանամ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել զայն, յաջորդաբար: Մ.Մ.

Դիկտատուրական կարգուսարքով կառավարուած երկիրներու սարսափ-կրեայ հոսանքներուն հետեւիլը անհուն դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, առաւել եւս Ռուսիոյ նման հսկայական տարածութեամբ երկրի մը մէջ, ուր դիկտատուրական խստութիւնը անսահման է եւ ուր օտար, անկախ դիտողներ (թղթակիցներ, օտար քաղաքագէտներ եւն.) կը մեկուսացուին ժողովուրդէն: Յօդուածագրի ուսումնասիրութեան աղբիւրներն են — խորհրդային մամուլը, անհատական նամակները (զորս արտասահմանի Ռուսերը կը ստանան ազգականներէ), ռուս գաղթականներու թերթերը, 1933ին Ռուսիա այցելողները կամ անկէ փախողները եւ այն մանր լուրերը զորս ռուս գիւղացիական դեմոկրատիք կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն կը ստանայ ամէն չաբաթ Ռուսիայէն:

Մտային գերութեան մէջ ծնած եւ սնած գերիներ միայն կրնան հեզաբար հանդուրժել խորհրդային Ռուսիոյ մէջ տիրող պայմաններուն: Բնական խառնուածքով եւ մտայնութեամբ մարդիկ կը դիմադրեն այն դաժան վարչաձեւին դէմ, որ հիմնուած է տնտեսական, քաղաքական եւ հոգեկան ազատութեան բացարձակ ժխտումին եւ ամբողջ ազգին կատարեալ գերութեան վրայ:

Ռազմական համայնավարութեան տարիները (1918—21), «երկրի մէջ ընկերվարութիւն հիմնելու տարիները» (1922—33) զատն պայքարի տարիներ եղան ժողովուրդին եւ կառավարութեան միջեւ: Ներկայ կառավարութիւնը տեւական լարման մէջ է: Ան վարակուած է յարատեւող ջերմէ մը:

Ներքին պայքարը կ'արտայայտուի զանազան ձեւերով.—

1. Կը լռեն ընդդիմութեամբ.— Կառավարութեան հրահանգները եւ հրամանները կ'անտեսուին կամ անոր ձեռնարկները կրաւորական ընդդիմութեան կը հանդիպին:

2. Գործօն ընդդիմութեամբ.—Տեղական համայնավար գործակալի մը դէմ կը պայքարին, ինչ որ երբեմն քաղաքական գործունէութիւն մը յատկանշող ձեւեր կ'առնէ: Պայքարը կ'արտայայտուի ներքին խլրտումով, քարոզչութեամբ կամ գաղտնի քաղաքական եւ կրօնական խմբակցութիւններու կազմութեամբ, եւ համայնավար պաշտօնեաներու սպանութեամբ:

Պայքարը կը տարուի անջատ անհատներու կամ պզտիկ խմբակցութիւններու կողմէ, շատ յաճախ ալ ժողովրդական զանգուածներ կը մտնեն անոր մէջ: Երբեմն նոյն իսկ համայնավար կուսակցութեան յայտնի պարագլուխներ կը մասնակցին (օրինակ Սիրցովայի ծրագիրը 1931ին եւ Սկրինիկի խնդիրը 1933ին):

Չորս գլխաւոր ճակատներ կան որոնց վրայ կը մղուի պայքարը Ռուսիոյ մէջ, ժողովուրդին եւ կառավարութեան միջեւ,— կրօնական, ազգային, տնտեսական եւ քաղաքական:

1933ին ամէնէն խաղաղը կրօնական ճակատն էր. համայնավար կառավարութեան գիտումները կրօնի մասին ծանօթ են: Անոնք կ'ուզեն Ռուսիոյ ժողովուրդը անաստուածութեան մըղել: Այս նպատակին համար կը գործեն «Մարտնչող Անաստուածներու Միութիւնները»: Եկեղեցիի պաշտօնեաներ կը ձերբակալուին, եկեղեցիներ կը փակուին: 1933ի առաջին վեցամսեային միայն 286 եկեղեցի գոցեցին: Եւ արդէն վտանգաւոր ալ է խորհրդային պայմաններուն մէջ գործօն կրօնական ըլլալ:

Այսուհանդերձ կրօնական պայքարը երթալով կը թուլնայ: Ներկայիս երբ համայնավար երիտասարդութեան Լիկայէն կը խնդեն, որ հակակրօնական պայքարը վարեն, անոնք կը մերժեն եւ կ'ըսեն, «Ո՞չ ոք գիտէ թէ Աստուած կա՞յ թէ չկայ»:

Հակակրօնական թերթերէն երկշաբաթեայ «Հակակրօն» եւ «Անաստուած», որ հինգ օրը անգամ մը լոյս կը տեսնէ, մինչեւ 1933 երկու թերթերն ալ կանոնաւոր կերպով կը հրատարակուէին, բայց 1933ի առաջին վեցամսեային միայն երկու թիւ «Հակակրօն» երեւցաւ, իսկ «Անաստուած»ը 7, 9, 10 օրը անգամ մը լոյս տեսաւ:

Հակակրօնական պայքարի թուլացումով չի նշանակեր թէ կրօնքը մարած է եւ թէ այլ եւս պէտք չկայ ուժգին անաստուածութեան փրոփականտի: Անցեալ տարի Ռուսիոյ մէջ գիրք մը հրատարակուեցաւ, «Կրօնքի դէմ պայքարի նոր փուլը» վերնագրով: Գիրքը հիմնուած է մասնաւոր հետազօտութեան մը վրայ, զոր Լէնինկրատի «Անաստուածներու» Միութիւնը կատարած է երկու նահանգներու մէջ: Երեւան եկաւ որ, հակառակ բուռն հակակրօնական փրոփականտին, Օտրովսկի նահանգին մէջ կոլխոզի անդամներուն հարիւրէն 77ը իրենց հիւղակներուն մէջ տակաւին կրօնական պատկերներ կը պահեն: Գիւղացիներուն 23 առ հարիւրը քաջաբար յայտարարած է թէ, կրօնքը օգտակար է եւ անհրաժեշտ կը համարին, 30 առ հարիւրը ըսին թէ կրօնքը ժողովուրդին չի վնասեր, եւ միայն հարիւրին 18ը յայտնեց թէ կրօնքը ժողովուրդին համար աւելորդ է:

Բելոզէրսկի նահանգին՝ կոլխոզի պատկանող հիւղակներուն մէջ հարիւրին 98ին մօտ կրօնական պատկերներ գտնուած են:

Պայքարի երկրորդ ճակատը, ազգայինը շատ աւելի գործօն է եւ վըտանգաւոր կառավարութեան համար: Ազգային փոքրամասնութիւններ կ'ուզեն անջատուիլ ռուսական պետութենէն որպէսզի անկախ պետութիւններ հաստատեն (Ուկրայնա) կամ ուրիշ պետութեան մը մաս կազմեն (համաթրքական շարժումը):

Ազգայնական պայքարը բազմաթիւ եղանակներով կը ձեւաւորուի: Նախ, ազգային քաղաքական խմբակցութիւններ տեւականապէս անջատական փրոփականտ կը մղեն:

Երկրորդ, մշակութային եւ կրթական գործը կը վարեն ջանալով ազգայնական եւ հակառուսական մտաւորականութիւն մը ստեղծել, որպէսզի կարելի եղածին չափ հեռացնեն իրենց ժողովուրդը ռուսական մշակոյթէն:

Երրորդ, գաղտնի քաղաքական խմբակցութիւններ կը կազմեն ապստամբութեան՝ զինեալ կռիւի համար:

Անջատականները նոյն իսկ օտար կառավարութիւններու հետ կապ կը պահեն՝ համայնավարներու դէմ կռիւի պահուն անոնց օժանդակութիւնը ապահովելու համար:

Ներկայիս շատ մը ժողովուրդներու համար կը թուի թէ անջատումը միակ գործնական եղանակն է խուսափելու այն զրկանքներէն, տառապանքներէն եւ զոհողութիւններէն զորս համայնավար կառավարութիւնը կը հարկադրէ անոնց:

Տարակոյս չկայ որ Ռուսիայէն անջատուելու ձգտումը լայնօրէն տարածուած է ոչ-ռուս ժողովուրդներուն մէջ: Խորհրդային կառավարութեան վարած ընդհ. քաղաքականութիւնը, հակակրօնական, դատական, ճարտարարուեստական, երկրագործական եւն. ասպարէզներու մէջ կը խթանէ եւ կը սնուցանէ ձգտումը, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնը իր ամէն մէկ երեւոյթով վնասակար է ժողովուրդին համար: Ոչ միայն ահագին զոհողութիւններ կը պահանջէ անկէ, այլ եւ յիմար է, անարդար է, ամբարտաւան է եւ իր գործածած մեթոտները անգութ են:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

Տուրքերու դէմ բողոքի երկու նոր խնդրագրեր ներկայացուած են Լիբանանի կառավարութեան:

Մէկը Հիւսիսային Լիբանանի բնակիչներուն եւ Տրիպոլիոյ առեւտրականներուն կողմէ, խնդրելով թեթեւցում եւ կալուածներու տուրքին կրճատում: Միւս խնդրագիրը ներկայացուցած են Ճիպէյլի շրջանի երկրագործները որոնք կը պահանջեն.—

1) Երկրագործներու նախկին տուրքերուն ջնջում. 2) Հացահատիկի ձրի բաշխում գիւղացիներուն. 3) Ծխախոտի մշակման եւ առեւտուրի ազատութիւն. 4) Ալիւրի մաքսատուրքի ջնջում. 5) Լուցկիի պանտրօլներուն վերացում. 6) Քարիւղի եւ պէնզինի գիներուն հարիւրին 50 զեղչ. 7) Գիւղացիներուն պարտքին համար 4 տարուան յետաձգում. 8) Օժանդակութիւն մեղուաբուծութեան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(1933 - 34 տարեշրջան)

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութիւնը հիմնուած է 1916ին եւ մինչեւ այժմ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, ինչ որ բարիք մըն է այս գաղութին համար:

Անցեալին մէջ զանազան առիթներով, յաճախ մանրամասնօրէն, մամուլի մէջ խօսած եմ այս Միութեան օգտակարութեան, յարատեւութեան եւ գործունէութեան մասին:

Այս գրութեամբ պիտի բաւականանամ ներկայացնելով Միութեան 1933—34 տարեշրջանի գործունէութիւնը, տալով միայն փաստական տեղեկութիւններ:

Ամէնէն առաջ ըսենք որ Միութիւնը հիմնարկութեան օրէն մինչեւ այժմ կը վայելէ Առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանի հովանաւորութիւնն ու քաջալերանքը:

Միութեան անդամներու թիւը մօտաւորապէս 200ի կը հասնի, ամսական 1—4 րիալ անդամավճարով: Ազգ. Կեդր. դպրոցի մէկ յարմար շէնքը ութ տարիէ ի վեր Մշակութային Միութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուի՝ տարեկան վարձքով մը: Այս շէնքին մէջ ամփոփուած են, Միութեան թատերասրահը, «Գասպար Յակոբեան գրադարան - ընթերցարան», «Հայ Կանանց Միութիւն» եւ «Գասպար» մանկապարտէզը:

Տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ Միութեան ընդհանուր ժողովը, ուր կ'ընտրուի վարչութիւնը մէկ տարի ժամանակով: Վարչութիւնն է, որ կը վարէ Միութեան գործերը, կը կազմակերպէ զանազան ձեռնարկներ եւ իր բարոյական ու նիւթական գործունէութեան մասին տարեվերջին զեկուցում կու տայ ընդհանուր ժողովին, որ իր գնահատանքը կամ դիտողութիւնները ներկայացնելէ յետոյ կ'ընտրէ նոր վարչութիւն:

Հայ Մշակութային Միութեան 1933—34 տարեշրջանի վարչութիւնը, հակառակ տնտեսական աննպաստ պայմաններուն, կրցաւ ունենալ ձեռնարկներ, որոնց դրամական արդիւնքը հազիւ կը գոցէ ծախքերը եւ դեռ բաց ալ կ'ունենան:

1.— Մշակութային Միութեան Տան բացումը կատարուեցաւ 1933 Հոկտ. 17ին, գրական, գեղարուեստական եւ թատերական երեկոյթով մը:

Ըստ սովորութեան պաշտօնական բացումէն յետոյ, անդրանիկ դասախօսութիւնը Առաջնորդը կու տայ.

2.—Հոկտ. 23ին, Ա. դասախօսութիւն, նիւթ՝ «Բնաւորութեան մասին», դասախօս Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան:

3.— Նոյեմբեր 21ին, դասախօսութիւն, նիւթ՝ «Առողջապահութիւն» դասախօս բժ. Կարօ Եազմաճեան:

4.— Նոյ. 23, թատերական երեկոյ, ներկայացուցին «Պըլ Պուզի» օփերէթը:

5.— Նոյ. 27, «Մորթային եւ վեներական հիւանդութեանց մասին» դասախօսութիւն բժ. Եազմաճեանի:

6.— Դեկտ. 1, երեկոյթ, թատերական, երաժշտական եւ մարզական բաժիններով, բանախօսեց Անդրէ Տէր Օհանեան. նիւթ՝ «Ի՞նչ է Մշակոյթը»:

7.— Դեկտ. 7, «Կեանքն ու մահը կենդանաբանական տեսակէտներով» նիւթի մասին, դասախօս Երուանդ Աֆթանտիլեան:

8.— Դեկտ. 12, «Ժառանգական եւ ստացական յատկութիւնները մեր մէջ» դասախօսութիւն Յարութիւն Փօհճալեանի:

9.— Դեկտ. 21 թատերական երեկոյ, խաղացին «Անպատիւ չեն ծնւում» տրաման:

10.— Դեկտ. 29, արեւելեան երաժշտական երեկոյ, որու ընթացքին պարսիկ մտաւորական Աղայի Ռազանին բանախօսեց (պարսկերէն) «Մշակոյթ եւ բնաւորութիւն» նիւթի մասին:

11.— Յունուար 2, Ամանորի երեկոյթ եւ պարահանդէս, բազմազան բովանդակութեամբ:

12.— Յունուար 31, «Ընտանիքի աստիճանական զարգացումը» դասախօսութիւն Յակոբ Տէրունիի:

13.— Փետրուար 6, նոյն դասախօսութեան շարունակութիւնը:

14.— Փետր. 7, Բարեկենդանի առթիւ պարահանդէս եւ դիմակահանդէս:

15.— Փետր. 13, Անդրէ Տէր Օհանեանի դասախօսութիւնը «Ընտանիքի պահպանման հարցը քաղաքակիրթ աշխարհում» նիւթի մասին:

16.— Փետր. 20, փրոֆ. Աշոտ Գասպարեանի դասախօսութիւնը՝ Աւետիս Իսահակեանի գրական ստեղծագործութեան մասին:

17.— Փետր. 27, «Ի՞նչ ասել է բարոյականութիւն» նիւթի մասին դասախօսեց Առաքել Տէր Թովմասեան:

18.— Մարտ 6, Յակոբ Տէրունին դասախօսեց «Ընտանիքի քայքայումը կասեցնելու միջոցներ» նիւթի մասին:

19.— Մարտ 13, նոյն դասախօսութեան շարունակութիւնը:

20.— Մարտ 18, գրական - թատերական երեկոյթ, հաճելի բովանդակութեամբ:

21.— Մարտ 20, Անդրէ Տէր Օհանեանի դասախօսութիւնը «Մօր դերը ընտանիքում կամ ընտանեկան դաստիարակութիւն» նիւթի մասին:

22.— Մարտ 27, «Ազգեր եւ իրենց հոգեբանութիւնը» դասախօսութիւն Անդրէ Տէր Օհանեանի:

23—27.— Վարչութիւնը կազմակերպեց չորս պարահանդէսներ, որ այս տարեշրջանին այնքան յաջողութիւն չունեցան:

28.— Մայիս 15, գրական երեկոյ նուիրուած ժողովրդական աշուղ բանաստեղծ Աշուղ Ջիւանիի յիշատակին, բանախօսեց Յովակ Ստեփանեան:

29—30.— Զոյգ երաժշտական երկու երեկոյթներ, երաժշտական ամէն տեսակ գործիքներու վրայ նուագածութիւն, մեներգներ, զուգերգներ եւն.:

31.— Յունիս 2, Վարչութեան այս տարեշրջանի վերջին ձեռնարկը եղաւ գրական - գեղարուեստական երեկոյթ մը նուիրուած Աւետիս Ահարոնեանին, որուն կեանքի եւ գործունէութեան մասին բանախօսեց Հայկ Աճէմեանը: Այս ինչպէս նաեւ աշակերտութեան կազմակերպած երեկոյթէն գոյացած դրամական զուտ արդիւնքը, հազար րիալ (1000 Ֆր.) փոխադրուած է Ֆրանսա, Ա. Ահարոնեանի Խնամատար Մարմնին, Մեծ հայրենասէրի ապաքինման ծախքերուն յատկացնելու համար, երբ երախտագիտութեան համեստ տուրք մը: Չգիտենք արդեօք մայրաքաղաք Թէհրանի հայ համայնքն ալ կրցա՞ւ յիշեալ գումարի չափ բան մը ղրկել Խնամատար Մարմնին:

Դերասան Թաշճեան ամուսիններն ալ թատերական երեկոյ մը տուին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Թաւրիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը քանի մը ցերեկոյթներ տուաւ Հայ Մշակոյթի Տան թատերասրահին մէջ: Հայ արիներու եւ սկաուտներու այս ցերեկոյթները շատ օգտակար եւ հաճելի ձեռնարկներ եղան միութեան անդամներուն համար:

Առաք. Հայոց Թեմական Կեդր. դպրոցի երկու երեք դասարաններու աշակերտութիւնն ալ կազմակերպեց գրական - թատերական եւ երաժշտական բովանդակութեամբ երեկոյթներ, աշակերտութեան համար:

Ընտանեկան ժամանցի հաւաքոյթներ կազմակերպեց նաեւ Հայ Կանանց Միութիւնը: «Գասպար» մանկապարտէզի ամանորի եւ տարեվերջի հանդէսները Մշակութային Միութեան Տան թատերասրահին մէջ կատարուեցան:

Մշակութային Միութեան գրական, երաժշտական եւ թատերական երեկոյթ - ձեռնարկներուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են՝ տիկիններ Ելենա Աւետիսեան, Արշալոյս Մելիք - Բաղդասարեան, Գայեանէ Ղազարեան, Պ. Պ. Արմ. Ահարոնեան, Մուշեղ Յովհաննիսեան, Եփրատ եւ ուրիշներ, երաժիշտներ՝ Վարդգէս եւ Ռուբէն Գրիգորեաններ, տիկիններ Զարուհի Ժամհարեան, Գայեանէ, Գ. եւ Հ. Բաբայեան ամուսիններ, օրիորդներ Ֆենոֆիա, Աննիկ Մովսեսեան, Պ. Շամիլ Գէորգեան եւ այլք որոնց բոլորի բերած մասնակցութիւնն ու աշխատանքը արժանի է գնահատութեան:

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութեան վերոյիշեալ բոլոր ձեռնարկներուն հասարակութիւնը քիչ կամ շատ թիւով ներկայ եղած է: Ուշադրութեան արժանի եւ ուրախալի երեւոյթ է, որ երկսեռ երիտասարդութիւնը ջերմօրէն կապուած է Միութեան ձեռնարկներու:

Դասախօսութիւններէն յետոյ յաճախ տեղի ունեցած են վիճաբանութիւններ: Միութեան վարչութեան 1933—34 տարեշրջանի կազմը հետեւեալն է.— Նախագահ՝ Անդրէ Տէր Օհանեան, քարտուղար՝ Սուրէն Յովհաննիսեան, գանձապահ՝ Խաչատուր Գրիգորեան, անդամներ տիկիններ՝ Մարօ Յովհաննիսեան, Արշալոյս, օրիորդներ՝ Վիքթոր Բալալեան եւ Էլֆրիդա Աֆթանտիլեան: Վարչութեան իրենց բարոյական աջակցութիւնը ցոյց տուած են դասախօսներ, երաժիշտներ, դերասաններ, երգիչներ, արտասանողներ, նուագողներ եւ զանազան անձեր:

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութեան յառաջիկայ վարչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք երկու կարեւոր ձեռնարկներու վրայ, որոնք պիտի կատարուին հոկտեմբերին: Առաջին, «Հայ Մշակոյթի Օր»ի հանդէսի կազմակերպութեան նախաձեռնութիւնը, պահելով նաեւ ազգային դպրոցներու մասնակցութիւնը, երկրորդ պարսիկ հանճարեղ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմագիր Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց մասնակցութիւնը:

Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի տօնակատարութեանց հայ ժողովուրդի եւ մասնաւորապէս պարսկահայութեան մասնակցութեան մասին ժամանակին «Ալիք»ի մէջ (Բ. տարի 1932, թիւ 25, սեպտ. 8) յօդուած գրած եմ, հրապարակ դնելով տօնա[կատարութեանց] ըստ արժանւոյն ձեռ[նար]կելու առաջարկներն ու ձեւեր[ը], շեշտելով որ Թէհրանի հայ համայն[ք]ը ստանձնէ կազմելու կեդրոնակ[ան] յանձնախումբ մը, որուն պարտակա[ն]ութիւնը պիտի ըլլայ կապ [...] պետական կեդրոնական յանձնախում[բ]ին հետ, ապահովելով նաեւ պար[սկահայութեան] մասնակցութ[իւնը] հազարամեակի տօնակատարու[թեանց]: Անցեալ տարի յունիսին [...] զարձակ յօդուած մըն ալ «Յառ[աջ]» օրաթերթի մէջ գրեցի Ֆերդով[սիի] ծննդեան հազարամեակի հանդէս[ներ]ու համահայկական մասնակցու[թեան] եւ մասնաւորապէս Պարսկահայ[ութեան] պարտականութեան մասին: Այ[ժմ] երբ արդէն երկու ամիս մնացի[ն] տօնակատարութեանց, Թէհրանի [...]յութիւնը անշարժ նստած է, [...] վերջերս «Ալիք»ը խմբագրակ[անով] գրեց առաջարկելով գործի անց[նիլ]:

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութիւնը առաջինն եղաւ Պարսկաս[տ]անի մէջ, որ 1933ի ապրիլին [...] լուռ երեկոյթով մը կատարեց [...] տօնակը Ֆերդովսիի ծննդեան [...] զարամեակին: Երեկոյթին [...] էին նաեւ պարսիկ բարձրաստի[ճան] զինուորականներ իրենց տիկիննե[րով], ինչպէս նաեւ դպրոցներու տեսու[չներ] եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

ՄԱՍԻ[...]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Միւնիր փաշա շարունակելով իր յուշերը, կը գրէ Ժիւմհուրիէթի մէջ. (Առաջին մասը տես «Յառաջ» 31 յուլիս).—

Բարենորոգման Ֆէրմանի հրատարակութենէն վերջ, ամէնէն աւելի Հայերն էին որ պետական ծառայութեան եւ պետական վարժարանները մտան: Քրիստոնեայ պաշտօնեայ մը պէտք եղած պարագային, նախապատուութիւնը Հայու մը կը տրուէր: Քաղաքային եւ պետական բարձր պաշտօններու եւ մինչեւ իսկ վէզիրի աստիճանի հասնողներու մէջ Հայերը համեմատաբար շատ էին. անոնք մեծ պատուանշաններու արժանացան եւ նախարար եղան:

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, արքունի գանձերուն նախարարութեան համար մինչեւ յեղափոխութիւնը հայ պաշտօնատարներ կը գործածէր:

Հայերը միայն Թուրքիոյ մէջ չէ որ վաճառականութիւն կ'ընէին, այլ, հին ժամանակներուն, մասնաւոր կարաւաններ կազմելով Հնդկաստան, Սիամ, եւ նոյն իսկ մինչեւ Չինաստան ապրանք կը տանէին ու վերադարձին այդ կողմերէն ապրանք առնելով Թուրքիա բերելով կը ծախէին ու շահ կ'ընէին: Բազմաթիւ հայ վաճառականներ ու յանձնակատարներ կային Պարսկաստանի, Հնդկաստանի, Ճավայի, Պոնէոյի եւ Ճափոնի մէջ: Սինկափուրի ամէնէն հարուստ վաճառականները Թրքահայերն էին:

Հայերը վաճառատուններ ունէին Իտալիոյ, Անգլիոյ, Հոլանտայի, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ամէնէն շահաբեր քաղաքներուն մէջ:

Թէ Պոլսոյ եւ թէ Անատոլուի մէջ, ոսկերչութիւնը, ժամագործութիւնը, երկաթագործութիւնը, մետաքսագործութիւնը եւ այս կարգի արհեստները բոլորն ալ Հայերուն ձեռքը կը գտնուէին: Պոլսոյ եւ գաւառի շուկաներուն մէջ կերպասեղէնի առուտուրով զբաղողներուն մեծ մասն ալ Հայերն էին:

Թուրքիոյ հնչուն դրամագլուխը ամէնէն աւելի հայ սեղանաւորներու ձեռքը կը գտնուէր:

×

1877ին, երբ Ռուսիոյ հետ կը պատերազմէինք, Թուրքիոյ զին. ծառայութեան օրէնքը ընդհանուր բնակչութեան համար ի զօրու չէր: Անատոլուի ամբողջ ճակատը պաշտպանելու համար վեր ի վերոյ հազիւ հօթանասուն հազար զինուոր կարելի եղած էր հանել:

Մոսկոֆները մեզմէ երեք անգամ աւելի մեծ ուժով մը պատերազմի սկսած ըլլալով, Պապը Ալին մեր բանակին պակասը լրացնելու համար արեւելեան նահանգներու քիւրտ աշիրէթներու պէյերն ու աղաները համոզելու ելաւ: Բայց այս պէյերն ու աղաները պատերազմի դաշտը հազիւ քանի մը հազար հոգի կրցին բերել: Անոնք ալ զինեալ տէրէպէյիներու խումբեր՝ որոնք ոչ կարգ կանոն կ'ընդունէին ոչ ալ հրամանի կը յարմարէին: Փոխանակ լուրջ շարժումներու մասնակցելու, թալան ընել կ'[ուզ]էին: Թշնամին հազիւ հաւաք[...]տանց կռուի կը փախչէին եւ փ[ախ]չելու միջոցին հանդիպած գիւղ[երը] եւ մասնաւորապէս իսլամ գիւղ[երէն] աւելի հարուստ եղող հայ գիւղ[երը] կ'ասպատակէին եւ ժողովուրդին [ինչ]քերն ու կենդանիները առնել[ով] շատ անգամ ալ կը սպաննէին [զա]նոնք(*):

Կուսակալներն ու գաւառապետ[ներ]ը եւ գիւղերու կառավարիչները, զօ[րա]շարժի հետեւանքով, իրենց ձեռ[քին] տակ զափթիէ եւ ժանտարմ չունէ[ին], այնպէս որ ժողովուրդը Քիւրտե[րու] աւազակութեանց դէմ չէին կրն[ար] պաշտպանել:

Թէեւ կառավարութիւնը որոշ[եց] այս աւազակները խիստ հետապնդ[ելով] մի ենթարկել, զինաթափ ընել եւ [...]նի տեղաւորել որոշուած շրջանն[երու], բայց այս որոշումները գործադրե[լու] համար ուժ եւ զինուոր չկար: Իր[...] քանի մը պզտիկ աւելի թշնամ[ւոյն] դէմ ամիսներով անձնուիրաբար [...] քառող մեր արեւելեան բանակը [...] ընի չգոյութեան, յոգնութեան [...] կորուստները լրացած չըլլալուն հա[...] մար, քայքայուած էր: Մոսկոֆն[երը] մինչեւ Էրզրում եկած էին եւ Ռու[մէ]լիի ճակատին վրայ ալ, Փլեվնայի [եւ] Շիփգայի անկումով, պարտութիւ[ն]ները շարունակուած էին եւ Թշնա[մի]ն Պոլսոյ ճամբան բռնած էր:

Այս աղէտներուն հետեւանքով մեր պետութիւնը Ռուսերուն հետ Այ Ստե[...]ֆանոսի դաշնագիրը կնքեց (187[8] մարտ): Հայ տարրը այս դաշնագ[րին] համաձայն, քիչ ատենէն Մոսկոֆ[ներու] բանակալ վարչութեան տակ պի[տի] մնար: Կարգ մը զարգացած Հա[յեր] որոնք մեզմէ եւ մեր վարչութեան գոհ չէին, մտածեցին լուծին տակ մ[...]նալու եւ իրենց հայրենակիցներու ինչքն ու կեանքը Քիւրտերու թշնա[մու]թենէն ազատելու համար, [...] օսմանեան պաշտօնեաները գործ[էն] խառնելու, իրենց գործը իրենք [...]նելու փափաքով պատուիրակութի[ւն] մը ղրկեցին Պերլինի վեհաժողով[ին] եւ յուշագիր մըն ալ ներկայացուցի[ն]: Հայ համայնքին պատուիրակներն [էին] Խրիմեան արք., Խորէն Նար[պէյ] արք. եւ աշխարհականներէն՝ Փ[ափ]ազեան եւ Մինաս Չերազ:

Այս յիշատակագրին համաձա[յն] Հայերու անունով ուզուած գլխա[ւոր] բաներն էին.— Մեծ պետութիւ[նները] հաւանութիւնն ալ ըլլալու պայմա[նով] հինգ տարուան համար թագաւո[րին] կողմէ անուանուած քրիստոնեայ [կա]ռավարիչ մը (Հայու մը նախապա[տ]ուութիւն տալով) վարչութեան [տակ] հայկական նահանգ մը կազմուի: [...]

(*) Քիւրտերու փորձանքին ենթ[ար]կուած տեղերը, պատերազմ[ական] շարժումներու հետեւանքով, [...] ամսուան մէջ հինգ անգամ Մոս[կոֆ] եւ հինգ անգամ ալ թուրք բան[ակի] ոտքի կոխան եղած եւ աւերուած [են] (Էրզրումի անգլ. փոխ-հիւպատոսի տեղեկագիրը, 1885ի «Կապոյտ գիր[ք]»ին մէջ):

նահանգին մէջ ըլլան էրզրումի, Վանի կուսակալութիւնները, Տիարպէքիրի կուսակալութեան հիւսիսային շրջանները, Սղերդի սանճագը եւ Բիթլիսի նաւահանգիստը: Հասոյթին հարիւրին 20ը կրթութեան եւ հանրային շինութեանց յատկացուին, իսլամներու եւ Հայերու միջեւ տեղի ունեցող դատերը կուսակալներէն կազմուած ատեաններուն առջեւ տեսնուին, Քիւրտ եւ Չէրքէզ հէլլալու պայմանով՝ իսլամներէ եւ Հայերէ խառն ոստիկան զինուորներու եւ ոստիկանական զունդեր կազմել, տասանորդը ջնջել եւ անոր տեղ հողային տուրք դնել: Առանձնապէս քաղաքային եւ պատժական օրէնք մը շինել, իսլամներուն զէնքերը հաւաքել, կառավարական պաշտօնատուններուն մէջ Թուրքերէնի հետ հայերէնն ալ գործածել եւ նահանգային գործերը վարելու համար ընտրովի ընդհանուր ժողով մը կազմել:

Եւ սակայն, վեհաժողովի անգլիական պատուիրակը ըսաւ. «Անատոլուի թէ Հայերը թէ Թուրքերը իրենց հին սովորութիւններուն եւ աւանդութիւններուն հակառակ եղող ինքնավարութենէ մը օգտուելու ընդունակ չեն: Արդէն Հայերը Անատոլուի ոչ մէկ կողմը հաւաքաբար կը բնակին եւ Թուրք տարրին հետ շատ խառնուած են: Կարելի չէ նաեւ Հայերուն ուզածին նման ինքնավար նահանգի մը համար ապահով կեդրոն մը գտնել, եւ թէ ինքնավարութեան գործադրութիւնը անյաղթելի դժուարութիւններու պիտի հանդիպի(**): Անգլիացի պատուիրակը ինքնավարութենէ աւելի պարզ բարենորոգում մը կատարելու կողմնակից եղաւ:

Այսպէս, յանձնառութիւն մը եղաւ «Անատոլուի հայաբնակ կուսակալութիւններուն մէջ անյապաղ տեղական պահանջներուն յարմար բարենորոգումները ընել եւ Հայերը Քիւրտերուն ու Չէրքէզներուն յարձակումներէն պահպանել(***):

(**) Անգլ. պատուիրակ արտաքին նախարար Լորտ Սալըզպըրիի ճառը:

(***) Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածը:

ՆՈՐ ՍԻՍ ԹԱՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՉՊԻՏԻ ՔԱՆԴՈՒԻ

Գրած էինք թէ հրահանգ տրուած է քանդելու Պէյրութի Սիս թաղի եկեղեցին:

Առաջնորդ Կարօեան եպիսկ. ներկայանալով Պուրճ Համուտի գայմագամին, անոր պարզեց ժողովուրդին յուզումը այս հրամանին համար: Գայմագամը իսկոյն հրամայեց յետաձգել գործադրութիւնը:

Պուրճ Համուտի գայմագամը՝ Ֆուատ պէյ Պրիտի, զաւակն է հայասէր ծնողքի մը, որ պատերազմի միջոցին թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է մեր ժողովուրդին: Այդ հայասէր ծնողքի զաւկին վիճակուած է գայմագամութիւնը Լիբանանի ամէնէն հայաշատ շրջանին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԻԿ Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ

Ծանրութեան ախոյեան Ս. Համբարձումեան Երեւան հասաւ եւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի.—

Ծանրութիւն վերցնելու մրցումներուն մէջ իմ յաջողութիւնս արդիւնք է յամառ եւ կանոնաւոր աշխատանքի: Այսպիսի մրցումներու ձեւերը իւրացնելու եւ մկանները զօրացնելու համար, 1928—30 թուականներուն զբաղեցայ նախ թեթեւ աթլէթիզմի փորձերով: Ծանր աթլէթիզմի մրցումներուն առաջին անգամ մասնակցեցայ Երեւանի մէջ, եւ կիսածայր քաշի մրցումներուն մէջ սահմանեցի Հայաստանեան մրցանիշ՝ վերցնելով 420 քիլոկրամ: Այնուհետեւ 1931ին պահ մը ընդհատեցի: 1932ին Երեւանի մէջ մասնակցեցայ ծանր քաշի մրցումներուն, եւ շահեցայ առաջնութիւնը՝ վերցնելով 444 քիլոկրամ: 1933ին մասնակցեցայ Խարկովի մրցումներուն, վերցնելով 482 քիլոկրամ: 1933ին մասնակցեցայ Մինսկի մրցումներուն, վերցնելով 505 քիլօ: Այս տարի մասնակցեցայ Դոնբասի մրցումներուն, վերցնելով 535 քիլոկրամ: Բոլոր այս մրցումներուն մէջ շահեր եմ առաջնութիւնը: Վերջին համամիութենական մրցումներուն, Մոսկուայի մէջ, աւելի քան 450 ախոյեաններու մէջ առաջնութիւնը շահեցայ՝ բարձրացնելով 571 քիլոկրամ: Այսպէս սահմանեցի ռուսական մրցանիշ մը, որ շատ մօտիկ է համաշխարհային մրցանիշին:

Ներկայիս կ'աշխատիմ նախապատրաստական աշխատանքներով, մասնակցելու համար, այս Օգոստ. ամսուն Փարիզի մէջ տեղի ունենալիք համաշխարհային մրցումներուն:

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Յուլիս 14ին գումարուեցաւ քրտագիտական համաժողովին վերջին նիստը: Այս նիստին մէջ փորձուեցաւ ամփոփել համաժողովին կատարած աշխատանքները. 1— Քրտական ընդհանրական գրական լեզուի հարցը, 2— Քրտական լեզուի ուղղագրութեան եւ այբուբենի հարցը, 3— Քրտական լեզուի քերականութիւնը, 4— Քրտական լեզուի բառակազմութեան օրէնքները:

Համաժողովը աննշան փոփոխութիւններով հաստատեց առաջին երեք հարցերու քննութեամբ զբաղած յանձնախումբերու առաջարկները; իսկ բառակազմութեան հարցին քննութիւնը թողուց Հայաստանի Մշակոյթի պատմութեան հաստատութեան:

Համաժողովը քրտական ընդհանրական լեզու ճանչցաւ կուրմանջի բարբառը, որ լեզուն է ներկայիս Հայաստանի մէջ ապրող Քիւրտերուն:

Համաժողովը տուաւ նաեւ կարգ մը կազմակերպչական որոշումներ: Քրտագիտական կեդրոն ստեղծելու հարցը թողուց Մոսկուայի քրտական նոր այբուբենի կոմիտէին: Որոշուեցաւ քրտագէտներու երկրորդ համաժողովը գումարել 1935ին Ադրբէջանի մէջ: Որոշուեցաւ նոյնպէս Հայաստանի պետական համալսարանին մէջ հիմնել քրտագիտութեան ամպիոն մը, հրատարակել այս առաջին համաժողովին որոշումները, հաւաքել եւ լոյս ընծայել քրտական փոլքլորին նիւթերը:

ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յօդուածով մը, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ Մանկունի կը գնահատէ Հայաստանի Որսորդական Միութեան ծաւալումը եւ հեռանկարները: Այս Միութիւնը ներկայիս ունի 3000 անդամ: Նոյն Միութեան առեւտրական գործունէութիւնը կը գնահատուի տարեկան մէկ միլիոն րուբլի: Կը հայթայթէ թանկարժէք մագեղէն ու մորթեր:

Հայաստանի մէջ որսորդութիւնը մեծ հեռանկարներ ունի, որովհետեւ գոյութիւն ունին բոլոր անհրաժեշտ պայմանները,— ջրառատ եւ բուսառատ լեռներ, խոր ձորեր, առատ կեր, եւայլն: Նոր Բայազիտը եւ կարգ մը ուրիշ շրջաններ կուտան ամէնէն ընտիր աղուէսի տեսակները: Վաղարշապատէն ոչ հեռու, Սեւ Ջուրը կուտայ թանկարժէք ջրշուն: Ալլահվէրտին կուտայ կզաքիսի հազուագիւտ տեսակներ: Բասարգեչարը, Լէնինականը, Մարտունին, Մեղրին, Դավալուն, Ղամարլուն կուտան վայրի ոչխարներ, այծեր, Դիլիջանը՝ եղջերու:

Հայաստանի Որսորդական Միութեան միջոցով անցեալ տարի 21 շրջաններու մէջ որսացուած են 4270 աղուէս, 711 իշղար (փորսուղ), 300 գայլ, 3309 նապաստակ, 475 կզաքիս, 16 ջրշուն, 190 վայրի կատու, 18 արջ, 115 դաշտային մուկ: Որսացուած այս կենդանիներէն՝ աղուէսին, ջրշունին, կզաքիսին մորթը շատ թանկարժէք է եւ արտածելի ապրանք:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւան հասաւ Խրիմեան ֆութպոլի խումբ մը, մրցումներ կատարելու համար Երեւանի խումբերուն հետ:

⁂ Յուլիս 16ին երկրաշարժի բաւական ուժեղ ցնցումներ զգալի եղան Լէնինականի մէջ: Վնաս կամ զոհեր չըկան:

⁂ Յուլիս 10 — Օգոստոս 10 յայտարարուած է ջերմախտի դէմ (մալարիա) պայքարի ամիս,— կառավարութիւնը գաւառները ղրկած է 100 քիլօ քինին, 30 հազար մեթր շղարշ, լոյս ընծայած է հայերէն եւ թուրքերէն լեզուներով գրքոյկներ ջերմախտի մասին:

⁂ Ուզունլարի, Փաշալուի եւ Մարտունիի շրջաններուն մէջ բացուեցան դեղարաններ, շուտով դեղարաններ կը բացուին նաեւ Արարատի եւ Եղինովկայի մէջ, այսպէսով Հայաստան ապահովուած կ'ըլլայ դեղարաններով:

⁂ Յուլիսի սկիզբը Երեւանի մէջ վերջացան թեթեւ աթլէթիզմի մրցումները, որոնց կը մասնակցէին 58 մարզիկներ:

Այս մրցումներուն ընթացքին նշանակուեցան երկու Հայաստանեան մրցանիշեր: Այսպէս Կարապետեան 60 մեթրը վազեց 6,7 վայրկեանի մէջ, այսպէս կոտրելով Հայաստանի մրցանիշը, որ կը պատկանէր Գէորգ Սանոյեանի: Բասոս 3000 մեթրը վազեց 10 վայրկեան եւ 19 երկվայրկեանի մէջ, սահմանելով Հայաստանեան երկրորդ մրցանիշ մը: Ուշագրաւ էին նոյնպէս վազքով բարձրութիւն ցատկելու մցումները: Սուրէն Ստեփանեան, Արայիկ Պօղոսեան եւ Գէորգ Թումանեան ցատկեցին 1,60 մեթր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, յուլիս 30 (Յառաջ).— Այս տարի եւս Խանասորի տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Քրիստափոր խումբին, Պ. Փէլէի դաշտին վրայ, պաղ աղբիւրի կից կանանչ բարտիներու տակ: Ընկերները յաջողած էին թիւրիմացութիւնները փարատել եւ դաշտը ապահովել:

Ժողովուրդը առաւօտէն սկսեալ պայուսակներով բեռնաւորուած խումբ-խումբ կը հաւաքուէր դաշտը: Կէս օրուան ճաշէն յետոյ սկսաւ ուրախութիւնը: Լինէնհրաւիրուածէր ընկ. Ե. Քըրքճեան իր ճագով: Պ. Լ. Պօյաճեան սիրայօժար կը մասնակցէր իր ջութակով: Ներկաները կը պարէին այր, կին, աղջիկ խառն: Ոգեւորութիւնը այնքան մեծ էր որ պառաւ կիներ կը դառնային շուրջ պարի մէջ: Մշեցիներ պարեցին Մշոյ աւանդական պարը, առաջնորդութեամբ 60 տարեկան Մշեցի Տիգրան Մանուկեանի (հին յեղափոխական):

Ժամը 4ին սկսաւ բուն հանդէսը, ընկ. Ս. Գալուստեանի նախագահութեամբ եւ «Կռուեցէք տղերք» երգով: Արտասանեցին ընկերներ Մ. Կարապետեան, Յ. Մաթոսեան եւ Տիկին Ա. Մաղաքեան: Երգեց ընկ. Մ. Մուրատեան: Օրուան յիշատակի առթիւ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեան (Փարիզէն): Ըսաւ թէ Խանասորի արշաւանքը մեծ արժէք ունի անոր համար որ անտէր ժողովուրդէ մը մօտ 300 քաջեր համախմբուեցան Դաշնակցութեան դրօշին տակ եւ խոյացան ջարդարար ցեղախումբի մը վրայ: «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ 37 տարի առաջ կազմակերպեց Խանասորի արշաւանքը, այսօր եւս կրնայ արշաւանքներ կազմակերպել, երբ առիթը ներկայանայ, յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան»: Հանդէսը փակուեցաւ «Կարկուտ տեղաց»ով, եւ ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն:

⁂ Անցեալ շաբաթ իրիկուն Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ազգահանդէս մը ի յիշատակ Տարօնի հերոսներու: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բեմին վրայ սեւով ծածկուած դագաղ մը զետեղուած էր քանի մը հերոսներու նկարներով: Նախագահը քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել ազատագրութեան հերոսներու յիշատակը: Մեներգեցին՝ Պ. Պ. Ա. Դանիէլեան, Մ. Ճնտոյեան եւ Տիկին Վ. Դանիէլեան: Արտասանեցին՝ ընկերներ Մ. Կարապետեան եւ Յ. Մաթոսեան: Ջութակի վրայ նուագեց Պ. Լ. Պօյաճեան, ի յիշատակ Աղբիւր Սերոբի «Գնդակ որոտաց»ը: Օրուան բանախօսը, Պ. Արմէն Սասունի ներկայացուց Տարօնի կեանքը հեթանոսական շրջանէն մինչեւ 1915ի անկումը, հաստ թուեց Տարօնի հերոսները որոնք ինկան ազատութեան համար: Յետոյ խօսելով ներկայ Հայաստանի եւ գաղութներու մասին, ըսաւ.— Անկարելի է Հայաստանի ներկայ սահմաններու մէջ տեղաւորել գաղթականութիւնը, եթէ Հայաստանը վաղը դուռները լայն բանայ, 50 կամ հարիւր հազար հոգի կրնայ տեղաւորել, իսկ մենք արտասահմանի մէջ ունինք մօտ մէկ միլիոն հայութիւն, ցրուած աշխարհի չորս կողմերը: Եթէ կ'ուզէք որ մենք ապրինք այս վիճակէն, Թրքահայաստանէն մաս մը հող պէտք է կցել ներկայ Հայաստանի:

Յաջորդ նամակով պիտի գրեմ բանուորներու կեանքէն: Գործերը երթալով կը թուլնան:

Պ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, այս խորագրին տակ, «Կավկազ» ամսագրի վերջին հրատարակութեան առթիւ (15 յուլիս).

— Կավկազի եւ Պրոմեթէի մարդոց տարբերութիւնը աւելի վերաբերումի, ձեւի, լեզուի մէջ է, քան քաղաքական ծրագրի մէջ: Ոչ թէ քաղաքական որոշ զիջումներով, այլ աւելի ջերմ խօսքերով եւ աւելի անկեղծ պատճառաբանութիւններով Կավկազ կ'աշխատի համոզել Հայերը, որ մէկդի դնեն իրենց վարանումները եւ անվերապահօրէն միանան կովկասեան իրենց հարեւաններուն՝ անոնց հետ միասին խորհ. կառավարութիւնը տապալելու համար, ուր Հայերուն պիտի երաշխաւորուին կովկասեան միւս ազգերուն հաւասար իրաւունքներ:

Սակայն, որքան ալ ջերմ, անկեղծ եւ բուռն կերպով Հայերը փափաքին գործակցիլ իրենց կովկասեան հարեւաններուն, անոնք չեն կրնար այդ ընել՝ իրենց ազգային քաղաքական ու ֆիզիքական գոյութիւնը վտանգելու գնով:

Ուրիշ խօսքով՝ մինչեւ որ Հայերը ապահովութիւն չունենան, որ Ռուսիոյ լուծէն ազատուելով չպիտի իյնան աւելի վատթար ու իրենց համար անհամեմատ աւելի վտանգաւոր Թուրքիոյ գիրկը, չպիտի ուզեն երբեք կամովին անջատուիլ Ռուսիայէն, թէեւ կովկասեան ուրիշ ազգեր ոչ պակաս անկախութեան կը ձգտին, չպիտի ուզեն նաեւ բնաւ ուժով տապալել Ռուսիոյ ներկայ իշխանութիւնը, թէեւ կովկասեան ուրիշ ազգեր ոչ նուազ չափով կ'ատեն զայն:

Կավկազ կ'ըսէ, թէ ինչպէս որ Հայերը չեն կրնար ուրիշ երաշխիք տալ, որ անկախ Կովկասը չպիտի ենթարկուի Ռուսիոյ յարձակման, այնպէս ալ կովկասեան միւս ազգերը չեն կրնար երաշխաւորել, որ Թուրքիա չպիտի փորձէ յարձակում գործել անկախ Կովկասի վրայ:

Սակայն, Կավկազ կը մոռնայ, որ Ռուսիա միայն քաղաքական վտանգ մըն է Կովկասի ազգերուն համար, մինչդեռ Թուրքիա կը ներկայացնէ նաեւ ֆիզիքական վտանգ մը, գէթ Հայերուն համար. որովհետեւ կասկած չկայ, որ եթէ Թուրքիա նորէն մտնէ Կովկաս, պիտի բնաջինջ ընէ հայութիւնը, իր համաթուրքական ծրագիրները իրագործելու համար այն յատուկ բարբարոս մեթոտներով, որոնցմով այնքան տխուր հռչակ հանած է պատմութեան մէջ եւ որոնցմով արդէն բնաջինջ ըրած է իր սահմաններուն մէջ գտնուող հայութիւնը:

Այսպիսի պայմաններու մէջ մի՞թէ կատարելապէս անարդար չէ պահանջել Հայերէն, որ բաւականանան կովկասեան իրենց հարեւաններու անուշ խօսքերով եւ խոստումներով:

Կը հարցնենք՝ Թուրքիոյ յարձակման մը պարագային Ադրբէջանի Թուրքե՞րը, Վրացինե՞րը կամ Լեռնականնե՞րը պիտի կանգնին Հայերու կողքին՝ Թուրքերու դէմ կռուելու եւ հայութիւնը կատարեալ բնաջնջումէ ազատելու համար: Չէ՞ որ Հայերը տակաւին մոռցած չեն 1918ի տխուր եւ այնքան դառն դասը, երբ ռուսական զօրքերու փախուստէն յետոյ, իրենք լքուեցան կովկասեան իրենց հարեւաններէն եւ ստիպուած եղան մինակնին պաշտպանել իրենց ֆիզիքական գոյութիւնը արշաւող Թուրքերու եւ անոնց միացած Ադրբէջանցիներու եւ նոյնիսկ Տաղստանցիներու դէմ:

Կավկազ չի կրնար թեթեւ կերպով սահիլ Հայերու համար ճակատագրական այս հարցի վրայէն ըսելով, թէ կովկասեան մեր հարեւանները որ եւ է երաշխիք չեն կրնար տալ Թուրքիոյ դէմ եւ ատիկա միայն Թուրքիայէն կախուած է:

Կավկազ պէտք է հասկնայ, որ հայ ժողովուրդը, անցեալի իր ահաւոր դասերէն յետոյ, որ եւ է պարագայի տակ չպիտի ուզէ կամովին ինքզինքը դնել այնպիսի վտանգաւոր վիճակի մը մէջ, ուր միայն Թուրքիոյ կամքէն կախուած ըլլայ յարգել Կովկասի անկախութիւնը եւ հայ ժողովուրդի գոյութեան իրաւունքը»:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ
ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ամէնէն առաջ ես հարցաքննեցի զայն անգլիերէնով: Եւ ի՞նչ բան երեւան հանեցի: Ան իր կեանքին մէջ երբեք տեսած չէ Նշան Սարգիսեանը ասկէ առաջ: Ան դուրս կ'ելլէ մայր եկեղեցիէն, բարեկամ կնոջ մը հետ կը խօսի եկեղեցիին առջեւ, ու ապա պէտք կ'ունենայ լուացարան կամ կանանց հանգստարան երթալու, եւ կ'երթայ եկեղեցիին վարի յարկը, եւ կը տեսնէ այնտեղ խորհրդաւոր եօթը անձեր, ու անոնցմէ մին կ'ըսէ. «Շըշ, մէկը կուգայ», եւ այս մարդը, Լէյլէկեան կը մօտենայ իրենց եւ կ'ըսէ. «Տիկին, գացէք, կորսուեցէ՛ք, գացէք»: Իմ փոքրիկ Թամին, երբ դեռ հինգ տարեկան էր, կրնար խաբուիլ: Բայց, երբ միւս կինը եկաւ, զանոնք որ— նախ քան զայն ձգելը— ես տեսայ այս պատկերը այստեղ, եւ իմ տաղանդաւոր բարեկամը, Պ. Պէնթըն եկաւ ու ըսաւ. «Թո՛մ, անոնց բան մը հարցուր պատկերին մասին»: Անոր վրայ ըսի փոքրիկ կնոջ. «Եւ Պ. Քոհէն ձեզի ցոյց տուաւ Պ. Լէյլէկեանի եւ Պ. Սարգիսեանի նկարները, չէ՞: Օ՛հ, այո՛, անոնք ցոյց տուին պատկերը»:

Դուք, տասներկու մարդիկդ, պիտի որոշէք այս դատը: Այսպիսի վկայութեամբ դուք չէք կրնար շուն մը անգամ դատապարտել, ո՞ւր մնաց որ դատապարտէք մարդկային էակ մը:

Եւ ապա տեսաք հակառակութիւնը կնոջ որ եկաւ, եւ սա՝ փոխանակ եկեղեցիին առջեւ կանգնած ըլլալու եւ խօսելու, կ'երթայ, տասը վայրկեան կը պտըտի բարեկամին հետ ու ապա կը վերադառնայ:

Արդ, պիտի ըսէք ինծ, Պ. փաստաբան, լաւ, ինչո՞ւ այս մարդիկը կուգան եւ այդպիսի ընթացք մը ցոյց կուտան: Ինչո՞ւ: Լաւ, որովհետեւ, եթէ բան մը պատահի նոյեմբեր 26ին եւ բաւական ժամանակ անցնի վրայէն, անոնք կը խօսին ու կը մտածեն բաներու մասին, եւ անոնք իրապէս կը հաւատան թէ անոնք տեսած են բանը:

Արդ, գանք Սարգիս Տէմիրճեանին, որ եկեղեցի մտած է: Օ՛, ան ճարպիկ մարդ մըն է: Այսօր այստեղ է: Ան այստեղ եղած է ամէն օր: Ուղղակի հարցաքննութեան ժամանակ, ան քնոցահարն էր, կը տեսնէ՞ք, քնոցահարը: Եւ քննութեան յումէն ճիշդ առաջ, ան այս փոքրիկ բեմին վրայ աւելի մեծ դերասանութիւններ կ'ընէր քան որ տեսնուած է շատ մը բեմերու վրայ: Էհ, ըսաւ ան, ես երկարեցայ եւ տեսայ որ Լէյլէկեանը, թիւլը, ձեռքերով զարկաւ մարմնին, չտեսայ ձեռքերը, բայց տեսայ թեւերը: Ի՞նչպէս տեսար: Առաջ երկարեցայ, արք.ին ուսերուն վրայէն, եւ տեսայ այդ: Ապա ան գրեթէ գծագրական հաւատարմութեամբ պատմեց ամէն մէկ բան որ տեսած էր, թէ ինք տեսաւ որ Սարգիսեանը վազեց ու բռնեց ձեռքը: Եւ ամբողջ պատմութեան ընթացքին ան կը խօսէր անձի մը մասին եւ, ըսեմ ձեզ, որ թէ ուղղակի քննութեան ժամանակ, եւ թէ հարցաքննութեան ընթացքին ինծի շատ, շատ զօրաւոր վկայ մը թուեցաւ:

Սակայն, ի՞նչ պատահեցաւ: Ան գործածեց «կրնայ ըլլալ» բառը, եւ ես հետեւցուցի իմ փորձառութենէս, թէ կնոջմէ ծնած ոչ մէկ անձ, որ կը գտնուէր այդ եկեղեցիին մէջ, կարող էր պատմելու այն բոլոր բաները, զորս ան տեսած էր:

Ճան Պըրօզ, մեծ բնագէտ եւ ճառագիրը կը պատմէ մեզ թէ՝ շատ մը մարդիկ որ ինքզինքնին ուսանող կը կարծեն, կը գիտեն սկիւռին վար գալը, ու նկարիչը վար իջնող սկիւռին չորս ոտքերը միասին կը գծէ: Իրականութիւնն այն է, սակայն, որ երբ սկիւռը վար կ'իջնէ, իր ետեւի ոտքերը կ'երկարէ ու կը կախուի ծառին կեղեւէն, բայց մարդիկ, որ հազար ու հազար անգամ տեսած են զանոնք, չեն գիտեր այդ:

Հին պատմութիւն է: Նայեցէք ձեր ժամացոյցին վրայ. ան 6 թուանշանը ունի՞, թէ անոր տեղը պարապ է:

Ահա այս մարդը որ եկեղեցիին մէջ, խռնուած ամբոխին մէջ, եպիսկոպոսին ուսին վրայէն նայելով, անոր առջեւ տեսած է մէկը, մինչ այդ իրեն բոլորովին անծանօթ, որ իր բազուկները կը շարժէ. տեսած է Սարգիսեանը, եւ տակաւին ուրիշներ:

Կը հարցնեմ. դեկտ. 24ին յայտարարութիւն տուա՞ծ էք: Այո, եւ ահա իմ բարեկամը (ակնարկը դատախազին) կուգայ ընելու այն ինչ որ ես պիտի ընէի տարիներ առաջ, կամ ուրիշ որեւէ մէկը պիտի ընէր: Հակառակորդին ատադատը կարելի է վար իջեցնել անոր ըսելով. «Հարկաւ, եւ ահա երբ ապացոյց կը մատուցանեմ»:

Խաղերու տոպրակն է այդ զոր մենք փաստաբաններս ունինք: Ձեռքդ տոպրակին մէջ կը դնես, եւ անոնցմէ մէկը դուրս կը քաշես, ըսելով. «Ես Շերիտընին ատադատը պիտի իջեցնեմ շուտով. ահաւասիկ», եւ երբ ապա ցոյց մէջտեղ կը բերէ, ահա մէկը, ահա ուրիշ մը:

Եւ երբ այդ յայտարարութիւնները մէջտեղ կը դնէ, եւ երբ ապացոյց կ'ընդունի, անոնց մասին աւելի բան կը գիտնայ քան առաջ գիտէր: Եւ ինչո՞ւ: Ես այդ յայտարարութիւնները մէջտեղ բերել տուի: Մի՛ մոռնաք որ այս դատին մէջ ոեւէ նախնական հարցաքննութիւն եղած չէ. ոչ մէկ քննութիւն նախնական դատարանին առջեւ. առաջին անգամ ըլլալով Կրէնտ Ճիւրիին տարուած է. եւ մենք հոս կուգանք ամբողջովին անտեղեակ անոնց վկաներու, եւ ներկայացուելիք վկայութիւններուն:

Երբեք չէի երազած որ անոնք Պոսթընէն երկու կիներ բերել պիտի տային: Չէի սպասեր: (Խնդրեմ տուէք այդ յայտարարութիւնը):

Եւ այս յայտարարութեան մէջ, նախ մէկ բառ կը գտնէք, յետոյ ուրիշ մը: Ընդհանուր փոփոխութիւն մըն է որ կը տեսնենք:

Ես օրէնքի սահմանին մէջ էի, երբ այդ յայտարարութիւնները պահանջեցի. եւ երբ իրաւունք, ստացայ. եւ պիտի աւելցնեմ որ այս դատավարութեան ընթացքին ինչ որ ստացած եմ օրէնքի սահմանին մէջ է եղած:

Ոչ ասոր, ոչ ալ միւսին մէջ կը գտնէք նման բան մը: Ես ցոյց տուի որ այդ վկան սուտ է. եւ այդ, խիստ ակնբախ կերպով. հպարտութեամբ կամ պարծանքով չէ որ կ'ըսեմ. պարզ բարեբախտութիւն մըն էր:

Հոս ունինք վկային մէկ յայտարարութիւնը, առնուած դեկտ. 24ին, երբ դէպքը թարմ էր անոր յիշողութեան մէջ: Լէյլէկեանը ներս բերուած էր: «Ոչ. չեմ կրնար ըսել թէ բան մը տեսայ»: Եւ առաջին անգամ նման վկայութիւն տուած էր իր առաջին յայտարարութեան մէջ:

Եւ երբ զինքը նեղը դրի, ի՞նչ պատասխանեց.— «Օ, գլուխս կորսնցուցած էի. չափազանց յուզուած էի»: Բայց ամբողջ օրը ոստիկանատունն էր կեցած: Մենք վախի նուէ նշան մը չտեսանք անոր վրայ:

Եւ սակայն, յետոյ, անոնք ամէնքն ալ եկան եւ, ինչպէս եւ այս մարդը, որ արթիստ, նկարիչ, եւ ուրիշ անուններով որակուեցաւ...

Ան ալ իր պատմութիւնն ըրաւ. անոր ալ նախօրօք ըրած յայտարարութիւնը առինք. նոյն բանը. այնպէս որ ալ ինծ համար սովորական եղաւ հարցնել իբր առաջին հարցում.— առաջ յայտարարութիւն ըրա՞ծ էք. «Ահա այս է». եւ մենք կը բաղդատենք իրենց առաջին յայտարարութիւնը եւ այս տեղ ըրած վկայութիւնները: Եւ կուգանք վերջին երկու վկաներուն: Անպայման մտքի նմանութիւն մը: Այլ մարդիկ մէջ կը մտնեն,— ըսել չեմ ուզեր այս երկու դատախազները, այլ դուրս գտնուող կուսակցական Հայերը,— եւ կը խրատեն վկաները.— «Զգոյշ, Շերիտըն ձեզ նեղը պիտի դնէ ցոյց տալով որ ձեր առաջին յայտարարութիւնները կը հակասեն ձեր վկայութիւններուն: Ձեր պատասխանը պէտք է պատրաստ ունենաք: Նախ, թող մի տաք որ ձեզ անգլիերէն հարցաքննէ. թարգմանի միջոցաւ խօսեցէք. եւ երկրորդ, եթէ հարցնէ, ըսէք որ Դաշնակներէն կը վախնայիք եւ կը սարսափէիք»:

Կը հարցնեմ, այս բացատրութիւնը բանաւոր չէ՞:

Երբ Ճան Անդրէասեանը, յունուար 17ին, դէպքէն մօտ երեք շաբաթ վերջը, դատարան տարուեցաւ, այդ խոհարարը հոն էր. եւ յայտարարեց որ բան մը չէր գիտեր, որ միայն այդ մարդիկ ճաշարանին մէջ տեսած էր: Պիտի հարցնէք, ինչո՞ւ այդ մարդը իբր վկայ կը բերուի: Իսկ ես պիտի հարցնեմ. ի՞նչպէս այդ մարդիկ կը կանչուին, ու կրնան այսքան ստորնանալ: Մարդկային մտքին հետ կապուած հարց մըն է այս:

Ի՞նչ է շարժառիթը: Կ'ենթադրեմ որ այս պատասխանը պարզ է անոնց, որոնք փորձառու են դատավարութեանց: Մէկը կը հաւատայ որ այս մարդիկը մեղապարտ են. եւ այս [illegible] սկսելով, կրնայ ամէն ինչ յարմարցնել իր մտածումին: Այդ մէկը կրնայ խոհարարին ըսել.— «Հոս նայէ, երբ տեսար Անդրէասեանը եւ միւս մարդը, լսեցիր անոր խօսքը դանակի մասին. հարկաւ կը վերյիշես. Ճանի կամ Մայքի մասին բան մը չենք գիտեր, բայց մէկը ըսաւ որ տիկ. Ահարոնեան դանակ մը տարած է, որ անոնք դանակ մը տարած են»:

(Շար.)

(2)

ւոր գործիչը, Հապիխթ, որ Գերմանիա փախած է: Արտաքին նախարար նշանակուած էր փրոֆ. Հիւկէլման, իսկ պատերազմական՝ Զօր. Վակնէր, որոնք բանտարկուած են այժմ:

144 գաւագիրներուն մէջ որ կոխեցին վարչապետարանը, կը գտնուին ութ ոստիկաններ եւ զինուոր մը՝ կանոնաւոր բանակէն: Վարչապետարանի կարգ մը պաշտօնեաներն ալ մեղսակից կը համարուին: Կառավարութիւնը սկսած է մաքրագործել վարչական եւ ոստիկանական շարքերը:

Կառավարութիւնը երկար յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ ըմբոստութիւնը վերջացած է եւ թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, գործադրութիւնը եւ աշխատաւորներու թշուառութիւնը մեղմացնելու համար:

Անգլիոյ օդանաւային պաշտպանութիւնները

— •• —

ՍԱՀՄԱՆԸ ԻՍԿԱՊԷՍ ՀՌԵՆՈ՞Ս Է

Քաղաքական շրջանակներու մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին Անգլիոյ օդային պաշտպանութեանց, որոնց մասին կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած էր Պ. Պօլտուին, փոխ-վարչապետը: Մասնաւորապէս ուշադրութիւնգրաւած է Պօլտուինի այն յայտարարութիւնը թէ Անգլիոյ նորասահմանը Տուվրը չէ, այլ Հռենոսը: Այդ պարագային, Անգլիա պարտաւոր է ոչ թէ 450, այլ առնուազն հազար նոր օդանաւ շինել: Ընդդիմադիրները կը կասկածին թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ եւ թէ պատերազմի պարագային Անգլիոյ զինուորական գործողութեանց մեկնակէտը պիտի ըլլայ ոչ թէ բուն բրիտանական ծովափը, այլ Ֆրանքեւգերման սահմանագլուխը:

«Զինադադարի անմոռանալի ցաւերն անգամ մոռցանք»

«Միլլիյէթ»ի խմբագիր եւ Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, որ Փարիզ եկած է, իր թերթին գրած թղթակցութեամբ մը դառնօրէն կը գանգատի թէ օտարները «Թուրքիոյ մէջ պատահած ամէն դէպք տասն անգամ խոշորցնելով կը տարածեն»: Ակնարկը՝ Թրակիոյ Հրեաներու տեղահանութեան մասին է, որուն հեռագրական լուրն իսկ հազիւ քանի մը թերթեր բարեհաճեցան տալ...

Մահմուտ պէյ կը շարունակէ.

— «Դժբախտաբար, լաւ գործերը ինքնաբերաբար չեն լուիր այս միջավայրերուն մէջ: Պէտք է քարոզութիւն ընել եւ բարձրաձայն ըսել ասոնք:

Հրէական խնդրի մասին հոս եկած առաջին լուրերու համաձայն, որպէս թէ թուրք կառավարութիւնն է եղեր որ կը ջատագովէ հակահրէական շարժումը: Խնդրոյ առարկայ շարժումը տեղական չէ, այլ ընդհանուր: Կարծուեցաւ որ Գերմանիոյ դէպքերը կը կրկնուին մեր երկրին մէջ: Մինչդեռ Թուրքիոյ մէջ չկան ներքական, քաղաքական եւ տնտեսական պատճառներ, որոնք ծնունդ տան հակասեմական շարժումի մը:

Մենք Թուրքերս, միշտ հաւատարիմ կը մնանք ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան իտէալին: Եւ այս է պատճառը որ զինադադարի անմոռանալի ցաւերն անգամ մոռցանք, մեր ցասումը, մեր վրէժը քնացուցինք: Հելլէններու, Յոյներու եւ Հայերու հետ համաձայնեցանք, հին հաշիւները մաքրելով: Հանրապետական վարչութիւնը որ եւ է մեղք չունի կատարուած դէպքերուն մէջ: Ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը վերաբերի հին՝ կայսերական վարչութեան: Մանաւանդ Եահուտիններուն դէմ որ եւ է քէն չունեցանք:

Առջի օրերուն, շատ դժուար եղաւ այս պարզ եւ բնական ճշմարտութիւնը հասկցնել եւ հաւատացնել հոս գործող Եահուտի կազմակերպութեանց եւ Եահուտի դատին պաշտպաններուն: Բարեբախտաբար, Ըմէթ փաշայի ճառը եւ Շիւքրիւ Գայա պէյի քննական այցելութենէն յետոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը եկան լռեցնելու բոլոր ձայները: Չմոռնանք թէ այս կողմերը դարանակալ առիթի կը սպասեն շատ մը նախկին թշնամիներ, որոնք կ'ուզեն հրէական խնդիրը գործածել թուրք վարչութեան դէմ: Ըմէթ փաշայի անկեղծ եւ վճռական յայտարարութիւնը դանակի պէս կտրեց բոլոր վարանումները»:

ՍԼԻՎԷՆԻ ՄԷՋ (Պուլկարիա) մահապատժի ենթարկուեցաւ գաղտնի ընկերութեան մը, «Վարտափ»ի անդամներէն Սինատինով, որ սպաննած էր կազմակերպութեան նախկին անդամներէն Սթանասովը: Առաջին մահապատիժն է այս, անհատական եւ հանրային ապահովութեան օրէնքին հաստատումէն ի վեր:

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ» կը համարի Վենիզէլոս, նոր ճառով մը: «Իմ կարծիքով, հորիզոնը երբեք այսքան մութ եղած չէր: Գիշերը պառկած ատեն, չեմ կրնար վստահ ըլլալ թէ առտուն փոթորիկը չպիտի պայթի»:

Կ'ըսուի թէ Ռուսաստան 100 օդանաւ եւ 300,000 կազմրդել դիմակ ապսպրած է:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»
ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ
Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք:
Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple:

ԿՈՒՐԲԷՎՈՒԱՅԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սեդրակ Նազարեանի բնակարանին մէջ 199, Ave. Marceau, Կուրբէվուա:

Կը խօսի՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Թապայի սրահին մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽՆԱՄՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ պարտէզին մէջ
կը խօսին՝ ընկերներ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ
գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ նուագ:
Սիրայօժար մասնակցութեամբ դեր. Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
բացօդեայ ներկայացում ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի
ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշտ 3ին:
Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պարեր եւ ճոխ պիւֆէ:
Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:
Հաղ. միջ.-փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

×

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Ու մասնակցութեամբ ԲՈԼՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն
Տէսինի կամուրջին աջ կողմի ծառախիտ անտառին մէջ (ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ետեւը)
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պարեր ընկերակցութեամբ ընկ. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆի նուագին:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:
ԾԱՆ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահին մէջ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իսկ երեկոյեան ընտանեկան խնջոյք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՕԶԿԱՏԻ
ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ
St. André Bar Restaurant Belvederei ծառախիտ պարտէզին մէջ
գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 2.30ին
երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն: Եւրոպական պարեր:
Պիտի ներկայացուի խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը ՑՈՆՑՈՐ ՏԸ ՊՈՒԼ:
Հաղ. միջոց.— Առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:
Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել:

Դաշտահանդէս եւ պարգեւաբաշխութիւն

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՋՄՇԿԱԾԱԳԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, ԳԱՄԲԱՆԵԸ ՊՈՒԼՎԱՐ
ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ
երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն:
Հայկական տարազով խումբ մը աղջիկներ պիտի պարեն հայկական պարեր
երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ, տավուլ-զուռնա:
Միութեան կողմէ հրապարակ ելած պարգեւաբաշխութեան տոմսերը, որ կ'արժեն 2 ֆրանք, պիտի ծառայեն որպէս մուտքի տոմս:
Հաղորդակց. միջոց.— Առնել թիւ 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 27ի վերջաւորութեան, ուր կը սպասեն հայ սկաուտներ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կ. ԽԱՉԻ Առնուվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Կ. Խաչի դարմանատան մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ Շրջանի Տիգրանակերտցիներուն.—

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները անխտիր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէն: Մէթրօ՝ Կօպլէն:

Տեղեկատու Մարսին

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՁԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ
ՔԱՆԱՐԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ նրապարակի զինեն աժան:
Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ
97 Route d'Orléans. Cachan
Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise): Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée: Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր, ամբողջ տարին, chauffage Central: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100էն 10 շարժ:
Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain-douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր:
Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Լէֆկէրեանի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզան փոքրէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000	Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000	Ծաւքթիւ »	50 »
1000	Առեւտրական քարտ	40 »
1000	Պահարան, ճերմակ	40 »
100	Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000	Թուղթիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ
ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՁՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ
Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Կը վիճէին տեղական խնդիրներու մասին — այդ շրջանին քաղաքական գործերը, ձիարշաւները, առեւտուրը եւայլն: Ճէնիսըն փորձով գիտէր թէ սրահին մէջ գտնուողներէն իւրաքանչիւրը այնքան ծանօթ էր իր քաղաքին գործերուն, որքան ագէտ՝ դուրսի աշխարհին մասին: Գիտէր նոյնպէս որ գինետունը չփակուած խօսքի պիտի բռնուէր ներկաներէն ո եւ է մէկուն հետ եւ պիտի ստանար իր ուզած տեղեկութիւնները: Ու այդպէս ալ եղաւ արդէն: Բաւական տարիքոտ մարդ մը, աթոռը քաշեց անոր քովը եւ բռնկաւ խօսակցիլ անոր հետ. զանգատեցաւ դուրսի ցուրտէն եւ ըսաւ թէ շատ տաք կը գտնէր այդ սրահը: Ճէնիսըն վարպետօրէն ու զիտմամբ անդրադարձաւ տեղական առեւտուրին ու ճարտարարուեստին եւ հասկցուց իր զրացիին թէ օտարական մըն էր:

— Շատ մը քիմիական գործարաններ կան այս կողմերը, այնպէս չէ՞, հարցուց Ճէնիսըն, կարծեմ այս կողմերուն գլխաւոր արդիւնաբերութիւնն է, չէ՞...

— Շատ կան, այո, պատասխանեց իր խօսակիցը, քիմիական նիւթեր, օճառ, երկաթ, հանքածուխ... խոշոր գործեր ունինք եւ ահագին թիւով բանուորներ...

— «Զիլ եւ ընկերութիւն» անունով գործարան մը կայ, այնպէս չէ՞, հարցուց Ճէնիսըն. քիմիական աշխատանքներով կը հետաքրքրուիմ, ա-նուղղակի...

— «Զիլ եւ ընկերութի՞ւն», օհ, այո, ամէնէն մեծերէն մէկն է... շատ հարուստ տուն մըն է. կ'ըսեն թէ Սըր Ճօն Զիլը՝ հիմնադիրը, բազմաթիւ միլիոններ ունի...

— Տեղացի՞ է...

Այդ հարցումը բաւական եղաւ որպէզի ծերունին բերանը բանար: Քանի մը վայրկեան ետքը, Ճէնիսըն ամէն ինչ գիտէր արդէն Սըր Ճօն Զիլի, անոր բնակարանին մասին:

Վիլլա Զիլը հին դղեակ մըն էր Զէսթըրէն քանի մը մղոն հեռու:

Ամէնէն մօտակայ գիւղը՝ Ուիլըմիլը արդիական ոճով շինուած էր եւ կը պատկանէր միլիոնատէրին. կ'արժէր անգամ մը տեսնել: Սըր Ճօնը հին գիրքերու եւ նկարներու սիրահար էր, անոր գրադարանը մէկ հատիկ էր Անգլիոյ մէջ, իսկ նկարները — բոլորն ալ մեծ վարպետներու գործերը — շատ նշանաւոր էին: Ամուրի էր մինչեւ երկու տարի առաջ, բայց ամուսնացեր էր իրմէ շատ աւելի երիտասարդ ու գեղեցիկ աղջկան մը հետ, որ տեղացի չէր: Սըր Ճօն ուրիշ քաղաք մը կարգուեր էր ու մեծ զարմանք պատճառեր էր վերադարձին, օ՜հ, Լէյտի Զիլը շատ շնորհքով կին էր, յաճախ Զէսթըր կուգար ինքնաշարժով...

Ճէնիսըն այդ բոլոր տեղեկութիւնները միտքը պահեց: Քարտէս մը ճարեց ու գիշերը անկողին մտնելէ առաջ լաւ մը քննեց զայն: Այնտեղ գտաւ Ուիլըմիլ գիւղը եւ տեսաւ թէ անիկա Զէսթըրէն հազիւ երեք չորս մղոն հեռու էր, իսկ վիլլան՝ գիւղին անմիջապէս մօտիկը:

Խորհեցաւ թէ յաջորդ օրը կիրակի ըլլալով Լէյտին գիւղին մատուռը պիտի երթար հաւանաբար: Որոշեց այնտեղ գտնուիլ որպէսզի հեռուէն մէկ մը տեսնէր զայն. բայց տեսնելով ի՞նչ պիտի ըլլար...

Հետեւաբար յաջորդ առտուն Ճէնիսըն՝ խելօք ու անմեղ տղու մը պէս եկեղեցիէն ներս մտաւ: Լաւ հագուած էր. նստարան մը առաջնորդեցին զինքը: Շատ լուրջ ու ջերմեռանդ արտայայտութիւն մը ունենալով հանդերձ, պատարագիչը հազիւ երգեցողութեան սկսած էր, երբ անիկա աչքին ծայրովը, մասնաւոր նստարանի մը վրայ նշմարեց Քրիսթըֆըրին նկարագրած կինը:

Գիւղին մեծահարուստին կինը ըլլալով տարբեր արդուզարդ ունէր ան հիմա, բայց Ճէնիսըն բնազդաբար ըզգաց որ եթէ գինետան աղջիկը իր քովը ըլլար այդ վայրկեանին, կամացուկ մը պիտի փսփսար իր ականջին.

— Ահաւասիկ, ան է...

Լէյտի Զիլ ինքնութեան մասին այլեւս որ եւ է տարակոյս չունեցաւ ան, երբ պատարագէն վերջ, եկեղեցին բակին մէջ, աւելի մօտէն դիտեց զայն: Սեւ մազ, սեւ աչքեր, սիրուն, հազիւ երեսունհինգ, Աստուած վկայ, ան է, ըսաւ Ճէնիսըն ինքնիրեն. անկասկած այդ կինը Լէյտի Զիլն էր:

Թէեւ քանիերորդ դարն ենք, տակաւին գիւղեր կան Անգլիոյ մէջ ուր ջոջին տիկինը «երեւելի մէկն է»: Ու Ճէնիսըն տեսաւ որ երբ անիկա բակէն դուրս կուգար, իր ճամբուն վրայ շարուած գիւղացիները յարգանքներ կը մատուցանէին անոր: Ցայտնի է թէ Լէյտի Զիլը մեծ անձնաւորութիւն մըն է իր թեմին մէջ, մտածեց երիտասարդը. բայց որո՞ւ հոգ, քանիեր կային այս աշխարհին մէջ որոնք կրնային Լէյտի Զիլէն ալ աւելի վսեմ ու զոռոզ անձերը ծունկի բերել... ծունկի բերել թերեւս իր առջեւ...

Ճէնիսըն փոխանակ Զէսթըր վերադառնալու, գիւղին գինետունը գնաց ու ճաշեց: Ցետոյ ման եկաւ գիւղին չորս կողմը ու տեսաւ վիլլան որ ընդարձակ պարտէզի մը մէջ՝ Եղիսաբէթ թագուհիին օրով շինուած հնաւուրց շէնք մըն էր: Պարտէզը բաց էր հանրութեան առջեւ: Ներս մտաւ ու քալեց: Ցանկարծ, երբ մացառուտքի մը քովէն անկիւնը կը դառնար, դէմ դիմաց ելաւ այն կնոջ հետ որուն մասին կը խորհէր:

Լէյտի Զիլ պտոյտի ելած էր: Առանձին էր եւ միասին ունէր միայն երկու շուներ որոնք հաչելով տղուն վրայ վազեցին:

— Հոս եկուր Պիծակ, հոս եկուր Միմոս, կանչեց կինը իր շուներուն, մի վախնաք չեն խածներ, ըսաւ Ճէնիսընին՝ խնդալով, խելօք են...

Երիտասարդը քաղաքավարութեամբ գլխարկը հանեց:

— Շուներէն վախցող չեմ, վարժուած եմ անոնց, ըսաւ. յետոյ անտարբեր կերպով շոյեց երկու կենդանիները որոնք հանդարտեցան եւ սկսան անոր ոտքերը լափլփել: Ճէնիսըն աղջկան նայեցաւ ու դաժեալ գլխարկը հանելով, հարցուց.

— Լէյտի Զիլն էք, կարծեմ...

Տիկինը զարմացած՝ նայեցաւ իր խօսակցին: Ներկայանալի տղայ մըն էր ան, նոյնիսկ այդ ազնուական կնոջ համար: Ու գլխու նշանով մը հաստատեց երիտասարդին հարցումը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 4 Aout 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2564

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՈԳԻՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— o.o —

Միասին կարդանք վերջին եւ ամէնէն կարեւոր մասը Հիւսէ-յին մոլլա զատէ Ախունդովի նամակին.

— «Տեսնելով Հայերուն զինուիլը, Կովկասի իսլամներն ալ զինուիլ սկսան: Անկէ վերջը հարստահարիչ եւ վայրագ Հայերը չեն կրնար որ եւ է բան ընել մեզի. ամէն մարդ հրացան եւ զէնք ունի պատրաստ: Հայերը այլ եւս հասկցած են թէ պէտք չէ կռուին մեզի հետ: Որովհետեւ եթէ մեզի հետ չափուին, պիտի յաղթուին: ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՄԱՐԴ ՈՂՋ ՊԻՏԻ ՉԹՈՂՆ: Ապրի՛ Կովկասի քաջարի թուրք ազգը. Մէկ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԱՅՆՔԱՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՄԲ ՈՐ ՌՈՒՍ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆԳԱՄ ԻՍԼԱՄՆԵՐԷՆ ՎԱԽՆԱԼ ՍԿՍԱԾ Է: Եթէ Կովկասի իսլամները ապստամբին, լեռները ու քարերն անգամ չպիտի կրնան դիմանալ: Եթէ Հայերը իսլամներուն դէմ կռուելու եւ իրենց համար անկախութիւն շահելու միտք ունին, ԹՈՂ ՎՍՏԱՀ ԸԼԼԱՆ ԹԷ ԱՏՈՐ ՉՊԻՏԻ ԱՐԺԱՆԱՆԱՆ, ՔԱՆԻ ՈՂՋ ԵՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ»:

Ո՛ր եւ է խորհրդածութեան կը կարօտի՞ն այս խօսքերը, ա-նոնց ամէն մէկ տողն ու բառը:

Եւ պատմութիւնը հաստատեց թէ Կովկասի Թուրքերը չա-տո՛նց պատրաստուած էին, Հայերուն ասպարէզ կարդալու, «մէկ հատիկ Հայ ողջ չձգելու» կամ անոնց անկախութեան պայքարը խափանելու համար:

Անկախութեան պայքարը Կովկասէն սկսած ըլլար թէ արեւ-մտեան Հայաստանէն, միեւնոյն իմաստն ունէր ինչպէս Թուր-քիոյ, նոյնպէս Կովկասի Թուրքերուն համար:

Բայց հետեւինք Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն, որոնք շատ աւելի պերճախօս են քան որ եւ է մեկնութիւն:

Ինչպէս կ'երեւայ, Իթթիհատի կեդրոնը Փարիզէն տեղեկու-թիւններ հաղորդած է իշխան Սապահէտտինի առանձին գործու-նէութեան եւ ապակեդրոնացման ծրագիրներու մասին:

Հիւսէյին մոլլա զատէ Ախունդով իր նամակին մէջ կը խոս-տանայ առանձին գրել իրենց կարծիքը՝ Սապահէտտինի «Թէ-րաքքը» թերթի մասին: Բայց կը փութայ ազդարարել.

— «Մեր թշնամիներուն եւ Հայերուն հետ միասին աշխատող Միւսիւլ-մանները երբեք միւսլիւման չեն: Թող չմոռնան Կովկասի իսլամներուն անի-բաւարար թափուած արիւնը»:

Ուրի՛շ օրեր էին այն ատեն: Ազգի եւ հայրենիքի գաղափարը տակաւին մատչելի չըլլալով Մուհամմէտի ամբոխին, Թուրք-թաթար գործիչները կը նախընտրէին խօսիլ Գուրանի եւ Շէրիա-թի լեզուով:

Բայց, բոլորին համար, բացորոշ էր պայքարին ե՛ւ բովանդա-կութիւնը ե՛ւ ուղղութիւնը:

Այսպէս, Կովկասի «Իսլամական Եղբայրութիւնը» կը դիմէր «Իթթիհատ – Թէրաքքը»ի կեդրոնին, խնդրելով որ օսմանեան պետութեան, Եգիպտոսի, Թունուզի եւ Հնդկաստանի Իսլամնե-րուն մէջ ցրուեն Կովկասի Իսլամներուն վերաբերեալ բաց-նա-մակներ եւ օգնութեան հրաւիրեն զանոնք:

Աչքի առջեւ ունինք այդ բաց-նամակներէն մէկը, ելոյթ-ւ-տա կոչ մը՝ «Հայերու գործած գազանութեանց» մասին:

— «Կովկասի մեր գեղեցիկ հայրենիքը աւերակ դարձաւ: Մեր գեղեցիկ հայրենիքը ողբ ու կոծով լեցուեցաւ: Մեր հոգին վիրաւորուեցաւ, մեր սիրտը արիւնեցաւ: Վա՜յ, արժանի՞ էինք որ այդպիսի հարստահարութիւններ ըլլային իսլամներուն: Հերիք չէ՞ն հարստահարիչ, վայրագ Հայերուն մեզի հասցուցած չարիքները: Մեր տուները փլան, մեր մէջքը կոտրեցաւ: Նորէն սուգի մատնուեցանք: Հէ՜յ եղբայրներ, այս օգոստոս ամսու 30ին իսլամ եղ-բայրներու արիւնը թափեցաւ, ո՛րքան հաւատակից եղբայրներ նահատակ-ուեցան Զանգեզուրի եւ Ղարաբաղի նահանգներուն մէջ, ո՛րքան իսլամ եղ-բայրներու բնակավայրեր կրակի տրուեցան: Ա՜հ, սիրելի եւ սիրուն Կովկաս, մի՛ երթար, եթէ դուն երթաս, մենք ամէնքս կը մեռնինք»:

Նամակին մնացեալ մասն ալ շարունակութիւնն է այս ողբ ու կոծին: Կատարեալ «սուգ ու շիւան», «մեռանք – կորանք», իր-րեւ հետեւանք «Հայերու թունաւոր սուրերուն եւ թուրերուն»:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ խնդիրը կը վերաբերի 1905 – 1906ի դէպքերուն, որոնց մէջ իսլամները ո՛ր եւ է մեղք, որ եւ է պատասխանատուութիւն չունէին, եւ զանո՛ւնկի պէս ջարդուե-ցան բարբարոս Հայերուն կողմէ ...

Բայց չշեղինք նիւթէն:

Այս փաստաթուղթը, ուր սպառնալիքն ու վայրկեան կանչե-րը իրար խառնուած են, իր կարգին կը լուսաբանէ Կովկասի պատ-մութեան ոչ միայն երէկը, այլ եւ այսօրը:

Այս նամակն ալ, ուրիշ բազմաթիւ փաստաթուղթերու հետ, կ'ապացուցանէ թէ Իթթիհատ – Թէրաքքըն Օսմ. Սահմանադրու-թեան հռչակումէն շատ առաջ գետինը պատրաստած էր Կովկասի մէջ ալ, համիսլամական դրօշի տակ:

Ինչ որ տեսանք այնուհետեւ, սահմանադրութեան շրջանին, երբ Իրարու ետեւէ Պոլիս թափեցան Աղայեւներն ու միւսները, որոնք պանթուրանական եւքն էր տարիներու աշխատանքին:

Եւ Աղայեւներն ու Ագչուրաները երբեք չծածկեցին իրենց հետապնդած նպատակները, երբ ճառ կը խօսէին կամ յօդուածներ կը գրէին Պոլսոյ թուրք մամուլին մէջ:

Մնացեալը երէկուան պատմութիւն է:

«Թէշքիլաթը Մահսուսէ»ն կարդացողները խմացան թէ Իթ-թիհատը ի՛նչպէս կը գործէր Կովկասի մէջ, պատերազմը հազիւ պայթած:

Իթթիհատը եւ «Իսլամական Եղբայրութիւնը» մեռան, Համի-տին եւ միւսներուն հետ: Բայց ժառանգորդները հաւատարմօրէն իւրացուցած ըլլալով անոնց ոգին, այսօր Կովկասի մէջ եւ Կով-կասի մասին կ'որոճան ու կը գործեն նոյն հոգեբանութեամբ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆՆԱԽՐՆԹԱՑ ԴԷՊՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— oo —

Ա. ՀԻԹԼԷՐ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ - ՆԱԽԱԳԱՀ ՀՌՉԱԿԵՑ ԲԱՅՑ ՅԵՏՈՅ ՈՐՈՇԵՑ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ ԿԱՏԱՐԵԼ

Մարաջախտ Հինտէնպուրկի մահուան լուրէն քանի մը ժամ վերջը, հե-ռագիրը կը հաղորդէր աննախընթաց դէպք մը,— Հիթլէր միացնելով պետու-թեան նախագահի եւ վարչապետի պաշտօնները, երկուքը միասին կեդրոնա-ցուցած է իր վրայ: Ահաւասիկ օրէնքը, որ հաստատուած է նախարարական խորհուրդին կողմէ.—

ՅՕԴ. 1.— Պետութեան նախագահի պաշտօնը ձուլուած է վարչապետի պաշտօնին հետ: Նախագահի Հինտէնպուրկի վարած պաշտօնը կ'անցնի Առաջ-նորդ Ատոլֆ Հիթլէրի, որ ինք անձամբ պիտի նշանակէ իր յաջորդը:

ՅՕԴ. 2.— Այս օրէնքը գործադրելի է նախագահ Ֆոն Հինտէնպուրկի մահուան պահուն եւ ստորագրուած է դահլիճին բոլոր անդամներուն կողմէ:

Օրէնքին հռչակումէն վերջը, նախարարական խորհուրդը նոր ժողով մը գումարեց, որուն մէջ Հիթլէր յայտարարեց թէ կը հրաժարի պետութեան նա-խագահի տիտղոսէն, սահմանելով հանդերձ անոր իրաւասութիւնները, եւ թէ կ'ուզէ կոչուիլ «Առաջնորդ ժողովուրդի» եւ «վարչապետ», ինչպէս անցեա-լին մէջ: Այս օրէնսդրական տնօրինութիւնները ժողովուրդի հաւանութեան պիտի ենթարկուին ընդհանուր քուէարկութեամբ մը, որ պիտի կազմակեր-պուի օգոստոս 19ին:

Այս առթիւ, «Առաջնորդ»ը Ներքին նախարար Ֆրիկի ուղղեց նամակ մը, ո-րով կ'ըսէ թէ ամբողջ Գերմանիա պէտք է քուէարկութեան հրաւիրուի, վա-ւերացնելու կամ մերժելու համար իր նախագահութեան պաշտօնը: Նախա-րարը արդէն գործի ձեռնարկած է, հանրաքուէն սարքելու համար: Հիթլէր նա-խագահի տիտղոսը մէկդի կը դնէ հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

— «Մեռեալին մեծութիւնը միակ նշանակութիւն մը տուած է պետու-թեան նախագահի տիտղոսին: Մեր բոլորիս հասկացողութեամբ, այդ տիտ-ղոսը իր բովանդակ նշանակութեամբ անքակտելի կերպով կապուած կը մնայ մեծ մեռեալին անուան հետ: Հետեւաբար կը խնդրեմ որ ինծի ուղղուած բոլոր պաշտօնական եւ անպաշտօն թղթակցութեանց մէջ զիս կոչեն Առաջնորդ եւ վարչապետ, ինչպէս անցեալին մէջ: Այս տրամադրութիւնը ի զօրու է ընդ-միշտ:

«Կ'ուզեմ ազգին բացարձակ հաւանութիւնը՝ դահլիճին այն օրինական որոշման մասին որով ինծի կը յանձնուին նախկին նախագահին եւ վարչապե-տութեան պաշտօնները: Հաստատապէս համոզուած թէ պետութեան բոլոր ու-ժը պէտք է բխի ժողովուրդէն եւ հաստատուի անոր կողմէ, ազատ եւ գաղտնի քուէարկութեամբ, կը խնդրեմ ամենակարճ ժամանակի մէջ գերման ժողո-վուրդի քուէարկութեան ենթարկել դահլիճին որոշումը, անհրաժեշտ օրինա-կան յաւելումներով»:

Երկրորդ նախարարական խորհուրդի մը մէջ, Հիթլէր հետեւեալ յայտա-րարութիւնն ըրաւ.

— «Ես կորսնցուցի հայրախնամ բարեկամ մը: Զմոռնանք որ առանց Նա-խագահ Ֆոն Հինտէնպուրկի, որ այժմ դէպի անմահութիւն գնաց, չպիտի կազմուէր այս կառավարութիւնը»:

Հիթլէրի այս աննախընթաց կարգադրութիւնները մեծ զարմանք եւ տեղ-տեղ ալ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ֆրանսայի մէջ մասնաւոր ուշադրու-թեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին:

Հինտէնպուրկի մահէն վերջ

Նախագահին մահուան լուրը հազիւ հաղորդուած, Զօր. Պլոմպէրկ, պատե-րազմական նախարարը, նոր օրէնքի մը համաձայն հրաւիրեց բանակի եւ նա-ւատորմի բոլոր անդամները՝ հաւատարմութեան երդում կատարել հանդէպ ժողովուրդի Առաջնորդին եւ պետութեան վարչապետին: Ահաւասիկ երդման բանաձեւը.

— «Առջի Աստուծոյ կը կատարեմ սրբազան երդումը առանց վերապա-հութեան հնազանդելու գերման պետութեան եւ ժողովուրդի Առաջնորդին, Ատոլֆ Հիթլէրի, գերագոյն հրամանատարը զինեալ ուժի: Ամէն վայրկեան պատրաստ պիտի ըլլամ իմ կեանքս վտանգելու իբրեւ քաջ զինուոր, կատարե-լու համար այս երդումս»:

Երդումէն վերջը, զինուորները հուռաներ արձակեցին ի պատիւ բանակի նոր հրամանատարին, մինչ նուագախումբը երկու ազգային քայլերգներ կը հնչեցնէր:

Ինչպէս պիտի կատարուի յուղարկաւորութիւնը

⁂ *Հանգուցեալ նախագահին յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի ե-րեքշաբթի օր, Թանէնպէրկի մէջ, ուր Հինտէնպուրկ ջախջախեց ռուսական բանակը: Մարմինը պիտի ամփոփուի ազգային յիշատակարանին ստորո-տը, ճակատամարտի դաշտին վրայ, արեւելեան Փրուսիոյ հողին վրայ:*

⁂ *Հինտէնպուրկի մահուան լուրին վրայ, ոչ միայն սեւ դրօշներ պար-զուեցան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, այլեւ արգիլուեցան բոլոր խրախճանքները եւ նուագածութիւնները: Բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցիները ամէն առտու ժամը 8 — 9, մինչեւ յուղարկաւորութիւնը, ամբողջ մէկ ժամ պիտի հնչեցնեն կոչնակները: Ազգային սուգը պիտի տեւէ 14 օր: Բոլոր պետական պաշտօն-եաները սեւ շղարշ մը պիտի կապեն իրենց աջ թեւին վրայ, 14 օր: Հիթլէրա-կան կուսակցութեան անդամներն ալ 14 օր սուգ պիտի պահեն: Այս բոլոր կար-գադրութիւնները ժողովուրդին հաղորդուեցան ձայնարձակի միջոցաւ, Տոքթ. Կէօպէլսի կողմէ: Միեւնոյն պարտականութիւնը բանակին հաղորդեց պատե-րազմական նախարարը: Մինչեւ յուղարկաւորութեան օրը կէս պարզուած պիտի մնան դրօշները: Գերմանական մարտանաւերը ամէն օր առտուն ժամը 8էն 21 թնդանօթ պիտի արձակեն մինչեւ յուղարկաւորութեան օրը:*

Նախագահին մարմինը ցուցադրուած է Նէօտէքի ամարանոցին մէջ, ուր մեռաւ եւ այնտեղ պիտի մնայ մինչեւ երկուշաբթի կէս գիշեր: Յետոյ պիտի փոխադրուի Թանէնպէրկի յիշատակարանին պատուոյ դահլիճը, զինուորական պատիւներով: Այս յիշատակարանը կը բաղկանայ ութ աշտարակներէ, որոնց մէկը յատկացուած է հրամանատարին: Աշտարակները իրարու միացած են աղիւսէ պատերով, որոնք կը շրջապատեն պատուոյ դահլիճը: Մէջտեղը խաչ մը պիտի դրուի եւ խորանին առջեւ պիտի հանգչի Հինտէնպուրկի դագաղը: Պատուիրակութիւններ պիտի երթան Գերմանիոյ բոլոր մասերէն, իսկ նախա-պատուութիւն պիտի վայելեն բանակին անդամները եւ մասնաւորապէս Թանէն-պէրկի ճակատամարտին վեթերանները եւ Հինտէնպուրկի գունդին անդամ-ները: Արարողութիւնները պիտի կատարէ բանակին եպիսկոպոսը, եւ Հիթ-լէրի դամբանականէն յետոյ, պիտի երգուի Հինտէնպուրկի սիրած ռազմերգը «Ես լաւ ընկեր մը ունէի», իսկ դուրսէն թնդանօթի աւանդական ողջոյնը պի-տի արձակուի: Արարողութեան ատեն մէկ վայրկեան ամէն երթեւեկ եւ գործ պիտի դադրի Գերմանիոյ մէկ ծայրէն միւսը եւ բոլոր կոչնակները պիտի ղո-ղանջեն միաժամանակ:

Հինտէնպուրկի մէկ յիշատակարանը պիտի շինուի Միւնիխի մէջ, որ օր-րանն է ազգային – ընկերվարական շարժման (հիթլէրականութիւն):

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

»»»· ·«««

Հինտէնպուրկի հիացողները նոր անուն մը տուած են իրեն,— «Վերջին ամրհեր ասպետը միջին դարերու»: Արդարեւ, հանգուցեալը միջնադարեան ասպետականութեան խէժները սորված էր կանուխէն, իբրեւ շառաւիղը հին ռազմիկ ընտանիքի մը, Պէնէքէնտորֆ, որուն անունը պատմութեան մէջ կ'ե-րեւայ 1280էն: Այս ընտանիքը հաստատուած էր Փրուսիոյ արեւելեան եւ ա-րեւմտեան շրջաններուն մէջ եւ դարերով կռուած՝ Հոհէնցոլէրն գերդաստա-նին համար:

Հինտէնպուրկ ծնած էր 1847ին, Լեհաստանի Փոզէն քաղաքին մէջ, ուր հայրը պաշտօն ունէր իբրեւ սպայ: Դաժան օրեր էին Գերմանիոյ համար: 1848 մարտին պայթեցաւ յեղափոխութիւնը:

Տասնմէկ տարեկանին, Փրուսիոյ թագաւորին զինուորական դպրոցը մտաւ: Յաճախ բաժնուելով իր քոյրերէն եւ եղբայրներէն, անկիւն մը կը քաշ-ուէր եւ կուլար: Կ'ուզէր «մարդ ըլլալ»: Այդ օրերէն պատրաստուած էր կեանքի պայքարին համար, եւ կը խուսափէր խաղէ ու խաղալիքէ: 1864ին, ամէն միջոց փորձեց որպէսզի արտօնեն միանալու այն բանակին որ կը կռ-ուէր Շլէզվիկ – Հոլշթայնի մէջ, Դանիացիներու եւ ուրիշներու դէմ: Շատ երիտասարդ էր եւ մերժեցին, բայց երկու տարի վերջը, 1866ին, իբրեւ տե-ղակալ մասնակցեցաւ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ ծագած պատերազմին: Վիրաւորուեցաւ ճակատամարտի մը մէջ, բայց քաջարար կռուելով ջերմ գնա-հատութեան արժանացաւ:

1870—71ի ֆրանքօ-գերման պատերազմին մէջ, այնքան մեծ համբաւ շա-հած էր որ, իր գունդը զինքը իբրեւ պատգամաւոր ղրկեց, երբ Փրուսիոյ թա-գաւորը Գերմանիոյ կայսր կ'օծուէր: Հինտէնպուրկ փայլեցաւ Վերսայլի Հայե-լիներու դահլիճին մէջ, ճիշդ հոն ուր 1919ին Գերմանիա կը ստորագրէր իր պարտութեան վճիռը: Այնուհետեւ իր ամբողջ կեանքը պատմութիւն մըն էր զինուորական գործունէութեան, լման 52 տարի: Աչքի կը զարնէր իր յամառ աշխատանքով: 1876ին անդամ էր ընդհ. սպայակոյտին, եւ միշտ կը շարու-նակէր ուսումնասիրել: 1891ին պատերազմական նախարար նշանակուեցաւ, թէեւ չէր սիրեր այդ պաշտօնը: 1911ին, արդէն 64 տարեկան, որոշեց քաշուիլ: Այս առթիւ կը գրէ իր յիշատակներուն մէջ.— «Պատերազմի վախ չկայ: Պար-տականութիւն սեպեցի տեղ բանալ երիտասարդներու առջեւ եւ հրաժարեցայ»: Բայց կը շարունակէր ուսումնասիրել զինուորական հարցերը, մանաւանդ 1911—12ի պալքանեան պատերազմին: Երբ մեծ պատերազմը պայթեցաւ, հր-ամանատարի պաշտօն չտուին իրեն: Գերմանիոյ արեւելեան ճակատը ծանր կացութեան մը մատնուած էր: Ռուսերը այնքան յառաջացած էին որ հրամա-նատարը Զօր. Փրիթվից հեռագրեց Վիլհէլմ կայսեր թէ ուրիշ ելք չի տեսներ եթէ ոչ քաշուիլ Վիսթուլա գետէն ասդին, լքելով ամբողջ արեւելեան երկրա-մասը:

Ասոր վրայ, ընդհ. սպայակոյտը պաշտօնի կոչեց երկու ծերունիներ, Լու-տէնտորֆն ու Հինտէնպուրկը: Երկուքը միասին կառախումբին մէջ մշակեցին զինուորական ծրագիրը: Քանի մը օր յետոյ, կը շահուէր պատմութեան ամէ-նէն փայլուն յաղթանակներէն մէկը, Թանէնպէրկի ճակատամարտը: Շաբաթ մը չանցած, ռուսական ուրիշ բանակ մը կը բնաջնջուէր Մազուրեան լիճերուն մէջ, արեւելեան Փրուսիան կը փրկուէր եւ Հինտէնպուրկ կը դառնար մարա-ջախտ: Յաղթական զօրավարը արեւելեան ճակատին հրամանատար մնաց մինչեւ 1916 օգոստոս, երբ Զօր. Ֆալքէնհայմ կորսնցնելով Վէրտէօնի ճակա-տամարտը, պաշտօնանկ եղաւ, Հինտէնպուրկ նշանակուեցաւ պետ ընդհ. սպայակոյտին եւ իրական սպարապետը գերմանական բանակներուն:

Տեղի անձկութեան պատճառաւ, այստեղ ընդհատելով իր կենսագրակա-նը, ըսենք թէ Հինտէնպուրկ նախագահ ընտրուեցաւ 1925ին եւ վերընտրուե-ցաւ 1932ին:

Մարաջախտ Լիոթէի յուղարկաւորութիւնը

»»»· ·«««

Հինգշաբթի օր, մեծ շուքով կատարուեցաւ մարաջախտ Լիոթէի յուղար-կաւորութիւնը՝ Նանսիի մէջ: Երէկուան բոլոր թերթերը լեցուն յատկացուցած են այս յուղարկաւորութեան, որ իր արտակարգ շքեղութեամբ զինուորական ցոյցի մը հանգամանքն ունէր: Դամբանականը խօսեցաւ մարաջախտ Փէթէն, հանրապետութեան նախագահին առջեւ փառաբանելով «մեծ զինուորը», որ այնքան վճռական եւ փայլուն դեր կատարած է Ֆրանսայի գաղթային աշ-խարհակալութեան մէջ:

Փառաբանական խօսքերէն վերջը, պատերազմական նախարարը շեշտեց.

— *«Այս մեծ Ֆրանսացիին գերեզմանին վրայ, կը մաղթեմ որ միութիւնը օրէնք դառնայ մեր ժողովուրդին համար: Այն պահուն երբ ժողովուրդը այն-քան պէտք ունի համերաշխութեան եւ միաբանութեան, իր վէրքերը կապելու եւ ապագան պատրաստելու համար, կը մաղթեմ որ միայն մէկ ոգի տիրապե-տէ միւս բոլորին վրայ ինչպէս տիրապետեց Լիոթէի վրայ,— Ֆրանսայի ո-գին»:*

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

100 ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ազատ արձակուեցան Աւստրիոյ մէջ: Այս կար-գադրութիւնը բարենշան կը համարուի, իբրեւ հաշտարար տրամադրութիւն: Տակաւին 300 ընկերվարականներ արգելափակուած են, անցեալ փետրուարի դէպքերէն ի վեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆՋԱՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՄԷՋ

Ազգային փոքրամասնութիւններու մասին խորհրդային իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը կը խըրախուսէ անջատողական ձգտումի ծաւալումը : Համայնավարները այն տեսակէտը կը դաւանին թէ ամէն ազգութիւն անսահման իրաւունքներ ունի ինքնորոշման, մէջն ըլլալով անջատուելու իրաւունքը : Անշուշտ խորհրդային ռէժիմի տակ գտնուող ոչ–ռուս ազգութիւններու համար այս իրաւունքները զուտ անուանական նշանակութիւն ունին, բայց այս տեսութեան խթանող ազդեցութիւնն է որ շատ մեծ է :

Այս ազդեցութիւնը կ'աճի այն իրողութեամբ որ փոքր ազգութիւններուն պատեհութիւն տրուած է իրենց սեփական ազգային եւ հակառուսական մտաւորականութիւնը ստեղծելու, իրենց սեփական լեզուն զարգացնելու հակառուսական եղանակով մը, արտադրելու իրենց գրականութիւնը եւն․ : Շատ յաճախ այս բանը ամէնէն տարօրինակ ծայրայեղութիւններուն կը յանգի «ազգի մը բռնի ազգայնացման» (ուկրայնացում) եւ կամ ուղղակի կ'արգիլուի ռուսերէն լեզուի գործածութիւնը դատարաններու, ընկերային յարաբերութիւններու մէջ : Ամէն տեղ ուր ոչ–ռուս ժողովուրդը մեծամասնութիւն կը կազմէ, այնտեղ կ'երեւին նաեւ անջատողական փրոփականտի հետքերը : Ադրբէջանի մէջ, Խրիմի եւ Վօլկայի Թաթարներուն մէջ, Վրաստանի մէջ, Կովկասի ցեղերուն մէջ, կեդրոնական ասիական հանրապետութիւններու Տաճիկներու եւ Իւզպէքներու մէջ, Սիպերիոյ Եագութներու եւ Պիւրեաթներու մէջ : Նոյն իսկ Հայերը կարծես կը լքեն իրենց աւանդական հաւատարմութիւնը Ռուսիոյ հանդէպ :

Անջատողական ձգտումը կը նշմարուի ռուս ազգի քանի մը ճիւղերուն մէջ : Ճերմակ Ռուսիոյ մէջ տկար է, սակայն զօրաւոր է եւ նոյն իսկ վըտանգաւոր Ուկրայնայի մէջ, մանաւանդ մտաւորականութեան մէջ :

1933ին Ուկրայնան էր որ գլխաւոր ուշադրութիւնը գրաւեց եւ խորհրդային ղեկավարներուն մեծ նեղութիւն պատճառեց : Խորհրդային մամուլը յաճախ ցնցող լուրեր հրատարակեց թէ Ուկրայնայի մէջ ազգային տարբերութիւններ կը հրահրուին : Սպառնալիքը կարգադրելու համար Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն ղրկեց Խարքովի Կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղարը, որ երկու գաւառական համայնավար կուսակցութեան միացեալ միթինկի մը պահուն իր ճառին մէջ ըսաւ․ (Տես «Փրավտա» 3 յուլիս 1933) :

— «Ուկրայնայի մէջ թշնամի ազգային տարրերը արմատախիլ եղած չեն դեռ : Այս կազմակերպութեան արմատները կը պահուին մեր կազմակերպութիւններուն, մեքենայի կայաններու եւ կոլխոզի մէջ» :

Երեք օր յետոյ գլխաւոր խորհրդային պաշտօնաթերթը «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա» հրատարակեցին յօդուածներ՝ ուր կը յայտարարեն թէ դասակարգային թշնամիներ կ'աշխատին ազգային զգացումներ գրգռել եւ թշնամութիւն սաստկել : Թուելով այս փրոփականտային վտանգաւոր շրջանները, թերթերը կը յիշատակէին Ուկրայնան, կեդրոնական Ասիան, Խազախստանը եւ Ճերմակ Ռուսիան :

Յաջորդ օրը Նիքօլա Սքրէփնիք համայնավար կուսակցութեան Կեդր. կոմիտէի անդամը եւ փոխ – նախագահը Ուկրայնայի գործավարներու խորհուրդին, անձնասպան եղաւ : Յուլիս 8ին խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը հրատարակեց պաշտօնական զեկոյց մը, ուր անձնասպանութիւնը այսպէս բացատրուած էր․— «Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ՝ Սերեփնիքը զոհ գացած է քաղքենի եւ ազգայնական տարրերու, որոնք կուսակցութեան անդամակցութեան պատրուակին տակ իր վստահութիւնը շահած եւ օգտագործած են զայն ազգային եւ հակախորհրդային գաղափարներու տարածման համար : Սքրեփնիքը շատ մը քաղաքական սխալներ գործած է, եւ գիտակցելով անոնց, անձնասպան եղած է» :

Այս բացատրութիւնը ճիշդ չէր :

Այսօր միեւնոյն խորհրդային աղբիւրներէ մէջտեղ կ'ելլէ թէ Սքրեփնիք պարզապէս «քաղաքական սխալներ» չգործեց, այլ գործնական մասնակցութիւն ունեցաւ Ուկրայնայի անջատողական շարժման մէջ : Անձնասպան եղաւ ոչ թէ անոր համար որ գիտակցեցաւ սխալներուն, այլ որովհետեւ անջատողական դաւերու մէջ իր մասնակցութիւնը երեւան ելած էր եւ ինք քաջութիւն չունէր հալածանքներուն դիմադրելու :

Այն շարժումը որուն մասնակցեցաւ Սքրեփնիքը, այնքան տարածուած էր եւ իր անձնասպանութիւնը այնքա՜ն մեծ անդրադարձում մը ունեցաւ երկրին մէջ, որ խորհրդային կառավարութիւնը յարմար դատեց հրաժարիլ այդպիսի խնդիրներ գաղտնի պահելու իր սովորական եղանակէն, եւ շատ անգամներ հանրութիւնը իրազեկ եղաւ Ուկրայնայի մէջ կատարուած «ազգային հակայեղափոխութեան» :

Ի՞նչ էր Ուկրայնայի անջատողական շարժման ծագումը :

Ուկրայնայի անջատողականներէն շատեր հին ժամանակներէն մնացեր էին, երբ Ուկրայնան անկախութիւն հռչակեց եւ աշխատեցաւ պաշտպանել զայն Գերմաններուն օգնութեամբ : Ուրիշներ աւելի ուշ երեւան ելան : Ոմանք Ռուսիոյ մէջ անջատողական ոգիով դաստիարակուած էին եւ ոմանք ալ արտասահմանէն ներմուծած էին գաղափարը : (Շատ մը Ուկրայնացի քաղաքական փախստականներու թոյլ տրուած էր Ռուսիա վերադառնալ) : Յետոյ կային «այլասերած համայնավարները» որոնք անկեղծ կողմնակիցներ եղած էին ռուսական միութեան եւ անջատողական եղած էին համայնավար կուսակցութեան վարած քաղաքականութեան պատճառաւ : Սքրեփնիքը ասոնցմէ մէկն էր :

Բոլոր անջատողականներն ալ համայնավար կուսակցութեան անդամ չէին : Անոնցմէ շատեր կուսակցութենէն դուրս էին : Բայց աշխատեցան կուսակցութեան միանալ, որովհետեւ անդամակցութիւնը իրենց գործունէութեան մեծ պատեհութիւններ կը ներկայացնէր : Կուսակցութեան մէջ հնազանդ եւ ուղղամիտ կը մնային : Սքրեփնիքը Ստալինի ամէնէն հաւատարիմ համախոհներէն մէկն էր եւ կը պաշտպանէր զայն կուսակցութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ : Այս վերաբերմունքը առիթ տուաւ անջատողականներուն արագ եւ ապահով ասպարէզ մը ընելու եւ պատասխանատու դիրքեր գրաւելու կուսակցութեան եւ խորհրդային վարչութեան մէջ : Անջատողականները մասնաւորապէս բազմաթիւ էին երկրագործական եւ կրթական գործավարութեանց մէջ, որովհետեւ երկրագործականը պատեհութիւն կուտար արդի Ռուսիոյ ամէնէն յեղափոխական դասուն՝ այսինքն գիւղացիներուն հետ շփում ունենալու, մինչ կրթական գործավարութեան միջոցաւ, անջատողականները կը մտնէին դպրոցներէ եւ գիտական հաստատութիւններէ ներս եւ առիթը չէին փախցներ անջատողական ոգիով ազգային եւ մշակութային փրոփականտ մղելու :

Կարելի է ենթադրել թէ անջատողականները աշխատեցան բանակէն ներս ալ ոտք դնել, բայց որովհետեւ բանակին ղեկավարութիւնը խիստ կեդրոնացած է, անոնց ջանքերը յաջող չեն եղած : Անկախ աղբիւրներէ հասած տեղեկութիւնները կը մատնանշեն թէ շատ մեծ է ուկրայնական անկախութեան կուսակիցներու թիւը՝ կարմիր բանակին պաշտօնեաներուն մէջ :

Ուկրայնացի անջատողականները մեծ եռանդով եւ յարատեւութեամբ աշխատեցան անջատել ուկրայնական բարբառը ռուսական գրական լեզուէն : Անոնց հաշիւը ճիշդ էր․ մշակութային եւ լեզուական անջատումը կը հարթէ ճամբան քաղաքական անջատումին : Անոնք կ'աշխատէին նոր ուկրայնական բառեր գտնել — եւ ռուսական եւ ուկրայնական լեզուի հասարակաց բառերուն տեղ կը դնէին լեհ, լատին եւ գերման բառեր : Այս նպատակին համար մասնաւոր յանձնախումբեր կազմուած էին եւ ով որ նոր բառ մը կը գտնէր, կը վարձատրուէր :

Ուկրայնայի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Կեդր. Վերստուգիչ յանձնաժողովը միացեալ ժողովի մը մէջ յայտարարեցին թէ, Խ. Միութիւնը կազմող քանի մը հանրապետութիւններուն մէջ, մասնաւորաբար Ուկրայնայի մէջ, ներկայիս գլխաւոր սպառնալիքը տեղական ազգայնականութիւնն է : Սպառնալիքին լրջութիւնը կարելի է դատել այն փոփոխութիւններէն որ կատարուեցան, Սքրեփնիքի ծրագիրը մէջտեղ ելլելէ յետոյ, Սովետ եւ համայնավար կուսակցութեան վարչութեան պաշտօնէութեան մէջ : 10,000 վստահելի եւ անձնուէր ընկերներ ղրկուեցան Ուկրայնայի կոլխոզներուն մէջ : Ասկէ զատ գաւառային կազմակերպութիւններուն մէջ 1300 պատասխանատու պաշտօններ յանձնուեցան փորձուած պոլշեւիկներու եւն․ : Եւ այսպէս խորհրդային իշխանութեան եւ համայնավար կուսակցութեան գլխաւորները, որոնք տեղական վարչութիւններու մէջ պաշտօն ունէին, արձակուեցան եւ անոնց տեղ դրուեցան աւելի հաւատարիմ ու վստահելի մարդիկ :

Ս. ՄԱԼՈՎ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ի ԱՅՍՔԱՆ ՇՈՒՏ ՄՈՌՑԱՆՔ

Մեր գիւղը սովորութիւն էր երբ ձիւնը կը հալէր, հողագործները իրենց եզներուն վիզերը եւ ճակատները կը զարդարէին գոյնզգոյն կապերով եւ ծոպերով ու կը սկսէին գիւղին չուրջը պատցնել, որպէսզի ձմրան երկար հանգստութենէն ծունկերը բացուէին :

Վա՜յ այն հողագործին որ իր եզը լաւ չէր զարդարած կամ լաւ չէր պահած : Բամբասանքի առակայ կը դառնար իր դրացիներու առջեւ, կը ժխտէին իր հողագործ ըլլալը : Երբ առաջին օրը իրենց արօրները կապած դաշտ կ'ելլէին, իւրաքանչիւր հողագործ իր հետ կը տանէր իր պզտիկներէն մէկը որ իր առաջին հերկած արտէն հողագունտ մը բերէր տուն, իր մայրիկին մրգեղէնի սնտուկին կը դնէր, մայրը սնտուկը կը բանար եւ ամբողջ տնեցիներուն կը բաժնէր ըստ սովորութեան :

Բայց, ո՞ւր են հիմա մեր այդ բարի եւ աւանդապաշտ գիւղացիները որ զարնան ձիւնհալքին իրենց եզները կապեն ու դաշտ իջնեն : Ո՞ւր են մեր այն արտերը որ հողագունտեր չի–նենք :

Ամայի են մեր դարաւոր դաշտերը, քարուքանդ են մեր բոլոր գիւղերն ու քաղաքները, պղծուած են մեր բոլոր սրբութիւնները, եւ գազաններու որջ դարձած : Զկան բուն տէրերը, այն միլիոնաւոր գիւղացիներն ու քաղաքացիները : Թշնամին ջարդեց վայրագօրէն, առանց խնայելու մանուկին ու ծերին : Իսկ մենք ցրուած աշխարհի չորս կողմը, օրը իրիկուն կ'ընենք իրար վակարեկելով, մոռցած ենք այս բոլորը : Մոռցած ենք Տէր Զօրը, Եփրատը եւ արաբական անծայրածիր անապատները, որոնք ողողուեցան անհամար նահատակներու անմեղ արիւնով : Մոռցած ենք մեր մայրերուն եւ քոյրերուն լլկումը մեր աչքերուն առջեւ :

Անէծք պիտի կարդան մեզ, եթէ շարունակենք մեր այս ընթացքը․ կը բաւէ այլ եւս :

Ժամանակ է որ սթափինք : Ի՞նչ ունինք այս օտար երկինքին տակ որ չենք կրնար բաժնել : Տարուած ենք «դուն ըսիր, ես չըսի»ներով, մոռցած մեր բոլոր անցեալը : Կը բաւէ որքան մարդիկ չարժեցան սանձարձակ, իրենց գիտցածին պէս : Պէտք է սանձուին այն բոլոր սանձարձակները որոնցմով վարակուած են մեր բոլոր գաղութները, Ամերիկայէն մինչեւ հեռաւոր Պարսկաստանը :

Ոյժ մը պէտք է այս բոլորին վրայ իշխելու : Ո՞վ պիտի ըլլայ այդ ոյժը : Խօսքս ձեզի է, երիտասարդ ընկերներ : Մենք պէտք է ոտքի կանգնինք մէկ մարդու պէս եւ ըսենք․— Կը բաւէ որքան խաղացիք այս ժողովուրդի ճակատագրին հետ, կը բաւէ որքան մեր սրբութիւնները անարգուեցան եւ պղծուեցան օտարներու առջեւ : Չկարդացի՞ք ամենաթունդ կարմիր Կոմկուսի պաշտօնաթերթին սա տողերը․— «Մեր երախաները Հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօր կաթին հետ» :

Իսկ մենք որ ամէնէն աւելի պէտք ունինք ծծելու մեր ազատութեան սէրը, կը ծծենք օտարամոլութեան թոյնը : Երէկուան սեւճուք Թուրքը այսօր կ'ուզէ Լառուսի բառարանէն անգամ ջնջել «Արմէնի» անունը :

Հաւատացէք, Հայ երիտասարդներ, որ աշխարհը միայն անէծք պիտի կարդայ մեզի, եթէ չկատարենք մեր պարտականութիւնը :

Ազգի մը ամբողջ փառքը եւ ժառանգը երիտասարդութիւնն է : Իւրաքանչիւր երիտասարդ իր ազգին եւ հայրենիքին յառաջապահ եւ անձնուէր զինուորն է : Մենք Հայ երիտասարդներս պէտք է գիտակցինք այս բոլորին, կազմ ու պատրաստ ըլլանք մէկ մարդու պէս, եւ վերջ տանք բոլոր առօրեայ վէճերուն : Ես չեմ խօսիր որ եւ է դաւանանքի մասին․ ինծի համար երկրորդական են այս բոլորը : Ամէնէն առաջ մենք ունինք Հայկական դատ եւ Հայրենիքի պահանջ : Որ եւ է դաւանանք չի կրնար մեզ բաժնել այս պահանջէն : Մեր անցեալ սերունդին խորհրդանիշը այս էր, նոյնը պէտք է ըլլայ ներկայ սերունդի խորհրդանիշը : Առանց հայրենիքի մեր գոյութիւնը ոչինչ է :

Մեր թշնամին վայրագօրէն բնաջնջեց մէկ միլիոն ժողովուրդ, առանց խնայելու մէկին կամ միւսին․ բայց մենք դարձեալ չխրատուեցանք : Այսօր փոխանակ իրարու հետ համերաշխ ապրելու եւ դարման մը մտածելու մեր դժնդակ կացութեան մասին, պառակտուած ենք ծայրայեղութեամբ եւ թուղթէ թնդանօթները լարած կրակ կ'արձակենք իրարու վրայ : Ամէն մարդ հերոս մըն է իր գրիչով : Մոռցած ենք մեր բուն թշնամին, որ ամբողջ ազգի մը կէսը փճացուց եւ տակաւին կ'աշխատի փճացնել անյագօրէն :

Կրկնեմ․ ինչո՞ւ անտարբեր ենք այս բոլորին հանդէպ, մենք երիտասարդներս, մանաւանդ դուք ուսանող երիտասարդներ, դուք որ աւելի գիտակից էք այս բոլորին, ո՞ր օրուան կը սպասէք : Յաճախ կը քննադատէք հինները, որ սխալ քաղաքականութիւն վարած են, եւ սխալ առաջնորդած են մեզ : Բայց դուք ինչո՞ւ ասպարէզ չէք նետուիր գրաւելու համար հիներու տեղը : Ահա անոնք իրարու ետեւէ կը հեռանան Հայկական հորիզոնէն : Ո՞վ կը պատրաստուի գրաւելու Մ. Վարանդեանի մը տեղը : Տակաւին քանի մը ամիս առաջ էր այս սիւնակներուն մէջ կարդացինք Վահան Գարտաշեանի մահը : Ամիսներէ ի վեր մահիճը գամուած կը մնայ Հայ ցաւի երգիչը : Որո՞նք են որ պիտի գան գրաւելու ասոնց տեղը : Մօտ քանի տարի է անցեր այն օրէն երբ թշնամին գազանօրէն ոչնչացուց Հայ մտքի ծաղիկները, Զօհրապը, Վարդգէսը, Վարուժանը, Զարդարեանը եւ դեռ քանի քանիներ : Ո՞վ պիտի լեցնէ անոնց տեղը : Ճիշդ է որ մենք Զօհրապներ կամ Վարդգէսներ չենք կրնար ըլլալ, բայց կրնանք անոնց շունչով առաջնորդուիլ :

Եթէ մեր մէջ մեռած է անոնց շունչը, եթէ մեր երակներուն մէջ ցամքած է մեր բոլոր յայտնի եւ անյայտ, հերոսներու արիւնը, եթէ մենք մոռցած ենք մեր անհամար նահատակները, անէծք, հազար անէծք մեզի :

Գ. ՎՐԷԺ

«ՔԻՒՐԹ ԱՐԱՄ»

Պերլինի մէջ անձնասպան եղաւ ծանօթ գերման վիպասան եւ հրապարակագիր Հանս Ֆիշէր : Անձնասպանութեան պատճառները յայտնի չեն ու անբացատրելի են : Հանգուցեալը 70 տարու մարդ մըն էր :

Ֆիշէր մէկն էր այն Հայրենասէրներէն, որոնք խմբուած էին դոկտ. Լեփսիուսի եւ իր գործին շուրջը ու վերջը անդամագրուեցան Պերլինհայ–եւգերման Ընկերութեան :

Հայերուս համար իր անունը կապուած է կարեւոր դէպքի մը— Խանասորի արշաւանքին հետ : Այն օրերուն էր, որ Ֆիշէր առաջին անգամ շըփում ունեցաւ Հայերու հետ եւ անկեղծ բարեկամութեամբ կապուեցաւ անոնց : Ան միակ օտար թղթակիցն էր որ 1896ին գտնուելով Պարսկաստան եւ ներկայ ըլլալով Դաշնակցական խումբերու գործողութեանց Խանասորի մէջ, իբր ականատես նկարագրած է զանոնք Պերլինի Die Zukunft շաբաթաթերթին մէջ : Եւ այն ատենէն էր, որ Ֆիշէր իւրացուցած էր Kurt Aram կեղծանունը եւ այդ անունով յայտնի դարձած գերման ընթերցողներու շրջաններուն :

Ֆիշէր ձգած է բաւական հարուստ գրական ժառանգութիւն մը, որուն մէջ քանի մը հատորներ Հայերուն նըւիրուած են : Այսպէս 1928ին լոյս տեսած իր մէկ վէպին նիւթը հայ յեղափոխական իշխանի մը արկածալից կեանքն ու գործն է : Իր այդ հերոսին տիպարը ան ամենայն հաւանականութեամբ ընդօրինակած է Հանգուցեալ Իշխան Յովսէփ Արղութեանէն, որու հետ ծանօթացած էր Խանասորի արշաւանքի ատեն, եւ որու մասին միշտ ջերմ համակրանքով կը յիշէր :

Յանձին Ֆիշէրի, գերեզման կ'իջնէ մէկը գերման Հայասէրներէն, որոնք մինչեւ իրենց կեանքի վերջը հաւատարիմ կը մնան իրենց պաշտպանած ժողովուրդին եւ անոր դատին :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ 14րդ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի 14րդ Պատգ. ժողովը գումարուեցաւ Փրովիտէնսի մէջ, մեծ խանդավառութեամբ : Բուն ժողովին բացումէն առաջ, տեղի ունեցաւ հանդէս մը որուն կը նախագահէր Զօր. Սեպուհ :

Ատենապետուհի տիկին Ա. Բարսեղեան գեղեցիկ յառաջաբանով մը ողջունելէ ետք բոլոր պատգամաւորուհիները, ժողովը բացուած յայտարարեց, որմէ ետք, կարդալով բեմ հրաւիրեց շրջաններու պատգամաւորուհիները, որոնք ըրին պատշաճ ուղերձներ : Ընկերուհի Թ. Գալուստեան Փրովիտէնսի մասնաճիւղին կողմէն, Օր. Մումճեան, տիկին Փ. Մուրատեան, Զապէլ Սերոբեան, Ա. Շալճեան, Քանատայի, Ֆիլատելֆիոյ, Նիւ Եորքի եւ արտասահմանի շրջաններու կողմէն, ընկեր Գ. Ռստիկեան Փրովիտէնսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէն, ընկեր Մանասեան Ցեղակրօն Ուխտերու կողմէն : Ողջոյնի խօսք ըսաւ նաեւ Ղեւոնդ վարդ. Մարդուկէսեան : Կեդր. վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ընկերուհի Ռ. Շաւարշունի : Օրուան կարեւոր խօսողն եղաւ ընկեր Գ. Նժդեհ, որ ծանրացաւ մասնաւորապէս Հայ կնոջ դերի եւ պարտականութեան վրայ : Բոլոր խօսողներն ալ ջերմօրէն գնահատեցին Հայ Կ. Խաչի գործունէութիւնը, անոր ցոյց տուած հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը, անոր նուիրումն ու զոհաբերութիւնը յանուն մեր ժողովուրդի բարօրութեան ու ցեղի պահպանման, եւ մեծ յոյս ու հաւատք յայտնեցին անոր ապագայի մասին :

Կարդացուեցան արտասահմանի ինը Շրջ. Վարչութիւններու, Պէյրութի Ճեմարանի եւ Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան տեղեկագրերը : Ժողովը լսելով ուշադրութեամբ լսելէ ետք բոլոր տեղեկագրերը եւ տրուած բացատրութիւնները, գոհունակութիւն յայտնեց կատարուած աշխատանքի մասին : Ամերիկայի շրջանը մասնաւորապէս կատարած է շատ գնահատելի աշխատանք : Մասնաճիւղերու թիւը բարձրացած է 97ի : Կազմուած են 11 նոր մասնաճիւղեր, 4 Սան – Սանուհիներու խումբեր եւ աւելի քան 25 Արծուիկներու խումբեր : Անդամներու թիւը կրկնապատկուեր է այս տարի․ միայն Ամերիկայի մէջ Հ. Կ. Խաչի անդամներու թիւը հասեր է մօտ 3000ի : Անդամներու այս յաւելման մեծապէս նըպաստած է ընկեր Նժդեհ, որուն համար Ընդհ. ժողովը յայտնեց իր շնորհակալութիւնը : Նիւթական արդիւնքը նմանապէս եղած է գոհացուցիչ․ 1933–34 տարեշրջանին մուտք եղած է $13,432·14 ելք՝ $10,832·77 :

Ժողովը տուաւ հետեւեալ կարեւոր որոշումները․—

Հայերէնի դասընթացք անգրագէտ կիներու համար․— Հայ կնոջ ինքնազարգացման նպաստելու ամէնէն կարեւոր ու հիմնական գործը նկատելով անգրագիտութեան դէմ պայքարը, ժողովը որոշեց Հայերէնի դասընթացքներ հաստատել ամէն տեղ եւ աշխատիլ հնարաւոր բոլոր միջոցներով անհետացնել անգրագիտութիւնը : Այս շատ կարեւոր գործին մղում տալու համար, յանձնարարուեցաւ Նորընտիր Կեդր. Վարչութեան կազմել յատուկ յանձնախումբ մը, որ մշակէ ծրագիր եւ հսկէ անոր գործադրութեան :

Փրոփականտիստներու պատրաստութիւն․— Կին վարիչներու եւ կազմակերպիչներու պակասը օրէ օր աւելի զգալի ըլլալով ու դարձեալ Հայ կնոջ ինքնազարգացման մղում տալու նպատակով, ժողովը որոշեց հիմնել դասընթացքներ կին վարիչներու պատրաստութեան համար : Կարեւոր կեդրոններու մէջ կարող դասախօսներու առաջնորդութեամբ պիտի տըրուի դասախօսութիւններու շարք մը : Այս դասընթացքին հետեւողներուն առիթ պիտի տրուի իրենց ուսումնասիրած ազգային ու ընկերային նիւթերու մասին խօսիլ նախ մասնաճիւղերու ժողովներուն : Յաջողութիւն ու համարձակութիւն ցոյցտուողները պիտի ղրկուին հրապարակային ձեռնարկներու :

Նոր սերունդի Հայեցի դաստիարակութիւնը նկատելով իր ամենակարեւոր գործը, ժողովը մանրամասնութեամբ նկատի առաւ այս հարցը եւ որոշեց, որ եթէ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ի վիճակի ըլլայ իր վրայ առնելու Հայ դպրոցներու հոգատարութիւնը, Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը տան իրենց անվերապահ աջակցութիւնը, հակառակ պարագային, երբ գործը մնայ երեսի վրայ, Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը կազմէ ուսումնական խորհուրդ մը, որ հոգ տանի դպրոցներուն :

Սան – Սանուհիներ եւ Արծուիկներ․— Նոր սերունդի ազգային դաստիարակութեան համար լաւագոյն միջոցներ նկատելով այս կազմակերպութիւնները, ժողովը որոշեց աւելի ուժ տալ անոնց : Նոր մշակուած ծրագիր – կանոնագրերը վաւերացուեցան եւ յանձնարարուեցան խելացի գործադրութեան դնել զանոնք :

Քէմփեր և առողջապահական հոգատարութիւն․— Հայ փոքրիկներու ազգային ու բարոյական դաստիարակութեան հետ անոնց ֆիզիքական հոգատարութիւնն ու առողջութիւնը նոյնպէս անհրաժեշտ նկատելով, ժողովը որոշեց հիմնել քէմփեր Հայ Կ. Խաչի հսկողութեան տակ : Այս գործին ուսումնասիրութիւնը ձգուեցաւ նորընտիր Կեդր. Վարչութեան :

Այս քանի մը գլխաւոր հարցերէն դուրս, կային շատ մը ուրիշ չնախատեսուած հարցեր եւս, որոնց մասին տրուեցան համապատասխան որոշումներ : Արտասահմանի Շրջ. Վարչութիւններու ներկայացուցած հարցերն ու առաջարկները նմանապէս մէկիկ մէկիկ նկատի առաւ ժողովը եւ անոնց ցուց գործնական որոշումներ :

Ժողովը չմոռցաւ նաեւ յայտնել իր խորունկ ցաւը երկու ազգային մեծ գործիչներու Մ. Վարանդեանի եւ Գ. Վ. Գարտաշեանի մահուան առթիւ եւ ղրկեց ցաւակցական հեռագիրներ պատկան մարմիններուն :

Հայ Կ. Խաչի 14րդ Ընդհ. Պատգ. այս պատկառելի ժողովը ցաւով անդրադառնալով նաեւ գաղթահայ կեանքի ներկայ տխուր ու փոթորկալից վիճակին, մասնաւորապէս մաս մը հայ կիներու վարկաբեկիչ ընթացքին, մտցուց հետեւեալ որոշումը իր արձանագրութեան մէջ․— Խոր ցաւով հաստատելով հայ կիներու մէկ մասին անպատուաբեր ընթացքը ազգային ներկայ պայքարին մէջ, Հայ Կ. Խաչի 14րդ Ընդհ. Ժողովը ընդունելով մէկ տեղ որ անոնք շատ հեռու են հայ կինը ներկայացնելէ, կ'որոշէ, ամէն կերպ աշխատիլ, որ այդ մոլորած կիները հասկնան իրենց սխալը եւ վերականգնուի հայ կնոջ առաջինի անունը :

Օրակարգի բոլոր հարցերը լրանալէ ետք կատարուեցաւ Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւնը : Ընտրուեցան հետեւեալ ընկերուհիները եւ ընկերները․— Ընկերուհիներ՝ Ս. Տէ[illegible]կիւլ, Զ. Սերոբեան, Թ. Փամպուքճեան, Վ. Քարենց, Ս. Ռոմեան, ընկերներ՝ Գ. Էյնաթեան, Մ. Օզանեան :

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան Ֆրանսայի շրջանին տարեկան Պատգմ. ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի օր 29 յուլիս, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, Միութեան Մարսէյլի, Տեսինի, Վիէնի, Անկէնի, Պուա–Գօլոմպ – Անիէռի, Փավիյեօն – Սու–Պուայի եւ Սէվրանի մասնաճիւղերու լիազօր պատուիրակներուն ներկայութեամբ :

Նախորդ վարչութեան տեղեկագրութենէն վերջ, ձեռնարկուեցաւ Շրջանային Վարչութեան կազմութեան․ ընտրուեցան․— Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, Պ. Պ. Ա. Զաքրեան, Գ. Յակոբեան (Հայ սկաուտներու ընդհ. պետ), Հ. Արէլեան, Վ. Անդրէասեան, Մ. Ժ. Եաղուբեան, Վ. Էլմայեան, Տէր Թովմասեան եւ Գ. Քիւրքճեան :

Պատգ. ժողովը նկատի առնելով վերջերս թերթերու մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով երեւցած կարգ մը հրատարակութիւնները, կը գտնէ զանոնք ապօրէն, կը պախարակէ հակամիութենական ընթացքը անոնց հեղինակներուն որոնք արդէն Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունով խօսելու որ եւ է հանգամանքէ զուրկ են, եւ պարտականութիւն կը դնէ Շրջ. Վարչութեան վրայ օրինական միջոցներով եւ ի հարկին դատարանի մօտ հետապնդել ուժգնօրէն կարգ մը անձերու կողմէ կատարուած այդ բոլոր կեղծարարութիւնները :

Պատգ. ժողովը փակուելէ առաջ վստահութեան և համակրանքի բանաձեւ մը կը քուէարկէ Գ. Ն. Օհանեանի հասցէին :

Ֆրանսայի Պատգ. Ժողովի
Ատենապետ՝ Հ. Մատթէոսեան
Ատենադպիր՝ Հ. Արէլեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զանգեզուր

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զանգեզուրի հանքային հարստութիւններուն մասին երկրաբան Խաչիկով կարեւոր յօդուած մը ունի «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ: Յօդուածին իբրեւ առաջաբան, անմիջապէս խորագրին տակ, առանձին, գրուած է հետեւեալ հատուածը.—

Զանգեզուրը, Անդրկովկասի այդ ամենագեղեցիկ անկիւններէն մէկը, ունի անթիւ հարստութիւններ: Պղինձ, արճնաքար, կապար, զինկ, ոսկի, արծաթ,— ահա մետաղներ, որ կարելի է գտնել այնտեղ: Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է ուժ տալ Զանգեզուրի մէջ կատարուող հանքախուզութեան, աւելի ճշգրիտ որոշել հանքերու պաշարը եւ մշակել «մեծ Զանգեզուր»ի հանքերը:

Ամէն հանքավայր ունի իր առանձնայատկութիւնները: Եթէ որ եւ է հանքավայրի մէջ, մանաւանդ տասնեակ տարիներ մշակուած հանքավայրի մը մէջ կարելի է բաւական ճշգրտութեամբ որոշել հանքերու պաշարը, ապա Զանգեզուրի հանքավայրին մէջ դժուար է այդ:

Զանգեզուրը շատ հազուագիւտ եւ բարդ հանքավայր է և իր պաշարը կարելի չէ սահմանափակել այն քանակով, որ հաշուուած է արդէն: Զանգեզուրի մէջ կան հանքերու այնքան պաշար, որ կարելի չէ հաշուել: Վերջին երկու–երեք տարուան ընթացքին երեւան հանուեցան պղինձի և բազմամետաղ հանքի նոր շատ մը երակներ, որոնք անյայտ էին առաջ: Եթէ առնենք միայն հաշուուած պաշարը, շատ համեստ քանակ մը կը ներկայացնեն հանքի տեսակները,— 45,000 թոն պղինձ, 29,000 թոն զինկ, 6,500 թոն արճիճ: Իսկ եթէ նկատի առնենք Զանգեզուրի վերոյիշեալ մասնայատկութիւնը, կարելի է համարձակ պնդել թէ Զանգեզուրի ընդերքին մէջ պահուած է հսկայական պաշար, որ գերազանցապէս կ'արդարացնէ Զանգեզուրի պղինձի արդիւնաբերութեան վերականգնման համար ծախսուած եւ ծախսուելիք գումարները:

Շատեր, մանաւանդ հեղինակաւոր հանքագէտներ ու երկրաբաններ, այցելեր են Զանգեզուր, դժբախտաբար բոլորն ալ քանի մը օր միայն մնալով այնտեղ՝ վաղաժամ եզրակացութիւններու յանգած են, յաճախ Զանգեզուրի հարստութիւններուն մասին աննպաստ: Այդ հեղինակաւոր մարդոց աննպաստ կարծիքը Զանգեզուրի մասին հաղորդուեր է ղեկավար մարմիններուն, ահա թէ ինչու այնքան քիչ հետաքրքրութիւն ցոյց կը տրուի Զանգեզուրին:

Աննպաստ այդ կարծիքը սրբագրելու համար անհրաժեշտ է համառօտակի ծանօթանալ վերջին երկու–երեք տարուան, մանաւանդ վերջին 7—8 ամսուան հետախուզական աշխատանքներուն: 1931—34 երեւան հանուած է 18 պղինձի, 7 բազմամետաղ հանքի երակ, ասկէ՝ պղինձի 10 երակը երեւան հանուած է 7—8 ամսուան ընթացքին: Այդ 7—8 ամսուան ընթացքին երեւան հանուած պղինձի 10 երակներուն ընդհանուր պաշարը կը հաշուուի 7500 թոն: Նոյն ժամանակամիջոցին ընդարձակուած է շահագործուող երակներու պաշարը: Վերոյիշեալ 25 երակներէն 21ը բոլորովին նոր են եւ ծանօթ չէին առաջ: Այս յաջողութիւնը արդիւնք է տեղական մարմիններուն ցոյց տուած հետաքրքրութեան:

Այս յաջողութիւնը փաստ է, որ Զանգեզուրը ընդերքին մէջ կան պղինձի եւ այլ արժէքաւոր հանքեր:

Մեզմէ կը պահանջուի մեծ քանակութեամբ երկրին տալ գունաւոր մետաղ, ներածումը նուազեցնելու համար: Այդ պահանջին իբրեւ երաշխիք կարելի է ցոյց տալ այն որ Ղափանի հանքերուն մէջ պղինձի 50 երակներէն կ'աշխատին 10 երակներ, որոնք կը ներկայացնեն 0,5, 0,75, 1 եւ նոյն իսկ 1,5 մեթր հաստութեամբ զուտ պղնձաքար: Երակներու այդ պաշարը կը բաւէ համեմատաբար երկար ժամանակով: Հանքին գոյութեան փաստն իսկ վստահութիւն կը ներշնչէ թէ շուտով կ'եռապատկուի եւ կը քառապատկուի այդ պաշարը:

Զանգեզուրի հանքերուն մասին խօսուած ատեն, կարեւոր է քանի մը խօսք եւս ըսել Փիրղօ–Ուղանի արճճաքարի եւ պղինձի հանքավայրին մասին, որ կը գտնուի Ղափանէն 30 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք, նոյն այդ Օխչիչայի կիրճին մէջ եւ Ղափանի մասին:

Փիրղօ–Ուղանի արճճաքարի եւ պղինձի հանքերը հետազօտուած են երեք–չորս տարի առաջ: 1933ի աշնան այդտեղ եկաւ ծանր արդիւնաբերութեան կողմէ ղրկուած արշաւախումբը՝ ուսումնասիրելու համար հանքավայրերը: Այնպէս կ'ենթադրուէր թէ հոն կան 60,000 թոն պղինձ, ցրուած հարիւրին 0,6—0,7 համեմատութեամբ պղինձ պարունակող հանքավայրին մէջ: Այս տուեալները չէին համապատասխաներ իրականութեան: Իսկ այս գարնան, երբ ամփոփուեցան կատարուած աշխատանքներուն արդիւնքները, պարզուեցաւ որ Փիրղօ–ուղանի հանքերը կը պարունակեն 170 հազար թոն պղինձ եւ մօտ 15 հազար թոն արճճաքար:

Ղափանի եւ Փիրղօ–ուղանի մէջ կատարուած հանքախուզութեան արդիւնքները, որոնց համաձայն այդ հանքավայրերուն մէջ գոյութիւն ունի (իրապէս եւ ոչ թէ երեւակայական) մօտ 300 հազար թոն մետաղ (պղինձ, արճճաքար, զինկ, արճիճ, եւն.), օրակարգի վրայ կը դնեն Զանգեզուրի հանքային հարստութիւններու շահագործման հարցը:

Այս հարցը կը լուծուի հետեւեալ ձեւով.

1.— Աւարտել Ղափանի գործարանը:

2.— Աւարտել Փիրղօ–ուղանի հանքախուզութիւնը:

3.— Օխչիչայի գետակին վրայ հիմնել ելեկտրակայան մը 500—2,000 ձիու ուժով:

4.— Շինել լաւ ճամբայ մը Ղափանէն մինչեւ Փիրղօ–ուղան՝ 30—35 քիլոմեթր երկարութեամբ:

5.— Փիրղօ–ուղանի մէջ հիմնել գործարան մը, որ տայ օրական 2000—2500 թոն հանք:

6.— Ղափանի մէջ հիմնել պղնձաձուլարան մը տարեկան 14—15 հազար թոն պղինձ արտադրութեամբ:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՍՐԱՅԻ ՄԷՋ

ՊԱՍՐԱ, (Յառաջ).— Վերջերս մեր քաղաքը այցելեց Իրաքի գաղթականներու կոմիտէի նախագահ Պ. Լեւոն Շաղոյեան: Յուլիս 15ին կիրակի կէսօրէն վերջ ի պատիւ հիւրին ճոխ թէյասեղան մը տուին հայ երիտասարդները, գաղթակայանի գրադարանասրահին մէջ: Կարգադիր յանձնախումբին կողմէ, յատուկ նամակներով հրաւիրուած էին տեղացի երեւելիներէն շատեր, սակայն հազիւ 6—7 անձեր պատասխանած էին հրաւէրին: Իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին նաեւ հոգեւոր հովիւ Խորէն քահանան եւ Թաղ. Խորհրդի ամբողջ կազմը:

Սեղանապետն էր Պ. Սիմոն Սիմոնեան (Պաղտատցի, որ անգլ. քարիւղի ընկերութեան մօտ բարձր պաշտօն ունի): Նախ խօսք առաւ Պ. Յակոբ Մանուկեան, ծանօթացնելով հիւրը: Յաջորդաբար խօսեցան Պ. Պ. Օննիկ Կուլօղլուեան, Վարդան Մելքոնեան (տեղացի), Աւքանազ Վարդանեան, Վ. Վարդանեան եւ Խոսրով Թովմասեան: Մէջընդմէջ լսեցինք երգեր: Ներկայ էին նաեւ դերասան տէր եւ տիկին Քոչարեաններ: Պ. Քոչարեան քանի մը խօսք ըսաւ, իսկ տիկ. Քոչարեան երգեց խիստ յուզիչ երգ մը: Բոլոր խօսողները բացատրեցին հիւրին 1918էն մինչեւ այսօր կատարուած ծառայութիւնները հանդէպ Իրաքի հայութեան:

Ի վերջոյ խօսք առաւ Պ. Շաղոյեան եւ իրեն հանդէպ եղած գնահատական խօսքերը փոխանցեց ատանդական եւ տարագիր ժողովուրդին եւ ըսաւ թէ անոր շնորհիւ է որ կ'արժանանայ այս գնահատանքին: Կէս ժամէն աւելի խօսեցաւ շեշտելով համերաշխութիւն պահելու, տեղացիի եւ գաղթականի «ես»երը թօթափելու անհրաժեշտութիւնը: «Ես տեղացի եմ, դուն գաղթական ես» ըսելը վնաս է մեզի: Քանի որ երկուքս ալ Հայ ենք, պէտք է զիջող ըլլանք փոխադարձաբար»: Պ. Շաղոյեան կը վայելէ գրեթէ անխտիր Իրաքի գաղութին յարգանքը: Իր ջանքը եղած է անխտիր ի կարգ հրաւիրել այս կամ այն հատուածը, համերաշխութեան շաւղին մէջ իբրեւ Հայ ապրելու եւ կատարելու համար ազգային պարտականութիւնները: Ուրախ եւ շնորհապարտ պիտի ըլլանք եթէ յաճախ այցելէ մեզի, սրտապնդելով երիտասարդութիւնը:

Խ.

ՈՒԹ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ ՋՐՀՈՐԻ ՄԸ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն.— Յուլիս 27ին քստմնելի դէպք մը պատահեցաւ Արայա գիւղին մէջ:

Երկու երիտասարդ եղբայրներ՝ Ֆուատ եւ Ազիզ Իլա, իրենց պարտէզի ջրհորը մաքրելու աշխատանքին լծուած էին: Ֆուատ առաջին անգամ, ժամը առաւօտեան 8ին, կ'իջնէ ջրհորին մէջ: Իսկ եղբայրը կը սպասէ դուրսը՝ տեղեկանալու համար թէ՝ ջրհորին մէջէն ի՞նչ պիտի ուզէ եղբայրը: Սակայն հակառակ իր սպասումներուն Ազիզ ոչ մէկ լուր կը ստանայ ներսէն եւ եղբայրն ալ կ'անհետանայ իր տեսողութենէն: Շուտով վար կ'իջնէ Ազիզ՝ ազատելու համար իր եղբայրը եւ անգամ մըն ալ չիվերադառնար:

Ֆուատի եւ Ազիզի հօրաքոյրը որ այդ միջոցին կը գտնուէր ջրհորին քով, տեսնելով որ երկու եղբայրներն ալ անհետացած են, կը սկսի պոռալ եւ օգնութիւն կանչել գիւղէն: Կը հասնին իրենց ազգականներէն Եուսուֆ Սաատ եւ եղբայրը Ապտօ Սաատ: Այս վերջինները եւս միասին կ'իջնեն ջրհորի մէջ՝ գտնելու համար Ֆուատն ու Ազիզը: Սակայն կը մնան ներս եւ անոնք ալ կ'ըլլան խեղդամահ: Բազմաթիւ գիւղացիներ կը հասնին եւ կարգաւ վար կ'իջնեն նաեւ ուրիշ չորս հոգի, միշտ միեւնոյն ընտանիքէն: Անկէ վերջ ոչ ոք կը համարձակի վար իջնել:

Իսկոյն լուր կը տրուի կառավարութեան եւ հրշէջներու խումբեր կը փութան Արայա: Հոն կը հասնին նաեւ առողջապահական տնօրէնը, հարցաքննիչ դատաւորը եւ ոստիկաններ: Հրշէջ զինուոր մը նախապէս փորձեց վար իջնել, սակայն հազիւ 4 մեթր իջած մարած վիճակի մէջ քաշուեցաւ վեր: Տեսնելով որ ուրիշ միջոց չկայ ջրհորին մէջ գտնուող ութը դիակները դուրս հանելու, հրշէջներու հրամանատարին կարգադրութեամբ անոնք դուրս հանուեցան երկաթ կեռերով:

Զափազանց յուզիչ տեսարան մը պարզուեցաւ: Տարաբախտ զոհերը կանանչ գոյն առած, իրենց բերնէն ու քիթէն արիւն կը հոսի. գիւղացիներ ողբագին ճիչեր կ'արձակեն:

Քննութիւններէն հասկցուեցաւ որ այդ ջրհորը 15 մեթր խորութիւն ունի եւ թունաւոր ածխային թթուով լեցուած է:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի մէջ կարդացինք Մարսէյլի թեմական ընտրութիւնները, որոնց մասնակցած են սրտցաւ հայրենակիցներ, առանց պայքարի եւ անախորժութեանց: Լուրին առթիւ գործածուած «ջախջախիչ մեծամասնութեամբ» նախադասութիւնը կը գտնենք անտեղի:

Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

ՄԱՄՈՒԼ

Դուք տուէք վճիռը

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 յուլիս).

— «Քանի մը շաբաթ առաջ, Հալէպի իր բնակարանին մէջ, օր ցերեկով սպաննուեցաւ կարող հոգեւորական մը:

Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ չկայ Հայ մը որ անծանօթ ըլլայ այդ զգուելի ոճրին մանրամասնութեանց: Երեք տարիէ ի վեր քաշքշուող ամուսնալուծման խնդրոյ մը առթիւ, Կարապետ Գասպարեան անուն Հայ մը, որ Հնչակեան կուսակցութեան կը պատկանի, կը ներկայանայ հանգուցեալ Տէր Թաւուզճեանին եւ կը յայտնէ որ եկած է սպաննելու, քանի որ իր զաւկին տիրանալու իրաւունքէն կը զրկեն զինք: Վէճի միջոցին կը քաշէ ատրճանակը եւ կը կրակէ, ձախ կողէն ծանրօրէն վիրաւորելով Տէր Հայրը, որ իսկոյն հիւանդանոց կը փոխադրուի եւ երկու օր վերջ հոն կ'աւանդէ հոգին: Կը վկայուի թէ Կարապետ Գասպարեան մտային խանգարման ենթակայ մէկն է եւ ժամանակին, Պէյրութի մէջ անգամ մը ինքզինքը ծովը նետած է եւ հազիւ օգնութեան շնորհիւ միայն փրկուած:

Հալէպի մեր լաւատեղեակ թղթակիցը, օրին, մանրամասնութեամբ նկարագրեց Դատաստանական խորհուրդի եւ Հոգեւոր Իշխանութեան պատասխանատուութիւնները սոյն ամուսնական խնդրին եւ Գասպարեանի դէմ տրուած վճռի մասին:

Չենք ուզեր մտնել մանրամասնութեանց. Տէր Ներսէս Թաւուզճեանի սպանութիւնը, ուրեմն, լոկ ընտանեկան խնդիր մըն է, որ անծանօթ չէ եղած նոյնիսկ Կիլիկիոյ կաթողիկոսներուն, որոնք ոճրի առաջին լուրը երբ կ'առնեն հեռաձայնով, իրենց քով ներկայ եղող ազգայիններուն կը բացատրեն պատճառները այդ դէպքին եւ Գասպարեանի ամուսնական դատի պատմութիւնը կը կրկնեն:

«*Արեւ*» եւ «*Եփրատ*» ասկէ տարբեր չներկայացուցին այդ օրերուն այս ոճիրը եւ յայտնեցին որ Կարապետ Գասպարեան ամուսնալուծման խնդրի մը համար գործած է այդ ոճիրը:

Ահա՛ մօտ ամիս մը վերջ այդ ոճրէն, *Արեւ* կը սկսի խորհրդաւորութիւն փնտռել այդ սպանութեան մէջ, յենլով Բաքգէն կաթողիկոսի դամբանականին վրայ, որ արտասանած էր Տէր Ներսէս Թաւուզճեանի դագաղին առջեւ: Վեհափառը իր դամբանականին մէջ յիշելէ վերջ թէ՝ հանգուցեալ քահանային առաջարկած էր եպիսկոպոս ձեռնադրել զինք, ի մէջ այլոց ըսած է. «Ես իր մէջը տեսայ մարդը, ու պիտի խօսիմ շարունակ թէ՝ ո՞վ իրաւունք կուտայ *այն մարդոց* (ընդգծումները «Արեւ»ին են) ձեռք վերցնելու իրենց մեծերուն վրայ: *Իմ ականջս կը հասնին այնպիսի յայտնութիւններ որոնք կը քաջալերեն ոճիրը* (ընդգծումները «Արեւ»ին են): Ցանցառը ժողովուրդն է, պատասխանատուն դուք էք, մայրեր, հայրեր, որ առիթ կուտաք այդպիսիներուն: Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վախճանը, Թուրքին չըրածը կ'ընենք: Շատերուն փրկիչը կը սպաննուի իր տան մէջ ապիրատի մը գնդակէն: Պէտք է այս ոգին սպաննել»:

Եւ հիմա խօսքը տանք «Արեւ»ին.

«Որո՞նք են «այն մարդերը», որո՞նք են այն «յայտնութիւնները» որոնք կը քաջալերեն ոճիրը»: Ուրեմն մարդասպանը խելագար մը չէ՞ր, այլ ապիրա՞տ մը որուն նմանները «Թուրքին չըրածը կ'ընեն»: Այս խօսքերը մեծապէս վրդովեցուցիչ են եւ կարօտ լուսաբանութեան: Եւ երբ Բաքգէն Կաթողիկոս այս խօսքերը արտասանած է, ըսել է *բան մը գիտէ* (ընդգծումները «Արեւ»ին). պէտք է հասարակաց կարծիքը լուսաբանուի եւ գիտնայ թէ ի՞նչ պարագաներու տակ եւ ի՞նչ պատճառով սպաննուեցաւ ողբացեալ Տ. Ներսէս Թաւուզճեանը»:

Տեսաք «*Արեւ*»ի գռեհկութեան աստիճանը: Թէպէտ վախկոտութեամբ, սակայն ըսել կ'ուզէ թէ՝ Տ. Ներսէսի սպանութիւնը քաջալերուած է դուրսէն եւ Բաքգէն կաթողիկոսի արտայայտութիւններն ալ իմաստ մը ունին: «Բաքգէն Կաթողիկոս բան մը գիտէ» կը կրկնէ «*Արեւ*», բան մը՝ այսինքն սպանութեան պատճառը կամ դրդիչը: Բայց չէ՞ որ Բաքգէն կաթողիկոս, յուղարկաւորութեան համար Հալէպ երթալէ առաջ Պէյրութի մէջ յայտարարեց թէ՝ անակնկալ մը չէ իրեն համար այդ լուրը, որովհետեւ տեղեկութիւն ունէր Գասպարեանի խնդրէն:

Այս բոլորին ծանօթանալէ վերջ, ընթերցողներուն կը թողունք վճիռը. զրպարտութի՞ւն թէ մատնութիւն պէտք է անուանել «Արեւ»ի եւ իր համախոհներու ընթացքը, որով գաղութներու մէջ կը տարածեն պառակտում, անհամերաշխութիւն եւ ատելութիւն:

« ՅԱՌԱՋ ».— *«Ազդակ» տակաւին տեղեկութիւն չունի որ Ա. Զօպանեան աւելի բաց խօսեցաւ այս մասին, Հալէպի սպանութիւնն ալ վերագրելով... Դաշնակցութեան, նոյնիսկ հակառակ իրենց օրկանին հրատարակած մանրամասն նկարագրութեան...*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԽԻՍՏ ՇԱՀԵԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔ ՄԸ

1915-1917ի դէպքերու, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներու եւ հայկական հարցի մասին

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս է երեւոյթը. մի քիչ փաղաքշանք, մի քիչ դրամ, եւ ահա մարդը ինքզինքը կը գտնէ ցանցին մէջ: Միտքին մէջ կը դարձնէ ու կը դարձնէ, եւ հոս կուգայ:

Առաջինը չէ. այս մարդը առաջինը չէ որ խարդաւանանքի (frame–up) *զոհ կը դառնայ, ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ:*

Ո՞վ չի յիշեր գնդ. Տրէյֆիւսը: Կա՞յ մանձող մէկը որ կարդացած ըլլայ այդ պատմութիւնը եւ տարակուսի որ ան խարդաւանանքի զոհն էր: Եւ սակայն երեք տարի տեւեց այդ ճշմարտութիւնը հաստատելու համար:

Մի քանի օր առաջ մէկը մեռաւ, 1913ին այդ մարդը դատարան քաշուած էր Քիէվի մէջ. մարդիկ գացին եւ վկայեցին որ այդ Հրեան քրիստոնեայ մանուկ մը մատաղ ըրած է: Սուտ վկաներ չէի՞ն ասոնք: Գիտենք որ էին: Բայց Քիէվի մէջ նստող ճիւրին մտիկ չըրաւ այդ դիւրախաբ սուտախօսներուն: Շատ պարզ է այդ հիմակ:

Մի հացնէք ինծի թէ ի՞նչպէս մարդիկ ու կիներ կը ստեն: Հոգեբաններու եւ բարոյագէտներու կը վերաբերի այդ լայն կալուածը: Ինչ կը վերաբերի կիներուն, անոնց մէջ կրնաք ծայրայեղը եւ մոլեռանդը տեսնել: Գալով Տէմիրճեան կոչուած այս մարդուն (քշոցակիրը), ամէն ինչ դէմքին վրայ գրուած է. ոմանց կը հաւատայ, միւսները կը լսէ. եւ հոս մէկտեղ են անոնք,— եւ իրարմէ խորհուրդ կ'առնեն, եւ կամաց կամաց կը հաւատան:

Նկատեցէք Պոսթընէն եկող այդ երկու կիները: Պատերազմի ընթացքին այնպէս եղած էր, որ շուկային վրայ կախուած ճերմակեղէններու ձեւէն կը հետեւցնէին գերմանական դաւադրութիւն մը: Մարդիկ կը հաւատան:

Կը հաւատա՞ք այս Զաքմաքեան կոչուած մարդուն: Ոչ ոք կրնայ հաւատալ անոր: Վախ ունի՞: Ոչ: Անիկա փքուռոյց մէկն է, որ կ'ակնկալէ նշանաւոր մէկը դառնալ Դուրեան կոմիտէին եւ որոշ դասու Հայերու աչքին: Թերեւս Դուրեանի մահէն երեք ամիս առաջ անոր նկարը չինելու առպագրանք մը առաւ, կամ առոր պէս բան մը:

Այսպէս թէ այնպէս, Պ. երդուեալներ, մենք կրնանք իրար անցնիլ, կրնանք հակաճառել, կրնանք մանրաբանել վիճիլ:

Պիտի հարցնէք, ի՞նչ է բանաւոր կասկածը (reasonable doubt)*: Ես ալ կ'ուզեմ գիտնալ:*

Բանաւոր կասկածը այն է, երբ վկայութեանց մէջ հակասութիւն կայ: Օրինակ. երբ մէկը վկայի աթոռը կ'առնէ, եւ իր պատմութիւնը կ'ընէ, եւ յետոյ ցոյց կուտան իր նախօրօք ըրած յայտարարութիւնը, եւ կը հարցնէք. ինչո՞ւ այս հակասական բաները ըրիք ձեր դեկտ. 24ի եւ 26ի յայտարարութեանց մէջ. այն ատեն դուք երդուեալներդ անոնց վկայութեանց էութեան մէջ կը մտնէք, ուրացումները նկատի կ'առնէք: Հոդ կասկած կայ: Եւ ինչո՞ւ. որովհետեւ բուն իսկ այդ վկայութենէն կը բխի. դուք էք որ պիտի վճռէք թէ որ մէկն է շիտակը:

Այս մարդը ճշմարտախօ՞ս էր դեկտ. 24ին կամ 26ին: Այժմ դառնանք Սարգիս Տէմիրճեանին. ան իր յայտարարութիւնը ըրած է 34րդ շրջանի ոստիկանատունը, շրջապատուած գաղտնի ոստիկաններով, եւ օրէնքի ուժով եւ հեղինակութեամբ: Ոչ մէկ վախ: Եւ ի՞նչ կ'ըսէ: Երբ իմ բարեկամս այս տեղ կեցած այս վկային յայտարարութիւնը կը յանձնէ ինծի.— ահա մէկը. ահա միւսը, յունուար 16ին տրուած,— ես կ'առնեմ ու կը կարդամ ինչպէս ուեւէ մէկը պիտի ընէր. եւ կարդալով կը տեսնեմ որ ան վկայած է թէ Սարգիսեանն էր ու ոչ թէ Լէյլէկեանը...

Իր այստեղի վկայութեան մէջ — հարկ չկայ արձանագրութիւններու դիմելու, այս ինչ կամ այն ինչ էջին դառնալու, մտիկ ըրէք թէ ինչ կ'ըսէ ու կ'ենթադրեմ որ կը յիշէք անոր ուղղակի եւ խաչաձեւ վկայութիւնները.—

Դեկտ. 24ի իր յայտարարութեան մէջ կը հարցուի. «Տեսա՞ք Մատթէոս Լէյլէկեանը իբր մէկը, որ եպիսկոպոսը կը բռնէր, կամ կը ծեծէր»: «Ոչ», կը պատասխանէ. միակ մարդը որ գիտցայ այս,— այս պզտիկ մարդն է»: «Նշա՞ն Սարգիսեա՞նը»: «Այո», կը պատասխանէ:

Այժմ գիտէ՞ք ինչ պիտի ըսէք անոր վկայութիւնը լրանալէ յետոյ. պիտի ըսէք, վերջապէս, սովորական խնդիր մը չէ այս, երբ մարդոց կեանքը վտանգի տակ է, այս տեսակ վկայութիւններով կարելի չէ մէկը մահուան դատապարտել:

Վերջապէս օր մը դուք ալ պիտի երթաք: Բայց ձեր խղճի լուռ ձայնը կայ որ մինչեւ գերեզման ձեզի հետ պիտի տանիք: Դուք այս դատը չպիտի վճռէք ինծի, կամ իմ բարեկամիս (դատախազի) եւ կամ դատաւորին շնորհք մը ըրած ըլլալու համար: Հարցը այդ չէ: Դուք հոս կանչուած էք մարդկային ամէնէն բարձր գործը կատարելու: — Արդարութիւն, արդարութիւն:

Մի մոռնաք որ այս կանոնը եւ է որ կը յայտնեմ: Ասոնք մեր օրէնքին, մեր հիմնական օրէնքին մէջն են եղած երկար տարիներ:

Նայեցէք այդ հակասութիւններուն: Քսանհինգ տարիէ ի վեր է որ դատեր վարած եմ: Չորս տարի օգնական դատախազ եղած եմ: Իմ գործակիցս (Պ. Պէնթըն) ամբողջ ութ տարի ընդհանուր դատախազ եղած է: Եւ ես կոչ կ'ընեմ բոլոր փաստաբաններուն, որ ցոյց տան դատավարութիւն մը, ուր տրուած վկայութիւնները այնքան հակասական ըլլան դէպքին յաջորդող երկու օրուան ընթացքին եղած յայտարարութիւններուն հետ: Նմանօրինակ բան մը կարելի չէ գտնել:

Բայց անոնց համար հաճելի չէր այդ. բան մը պատահած էր Տէմիրճեանի վերաբերմամբ, որ հաճելի չէր իրենց: Ինչո՞ւ հաճելի չէր. որովհետեւ կը հակասէր իրենց բերած միւս վկաներուն:

Կողմնակի՞ց է ան (դատախազը), կողմնակի՞ց եմ ես: Ըսա՞ւ վկային. «Տէմիրճեան, աթոռը առ, պատմութիւնդ տո՛ւր, Պ. Շերիտըն եւ պաշտպան կողմը տեղեակ չեն որ դուն դեկտ. 24ին, եւ յունուար 26ին յայտարարութիւն տուած ես, եւ որոնց մէջ Մօղեանի մասին նոյն իսկ յիշատակութիւն ըրած չես. այժմ բացատրէ՝ ճիւրիին թէ ինչո՞ւ համար»: Եւ կը կարծէ՞ք թէ դատախազը այդ կերպով պիտի վարէ դատը: Ո՛չ:

Եւ ի՞նչպէս կրցայ տեղեկանալ այդ մասին, այնպէս ինչպէս ըսի ձեզի:

Ի՞նչպէս կրցայ երեւան բերել լուսանկարներու պարագան, այնպէս ինչպէս ըսի ձեզի.— Նախախնամական բան մը:

Պոսթընի այդ երկու փոքր կիներու պարագան հրաշք մըն է, որ ցոյց կուտայ թէ դատախազի պաշտօնատունը իր ճամբէն դուրս է ելած,— եւ յաճախ կը պատահի, վայնասունը յաճախ ընթացք կ'առնէ: Մէկը պաղարիւնութեամբ սպաննուած, արքեպիսկոպոս մը, ժողովուրդ, իրարանցում:

Եւ երբ ճշմարտութիւնը ի յայտ բերելու համար հարցաքննումներ կ'ընեմ, գէշ մարդ կը դառնամ: Կը կարծէ՞ք թէ ինծի համար հաճելի է Ճօ Քոհէնին (օգնական դատախազ) ընել այդ հարցումները: Չէ՞ք մտածեր թէ աւելի հաճելի պիտի ըլլար եթէ ըսէի. «Հարցում չունիմ. Ճօ, եւ նստէի: Բայց, այդպիսով իմ պարտականութեան մէջ թերացած պիտի ըլլայի հանդէպ այս ինը անձերուն, զոր չէի ճանչնար այս դատէն առաջ:

Դուք գիտեցիք թէ ի՞նչպէս, երբ Ճօին հարցուցի թէ ինքը Դուրեան կոմիտէի քարտուղարի կամ ատենապետի հետ ճաշարան եղած է, իմ բարեկամը (դատախազը) կռահեց զայրոյթը եւ մէջտեղ ցատքեց ըսելու «Ես ալ այդտեղ չէ՞ի»— Ինքը հոն չէ եղած, եւ յետոյ աւելցուց. «Այդ 60,000 տոլարէն բաժին մը չառի՞ր»:

Ըսել կ'ուզէ՞ք թէ ես հիմունք չունէի գիտնալու թէ այդ ոստիկանատունը ի՞նչ պատահեցաւ: — Ժխորը կը տիրապետէր հոն:

Եւ Տօնէլլին: Օր մը մէկը հետաքրքրական յիշողութիւններ պիտի գրէ. մեր այս ամբողջ լսածները բոլորովին անհիմն են: Ոչ մէկ ատեն նոյն մէկը ծեծուած է ոստիկաններու մէջ բանի խոստովանութեան համար: Այսպէս բան երբեք չի պատահիր. պարզ խօսք է. ոստիկանութիւնը բնաւ մարդ չի ծեծեր: Եւ հակառակը ըսողը կատարեալ ստախօս է:

Տօնէլլին վկայի աթոռին վրայ! Օ, ո՛չ, ո՛չ, առանկ բան չկայ, ամէն ինչ կանոնաւոր էր, ի կարգին, եւ մենք գիտենք թէ ինչ էր օրուան կարգը:

Արիկեանը, որ Դաշնակցական չէ, եւ Դաշնակցութեան դէմ քննադատական յօդուածներ գրած է, հոս կուգայ, եւ մեզի կը պատմէ որ ատելութեան ճոցա մըն էր: Եւ այդ բացատրութիւնը շատ ճիշդ է: Շէքսփիրէն կրնանք քաղել նման բացատրութիւն մը: «Ատելութեան մտավիճակ մը կար»: Բողոքած է Տօնէլլին, բայց Տօնէլլին կ'ըսէ թէ ոչ ոք բողոքած է:

(Շար.)

(3)

ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ միջադէպը ալ փակուեցաւ, անգլիականին պէս, վերագրուելով թլփատութեան։ Պարիի (Իտալիա) թուրք հիւպատոսը ներկայ պիտի ըլլայ իտալացի նաւազին հոգեհանգստեան, իսկ կառավարութիւնը երկու հազար ոսկիի հատուցում պիտի վճարէ անոր ընտանիքին։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple։

ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱՅԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սեդրակ Նազարեանի բնակարանին մէջ 199, Ave. Marceau, *Կուպէվուա։*

Կը խօսի՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Թապայի սրահին մէջ։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարդանեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 7ին ծանօթ հաւաքատեղին։

■■■■■■■■

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՄԻ Բաբգէն Սիւնի խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կը խօսի ընկեր Ն. Ազգին։

ՓՕՆԹԷԻ (Ավինեոն), Մուրատ խումբի ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին սովորական ժամադրավայրին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ն. Ազգին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Կը խօսի ընկ. Ստ. Մելտոնեան։

ԷՍՔԻ Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկ. Ստ. Մելտոնեան։

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի ընկ. Ստ. Միլտոնեան։

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ն. Կակոսեան։

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿ.ԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ ժամը 8

Chateau du Marquis Forestaի գեղատեսիլ անտառին մէջ (Սէն Թ'Ընթուան)

զոր Մարքիզը սիրայօժար տրամադրած է դպրոցասէր խնամակալութեան

1. Դպրոցական սիրուն և ինքնատիպ հանդէս մը, Դպրոցասէրի աշակերտ-աշակերտուհիներու կողմէ, ա) Մարզանքներ *դաշնակի ընկերակցութեամբ, բ)* խմբերգներ՝ *հայերէն եւ ֆրանսերէն, գ)* Ամերիկեան խաղեր ու պարեր. *պզտիկներու կողմէ։ 2.* «Ծաղիկներու Պարը», *գոյնզգոյն հագուստներով եւ 3.* «ցոքթէօրը», *զաւեշտ մը։*

Նուագ, երգ, պար, կերուխում եւ զանազան անակնկալներ (սուրճի գաւաթ եւ բախտ նայիլ) Մասնաւոր նուագախումբ պարերու համար։

Ճոխ պիւֆէ խիստ աժան, շուկայի գնման գիներով։

Ծանօթ. — Պարտէզը բաց է առտուան ժամը 10ին

Հաղորդակց. միջոց.— *Place d'Aixէն առնել 26 եւ 27 Թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bd. Pas-de-Tours կամ Palomdo գործարանին դիմացը։ Դրան առջեւ դիմաւորողներ պիտի սպասեն։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կ. ԽԱՉԻ Առնուվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Կ. Խաչի դարմանատան մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Արարատ ժողովարահին մէջ, 6, Րիւ Փըթիթ Մարի։ Օրակարգ՝ վեց ամսեայ հաշուետուութիւն եւ վարչական յայտարարութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մէջ կազմուած է համաթաքացիներու Վերաշինաց Միութեան մասնաճիւղ մը։ Թոզատի եւ Շրջանի հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց մասնակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը։ Դիմել՝ Միութեան ատենապետուհի Տիկին Եէմէնիճեանի, 26bis rue des Goujous, Alfortville (Seine)։

ՄԻՒՋԻՔԻ ՍԻՐՍՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բշրէֆները ու սէմայինները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԸՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ պարտէզին մէջ

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ նուագ։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ դեր. Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

բացօդեայ ներկայացում **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ** Յ. Պարոնեանի

ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 3ին։

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պարեր եւ ճոխ պիւֆէ։

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Մանուկներու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Հաղ. միջ.-փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ։

✕

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Եւ մասնակցութեամբ *ԲՈԼՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ*

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

Ցէսինի կամուրջին աջ կողմի ծառախիտ անտառին մէջ (ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ետեւը)

Կը խօսի ընկեր Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պարեր ընկերակցութեամբ ընկ. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆԻ ճագին։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ԾԱՆ.— Ընծրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահին մէջ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իսկ երեկոյեան ընտանեկան խնջոյք։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*

12 Օգոստոս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Համաերիտասարդական մեծ դաշտահանդէս

ԿԱՐՇԻ (GARCHES) ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ *Ջ. Ո. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Վաղը կիրակի, 5 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, Հ.Մ.Ը.Մ., «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբ, երիտասարդ դերասաններ եւ մտաւորականներ։ Օգոստոս 5ը պիտի ըլլայ փարիզահայ երիտասարդութեան համար խանդավառութեան օր մը։ Պիտի խօսին երիտասարդ ճճառախօսներ։

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ,

Ա Ժ Ա Ն Ո Ւ Ճ Ո Խ Պ Ի Ւ Ֆ Է,

Ժամադրուեցէ՛ք բոլորդ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ դրօշին տակ։

Հաղորդակց. միջոց.— *Սէն Լազարի կայարանէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կարշ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարանին մէջ։*

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

նախաձեռնութեամբ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՕԶԿԱՏԻ*

ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ

St. André Bar Restaurant Belvedèreի ծառախիտ պարտէզին մէջ

գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 2.30ին

երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն։ Եւրոպական պարեր։

Պիտի ներկայացուի խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը *ԳՈՆԳՈՐ ՏԸ ՊՈՒԼ։*

Հաղ. միջոց.— Առնել 25 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել։

Դաշտահանդէս եւ պարգեւաբաշխութիւն

կազմակերպուած *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՉՃՄՇԿԱԾԱԳԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, ԳԱՄԲԱՆԷԸ ՊՈՒԼՎԱՐ

ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

երգ, արտասանութիւն *եւ* բանախօսութիւն։

Հայկական տարազով խումբ մը աղջիկներ պիտի պարեն հայկական պարեր

երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ, *տավուլ-զուռնա։*

Միութեան կողմէ հրապարակ ելած պարգեւաբաշխութեան տոմսերը, որ կ'արժեն 2 ֆրանք, պիտի ծառայեն որպէս մուտքի տոմս։

Հաղորդակց. միջոց.— Առնել Թիւ 26 եւ 27 Թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 27ի վերջաւորութեան, ուր կը սպասեն հայ սկաուտներ։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ Շրջանի Տիգրանակերտցիներուն.—

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները անխտիր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէն։ Մէթրօ՝ Կօպըլէն։ Ցեղեկատու Մարսին

ԲԱՑՈՒԱԾ է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն 216 *էջնոց հատոր մը։*

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆ.

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ

ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Société PEUREUX

12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58—10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1* էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*։ Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*։ երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով։ կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*։ Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain-douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ տեղւոյն վրայ կամ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* 19։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Կրնա՞մ քանի մը բառ փոխանակել ձեզի հետ, Տիկին, շարունակեց Ճէնիսըն։

Չորս կողմը նայեցաւ, մարդ մարդասանք չկար, առանձին էին պարտէզին մէջ։

— Լոնտոնէն եկայ երէկ գիշեր, մասնաւորաբար ձեզ տեսնելու համար, Լէյտի Զիլ, լաւ պատեհութիւն մըն է ասիկա, եթէ ուզէք մտիկ ընել...

Տիկինն ալ չորս դին նայեցաւ. յուզում եւ զարմանք կար անոր աչքերուն մէջ, բայց տղուն երեւոյթը վըստահելի չէր երեւար.

— Զի՞ս տեսնելու համար... բայց ես ձեզ չեմ ճանչնար... այս առտու եկեղեցին տեսայ ձեզ, մեր գիւղէն չէք, ո՞վ էք եւ ինչո՞ւ...

— Այո, իրաւունք ունիք հարցնելու, Լէյտի Զիլ, պատասխանեց տղան հանդարտութեամբ, բայց պիտի յիշէք իմ անունս եթէ լսէք, անկասկած ձեզի ծանօթ է ան, որովհետեւ վստահ եմ որ թերթերուն մէջ կարդացած էք Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան մասին գրուածները... Տիկինը կաս կարմիր եղաւ, զարմանք ու սարսափ կար անոր նայուածքին մէջ ու սարսուռ մը՝ շրթունքներուն վրայ։

— Ո՞վ էք, ո՞վ էք դուք, կակազեց ան, եւ քաշուելով, ինչո՞ւ այստեղ եկաք... գաղտնի ոստիկա՞ն էք...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնիսըն. բսի թէ իմ անունս ծանօթ է ձեզի, խնդրեմ, մի վախնաք, վախնալու բան չըկայ... Անունս Ճէնիսըն է. Ալպըրթ Ճէնիսըն. ես այն մարդն եմ որ տեսայ Ալֆրէտ Ճէքինի մահը...

Լէյտի Զիլ ամբողջ վայրկեան մը լուռ ու մունջ նայեցաւ տղուն։ Ճէնիսըն տեսաւ թէ անոր դէմքին կարմրութիւնը հետզհետէ կը մարէր. աւելի կասկած քան սարսափ կար անոր աչքերուն մէջ, աւելի վերապահ կը թուէր հիմա։

— Անշուշտ կարդացիք քննութեան մանրամասնութիւնները, շարունակեց Ճէնիսըն. կը յիշէք իմ տուած վկայութիւնս, ես էի որ պատուհանէս տեսայ թէ Ալֆրէտ Ճէքինը ինչպէս յանկարծօրէն ինկաւ ու մեռաւ. ես էի որ իր քովը վազեցի ու մեռած գտայ զայն՝ մայթին վրայ. բայց ի հարկէ այդ բոլորը կարդացած էք թերթերուն մէջ, այնպէս չէ՞, Լէյտի Զիլ...

Տիկինը տակաւին կը նայէր անոր. պատասխան չտուաւ եւ ընդհակառակն ինքն էր որ հարցուց.

— Ինչո՞ւ զիս տեսնելու եկաք...

Ճէնիսըն առաջին անգամ ըլլալով խնդաց. այդ ծիծաղը աղուոր չթըուեցաւ տիկինին, անհաճոյ կարելիութեանց ազդանշան մըն էր ան։

— Լաւ ըսեմ, Տիկին. եկայ հարցնելու համար թէ ինչ գիտէք Ալֆրէտ Ճէքինի մասին. այդքան։

— Ո՞վ ըսաւ թէ ես Ալֆրէտ Ճէքինի մասին բաներ գիտեմ...

Ճէնիսըն չորս դին նայեցաւ նորէն, դղեակը մղոն մը հեռու էր. բոլորովին մինակ էին։

— Կարծեմ կրնանք այստեղ խօսիլ այնպէս ինչպէս պիտի խօսէինք չորս պատով սենեակի մը մէջ, գիտել տըւաւ երիտասարդը, թերեւս աւելի լաւ, աւելի ապահով կերպով. գիտեմ որ բաներ, բաւական բաներ գիտէք Ալֆրէտ Ճէքինի մասին. շատ կը հետաքրքրուիմ այս գործով՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ զինքը մեռած գտայ. հետաքրքրութիւնս մեծ է մանաւանդ անոր համար որ իր մահէն երկու, երեք վայրկեան առաջ տեսայ թէ ինչպէս ուրախ, զուարթ կը քալէր ան. որոշեցի լուծել այդ խորհրդաւոր գաղտնիքը. ուզեցի գիտնալ եւ կարգ մը բաներ գիտեմ արդէն...

— Իմ մասիս ինչե՞ր գիտէք, ընդմիջեց յանկարծ Տիկինը, իրական կամ երեւակայական, այլապէս այստեղ չպիտի գայիք, ըսէք տեսնեմ... Ճէնիսըն ուղղակի անոր երեսին նայեցաւ ու ըսաւ.

— Գիտեմ որ Ալֆրէտ Ճէքինի մեռած իրիկունը անոր հետն էիք. ահաւասիկ այդ է գիտցածս...

Լէյտի Զիլ չուարած՝ շրթունքները խածաւ. կնճիռ մը երեւցաւ անոր երկու յօնքերուն մէջտեղը. խորհեցաւ. բան մը վերյիշել կը ջանար. յանկարծ ուրիշ հարցում մը եւս ըրաւ.

— Ո՞վ ըսաւ. թերեւս բաներ մը գիտէք, բայց...

Ճէնիսըն ընդմիջեց զայն ծիծաղով մը որ դարձեալ անհաճոյ թուեցաւ Տիկինին։

— Լսեցէք, Տիկին, ես բայց խօսող մէկն եմ, ըսաւ. պէտք է ձեզի հետ ալ այդպէս վարուիմ. լաւ ուրեմն... Ալֆրէտ Ճէքինի մեռած գիշերը ժամը տասին իրեն հանդիպեցաք Լինտսէյի Կարտընսի արեւմտեան անկիւնը, մինչ մօտակայ գինետուն մը գացիք. անկիւն մը նստաք, կէս ժամ մնացիք այնտեղ եւ մտերմական խօսակցութիւն մը ունեցաք, յետոյ միասին մեկնեցաք...

Ճի՞շդ եմ, Լէյտի Զիլ։

Ճէնիսըն յաղթական արտայայտութիւնով մը նայեցաւ անոր, կարծես սպասելով որ անիկա խոստովանէր իր պարտութիւնը։ Բայց տիկինը գլուխը թօթուեց եւ ըսաւ.

— Կրնայ ըլլալ որ տեղեկութիւններ առած էք, բայց ապացոյց չունիք...

— Օ՜հ, կը սխալիք, տիկին, ապացո՞յց...

Ու խնդալով գրպանէն հանեց այն թուղթի կտորը զոր գտած էր Քարթըրայթ Կարտընսի մայթին վրայ եւ գուրգուրանքով կը պահէր տակաւին։

ԳԼՈՒԽ 7րդ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԼՈՒԷ

Այդ տեսակցութեան ընթացքին [...] բոլորդ անգամ ըլլալով Ճէնիսըն [...] որ Լէյտի Զիլ հետզհետէ ուժգին [...] տայայտութիւն մը կը ստանար, [...] բակշէռ բան մը կար անոր դէմքին [...] րայ, ու երբ տղան իրեն երկնցուց [...] մաթկուած թուղթը, բերանը բաց [...] նաց. ձայնը փսփսուք մըն էր [...] երիտասարդը հասկցաւ որ անիկա [...] կսեր էր վախնալ։

— Ո՞ւր գտաք այս թուղթը, [...] պեց Լէյտի Զիլ, ո՞ւր, ինչպէ՞ս...

Ճէնիսըն խնամքով ծալլեց թուղ[...] թին կտորը եւ գրպանը դրաւ դար[...] ձեալ։

— Ըսի ձեզի թէ բաց խօսող [...] եմ, Տիկին, ըսաւ հանդարտօրէն [...] խօսքս պիտի յարգեմ. բայց [...] առաջ, ասիկա ձեր գիրն է, այնպէ[...] չէ՞...

— Ըսենք թէ իմ գիրս է, ուրե՞մ...

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R.C. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԻԼԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
5
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
5 Aout
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2565

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՋԱՐԴԱՐԱՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Քանի որ մեր անունն ելած է իբրեւ բարբարոս, գազան, արիւնածարաւ բորենի, ճիւաղ, գիշատիչ, աւարառու եւն., թոյլ տուէք որ յայտարարեմ մեր ցեղին յատուկ անպատկառութեամբ, — այլ եւս չենք վախնար ձեզմէ…

— Ըսել կ'ուզէք թէ քանի որ մէկ միլիոն կոտորեցիք եւ «քաղաքակիրթ» աշխարհին ջերմ գնահատութեան արժանացաք, իսկ մնացեալը անտէր կը թափառի ի սփիւռս աշխարհի…

— Ո՛չ, ո՛չ, մէկ միլիոնը եւ աւելին ջարդելէ վերջն ալ, մեր մտահոգութիւնը չէր փարատած: Մենք միայն եօթէն մինչեւ եօթանասուն տարեկան արուն եւ կիներուն մեծ մասը ջարդելով չգոհացանք: Այդքանը Սուլթան Համիտն ալ կրնար ընել: Մենք աւելի վարպետ միջոցներ հնարեցինք, ձեր արմատը ցամքեցնելու համար: Ջարդելիքը ջարդելէ յետոյ, անոնց շարժուն եւ անշարժ ստացուածքները գրաւելէ յետոյ, մնացեալը անօթի – ծարաւ, բոպիկ եւ տկլոր քշեցինք դէպի անապատները, դէպի աշխարհի բոլոր ծովերն ու ցամաքները: Եւ սակայն, դարձեալ անհանգիստ էինք,— «հապա՞ եթէ վաղը…»: Տասը տարին բաւական եղաւ, որպէսզի մեր այդ մտահոգութիւնն ալ փարատի: Ա՛լ վախ չունինք ձեզմէ, գոնէ երկար ատենի համար:

— Անշուշտ անոր համար որ լաւ չէք ճանչնար այս ժողովուրդը, մանաւանդ անոր մնացորդացը…

— Ընդհակառակն. ճի՛շդ այդ է որ ըսել կ'ուզէի: Մի՛ կարծէք թէ դուք մեր երկրէն հեռացած ըլլալով, մենք այլ եւս հնարաւորութիւն չունինք հետեւելու ձեր կեանքին: Մինչեւ Կրօէնլանտա կամ Հրոյ Երկիրն ալ երթաք, մենք աչք–ականջ լարած կը հետեւինք ձեր կեանքին: Արտասահմանի ձեր պատմութիւնը գաղտնիք չունի մեզի համար: Անշուշտ չէք սպասեր որ ձեզի պատմեմ թէ ի՛նչպէս կը հետեւինք: Մենք ձեզի պէս «ապտալ» չենք: Միայն ձեր թերթերն ու գիրքերը բաւական են մեզ օրը օրին լուսաբանելու: Տասներկու տարի անցած է ձեր վերջին գաղթէն ի վեր, եւ մենք այսօր այնքան բան գիտենք, այնքան պաշար հաւաքեր ենք որքան պիտի կրնայինք եթէ մեր մէջն ըլլայիք: Ձեր կուսակցական կռիւները, ձեր պառակտումները, ձեր ներքին ճակատները, հատուած – հատուած, խմբակ – խմբակ պայքարները, փոխադարձ վարկաբեկումները, բոլոր երկիրներու ոստիկանութեանց առջեւ պարզուած տեսարանները, հիւրընկալ երկիրներու իշխանութեանց բռնած դիրքը ձեզի դէմ,— այս բոլորը կը թեթեւցնեն մեր մտահոգութիւնները: Մեր գլխաւոր մտմտուքն այն էր թէ, ինչ որ ալ ըլլայ, Հայերը անքակտելի զանգուած մը կը կազմեն գոնէ նուիրական, հիմնական հարցերու մէջ: Մանաւանդ որ վրէժ ունին եւ հատուցում կը պահանջեն: Մինչդեռ, տասը տարի ալ չդիմացաւ ձեր միացեալ ճակատը: Դուք մեր տեղն ըլլայիք, չը՞ պիտի ուրախանայիք, իբրեւ մահացու թշնամիներ:

— Խնդացէք որքան կ'ուզէք. երբ վճռական ժամը հասնի, այս ժողովուրդին ամէնէն «պաշըպօզուք»ն իսկ այնպիսի անակնկալներ կը ստեղծէ որ…

— Ժողովուրդներու կեանքին մէջ վճռական ժամերը մէկ օրէն միւսը չեն ծնիր, այլ կը պատրաստուին լուրջ եւ յարատեւ աշխատանքով: Օսմ. Սահմանադրութեան եւ զինադադարի շրջանին ալ դուք այդպիսի ժամերու, հրաշքներու կը սպասէիք, իսկ մենք… «Օսմանը թավշանը արապա իլէ ավլար»: Աւելի լա՛ւ, շարունակեցէք այսպէս, եւ շատ չանցած, մենք ձեր գոյութիւնը եւ անունն ալ կը մոռնանք:

— Ձեր պատահական յաղթանակները չափազանց չփացուցած, լրբացուցած են ձեզ: Մենք այնպիսի թաքուն ուժեր ունինք որ…

— Շարունակեցէ՛ք, շարունակեցէ՛ք այսպէս: Երբ ազգային խորհրդանշան մը յարգելու չափ իսկ արժանապատուութիւն չունիք, երբ ձեր մէկ միլիոն մեռելներուն այնքան պատիւ չէք ըներ որքան մենք՝ Եօզկատի նահատակ (ջարդարար) Քէմալի կամ Թալէաթի մահուան տարեդարձին առթիւ… Սպառնացէք որքան որ կ'ուզէք: Մենք շատ բան սորվեր էինք 1908–1914, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին. բայց ինչ որ տեսանք ու սորվեցանք 1921էն մինչեւ այսօր, ինչ որ կ'իմանանք ամէն օր, արտասահմանի ձեր կեանքի եւ գործունէութեան մասին, օ՜հ, օ՜հ… Բանակ մը գաղտնի գործակալ ղրկած ըլլայինք, չպիտի կրնային այսքան կազմալուծել, դէմ դիմաց հանել, փոխադարձաբար բզքտել, ծիծաղելի եւ անզօր դարձնել ձեզ, որքան եղաւ ձեր ձեռքով ու խելքով: Քիւրտերուն չէիք հաւներ, մեզ ալ շարունակ «լէպլէպիճի» կ'անուանէիք, իսկ հիմա ի՞նչ անուն կուտաք արտասահմանի ձեր կեանքին: Ամէն պարագայի մէջ, մենք երախտապարտ ենք այս ինքնաբեր ծառայութեան համար: Մեր երազին մէջ իսկ չպիտի կրնայինք տեսնել այս օրը…

— Ձեր բոլոր տեսածներն ու լսածները արտաքին կեղեւներն են: Կրնաք խնդալ ձեր ուզածին չափ, բայց վերջին խնդացողը…

— Մխիթարուեցէ՛ք, մխիթարուեցէ՛ք անուշ պատրանքներով: Ինչպէս կ'երեւայ, դուք ազգերու պատմութենէն ալ «պէխապէր» էք: Ձեր այսօրուան վիճակը կատարեալ «պայրամ» է մեզի համար: Աւելին չենք ուզեր: Մնացեալը ձեզի պահեցէք, ճառ խօսելու եւ յօդուած գրելու համար: Մենք այլ եւս վախ չունինք ձեզմէ… Ջարդին պակասը ինքնիրեն կը լեցուի. ա՛լ ինչո՞ւ հոգ ընենք: Տասը տարի ալ, եւ արդէն փոշիացած կ'ըլլաք, դուք ձեր ձեռքով:

— Ձեր նախահայրերն ալ այդպէս կ'երազէին, հալածելով, հարստահարելով, պարբերաբար կոտորածներ սարքելով, եւ սակայն…

— Այն ատեն դուք հող ունէիք, տուն – տեղ ունէիք, քանի՛ ջարդէինք, դուք ոտքի կը կանգնէիք: Ի՞նչ ունիք հիմա, աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ ի՞նչ կրնաք ընել, քանի որ այսօր ոխերիմ թշնամի դարձեր էք իրարու, խմբակէ խմբակ… Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԿՏԱԿԸ ԿՈՐՍՈՒԱ՞Ծ Է

»»»..«««

ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄ՝ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինտէնպուրկի կտակը գտնուած չըլլալով, հաւանական է որ յուղարկաւորութիւնը կատարուի ոչ թէ Թանէնպէրկի, այլ Նէօտէքի մէջ: Նախագահը առժամաբար պիտի թաղուի հոն, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ: Գնդ. Օսկար, Հինտէնպուրկի որդին եւ հանգուցեալին անձնական քարտուղարը կը փնտռեն կտակը: Աչքի առջեւ չունենալով նախագահին գրաւոր կամքը, անոր ընտանիքը կ'ընդդիմանայ Թանէնպէրկի աշտարակին մէջ թաղելու որոշման, որովհետեւ Հինտէնպուրկ իր մահէն առաջ կ'ուզէր թաղուիլ հօրենական կալուածին մէջ, իր նախահայրերուն քով: Եթէ վերջին պահուն նոր որոշում մը չտրուի, յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի մտերմական շրջանակի մէջ: Այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին կառավարութեան եւ Հինտէնպուրկի ընտանիքին միջեւ:

Նախորդ փոխ – վարչապետ Ֆօն Փափէն, որ այժմ Վիէննայի լիազօր դեսպան նշանակուած է, Նէօտէք երթալով, երկիւղածութեամբ ծունկի եկաւ Հինտէնպուրկի դագաղին առջեւ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ թղթակիցներու.

— «Թէեւ Հինտէնպուրկի պաշտպան ձեռքը այլեւս չառաջնորդեր Գերմանիոյ ճակատագիրը, բայց անոր ոգին մեզի հետ է: Թէեւ դարաշրջան մը կը վերջանայ իրեն հետ, բայց ճիշդ է որ միայն հոգիի մեծ յատկութիւնները կը յատկանշեն բոլոր ժամանակներու մեծ վարիչները եւ ժողովուրդին կը ցուցնեն ճամբան: Ոչ ոք Ատոլֆ Հիթլէրի չափ կրցած է ճանչնալ Հինտէնպուրկի պատմական գործը եւ մեծութիւնը: Առաջնորդը՝ նոր Գերմանիոյ եւ պահապանը ամէնէն ազնիւ աւանդութեան, Ատոլֆ Հիթլէր պիտի շարունակէ այն գործը որուն նուիրուած էր հանգուցեալ մարաջախտը»:

⁂ Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զանազան ենթադրութիւններ ընել Հիթլէրի նոր տնօրինութեանց մասին, որոնց համաձայն դարձաւ Առաջնորդ–վարչապետ Գերմանիոյ: Անշուշտ օգոստոս 19ի հանրաքուէն ալ ուրիշ արդիւնք չպիտի ունենայ եթէ ոչ հաստատել տրուած որոշումը: Մանաւանդ որ, բանակը անմիջապէս հաւատարմութեան երդում ըրաւ: Կ'ըսուի թէ փոխ-վարչապետի պաշտօնը պիտի վարէ Ռուտոլֆ Հէսս, որ Հիթլէրի մտերիմն է:

Ֆրանսական մամուլը յոռետես ենթադրութիւններ կ'ընէ ապագայի մասին, անստոյգ համարելով Գերմանիոյ կացութիւնը: Այս առթիւ, դիտել կուտան թէ թշուառութիւնը ահռելի համեմատութիւններ ստացած է, հակառակ բոլոր ձեռնարկներուն: «Թան» պետական հարուած մը կը նկատէ վարչապետի եւ հանրապետութեան նախագահի պաշտօններուն միացումը մէկ անձի վրայ եւ Հիթլէրի ճակատագիրը կը կապէ բանակին հաւատարմութեան հետ: Այս թերթին կարծիքով, Հիթլէր այնքան ծանր հոգեր ունի երկրին մէջ որ, չպիտի ուզէ յախուռն գործեր կատարել երկրէն դուրս:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիական կառավարութիւնը ձերբակալել տուաւ Տոլֆուսի սպանիչին Փլանէթթայի փաստաբանը, Տոքթ. Ֆիւրէր, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից յուլիս 25ի դաւադրութեան: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով անոր բնակարանին մէջ, վտանգաւոր թուղթեր գտաւ:

Մասնաւոր ատեանը մահուան դատապարտեց ամբաստանեալ մը եւս, Հէօնեչ, որուն քով պայթուցիկներ գտնուած էին: Վճիռը վերածուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան:

Վարչապետ Շուշնիկ շնորհակալութեան գիր մը ուղղեց բանակին, որ յաջողած էր զսպել վերջին ըմբոստութիւնը:

⁂ Լինցի մէջ ձերբակալուեցաւ հիթլէրական երկրորդ սուրհանդակ մը, որ Գերմանիայէն կուգար եւ հրահանգներ կը բերէր Աւստրիոյ ընկերներուն համար: Իր վրայ գտնուած թուղթերէն կը հետեւի թէ ծրագիր կար գրաւելու Լինցի բոլոր հանրային շէնքերը: Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Ինսպրուքի ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ ահաբեկիչներու խումբ մը, որ կը բաղկանայ 15 հոգիէ եւ որ մասնաճիւղեր ունի ուրիշ նահանգներու մէջ: Քանի մը հոգի ձերբակալուած են: Կազմակերպութիւնը հրահանգներ կը ստանար Միւնիխի աւստրիական կեդրոնէն: Բոլոր հրամանները կատարուած էին: Ահաբեկիչներուն եւ անոնց ազգականներուն ամէն ապահովութիւն տրուած էր Գերմանիա փախչելու համար: Եթէ ահաբեկիչները վրիպէին կամ դաւաճանէին, պիտի սպաննուէին իրենց պետերուն կողմէ: Ինսպրուքի ցուցահանդէսի սրահը վերածուեցաւ առժամեայ բանտի: Արդէն իսկ հոն փոխադրուած են 700 հիթլէրական ամբաստանեալներ:

Լրտեսի մը դատապարտութիւնը

Լեհ լրտես մը, Սթանիսլաս Քրաուս, հինգ տարի բանտարկութեան եւ 500 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Փարիզի մէջ, համաձայն պատժական օրէնքի 14րդ յօդուածին: Դատապարտեալը լրտեսութիւններ կատարած էր ֆրանքօգերման սահմանին վրայ, մեղսակցութեամբ Ֆրանսացի սպաներու: Դատարանին մէջ խոստովանեցաւ թէ Լեհաստանէն փախած էր ոճիր մը գործելէ յետոյ, եւ երբ Պերլին հասաւ, ստիպեցին լրտեսական ծառայութիւններ մատուցանել: Փարիզի մէջ, ոստիկանութիւնը եւ սպաներ յաջողեցան ծուղակը ձգել զինքը, երբ կը պատրաստուէր 5000 ֆրանքի գնել զինուորական գաղտնիք մը:

Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին

Պաղեստինի առեւտրական տեղեկատուն հրատարակեց ներգաղթի վերջին վիճակագրութիւնը:

Համաձայն այս տեղեկագրին, 1933ին Պաղեստին գաղթած են 41,891 հոգի, որոնց 38,656ը Հրեաներ են, իսկ մնացեալը զանազան ազգեր: Այս թիւէն 29,100 հոգի (27,862 Հրեայ) արձանագրուած են իբրեւ գաղթական, իսկ միւսները իբրեւ առժամեայ այցելուներ: Հրեայ գաղթականներէն 1685 հոգի հողագործներ են, 3000 հոգի՝ հասարակ բանուորներ, 1814 հոգի առեւտրական, սեղանաւոր, խանութպան, 5000ը որակեալ արհեստաւորներ, 1430ը ազատական ասպարէզներու կը հետեւին (516 բժիշկ, վիրաբոյժ, ատամնաբոյժ, 280 ճարտարագէտ եւ ճարտարապետ), 586 ուսանող:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ

Առեւտուր մը եւս:

Անշուշտ կարդացիք ոստիկանական վերատեսուչին զեկոյցը եւ լրացուցիչ յայտարարութիւնները:

Պաշտօնապէս արտօնուած է կազարգել դիմակներ շինել եւ ծախել, համաձայն կառավարութեան սահմանած պայմաններուն:

Խիստ քննութիւն պիտի կատարուի խանութներու մէջ, որպէսզի կասկածելի ապրանքներ չծախուին:

Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած գործիքը գնելու:

Ուրեմն, բանուկ առեւտուրի մը պիտի վերածուի կազարգել դիմակներու արտադրութիւնն ալ: Մանաւանդ որ, միշտ նորանոր տեսակներ պիտի հնարուին, եւ հինները անպէտ կամ «տէմոտէ» պիտի դառնան:

Եւ միայն կազարգել դիմակներ չէ որ պիտի ծախուին, այլեւ ձգախէժէ զգեստներ, որպէսզի մարմինը պաշտպանուի ո՛ր եւ է վտանգի դէմ:

Թերթերը կը գրեն թէ՝ ապսպրանքներ սկսած են տեղալ:

Ուրիշներ ալ՝ կը ծաղրեն ե՛ւ դիմակը ե՛ւ ձգախէժէ զգեստը, բացէ ի բաց յայտարարելով թէ ո՛ր եւ է միջոց անզօր է թունաւոր կազերու չարիքին դէմ:

Եւ կ'առաջարկեն խափանել բուն չարիքը,— պատերազմը, որուն համար կը պատրաստուին այս բոլոր կազերն ու դիմակները:

Անշուշտ ամէնէն կարճ եւ խելացի ճամբան այս է:

Բայց, ինչո՞ւ այս վիճակին պիտի հասնէր աշխարհը, եթէ մարդիկ վարժուած ըլլային միշտ կարճ եւ խելացի ճամբան ընտրելու…

Ահաւասիկ ճիշդ քսան տարի կ'ընէ, երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը, ահ ու սարսափի մատնելով ամբողջ աշխարհը:

Տասը միլիոն մարդ կոտորուեցաւ այդ պատերազմին մէջ, եւ սակայն մարդիկ խելքի չեկան:

Կ'ուզէի՞ք իմանալ իւրաքանչիւր ազգի մարդկային կորուստը՝ զատ – զատ (հայ ժողովուրդը դուրս կը մնայ աշխարհի բոլոր հաշիւներէն, ինչպէս օրէնքներէն):

Դաշնակիցներ, Ֆրանսա (միայն սպանեալ) 1,391,000:
Անգլիա 682,000,
Անգլ. գաղութներ 187,000,
Մ. Նահանգներ՝ 70,000,
Իտալիա՝ 750,000,
Պելժիա՝ 41,300,
Ռուսիա՝ 1,700,000,
Ռումանիա՝ 250,000,
Սերպիա՝ 380,000:
Միւս ճակատէն.—
Գերմանիա՝ 1,950,000,
Աւստրիա – Հունգարիա՝ 1,542,000,
Պուլկարիա՝ 100,000,
Թուրքիա՝ 350,000:

Ուրիշ պատկեր մը.— Մեծ Պատերազմին շնորհները եղած են.—
Տասը միլիոն սպանեալ.
Տասներինը միլիոն վիրաւոր.
Տասը միլիոն հաշմանդամ.
Եօթը միլիոն գերի.
Ինը միլիոն որբ.
Հինգ միլիոն այրի.
Տասը միլիոն գաղթական:

Արդ, քսան տարի վերջը օդանաւը, թունաւոր կազերը, «մահուան ճառագայթները» եւ ուրիշ բազմաթիւ հրէշային գիւտեր այնպիսի կատարելութեան հասած են որ… Աստուած անգամ չի կրնար նախատեսել նոր պատերազմի մը հետեւանքները:

Այս պայմաններուն մէջ, կազարգել դիմակը պիտի ծառայէ միմիայն գործարանատէրերն ու խանութպանները հարստացնելու:

Մէկ ալ՝ «սնօպ»ները ու «ազնուական»ները ոգեւորելու.— «ես ունիմ, դուն ալ ունի՞ս»…

Ամէն պարագայի մէջ, մենք «հայմաթլոս»ներս իրար անցնելու եւ աճապարելու պէտք չունինք:

Մենք շատո՜նց վարժուած ենք աշխարհի բոլոր կազերուն,— արտասուաբեր, հեղձուցիչ, թմրեցուցիչ, բշտեցնող, փռնգտացնող, փսխեցնող եւ… «տին – իման» մոռցնող:

ՎԱՀԷ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ բարերար Կարապետ Մելքոնեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ յուլիս 25ին, Աղեքսանդրիոյ մէջ, նախագահութեամբ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք.ի:

Կարապետ Մելքոնեան եւ իր հանգուցեալ եղբայրը Գրիգոր, իրենց ամբողջ հարստութիւնը տարիներ առաջ կտակած էին ազգին: 1925 դեկտ. 28ին, նուիրատուութիւնը պաշտօնապէս կը փոխանցուի Բարեգործականին: Համաձայն կնքուած պայմանագրութեան, Մելքոնեան ծխախոտի գործարանին հաշուեյարդարի ամբողջ գումարը վերածուեցաւ արժեթուղթերու եւ յանձնուեցաւ անգլ. եւ ամերիկեան դրամատուներու: Տարեկան հասոյթը այսպէս բաժնուած է.— Որոշ գումար մը՝ Նիկոսիոյ մէջ 500 որբեր պահելու համար: Տարեկան 1000ական ոսկիներ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքութեանց, 500 Ազգ. Հիւանդանոցին, 3000՝ Երեւանի համալսարանի հայագիտական ճիւղին:

Եթէ այս բոլորէն յետոյ տրամադրելի գումար մնայ, Կիպրոսի մէջ տպարան մը պիտի հիմնուի, հայերէն դասագիրքեր եւ այլ երկեր հրատարակելու համար:

Բանկալթիի գերեզմանատունն ալ աւար

»»»..«««

ԴԱՏԸ ՉՎԵՐՋԱՑԱԾ՝ ԿԸ ԾԱԽԵՆ…

Պոլսոյ «Ագշամ» լրագիրը կը գրէ (31 յուլիս).

— «Դատարաններու ամառնային արձակուրդին լրանալէն վերջ պիտի շարունակուի Պոլսոյ քաղաքապետութեան եւ Հայոց Պատրիարքարանի միջեւ գոյութիւն ունեցող Ս. Յակոբի (Բանկալթիի գերեզմանատան) դատը՝ որ այլ եւս իր վերջին փուլին հասած է: Դատարանը՝ թէ վճռաբեկ ատեանի բեկանումին հպատակելու եւ կամ թէ իր նախորդ որոշման վրայ պնդելու պարագային, կասկած չկայ թէ գերեզմանատան գետինը քաղաքապետութեան պիտի փոխանցուի:

Երբ այս գետինը թափուի Վարչութեան կողմէ թաղապետութեան անունին արձանագրուի, անմիջապէս անոր քարտէսը պատրաստուելով, քաղաքապետութիւնը մասերու պիտի բաժնէ եւ ծախու պիտի հանէ այս գետինը: Քաղաքապետութիւնը ճիշդ չի գտներ այս տեղը Պոլսոյ մէջ նոր կառուցուած թաղերու նման իրարու կցուած եւ բարձր ափարթմաններ ունեցող թաղամասի մը վերածել: Բանկալթիի գերեզմանատան հողին վրայ շինուելիք նոր շէնքերու ձեւը պիտի ճշդուի վերջնապէս, Պոլսոյ յատակագծին պատրաստութենէն յետոյ: Քաղաքային ճարտարագէտները կը պնդեն Պոլսոյ կարգ մը մասերուն մէջ պարտէզներով շրջապատուած սիրուն տուներ շինելու մասին: Հաւանաբար Բանկալթիի գերեզմանատան գետնին վրայ ալ այդ տեսակ թաղ մը կառուցուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Հոգիներ կան, որոնք հակառակ իրենց անչափելի հեռաւորութեան՝ իրենց ներկայութեան վճիտ անհատականութիւնը անդադար կը հպեն մեր ինքնագիտակցութեան ենթահողին: Ասոնցմէ էր հանգուցեալ Հ. Արսէն Ղազիկեանը, Վենետիկի սքանչելի վաստակաւորը, որ տրտում օր մը հեռացաւ մեզմէ, իր ետին ձգելով խոշոր պարապի մը ահաւորութիւնը:

Զգեց հոգը գրեթէ անաղմուկ. ամփոփուած տարօրէն լռութեան մը մէջ, որ ոչ երկնային էր եւ ոչ ալ այս աշխարհէն: Իր մահուան լուրը տարածուեցաւ արագօրէն. ու հայ մամուլը զբաղեցաւ երկարօրէն. վասնզի արժանի էր մեծարանքի մը՝ որուն ան հասած էր իսկական Հայու ժրաջան աշխատութիւնով, եւ օրինակելի յամառութեամբ: Գրական աշխատանքը անոր համար դարձած էր անխուսափելի պահանջ մը: Պէտք էր տեսնել այդ աննման հսկան, իր եռանդի պահերուն: Մտքի եւ մարմնի տառապահոտ պրկում մը, իմաստուն եւ թափանցող աչքերու անսովոր կայծկլտում, փայլատակուած՝ ներաշխարհի ապրումի մը ազնուական ներշնչող առաքինութեամբ: Հոն, գրասեղանին առջեւ, հսկայ մարմինը ծռած գրչին վրայ, լայնախոհ ճակատը քիչ մը ժողուած եւ մտահոգ, ու գաւառացիի իր բարի դէմքին վրայ մելամաղձոտութեան նրբին շղարշը միշտ ներկայ:

Սիրալիր ծայր աստիճան, համակերպող եւ անփութօրէն խոնարհ, բայց գիտակից իր արժանիքին:

Ով որ կարճ ժամանակի մը մէջ միայն լսած էր անոր զուարթ խօսակցութիւնը՝ անշուշտ զայն ճանչցած էր ու սահմանած իբրեւ պայծառ լոյսերով յօրինուած հոգի մը: Այսպէս չէր սակայն: Անոր ներսը կային տրտմութեան խոշոր ալիքներ: Ես զգացած եմ այդ տրտմութիւնը անոր մէջ, ու այդ վիպական բանաստեղծի մերթ անբացատրելի եւ կամ քմահաճ այլափոխումը չէր: Վարակիչ բան մը կար երբեմն անոր թաւ ձայնին մէջ, աներեւելի բան մը, որ իմ մէջ կ'արթնցնէր նոճիի սարսուռներ եւ ձմեռնային ստուերներու այլամերժ այլափոխումներ: Ծանր ու պարտադրիչ մտահոգութիւն մը, որ ինծի մնաց գաղտնիք՝ թառած էր անոր շրթներուն, բայց երբեք, երբեք չյայտնեց ինծի: Մտահոգութիւն մը՝ որ դարձած էր գրեթէ մղձաւանջ. այն մղձաւանջներէն՝ որ կը փոխեն դիմագծին սովորական նրբութիւնը, տալով անոր ներհայեցողութեան պատկառելի կախարդանքը:

Շեշտօրէն օժտուած սրամտութեամբ եւ հաճոյակատարութիւն արթնցնել ցանկացող գրեթէ մանկունակ մտայնութեամբ մը՝ անոր ներսի մարդը կը քալէր համաշխարհային գրականութեան վաստակաւորներու կողքին: Մինչ անոր նայուածքը կը հրջէր բնութեան վրայ, պարուրուած վերացումով մը՝ հոգին արթուն՝ կը քրքուէր ովկիանի ալիքին: Ամէնէն զուարթ պահը վայրկենապէս կը յաջորդէր մտածումին, ու ասկէ ան կը յանձնուէր աշխատանքին, որմէ յոգնել չէր գիտեր, եւ որմէ պիտի չէյնար երբեք յագեցած:

Կ'աշխատէր չարունակ, որովհետեւ չէր գիտեր մնալ անաշխատ: Գրիչը անոր մատներուն մէջ դարձած էր վեցերորդ մատ մը, որ կը հպէր Լէոփարտիի, Տանթէի, Թասսոյի, Մանծոնիի եւ այլ շքեղ ստեղծագործողներու հատորներուն, հայացնելով զանոնք այնպիսի վարպետութեամբ, եւ արագութեան այնպիսի հաւասարակշիռ ներդաշնակութեամբ մը՝ որ կ'անցնէր զարմանալիին սահմանները: Հակառակ ըլլալուն վերջին ծայր բծախնդիր իր թարգմանութիւններուն մասին, հազուադէպ էր գտնել սրբագրութիւններ: Գլխագիր պատճառ մը անշուշտ իր թարգմանութիւններուն խոշոր թիւին:

Ունէր կորուկ, չեշտակի զարնող ոճ մը, ըլլայ քերթուածի կամ արձակի մէջ: Բութերու մէջ կը սեղմէր նախադասութիւններու երկարութիւնը, սիրելի ներդաշնակութեան մը հոլովոյթով: Անոր ոճը, օրօրող, զգայնիկ, հեշտութիւն սփռող ոճ մը չէր անշուշտ: Գեղեցիկ աւելորդաբանութիւններէ եւ անօգուտ պերճանքներէ հեռու՝ կ'ընտրէր բառերու մերթ իրար հրող, իրարու փաթթուող փունջերը: Պրկումի, սեղմումի, ոստումի առողջ զգայնութիւն մը արթնցնողի մօտիկ բան մը կար վարպետին ոճին մէջ:

Ընթերցողը, մանաւանդ անձը ճանչցող ընթերցողը, պիտի կրնար առանց դժուարութեան, գտնել որոշ զուգահեռական մը ոճին եւ անձին միջեւ: Թուղթին վրայ փռուած անխօս նախադասութիւնը, շատ կը նմանէր անոր խօսակցութեան սրամիտ թաւալումին, եւ շրթներու ծայրին ուրուագծուող ժպիտը, գրեթէ միշտ անպակաս անոր նշանաւոր բութերուն հարուածներն էր:

Այս ոճը, զոր վարդապետը որդեգրեց հոգեւոր գիտի մը պէս՝ պահեց թէ իր թարգմանութիւններուն եւ թէ իր անձնական երկերուն մէջ: Օժտուած սքանչելի կարողութեամբ մը, որ է աներեւակայելի դիւրութեամբ թափանցել տարբեր գրական խորքի եւ ձեւի պատկանող հեղինակներու հոգեկանութենէն ներս՝ անոր ապահովեց պատկառելի յաջողութիւն մը: Իր անձը կը կերպարանափոխէր հեղինակին վրայ, կը նոյնանար անոր հետ կ'ապրէր զայն որոշ շրջանի մը մէջ, ու յետոյ կը դառնար թարգմանիչ Լէոփարտիի մը կամ Ուկօ Ֆոսկոլօ մը: Անշուշտ այս պարագաներուն մէջ ան կը գործածէր հոգական իմացականութիւն մը, որ խոր էր, անեղծ եւ անսեթեւեթ:

Դժուար չէ նշմարել թէ ինչ անսովոր կշռոյթի, ստեղծագործութեան համանման աճումի ինչ տարողութեամբ ան կը քալէ քովիկէն իր ընտրած հեղինակներու թարգմանելիք երկերուն: Իր թարգմանութիւններուն գլուխ գործոցը կարելի է նկատել Թասսոյի «Երուսաղէմ ազատեալ»ը, որ ընծայած էր վարդապետին խոր յուզումի եւ արցունքի պահեր: Ան կը սահի իւրաքանչիւր տողի վրայէն հեղինակին բազկերակի համաչափ զարկին առնթեր: Ստորակէտը նոյն բառին ետեւ, եւ հայկական «արեւահամ» բառը տողին նոյն անկիւնը իր գիրքը բռնած: Տարօրինակ չէ՞ք գտներ այս պարագան: Դժուար յաղթութիւն մը անշուշտ թարգմանութեան արուեստին մէջ: Տեսակ մը ջերմաչափ, որով կարելի է չափել արուեստագէտ թարգմանիչի մը հասած բարձունքը: Դնենք Հ. Արսէնը Բագրատունիին քով: Անոնք ուրախ պիտի ըլլան այդ մերձեցումով:

Աւելի նուազ բանաստեղծ էր քան Բագրատունին, բայց, ըստ իս, ոչ աւելի նուազ արուեստագէտ: Անշուշտ բանաստեղծ ըլլալը չապահովեր պարտադրող արուեստագէտ անհատականութեան մը գերիշխանութիւնը: Շէլլին աւելի արուեստագէտ էր քան Պայրընը, Վարուժանը աւելի քան Մեծարենցը կամ Դուրեանը: Վերջիններս, այսինքն Պայրընը, Մեծարենցն ու Դուրեանը ըլլալով հանդերձ աւելի որոշ, ծնած, լայնացած բանաստեղծ խառնուածքներ:

Հ. Արսէնի մէջ բանաստեղծութիւնը կար իր բոլոր տուեալներով, բայց չկար մարմին տալու վերջին թափը, եթէ ոչ բարակ երանգով մը: Չկար ստեղծելու այն հզօր շունչը՝ որ կ'արժէ, եւ որ ինծ կը թուի ըլլալ ներսի հովի պատառէ մը յարատեւօրէն շարժուն թափիչէ զօրութիւն մը: Այս պակասը վարդապետին քով: Բագրատունին, համեմատաբար աւելի շեշտուած ունէր, բայց պէտք չէ չափազանցել, վասնզի դժբախտաբար ամէն վարդապետ Ալիշան չէ:

Համեստ բանաստեղծ մըն էր Բագրատունին, հանդերձ իր խոշոր հատորով: Բայց կատարեալ արուեստագէտ մը: Պիտի համարձակէի ըսել ուսումնասիրուած, աշխատուած քերթող մը՝ օտարազգի մեծերուն շունչով:

Հ. Արսէն չտուաւ մեզի «Հայկ Դիւցազն»ի նման գործ մը: Սակայն, լսած եմ իր բերնէն, թէ յօրինած քերթուածներէն մին, չհրատարակուած դեռ, իսկական, մելանոյշ բանաստեղծութիւն մըն էր: Մտերմօրէն կը խոստովանէր ինծ, թէ լաւագոյն նկատած էր ըլլալ օգտակար, արժանի թարգմանիչ մը՝ քան երկրորդական ստեղծագործող մը:

Եթէ շատեր, ապրողներուն մէջ, յուսահատօրէն փարած են ոտանաւոր գրելու կախարդական տեսիլքին, ու չեն ուզեր զայն ձգել որ եւ է կերպով, հակառակ իրենց անկարողութեան՝ թող նկատի առնեն այս պարագան: Շահեկան է եւ մանաւանդ մարդկային:

Պիտի ընեմ կարճ շեղում մը նիւթէն, անոր համար որ կը հետաքրքրէր նաեւ հանգուցեալ վարդապետը: Մեր ամսաթերթերն ու օրաթերթերը կը հրամցնեն քերթուածներ: Չյագեցնող, հոգին չկշտացնող անսովոր առատութիւն մը ունին այս ոտանաւորներէն մեծագոյն մասը: Ինչպէս «Յառաջ»ի խմբագրին ուղղած նամակի մը մէջ կը գրէի, քիչ մը յուզուած, խօսքս ուղղելով ոմանց քերթուածներուն, թէ՝ «... Ուր բառերուն բռնակալ անմիտ գերիշխանութիւնը սպաննած է գաղափարին թշուառ դալկութիւնը ...», ճիշդ կը թուի հիմակ ալ, երբ յուզուած եմ ուրիշ բանով մը:

Հիւանդ քերթուածներ, անդամալոյծ արուեստով մը, ներշնչումի, կաղնիկաղ վերելքի մը թափով դաշնաւորուած, խժալուր: Կը զգացուի որ բանաստեղծը յոգնած է ու տժգունած, գրեթէ երկունքով մը տառապած, յանգեր եւ քառեակներ կազմելու մղձաւանջէն շարունակ մտրակուած ըլլալուն պատճառաւ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԱՂԿԻ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹԸ

Ո՞վ էր պատմողը, ի՞նչ առիթով էր պատմած, չեմ յիշեր: Անկէց ի վեր այնքա՛ն տարիներ են անցեր, որ մոռցած եմ, — յաճախ ի՛նչ լաւ է մոռնալը:

Ահաւասիկ, սակայն, այդ պատմութիւնը, փոշոտած՝ փոշիներովը տարիներուն, որ անցան:

×

Անկէց շատ ու շատ առաջ, — երբ տակաւին ծառերն ու ծաղիկները չունէին անուն, — լերան մը կուշտին, առուակի մը եզերքը, նուրբ ու երկար ոստերով, պայծառ ու կանանչ տերեւներով, վարսագեղ ու հովանաւոր ծառ մը կ'ապրէր միայնակ:

Ամէն գարնան, լերանը կուշտին, առուակի մը եզերքը կը բուսնէին շատ մը երփներանգ ծաղիկներ, գեղուհիներ, ամէնքն ալ իրարմէ աւելի սիրուն:

Ամէն գարնան, ծառն ալ, նոր աւիշով մը զօրացած, իր արդուզարդը կը փոխէր եւ այդ գեղուհիներուն առջեւ պճնելու, անոնց հետ դարպասելու կը սկսէր:

Ծաղիկները կը սիրէին այդ ծառը, որ իր զով հովանիով կը պաշտպանէր զիրենք արեւուն դեղնեցնող ճառագայթներէն, եւ յաճախ, թերեւս անոր աւելի մօտենալու համար, վրան կը փաթթուէին մեղկօրէն:

Այդ կողմերէն անցնող թռչունները կուգային թառիլ ծառին վրայ եւ անոր տարփանքը կ'երգէին, կ'երգէին ու կ'երթային: Զեփիւռը, մօտակայ լեռներու ծաղիկներուն բուրումովը ծանրաբեռն, ծառին անթիւ ճիւղերուն հետ կ'օրօրէր նաեւ անոր անհամար սէրերը, կ'օրօրէր ու կ'անցնէր:

Ամէն աշնան ծաղիկները, մէկիկ մէկիկ, կը խամրէին առանց ցաւի:

Ամէն աշնան ծառն ալ իր տերեւները կը թօթափէր, առանց տառապանքի:

Աշունները կը յաջորդէին աշուններուն, գարունները գարուններուն, կ'անցնէին առանց դառնութիւն մը ձգելու, եւ այսպէս կ'ապրէին ծառն ու ծաղիկները ուրախ ու զուարթ, թեթեւ ու հանգիստ, առանց բուռն հեշտանքներու, առանց դառն արցունքներու, ամէնքն ալ գոհ իրենց կեանքէն:

×

Նորէն գարունը եկեր էր, առուակին եզերքի ծաղիկները նորէն բացուեր էին:

Այդ գարնան՝ նոր ծաղիկ մը աւելցած էր հիներուն վրայ: Ո՞ր հովն էր բերած այդ նոր ծաղիկին հունտը, ուսկի՞ց էր բերած, մէկը չէր գիտեր: Միայն թէ ամէնքն ալ կը խոստովանէին որ այդ ծաղիկը միւս ծաղիկներէն աւելի գեղեցիկ էր, տարբեր շնորհ մը, ինքնուրոյն փայլ մը ունէր իր վրան: Եթէ միւսները գեղուհիներ էին, անիկա պերճուհի մըն էր պարզապէս, եւ այնքա՛ն գլխիչ ...

Ծառը այդ գարնան իր արդուզարդին մասնաւոր խնամք մը տարաւ, բացառիկ դալարով մը պաճուճուեցաւ:

Թեթեւ դարպասներու վարժուած ծառը խորունկ սիրով մը սիրեց նորեկ ծաղիկը, բոլորովին նուիրուեցաւ անոր, մոռցաւ միւս բոլոր ծաղիկները, իր տերեւները միայն անոր համար շուք ընել սկսան այլ եւս:

Այդ նորեկ ծաղիկն ալ, փոխադարձաբար, սիրեց ծառը, իր ամէնէն քաղցր բուրումները վերապահեց անոր, իր գեղեցկագոյն կարմիրովը շիկնեցաւ միայն անոր համար:

Այսպէս, շատ ու շատ գարուններ, ծառն ու ծաղիկը սիրեցին զիրար բուռն ու նախանձոտ սիրով մը, երանութիւններու ամէնէն աննիւթովը ապրեցան, եւ երջանիկ եղան, շա՛տ, խիստ շատ երջանիկ: Ահուն տենչանքներով գարնան սպասեցին, անօրինակ հեշտանքներով գարունը ապրեցան, եւ սակայն, ամէն աշնան, նորեկ ծաղիկը տխուր համակերպութեամբ մը կը բաժնուէր իր թերթիկներէն, մինչ ծառը կրծող կասկածի մը հառաչանքովը կը մերկանար իր տերեւներէն: Երկուքն ալ ապրուած վայրկեաններուն անխուսափելի տուրքն էր որ կը վճարէին: Եւ սակայն երջանիկ էին ծառն ու ծաղիկը:

×

Խռովե՛ր էր ամբողջ բուսական աշխարհը:

Ամէն ծաղիկ կը տրտնջար, ամէն ծառ կը գանգատէր: Իրենց ճակատագրին դէմ ընդհանուր դժգոհութիւն մը ծայր տուած էր բոյսերուն մէջ: Ամէնքն ալ իրենք զիրենք անիրաւուած կը զգային, դժբախտ ըլլալ կը կարծէին: Նոր, տարօրինակ, զարմանալի գաղտնիք մը բացատրուած էր իրենց, — գերագոյնց կեանքի մը լուրն իմացած էին, աւելի կատարեալ, աւելի հաճոյական, շատ աւելի անսահման հաճոյքներով ու շարժումով լեցուն, պէսպիսութիւններով հարուստ, անկախ եւ քմահաճ կեանքի մը, լաւագո՛յն կեանքի մը լուրը տարածուէր էր իրենց մէջ:

Կենդանիներու կեանքին լուրն էր որ հասած էր իրենց:

Չի գիտցուիր թէ այդ գաղտնիքը ի՞նչպէս յայտնուած էր բոյսերուն: Կը կարծուի որ շատախօս արտոյտը պատմած ըլլայ եղէգին, ու եղէգն ալ, հիւսիսէն ու հարաւէն փչած հովերուն տակ մէկ մը աջին, մէկ մըն ալ անդին հակելով, կրկնած ըլլայ չորս կողմի ծաղիկներուն:

Ինչ որ ալ ըլլայ, բոյսերը, այն խելօքիկ ու լռակեաց բոյսերը, յուզուած էին չափազա՛նց: Իրենք ալ, կենդանիներուն պէս, ազատ շարժելու, ուզածնուն պէս եւ ուզած տեղերնին երթալու եւ ապրելու կարողութիւնն ունենալ կը տենչային այլ եւս:

Ծաղիկը արդար չէր գտներ, որ իր վրայ միայն մէկ ծառ հիանայ: Կ'ուզէր իր գեղեցկութիւնը ցուցադրել համայն աշխարհի, կը փափաքէր բուրումնաւէտել հեռու հեռու երկիրները, ու կը տենչար որ իրեն դարպասէին բոլոր բոլոր ծառերը: Նորնոր աշխարհներ տեսնել, նորնոր արեւներէ այրուիլ, նորնոր հովանիներու տակ զովանալ, նորնոր զեփիւռներու գրգռումն առնել, նորնոր առուակներէ արբենալ, — ահա թէ ի՛նչ կ'ուզէր ծաղիկը:

Իսկ ծառը կը փափաքէր հովանաւորել ամբո՛ղջ աշխարհը, չէր գոհանար այլ եւս իր շուրջի այնքան շատ ծաղիկներովը, նոր ծաղիկներու մարմաջն ունէր, բովանդակ տիեզերքի ծաղիկներուն դարպասել կ'ուզէր: Անմատոյց տաքերուն՝ ձիւնոտ լեռներու կատարներուն մօտենալ, ձմրան ցուրտերուն՝ գաղջ երկիրներ երթալ, — ահա թէ ի՛նչ կ'ուզէր ծառը:

Ու բոյսերու տրտունջները երթալով կը բարձրանային, ընդհանուր դժգոհութիւնը լուրջ համեմատութիւններ կ'առնէր:

Բոյսերու աշխարհին պարիկը, այս անօրինակ վիճակէն մտահոգ, եկաւ ծաղիկներուն մօտ, լսեց անոնց գանգատները, ու դառն բայց ներողամիտ ժպիտ մը, այնքա՛ն մելամաղձոտ, ուրուագծուեցաւ իր դէմքին վրայ: Բոյսերուն բարի պարիկը պատմեց այդ փոքրիկ անմիտներուն, թէ կենդանիները, պատիկ մը ազատութեան, քիչիկ մը շարժումի փոխարէն, ի՛նչ մեծ վիշտերու դատապարտուած են, ահռելի ցաւերու ենթարկուած, անհանդուրժելի զրկանքներ կրելու հարկադրուած:

Ծաղիկները, սահմոկած, դողդղացին: Ծառերը, ահաբեկած, սարսռացին: Ամէնքն ալ նախընտրեցին մնալ իրենց անշարժ վիճակին մէջ:

Միայն լերանը կուշտին, առուակին եզերքը աճած նոր ծաղիկն էր որ չուզեց հաւատալ պարիկին: Այն ծաղիկը, որ միւս բոլոր ծաղիկներէն աւելի վայելուչ էր եւ կախարդիչ: Անիկա, տարուած նորութեան եւ անծանօթին հմայքէն, ուզեց կենդանի ըլլալ, շարժիլ եւ ատանդական ապրիլ:

Ի զո՛ւր զինքն այդպէս պահելու աշխատեցաւ իր հին սիրահարը, լերանը կուշտին, առուակին եզերքն աճած՝ նուրբ ու երկայն ոստերով ծառը: Անհաւատարիմ ծաղիկը մտիկ անգամ չըրաւ, ծաղրեց ծառին վիշտը, արհամարհեց անոր ցաւը: Զար ծաղիկը չուզեց իսկ յիշել անցեալ խաղաղ եւ երջանիկ օրերը, փոխանակուած երդումները:

Նոր ծաղիկը, հիմա, անծանօթ երջանկութիւններու կարօտովը միայն կ'ապրէր եւ վառուած՝ նոր արեւներու երազովը:

Ու նոր ծաղիկը, ծաղիկներուն ամէնէն գեղեցիկը, ուզեց ըլլալ գերագոյն փորձը:

×

Բարի պարիկին պզտիկ մէկ նշանովը, իրագործուեցա՛ն ծաղիկին երազները, կատարուեցան բոլոր փափաքները: Անիկա կրցաւ վերջապէս ապրիլ կենդանիներու կեանքովը ...

Ցանկա՛րծ, սակայն, սարսափի աւելի ճիչ մը, անհուն տանջանքի հեծկլտուք մը, անսահման ցաւի աղաղակ մը թնդացուց օդը: Նոր ծաղիկը այդ գողտրիկ ու քնքոյշ անմիտը հանդիպած էր Տառապանքին:

Պարիկին, բարի պարիկին մէկ նշանովը, կենդանացած ծաղիկը դարձեալ իր հին վիճակին՝ բուսական կեանքին վերադարձաւ:

Բոյսերը հաւաքուեցան շուրջը, միւս աշխարհէն լուր առնել ուզեցին, բայց ի զո՛ւր: Խեղճ ու փոքրիկ ծաղիկը այնքա՛ն սարսափած էր, որ բա՛ն մը չկրցաւ պատմել:

Իր հին սիրահարը, նուրբ եւ երկայն ոստերով ծառը, փորձեց մխիթարել զինք, սակայն քնքուշ ու հէք ծաղիկը այնքա՛ն տառապած էր, որ չմխիթարուեցաւ երբեք:

×

Նոր գարուններ եկան, նման հին գարուններուն, եւ ծաղիկները նորէն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Արեւելեան Ատրպատականի նահանգապետի առաջարկով եւ իր օգնականի նախագահութեամբ Մայիսի ամսուն կազմուեցաւ «Կարգադիր Յանձնախումբ» մը Թաւրիզի մէջ տեղական արդիւնաբերութեանց եւ արհեստներու, արուեստներու ցուցահանդէս մը սարքելու համար:

Յանձնախումբին անդամներն են. —

1· Բիւրհանէդ Դովլէ, նահանգապետի օգնական եւ նախագահ:

2· Աղայի Միրզա Արդիւլ Հիւսէյին Ահրարի, ընդհանուր կառավարիչ:

3· Աղայի Միրզա Թագի Բէյգուլլահ Մաքի:

4· Հաջի Հաշիմ Իփաքչի:

5· Հաջի Զէյլ Աբտին Խոյի:

6· Աղայի Ահմատ Զատէ Դէհգան:

7· Աղայի Ահադ Աղա Վահար Զատէ:

8· Պարոն Աղասի Աբրահամեան, («Պչելա» առեւտրական տան կողմէ):

9· Աղայի Վայիզ Փուր Մինշի, քարտուղար:

Ցուցահանդէսի համար յարմարագոյն վայրը որոշուեցաւ նախկին կըլէսի շէնքը, որ անմիջապէս նորոգութեան ենթարկուեցաւ: Շէնքի ներքին յարդարանքներու եւ զարդարանքներու աշխատանքը յանձնուեցաւ յայտնի դերասան եւ գեղարուեստագէտ Մ· Թաշճեանին, որուն նուրբ ճաշակին շնորհիւ ցուցահանդէսի շէնքի առաստաղը սքանչելի տեսք ունեցաւ, արժանանալով թէ Շահնշահ Փահլէվիի եւ թէ այցելուներու գնահատութեան:

Ցուցահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերելու հրաւէր ստացեր էին պարսիկ եւ հայ արդիւնաբերական եւ արդիւնագործական հիմնարկութիւններ, արհեստաւորներ եւ արուեստագէտներ:

Ցուցահանդէսի շէնքը բոլորակ շրջանակաձեւ է եւ բաժնուած մօտ 40 տաղաւարներու, ամէն մէկը յատկացուած որ եւ է արդիւնաբերական հիմնարկութեան եւ արհեստաւորներու:

Իւրաքանչիւր տաղաւարը պատշաճ կերպով զարդարուած է՝ արհեստն ու արդիւնաբերութիւնը բնորոշող առարկաներով կամ վերտառութիւններով:

Սիւներու վրայ հաստատուած են ոսկեզօծ տառերով գրուած եօթը նշանաբաններ հետեւեալ բովանդակութեամբ. — Ա· Վաճառականութիւնը եւ տնտեսութիւնը երկրի հոգին են, Բ· Փահլէվեան շրջանը աշխատանքի շրջան է, Գ· Բախտաւոր է այն ժողովուրդը, որի թագաւորը իրմէ գոհ է, Դ· Կեցցէ՛ Փահլավեան հարստութիւնը, Ե· Շահ եւ հայրենիք, Զ· Ի յարգանս Շահնշահին կազմակերպուեցաւ այս ցուցահանդէսը, Է· Ազարբէյջանցիք աղօթարար են Շահնշահի յաջողութեան համար:

Յունիս 4ին ցուցահանդէսն արդէն կազմ ու պատրաստ էր, մինչեւ Շահնշահ Փահլէվին արքայական շքախումբով յունիսի 3ին, կէսօրէն յետոյ հասած էր Թաւրիզ: Յունիսի 6ին, չորեքշաբթի, կէսօրէն յետոյ ժամը 9ին, Շահնշահ Փահլէվին իր շքախումբով այցելեց ցուցահանդէսը, ուր մէկ ժամ 15 րոպէ մնալով մէկիկ մէկիկ դիտեց բոլոր տաղաւարները եւ ցուցադրուած արդիւնաբերութիւնները: Ն· Վ· Թագաւորը մանրամասն ուշադրութեան առաւ կատարուած աշխատանքները եւ շատերուն գնահատութեան ու քաջալերանքի խօսքեր ըսելէ յետոյ մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ: Յունիս 7ի առաւօտեան Շահնշահ Փահլէվին, արքայական շքախումբով, Թաւրիզէն մեկնեցաւ դէպի Մակու, Թուրքիա այցելելու համար: Նոյն օրը ցուցահանդէսը բացուեցաւ ժողովուրդին համար, դրամական համեստ վճարով:

Իբրեւ հայ թերթերու աշխատակից կը ներկայանամ «Կազմակերպիչ Յանձնախումբ»ի յարգելի նախագահին եւ կը խնդրեմ մշտական տոմս եւ իրենցմէ մէկը որ տեղեկութիւններ հաղորդէ ցուցահանդէսի մասին: Զարմանալի բարեացակամութեամբ կը կատարեն խնդրանքս, որով եւ առիթ կ'ունենամ քանի մը անգամ այցելել ցուցահանդէսը եւ ամէն մէկ տաղաւարի ու ցուցադրուած առարկաներու մասին գրել այս մանրամասնութիւնները:

Ա.— Այս տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են Թաւրիզի լաւագոյն գորգերը, նուրբ, ճաշակաւոր եւ գեղեցիկ: Գորգագործութեան մէջ եթէ արժէք ունի բուրդի որակը, գործուածքի տեսակը՝ խիտ կամ թոյլ, նոյնքան կարեւոր է նաեւ գորգի նկարը: Գորգերու նկարները իրենց համաչափութեամբ, դասաւորուած բովանդակութեամբ, համադրուած գոյներով խիստ մեծ արժէք ունին: Ցուցահանդէսի ամէն մէկ տաղաւարը, յատակը, պատերը, ամբողջովին զարդարուած են գորգերով: Բազմատեսակ չափեր ունին, հին կամ նոր գործուած, սակայն բոլորն ալ ընտիր կտորներ, որոնք հիացում կը պատճառեն գորգի սիրահարներուն: Այս ու այն գորգի հաւանութիւնը յաճախ կախում ունի դիտողի ճաշակէն եւ գեղագիտական ըմբռնումէն: Թաւրիզի մէջ գորգի գործարաններ շատ կան, որոնք կ'արտադրեն այս քաղաքին յատուկ նուրբ, ընտիր, խիտ գործուած եւ նկարազարդ գորգեր, որոնք շատ յարգի են արտասահմանի մէջ: Թիւ 1 տաղաւարին մէջ յայտնի գորգագործ Ջանջանչին ցուցադրած է ձեռագործ գորգերու լաւագոյն տեսակներ: Պարսիկ երիտասարդ մը, Ահմադ Խիաբ Թաբրիզին ցուցադրած է երկու կտոր փոքրածաւալ գորգեր, մօտ մէկ մեթր երկայնքով եւ 60 սանթիմէթր լայնքով, երկուքն ալ ոսկեզօծ շրջանակի մէջ առնուած: Հեռուէն երբ տեսնէք այս գորգերը, վայրկեան մը իւղաներկ նկարի խաբկանքը կուտան: Այս երկու փոքրիկ գորգերն ալ արուեստի հրաշալիքներ են, արդիւնք 18 ամիսներու համբերատար աշխատանքի:

Գորգերէն մէկը կը ներկայացնէ պարսիկ աշխարհահռչակ փիլիսոփայ բանաստեղծ Օմար Խայեամը՝ իր սիրուհիին հետ, իսկ միւսը արեւակէզ անապատի մէջ ծարաւէն, յոգնութենէն եւ վշտէն զարնուած արաբ մը՝ որ իր ծունկերուն վրայ կը հանգչեցնէ ձիուն գլուխը ծարաւէն ուշաթափ կամ մահամերձ վիճակով: Այս նկարը այնքա՛ն արտայայտիչ է, բնական, գոյներն այնքան նուրբ եւ գեղեցիկ որ, առաջին ակնարկէն կարծես յայտնի նկարչի մը իւղաներկ նկարը կը դիտես, սակայն երբ կը տեսնես որ գորգ է, չես կրնար հիացումդ պահել: Օմար Խայեամ գորգին շրջանակները (հաշիա) սքանչելի են, իսկ բանաստեղծի հագած թիկնոցը (քիւլաջա) այնքան յաջող է, որ կարծես վարպետ ասեղնագործի [illegible] ստնկար ըլլար:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(1)

Յաւերժահարսը

(ԼԵՐՄՈՆՏՈՎԻՑ)

= o =

Յաւերժահարսը լողում էր գետում,
Լիալուսինով ողջ լուսաւորուած.
Եւ ցայտեցրնել լուսնին էր ջանում
Արծաթաճերմակ փրփուրը ալեաց:

Շփոթ, աղմկած գետը շարժւում էր
Անդրադարձուցած ամպերը միջին.
Ու նա երգում էր — եւ խօսքի ձայներ
Նրա հասնում էին ժայռոտ ափերին:

Եւ նա երգում էր. «Իմ այս յատակում
Խաղում են լոյսի շողերը օրուայ.
Ոսկէ ձկների երամն է նեմում,
Եւ կան քաղաքներ այնտեղ բիւրեղ –
եայ:

Եւ այնտեղ պառկած փայլուն աւազին
Ստուերների տակ խիտ եղէգների,
Քնած է դիւցազն, գերի ալիքին,
Քնած է դիւցազն օտար աշխարհի:

Մենք նրա մազեր գանգուր, մետաք–
սեայ,
Գիշերուայ մթնում սիրում ենք սանտ–
րել,
Մենք շատ անգամ ենք ժամին կէսօր–
ուայ
Շրթունքն ու ճակատ նրա համբու –
րել:

Բայց համբոյրներին, ինչո՞ւ. մեր
վառուած,
Չը գիտեմ նա սառ ու համր է մընում.
Նա քնէած է— իմ կրծքին թեքուած,
Նա ոչ շնչում է, ոչ էլ ձայն հանում»:

Յաւերժահարսը այդպէս երգում էր,
Անհասկանալի թախծով, տխրագին,
Շփոթ, աղմըկած գետը շարժւում էր
Անդրադարձուցած ամպերը միջին:

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

բացուեցան, ծառերը նորէն կանչը – ցան, բայց մէ՞կ մըն ալ չվերադար – ձան հին ու խաղաղ օրերը, երջանի՞կ օրերը:

Ծառը, լերանը կուշտին, անմխի – թար ու մունջ, պարուրուեցաւ իր սուգին մէջ ու ծերացաւ մենակեաց, թախիծ ծորելով իր նուրբ եւ երկար ոստերէն:

Ծաղիկը, առուակին եզերքը դող – դոջուն ու դալկահար, ամփոփուեցաւ իր սուկումին մէջ եւ ապրեցաւ առանց յոյսի, հի՞ն, անցած օրերուն մելա – մաղձոտ յիշատակները բուրելով:

X

Անկից ի վեր այդ փափուկ ու գե – ղեցիկ ծաղիկէն սերեցան շատ մը ի – րեն պէս ծաղիկներ: Ամէնքն ալ կը պահեն իրենց մամիկին կրած տառա – պանքին սարսափը: Ու եթէ օդը քի – չիկ մը ամպոտի, կամ հովը կտոր մը ուժով փչէ, եթէ պզտիկ ազմուկ մը ըլլայ, կամ թեթեւ հպում մը պատա – հի, անմիջապէս փոքրիկ ու քնքուշ այդ ծաղիկները կը գոցեն իրենց թերթիկները եւ կը կծկտին սարսա – փահար:

Մարդոց իմաստութիւնը զգայնիկ անունը տուած է այս ծաղիկներուն:

Հովանաւոր եւ վարսաղեղ ծառէն, որ սիրահարած էր ծաղիկին, այն ծա – ռէն որ նուրբ եւ երկար ոստեր, պայ– ծառ կանանչ տերեւներ ունէր, սե– րած են նման ծառեր, որ ժառանգած են թախիծն իրենց պապիկին, անոր երկար ու նուրբ ոստերը, որոնք կը կքին տառապանքի բեռան տակ, տը– խուր եւ անմխիթար՝ կը քսկտուին գետիններ, եւ իրենց պայծառականաչ տերեւներէն, փչեր ցերեկ, անհատ– նում ցաւի մը անսպառ արցունքը կը կաթկթի:

Մարդոց իմաստութիւնը այս ծա – ռերուն ալ տուած է արտասուող ու– ռի անունը:

Գ. Գ. Ա.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Աղջկան մը յուշատետրն

= o =

Օժտուած աղջիկ մը, Սիրվարդ Սը– րապեան, Դպրոցասէրի նախկին ու – սուցչուհիներէն, հազիւ ամուսնա – ցած՝ մեռաւ, վերջերս, ընդվզեցու– ցիչ մահով մը:

Մեր ձեռքն անցաւ իր ալպոմն ու յուշատետրը:

Ալպոմը ծաղկանկար մըն է ծանօթ և անծանօթ մտաւորականներու «գրչի կաթկթուք»ով կազմուած: Ահա ալ – պոմին յառաջաբանը, Սիրվարդի բը– տորագրութեամբ.—

«Ճերմակ սրահ մը սա ալպոմս, ուր կը հրաւիրուին իրենց նկարները կա– խելու՝ բոլոր արուեստի ուխտաւոր – ները, եւ ուր ձայն կրնան ունենալ բոլոր անոնք, որոնց մօտ բարի կամե– ցողութիւնը չի պակսիր: Ջոր մխալ մը: Բախտ՝ եթէ երբեք անոր մէկ ան– կիւնը գայ պահուելու արուեստի ի – րական էջ մը»:

Կը բանանք ալպոմը, ուր կը տես – նուին գրութիւնները Մ. Ծալեանի, Ս. Սիմոնեանի, Գէորգ Մեսրոպի (ստա – նաւոր), Ս. Կուրտիկեանի, Պէզազ – եանի, Անայիսի, Օշականի (չէ ստո – րագրած), Սողիկեանի, Ատրունիի եւ ուրիշներու, շատերու ստորագրու – թիւնը անընթեռնելի: «Վարժապետ – ներու կաճառ մը», ինչպէս կը գրէ Օշական: Մէկը միայն, Ս. Յակոբ – եան, տէրվիշի մը գունաւոր եւ գեղե– ցիկ նկարն է շինած էջի մը վրայ: «Ծաղկի մը հէքեաթը», զոր այսօր կուտանք, առնուած է այս ալպոմէն: Ահա քանի մը տողեր եւս Օշականէն, որ կը խօսի այս դժբախտ աղջկան մասին.—

«Ինչպէս թուղթի մէջ, ալպոմներուն ալ մօտ ես կը սիրեմ քաշուած անկիւ– նը: Կը գրեմ հոս՝ անծանօթ մնալու յոյսով, վասնզի այլապէս ցուցամոլ բան մը պիտի ըլլար իմ ներկայութիւ– նըս վարժապետներու այս կաճառին մէջ:

Քեզ ճանչցեր եմ բոլորովին պզտիկ: Այն ատեն խորհուրդի մը քմայքը կը պտըտէր հետդ: Այսօր երբ ալպոմ կազմելու չափ խիզախութիւն կ'ունե– նաս, ինծի համար չես դադրիր ըլլա– լէ իր ժպիտին մէջ խեղդուելու վախ– ցող պզտիկ աղջնակը, որ ճակատա – գրական հիւանդութենէ մը տառապո– ղի իր ձեւովն ու հովովը եկաւ անցաւ յիշատակներուս մէջէն: Յոյս չունէի քեզ նորէն գտնելու: Այս անգամ թուղթով մը զրահուած կը ներկայա– նաս: Պիտի դարձնեմ քեզի քու տետ – րակդ, թերեւս հոն չգտնես դիւցազ– նական քանդակներէն, որոնցմով փայլեցան հին վահանները հեթանոս մայրերուն: Բայց մտիկ կրնաս ընել պղինձին երգին»:

Այնուհետեւ քիչ մը չոր խորհրդա – ծութիւններ:

Բայց ներկայացնելու համար այս օժտուած աղջիկը, բանանք իր միւս տետրակը,— յուշատետրը:

Կէյվէի (էջմէ) գիւղերէն աղջիկ մը շրջանաւարտ Պէզազեանի, ուսուց – չուհի Մայր Վարժարանի եւ Գում – Գափուի զուրսի դպրոցին, տարահա – լած ինչպէս ամէն Հայ, Փարիզի մէջ ուսուցչուհի Դպրոցասէրի, յետոյ՝ Պանեայի արուարձանի մանկապարտէ– զին, ոմանթիկ է խմորով, քիչ մը մեր բոլոր արուեստասէր աղջիկնե – րուն պէս: Իր յուշատետրը անկեղծ է եւ բաբախուն, ու կը մատնէ ար – բունքի շրջանի հոգեբնախօսութիւնը, — տաք ու գունաւոր բառերով սէրը, ածականներով եւ պատկերներով հիւսուած երազներ:

Իր յուշատետրը չէ շարունակած վերջերը, այնպէս որ իր պարմանի տարիներուն արտադրութիւն են, մեծ մասամբ, այն յուզումներն ու մտա – ծումները, զորս գրի առած է հայե – րէն, երբեմն ֆրանսերէն: Ունի ալ – բումներու արձակ արձանագրութիւն– ներ, տաք խոստովանութիւններ, ո – տանաւորներ՝ որոնց տաղաչափու – թիւնը կը դաւաճանէ արուեստին, եւ սրամտութիւններ: Տուն մը այդ ոտա– նաւորներէն.

Ա՜խ, այգալոյսն բլլայի ոսկեգէս,
Ու մահամերձին տայի ոսկիէս,
Շիւղ մը կենսալի, ժպիտ մը ժպտող
Իր հոգիին, իր այտերուն հիւծող:

Անձնուէր այս աղջկան յիշատակը պահելու համար,— ան շատ հաւցուց իր շունչը, անկեղծ զոհաբերութեամբ մը, հայերէն սորվեցնելու համար ե– րախաներուն,— իրենները որոշեր են հատորի մը մէջ ամփոփել ինչ որ կը պարունակեն ալպոմն ու յուշատետրը:

Իշխաններու պատերն...

»»» :«««

Թուրքիոյ մէջ, մեծ ճամբաներու վրայ, գիւղի մը եզերքը մասնաւոր օ– տաներ կան, իջեւան, ուր կը գիշերէ– ին, ժամանակին, ճամբորդները, վա– ճառական թէ աքսորական:

Այդ իջեւաններէն անցան ու գացին բազմաթիւ Հայեր, կարաւան կարա – ւան, դառն փիլիսոփայութեամբ մը աշխատելով ապրիլ Թուրքիոյ տխուր հորիզոններուն տակ: Յաճախ հայ մը– տաւորականներ էին, որ կ'անցնէին այդ իջեւաններէն, իրենց անցքը ար– ձանագրելով պատերուն վրայ:

Պատերազմէն առաջ, մեր արժէքա – ւոր մտաւորականներէն մին, Յովհ. Գազանճեան, խելք ըրած էր հաւաքել այդ արձանագրութիւնները, ընդհան– րապէս տաղաչափեալ, թէեւ մեծ մա– սամբ Թուրքերէն: Ընդհ. տարագրու– թեան ընթացքին, մեր առաջին աքսո– րականները ինչե՜ր արդեօք արձա – նագրեցին, իրենց ճամբուն մէջ, օ – տաներու պատին վրայ:

Նմոյշի համար, Յովհ. Գազանճեա– նի հաւաքած արձանագրութիւններէն երկու տուն ահա,, ի՜նչքան խորունկ տողեր, եւ Արեւելքին յատուկ ի՜նչ լացնող դառնութիւն կեանքի իմացու– մին մասին.—

Շու տիվարա պիր խաթ եազտըմ,
Գալա պէնտէն եատիկեար,
Պիր կիւն օլա՝ ճէ խաթ գալա,
Նէ պէն գալամ, ճէ տիվար:

X

Քիմսէլէրին քիմսէսի,
Հէր քիմսէնին վար քիմսէսի,
Քիմսէսիզ գալտըմ, մէտէ՜տ,
Է՛յ քիմսէսիզլէրին քիմսէսի:

Եւ դեռ ո՛րքան լացնող տողեր, վէրքի պէս արիւնող խօսքեր աքսորի մեր վերջին ճամբուն մէջ, ծառերուն, պատերուն եւ քարերուն վրայ փորա – գրուած:

Ի՜նչքան թանկագին գործ մը պիտի ըլլար, եթէ կարելիութիւնը կենար մեզի տալու այդ արձանագրութիւն – ներուն հաւաքածոն:

Հրեաները եւ Հայերը

Հրէական կիսամսեայ հանդէս մը, «Բատիմա», որ, ֆրանսերէն լեզու– ով կը հրատարակուի Մելհաուզի մէջ, կարեւոր յօդուած մը ունէր իր վերջին թիւով:

Քէլէնկի կը քննէ այն հարցը թէ Հր– եաները «օտարական» կամ «եկ – ուո՞ր» են Ռուսիոյ եւ Կովկասի մէջ, եւ պատմութեան մէջ փնտռտուքներ կատարելով՝ կը հաստատէ որ Հրեա– ները, շատ հինէն, գաղութներ ունէին Հայաստանի մինչեւ հիւսիսային սահ– մաններուն վրայ, Կովկասի մէջ, եւ աւելի վերերը: Քէլէնկի, այս առթիւ, փաստեր կ'առնէ նաեւ Մովսէս Խորե– նացիէն, որ կ'աւանդէ թէ հրէական ծագում ունէին կարգ մը հայ նախա– րարութիւններ:

Վերջերս ուրիշ Հրեայ մը, Ավրամ Կալանթի, Պոլսոյ մէջ հրատարակեց Թուրքերէն գիրք մը, որով կը հաս– տատէր Բագրատունիներու հրէական ծագումը, միշտ ներշնչուած՝ Մովսէս Խորենացիէն:

Պէտք կա՞յ արդեօք դիտել տալու այս հրեայ մտաւորականներուն թէ Խորենացիի այդ աւանդութիւնը առա– ւելապէս ներշնչուած է հրէական ծա– գումով պարծենալու այն տարօրինակ ցանկութենէն, զոր ցոյց կուտային, ժամանակին, հին քրիստոնէական բա– րի օրերուն, հայ նախարարութիւն – ները, պարզապէս ցեղային կապ մը յերիւրելու համար իրենց եւ Ս. Երկ– րին միջեւ, ինչպէս դիտել տուած են մեր կարգ մը պատմագէտները:

Այնպէս որ եթէ հաւատանք Մովսէս Խորենացիի աւանդութեան, հրէական ծագում կ'ունենան ոչ միայն Բագ– րատունիները, այլեւ Արծրունիները, նոյնիսկ մեր առասպելական նախա – հայրը՝ Հայկ:

Այս առթիւ, պարզապէս իբրեւ տե– ղեկութիւն արձանագրենք որ, ինչպէս մեր կարգ մը հեղինակաւոր պատմա – գէտները կը վկայեն թէ շատ հին է մեր նախարարութիւններու ծագումը և կապուած Հայաստանի նախաբնիկնե– րուն հետ, այնպէս ալ Ա. Սաֆրաստ– եան, իբրեւ սիրող մը պատմական եւ բանասիրական պրպտումներու, քանի մը տարի առաջ, Փարիզի մէջ, դա – սախօսութեամբ մը կը պնդէր թէ Բագրատունեաց տունը վաղեմի ծա – գում մը ունի, եւ կը հասցնէր մինչեւ Սարգոնի արձանագրութիւնները (Քը– րիստոսէ 8 դար առաջ), ուր Սարգոն իր Ասուր աստուծոյն կը պատմէ Նայիրեան Ուասաի պարտութիւնը, եւ Ուասաի զինակիցներուն մէջ՝ Ու– խտիչի Պակտադի մը անունը: Եւ այսպէս Բագրատունիներու ծագումը կը տանի մինչեւ Ուասաի զինակից Նայիրեան իշխանին՝ Պակտադի օրե– րը:

Այս պնդումով իսկ, սակայն, կարե– լի չէ ուրանալ թէ հրէական հին գա – ղութներ կային մինչեւ Կովկասի սահ– մանակիցներուն մէջ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԱՀԱՒԱՍԻԿ

Այս խորագրին տակ, Փարիզեան թերթի մը մէջ Ֆէրնան Տըմէօր կը ներկայացնէ արդի երիտասարդու – թիւնը, կը պանծացնէ օրուան սե – րունդը՝ չմոռնալով կծել հինները:

Երիտասարդութիւնը աւիշն է աշ – խարհի եւ խմորը վաղուան:

Ահա տողերը, որոնցմով կը սկսի ան իր յօդուածը: Եւ յանկարծ կը յարձակի հիներուն վրայ, որոնք կը քննադատեն արդի երիտասարդները՝ իբրեւ թափառիկ, անկազմակերպ, հաճոյքի ետեւէ, դրամ շահելու տեն– չով բռնուած քան թէ երազներու սի – րահար, ծարաւ՝ ապրումներու քան թէ մտածումներու:

Նախապատերազմեան սերունդը, այսինքն երեսուն տարի առաջուան երիտասարդները հիմա թթուած դէմ– քով մը կը նային օրուան երիտա – սարդներուն, անոնց՝ զորս արմատա– խիլ չարչրկեց 1914ի փոթորիկը:

Հինները չեն ուզեր իրենք զիրենք ճանչնալ իրենց յաջորդներուն մէջ, ընդհակառակն կը յարձակին նորերուն վրայ, կը քարկոծեն զանոնք: Կ'ըսեն թէ «հիմակուան տղաքը» կը սիրեն դայթակղութիւն պատճառել իրենց ե– րէցներուն:

Որոշ է թէ ոչ հինները, ոչ ալ նորե – րը կ'ուզեն եղբայր ճանչնալ իրար: Երկու կողմերն ալ կ'աշխատին խոր – տակել ամէն կապ, որ կրնայ միացնել զիրենք: Զիրար կը դիտեն խռովեալ աչքերով, զիրար կը լրտեսեն անվս – տահութեամբ իբրեւ թշնամի:

Հինները, քննադատելով արդի երի– տասարդները, թեթեւամտութիւն կը վերագրեն անոնց եւ յանձնապաստա – նութիւն, որովհետեւ երիտասարդու– թիւնը գիտակցութիւն ցոյց կուտայ իր ծանր պարտականութիւններուն մասին՝ այնպիսի պահու մը, որ յե– ղափոխական եւ բիրտ շունչ ցոյց կու– տայ: Օրուան դժնդակ պայքարները եւ տառապանքները հասունցուցին արդի երիտասարդներուն իմացակա – նութիւնը: Այսպէս կ'ուզեն անոնք, ո– րովհետեւ այսպէս կը մտածեն: Ըն – կալեալ սովորութիւններու գետին չեն վերջապէս: Եւ ինչո՞ւ այսքան քննա– դատել օրուան տղաքը,— ներկայ մը– տահոգ կացութիւնը, ի վերջոյ, նորե– րը չէին որ ստեղծեցին, այլ միայն հինները:

Մենք, կ'ըսեն արդի երիտասարդ – ները, իրապաշտ սերունդն ենք, որ հասեր է: Ժան Լիւշէր, մէկը օրուան ամէնէն կրակոտ տղոցմէն, այսպէս կը սահմանէ իրապաշտ սերունդը,— այն տղաքը, որ հազիւ 25 տարեկան՝ սկսան ըմբռնել կացութիւնը, հաս – կնալ կեանքին իմաստը, ճանչնալ ապ– րելու դժուարութիւնները, եւ տարօ– րինակ համարձակութիւն մը ցոյց կու տան կեանքի պայքարին մէջ: Ապ– րուստի տագնապին հազիւ ծանօթա – ցած՝ անոնք սորվեցան կեանքի պա – հանջները: Յանցաւո՞ր է այս սերուն– դը, եթէ աչքերը բացաւ, ինչպէս իր սիրտը եւ միտքը արթնցուցին, այն – քան կանուխ, թնդանօթներու ձայ – ները:

Դեռ կանուխ է՝ դատելու համար այս սերունդը:

Թող չաճապարեն ցնդածները (géronte)՝ իրենց ցաւն արտայայտելու համար երիտասարդութեան մասին: Արդի երիտասարդութիւնը կամա – պաշտ է բայց կը գործէ մտածելով, կրակոտ է, կրքոտ եւ արկածախն – դիր՝ բայց աշխատասէր, միաժամա– նակ խելացի: Գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ, գիտէ թէ ո՛ւր կ'երթայ:

Թող ոչ ոք դատէ զայն՝ հիմնուելով այս կամ այն երեւոյթին, այս կամ այն դէպքին վրայ: Շատ ճիշդ չէ Քէ– սէյի խօսքը թէ «արդի երիտասար – դութիւնը կ'ուզէ դրամ շինել ամէն բանէ առաջ»:

Վերջերս շատ մը հարցարաններ հը– րատարակուեցան: Ամէն մարդ կ'ու– զէր գիտնալ թէ ի՛նչ կը խորհի արդի երիտասարդութիւնը: Եւ յայտարա – րեցին թէ այս սերունդը քիչ մը շատ անկախ է, կարգապահութեան թշնա– մի՝ զգուեցնելու աստիճան: Ըսուեցաւ նոյնպէս թէ արդի սերունդը բնաւ չի յարգեր երէց սերունդը:

Մեր քննութիւնները ցոյց տուին, որ արդի երիտասարդութեան մէկ որոշ մասը դիրք չէ բռնած երէցներուն դէմ: Այս տղաքը կը մտնեն էմիլ Ֆայէի շրջանը, որ կը յատկանշուի պատասխանատուութենէ վախով մը: Զգուշաւորութեան նշան որ կուգայ ցեղէն:

Արդի երիտասարդութեան մէկ ու – րիշ մասն ալ, որ չի վախնար խոստո– վանելէ ինչ որ կը մտածէ, կուգայ բանաձեւելու դարաշրջանը, որ այն – քան ազնուական է եւ ստեղծագործ, անկեղծ եւ չիտակ, որքան նախորդ դարաշրջանները:

Սերունդ մը ահա, որ կոչուած է լա – ւագոյն դարաշրջանի մը ճարտարա – պետութեան:

ՈՉ-ՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Պուրկազէն կը գրեն Սոֆիայի «Ա– զատ խօսք»ին (28 յուլիս).—

Գործազրկութեան տագնապը հոս ալ հասաւ: Բազմաթիւ հայրենակից – ներ, որոնք ցարդ գէշ աղէկ կ'աշխա– տէին եւ իրենց օրապահիկը կը հանէ– ին, այսօր դատապարտուած են գոր– ծազրկութեան:

Թէեւ աւելէ առաջ ալ վարպետներն ու գործատէրերը պատկան իշխանու– թիւններէն հրահանգ ստացած էին արձակելու իրենց ոչ – հպատակ աշ – խատաւորները, բայց հետապնդումը այնքան խստօրէն չէր կատարուեր, որքան հիմա:

Այժմ, մասնաւոր պաշտօնեաներ յատկապէս կ'այցելեն խանութներն ու գործատեղիները, ազդարարելով որ ոչ պուլկարահպատակները գործէ հանուին անմիջապէս: Այս պատճա – ռով գործազուրկ դարձած են արդէն բաւական մեծ թիւով Հայեր, որոնց մէջ կան կօշկակարներ, սափրիչներ, փապաններ եւ այլ արհեստաւորներ, գրեթէ բոլորն ալ ընտանիքի հայրեր:

Անգլեւները աշխատելու իրաւուն – քէն զրկուեցան նոյնիսկ 50 – 60 հայ գործաւորներ, որոնք կ'աշխատէին չէնքերու մէջ: Ասոնց վիճակը շատ յուսահատական է: Արդէն իսկ անոնք անօթութեան դատապարտուած են եւ կը սպասեն հանրային օգնութեան...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԽԻՍՏ ՇԱՀԵԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔ ՄԸ

1915-1917ի դէպքերու, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներու եւ հայկական հարցի մասին

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

կա՞յ այստեղ ո եւ է մէկը, որ կը հաւատայ թէ Արփիկեան եկեղեցին էր այդ առաւօտ: Ինք ըսաւ թէ այնտեղ չէր. կ'ածիլուէր, երբ կինը տուն ե – կաւ, պատմեց իրեն թէ ինչ պատա – հած էր եւ ան դուրս գնաց Հայու մը, լաւ Հայու մը պէս, գնաց ուղղակի ոստիկանատուն, գնաց եկեղեցիին առ– ջեւ, լսեց ժողովուրդին խօսիլը, գը– նաց հոն եւ ըսաւ, եկէք ու այս մար– դիկը ներս տարէք, պրպտենք, քննենք խնդիրը: Եւ երբ այնտեղ գնաց, մէկ երկու օր յետոյ, ի՞նչ գտաւ: Ոչինչ. միայն առեւտրի նօթեայ մը:

Նկատեցի՞ք մէկ բան: Դիպլոմիչ բժշկին կամ բժշկական քննիչին տե – ղեկագրերը, որոնք մանրամասնօրէն կը նկարագրէին վէրքերը, զոր եպիս– կոպոսը ստացած է, և ցոյց կուտային նոյն իսկ փոքրիկ ապի մը մասին, եւ սկրտուք մը ոտքին վրայ:

Արդ, դուք պիտի մտածէք, այսքան վկաներու ցուցմունքներէն յետոյ՝ թէ ինչպէս մէկը կը զարնէր անոր կռնա– կին, ինչպէս մէկը կը զարնէր անոր գլխուն, ուրիշ մը ըրաւ այս, թէ սեւէ նշան կա՞յ անոր վրայ, գլխուն կամ ուսերուն: Տեղեկագիրը այդտեղ է, եւ դուք կրնաք աչքէ անցընել:

Գիտէ՞ք թէ ինչ գտած էին: Անոնք այդ եկեղեցիին մէջ գտած էին 21 չարք նստարաններ իւրաքանչիւր կող– մէ, եւ չարժական նստարան մը առ – ջեւը:

Գիտէ՞ք որ տարիներ առաջ փրոֆէ– սէօր մը Հարվըրտի մէջ որ գործնա – կան ցուցադրութիւն մը կը կատարէր եւ կը կատարէր կրկին ու կրկին: Դա– սարանին մէջ ան մէկուն գնդակ մը արձակել կուտար. մէկը այնպէս ցոյց կուտար թէ մեռած էր. ամէն մարդ դուրս կը փախէր դասարանէն: Տաս– կոյս չկայ, որ դասը ամբողջովին ա– նակնկալի եկած կ'ըլլար: Ապա, փը– րոֆէսէօրը ետ կը կանչէր ուսանող– ները եւ գրել կուտար անոնց դիտո – ղութիւնները գնդակն արձակողի մա– սին: Եւ գիտէ՞ք որ շատեր կը գրէին թէ փրոֆէսէօրը ինքն էր գնդակ ար– ձակողը: Մարդկային միտքն է այդ: Դուք բոլորդ Տէքըրս չէք. դուք բո – լորդ միջնորդներ, դերակատարներ չէք, դուք նկատողութեան բոլոր կա– րողութիւնները չունիք:

Եթէ բան մը պատահէր այս դատա– րանին մէջ— լսա՞ծ էք մարդոց պա– տահարի մը նկարագրելը: Եւ տարբեր տեսակէտնե՞րը: Ահաւասիկ: Գիտեմ թէ ինչ է:

Շատ մը մարդիկ կան եկեղեցին. շատ մը Դաշնակցականներ կ'երթան այնտեղ հետաքրքրութեան համար: Ինչո՞ւ: Մարդկային բնաւորութիւնն է այդ:

Փոքրիկս կ'ըսէ, օ՜հ, կ'ուզեմ տես– նել Ռուտի Վէլէն՝ անձամբ, կամ կ'ու– զեմ տեսնել Քլարք Կէյպըլը, եւ կամ երբ Ռուտոլֆ Վալէնթինօ մեռաւ, 8000 անձեր մէկ օրուան մէջ գացին տեսնելու զինք: Ատիկա մարդկային բնաւորութիւնն է:

Ձեր առջեւ ունիք Դուրեան արք.ը, դրօշակի դէպքը Շիքակոյի մէջ, եւ թերեւս հայ ժողովուրդի մէջ գոյու– թիւն ունեցող անհամաձայնութեան մրրկահուը: Ան քարոզ պիտի տայ: Եկեղեցի մը ունին 27րդ փողոցին վը– րայ. ուրիշ մը 187րդ փողոցին: Դուք գացիք այնտեղ: Փոքր եկեղեցի մըն է:

Բոլոր կողմերէն Դաշնակցականներ եւ ուրիշ Հայեր կ'երթան լսելու թէ ի՛նչ կ'ըսուի: Այնտեղ են անոնք ու թափօրը կը սկսի: Անոնցմէ մին — տարօրինակ բան — երկու աղջիկներ ունի քշոցահարին եւեւ: Ան տեսաւ երկու աղջիկներ: Անոր միտքը այն – քան յստակ չէ: Թերեւս անոնք առջեւ էին:

Բարեկամս բաւական շատ ծանրա– ցաւ ատոր վրայ, (կ'ակնարկէ Դաշ– նակցութեան ծրագրի թարգմանու – թեան): Ան այս դատի ընթացքին մը– տաւ չնչին մանրամասնութեանց մէջ, ցոյց տալու թէ «ծրագիր» կը նշա – նակէ սահմանադրութիւն, նպատակ կամ նշանակէտ: Ան կրնայ դիմոկ – րատներու համագումարներուն գծած ծրագիրներուն կամ երկու տարի ա – ռաջուան Նիւ Տիլին նման բան մը ըլ– լալ:

Ինծի համար տարբերութիւն չըներ թէ դուք զայն կը կոչէք սահմանա – դրութիւն, ծրագիր, նպատակ, թէ կանոնագիր: Անոր մէջ կան 106 յօդ – ուածներ:

Տեսայ կազմակերպութեան գլուխը Տօքթէօր մը, պարկեշտ մարդ մը կը նմանէր, զոր մենք բերինք: Ներկա – յացո՞ւց զայն իբրեւ գաղտնի կազ – մակերպութիւն մը: Արդար եւ անա – չառ ըլլանք:

Երկու երգուեալներ, թիւ 1 եւ թիւ 6 ստացած են նամակներ: Գիտեմ ա– նոնց պարունակութիւնը: Երկու օր յետոյ իմացայ, յունիս 25էն, 26էն, 27էն յետոյ: Մինչեւ այդ ժամանակ ես ոչինչ գիտէի այդ նամակներու բովանդակութեան մասին: Բաւական լաւ յիշողութիւն մը ունիմ, եւ ես լը– սեցի. «Տեռոր, տեռոր, տեռորի կո – միտէ, մեր տղաքը, եւ որ այս կազ– մակերպութիւնը տեռորի կոմիտէ մըն էր»:

Հինգշաբթի օր իմացայ: Եթէ սպառնալիք մը կատարուած է քեզի, տէր, կամ քեզի, տէր, մենք լուր չու– նինք: Անանուն նամակ մըն է: Եւ ես կ'ըսեմ թէ կրնայ ըլլալ որ արեւելեան մտքի արդիւնքն է սպառնալիք մը ղրկել քեզ ու քեզ եւ ստորագրել «T» տառով, ցոյց տալու թէ ան կու – գայ Դաշնակցականներէն (Tashnags): Ատիկա կրնայ արեւելեան մտքի գոր– ծելակերպն ըլլալ: Ձեմ գիտեր:

Արդեօ՞ք չղրկեցին զայն ձեզ այն յետին չարժառիթով թէ ձեր պարտա– կանութիւնն է դատապարտել զանոնք. այլապէս դուք պիտի նկատուիք վախ– կոտներ:

Այս դատին մէջ չկայ ամենափոքր ապացոյցն իսկ թէ այս մարդիկը, Դաշնակցականները, վերջին 25 տա– րիներու ընթացքին սեւէ տեռոր կա – տարած են:

Առէք Անդրէասեանը (Անդրէաս – եան ոտքի կ'ելլէ) նայէ — Ոեւէ ա – պացոյց կա՞յ, աղմուկէ ու ժխորէ զատ, այս մարդը կապելու այս խնդ– րին հետ: Եւ դուք լսեցիք վկայու – թիւնը այդ խոհարարին որ յունուար 17ին արդարութեան նուիրական մը – րահներուն մէջ էր, ինչպէս նաեւ մարդը, որ բերուած էր մարդասպա – նութեան ատեանը:

Պ. Քամինսկի.— Դուք կը սխալիք այդտեղ:

Պ. Շերիտըն.— Ես չեմ սխալիր: Այս մարդը տարուած էր Հոմիսայա Փորթ, ամբաստանուած մարդասպա – նութեամբ եւ Շըջ. Դատախազի օգ – նական մը ըսաւ թէ ապացոյց չկայ: Եւ այդ վկան, այդ խոհարարը, ապ– րիլ 21ին յայտարարութիւն մը ըրաւ, եւ իր բացատրութիւնն այն էր թէ «չէի խօսած որովհետեւ կը վախնա – յի»:

(4) (Շար.)

Մուսուլի խարխուղին առաջին քեռը

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Տրիպոլիս հասաւ Մուսուլի քարիւղին առաջին քեռը, նորահաստատ խողովակներու միջոցաւ։ Ամէնը 14.000 թօն է եւ ուրբաթ օր ճամբայ հանուեցաւ դէպի Հավր։

Քոլերան կը ճարակի Հնդկաստանի մէջ

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ քոլերան սաստկօրէն կը ճարակի ամբողջ Հնդկաստանի, եւ մասնաւորապէս կեդրոնի նահանգներուն մէջ։ 1500 հոգի մեռած են անցեալ շաբթու, ինչ որ 5500ի կը բարձրացնէ մէկ ամսուան մահերուն թիւը։ Ամէն կողմ ներարկումներ կը կատարուին։ Վարակման գլխաւոր պատճառն այն է որ բնիկները խուճապի մատնուած կը փախչին այն գիւղերէն ուր ամէնէն շատ մահ կը պատահի։

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓՕՆԹԷԻ (Ավինեոն), Մուրատ խումբի ժողովը այսօր կիրակի ժամը 2ին սովորական ժամադրավայրին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ն. Ազգին։

ԷՔՍԻ Քեռի խումբի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկ. Ստ. Մելտոնեան։

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի ընկ. Ստ. Միլտոնեան։

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ժողովը այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ն. Կակոսեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԸՐԵԴԱՐՁԻ, ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐՇԻԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ պարտէզին մէջ

կը խօսի՝ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ նուագ։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ դեր. Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

բացօդեայ ներկայացում ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Յ. Պարոնեանի

ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 3ին։

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պարեր եւ ճոխ պիւֆէ։

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Հաղ. միջ.-փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ։

×

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ու մասնակցութեամբ ԲՈԼՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

Այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

Տէսինի կամուրջին աջ կողմի ծառախիտ անտառին մէջ (ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ետեւը)

կը խօսին ընկերներ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ եւ Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պարեր ընկերակցութեամբ ընկ. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆԻ ճազին։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ԾԱՆ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան Թատերասրահին մէջ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իսկ երեկոյեան ընտանեկան խնջոյք։

Համաերիտասարդական մեծ դաշտահանդէս

ԿԱՐՇԻ (GARCHES) ԷՖԵՆԼԱՏԵՍԻԼ ՊԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Ջ. Ո. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի, 5 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, Հ.Մ.Ը.Մ., «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբ, երիտասարդ դերասաններ եւ մտաւորականներ։

Օգոստոս 5ը պիտի ըլլայ փարիզահայ երիտասարդութեան համար խանդավառութեան օր մը։ Պիտի խօսին երիտասարդ ճառախօսներ։

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ,

ՃԱՇԱՐԱՆ ՈՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ,

ժամադրուեցէ՛ք բոլորդ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ դրօշին տակ։

Հաղորդակց. միջոց.— Սէն Լազարի կայարանէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կարշ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարանին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

12 Օգոստոս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ. ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

Տպարան "ԱՐԱՔՍ"

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի։

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ - Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական։

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրչ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%։

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ սարչան փօրէններու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ։ ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գոմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու։ Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն։ Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն։

Դիմել կամ գրել.— **CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS**

125, Rue Nationale Bron - Rhône

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Իրօ, «Մի հատուած յուշերից».— Յ. Չաւրեան, «Սայեաթ Նովա».— Զօր. Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— Ա. Խոնդկարեան, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— Սամսոն, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրոֆ. Չ. Աւալով, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան եւ այլք).— Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած, Վ. Եպ. Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis - Robinson (Seine), France:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սիւրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 ֆր.

Արտասահման՝ 17 ֆրանք։

դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):

կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս բնէժօտական թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ մէջ կազմուած է համախմբութիւններու վերաշինաց Միութեան մասնաճիւղ մը։ Թողաւոր եւ Շրջանի հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց մասնակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը։ Դիմել՝ Միութեան ատենապետուհի Տիկին Եէմէնիճեանի, 26bis rue des Goujous, Alfortville (Seine)։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ Շրջանի Տիգրանակերտցիներուն.—

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները անխտիր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8-30ին 32, Ավընիւ Կօպլէն։ Մէթրօ՝ Կօպըլէն։

Տեղեկատու Մարմին

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ Ցովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47 :

ՍՏԵՓԱՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

30, Rue Stephenson,

Métro: Chapelle

կը վաճառէ եւ կը նորոգէ ամէն տեսակ ժամացոյցներ։

Չափաւոր գին։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13e

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ Տնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— **139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)**

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ՄՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՌՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**

Ամենայաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան։

Հայ մարշէններ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տխսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նօթայութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)։ Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée։ Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով։ կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուրջամբողջ տարին, chauffage Central, վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոքանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. ԼԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փօրէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 - 12 եւ 14-20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 7 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2566

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆ ՇԱՏՈՆՑ ԳԾՈՒԱԾ ԷՐ

— 0.0 —

«Միլլիյէթ»ի հրատարակած յուշերը, «Իթթիհատ վէ Թէրագգը», որ հիմնուած են Պէհաէտտին Շաքիրի թուղթերուն վրայ, կարեւոր պարագայ մը եւս կը լուսաբանեն։

Ինչպէս բացատրեցինք օգոստոս 3ին եւ 4ին, Իթթիհատի վարիչները դեռ 1900ական թուականներէն կապ հաստատած էին Կովկասի Թուրք – իսլամ կազմակերպութեանց հետ։

Այդ յարաբերութիւնները աւելի սերտ եւ գործօն ձեւ մը կ'առնեն 1905–906ին, երբ «Իսլամական Եղբայրութիւնը» լեզա - պաշտօն կանչեր կ'ուղղէ «հայկական հարստահարութեանց եւ գազանութեանց մասին» եւ կոչեր կը խմբագրէ, ցրուելու համար Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Թունուզի եւ Հնդկաստանի հաւատակիցներուն մէջ։

Ընթերցողները գաղափար կազմեցին այդ կոչերու բովանդակութեան մասին, քանի մը հատուածներու թարգմանութեամբ։

Մնացեալն ալ յաւելեալ եւ ճոխացեալ նկարագրութիւնն է «հայկական սարսափներուն», որոնք իբրեւ թէ սահմանուած էին իսլամներուն մուխը մարելու Կովկասի մէջ։ Մինչդեռ, Հայերը պարզապէս ինքնապաշտպանութեան դիմած էին, անշուշտ ազդու դաս մը տալով ջարդարարներուն եւ աւարառուներուն։

Հարցը այն է որ, Իթթիհատը վարպետօրէն կը շահագործէր այդ յարաբերութիւններն ու տեղեկութիւնները, իր ապագայ գործունէութեան համար։

Այդ շրջանին, Ահմէտ Րիզաներու, Պէհաէտտին Շաքիրներու, Տոքթ. Նազըմներու եւ միւսներուն գլխաւոր նպատակն էր փրկել Օսմ. Կայսրութիւնը։

Յուշերու առաջին մասին վերջաբանն ալ կը հաստատէ այս պարագան։

— «Պետութիւնը ոչնչացման աստիճանին հասած էր. այս ոչնչացման պատասխանատու կառավարութեան ձեւը քանդելու, տապալելու համար ձեռք-ձեռքի տալով մեր բոլոր ուժով աշխատելէ ուրիշ միջոց կարելի՞ էր երեւակայել։ Նախ ազգը եւ պետութիւնը փրկել եւ յետոյ յառաջիկայի մասին մտածելը ամէնէն խելացի ուղեգիծը ըլլալու չէ՞ր»։

Արդ, մինչ Իթթիհատ – Թէրագգըն Օսմ. Սահմանադրութիւնը հաստատելու կը ձգտէր այս մտահոգութեամբ, իր ճամբուն վրայ կը գտնէ իշխան Սապահէտտինը, որ ծրագիրներ կ'որոճար ... «հայկական պետութիւն մը» ստեղծելու համար։

Հետեւինք Պ. Շաքիրի յուշերու բնագրին.

— «Սապահէտտին փոխանակ այսպէս ընելու, շարունակ վիճաբանութեան կը բռնէր Օսմանլը Իթթիհատ վէ Թէրագգը կոմիտէին հետ, երկրին ոչ-թուրք տարրերը գոհացնելու սահմանուած ապակեդրոնացման յայտարարութիւններ տալով անոնց հացին իւղ կը քսէր, կ'օգնէր Ժընեւ եւ ուրիշ վայրերու մէջ հաստատուած հայկական կոմիտէներու, որոնք ամէն պարագայի մէջ թարգմանը չէին Թուրքիա բնակող Հայերու մեծամասնութեան բաղձանքներուն։

Բացորոշ էր որ այս կոմիտէները եւ հայաբնակ վայրերու անոնց կուսակիցները սահմանադրութենէն առաջ եւ վերջը հայկական պետութիւն մը կազմելու գաղափարը կը սնուցանէին։ Թէեւ Հայերը գոհ չըլլալով Ապտիւլ Համիտի վարչութենէն, հանդարտ չէին կրնար մնալ, բայց եւ այնպէս սահմանադրութենէն առաջուան հայկական շարժումները կարելի չէ չքմեղացնել։ Արդ, կովկասէն Փարիզ՝ Իթթիհատ–Թէրագգըի ուղղուած նամակները կը պատմէին թէ Հայերը ի՛նչ բռնութիւններ կը գործէին այնտեղի Թուրքերուն դէմ եւ թէ կովկասի Թուրքերը ինչ աղաղակ կը բարձրացնէին։ Հայերը արդեօք կովկասի մէ՞ջ ալ Ապտիւլ Համիտի վարչութենէն գոհ չըլլալով հանդարտ չէին մնար։ Պուլկարիոյ Թուրքե՞րն ալ այդ պատճառով Հայերուն երեսն անգամ չէին ուզեր տեսնել»։

Յուշագիրը այնուհետեւ կը պատմէ թէ Իթթիհատի Փարիզի Թղթածրարներուն մէջ կը գտնուին Հայերու կողմէ Սապահէտտինի տրուած պատասխանները։ Կը պարզէ իշխանին տեսութիւնները, «որոնց պատասխան անգամ չէր տար իր օրկանը՝ «Շուրայի Իւմմէթ», եւ նորէն կը բացատրէ թէ իրենց նպատակն էր նախ տապալել Ապտիւլ Համիտի բռնակալ իշխանութիւնը։

Այս առթիւ, կը խոստովանի թէ իրենց ուժերը բաւական չէին այդ գործը գլուխ հանելու, բայց շատ չանցած ճամբան բացուեցաւ, միանալով Սելանիկի «Օսմանլը Հիւրրիյէթ Ճէմիյէթի» կոմիտէին հետ։

×

Յուշերը կը շարունակուին եւ անշուշտ առիթ պիտի ունենանք անդրադառնալու նաեւ յետագայ յայտնութեանց։

Այն ինչ որ ներկայացուցինք երեք խմբագրականներով, փաստացի կ'ապացուցանէ Իթթիհատին հիմնական առաջադրութիւնները՝ իր գործունէութեան սկիզբէն իսկ։

Այսպէս, աւելորդ անգամ մըն ալ կը պարզուի որ,—

1. Իթթիհատ – Թէրագգըն յեղաշրջում կատարեց ամէն բանէ առաջ փրկելու համար օսմ. կայսրութիւնը։

2. Թէ Սահմանադրութենէն առաջ եւ թէ յետոյ, ան թելադրութիւններ կը ստանար Կովկասի Թուրք – իսլամ կազմակերպութիւններէն եւ ներշնչումներ ու հրահանգներ կու տար անոնց, խափանելու համար հայկական շարժումները։

3. Սահմանադրութիւնը հազիւ հռչակուած, ան որոշած էր հաշուեյարդարի ենթարկել Սապահէտտինի ապակեդրոնացման շարժումը, որ «իւղ կը քսէր» ոչ – Թուրքերու եւ մանաւանդ Հայերու հացին։

4. 1914–15ին հայաջինջ սարսափները տարերային պոռթկում չէին, այլ տրամաբանական վախճանը կանխորոշ ծրագրի մը, որուն գործադրութիւնը կը կարօտէր բացառիկ պատեհութեան մը, — համաշխարհային պատերազմ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ՞ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ...

»»» . . «««

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ ՌՈՒՄԱՆԻԱ, ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ, ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, ԱԼՊԱՆԻԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ

Համայնավար թերթ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Պալքանեան պետութեանց զինուորական պատրաստութեանց մասին, ապացուցանելու համար թէ ոչ – յարձակման դաշինքները բանի չեն ծառայեր։

Ռումանիա 1931ին 190,000 զինուոր ունէր զէնքի տակ, մինչդեռ 1925ին միայն 143,000 էր զինուորներու թիւը։ Ելմտացոյցին կէսը կը գործածուի զինուորական նպատակներու համար,— 10 — 12 միլիառ լէյ։ Վերջերս պատերազմական նախարարը պահանջեց 1 միլիառ 700 միլիոն աւելցնել պատերազմական վարկը եւ ընդունուեցաւ։

Պուլկարիան ալ իր ուժէն վեր պատրաստութիւններ կը տեսնէ։ Բանակը վերակազմուած է, հակառակ տիրող արգելքներուն։ Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի օդակայաններու հաստատման։ Իտալիա արդիական թնդանօթներ եւ զինուորական բեռնակառքեր ճարած է։

Եուկոսլավիոյ բանակին թիւը բարձրացած է 148,000ի, մինչդեռ 1925ին 119,000 էր։ Իր զինուորական պիւտճէն կը կազմէ ընդհ. ելմտացոյցին մէկ երրորդը, իսկ եթէ հանգստեան թոշակներն ու զինուորական պարտքերու տոկոսներն ալ աւելցնենք, ելմտացոյցին կէսը կ'անցնի։ Իր զինագործարանները չեն բաւեր բոլոր պէտքերուն եւ պակասը կը լրացնէ Շնայտէր (Ֆրանսա) եւ Շքոտա (Չեխոսլովաքիա) գործարաններէն։

Յունաստան միշտ կ'աւելցնէ իր զինուորական պատրաստութիւնները, կը վերակազմէ ցամաքային ուժերը եւ կը զօրացնէ նաւատորմը։ Ընդհ. ելմտացոյցին հարիւրին 70ը կը ծախսուի բանակին, զինուորական պարտքերու եւն. համար։ Վէնիզելոսի օրով, 1928 — 1932, այս երկիրը 8 միլիառ տրախմի ծախսած է զինուորական նպատակներու համար։ Ներկայ կառավարութեան կարծիքով, Յունաստան այժմ կրնայ շարժման մէջ դնել 600,000 զինուոր, որոնց 350,000ը կրնան անմիջապէս ճակատ ղրկուիլ։

Ալպանիա զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնէ տարիներէ ի վեր։ Ունի 12,000 զինուոր եւ 5000 ոստիկան զինուոր։ 1927էն ի վեր Իտալիոյ ղրկած ռազմանիւթը կը բաւէ 100,000 զինուորի համար։ Եուկոսլավիոյ ամբողջ սահմանագլուխը ամրացուած է։

Թուրքիան ալ կը բազմապատկէ իր զինուորական պատրաստութիւնները, կը վերակազմէ իր բանակը եւ լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնէ իր սահմանները պաշտպանելու համար, կ'ամրացնէ Նեղուցները, կ'աւելցնէ Թուրքեւպուլկարական սահմանագլուխի պահակազօրքը եւ ռազմագիտական երկաթուղիներ կը շինէ։ Իր զինուորական ելմտացոյցը, որ 40 միլիոն ոսկի էր անցեալ տարի, այժմ բարձրացած է 60 միլիոնի։ Ունի 300 նորաձեւ թնդանօթ եւ 200,000 հրացան։

Ճափոն լուրջ ազդարարութիւն մը պիտի ուղղէ Խորհրդային իշխանութեան

— 0.0 —

Ճափոնական «Նիչի–Նիչի» թերթը կը գրէ թէ կառավարութիւնը «լուրջ ազդարարութիւն մը» պիտի ուղղէ խորհրդային իշխանութեան, Ճափոնի դէմ գործուած բազմաթիւ «ոչ – բարեկամական արարքներու դէմ»։ Այդ արարքներն են.— Խորհրդային օդանաւերու կողմէ յաճախադէպ արշաւ Մանչուրիոյ վրայ, հրացանաձգութիւն խորհրդային պահակներու կողմէ՝ Մանչուրիոյ նաւերուն վրայ եւն.։

Ճափոնական թերթին կարծիքով, խորհրդային իշխանութիւնը, որ յաջողեցաւ ոչ–յարձակման դաշինքներ կնքել իր արեւմտեան դրացիներուն հետ եւ նոյն իսկ մասնակցիլ արեւելեան Լոքառնոյի ծրագրին, գիտակցաբար գրգռիչ քաղաքականութիւն մը կը վարէ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ հանդէպ։ Ու կ'եզրակացնէ.— Եթէ Խորհրդային Միութիւնը չհրաժարի իր մաքիավէլլական ծրագիրներէն, Ճափոն պիտի խզէ Ռուսիոյ հետ կատարուած բոլոր բանակցութիւնները եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, վերջ տալու համար այս գրգռիչ քաղաքականութեան։ Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարուած են, աւելի կորովի քաղաքականութիւն մը բռնելու համար Ռուսիոյ հանդէպ։

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով կառավարութեան եւ Հինտէնպուրկի ընտանիքին միջեւ, հանգուցեալ նախագահին յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, երեքշաբթի, Թանէնպէրկի մէջ, անհամեմատ հանդիսաւորութեամբ։ Երէկ իրիկուն դագաղը Նէօտէքէն ճամբայ հանուեցաւ թնդանօթի կառքի մը վրայ, ուղեկցութեամբ հազարաւոր հիթլէրական զինուորներու որոնք ջահեր բռնած էին։ Թանէնպէրկի մէջ, դագաղը դրուեցաւ զօրավարներու աշտարակին մէջ։ Յուղարկաւորութեան ատեն, դագաղը պիտի դրուի փառաւոր մահարձանի մը վրայ, յիշատակարանի պատուոյ դահլիճին մէջ։ Մահարձանին շուրջը եւ ամփիոններուն առջեւ պիտի կենան 4000 հրաւիրեալներ, ինչպէս եւ կառավարութեան անդամները, օտար դեսպանները, նախկին կայս. բանակին ներկայացուցիչները եւն.։ 12 մասնաւոր կառախումբեր յատկացուած էին այս երեւելիներու փոխադրութեան համար։ Աւելի քան 200,000 հոգի պիտի կրնան ներկայ ըլլալ յուղարկաւորութեան, յիշատակարանին շուրջը։ Արարողութեան ատեն, եւ մինչեւ երեքշաբթի խոշոր բոցեր պիտի բարձրանան յիշատակարանի ութ աշտարակներուն մէջ զետեղուած սափորներէ։ Արարողութենէն վերջը, մարաջախտին դագաղը նորէն պիտի փոխադրուի զօրավարներու աշտարակը եւ պիտի ցուցադրուի 15 օր։

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 19Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ինչպէս յայտնի է, օգոստոս 19ին հանրաքուէ մը պիտի կատարուի, հաստատելու համար Հիթլէրի պաշտօնը, իբրեւ Առաջնորդ – վարչապետ։ Այս առթիւ պատրաստուած քուէթուղթը կը պարունակէ հետեւեալ արձանագրութիւնը.— « Գերման այր, գերման կին, կը հաւանի՞ս այս օրէնքին »։

Պատասխանը պէտք է ըլլայ այո կամ ոչ։

«Պուլկարիոյ Թուրքերը սարսափահար կը փախչին»

Սոֆիայէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.— Պուլկարիոյ մէջ օրէ օր կ'աւելնայ Թուրքերուն վրայ ի գործ դրուած ճնշումը։ Ասիկա կը հաստատեն այն Թուրք երիտասարդները որոնք ամէն օր հոս կ'ապաստանին Պուլկարիայէն, խեղճ ու կրակ եւ կարօտ վիճակով։

Մէկ կողմէ կառավարութիւնը, միւս կողմէ Թրակիոյ եւ Տապրուճայի կազմակերպութիւնները ամէն գէշութիւն եւ խժդժութիւն կ'ընեն, որպէսզի Թուրքերը ստիպուին գաղթել։ Մասնաւորաբար «Թուրան» միութեան ընկերութեան անդամները, զէնք փնտռելու պատրուակով, ոստիկանատուներ կը տանին եւ սաստիկ կը ծեծեն։

Երկու երեք օր առաջ, Ֆիլիպէէն 30 երիտասարդներէ բաղկացեալ նոր խումբ մը ապաստանեցաւ Էտիրնէ։ Անոնք ճնշում եւ սպառնալիք կրած են կառավարական ուժերէն։

Այրերէ եւ կիներէ բաղկացեալ 25 հոգինոց ուրիշ խումբ մըն ալ Գըրգլարէլի ապաստանած է։ Գիւղերու Թուրքերը ծեծով վտարուած են եւ խեղճու - կրակ վիճակով հոս ապաստանած։

⁂ Ճիւմհիւրիյէթ այս առթիւ գիտել կու տայ.— Չենք գիտեր թէ այս ողբերգութեանց առջեւ ի՞նչ պիտի ընեն մեր պուլկար պաշտօնակիցները, որոնք վերջերս ուզեցին խնդիր ստեղծել, երեք պուլկար ընտանիքներու Թրակիայէն մեկնումը ներկայացնելով իբրեւ «Թուրք կառավարութեան կողմէ կատարուած բռնի գաղթ»։ Միայն գիտենք թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը տեւական չարչարանքի մէջ են։ Կը սպաննեն, կ'անյայտացնեն, կը ծեծեն։

Այս ակներեւ խժդժութիւններէն կը հասկցուի թէ Պուլկարիոյ քօմիթէճիները, ոստիկանները եւ «անպատասխանատու»? կազմակերպութիւնները վճռած են Թուրք փոքրամասնութիւնները կամ բնաջնջել, կամ զանգուածօրէն վտարել։ Որովհետեւ, եղբայրները որոնք խուճապահար մեր գիրկը կ'ապաստանին, բոլոր հերքումներէն վեր՝ կենդանի, տխուր եւ եղերական հերքում մը կը կազմեն։

«Անտեղի սպառնալիքներ»

— 0.0 —

Պուլկարերէն «Թրակիա» թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ժամանակաւոր լռութենէ մը վերջ, Թուրք մամուլի մէկ մասը կրկին բռնած է իր յարձակումը մեր դէմ, ինչ որ ոչինչով կրնայ արդարանալ։ Ասոր վրայ կանգ պիտի չառնէինք, եթէ այդ յարձակումը տեղ գտած չըլլար եւ կիսապաշտօնական թերթի մը մէջ, ինչպիսին է Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ը։

Պուլկարիոյ դէմ այս յարձակումը սկսելու պատճառն է այն պարագան որ մեր մամուլը, մանաւանդ «Նովօ Վրէմէ», «Զամպանա», «Միր» եւ «Մակեդոնիա» թերթերը տեղ տուած են Թրակիոյ մէջ Թուրք կառավարութեան կարգադրութեանց, բայց մանաւանդ մարզպանութեան հաստատման լուրին։

Մեր մամուլը երբեք ուզած չէ միջամտել մեր դրացիին ներքին գործերուն որպէսզի «Ճիւմհուրիյէթ» հիմք ունենար այդքան խստօրէն յարձակելու մեր վրայ։ Այն հետաքրքրութիւնը զոր վերջերս Թրակիոյ ցոյց կու տան Թուրք կառավարութիւնն ու Թուրք մամուլը — 12 տարի շարունակ ոչ մէկ բառ արտասանելէ վերջ, — շատ բնականօրէն պիտի գրաւէր պուլկար մամուլին ուշադրութիւնը։ Թրակիոյ մէջ մարզպանի հաստատման մասին, Ազգ. ժողովի բեմէն՝ ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայայի պատճառաբանութիւնը մանաւանդ պէս խռովեց պուլկար հանրային կարծիքը։ Երբ Եպուզիա պաշէն «Զաման» թերթին մէջ Թրակիոյ հարցին անդրադառնալով կը դնէ թէ՝ «եթէ Էտիրնէն այսօր Թուրքիոյ սիրտն է, Թրակիան անոր շարունակութիւն գլուխն է», ինչպէս եւ՝ «Թուրքիա որոշած է եւրոպականպետութեանց կազմին մէջ մտնել եւ գործօն դեր մը կատարել անոնց քաղաքականութեան մէջ», մենք իրաւունք չունէ՞նք այդ յայտարարութիւններէն եզրակացնելու թէ Թուրքիա Թրակիոյ կը պարտի Պալքանեան պետութեանց եւ ուրիշներու հետ պալքանեան ուխտ ստորագրելու իր հանդամանքը։ Երբ Ապիտին Տավէր «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ կ'ընդգծէ թէ « Էտիրնէն այն դուռն է ուրկէ անդին կը բացուի Թրքութեան առջեւ արեւմուտքը», ինչպէս եւ այն որ՝ «Սուլթան Սէլիմի մզկիթը արեւմուտքը ցոյց տուող յիշատակարանն է », ու եթէ, րոպէի մը համար, ենթադրենք թէ Եպուզիա եւ Ապիտին Տավէր իրենց այս տողերով չեն ուզած սպառնալ մեզի, ինչո՞վ յանցաւոր ենք սպառնալիք տեսնելու մեր եզրակացութեան մէջ։ Ապիտին Տավէր պէյ իրենց ներքին կեանքի միջամտութիւն մը կը նկատէ Թրակիոյ մէջ իրենց կարգադրութեանց մասին մեր լրատուութիւնը եւ կ'աճապարէ գրել թէ՝ Թրակիան պիտի վերակառուցուի եւ իր հարստութիւնն ու բնակչութիւնը պիտի աւելնան։

Ռուս. օդանաւեր դէպի Փարիզ եւ Հռոմ

Երկուշաբթի օր Մոսկուայէն դէպի Փարիզ ճամբայ ելաւ ռուսական օդանաւային պատուիրակութիւն մը, եւ իջաւ Պուրժէի օդակայանը։

Ուրիշ խորհրդային պատուիրակութիւն մըն ալ ճամբայ ելաւ դէպի Հռոմ, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար մարաջախտ Իթալօ Պալպոյի որ Մոսկուա գացած էր հինգ տարի առաջ։ Այցելութեան կը մասնակցին հինգ սաւառնակներ։ Պատուիրակութեան նախագահն է «Ավիաքիմ» ընկերութեան նախագահը։ Այս ընկերութիւնը, որ յատկացուած է քիմիական պատերազմի եւ օդանաւային պաշտպանութեան, ունի աւելի քան վեց միլիոն անդամ։

Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր – օրէնք մը հրատարակեց, որ կ'արտօնէ արտակարգ վարկեր յատկացնել, նոր մարտանաւեր շինելու համար։ Վարկերը սահմանուած են հետեւեալ կարգով.— 20 միլիոն՝ 1935—36 տարեշրջանին համար, 167 միլիոն՝ 1936 — 37ի համար, 167 միլիոն՝ 1937 — 38ի համար։ Ոչ միայն նոր մարտանաւեր պիտի շինուին, այլեւ հինցած նաւեր պիտի ձեւափոխուին։

⁂ Անցեալ յունուարէն ի վեր, իտալական նաւատորմը ռազմափորձեր կը կատարէ կարճ ընդհատումներով, Կաէթէ զինուորական նաւահանգիստին առջեւ։ Ռազմափորձերը կը շարունակուին։ Մօտերս նշան պիտի առնուի թորփիլահալածներով, 12,000 մէթր հեռաւորութեամբ։ Պիտի կատարուին նաեւ գիշերային ռմբակոծութեան փորձեր, լուսաւորութեան արդիական ձեւերով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ՝)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեր մէջ կայ ազգային խոշոր թեթութիւն մը, որմէ զերծ չմնաց եւ ո՛չ իսկ իմ անմոռանալի ուսուցիչս, Հ. Արսէն Ղազիկեանը: Գրական, կամ որ եւ է ուրիշ վիճաբանութեան չենք ջանար տալ գիտակից լրջութիւն մը, ջիղերը հանդարտեցնող ազնուր եւ նուրբ ազնուականութիւն մը: Գրական քննադատ Պ. Մ. Պարսամեանը եւ ուրիշներ՝ բացառութիւն կը կազմեն: Պ.Շ. Նարդունին, այս զարգացած եւ լրջօրէն պատրաստուած ընթերցող-գրագէտը խառնուածքով բուռն է, նման խառնակի աքսորական յոյժ տաղանդաւոր Փուրցիօ Մալափարթէ գրագէտին: Կարծես ուռմը կայ սրտին մէջ, ու միշտ պատրաստ հարուածելու: Կը վիճաբանի խայթող, գրեթէ ըմբոստացնող շունչով մը: Անխնայողական մը գրական վիճաբանութիւններուն մէջ, որուն հարուածները դառնօրէն կրեց «Բազմավէպ»ի խմբագիրը: Եթէ որոշ կէտեր վերցուին՝ բոլորին ալ համակրելի պիտի ըլլայ Պ. Նարդունիին եզականութիւնը:

Խնդրեմ, հետաքրքրուեցէք խոսակցական ժամուլով, հոն պիտի գտնէք թեր ու դէմ գրական կարծիքներ, նոյն իսկ երկարատեւ վիճաբանութիւններ: Բայց գրութեան ընթացքը, ընդլայնումը եւ վերջաւորութիւնը եղրուած է հանդարտութեան եւ սապեսական շունչի մը անպակաս հպումով, որուն խաղաղութիւնը դժուար է որ մթագնէ ինքնահուսին մելանը:

Հ. Ա. Ղազիկեան անսահման վստահութիւն ունէր իր անձին անպարտելիութեան մասին, անշուշտ իր նիւթին սահմանին մէջ: Սկսելէ առաջ արդէն յաղթողի դիրքին մէջ կը դնէր ինքզինք: Ինքնահաւան կեցուա՞ծք: Բացարձակապէս ո՛չ: Ներելի եւ համակրելի բան մըն էր սակայն անոր մէջ: Սիրելի բան մը՝ մանկունակ քաղցրութեամբ:

Անոր ամենամեծ ցաւը կը կայանար անմիջապէս չկարենալ պատասխանելուն մէջ. ուրիշ գործերով (գրեթէ միշտ գրական) զբաղած ըլլալուն պատճառաւ: Իրեն հասած օրաթերթ մը կամ ամսաթերթը կը տորէր ձեռքերուն մէջ, անոյշ ժպիտով մը, եւ յետոյ դառնալով իր շուրջիններուն՝ կ'աւելցնէր երգիծական ոճով, «կաշին պիտի քերթեմ»...: Յետոյ կը լայնցնէր նայուածքին շրջագիծը, աջ ձեռքը կը շարժէր փոքրիկ հարուածներով, հետանալով ոչ արագ եւ ոչ ալ դանդաղ, քիչ մը սրտնեղած:

Աղջօ. Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին ամարանոցը: «Տղա՛ս, կարդա որ մտիկ ընեմ...»: Ու ես, ի բնէ քաշուող՝ չէի համարձակեր պատանեկան համեստ քերթուածներս ցուցնել իրեն: Սակայն պէտք էր հնազանդիլ: Ձիս կը նստեցնէր իր աջ կողմը, ծառերուն տակ, ու ես կը սկսէի կարդալ մեղմ ձայնով մը: Այս զուարթախոս մարդը, որ չկայ այլ եւս, կը փոխուէր տարապայմանօրէն, ոչ անշուշտ քերթուածներուս ազդեցութենէն, այլ՝ բնութեան հոգեթով մթնոլորտէն, մանաւանդ իր սաստ ասակ խառնուածքէն, եւ ինչո՞ւ ժխտել, քիչ մըն ալ բանաստեղծութիւններէն: Կարդալէս վերջ, տեսարակը կ'առնէր ձեռքս, եւ տաղաչափական սխալները, պակաս բանաստեղծական կերտուածքի ուժին՝ կը չեշտաւորէր: Կը խօսէր գրականութեան մասին: Ունէր որոշ զարգացում մը օտարազգի գրականութեան մասին, բայց չունէր պերճօրէն խօսելու, երկարելու բանախօսի կարողութիւնը: Այս վերջին պարագան ինք ալ չէր ներ, երբ հայ լեզուի մասին բանախօսութեան մը հրաւէրը ընդունած էր Միլանի մէջ: Ան մեծցած էր եւ աշխատած սենեակի մը մէջ, սեղանի մը առջեւ, միշտ անձնյն գրականութեամբ: Անոր հնչուն լեզուն անձայն գրիչն էր:

Ինչպէս Պոլիս եւ այլուր՝ դասաւանդած էր հայ լեզուն տիրական շեշտով մը, պատուդաւի ազդեցիկութիւն բոլոր ձգողութեամբ մը: Բացառութեան մէջ արագ էր, ջղային արագութիւն մը: Գրաբար հոլովումներն ու խոնարհումները կը ջանար սորվեցնել տարօրինակ ձեւով մը, որ դասարանը կը պահէր լարուած դիրքի մը մէջ: Գրատախտակը կը լեցնէր ու կ'աւրէր հեւ ի հեւ, առանց դադարի. եւ այսպէս մէկ ժամ շարունակ:

Ցանկալի կը կենար, շունչ կ'առնէր, յետոյ կը սկսէր երգիծական համակրելի շունչով մը պատմել թէ վերջերս որուն «կաշին քերթած» էր այս կամ այն ձեւով: Մեր աչքերը ուղղած գրատախտակին եւ իրեն՝ կը հետեւէինք այս զարմանալի մարդուն պատմելու անմոռ ձեւին. ու յետոյ կը սկսէր խնդուքը, որ չէր վերջանար... Ինքզինք զսպել կը զգար եւ վարժապետուած՝ երբ մեր խնդուքով իր կողմը կը բռնէինք...

Գրաբարէն անցած աշխարհաբարին, երկուքին ալ տիրացած ժայռի տոկունութեամբ՝ մեզ կը ջանար դարձնել իսկական Հայեր: «Լեզուն, տղաքս, լեզո՛ւն...»: Այս երեք բառերով շատ բան ըսել կ'ուզէր. անկեղծ եւ արծաթ բառեր:

Ժամը վերջացած կ'ըլլար արդէն, երբ ան «փառաւոր» քերթուած մը կը սկսէր կարդալ: Անոր ատոնութիւնը, ընթերցանութեան ելեւէջներուն նրբութեան տարբամանաւորումը, ձայնի փափկութեան մտահոգութիւնը՝ կատարեալ էին:

Կատարեալ արուեստ ունէր քերթուած կարդալու: Կը կարդար պատրաստուած, ուսումնասիրուած անդրադարձով: Խնամուած: Ջախ ձեռքին ցուցամատը կը շարժէր մեղմ կշռոյթով, ու նայուածքին վերացումը կը հալէր ձայնին քաղցրերգութեան մէջ:

Կը սիրէր երաժշտութիւնը, եւ շատ: Կը յիշեմ տեսած ըլլալ դաշնակի կողքին ինքնամոփոփ եւ լուռ: Երկար ատեն: Կ'ունկնդրէր մեղմագին մեղմամեղ՝ մինչեւ իր տաղանդաւոր Թոռնիհին կը նուագէր Շոփէն կամ Վերտի:

Կը յիշեմ որ օր մը, հազիւ կրցաւ երաժշտութիւնը սահմանել սա երեք բառերով, «տարօրինակ բան մըն է»... Անորոշ սահմանումներ շատ ունէր, ըլլալով երազող մը: Տարիներ յետոյ, երբ կարդացի Ա. Մօրուայի «Պայրը — ն «ը, եւ Պայրընի սքանչելի օրագրութիւնները՝ հանդիպեցայ անգլիացի բանաստեղծին, կրակուրոց բանաստեղծին այն կարծիքին թէ՝ «երաժշտութիւնը տարօրինակ բան մըն է»...

Այդ օր վարդապետը նոյն ապրումն ունեցած էր, նոյն ազդեցութեան վայրկեանները, ինչ որ Այպիոնի հրզօր քնարը զգացած էր աւելի քան մէկ դար առաջ:

Անոր երգեցողութիւնը, ժամերգութեան ատեն՝ յոյժ ինքնատիպ էր: Հզօր ձայն մը, սրտէւեան ներհուն, հաշտուած ցաւով մը համակուն: Երգը կ'ուէր յանկարծ, կը պայթէր: Անոր ձայնը կարծես, կը քերէր, կը թափանցէր կամարին մէջ, ուժով եւ խոր, շատ խոր հաւատքով մը: Դէմքը բոլորովին այլափոխուած կ'ըլլար, որուն վրայ յաղթանչական էին մեր աչքերուն սովորականէն աւելի խոժոռ չորնալը: Անոյշ վարդապետի խոստուն աչքեր:

Մարդը, երկար եւ անվերջանալի հառաչանք մըն էր Աստուծոյ սեղանին առջեւ: Ան եղաւ միակ վարդապետը որ գիտցաւ յուզումէն լացնել զիս, ժամերգութեան մը պահուն:

... Եւ հիմա, որ ա՛լ չկաս հոգեխօս վարդապետ, հիմա որ սիրած վանքիդ նոճիները տարիներէ ի վեր չունին ներկայութիւնը քու պաշտելի գոյութեան, հիմա որ սենեակդ, ուր մտնել մտար եւ հեկայ դուրս ելար, եւ որ զրկուած է աստուածացումէն քու մարդկային խոկումներուդ, հիմա, որ լռած է առ յաւէտ տրոփը քու գրաւոր եւ բարի սրտին՝ կ'ինէ ամբողջ ազգի մը դժայլանքն ու յարդանքը հետուէ եւ մնանկեաց աճիւնիդ վրայ. կ'իյնէ մաքուր եւ սպիտակ փառքը քու մեղուաջան վաստակաւորի ծանրախոհ ճակատին վրայ:

Փայփայէ զանոնք, սիրելի վարդապետ, որովհետեւ ազնուր «բաներ» են, որովհետեւ չահեցար առանց վաղելու անոնց եռեւէն:

Օր մը անշուշտ, Ս. Ղազարը քեզ պիտի փոխադրէ իր ծոցը ու հոն, սիրելի վարդապետ, ամէն իրիկուն ատուէրդ պիտի շրջի ձիթենիներուն եւ երկնաւոյեայ նոճիներուն ատրեխներ, որոնց տակ, անթուական օր մը տեսայ քեզ, մռայլեայ քեզի ամէնխոռ եւ իր կիցում, եւ զոզոզանն չրթներով առաջին անգամ ըլլալով համբուրեցի անմարդկային բարութիւնն ու օրհնութիւնը քու Աջին: Հեռուն ալիքը կը հառէր: Դուն ժպտուն էիր, երկնային ջրերուն ժպիտով: Նայեցայ ինծի խոր եւ հիթեղ նայուածքով մը եւ ըսիր, «անունդ ի՞նչ է տղա՛ս...»:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Ներքին Ախալքալաքի եւ Վերին Ախալքալաքի Ագթարա, Դաբաշչալ, Ռնդամալ, Սալակ, Բժնի, Գիմիշ, Ալափարս եւ Օրդակլու գիւղերուն չուրջը մարախ երեւցած յուլիսի սկիզբը: Մարախը զեռ փոքր է եւ վնաս չի կրնար պատճառել, բայց շուտով կը մեծնայ եւ կը թեւաւորուի: Մարախը փճացնելու պայքար է յայտարարուած:

⁂ Յուլիս 9ին Մոսկուայի մէջ մեռաւ քաղաքին գեղարուեստական թատրոնի բեմադրիչներէն Ս. Խաչատուրեան, որ այնքան գնահատուած էր: 1921ին Մոսկուայի մէջ հիմնած էր հայկական թատերական դպրոց մը:

(Խորհ. Հայաստան)

ՃԻԶԵՐ

1.

Լսէ՛ ցեղ, ահա աղջամուղջը ի-ջաւ. մինչդեռ է նորէն, հոգւոյս պարտիզն ծիլերը կը թրթռան պզտիկ հովի մը պզտիկ հպումէն, երբ ինծի կ'ըսեն.

— Տղա՛ս, հառաչանքներ մի՛ արձակեր այդքան, դեռ երիտասարդ ես, եթէրի ամպերը յաւիտենական չեն. կայ ու պիտի մնայ կապոյտը, անհուն ծովը իր եռին:

— Բայց ինչպէ՛ս, ինչպէս երբ այսքան ցաւ ու անարդարութիւն կայ լուսնին տակ, կարելի՞ է անտարբեր խօսիլ, խեղդել հառաչանքները եւ չզոռալ չանթի մը պէս:

— Լսէ՛, ցեղ իմ, դուն որ եղար ջահակիրը խաւարամիտ Ասիոյ ու դարեր քու անմահ տաղանդ լուսնին եւ արեւուն շողերուն հետ խառնեցիր «ո՛»ս եւ ճաճանչ եղար յանուն գեղեցիկին, դուն որ լոյս եւ մարգրիտ ցանեցիր, յանուն արուեստին:

Լսէ՛, ես կ'ուզեմ մանկունակ ճի-չերով մանուկ մը ըլլալ վերստին, ու մոռնալ ամէն բան, եւ պոռալ, աղաղակել Եւրոպայի երեսին թէ՝ ինքը մեր ցեղին գերեզմանափորը, ոճիրներուն ոճիրը գործեց, տարիներ ու տարիներ աղուէսի ժպիտներ ցանեց այն փոճմակին, որ քանդեց ու աւերակ դարձուց մեր աշխարհը, որ փլցուց քաղաքներ չէին եւ դաշտեր՝ բերքի:

Լսէ՛, ես կ'ուզեմ որ մեր ցեղին քաղցրաժպիտ հարսներէն մէկը աշխարհ բերէր որդի մը անսահման ու պայծառատես, լի անմահ հանճարով եւ իմացականութեամբ, որ պատկերացնէր անհուր ջարդը եւ ներկայի փլուզումը:

Լսէ՛, ես կ'ուզեմ որ մեր ցեղին այդ հրաշածին որդին ըլլար այնպէս հզօր, այնպէս հուժկու, որ երբ սաստոգերուն տակ իր քայլերը նետէր, ոճրագործներուն բոյները սարսէին:

Լսէ՛, եւ տես, թէ դաւանկերդ ուր են ինկած, որ սեւ ամպերուն տակ կը տառապին, գմբուր քամերով դատութեան բաժակը:

Բա՛ւ, ինչպէս չհառաչեմ, ինչպէս յուռ մնամ ես, ցեղ իմ պաշտելի:

2.

Դաշնակցական ընկեր, դուն սաբարդիր քաշորդի, գիտեմ որ սա օտար հողին վրայ քու ազատութեան ծարաւ հոգիդ հայրենիքի ափ մը հողին համար կ'այրի: Գիտեմ, կ'ուզես քու Հայու կարմիր արիւնդ այդ սուրբ հողին համար մէկ անգամ ալ թափել...

Դուն Դաշնակցական սիրտ, հայրենիքի անզաւաճան ճակատ, նիզէ որ տառապանքի սա դաժան բեռը իմ յոգնութիւ ուսերուս վրայ չայված երկիւղածութեամբ եւ հաւատքով երկու խօսք ըսեմ:

Նախ թոյլ տուր որ քու բոցավառ աչքերդ, եւ անսասան հայրենիքին համար բաբախող պողպատեայ կուրծքդ տաք-տաք համբուրեմ:

Վասնզի, այդ աչքերուն մէջ ես կը տեսնեմ կրակը հնօտուր աւեր հայրենիքին, եւ բաբախումը Դաշնակցութեան փոթորկին:

Ո՛վ դու հերապատ Հայորդի, աղապայ մեծ ու ազատ Հայաստանին: Ի՞նչ ունիս նորէն, եթերին մովերը չվխտեցի՞ր, արշալոյսին բոցավառիլը բնաւ չտեսա՞ր:

Ի՞նչ ունիս այդ վիրաւոր սրտիդ տակ, որ օտար հողին, օտար երկրին, դաշտերուն եւ հովիներուն մէջ, ուրախութեան եւ տրտմութեան ժամերուն ,արեւուն ճառագայթներուն պէս կը փայլիս, եւ յանկարծ կը պոռթկաս հայրենիքին եւ անոր երրորդութեան դէմ հայհոյող դաւաճան չրթներուն...

Համբերութիւն, ո՛վ իմ քաջս, ո՛վ իմ հերոսս: Թող որ բոլոր օձի ձագուկները իրենց փորին վրայ սողան, իրենց թոյները թափեն... Թող արեւուն եւ լուսնին յստակ լոյսերուն տակ փախին...

Ցեղը արթուն է, ինչո՞ւ չըսեմ, դու արթուն ես, քու կրակ աչքերովդ, եւ երկաթեայ բազուկներովդ:

Բայց, ո՛վ իմ կարիճ ընկեր, մը-տածէ որ ամէն մէկ Դաշնակցականի կարմիր արիւնը հայրենիքին սիրոյն է. ուրեմն խնայէ յեղափոխական արիւնդ:

Ս. ՎՐԻԺԱԿ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒՆ

■■■

ԽՄԲ. — Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի կեդր. Վարչութիւնը հետեւեալ կոչը ուղղած է իր շրջանի եւ արտասահմանի բոլոր հայ կիներուն, վերջին Պատգ. Ժողովին առթիւ:

Գիր առնուած՝ Ամերիկայի ծանօթ պայքարներուն առթիւ, այս կոչը արժէք ունի ամէն տեղի համար, քանի որ նոյն անաղարտ մթնոլորտը կը տիրէ բոլոր գաղութներու մէջ:

Սիրելի՛ քոյրեր,

Ազգովին կ'ապրինք շատ փափուկ ու վտանգաւոր շրջան մը: Լինել-չլինելու հարցն այսօր, աւելի քան ուրիշ ոեւէ ատեն, սուր կերպով դրուած է մեր առջեւ: Մեր սեփական երկրէն դուրս քշուած, օտար երկիրներու մէջ ցիրուցան, եւ ներքնապէս պառակտուած մեր այս տխուր վիճակը, հրճուանք կրնայ պատճառել մեր դարաւոր թշնամիին միայն: Այն՝ ինչ որ մեր թշնամին չկրցաւ ընել, ցաւով կը տեսնենք, որ կ'ընեն մեր մէջ հայս նուն մարդիկ, իրենց հակազգային խանքերով սխեմաթիք կերպով պառակտելով ու քայքայելով մեր գաղութներու ներքին ազգային կեանքը:

Տարի մըն է խոր ցաւով ականատես կ'ըլլանք ազգադաւ պայքարի մը: Փոթորկուած է գաղութներու կեանքը: Սանձուած ընդհանուր շրփոթէն շատեր կորսնցնելով միտք ու դատողութիւն՝ ինկան մեծ սխալներու մէջ: Այնպիսի պահու մը, երբ շատ պէտք ունէինք գործի եւ միութեան, եղած ենք բաժան — բաժան. քոյրը քրոջ, եղբայրը՝ եղբօր, մայրը զաւկին դէմ է այսօր: Ցաւով կ'արձանագրենք մասնաւորապէս մաս մը հայ կիներու բռնած ընթացքը: Եղան կիներ, որոնք թոյլ տուին իրենց կինայ այս պայքարին մէջ եւ ցուցադրեցին այնպիսի բարքեր, որոնք արատ բերին հայ կնոջ բարի ու ազնուական անուան: Հայ կինը պիտի չիյնար այդ սխալին մէջ. յուրջ, զգաստ ու հեռատես ըլլալու խմաստութիւնը պիտի ունենար եւ պիտի հասկնար որ սանձուած այս հայադաւ պայքարը թշնամիներէ նիւթուած դաւ մըն էր, որուն ոչ միայն պիտի չմասնակցէր, այլ պիտի ջանար հակազդել իր բոլոր ուժով:

Մեր ժողովուրդը նման մութ օրեր շատ է ապրած, բայց ոչ մէկ ատեն դաշտերուն եւ հովիներուն մէջ, ...

Հայ կինը, հայ մայրը չէ կորսնցուցած իր գլուխն ու զաւակը: դարերէն ի վեր հայ տղամարդու կատարած է իր պահապան հրեշտակի դերը մեր ժողովուրդին համար: Մեր պատասխանատուութեան մը կը գտնուինք մենք. մինչեւ այսօր հպարտ զգացեր ենք մեր նախորդներով. պէտք է աշխատինք որ յաջորդ սերունդը չամչնայ մեր պատմութեան: Մեր մայրերը գուրգուրացին մեր աւանդութիւններուն, մեր լեզուին պատմութեան ու բարքերուն վրայ հասցուցին մինչեւ մեր օրերը: Երբ բան մը պիտի չկրնանք աւելցնել, գոնէ չկորսնցնենք եղածը, գուրգուրանք մեզի ձգուած աւանդներուն վրայ, հաւատարմօրէն փոխանցենք անոնց մեր յաջորդներուն: Մեր մայրերը, մեր փիրւաւոր մեռելներուն կոտակն այս:

Զգա՛ստ ըլլանք, սիրելի՛ քոյրեր, չենթարկենք մեր կոչումէն, գիտակցինք մեր պարտականութիւններուն եւ մանաւանդ ճանչնանք մեր իրական թշնամիները:

Հայ Կ. Խաչի 14րդ Ընդհ. Պատգ. Ժողովի զգացումներուն իբրեւ թարգման, կոչ կ'ուղղենք բոլոր մեր անդամներուն ու հայ կիներուն, որ ըլլան վերին աստիճանի զգոյշ ու նախանձախնդիր հայ անուան պարծանքին, մոռնան ամէն քէն ու ոխ, եւ նուիրուին չինարար աշխատանքի: Թուրքիոյ խորերն ու անապատներուն մէջ ունինք հազարաւոր քոյրեր ու եղբայրներ, որոնք մահը կ'ապրին ամէն օր: Անոնք պատուի կ'ուզեն եւ մեր օգնութեան կը սպասեն: Ունինք որբութեան մէջ մեծցող նոր սերունդ մը հոգեւոր կարիք ու կ'ծանրանայ մեզ ամէն օր, եւ որոնց համար անհրաժեշտ միջոցներ ու աշխատանքի կարիքը ունինք սատար թիւ մը ուսումի ծարաւ երիտասարդութեան, որ օրապահիկի մը համար կը հիւծին գործարաններու անկիւններու. ունինք վերջապէս վեթերաններ, հիւանդներ ու չքաւորներ, որոնց յոյսը մեր վրայ է: Այս բոլորին հասնելու հոգն ու պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ մասնաւորապէս հայ կնոջ վրայ: Գործունակութեամբ կը յայտնենք, որ հայ կիներու մէկ կարեւոր մասը՝ բոլորուած Հայ Կ. Խաչի շուրջ, տարիներէ ի վեր կը կատարէ իր պարտականութիւնը: Հոն՝ ուր կարիք եղած է, Հայ Կ. Խաչը գտնուած է իր դերին մէջ: Անոր այս ազգաշէն գործունէութիւնը այսօր այնքան մեծցած ու ծաւալած է, որ կը կարօտի աւելի մեծ ճիգերու եւ զոհողութեանց:

Հայ Կ. Խաչը վստահ է, որ հայ կինը պատրաստ է տալու իր անվերապահ աջակցութիւնը գործի մը, որուն միակ նպատակը մեր ցեղի գոյութեան պահպանումն է:

Հայ Կ. Խաչը վստահ է, որ ասոր դառնայ հայ մայրը յետ այսու անոր շուրջ ու գուրգուրոտ վերաբերում ցոյց պիտի տայ մեր ցեղային արժէքներուն եւ պիտի չգտնուի մէկ հայ կին, որ ուղէ հեռու մնալ Հայ Կ. Խաչի սրբազան գործէն:

Վերջին տարուան ընթացքին, 1500 կիներ միացան Հայ Կ. Խաչի պատուաւոր կազմակերպութեան: Յոյս ունինք, որ յառաջիկայ տարին աւելի մեծ թիւով կիներ պիտի բերեն իրենց ծառայութիւնը մեր ժողովուրդին, Հայ Կ. Խաչի միջոցով:

Հ. Կ. Խ. Կ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ահմատ Իմատի այս զոյգ գորգերը մասնագէտներու կողմէ գնահատուեցան 30,000 րիալ: Այս տաղաւարին մէջ ուսու նկարիչ եւ արուեստագէտ Կլերովը ցուցադրած է խալիներէ նըկար մը, որո՛ւն գոյներն ու արհեստագիտութիւնը աւելի յաջող են քան թէ միտքն ու բովանդակութիւնը, որ կը ներկայացնէ Շահնշահ Փահլէվին հեծած ամեհի ձիու մը վրայ եւ նիզակը խրեր է ձիու ոտներուն տակ թաւալող վիշապի երախին մէջ: Նկարի բովանդակութիւնը մեզ կը յիշեցնէ ռուսական եւ վրացական Ս. Գէորգի նկարը: Այս խալիներկին մանրանկարը արծաթեայ տախտակի մը վրայ նուրբ եւ յաջող կերպով փորագրած է արուեստագէտ փորագրիչ Դաւիթ Փափազեանը՝ Ցուցահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբի ապսպրանքով:

2. Այս տաղաւարը յատկացուած է «Դէհքան» ընկերութեան, որ կը պատրաստէ տեղական մելաններ, կնքամոմեր, ջրաներկի զանազան գոյներ եւն.:

3. Ընկերութիւն «Միր», որ կ'արդիւնաբերէ օճառ եւ ծխախոտ: Գործատէրերն են Վահրամ, Լեւոն եւ Միհրան Շահգեալեան եղբայրները, որոնք 10 տարիներու յարատեւ աշխատանքէն յետոյ գործը հասցուցին ներկայ յաջող վիճակին եւ ասկէ երկու տարի առաջ ալ արժանացան արքայական հրովարտակի եւ շքանշանի: «Միր» ընկերութեան օճառի եւ ծխախոտի սպառումը բաւական յաջող է:

4. Շուէտական ընկերութիւն Pers-komp, որուն Ատրպատականի ներկայացուցիչն է «Պչելա» առեւտրական տունը: Perskompը Ատրպատականէն կ'արտահանէ տեղական չոր միրգեր ու ամէն տեսակներ: «Պչելա» առեւտրական տունը առանձներ է միրգերու պատրաստութիւնը — չորցնել, մաքրել, զատել, դասաւորել եւն.: Գործարաններ կան Թաւրիզ, Մարաղա, Դուխարղան, Կաղիշահան եւ Իւսկիւ, որոնք ունին միրգերու բնաւոր տեսակներ: Միրգեր չորցնելու աշխատանքի ժամանակ աշխատող գործաւորներու թիւը կը հասնի 700ի: Այս աշխատանքներու մասնագէտն է Գեղամ Աֆթանտիլեանը, որ ցուցադրած է միմիայն չոր միրգէն պատրաստուած պարսկական Շիր ու Խուրշիդ զինանշանը եւ երկաթուղի: Ցուցադրուած են նաեւ արտահանուելիք միրգերու բնաւոր տեսակներ, չամիչ, քիշմիշ, ծիրանի չիր, ծիրանի հունտ եւն.: Շահնշահը այս տաղաւարը դիտելէ եւ իր գոհունակութիւնը յայտնելէ յետոյ ըսած է.— «Այս ընկերութիւնը Պարսկաստանի համար լաւ է»:

5. Աթոռի գործարան «Էնէրժի», սեփականատէր Միհրդատ Փոխարեան: Ցուցադրուած են քանի մը տեսակ աթոռներ, որոնք իրենց նուրբ ու ճաշակաւոր շինուածքով, գեղեցկութեամբ կրնան մրցիլ եւրոպական աթոռներու հետ: Շահնշահը հետաքրքրուած է գործի մանրամասնութիւններով եւ երբ գործատէրը յայտներ է որ աթոռներու համար լաւագոյն փայտը Արտաբիլը կ'արտադրէ, բայց չեն արտոներ, որ այդ փայտէն (Դըղըդհօղ) Թաւրիզ բերենք, այն ատեն Ն. Վեհափառութիւնը նահանգապետին հրամայեր է, որ արտօնեն յիշեալ փայտի ներածումը Թաւրիզ աթոռներու շինութեան համար եւ իր գոհունակութիւնն ու քաջալերութիւնը յայտնած է Միհրդատ Փոխարեանին:

6. Օճառի գործարան «Իդատմ», ցուցադրած է իր արտադրութեան զանազան տեսակներ եւ մակարօն, որ բաւական յաջող է:

7. Ընկերութիւն Բանդրադի Ամլարի, կը պատրաստէ տեղական մետաքսէն գործուած սփռոցներ, թաշկինակներ, նուրբ հագուստներ, արդուզարդի գործուածքներ եւն. բոլորն ալ յաջող:

8. Նկարիչ Արժանդի, պարսկական նորագոյն շրջանի նկարչութեան մէջ կը գրաւէ իր արժանի տեղը: Այն նըկարները որոնք բուն իսկ պարսկական տիպարներն ու Պարսկաստանը կը ներկայացնեն բնական եւ հարազատ դրոշմ ունին, ինչպէս «Մուրացիկ»ը, «Կոյր»ը, «Դարվիշ»ը եւն.: Բնութեան տեսարաններու մէջ նկարչի գոյները այնքան վառ ու ցայտուն են, որ յաճախ չեղած են հարազատութենէ: Յաջող են մանաւանդ մանրանկարները եւ պատմական աւերակներու տեսարանները:

9. Ատաղձագործ Ստեփան Բուդաղեան (որ պետական դպրոցի մը մէջ աշակերտներու հիւսնութիւն կը սորվեցնէ) ցուցադրած է՝ ընկոյզի, ծիրանի, տանձի եւ այլ փայտերէ չինուած եւ յաջող ճնարակով գունաւորուած գործիքներ, շրջանակներ, տուփեր, սատափազարդ թառ, «քեամանչա» եւն., բոլորն ալ նուրբ եւ գեղեցիկ եւ գնահատելի՝ իբր ձեռքի աշխատանք:

10. Լուցկիի գործարանի տաղաւար, յաջողապէս զարդարուած է, լուցկիներով կազմած են երկու սիւներ եւ կամար մը՝ Պերսեպոլիսի հին պալատներու ոճով: Գործարանն ունի 600 գործաւորներ եւ կ'արտադրէ մեծ քանակութեամբ լուցկի, որ ի վերջոյ կրցաւ յետ մղել ռուսական եւ անգլիական լուցկիները: Այս տաղաւարը զարդարուած է Թաւրիզի մէջ գործուած երկու գորգերով, որոնց նկարները հիացման արժանի են, մէկը կը պատկերացնէ արդի Պարսկաստանի գիւղը՝ իր բոլոր տեսարաններով եւ գիւղական տիպերը՝ քաղաքի մէջ, իսկ միւսը պատմական Պարսկաստանի աւերակներու տեսարանները: Գորգագործ երեք մանուկներու աշխատանքի նկարը, առաջին գորգի կեդրոնին մէջ, շատ բնական է: Լուցկիի գործարանի ամբողջ աշխատանքներն ու տեսարանները լուսանկարներով ցուցադրուած են տաղաւարին մէջ:

11. Ընկերութիւն «Շահան», մեքենաներով կ'արտադրէ բրդեայ, բամպակեայ եւ մետաքսեայ գործուածներ, որոնք բոլորն ալ յաջող սպառում ունին, մանաւանդ աշնան եւ ձմեռան: Թաւրիզի մէջ բաւական յաջողութիւն գտած է բրդեայ եւ բամպակեայ գործուածքներու շինութիւնը, որով կը զբաղին թէ Հայեր եւ թէ Պարսիկներ: Տեղական այս արտադրութեանց մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ նաեւ Ասլան Ստեփանեանի գործարանը, որ յաջող ու հիմնաւոր գործ ունի: Այս գործարանը սակայն որ է գործուածք ցուցադրած չէր:

12. Լուսանկարիչ Մելիք Ոսկանեան: Այս երիտասարդ արուեստագէտ լուսանկարիչը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Թաւրիզի պետական, եւրոպական շրջանակներու, Եւրոպացիներու, Պարսիկներու եւ Հայերու մէջ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(2)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

Դաշտահանդէսներու սա հրճուանքի մէջ, տեղի ունեցաւ նոյնպէս Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին հանդէսը, Սէն-Քլուի անտառին մէջ, յուլիս 29ի կիրակին:

Կոկիկ բազմութիւն մը ձեւաւորած էր ընկերական մտերմիկ մթնոլորտ մը, չորս մը մասնաւորականներով:

Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Շահ-լամեան որ բանալով դաշտահանդէսը բսաւ.

— «Դաշտերու մէջ մեր սա հաւաքումը հին օրերէն կուգայ մեզի: Հայաստանի մէջ իմաստ մը ունէին այսպիսի հանդիպումները: Դաշտ կ'երթային Վարդավառը տօնելու, կրօնական, հանձքի եւ կամ քաղաքական, փառաբանութիւններու համար: Մեր կեանքին փոփոխութեան հետ փոխուեր են նոյնպէս ըմբռնումները: Հին օրերուն մեր բոլոր հանդիպումներուն կեդրոնական առանցքը կը կազմէր հայ կինը, իբրեւ կուտակուած պահպանողական ուժ: Այսօր ալ սա չորս հովերուն զիմաց առաւելապէս հայ կնոջ ուսերուն կը մնայ պահել ու տանիլ մեր հայրենի յուշերն ու գեղեցկութիւնները յաջորդ սերունդներուն: Այդ նպատակով կոչ կ'ուղղեմ հայ տիկիններուն եւ օրիորդներուն համախմբուիլ Կ. Խաչի դրօշին տակ, քանի որ ան ըլլալով հանդերձ գութ ու կարեկցութիւն տարածող կազմակերպութիւն մը, է նաեւ հայկական ինքնուրոյն արժանիքները պահպանող հաստատութիւն մը»:

Դաշտահանդէսին նշանակալից փայլ մը կուտային նոյնպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի արենուշներու եւ հայ արիներու խմբերը որոնք կատարեցին զանազան խաղեր:

Տիկ. Խաչիկեան զգացումով մը արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւորները»: Իսկ Զաւրիկեանի Շամիրամ ու «Եփրատ» նուագախումբին հայկական եւ եւրոպական կտորները հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին դաշտին մէջ:

Անուրդէն եւ այլ հասոյթներէ գոյացած պզտիկ գումարով, Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը հնարաւորութիւնը ունեցաւ սա հեղձուցիչ օդերուն կարգ մը տկարակազմ եւ կարօտ պատանիներ ղրկել ամարանոց:

Փոհարիկ Գազազ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

= o =

ՏԷՍԻՆ, 1 օգոստ. (Յառաջ).— Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, յուլիս 29ի կիրակին, S.L.S.A. սրահին մէջ կազմակերպուած էր սգահանդէս մը, Տարօն-Տուրուբերանի անկման 19րդ տարեդարձի առթիւ: Հօկի խաչաձեւման պատճառով, սպասուած բազմութիւնը չկար: Բեմին ճակատը զարդարուած էր Հրայրի, Գէորգ Չաւուշի, Յրոնքցի Մուրատի նկարներով եւ Տարօնի կարգ մը հերոսներու խոշոր խմբանկարով մը: Նախագահը հանդէսը բանալով հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը: Բացման խօսքէն յետոյ կարդաց Գեղամ Տէր Կարապետեանի բողոքագիրը, որ Վարդան վարդապետի միջոցով տրուած էր Թուրք կառավարութեան: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին տիկիններ Հ. Գրիգորեան եւ Ա. Կարապետեան մեներգով, Ա. Սաատուրեան քոյրեր, Օր. Պետրոսեան արտասանութիւններով: Արտասանեցին նաեւ ընկ. Մ. Գրիգորեան «Հողեհանգիստ»ը, եւ «Ցեղակրօն»ու պետ Ե. Ճեւոյեան «Հայ վրէժ»ը: Ընկ. Լ. Սաատուրեան կարդաց ուղերձ մը՝ «Տարօնի ազատօն»ը: Նախագահը կարդաց ուղերձ մը, զոր գրած էր Գեղամ Տէր Կարապետեանի կինը Կիւլիզար (Մշոյ հերոս Կիւլօն), որ թէեւ հանդէսին ներկայ էր, բայց ծերութիւնը եւ աչքերու տկարութիւնը արգելք կ'ըլլային իրեն անձամբ կարդալու:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Արմէն Սասունին իր մէկուկէս ժամէն աւելի տեւող փաստալից բանախօսութեամբ բացատրեց Վարդավառի նշանակութիւնը սկսեալ հեթանոսական շրջաններէն մինչեւ մեծ պատերազմը: Ցետոյ անդրադառնալով հայ ազատագրական շարժումներուն պատմութեան, որուն իրենց գերագոյն մասնակցութիւնը բերած են Տարօնի հին եւ նոր հերոսները, ցոյց տուաւ Վարդան Մամիկոնեանի պայքարը, որ ոչ այլ ինչ էր եթէ ոչ ազատագրական կռիւ: «Հայոց եկեղեցին որ շատ ժամանակ եղած է հայ հերոսներու յիշատակներու հանդէպ, սկիզբէն մինչեւ այսօր փառաւոր կերպով կը տօնէ Վարդանանցը, զայն դասելով սուրբերու կարգին: Սխալ է այն կարծիքը թէ հայ ժողովուրդի գլխին եկած բոլոր դժբախտութիւնները հետեւանք են յեղափոխական կուսակցութեանց գործունէութեան: Ազատագրական շարժումը ծնած է կուսակցութիւններէն շատ առաջ, կուսակցութիւնները ծնած են պայքարին ձեւաւորման եւ բեղմնաւորութեան համար: Ջանանք նոր սերունդը դաստիարակել ազգային ոգիով եւ անկախութեան ու ազատութեան գաղափարով, որպէսզի մեր բոլոր հերոսներու թափած արիւնը եւ տարած յաղթանակները զուր չանցնին, եւ հայ ժողովուրդը վերջ ի վերջոյ իրականացնէ իր դարաւոր երազը»:

Բանախօսը այս առթիւ թելադրեց որ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը եւ իր մասնաճիւղերը ամէն տարի իրենց մասնակցութիւնը բերեն համազգային սգատօնին — Ապրիլ 11—24ին: Սգահանդէսէն վերջը տեղի ունեցաւ խնջոյք մը, ի պատիւ բանախօսին եւ Կիւլիզարին:

Վ.եհունի

ՏԱՍՆԱԲԱՆԵԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Վերջերս մեռաւ Ճափոնի ծովակալներէն Թոկօ, որ մեծ համբաւ շահած էր ռուսաճափոնական պատերազմին մէջ:

Ծովակալը Ճափոնի երիտասարդութեան դաստիարակութեան համար գրի առած էր տասնաբանեայ մը, որ ահաւասիկ.—

1.— Մի՛շտ ըրէ այն, ինչ որ կը թելադրէ քեզի պարտականութիւնը, հոգ չէ թէ ինչ ծանր ստորնալիքներու տակ գտնուիս:

2.— Ընտրէ նպատակը, որուն պիտի ծառայես, եւ մինչեւ կեանքիդ վերջը հաւատարիմ եղիր անոր:

3.— Ամուր եղիր ձախորդութիւններու առեն— ատիկա շատ կարեւոր է: Եղիր համեստ՝ յաջողութիւններու պահուն — ատիկա ալ աւելի կարեւոր է:

4.— Խօսացիր ոչ աւելի քան կէսը այն բանին, զոր կրնաս եւ կ'ուզես գործադրել:

5.— Կիրքերու դէմ պէտք է պայքարիլ այնպէս, ինչպէս հիւանդութեան դէմ, երբ ան նոր կը սկսի երեւան գալ: Այլապէս անոնց հետ վերջը պիտի չկրնաս գլուխ ելլել:

6.— Սորվէ անխօս հպատակիլ: Ատիկա քեզի վերջը պիտի հնարաւորութիւն տայ հրամայելու:

7.— Եթէ քեզի պէտք ըլլայ ընտրութիւն մը ընել դաժանութեան ու գթասրտութեան միջեւ, եղիր գթասիրտ: Իսկ եթէ ընտրութիւն պիտի ընես գթասրտութեան եւ արդարադատութեան միջեւ, եղիր արդարադատ:

8.— Վախկոտութենէ խուսափելու մէկ ճամբայ կայ միայն— պատիւը թանկ համարել կեանքէն: Վախկոտութիւնը մարդկային ամէնէն մեծ արատն է:

9.— Քու բոլոր արարքներուդ մէջ միշտ այնպէս ենթադրէ, որ կը գտնուիս հրապարակի մը վրայ, ուր հազարաւորներ կը դիտեն քեզ:

10.— Մի՛ ոգեւորուիր մտքերով, զորս չես կրնար իրագործել: Բայց առանձնապէս մի՛ շատախօսեր — Դուն կին չես:

Մարաթոնի վազքը

Ի՞նչ է, իրականին մէջ, Մարաթոնեան վազքը, հարց մը որ յաճախ խնդրոյ առարկայ է եղած, բայց շատ քիչ անգամ գտած է իր լուծումը:

Հին հելլէնական գրականութեան մէջ կը գտնենք աթէնացի զինուորին համար գեղեցիկ տողեր, որոնք կը նկարագրեն թէ ինչպէս ան 490ին (Ք. Ա.) Մարաթոնի կռուի յաղթանակէն վերջ վազած է դէպի Աթէնք որպէսզի հաղորդէ իրենց յաղթանակը, բայց հազիւ հասած ինկած եւ անշնչացած է: Հերոդոտի մօտ, որուն կը պարտինք Մարաթոնի պատերազմին դասական նկարագրութիւնը, այս դէպքի մասին ոչինչ կը գտնենք, սակայն: Իսկ ատիկա նկատելի է, երբ ուշադրութեան առնենք սա պարագան որ Հերոդոտ, իր տաղանդին շնորհիւ, յաջողած է այնքան շատ նման դէպքեր նկարագրել: Մարաթոնեան վազքի մասին տեղեկութիւն չենք գտներ նաեւ ուրիշներու քով: Փոլիկնոթի հռչակաւոր մարաթոնեան պատկերին մէջ եւս, որմէ ընդօրինակութիւն մը կայ, ոչինչ կը տեսնենք այդ վազողի մասին: Միայն 600 տարի վերջ, հռոմէական տիրապետութեան ժամանակ կը սկսին կրկին խօսիլ այդ դէպքի մասին՝ ցոյց տալով աւելի հին աղբիւրներ: Պլուտարքոս, որ ապրած է 46 մինչեւ 120 (Ք. Ե.) իր գրքին մէջ — «Աթենացիք զինուորական կամ գիտական զարգացում ունէի՞ն»— կ'ըսէ.— Ինչպէս կը պատմէ Հերակլիտէս Փոնթիքոս, ոմն Թէրսիփոս Էրօխարայէն Աթէնք լուր բերած է Մարաթոնի կռուի մասին»: Շատեր, սակայն, կը պնդեն թէ ատիկա Էվքլէսն էր, որ ամբողջովին զինուած ու կռուէն բոցավառուած, յաջողած է վազել մինչեւ Աթէնքի առաջին տուները ու հազիւ կրցած է արտասանել «ուրախացէք, մենք ալ կ'ուրախանանք»: Ու ինկած է մեռած:

Լուկիան, որ ապրած է 120 — 170 (Ք. Ա.) նոյնպէս կը խօսի մարաթոնեան վազողի մասին՝ իր հռետորական երկերին մէջ, որ կը կրէ «մարդոց նկատմամբ սխալներու մասին» խորագիրը: Իր ժամանակի ոճով ու ողջունող ձեւով մը ան կը գրէ.— «Առաջինը որ գործածած է շնորհաւորութիւնը լսելով «ուրախացէք», եղած է սուրհանդակ Փիլիփիտէսը որ Մարաթոնէն եկած ու հաղորդած է արքոնդներուն յաղթանակը ու ըսած է «ուրախացէք, մենք յաղթական ենք»: Ու, այս բառերը արտասանելէ վերջ, ինկած է անշունչ՝ ուրախ լուրը չրթներուն վրայ:

Երկու տեղեկութեանց մէջ ալ, յատկանշական է որ վեր առնուած է ոչ թէ վազքին մարզական արժէքը, այլ՝ վազողին ազգային քաջագործութիւնը: Անիկա, իրապէս, մասնակցած ըլլալով պատերազմին, բերած է լուրը ու հասած է իր կեանքին բարձրագոյն կէտին: Այս պատմուածքին բարոյագիտական միտքը մասնաւորապէս ընորոշուած է Պլուտարքոսի մօտ: Բայց, պատմական պատմուածք մը, որ լեցուն է բարոյագիտական տարրերով, միշտ չի համապատասխաներ իրականութեան: Այդ պատմուածքը չի դիմանար լուրջ քննադատութեան: Նախ որ, անունի մասին նկատելի վարանում մը կը տիրէ: Կը յիշեն երեք անուններ: Եթէ ժողովուրդի յիշողութեանը մէջ մնացած էր կենդանի աւանդութիւն մը Մարաթոնէն Աթէնք վազքի մասին, անտարակոյս պիտի յիշէին նաեւ վազողին անունը: Լուկիանէն յիշուած Փիլիփիտէսը ծանօթ է նաեւ ուրիշ կարգ մը պատմութիւններու մէջ: Ան, արհեստավարժ սուրհանդակ էր (հեմերոտրոմոս) ու Մարաթոնի կռուէն վերջ Աթենացիներուն կողմէ ղրկուած է Սպարտա՝ Պարսիկներուն դէմ օգնութիւն ուզելու համար, մինչ Սպարտացիք կրօնական պատճառներով անմիջապէս չէին կրցած տալ: Այս զուտ քաղաքական պաշտօնին համար, Հերոդոտոս շատ ոռմանթիկ մանրամասնութիւններ կու տայ, առանց մոռնալու ժամանումը: Եթէ այս պատմութիւնը եւս զուտ պատմական ընոյթէ զուրկ է ու հերոսական հէքեաթ մըն է, անոր ազգային եւ բարձր բարոյագիտական արժէքը երբեք չի նուազիր: Ամէն ժողովուրդի պատմութեան մէջ կան նըման բազմաթիւ զրոյցներ ու հէքեաթներ, որոնք պատմական քննադատութեան չեն տոկար, բայց, հակառակ ատոր, կուտան ազգային ոգիի պատկերը եւ կը ճշդեն անոր տեղը: Պատմութեան մէջ չունինք մէկ հատիկ գործ մը որ իբրեւ նիւթ ունենայ Մարաթոնի վազողը: Նոր ժամանակներուն, սակայն, անոր յատկացուած են շատ մը երկեր որոնցմէ մին է գերման քանդակագործ Փրոֆ. Մաքս Քրուզէի արձանն է:

Այժմու ողիմպիական խաղերու մէջ, երբ այլեւս Մարաթոնեան վազքը գրաւեց իր տեղը՝ որպէս պատմական դէպք, միշտ նկատի կ'առնուի: 1896-ին, առաջին ողիմպիական խաղերուն (Աթէնք) այդ վազքը ոչ միայն սովորական թիւ մըն էր, այլեւ խաղերուն առանցքը: Ամբողջ Յունաստանի ուշադրութիւնը ուղղուած էր անոր: Հանդիսութեան ներկայ էին աւելի քան 50,000 հոգի որոնք ուժգնօրէն ծափահարեցին իրենց ազգակից յաղթանակը—երիտասարդ յոյն գիւղացի Լուիս Ամարուսցին:

Իսկ վերջին անգամ, ինչպէս կը յիշուի, հայ համեստ աշխատաւոր մը պատահարար կորսնցուց այդ վազքին մէջ առաջնութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ Է ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

= o =

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յուլիս).

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան երդուեալ թշնամիները կարճամտօրէն կը խորհին, որ եթէ իրենց թերթերու մէջ փողոցային յարձակումներ գործեն ամէն օր Դաշնակցութեան ղեկավարներուն վրայ, պիտի յաջողին ընդհանուր ժողովրդական ատելութեան առարկայ դարձնել զանոնք, ինչպէս եւ կուսակցական շարքերը Դաշնակցական ղեկավարներուն դէմ լրբութեամբ՝ չէզոքացնել զանոնք ու անկէ ետքն ալ դիւրութեամբ քանդել մեր կազմակերպութիւնը:

Աչքէ անցուցէք Ռամկավար եւ համայնավար թերթերը ու պիտի տեսնէք անմիջապէս որ մարդիկ կանոնաւոր պատերազմ են յայտարարած Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդներուն դէմ եւ կը ձգտին ժողովրդական զասում հրահրելով անոնց դէմ՝ քաւութեան նոխազ դարձնել զանոնք եւ այդ կերպով ոչնչացնել Դաշնակցութիւնը:

Ռամկավար եւ համայնավար յիմարաբանութիւնները կարդացող մէկը, որ անծանօթ է մեր կեանքին, պիտի մղուի խորհելու, թէ Դաշնակցութեան առաջնորդները մէյմէկ Հիթլէրներ, Ստալիններ կամ Մուսոլիններ են եւ անոնց նման իրենց դիրքերուն արժանացած են ու կը պահեն բռնի ուժով: Իրականին մէջ սակայն ամէն իրազեկ մարդ գիտէ, թէ Դաշնակցութիւնը կը կառավարուի ժողովրդապետական եղանակով ու հիմերով, թէ իր բոլոր ղեկավար մարմինները կ'ընտրուին կուսակցական անդամներու ձայներու երկու երրորդի մեծամասնութեամբ. թէ ամէն տարի Կ. Կոմիտէները կը վերընտրուին շրջաններու պատգամաւորական ժողովներուն մէջ. թէ Բիւրօն իսկ ամէն երեք տարին անգամ մը կ'ընտրուի ընդհանուր ժողովէն. թէ կուսակցական բոլոր պաշտօնեաները եւ մասնաւորապէս խմբագիրները ու գործիչները կ'ընտրուին իրենց շրջանի Կ. Կոմիտէին կողմէ, պարտաւոր ըլլալով հրաժարական տալ ամէն տարի՝ նոր Կ. Կոմիտէին վերահաստատուելու կամ փոխուելու համար. թէ բոլոր կուսակցական գործիչները ու խմբագիրները պատասխանատու են զիրենք ընտրած Կ. Կոմիտէի առջեւ ու կրնան ամէն վայրկեան հեռացուիլ իրենց պաշտօններէն:

Այսպիսի պայմաններու մէջ, ինչպէս կը տեսնուի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդները չեն կրնար ըսել կամ ընել որեւէ բան, որ չըխի զիրենք պաշտօնի կոչող կուսակցական մարմիններու կամքէն, ինչպէս եւ կուսակցական զանգուածի ցանկութեան ու մտայնութենէն. չեն կրնար ոեւէ բան ըսել կամ ընել, որ հակառակ է կուսակցական շարքերու տրամադրութիւններուն, ձգտումներուն և կամքին:

Հետեւաբար, պատերազմ յայտարարել Դաշնակցութեան առաջնորդներուն դէմ ուրիշ բան չի նշանակեր, բայց եթէ պատերազմ յայտարարել ամբողջ Դաշնակցական զանգուածին եւ նոյն իսկ ամբողջ ազգայնական հայութեան դէմ:

Արդարեւ, ինչպէս որ Դաշնակցական առաջնորդները իրենց մէջ կը խտացնեն Դաշնակցական շարքերու մտայնութիւնն ու կամքը, այնպէս ալ Դաշնակցական կազմակերպուած զանգուածը իր մէջ կը խտացնէ ամբողջ ազգայնական հայութեան մտայնութիւնն ու կամքը:

Ահա թէ ինչո՛ւ կատարելապէս իրաւունք ունինք ըսելու, թէ համայնավարներ ու Ռամկավարներ, պատերազմ յայտարարելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչներուն դէմ, պատերազմ յայտարարած են ամբողջ Դաշնակցութեան եւ ազգայնական հայութեան դէմ, այսինքն՝ կը ձգտին առաջ բերել մեր գաղութներու մէջ քաղաքացիական պատերազմ:

Համայնավարները արդէն երբեք չեն ծածկած թէ իրենց գլխաւոր նըպատակն է քաղաքացիական պատերազմը: Բայց Ռամկավարները, ձգտելով նոյն նպատակին, կ'աշխատին խաբել իրենց միամիտ հետեւորդները այն կեղծ պատճառաբանութեամբ, թէ իրենց ուզածը Դաշնակցութեան առաջնորդներու գլուխն է միայն եւ ոչ թէ ամբողջ Դաշնակցութեան եւ ազգայնական հայութեան քայքայումը»:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Վիէննական Մխիթարեանները, որ անկէ առաջ ձեռնարկներ ըրին Սուրիոյ մէջ եւս վարժարան մը բանալու մասին ու չյաջողեցան, առաջիկայ տարի Գահիրէի մէջ կը բանան վարժարան մը: Արդէն իսկ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները եղած են ու Վիէննայէն ինչպէս նաեւ Ֆիլիպէի իրենց վարժարանէն մէկ քանի վարդապետներ մեկնած են Գահիրէ:

ՍՕՖԻԱՅԻ «ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Պ. Գ. Մեսրոպ, հիմնադիր տնօրէնը Սօֆիայի «Մեսրոպեան» ճեմարանին, իր կրթական հաստատութիւնը ստիպուած է փոխանցել խնամակալ մարմնի մը, նիւթական պատճառներով: Խնամակալութիւնը ստանձնած է վարժարանին պարտի-պահանջէն եւ այսուհետեւ ինք պիտի վարէ ու յանձանձէ զայն: Նախկին տնօրէնը մաս պիտի կազմէ ուսուցչական մարմնին որ բոլորովին պիտի վերակազմուի: Խնամակալութիւնը կազմուած է բոլոր հոսանքներու պատկանող անձերէ, իսկ նախագահն է Առաջնորդ Փէրպահճեան եպիսկ.:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՐԺՈՒՄ, կիսամսեայ պարբերաթերթ անտեսական, առեւտրական, քաղաքական, Ա. տարի, Թիւ 1: Խմբագիր Վ. ՋՈՒԼԼԻԲԵԱՆ: Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 40 ֆրանք, արտասահման՝ 60 ֆրանք: Դիմել՝ 36, Rue Voltaire, LYON:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ելեկտրական աթոռ պիտի ուզէ՞ք ղրկել այդ մարդը այդպիսի վկայութեամբ: Պատասխանն է «Ոչ»:

Այս մարդը (մատնանշելով ամբաստանեալը) պիտի ղրկէ՞ք ելեկտրական աթոռ, որովհետեւ նստած էր, լսած ըլլալով որ ուրիշներ ծեծուած էին:

Պիտի զատապարտէ՞ք Մերիճանեանը, որ ոճիրին նախորդ գիշերը տիկ. Գավաֆեանին տունն է գացած: Այս կնոջ ամուսինը — գերձակ ու գերազանց գիմակը վար առի— Մերիճանեանի հետ կ'երթայ եկեղեցի: Գավաֆեան ռամկավար է, Դաշնակցական չէ: Ան չնստաւ նստարանին վրայ: Այնտեղ է, եւ երբ կռիւը սկսաւ, ըսաւ ինչ որ պիտի ըսէր մարդոց 90 տոկոսը, այսինքն՝ Բռնեց իր կողքի մարդը եւ ըսաւ — «Եկուր, անկէ դուրս երթանք, մեզի յարմար տեղ չէ այս»: Բայց, կուգայ դատարան — եւ անցողակի կերպով ըսեմ, որ Մերիճանեան, յանցաւոր մարդը, ինքը գնաց դատարան: Դուք կ'ըսէք փախուստը ապացոյց է յանցանքի, եւ կամ օրէնքը այդպէս կ'ըսէ: Լաւ, ես միւս կերպով կ'ըսեմ: Եթէ փախուստը ապացոյց է յանցանքի գիտակցութեան, անմեղ մարդը կը կանգնի այնտեղ, եւ իր կամքով ոստիկանատուն երթալն ու յանձնուիլը փաստ է, կամ պարագայ, ի նպաստ իրեն: Ան գնաց 22րդ փողոցի ոստիկանատունը:

— Օ՛հ, բայց, տիկ. Գավաֆեա՞նը, տիկ. Գավաֆեա՞նը: Ան ինչո՞ւ կը ստէ: Ան կ'ըսէ թէ ձանը ամբողջ գիշեր թուղթ խաղցաւ, լաւ ժամանակ ունեցանք, խմեցինք քիչ մը գինի: Ամուսինը կուգայ ժամը 1.30ին: Կ'ուզէք որ գտնե՞մ թէ ինչու եւ ինչ պատճառներով ան կ'ուզէ որ ձանը խառնուի այս խնդրին մէջ: Ձեմ գիտեր: Ես չեմ կրնար քակել թնճուկը տիկ. Մակպէթի մտքին, որ չարունակ կը կրկնէր Մակպէթին թէ գործածէ դանակը, սպաննէ բոլորը, որ դուն թագաւոր ըլլաս:

Դուք պիտի ըսէք՝ ատիկա Շէքսփիրի մտքին մէկ արտադրութիւնն է, ողբերգութիւն: Բայց ան երբեք պիտի չարժանանար հիացումի, եթէ հայելիի նման չցոլացնէր բնութիւնը: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, բայց ամուսինը կուգայ եւ ձեզի կ'ըսէ պատմութիւն մը:

Առաջին կարգի յանցաւոր մը պիտի գտնէ՞ք այդ մարդը այդ տեսակի վկայութեամբ:

Ահա, Հէրի Սարաֆեանը, տղայ մը: Խոհարար մը որ կը գործէր անոր երեք շարաթ, յետոյ գնաց Ռամկավար ակումբը, եւ եթէ ծանր հարկ մը չըլլէր անգլիերէն լեզուին —թերեւս կայ ժողովրդական բառ մը, ոճ մը, որ պիտի նկարագրէր զայն: Ի՞նչպէս կ'երեւէր ան: Բառը կը սկսի L-ով մը: Տպաւորե՞ց ձեզ իբրեւ հաւատալի անձ մը: Ան հեռացաւ ճաշարանէն, կամ Սարաֆեանի կինը արձակեց զայն:

Յաջորդ բանը որ ան կ'ընէ, կ'երթայ ռամկավար ակումբը. եւ ապա ներս կուգայ: Փոքրիկ մարդ մը: Այնպէս կը թուէր թէ ամիս մը լուացուած չէր: Այո՛, կուգայ եւ կ'ըսէ այսինչը Դաշնակ է կամ ռամկավար, եւ կ'ընէ պատմութիւնը:

Այս պարագային դուք գործ ունիք մարդոց հետ, որոնք ամաններ ու տապակներ կը լուան: Մենք փաստաբաններս գիտենք թէ խոհանոցի շատ մը խոհարարներ պատմութիւն ունին մարդուն կամ տիկնոջ մասին: Անոնք այդ ազատ տիպերն են, ճիշդ այդ կարգի ցած չունեն:

Գալով Զալըգեանին, ան կը գտնուէր ձախ կողմի երկրորդ նստարանին վրայ:

Գալով Մարթին Մոզեանին. նայեցէք. չորս ոտք ութը մատնաչափ, կամ առ առաւելն չորս ոտք տասը մատնաչափ հասակ ունի: Ոտքի ելէք, խնդրեմ (Մոզեան ոտքի կ'ելլէ): Անոնք կը ցատքեցնեն զայն սեղանի մը վրայ — տեսա՞ք դերասանները: Այստեղ էին:

Բարեկամս բաւական զրադեցաւ ատով: Ան կ'ուզէր զգալ արք.ին նման, ան վեր-վար կը քալէր անցքին երկայնքին:

Կը յիշէ՞ք Թափօրը: Լաւ: Հեգնական բան մը կայ: Ողբերգութիւն մը չէր: Ֆարս մը պիտի ըլլար: Անոնք հակամէտ են արտասանելու:

Ի՞նչ տեսաք թէ անոնք ըրին: Ես եմ արք.ը— արքեպիսկոպոս մը ըլլալու չափ պատկառազդու. դուն ալ Լէյլէկեանն ես եւ կը գործես:

Ես կը հարցնեմ. դուն այդ բանին համար փորձ կատարեցի՞ր: — Օհ, ոչ, օհ ոչ: Որ եւ է մէկուն հետ խօսեցա՞ք: — Օ՛հ, ոչ: Գիտէի՞ր թէ այդ բանը պիտի ընէիր: Ոչ:

Ո՞ւր է ճշմարտութիւնը: Անոնք հէք Մարթինը բարձրցուցած են սեղանի մը վրայ:

Ոսկան Երկանեան: Բռնած են զայն — Թոյլ տուէք ընդմիջեմ :Ի՞նչ կը վերաբերի այս մարդոց, Երկանեանէն սկսած մինչեւ այստեղ, այս եօթին վերաբերմամբ, ես խիստ պիտի ըլլամ: Միայն պակասամիտ մը կրնայ յանցաւոր գտնել զանոնք այն վկայութեանց վրայ, որոնք տրուեցան այս դատարանին մէջ:

Գալով Սարգիսեանին, վեր պիտի առնեմ անոր խնդիրը: Նայեցէք վկայութեանց հակասութեան:

Նկատեցէ՞ք շատ կարեւոր բան մը: Լէյլէկեանի բռնուելէն յետոյ՝ Սարգիսեան փողոցին միւս կողմն է, եկեղեցիին դիմաց, եւ ան կը ձերբակալուի այնտեղ ու կը բերուի եկեղեցի: Կրկին կ'ըսեմ, եթէ ան ելած էր իր նստարանէն, բռնած էր եպիսկոպոսին թեւերը, եւ կրցած էր դուրս ելլել եկեղեցիէն, անոր ոտքերը զինք այդ շրջապատէն արագ ու ամէնհի թափով մը տարած պիտի ըլլային, պիտի փախէր ազատելու համար: Ատիկա հասարակ զատողութիւն չէ՞: Բայց ան կը ձերբակալուի փողոցին միւս կողմը:

Պիտի ըսէք, Պ. Շերիտըն, ինչո՞ւ անոնք այս բաները պիտի ընեն: Որովհետեւ յուզում կայ, զատուութիւն կայ Դաշնակցականներու եւ միւսներուն միջեւ, եւ Արիկեան մառը դրաւ անոր վրայ: Անոնք իրենց հակասութիւնները, իրենց տարբերութիւնները որոնք կուգան ուրիշ երկրէ մը, ու օտար են մեզ, կը ցուցաբերեն այստեղ եւ դժբախտաբար, իրողութիւն է: Եւ այդ պատճառով կ'ընեն այս ամբաստանութիւնը:

Սարգիսեանի մասին դուք լսեցիք այն պատմութիւնը, որ փոքրիկ պարոն մը, կ'ուզէ ըսել, Կարապետեանը, որ դծած էր պատկերներ եւ ըրած յայտարարութիւններ: Նկատեցէ՞ք երբ պըսով ճամբորդեցիք: Կարապետեան նստած էր եկեղեցիին կից տան պատուհանը: Իր վերջին 15 տարուան ընթացքին ոչինչ պատահած է իր կեանքին մէջ եւ անկէ առաջ...

(Շար.)

Հարիւրաւոր տուներ ողողուած Կեսարիոյ մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ երկարատեւ անձրեւ մը եւ կարկուտը մեծ վնաս պատճառեցին Թալաս գաւառակին եւ Բէշատիէ ու Ագչէ Գայա գիւղերուն մէջ: Թալասի մէջ ճշդուած վնասները հետեւեալներն են.— Հարման Թաղին մէջ, 110 տուներ ողողուած են ջուրերով, եւ անոնց գոյքերը ու արմտիքը փճացած են ամբողջովին: 57 տուներու մէջ 250 հոգի անպատսպար մնացած են: Հեղեղը քանդած է 8 տուներ եւ 3 կառատուներ: 70 պարտէզ եւ այգիներ փճացած են: Հինդ արտի մէջ, ցորենի եւ գարիի չեղջերը անկէտ դառնալու տատիճան թրջուած են: Երկու փայտաշէն կամուրջներ փլած են եւ քանի մը կամուրջներ մասամբ քանդուած: Թալասի եւ Զինճիր Տէրէի ճամբաները աւրուած են:

Բէշատիէ եւ Ագչէ Գայա գիւղերուն մէջ 80 այգիներ եւ պարտէզ մը աւերակ դարձած են: 21 տուներու մէջ 100 հոգի անպատսպար մնացած են: Գիւղական բոլոր ճամբաները եւ հեռաձայնի գիծերը վնասուած են:

Անուեղի ողողում Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն օգոստոս 5 թուականով.—

Աւելի քան 300 հոգի խեղդուեցան Ֆիրուզուհի ողողումներէն, Թէհրանի եւ Մէշէտի միջեւ: Խեղդուած են բազմաթիւ մանուկներ եւ բնաջինջ եղած են ոչխարի հօտեր: Ողողումը կործանած է նաեւ Թուրիզի մէկ թաղը:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԵՌԱՑԱԾ ՅՈՅՆԵՐԸ

Յունաստանի վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ այն Յոյներու մասին որոնք ստիպուած են հեռանալ Թուրքիայէն, փոքր արհեստներու օրէնքին գործադրութեան հետեւանքով: Ըսաւ թէ կառավարութիւնը կը զբաղի այս գաղթականները Յունաստանի մէջ տեղաւորելու գործով: Ինքը այդ մասին երկու անգամ տեսակցեցաւ Ըսմէթ փաշայի հետ, բայց չկրցաւ բան մը ձեռք բերել ի նպաստ Հելլէններուն, որովհետեւ թրքական օրէնքը ընդհանուր է եւ կարելի չէ բացառութիւն ընել Հելլէններուն:

Վարչապետը ճշդեց թէ հելլէն կառավարութեան համար դժուար է Յունաստան տեղաւորել այդ գաղթականները, եւ թէ ինքը յանձնարարած է չահկիցներուն՝ պանդուխտօրէն չգաղթել Յունաստան, այլ մնալ Թուրքիա եւ զբաղիլ այն արհեստներով զորս չարգիլեր թրքական օրէնքը: Մանաւանդ որ Թուրք բարեկամ կառավարութիւնը բնաւ նպատակ չունի Թուրքիայէն հեռացնելու այդ օրէնքէն վնասուած Հելլէնները:

⁂ Պոլսոյ Ափօհվմաթինի յունարէն թերթը կը գրէ թէ որոշուած է խնդրել Թուրք կառավարութենէն որ այդ Հելլէնները «էթապլի Յոյներ» նկատէ, որպէսզի անոնք այս հանգամանքով կարենան մնալ Թուրքիա եւ շարունակել իրենց արհեստը:

Միւս կողմէ, հելլէն կառավարութիւնը կէս միլիոն տրախմի դրած է խնամատարական նախարարութեան տրամադրութեան տակ, օգնելու համար Թուրքիայէն մեկնած Հելլէններուն:

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸՆ Է ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ամերիկեան շարժանկարի ընկերութիւն մը գեղեցկութեան մրցում բացած ըլլալով, Վարշաւայի (Լեհաստան) գեղեցկութեան թագուհի ընտրուած է Հայուհի մը, Օր. Մլքէ Տէր Աբրահամեան, 17 տարեկան: Օրիորդը այս առթիւ շահեցաւ շարժանկարի ընկերութեան արծաթ բաժակը եւ ուրիշ բազմաթիւ նուէրներ: «Թագուհի»ն աղջիկն է զօրքի վաճառական Պ. Աբրահամ Տէր Աբրահամեանի: Գիտէ ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն եւ լեհերէն: Իր քոյրը, Օր. Շաքէ, երեք տարի առաջ մասնակցելով գեղեցկութեան մրցումի մը, առաջին հանդիսացած էր: Լեհական բոլոր թերթերը հրատարակեցին Օր. Մլքէի զանազան լուսանկարները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՌԻ ՃԻՒՂ ՄԸ վերսայլի մէջ մեռցուց 62 տարեկան անցորդ մը: Ծեր– ունիկը առտուն դարաստան գացած էր իր եղբօրը տղուն հետ, երբ ճիւղը վար իյնալով, զինքը մեռցուց, իսկ ընկերոջ սրունքը կոտրեց:

ԵՐԱԽԱՅԻ ՄԸ ԴԻԱԿԸ գտնուեցաւ կառ. տը Լիոնի մթերանոցին մէջ, ուր ղրկուած էր թղթատարական կապոցով: Քննութիւններէն հաստատուեցաւ որ թէ ղրկողին եւ թէ ստացողին հասցէները կեղծ են:

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ հետապնդուելէ վերջը, ձերբակալուեցաւ ռումանացի չարագործ մը, Միքօս Վ.էրէս, որ կատարած է 11 սպանութիւն եւ 142 գողութիւն եւ չորս անգամ փախած է բանտէն: Այս անգամ դիւրին եղաւ ձերբակալութիւնը, որովհետեւ լոլիկցած էր կապելայի մը մէջ. մինչդեռ ուրիշ անգամ մը երբ կը փորձէին բռնել, վեց ոստիկան զարնելով փախաւ:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, որ կը շարունակուի Նիսի մէջ, իր օրակարգի հարցերը քննելէ վերջը, զբաղեցաւ նաեւ պատերազմի խնդիրներով: Բազմաթիւ անդամներ մասնակցեցան ծախսակողմեան միացեալ ճակատի ցոյցերուն, ընդդէմ փաշականութեան եւ պատերազմի:

ՊԻՐԷՈՆԻ նաւագործարանի 400 բանուորները Աթէնք երթալով, ցոյց մը կատարեցին վարչապետութեան առջեւ: Բանուորները կը պոռային.— «Անօթի ենք»: Վարչապետը խոստացաւ նկատի առնել իրենց պահանջները:

10,000 *ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ*, ընկերվարական եւ համայնավար, պատերազմին դէմ ցոյց մը կատարեցին կիրակի օր, Արժանթէօյի մէջ: Սթատ Փըրշինկի մէջ ալ ցոյց մը կատարուեցաւ ժոռէսի եւ ժիւլ Կէտի յիշատակին: Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսեցան երկու կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*

12 Օգոստոս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱԳ. ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մատ օրէն

«Վ Է Մ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած ցուշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Սայեաթ Նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ*՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայեան եւ այլք).— *Հին Թուղթեր, Կեանք* եւ *Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած*, Վ. Եպ. Մանկունի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ:*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 *էջնոց հատոր մը:*

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.: Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն ու համակիրներէն անոնց՝ որ իրենց նուիրատուութիւններով ճոխացուցին պիքնիկը: Շնորհակալութիւններ նոյնպէս բոլոր անոնց որ հզլացան իրենց բարոյական օժանդակութիւնը հասցնել Միութեան:

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris* 13:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian *24*, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13. Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուրշամբորջ տաքրին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ տեղւոյն վրայ կամ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* 19.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ

ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծաքթիւր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թռուցիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ

ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

225 *ՖՐԱՆՔ* 16 *ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ*

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ **Glacière 15 – 70**

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Անշուշտ ձեր գիրն է, ըսաւ տղան ուրախութեամբ, երկուքս ալ գիտենք ատիկա, լաւ, ինչպէ՞ս ձեռքս անցաւ: Պիտի ըսեմ Տիկին. գիտէք արդէն որ միայն ես էի Ալֆրէտ Ճէքինը տեսնողը. ոստիկան կանչեցի. անոնց հետ միասին մեռելատուն գացի եւ տեսայ ու լսեցի ինչ որ տեղի ունեցաւ. ոստիկանութեան վիրաբոյժը դէպքը ոճիրի վերագրեց. Թունաւորում, ըսել կ'ուզէր, հասկցայ: Գաղտնի ոստիկան Ռումպըլլին հետ գացինք Պրէյմոյին ուրուն այցաքարտը գտնուած էր դիակին վրայէն. յետոյ մինակս տուն վերադարձայ: Երբ Ալֆրէտ Ճէքինի վար ինկած տեղը հասայ, աչքիս զարկաւ ոլորուած թուղթի կտոր մը զոր անմիջապէս վերցուցի եւ սենեակս բարձրացայ: Այդ թուղթն էր որ տեսաք հիմա...

Ճէնիսըն կանգ առաւ սպասելով որ Տիկինը խօսէր, բայց անիկա բերանը չբացաւ. իրեն կը նայէր անքթիթ:

— Հասկցայ թէ անիկա աղջկան մը ձեռագիրն էր եւ վստահ էի որ աղջիկ մը տուած էր այդ թուղթը Ալֆրէտ Ճէքինին, չարունակեց Ճէնիսըն մի– եւնոյն յաղթական շեշտով ու նայ– ուածքը Տիկինին ուղղած, մարդու բան չըսի, սակայն, ոստիկանութեան ալ լուր չտուի այդ հետքին մասին եւ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ չի յիշեցի անոր գոյութիւնը: Լէյտի Զիլ, եթէ ձեզի համար մխիթարութիւն մըն է, պէտք է շեշտեմ որ չկայ մէկը որ գիտնայ թէ ես գտած եմ այդ նամակը զոր... դուք գրած էք...

Փսփսուք մը լսուեցաւ Լէյտիին շրթունքներէն:

— Ոչ ոք, ապահովցուց Ճէնիսըն. ինչպէս ըսի մարդ չի գիտեր, միշտ գրպանս է, ոչ ոք չէ տեսած զայն, մարդու չեմ խօսած այդ մասին, մարդ չի կասկածիր թէ այդ տեսակ թուղթ մը գոյութիւն ունի. ատիկա լաւ իմացէք Տիկին: Բայց, ինչպէ՞ս հասկըցայ թէ այդ թուղթի կտորը կապ ունէր ձեզի հետ... որովհետեւ աշխարհը մեր կարծածէն աւելի փոքր է: Հարցաքննութեան օրը Ալֆրէտ Ճէքինի լուսանկարը հրատարակուեցաւ իրիկուան թերթերուն մէջ, այդ թեր– թերէն մէկը ցոյց տուի գինետան աղջկան որ անմիջապէս ինծի ըսաւ թէ անիկա լուսանկարն էր այն մարդուն որ կնոջ մը հետ գինետուն գացեր էր երկուշաբթի գիշեր. դարմանքս չի յայտնեցի անոր, ձգեցի որ խօսի:

Աղջիկը նկարագրեց այդ կինը եւ քանի մը մանրամասնութիւններ տըւաւ: Երբ գինետունէն հեռացայ, «երկու երկու ալ չորս կ'ընէ» ըսի ինքնիրենս եւ շիտակ Եուսթըն պանդոկը գացի: Ալֆրէտ Ճէքին այնտեղ իջած էր եւ խորհեցայ թէ թուղթը իրեն տըրուած էր հոն: Ճէնիսըն դարձեալ ընդհատեց իր խօսքը. տիկինը բնաւ չի խօսեցաւ: Այտերուն աժգունութիւնը փարատած էր այլեւս, բայց աչքերուն անսովոր փայլն ու հեւի հեւ շնչառութիւնը զգալուած անձկութիւն մը կը մատնէին. կ'ուզէր ամէն ինչ իմանալ եւ Ճէնիսըն գոհացուց այդ ակնկալութիւնը:

— Եուսթըն պանդոկը գացի, շարունակեց ան. աչքէ անցուցի պանդոկին նամակի թուղթերը՝ ծխարանին մէջ եւ անմիջապէս տեսայ որ իմ գրպանիս թուղթը կէսն էր այդ թուղ– թերէն մէկուն. այդ մասին կասկած չկար: Յետոյ տեսնուեցայ այն ծառային հետ որ հարցաքննիչ դատաւորին վկայած էր թէ Ալֆրէտ Ճէքինը պանդոկին ծխարանն էր երկուշաբթի գի– շեր ժամը 9.30էն մինչեւ տասնին ա– տեններ: Ինծի կարգ մը իրողու– թիւններ եւս յայտնեց ան: Ըսաւ որ երբ Ալֆրէտ Ճէքին ներս մտաւ, Տի– կին մը նստած էր գրասեղանին առ– ջեւ ու կը գրէր, իսկ ծերունի մարդ մը անոր մօտը նստած, թերթ կը կար– դար. երբ ծառան ըմպելի մը բերելու համար դուրս կ'ելլէր, Ալֆրէտ Ճէ– քին առանձին կը մնայ այդ երկուքին հետ. անիկա յուզուած եւ անհանգիստ վիճակ մը ունի եղեր. վեր, վար կը պտտի սրահին մէջ, խորունկ կերպով կը մտածէ: Յետոյ գրպանէն թուղթ մը կը հանէ, կը կարդայ եւ ժամը տասնէն անմիջապէս առաջ, կը մեկ– նի: Հիմա, Տիկին Զիլ, երկար չի տե– ւեց հասկնալու համար թէ ո՞վ էր այդ ծերունի մարդը եւ ո՞վ էր այդ կինը, մէկը Սըր Ճօն Զիլն էր իսկ միւսը՝ Լէյտի Զիլը, դուք եւ ձեր ամուսինը.. որ հաւանաբար բանէ մը չի կասկա– ծիր... Ճէնիսըն յանկարծ չեշտեց իր վերջին բառերը եւ տեսաւ որ Տի– կինը կը կարմրէր:

— Սըր Ճօնը առանձին ձգեցէք,ը– սաւ Լէյտի Զիլ բարկութեամբ:

— Հաճոյքով, պատասխանեց Ճէնի– սըն. յոյս ունիմ որ անիկա այս հար– ցին հետ որ եւ է կապ չունենար: Բայց դուք, Տիկին, դուք ի՞նչ ըսելիք ու– նիք. Ալֆրէտ Ճէքինին նամակ գրողը դուք էք. նամակը անոր յանձնողը կամ ծխարանին մէջ անոր բաղկաթոռին քով ձգողը դուք էք. դարձեալ դուք էք որ իրեն հանդիպեցաք Ենտըլի Կար– տընսի արեւմտեան անկիւնը եւ դուք որ անոր հետ գինետուն գացիք. ըսէք, ինչո՞ւ...

— Ձեզի ի՞նչ, ձեր խառնուելիք գո՞րծն է, հարցուց Լէյտի Զիլ: Ճէ– նիսըն անոր նայեցաւ ու մատովը բաճ– կոնին գրպանը ցոյց տալով, ըսաւ.

— Մի մոռնաք, Տիկին, որ այդ նա– մակը իմ քովս է, եթէ ոստիկանու– թեան յանձնեմ...

Տիկինին բռնկեան բարկութիւնը փարատեցաւ ու երեսը կախ՝ հար– ցուց.

— Ի՞նչ...

— Ստուած հանի... այս խնդիր գրաւող ոստիկանը՝ Ռումպըլլին հաստատ կերպով համոզուած է թէ Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորուած է այն տեսակ մարդ է որ զգացումներ չի տարուիր, ըսաւ Ճէնիսըն, ... մարդ է, կարծեմ, ինծի պէս չէ... կիններուն ցաւ պատճառել չեմ ուզեր մանաւանդ Լէյտի Զիլի նման երկսեռ ու գեղեցիկ կիններուն, աւելցուց խոնարհութիւն մը ընելով:

— Ինչպէ՞ս վստահ կրնամ ըլլալ որ մարդու բան չէք ըսած, հարցուց աղջ– կինը գրեթէ արհամարհանքով, այդ թուղթին մասին է խօսքս...

— Կ'ուզէք հաւատացէք, կ'ուզէք հաւատաք, պատասխանեց տղան. մարդ– մարտութիւնը այն է որ ես մարդու բան չեմ ըսած, նորէն կը կրկնեմ... մարդ բան չի գիտեր անոր մասին...

Լէյտի Զիլ վար նայեցաւ. գաւազանին ծայրով խիճերուն հետ կը խաղար, յայտնի էր թէ մտածկոտ Ճէնիսըն սպասեց:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԽԻԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 8 Aout 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2567

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

—— 0.0 ——

Հետզհետէ կը զարգանայ Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացեալ ճակատը, որու մասին խօսելու առիթ ունեցանք վերջերս։

Յուլիս 27էն ի վեր, երբ ստորագրուեցաւ գործակցութեան դաշինքը, երկու հոսանքներուն առաջնորդներն ու շարքերը գլուխ գլխի եւ թեւ թեւի կը գործեն, բոլոր ցոյցերուն մէջ։

Գոհ՝ մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքէն, անոնք կ՚աշխատին աւելի ամրապնդել մերձեցումը, եւ լեզու գտնել ուրիշ հիմնական հարցերու մասին։

Այսպէս, անոնք ձեւեր կը փնտռեն, միացնելու համար Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը, ընկերվարական եւ համայնավար։

Այս տեսակէտէն, շատ պերճախօս էր ուսուցիչներու համագումարը, որ տեղի ունեցաւ Նիսի մէջ։

Առանց նախապաշարուելու քաղքենի թերթերէն, եւ կարդալով բուն իսկ ընկերվարական մամուլին հրատարակած տեղեկագրութիւնները, կարելի է ըսել թէ համագումարը աւելի շատ զբաղեցաւ քաղաքական – ընկերային, քան թէ մանկավարժական խնդիրներով։

Պարապ տեղը չէ որ «Իւմանիթէ»ն սրտանց կ՚ողջունէ համագումարը, «կեցցէ՛» աղաղակելով եւ շեշտելով․

— «Ամենագեղեցիկ խոստումներ կը պարունակէ միութեան ծարաւը որ գլխաւոր յատկանիշն էր Նիսի համագումարին։ Յառա՜ջ դէպի միացեալ ճակատ եւ արհեստակցական միութիւն, միշտ աւելի դէպի յառաջ։ Դասակարգ դասակարգի դէմ»։

Արդարեւ, համագումարը իր փակման նիստին մէջ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կ՚ըսէ․—

«Նկատելով որ բանուոր դասակարգը պիտի կրնայ արդիւնաւորապէս պաշտպանել իր անմիջական պահանջները եւ կատարել իր պատմական առաքելութիւնը միայն այն ատեն երբ ամբողջովին միացած է իր տնտեսական շահերուն հիման վրայ․

Նկատելով որ ազգային եւ քաղաքական ներկայ կացութեան պատճառով արհեստակցական միութիւնը ստիպողական է աւելի քան երբեք․

Կը յայտնէ իր կամքը, իրականացնելու կազմական լրիւ, արագ եւ ուղղամիտ միութիւնը, արհեստակցական շրջանակի մէջ եւ ազգային ու միջազգային գետնի վրայ»։

Այս բանաձեւին համաձայն, բանակցութիւններ պիտի կատարուին, Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը համոզելու եւ մէկ միութեան վերածելու համար։

Համագումարը կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ այս գործը գլուխ հանել 1935 յունուար 1էն առաջ։

Կրկնութիւն պիտի ըլլար բացատրել թէ՝ բուն արհեստակցական մտահոգութիւններէն զատ, այս միացեալ ճակատի փորձերն ու ձեռնարկները ուղղուած են ֆաշականութեան եւ պատերազմի վտանգներուն դէմ։

Ճիշդ այս միջոցին, աշխարհի բոլոր մասերէն Փարիզ համախմբուած են երկու հազար կին պատուիրակներ, միեւնոյն մտահոգութիւններով,— պայքար ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ։

Միայն ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 666 անդամուհիներէ (180 բանուորուհի, 145 տանտիրուհի, 37 պաշտօնեայ, 7 գիւղացի, մտաւորականներ եւն․)։

✠

Դառնալով բուն Ֆրանսայի միացեալ ճակատին, կրկին մեր ընկերներուն ուշադրութեան կը յանձնենք անոր հետեւանքները։ Սեւն ու ճերմակը։

Ըսեր էինք յուլիս 18ին եւ 19ին,—ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ գործունէութիւնը չի կրնար անտարբեր թողուլ մեզ։

Ըսեր էինք, դարձեալ,— այդ գործակցութիւնը կապ ունի նոյն իսկ մեր գաղութներու խաղաղութեան հետ։

Չէ՞ որ ֆաշականութեան դէմ պայքարը յառաջ կը տարուի առանց ազգի խտրութեան, իսկ մեր մէջ՝ ըթամիտ եւ նենգամիտ մարդիկ այդ պայքարը դարձուցեր են կռիւ Դաշնակցութեան դէմ։ Ինչ որ կը նշանակէ մոլորեցնել օտար բանուորներն ու անոնց առաջնորդները, եւ զանոնք խառնել մեր ներքին գործերուն։

Անհրաժեշտ չէ սպասել դէպքերու, նախատեսելու համար այս խարդախութեան հետեւանքները։

Մնաց որ, ունինք արդէն առաջին «քաջագործութիւն» մը։

Անցեալ շաբթու, «պատերազմի եւ ֆաշականութեան դէմ պայքարին» Մարսէյլի յանձնախումբը ժողով մը սարքած էր հայաշատ արուարձանի մը, Սէն Լուի մէջ։

Մանրամասնութիւնները կը կարդաք վարը։ Կը բաւէ հատուած մը թարգմանել այս առթիւ հրատարակուած ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ թռուցիկէն․

—« Այս գիշեր ժողով (այս ինչ տեղ), բողոքելու համար ֆաշական ահու-սարսափին դէմ՝ Հայաստանի մէջ? (*ճիշդ այսպէս — ԽՄԲ.*)։

… Հայ ֆաշականները կը գործեն համախորհուրդ ֆրանսացի ֆաշականներուն հետ։

Այսօր ֆաշականութիւնը կը յարձակի հայ բանուորներուն վրայ, վաղը կարգը պիտի գայ իտալացի եւ ֆրանսացի բանուորներուն»։

Թռուցիկէն կ՚իմանանք թէ «երեք ընկերներ յարձակում կրած են յիսունի չափ հայ ֆաշականներէ, երբ թռուցիկներ կը ցրուէին»։

Իրաւ ըլլայ թէ սուտ, պիտի յանձնարարէինք բոլորին՝ ընկեր թէ քաղաքացի՝ չկորսնցնել իրենց պաղարիւնը։

Կուսակցութիւնը անճար չէ, ո՛ր եւ է թիւրիմացութիւն հարթելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԸ

»»»··«««

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Առաջնորդ – վարչապետ Հիթլէր երկուշաբթի օր արտակարգ նիստի հրաւիրելով Գերմանիոյ խորհրդարանը, դամբանական մը խօսեցաւ եւ փառաբանեց հանգուցեալ նախագահը, Հինտէնպուրկ։

Ստորեւ՝ այդ ճառին ամփոփումը․

— « Ամիսներէ ի վեր, գերման ժողովուրդը անձկութեան մատնուած էր, կը դողար կեանքին համար մարդու մը որ վեհապետէ մը աւելի բան մըն էր մեր աչքին․ մարաջախտ Հինտէնպուրկ խորհրդանիշանն էր այն կեանքին որ անդադար կը վերանորոգուի մեր ժողովուրդին մէջ։ Ճակատագիրը զայն բարձրացուցած էր առօրեայ կեանքէն վեր։ Այս երկար ասպարէզին 87 տարիներու ընթացքին, պետութեան նախագահին անունը անքակտելի կերպով կապուած պիտի մնայ մարաջախտ Ֆոն Հինտէնպուրկի անունին հետ։ Այս անբաղդատելի կեանքը մօտ մէկ դար կը տիրապետէ գերմանական պատմութեան վրայ։ Գերման ժողովուրդը երախտագիտութեամբ կը նայի այս մեծ դէմքին եւ իր հիացումը կը յայտնէ։ Հինտէնպուրկ ծնած էր 1847ին, յեղափոխական շրջանին երբ քաղաքական ժագոպականութիւր կը խռովէր Եւրոպան։ Այն քաղաքական խմորումը որ կը կործանէր նեխած դրութիւն մը, կը շարունակուի 1848ին։ Չկար գերմանական պետութիւն․ չկար Իտալիա։ Հապսպուրկեան տունը կը տիրապետէր գերմանական դաշնակցութեան, Լոմպարտիոյ եւ Վենետիկի վրայ։ Թուրքիա կ՚իշխէր Պալքաններուն վրայ, Փրուսիան խրած էր Օլմուցի խայտառակութեան մէջ։ Մանուկ Հինտէնպուրկի հետեւեցաւ Փրուսիոյ ճամբուն որ կը մեծնար երեք մեծ մարդոց՝ Պիզմարքի, Մոլթքէի եւ Ռունի եռապետութեան տակ։ Յառաջխաղացութիւն դէպի Քէօնիկրաց (Սատովա)։ Երիտասարդ տեղակալ Ֆոն Հինտէնպուրկ ստացաւ կրակի մկրտութիւնը։ Շրափնէլ մը ծակած էր իր սաղաւարտը։ Վերսայլի մէջ, ան վեր առաւ իր սուրը, ողջունելու համար նոր պետութիւնը։ Այն ատեն էր որ Գերմանիա դարձաւ եւրոպական մեծ պետութիւն մը եւ աշխարհ ստացաւ նոր կերպարանք մը »։

Հիթլէր յետոյ պատմեց թէ Հինտէնպուրկ գործօն ասպարէզէն քաշուեցաւ 64 տարեկանին եւ այն ատեն կը կարծուէր թէ վերջացած է իր զինուորական ասպարէզը։ Բայց պայթեցաւ Մեծ Պատերազմը, այն պատերազմը ուր գերման ժողովուրդը, « տոգորուած՝ իր անմեղութեան սրբազան հաւատքով », դիմագրեց աշխարհ մը թշնամիներու։ Եւ շարունակեց․

— « *Հինտէնպուրը, որ ինքն ալ անմեղ էր, այն ատեն դարձաւ սպարապետ արեւելեան Փրուսիոյ գերմանական բանակին։ Ութ օր վերջ, աշխարհ կ՚իմանար այս անուանումը, լսելով Թանէնպէրկի յաղթանակը։ Երբ վերջացաւ համաշխարհային պատմութեան ամէնէն մեծ պայքարը, եթէ գերման քաղաքականութիւնն ալ հաւասարէր զինուորական հրամանատարութեան քաջութեան, ազգին պիտի խնայուէր պատմութեան ամէնէն ծանր նուաստացումը։ Հինտէնպուրկի արդէն իսկ առասպելական դէմքն էր որ, 1918 նոյեմբերին, գոնէ գերման ժողովուրդին խնայեց ամենածանր աղէտը* »։

Այնուհետեւ շեշտեց թէ 1933 յունուար 30ին, Հինտէնպուրկ կրցաւ հաշտեցնել լաւագոյն Գերմանացիները, ամենափայլուն ապագայի մը համար։ (Կ՚ակնարկէ իր իշխանութեան հաստատման)։ Վերջացնելով, խնդրեց որ Գերմանիան աղօթէ Ամենակարողին, «որպէսզի մեզի շնորհէ ուժ՝ ամէն վայրկեան կռուելու յանուն պատւոյ եւ ազատութեան, ապահովելու համար խաղաղութիւնը, ինչպէս իր ամբողջ սրտով կը բաղձար մեծ հանգուցեալը։ Մարաջախտ Հինտէնպուրկ չէ մեռած։ Ան գացած է դէպի յաւիտենութիւն, կը մնայ յաւիտենական պաշտպանը գերման պետութեան եւ ազգին »։

Ճառէն վերջը, բոլոր երեսփոխանները ոտքի ելան եւ մէկ վայրկեան լուռ եւ անշարժ կեցան, բարձրացնելով իրենց աջ թեւերը, ի նշան հիթլէրական ողջոյնի։ Նուագախումբը կը հնչեցնէր «Աստուածներու վերջալոյսը» (Վակնէր)։

Յետոյ խօսք առաւ Կէօրինկ, յանուն կառավարութեան ցաւ յայտնելով գնդ. Օսկար եւ այրի Տիկին Հինտէնպուրկի։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ։ Երկուշաբթի ժամը 9ին մարմինը Նէօտէքէն փոխադրուեցաւ Թանէնպէրկ։ Օդանաւերու տորմիղ մը կարմիր վարդէ փունջ մը ձգեց ամարանոցին պարտէզը, ուրկէ անին Հինտէնպուրկի թոռները։ Ամբողջ շրջանը լեցուած էր զինուորներով։ Կարծես ռազմափորձ կը կատարուէր։ Հիթլէր Թանէնպէրկ գնաց օդանաւով։

Յուղարկաւորութեան ներկայ էին 200,000 հոգի, Գերմանիոյ ամէն կողմերէն։ Պատւոյ դահլիճին մէջ տեղ չէր սահմանուած կիներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդունիլ 4000 հրաւիրեալներ։ Մահարձանը շինուած էր պատւոյ դահլիճին կեդրոնը, Թանէնպէրկի ճակատամարտին մէջ սպաննուած քսան անծանօթ զինուորներու գերեզմանին վրայ զետեղուած խաչին քով։ Խաչը կը կրէ հետեւեալ արձանագրութիւնը.—Այստեղ Գերմանիա կը պատուէ իր 2,055,000 պատերազմի մեռելները»։ Արարողութիւնը սկսաւ թնդանօթի հարիւր հարուածներով եւ Հիթլէր դամբանական մը խօսեցաւ որ կը լսուէր ոչ միայն Գերմանիոյ, այլ եւ աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ։ Ծոպերը բռնած էին բանակին սպաները, որոնց կը հետեւէին երկու զօրավարներ եւ երկու ծովակալներ։ Արարողութենէն յետոյ դագաղը փոխադրուեցաւ Հրամանատարին Աշտարակը, որ ժողովուրդին առջեւ բաց պիտի մնայ երկու շաբաթ։

Դաշնակցութեան յաջողութիւնը Հալէպի ընտրութիւններուն մէջ

—— 0.0 ——

Յուլիս 23ին Հալէպի մէջ տեղի ունեցան Թեմականի լրացուցիչ ընտրութիւնները։ Հալէպէն 13 եւ շրջաններէն 4 երեսփոխան պիտի ընտրուէին։ Հալէպի ընտրութեանց մասնակցած են 2318 ընտրողներ։ Դաշնակցութեան ցանկը ստացած է 2310 քուէ (առաւելագոյն) եւ 2280 քուէ (նուազագոյն)։

Յաջորդ շաբաթ պիտի ընտրուէին շրջանի 4 երեսփոխանները։ Ռամկավար, Հնչակեան, Համայնավար, Բարեգործական, «չէզոք» միացեալ ճակատին ցանկը քուէ ստացած չէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԱԽԵՑ···

●●●●

Քիչ անդին պիտի կարդաք գոյժ մը, — Յունաստանէն Ֆրանսա եկած որբ մը ինքզինքը կախեր է բանտին մէջ, իբրեւ գող ամբաստանուած ըլլալով։

Կսկծալին միայն դէ՞պքն է։

Ոչ։ Կայ երկրորդ ողբերգութիւն մը,— Լուրը Փարիզ կը հասնի ճիշդ 23 օրէն։ (Դէպքը տեղի ունեցած է յուլիս 18ին)։

Արդ, այն շրջանը ուր տեղի ունեցած է այս դժբախտութիւնը, 230 – 250 քիլոմեթր միայն հեռու է Փարիզէն։ Ոչ իսկ 4 – 5 ժամ։

Տեղական թերթ մը գրեր է, «Յառաջ»ի բաժանորդ մըն ալ հատուածը կտրելով մեզի ղրկեր է, լրացուցիչ մանրամասնութեամբ մը։

Ահա թէ ինչպէս կ՚ընթանայ մեր կեանքը՝ այս պողոտաներուն վրայ։ Պանդոկի մը անկիւնը կամ գիւղի մը ախոռին մէջ սատկիս՝ մարդ լուր չունենար···

Եւ նկատել որ այս շրջանին մէջ — Թուռ — առնուազն հարիւր որբեր ունէինք ատեն մը, ցրուած՝ ագարակապաններու քով։

Դէպքէն լուր ունէ՞ր այն մարմինը որ այս տղաքը Յունաստանէն բերաւ եւ մասնաւոր պայմանագրութեամբ վարձու տուաւ հաստափոր ագարակապաններու։

Լուր ունէ՞ր Զ. Ո. Մ.ը։

Չեմ գիտեր։ Երկար ատեն է որ բան չի գրուիր այս տղոց մասին։

Կը թուի թէ անոնք Անատոլու են, մենք՝ Պոլիս։

Տարբերութիւնը մեծ չէ Ֆրանսայի գաւառական շրջաններուն եւ Անատոլուի գիւղերուն միջեւ, Հայ գտնելու տեսակէտէն։

✕

Ի՜նչքան խտմնելի է դէպքին լուրը, իր չոր ու ցամաք վիճակին մէջ։

Հողատէրը իր ժամացոյցը կուտայ տղուն, որպէսզի կարենայ հետեւիլ աշխատանքի եւ դադարի ժամերուն։ Տղան շահագործեր են չարաչար, պատառ մը հացի համար։

Իր պահանջին փոխարէն, տղան վար դրեր է ժամացոյցը։ Եւ ահա ոստիկան – զինուորներ դիմացը․

— Դուն գող ես, փաթրոնիդ ժամացոյցը գողցեր ես․

Եւ շիտակ բանտ։ Ո՞վ է հարցնող – փնտռողը։ Վերը երկինք՝ վարը «ժանտարմ»ը կամ «զապթիէ»ն։

Մնացեալը հասկնալի է։

Լքուած՝ բոլորէն, խոցոտուած՝ սրտին խորէն, տեսնելով որ «ասպետական»ները անգամ կը հալածեն արեան ճապաղիքներէն ազատած, պատառ մը հացի համար Մակեդոնիոյ լեռներէն Ֆրանսայի դաշտերը ինկած անտէր տղան, կը խլէ բանտի պատուհանին շղթան եւ կ՚անցընէ վզին։

Անշուշտ անէծք մը թքնելով ե՛ւ Աստուծոյ ե՛ւ մարդկութեան։

Ի՞նչ օգուտ։ Որբին անէծքն անգամ անճարեւ է այս անիրաւ աշխարհին համար···

ՎԱՀԷ

Հայ կոմունիստներու դատապարտութիւնը

Պէյրութի *Ազդակ*ը կը գրէ (2 օգոստոս)․

Յայտնի համայնավար Ջաքիկ Տատուրեան մայիս 1ի առթիւ Պաղեստին անցած էր երկու ընկերներով, համայնավարական քարոզութիւններ ընելու եւ Թէլ – Ավիվի մէջ կատարուելիք համայնավարական ցոյցի մը մասնակցելու համար։ Սակայն ոստիկանութիւնը իմանալով իրենց ներկայութիւնը ձերբակալած է զանոնք եւ յանձնած դատարանին որ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտած է Տատուրեանն ու իր երկու ընկերներէն Թովմաս Պօզճեանը, իսկ երկրորդ ընկերը՝ Արամ Քօսեան ազատ արձակուած եւ սահմանէն անդին ճամբուած է։ Այս դատապարտութեան դէմ բողոքելու համար Սուրիոյ համայնավարները հայհոյալից թռուցիկներ ցրուած են Պաղեստինեան կառավարութեան դէմ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է թռուցիկ ցրուողները։

Հայ որբ մը ինքզինքը կը կախէ բանտին մէջ

Ցաւով եւ նո՛ր կ՚իմանանք թէ յուլիս 18ին գիշերը, բանտի պատուհանէն շղթայով ինքզինքը կախած է Թուռի շրջանէն հայ որբ մը, Սիմոն Թաշգըրանեան, քսան տարեկան։ Յաջորդ առտու բանտապահը երբ սովորական այցելութիւնը կը կատարէ, Սիմոն մեռած էր արդէն։ Տղան նախընթաց օր ձերբակալուած էր Վուվռէի մէջ, երկու ժամացոյցներու գողութեան պատճառաւ։ Այս առթիւ նոյն շրջանէն (Մամպրոլ) Երուանդ Մարկոսեան կը գրէ մեզի.—

Սիմոն իբրեւ հողագործ եկած էր Յունաստանէն։ Երկու ժամացոյց գողցած ըլլալու ամբաստանութեամբ ոստիկանները կը ձերբակալեն եւ կը բանտարկեն արգելարանին մէջ։ Հայ տղայ մը կը պատմէ թէ հողատէրը իր ժամացոյցը Սիմոնին կուտայ որ արտը աշխատած ատեն ժամանակը եկածին պէս աշխատանքը դադրեցնէ։ Մարդը Սիմոնին դրամը տալ չուզեր․ Սիմոն կ՚ըսէ թէ ես ալ ժամացոյցը չեմ տար։ Ասոր վրայ մարդը ոստիկաններուն կը դիմէ եւ տղան իբրեւ գող վար կը դնեն…

Յունահայ գաղութին կազմակերպութեան խնդիրը

« Նոր Օր » կ՚իմանայ թէ պատկան իշխանութիւնը զբաղած է յունահայ գաղութի կազմակերպութեան խնդրով։ Տակաւին որ եւ է որոշում տրուած չէ։ Պատճառներ կան ենթադրելու թէ կառավարութիւնը պիտի միջամտէ գաղութի կազմակերպութեան գործին, որպէսզի կազմուին ընտրովի մարմիններ։

Ծանր կռիւներ Ալժերիոյ Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ

Անցեալ օր արիւնալի կռիւներ ծագեցան Քոնսթանթինի (Ալժերիա) Արաբներուն եւ Հրեաներուն միջեւ։ Ոչ – պաշտօնական լուրերու համաձայն, արդէն իսկ սպաննուած են քսան, իսկ վիրաւորուած՝ 200 հոգի։ Օգնական զօրք ղրկուեցաւ ուրիշ կեդրոններէ։ Խռովութեան պատճառն է հետեւեալ դէպքը.— Էլի Քալիֆա անուն հրեայ զինուոր մը, որ դերձակ է Քոնսթանթինի զունդին մէջ, գինովնալով մզկիթ կը մտնէ եւ բարձրաձայն կ՚անարգէ աղօթքի նստած Արաբները։ Այս վերջինները բռնելով Հրեան, չարաչար կը ծեծեն եւ յետոյ կը խուժեն հրէական թաղը։ Կռիւները կը շարունակուին ամբողջ գիշերը։

Հրեայ եւ իսլամ հասարակութեան երեւելիները կիրակի օր ժողով կը գումարեն քաղաքապետարանին մէջ եւ հանդիսաւորապէս հաշտութեան խոստումներ կը փոխանակեն։ Սակայն հետեւորդները մտիկ չեն ըներ եւ ժողովը հազիւ լրացած, կռիւը կը վերսկսի։ Անոնք որ չէին ուզեր մասնակցիլ, ամուր փակած էին իրենց դուռներն ու պատուհանները։ Կէսօրին իսլամ ամբոխը քաղաքին կեդրոնը խուժելով, կրակի տուաւ կարգ մը հրէական տուներ։ Ասոր վրայ Հրեաներն ալ կատղեցան եւ գիրկընդխառն կռիւ մը սկսաւ փողոցներուն մէջ, բիրերով, դանակներով, երկաթի կտորներով եւ ատրճանակներով։ Ամէնէն ծանր կորուստները պատահեցան այս միջոցին։ Քոնսթանթինի քաղա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Համայնավար կառավարութեան դէմ ուղղակի պայքարէն դուրս կը մնան կրօնական եւ ազգային ուժերը, որովհետեւ պարզապէս իրենց նպատակները կը հետապնդեն:

Կրօնասէր ժողովուրդը ջերմեռանդօրէն կը հետապնդէ խղճի ազատութիւնը: Այս ցանկութիւնը մէկէ աւելի անգամներ յառաջ բերած է քաղաքական յամառ պայքարներ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Բայց կրօնական պայքարը միշտ չի յաջողիր քաղաքական պայքարի վերածուիլ, ինչպէս հռոմէական կայսրութեան մէջ քրիստոնէութեան ծագումի միջոցին: Կրօնասէրը կը նախընտրէ մեծ համբերութեամբ եւ զոհողութիւններով մագլցիլ այն բարձր եւ սէգ ժայռերուն վրայ զորս համայնավարները կանգնած են, բայց չաշխատիր տապալել զայն: Ռուսիոյ մէջ կրօնասէր ժողովուրդը չի պաշտպաներ խորհրդային վարչաձեւը, բայց չի ալ կռուիր անոր դէմ:

Անջատողականներուն վերաբերմունքն ալ տարբեր չէ: Անոնք առանձնապէս չեն հետաքրքրուիր այն քաղաքական պայմաններով որ գոյութիւն ունին այդ երկրին մէջ: Անջատողականներէն ոմանք նոյնիսկ հակամէտ են համայնավարութիւնը իբրեւ դրական երեւոյթ նկատել: Ըստ անոնց, խորհրդային կառավարութեան դաժան քաղաքականութիւնը օգտակար է ազգայնական շարժում յառաջ բերելուն, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնը կը սնուցանէ դժգոհութիւնը եւ կը տարածէ Ռուսիայէն անջատուելու ցանկութիւնը:

Անոնք որ այս գաղափարը ունին, անշուշտ չեն ուզեր կռուիլ համայնավարութեան դէմ:

Այս տեսակէտները ընդհանրապէս տարածուած են Ուկրայնացիներուն մէջ: Տարբեր կը մտածեն ազգայնական քաղաքագէտներուն մեծամասնութիւնը Ճերմակ Ռուսիոյ մէջ, Կեդրոնական Ասիոյ, Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ: Անոնք կը նկատեն որ Խ. Իշխանութեան դէմ պայքարը անհրաժեշտ է, որովհետեւ անոնք պատեհութիւն պիտի չունենան իրենց նպատակներուն հասնելու այնքան ատեն որ համայնավարները կը մնան Կրեմլինի մէջ, եւ երկրորդ որովհետեւ խորհրդային կառավարութիւնը կը քանդէ իրենց ազգերը:

×

Գիւղացի ճակատները, ուր ուղղակի պայքարը կը մղուի կառավարութեան դէմ՝ տնտեսական եւ քաղաքական է: Անոնք որ կը մասնակցին կռուին, կը գիտակցին թէ իրենց պահանջները, ցանկութիւնները եւ բաղձանքները չեն կրնար իրագործուիլ ցորչափ համայնավարները կը պահեն իրենց ձեռքը Ռուսիոյ վրայ:

Սովորաբար դիւրին է տնտեսական պայքարը զատել քաղաքականէն: Խ. իշխանութեան տակ տնտեսականը չի զանազանուիր քաղաքականէն: Ասիկա կը բացատրուի անով որ համայնավար դիկտատուրան տնտեսապէս անկախ տարրերը ջնջելէ յետոյ, իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած է ոչ միայն ամբողջ քաղաքական, այլեւ տնտեսական ուժը:

Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն՝ 1932ին ազգային եկամուտին հարիւրին 87ը կը բխէր ռուսական ազգային տնտեսութեան համայնացած մասէն: 1933ին այս տոկոսը աւելի բարձրացաւ եւ հիմա կարելի է վստահաբար ըսել թէ համայնացածը ինը տասներորդ մասը կը կազմէ ամբողջ ազգային եկամուտին: Կը նշանակէ թէ տասնէն ինը հոգի ուղղակի եւ ամբողջովին կախում ունին կառավարութենէն:

Այս պայմաններուն տակ, ժողովուրդի կողմէ, կամ զանազան ընկերային խմբակցութիւններու կողմէ իրենց եկամուտը աւելցնելու ամէն ջանք կը բախի կառավարութեան շահերուն եւ քաղաքականութեան, եւ կը դառնայ քաղաքական գործ: Միւս կողմէ քաղաքական նկարագիր կրող գործեր, երբ ուշադրութեամբ քննուին, մէջ տեղ կ'ելլէ որ զուտ տնտեսական շահերու բախումի արդիւնք են:

Պայքարի երկու գլխաւոր տեսակներն են կրաւորական ընդդիմութիւնը եւ գործօն կռիւը:

Սովորութիւն է կրաւորական ընդդիմութիւնը նկարագրել իբրեւ զէնք մը զոր կը գործածեն գիւղացիները Խ. իշխանութեան դէմ պայքարելու ատեն: Այս գաղափարը ճիշդ է: Գիւղացիները որ բռնի զրկուած են իրենց տնտեսական անկախութենէն, ազատութենէն եւ վերածուած պետութեան խմբական գերիներու, պէտք է աշխատին համայնավար պաշտօնեաներու տեսական հսկողութեան տակ եւ իրենց արտադրութեան երկու երրորդը յանձնեն կառավարութեան, գրեթէ ոչինչի փոխարէն: Բնական է որ մերժեն իրենց սովորական աշխատանքը կատարել: Ասոր հետեւանքով երկրագործական ամէն աշխատանք դանդաղ կը կատարուի եւ կ'ուշանայ, ինչպէս հերկելը, ցանելը, հնձելը եւն.: Արջառը եւ ձիերը մեծ թիւերով կը մեռնին անհոգութեան պատճառաւ: Յաջորդ տարուան սերմնցուն կ'անհետանայ եւ կը վնասուի: Գրեթէ 90 միլիոն գիւղացի ռանձգութիւն կ'ընէ խորհրդային կառավարութեան դէմ:

Արտաքինապէս այս խուլ պայքարը կրնայ խիստ եղերական ըլլալ:

Հետեւեալ թիւերը գաղափար մը կուտան կացութեան մասին. —

Յուն.	ձի	արջառ	ոչխ.	խոզ
1929	34 միլ.	67,1	133.7	20.4
1933	16 միլ.	38,6	47.0	12.2

Կառավարութիւնը ամէնէն ազդու միջոցներուն կը դիմէ կրաւորական ընդդիմութիւնը խեղդելու համար: Գիւղացիները կը վտարուին կոլխոզէն, կը տեղահանուին եւ կը սպաննուին զանգուածօրէն: Հալածանքները եւ ջարդերը սարսափելի եղած են մասնաւորաբար հիւսիսային Կովկասի մէջ: Այս շրջանի խաղախները Սիպերիա կամ հիւսիսային Ռուսիա կը դրկուէին եւ կը բնաջնջուէին:

Կը թուի թէ ձեռք առնուած այս միջոցները բարեբար արդիւնք տուին: 1933ին սերմնցուն երեք–չորս ամիս աւելի կանուխ հաւաքուեցաւ քան նախորդ տարիները: Բայց գիւղացիներու վրայ խորհ. իշխանութեան վերջնական յաղթանակը դեռ հեռու է, կրաւորական ընդդիմութիւնը կը շարունակուի:

Միայն գիւղացիները չեն որ կրաւորական ընդդիմութեան խոշոր զէնքին կը դիմեն: Ճարտարարուեստական բանուորներ, համայնքներ եւ երիտասարդ համայնավարներու Լիկայի անդամներն ալ կը գործածեն զայն: Անոնց ամէնէն սովորական զէնքը այսպէս կոչուած աշխատանքի դասալքութիւնն է (հոսունութիւն): Հակառակ շատ խիստ կանոնադրութեան, բանուորները կը ձգեն գործարանները որոնց կապուած են, եւ կը թափառին երկրին մէջ ի խնդիր լաւագոյն սնունդի եւ բնակարանային պայմաններու:

Թէ ինչ ծաւալ կը ներկայացնէ այս «անկայուն աշխատանքը», կարելի է գտնել Տօնի աւազանին ածխահանքերէն որ կառավարութեան տեսական ուշադրութեան առարկան են: 1932ին 430,000 բանուորներ թողուցին հանքերը եւ 408,000նոր բանուորները վարձուեցան: 1932էն ի վեր վարպետ բանուորներ, մասնագէտներ եւ նոյն իսկ լաւ ճարտարագէտներ միացան թափառաշրջիկներու այս բանակին:

Համայնավար կուսակցութեան անդամներն ալ կրաւորական ընդդիմութեան մեթոտները կը գործածեն:

Երեւան ելած է որ 1931 յունուար 1ին եւ 1933 ապրիլ 1ին միջեւ 37,000 անդամներ, որոնց անունները Ուրալի նահանգի տոմարի մէջ անցած էին, հեռացած են առանց իմաց տալու («Փրավտա», յունիս, 1933):

Թափառական ոգին շատ աւելի մեծ է երիտասարդ համայնավար Լիկայի անդամներուն մէջ, ակէ զատ բազմաթիւ երիտասարդներ բոլորովին կը հեռանան Լիկայէն: Անունաւոր հարիւրին տասը հրաժարեցան: Այս զանգուածային հրաժարականը Ստալինի «ընդհանուր գծին» դէմ կրաւորական բողոք մըն էր, մասնաւորաբար համայնավար քաղաքականութեան շնորհիւ ծագած սովին եւ անգթութեան:

1933ին Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցած զանգուածային խլրտումները եւ խռովութիւնները կրաւորական ընդդիմութեան նշաններ են: Այս խլրտումներուն մասնակցեցան գիւղացիներ, ճարտարարուեստի բանուորներ, կարմիր բանակի զինուորներ: 1933 ապրիլ 13էն մինչեւ նոյեմբեր 15 գիւղացիական դեմոկրատիկ կուսակցութիւնը իր Ռուսիոյ թղթակիցներէն ստացաւ 13 դեկուցում լուրջ խլրտումներու մասին, 7 հատ կարմիր բանակի մէջ խռովութիւններու մասին եւ 28 հատ ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ տեղի ունեցած խռովութիւններու մասին:

Գիւղացիական խլրտումներ պատահեցան հիւսային Կովկասի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի, Քիէվի եւ Օտեսայի պետական ագարակներու եւ կոլխոզի մէջ:

Շատ յաճախ այս խռովութիւնները կը վերջանային խորհրդային պաշտօնեաներու սպանութեամբ: Կառավարութիւնը կը պատասխանէր գնդակահարութեամբ, տեղահանութեամբ եւ ձերբակալութեամբ:

Ապրուստի պակասը կը թուի պատրուակ մը միայն ըլլալ շատ մը խռովութիւններուն: Գլխաւոր պատճառը այն դառն ատելութիւնն է որ ունին բանուորները խորհրդային կառավարութեան դէմ:

Ընկերային ի՞նչ տարրերէ բաղկացած են այս հակապետական խմբակցութիւնները: Առհասարակ ոչ կուսակցական բանուորներէ եւ համայնավար կուսակցութեան նախկին անդամներէ: Բայց յաճախ ալ բանուորներէ որոնք պահելով հանդերձ կուսակցութեան անդամակցութիւնը, գործօն դեր կը ստանձնեն այս գաղտնի խմբակցութիւններուն մէջ: Մտաւորականներու եւ կարմիր բանակի պաշտօնեաներու պզտիկ թիւ մը կը մասնակցի հակահամայնավար շարժման:

Անցեալ տարուան յատկանշական երեւոյթն էր գիւղացիներու քաղաքական գործունէութեան նուազումը եւ խիստ յաւելումը, միւս կողմէ, բանուորական խլրտումներուն:

Ս. ՄԱՍԼՈՎ

Թարգմ. Մ. Մ.

ՕՏԱՐ ԺԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Այսօր կեանքս յանձնեցի անծանօթ պատահարներու: Գիւղն եմ, սար ու կանանչ կայ չուրջս, հոգիս ձանձրացած է ինքնիրմէն ու տրտունջներով դիս կը տանի դէպի աւելի բացերը դաշտերուն ու պուրակներուն, ուր մարդ արարածներ կեանք ու սէր կ'ապրին, երգ ու ժպիտ ունին իրենց շրթներուն վրայ:

Այսօր կեանքս յանձնեցի իր քմայքին:

Կը քալեմ, արեւը կարծես կրակ կը մաղէ երկինքէն եւ թռչունները փախած են դէպի պուրակները, պահուըտած են ծառերու տերեւներուն տակ ու երկինքէն կը ճըլլան, կը թռչկոտին, ու ո՞վ գիտէ, թերեւս սէր կ'երգեն, կամ կորսուած ձագուկներու կսկիծն է որ կը մրմնջեն: Կ'երգեն թռչունները, բայց ես չեմ հասկնար անոնց լեզուն, միայն երջանիկ կը նկատեմ կեանքը այս թեւաւորներուն որոնք հեռու իմ մարդկային չարախինդ բանալէն, բանաստեղծութիւններով չեն զբաղիր ու կ'ապրին խաղաղօրէն, երգելով, թռչելով ու ճռւլով... Ա՜հ, ձեր կեանքը երգախառն, ո՞վ հէք ու միամիտ թեւաւորներ, ինչքա՛ն բարի է: Ինչքա՜ն աստուածային օրհնութիւն կայ ձեր կտուցներուն վրայ ու թեւերու թափահարումին մէջ: Ծառերուն տակ մարդիկ կան, պահուըտած աւելի խիտ տերեւներու տակ, սէ՞ր թէ խնդութիւն, չեմ գիտեր, միայն կը տեսնեմ անոնց շրթներուն հպումը մէկզմէկու, գիրկընդխառն, արդէն կարմրած այտերով եւ թուլցած աչքերու պշրանքներով:

Տղայ եմ, դիս հետաքրքրողը անոնց պատկերն է միայն, ու յետոյ կը շարունակեմ ճամբաս, մինչ ծառերու շուքէն: Ահա դէմս կ'ելլեն ուրիշներ, կը պտտին ուրախութեան ժպիտները իրենց աչքերուն մէջ: Ծանօթներ ալ կան, որոնց համար ատ ի քաղաքավարութիւն գլխու շարժումով թեթեւօրէն կը բարեւեմ ու կ'անցնիմ: Չեմ ուզեր խառնուիլ ամբոխին, մարդ արարածներու խումբերուն որոնք յաճախ պարսաւանքներով օրը իրիկուն կ'ընեն ու իրենց համար ծաղրանքը միայն կայ իբրեւ խորհուրդ ու միտք, իբրեւ ճամբայ իրենց թարախոտ երեւակայութեանց:

Ճամբուս վրայ առուակ մը կը գլգլայ հեզօրէն, երբեմն կը լսուի թեթեւ ձայնը փոխ ու բարակ ջուրին որ կ'երթայ առուակն ի վար, ճամբուս վրայ: Կը քալեմ, ու ահա աչքիս առջեւ կ'երթայ առուակն ի վար, ճամբուս վրայ: Կը քալեմ ու ահա աչքիս առջեւ կ'երեւայ աւելի բազմամարդ ամբոխը: Կը մօտենամ, կը հասկնամ քայլերուս պատուըրութիւնը: Դաշտահանդէս կայ: Կարմիր շրջազգեստ հագած երկու օրիորդներ կը մօտենան ինծի ու քիչ մը պաղ ժպիտով կ'ուզեն կարմիր կոտր մը փակցնել բաճկոնիս լամբակին վրայ: Ձայն չեմ հաներ, կ'ուզեմ որ կատարուի փափաքը սա զոյգ մը օրիորդներուն որոնց համար այդ օրը յաղթանակ մը պիտի ըլլայ եթէ քանի մը հարիւր ֆրանք աւելի չահին:

Կը քաշուիմ մէկ կողմ, մինչ մեկուսի ու մտածկոտ:

Աթոռները իրարու քով բերելով արդէն պատրաստ կ'ըլլայ մեր օրերու արդի «փառքը», — բեմ մը: Կը կռահեմ որ բանախօսութիւն կայ, ուստի ականջներս քիչ մը աւելի ուշադիր՝ մօտիկ կ'ընեմ ճառը՝ զոր կը խօսի երիտասարդ այլ հոգով թշուառ մէկը: Ձայնը հեղհեղէ կը կարի «օրուան նախագահ»ին, ճերմակ պղպջակներու փոքրիկ կոյտեր կ'երեւան բերնին եզերքը: Մե՛ղք է յոգնութեան հէք տղայ, բերնի փրփուրո՞վ է որ կը կռուին «հայկական ֆաշիզմ»ին դէմ: Կը խնդամ ես ինծի, կը խորհիմ որ մեր դժբախտ ժողովուրդին վիրաւոր կոնակին վրայ այսպիսի մակարոյծներ դեռ սնունդ կ'առնեն:

Կը մտածեմ փախչիլ, հեռանալ կամովին, — բայց ահա, ուրիշ մը չորս աթոռներէ շինուած բեմին վրայ: Իր արտաքին տեսքը քիչ մը մարդու վայելք կուտայ իրեն, իսկ իր այծի մօրուքը աւելի կը նմանի ճգնաւոր հնդիկի մը, քան թէ որ եւ է եւրոպացի ճարտասան մօրուաւորի... Կ'ըսեն թէ Փարիզէն է եկեր, բայց չեմ հաւատար, որովհետեւ մէկը որ «վերէն» կուգայ պէտք չէ այսքան բերան աւրէ, չլսուած խօսքեր արտասանէ: Բառե՜ր, բառե՛ր, աղտի ու լրբութեան բառեր, արիւնի ու կանաչի, ծառերու եւ թռչուններու ներդաշնակ գեղեցկութեան մէջ:

Հոգիներու այս խաթարումը ե՞րբ ի վեր է որ կը տարածուի հայութեան որոշ մասերուն մէջ, — չեմ գիտեր, չեմ կրնար հասկնալ, վասնզի պղտոր է կեանքը անոնց որ ահա կը հայհոյեն ու զարշանքի քարոզներ կը հնարեն: Կը ցաւի սիրտս նորէն: Չի դիմանար այսպիսի վայրկեաններու:

Հեռու, սիրտ իմ, կ'ըսեմ ես ինծի, պէտք է հեռանալ շուտով, մօտիկ չըլլալ խօսքերը որ թոյն կը հոտին, բառերը որ համ չունին, հեռո՛ւ, սիրտ իմ...

Կը մեկնիմ առկէ ալ, հետս տանելով անբարոյութեան պատկերներ, խղճի ու մտքի թշուառութիւններ: Տաք է, կարծես արեւն իսկ կը փախնայ իր ջերմութենէն ու կը թափանցէ ջուրերուն մէջ, կը պահուըտի ծառերուն տակ, ճամբան, որ փռուած է ոտքերուս տակ՝ ծածկուած է ծառերու շուքով, տեղ–տեղ ջուրի փոքրիկ առուներ կը ճեղքեն մէջքը ճամբուս, ու ես ստիպուած կ'ըլլամ քայլերս աւելի լայն նետել:

Ամրան այս օրերուն ժողովուրդը կը թափի դէպի բացերը, ծառերու շուքին տակ կամ աղբիւրի մը եզերքը, քիչ մը հանգչելու, պայծառ ու զով օդ շնչելու, արեւ խմելու...

Թէեւ կը քալեմ, սակայն տարտղնուած է միտքս, յիշատակներ կ'արթննան սրտիս մէջ ու հեռաւոր կարօտներ թեւ առնելով կը դառնան չուրջս, աչքերուս առջեւ, սրտիս խորը:

Ա՜հ, կարօտը մեր հայրենի լեռներուն ու դաշտերուն, ո՞ւր էք, մեր լեռներ, մեր ձորեր, հայրենի տուներ...

Կը բացուի սիրտս նորէն, կ'ուզեմ որ քաշուիմ մէկ կողմ, ու անընդհատ արցունք թափեմ, յիշատակներու եւ բաղձերով տրտնջամ, բայց ի զուր: Ո՞վ նետեց մեզ այս ճամբաներուն վրայ. ո՞վ զարկաւ մեր կոնակին ու քանդեց այնքան ծաղկաստաններ կեանքի ու հողի, երգի ու ժպիտի: Ո՞վ քանդեց, սիրտ իմ: Հոգիիս վրայ տառապանքի ծանրութիւնը վերստին կը խլրտի ու ես, սրտիս ամէնէն ուժեղ ձայնով կը պոռամ: — Հայրենի՛ք, հայրենիք, դուռդ բաց, կրակը կը մարի մեր սիրտերուն մէջ, լոյսը կը խամրի մեր աչքերուն վրայ, բա՛ց դուռդ, կարօտ ենք քեզի, խորութիւն մի՛ դներ, հայրենիք, ոճիր է, ոճիր է երկու ձեռքեր իրարմէ անջատել, բա՛ց դուռդ...

Ձեզի համար ալ տանջանք է, չէ՞: Կրնա՞ք դիմանալ կրակէ կարօտ հայրենիքին, ո՞վ է որ չուզեր մեր կեանքի եւ մահուան արեւը — հայրենիքը: Կ'ուզէի որ մեր երկիրն ըլլայի, պառկէի խոնաւ հողին վրայ ու ականջներովս լսէի պատմութիւնը Հայաստանին՝ որ դարհուրանքներէն աւելի փառքի գագաթներ է ունեցեր... Կ'ուզէի ամբողջ սրտովս, հայրենիքիս սարերու կռթնած՝ ծծել օդը թեթեւիկ, համբուրել քարերը հնամեայ, երեսս թրջել խոնաւ հողի չերտերուն մէջ, որպէսզի դադրէր հեւքը սրտիս, ծանր մտածումը գանկիս ու երեւակայութեանս: Այնքա՛ն կարօտցեր եմ քեզ, իմ մինուճար հայրենիք, օտար ճամբաներուն վրայ իսկ դուն ես տաճարը իմ սրտին, իմ ապրումներուս:

Առանց քեզի սին է ամէն բան, ոչ կեանքը համ ունի, ոչ արեւն ու ջուրը, եւ ոչ իսկ սէրը: Կը խամրինք, հայրենիք, դուռդ բաց, մեր ոտքերուն օտար հողն իսկ դժգոհ է մեզմէ ու մեր ամէն քայլափոխին՝ կ'անցնինք զգուշութեամբ, դողով ու երկիւղով, վասնզի մեր ամէն մէկ կեանքին դէմ՝ ծուղակ կայ, որսորդներու ցանցեր կան մեր չուրջը, մեր տան մէջ, մեր սիրտերուն վրայ:

Քուկդ ենք, չէ՞, բա՛ց, բա՛ց դուռդ բաց...

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԾԻԾԱՂ

Վարիչներու լուսանկարները վաճառողները յամառօրէն կ'առաջարկեն գնել զանոնք ու կ'ըսեն.

— Լէնինը՝ պարտէզին մէջ, Քալինինը՝ բեմին վրայ, Վորոշիլովը՝ ձիու վրայ եւայլն...

— Ինծի նայէ, ընկեր, չունի՞ս լուսանկար մը որ ցոյց տայ Ստալինը դագաղի մէջ:

× Ֆրունզէի թափօրին առջեւէն տանէին հետեւեալ ցուցատախտակը: «Մեռաւ Ֆրունզէն՝ կարմիր բանակի գեղեցկութիւնն ու հպարտութիւնը»:

Իսկ անոր ետեւէն հետեւեալ ցուցատախտակը. — «Հետեւինք իր օրինակին»...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցուցադրած է Պարսկաստանի բնական եւ պատմական վայրերու հազուագիւտ եւ մեծադիր լուսանկարները, որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի են Թաւրիզի համայնապատկերը, Աջի գետի կամուրջը, Ուրմիոյ ծովակը, Թաւրիզի բերդը, արաբական շրջանի տիրապետութենէն մնացած մզկիթներու աւերակներ եւայլն, բոլորն ալ յաջող, ոմանք բնական գոյներով զարդարուած: Ցուցահանդէսի տաղաւարներու ինչպէս նաեւ Շահին շահի այցելութեան լուսանկարները Մելիքը հանեց:

13. Գուլպայի եւ հագուստի գործարան «Շամս»: Գուլպաներու եւ կանացի հագուստներու լաւագոյն տեսակները ցուցադրուած են: Այս տաղաւարին մէջ Միրզա Մէյթի խօհանոը ցուցադրած է իր ձեռքով շինած գուլպայի եւ հագուստի մեքենայ մը, որ արժանացաւ շատերու գնահատութեան:

14. Կաշեգործարան «Գուլիփար», կը պատրաստէ կաշիներ եւ զինուորական կօշիկներ, բաւական տոկուն եւ ձեւաւոր:

15. Մանարան–գործարան Ղազուինի, հին եւ մեծ գործարան է, որ կ'արտադրէ մետաքսի, բուրդի եւ բամբակի թելեր մեքենական յաջող պատրաստութեամբ, որուն ապացոյց են ցուցադրուած թելերը, բուրդն ու մետաքսը եւ գործուածքները — կերպասեղէն, վերմակի բրդեայ սփռոցներ եւայլն:

16. Տիկին Սաթենիկ Բալալեանը ցուցադրած է իր ասեղնագործ ձեռագործները, ջրանկար եւ մեքենական այրուցքով նկարներ են. 56 կտոր: Թէ ձեռագործներու եւ թէ նկարներու մէջ կան բաւական յաջող ու գեղեցիկ կտորներ՝ նկարուած չորի, մետաքսի, տախտակի եւ թուղթի վրայ: Այս բոլորը դասաւորուած են պատերու վրայ եւ տեսնողին հաճոյք կը պատճառեն:

Հարթակար, մետաքսակար, ասեղնագործ, ջրանկար եւ խղանկար, բոլորն ալ ձեռքի համբերատար աշխատանքով պատրաստուած:

17. Հաջի Նովրուզ Նովրուզեան Պարսիկը ցուցադրած է Թաւրիզի մէջ պատրաստուած կողպէքներ, պատուհաններու եւ դռներու գործիքներ, երկաթեայ իրեր, ընթացիկ առարկաներ, որոնք բոլորն ալ ճարտար ձեռքերով շինուած են:

18. Կաշեգործարան «Ումիդ», հիմնադիրներ եւ ընկերներն են՝ Սիմոն Մանուչարեան, Ալէքսան Մովսէսեան եւ Արամ Բաղդալեան: Ուրիշ անգամ առիթ ունեցած եմ խօսելու այս գործարանի մասին, որ իբր հայկական ձեռնարկ պատիւ կը բերէ հիմնադիր ընկերներուն եւ բարիք մըն է վերածնող Պարսկաստանի համար: Ումիդ կաշեգործարանը իր տաղաւարը զարդարած ու դասաւորած է յաջող ու հաճելի ձեւով, շնորհիւ Թաշճեանի: Ցուցադրուած կաշիները կարճ ժամանակէ մը յետոյ կրնան մրցիլ եւրոպական կաշիներու հետ թէ իրենց գոյներով եւ թէ տոկունութեամբ ու որակով: Գործարանատէրերը ամէն ջանք թափած են մասնագէտներ ունենալու եւ ունին: Գունաւորման աշխատանքներու մէջ, գահատութեան արժանի է Վարդան Դարբի Վարդանեանի(էսպէրօ) մասնագիտութիւնը: Կաշեգործարանը արժանացած է պետական քաջալերութեան եւ արտադրուած ապրանքները արագութեամբ կը սպառին:

19. Տիկին Սոֆիա Աւագեանը ցուցադրած է իւղանկար, ջրանկար եւ սեւանկարներ: Ըստ երեւոյթին տիկինը նկարչութեան մասնաւոր սէր եւ եռանդ ունի եւ քիչ մըն ալ ընդունակութիւն, որ սակայն պէտք է զարգացնել, խորացնել: Երաժշտութեան նըման նկարչութիւնն ալ բարդ ու նուրբ արուեստ մըն է եւ արուեստագէտ կամ սիրողը ամէն բանէ առաջ պիտի ունենայ դիտելու եւ բնականօրէն պատկերացնելու հազուագիւտ կարողութիւնը: Տիկին Աւագեանը ծաղիկներն ու պտուղները բաւական յաջող նկարած է, սակայն դիմանկարները անյաջող են: Բնական տեսարաններն ալ վառ եւ խառնած գոյներու մէջ կորսնցուցած են իրենց հարազատութիւնը: Սեւանկարները պէտք չէ տեղ գրաւէին տաղաւարին մէջ, վասնզի անոնք դպրոցական աշակերտներու խաղեր են:

29. Տիկին Վարդանոյշ Տէր Ռափայէլեանի ասեղնագործ, ձեռագործ եւ հարթանկար աշխատանքները դիտելէ յետոյ, Շահնշահը իր գոհունակութիւնն ու քաջալերանքը յայտնած է տիկնոջ: Տարիներու համբերատար աշխատանքի արդիւնքն են այս սփռոցները, ծածկոցներն ու բարձի երեսները, թաշկինակներն ու զանազան ձեռագործ աշխատանքներ, որոնք ապացոյց են հայ կնոջ շնորհքին, աշխատասիրութեան եւ նուրբ ճաշակին: Բոլոր այցելուները ուշադրութեամբ ու հետաքրքրութեամբ կը դիտեն այս ձեռագործները:

21. Աղայի Քեազիմ Կալկաթաչի, ցուցադրած է տեղական գործուածքներ, բուրդ, բուրդի թելի ընտիր տեսակներ՝ գորգագործութեան համար, թելերը բնանիւթերով են ներկուած:

22. Իթիհադիյէ, ծխախոտի եւ սիկարի պատրաստութեան գործարան, որ գոյութիւն ունի երեսուն տարիներէ ի վեր: Կ'արտադրէ 20 տեսակ սիկարներ, որոնց սպառումը շատ յաջող է: Մեծ դրամագլուխ ունի այս ընկերութիւնը, որ Րիզայիէի (Ուրմիա) նահանգին մէջ ունի ծխախոտի մշակութեան սեփական հողեր: Գործարանի մէջ կ'աշխատին 200 բանուորներ:

23. Ընկերութիւն Բաշտի, յատուկ մասնագէտի եւ մեքենական պատրաստութեամբ կ'արդիւնաբերէ անուշահոտ օճառ, որուն սպառումը արդէն հռչակուած է, ոչ միայն Թաւրիզի, այլ եւ Պարսկաստանի միւս քաղաքներուն մէջ:

24. Ընկերութիւն Շափաղ, կը պատրաստէ կօշիկի ներկեր, որոնք կրնան մրցիլ եւրոպականներու հետ: Տարեկան կ'արտադրէ 18 հազար երկաթեանեակ տուփ: Սպառումը բաւական յաջող է: Շահնշահը հետաքրքրուեր է այս գործով եւ քաջալերած է գործատէրերը՝ Ղազար Մակուեցը եւ Ղազարեանը, որոնք մեծ եռանդով այս գործին ձեռնարկեցին եւ հետզհետէ կը յառաջդիմեն: Տարեկան Պարսկաստանի մէջ կրնայ սպառուիլ 180 հազար երկաթեանեակ տուփ կօշիկի ներկ: Գործատէրերը ոգեւորուած են իրենց ձեռնարկով:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(3)

''ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿ. ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԻՏԷԱԼԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑԱԾ,,

Սալիհ Մունիր փաշա ծիմնիւրիէ-թի մէջ կը շարունակէ գրել իր յիշատակները, որոնց Ա. եւ Բ. մասերը տուինք արդէն.—

Անգլիացիները իրենց պարտակա-նութիւն նկատեցին Պերլինի դաշնագրին որոշած բարենորոգումները գործադրել տալ, որպէսզի Պալը Ալին ծագրել տալ, որպէսզի Պալը Ալին գործը չձգձգէ: Պերլինի վեհաժողովը լրանալէն անմիջապէս յետոյ, Պալը Ալիին յուշագիր մը տուին, պահանջելով որ Անատոլուի մէջ Եւրոպացիներու հրամանատարութեան տակ դրուած ոստիկան զինուորներու կազմակերպութիւն մը ըլլայ, կարեւոր քաղաքներու մէջ վերաքննիչ ատեաններ կազմուին եւ անոնց վճիռները ի զօրու ըլլան բոլոր փոքր դատարաններու վրայ եւ գործադրուին եւրոպացի պաշտօնեաներու միջոցով, բողոքի պաշտօնեաներու միջոցով, ամէն կուսակալութեան մէջ մէյմէկ եւրոպացի տեսուչ նշանակուի եւն.:

Պալը Ալին ոստիկան զինուորներու եւ դատարաններու մէջ օտար պաշտօնեայ գործածելու առաջարկը մերժեց եւ ընդունեց կարգ մը դատական օտար պաշտօնեաներու անուանումը եւ տասանորդի դրութեան ջնջումը: Այս բարենորոգումներուն գործադրութեան համար, քրիստոնեայ եւ իսլամ պաշտօնեաներ Անատոլու ղրկուեցան, բայց երկրական նեղութեան եւ այլ պատրուակներով լուրջ բարենորոգում չէր կատարուեր: Ժողովուրդը կարելի չէր ըլլար պէտք եղածին պէս ազատել Քիւրտերու եւ Չէրքէզներու յարձակումներէն:

Առոր վրայ, անգլ. դեսպան Սըր Հէնրի Լայարտ Պալը Ալիին յուշագիր մը տուաւ ուր կ'ըսէր որ «եթէ տիրական շարժում մը չընէք, ինչպէս որ պուլկարական խնդրին եւ 1877ի ռուսական պատերազմին պատճառ եղաք, նոյնպէս Անատոլուի մէջ հայկական խնդիր մը պիտի ստեղծէք եւ հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ քրիստոնեայ ազգերը պիտի ազատակին եւ մեծ պետութիւնները պիտի միջամտեն»:

Բայց Պալը Ալին, այդ թուականէն սկսեալ 1880— 83 եւ 86 թուականներուն, Անգլիոյ եւ անոր հետեւող մեծ պետութիւններուն յուշագիրներուն եւ նաւային ցոյցերուն հակառակ, ձգձգումի ճամբան բռնեց եւ լուրջ բարենորոգում չըրաւ:

Ցարական Ռուսիան, Կովկասի Հայերը բռնի ռուսացնելու համար գաղափար սկսած էր շատ նեղել: Սկսած էր դպրոցները փակել, եկեղեցիները հակակշիռի տակ առնել, եւ հակառակորդները կը բանտարկէր կամ Սիպերիա կ'աքսորէր: Այս վիճակին չհանդուրժող կարգ մը հայ մտաւորականներ Անգլիա եւ Ֆրանսա փախան ու իրենց հայրենակիցները ռուս եւ օտար լուծէն ազատելու համար սկսան քարոզութիւններ ընել: Անոնց միացան նաեւ եւրոպական երկիրները ուսանելու գացած Թուրքիացի եւ Եգիպտացի Հայեր ալ որոնք ամէն կողմ քոմիթէներ կազմեցին եւ անկախութեան պայքար մը բանալով սկսան հայերէն եւ եւրոպական լեզուներով թերթեր ու գրքոյկներ հրատարակել:

Ամէնէն աւելի Անգլիացիներն էին որ քաջալերեցին քոմիթէները: Մասնաւորաբար Աստուածաշունչի ընկերութիւնները գանանք պետական եւ գրական մեծ մարդոց հետ ծանօթացուցին եւ անգլ. միջամտութեա համար քարոզութիւններ ըրին:

1885ին, արեւելեան Ռումէլիի խնդրին կարգադրութեան համար համաժողով մը գումարուած էր Պոլսոյ մէջ: Լոնտոնի քոմիթէն որ Հնչակ անունը առած էր եւ Դրօշակ (ուրիշ անունով Դաշնակցութիւն) Ժընեւի քոմիթէն, Եւրոպայի մէջ Հայերու հանդէպ գութ շարժելու համար դաշինններուն յուշագիրներ ներկայացուցին եւ կը պահանջէին որ համաժողովը պաշտօն ունենայ Պերլինի դաշնագրին բարենորոգումները գործադրելու: Եւ սակայն ոչ միայն դիմումները ազդեցութիւն չըրին այլեւ Թուրքիոյ մէջ գտնուող իրենց հայրենակիցները անոնց խօսքերուն եւ քարոզութիւններուն արժէք չէին տար:

Անկախ եւ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութիւնը յառմար չէին նկատեր պետական ծառայութեան մէջ գտնուող Հայերը եւ Պոլիս կամ գաւառները գտնուող խելքը գլուխը ու գործի տէր Հայերը: «Թայմզ»ի երգրուսմի թղթակիցն ալ այս միջոցին իր թերթին գրած է արդէն թէ ինչպէս գաւառի Հայերը ոչ մէկ կերպով իրենց մօտէն մէջ կրնան տեղաւորել անկախ Հայաստանի կազմութեան գաղափարը:

Հակառակ այս բոլորին, քոմիթէճիները իրենց գործունէութիւնը կը սաստկացնէին: Հայ ազգին անցեալ պատմութիւնէն դրուագներով եւ բանաստեղծութիւններով ամէնէն աւելի հայ պարզամիտ երիտասարդներուն յուզել կը ջանային: Բարենորոգումները չգործադրուելուն ու կարգ մը անկարգութեանց համար Թուրք հայրենակիցները պատասխանատու կը բռնէին եւ այն համոզումը կուտային որ եթէ Թուրք տարրին հետ կռուի բռնուէին, եւրոպական պետութիւնները, մանաւանդ Անգլիա, գործնապէս պիտի միջամտէին եւ թագաւորութիւն ու ազդեցութիւն ձեռք ձգելով, հարուստ նահանգներուն միայն իրենք տէր պիտի ըլլային:

Միւս կողմէ ալ գաղտնապէս ռումբեր, հրացաններ եւ ուժանակ կը մտցնէին երկիր եւ կը պահէին եկեղեցիներու, տուներու եւ մթերատուններու մէջ: Քոմիթէճիներու նպատակը եւ զանազան տեղեր ռումբ եւ զէնք գտնուիլը պատճառ եղաւ որ Թուրք ժողովուրդին մէջ բոլոր Հայերուն հանդէպ կասկած մը եւ անվստահութիւն մը առաջ գայ: Միայն բարձր դասու Թուրքերն էին որոնց թշնամութիւնը քոմիթէճիներէն եւ անոնց ենթակայ եղողներէն անդին չէր անցներ:

Հայ համայնքի նոյն դասու անձերն ալ մեծ մասամբ երբեք չէին տար քոմիթէճիներուն եւ անոնց հետեւողներուն: Այս պատճառով, անոնք քոմիթէճիներու սպառնալիքին տակ կ'ապրէին եւ դրամ չտուողները մահափորձի կ'ենթարկուէին:

Ցանուն արդարութեան, աւելցնենք նաեւ որ մեր մեծ ու փոքր պաշտօնեաներէն կարգ մը բարոյականէ զուրկ եւ չահամոլ անձեր, անմեղ Հայերու մասին զրպարտութիւններ ընելով, անմեղ Հայերու պատժուելուն պատճառ կ'ըլլային եւ այս կերպով քոմիթէճիներու հացին իւղ կը քսէին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԵՒԱԿՈՒՃԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քանիցս գրած ենք սեւակուճի արդիւնաբերութեան մասին, որ այնքան կը զբաղեցնէ Հայաստանի ճարտարագործական ղեկավարութիւնը: Քանի մը յաջորդական թիւերով, պիտի տանք կատարուած աշխատանքները սեւակուճի ժայռերը հալեցնելու մասին, եւ այն հեռանկարները, զորս կը պարզէ սեւակուճի ճարտարարուեստը.—

Սեւակուճի արդիւնաբերութեան ղեկավարն է, Հայաստանի մէջ, ճարտարագէտ Ֆ. Վանդրովսկի: «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագիրը վերջերս տեսակցութիւն մը ունենալով Վանդրովսկիի հետ, կը հրատարակէ ռուս ճարտարագէտին յայտարարութիւնները:

— Ինչո՞ւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է սեւակուճի մասին, եւ ի՞նչ հեռանկարներով Երեւանի մէջ վերջերս շինուեցաւ փորձնական գործարան մը սեւակուճ հալեցնելու համար:

— Հայաստանի սեւակուճով չին-ուած տարրկները Մոսկուայի գործնական հանքարանութեան հիմնարկութեան մէջ փորձի ենթարկուելով, ցոյց տուին որ հայկական սեւակուճը իր մեքենական ամրութեամբ 2—3 անգամ կը գերազանցէ յախճապակին եւ այս յատկանիշով կը մօտենայ չուգունին (թուճ):

Հակաելեկտրական դիմադրականութեան փորձերը, որ կատարուեցան Լէնինկրատի մէջ, ցոյց տուին որ մէկ սանթիմէթր հաստութիւն ունեցող սեւակճեայ տարրկայ մը իւղի մէջ 60,000 վոլթ մեկուսացնելու ատեճան հակաելեկտրական դիմադրականութիւն ունի, ուրիշ խօսքով՝ սեւակուճը շատ քիչ ետ կը մնայ բարձրավոլթ յախճապակիի լաւագոյն տեսակներէն: Միաժամանակ պէտք է նշանակել, որ 5—6 անգամ աժան է յախճապակիէն:

Սեւակուճը ուրիշ բացառիկ առաւելութիւն մըն ալ ունի, որ կրնայ հալիլ ու ձուլուիլ երկաթի կոտրուանքներու հետ, այսպէս կազմելով սեւակճեայ երկաթի միաձոյլ բաղադրութիւն մը:

Երեւանի մէջ պատրաստուած սեւակճեայ մեկուսիչները փորձի են-թարկուեցան Լէնինկրատի մէջ փրոֆ. Ջալեսկիի կողմէ: Փորձը ցոյց տուաւ որ Երեւանի սեւակճեայ մեկուսիչները (60.000 վոլթ) աւելի արժէք կը ներկայացնեն քան Ֆրանսայի մէջ պատրաստուած սեւակճեայ մեկուսիչները (50,000 վոլթ):

Սեւակուճին բարձր ամրութիւնը, սեւակուճէն մեկուսիչներ պատրաստելու կարելիութիւնը, մանաւանդ սեւակուճին մէջ երկաթ խառնելու յարմարութիւնը, (յախճապակին չի խառնուիր երկաթին հետ), սեւակուճին տրուած ջնարակին ամրութիւնը ընդդէմ մթնոլորտային փոփոխութիւններու (չի ճաթռտիր եւ չի թափիր, մինչդեռ յախճապակիին վրայ ջնարակը կը ճաթռտի եւ կը թափի), եւ վերջապէս սեւակճեայ մեկուսիչներու աժանութիւնը եւ արտադրութեան պարզ եղանակը (յախճապակեայ մեկուսիչները շատ սուղ են), այս բոլորը կը կազմեն երաշխիք մը բարձրավոլթ յախճապակիին տեղ գործածելու ձուլածոյ սեւակուճ:

Սեւակուճը, այսպէս, կրնայ օգտակար դառնալ ոչ միայն ելեկտրագործական արդիւնաբերութեան, այլ եւ հեռախօսային, հեռագրային, հեռասփիւռային ցանցին շինարարութեան մէջ:

Սակայն սեւակուճին առջեւ աւելի մեծ հեռանկարներ կը բացուին մասնաւորապէս քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ, ուր թթուին դէմ սեւակուճին ամրութիւնը երաշխիք մըն է իր բազմաձեւ գործածութեան:

Եւ դեռ լայն հեռանկարներ կը պարզուին սեւակուճին առջեւ իբրեւ քարահանք մը որ կը փոխարինէ մետաղը:

Այսպէս ջերմարձակութեան, ջրմուղներու եւ կոյուղիներու հաստատութեան մէջ նախընտրելի պիտի դառնայ գործածել երկաթ-սեւակուճէ խողովակներ:

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԷՆ

Պատմութեան համար, կը ներկայացնենք նաեւ երրորդ նիստը քրտագիտական համաժողովին, որ փակուեցաւ արդէն, ինչպէս գրեցինք ժամանակին:

Երրորդ նիստին կը նախագահէր Ցակոբ Զօրեան: Վիճաբանութիւն կատարուեցաւ Հաջիէ Ջնդիի, Ջամէ Ջալիլի, Ա. Գեանջոյի զեկոյցներուն մասին:

Թումանով քննադատեց «Ռիա Թազա» քիւրտերէն թերթը, որ շատ քիչ հոգ կը տանի լեզուական շինարարութեան:

Արար Շամիլով (Երեւան) կ'ողջունէ քրտական նոր այբուբենի կոմիտէին կազմութիւնը, հակիրճ ձեւով կը ներկայացնէ քրտական մշակոյթի մը ստեղծման համար կատարուած աշխատանքները, մասնաւորապէս Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան հիմնարկութիւնը, կանգ կ'առնէ փրոֆ. Խաչատրեանի քրտական լեզուի քերականութեան գրքին վրայ, ցոյց կուտայ լեզուական սխալները: Շամիլով կը ներկայացնէ նաեւ քրտական լեզուով հրատարակուած այլ դասագիրքերու քերականական եւ լեզուական սխալները:

Ջալալի Կոտոն (Թիֆլիզ) անհրաժեշտ կը գտնէ խմբագրել եւ հրատարակել քիւրտ ժողովուրդին պատմութիւնը:

Ղարամոն Շամոն (Լէնինկրատ) կը քննադատէ քիւրտ մտաւորականութիւնը:

Արամէ Ջաչան (Ղարաքիլիսա) կ'ողջունէ քրտագիտական համաժողովը:

Խմինէ Ավդալ (Երեւան) ցոյց կուտայ քրտական մանկական գրականութեան պակասը:

Մկրտչեան (Երեւան) միաժամանակ կը քննադատէ «Ռիա Թազա» թերթը, քրտական դասագիրքերը, փրոֆ. Խաչատրեանը:

Ցետոյ կարգով կը խօսին փրոֆ. Խաչատրեան, Ս. Կիրակոսեան, Ֆոտո Ավգօ, Ռոմի Հասօ, Շամրոնով Ալի: Ի վերջոյ Գ. Սեւակ կարդաց զեկոյց մը քրտական լեզուի կառուցման բակզբունքներուն մասին եւ փակուեցաւ երրորդ նիստը:

Չորրորդ նիստը գումարուեցաւ յուլիս 11ին, երբ խօսեցաւ Թիւրքմէնիստանի պատգամաւորը Փէհլէվի, յետոյ Գ. Սեւակ շարունակեց ու վերջացուց իր զեկոյցը:

Ապա քրտական լեզուի պատմութեան եւ ծագման մասին ընդարձակ զեկոյց մը կարդաց Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան հիմնարկութեան գիտական քարտուղար Փրոֆ. Խաչատրեան, որ պատմական յետագարձ հայեացք մը նետեց քիւրտ ժողովուրդին անցեալին եւ իրեն նախորդ ժողովուրդներու պատմութեան վրայ, ցոյց տուաւ որ քիւրտ ժողովուրդը նոյնքան հին է, որքան Արմէնները, որոնք 2000 տարի առաջ բռնած էին հին հայկական բարձրաւանդակը: Ցիշատակելով հին պատմիչներէն Շէրէֆէտտինը (1670 թուականէն), որ գրած է առաջին անգամ Քիւրտերու պատմութիւնը, Խաչատրեան համեմատութեան մէջ դրաւ քրտական կուրմանջի ցեղերու բարբառները եւ այն եզրակացութեան եկաւ, որ կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ Քիւրտերը ինքնուրոյն լեզու չեն ունեցած: Քիւրտ ժողովուրդը, ըսաւ Փրոֆ. Խաչատրեան, ունէր իր սեփական լեզուն եւ այդ լեզուն կը պատկանի Իրանի բարձրաւանդակին վրայ ապրող ժողովուրդներու լեզուախումբին: Քրտական լեզուն գեղեցիկ է եւ անոր յետագայ լրացումն ու մշակումն աւելի կը գեղեցկացնէ զայն:

Սեւակի եւ Խաչատրեանի զեկոյցներուն շուրջ արտայայտուեցան Զոպանզատէ, Արար Շամիլով, Ֆաղի Եուսուֆով, Վարդան Պետոյեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 յուլիս).

— «Թուրքը փիզիքապէս չկրցաւ բնաջնջել հայութիւնը, բայց յաջողեցաւ թունաւորել անոր բարոյական աշխարհը: Գաղութներու մէջ ցուցադրուած զարշելի բարքերը ժառանգ մնացին մեզի Թուրքերէն: Հայ ցեղը, տառապանքի ու ապրեցական, շինուած է անարատ ու կոյս խմորէ: Մանանութիւն, դաւաճանութիւն, ստրկութիւն, ստախօսութիւն օտարներէ փոխանցուած մոլութիւններ են, որոնց արմատացումը կը տեսնենք մեր ժողովուրդի այն տարրերուն եւ հոսանքներուն մէջ, որոնք Հայաստանը չեն տեսած, հայաշխարհին մէջ ապրած չեն ու երկիրը կը սիրեն հեռուէն:

Այս տարրերուն եւ հոսանքներուն մէջ ամբողջ ծանրութեամբ նստած է Թուրքը, քաղաքակրթութեան կեղտը: Կարդացէք ուշի ուշով Նիւ Եորքի դատավարութեան տեղեկատուութիւնը եւ եթէ կրնաք՝ զսպեցէք ձեր զարշանքը ի տես թրքատիպ Հայերու ցուցահանած զազրելի մտայնութեան:

Կ'ուզէ՞ք համոզուիլ թէ Նիւ Եորքի դատավարութիւնով շահագրգռուած են Թուրքերը, համայնավարները եւ անոնց հայանուն գործակիցները, աչք պտտցուցէք ամբաստանող կողմի վկաներուն վրայ: Մին թրքացած Հայ, միւսը խռչակահար սրիկայ, երրորդը հարուածային ստախօս: Ու այսպէս բոլորը:

Այս թրքատիպ ստահակներէն ոչ մէկը տեսած չէ բուն ոճրագործը: Ընդհակառակը, բոլորին ներքին համոզումն այն է որ ինը ամբաստանեալները ոչ մէկ դեր ունեցած չեն դեկտեմբեր 24ի ողբերգութեան մէջ, ու ներքնապէս անոնց անմեղութեան համոզումն ունենալով մէկտեղ, անոնք՝ միայն յուսանկարին վրայ ճանչնալով հայութեան երկու անմեղ զաւակները՝ Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը, առանց խղճահարութեան, դատարանին առջեւ իբր ոճրագործ ցոյց տուած են զանոնք:

Հրաշքի դարը եթէ անցած չըլլար, աստուածային պատուհասը պիտի շանթահարէր զիրենք՝ իրենց սուտ վկայութիւններուն համար:

Զարագործ ստահակներու այդ ջոլիրը, Թուրքերու յատուկ արիւնածարաւութեամբ, դատարան գացած էր ոչ թէ արդարութեան ու խղճին ծառայելու, այլ երկու Դաշնակցականներու, այսինքն պարկեշտ քաղաքացիներու արիւը խաւարեցնելու համար:

Արիւնի դէմ արիւն կը պահանջէին: Մէկի դէմ ինը, ինչպէս գրեցին իրենց օրգաններուն մէջ անզգամաբար: Թուրքին արիւնին վրայ արցունք թափող այդ հրէշները, չէին քաշուեր Նիւ Եորքի փողոցներուն մէջ պոռալու թէ Դաշնակցականի արեան ծարաւ ունին:

Այս պսակաւոր ստահակներն էին որ դատարանը նախապաշարեցին, Դաշնակցութեան ծրագիրը կեղծեցին, ըսպառնական նամակներ գրեցին երդուեալներուն, հազարաւոր տոլարներ վճարեցին սուտ վկաներու, ելեկտրական աթոռի վրայ նստեցնելու համար երկու անբասիր Դաշնակցականներ:

Նիւ Եորքի դատարանին վճիռը բարոյական ոչ մէկ արժէք չի կրնար ունենալ: Արդարութիւնը, ինչպէս յանախ, այս անգամ ալ ցոյց չտուաւ դէմքը: Խաբէութիւնը, ստախօսութիւնը, դրամը եւ զանազան սրիկայութիւններ մոլորեցուցին երդուեալները, որոնք նախապէս եղած ցուցմունքներու համաձայն տուին իրենց վճիռը»:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Ղամարլուի մէջ պիտի հիմնուի թատրոն մը 320 աթոռով: Շինութիւնը պիտի արժէ 450,000 ռուբլի:

⁂ Հայաստանի 16 շրջաններու կեդրոններուն մէջ ձեռնարկուած է բաղնիքի շինութեան:

⁂ Յուլիս 13ին սաստիկ փոթորիկ մը պայթեցաւ Երեւանի վրայ: Հովը մէկ վայրկեանի մէջ կը սուրար 20 մեթր: Վերջին 40 տարուան ընթացքին մէկ անգամ միայն նման փոթորիկ է պատահած Երեւանի մէջ: Իրիկուան դէմ յորդ անձրեւ տեղաց:

ԱՄԷՆԷՆ ՈՒՐԱԽ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏ

—Աշխարհի ամէնէն ուրախ երկիրը ո՞րն է.

— Խորհրդային Ռուսիան. գետնախնձոր կուտան՝ կը հրճուինք, աղ կուտան՝ կը հրճուինք, հաց կուտան՝ կը հրճուինք: Ամէն ինչէ կը հրճուինք:

—Ո՞րն աշխարհի ամենահարուստ երկիրը.

— Նորէն խորհրդային Ռուսիան... ինչե՞ր չըսես չկա՛ն հոն... տակածոյ չկայ, շաքար չկայ, քարիւղ չկայ, հաց չկայ...

ՄՐՑԱՆԻՇ

Օրանէն (Ալճերիա) կը գրեն թէ Տիկին Փասքալ աշխարհ բերաւ 4 զաւակ մէկ յղութեամբ,— երեքը աղջիկ, մէկը մանչ: Նորածինները բոլորն ալ առողջ են, մայրն ալ:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Կը խորհիմ ընդմիջել փաստաբան մը իր եզրափակումութեան ժամանակ, բայց Պ. Շերիտըն ինքն ալ կ'ընդունի թէ Կարապետեանի ուր եւ ինչ բանի վրայ նստիլը մաս չի կազմեր փաստերուն:

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Շատ լաւ: Տեսա՞ք զինք դատարանին մէջ: Ան այստեղ եկաւ իր տեսածներուն մէկ ուրուագծով, բայց այդ ուրուագիծը կը ներմանէ՞ր այն քննութեան, որ տուաւ ատեանին առջեւ կամ ոստիկանատունը:

Դուք կը ճանչնաք մարդ մը, որ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ այստեղ: Ես չեմ կրնար հասկնալ թէ ինչո՞ւ իմ բարեկամը կրկին անգամ զայն այստեղ բերաւ: Այն մարդը, որ վկայեց երէկ թէ իր չափիկը նետած էր եկեղեցիին շէնքին առջեւ: Խարուեցաւ: կարծեց թէ նեղ փողոցն էր: Ապա, լաւ նայեցէք, անոր նշան մը դնել տուին այստեղ ցոյց տալու թէ ուր ձգած էր չափիկը: Եւ երեւան կուգայ «էֆա»ը, եկեղեցիին առջեւ, ձախ կողմը: Ան կարծեց թէ այդ մարդն էր, որ չափիկը նետած էր նեղ փողոցին մէջ:

Այդ մարդը պատմութիւն մը բրաւ առաջին հարցաքննութեան ատեն: Ինք երկրորդ քչոցահարն էր: Դուք գիտէք թէ ինչ տեղի կ'ունենայ եկեղեցիին մէջ: Եպիսկոպոսը կը քալէ միջանցքէն ի վար: Ան կը շարժէ խաչը աջէն ձախ: Մենք գիտենք թէ ինչ կ'ընեն ժողովականները: Անոնք կը խոնարհեն իրենց գլուխները, կը խաչանշեն ու երկիւղալի դէրք մը կը գրաւեն:

Ես կ'ըսեմ ձեզ թէ այդ մարդը, թէ երէկուան եւ թէ առաջուան քննութեան ժամանակ ան ճշմարտութիւնը խօսեցաւ:

Երբ Սարգիս Տէմիրճեանի քննականը բերինք, սա պատմեց թէ Տէմիրճեան նոյն գիշերն իսկ ըսած է, որ ամբողջ բանը այնքան արագ կատարուած է, որ բան չէր կրցած տեսնել:

Արդ, Սարգիսեանի մասին, դուք լսած էք վկայութիւնը քանի մը կիներու, որոնք գրեթէ ինքզինքնին փաստօրուած, երանելեաց դասը կը կարծէին Արքեպիսկոպոսի ներկայութեան: Անոնք ըսին որ տեսած էին զայն աջակողմի վեցերորդ կամ եօթներորդ նստարանին վրայ, եւ տեսած էին անոր շուրջը դառնալը, մարդոց աչօք ընելը ու ներս ու դուրս գալ-երթալը:

Ան դուրս գնաց ծխելու: Ինչպէս երէկ քահանան ըսաւ, երբեմն արարողութիւնները կը սկսին առաւօտեան 8.30ին, եւ երբ եպիսկոպոս մը ներկայ է, արարողութիւնը կը շարունակուի մինչեւ ժամը 2: Եւ երբ դադար մը կայ, մարդիկ դուրս կ'երթան ծխելու:

Ժամկոչին վկայութիւնը հաստատեց զայն: Ան ըսաւ թէ խօսած էր անոր հետ եկեղեցիէն դուրս, եւ մարդը սիկրէթ հրամցուց անոր եկեղեցիին առջեւ ու ցոյց տուաւ ոստիկան մը:

Գիտէ՞ք թէ ես ինչ կը մտածեմ թէ պատահեցաւ: Պիտի ըսէք թէ դու կը կռահես: Այնպէս կը կարծեմ թէ եկեղեցի գացողներէն շատեր Դաշնակցականներ էին: Ուրիշ շատեր ալ նոյն իսկ եկած էին պարզ հետաքրքրութեան համար: Կամ անոնք կրնան նոյն իսկ այնտեղ գացած ըլլալ, անախորժ ձայներ, աղմուկ ու ժխոր բարձրացնելու: Բայց, Ֆանատիկոս մը, որ ինչպէս առաջ ըսի, մտածեր է թէ որքան վայրը սուրբ ըլլայ, այնքան ոճիրը սուրբ կ'ըլլայ, սպաննեց այդ մարդը:

Գիտէք թէ շատ մը վկաներ ըսին — եւ ես կը հաւատամ — որ իրենք լուր չունէին թէ Եպիսկոպոսը խողխողուած էր մինչեւ զայն փոխադրեցին ետեւի ձախակողմեան սենեակը: Եւ ապա՝ անոնցմէ մին ըսաւ թէ ինք զգաց արիւնը:

Վկաներէն ոմանք ըսին ձեզ, եւ կը հաւատամ անոնց, որ ընդհանուր խառնակութեան ու կռիւին ու շփոթին մէջ անոնք չգիտցան թէ եպիսկոպոսը սպաննուած էր:

Գալով Սարգիսեանին, մտաբերեցէք մէկ բան, որ ան չփախաւ: Անոնց վկայութիւնը կը հաստատէ, որ ան ձերբակալուեցաւ եկեղեցիին դիմաց:

Գանք Լէյլէկեանին: Լէյլէկեան, Լէյլէկեան, ո՜վ դժբախտ մարդ, զոհ մը պէտք է: Մարդկային բնաւորութիւնն է այդ:

Մաքուէ անգամ մը ճառ մը գրեց, որուն մէջ ըսաւ թէ՝ տարիներ առաջ ամէն անգամ որ սպանութիւն մը կը գործուէր, եւ մարդիկ տարակոյսի մէջ էին, անսովոր բան չէր, որ ընիկ ժողովուրդէն տասը հոգի սպաննէին, եւ գտնուեցաւ որ այդ ոճիր մըն էր, որ կը գործուէր տասին մէջէն մէկն ընտրելով:

Ի՞նչ է Լէյլէկեանի պարագան: Իրենց վկաները ըսին թէ այս մարդը ծեծուած էր խորանին դիմաց, աջակողմի երրորդ կամ չորրորդ նստարանին վրայ: Քիչ յետոյ վկայութիւնները հեռացան ատկէ, եւ կեդրոնացան ետեւի աջակողմեան 6րդ եւ 7րդ նստարաններուն շուրջ: Սակայն, անոնք սկիզբէն կազմակերպուած չէին: Անոնք յանգած չէին այն փոխադարձ հասկացողութեան, որ այնքան կարեւոր է իրերու յարմար ու դասաւորեալ ներկայացման մը: Բայց, դատի ընթացքին ամէն ինչ կեդրոնացուեցաւ վեցերորդ ու եօթներորդ նստարանին վրայ:

Եւ իբր այլ օրինակ մը իրենց կազմակերպութեան պակասին, անոնք ներս բերին այր մը թէ կին մը, չեմ գիտեր, որ մէկը, որ նկարագրեց Լէյլէկեանը ջերմեռանդ խոնարհած, եւ ձեռքերը վերարկուէն ներս: Առնիկա արդէն լաւ թատերախաղ է, ինչպէս գիտէք, շատ լաւ թատերախաղ:

Բսել կ'ուզեմ թէ բան մը սկիզբ մը ունենալու է: Մարդ մը յանկարծ դուրս չի գար բեմին վրայ՝ եւ դանակով մէկը չի սպաններ:

Շատ վատ երեւակայութիւն ունեցող մէկը մտածեց թէ հաւանաբար մարդն այդ բանն ըրաւ, եւ ապա՝ լսեցինք թէ ան ձեռքը վերարկուէն ներս տարաւ դէպի դանակը:

Բացայայտ է, որ անոնք փոխած են իրենց պատմութիւնը — Ո՞ւր է Տիկ. Աչարոնեան, կինը որ ըսաւ թէ դանակը ներս տարած է լրաթերթի մը մէջ փաթթուած:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Ո՞ւր է ան:

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Դուն իրաւունք չունիս ընդմիջելու զիս ճիշդ հիմա, եւ անգամ մըն ալ չընես:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Կ'առարկեմ այս ամփոփումի ձեւին, որովհետեւ Պ. Շերիտըն գիտէ թէ՝ օրէնքով Շրջանային Դատախազը չի կրնար մեղադրուիլ վկայ մը բերած չըլլալուն համար, երբ այդ վկան մատչելի է պաշտպան կողմին:

(Շար.)

քալելու օգական ուժ պահանջեց եւ զինուորներ ու հրշէջներու ջոկատ մը հասան Ալժէէն։ Յաջորդ օրը նոր ընդհարումներ պատահեցան, բայց վերջին լուրերու համաձայն անդորրութիւնը վերահաստատուած է։ Ալժերիոյ կառավարիչը, որ Փարիզ կը գտնուէր, վերադարձաւ օդանաւով։

Աշխատաւորական միջազգային մեծ մարզահանդէս

Յառաջիկայ շաբաթ 11 օգոստոսէն 15 օգոստոս չորեքշաբթի, Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ Աշխատաւորական մարզական համագաշնակցութեան կողմէ կազմակերպուած միջազգային մեծ հաւաքոյթ մը տեղի պիտի ունենայ որուն յայտագիրն է.—

Շաբաթ 11 օգոստոս.— Ժամը 2ին հեծելանիւի մրցումներ Վէնսէնի մէջ. Գիշերը ժամը 8.30ին լուղորդութեան մրցումներ Թուրէլի լողարանին մէջ.

Գիշերը ժամը 8.30ին ըմբշամարտութիւն եւ «ծանրութիւն վերցնելու» մրցումներ Ժանթիյի մէջ։

Կիրակի 12 օգոստոս.— Սթատ Փէրշինկի մէջ կէսօրէ յետոյ մարմնամարզի, պասքէթ-պոլի, ըմբշամարտութեան մրցումներ, եւ մեծ տողանցք, ֆութպոլի մրցում։

Երկուշաբթի 13 օգոստոս.— Սթատ Փէրշինկի մէջ, կէսօրէն յետոյ աթլէթիք մրցումներ եւ ֆութպոլ. Սէն Տընիի մէջ հեծելանիւի մրցում՝ գիշերը. Միւթիւալիթէի մէջ գեղարուեստական երեկոյթ գիշերը։

Գիշերը՝ Ժօնքիէռի լողարանին մէջ լուղորդութեան մրցում։

Երեքշաբթի 14 օգոստոս, երեկոյեան ժամը 6.30ին ֆութպոլի ֆինալ մրցում։

Չորեքշաբթի 15 օգոստոս.— Կարչի մէջ դաշտահանդէս.

Այս բոլոր մրցումներուն ամէն երկիրներէ աշխատաւոր մարզիկներու պատուիրակութիւններ պիտի մասնակցին, ընդ որս մեծ թիւով Ռուսեր որոնց կարգին տասնեակ մը հայ մարզիկներ։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը անմիջապէս որ աւելի մանրամասնութիւններ հաղորդէ՝ պիտի հրատարակենք։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՓԱՐԻԶ նամբայ ելած վեց օդանաւերը Վիեննայի մէջ վար իջնելու հարկադրուեցան։

ՏՈԼՖՈՒՍԻ նկարով եւ երկու շիլին արժէքով նոր դրամներ պիտի հանուին Աւստրիոյ մէջ։

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Լիոնի մէջ, երկուշաբթի օր։Վիրաւորուեցան 13 արաբ գործաւորներ որոնք փորձած էին խանգարել գործադուլ մը։ Շարժման մէջ դրուեցան ածելիներ եւ ատրճանակներ։ Արաբ մը յարձակկում կրած ըլլալով, ատրճանակ պարպեց եւ երկու հոգի վիրաւորեց։ Երբ գնդակները հատան, յարձակողները իր վրայ խոյացան եւ չարաչար ծեծեցին։ Ֆրանսացի բանուոր մը մեռաւ իր ստացած վէրքերուն հետեւանքով։

ԹՈՔԻՈՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Ճափոնի արտաքին եւ պատերազմական նախարարները միջոցներ կը խորհին, քողոքագիր մը ուղղելու համար Խ.Միութեան դէմ, զանազան միջադէպերու առթիւ։

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՄԱԼԽԱՍԻ ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ — ԶԱՐԹՕՆՔ, Գ. հատոր 263 էջ

» Բ. » 317 » — » Դ. » 250 »

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր — ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են հեղինակին ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.

Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը։

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու։ ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք։

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19)։

Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊՕՄՕՆԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՔ, ԻԴՆՈՅԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Trois Lucs, Travers du Roi de Pique, Villa «La Nisou»

Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կը մասնակցի Զ. Ռ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

12 Օգոստոս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ կարմիր խաչի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Օգոստոս 22ին, յետաձգուած է Օգոստոս 26ին։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն — խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

≡ «ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.։ Բաժինգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ, **17, Rue Damesme, 17 Paris.**

Տպարան «ԱՐԱՔՍ»

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի նիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի։

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ-Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը 17, Rue Bleue բաց է այսուհետեւ Գշ., Դշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 4-6, իսկ Բշ. եւ Ուր. օրերը ժամը 7-8։

Պ. ՊՕՂՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԷ կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել Համբարձում Նազարեանի, 18 rue Meudon, Billancourt, Seine։

Գործի մարդոց

Անոնք որ իսկապէս occasion եւ solde ապրանքներ ունին մարչէններու եւ ֆաւրններու համար՝ թող հաճին գրել եւ եթէ կարելի է ղրկել նմոյշները հետեւեալ հասցէին.—

G. Monzerian, 19, Rue Grand Madier La Ciotat (B. du R.)։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պտուղներու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պտուղներ՝ նպաստաւոր գինով ամէն։

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի։

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԾԱԽՈՒԻ է Քոլոմպի մէջ, ստիպողական մեկնման պատճառաւ փայտաշէն տուն մը, երկու մեծ սենեակ, երկու փոքր, մէկ խոհանոց, ... պարտէզ եւ խանութ մը։ կազ, ջուր եւ ելեկտրականութիւն։ Գին՝ 38,000 ֆրանք։ Վճարման դիւրութիւններ։ Դիմել՝ Տէր ՏԱՄԱՏԵԱՆի, 109, Rue Edouard Vaillant, (4 Chemins) Colombes, Seine։ ... Porte Champerret էն հանրակառք թիւ 63։

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)։ Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ սեղանատուն ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée։ երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ պատշգամով։ կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, chauffage Central։ Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain-douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Էքպէրեանի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կ... տ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor ընկերութիւններու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէվներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՑ ՍԽԱԼի նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Պ. Զ. Վարպետեանի, Յ. Գարակիւլեանի, Յ. Ֆրէնկեանի, Յ. Պօյաճեանի, Ն. Կիրակոսեանի, Ա. Տիւլկէրեանի, Պ. Թորոսեանի, Յակոբովի, Ժ. Անուշեանի որոնք իրենց եռանդուն մասնակցութիւնը բերին տարեկան դաշտահանդէսին կազմակերպութեան։

Շնորհակալութիւն նոյնպէս երաժիշտ Պ. Քէչէչեանի, որ ձեռնահասօրէն վարեց «Մոխրիկ» օպերէթին երգերուն բաժինը։

× Դաշտահանդէսին առիթով նուիրատուութիւններ ըրած են Պ. Պ. Օ. Օհաննէսեան, «Մելքոն» վաճառատուն — (մէկ ափսէ բակլավա), Ինճէեան — «Եօղուրդ Սէլէքդ» — (հարիւր պուտ մածուն), Ղարիպեան (մէկ ափսէ ղատայիֆ), Գ. Թապեան (10 շիշ Մուսքօ գինի), ինչպէս նաեւ «Շիրակ» վաճառատունը Պ. Պ. Սապօնճեան, Տապաղեան, Թիւթիւնճեան, Վահէ Իշզալացեան, Հ. Իշզալացեան, Արթինեան, Տիկին Իսկուհի Ֆրէնկեան զանազան ուտելիքներ։

Շնորհակալութիւն յարգելի նուիրատուներուն։

× Դաշտահանդէսի մուտքն 8559.40 ֆրանք։ Ծախքէ է 4500... ֆրանք։ Զուտ հասոյթն է 4059... ֆրանք։

Դպրոցասէրի Ս. Միութ. Վարչ. Վ. ատենապետ Զ. Ժամկոչեան, Բ. ատենադպիր Ն. Պօյաճեան։

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը ... տնական աշխատանքներու համար օրավարձքով կամ ամսավճարով։ Դիմել՝ Der Agopian Samson, 6, Av. Porte d'Italie. Paris 13։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Այո՛, ըսաւ Լէյտի վերջապէս. Ալֆրէտ Ճէքինին հանդիպեցայ, շատոնց ի վեր կը ճանչնայի զինքը։ Գործի մը համար հետը առանձին տեսնուիլ կ'ուզէի. բայց իր մահուան պատճառներուն մասին ոչ մէկ բան գիտեմ, եւ չեմ ուզեր որ իմ անունս յիշուի քննութեանց ընթացքին. չեմ ուզեր այդ գործին խառնուիլ...

— Անշուշտ չէք ուզեր, Տիկին, անշուշտ, ըսաւ Ճէնիսըն սրտանց, ճիշդ ատոր համար էր որ ձեզի եկայ. մի մոռնաք որ միայն ես կրնամ ձեզ այս գործին մէջ մտցնել...

— Իսկ գիտնեան աղջի՞կը...

— Անիկա նամակին մասին ոչ մէկ բան չի գիտեր... հազար տարի մնայ, ձեզի անգամ մըն ալ չի կրնար տեսնել։

— Պանդոկին ծառա՞ն...

— Ան ալ չի գիտեր եւ կասկած անգամ չունի թէ կրնայ բան մը պատահած ըլլալ ձեր եւ Ալֆրէտ Ճէքինին միջեւ, կարեւորը նամակն է, Տիկին, եւ ոչ մէկը անոր մասին պիտի իմանայ եթէ...

Ճէնիսըն կեցաւ։ Գիտէր, խօսակցութեան սկիզբէն ի վեր գիտէր թէ ինչ էր իր նպատակը, բայց իր զգացումներուն նրբութիւնը մատնող երկչոտութիւն մը թոյլ չէր տար իրեն բացէ ի բաց արտայայտուելու։

— Եթէ՞... ի՞նչ, հարցուց Լէյտի Զիլ։

— Այսինքն եթէ... մենք երկուքս պայմաններու մասին համաձայնութեան մը գանք. գաղտնիք մը կայ մէջտեղը եւ ամէն գաղտնիք բան մը կ'արժէ...

— Դրա՞մ կ'ուզէք, հարցուց Լէյտի Զիլ հանդարտօրէն։

— Դրամի պէտք ունիմ չէ՞ որ, պատասխանեց Ճէնիսըն։

Յետոյ քաջութիւն մը առաւ ու շարունակեց.

— Խնդիրը այսպէս է, Տիկին, ես, Լոնտոնի մթերանոցի մը մէջ գրագիր եմ երեք տարիէ ի վեր... անհամ կեանք է... իրաւ է, աղէկ թոշակ ունիմ, բայց, իմ ուզած գործս չէ... ես արկածախնդրութիւնը կը սիրեմ, ճամբորդել, աշխարհը տեսնել կ'ուզեմ...

— Եթէ դրամ ունենայիք արտասահմա՞ն կը ճամբորդէիք, հարցուց Լէյտի Զիլ անձկութեամբ։

— Այո՛, պատասխանեց երիտասարդը։

— Անմիջապէ՞ս...

— Անմիջապէս որ... այո, անմիջապէս, ուրիշ արգելք չունիմ... Լէյտի Զիլ քայլ մը վարանեցաւ. յետոյ Ճէնիսընի մօտը գալով, ըսաւ.

— Լսեցէք, եթէ ձեզի դրամ տամ այդ թուղթը ինծի կուտա՞ք եւ կը խոստանա՞ք որ ձեր կեանքին մինչեւ վերջը մարդու բան չպիտի ըսէք այդ մասին...

— Այո, պատւոյ խօսք...

— Ո՞ւր երթալ կ'ուզէք...

— Օ՜հ, ըսաւ Ճէնիսըն յափշտակուած. Իտալիա, եթէ կ'ուզէք իմանալ... բանաստեղծ եմ քիչ մը, եթէ կարենայի մէկ երկու տարի Իտալիա ու թերեւս Յունաստան մնալ...

— Լսեցէք դարձեալ, ըսաւ Լէյտի Զիլ. իմ յիշած պայմանովս ձեզի դրամ կուտամ... այդ թուղթը ինծի կուտաք, բերաննիդ կը գոցէք եւ անմիջապէս Անգլիայէն կը հեռանաք, կանխիկ ձեզի կուտամ հազար ոսկի. հազար մըն ալ կը ղրկեմ անմիջապէս որ ինծի գրէք ձեր հասցէն, օրինակ Հռոմէն...

— Եղաւ գնաց, չափազանց երախտապարտ եմ ձեզ Լէյտի Զիլ. կը յուսամ, անկեղծօրէն կը յուսամ որ կ'զգաք թէ փոքրիկ ծառայութիւն մը ըրի ձեզի. ես իմ խօսքս պիտի յարգեմ եւ կրնաք վստահ ըլլալ որ...

— Յոյսի պէտք չկայ, խնդրեմ, ընդմիջեց Լէյտի Զիլ սառնօրէն, սակայն գործ է, Չէսթըր կը մնաք, չէ՞, լաւ ուրեմն, վաղ առտու ժամը տասնըմէկին Պօլընոի թէյարանը գացէք, առաջին յարկը բարձրացէք, հանդարտ անկիւն մը նստեցէք եւ սուրճ մը ապսպրեցէք, ես ալ հոն կուգամ, այսքան...

Ճէնիսըն խօսած չէր տակաւին երբ Լէյտի Զիլ ետեւ դարձաւ, սուլեց իր երկու բարեկամներուն եւ արագ արագ հեռացաւ։ Երիտասարդը ցաւ զգաց որ «մնաք բարով» չէր ըսած իրեն։

— Գոնէ ձեռքս սեղմէր, մտածեց երբ աչքերով կը հետեւէր անոր շնորհալի հասակին. վայ անպիտան, ինչ աղուոր կին է, սպասածէս աւելի... եւ երկու հազար ոսկի... ինք առաջարկեց... այս ինչ առատաձեռնութիւն... կը նշանակէ թէ չուզեր որ իր անունը մէջտեղ ելլէ... լաւ, թող չելլէ... ես մէջտեղ չեմ հաներ... երկու հազար ոսկի եւ... Իտալիա ու Յունաստան... այդ բոլորը թուղթի կտորի մը համար...

Չէսթըր վերադարձաւ քալելով եւ հազարումէկ մտածում գլխուն մէջ։ Ուրեմն ալ մթերանոց չի մնար, պիտի փրկուէր առանց եւ երթալու, պիտի հրաժարէր պաշտօնէն, այլեւս չպիտի հետաքրքրուէր Քարթրայթ Կարպընի գործով։ Եւ որպէսզի ոստիկանութիւնն ու Ռաժըրզի գլուխ չցաւցունէին, պիտի թողուր իր տունը եւ պիտի փոխադրուէր աւելի լաւ թաղ մը, օրինակ Լոնտոնի արեւմտեան կողմերը, յետոյ արտասահման պիտի երթար, առանց հասցէն տանտիրուհիին իմացնելու։ Անշուշտ անմիջապէս չէր կրնար ճամբորդել, վրայ-գլուխ կ'ուզէր. երթալիք տեղն ալ պէտք է որոշէր դեռ։

Վերջապէս այդ անցուդարձերը մէկուն բարիք չէին խոստանար. եթէ այդ երկուշաբթի գիշերը իր հետ բերած էր Ալֆրէտ Ճէքինի ... բաղդ ու յանկարծական մահը, բերած էր նաեւ մեծ բախտաւորութիւն մը ... Ճէնիսընին. եւ ինչ բախտ... հազար ոսկի...

Արեւմուտի վարդագոյն ամպերուտակ, Չէսթըրի ճամբուն վրայ ... պարարտ, կլորիկ ու պատկառելի ... ւանշանը ձեւ ու մարմին առաւ ... նիւրընիդինմաց՝ ամբողջերեկուան ... անկողին մտաւ, անոր մասին երազ...

Յաջորդ առտուն ժամը տասնըմէկին Ճէնիսըն Լէյտի Զիլի յիշած թէյարանը անկիւն մը նստած էր, ... քանի մը վայրկեան սպասեց ու ... տիկինը սուլնոց մուշտակի մը ... փաթթուած իր քովը եկաւ։ Անոր ... մէն մէկ շարժումէն յայտնի էր ... գործի համար եկած էր։ Սովորական ... բարեւէն յետոյ զոր Ճէնիսըն ... սոն գտաւ, Լէյտի Զիլ անմիջապէս գործի սկսաւ։

(Շար.)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 9 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2568 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՐՈՅՑ ԿՈՆԱԿԸ ՏԱՔ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— o.o —

— Էֆէնտիմ, չատ սխալ կ'ընէք Հայաստանի կառավարու-թեան դէմ գրելով։ Մեզի վնասակար են կուսակցական պայքար-ները։ Միութի՛ւն, միութի՛ւն. ձեռք — ձեռքի տանք եւ օգնենք Հայաստանին։

— Քանի՞ս մասնակցեցաք Ներգաղթի Հանգանակութեան։

— Միութի՛ւն, միութի՛ւն. ադուոր կը գրէք, բայց լաւ չէք ըներ Հայաստանի դէմ գրելով։ Պէտք է ուժ տալ...

— Այդ բոլորը լաւ, բայց դուք ի՞նչ վճարեցիք Ներգաղթի Հանգանակութեան։ Չէ՞ որ կառավարութիւնը դրամ կ'ուզէ, բնա-կարան շինելու եւ նոր գաղթականներ առնելու համար։ Ես չտամ, դուն չտաս, ի՞նչո՞վ կը հաւաքուի դրամը։

— Ճանըմ, իմ տուածով ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Տուեր եմ, չեմ տուեր, միեւնոյն բանն է, աշխարհ չի կործանիր։

— Ոչ ալ աշխարհ կը շինուի ձեր տալիքով։ Բայց, ծուռ նս-տինք, շիտակ խօսինք։ Դուք որ նիւթապէս լայն միճակ ունիք եւ ձեր գումարներուն տոկոսներովը կ'ապրիք, դուք որ լերան պէս ձեր կողքին կանգնած տղայ ունիք, երբ տառ-երեկուն կը խօ-սիք ազգի, հայրենիքի, միութեան, համերաշխութեան եւ ուրիշ այնքան գեղեցիկ բաներու մասին, դուք ինչո՞վ կը կատարէք ձեր պարտականութիւնը, այդ բոլորին հանդէպ։

— Էֆէնտիմ, երբ ազգին մէջ միութիւն հաստատուի, մենք ալ մեր ձեռքէն եկածը կ'ընենք։

— Տասը տարի է այստեղ ենք, ես օր մը չհանդիպեցայ ձեր անունին, այս կամ այն հանգանակութեան ցանկին մէջ։ Արդեօք, իբրեւ բարի քրիստոնեայ, չէ՞ք ուզեր որ աջին տուածը ձախը իմանայ։ Ճիշդ հիմա խոստովանեցաք թէ Ներգաղթի հանգանա-կութեան անգամ չէք մասնակցած. ուրեմն, կեղծ են ձեր բոլոր հաւատքները։

— Էֆէնտիմ, Հայաստանին օգնած ըլլալու համար խոշոր գումարներ պէտք է տալ. ի՞նչ կ'արժէ 50–100 ֆրանքը։

— Մի՛ խեղճանաք այդպէս։ Դուք եւ ձեզ նմանները հինգ–տաս-ը հազարը մէկ ձեռքով կրնան տալ, բայց չեն ուզեր,— «հոգի չէ, փո՛ղ է»։ Միայն ձեր դասակարգի մարդոց «յաւելեալ» գու-մարները հաւաքելով, կարելի էր քաղաք մը շինել Հայաստանի մէջ, բայց դուք լաւ սորվեր էք այս թշուառ ժողովուրդին տկա-րութիւնները...

— Երբ որ ժամանակը գայ, մենք ալ կ'օգնենք մեր ձեռքէն եկածին չափ։

— Այդ ժամանակը ե՞րբ կուգայ ձեզի համար։ Թուրքիա կը գտնուէինք, հազարումէկ ազգային պէտքեր կային, ձեզի ալ դիմում կ'ըլլար, եւ թերեւս կը բարեհաճէիք փշրանք մը նետել, քիթ-բերան ծռելով։ Իսկ ընդհանրապէս,— ժամանակը եկած չէր ըլլար։ Տուն–տեղ կորսնցուցինք, ինկանք աշխարհէ աշխարհ, ա-ւելի ծանր հոգեր կը ճնշեն բոլորիս վրայ,— նորէն ժամանակը եկած չէ։ Ի՞նչ անուշ բան է եղեր մինչեւ մահուան ժամը դուր-դուրանքով պահել այսպէս կամ այնպէս դիզուած գումարներ, երբ հայրենիքը դրամ կ'ուզէ, երբ հազարաւոր մանուկներ դպրոց չունին եւ կը խամրին ախոռներու, «արտիէ»ներու, բակերու եւ տաղաւարներու մէջ, ամառը՝ փոշիներուն, ձմեռը՝ անձրեւին եւ ցեխին տակ, երբ մայրեր կը մաշին գործարաններու մէջ եւ երա-խաները կը մնան առանց կաթի, երբ երիտասարդներ կը թափին աշնան տերեւներու պէս, երբ...

— Էֆէնտիմ, մինչեւ որ միութիւն չըլլայ, այս ազգը չի փր-կուիր։

— Հիմա թողունք ազգը փրկելու խնդիրը եւ խորհինք անոր անդամները փրկելու մասին։ Հրապարակի վէճերը ինչո՞ւ արգելք պիտի ըլլան ձեր պարտականութիւնը կատարելու։ Բազմաթիւ հանրային կազմակերպութիւններ կան, օգնեցէք անոնց միջոցաւ։ Քաղաքական տեսութիւններու պէտք չունիք, Ներգաղթի Հան-գանակութեան մասնակցելու, հիւանդի մը դեղ ճարելու, ծաղկոց մը բանալու, սկաուտ մը հագուեցնելու, թուղթ, գրիչ, գրասե-ղան, դասագիրք տրամադրելու համար։ Հազարներ եւ հազար-ներ կան ձեզի պէս, փորը կուշտ եւ կոնակը տաք, ձեզի չափ ու-նեւոր, որոնք ազգասիրութիւն կը հոլովեն չան–քարոզ կարդա-լով, եւ ամբողջ բեռը կը ձգեն խոնարհ, աշխատաւոր բազմու-թիւններուն վրայ։ Դուք ազգասիրութեան հետ կը խաղաք ինչ-պէս ուրիշներ համբիչին հետ, եւ միշտ ալ պատրուակներ կը գտ-նէք խուսափելու։ Դժբախտաբար չունինք իշխանութիւն, ազգա-յին տուրքի ենթարկելու ձեզ...

— Նորէն մենք ենք որ օգնութեան կը հասնինք այս ազգին նեղ օրերուն. երբ ժամանակը գայ, կը տեսնէք...

— Եթէ այս ժողովուրդը իր յոյսը դնէր կոնակը տաք Էֆէն-տիներու վրայ, չատո՛նց մարած կ'ըլլար իր մուխը։ Բարերախ-տաբար, ժողովուրդը ինք շատ լաւ գիտէ իր կրակը վառ պահելու դաղտնիքը, եւ հրաշքներ կը գործէ իր տառապանքներով, իսկ դո՞ւք, — այս անգամ պիտի մասնակցի՞ք Ներգաղթի Հանգանակու-թեան։

— Այս քանի՞ անգամ է կը հարցնէք։ Ինծմէ աւելի ունեւոր-ներ կան. թող անոնք մէկ մը համբեն, երբոր կարգը մեզի գայ...

— Այդպէ՛ս է եղեր ձեր ամբողջ պատմութիւնը։ Տարիներ եւ տարիներ կարգի՛ սպասեր էք ազգասիրութեան պուլվարին վրայ, եւ երբեք չէ եկեր կարգը։ Կամ եթէ եկեր է, դուք անհե-տացեր էք սուրճի մը պէս, մէջտեղ ձգելով հասարակ ժողո-վուրդը, եւ ձեր կարգին հեծնելով անոր չալակը։ Բարեկամ, այս հէքեաթները կարելի էր լսել Անատոլուի մէջ, բայց այժմ Փա-րիզ ենք...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԹԱՂՈՒՄԸ ԹԱՆԷՆՊԵՐԿԻ ՄԷՋ

»»»..«««

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԸ

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Հինտէնպուրկի յու-ղարկաւորութիւնը՝ Թանէնպէրկի մէջ, ուր հանգուցեալը շահած էր իր ջախ-ջախիչ յաղթանակը ռուսական բանակին վրայ։ Բոլոր թղթակիցները կը շեշ-տեն թէ այս թաղումը շատ աւելի փառաւոր էր քան Գերմանիոյ Օ եւ Է կայ-սեր յուղարկաւորութիւնը։ Երկու միլիոն զինուորներ իրենց մեծարանքը յայտնեցին Թանէնպէրկի եւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։

Երր գիշեր եղաւ, դակաղին Հինտէնպուրկի դամբարանին առջեւէն կ'անց-նէին վերջին մնացորդները այն 200,000 սգաւորներուն որոնք առտուն արշալոյ-սին համախմբուած էին Թանէնպէրկ։

Երբ Թանէնպէրկի յիշատակարանին առջեւ դիրք բռնած զինուորները տե-սան Նէօտէքէն եկող թափորը, ազդանշան տուին եւ բոցեր վառեցան ութ աշ-տարակներուն կատարներէն եւ անմիջապէս սկսաւ արարողութիւնը։ Հրա-ւիրեալներու անհամար բազմութեան մէջ, կիներէն արտօնութիւն տրուած էր միայն Հինտէնպուրկի աղջկան, հարսին եւ թոռնուհիներուն։ Ճիշդ ժամը 11ին կրկէս մտաւ Հիթլէր, մինչ բազմութիւնը կ'ողջունէր երկիւղածութեամբ, բարձրացնելով աջ թեւերը։ Դագաղին առջեւէն կ'երթային վեց զօրավարներ, սեւ թաւշեայ բարձերու վրայ բռնած Հինտէնպուրկի պատուանշանները։ Դա-գաղը մահարձանին վրայ դրուեցաւ բացարձակ լռութեան մէջ եւ ծածկուած անհամար ծաղիկներով։ Զինուորական նուագախումբը հնչեցուց Պէթհովէնի «Սէնֆոնի էռօիք»ը։ Յետոյ քարոզ մը խօսեցաւ բանակին խոստովանահայրը, բնաբան առնելով Հինտէնպուրկի սիրած խօսքերը։ Ըսաւ թէ հանգուցեալ մա-րաջախտը մեռնելէ առաջ փափաք յայտնած էր որ իր յուղարկաւորութեան ա-տեն մասնաւոր գոհաբանութեամբ յիշուին պատերազմի մեռեալները։ Յետոյ խնդրած է որ գովեստի կամ փառաբանութեան խօսքեր չարտասանուին, քանի որ ինք ուրիշ բան չէ բրած եթէ ոչ արժեցնել Աստուծոյ պարգեւած ձիրքերը։ Խոստովանահօր խօսած պահուն քով քովի նստած էին Գերմանիոյ բողոքական եւ հռովմէական եկեղեցիներուն եպիսկոպոսները։

«ԵՒ ԱՐԴ, ՓԱՌԱՒՈՐ ՄԱՐԱՋԱԽՏ, ՄՏԻՐ ՎԱԼՀԱԼԼԱ»

Բուն դամբանականը խօսեցաւ Հիթլէր։ Համառօտիւ պատմելէ յետոյ Հին-տէնպուրկի կեանքը, մանկութենէն մինչեւ ծպայութիւնը, շեշտեց թէ հան-գուցեալը խոնարհաբար աշխատեցաւ Գերմանիոյ մեծութեան համար, պա-տերազմի թէ խաղաղութեան ատեն։ Յետոյ շարունակեց.

— «Գալիք դարուն գերման ժողովուրդը պէտք չպիտի ունենայ վե-րահաստատելու իր պատիւը։ Հինտէնպուրկ բանակին սպարապետ նշանակ-ուելով, յաղթանակէ յաղթանակ առաջնորդեց բանակը։ Ինք չէր պատասխա-նատուն վերջնական պարտութեան, այլ քաղաքագէտներն էին։ Պատերազմէն վերջը, Հինտէնպուրկ քաշուեցաւ գործօն ասպարէզէն։ 1925ին գացին բերին Գերմանիոյ գլուխը դնելու համար։ Ան միացուց երբեմնի եւ այսօրուան Գեր-մանիան։ Ան թոյլատրեց ազգային — ընկերվարական յեղափոխութիւնը։ Մէկ տարի առաջ, այստեղ էր, Թանէնպէրկի ճակատամարտի յիշատակարանին բացման առթիւ։ Այսօր կը հանգչի արեւելքի իր վերջին բնդի. բանակավայրին մէջ։ Թող դրօշները խոնարհին այս մեծ զօրավարին առջեւ որ կը մտնէ Վալ-հալլա»։ (Գերմանիոյ Պանթէոնը։ Կարգ մը թերթեր այս նախադասութիւնը կը ներկայացնեն այսպէս, իբրեւ վերջաբան.

— «Եւ արդ, փառաւոր մարաջախտ, մտիր Վալհալլա»։

Երբ ճառը վերջացաւ, նուագախումբերը սկսան հնչեցնել «Ես ընկեր մը ունէի»,որ գերման զինուորներուն սիրական երգն էր ամբողջ պատերազմի ըն-թացքին։ Միեւնոյն ատեն թնդանօթի 101 հարուածներ արձակուեցան եւ դա-գաղը փոխադրուեցաւ պատմական աշտարակը։ Դագաղին ետեւէն կ'երթային Հիթլէր, գնդ. Հինտէնպուրկի ընտանիքը, մարաջախտ Մաքէնզէն եւ ուրիշ երեւելիներ։ Արարողութենէն անմիջապէս վերջը Հիթլէր, Կէօրինկ եւ Կէօ-պէլս Պերլին վերադարձան օդանաւով։

Յուղարկաւորութեան պահուն, ժամը 11.45ին, մէկ վայրկեան լռութիւն տիրեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ եւ դադրեցան բոլոր հաղորդակցութիւնները։ Իսկ ամէն տեղ Հիթլէրի դամբանականը կը լսուէր ձայնարձակներու շնորհիւ, սրահներու մէջ թէ պողոտաներու վրայ։

⁂ Թանէնպէրկի ճակատամարտին մէջ, Հինտէնպուրկ ռուսական բանակը ջախջախեց բռնելով 100,000 գերի եւ սպաննելով 40,000 զինուոր։ Իր կորուստն էր միայն 12,000 հոգի։

Լէն հանքագործներու վրէժը

— o.o —

38 ԺԱՄ ՀՈՐԻՆ ՄԷՋ ՊԱՀԵՑԻՆ 14 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ

Առջի օր տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Լը Ֆորէսթի հանքերուն մէջ։ Փա տը Քալէի հանքի ընկերութիւնը Էսքարփէլի հանքին բանուորներէն երկու Լեհեր արձակած ըլլալով, անոնց ընկերները կ'որոշեն վրէժ լուծել։ Երեքշաբ-թի առտու ժամը 10ին, մինչ 178 հանքագործներ (14ը ֆրանսացի) իջեր էին հանքին խորը, Լեհերը յանկարծ պաշարեցին իրենց ֆրանսացի ընկերները եւ արգիլեցին աշխատիլ։ Միեւնոյն ատեն թոյլ չէին տար դուրս ելլել։ Նոյն իսկ ձեռնարկեցին փակել օդափոխ գործիքները եւ դադրեցնել ելեկտրական հո-սանքը։ Ֆրանսացիները փորձեցին փախչիլ, բայց միայն մէկը յաջողեցաւ եւ գնաց պատմեց եղելութիւնը։ Դուրսէն մէկը վար իջեցուցին, տեղեկութիւն բերելու համար, բայց ան ալ գերի բռնուեցաւ Լեհերուն կողմէ։ Այս վերջին-ներուն ընտանիքները ուտելիք բերած էին, բայց հանքին վարչութիւնը եւ ոս-տիկանութիւնը արգիլեցին։ «Եթէ անօթի են, թող դուրս ելլեն»։

Վերջապէս հանքին գլխաւոր ճարտարագէտը բանակցութեան մտաւ եւ համոզեց Լեհերը որ դուրս ելլեն։ Գերիները եւ գերեվարները հազար ոտք խորութեամբ հանքի մը մէջ մնացեր էին 38 ժամ։

⁂ Երկու հազար ժողովուրդ հաւաքուած էր հանքին բերանը, բանակ-ցութեանց պահուն։ Երեք բանագնացներ նշանակուեցան, վար իջնելու եւ ըմ-բոստները համոզելու համար։ Ժամը 6.15ին երեք «դեսպան»ները դուրս ե-լան, իրենց ետեւէն բերելով պատանի աշխատաւորները, ինչ որ մեծ սփոփանք պատճառեց խռնուած բազմութեան։ Բանագնացները յաջողած էին իրենց պաշտօնին մէջ, եւ մինչեւ ժամը 8 բոլոր ըմբոստները դուրս ելան, իրենց պա-հած գերիներուն հետ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՍԿԻ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ

Չէ եղած դար մը, ոչ ալ երկիր մը, ուր յիշուած չըլլայ մեր անունը։

Եւ ի՜նչ գովասանական տողերով։

Դժբախտաբար այդ գովասանքնե-րուն մէջ շատ քիչ տեղ կը բռնեն մեր իրական արժանիքները։

Օտարները մեզ կը յիշեն, ընդհան-րապէս, մեր ջարդերով, եկեղեցինե-րով, օտար պետութեանց մատուցած ծառայութիւններով, վաճառականու-թեամբ եւ... ոսկիներով։

Նոյնիսկ մեր հեղինակները ամէնէն առաջ կը պանծացնեն այդ պարա-գաները։

«Սիոն»ի վերջին թիւին մէջ (1934 յուլիս), կարդացի գրութիւն մը՝ «Լեհաստանի Հայերը»։

Գրողն է՝ Պրոնիսլովա Քիւփէլեան։

Յօդուածագիրը պատմելով Հայե-րու գաղթը «արեւագեղ Հայաստանէն Լվովի (Լէմպէրկ) ցուրտ երկինքին տակ», կը պատմէ.

— «Լվովի եւ արեւելեան Լեհաս-տանի սահմանակից քաղաքներուն մէջ հաստատուած Հայերը կը զբաղէին վաճառականութեամբ եւ Լեհաստանի եւ արեւելեան երկիրներու միջեւ ա-ռեւտուրով։ Ապրանքներ բերել կու-տային Թուրքիայէն, Սուրիայէն, Ա-րաբիայէն, Եգիպտոսէն եւ նոյնիսկ Հնդկաստանէն։ Բոլոր արեւելեան թանկագին վաճառքները իրենց ձեռ-քերէն կ'անցնէին։ Գորգ, հիւսուա-ծեղէն, արծաթով եւ ոսկիով բան-ուած կերպասներ կամ դիպակներ, ո-րոնցմով թագաւորական զգեստներ կը շինուէին, եկեղեցւոյ զարդեր, պաշ-տամունքի առարկաներ, գոհարներ, մարգարիտ (հարուստ քաղաքացիարի զուարճանքի նիւթերը), արեւելեան համեմներ, պղպեղ, կոճապղպեղ, մշ-կընկոյզ, եւայլն, այս ամէնը Լեհաս-տան կը բերուէին Հայոց միջոցաւ և կը տարածուէին երկրին մէջ ամէն կող-մեր։ Զարմանալ պէտք չէ ուրեմն թէ ինչու անոնք կը բնակէին Լեհաստանի արեւելեան վաճառականական քա-ղաքները, ինչպէս, Պրօդի, Պրզէցա-նի, Ռուպիօ, Հօրօտէնքա, Ժարօս-լավ, Ժագլովէց, Լուցք, Փօտաչքէ, Սթանիսլավով, Ցլոքցուվ, Ցոլքվիա, եւայլն։ Անոնք կը գտնուէին նաեւ Լուպլէն, Քազիմիր, Վիտուլէ, Յա-մոսք, Վարսովի, եւ նոյնիսկ մինչեւ Փօզնանի։ Այս վերջինին մէջ, ամ-բողջ վաճառականութիւնը կեդրոնա-ցած էր Հայերուն ձեռքին մէջ։ Անոնց յիշատակը արձանագրուած է նոյնիսկ լեհական բանաստեղծութեան մէջ։ Զոր օրինակ, բանաստեղծ Սեբաստի-էն Քլօնովիչն է որ կը գրէ.

«Անոնց քով կըրնաս գտնել թուրք գորգեր,
Ոսկեհուռ գրտակ, բզզեստցու մե-տաքս.
Ու կինամոնն հոտեղ, սիրելի,
Պղպեղ, կոճպղպեղ, շաքարեղէգ, ար-մաւ,
Մշկարոյր ծաղիկ, սափրան կուսա-կան»։

✕

Այս դեռ ոչինչ։

— «Լեհաստանի թագաւորները Հայերը կը գործածէին նաեւ իբր դես-պաններ Լեհաստանի եւ Թուրքիոյ մի-ջեւ։ Իրենց աշխատութեան եւ ժրա-ջանութեան շնորհիւ անոնք մթերե-ցին խոշոր հարստութիւն, եւ երբեմն, պատերազմի ատեն մանաւանդ։ Անոնք օգնեցին քաղաքապետութեան դան-ձին. զօր օր. քրոնիկագիր մը կ'ըսէ թէ Վլատիսլաւ Դ. օրով, Աւետիք Պեռնատովիչ անուն Լվովցի մը՝ ծա-գումով Հայ, թագաւորին 100000 տուքատ փոխ տուաւ։ Անիկա թագա-ւորին խոստացած էր տալ այդ գու-մարը. երբ արքունի պատուիրակները իրեն ներկայացան, անիկա հարցուց անոնց թէ ինչ տեսակէն պէտք էր որ վճարէր այդ գումարը. ոսկի՞, ար-ծա՞թ, թէ պղինձ դրամ։ «Երեքն ալ կ'ըլլայ» եղաւ պատասխանը։ Այն ա-տեն Պեռնատովիչ երեք անգամ 100000 տուքատ համրեց անոնց, ոսկի, ար-ծաթ եւ պղինձ դրամով.որպէսզի թա-գաւորին տանին զայն»։

Յօդուածագիրը կը խօսի նաեւ հայ-կական փառաւոր եկեղեցիներու մա-սին, խորին յուզումով։

Պիտի հարցնէք հիմա.— Իսկ ար-դի՞ւնքը։ Ո՞ւր են Լեհաստանի Հայե-րը, որոնք իրենց հայրենիքին մէջ ալ հազարումէկ եկեղեցիներ շիներ էին։

Ես ալ կը հարցնեմ ձեզի.— Տար-բե՞ր վախճան կը սպասէ Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւն. Հայերուն համար, որոնք նոյնքան կը պաշտեն եկեղեցին եւ ոսկին...

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»..«««

ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՖՕՆ ՓԱՓԷՆԻ ՀԱՄԱՐ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հաւանեցաւ իբրեւ դեսպան ընդունիլ Գեր-մանիոյ փոխ-վարչապետը, Ֆօն Փափէն, որ նշանակուած էր յուլիս 25ի դէպ-քին առթիւ։ Բաւական ուշացաւ այս հաւանութիւնը, բայց հիմա որ տրուած է, կը նշանակէ թէ Աւստրիա կ'ուզէ բարւոքել Գերմանիոյ հետ եղած յարա-բերութիւնները։ Եթէ մերժէր, խախտած պիտի ըլլար միջազգային դիւանա-գիտութեան ընկալեալ սովորութիւնները։

⁂ Յուլիս 25ի դէպքին մեղսակիցներէն ամբաստանեալ մը եւս, Էրնստ Զայքէ, մահուան դատապարտուելով, կախուեցաւ վճիռէն ճիշդ երեք ժամ վերջը։ Մահապարտը զինուոր մըն էր, որ պատմեց թէ ապստամբութեան հրաւիրուած էր իր պատուհանին առջեւ դրուած թղթիկով մը։ Կարդալով զայն, ելաւ գնաց նշանակուած վայրը, առանց գիտնալու թէ խնդիրը ինչ է եւ այնուհետեւ միայն հրամաններու հնազանդեցաւ։ Այս բացատրութիւնը չգո-հացուց դատաւորները, որոնք խոստովանցուցին թէ զինուորը գիտէր որ ապս-տամբութիւն մը կը պատրաստուի եւ թէ Տոլֆուսի սպանիչը երեք շաբաթ ա-ռաջ ամէն բան պատմած էր իրեն։ Իր պաշտօնն էր ձերբակալել վարչապետա-րանի պաշտօնեաները եւ ինքնապէս 18 հոգի բռնած էր։ Երբ մահավճիռը լսեց, Զայքէ բացագանչեց.— «Կեցցէ՛ Հիթլէր»։

⁂ Կառավարութիւնը վարչապետի թոշակին հաւասար կենսաթոշակ սահ-մանեց այրի Տիկին Տոլֆուսի, միեւնոյն ատեն ստանձնելով անոր երկու զա-ւակներուն խնամատարութիւնը։ Եթէ տիկինը նորէն ամուսնանայ, պետու-թիւնը պիտի հոգայ զաւակները մինչեւ չափահասութիւն։

Պուլկարիոյ նոր կառավարութեան դիրքը Մակեդոնացիներու եւ Խ. Միութեան հանդէպ

Պ. Կէորկիէվ, Պուլկարիոյ վարչապետը, ներքին քաղաքականութեան մա-սին կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց օտար թղթակիցներուն։ Ըսաւ թէ Մակեդոնական կազմակերպութեան լուծումը հրամանագրուած է համաձայն նոր կառավարութեան ծրագրին, որպէս զի պետութեան գերիշխանութիւնը տարածուի ամբողջ երկրին մէջ։ «Եթէ կատարեալ եւ լիովին օրինաւոր բարե-կարգութեան մը հաստատումը երկրին մէջ՝ կրնայ նպաստել Պուլկարիոյ եւ իր դրացիներուն յարաբերութեանց բարւոքման, աւելի լաւ»։ Պատասխանելով այն հարցումին թէ Մակեդոնական կազմակերպութեան լուծման կամ ուրիշ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆԻՆ

1.— ՀԱՐՑՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Պարոն Ե. Աղաթօնը, Նիսից, հրապարակային «հարցում» է ուղղել ինձ*), որ հարցում լինելուց աւելի անձնական խծբծանք է: Անձնական բնոյթ ունեցող գրութիւններին ես սովորաբար չեմ պատասխանում, բայց Ե. Աղաթօնի հարցումին, ի յարգանս իր տարիքի, անյարմար եմ համարում պատասխան չտալ. եօթը տասնեակ տարիների բեռի ծանրութեան տակ կքած՝ մարդը ելել-դուրս է եկել. նշանակում է չատ կարեւոր է իրեն համար խնդիրը. գրկել պատասխանից՝ կը լինէր անխղճութիւն:

Ի՞նչ է ասում Պ. Ե. Աղաթօնը իր «հարցում»ով.—

1Առաջին. «1914ին Կովկասի մէջ դաշնակցական «Հորիզոն» եւ Հ. Առաքելեանի «Մշակ» թերթերու բաժանորդագրուեցայ: Ամէն անգամ, որ Վրացեանի, որ այն ատեն «Հորիզոն»ի խմբագրութեան մէջ կը գտնուէր, խմբագրական յօդուածները կը կարդայի, կը զայրանայի եւ կ'ապշէի միանգամայն»: (Ընդգծումը իմն է. Ս. Վ.):

Ինչո՞ւ համար «կը զայրանար ու կ'ապշէր» Ե. Աղաթօնը: Որովհետեւ, իբր թէ «այդ օրերուն Անդրկովկասի - Թիֆլիզի եւ Բագուի - ռուս, հայ, վրացի եւ թաթար թերթերը սկսած էին արծարծել տեղական կամ ազգային ինքնավարութեան հարցը ...«Հորիզոն» թերթը վիճաբանութեանց մէջ յաճախ կը հրատարակէր յօդուածներ, որոնք Վրացիներու ազգային զգացումները եւ ցեղային հպարտութիւնը կը վիրաւորէին: «Թիֆլիսը հայկական քաղաք է կը կրկնէին անդադար Վրացիներու ականջին: Ասկէ կը խոցանար վրացի մտաւորական չրջանակներու հակակրանքը դէպի Հայերը»:

Ու յետոյ, Պ. Աղաթօնը յիշում է հետագայ դէպքերը, հայ-վրացական թշնամանքը մինչեւ մեր օրերը: Յանցաւորը այդ բոլորի համար «Վրացեաններն» են:

Երկրորդ՝ ըստ Ե. Աղաթօնի, մինչ դաշնակցական «Հորիզոն»ը գրգռիչ յօդուածներ կը գրէր Վրացիների դէմ, «Մշակ»ի խմբագիր Հ. Առաքելեանը, «կը զգուշանար Վրացիները գրգռող լեզու գործածելէ, կը զգուշացնէր նաեւ Դաշնակցականները որ չգործածեն գրգռիչ լեզու Վրացիներու դէմ»: Ու «խստօրէն կը քննադատէր Դաշնակցականներու գործած սխալները նաեւ Հայոց ներքին կեանքին մէջ»: Բայց խելացի, հեռատես ու ազգասէր Հ. Առաքելեան, այդ օրերուն սպանուեցաւ դաշնակցական մավզերիստներու կողմէ»:

Ու Ե. Աղաթօն, «հարկ կը զգայ» հարցնելու ինձ, թէ՝ «որո՞ւ դրդումով կատարուեցաւ այդ սպանութիւնը». «Պ. Վրացեան պարտաւոր է պատասխանել այս հարցումին», գրում է Ե. Աղաթօնը:

Նախ՝ Պ. Վրացեանը բնա՛ւ պարտաւոր չէ նման հարցումների պատասխանելու, բայց, կրկնում եմ, միայն ի յարգանս Ե. Աղաթօնի տարիքի, պատասխանում եմ, — աւելացնելով միայն մի պայման. Պ. Ե. Աղաթօնը, եթէ պարկեշտօրէն է գրել իր «հարցումը», պարտաւոր է հրապարակով յետ առնել իր կատարած փաստական սխալները:

Արդ, ուրեմն, յայտնի լինի Պ. Ե. Աղաթօնին, որ ոչ 1914ին, ոչ առաջ եւ ոչ յետոյ, մինչեւ 1917 թուի գարնան վերջը, ես ոչ «Հորիզոն»ի խմբագրութեան մէջ եմ գտնուել, ոչ խմբագրական յօդուած եմ գրել, ոչ էլ որ եւ է առնչութիւն եմ ունեցել «Հորիզոն»ի հետ: Իմ աշխատակցութիւնը այդ թերթին եղել է բոլորովին պատահական. հայ - վրացական յարաբերութիւնների հարցով ես չեմ զբաղուել, այդ մասին յօդուած չեմ գրել եւ, առհասարակ, «Հորիզոն»ի բովանդակութեան հետ ոչ մի կապ չեմ ունեցել: «Հորիզոն»ը այդ տարիներին դաշնակցական - կուսակցական թերթ չէր. սեփականութիւն էր Պ. Հ. Մելիքեանի. թէեւ խմբագիրները մեծ մասամբ դաշնակցական անձեր էին, բայց կուսակցութիւնը պաշտօնական հսկողութիւն չունէր թերթի վրայ: Միայն 1917 թ. յեղափոխութիւնից յետոյ «Հորիզոն»ը դարձաւ դաշնակցական - կուսակցական թերթ: Ես «Հորիզոն»ի խմբագրութեան մէջ մտել եմ 1917 թ. մարտին:

Ճիշդ է, Ե. Աղաթօնի մատնանշած ժամանակաշրջանում, յատկապէս 1915—16ին «Հորիզոն»ում չատ սուր բանակռիւ կար վրաց մենշեւիկների հետ, բայց, ինչպէս քիչ վարը կը տեսնենք, պատճառը ոչ թէ Ե. Աղաթօնի կարծած հարցն էր, այլ չատ աւելի բարդ ու կնճռոտ խնդիրներ, եւ ոչ այն բովանդակութեամբ որ Պ. Աղաթօնն է ներկայացնում, այլ բոլորովին տարբեր: Յամենայն դէպս, այդ բանակռիւին ոչ «Վրացեան»ը, ոչ էլ «Վրացեանները» մասնակից չեն եղել, հետեւաբար եւ պատասխանատու չեն: Այդ բանակռիւը տանում էին գլխաւորապէս Աւ. Շահխաթունեանը, Գ. Խատիսեանը, մասամբ Յ. Թումանեանը — բոլորն էլ խորապէս Կովկասի պայմաններին իրազեկ, լայնախոհ ու պարկեշտ մարդիկ, որոնց հասցէին ուղղել որ եւ է մեղադրանք, կը լինէր առնուազն անբարեխղճութիւն: 1915—16 թ. «Հորիզոն»ում Վրացիների դէմ բուռն պայքար մղեց եւ Մ. Վարանդեանը, որ այդ ժամանակ թերթի խմբագիրն էր. Պ. Ե. Աղաթօնը, անշուշտ, շփոթել է Վարանդեան եւ Վրացեան անունները: Արդ՝ նա պէտք է պարկեշտութիւնն ունենայ հրապարակով ասելու, թէ սխալուած է եւ ինձ յանիրաւի վերագրել է մի գործ, որ ինձ չի պատկանում:

Երկրորդ, հիմա ե՛ս պիտի հարցնեմ Պ. Աղաթօնին, ինչի՞ վրայ հիմնուած նա պնդում է, թէ Հ. Առաքելեան սպանուել է «դաշնակցական մավզերիստներու կողմէ»: Հ. Առաքելեանը սպանուել է, այս փաստ է, բայց ոչ մի ապացոյց չկայ, թէ սպանողը կամ սպանողները եղել են Դաշնակցական՝ մավզերիստ թէ ոչ-մավզերիստ: Հ. Առաքելեանի սպանութեան պարագաները մնացին չպարզուած, սպանիչները չգտնուեցան, դատական քննութիւնը արդիւնք չտուեց, դատ չեղաւ — Նիսի մէջ նստած մի պարոն ի՞նչ իրաւունք ունի սրա կամ նրա օձիքից բռնելու իբրեւ պատասխանատու: Միա՞յն կիրքն ու հոգեկան փխրութիւնը կարող է ստիպել մարդկանց ուրիշների հասցէին նման ծանր ամբաստանութիւններ ուղղելու: Ե. Աղաթօն որ եւ է իրաւունք չունի Դաշնակցութեան վերագրելու մի գործ, որ Դաշնակցութեան չի վերաբերում. Դաշնակցութիւնը ոչ մի առնչութիւն չունի Հ. Առաքելեանի սպանութեան հետ: Թէ Հ. Առաքելեանի սպանիչները ովքե՞ր էին, «որո՞ւ դրդումով սպանուեցաւ» — Վրացեանը նոյնքան պարտաւոր է պատասխանել, որքան եւ Ե. Աղաթօնը ինքը, որովհետեւ այդ սպանութեան հետ Վրացեանը նոյնքան կապ ունի, որքան եւ ինքը Ե. Աղաթօնը: Հակառակը պնդելու համար Ե. Աղաթօնը փաստ պէտք է բերէ, բայց չի բերում: Ու չի էլ կարող բերել, որովհետեւ չկայ:

Որպէսզի Ե. Աղաթօնի բարեխղճութեան աստիճանը է՛լ աւելի դառնայ ցայտուն, աւելցնեմ, որ Հ. Առաքելեանի սպանութիւնը տեղի ունեցաւ Թիֆլիզում, 1918ի ամառը, իսկ ես այդ ժամանակ, Հ. Ազգ. Խորհուրդի յանձնարարութեամբ, գտնւում էի Անդրկովկասից դուրս, Սոչիի, Եկատերինոդարի եւ Ռոստովի չրջաններում: Այդ սակայն արգելք չէ, որ Պ. Ե. Աղաթօնը հանգիստ խղճով բերէ իմ անունն էլ կապէ այդ սպանութեան հետ: Նման վարմունքը մարդկային համակեցութեան մէջ սովորաբար ի՞նչպէս է որակւում — թող Ե. Աղաթօնը ինքը պատասխանէ:

Այսքան՝ ի պատասխան Պ. Ե. Աղաթօնի «հարցում»ի: Բայց յարգելի պարոնը իր գրութեան մէջ շօշափել է նաեւ հարցեր, որոնց վրայից լռութեամբ կարելի չէ անցնել, մանաւանդ նրա դիտողութիւններն ու դատողութիւնները հայ - վրացական յարաբերութիւնների մասին — այնքա՛ն անտեղեակութիւն եւ արտառոցութիւն կայ Պ. Աղաթօնի — տեղն է ասելու՝ նաեւ բոլոր Աղաթօնների — գրածների մէջ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

*) «Ապագայ», 4 օգոստոս:

ՄԱՐՔՍԻ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

Կարլ Մարքս ծնած է Գերմանիա, ապրած ու աշխատած է Անգլիա, իսկ մեռած է Խորհ. Ռուսիա, որովհետեւ Մարքսի գաղափարները չատո՜նց թաղուած են Ռուսիոյ մէջ:

ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ՇԷՆՔԸ

— Աշխարհի ամենաբարձր շէնքը ո՞րն է:

— Կէփէուն, որովհետեւ անկէ կ'երեւին Սոլովկեանները ... (աքսորավայր):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿ

— Վրան՝ փետուր, ներսը սարսափ, ի՞նչ է:

— Ճնճղուկ՝ Կէփէուի երդիքին:

ՍՏԱԼԻՆԻ ՎԵՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

1.— Մի մտածեր: 2.— Ես մտածեր եմ՝ մի խորհիր: 3.— Եթէ ըսած ես՝ մի գրեր: 4.— Եթէ գրած ես՝ մի հրատարակեր: 5.— Եթէ հրատարակած ես՝ մի ստորագրեր: 6.— Եթէ ստորագրած ես՝ ժխտէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանրապետութիւն Խորհրդային

Այս խորագրին տակ, Թան կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը, զոր կը ստորագրէ Ի. Մ. Կոպլէ: Յօդուածին կցուած է քարտէս մըն ալ, որուն մէջ նշդուած են Հայաստանի

1.— Խորհրդային հանրապետութեան սահմանները.

2.— 1914ի թուրքեւռուսական սահմանները.

3.— Ուիլսընեան սահմանները.

4.— 1919ի հայկական հողային պահանջներու սահմանները:

Քարտէսին մէջ ցոյց տրուած են նաեւ Ղարաբաղի «ինքնավար մարզ»ին եւ Նախիջեւանի «հանրապետութեան» սահմանները:

Կը թարգմանենք յօդուածը ամբողջութեամբ.—

Մահաչունչ հեղինակ մըն է Հայաստանի պատմական քարտէսը, որ կը ներկայացնէ զանազան Հայաստաններու յարափոփոխ սահմանները, այսպէս մինչեւ խորհրդային չատ փոքրիկ հանրապետութիւնը, Պելճիքայի մեծութեամբ, հայ ժողովուրդին բնակութեան համար իսկ անբաւական, բոլորովին աննշան՝ բաղդատմամբ այն անկախ Հայաստանին, զոր նախագահ Ուիլսըն, 1920ին, իր գերիշխան կարծուած մատիտով, գծեց՝ սահմաններուն մէջ առնելով Թրքական եւ ռուսական կարգ մը նահանգներ:

Արդարեւ, այսօր, քաղաքական տեսակէտով, գոյութիւն ունի միայն խորհրդային Հայաստան մը, որ փոքր է նոյն իսկ նախկին ռուսական Հայաստանէն, քանի որ բոլշեւիկները Թուրքիոյ վերադարձուցին Կարսի նահանգը, որով անկիւ կարենար փոխել յայտարարութիւնը, զոր, քառասնեակ մը տարիներ առաջ, Համիտի դիւանագէտներէն մին ըրաւ Փոլ Քամպոնի.— «Հայկական հարց գոյութիւն չունի, բայց մենք պիտի ստեղծենք զայն», եւ ըսել մեծ պետութեանց, որոնք չատ հայասէր էին խօսքով.— «Հայկական հարց գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ, քանի որ մենք ջարդեցինք բոլոր տեղացի Հայերը»:

Աշխարհագրական տեսակէտով, Հայաստան կը ներկայցնէ «անհաւասար բարձրաւանդակ մը, իրարմէ անկախ սարահարթերու բաժնուած, հրաբխային վիթխարի լեռներով կազմուած» (Ռ. Պլանչար): Այս բարձրաւանդակը, Կովկասի եւ Քիւրտիստանի միջեւ ինկած, Իրանը կը միացնէ Փոքր Ասիոյ: Սակայն առնօք հայկական պետութիւնը տարածուած էր չատ աւելի հեռուները:

Հայ ժողովուրդը բնակութիւն հաստատած է Կասպից ծովէն մինչեւ Տաւրոսեան լեռնաշղթան, Տրապիզոնէն մինչեւ Ալէքսանտրէթի ծոցը: Յետոյ ցան ու ցիր տարածուած ամբողջ արեւելքի մէջ, եւ արեւելեան Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա:

Օսմանեան Թուրքիան «հայկական» կը կոչէր Էրզրումի, Պիթլիսի, Վանի, Տիարպէքիրի (Տիգրիսի հիւսիսային կողմ), Մամուրէթ-իւլ-Ազիզի, Սըվազի (արեւելեան կողմ) նահանգները: Ան հայկական կը համարէր նաեւ Տրապիզոնի նահանգը եւ Ատանայի 4 սանճագները: Պարսկական Ատրպատականը եւս, Ուրմիոյ լճին չուրջ, հայկական դարձած էր ժամանակ մը: Դար մը առաջ, Ռուսիա, գրաւելով Արաքսի հիւսիսային եզերքը, ստեղծեց Երեւանի նահանգապետութիւնը: Ռուսիա հայ հպատակներ ունեցաւ Ղարաբաղի եւ Կարսի մէջ, Արտահանի հիւսիսային կողմը, Բորչալուի եւ Ախալքալաքի չրջանին մէջ:

Այսօր, հայկական պետութիւնը, Անդրկովկասեան հանրապետութիւններուն մէջ, ամէնէն փոքրն է: Բնակչութեան տեսակէտով՝ ամէնէն խիտը, ցեղագրական տեսակէտով՝ ամէնէն միատարրը: Անդրկովկասեան այդ հանրապետութիւններուն մէջ միակ պետութիւնն է, որ ներքին վէճեր չունի փոքրամասնութեանց հարցի տեսակէտով,— Հայաստանի բնակչութեան հարիւրին 85ը կը բաղկանայ Հայերէ: Հայաստանի թաթարական չրջանը, Նախիջեւան, ինքնավար է եւ կապուած՝ Ազրբէջանի: Իսկ լեռնային Ղարաբաղը, 4/5 համեմատութեամբ հայաբնակ, դրուած Ազրբէջանի հովանաւորութեան տակ, թէեւ իր մայրաքաղաքը, Խանքենդ, Շուշիի աւերակներուն վրայ հիմնուած, հիմա կը կրէ Ստեփանակերտ անունը, հայ հերոսին՝ Ստեփան Շահումեանի անունով: Վրաստանի մէջ, Ախալքալաքի եւ Լոռիի հիւսիսային չրջանի բնակչութեան հարիւրին 75ը կը բաղկանայ Հայերէ, հարիւրին 20ը՝ Թուրքերէ, հարիւրին 5ը՝ Վրացիներէ: Անդրկովկասեան միւս երկու հանրապետութեանց մայրաքաղաքները, Թիֆլիսն ու Բագուն, մեծ մասամբ հայաբնակ են, այն պատճառով որ, Վրացիներու վերջին տեղափոխութիւններէն առաջ, Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմէին Թիֆլիսի մէջ, հետեւաբար քաղաքապետութիւնն ալ տիրացած: Ասոր պատճառն այն էր, որ ցարական կառավարութիւնը, լեզուական եւ կրօնական ազատութեան խոստումով, դէպի ռուսական հողերը կը քաշէր Հայերը:

Խորհրդային Հայաստանի հարաւային սահմանը պիտի կազմէր Արաքսը, եթէ իր ընթացքին մէջ բաւական երկարութեամբ եզերած չըլլար Նախիջեւանի խորհրդային հանրապետութիւնը: Գետին միջին ընթացքը եւ Ախուրեանը, երկու Արարատներուն եւ Ալագեազի վեհափառ գագաթներուն հովանիին տակ, կ'եզերեն Երեւանի դաշտը: Երեւան մայրաքաղաքն է, բնակչութեամբ այնքան ուռճացած, որ ճամբորդը հազիւ կրնայ իրեն ապաստան մը գտնել: Մօտիկն է Էջմիածինը, ուր կը նստի կաթողիկոսը: Մոսկուա աչք կը գոցէ այս վանքին գոյութեան, պայմանաւ որ նոր վարդապետներ չձեռնադրուին: Հանրապետութեան հիւսիսային կողմը կը կազմէ աւազան մը չուրջն ունենալով հիւսիսային կողմէն վրացական լեռները, իսկ կեդրոնը՝ Սեւանայ լիճը:

Իր ամբողջութեան մէջ, լեռնաշխարհ մըն է Հայաստան, ուր կլիման կը փոխուի ըստ բարձրութեան: Զանազան դաշտագետիններ այնքան տաք են եւ այնքան ապառողջ, որ հարկ դարձած է հաստատել հասարակածային երկիրներու յատուկ բժշկութեան հիմնարկութիւն մը: Երեւանի մէջ յուլիս-օգոստոս ամիսներու ընթացքին ջերմութեան միջին աստիճանն է 25: Դեկտեմբերին — 6,4: Ամառը չոր է, գարնանային անձրեւները գոհացուցիչ չեն ցանքին համար, այնպէս որ բերքին յաջողութիւնը կախում ունի ոռոգման ցանցէն: Պատերազմէն վերջ, Ազգերու Դաշնակցութեան հսկողութեան տակ, ծրագիր մը պատրաստուեցաւ մշակելի դարձնելու համար Սարդարաբադի անապատը, այնտեղ հաստատելու համար 50,000 գաղթականներ: Խորհրդային Հայաստանի հայ բնակչութիւնը, գրեթէ իր ամբողջութեան մէջ, երկիր հաստատուած է չատ աւելի առաջ քան վերջին ներգաղթի չարժումը:

Հայաստանի հայութիւնը այնքան բնականօրէն գիւղացի է եւ հողագործ, որքան գաղթական հայութիւնը քաղաքցի եւ վաճառական: Հայաստանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը գիւղաբնակ է, բացի Երեւանէն, որ 104,000 բնակիչ ունի եւ Լէնինականէն (նախկին Ալէքսանդրապոլ) որ 75,000 բնակիչ ունի, Հայաստանի մնացեալ բոլոր քաղաքներն իսկ կը համարուին մեծ գիւղեր: Այս պատճառով հողային հարցը կը ներկայացնէ մեծ կարեւորութիւն մը: Կառավարութիւնը զգուշացած է կիրարկել, հողային հարցին մէջ, ամբողջական համայնավարութիւնը:

Տեսականին մէջ, պետութիւնն է միակ սեփականատէրը: Իրականին մէջ հողերուն հարիւրին 57ը կը մշակուին անհատական գիւղատնտեսութեամբ, այսինքն մենատնտես հողագործը իր հաշւոյն կ'օգտագործէ հողը: Մնացեալ բաժնին մեծ մասը կը մշակուի հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեան կողմէ (կոլխոզ), հողային արդիւնաբերութեան համագործակցութեան ձեւ մը: Իրապէս համայնական գիւղատնտեսութեան միակ կազմակերպութիւնը կարելի է համարել սովխոզները, թիւով չատ քիչ, որոնք պետական ագարակներ են, ուր հողագործը վարձու բանւոր մըն է կառավարութեան հաշւոյն: Այս ագարակները ընդհանրապէս հաստատուած են նախկին ազնուականներու հողերուն վրայ, այգիներու եւ մրգաստաններու արդիւնաբերութեան մէջ, ուր մշակութիւնը ճարտարագործական հանգամանք ունին:

Խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը հիմնուած է ճարտարագործնացման եւ մասնագիտական գիւղատնտեսութեան վրայ, մինչեւ միամշակութիւն: Այսպէս Հայաստան սահմանուած է դառնալ Խորհ. Միութեան բամպակաշատ պետութիւններէն մին,— այս տարի Երեւանի չրջանին մէջ պիտի ցանուի 20,000 հեկտար բամպակ: Միւս կողմէ 11,400 հեկտարի վրայ այգեգործութիւնը եւ 5,100 հեկտարի վրայ պտղամշակութիւնը կուգան չարունակելու հայ հողագործութեան աւանդութիւնը: Այս կարգի արդիւնաբերութիւններէն նշանաւոր են Երեւանի «քոնեաք»ները հինէն ի վեր: Քաղուած պտուղները կը ղրկուին պահածոյի գործարանները, որոնք կը մշակեն եւ տուփի մէջ կը լեցնեն: Նոյն կայնս այդ գործարանները կ'արտադրեն մէկ միլիոն տուփ, մանաւանդ բարբար ղեղձի եւ ծիրանի տուփ, պտուղներ որ զարդը կը կազմեն Միջձաւոր Արեւելքի պարտէզներուն:

Ալագեազի կողերուն վրայ, սովխոզները արուեստական մարգագե-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

25. Ընկերութիւն Իթթիֆաղ, հին եւ ապահով առեւտրական ընկերութիւն մըն է աս, որուն կ'անդամակցին Կարապետ եւ Միսակ Վարդանեաններ եւ Պարսիկներ: Այս տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են ընկերութեան պատրաստել տուած կչիռքները, որոնք կարծես թէ Եւրոպայէն բերուած ըլլային, այնքան որ յաջող ու գեղեցիկ չինուած են: Ընկերութեան գործարանը կը պատրաստէ նաեւ կերակուրի եւ թէյի գդալներ:

26. Հաջի Ալի Իսմայէլ, ցուցադրած է ձեռքով պատրաստուած փականքներ, կողպէքներ, մուրճեր, զապանակներ, ջրհան մեքենայ եւն., որոնք բոլորն ալ ապացոյց են պարսիկ արհեստաւորի ընդունակութեան եւ համբերատար աշխատանքին:

27. Արձանագործ Հայրապետ եւ որդիք Գրիգորեան: Թաւրիզի չրջակայքի մէջ կը գտնուի տեսակ մը հող, ասկէ պատրաստուած կաւէն է ահա որ կը չինեն փոքրիկ արձաններ - նշանաւոր դէմքեր, կանացի կիսանդրիներ եւն.: Վերին աստիճանի յաջող պատրաստեր են Շահնշահ Փահլէվիի կիսարձանը: Այս բոլորը ուշադրութեամբ դիտել յետոյ Շահնշահը հետաքրքրուած է պատրաստութեան ձեւի մասին, աւելցնելով՝ — «Հին արձանները կ'ուզարկեմ, կը պատրաստէք»: Ասպա քաջալերած է անոնց աշխատանքը եւ իր գոհունակութիւնն է յայտներ:

28. Սիկարի գործարան Եկ - Քելամ, ցուցադրած է իր պատրաստած սիկարէթներու եօթը տեսակներ, որոնց սպառումը բաւական յաջող է: Ունի տեղական ծխախոտի ընտիր տեսակներ:

29. Ապակեգործ «Բարկ», այս ընկերութեան գործարանը կը պատրաստէ գինիի եւ գործածութեան մեծ ու փոքր չիչեր, լամբարներ, լապտերներու չիչ, թանաքամաններ եւն.: Գործը իր նախնական վիճակին մէջ ըլլալով, դեռ հասած չէ նրբութեան աստիճանի, բայց իբր տեղական արտադրութիւն յաջող են եւ ապագայ կը խոստանան:

30. Օճառի գործարան Մինօ, մեքենական միջոցներով կը պատրաստէ ընտիր օճառներ, որոնց սպառումը բաւարար է:

31. Մամիկոն Բէջանեան, ոսկերներէն եւ սատափներէն կը պատրաստէ չատ նուրբ եւ գեղարուեստական զարդեր, մանր ու սիրուն ծաղիկներ, մենագրութիւններ, դէմքեր, թռչուններ եւ կենդանիներ, որոնք բոլորն ալ լամբակի զարդեր են: Բէջանեանի աշխատանքը իսկապէս որ հիացման արժանի է:

32. Եղբարք Տիգրան եւ Ռուբէն Մնացականեան, թիթեղագործի աշխատանքներով կը զբաղին: Ցուցադրուած են մանուկներու խաղալիքներ — յաջող ու գեղեցիկ են, գոյնզգոյն ներկուած: Սպառումը բաւական յաջող է: Այս տաղաւարին մէջ Գրիգոր Սարուխանեանը ցուցադրած է բամպակեայ եւ բրդեայ գործուածքներ: Աւագ Բաղչայեան եւ Նշան Մելիքեանն ալ կը զբաղին նման գործուածքներու աշխատանքով: Այս երեքն ալ ունին իրենց աշխատանոցները: Արտադրուած կտորներու սպառումը բաւական յաջող է:

33. Սատափագործ եւ կահագործ Լեւոն Կուլպազարեան: Սատափագործութիւնը արեւելեան հին եւ սիրուած արուեստներէն մէկն է, որուն մէջ գերազանցապէս յաջողած է վարպետ Լեւոնը: Ընկոյզի փայտէն կը պատրաստէ աթոռակներ, սեղաններ, նարդիներ, տուփեր եւ ապա անոնց երեսն ու կողերը կը զարդարէ սատափներով, որոնք այնքան գեղեցիկ, համաչափ եւ ներդաշնակ կերպով իրար ագուցուած են, որ ի յայտ եկած ծաղիկներ, զարդանկարներ, քանդականման ձեւեր եւն. սքանչելի տեսք կը ստանան: Թագաւորը ժամանակին վարպետ Լեւոնի գործերէն նուէր ընդունած էր եւ այժմ երբ տեսած է ցուցահանդէսի մէջ, իր քաջալերանքը յայտնած է:

Այս տաղաւարին մէջ համեստ արհեստաւոր մը՝ Մուրատ Գէորգեան ցուցադրած է լամբերու պատրոյգներ, գինիներու պայուսակներ եւ ոտքի փաթթաններ, կտաւ եւ զանազան գործուածքներ, բոլորն ալ իր սեփական միջոցներով ու տառապանքով պատրաստուած, բաւական յաջող սպառումով:

34. Աղա Ջաւադ Թաւրիզի, ունի գործարան, ուր կը պատրաստեն, բաղնիքի վերարկուներ եւ ցամքոցներ, երեսի սրբիչներ, սեղանի սփռոցներ եւն.: Այս գործուածքները բաւական յաջող են, սպառումն ալ ապահով է:

35. Այս տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են Րիզայիէի, Մարաղայի եւ Իւսկիւի չոր միրգերու ընտիր տեսակներ — տանձ, ծիրան, չամիչ, ինչպէս նաեւ Ահարի ընդեղէնները — ոսպ, լուբիա, ոլոռ, խէժ, հացահատիկներէն՝ ցորեն, գարի, բանջարեղէններու սերմեր եւն.: Ցուցահանդէսին մէջ Ատրպատականի գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ նիւթերու ցուցադրումը չատ անհրաժեշտ էր, բայց այս մասը թերի է: Եթէ յատկապէս կազմակերպուի ցուցահանդէս մը Ատրպատականի գիւղատնտեսական արտադրութեանց համար, չատ հետաքրքրական պիտի ըլլայ, վասնզի Ատրպատականը առաւելապէս գիւղատնտեսական նահանգ մըն է իր բազմատեսակ լաւագոյն բերքերով, ցորեն, խոզ, պանիր, մեղր, բուրդ, արջառ, ոչխար, փայտեղէն, միրգեր, ընդեղէններ եւն.: Ցուցահանդէսը կազմակերպիչ Յանձնախումբին ուշադրութեան կը յանձնենք այս պարագան, որ դէթ յառաջիկայ տարի ձեռնարկէ Ատրպատականի զոյգ նահանգներու գիւղատնտեսական ցուցահանդէսի կազմակերպման դժուարին, բայց վերին աստիճանի արժէքաւոր աշխատանքին:

36. Գործարան Սաւալան, ցուցադրած է մետաքսեայ, բրդեայ եւ բամպակեայ գործուածքներ, տոկուն եւ ընթացիկ, սպառումը յաջող է:

37. Գործարան Խանդաքի, կ'արտադրէ կտաւի եւ քաթանի ընտիր եւ տոկուն տեսակներ:

38. Գործարան Փարթովի, ցուցադրած է գրիչներ, խողանակներ, ծը... ծուն թուղթի տախտակներ, կոչ... կապեր, ժապաւէններ եւն., որոնք բոլորն ալ իբր տեղական արտադրութիւն բաւական յաջող են եւ լաւ սպառում ունին:

39. Կազմարար Աղբէլ Արա, բերած է իր կազմած գիրքերն ու տետրակները, միջակ յաջող են:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

[...]ոհններ սաեղծած են, ուր խոտ կը մշակեն կենդանիներուն համար, կաթնեղէն կը պատրաստեն, ինչպէս նաեւ բուրդ՝ Լէնինականի մանարանին ու կաւագործարանին համար:

Վերակառած են նաեւ հանքային արդիւնաբերութիւնը, այսպէս կը բանեցնեն Ալլահվերդիի պղնձի հանքերը, զորս ժամանակ մը կը շահագործէր ֆրանսական ընկերութիւն մը: Ներկայիս Ալլահվերդի կ'արտադրէ 3,800 թոն, փոխանակ՝ բուն ծրագրի՝ 5000 թոնի: Կը բանեցնեն նոյնպէս Արթիկի հերձաքարի հանքերը, ինչպէս կը շահագործուին չէչքարի եւ սեւակուճի հանքերը: Վերջերս բացուեցաւ բաղադրական ձգախէժի գործարան մը, ինչպէս նաեւ կրաղիւսի գործարան մը: Սակայն պետութեան ճարտարագործնացումի գլխաւոր ծրագիրը կը կազմէ հիմնել ջրաելեկտրակայաններ եւ ելեկտրաքիմիական արդիւնաբերութեան գործարաններ: Դժբախտաբար գետերու ջուրը կրնայ պակսիլ ամրան երաշտին, այնպէս որ դժուար է գետերը օգտագործել՝ կանոնաւոր չափով ելեկտրական ուժ հայթայթելու համար: Ահա թէ ինչո՛ւ մշակուեցաւ խոշոր ծրագիր մը Սեւան – Զանգի ջրահոսանքը օգտագործելու թումբերով եւ աւազաններով: Ներկայիս Երեւանի երկու փոքրիկ ելեկտրակայաններ, որոնք 6000 քիլովաթ ուժ միայն կ'արտադրեն: Սեւան – Զանգի ջրահոսանքին վրայ պիտի հիմնուին տասը ելեկտրակայաններ, երկուքը վիթխարի գործարաններ, որոնք պիտի կրնան ելեկտրականութիւն հայթայթել ամբողջ Անդրկովկասի: Ծրագրուած է չինել, մանաւորաբար Ղարաքիլիսէի մէջ, մեծ գործարաններ ազոթային պարարտ եւ cyananide պատրաստելու համար:

Ահա խորհրդային Հայաստանի վաղուան պատկերը: Կը տեսնուի որ Հայերը որոշ չափով կը պահպանեն իրենց ազգային անհատականութիւնը, սակայն սահմանափակ հողամասի մը վրայ եւ տարբեր այն հողերէն, զորս բովանդակ աշխարհի պետութիւնները խոստացեր էին իրենց, դեռ 15 տարի առաջ:

Կը տեսնուի նոյնպէս Հայ Հանրապետութեան դիրքը Խորհ. Միութեան մէջ,— մէկ կողմէ ցարերու անդրկովկասեան քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի Հայաստանի մէջ, միւս կողմէ այս փոքրիկ պետութիւնը իր տեղը կը գրաւէ ճարտարագործնացման ընդհանուր ծրագրին մէջ:

Անշուշտ չափազանց դժուար է հասկնալ թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն կը ստեղծէ Հայաստանի այս նոր կեանքը հայ ազգին հոգեբանութեան մէջ, ինչպէս գրեթէ անկարելի է ամենափոքր ենթադրութիւնն իսկ ընել իր ապագայի մասին, որ կախում ունի ոչ միայն Մոսկուայի կառավարութենէն, այլ եւ այն յարաբերութիւններէն, զորս Հայաստան կը մշակէ իր դրացիներուն հետ, իսլամ եւ Վրացի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

''ԱՆԳԼԵՐՈՒՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒԱՐՄԱՆ ԿԸ ՄԱՏՆԷՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ,,

— o.o —

(ՓԱՐԻԶԻ ՕՍՄ. ԴԵՍՊԱՆ Ս. ՄԻՒՆԻՐ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Եւրոպայի, Կովկասի եւ Պարսկաստանի մէջ գտնուած քոմիթէճիները ընդարձակ գետնի վրայ գործողութեան ձեռնարկելու համար պատրաստութիւններով զբաղած էին, այնպէս որ այդ միջոցին Անատոլուի մէջ կարեւոր դէպքեր չէին պատահեր: Ապտիւլ Համիտ քոմիթէճիներու պատրաստութիւններուն իրազեկ էր. կուսակալներուն ու զին. հրամանատարներուն հրահանգ կուտար որ կարգ կանոնին հոգ տանին, եւ Նելիտովի մօտ իմ միջնորդութիւնովս ալ ռուսական սահմանագլխուն զօրացումը ապահովելու կը ջանար եւ դեսպանատունէն նպաստաւոր պատասխան ստացած ատեն շատ ուրախ կ'ըլլար: Եւ սակայն, Հայերու պատրաստութեան մասին շրջող զրոյցներուն ծայրը չէր գար:

«Թայմզ» հեռագիր մը հրատարակեց որ կ'ըսէր թէ ռուս պաշտօնեաները Հայերու հետ համաձայնելով ապստամբութիւն հանելու կ'աշխատին եւ թէ, այս շարժումին հետեւանքով մօտկայ զինուորները Էրզրումը պիտի գրաւեն: Ապտիւլ Համիտ սաստիկ տեսնելով իրար անցաւ. զիս դեսպանատուն ղրկեց, ըսելով. «Այս զրոյցին ստուգութեանը չեմ ուզեր հաւատալ, որովհետեւ «Թայմզ»ի այս լուրն ու Ռուսիոյ կողմէ նախապէս ու յետոյ ինծի տրուած բացարձակ ապահովութիւնները չեմ կրնար իրարու հետ հաշտեցնել: Թող մեզի տեղեկութիւն եւ նոր ապահովութիւն տան: Թող մեզ գոհացնեն: Կը խնդրեմ նաեւ որ Կովկասի Հայերը խիստ հսկողութեան մը տակ պահեն եւ մեր կողմը անցնիլ ուզողներուն անցագիր չտան»: Այդ միջոցին, Նելիտով արձակուրդով իր երկիրը կը գտնուէր, այնպէս որ զեկուցումը գործակատար Պ. Եառովսքիին ըրի:

Եառովսքի ըսաւ թէ հաւանական չէ որ իրենց պաշտօնեաները Հայերուն հետ յարմարին, հերքեց նաեւ Էրզրումի գրաւման ենթադրութիւնը եւ ըսաւ.

— Մեր պաշտօնեաները, ընդհակառակն, Կովկասի թէ ներսերը եւ թէ սահմանագլուխը զօրացնելու հետամուտ են եւ միշտ ալ այդպէս պիտի ընեն: Հայերը հսկողութեան տակ կը պահեն եւ այդպէս ալ պիտի շարունակեն: Անոնց գործունէութեան մասին ձեր բողոքները խիստ նկատի պիտի առնուին: Ձեզի ըրած այս յայտարարութիւնս հիմնուած է Փեթերպուրկէն երէկ ստացած հեռագիրներուս եւ իրաւասութեանս վրայ: Պէտք է գիտնաք նաեւ որ իմ պետութեանս հայկական գործերուն մէջ ձեզի հանդէպ ունեցած անկեղծ ընթացքը ձեզ ապահովելու համար է միայն, եւ ոչ թէ անոր համար որ Հայերը վաղը կրնան ծանր վիճակ մը առաջ բերել: Հայերը չեն կրնար Ռուսերը վախցնել:

Եւ սակայն, քիչ մը ատեն անցնելէ վերջ, կարգ մը աղբիւրներէ այն սրտնեղիչ լուրը առինք թէ Ռուսիա հայկական խնդրին համար Պալը Ալիին յիշատակագիր մը տալու մտադիր է: Ապտիւլ Համիտ զիս դարձեալ դեսպանատուն ղրկեց, տեղեկութիւն առնելու համար: Նելիտով դեռ չէր վերադարձած: Գործակատար Եառովսքիի զարմանքով մտիկ ըրաւ զիս եւ ըսաւ.

— Մինչեւ հիմա ինծի ոչ մէկ տեղեկութիւն եկած է հաստատող թէ պետութիւնս այդ տեսակ յիշատակագիր տալու միտք ունի: Ընդհակառակն, ինծի տեղեկութիւն տրուած է որ պետութիւնս այն փափաքը ունի որ հայկական գործերը չմեծցուին եւ անոնք կարգադրուին առանց մեր իրաւունքներուն եւ շահերուն վնաս մը հասնելու: Հետեւաբար, պետութեանս վերագրուած բաները ուղիղ չեն: Կրնաք ձեր պաշտօնեաներուն միջոցով ստուգել թէ մեր պաշտօնեաները ինչպէս հսկողութեան տակ կը պահեն Հայերը եւ անցագիր չեն տար անոնց:

«Անգլիացիները, իրենց խելքով մեր դէմ պատնէշ մը կանգնելու համար, այն տեղ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութեան գաղափարին մէջ իյնալէ յետոյ, Հայերը ձեր դէմ կը գրգռեն որպէսզի մեր պետութիւնները իրարու հետ աւրուին ու դուք մինակ մնալով իրենք կարենան հայկ. խնդիրը իրենց ուզածին պէս կարգադրել: Ահա այս զրոյցներն ալ Անգլիացիներուն հնարքներն են: Ատոնց ականջ մի կախէք եւ ուշադրութիւն ըրէք Անգլիացիներուն յայտնապէս թէ գաղտնապէս դարբնած մեքենայութիւններուն:

«Տանօթ 61րդ յօդուածը գործադրելու համար ձեզ ճնշողը Ռուսիան չէ, այլ Անգլիան: Ռուսիա իր սահմանին վրայ Հայաստանի մը կազմութիւնը իր շահերուն եւ ապահովութեան հակառակ կը նկատէ»:

— Ուրեմն, ըսի, պէտք է որ վճռական ու պարզ ապահովութիւն մը տաք թէ Ռուսիոյ կողմէ մեր չուզած յիշատակագիրը չպիտի տրուի եւ Հայերու ի նպաստ ո եւ է միջամտութիւն չպիտի ըլլայ:

— Շատ յոյս ունիմ որ ձեր ուզած ապահովութիւնը Փեթերպուրկէն ըստանալով պիտի տամ: Ձեր Թագաւորին վրայ բոլորովին վստահ ենք, բայց կը վախնանք որ երբ այդ տեսակ յայտարարութիւն մը ընենք վարչապետին (Քեամիլ փաշա), որ Անգլիացիներուն կողմը շատ հակած է, մեր բառերը Անգլիոյ կը հաղորդէ եւ քաղաքական աշխարհի մէջ նեղ դիրքի մը կը մատնէ մեզ:

«Ասկէ զատ, թերեւս պատահի որ առաջիկային Անգլիացիները յուշագիր մը տան եւ հայկ. գործերուն միջամտեն, ի՞նչ կերպով պիտի փոխադարձէք: Այդ յուշագրին վրայ, գործադրութեան պիտի ձեռնարկէ՞ք:

Առանց պարագայի մը, մեզի ականջ կախած չպիտի ըլլաք եւ մեր արժանապատուութիւնը վիրաւորած պիտի ըլլաք: Բայց եթէ Անգլիացիներուն խօսքին եւ յուշագրին կարեւորութիւն չտաք, մենք ձեզի վերջին ծայր պիտի օգնենք: Իմ կարծիքովս, եթէ Անատոլուի հայաբնակ շրջաններուն մէջ ջարդի տեղի չտաք, եւ երկրին ընդհ. բնակչութեան օգտին համար, մեզ մասնաւոր եւ անպաշտօն կերպով ապահովցնէք թէ բարենորոգում պիտի կատարէք, մեզմէ ամէն տեսակ յանձնառութիւն կրնաք ստանալ:

«Սա ալ ըսեմ որ բարենորոգումը ոչ մէկ պետութեան թելադրութեամբ եւ ազդեցութեան տակ պէտք է ընէք: Բարենորոգման մասին ոչ մէկ պետութեան պաշտօնական խոստում անգամ պէտք չէ տաք: Պէտք է անմիջապէս ոչ թէ հայ, այլ Թուրք պաշտօնեաներ կարգէք ու ամէն մարդու ինչքն ու կեանքը յարձակումներէ ապահովէք»:

Քանի մը օր վերջ ալ Եառովսքի, նշանաւոր յուշագիրը չտրուելու մասին ինծի տուած ապահովութիւնը հաստատող զեկուցում մը բերաւ ոչ թէ վարչապետ Քեամիլ փաշայի, այլ արտաքին նախարար Քիւրտ Սայիտ փաշայի:

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԱՆԳԱՄ

= o =

Թող ներէ ընթերցողը, վերջին խօսք մը եւս գրի առնելու անհամ վիճաբանութեան մը առթիւ:

Այս անհաճոյ բացատրութիւնները չպիտի ըլլային, եթէ Պ. Պարթեւեան անձամբ կրկէս իջած չըլլար «Յառաջ»ի մէջ (25 եւ 26 յուլիս), այս անգամ լայնաշունչ պաշտպանողականով մը:

Ո՛րքան պատշաճ եւ արուեստագէտի մը վայել պիտի ըլլար, եթէ բաւականանար իր ճառին երեք տողով «յետ գրութեամբ» ...

Այժմ, շատ կարճ ու վերջնական քանի մը հաստատումներ միայն:

Երաժշտութեան լեզուն շատ լաւ կը հասկնամ, եւ նոյն իսկ կը խօսիմ:

Ասոր ապացոյցը տուած եմ 35 տարի առաջ, Թիֆլիզի մէջ, հեղինակելով իմ մէկ բանաստեղծութեանս վրայ եղանակ մը, որ ժողովրդականացած է մինչեւ Պոլիս, բառերը վերագրուած Ե. Տէմիրճիպաշեանին, եւ երաժշտութիւնը անծանօթ հեղինակի... որովհետեւ որ եւ է գեղարուեստական արտադրութիւնս — գրական, նկարչական կամ երաժշտական — ծնրադիր պաշտամունքի առարկայ ըլլալու արժանի չեմ համարած՝ շատերուն պէս:

Անցողակի յիշեմ որ՝ Կարա – Մուրզայի Թիֆլիզի յայտնի երգչախումբին մասնակցած եմ, իր այնտեղ տըւած բոլոր համերգներու ընթացքին:

Այս քանի մը տողերը իմ ականջի եւ մտքի 35 տարի առաջ հաստատուած կարողութիւններուս մասին:

Թող ներուին ատոնք ստիպուած ըսելու: Une fois n'est pas coutume.

«Ցայգաթիթեռներու պար»ը լսեցի ամբողջովին, եւ որակումս կը հաստատեմ, շատ լաւ գիտնալով «էպիզ»ի մը նշանակութիւնը եւ իմաստը: Օտար եւ անհաճոյ երգիչ մը աւելի երկար չլսելու մտադրութիւնն էր, որ զիս մի քանի արուեստագէտ եւ արուեստասէր ծանօթ անձնաւորութիւններու հետ մղեց սրահէն դուրս պահ մը, բայց երբ սրահ վերադարձայ, այլ եւս ունկնդրեցի բոլոր կտորները օթեակներու ետեւ կանգնած, սրահին խորը՝ ուր ոչ ոք կրնար զիս տեսնել, մանաւանդ Պ. Պարթեւեան — որ դէպի բեմ դարձած էր միշտ: Ո՞վ իրեն տեղեկագրեց՝ որ ես սրահը չէի գտնուեր: Շուրջս ծանօթ անձեր կրնան հակառակը ապացուցանել:

Վերջացնեմ: Օշարակները երկու տեսակ են: Կան որ կը հրամցուին լուրջ քննադատներու (օտար) կողմէ, առանց ակնկալութեան, երբեւ յարգանք եւ գնահատանք իրական արժանիքի մը, եւ կան, որոնցմով կարելի է գինովնալ բաւական աժան գնով:

Քանի մը օր առաջ ֆրանսական պարբերաթերթէ մը թարգմանուած գովասանքը այս վերջին տեսակի օշարակէն է...

Փաստեր ցանկալի՞ են...

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻՓԱՋՄԱՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔԱՆԴԵՆ

»»» · «««

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք.—

Լիփաջմայի (Փիրէա) փարանկաներու եւ խանութներու քանդումին խնդիրը սուր բնոյթ ստացած ըլլալով, Ժողովրդական Յանձնախումբին կողմէ յատուկ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Երեսփ. Ժողովի փոխ-նախագահ Պ. Աթինոյէնիսին: Պատուիրակութիւնը հանգամանօրէն պարզած է ընդհանրապէս հայ գաղթականներու տեղաւորման եւ մասնաւորապէս Լիփաջմայի փարանկաներուն եւ խանութպաններուն խնդիրը:

Պ. Աթինոյէնիս ուշադրութեամբ լսելէ յետոյ պատուիրակութեան բերանացի զեկոյցը, խոստացած է անմիջապէս միջամտել խնամատարական նախարարութեան մօտ, փարանկաները եւ խանութները քանդելու որոշման գործադրութիւնը յետաձգելու համար:

Պ. Աթինոյէնիս միաժամանակ խոստացած է յատուկ օրէնք քուէարկել տալ Երեսփ. Ժողովին, հայ գաղթականներու վերջնական տեղաւորման մասին, որպէսզի այսուհետեւ նման խնդիրներ չարծարծուին եւ հայ գաղթականութիւնը չտուժէ:

Ժողովրդական Յանձնախումբը իր դիմումները պիտի շարունակէ պատկան իշխանութեանց մօտ, որպէսզի վերջնական լուծում մը տրուի հայ գաղթականներու տեղաւորման հարցին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԱՆՑՔ ԿՈՒՏԱՅ ՓԱԽՉՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

= o =

«Հորիզոն» վաւերական աղբիւրէ կ'իմանայ որ պուլկար կառավարութիւնը հրահանգած է Սվիլէնկրատի իշխանութեանց ազատ անցք տալ այն բոլոր Հայերուն, որոնք առանց անցագրի եւ Թուրքերու կողմէ հալածուելով պուլկարական հողը կ'ապաստանին:

Այս կարգադրութիւնը եղած է այն նախատեսութեամբ, որ հաւանաբար, Թրակիոյ ոչ Թուրք տարրերուն դէմ վերջերս սկսած հալածանքին հետեւանքով, Հրեաներուն եւ Պուլկարներուն հետ Հայերն ալ կը ստիպուին լքել իրենց տունն ու տեղը եւ այլուր փախիլ:

Առանց անցագրի եւ պուլկարական վիզէի Պուլկարիա ապաստանող Հրեաներուն համար այս դիւրութիւնը ի զօրու չէ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ ՏԵՂԱՀԱՆԵԼ ԹՐԱԿԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՕՏԱՐ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

»»» : «««

Տէտէ Աղաճի «Փրոտոս» շաբաթաթերթը, որ վենիզելոսեան հակումներ ունի, սուր պայքար բացած է Թրակիոյ սահմանամերձ շրջաններու Հրեաներուն դէմ եւ կը պահանջէ տեղահանել զանոնք: Անուղղակի ակնարկներ կան ուրիշ օտարալեզու բնակիչներու մասին ալ:

Յունական թերթը իր յուլիս 22ի խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.

— «Եւ հիմա, ի՞նչ պէտք է ըլլայ: Ի՞նչ կը պարտադրեն պարագաները: Խնդիրը պիտի դիմագրաւենք (խնդիրը՝ Հրեաներու վտանգաւոր ըլլալն է, Ծ. Խ.):

Հելլէն ցեղի երեքհազարեայ պատմութիւն կը յիշատակէ շատ մը օրինակներ, որոնց համաձայն, Հելլէն հայրենիքին համար գոյութիւն ունեցող վտանգի պահուն եւ ամէն անգամ որ պետութեան ապահովութեան եւ պաշտպանութեան հետ կապ ունեցող խնդիրներ ծագած են, կուսակցական բոլոր վէճերն ու անձնական կիրքերը տեղի տուած են եւ բոլորը, առանց կուսակցական խտրութեան, խմբուած են Հելլէն հայրենիքի գաղափարին շուրջ ու դիմագրաւած են վտանգները:

Ուրեմն հարկ է որ իրենց երակներուն մէջ հելլենական արեան շրջիլը զգացող բոլոր մարդիկը, առանց կուսակցական խտրութեան, մէկ մարդու պէս ծառանան եւ պահանջեն՝ սահմանամերձ շրջաններէն հեռացնել բոլոր օտարալեզու տարրերը եւ մանաւորապէս Հրեաները, քանի որ ի ձեռին ունինք անհերքելի տուեալներ, որոնց համաձայն, Հրեաները «առաջին իսկ պատեհութեան պատրաստ են դաւաճանելու մեզի, պատրաստ են դիմաւորելու մեր թշնամիները սեւեր հագած իրենց կոյսերով», ինչպէս կը նկատէ «Էլէֆթէրօս Թիփօս»ի Օրէսթիայի թղթակիցը:

«Այս պէտք է պահանջէ Արեւմտեան Թրակիոյ հելլէն բնակչութիւնը մէկ ծայրէն միւսը, որովհետեւ այս կը պահանջէ ազգային շահը»:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶ ՉՊԻՏԻ ԳԱՆ

Հակառակ ծանուցուածին, Փարիզի մէջ շաբաթ օր սկսելիք աշխատաւորական միջազգային մարզահանդէսին մասնակցելու եկող Ռուս մարզիկներուն մէջ Հայեր չպիտի գտնուին:

Հայ գլխաւոր մարզիկները Մոսկուայի մէջ վար դրուած են, Թուրք-Ռուս մրցումներուն մէջ մաս առնելու համար:

× Թուրք Ազգային ֆութպոլի խումբը շաբաթ օր Մոսկուայի մէջ մրցում մը ունեցաւ Ռուս ազգային [illegible] խումբին հետ, 70,000 հոգիի ներկայութեան: Դատաւորն էր Թուրք Մուսթաֆա պէյ: Թուրքերը յաղթուեցան 3ի դէմ 0 նշանակէտով: Թուրք մրցորդներուն հետ ճամբայ ելած են նաեւ լուղորդներ եւ ըմբիշներ: Մրցումներ պիտի ըլլան նաեւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՄԵՆԵԱԿԷՆ

ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— Պիտի հրատարակուի:

ԼԻՈՆ, Ա. Հ.— Ստացած ենք: Առայժմ կը մնայ:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Չեմ ուզեր այս ընդմիջումները:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Կը կարծեմ թէ դուն այդ կրնաս պահել քու ամփոփումին համար:

ՇԵՐԻՏԸՆ.— Ասիկա երկրորդն է:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Կը կարծեմ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլայ որ չընդմիջես զայն:

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Դուք կը յիշէք թէ մէկն ըսաւ որ կին մը կար: Ո՞ւր է: Եկա՞ւ այստեղ: Ո՞ր եւ է յայտարարութիւն առած ե՞ն իրմէ: Խուսափեցաւ իրաւասութենէն: Թող տայ իր պատճառաբանութիւնները թէ ինչու չկանչեցին զայն:

Ես դարձեալ կ'ըսեմ թէ ես իմ իրաւունքներուն մէջ եմ երբ կ'ըսեմ ճիւրիին եւ կրկին կ'ըսեմ թէ ճիւրին իրաւամբ կրնայ նկատել թէ ինչու ո եւ է մէկ կողմը վկայ մը չէ կոչած: Դուք գիտէք թէ չէք կրնար իմ պատճառաբանութիւնը ջնջել եթէ ճիշդ եմ:

Վկայ մը չկոչել: Ան կրնայ իր պատճառներն ունենալ այդ բանին համար, բայց դուք է որ պիտի վճռէք:

Մտաբերեցէք վկան, որ ըսաւ թէ Լէյլէկեան հագած էր բաց գոյն, քառակուսի գծերով վերարկու մը, յիշեցնելով ձեզ Թոնի Փէօթըր վերարկուներ եւ գլխարկ, զորս քառակուսիներ: Ո՞ւր է վերարկուն: Տեսնենք զայն: Նայեցէք անոր ութէն կամ տասը հետուէն (ու երդուեալներուն ցոյց կուտայ Լէյլէկեանի վերարկուն): Ո՛ր եւ է բացգոյն քառակուսի կա՞յ այդ վերարկուին վրայ: Մութ կտոր մը չէ՞: Ես պահանջեցի որ վերարկուն այստեղ բերուի:

Ճաղատ գլուխ: Մենք չենք կրնար փոխել զայն: Ան տակաւին ճաղատ գլուխ մը ունի:

Բայց վերարկո՞ւն: Եթէ ո եւ է մէկը կ'ըսէ թէ ասիկա քառակուսիներ ունեցող վերարկու մըն է, զոր ինք տեսած ու ճանչցած է, եւ թէ Լէյլէկեան իր ձեռքը խօթեց անոր մէջ դանակը հանելու համար, բացարձակապէս երեւակայական է:

Ինչո՞ւ հեռացան 4րդ նստարանէն: Լէյլէկեան ծեծուած էր այդ նստարանին վրայ: Ընդհանուր, շփոթ մը, խառնակութիւն մը, կռիւ մը կար: Եւ իրողութիւնն այն է, որ ով կը կարծէր թէ միւսը Դաշնակցական էր, կը զարնէր, ու կռիւ կար:

Արդ, կռիւ մը շատ անգամ կը ծագի յանկարծակի: Երբեք տեսա՞ծ էք Իրլանտացիներու ֆութպոլի խաղ մը: Խաղցողներէն մին իր ուսով կը զարնէ միւսին: Ուրիշ մըն ալ կը զարնէ անոր, եւ մէկ վայրկեանէն քսան հոգի կռուի բռնուած կ'ըլլան:

Եթէ ես Դաշնակցական մը ըլլայի, ու տեսնէի որ անոնք յարձակած ու ցատկած են Դաշնակցականի մը վրայ, ես ալ այդ կռուին մէջ պիտի ըլլայի, եթէ այնտեղ լինէի: Եւ ընդհանուր կռուի մէջ մէկը կը բռնուի, եւ անոնք մեղքը կը բեռցնեն անոր, ու կը ծեծեն զայն չորրորդ նստարանին վրայ:

Անոնց վկաներն էին ու ոչ թէ մերը, որ դրին զայն չորրորդ նստարանին վրայ զատին սկիզբը: Բայց յե՞տոյ: Յետոյ ըսին թէ վեցերորդ կամ եօթներորդ նստարանին վրայ էր, թէ այդտեղ էր որ ծեծուեցաւ, այդ տեղ էր որ անցքին մէջ ելաւ եւ այդտեղէն էր որ քշուեցաւ կեդրոնական անցքն ի վեր դէպի խորանը: Անոնք այլեւս չդրին զայն այդ նստարանին վրայ եւ չուզեցին անոր մասին մտածել անգամ: Այդ չէ՞ իրողութիւնը, փաստը:

Պիտի ըսէք, Պ. Շերիտըն, տասը, տասներկու կամ տասնչորս վկաներ եկան: Գիտեմ: Բայց, ցոյց տուէք ինձ անոնցմէ ո եւ է մին որ դեկտ. 24ին գնաց պաշտօնեաներէն մէկին ու մէկուն եւ ըսաւ թէ՝ ինք տեսաւ որ այդ մարդը նստարանէն դուրս ելաւ, ըսաւ որ ինք տեսաւ անոր դանակ առնելը եւ որոշ բան մը ընելը: Եւ այդտեղ է դեկտեմբեր 24ի վկայութիւնները: Այդ բաւական մօտ է:

Լաւ, պիտի ըսէք թէ հապա դեկտեմբեր 24ի վկայութիւննե՞րը: Այդ բաւական մօտ է:

Այդ ատեն անոնք արդէն թատերական փորձ կը կատարէին: Դեկտեմբեր 27ին տեղի ունեցաւ այդ թատերական նախափորձը՝ եկեղեցին մէջ: Ահա թէ ինչու, Տէմիրճեան անունով մարդը, որ կ'ենթադրուէր թէ կրօնասէր մարդ մըն է, յունուար 16ին երեւան եկաւ Մողեանի մասին հիւսուած պատմութեամբ:

Որո՞ւ կը հաւատաք: Տէմիրճեանի՞ն թէ երէկուան քահանային: Այդ քահանան երէկ — իմ բարեկամս նոյնիսկ իր հարցաքննութիւնը տարաւ այսպիսի չնչին մանրամասնութեանց, որ հարցուց անոր թէ ամէն կիրակի օր եկեղեցին կ'ըլլա՞ր: Եւ քահանան շատ լաւ ըսաւ, ինչպէս սովորաբար:

Ի՞նչ ըսաւ քահանան Մողեանի մասին: Ո եւ է դէշ արտայայտութիւն լսեցի՞ք Մողեանի մասին: Քահանան ըսաւ թէ Մողեան եկեղեցասէր մըն է:

Ի՞նչ ըսաւ ան Միրիճանեանի մասին: Այդ քահանայի՞ն պիտի հաւատաք, թէ Տիկին Գալֆաեանի, որ ըսաւ թէ կիրակի առտու, ամբողջ գիշերը անցնելէ յետոյ, ըսած է Ճանին. «Ճան, ինչո՞ւ կ'երթաս եկեղեցի, դուն ասկէ առաջ երբեք եկեղեցի չես գացած»:

Կը հաւատա՞ք քահանային վկայութեան:

Ահա թէ Տէմիրճեան ինչ ըսաւ:

— Տէմիրճեան, ո եւ է խօսակցութիւն ունեցա՞ծ ես Մողեանի հետ:

— Ասկէ վեց ամիս առաջ տեսայ Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ: Չեմ գիտեր որ փողոցի մօտ, 27ի, 28ի կամ 29ի մօտ ըլլալու էր: «Մողեանը ըսաւ թէ արքեպիսկոպոսը հակառակած էր հայկական դրօշին, ուստի ան պէտք է հեռանայ այս երկրէն, եթէ կրնամ՝ պիտի սպաննեմ զինք, եթէ նոյնիսկ զիս ելեկտրական աթոռ նստեցնեն ատոր համար»:

«Ասիկա տեղի ունեցաւ յունուար 16էն վեց ամիս առաջ»:

Արդ, ի՞նչ էր տեղի ունեցածը: Դուք եւ ես չե՞նք կրնար կառուցանել պատահածը:

Մողեան եւ այս մարդը հանդիպեցան Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ: Անոնք կը կարդան հայերէն թերթեր, որոնք լեցուած են եռագոյնի, հայկական դրօշի Շիքակոյի մէջ վար առնուելու մասին: Խօսակցութիւն տեղի կ'ունենայ: Մողեան կրնայ կարծիք մը արտայայտած ըլլալ եւ ըսել.— Ես կը կարծեմ որ արքեպիսկոպոսը պէտք է զբաղի իր գործով, եւ խառնելու չէ եկեղեցին քաղաքականութեան հետ, անոնք երկուքը տարբեր բաներ են:

(7)

(Շար.)

պատճառներով անակնկալներ չե՞ն կրնար պատահիլ, վարչապետը յայտարարեց,— «Ոչ մէկ անակնկալ, ոչ մէկ վտանգ չսպառնար նոր իշխանութեան, հակօրինական տարրերէ կամ ուրիշ կողմէ: Ժողովուրդին լայն հաւանութիւնը չստով իր արտայայտութիւնը պիտի գտնէ քաղաքական հզօր ուժի մը մէջ: Մեր նոր խորհրդարանը երբ վերակազմուի, չպիտի նմանի որ եւ է օտար պետութեան, այլ պիտի համապատասխանէ երկրին մասնաւոր պայմաններուն: Անոր մաս պիտի կազմեն արհեստակցական եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները»:

Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ Խ. Միութեան հետ յարաբերութեանց վերահաստատման մասին: «Այսուհետեւ մենք բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի ունենանք մեծ պետութեան մը հետ, որ, հակառակ իր ներքին կարգ ու սարքին, միշտ կարեւոր դեր մը կը կատարէ եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Անշուշտ տնտեսական շահեր ալ պիտի ունենանք յարաբերութեանց վերահաստատման շնորհիւ»:

Վերջացնելով, Պ. Կէորկիէվ անգամ մը եւս կրկնեց թէ հաստատապէս որոշած են կարելին փորձել, սերտ մերձեցում հաստատելու համար երկու եղբայր ժողովուրդներուն՝ Սերպերու եւ Պուլկարներու միջեւ:

Մ. Նահանգները կ'աւելցնեն իրենց բանակը

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, բանակին թիւը 118,000էն 165,000ի բարձրացնելու համար: Այդ պաշտօնեային սպաներու թիւն ալ 12,000էն պիտի բարձրանայ 14,000ի: Այս առթիւ պատրաստուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ՝ վերջին քննութիւնները կ'ապացուցանեն որ բանակը բաւական չէ, երաշխաւորելու համար Մ. Նահանգներուն եւ իրենց անդրծովեան ստացուածքներու ապահովութիւնը:

... Իսկ երկիրը երաշտէն կը տառապի

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մ. Նահանգներու 48 նահանգներէն 24ը, այսինքն հողային տարածութեան հարիւրին 60ը կը տառապին երաշտէն որ կը սաստկանայ օրէ օր: Այս տարածութիւնը կը ներկայացնէ 27 միլիոն բնակիչ:

Կառավարութիւնը ամէն օր 200,000 արջառ մորթել կուտայ, կարօտներուն օգնելու համար: Հաշիւ եղած է որ այս պայմաններուն մէջ պիտի մորթուի 7—10 միլիոն արջառ, այսինքն ամբողջին հարիւրին 25ը:

Նէպրասքայի նահանգին մէջ, եգիպտացորենի եւ ուրիշ արմտիքներու հունձքերը ամբողջովին կորսուած են: Այս նահանգը 3,130,000 արջառ ունէր ապրիլ 1ին, իսկ մինչեւ ձմրան վերջը մէկ միլիոն ալ չպիտի մնայ:

Խորհրդային օդանաւեր Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի առտու Պուրժէի կայանը հասան երեք խորհրդային օդանաւեր, եւ դիմաւորուեցան պատուիրակութեան մը կողմէ որուն գլուխը կը գտնուէր օդանաւային նախարարը: Օդակայանը զարդարուած էր երկու երկիրներու դրօշներով:

Ռուսական օդանաւերը բոլորն ալ տեղական արտադրութիւն են, իւրաքանչիւրը 3200 ձիու ուժով: Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի առնկուեցան վար իջնել Վիեննայի մէջ, որովհետեւ Լեհաստանէն անցած ատեն, մշուշի եւ փոթորիկի բռնուած ըլլալով, պէտք ունէին նորոգելու իրենց վառելանիւթը: Օդանաւերը Պուրժէի մէջ վար իջած ատեն, զարդարուեցան ծաղիկներով եւ պաշտօնական գինեձօն մը տրուեցաւ:

Ուրիշ երեք օդանաւեր ալ Հռոմ գացին, փոխադարձ այցելութեան համար:

Վեց այր եւ երեք կին մահապարտ

Լէնինկրատի շրջանային դատարանը մահուան դատապարտեց վեց այրեր եւ երեք կիներ, ամբաստանուած ըլլալով թէ փճացուցած են «ժողովուրդին ստացուածք»: Ուրիշ տասը ամբաստանեալներ ալ տասնական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան, իրենց վարած ճաշարաններէն միս գողցած եւ ծախած ըլլալով:

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՄԱԼԽԱՍԻ ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ — ԶԱՐԹՕՆՔ, Գ. հատոր 263 էջ
» Բ. » 317 » — » Դ. » 250 »
ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր — ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են ճեղինակին ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.
Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՍ-ՔԱՂԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշան սովորական ճաշաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊՕՄՕՆԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՔ, ԻԳՆՈՅԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ
Trois Lucs, Travers du Roi de Pique, Villa "La Nisou"
Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ
Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
կը մասնակցի Զ. Ո. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ):
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄԹԻՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱԼ ԱԼԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ԽԱԺԱԿ» Ակումբին մէջ
Լիոնէն հրաւիրուած է Պ. ՔՐԸՔՃԵԱՆ իր ճազով:
Երգ, արտասանութիւն եւայլն: — Մուտքը ազատ է:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵՍ-ՔԱՇԱՆԻ կարմիր խաչի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Օգոստոս 22ին, յետաձգուած է Օգոստոս 26ին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն-խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.:
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն դրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

Etude de Me BERNARD WAHL
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée «MELKON», 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménil-montant 50 — 47 :

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris 13:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95,
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise): մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ Salle à manger ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով եւ balconով Caveով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, chauffage Central: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Էքպէրեանի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19:

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԾԱԽՈՒԻ է Քոլոնպի մէջ, սփիւռքական մեկման պատճառաւ վայելչաշէն տուն մը, երկու մեծ սենեակ, երկու փոքր, մէկ խոհանոց, տէպարա, W. C., պարտէզ եւ խանութ մը: կազ, ջուր եւ ելեկտրականութիւն: Գին՝ 35,000 ֆրանք: Վճարման դիւրութիւններ: Դիմել՝ Տիկ. ՏԱՄԱՏԵԱՆի, 109, Rue Edouard Vaillant, (4 Chemins) Colombes, Seine: Անձնական Porte Champerretէն հանրակառք թիւ 63:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵՍ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ (43, րիւ Մատամ քիւրի): Օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, հրաժարում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալի, Մէթրօ Մէզօն Պլանշի քովի սրճարանը: Օրակարգ.— Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը 17, Rue Bleue բաց է այսուհետեւ Գշ., Դշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 4-6, իսկ Բշ. եւ Ուր. օրերը ժամը 7-8:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԻԷՐՖԻԹ, Գ. Ճ. — 35:
ՔԼԻՇԻ, Գալփ.— 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 330:
ԹՈՒԼՈՆ, Ա.Ա.— 100:
ԼԱ ՇԱՍ ՌՕՄԱՆ, Ա. Ե.— 35:
ԻՍԻ, Թօփ.— 105:
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Մ.— 35:
ՌՕԱՆ, Մ. Թ.— 70:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խազ. — 35:
ՍԵԹԻՖ, Վ. Թ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ՄՕՆՄՕՐԱՆՍԻ, Թօս.— 35:
Ա.Ս.—55.40
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ.— 70:
ՍԷԱՐԱ ՖՕՐԹԱԼԻԶԱ Ֆէր.— 300:
ՔՐԷՕԶՕ, Յ. Ա.— 35:
ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գ. — 100:
ՇԱՎԱՆՕԶ, Ա. Մ.— 70:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ.— 70:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Նամակը բերի՞ք, հարցուց:

— Բնականաբար, Լէյտի Զիլ, պատասխանեց Ճէնիսըն, յուշատետրիս մէջ է ան միշտ...

— Քանի մը վայրկեանէն կուտամ ու եւ ձեզի կը յանձնեմ խոստացուած գումարը. բայց նախ քանի մը հարցումներ ունիմ:

Լէյտին աւելի մօտիկ եկաւ ու չաւ բունակեց.

— Կրնա՞ք ինծի ըսել թէ ստախականութիւնը կամ այն գաղտնի ստախական որուն անունը տուիք երէկ կէսօրին, որ եւ է բան գտա՞ծ էն Ալֆրէտ Ճէքինի մասին...

— Չեմ կարծեր, պատասխանեց Ճէնիսըն անմիջապէս:

— Այդ մասին տեղեկութիւն չունի՞ք...

— Ոչ մէկ...

— Ուրիշ հարցում մը, իմէ կամ իրեն վերաբերեալ որ եւ է լուր ստացա՞ծ էն Նիւ Եորքէն...

— Չեմ գիտեր...

— Թերթերուն մէջ կարդացի թէ իր պայուսակին մէջ քանի մը հազար ոսկեթուղթ եւ Լոնտոն վճարելի չէք մը գտնուեր է, ոստիկանութիւնը այդ մասին քննութիւն կատարա՞ծ է...

Ճէնիսըն ժպտեցաւ ու ցած ձայնով մը պատասխանեց.

— Չեմ գիտեր, բայց եւ քննութիւն կատարեցի.

— Դո՞ւք...

— Այո, պարզապէս հետաքրքրութեան համար. գրամատան մասնաճիւղը որ եւ է տեղեկութիւն չունի այդ մասին:

Լէյտի Զիլ վարանեցաւ քանի մը րոպէ, յետոյ աւելի եւս մօտեցաւ եւ հարցուց.

— Ոստիկանութիւնը գիտէ՞ թէ ուր էր ան երկուշաբթի գիշեր ժամը 10.30էն 11.30...

— Չեմ գիտեր. կարծեմ բան մըն ալ երեւան հանած չէն, բան մըն ալ չէն գիտեր, երանի թէ ես գիտնայի թէ ուր էր ան այդ ժամուն...

— Դո՞ւք, դուք այլեւս բան մը գիտնալու պէտք չունիք, ալ չպիտի հետաքրքրուիք... Նամակը տուէք տեսնեմ...

Ճէնիսըն անոր յանձնեց Թուղթը. տիկինը լաւ մը քննեց զայն, պայուսակին մէջ դրաւ եւ տուաւ երկարեց թղթադրամով լեցուն պահարան մը:

— Ասիկա առաջին մասնավճարն է զոր խոստացայ, ըսաւ. ձեր Հոմի հասցէն դրկեցէք եւ կ'առնաք երկրորդը... եւ հիմա լաւութիւն, յիշեցէք, ես սակայն կը մնամ...

Ճէնիսըն հասկցաւ թէ ճամբու կը դրուէր, ստիպուած էր երթալ. Տիկինը անոր հրաժեշտին ալ պէտք չունէր: Դուռին առջեւը հասնելուն, ետեւ դարձաւ, Լէյտի Զիլ թէյին բաժակը կը լեցնէր. չնայեցաւ անգամ:

— Այդքան ալ ազեղ տղայ չեմ չիտակը, մտածեց Ճէնիսըն. իրեն բաւութիւն ալ ըրի... եւ այս հաւաստիները... ինչ որ է, հիմա դրամ կայ, չիտակ Իտալիա...

Պանդոկ վերադարձաւ ու ննջարանին առանձնութեան մէջ համրեց թղթադրամները: Պայուսակը կապեց, հաշիւը վճարեց ու մեկնեցաւ:

Փոխանակ ուղղակի Լոնտոն վերադառնալու, իր ծննդավայրը գնաց քանի մը օրուան համար:

Ամէնուն պատմեց թէ յաջող գործ մը ըրած էր, մանրամասնութիւններ չհարցուցին իրեն:

Ցեռոյ ճամբայ ինկաւ դէպի Լոնտոն. չողեկառքին հինգ վայրկեան կար, երբ աչքերը չորս բացած նայեցաւ առտուան թերթերուն մեծատառ խորագիրներուն.—

Քարթրայթ Կարտընսի ոճիրը

Դրդրագին նորութիւններ

»»» «««

ԳԼՈՒԽ ՑՐԴ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ ՂՐԿՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Ցառկանշական երեւոյթ մըն էր որ Ճէնիսըն լրագիրը կարդալէ առաջ նայեցաւ իր ուղեկիցներուն. երկու հոգի էին անոնք՝ լաւ հագուած եւ չամ լուրջ արտայայտութեամբ: Արտաքինէն դատելով խորհեցաւ թէ անոնք օրէնքի մարդիկներ էին՝ փաստաբաններ հաւանաբար: Այդ մասին հաստատապէս համոզուեցաւ, երբ տեսաւ անոնց կաշիէ պայուսակները զորս իրաւագէտները թղթածրարի տեղ կը գործածեն ընդհանրապէս:

Տարակոյս չկար թէ այդ երկու անձանօթները օրէնքի ներկայացուցիչներ էին: Ճէնիսըն աւելի հետաքրքրութեամբ նայեցաւ անոնց, բայց անոնք կարեւորութիւն անգամ չտուին իրեն, որովհետեւ խորասուզուած թերթ կը կարդային:

Երկաթուղին լրագիրը ձեռքը առաւ եւ մեծատառ խորագիրներուն տակ կարդաց հետեւեալ լուրը.—

Սկոտլընտ Եարտի մասնաւոր խնդրանքով մեր թերթին ամէնէն կարեւոր սիւնակը կը յատկացնենք հետեւեալ զեկոյցին զոր ոստիկանական իշխանութիւնը ուղարկած է մեզի.—

Ոստիկանութիւնս «Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան հողերու բարգաւաճման ընկերութենէն» հեռագիր մը ստացաւ անցեալ երկուշաբթի օր որով կը խնդրուի ընկերութեան նախագահին տեղեկացնել Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան մանրամասնութիւնները: Ինչպէս յայտնի է, յիշեալը յանկարծամահ եղաւ Հոկտեմբեր 25ի կէս գիշերին՝ Քարթրայթ Կարտընսի մէջ եւ կը թուի թէ թունաւորուած էր: Այս տեղեկութիւնը հեռագրով հաղորդուեցաւ Նիւ Եորք եւ ի պատասխան ստացանք հետեւեալը.—

«Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան հողերու բարգաւաճման ընկերութեան նախագահը Լոնտոնի ոստիկանութեան — Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան պարագաներուն մասին ձեր տուած տեղեկութիւնը ստացանք: Ճէքին մեր կողմէ Լոնտոն ղրկուեցաւ գաղտնի եւ չափազանց կարեւոր պաշտօնով մը, կը հաւատանք որ սպաննուած է որպէսզի չկարենայ յաջողցնել իրեն վստահուած գործը: Ամէն կենսական հարցերը զորս պէտք է լուծել, մեր կարծիքով, հետեւեալ են — ո՞ւր էր եւ որո՞ւ հետ էր մեռած գիշերը՝ ժամը 10էն մինչեւ 11.45:

Այս մասին ոստիկանութեան ընծայուած գրիտ տեղեկութիւն տուողին 5000 տոլարի պարգեւ կը խոստանանք, կը խնդրենք որ մեր այս առաջարկը հրատարակել տաք Լոնտոնի եւ գաւառներու թերթերուն մէջ: Մեր ներկայացուցիչը այսօրուան նաւով Անգլիա կը մեկնի, անձնապէս հետազօտութիւններ կատարելու համար:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ VENDREDI 10 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2569

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՒԵՐ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք»ի Թղթակիցը կը գրէ Շիքակոյէն (28 *յուլիս*).— կը պարզուի որ, քաղաքիս երկու պատուաւոր անձնաւորութիւններ, որոնք լաւ համբաւ ու դիրք ունին առեւտրական հրապարակի վրայ, որոնք այս պայքարի ընթացքին կողմ չեն բռնած, որոնք պոյքոթի չեն ենթարկած մեզ, աւելի լայնամիտ, իրատես ու անաչառ են, որոնք չեն բաժներ դիակի մը շուրջ տեղի ունեցող գռեհկութիւնները եւ չարաշահութիւնները, որոնք եռագոյն դրօշի դէմ եղած անպատուութիւնը եւ անարգանքը Ռո՛յնքան եւ աւելի՛ մեղադրելի կը գտնեն, որքան տեղի ունեցած խորհրդաւոր սպանութիւնը, որոնք չեն կարծեր թէ մեզ մեղադրելու հիմք ու փաստ կայ եւ, ներկայ պայքարի բնոյթը կը գտնեն քանդիչ ու վնասակար՝ *մեքենագրուած, մաքուր անգլիերէնով գրուած, անստորագիր բաց քարտեր* ստացած են, որոնցմով կը յանձնարարուի իրենց, *սպառնալից ոճով նամակներով, պահանջել Նիւ Եորքի դատական կողմէն, մեր ինը ընկերներու հանդէպ նպաստաւոր դատավճիռ*:

Այդ յանձնարարութիւնը չկատարուելու պարագային յիշեալ երկու առեւտրականներու փիզիքական վտանգուած կը յայտարարուի:

Պարզ է որ, նման քայլով մը, անոնք թէ՛ երդուեալներն ու դատաւորը եւ թէ յիշեալ երկու առեւտրականները կ՚ուզէին լարել Դաշնակցութեան դէմ:

Յիշեալ անձերը, ըմբռնելով կատարուած լարախաղացութիւնները եւ ծանօթանալով կատարուող դաւերու ներքին փուլերուն, դիմած են ոստիկանութեան, երեւան հանելու համար անստորագիր սպառնագրերու հեղինակները, իսկ անհրաժեշտ ծախսերու համար, մեր ընկերներէն մէկը, ինքնաբերաբար 100 տոլար տրամադրել յօժարած է:

×

Իսկ «Ցուսաբեր» իր կարգին կը մատնանշէ հետեւեալ քանի մը պարագաները, որոնք երեւան եկան դատավարութեան ընթացքին (30 *յուլիս*).

«Հայրենիք» թերթը իր 4րդ էջին վրայ անգլիական բաժին ունի: Օր մը խմբագրութիւնը հայրենասիրական բանաստեղծութիւն մը կը ստանայ, անգլիերէն լեզուով գրուած: Քերթուածին ոգին եւ որակը գնահատելով՝ խմբագրութիւնը տեղ կուտայ անոր: Եւ ահա օր մը դատախազը Նիւ Եորքէն Պոսթըն կուգայ՝ խմբագրութենէն հաշիւ պահանջելու այս բանաստեղծութեան համար: Կը պարզուի, որ քերթուածին տողերու սկզբնագրերը հետեւեալ նախադասութիւնը կուտան,— «*Դաշնակները սպանիչներ են*»: խմբագրութիւնը անդրադարձած չէր «Միացեալ»ի այս ստորին դաւին, որ եւտէն, Նիւ Եորքի դատավարութեան առեն, իբր *փաստ* պիտի ծառայէր ամբաստանեալներուն դէմ:

×

Դատավարութեան ընթացքին պաշտպան փաստաբանին համար անակնկալաբար կը պարզուի, որ երդուեալները երկու անստորագիր նամակ առած են դուրսէն: Այս նամակները դատաւորի հրահանգով, հակառակ պաշտպան – փաստաբանի պահանջին, չեն կարդացուիր դատարանին մէջ:

Հարեւանցի ակնարկէ մը կը հասկցուի սակայն, որ զոյգ նամակները մահուան սպառնալիքներ են, Դաշնակցութեան անունէն ուղղուած երդուեալներուն:

Դատաւորները համոզելու համար, որ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մըն է Դաշնակցութիւնը, «Միացեալ»ը երդուեալներուն նամակ է այդ անստորագիր նամակները...

×

Մեր թերթի մէջ հրապարակեցինք համայնավար «Հակադաշնակ Կոմիտէ»ի մէկ գաղտնի շրջաբերականը: Ձեկայի մասնաճիւղը Նիւ Եորքի մէջ, որ արտակարգ ջերմեռանդութեամբ տէր կանգնած է Դուրեանի դիակին, գաղտնաբար կը հրահանգէր իր ստորադաս մարմիններուն՝ գործի լծել կազմակերպական ամբողջ մեքենան՝ բռնութեամբ դատարանէն մահապատիժ կորզելու համար: «Հեղեղեցէք դատարանը բողոքի բանաձեւերով եւ ճնշում գործադրեցէք դատաւորներու վրայ՝ ամբաստանեալները դատապարտել տալու համար»,— կը հրահանգէր Կոմիտէն:

Ու պէտք է ենթադրել, որ ոչ միայն կը հրահանգէր, այլ եւ այդ ուղղութեամբ լայնօրէն կը գործէր:

×

Նոյնն էր պատկերը նաեւ դատարանէն ներս: Դատաւորին եւ երդուեալներուն վրայ ազդելու համար՝ «Միացեալ»ը դիմած էր քանի մը «հինգնատիպ» միջոցներու: Նախ Պոսթընէն Նիւ Եորք բերել տուած էր քանի մը *յոլկան կիներ*, որոնք ամէն անգամ երբ Դուրեանի անունը կը տրուէր՝ *հոնթէրիք* ջղաձգութիւններով արցունք կը թափէին: Միաժամանակ «Միացեալ»ը յատուկ տոմսերով դատարանէն ներս տարած էր իր մանկլաւիկներէն հարուստ բազմութիւն, որ նիշերով ու բացագանչութիւններով բուռն մթնոլորտ կը ստեղծէր դատարանին մէջ ընդդէմ դատապարտեալներու:

×

Նիւ Եորք քաղաքի դատական իշխանութիւնները իրենց վրայ առած էին Դուրեանի *բոլոր* ծախքերը: «Դուրփըրնտ»ը, որ կազմըւեցաւ գաղտնաբար «սուրբ»ին դատը վարելու համար, իշխանութեանց այս որոշումով ազատուեցաւ դատական բոլոր ծախքերէն: Հակառակ այս իրողութեան, «Դուրփըրնտ»ը լայնօրէն շարունակեց իր հանգանակութիւնը, ժողվեց մեծամեծ գումարներ եւ գանոնք ծախսեց յայտնի չէ թէ ի՛նչ գործերու եւ ի՛նչ մարդոց վրայ:

×

Այս գործերը ոչինչ են սակայն բաղդատմամբ այն միւս գործերու, որ կատարուեցան մութին մէջ եւ կատարուեցան գաղտնաբար:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇՆԱՆ

— o.o —

Պոսթընէն « Ցուսաբեր »ի ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, Նիւ Եորքի դատին վերաքննութիւնը տեղի պիտի ունենայ աշնան: Այս առթիւ հեռագիրը կ'աւելցնէ.— «Բազմաթիւ հիմքեր կան վճիռը բեկանելու »:

Նիւ Եորքի ընդհ. դատախազը դատի մասին կը ճառէ... անթելով

— oo —

« Հայրենիք »ի մէջ կը կարդանք (28 յուլիս).

Դժուար է որոշապէս ըսել, թէ ի՞նչն էր որ մղեց Նիւ Եորքի ընդհանուր դատախազ Տաճը քանի մը օր առաջ անթելի վրայ խօսելու Նիւ Եորքի ծանօթ դատավարութեան մասին:

Դատավարութիւնը վերջանալէն յետոյ, դատարանէն դուրս լայն հասարակութեան առջեւ անգամ մը եւս մեղադրողի պաշտօն կատարելու այս փորձը արտասովոր երեւոյթ մըն է, որ անկասկած մասնաւոր շարժառիթներու հետեւանք է:

Որո՞նք են այդ շարժառիթները:

Կը թուի թէ Նիւ Եորքի ընդհանուր դատախազը, իր օֆիսի ընթացքի մասին դատարանի մէջ եւ դուրսը եղած խիստ քննադատութիւններէն ազդուած, պէտք է տեսած ամերիկեան հասարակութեան բոլոր խաւերուն բացատրութիւններ տալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ եղած դատավարութեան մասին եւ չափով մը հակազդել եղած քննադատութիւններուն: Պէտք չէ մոռնալ, որ ընդհանուր դատախազի պաշտօնը ընտրովի է, եւ դատախազը չի կրնար անտարբեր ըլլալ դէպի հանրային կարծիքը, որ շատ ալ նպաստաւոր տպաւորութիւն չէր կրնար ստացած ըլլալ իր երկու օգնականներու կատարած դերէն:

Սակայն, անհաւանական չէ նաեւ, որ Դուրեան յանձնախումբին ալ մատը կայ ընդհանուր դատախազի հրապարակային ելոյթին մէջ: Եթէ մարդիկ կրցած էին այնքան ազդակող կերպով նախապաշարել դատախազի օֆիսը Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան ամբողջ գործին մէջ, ինչո՞ւ չպիտի կրնային նաեւ ազդել դատախազին վրայ, որ իրենց ուզած ձեւով ներկայացնէր այդ գործը ամերիկեան հանրային կարծիքին:

ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱ

— o·o —

«Հայրենիք» միեւնոյն թիւով կը գրէ.—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք որ Էջմիածնէն պատուիրակ մը պիտի գայ Ամերիկա՝ քննելու համար Առաջնորդարանի շուրջ եղած խնդիրները:

Քոնսթանթինի (Ալժերիա) խռովութիւնները

— o·o —

ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՍԸ ՀՐԵԱՆԵՐ ԵՆ

Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ զսպուած են Քոնսթանթինի խռովութիւնները: Մեռեալներու թիւն է 27, որոնց 23ը Հրեաներ են: Կիներ եւ մանուկներ ալ կան զոհերուն մէջ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ վիրաւորներուն թիւը 200էն աւելի է: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 80 կասկածելիներ:

Ինչպէս գրած էինք, խռովութեանց պատճառ եղաւ գինով հրեայ զինուոր մը, որ մզկիթ մտնելով անարգած էր Իսլամները: Այս վերջինները կատղելով կատարեալ ջարդ մը սարքեցին: Երբ ամբոխը հաւաքուեցաւ, ոստիկանութեան ուժը անբաւական էր զայն ցրուելու, եւ խռովութիւն, սպանութիւն, աւարառութիւն իրար խառնուեցան: Խանութներ եւ տուներ յարձակումի ենթարկուելով աւարի եւ կրակի տրուեցան: Շատեր իրենց տուներէն կամ խանութներէն փողոց քաշկռտուելով մորթուեցան ոչխարի պէս, առանց տարիքի եւ սեռի խտրութեան: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ գրեթէ բոլոր մեռեալներուն կոկորդները կտրուած են, առանց հաշուելու միւս վէրքերը: Զոհերուն մէջ կան 10, 8, 6 *եւ երկու տարեկան երախաներ ալ: Հրեաները փորձեցին իրենք զիրենք պաշտպանել, մինչեւ որ օգնական ուժ հասաւ:*

Կը հաստատուի թէ բոլոր յարձակումները ուղղուած էին միայն Հրեաներուն դէմ: Կարգ մը հրէական տուներ ազատուած են, « հոս քրիստոնեաներ կը բնակին» արձանագրութիւնը դրած ըլլալով:

Խռովութեանց պատճառը ոչ միայն կրօնական մոլեռանդութիւնն է, այլ եւ տնտեսական մրցակցութիւնը: Բնիկները խեղճ վիճակ ունին եւ կը նախանձին Հրեաներու առեւտրական բարգաւաճ դիրքէն: Քոնսթանթինի 100,000 *բնակիչներուն տասը հազարը Հրեաներ են, ինչ որ մեծագոյն համեմատութիւնը կը կազմէ՝ բաղդատմամբ Ալժերիոյ միւս քաղաքներուն:*

Վախ կայ որ նոր խռովութիւններ ծագին ուրիշ քաղաքներու մէջ, թէեւ կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է: Դէպքեր պատահած են նաեւ Այն Պէյտայի մէջ, Քոնսթանթինէն 60 *մղոն հեռու: Այստեղ ալ շատ մը տուներ կրակի տրուեցան եւ խանութներ կողոպտուեցան:*

Վարչապետը վերադարձաւ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ Փարիզ վերադարձաւ երէկ առտու, եւ այսօր պիտի նախագահէ նախարարական խորհուրդին, որուն օրակարգը բեռնաւորուած է բազմաթիւ հարցերով: Ցետոյ նորէն ամարանոց պիտի վերադառնայ:

80,000 ֆրանք յափշտակեցին

Արժանթէօյի եւ Էփինէի միջեւ կը գտնուի սիրուն թաղամաս մը, Սիթէ տ'Օրժմոն, պարտէզներով շրջապատուած:

Անցի օր, վարձու բնակարաններուն գործակատարը կը պատրաստուէր դրամատուն փոխադրել նաւմեւայ վարձքերուն գումարը, 80,000 *ֆր., երբ կէսօրէն վերջը ժամը 3ին, մարդ մը ելաւ գիմացը եւ սպառնալից, ատրճանակը բռնած,— «Ձեռքերդ վե՛ր, եթէ ոչ...»: Անմիջապէս ուրիշ երեք անծանօթներ ալ երեւցան, նոյնպէս ատրճանակները քաշած եւ սպառնալով,— «Ոչ մէկ շարժում, եթէ ոչ տեղն ու տեղը կը զարնենք»:*

Գործակատարը փորձեց դիմադրել, բայց աւազակները վրան խոյանալով, քսակը գրաւեցին, սնտուկը բացին եւ ամբողջովին պարպելով փախան: Մինչեւ նոյ ատեն խզած էին հեռախօսի թելը, որպէսզի կարելի չըլլայ լուր տալ:

Մուտն ու լոյսը Խ. Միութեան մէջ

— o.o —

Իլիա էրէնպուրկ, հանրածանօթ խորհրդային գրագէտը, բողոք մը հրատարակեց Մոսկուայի մէջ, յայտարարելով թէ սուտ եւ սխալ տեղեկութիւններ կը հաղորդուին օտար շրջիկներուն, որպէսզի վարդագոյն տպաւորութիւններով բաժնուին Ռուսաստանէն: Կը պատմէ թէ այս նպատակով խորհրդային ծանօթ գործակալութիւնը՝ Ինթուրիստ առասպելական աշխարհ մը կը ստեղծէ եւ կը փորձէ բարգաւաճ ու չէնչող տպաւորութիւն ձգել օտար այցելուներուն վրայ, մինչդեռ անօթութիւնը եւ աղտն ու կեղտն են ժողովուրդին սովորական բաժինը: «Գործակալութիւնը մասնաւոր պանդոկներ կը յարդարէ իր յատկապէս մարզուած սպասաւորներով որոնք ոչ մէկ տեղ գոյութիւն ունին. այնտեղ կը ցուցադրէ առատ ուտելիք, կը սարքէ նուագ, պար եւ ուրիշ զուարճութիւններ, պարզապէս խաբելու համար արտասահմանի միամիտ այցելուները եւ անոնց աչքէն հեռու կը պահէ այնպիսի տեսարաններ որոնք պիտի կրնային ցնցում պատճառել»:

Պ. էրէնպուրկ բողոքելով այս խարդախութեան դէմ կ'ըսէ.— Անշուշտ հերոսներ եւ հերոսական գործեր կան խորհ. Ռուսիոյ մէջ: Այս բաները ցոյց տուէք օտարականին. բայց թոյլ տուէք որ անոնք տեսնեն նաեւ պատկերին միւս երեսը: Եթէ ես առաջնորդ ըլլայի, թոյլ պիտի տայի որ օտարականները տեսնեն ներկայ Ռուսաստանը, անհրաժեշտ պիտոյքներ ճարելու համար պոչ կապած բազմութիւնները: Անոնք պէտք է տեսնեն պարապ խանութները, ժողովուրդին կրած զրկանքները, մարդէ մարդ գործուած վայրագութիւնները, եւ ոչ թէ պարզապէս խարուին վարդագեղ հէքեաթներով: Ու կը շարունակէ.

— «Ես տեսած եմ մայր մը որուն զաւակը մեռաւ ապաքինարանին մէջ: Ան չորս գիշեր մնաց տղուն դիակին քով, ի զուր սպասելով մահուան վկայականին: Հիւանդանոցին վարչութիւնը կը մերժէր վկայական տալ, որովհետեւ տղան մեռած էր, տոմարին մէջ արձանագրուելէ առաջ: Հինգերորդ օրը ստացաւ վկայականը... Կորքիի մէջ (Նիժնի– Նովկորոտ), ես տեսած եմ գործանոցներ, բանուորներու համար, շէնքեր որոնց մէջ ընտանիքներ իրար խառնուած են առանց որեւէ բաժանման, երիտասարդ ամոլներ, մանուկներ, պառաւներ: Վորոնէշի մէջ, ես տեսած եմ բազմաթիւ տուներ որոնք շինուած են բանուորներու համար եւ կը նմանին ամէնէն խայտառակ գործանոցներուն: Տեսած եմ թէ ինչպէս բթամիտ պաշտօնեաներ կայարաններէն դուրս անձրեւին տակ կը քշեն բանուորները: Տեսած եմ ճաշարաններ դժոխային գարշահոտութեամբ: Օտարականին պէտք է ցուցնել ասոնք եւ ուրիշ բաներ, եթէ կ'ուզենք իրական գաղափար տալ կացութեան մասին: Ես ինքս ալ որոշ բնակարան չունիմ, եւ կը բնակիմ պանդոկ մը ուր վստահ չեմ թէ պիտի կրնամ նոյն իսկ մէկ բաժակ թէյ ստանալ, եթէ ուզեմ: Եւ սակայն առտու մը, երբ դուրս ելած էի սենեակէս, տեսայ որ Ինթուրիստի պաշտօնեաները գիշերը առժամապէս զրաւած են զայն: Մասնաւորապէս հագուած սպասաւորներ կային ամէն տեղ: Սենեակները եւ սանդուղները զարդարուած էին ծաղիկներով եւ տունկերով: Առատ էր ուտելիքը, բայց ոչ ինծի համար: Սպասաւորը բսաւ թէ չի կրնար թէյ տալ այդ օրը: Նախ կարծեցի թէ հէքեաթներու աշխարհի մը մէջ կը գտնուիմ եւ կամ սինէմայի պատկեր մը կը քաշուի: Եւ փնտռեցի լուսանկարիչը, բայց անոր փոխարէն տեսայ Ինթուրիստի առաջնորդները, որ հիւրանոց կ'առաջնորդէին նոր հասած օտար շրջիկներու խումբեր»:

135 Լեհ բանուորներ ճաքեցան

»»»· ·«««

Երէկ պատմած էինք հիւսիսային շրջանի հանքերէն Լուքարիէյի աննախընթաց դէպքը: 166 Լեհեր իրենց երկու արձակուած ընկերներուն վրէժը լուծելու համար, 1000 *ոտք խորութեան մէջ վար դրած էին 14 Ֆրանսացի հանքագործներ, գոհացում պահանջելով: Գերեվարութիւնը տեւեց 38 ժամ:*

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, այդ 38 ժամուան միջոցին բանուորները յարդ եւ պատերուն փակած նիւթեր ժողվելով կերած են իբրեւ սնունդ: Երբ հանքէն դուրս ելան, այնքան ծարաւ էին որ, հանդիպած տեղէն ջուր եւ գարեջուր խմեցին: Միեւնոյն ատեն յարդի կոյտեր կը հանէին իրենց գրպաններէն, պատմելով թէ այդ էր իրենց սնունդը: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսացի բանուորները գերի վարելու ծրագիրը թելադրած են համայնավարները: Ամէն պարագայի մէջ, ծրագիրը բացարձակապէս գաղտնի պահուած էր. այնպէս որ 14 Ֆրանսացիները անակնկալի եկան եւ չկրցան իրենք զիրենք պաշտպանել: Հանքին վարչութեան բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով, հարկ եղաւ ստիպողաբար կանչել հանքագործներու ընդհ. քարտուղարը, որ մինչեւ հանքին խորը իջաւ, ըմբոստները համոզելու համար: Առաջին առթիւ դուրս ելան 30 լեհ բանուորներ եւ բոլոր պատանիները. իսկ ամէնէն վերջը՝ պատանդ պահուած Ֆրանսացիները:

Փա տը Քալէի նահանգապետը որոշեց անմիջապէս սահմանէն դուրս հանել դաւադրութեան բոլոր պատասխանատուները: Չորեքշաբթի օր 135 լեհ բանուորներ իրենց հաշիւը ստանալով, ճամբու դրուեցան: Այս կարգադրութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց լեհական գաղութին մէջ: Վիճաբանութեան մը միջոցին, լեհ մը դանակով վիրաւորեց իր զրացուհին: Վեց հարիւր Լեհեր ժողով գումարելով, յայտարարեցին թէ իրենք համաձայն չեն կատարուած դաւադրութեան եւ թէ ցուցարարներուն ցրուած տոմսը խակական լեհերէն չէ, այլ ուկրայներէն:

Աղջիկ օդանաւորդ մը կոտրեց արագութեան մրցանիշը

Օր. էլէն Պուշէ, երիտասարդուհի մը, որ Մարսիլիա կը գտնուի, նոր յաղթանակ մը շահեցաւ, կոտրելով հազար քիլոմէթր արագութեան մրցանիշները, ժամը 412 *քիլոմէթր արագութեամբ: (կիներու համար): Իսկ ժամը* 409 *քիլոմէթր արագութեամբ սուրաց* 1000 *քիլոմէթրի մրցումին համար: Աղջիկը նոր մրցումի մը կը պատրաստուի, ժամը* 430 *քիլոմէթր արագութեամբ թռչելու պայմանով: Դեռ նոր լրացուց չափահասութեան տարիքը, եւ* 1933*ին առանձին թռիչք մը կատարեց, Սայկոն երթալով եւ վերադառնալով: Նոյն տարին կոտրեց նաեւ բարձրութեան մրցանիշը (կիներու համար), սաւառնելով մինչեւ* 6100 *մէթր:*

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ Անգլիոյ մէջ

Վերջին տեղեկագրին համաձայն, Անգլիոյ գործազուրկներուն թիւն է 2,126,260, *ինչ որ կը նշանակէ* 33,674 *յաւելում մէկ շաբաթէն միւսը: Այս յա–*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆԻՆ

2.— ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրեմն, ըստ Ե. Աղաթօնի դուրս է գալիս, որ «Հորիզոն»ը և Դաշնակցութիւնն են պատճառ, որ հայ-վրացական յարաբերութիւնները լարուելով՝ հասան մինչեւ պատերազմ եւ մինչեւ այսօրուայ դժբախտ վիճակը:

Նախ՝ փաստական ճշդում. հայ-վրացական լրագրական բանակռիւները Դաշնակցութիւնը չսկսաւ եւ դաշնակցական մամուլից առաջ եւ աւելի «Մշակ»ն էր հրահրողը: «Հորիզոն»ում գրուածները ոչինչ են համեմատութեամբ այն կատաղի բանակռիւների, որ «Մշակ»ի էջերից մղուեցին վրացի Ակակի Ցերետելիների եւ Իլիա Ճաւճաւաձէների դէմ եւ որոնց մասին Ե. Աղաթօնները, ի հարկէ, ոչ մի տեղեկութիւն չունին (չէ՞ որ միայն 1914ին բաժանորդագրուել են «Հորիզոն»ին եւ «Մշակ»ին): Հայ-վրացական հակամարտութիւնները ոչ Դաշնակցութեամբ են սկսուել, ոչ «Հորիզոն»ով բորբոքուել, ոչ էլ միայն «տեղական կամ ազգային ինքնավարութեան հարցն է» նրանց աղբիւրը: Եւս առաւել «Հորիզոն»ում գրուած կծու յօդուածներով չի բացատրւում հայ-վրացական յարաբերութիւնների կնճիռը: Այդպէս կարող են մտածել միայն Կովկասի պայմաններին անտեղեակ, իրենց հայկական հասարակական դաստիարակութիւնը Նեղոսի կամ Միջերկրականի ափերին ստացած լեւանտինները:

Ինչո՞ւմն է հայ-վրացական հակամարտութեան բուն պատճառը: Եթէ Աղաթօնները ծանօթ լինէին Կովկասի անցեալին, անշուշտ, կ'իմանային, որ հայ-վրացական յարաբերութեանց լարումը այսօրուայ կամ երէկուայ երեւոյթ չէ: Հեռաւոր անցեալներ չգնանք. այն օրից, որ Ռուսը մտեց Կովկասին, հետզհետէ սկսուեց մռայլուել եւ հայ-վրացական համակեցութիւնը, իսկ երբ Կովկասը ամբողջապէս մտաւ ռուսական տիրապետութեան տակ, հայ-վրացական յարաբերութիւնները աւելի եւս վատացան: 1914–18 թուականների դէպքերը պատրաստուեցին աւելի քան հարիւր տարուայ ընթացքում, եւ բոլորովին միամտութիւն է Աղաթօնների այն հոլովերգական կարծիքը, թէ անցեալում ամէն բան լաւ էր, եւ միայն Դաշնակցականները եկան ու փճացրին հայ-վրացական բարի յարաբերութիւնները:

Որո՞նք են հայ-վրացական հակամարտութեան պատճառները:

Յիշենք կարեւորները:

Նախ՝ քաղաքական հակումի եւ ազգային-քաղաքական իտէալի խնդիրը: Վրաստանը միայն 1801 թուին կորցրեց իր անկախութիւնը: Ռուսների գրաւումից յետոյ էլ մի աչագին զանգուած վրացի ազնուականներից եւ մտաւորականներից չհաշտուեց անկախութեան կորստի հետ եւ հաւատարիմ վրաց պետականութեան՝ շարունակեց պայքարել յանուն անկախութեան: 19րդ դարում մէկից աւելի ապստամբութիւններ տեղի ունեցան Ռուսների դէմ, եւ իրենց հակառուս պայքարում Վրացիները յենւում էին Պարսկաստանի կամ Թուրքիայի վրայ: Այս երկու պետութիւնները դրական գործօն էին վրաց ազգային-ազատագրական շարժման մէջ. միակ Թշնամին նկատւում էր Ռուսաստանը: Այս երեւոյթը արտաքին որոշ ձեւափոխութիւններով մինչեւ այսօր էլ մնում է տիրական վրաց ազգային քաղաքականութեան մէջ:

Հայոց համար, ընդհակառակը, Ռուսաստանը դրական գործօն էր, եւ խանական Պարսկաստանն ու սուլթանական Թուրքիան Թշնամի: Մինչ Վրացիների համար իտէալ էր Ռուսաստանից ազատուելը, Հայերը տենչում էին մտնել ռուս խաչապաշտ Թագաւորի հովանաւորութեան տակ: Տարբեր ձեւերով, մինչեւ վերջն էլ հայութիւնը մնաց Ռուսաստանի հետ, վրացութիւնը՝ Ռուսաստանի դէմ:

Հայերի ռուսասիրութիւնը, բնականաբար, լոկ պղատոնական զգացմունք չէր. նրանք իրական միջոցներով աշխատում էին Ռուսերին բերել Կովկաս: Վրաստանի անկախութեան վերջին շրջանում Հայերը անվերապահօրէն Ռուսաստանի կողմն էին. Թիֆլիզի հայութիւնը ցնծութեամբ ընդունեց ռուսական նուաճող բանակը, մինչ Վրացիները սուգի մէջ էին:

Քաղաքական հակումների տարբերութիւնը մնաց մինչեւ վերջ. ամէն անգամ, երբ առիթ էր ներկայանում, Վրացիները ձայն էին բարձրացնում յօգուտ Վրաստանի անկախութեան, մինչ Հայերը պետական պահանջներ չէին դնում եւ գոհ էին ռուսական մեծ տան յարկի տակ ապրելու հնարաւորութիւնից: Այդպէս պատահեց եւ մեծ պատերազմի օրերին. մինչ Վրացիները կամաւորական խմբեր էին կազմում Գերմանացիների եւ Թուրքերի հետ ընդդէմ Ռուսերի, Հայերը Ռուսերի հետ պատերազմում էին Թուրքերի դէմ: Քաղաքական հակումի այս տարբերութիւնը վերին աստիճանի կարեւոր ազդակ էր հայ-վրացական կեանքում: Նա ի զօրու է եւ այսօր. մինչ Վրացիները ազգովին պայքարում են խորհ. Ռուսաստանի դէմ յանուն Վրաստանի անկախութեան, հայ Աղաթօնները ոգի ի բոյն կառչած են Ռուսաստանի փէշից: Այս հակամարտ վերաբերումից բխում են երեւոյթներ, որոնք ծնունդ տուին 1914–18 թ. դէպքերին:

Երկրորդ՝ Թրքահայոց խնդիրը: 19րդ դարի առաջին քառորդից սկսած մինչեւ համաշխարհային պատերազմ Թրքահայութիւնը մեծ կամ փոքր զանգուածներով արտագաղթում էր Կովկաս: Ի հաշիւ Թրքահայերի էր, որ հայութեան տեսակարար կշիռը Վրաստանում արագօրէն աճում էր, Թիֆլիզ, Սեւ ծովի եզերք, Ախալքալաք, Ախալցխա — Վրացիների աչքի առջեւ հայանում էին: Վրաց ազգասէրները վրդովւում էին այս երեւոյթի հանդէպ, պահանջում էին ոչ միայն փակել Վրաստանի դռները Թրքահայերի առջեւ, այլեւ եկած Թրքահայութիւնն էլ հեռացնել Վրաստանի սահմաններից: Եւ այս պահանջը յաճախ դրւում էր սուր ու գրգռիչ ձեւերով եւ, հասկանալի է, բուռն հակազդեցութեան հանդիպում Հայերի կողմից: Հեռու չգնալու համար յիշենք, Թէկուզ, այս հողի վրայ պատահած դէպքերը եւ վրաց մամուլի լեզուն մեծ պատերազմի եւ յաջորդող տարիների ընթացքին:

Երրորդ՝ Թրքահայ քաղաքական խնդիրը: Հայերը պայքարում էին Թրքական ռէժիմի դէմ եւ պահանջում հայկական նահանգների բարենորոգում: Հայկական նահանգների սահմանների մէջ, ի միջի այլոց, առնըւում էին հողեր — Տրապիզոնի վիլայէթ — որոնց վրայ աչք ունէին եւ Վրացիները: Նայեցէք հաշտութեան վեհաժողովին վրաց կառավարութեան ներկայացրած քարտէսին, յիշեցէք Սան – Ռեմոյի խորհրդաժողովում Վրացիների ցուցադրած կատաղի անհաշտութիւնը սահմանների խնդրում, եւ հասկանալի կը լինի շատ բան: Կովկասի հայ-վրացական Թշնամութեան մէջ աչագին տեղ էր բռնում Թրքահայաստանի խնդիրը: Հայ մամուլը, ի հարկէ, չէր կարող հաշտ աչքով դիտել Վրացիների Թշնամանքը:

Չորրորդ՝ տնտեսական գործօններ: Ռուսերի Կովկասում հաստատուելուց յետոյ Հայերի առջեւ բացուեցին տնտեսական լայն հնարաւորութիւններ: Վրաց տիրապետութեան ժամանակ էլ Վրաստանի, յատկապէս Թիֆլիզի տնտեսական կեանքը Հայերի ձեռքն էր. Հայը արդիւնաբերող էր, առեւտրական, արհեստաւոր, Վրացին՝ իշխանաւոր եւ սպառող: Այժմ, Ռուսաստանի համեմատաբար ազատ եւ ապահով պայմաններում, հայութիւնը հսկայ Թռիչքով սկսեց բարձրանալ տնտեսական աստիճաններով: Հայութիւնը Կովկասում դարձաւ հզօր ազդակ: Կովկասի մայրաքաղաք Թիֆլիզը դարձաւ իրապէս հայկական քաղաք. Հայերը Թւով առաջին տեղն էին բռնում. քաղաքի անշարժ կալուածների մեծ մասը Հայերի ձեռքին էր. Հայերին էր պատկանում արդիւնաբերութեան, արհեստների եւ առեւտրի մեծ մասը: Հայերի ձեռքն անցաւ եւ Թիֆլիզ քաղաքի վարչութիւնը: Վրաց ազնուականութիւնը հետզհետէ քայքայւում էր. Հայերը գնում էին նրանց հողերը: Հայ բուրժուազիան բարձրագոյն տիրում էր Վրաստանում՝ ամուր յենարան հանդիսանալով ռուսական տիրապետութեան: Կարո՞ղ էին վրացի հայրենասէրները եւ վրացի ազնուականութիւնը, որ խոշոր ոյժ էր վրաց կեանքում, հաշտ աչքով նայել Հայերի տարածման եւ զօրացման վրայ Վրաստանում:

Հինգերորդ՝ Ե. Աղաթօնի խօսքով՝ «տեղական կամ ազգային ինքնավարութեան հարցը»: Ե. Աղաթօնը դնում է, բայց չի հասկանում այս հարցի իմաստը: Խնդիրը վերաբերում է զէմստվոյին, այսինքն՝ տեղական (ոչ-ազգային) ինքնավարութեան: Ծրագրւում էր Կովկասում էլ մտցնել զէմստվօ՝ Ռուսաստանի միւս մասերի օրինակով: Այդ առթիւ Հայերը պահանջում էին նախ՝ կատարել վարչական սահմանների վերագծում, որովհետեւ ցարական կառավարութիւնը դիտումով այնպէս էր գծել երկրի ներքին սահմանները, որ Հայերը գրեթէ ոչ մի տեղ մեծամասնութիւն չէին կազմում: Հայերի պահանջը տարրական արդարութիւն էր: Ընդհակառակն, Վրացիները միացած Թուրքերի հետ պահանջում էին անխախտ պահել վարչական սահմանները, որովհետեւ այդպիսով ապահովւում էր վրաց-Թրքական գերակայութիւնը Անդրկովկասում. Հայ մամուլը — «Հորիզոն»ն էլ, «Մշակ»ն էլ — բուռն կերպով պայքարում էր վրաց-Թրքական գերիշխանութեան դէմ եւ պաշտպանում հայկական տեսակէտը:

Կարելի է առաջ բերել եւ ուրիշ հիմքեր, բայց Թւում է Թէ, այսքանն էլ բաւական է, որ Աղաթօնները հասկանան, Թէ հայ-վրացական հակամարտութիւնը արդիւնք է ոչ Թէ «Հորիզոն»ի յօդուածների, այլ հայկական եւ վրացական կեանքի հանգամանքների ներհակ դասաւորութեան: Բառերը չեն կարեւորը, «Հորիզոն»ը կարող է գրել խիստ լեզուով, «Մշակ»ը՝ մեղմ, բայց էութիւնը երկուսի համար էլ նոյնն է. «Մշակ»ն էլ, «Հորիզոն»ն էլ պաշտպանում էին հայկական տեսակէտը եւ հայկական շահերը, որոնք ներհակ էին վրացական տեսակէտին ու շահերին:

Սրանք են հայ-վրացական հակամարտութեան պատճառները եւ ոչ Թէ Ե. Աղաթօնի պատմած հէքեաթները:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Այս տարի միջազգային ընկերվարական երիտասարդութեան տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Լիէժի մէջ: Ուրիշ տարիներ այդ հանդէսները կը կատարուէին Ամսթերտամի եւ Վիեննայի մէջ:

Պելժ գործաւորական կուսակցութիւնը ամիսներէ ի վեր սեղմ փրոփականտ կը մղէր, ցոյց տալու համար պելժ ընկերվարական երիտասարդութեան ուժն ու կենսունակութիւնը:

Գաղափար մը տալու համար այդ երիտասարդական ուժին արագ ծաւալման, բաւէ Թէ 1931ին Պելժիոյ մէջ ընկերվարական երիտասարդ պահակներուն Թիւը հազիւ 9000ի կը հասնէր, մինչդեռ 1933ին բարձրացաւ 25,700ի: Միւս կողմէ, Պելժիոյ ընկ. կուսակցութիւնը կ'ուզէր ցոյց տալ իր հաստատ ու աննկուն կամքը, բուռն պայքար մղելու համար պատերազմին եւ փաշականութեան դէմ:

Պէտք է խոստովանիլ Թէ կազմակերպիչներուն Թափած ջանքերը ապարդիւն չմնացին եւ պսակուեցան ամենափայլուն յաջողութեամբ մը:

Պելժիոյ բոլոր քաղաքներէն գունդագունդ կը հասնէին անթիւ ու անհամար երիտասարդներ, ոմանք հետիոտն, ոմանք հեծելանիւով, ուրիշներ ինքնաշարժ կառքերով կամ մասնաւոր կառախումբերով: Աչքի կը զարնէր մանաւորապէս մանչերուն ու աղջիկներուն, կիներու ու տղոց անվերջանալի Թափօրը: Երիտասարդ պահակներու, կարմիր բազէներու եւ հակապատերազմական ու հակաֆաշական կազմակերպութեանց բազմաթիւ ներկայացուցիչներ իրենց սեփական տարազներով, դրօշակներով ու նուագախումբերով փութացած էին ժամադրավայր, մասնակցելու համար օրուան տօնակատարութեանց:

Ամէն կողմ զուարթ ու գունաւոր տեսարան մը կը պարզուէր, լեցուն եռանդով եւ ոգեւորութեամբ: Ուշագրաւ էր ինքնավստահ ու կորովի երիտասարդութեան կարգապահութիւնը: Անոնց երգերը ոգեւորիչ էին, եւ տոգորուած ընկերվարական սկզբունքներով ու յեղափոխական գաղափարներով: Պելժ երիտասարդութեան առընթեր, կը տեսնուէին օտար երիտասարդական խումբեր, որոնք եկած էին Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Հոլանտայէն, Չեխոսլովաքիայէն, Եսթոնիայէն, Սկանտինաւեան երկիրներէն եւ մինչեւ իսկ Մ. Նահանգներէն: Կարեւոր Թիւ մը կը կազմէին նաեւ աւստրիացի ընկերվարականները, ինչպէս նաեւ Պելժիա, Ֆրանսա ու Հոլանտա ապաստանած գերմանացի ընկերվարականները:

Պելժ ու օտար երիտասարդութեան այս հսկայ բազմութիւնը բանակած էր Սօհայտի մէջ, Լիէժի մօտ, ուր հազարաւոր վրաններ շարուած էին քովէ քով եւ մէկ գիծի վրայ:

Օգոստ. 4ին, շաբաթ երեկոյ, այդ այլազան ու այլացեղ խումբերը հաւաքուեցան Փրէնս – Էվէքի պալատին յարակից վայրերը, որուն մեծ աշտարակը կազմակերպիչներուն տրամադրութեան տակ դրուած էր Լիէժի գաւառական իշխանութեան կողմէ: Հին պալատին զանգակներուն դաշնաւոր զօղանջներուն ու նուագներուն կ'ընկերանային երիտասարդներուն երգերը, տաղերն ու օրհներգութիւնները, որոնք փոխն ի փոխ կ'ընդհատուէին զանազան երկիրներու պատուիրակութեանց պետերուն կրակոտ ճառերով պատերազմի, փաշականութեան եւ ազգայնական – ընկերվարութեան դէմ, կոչ ուղղելով բոլոր ազգերու երիտասարդութեան միանալ ու համախմբուիլ մէկ դրօշակի տակ, ձեռք բերելու համար ժողովուրդներու խաղաղութիւնն ու ազատութիւնը:

Ճառերէն ու երգերէն յետոյ եղան մարզական ու ըմբշական խաղեր, զուարթ ներկայացումներ, նուագներ, պարեր, ջահագնացութիւն, եւն.: Միջազգային երիտասարդութեան այս աննախընթաց խրախճանութիւնները վերջացան ծայրայեղ խանդավառութեան մէջ, խորունկ ու անջնջելի տպաւորութիւն մը ձգելով բոլոր ներկաներուն վրայ:

Մեր երիտասարդութիւնը պէտք է օրինակ առնէ օտար երիտասարդութեան այս եռանդուն ու համերաշխ գործակցութենէն, ցոյց տալու համար Թէ հայ երիտասարդութիւնն ալ գիտէ կազմակերպուիլ ու համագործակցիլ, բարձր պահելու համար իր ֆիզիքական, բարոյական ու մտաւոր կարողութիւնները, եւ զարգացնելու իր ցեղին ընդունակութիւնները, վառ պահելով հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, աւանդութիւններն ու հայրենիքի սէրը:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՊԱԿԻԷ ԴԱԳԱՂԸ

Լէնին Թաղուած է ապակիէ դագաղի մը մէջ:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ — կը պատասխանէ Մոսկուացին աչք խփելով — ամէն մէկ նոր տէքրէթէ վերջ վարիչները կը վազեն կուգան՝ տեսնելու համար Թէ Լէնին դարձած չէ՞:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Պօմոն – Սէն – Ժիւլիէնի մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը.— Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի դաշտապարահանդէսը.— Պատկերազարդ խեղկատակութիւն.

Յուլիս 29ին, Պօմոն – Սէն – Ժիւլիէնի մասուռ – մանկապարտէզի ընդարձակ պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ աշակերտութեան ամավերջի հանդէսը:

Խուռներամ բազմութիւն մը, բաղկացած առաւելապէս ծնողներէ, փութացած էր ներկայ ըլլալ հանդիսութեանց:

Ա՜հ, իրապէս անուշ, շա՜տ անուշ բան է տեսնել երախաներ, սեւ ու մեծ աչքերով Հայորդիներ որոնք հայերէն կը ճռուողեն, հայերէն կ'երգեն, այնքան յուզիչ, այնքան հարազատ:

Բեմին դրան երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները:

Աշակերտներու կողմէ երգուած ֆրանսական եւ հայկական քայլերգէն վերջ, Պօմոնի Թաղականութեան խնդրանքին վրայ, ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան բեմ կ'ելլէ, բացատրելու համար հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը, կոչ կ'ընէ ծնողներուն որ իրենց զաւակները հայ մեծցնեն, հոգով ու մտքով առողջ գետնի վրայ դնեն: Պէտք է զօրավիգ կանգնիլ Թաղականութեան, որպէսզի կարենայ աւելի ուժ տալ դպրոցին, օժտելով զայն դասարանական ձեւի բաժանումներով:

Եւ ապա, բեմ կ'ելլէ աշակերտութիւնը կարգ առ կարգ:

Մէկը կ'երգէ, միւսը կ'արտասանէ, իսկ ուրիշ մը կը պարէ:

Ահա, քանի մը փոքրիկներ արտասանութիւն կ'ընեն: Ազատ շարժուձեւեր, եւ տիրապետող հմայք մը մէնուն վրայ:

Ա՜հ, փոքրիկ տղայ, անուշ ու փոթորկող աչքերով անխարդախ Հայորդի, համբուրեմ ես քու բերանդ, այդ ի՜նչ առողջութիւն, այդ ի՜նչ շեշտ:

Գաղափար մը տալու համար տարուած աշխատանքին, եւ առաւելապէս մանկապարտիզպանուհի Օր. Գալէնկի տքնաջան ճիգերուն, ահա մաս մը յայտագրէն.—

«Բարի եկաք» արտասանութիւն Շիրինեան Ալպէալի կողմէ. ուրիշ արտասանութիւն մը, փոքրիկներ Վարդանեան, Ճավուլեան, Հալաճեան եւ Տիգրանի կողմէ. «Ննջիր մանկիկ» պար՝ փոքրիկներու կողմէ: Ուրիշ արտասանութիւն մը, փոքրիկներ Շաւարշի, Լեւոնի, Յարութիւնի, Անդրանիկի եւ Գաբրիէլի կողմէ: «Թիթ Թաք» տրամախօսութիւն: «Շիթ մը արցունք» եւ «Փափուկ օրիորդը» արտասանութիւն՝ Օր. Դաբբինեանի եւ Ջութակեանի կողմէ: Իսկ «Շունն ու Կատուն» Թումանեանի, «Խէնթ Թուզը» եւ չինական պարեր եւ գանք մեծերու կողմէ:

Ապա, Թաղականութեան կողմէ Ազգյան Դաբբինեան կարդաց փոփ տեղեկագիր մը, շնորհակալութիւն յայտնելով Պօմոնի գաղութին որ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ հանդիսացած է Թաղականութ-

---

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

40. Ոսկերչանոց Վան, հիմնուած է Թաւրիզի մէջ 1921ին: Իր գոյութեան 14 տարիներու ընթացքին ձեռք բերած է համբաւ եւ յաջողութիւն՝ Թէ պետական շրջանակներու եւ Թէ ժողովուրդի մէջ: Կ'արտադրէ արծաթագործութեան եւ ոսկերչութեան վերաբերեալ ամէն տեսակ առարկաներ — ծաղկաման, մրգաման, մատուցարան, սիկարի եւ այլ տուփեր, շաքարաման, բաժակակալ, դգալ, պատառաքաղ, դանակ եւայլ բազմատեսակ իրեր ու գործեր՝ զարդարուած պարսկական ծաղկանկարներով կամ հայկական քանդակներով ու զարդանկարներով, ինչպէս նաեւ պատմական շէնքերու տեսարաններով: Այս բոլորը ձեռքի աշխատանքներ են՝ նուրբ եւ սիրուն շինուածքով, հաղուագիւտ փորագրութեամբ:

Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիներն ալ իրենց ապսպրանքները «Վան» ոսկերչանոցին կը յանձնեն: Վարպետները յաճախ իրենք է որ կ'որոշեն այս ու այն առարկայի նկարներու կամ քանդակներու տեսակները: Այս պարագային պէտք է նկատի ունենալ պարսկական, հայկական կամ արեւմտեան ոճերու իւրայատկութիւնները, որպէսզի խառնուրդ չստեղծուի եւ ոճերը չաղաւաղուին: Օրինակ Պերսեպոլսի աւերակներու նկարներով զարդարուած արծաթեայ տուփի մը շուրջ աններդաշնակ է դնել Անիի քանդակները, երբ Պերսեպոլիսի քանդակազարդ սիւներու եւ խոյակներու նկարները աւելի պիտի յարմարէին եւ ամբողջութիւն կը կազմէին՝ արուեստի տեսակէտէն: «Վան» ոսկերչանոցը պատրաստեր է Ն. Վ. Թագաւորին տրուած նուէրները — սուր, հրացան, գաւազան, Պարսկաստանի քարտէսը եւայլն: «Վան» ոսկերչանոցի գործատէրերն ու վարպետներն են՝ Կարապետ Բէկլարեան, Փառնաս Ժամհարեան, Մանուկ Բոյլեան, Գէորգ Գալճեան եւ Գուրգէն Բէկլարեան: Գործաւորներու Թիւը կը հասնի 25ի: Արհեստանոցի պատրաստած արծաթեայ գործերը յաջողութեամբ կը սպառին Թէհրանի եւ Հարաւային Պարսկաստանի այլ քաղաքներու մէջ: Թաւրիզի մէջ կան նաեւ հետեւեալ ոսկերչանոց – արհեստանոցներ — «Իրան», «Վաթան», «Սեւան», «Խոսրովա», եղբարք Աղազարեան, Աստմ Սաղոնճեան եւ ուրիշներ:

Յիշենք նաեւ արուեստագէտ փորագրիչ Դաւիթ Փափազեանի աշխատանքները: Արծաթեայ սախտակներու կամ տուփերու վրայ Փափազեանը փորագրած է քարտէսներ՝ հայերէն, պարսկերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, դիմանկարներ հանած է արծաթի վրայ լուսանկարչական ճշգութեամբ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մամուլի խմբանկարը (որ առաջին անգամ հրատարակեց «Յառաջ» օրաթերթը 1930ի աշնան) իր բոլոր մանրամասնութեամբ՝ հիացման արժանի է, այլեւ ստորագրութիւններ, կնիքներ, մենագրութիւններ, կաղապարներ եւայլն եւայլն:

41. Անուշահոտութեանց գործարան «Աստ»: Վեց տարի առաջ հիմնուած է Մեսրոպ եւ Յակոբ Տէր Յակոբեան եղբայրներու ջանքերով: Եղբայրները Մոսկուայի մէջ սորված են անուշահոտութիւններ պատրաստելու մասնագիտութիւնը: Սպառումը բաւական յաջող է, որակը բաւարար: Ժողովրդականութիւն գտած է այս գործարանը ոչ միայն Թաւրիզի, այլեւ Հարաւային Պարսկաստանի մէջ:

42. Գուլպայի գործարան «Շամսի Ազէր» կը պատրաստէ գուլպաներ՝ մեքենական հիւսուածքներով: Գուլպաներու գործուածքներ, գոյներ եւ ընդհանրապէս որակը շատ լաւ են: Եւրոպական գուլպաներն այժմ գրեթէ չեն ներմուծուիր, վասնզի Պարսկաստանի մէջ պատրաստուած գուլպաները կատարելապէս կը բաւեն տեղական պէտքերուն:

43. Համեստ Պարսիկ մը, Միրզա Մէյթի, ցուցադրած է իր շինած բարձրաչափ գործիք մը եւ չխորտակուող նաւի մը մանրանկարը: Այս նաւը բաղկացած է եօթը մասերէ եւ գիւտարարը այնպիսի հնարք մը գտած է, որ երբ նաւին վեց մասերը ջուրով լեցուին, եօթներորդ ազատ մասն իսկ բաւական է պաշտպանելու նաւը՝ ընկղմելու վտանգէն: Հետաքրքրական գիւտ մը:

44. Կաշեգործարան «Խուրշիդ»: Թաւրիզի ամենամեծ գործարանն է այս, որուն մասնագէտները Գերմանացիներ են: Բազմաթիւ պարսիկ հարուստներ եւ վաճառականներ միացած հիմնեցին այս գործարանը մօտ հինգ տարի առաջ, տրամադրելով հսկայական գումարներ: Շահն Շահ Փահլէվին այցելելով այս գործարանը եւ դիտելով կատարուած աշխատանքներն ու շէնքերը իր գոհունակութիւնը յայտնած է գործատէրերուն: Գործարանի շէնքը հսկայական տարածութեան մը վրայ կառուցուած է, Թաւրիզի հարաւակողմը, Հայոց գերեզմանատան դիմացը: Գործաւորներու Թիւը 350ի կը հասնի: Ցուցահանդէսի շէնքի շրջանակաձեւ ամբողջ տարածութիւնը յատկացուած է «Խուրշիդ» գործարանի արտադրութեանց նիւթերուն, որոնց մէջտեղ կը բարձրանայ Թագաւորի արձանը՝ գեղեցիկ պատուանդանի վրայ հաստատուած: Գործարանը ցուցադրած է իր արտադրած կաշիներու ամէն տեսակներ, բոլորն ալ մեքենական պատրաստութեամբ: Գործարանի մէջ կան նաեւ արհեստանոցներ, ուր կը պատրաստեն կիներու եւ այրերու կօշիկներ, գօտիներ, կապեր, ձիերու Թամբեր շատ յաջող եւ գեղեցիկ, Թապանակներ, ձեռնոցներ: Շահ Փահլէվին այս բոլորը տեսնելէ յետոյ ըսած է, որ պէտք է արգիլել արտասահմանեան կօշիկներու եւ կաշիէ ապրանքներու ներածումը եւ զարկ տալ տեղական կաշիներու պատրաստման գործին:

×

Այսպէս, ահա, տուինք Թաւրիզի ցուցահանդէսի ընդհանուր պատկերը: Թռուցիկ ակնարկով մը անցնելու լինենք այս բազմաթիւ գոյնզգոյն տաղաւարներու առջեւէն, մեր աչքերը հաճոյքով կը գի- Թանկագին գորգեր՝ նուրբ եւ գեղեցիկ նկարներով, դիմացկուն կը- պաններ, կտաւ, քթան, մետաքսեայ, բրդեայ եւ բամպակեայ հիւսուածքներ, գուլպաներ, անուշահոտութեան եւ լուացքի օճառներ, բ- նաք, կնքամոմ, բարձր որակով մ- միրգեր, աթոռներ, նկարներու շրջանակներ, հիւանդութեան գործիքներ, երկաթէ եւ արոյրէ շինուած փայլուն եւ գեղեցիկ առարկաներ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

թեան, այնքան տխուր եւ ճգնաժամային վայրկեաններուն:

Օր. Գալճեան եւս կարդաց դպրոցական տեղեկագիրը, որմէ կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները, ցոյց տալու համար, Փարիզի մեր աղա–փաշաններուն, թէ ինչպիսի հրաշքներ կը գործուին անձուկ պայմաններու տակ, ափ մը անձնուէր մարդոց կողմէ, օժանդակութեամբ եւ զոհաբերութեամբ աշխատաւոր եւ համեստ գաղութին:

«Երկրորդ տարին է որ կը պաշտօնավարեմ հոս, ինծի հետ օգնական ունենալով Տիկ. Մարի Վանոյեան: 108 երկսեռ աշակերտութիւն ունինք. 60ը աղջիկ, իսկ 48ը մանչ: 108 երախաներու կրթական դաստիարակչական գործը, ինքնին ծանր, պատասխանատու եւ սիրելի գործ մըն է: Ծանր է այդ պարտականութիւնը, անոր համար որ մեր դպրոցը հեռու է դպրոցական յարմարութիւններէ: 108 աշակերտներ հաւաքել մէկ սրահի մէջ, առանց բաժանումի եւ երկու ուսուցչուհիներու պատասխանատուութեան տակ, ինքնին բացատրելի պիտի ըլլան ձեզ մէկ տարուան մէջ, մեր քաշած նեղութիւնները: Քաղաքակիրթ այս երկրին մէջ, աններելի կը թուի, երբ տարուէ տարի, մատաղ սերունդի դաստիարակութեան եւ կրթութեան գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ չի դրուիր»:

Աւելորդ է բառ մը իսկ աւելցնել այս խօսքերուն վրայ. մատը ճիշդ վէրքին վրայ է դրուած:

Գալով դպրոցի ներքին կացութեան, այսինքն դասատուութեան եւ դասաբանական գրութեան, կարդանք միասին.—

«Մանկապարտէզի կից ունեցած ենք «Մայրիկ» դասարանը, երբ աւելին ըլլալով սորվեցուցած ենք թղթիկներով հիւսուած, կողովաշինութիւն եւ մարզանք: Դժբախտաբար, նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ, անհնար եղաւ ձեռնարուեստի նիւթեր ճարել:

Նախապատրաստական.— 7—8 տարեկան երեսուն երկսեռ աշակերտներու սորվեցուցած ենք հայերէն, թուաբանութիւն, ձեռական աշխատանք, երգ, մարզանք եւ բարոյագիտութիւն:

Նախակրթական.— Ունի երեք դասարան: Ա. դասարան,— 14 աշակերտ, որոնց 10 աղջիկ եւ 4 մանչ, 8—10 տարեկան: Բ. դասարան,— 8 աշակերտութիւն, 5 մանչ եւ 3 աղջիկ: Գ. դասարան,— 12 աշակերտ, որոնց 8ը աղջիկ եւ 3 մանչ:

Այս վերոյիշեալ նախակրթարանի երեք դասարաններու աշակերտութեան սորվեցուցած ենք հայերէն, ֆրանսերէն, թուաբանութիւն, կրօնք, երկրագիտութիւն, գիտութիւն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, երգ ու մարզանք եւն.:

Մտային վիճակ.— Մանկապարտէզի եւ նախապատրաստական կարգերու աշակերտութեան տարիքը նկատի առնելով, ճշմարիտ պատկեր մը չենք կրնար տալ: Սակայն գալով նախակրթարանի երեք կարգերուն, կրնանք ըսել թէ, 21 աղջիկներու մէջ, 8ը շատ լաւ են, 7ը գոհացուցիչ եւ 6ը տկար: Իսկ 13 մանչերուն մէջ, 5ը շատ լաւ, 4ը գոհացուցիչ, եւ 4ը տկար: Այս կը նշանակէ թէ, նախակրթարանի երեք քառորդը կը կազմէ լաւագոյն մասը»:

Դիտմամբ ծանրացայ դպրոցի ներքին եւ դաստիարակչական գործին վրայ, պարզ այն պատճառով, որ ոչ միայն տեղեակ մնայ հասարակութիւնը— մեր հասկցած զոհաբերող տարրը— այլ եւ տեսնեն մեր աղա–փաշա–էֆէնտիները ու կարմրին պահ մը, իրենց եպերելի ազգասիրութենէն: Մէկ բարի ժեստ մը, համեստ չէք մը, պիտի բաւէր փրկելու մեր մանուկները այս աննախանձելի վիճակէն:

Շեղեցանք նիւթէն:

Այսպէս մինչեւ ուշ ատեն, աշակերտութիւնը բեմին վրայ, խնճոյքը վարը, երգեցին եւ պարեցին եւ վերջապէս յիշատակելի եւ հայեցի օր մը ապրեցան: Եւ չմոռնամ յիշել թէ, կարգապահութեան կը հսկէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները:

*** Նոյն օրը, նոյն ժամուն Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ սարքուած էր դաշտապարահանդէս մը, Պոմօնէն քիչ մը վերը, Թրուա Լիւքի մէջ:

Հակառակ զանազան խաչաձեւումներու, ներկայ էր խուռներամ բազմութիւն մը, քաջալերելու համար մեր մայրերն եւ քոյրերը, որոնք օրուան տաժանելի աշխատանքէն վերջ, անհնարին ճիգերու շնորհիւ դռնէ դուռ, տունէ տուն, եւ հիւանդանոցէ հիւանդանոց մահ կուզան մէկուն արցունքը սրբելու, միւսին վէրքերը ապիացնելու եւ ուրիշի մըն ալ մխիթարանք տալու:

Բարձր է առաքելութիւնը մեր մայրերուն եւ քոյրերուն: Սակայն այս բարեսիրական կազմակերպութիւնն անգամ զանազան մարդոց կողմէ տարբեր կը հասկցուի, եւ այս առթիւ տեղի կուտայ հոգեկան թշուառութեանց:

Այս գետնի վրայ, Մարսէյլի քուրջի կոոր, աղուոր գործի մը լծուած է:

Հայ արիներու կողմէ երգուած «Մեր հայրենիք»էն վերջ, տիկ. Քիպրիթճեան, եռագոյնի հովանիին տակ վեր հանելով իրենց նպատակը, թելադրեց բոլորին որ ուժ տան իրենց որպէսզի այսպիսով աւելի լաւ եւ լայն օժանդակութիւն մը ընեն բազմաթիւ կարօտեալներու:

Օր. Գէորգեան կ'երգէ երկու հայկական երգեր. «Ելէք, ելէք» եւ «Երկինքը ամպել է»: Բեմ կուգայ տաղանդաւոր ջութակահար մը, Պ. Փափազեան:

Երբ կ'ըսեմ տաղանդաւոր, պէտք է հասկնալ բառին լայն իմաստով: Վարպետի տիրապետող ձեւ եւ ճապուկ ճկունութիւն: Սակայն ափսոս որ հայկական շրջանակներէ գրեթէ միշտ հեռու է: Կ'երգէ նաեւ ապագայ խոստացող երիտասարդ մը, Պ. Քառէհճեան, «Ախ հայրենիք» եւ «Բարձր սարեր»:

Փոքրիկ աղջնակ մը կը պարէ կովկասեան պարեր, շատ հարազատօրէն: Անունն է Սիրանուշ Յովակիմեան: Ապա կ'արտասանեն Պ. Քէշէճեան (երգիծական) եւ Պ. Տէր Վարդանեան՝ Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը»:

Դերասան Ղազարեան իր խումբով կը ներկայացնէ «Նախ մեռան, յետոյ ամուսնացան» քրքջալիր զաւեշտը: Յետոյ սկսան եւրոպական պարեր:

Կը դառնան զոյգերը անդադար, ծառերու շուքին տակ, մինչեւ ուշ ատեն. կը բաժնուին այն ատեն միայն, երբ մութը կը կոխէ...

Կը լսեմ թէ բաւական կոկիկ եկամուտ մը գոյացած է:

*** Մեր քոսոտ քուռակները գործի վրայ են դարձեալ:

Այսպէս, անցեալ կիրակի, Սէն Լուի մէջ, անոնք Հօկին գլուխն անցած եւ ընկերակցութեամբ եւ գործակցութեամբ Ֆրանսացի համայնավարներու, գիշերային հաւաքոյթ մը կը սարքեն նպատակ ունենալով «սաստկացնել պայքարը Դաշնակ ֆաշիզմի դէմ, որ մէկ օղակն է միջազգային ֆաշիզմի մեծ շղթային»:

Կը խօսին, մեծ–մեծ կը ջարդեն... քանի մը ապուշներու եւ պարապ աթոռներու առջեւ:

Եւ չեն մոռնար Ֆրանսացի համայնավար բանախօսին բերնին մէջ, ծամծմուած սա խայտառակ ու աժանկարալէտ յանկերգը դնել.—«Նկատի առնելով ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ ստեղծուած գործունէութեան միասնականութիւնը, պիտի սաստկացնենք պայքարը ընդդէմ ֆաշականութեան: Եւ նկատի առնելով որ Դաշնակցութիւնն ալ մէկ օղակը կը կազմէ միջազգային ֆաշիզմին պիտի տրորուի, պիտի ջախջախուի եւ ձեռք պիտի բերուի անոնց չէֆերու արտաքսումը Ֆրանսայէն»:

Եւ հայերէն լեզուով ալ թռուցիկ մը հանած էին հրապարակ, գարշելի՛, գարշելի բովանդակութեամբ, հրաւիրելով հասարակութիւնը որ ներկայ ըլլայ իրենց բանախօսութեան: Իսկ, սեւով ճերմակի վրայ կը գրեն. «պիտի դիմենք սա որ անկ է, Դաշնակ ֆաշիզմը ջախջախելու եւ իր մարդասպան չէֆերը Ֆրանսայէն արտաքսելու համար»:

Բանախօսութիւնը — աւելի ճիշդ զառանցանքը— լրացնելէ վերջ, մահմէտական խուժանի մը հոգեբանութեամբ, կը խուժեն փողոցը... «անհաւատ» մը ձեռք ձգելու որպէսզի ... «թըջէն»:

Այս բոլորին դէմ, Դաշնակցական և պատուախնդիր ազգայնական երիտասարդութենէն մէկ բան միայն կը սպասուի.— Ըլլալ զգաստ, շրջահայեաց եւ ունենալ «ստոյիկեան համբերութիւն»:

Այո, «ստոյիկեան համբերութիւնն» ալ առաքինութիւն մըն է —ինչպէս կը գրէր «Յառաջ» խմբագրականի մը մէջ— որ միայն մեզի կը պատկանի, եւ որմէ խպառ զուրկ են, ինչպէս միւս բոլոր տարրական առաքինութիւններու մէջ, մետասաներորդ ժամուն արթնցած մեր քոսոտ քուռակները:

ՀՐԱՉԵԱՑ

ՄԱՄՈՒԼ

Չարաշուք հարցականը

օօօօ

Պուքրէշի «Արազ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստ.).

— «Ձենք կարծեր որ այնքան կոյր ըլլան Հայաստանի այսօրուան վարիչները՝ որ չտեսնեն ստորերկրեայ աշխատանքները որով Թուրքը կը սարքէ իր վաղուան ճամբան, ու այնքան միամիտ որ կարծեն թէ գվերջ կրնան տեւել Մոսկուայի սիրալիր յարաբերութիւնները Էնկիւրիի հետ:

Արդ, կը զգա՞ն անոնք պատասխանատուութիւնը որ կը ճնշէ իրենց ուսերուն: Այսպէս կամ այնպէս ժողովուրդ մը յանձնուած է իրենց: Որքան ալ նգնին Հայաստանը շէնցնել, գաղութներէն բազմութիւն տանիլ, ջրանցքը բանալ ու կայան կանգնել, թատրոն, օփերա հիմնել, այս բոլորը վաղանցուկ սպեղանիներ են՝ եթէ հիմնականը զանց առնուած է, եթէ չեն կրցած արժեցնել Մոսկուայի առջեւ այն հլու հնազանդութիւնը զոր հայ ժողովուրդը ցոյց կուտայ: Եթէ չեն կրցած անոր պաշտպանութիւնը ապահովել վտանգի մը պահուն:

Լուրերը որ ատեն ատեն մէջտեղ կուգան հեռու են յուսադրիչ ըլլալէ: Եւ որքան ալ մարդ չուզէ հաւատալ՝ դարձեալ մտատանջութիւնը ներսը կը կրծէ: Կ'ըսեն շշուկները, օրինակի համար, թէ Մոսկուան ի հարկին Թուրքիոյ պիտի զիջի Կովկասի պաշտպանութիւնը, եթէ ուրիշ ճակատէ մը յարձակում կրէ ինքը, այսինքն զայլին պիտի վստահի գառնուկը: Որքան ալ անհեթեթ ըլլայ լուրը ինքնին՝ առիթ մըն է որ հայ բոլշեւիկները աչալուրջ հսկեն, ու հայ ժողովուրդը իրենց ձեռքովը մատաղ չտան հեղ մըն ալ: Կ'ըսեն դարձեալ շշուկները թէ ռուս սպայակոյտը այնպէս է կազմած իր պաշտպանութեան գիծը թուրքեւռուս բարդութեան մը պարագային, որ Կովկասը, գոնէ Հայաստանի մասը դուրս կը թողու այդ գիծէն: Ի՞նչ կը խորհին հայ բոլշեւիկները նման վտանգի մը հաւանականութեան առջեւ: Շշուկը, կ'ըսենք, կրնայ չափազանցուած ըլլալ, բայց անշիկրնար մեզ չմտահոգել նոյն իսկ իր հաւանականութեամբը: Եթէ հայ բոլշեւիկները այնքան ուժ չունին խախտելու Մոսկուայի ռազմագիտական հաշիւները եւ անհնար դարձնելու նման դժբախտ հաւանականութիւն մը, խորհա՞ծ են գոնէ թէ ի՞նչ պիտի ընէ անպաշտպան ժողովուրդ մը խուժող վտանգին առջեւ:

Կը խորհի՞ն թէ հայ ժողովուրդը նման պահու մը, կրնայ միս մինակ մնալ, ու աւելին, շրջապատուած կասկածելի դրացիներով, որոնցմէ մէկը, Վրացին, սորված է դարպաս ընել տանկին, ու միւսը, Թաթարը, որ սրտատրոփ կը սպասէ թուրք մունետիկներու ձայնին:

Աւելի պարզ ըսենք. Հայաստանի ժողովուրդը, ինքը, նման պահու մը ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ ինքզինք պաշտպանելու, կամ գոնէ սուղ ծախելու իր կեանքը:

Ահա այս հարցումն է, որ պէտք է ցցուի ամէն մէկ Հայու մտքին մէջ, ամէն անգամ որ իր կասկածները հորիզոնի մթագնեն ու հորիզոնին վրայ կուտակուող զորշ ամպերը զգացնեն վաղուան սպառնալիքը:

Ու ամէնքը պէտք է գիտնան որ մէկ կռուան միայն ունինք.— հայրենի հողը, ու մէկ ապաւէն.— մայր զանգուածը որ կառչած է այդ հողին: Ան է որուն կը սպառնայ վտանգը, ու ան է որ իր կուրծքը պիտի ցցէ վտանգին: Ան է մեր յոյսերուն խարիսխը, ու ան պէտք է ըլլայ մեր գուրգուրանքին միակ առարկան: Ամէն ինչ անոր համար,— այս պէտք է ըլլայ գաղութներուն նշանաբանը, որովհետեւ առանց անոր եւ գաղութները չկան»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զրոյց

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԵՏ

═ • ═

«Խորհ. Հայաստան»ի խմբագիրը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Վահրամ Փափազեանի հետ, որ այսպէս կը յայտարարէ.

— Փետրուար 16ին Թէհրանի Փայաս թատրոնին մէջ ներկայացուցի, առաջին անգամ ըլլալով, Օթէլլօն: Ներկայացման ես կը մասնակցէի ֆրանսերէն լեզուով: Ներկայ էին պարսիկ կառավարութեան անդամները:

Օթէլլօն առաջին անգամ պարսկերէնի թարգմանուած է, այս տարի, Նասրիոլմուլքի կողմէ: Ներկայիս եռանդ ցոյց կը տրուի թարգմանելու համար Շէյքսփիրի եւ Մոլիէրի գլխաւոր աշխատութիւնները:

Թէհրանի մէջ ինծի ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին թուրք եւ ռուս դեսպանատուներէն: Պարսիկ կրթական նախարարը հրաւիրեց զիս մասնակցելու Ֆերդուսիի մահուան հազարամեակի տօնակատարութիւններուն: Այդ տօնակատարութեանց շրջանին Թէհրանի մէջ պիտի ներկայացուի պարսիկ բանաստեղծ Սայիդ Նաֆէսի բանաստեղծական թատերագութիւնը, նիւթը առնուած Ֆերդուսիի կեանքէն: Բեմադրութիւնը յանձնուած է ինծի, բեմական յարդարումը՝ նկարիչ Մ. Արուտչեանի:

Այս խաղը թարգմանուած է նաեւ ֆրանսերէնի: Ֆերդուսիի դերը պիտի կատարեմ ես, խաղալով ֆրանսերէն: Առաջին ներկայացումը Թէհրանի մէջ տրուելէ յետոյ, երկրորդ ներկայացումը պիտի տրուի մեծ բանաստեղծին ծննդավայրին մէջ, Թուս: Իմ տրամադրութեանս տակ դրուած են Ֆերդուսիի դարաշրջանին յատուկ բոլոր նիւթերը, որպէսզի ճիշդ եւ հարուստ բեմադրեմ «Ֆիրդուս»ին:

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱԽՈՒՄԲԵՐ

═ • ═

Հայաստանի հանքախուզութեան վարչութիւնը, ուսումնասիրութեան համար, գիտական արշաւախումբեր ղրկած է հետեւեալ վայրերը.—

Ստեփանաւանի շրջան, ուր կ'ուսումնասիրուին ծծմբատի հանքերը, Պրիվոլնի գիւղին հողերը, ուր երեւան հանուած են պղինձի երակներ:

Ալլահվերդիի շրջան, Լալվար–Լէջանի շրջակայքը, ուր կ'ուսումնասիրուին պղինձի եւ այլ հանքեր:

Մեղրիի շրջան, Փիրդօուդանի շրջակայքը, ուր կ'ուսումնասիրուին պղինձի եւ արճճաքարի հանքերը:

Մասնաւոր արշաւախումբեր կ'ուսումնասիրեն Նախիջեւանի աղահանքերը եւ Քիւրախտանի գունաքարի հանքերը:

Ջրագիտական յանձնախումբ մը ուսումնասիրութիւն կը կատարէ Ելենովկայի շրջակայքը, Սեւանի ջրահոսանքին հետ կապուած հարցերու մասին:

Միաժամանակ հանքային ջուրերու քննութեան համար յանձնախումբ մը ղրկուած է Դիլիջանի շրջանը (Բլդանչայ) եւ Ախթալայի, Ուզունլարի մօտերը, ուր երեւան հանուած են հանքային ջուրի նոր երակներ:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

օօօօ

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Հայաստանի ճամբաներու վարչութիւնը զգալի չափով ընդարձակուած է ինքնաշարժի երթեւեկութեան յատուկ ճամբաներու ցանցը: Ներկայիս ինքնաշարժով հաղորդակցութեան ճամբաներ հաստատուած են Երեւանէն դէպի հետեւեալ վայրերը. — Դիլիջան, Բայազիդ, Ելենովկա, Ծաղկաձոր, Ախտա, Արարան, Բէշիշքէնդ, Ղամարլու, Աշտարակ, Վաղարշապատ:

Դարձեալ՝ ճամբաներ հաստատուած են Դիլիջան, – Աղստաֆա, Դիլիջան – Ղարաքիլիսա, Դիլիջան – Իջեւան, Ղարաքիլիսա – Ստեփանաւան, Ստեփանաւան – Վարանցովկա, Ստեփանաւան–Քոլագերան, Լէնինական – Բոգդանովկա, Դիլիջան –Կարմիր գիւղ:

Շուտով կը ստացուին տասը ինքնաշարժներ, որոնք պիտի յատկացուին Երեւան – Փաշալու, Երեւան – Գորիս, Երեւան–Մարտունի գիծերուն հաղորդակցութեան:

Հայաստանի ճամբաներու վարչութեան վիճակացոյցով, շրջաններու միջեւ կատարուած հաղորդակցութեան յատուկ ինքնաշարժներու օրական միջին վազքն է 2882 քիլոմէթր, իսկ այդ ինքնաշարժներով փոխադրուող ճամբորդներու թիւը, միջին հաշւով, 1274:

*** *Ռուսական ինքնաշարժներու վազքի մրցում մը կատարուեցաւ Կորքի քաղաքէն (Ռուսիա) Երեւան: Ինքնաշարժի վարիչները, Երեւանի մէջ, յայտարարեցին.—*

Հայաստան լծուած է ճանապարհաշինութեան: Եւ ամէն տուեալ ունի, Զուլաչայէն վերջ, դառնալու առաջինը ճանապարհաշինութեան մէջ:

Հայաստանի այն ճամբաները, ուրկից անցանք, մեր վրայ, ընդհանուր առմամբ լաւ տպաւորութիւն ձգեցին: Աղստաֆա – Երեւան խճուղին բաւական երկար տարածութեան վրայ հարթ, ուղիղ եւ գեղեցիկ է, սակայն տեղատեղ դեռ կան բաւական խորդուբորդութիւններ եւ քանդուած մասեր, որոնք պէտք է շինուին:

Ճանապարհաշինութեան ասպարէզին մէջ Հայաստանի խճուղիներու նուաճումներէն պէտք է համարել այն որ լայնցուած են եւ դեռ կը լայնցուին շրջապտոյտները, այսպէս դիւրացնելով ինքնաշարժներու արագ եւ անվնաս վազքը:

Հայաստանի ճանապարհաշինութեան ասպարէզին մէջ տեսնուած բացերէն յիշենք առայժմ երկու կէտ. — Նախ նշանացոյցերը եւ ուղեցոյցերը կը պակսին,— պէտք է մասնաւոր նշաններով ցոյց տալ քանի մը քայլ հեռուն գտնուած քարակոյտերը, գետերը, առուակները, վայրէջքը, վերելքը: Եւ յետոյ,— այս շատ կարեւոր է,— Հայաստան չունի ճամբու քարտէս:

ՀԱՅ ԵՌԱԳՈՅՆԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

»»» • «««

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»յին մէջ կը կարդանք.—

Արժանթինի եւ հայ ազգային տօներու երեք օրերուն՝ Մայիս 25 — 28, տեղական դրօշակի կողքին կը ծածանէր նաեւ Եռագոյնը շատ մը տուներու, խանութներու եւ հարային – ազգային շէնքերու վրայ:

Այս տարի առաջին անգամն է որ Օնսէի շարք մը վաճառականները Եռագոյն պարզած էին, ազգային հպարտութեամբ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ
ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Եթէ այդ բանն ըսէք կարգ մը եկեղեցականներու, անոնք կը վիրաւորուին: Չէ՞ք գիտեր այդ: Եթէ ըսէք ոմանց, խնդիր չէ թէ ո՛ր կրօնի հաւատացող կամ ո՛ր եկեղեցիի անդամ, թէ եկեղեցին այլ վայր մըն է, պետութիւնը այլ — թող անոնք իրենց սեփական գործով զբաղին — եթէ ըսէք կրօնաւէր ֆանատիկոսի մը, ինչպիսին է այս Տէմիրճեան անուն մարդը, եւ յետոյ Եպիսկոպոսը սպաննուէր, ան պիտի ըսէ որ ճշմարիտ է այդ, ինք նման խօսակցութիւն մը ունեցած է:

Մօղեան կ'ընդունի որ խօսակցութիւնը տեղի ունեցած է դրօշի դէպքին առթիւ: Ո՞րն է բնական բանը: Կը հաւատա՞նք այդ վկայութեան: Ատիկա այնպիսի տիպի վկայութիւն մը չէ, որ արդիւնք է կասկածելի մտքի մը:

Գալով դանակին, ատիկա հետաքրքրական բան մըն է: Դանակը գտնուեցաւ յետոյ, աթոռի մը վրայ, որ խորանին երդեհոնին մօտ էր:

Նկատեցէք թէ ինչպէս սուտ վկաներու խումբը ներս եկաւ եւ իրենց վկայութեամբ մեղքը դրին Լէյլէկեանի վրայ: Ո՞ւր էր Լէյլէկեանը: Կանգնած այստեղ (մատնանշելով): Ո՞ւր էր դանակը: Այստեղ (մատնանշելով): Եւ այն ատեն ես կը կարծեմ թէ շրջանային դատախազը պիտի ըսէր, Պ. գլխաւոր (երդուեալներուն) նայեցէք ու տեսէք թէ դանակը ո՛րքան հեռու է:

Եւ ես առի դանակը, եւ բռնեցի այս Տէմիրճեան անուն մարդը, եւ ցոյց տուի թէ եթէ դանակը տափակ ինկած էր անցքին մէջ, եւ եթէ մխուած էր անցքին մէջ, եւ եթէ մխուած չէր կողքին պատին մէջ, ան պէտք էր որ ժողովուրդի խրարանցումէն ու խառնաշփոթութենէն իր տեղէն շարժէր:

Այլ խօսքով, եթէ ես առնեմ ժիլէթ ածելիի շեղբ մը ու գետին նետեմ, ան կը փակչի գետնին: Բայց երբ առոր նման բան մըն է, կրնայ աքացիով տեղէն քշուիլ, միջանցքի երկայնքին ի վար, շարժող ու հրմշտկող ոտքերուն կողմէ, այնպէս չէ՞: Ի՞նչ ըսին: Ան դանակը կը գնէ այստեղ: Եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած կռիւին ինչպէս նկարագրուած է — եւ որուն մասնակցած են ութ, տասը, տասներկու անձեր եւ սպանութեան հետեւող յուզումին ընթացքին, այդ մարդիկը կրնային ըսել թէ՝ այս իրենք տեսած էին Լէյլէկեանի այստեղ կանգնիլը եւ դանակ մը անկէ կէս ոտք անդին: Ատիկա բացարձակապէս անկարելի է, թէեւ կը բնորոշէ արեւելեան միտքը:

Արթուր Թրէյն, նախկին դատախազի օգնական մը, շատ հետաքրքրական պատմութիւն մը կ'ընէ այսպիսի դէպքի մը մասին, որ տեղի ունեցաւ տասը մարդ առնող սենեակի մը մէջ, ուր 25 անձեր կը գտնուէին: Անոնք խօսքի կը բռնուին: Կը տեսնեն դանակը: Ահռելի ոճիր մըն է:

Խօսեցէք ո եւ է ջղաբանի կամ հոգեբանի հետ եւ անոնք հաւանաբար պիտի ըսեն ձեզի թէ՝ ամէնէն զօրաւոր մտային հակազդեցութիւնը, որուն անոնք հանդիպած են, կրօնական է, երբ ան կը սխալի, սխալ կամ չիտակ ամենամեծ ուժն է աշխարհի վրայ:

Կրնաք երեւակայել մարդ մը կրօնական աղանդի մը պաշտամունքի ժամանակ: Հոգ չէ թէ դուք կը հաւատաք անոնց կամ ոչ, անհաւատ էք թէ չգիտական: Դրէք ինքզինքնիդ այդ դիրքին մէջ: Եւ անոնք կը տեսնեն իրենց եկեղեցիի պետը՝ կրօնապետական զգեստներով, ցուպը ձախ ձեռքին իսկ խաչը աջին, եւ ան կը քալէ անցքէն ի վար ու կը խողխողուի ոճրագործի մը կողմէ: Անոնց միտքը կը գործէ՞ այդպէս:

Անոնք կը մտածեն որ յուլիսին արքեպիսկոպոսը մերժեց խօսիլ Շիքակոյի մէջ դրօշակի ներկայութեան, Դաշնակցական մամուլը յարձակեցաւ անոր վրայ ու քննադատեց զայն: Անոր վրայ յարձակում գործուեցաւ Ուսթրի եւ այլ վայրերու մէջ: Դաշնակցականները այնտեղ են եւ մեծ թիւով: Ուրեմն, Աստուած օգնէ Դաշնակցականներուն:

Այդպէս կը տրամաբանեն անոնք եւ կը հաւատան: Եւ անոնք ճամբայ ելած են այն ենթադրութեամբ թէ՝ Դաշնակցականները զարկին եպիսկոպոսը: Եւ եթէ խօսիս այդ մարդոց — մենք գիտենք:

Ինչո՞ւ չկանչեցին Կարապետեան եպիսկոպոսը: Ան այդ թափօրին մէջ էր: Ինչո՞ւ չկանչեցին Կարապետեան եպիսկոպոսը: Չեմ գիտեր թէ՝ այդ թափօրին մէջ Կարապետեան արքեպիսկոպոսը ճիշդ առջե՞ւն էր թէ թափօրին գլուխն էր, բայց, ինչո՞ւ չկանչեցին: Ես կը կարծեմ թէ մենք պիտի իմանայինք ճշմարտութիւնը:

Դուք պիտի ըսէք, լաւ, դուք ինչո՞ւ չկանչեցիք: Մենք չկանչեցինք, որովհետեւ մենք այսպիսի իրաւասութիւն չունինք:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Տէր դատաւոր, ես կ'առարկեմ այդ յայտարարութեան դէմ թէ պաշտպան փաստաբանը վկայ կոչելու իրաւասութիւն եւ ուժ չունի: Ես կ'առարկեմ երդուեալներու առջեւ կատարուած սխալ ներկայացման դէմ:

ԴԱՏԱՒՈՐ.— Ո եւ է մէկ կողմը կրնայ վկայ մը կոչել, եթէ ուզէ:

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Նկատողութի՞ւն մըն է այս: Թող պատասխանէ իմ պատճառաբանութեան երբ ինք խօսի:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Գիտեմ, բայց չեմ կրնար թոյլ տալ, որ դուք խաբէք երդուեալները, ինչ որ գիտէք:

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Դուք իրաւունք չունիք այդ ըսելու: Ես կը կարծեմ թէ շրջանային դատախազը իրաւունք չունի ըսելու թէ ես իրաւունք չունիմ խաբելու ճիւրի մը:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Ես ըսի այդ:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Դուք պէտք չէ ըսէք այդ, Պ. շրջանային դատախազ:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Իմ բառս...

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Հետեւինք ձեր հրահանգներուն:

Պ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Իմ բառս այն էր թէ նախկին դատախազի օգնական մը եւ փորձառու իրաւագէտ մը պէտք չէ ըսէ ճիւրիի թէ՝ մենք չկանչեցինք եպիսկոպոսը, որովհետեւ այդպիսի իրաւասութիւն չունէին:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Պարոններ, այժմ ես կ'ըսեմ ձեզի որ, օրէնքն այն է թէ՝ եթէ Պ. Շէրիտըն փափաքէր կանչել Կարապետեան եպիսկոպոսը, կրնար կանչել: Եթէ դատախազը ուզէր կանչել զայն, կրնար կանչել: Իւրաքանչիւրն ալ նոյն իրաւունքն ունի վկայութեան կանչելու մէկը: Ուստի, ըսել թէ իրենք չէին կրնար կանչել զայն, շիտակ չէ:

(8)

(Շար.)

ւելումը մտահոգութիւն չի պատճառեր, որովհետեւ այս տարի յուլիսին գործազուրկներու թիւը 316,000 պակաս էր, բաղդատելով անցեալ տարուան յուլիսի թիւին հետ։

«Անգո՞րծ ես, զինուոր եղիր»

Ինչպէս գրած էինք, Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը որոշած է 50,000 հոգի աւելցնել բանակին թիւը, ինչ որ կը նշանակէ 35 միլիոն տոլարի բացառիկ ծախք մը։ Նոր զինուորները պիտի ճարուին գործազուրկներէն։ Ուրեմն, փոխանակ նպաստ ստանալու, զինուոր պիտի երթան։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշան սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ. —

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից». — Յ. Զաւրեան, «Սայեաթ Նովա». — Զօր. Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները». — Ա. Խոնդկարեան, «Սոցիալական Հանր. Հայաստանում». — Սամսոն, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում». — Պրոֆ. Զ. Աւալով, «Բաթումի խորհրդաժողովը». — «Պարսկաստանի սահմանչնելը Հաշտ. վեհաժողովից». — ԱՆՑԵԱԼԷ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան եւ այլք). — Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն). — Գիրք եւ Մամուլ. — Գրախօսական. — Յաւելուած, Վ. Եպ. Մանկունի. — Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը. — Նկարներ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

ՎԷՄ'ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով. —

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton:** 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ
Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրութեամբ, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու։ Ժամադրութեան համար գրել՝
88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ
Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն. խիստ նպաստաւոր պայմաններով։
Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։
Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր։
Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։
Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ։
Ուղղակի հասցէ՝
179, Rue de Vaugirard - Paris (15)
Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ։
Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊՕՄՕՆԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ, ԻԴՆՈՅԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ
Trois Lucs, Travers du Roi de Pique, Villa «La Nisou»
Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ
Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ
Կը մասնակցի Զ. Ո. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ)։ Օրիորդներ՝ Ա. Սահակեան եւ Արիստակէսեան (պար)։
Օր. Տէրտէրեան եւ Պ. Ս. Պօղոսեան կը ներկայացնեն ՉՈՐՍ ՍԱԼՕՐՆԵՐԸ
Կը ներկայացուի «ՊԱՇՏՕՆԸ Է ԽՈՒՄԲԱԼ» Սէն Լուի ընկերներուն կողմէ։
Հաղորդակց. միջոց. — Ալէ Լէօն կամպէթայէն առնել 7 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ։
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Այս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ,ՄՕՏ
Գեղարուեստական բաժին. — երգ, պար եւ արտասանութիւն։
Կը նուագէ Թառխստ ՌՈՒԲԷՆ։
Հաղորդակց. միջոց. — Առնել շոգեկառք Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն։
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ԽԱԺԱԿ» Ակումբին մէջ
Լիոնէն հրաւիրուած է Պ. ՔՐՔՃԵԱՆ իր ճազով։
Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Մուտքը ազատ է։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)
Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ, — տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։
“ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է
Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.։
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծաքթիր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ
ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ
Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ **Glacière 15 – 70**

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ
ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏՐԼՈՒԻԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ
եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան։
Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի։

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1 էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)։ Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ Salle à manger ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée։ Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով balconով եւ Caveով։ Կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, chauffage Central։ Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։
Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր։
Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Էքպէրեանի՝ տեղւոյն վրայ կամ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris 19.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»
ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ
Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք։
Դիմել. — H. Zartarian, 126. Ave. Simon Bolivar, Paris (19).
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինաւոր միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանիի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։
143, Rue Saint Martin, PARIS
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթանները ... տր կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ.
Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ (43, Րիւ Մատամ Քիւրի)։ Օրակարգ՝ Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, հրաժարում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալի, Մէթրօ Մէզօն Պլանշի քովի սրճարանը։ Օրակարգ. — Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈԼՈՆՊ, Փաթուկ. — 35։
ԺԻՒՎԻԶԻ, Յ. Ս. — 35։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ. — 165։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ. — 145։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գ. — 70։
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զար. — 35։
ՎԻՐՕՖԼԷՅ, Պ. Օ. — 105։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ա. Գ. — 35։
ՄԷՕՏՕՆ, Բար. — 50։
ՊԱՐԻ, Վ. Փ. — 100։
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. — 44։
ԼԱՆՆԵՍԹԻՐ, Կ. Ա. — 35։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ. — 35։
ՊԱՐ ԼԱ ՊԱՍՔ, Մ. Վ. — 70։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիփ. — 50։
ՌՕՄԱՆ, Գործ. — 92.50։
ՊԱՍՐԱ, Ս. Թ. — 240։
ՆԻՍ, Նահ. — 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ազատ. — 220։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Կը խնդրուի որ վերոյիշեալ հարցին մասին տեղեկութիւն ունեցողները դիմեն Սկոտլընտ Եարտի ընդհանուր ոստիկանութեան կամ որ եւ է ոստիկանատուն։

Ճէնիսըն երկու անգամ, երեք անգամ կարդաց այդ լուրը. մէկ բան գլխաւորաբար իր ուշադրութիւնը գրաւեց — «այս մասին ոստիկանութեանց ճշգրիտ տեղեկութիւն տուողին 5000 ոսկի պարգեւ կը խոստանանք»։

Ինք, միմիայն ինքն էր որ կրնար այդ տեղեկութիւնը տալ։ Բայց արդէն իսկ գրպանին մէջ ունէր հազար ոսկի զոր ստացած էր Լէյտի Զիլէն եւ շուտով պիտի ստանար երկրորդ հազարնոցը։ Խորհեցաւ. — Ո՞րն էր ամէնէն կթան կովը — Լէյտի Զի՞լը որ կրնն էր չափէն աւելի հարուստ՝ բազմաթիւ միլիոններու տէր մարդու մը եւ բացայայտ պատճառներ ունէր որպէսզի իր անունը չյիշատակուի այս գործին, թէ երկաթապատում անունով ամերիկեան ընկերութիւնը։ Եթէ ոստիկանութեան դիմէր հինգ հազար ոսկիի պարգեւը ստանալու ակնկալութեամբ, ի վիճակի էր բաւականաչափ տեղեկութիւն տալու, բայց ընկերութիւնը կամ անոր ներկայացուցիչը որ այժմ Ատլանտեանի վրայ էր, պիտի գոհանայի՞ն իր տեղեկութիւնով։ Որովհետեւ ինք կարգ մը բաներ գիտէր, բայց ամէն բան չէր գիտեր վերջապէս. սեւ բախտ... գիտէր թէ Ալֆրէտ Ճէքին ժամը 10էն 10.30 Լէյտի Զիլին հետ գինետունն էր, բայց ո՞ւր էր ան 10.30էն 11.30... եթէ այդ ալ գիտնար...

Ճէնիսընի ուղեկիցներէն մէկը լրագիրը վար դրաւ եւ քարեկամին դառնալով ըսաւ.

— Նշանաւոր բան եղաւ այս Քարթրայթ Կարտընսի խնդիրը, ամերիկեան ընկերութիւնը չափազանց շատ հազրցուած պէտք է ըլլայ լուծումով... Հինգ հազար ոսկիի պարգեւը մեծ գումար է տեղեկութիւն ունեցողը երեւան հանելու համար...

— Կասկածելի է, գիտել տուաւ միւսը. եթէ Ճէքինը թունաւորուեցաւ — սպաննուեցաւ — հեռագրին մէջ յիշուած պատճառին համար, ոճիրը այնպէս մը գործուած ըլլալու է որ միայն մեղսակիցները գիտեն...

— Այդպէս է, բայց հարկաւ տեղ մըն էր այդ ժամուն, Լոնտոն էր. հարցաքննութեան մանրամասնութիւնները կարդացի որովհետեւ շատ հետաքրքրական գործ մըն է։ Ալֆրէտ Ճէքին, համաձայն պանդոկին ծառային վկայութեան, ծխարանէն կը մեկնի ժամը տասնէն անմիջապէս առաջ. ոչ ոք կը տեսնէ զինքը այլեւս ու մէկ ժամ քառասունը հինգ վայրկեան վերջը յանկարծամահ կ'ըլլայ, հարկաւ այդ միջոցին տեղ մըն էր...

— Ես ալ կարդացի այդ վկայութիւնը, ծառան կ'ըսէ թէ Ճէքին ծխարանէն դուրս ելաւ, չըսեր թէ պանդոկէն դուրս ելաւ. կրնայ ըլլալ որ գացած ըլլայ պանդոկին մէկ ուրիշ բաժինը ուր ժամադրութիւն ունէր մէկու մը հետ, ոստիկանութիւնը ինչո՞ւ այդ մասին քննութիւն չի կատարեր...

— Կարելի է ըրած են, ամէն պարագայի մէջ յայտնի է թէ անիկա պանդոկէն մեկնած էր եւ, համաձայն առնոր մահը տեսնող վկային, ողջ առողջ կը քալէր՝ կէս գիշերէն անմիջապէս առաջ... ոչ, կարծեմ ծխարանէն մեկնելէ վերջ, պանդոկէն ալ մեկնած է, ընկերութիւնը մասը բուն վէրքին վրայ դրած է — ո՞ւր էր եւ որո՞ւ հետ էր ան այդ գիշերը ժամը 10էն 11.45, այդ կէտը պէտք ճշդել...

— Յաջորդ հարցաքննութեան աւելի լուսաբանութիւններ պիտի տրուին. ե՞րբ է յաջորդը, մօտ օրէն կարծեմ, այնպէս չէ՞...

— Արդէն տեղի ունեցեր է երէկ, թերթին մէջն է. կարեւոր նորութիւն մը չկայ, միայն թէ մասնագէտները համոզուած են եղեր որ անիկա թունաւորուած էր, բայց չեն գիտեր թէ ինչ տեսակ թոյնով. նորէն յետաձգեր են...

Ճէնիսըն լրագրին վրայ նայեցաւ։ Բոլորովին մոռցեր էր այդ հարցաքննութիւնը որուն այնքան ներկայ ըլլալ կ'ուզէր։ Բայց մեծ բան մը չէր կորսնցուցած. շատ կարճ տեւած էր ան։ Ներքին նախարարութեան քիմիագէտը զանազան տեսութիւնները պարզած էր եւ յայտներ էր թէ ինք եւ իր պաշտօնակիցները համոզուած էին թէ Ալֆրէտ Ճէքին մեռած էր թունաւորման հետեւանքով, թէեւ ի վիճակի չէին տակաւին ճշդելու թոյնին տեսակը։

— Կէտ մը կայ որուն մասին կասկած չի կրնար ըլլալ, ըսաւ Ճէնիսընի ուղեկիցներէն այն մէկը որ դեռ նոր կը կարդար հարցաքննութիւնը, Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորող անձը սովորական ոճրագործ չէ, այս տեսակ գործերու հմուտ մէկն է. կը տեսնէք որ նախարարութեան մասնագէտն անգամ որ գիտութենէն կը ճառէ, շուարած է, շուարած են նաեւ անոր ընկերները, այլապէս պիտի ըսէին թէ ինչ թոյն գործածուած էր...

— Թոյն մը որուն յատկութիւնները եւ հետեւանքներուն ծանօթ չեն, գիտել տուաւ միւսը, կրնամ ըսել որ շատ մը թոյներ կան որոնց մասին մեր բժիշկները գաղափար անգամ չունին... վերջապէս շատ զարմանալի խնդիր մըն է, անշուշտ կայ մէկը Լոնտոնի մէջ որ Ալֆրէտ Ճէքինին հանդիպած է այդ իրիկունը ժամը 10էն 11.45, անշուշտ կայ...

Ճէնիսըն մտիկ ըրաւ այդ երկուքին խօսակցութիւնը եւ խորհեցաւ թէ ինչ պիտի ըսէին անոնք եթէ պատմէր իր գիտցածները։ Անոնց աչքին մեծ մը վարպետ մէկը երեւալու փորձութեան կրնար ենթարկուիլ հիմա, բայց գիտակցութիւնը ... ըսաւ զսպեց ինքզինքը. լռութիւնը գաղտնապահութիւնը հարստութիւն կը նշանակէր այժմ, ... նշանակէր երկրորդ հազարնոց մը։ Նաեւ իր անկիւնը եւ ... մօտին ծրագիրներ կազմեց. ու երբ շոգեկառքը Լոնտոնի կայարանը մտաւ, արդէն որոշած էր թէ իր ապագայ եւ թէ ... միջական ուղեգիծը։

Անշուշտ ամերիկեան ընկերութեան հեռագիրը ամէն ինչ յեղաշրջած ... հիմա. կամ անոնց հինգ հազարը ... պիտի առնէր եւ կամ պիտի ... Լէյտի Զիլի հազարնոցով։

Ամէնէն զգոյշ ու վարպետ մարդ ... իսկ կրայ երբեմն մոռնալ պզտիկ ... մը՝ իր դաւերուն մէջ ու Ճէնիսըն ... հակառակ իր խորամանկութեան, ... լորովին մոռցաւ կարեւոր խնդիր մը ...

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 11 Aout 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2570 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՕՍՄԱՆԼԸ ԹԱՎՇԱՆԸ...»

Քէմալականութիւնը կը շարունակէ կամաց – կամաց, առանց ակներեւ բռնութեան ու աղմուկի, գերազանցապէս «օրինական» ճամբաներով մարել Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց վերջին մնացորդներուն մուխը:

«Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթացան Տեղաւորման օրէնքին, ամենալայն լուսաբանութիւններով:

Կարդացին, նաեւ, օրէնքին բնագիրը, որ երկսայրի սուրի մը պէս կախուած է բոլոր ոչ–Թուրք տարրերու գլխուն: Այսօր Քիւրտերն ու Հրեաները, վաղը Հայերն ու Յոյները, — ո՞վ է բռնած իրենց օձիքէն:

Ահաւասիկ լախտ մը եւս, միշտ «օրինաւոր»:

Վերջերս հաստատուեցաւ նոր օրէնք մը, որ շահատուրքի կ'ենթարկէ նաեւ մասնաւոր դպրոցները:

Կառավարութիւնը գիտէր թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէր այս բացատրութեամբ — «մասնաւոր դպրոց»:

Աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, մասնաւոր դպրոցը անհատական հաստատութիւն մըն է, «ուսում ջամբելու» եւ դրամ վաստկելու համար:

Թուրքիոյ մէջ ալ կան մասնաւոր՝ անհատական դպրոցներ, հանրային դպրոցներու կողքին:

Բայց, Թուրքիոյ մէջ «մասնաւոր» դպրոցներ են նաեւ փոքրամասնութեանց ազգային կրթարանները: Ուրիշ խօսքով՝ անոնք չեն կրնար վայելել բուն թրքական՝ պետական դպրոցներու առաւելութիւնները:

Քէմալականութիւնը ջնջեց նախկին բոլոր առանձնաշնորհները: Ցեղին ոչ – Թուրք դպրոցը ենթակայ է կրթական գործավարութեան, որ ոչ Ուսումն. Խորհուրդ կը ճանչնայ, ոչ հոգաբարձութիւն, ոչ Թաղ. Խորհուրդ, ոչ ալ Պատրիարքարան:

Կրթական գործավարութիւնը իբրեւ տէր–տիրական՝ այդ հաստատութիւնները կը վարէ լիազօր տեսուչներով եւ յատկապէս նշանակուած Թուրք ուսուցիչներով, որոնց թոշակներն ալ դուք պիտի վճարէք:

Աշխարհի որ եւ է մէկ մասին մէջ, այս պայմաններուն տակ գտնուած դպրոցները կարելի՞ էր համարել մասնաւոր, ուրիշ խօսքով՝ անհատական:

Ոչ,— կ'ըսէ տարրական տրամաբանութիւնը:

Այո՛,— կը պատասխանէ թրքական իմաստութիւնը: «Ձեր հաստատութեան անունը դպրոց ըլլայ թէ խանութ, մեզի համար միեւնոյնն է. քանի որ նոյնութեամբ չէք ընդունիր պետութեան կրթական ծրագիր – կանոնագիրը, պարտաւոր էք շահատուրք վճարել»:

Երբ մէջտեղ դրուեցաւ տուրքերու նոր օրէնքը, որ շահատուրքի կ'ենթարկէր մասնաւոր դպրոցներն ալ, բարեմիտներ կարծեցին թէ այդ պայմանը կապ չունի փոքրամասնութեանց դպրոցներուն հետ, քանի որ բոլորն ալ ենթակայ են կրթական գործավարութեան եւ անոր տնօրինութեանց:

Երկար չտեւեց այդ միամտութիւնը:

Ահա կրթական գործավարութիւնը ինքն է որ կ'արթնցնէ քնացողները.

— «Քանի որ օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցները ընդունած չեն պաշտօնական ծրագիրն ու կանոնագիրը եւ իրենց յատուկ կրթական ծրագիր ու կանոնագիր ունին, հետեւաբար»...

Հետեւաբար,— ցնծացէք: Ուրիշ խօսքով, կա՛մ վերէն վար կը թրքացնէք ծրագիր – կանոնագիր, եւ կամ դուռները կը գոցէք:

Խօսելով միայն հայկական դպրոցներու մասին, այդ ո՞ր հաստատութիւնն է որ պիտի կրնայ ե՛ւ սովորական ծախքերը հոգալ, ե՛ւ կառավարութեան նշանակած Թուրք ուսուցիչներուն թոշակները վճարել ճիշդ օրին, ե՛ւ շահատուրք տալ:

Ամէնէն բախտաւորը, Բերայի Էսաեանը, տարին քանի մը հազար ոսկի բաց ունի, սովորական վիճակի մէջ: Այժմ շահատուրք ալ կը պահանջեն,— տարեկան 8000 ոսկի:

Գում Գափուի Մայր վարժարանէն պահանջեր են 3000 ոսկի:

Երբ այս է պարագան երկու ծանօթ կրթարաններու համար, կրնաք երեւակայել միւսներուն վիճակը:

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը գտած է նաեւ դաւադիր ձեռքեր, Ղալաթիոյ եկեղեցին եւ Կեդր. վարժարանը Պատրիարքարանէն բաժնելու համար:

Գրած էինք թէ ի՛նչ դէպքեր պատահեցան, այդ առթիւ:

Դաւադիրները բռնութեան դիմեցին: Ոստիկան եւ զօրք կանչեցին: Խնամատարութիւնը բողոքեց: Բերայի կառավարութիւնը անուշ – անուշ քնացուց: Եւ առաւ մը փոխանակ վերահաստատելու Պատրիարքարանի կամ Խնամատարութեան իրաւասութիւնը, երկու հոգի նշանակեց իբրեւ աւանդապահ, մինչեւ նոր ընտրութիւն:

Արդ, աւանդապահներէն մէկը բուն իսկ դաւադիրներուն պարագլուխն է, որ պաշտօնի սկսած օրէն մուտքի եւ ելքի հաշիւները կը պահէ... իր ծոցի տետրակին մէջ:

Մնացեալը որ եւ է լուսաբանութեան չի կարօտիր:

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ կրթական տեսուչը Էնգիւրի գացեր է, լայն խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար փոքրամասնութեանց դպրոցներու մասին:

Լուրը կ'ըսէ,— այս տարի առաւել մը աւելի կարեւորութիւն պիտի տրուի փոքրամասնութեանց դպրոցներուն եւ հիմնական փոփոխութիւններ պիտի կատարուին ուսուցչական կազմին մէջ:

Այս ալ չի կարօտիր ո՛ր եւ է լուսաբանութեան:

Թուրքերը հաւատարիմ են պապերու աւանդութեան.

—«Օսմանլը թավշանը արապա իլէ ավլար»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՆ ԱԼ

Շահատուրքի ենթակայ կը համարուին

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ Քէմալականութիւնը որոշած է սնանկութեան դատապարտել փոքրամասնութեանց դպրոցները.—

Գումգափուի Մայր վարժարանի, Կէտիկ Փաշայի Մեսրոպեան դպրոցի եւ շրջակայ թաղերու վարժարաններուն տնօրէնները բացատրագրերով դիմած էին Գումգափուի ելմտական մասնաճիւղին, յայտնելով թէ իրենց դպրոցները ոչ թէ շահատուրքի նոր օրէնքին մէջ յիշուած «մասնաւոր» կրթարաններ են, այլ փոքրամասնութեանց վարժարաններ, որով շահու նպատակով հիմնուած չեն, այլ թաղին աղքատ տղոց պարտաւորիչ նախակրթութիւն մը տալու համար, եւ հետեւաբար ենթակայ չեն տուրքի: Արդէն ամէն տարի բացով կը գոցեն իրենց պիւտճէները, ու նոյնիսկ Կրթական տնօրէնութիւնը ամէն տարի նպաստ կը յատկացնէ՝ այդ բացը մասամբ փակելու համար:

Այս անգամ, Գումգափուի ելմտական մասնաճիւղը յիշեալ վարժարաններուն ուղղած է պաշտօնագիր մը՝ որով վարժարաններու տնօրէնութեանց կողմէ ներկայացուած բացատրագրերուն առթիւ Կրթական գործավարութեան եղած հարցման պատասխանը կը հաղորդէ: Համաձայն Կրթական գործավարութեան պատասխանին, նկատելով որ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարանները ընդունած չեն պաշտօնական ծրագիրը ու կանոնագիրը, եւ իրենց յատուկ կրթական ծրագիր ու կանոնագիր ունին, հետեւաբար շահատուրքի նոր օրէնքով այդ տուրքին ենթակայ պիտի ըլլան:

⁂ Մայր վարժարանի շէնքին տարեկան զուտ հասոյթը 3000 ոսկիէ աւելի գնահատուած ըլլալով, Մայր վարժարանը տեսրակ բանելու ենթակայ պիտի ըլլայ եւ հետեւաբար «պէյաննամէ» տալու պարտաւոր:

Վրդովում օտար բանուորներու դէմ

»»»··«««

66 լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս կը հանուին

Խաքարփէլի հանքերուն մէջ պատահած դէպքին առթիւ, 66 լեհ բանուորներ իրենց ընտանիքներով սահմանէն դուրս պիտի հանուին յառաջիկայ շաբթու: Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց լեհական գաղութին մէջ, եւ կը վախցուի նոր դէպքերէ: Այս հանքագործները զաւակներն են այն Լեհերուն որոնք Ֆրանսա փոխադրուեցան պատերազմէն անմիջապէս վերջը, մեռած Ֆրանսացիներուն տեղը բռնելու համար:

Անոնք իրենց կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած են Ֆրանսայի մէջ, եւ շատերը ամուսնացած Ֆրանսուհիներու հետ: Այնպէս որ, այժմ կսկծալի վիճակի մը մատնուած են: Երբ կը հարցնէին թէ ինչո՛ւ այդ յիմարութիւնը գործեցին, 38 ժամ հանքին խորը պահելով 14 Ֆրանսացիներ, պարագլուխներէն մէկը պատասխանեց.

— Մեր արդար իրաւունքն էր: Ինչո՞ւ վտարեցին մեր երկու ընկերները: Ֆրանսան հոս բերաւ մեզ, եւ հիմա պէտք է պահէ:

Դէպքը շատ աւելի խոր պատճառներ ունի: Ինչպէս բսինք, հարիւրաւոր լեհ հանքագործներ Ֆրանսայի հիւսիսային շրջանը փոխադրուեցան պատերազմէն անմիջապէս վերջը: Անոնք իրենց կիներն ու երախաներն ալ բերին եւ տեղաւորուեցան տեւականապէս: Այժմ իրենց զաւակները մեծցած ըլլալով, կ'աշխատին նոյն հանքերուն մէջ, բայց Ֆրանսացիներու տղաքն ալ մեծցած են, եւ հարիւրաւոր երիտասարդներ գործ կը փնտռեն: Ուրեմն, մինչ Լեհերն ու իրենց զաւակները կանոնաւոր աշխատանք ունին, Ֆրանսացիները նպաստով կ'ապրին: Այս կացութիւնը խոր դառնութիւն պատճառած է ամբողջ Փա տը Քալէի շրջանին մէջ եւ կը վախցուի զանազան ընդհարումներէ:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց վեց Լեհեր, ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը:

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի մեծ թիւով Լեհեր պիտի արտաքսուին, մինչեւ 80–100: Մեծ մասին հրամանագիրը եղած է: Անոնք չեն ուզեր համակերպիլ կամ հետեւեալ պայմանները կը դնեն.—Ձրի ճամբորդութիւն մինչեւ Լեհաստան, իրենց բեռներով, մարդ գլուխ 300 ֆրանք հատուցում եւ գործազրկութեան վկայական մը որպէսզի կարենան նպաստ ստանալ իրենց երկրին մէջ, արձակում ձերբակալուած Լեհերու:

Մասնաւոր վակոններ պատրաստուած են, որպէսզի արտաքսուած բանուորները եւ իրենց ընտանիքները հեռանան: Լեհ բանուորները ժողով գումարելով, բողոքեցին եղած խտութեանց դէմ:

⁂ Նախկին պատերազմիկներու Ազգ. Միութիւնը իր գայրոյթը յայտնելով «օտարածին բանուորներու գարշելի բռնութեան առթիւ», ուժգնօրէն կը բողոքէ որ ֆրանսացի բանուորները պէտք եղածին չափ չեն պաշտպանուած օտար բանուորներուն դէմ: Եւ կը պահանջէ կառավարութենէն «վերջ տալ բազմաթիւ ֆրանսացի բանուորներու գործազրկութեան գայթակղութեան, մինչ օտարականները կը շարունակեն աշխատիլ, չարաչար գործածելով մեր հիւրընկալութիւնը: Եւ ուրիշներուն օրինակ ըլլալու համար, կը պահանջէ անմիջապէս արտաքսել այն օտար բանուորները որ պատասխանատու են Լափոբէսթի անթոյլատրելի դէպքերուն»:

Ֆրանսացի Աշխատաւորներու Միութիւնն ալ ժողով գումարելով, որոշեց խիստ գործունէութեան ձեռնարկել օտար աշխատաւորներու դէմ: Միութիւնը կ'ըսէ թէ Մանծոնի հաստատութեան իտալացի բանուորները իրենք իրենց թոյլ տուած են ծեծել իրենց այն ֆրանսացի ընկերները որ կը համարձակէին արժեցնել իրենց աշխատանքի իրաւունքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՏՆ ՈՒ ԻՐԱԿԸ

═ ● ═

« Յառաջ » երէկ հրատարակած էր խորհրդային գրագէտի մը, Իլիա Էրէնպուրկի դառն գանգատը՝ Ինտուրիստի խարդախութեանց դէմ:

Կարմիր գրագէտը կը պատմէր թէ խորհրդային գործակալութեան յատկապէս մարզուած առաջնորդ –թարգմանները ինչպէս կը խաբեն, կը մոլորեցնեն օտար շրջիկները, հաճելի տպաւորութիւն ձգելու համար:

Կը նկարագրէր թէ ինչ վարպետութեամբ կը ծածկուին թշուառութեան, աղտ ու կեղտի եւ բարբարոսութեան տեսարանները,— խանութներու առջեւ պոչ կապած բազմութիւնները, պարապ խանութները, ժողովուրդին կրած զրկանքները, մարդէ մարդ գործուած վայրագութիւնները, դժոխային գարշահոտութեամբ նաշարանները, բթամիտ պաշտօնեաները, զօրանոցի նմանող տուներու մէջ իրարու վրայ խռնուած երիտասարդ ամոլները, պառաւները, մանուկները եւայլն:

Կարդալով այս ամփոփումը — կ'արժէր գտնել եւ թարգմանել ամբողջ բնագիրը — միտքս ինկաւ մեր միութենար Հայաստանը՝ իր «յատկապէս մարզուած» մունետիկներով, Փարիզ, Պոսթըն կամ Գահիրէ նստած «առաջնորդ – թարգման»ներով, մինչ քանի մը օր Երեւան եւ էջմիածին մնացած եւ ինքնաշարժի մէջ բազմած, պաշտօնական պատիւներու եւ բարեխնա՛մ կառավարութեան հաւանութեան արժանացած շրջիկներով...

Ու մինչ կ'որոնայի անոնց պատմած հէքեաթներուն վրայ, խմբագրատունէն ներս մտաւ թռչուն մը Հայաստանէն: Եւ կարմի՛ր թռչուն մը:

— Խապրի՛կ մը մեր աշխարհէն, ճչացի:

— Ցետո՛յ, յետո՛յ, պատասխանեց թռչունը, գլուխը կախ եւ աչքերը մոլորուն:

Նոյն պահուն, ցրուիչը սեղանին վրայ նետեց Աթէնքի վերջին թղթաբերը:

Կը բանամ « Նոր Օր »ի ծրարը: Օգոստոս 2.— « Նոր տեղեկութիւններ Հայաստանէն »:

Ո՞վ է պատմողը:

Զմիւռնիացի Գրիգոր Մելքոնեան, 54 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւկի տէր, վարպետ կօշկակար, որ 1932ին երկրորդ կարաւանով գացեր է Հայաստան, ուր «ութ ամիս գիւղերու մէջ անօթի ծարաւ թափառելէ յետոյ», Պաթում գացած եւ հոն ապրած է մինչեւ մեկնումը:

Նորեկը — անկուսակցական — անձամբ գացեր է խմբագրատուն, խնդրելով որ նոյնութեամբ հրատարակեն իր պատմածները, «որպէսզի ժողովուրդը կարդայ եւ նոր խաբէութիւններու զոհ չերթայ»:

Ի՞նչ կը պատմէ: «Սուտ ու փուտ» բաներ.

— «Բ. կարաւանով ճամբայ ելանք, վեցերորդ օրը Պաթում հասանք. գաղթականները տեղաւորեցին մեծ յանկարի մը մէջ, ուր մնացինք հինգ օր, անօթի ծարաւ. մեզի տուին ցեխի պէս հաց եւ իբր ապուր տաք ջուր. ամէն իրիկուն երիտասարդ համայնավարներ յանկար կուգային եւ Դաշնակցութեան դէմ ճառ կը խօսէին:

Հինգերորդ օրը ճամբայ ելանք դէպի Հայաստան, հասանք Երեւան. ունեցած հագուստներս անօթուկի մը մէջ տեղաւորած էի: Երբ Երեւանի կայարանն իջանք, զարմանքով տեսայ որ անօթուկը պարպուած էր. երեւակայեցէք իմ վիճակս. ամբողջովին կողոպտուած էի. որո՞ւն դիմէի, ի՞նչ ընէի:

Երբ Երեւան հասանք, չտեսանք մէկը որ հետաքրքրուէր մեր վիճակով. ութ ժամ յետոյ, խումբ մը մարդիկ եկան եւ մեզ առաջնորդեցին ախոռները: Սոսկալի բան էր մեր վիճակը, պիտի պառկէինք ախոռներուն մէջ, տախտակներու վրայ, 48 ժամ սպասեցինք այս վիճակի մէջ, ժողովուրդը սկսաւ լալ, ողբ ու կոծ արձակել. ոչ հաց կայ, ոչ ուտելիք. երկու օր յետոյ միայն երկու պարկ հաց բերին, չուտուելիք հաց. օրերով անօթի մնացած գաղթականութիւնը սովալլուկ յարձակեցաւ հացին վրայ. յաջորդ օրը բոլորը հիւանդացան, տակէն արիւնահոսութիւն ունեցան:

Հաւատացէք իմ խօսքիս, կառավարութիւնը բնաւ չհետաքրքրուեցաւ մեզմով: Օրեր վերջ սկսանք մեր գլխուն ճարը նայիլ: Ես փոքրիկներս առնելով, գիւղերը գացի, հնակարկատութեամբ ապրելու համար: Գիւղացիները մեր վիճակին ցաւելով կ'ըսէին.

— Ինչո՞ւ խաբուեցաք, ինչո՞ւ եկաք այս դժոխք երկիրը»:

✕

Ափսո՛ս որ միջոց չունիմ երկու ամսուան համար Հայաստան ղրկելու Իլիա Էրէնպուրկը, որպէսզի գտնէր այս պատմութեան սուտն ու իրաւը: Այսինքն՝ լրացնէր զայն:

Իլիա Էրէնպուրկները աւելի խելացի են եւ անկեղծ, քան մեր «թուրիստ»ները, որոնք միայն իրենց խմած թէյն ու իրենց լսած «ախպէր ջան»ը կը յիշեն, մնացեալը ծախու հանելով...

Վ.Ա.Հ.

Ընդհանուր ներում Գերմանիոյ մէջ

Հինտէնպուրկի մահուան եւ նախագահ – վարչապետի պաշտօնին միացման առթիւ, Հիթլէր որոշեց ներում շնորհել քանի մը հազար բանտարկեալներու, քաղաքական թէ քրէական: Ներման հրամանագրին համաձայն, այն բոլոր անձերը որ բանտարկուած կամ կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ արգելափակուած են օգոստոս 2էն առաջ կատարուած քաղաքական մանր յանցանքներու համար, անմիջապէս ազատ պիտի արձակուին: Բացառութիւն կը կազմեն անոնք որ դաւադրած են պետութեան ապահովութեան դէմ, զաղտնիքներ մատնած կամ մահափորձեր կատարած են: Ազատ պիտի արձակուին նաեւ անոնք որոնց դատապարտութիւնը վեց ամիսէն աւելի կամ տուգանքը հազար մարքէն վեր չէ: Առ – կախ մնացած մանր – մունր դատերն ալ ներուած են:

Տարակոյս չկայ թէ այս ներումը կարգադրուած է ի նախատեսութիւն օգոստոս 19ի հանրաքուէին, որ պիտի վաւերացնէ Հիթլէրի նոր պաշտօնը, իբրեւ Առաջնորդ – վարչապետ Գերմանիոյ:

Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այդ հանրաքուէին համար: Առաջին ճառը պիտի խօսի Տոքթ. Կէօպլըս, իսկ Հիթլէր պիտի արտայայտուի օգոստոս 17ին, հրաւիրելով ժողովուրդը որ մէկ մարդու պէս կանգնի Առաջնորդի կողքին:

Մինչ այս պատրաստութիւնները կը տեսնուին, Գերմանիոյ տնտեսական շրջանակներուն մէջ մեծ մտահոգութիւն տիրէ նոր հունձքերու մասին: Հացահատիկի այս տարուան բերքը կը հաշուեն 11,540,000 թօն, այսինքն վերջին հինգ տարիներու միջինէն հարիւրին 28 պակաս: Անասուններու խոտն ալ վերջին տասը տարիներու միջինէն հարիւրին 20 պակաս պիտի ըլլայ: Զախողած է նաեւ գետնախնձորի հունձքը, ինչ որ աւելի կը սաստկացնէ տագ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

1. ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԵՒ ԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Անգլիացի ծանօթ լրագրող մը՝ Հարըլտ Նիքըլսըն գիրք մը հրատարակեց վերջերս Լորտ Քըրզընի մասին:

Հատորը՝ որուն մէկ փոքրիկ հատուածը արտատպուած էր «Յառաջ»ի մէջ, հրատարակութեան օրն իսկ, հանդուցեալ արտաքին նախարարին քաղաքական գործունէութեան նուիրուած ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը ըլլալով հանդերձ, չափազանց շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակէ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական անցուդարձերուն մասին:

Ներկայ յօդուածաշարքով պիտի ամփոփեմ գրքին այն մասերը որոնք առաւելապէս կապ ունին մեզի հետ եւ կը ցուցնեն թէ Եւրոպան ինչպէս կ՚ըմբռնէր Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական գործերը եւ ինչ ուղղութեան կը հետեւէր զինադադարէն մինչեւ Լօզանի անփառունակ դաշնագիրը:

Ուրեմն հետզհետէ պիտի ներկայացնեմ հետեւեալ գլխաւոր նիւթերը, մասնաւորաբար ծանրանալով այն խնդիրներուն վրայ որոնք ուղղակի կապ ունին մեր պատմութեան հետ.—

Ա.— Արեւելեան հարցը 1918էն 1919 — Թուրքիան — Քըրզըն հակառակ է Փոքր Ասիոյ բաժանման – Լոյտ Ճորճ չի մոռնար գաղտնի դաշնագիրները:

Բ.— Իզմիրի գրաւումը — Լոյտ Ճորճ յունասէր — Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ — Համիսլամական շարժումը — Միլլի շարժումը — Ֆրանսական եւ իտալական տեսակէտները — Ուիլսընի պարտութիւնը — Քէմալ կը գրաւէ Պոլիսը:

Գ.— Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի հանդէպ:

Դ.— Եգիպտական խնդիրը:

Ե.— Դիւանագիտութիւնը եւ խորհրդաժողովները:

Զ.— Գերմանական հատուցումները:

Է.— Նեղուցներու խնդիրը — Մ. Քէմալի սպառնալիքը — Մուտանիոյ դաշնագիրը — Լոյտ Ճորճի գայրոյթը, Ըսմէթի վերջնագիրը:

Ը.— Լօզանի առաջին խորհրդաժողովը — Քըրզըն կ՚աշխատի վերահաստատել Անգլիոյ հեղինակութիւնը եւ արգիլել ռուսեւթուրք համաձայնութիւնը — Մուսուլ — Թուրքիոյ լրբութիւնը – «Կա՛մ Ռուսիոյ հետ կամ մեզի հետ» կ՚ըսէ Քըրզըն Ըսմէթին— «Ձեզի հետ» կը պատասխանէ փաշան — Յաղթանակ:

Թ.— Լօզանի երկրորդ ժողովը:

Ժ.— Ինչպէ՞ս բաժնած էին Թուրքիան 1915ին, 1916ին, 1917ին:

ԺԱ.— Հայաստանի հոգատարութիւնը:

Ու նաեւ բազմաթիւ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

×

Բայց կ՚արժէ նախ եւ առաջ ծանօթանալ այն մարդուն հետ, որ պատմական շրջանի մը Անգլիոյ արտաքին նախարարն էր:

Ո՞վ էր Լորտ Քըրզըն, ի՞նչ նկարագիր եւ ի՞նչ խառնուածք ունէր, ո՞րոնք էին իր կարողութիւններն ու թերութիւնները իբրեւ անհատ եւ իբրեւ պետական գործիչ:

Լորտ Քըրզըն ծնած էր 1859ին եւ շառաւիղն էր՝ ութ հարիւր տարիէ ի վեր Անգլիա հաստատուած իրլանտական ազնուականի մը: Ազնուապետական ծագում ունէր. այդ հանգամանքը առաջին ազդեցութիւն պիտի գործէր ապագային՝ իր նկարագրին ու քաղաքական տեսակէտներուն վըրայ: Համալսարանական ուսումը բոլորած էր Աքսֆորտի մէջ: Բազմաթիւ անգամներ ճամբորդած էր եւ ծանօթ հեղինակութիւն մըն էր արեւելեան երկիրներու մասին: Խորհրդարանի անդամ կ՚ընտրուի 1886ին: 1891էն մինչեւ 1898 յաջորդաբար կը վարէ Հնդկաստանի եւ արտաքին գործերու փոխ-նախարարի պաշտօնը: 1898ին լորտութեան տիտղոս կը ստանայ եւ մինչեւ 1905 Հնդկաստան է իբրեւ փոխարքայ: Կոմս է 1911ին: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին զանազան նախարարութիւններ կը վարէ, իսկ 1919էն 1920 արտաքին նախարար կը նշանակուի: Երրորդ անգամ ըլլալով տիտղոսի բարձրացում կ՚ունենայ 1921ին (Մարքուիս Քըրզըն): Ամուսնացած էր երկու անգամ. իր երեք աղջիկներէն մէկը՝ կինն էր (այժմ մեռած) Անգլիոյ Ֆաշականներու ղեկավար՝ Սըր Օզուըլտ Մօզլիի: Մեռաւ 1925ին:

Կենսագրական այս համառօտ տեղեկութիւններէն յետոյ, տեսնենք թէ հեղինակը ի՞նչպէս կը նկարագրէ զայն:

×

Լորտ Քըրզընի քառամեայ պաշտօնավարութիւնը արտաքին նախարարութեան մէջ, կը գրէ Նիքըլսըն, հարց մըն է որուն գնահատումը կը վերաբերի տեսաբաններուն: Բարձր իմացականութեան տէր մէկն էր ան. անզուգական հմտութիւն եւ փորձառութիւն ունէր. պայծառ էր անոր միտքը:

Եւ սակայն, հակառակ իր սուր դատողութեան, իր օրով Անգլիոյ քաղաքական հեղինակութիւնը խոշոր անկում մը կրեց: Կ՚ըսուի թէ, դիտել կու տայ հեղինակը, անիկա երբեք առիթը չունեցաւ ինքզինք ցոյց տալու, որովհետեւ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան ղեկը առաւելապէս յանձնուած էր օրուան վարչապետին: Կ՚ըսուի նաեւ թէ այդ անկումը անհատական սխալներու հետեւանքը չէր, այլ օտար ժողովուրդներու ազգային ինքնագիտակցութեան յարատեւ զարգացման: Եւ կամ, յետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը փոխանցման շրջան մըն էր ազնուապետական դիւանագիտութենէն դէպի ռամկավարը: Բազմաթիւ կան նոյնիսկ թէ Լորտ Քըրզընի ձախողանքը քաղաքական ասպարէզին մէջ, արդիւնք էր իր նկարագրի եւ խառնուածքի թերութիւններուն:

Անիկա ամէն բանէ առաջ վարչապէտ էր, բայց ոչ քաղաքագէտ: «Իր կեանքին ամէնէն մեծ սխալը եղաւ այն որ կարծեց թէ աշխատութիւնը, պարկեշտութիւնն ու հանրային բարւոք ծառայութիւնը բաւական էին մէկը պետութեան ամէնէն բարձր պաշտօնին հասցնելու համար»: Կեանքին վերջալոյսին էր որ հասկցաւ իր սխալը եւ ըմբռնեց թէ Անգլիոյ մէջ պետական մեծ անձնաւորութիւն մը ըլլալու համար, մարդ պէտք է քաղաքագէտ մը ըլլար. զրկուած էր այդ առաքինութենէն:

Անիկա չէր զգար ներքին քաղաքականութեամբ եւ միշտ հեռու կը մնար կուսակցական վէճերէն: Քաղաքական ասպարէզ քաշուած էր ամբողջ տասը տարի եւ այդ պատճառով իսկ անծանօթ էր ընտրող բազմութիւններուն. սովորական անհատ մը չէր ան. չէր սիրուած ոչ մամուլէն, ոչ ալ ժողովուրդէն եւ զինքը կը նկատէին «յաւակնոտ, յետադիմական, յամառ ու մեկուսացած մարդ մը»:

Հպարտ էր անշուշտ իր ազնուական ծագումով:

Մեծ էր իր հիացումը մանաւանդ այն ժողովուրդին հանդէպ որուն զաւակն էր եւ կը հաւատար թէ անգլիական ցեղը գերազանցապէս բարձր էր միւս ժողովուրդներէն: «Ապագայ սերունդները Անգլիան պիտի գնահատեն համաձայն այն նուաճումներուն զորս անիկա պիտի կատարէ ժողովուրդներուն, կրօնքներուն եւ համաշխարհային բարոյականին վրայ» կ՚ըսէր ան դեռ 1893ին: Եւ համոզուած էր որ «այդ պատասխանատւութիւնը, անմեկնելի պատճառով մը, Անգլիացիներուն վիճակուած էր Արարչին կողմէ»:

Այս հաւատքը հետզհետէ անոր մէջ պիտի զարգացնէր կայսերապաշտ ձգտում մը որուն ապացոյցները տուաւ յաճախ իր քաղաքական գործունէութեան ընթացքին:

Կայսերապաշտութիւնը (աշխարհակալութիւն) անոր փիլիսոփայական աշխարհահայեացքին ու դաւանանքին խարիսխն էր, կը գրէ Նիքըլսըն: Հայրենիքին հողային ընդարձակումը կամ անոր իշխանութեան ու փառքին աճումը չէր որ ծնունդ կու տար այդ համոզումին, այլ աստուածային պատգամի մը գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը: «Ու եթէ Լորտ Քըրզըն կարենար իր եսապաշտ ու անհամբեր տրամադրութիւնները բռնադատել այդ առաքինութեան, անկասկած պիտի վայելէր այսօր ընդհանուրին յարգանքն ու համակրութիւնը:

Հիանալի յիշողութիւն ունէր, ինչպէս նաեւ խորացնելու եզական կարողութիւն մը եւ տրամաբանութիւն մը որ շատ յստակ էր ու վճիտ: Գերմարդկային էր իր կորովը եւ աշխատասիրութիւնը՝ բացառիկ, տաղանդաւոր հռետոր մըն էր: Եւ սակայն այդ առաքինութիւններուն կողքին ունէր կարեւոր թերութիւններ:

Եսասէր էր, մտքով սահմանափակ ու իր մէջ կը պակսէր «ստեղծագործ երեւակայութիւնը»: Պատեհապաշտ էր եւ իր անձը առաջին տեղը կը գրաւէր իր քաղաքական տեսակէտներուն մէջ: Անընդունակ էր զանազանելու դէպքերու յարաբերական արժէքը եւ շատ անգամ չէր մտածեր այն հետեւանքներուն մասին որոնք կրնային յառաջ գալ իր յախուռն շարժումներէն:

Ու եթէ չկրցաւ գնահատել յետպատերազմեան քաղաքական դէպքերու զարգացումը, պատճառը այն է որ «համեմատական միտք չունէր»:

Հինգ տարի պաշտօնի վրայ մնաց ան ոչ թէ անոր համար որ «գործունեայ» դեր մը կատարեց իբրեւ արտաքին նախարար, այլ այն պատճառով որ եսապաշտ նկատումներով չէր ուզեր հրաժարիլ, թէեւ իր թելադրութիւնները շատ անգամներ նկատի իսկ չէին առնուիր վարչապետին կողմէ:

Դիւրագրգիռ էր, մենակեաց ու ինքնահաւան. այս թերութիւնները հետեւանք էին թերեւս այն արկածին որուն մէջ վնասուեցաւ իր ողնաշարը՝ դեռ դպրոցական օրերուն:

Լորտ Քըրզըն 1905էն մինչեւ 1915 քաղաքական կեանքէն բոլորովին քաշուեցաւ: Պատերազմին սկիզբը վարչապետ Ասքուիթին դիմեց պաշտօն մը ստանալու խնդրանքով: Մերժուեցաւ: «Ափսո՛ս, կը գրէր Քըրզըն, 39 տարեկանիս 300 միլիոննոց երկիր մը կառավարեցի, իսկ 55 տարեկանիս, երբ մեր գոյութիւնն իսկ վըտանգի տակ է, պէտք չունին իմ ծառայութեանս»:

1915ին, սակայն, համեմատաբար ստորադաս պաշտօն մը ստանձնեց՝ առաջին խառն կառավարութեան մէջ: Չմասնակցեցաւ Պատերազմական դահլիճին, բայց իր աշխատելու կարողութիւնը, փորձառութիւնն ու պայծառատեսութիւնը աստիճանաբար գնահատուեցան իր շուրջիններէն: Հակառակ էր Տարտանէլի պարպումին. զինուորական պարտաւորիչ ծառայութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէր: Մէկ խօսքով, իր արժանիքները հետզհետէ երեւան եկան ու 1916ին մտաւ երկրորդ խառն կառավարութեան մէջ: Եւ 1919ի յունուարին երբ Պալֆըր Փարիզի խորհրդաժողովին պատգամաւոր գնաց, ինքն էր որ կը վարէր նախարարութիւնը՝ փոխանորդաբար: Նոյն տարին՝ աշնան Պալֆըր հրաժարեցաւ եւ անոր աթոռը գրաւեց Լորտ Քըրզըն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆԻՆ

3.— Ե. ԱՂԱԹՕՆԻ ԽՕՍՔԻՆ ԱՌԻԹԻ

Իր գրութիւնը Ե. Աղաթօնը վերջացնում է «հեռատես ազգասիրութեան», «խոհեմ չափաւորութեան» եւ «շրջահայեաց աչալրջութեան» խրատներով: Հաճելի է խրատ լսել մեծից, եւ ես սիրով կ՚ընդունէի Պ. Ե. Աղաթօնի խրատները, եթէ նրանք բխէին մաքուր սրտից եւ հիմնուած չլինէին մութ հաշիւների եւ ի յառաջագունէ կազմուած համոզումների վրայ: Եթէ Ե. Աղաթօնը չլինէր տոգորուած հակադաշնակցական ատելութեամբ եւ ընդունակ լինէր անաչառօրէն դիտելու ու դատելու, եթէ նա հաւասար աչքով նայէր ամէնքին եւ իր դատապարտութիւններն ու գովասանքները չռայլելիս մնար մտքով ու սրտով անկախ եւ անկողմնակալ, նրա խրատները թերեւս արժէք ունենային, իսկ նեղմիտ, աչառու, կրքոտ Աղաթօնի խրատները քանի՞ փարայի նշանակութիւն ունին:

Այսպէս, օրինակի համար, Ե. Աղաթօնը վրդովուել է Հ. Առաքելեանի 20 տարի առաջ կատարած սպանութեան համար: Իրաւունք ունի: Հ. Առաքելեանը հանրային գործչի վատ տիպ էր, բայց նրա սպանութիւնը ոչ մի արդարացում չունի: Այս կէտում համաձայն եմ Պ. Աղաթօնի հետ: Բայց Պ. Աղաթօնի խօսքը յարգանքի արժանի կը լինէր, եթէ նա նոյն ձեւով դատապարտէր եւ ուրիշ, աւելի զարշելի սպանութիւններ: Ահա 14 տարի է հայ բոլշեւիկները ամենավայրագ ոճիրներ են գործում: Նրանց գնդակներից ու կացիններից ընկան Վ. Խորէնին, Ա. Շիրինեանը, Պ. Զուպարը, Ս. Մանասեանը, Համազասպ Սրւանձտեանը, Զոր. Բաղդասարեանը եւ շատ ուրիշներ: Նրանց բանտային տանջանքներին չդիմանալով զոհ գընաց Գիւտ եպիսկոպոսը, նրանք կործանեցին Աղաթօնների պաշտած եկեղեցին Հայաստանում, դեռ վերջերս նրանք վայրագօրէն սպանեցին երիտասարդ մտաւորական գործիչ Տիգրան Աւետիսեանին — Ե. Աղաթօնը խօսք գտա՞ւ, մի օր համարձակեցա՞ւ դատապարտելու այդ գազանական արարքները:

Հ. Առաքելեանի սպանութիւնը դատապարտելի էր բայց, մեծարգոյ Պ. Աղաթօն, դո՛ւք ամէն կարգի Աղաթօններ, ձեր խօսքը կը լսուի եւ նշանակութիւն կ՚ունենայ միայն ա՛յն ժամանակ, երբ Հ. Առաքելեանների կողքին տեսնէք եւ քաջութիւն ունենաք խարազանելու նաեւ Խորէնների եւ Գիւտ եպիսկոպոսների նկատմամբ գործուած ոճիրը, այլապէս — ձեր արցունքը կը մնայ կոկորդիլոսի արցունք, ձեր յուզումը կը լինի կեղծ եւ ձեր խրատը՝ ծիծաղելի:

Պ. Աղաթօնը «չափաւորութեան» եւ «աչալրջութեան» քարոզ է կարդում, մեզ: Սիրով կը լսէինք այդ քարոզը, եթէ նա տրամադրութիւնը ունենար նոյն քարոզը կարդալու եւ իր գաղափարակիցների գլխին: Տեսէ՛ք ինչե՛ր տեղի ունեցան այս վերջին վեց – եօթը ամիսների ընթացքին: Աղաթօնը կարդաց, անշուշտ, որ գտնուեցին հրէշածին ստահակներ, որոնք Հայոց ազգային դրօշը մարդկային կղկղանքով պղծելու լրբութիւնը ունեցան, եղան հայ կանայք, որոնք լկտիութիւնը ունեցան յայտարարելու, թէ եռագոյնից իրենց համար վարտիք պիտի կարեն, աւելի սուր արարքների փաստեր մէջտեղ եկան Հայոց երկնակամարի տակ,— գէթ մի բողէ Ե. Աղաթօնի խիղճը չըմբոստացա՞ւ, իր 70 տարիների իմաստութիւնը չառիպե՞ց «աչալրջութեան» խօսք ուղղելու այդ գարշելի արարածներին եւ նրանց ներշնչողներին: Մեր սպասածը շատ բան չէ — տարրական ազնուութիւն միայն: Սրբազան բողոքի կայծ եւ ուրիշ ոչինչ: Եթէ Պ. Աղաթօնը իրեն բարոյական իրաւունք է համարում, 16 տարի յետոյ, ձայն բարձրացնելու իր կարծիքով դատապարտելի մի արարքի դէմ, բարոյապէս պարտաւոր չէ՞ր բողոքելու եւ դատապարտութեան խօսք ասելու հէնց իր աչքի առջեւ կատարուող ամենազզուելի արարքների դէմ:

Ե. Աղաթօնը վրդովւում է Թիֆլիսի «Հորիզոն»ի 20 տարի առաջ գործածած լեզուից: Ենթադրենք թէ տեղին է նրա վրդովմունքը: Բայց Պ. Աղաթօնը, անշուշտ, կարդում է Գահիրէի «Արեւ»ը, Պոլսի «Պայքար»ը, չի՞ տեսնում թէ ինչ անբարոյական լեզու է գործածւում այնտեղ: Անգամ փողոցը աւելի մաքուր է, քան այդ երկու թերթերի էջերը, մանաւանդ, վերջին 6 — 7 ամիսների ընթացքին: Թիֆլիսի քանի տարի առաջուայ թերթերի լեզուի մասին խօսք ունեցող Ե. Աղաթօնը խօսք չունի՞ իր «Արեւ»ների եւ «Պայքար»ների էջերից իր քթին բուրող գարշանքի մասին: Եթէ չի խօսում, պէ՞տք է ենթադրել, ուրեմն, որ այդ գարշանքը նրան հաճելի է, հարազատ նրա հոգուն ու մտքին:

Օրինակները կարելի է շատացնել, բայց ի՞նչ օգուտ: Պարզ չէ՞, որ Աղաթօնների համար կայ երկու չափ եւ երկու կշիռ: Հօթենթօթեան մտայնութիւն. լաւ է երբ ես քեզ կ՚ուտեմ, վատ է երբ դո՛ւ ինձ ուտես: Լաւ է, երբ Դաշնակցականներին են սպանում, վատ է երբ Դաշնակցականներն են սպանում: Լաւ է երբ Դաշնակցականներին են հայհոյում, վատ է երբ Դաշնակցականներն են հայհոյում:

Չէ՛, մեծարգոյ Պ. Աղաթօն, յարգանք ունիմ դէպի քո 70 տարիները, բայց ոչ մի յարգանք՝ քո խօսքի նկատմամբ, որովհետեւ այս խօսքը կեղծ է, կողմնակալ, չի բխում մաքուր աղբիւրից, համեմուած է թունաւոր կրքով եւ նպատակ ունի ոչ թէ ընդհանրական արդարութիւնը ջատագովելու, այլ թայֆայական, նեղմիտ գաղափարներ ու շահեր պաշտպանելու: Քանի այդպէս է, քո խօսքը, հանրային տեսակէտից, մէկ մեթալիք իսկ արժէք չունի:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի ձիերը

Պատմութիւնն իսկ կ՚աւանդէ թէ Հայաստան լաւ ձիեր եւ համբաւաւոր հեծելազօրք մը ունէր: Արդի Հայաստանի ձիերը եւս կուգան վկայելու հին համբաւին մասին:

Արդարեւ վերջերս Հայաստանի ձիարուծական վարչութեան կողմէ Մոսկուա զրկուեցան մարզուած ձիեր, որոնք մասնակցելով մեծ ձիարշաւներու, առաջնութիւն շահեցան:

Ձիարուծական տնտեսութեան յաղթականներէն «Փարսուն»ի էգ քուռակը, երկու տարեկան, «Լուիզա», երկու անգամ, իրարու ետեւէ խլեց ամբողջ Ռուսիոյ մրցանակը,— 1500 մեթրը վազելով մէկ վայրկեան 4[illegible] երկվայրկեանի մէջ սահմանեց ռուսական մրցանիշ մը:

«Լուիզայ»ի վազքէն շատ ետ չմնացին «Մանիթաս», «Գայենէ», «Պոլիտիկ» ձիերը, բոլորն ալ Հայաստանէն, որոնք եւս երկ-երկու առաջին մրցանակ շահեցան, մասնաւորաբար «Պոլիտիկ»ը խլեց երեք առաջին մրցանակ: Այս ձիերուն շահած առաջին մրցանակներուն թիւն է 13:

Ներկայիս այս ձիերը մասնաւոր մարզանքներ կը կատարեն, եւ քանի մը օր վերջ, հաւանաբար օգոստոս 11—24ին, պիտի մասնակցին Ռուսիոյ ամենամեծ ձիարշաւներուն, որոնց կը մասնակցին միայն զտարիւն ձիերու «պատկաւորները»:

Գնդակահարութիւն

═ o ═

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (23 յուլիս).—

Գերագոյն Դատարանի արդ[illegible]բերական բաժինը, նախագահութեամբ Մելոյեանի, դատախազ[illegible] նալով Գրիգոր Ջավախեանը, քանի օր տեւող երկար դատավարութենէ մը յետոյ, տուաւ իր վճիռը [illegible]բեանի Ջրմուղի վարչութեան գործ[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցուցահանդէսին մէջ տեսանք նաեւ կչիռքներ, խղանկ եւ ջրանկ նկարներ, մանրանկարներ, լուսանկարներ, նուրբ եւ սիրուն ձեռագործներ, հարթակար, ասեղնագործ սփռոցներ, կաշիներու եւ կաշեղէն առարկաներու զանազան տեսակներ, թէյ, լուցկի, ծխախոտ, սիկար, կօշիկի ներկեր, հողէ շինուած արձանիկներ, մանկական խաղալիքներ, լամբեր, շիշեր, պատրոյգներ եւ ժապաւէններ, ոսկրաշէն մանրանկարներ եւ զարդեր, ստուարաթուղթ սեղաններ եւ տուփեր, արծաթաշէն տուփեր, բաժակակալներ, ափսէներ, շաքարամաններ, ծաղկամաններ, անուշահոտութիւններ, տառմի փոշի, խաղանակ, դրիչ, ընկուզներ, բանջարեղէններու հունտեր, հացահատիկներ եւն.:

Թաւրիզի ցուցահանդէսը տեսակ մը խթան եւ քաջալերանք եղաւ տեղական արդիւնաբերութեանց եւ արհեստներու համար, թէեւ կային դեռ բազմատեսակ արդիւնաբերողներ եւ արհեստաւորներ, որոնք մասնակցութիւն չունեցան, իրենց անփութութեան պատճառով:

Բացի պարսիկ, հայ եւ օտար երեւելիներէ, ցուցահանդէսը այցելեցին աւելի քան 40 հազար ժողովուրդ: Մուտքը մեծերուն 50 սանթիմ, իսկ փոքրերուն եւ աշակերտներուն 25 սանթիմ:

Գնահատութեան եւ շնորհակալութեան արժանի է յարգելի կազմակերպիչ յանձնախումբի այս ձեռնարկը, որ երկրի արդիւնաբերութիւնն ու արհեստները քաջալերելու ամենալաւ ու գործնական միջոցն է: Իբրեւ առաջին փորձ ցուցահանդէսը շատ շատերու մէջ յառաջդիմութեան եւ մրցումի զգացումներ ստեղծեց, այնպէս որ յառաջիկային կազմակերպուելիք ցուցահանդէսները շատ աւելի յաջող պիտի ըլլան:

Ամբողջ Ատրպատականի արդիւնաբերութեանց եւ արհեստներու ընդհանուր ցուցահանդէսի մը պահանջը զգալի է եւ շատ օգտակար:

Վերածնունդ Պարսկաստանը տարուէ տարի նորանոր յառաջդիմութիւններ ցոյց կուտայ քաղաքական, անտեսական, կրթական, մտաւոր եւ այլ ասպարէզներու մէջ: Շատ ուրախալի է որ հայ գաղութն ալ եռանդով լծուած է Պարսկաստանի յառաջդիմական աշխատանքներուն, որոնց համար չի խնայեր իր նիւթական եւ բարոյական ջանքերը:

Դարերու ընթացքին հայ ժողովուրդը Պարսկաստանի մէջ վայելած է պարսիկ իշխանութեան հովանաւորութիւնը եւ ժողովուրդի եղբայրական համակրանքը, որոնց փոխարէն մեր ժողովուրդն ալ իր բարոյական, նիւթական եւ ֆիզիքական զոհողութիւնները խնայած չէ այս երկրին համար: Մեծն Շահ Աբբասը իր ժամանակին գերազանցապէս գնահատեց հայ ժողովուրդի բազմատեսակ ընդունակութիւնները եւ հայ վաճառականներու եւ արհեստաւորներու շնորհեց բացառիկ արտօնութիւններ, որոնց շնորհիւ Հայերը կարճ ժամանակի մէջ մեծ զարկ տուին երկրի արհեստներուն, առեւտուրին եւ արուեստներուն: Այս բոլորին իբր փաստ ու կենդանի վկայ՝ Նոր Ջուղայի հայութիւնն է իր հոյակապ անցեալով, հարուստ պատմութեամբ եւ կատարած անգնահատելի ծառայութիւններով:

Հայ ժողովուրդը Շահ Աբբաս Մեծէն յետոյ ալ Պարսկաստանին եւ պարսիկ ժողովուրդին ցոյց տուած է իր հաւատարմութիւնն ու եղբայրական աջակցութիւնը՝ բազմաթիւ ասպարէզներու մէջ: Հայ պետական դէմքեր, զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դեսպաններ, հիւպատոսներ, պալատական բժիշկներ, վաճառականներ, արուեստագէտներ եւն., դարերու ընթացքին փայլած են Պարսկաստանի մէջ իրենց անձնուէր եւ հաւատարիմ ծառայութիւններով: Պարսկաստանի յեղափոխական շարժումներուն (1908 եւ 1912) հայ ժողովուրդն ու հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները իրենց լաւագոյն զոհաբերութիւնը ցոյց տըւին: Պարսիկ յեղափոխականներու կողքին անձնուէր հայ կամաւոր զինուորներն ալ կռուեցան եւ նահատակուեցան յանուն Պարսկաստանի բարօրութեան: Հայ մեծանուն յեղափոխական Եփրեմ խան Ասրիբէկեանը իր թանկագին կեանքը ընծայեց պարսկական յեղափոխական շարժումներուն: Ասոնք բոլոր պատմական իրողութիւններ են, որոնց մանրամասնութիւնները դուրս կը մնան այս յօդուածին սահմանէն:

Նախաքրիստոնէական շրջաններէն հայ եւ պարսիկ պատմական յարաբերութիւններու մասին շատ առատ եւ հարուստ նիւթեր կան: Հայոց պատմագիրներն ու մատենագիրները առատօրէն նիւթ կը մատակարարեն մեզ այդ ուղղութեամբ: Արիական ազնիւ ցեղին պատկանող պարսիկ եւ հայ ժողովուրդներու լեզուներու, դիցաբանութեան, առասպելներու, արուեստներու փոխադարձ ազդեցութեան մասին համաշխարհային պատմագիտական գրականութեան մէջ եղած նիւթերէն ու հրատարակութիւններէն զատ, դեռ շատ ուսումնասիրութիւններ կրնան գրուիլ:

Յիշե՞նք որ հայ տաղանդաւոր նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի պարսկական որմանկարներու արտանկարումն ու վերարտադրութիւնը թանկագին ծառայութիւն մը է Պարսից արուեստի պատմութեան համար: Այդ որմանկարներու ցուցահանդէսը Թեհրանի, Փարիզի, Ամերիկայի եւ Լոնտոնի մէջ՝ պարսիկ եւ միջազգային մամուլի գնահատութեան արժանացաւ:

Հայ ժողովուրդը իր ստեղծագործական ընդունակութիւններով, իր աշխատասիրութեամբ եւ խաղաղասիրական զգացումներով՝ ինչպէս անցեալի, այնպէս ալ ներկայի հետ կապուած է Պարսկաստանի, իր համեստ ուժերով նուիրուած է նոր վերածնութեան ու յառաջդիմութեան եռանդուն աշխատանքներուն: Թաւրիզի ցուցահանդէսին բերած պատուաւոր եւ ուշագրաւ մասնակցութենէն յետոյ, պարսկահայութիւնը յառաջիկայ սեպտեմբեր – հոկտեմբեր ամիսներուն ալ իր լաւագոյն մասնակցութիւնը պիտի բերէ ամբողջ պարսիկ աշխարհահռչակ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմագիր Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի (934—1934) հանդէսներուն:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Վերջ)

բարձերուն մասին։

Աշտարակցի Խաչիկ Ս. Սաթուն– եան, որ իբրեւ ջրմուղի վարչութեան հաշուապահ՝ 33 չէքով իւրացուցած է 54.202 րուբլի, զոր մսխած է քէյֆի եւ թղթախաղի մէջ, դատապարտուե– ցաւ գնդակահարութեան։

Իր մեղսակիցները Գրիշայ (նախ– կին ոպայ), Եղիշէ Շաթիրեան, Վա– չագարշապատէն աքսորուած ունեւոր Գրիգոր Մարգարեան դատապարտուե– ցան տասը տարի բանտարկութեան։

Ջրմուղի տնօրէն Վահան Բերբեր– եան, իր անփութութեան պատճառով դատապարտուեցաւ երկու տարի պայմանաւոր բանտարկութեան (երեք տարուան փորձաշրջանով)։

Խիստ տաք է Երեւան

= o =

Օդերեւութաբանական վարչու– թեան կողմէ կը յայտարարուի թէ յուլիս 20էն Հայաստանի, մանաւ– անդ բարբառ բամպակամշակութեան յա– տուկ շրջաններուն մէջ, ջերմութեան աստիճանացոյցը կը նշանակէր.

Ղամարլու՝ 35, Զանգեզուր՝ 35, Սեւանի աւազան՝ 28, Վարանդովկա՝ 33, Լէնինական՝ 30։ Երեւան՝ շուքի մէջ միջին 30, առաւելագոյն՝ 38, իսկ գետնի վրայ, արեւի տակ, առաւելա– գոյն 71։

Յուլիս 21ին, Երեւան՝ շուքի մէջ միջին 31, առաւելագոյն՝ 38.2, արեւի տակ՝ 69.5։

Հայաստանի մէջ 1885էն ի վեր ջեր– մութեան ամենաբարձր աստիճանը նշանակուած է նախ 1899ին, յուլիս ամսուն, երբ շուքի մէջ 39.8 աստի– ճան տաք էր, յետոյ 1934ին յուլիսին, երբ ջերմութեան աստիճանը շուքի մէջ, հասաւ 38.2ի։

«ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ»

Երեւանի մէջ, «Նոր ապատութեան» փողոցին վրայ արագ թափով կը շա– րունակուի «Աշխատանքի առողջու– թեան հիմնարկութեան» շինութիւ– նը։ Շէնքը պիտի ունենայ ընկերային ապահովագրութեան թանգարան, հա– ղերուժական – գիտաքննական աշ– խատանոց, աշխատանքի պաշտպա– նութեան թանգարան, մեքենական եւ քիմիական կարգ մը աշխատանոց– ներ։

Ներկայիս աւարտած է շէնքին հիմնարկութեան մեծ մասը։ Կառա– վարութիւնը Մոսկուայէն խնդրած է 100.000 րուբլի վարկ, գումար մը որ կը պակսի շինութիւնը աւարտելու համար։ Երբ այս գումարը ստացուի, շինութիւնը կ'աւարտի ոչ ուշ քան այս հոկտեմբերի վերջը։

Կարկուտին վնասները

= • =

Գրած էինք թէ կարկուտը մեծ վը– նաս պատճառած է Արարատի շրջանին մէջ։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ այցելած վայրը գացած էր՝ ճշ– դելու համար վնասները, կը հաղոր– դէ թէ վնասուած է Գիւլուջայի հա– ւաքական եւ անհատական տնտեսու– թեանց ամբողջ ցանքը 672 հեկտար, Զամլուի մէջ 129 հեկտար, Իմիլուի մէջ 127 հեկտար, Սամաղարվիլի մէջ ամբողջ ցանքը, 136 հեկտար։ Վնասուած են նաեւ ուրիշ կարգ մը գիւղերու ցանքերը։ Ընդհանուր վը– նասը կը հաշուուի 1347 հեկտար։ Կարկտահար ցանքը կարելի չէ նոյն իսկ օգտագործել իբրեւ կեր անասուն– ներուն համար։

ՓՐՈՖ. ՎԱՎԻԼՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան այցելեց, յուլիսին, Մոսկ– ուայի գիւղատնտեսական ակադե– միային նախագահը Վավիլով։ Իրեն կ'ընկերանար Հայաստանի գիւղատն– տեսական հիմնարկութեան փրոֆէ– սէօր Թումանեան։ Ռուս ակադեմա– կանը պիտի ուսումնասիրէ Հայաս– տանի գիւղատնտեսական աշխատանք– ները, Երեւանի գիւղատնտեսական հիմնարկութեան մէջ երկրագործու– թեան մասին տրուած դասախօսու– թիւնները։ Վավիլով, այս առթիւ Ե– րեւանի Մշակոյթի տան մէջ դասա– խօսութիւն մըն ալ տուաւ «երկրա– գործութեան եւ անասնապահու– թեան համաշխարհային կեդրոննե– րը» նիւթին մասին։

ՀԱՅ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն խորհ. Հայաստանի թէ Հայ բանաս– տեղծութիւնը ծաղկաքաղ ժողովա– ծուէն վերջ, ուր հաւաքուած են հայ բանաստեղծներու ընտիր գործերը, Ակադեմիա հրատարակչականը ձեռ– նարկած է պատրաստելու Հայ արձա– կը, նոր ժողովածու մը, ուր պիտի հաւաքուին հայ նշանաւոր արձակա– գիրներուն գործերը, ինչպէս միշտ՝ բոլորը ռուսերէնի թարգմանուած։ Նոր ժողովածուին խմբագրութիւնը որոշած է սակայն իւրաքանչիւր հե– ղինակի տալ մեծածաւալ հատոր մը։

Այս շարքին մէջ կը մտնեն Արով– եան, Պարոնեան, Սունդուկեան, Շիր– վանզադէ, եւ ուրիշներ։ Իւրաքան– չիւր հեղինակի պիտի յատկացուի կենսագրական բաժին մը, քննադա– տական ներածական մը։ Իւրաքան– չիւր հատորի արտաքին ձեւաւորումը կամ գեղազարդումը պիտի կատար– ուի հեղինակին ապրած միջավայրին ոճով։ Այդ աշխատանքը պիտի յանձ– նուի հայ նկարիչներու։

ՔԱՆԻ՞ ՀՈԳԻ ԴԵՌ ԳՐԵԼ-ԿԱՐԴԱԼ ՉԵՆ ԳԻՏԵՐ

Կրթական գործավարութեան պատ– րաստած վիճակագրութեան համա– ձայն, ամբողջ Հայաստանի մէջ մին– չեւ անցեալ Յուլիսի սկիզբը գրել– կարդալ չգիտցողներուն թիւն է 30,– 142։ Իսկ քիչ մը գրել-կարդալ գիտ– ցողներուն թիւը՝ 72.793։ Աշխատանք կը թափուի այս տարի վերջ տալու համար անգրագիտութեան ամբողջ հանրապետութեան մէջ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Կոչ Տարօնցիներուն

Հայրենակիցներ, տասնըինը տարի– ներ գլորեցան այն օրէն երբ մեր չէն հայրենիքը խորշակահար եղաւ մեր կրօնի ու ցեղի դարաւոր թշնամիէն։ Ազգերու պատմութեան մէջ ան– նախընթաց այդ չարաշուք թուական– նէն ի վեր, մարդ գազաններու սպան– դէն ճողոպրած բեկորներս մոռնալով մեր երէկը՝ կը մոռնանք մեր քաջա– րի նախնեաց դիւցազնութիւնները, ա– նոնց անթիւ յիշատակները եւ մեզ կտակուած սրբազան աւանդութիւն– ները։ Տարօնցին փոխուա՞ծ է ար– դեօք, Տարօն – Տուրուբերանցին չեղա՞ծ է իր ազգաշէն սովորոյթնե– րէն։ Սակայն այդ բոլորը ըստ մեզ կարգ մը անտրամաբան մարդոց գոր– ծըն է որոնք չեն ճանչնար Դուրան – Բարձրաւանդակի մարդոց իսկական կեցուածքը եւ անշեղ նկարագրի ան– թերի յատկանիշները։ Հայրենակից– ներ, պէտք է ի մի գալ ուղղամտօրէն խմբուիլ Միութեան շուրջ եւ ուժեղ համրանքներով ճակատ կազմել, եթէ կը փափաքինք ի հարկին մեր ձայնը լսելի ընել։ Ահա գլխաւոր եւ հիմնա– կան դարմանը մեր գոյութեան ու գործելակերպին եթէ չենք ուզեր մեր սայթաքումներով նսեմացնել մեր նախնիքներու յիշատակը։ Այս օտար երկնքի տակ իսկ անհրաժեշտ պա– հանջ է որ կառչած մնանք մեր դա– ւանած սկզբունքին։ Ահա չորս հազա– րամեայ գոյութիւն ունեցող հայու– թիւնը եւ անոր պահակ հանդիսացող Տարօն – Տուրուբերանցին թէեւ ան– ճիտուած ու խլուած իր դարաւոր օ– ճախէն, բայց ի հարկին պիտի դառ– նայ հայ ժողովուրդին քաջարի մէկ պահակը։

— Զէնքը մեզ, կանգունը ձեզ։ Այդ– պէս տեսած ու ձեւաւորուած ենք, այդպէս ալ պէտք է մնանք։

Վարչութիւն Փարիզի Մասնաճիւղի (Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁՄՇԿԱԾԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Որքան կրցայ հետե– ւիլ, Զմշկածակցիներու դաշտահան– դէսը (5 օգոստոս) սովորական հան– դէսներէն տարբեր հանգամանք ու– նէր։ Միօրինակ նկարագրութեան ձե– ւերէն խուսափելու համար, պիտի տամ միայն շահեկան մասերը։

Հանդէսին կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած հանդիսականները գոհ ձգելու համար։ Հանդիսավայրը այն– քան գեղեցիկ էր որ կ'աւելցնէր հան– դէսին փայլը։ Պարտէզը խնկամանի կը նմանէր։ Մուտքի դրան առջեւ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները։ Բացումը կատարեց Պ.Գ. Տէրիկեանը։ Բանախօսելու հրաւի– րած էին Պ. Ա. Արոյեանը, որ հայ– րենակցական միութիւններու դերին վրայ ծանրանալով, ըսաւ թէ գերա– գոյն պայքար ունինք ամէնքս ուծա– ցումէ, այլասերումէ փրկելու հա– մար մեր մատաղ սերունդը։ «Ցեղին զօրացման եւ միութեան համար եկէք զոհենք ամէն ինչ, թող վերջ գտնեն կիրքն ու ատելութիւնը Հայու սրտե– րէն։ Օտար աստղերու տակ մեզի մի– այն մէկ բան կայ ընելիք, պահպանել հայկական աւանդութիւնները ու կը կազմել մեր բոլոր սրբութիւններուն անաղարտ պահելով մեր ժառանգը, զարգացնել եւ զօրացնել մեր մշակոյ– թը որ աղբիւրն է ազգերու ինքնորոշ– ման. օրինակ առնենք օտարներէն թէ ինչպէս իրենց մշակոյթին վրայ կը գուրգուրան եւ հոգածու են գայն սե– րունդէ սերունդ փոխանցելու։ Ան– հատական ընկերային միութիւններու եւ կուսակցութիւններու դրօշները թող խոնարհին ազգային դրօշին առ– ջեւ ու այն ատեն մենք մեր բաղձան– քին և խէջալին շուտով կը հասնինք»։

Բանախօսութենէն վերջ «տավուլ զուռնայ»ով բեմ եկան խումբ մը աղ– ջիկներ եւ հայկական տարազով պա– րեցին «Հոյ Հելինէ, Հելինէ», «Մե– խակի ծառ եմ տնկել, Իմ սիրտս քեզի մօտիկ»։ Տավուլ զուռնան կը թնդացնէր պարտէզը ու խումբը կը դառնար ու կ'երգէր փոխն ի փոխ։

Երգ ու պար... խինդ ու ժպիտ։ Սիրտերը կը բորբոքէին եւ հոգիները կը խայտային ուրախութեամբ, պա– հիկ մը մոռցնելով ամէն հոգ ու վիշտ։

Յետոյ Մ. Գաբրիէլեանի կողմէ պաւէշտ մը տրուեցաւ «Երեք քաջերը» որ խիստ յաջող անցաւ։ Ամէնէն վեր– ջը տեղի ունեցաւ Միութեան վիճա– կահանութիւնը որմէ շահեցան հե– տեւեալ թիւերը.— 225 թիւը շահե– ցաւ զոյգ մը գուլպայ, 049 չիչ մը անուշահոտութիւն, 095 աքադաղ մը, 598 պատի գորգ մը, 666 զոյգ մը կօ– շիկ, 611 Ազգ. Պարգեւախաղի տոմս մը։ Պ. Տէրիկեան իր փակման խօս– քին մէջ ըսաւ.— Այսօր Վանեցին իր հոգիին մէջ կը գգայ Վանը, Խար– բերդցին իր երեւակայութիւնով թը– ռիչք կ'առնէ դէպի Խարբերդ ու ամէն մէկը կը զգայ թէ ինք իր հայրենի բնագաւառին պահն է որ կ'ապրի, մենք պիտի պահենք մեր հոգիներուն խորը ամէն ինչ որ մեզի հետ ենք բե– րած, որպէսզի բախտաւոր օր մը դարձեալ մեզի հետ տանինք մեր հայ– րենիքը»։

Փափաքելի պիտի ըլլար որ բոլոր հայրենակցական եւ զանազան միու– թիւններ այսպէս համերաշխութեամբ հրապարակ հանէին իրենց գործը, անկեղծօրէն փարելով շինարար եւ հայրենասիրական աշխատանքի։

Միսաք Խրալեան

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

= o =

ՏԷՍԻՆ, 7 օգոստ. (Յառաջ).—Այս տարի եւս Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը տօնուեցաւ օգոստ. 5ին, կիրակի ցերեկէ յետոյ ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 12, նախաձեռնու– թեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ մաս– նակցութեամբ բոլոր խումբերուն։ Նախապէս որոշուած էր դաշտապա– րահանդէսով մը տօնել, սակայն օ– դին անյարմարութեան պատճառաւ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. ժող. Տան սրահին մէջ։ Դրան վրայ կը ծածա– նէին զոյգ եռագոյնները։ Հանդէսը բացուեցաւ ընկ. Գրրքճեանի նուա– գած «Մշակ բանուոր»ով, զոր ներ– կաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Նա– խագահ ընկ. Ա. Միքայէլեան քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսին նպատակը եւ յետոյ հրաւիրեց ներ– կաները յոտնկայս յարգել Խանասորի հերոսներու յիշատակը։ Գեղարուես– տական բաժնին իրենց մասնակցու– թիւնը բերած էին փոքրիկներ Ծ. Մելիքեան, Գ. Ցակոբեան, Օր. Օր. Ասատուրեան, Նաթուրեան (Լա– սիոթայէն) եւ Պ. Ե. Ճերյեան ար– տասանութիւններով։ Տիկ. Տիկ. Հ. Գրիգորեան՝ «Ով ծիծեռնակ», եւ Ա. Կարապետեան՝ «Ասում են ուրի»ն մեներգներով արժանացան ծափե– րու։ Փոքրիկ Լուսիկեան պարեց «Տանրչօրս»ը ընկերակցութեամբ ընկ. Գրրքճեանի ճայնին, որ մէջ ընդ մէջ կը հնչեցնէր ազգային եւ յեղա– փոխական երգեր։ Պարտոյի ընկերնե– րէն x. որ ներկայ էր արտասանեց Մ. Վարանդեանի «Հայ հերոսները»։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Խ. Մկրտիչեան։ Ընկերը պարզելով Խա– նասորի արշաւանքէն առաջ հայ ժո– ղովուրդին մէջ տիրող հոգեբանու– թիւնը, բացատրեց թէ Գամառ – Քա– թիպայի, Րաֆֆի, Խրիմեանի եւ ուրիշներու հայրենասէր եւ յեղափո– խական գրականութեան շնորհիւ, զարգացաւ մարտական ոգին եւ յան– դեցաւ Խանասորի արշաւանքին եւ ու– րիշ հերոսական պայքարներու։ Յե– տոյ անդրադառնալով գաղութներու կացութեան, բացատրեց Դաշնակ– ցութեան դերը։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր հայ– րենիք»ով եւ ներկաներու յոտնկայս ունկնդրութեամբ։ Յետոյ սկսաւ խն– ջոյքը։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ս. Առաքելեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը։ Եղան բաժակա– ճառեր, մեներգներ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, որոնց կը մասնակցէին բոլոր ներկա– ները, ստեղծելով ուրախ մթնոլորտ մը։ Օրուան տօնի մասին խօսք ար– ուեցաւ ընկերներ Միքայէլեանին, Հերոյեանի եւ Պ. Կարապետեանին։ Այս վերջինը իր բաժակաճառով ցաւ յայտնեց որ «Մայիս 28»ի, Խանա– սորի արշաւանքի եւ այլ ազգային տօները չեն տօնուիր բոլորին մաս– նակցութեամբ, ինչ որ գէշ երեւոյթ մըն է։ Ցանձնախումբին կողմէն խո– րոված միս մը եւ 2 շիշ ընտիր գինի աճուրդի դրուեցան ծախքերը գոցե– լու համար։ Աճուրդը 220 ֆրանքի բարձրացաւ եւ շահեցաւ Լասիոթայի «Խաժակ» խումբէն տիկ. Աղնիւ Նա– թուրեանը, իր կողմէն նուիրելով 20 ֆրանք եւս։

Այսպէս ընդհանուր երգ ու պարի եւ ուրախութեան մէջ, խնջոյքը շա– րունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր եւ ներկաները մեկնեցան հայրենիքի անկախութեան վառ գիտակցու– թեամբ։

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԵՂ ԴԱՌՆՈՒԿՆԵՐԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յուլիս).

— «Եթէ հաւատալու ըլլանք մեր ներքին Թուրքերու Պոսթընի թեր– թին, այսպէս կոչեցեալ Դուրեան Ցանձնախումբը եւ իր մարդիկը դեկտ. 24էն առաջին «ոչ մտքէ անցու– ցին, ոչ ալ հետամուտ եղան բանտար– կեալներուն եւ կամ ոեւէ մէկուն ա– նիրաւութիւն ընել ամենադոյզն չա– փով, ոչ ալ ոեւէ հակօրինական քայլի մէջ գտնուեցան»։

Դժբախտաբար, վերջին ամիսներու աղաղակող փաստերը ասոր ճիշդ հա– կառակը կ'ըսեն։

Ո՞ր խղճամիտ ու պարկեշտ Հայը, որ հետեւեցաւ մեր գաղութի կեան– քին, կրնայ ըսել, թէ Դուրեան յանձ– նախումբի մարդոց դաւադիր ջանքե– րուն հետեւանքով չէր որ տեղի ունե– ցան ձերբակալութիւնները։ Ո՞վ կր– նայ ըսել, թէ Դուրեան յանձնախում– բի մութին մէջ գործադրած խիստ կասկածելի միջոցներուն հետեւան – քով չէր որ բոլոր վկաները ալ վեր– ջէն ի վնաս բանտարկեալներու փո– խեցին իրենց սկզբնական ցուցմունք– ները։ Ո՞վ կրնայ ըսել, թէ Դուրեան յանձնախումբի մարդոց արգահատելի մեքենայութիւններուն հետեւանքով չէր որ նոյն իսկ Պոսթընէն Նիւ Եորք տարուեցան բացարձակապէս կեղծ վկաներ։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն միթէ, որ ամբողջ ամերիկա – հայ գաղութը տակնուվրայ ըրին, եղ– բայրը եղբօր դէմ, կինը ամուսնու, հայրը զաւակի դէմ հանեցին, իրենց սխրթեմաթիք զրպարտութիւններով, կազմակերպած զրգռութիւններով, պոյքոթներով ու փողոցային կռիւնե– րով անչափելի նիւթական ու բարո– յական վնասներ հասցուցին մեր գա– ղութին ու ազգին։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն միթէ, որ տասնեակ հազարա– ւոր տոլարներ հաւաքեցին ու ծախսե– ցին մութին մէջ, ամէն գնով Դաշ– նակցականներու վրայ ձգելու համար Նիւ Եորքի սպանութեան յանցանքը։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն միթէ որ իրենց տրամադրելի բոլոր միջոցներով նախապաշարեցին դատախազը եւ դատաւորն ալ երկ– րորդ դատախազ մը դարձուցին։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն որ չխաչուեցան ամէն հնարա– ւոր միջոցներով ազդելու Նիւ Եորքի դատարանին վրայ՝ անպայման դատա– պարտել տալու համար բանտարկեալ– ները։

Եղել եւ այժմ ալ ըսել, թէ իրենք հետամուտ չեն եղած եւ բանտարկեալ– ներուն կամ ոեւէ մէկուն անիրաւու– թիւն չեն ըրած, կը նշանակէ գլխիվայր շրջել ամէնուն ծանօթ իրականու– թիւնը, Թուրքերուն միայն վայել ի– րենց ազգադաւ գործերը ծածկելու համար, իբրեւ միանգամայն անմեղ, անվնաս բաներ։

Հայ հասարակութիւնը տակաւին կը սպասէ իրենց հրապարակային հաշուետուութեան, թէ ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ «օրինական»բաներու վրայ վատ– նած են իրենց հաւաքած տասնեակ հազարաւոր տոլարները եւ թէ տա– կաւին ի՞նչ նպատակներ կը հետապն– դեն՝ Նիւ Եորքի դատավարութենէն ետքն ալ չուզելով վերջ տալ իրենց կասկածելի գործերու «յանձնախում– բ»ի գոյութեան»։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Ազգամ»ի տեղեկութեանց համա– ձայն, Պոլսոյ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէկ աստիճան աւելի կարեւորութիւն պիտի տրուի այս տարուընէ սկսեալ։ Որոշուած է այս դպրոցներուն ուսուցչական կազմին մէջ հիմնական փոփոխութիւններ կա– տարել։

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԶՆԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Ճիւմհուրիէթ»ի թղթակիցը կը հաղորդէ.— Տէրսիմի աշիրէթէն 14 աւազակներ, Տրապիզոն – Էրզրում ճամբուն վրայ, Քօյա կիրճին մէջ կողոպուտ ըրած եւ ոստիկան գին– ուորներու հետապնդումէն փախչելով Երզնկայի դաշտը իջած են։ Աւազակ– ները այստեղ ալ հովիւ մը բռնելով անոր 120 ոչխարները յափշտակած են։ Իրողութիւնը Երզնկայի ոստիկան գինուորներու հրամանատարութեան լուր տրուած ըլլալով, սկսած են հե– տապնդուիլ աւազակները որոնք ընդ– հարում մը ունեցած են ոստիկան գին– ուորներուն հետ։ Այս ընդհարման հե– տեւանքով, աւազակները ոչխարները ձգած ու փախած են. հետապնդումը կը շարունակուի։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Երբ կէտի մը վրա– յէն կ'անցնինք, կը տեսնէ՞ք հնարք– ները, խաղերը։ Երբ կէտի մը կը մօ– տենանք որ կը ցուցնէ, կը վնասէ։ Այդ՝ բաներէն մին է, որ կը պատահի։ Ձիս չի խաբեր. կրնար խաբել ձեզ։ Այդ ցուցուց դինք։

Կրնայի կանչել Կարապետեան ե– պիսկոպոսը, կրնայի։

Պարոններ նկատի առէք եւ կշռե– ցէք, Կարապետեան եպիսկոպոսը իմ պաշտօնասենեակը կանչելը ունի՞ այն արժէքը, որ պիտի ունենար Կարա– պետեան եպիսկոպոսի Նիւ Եորք Քա– ունթիի դատախազին կողմէ կոչուի– լը։ Զե՞ք տեսներ։ Զե՞ք տեսներ այդ հիմա։

Ձեզ դիտեր թէ կանչեցին թէ ոչ, բայց անոնք չեն կրնար խաբել ձեզ ու չեն կրնար խաբել մեզ։ Այդ խոցեց դինք։ Այդ խաղ մըն էր։

Այս է իր գաղափարը, Օ՛հ, Շերի– տըն, դուն կրնայիր կանչել Կարա– պետեան եպիսկոպոսը։ Անշուշտ կը– նայի։ Անշուշտ կրնայի։ Ապա, մտա– ծեց ըսել թէ Շերիտըն կը խաբէր երդուեալները։ Ոչ, ես այդ բանը չեմ ըներ։ Ձեմ կրնար, ոչ ալ կ'ուզեմ խօ– սիլ այդպիսի բանի մը մասին։ Շատ դժուար բան մը պիտի ըլլար ինծ հա– մար եւ դատն ու անպատշաճ բան մը պիտի ըլլար ինծ համար վատնել ձեր ժամանակը որսկելով այդ։ Ձեմ ըսեր թէ խաբերայական էր, ոչ ալ պիտի կոչեմ աւանակային ապշութիւն, բայց այնքան շատ խաղեր կատարուեցան մաքերը շփոթելու համար այս դատի ընթացքին, որ հնարքները իրենց կա– տարելութեան հասան, երբ երէկ քա– հանան վկայի աթոռին վրայ էր, ու դատախազը անկէ պահանջեց պա– տասխանել այո եւ ոչ։ Եւ քահանան ի պատասխան մէկ հարցումի ըսաւ թէ ինք ունի երկու այո եւ մէկ ոչ։ Ի՞նչ– պէս կրնամ ընել ես այդ բանը։

Ե՞րբ սկսար ծեծել կինդ, ըսէ այո կամ ոչ։ Կը խօսիք մաքերը շփոթելու, փոշի ցանելու մասին։

Սելանիկ քաղաքին մէջ Ռամկավար այսինչը, այնինչ ամսուան 13ին գլ– խուն հարուած մը չկրե՞ց եւ չգնա՞ց տունը, համբուրեց կինը, մնաս բա– րով ըսաւ եւ յաջորդ օրը Դաշնակ– ցականները չզարկի՞ն։ Ասիկա հա– սարակ դատողութի՞ւն է։ Մեզ ամ– բաստանեցին ամէն բանով, բացի Լինտպըրկի երեխային անհետացու– մէն։ Տեսր։

Ինչո՞ւ ես չկանչեցի Կարապետեան եպիսկոպոսը։ Դուք հարցուցէք ձեզի այդ ալ։

Կարապետեան եպիսկոպոսը խորա– նը չէր։ Ան թափօրին մէջն էր։ Ան գիտէր թէ ինչ տեղի կ'ունենար։ Գաղտնի կերպով կանչա՞ծ են զայն։ Ձեմ գիտեր։ Վկայի աթոռը չհանե– ցին։ Գիտէք որ ամէնէն դժուար բա– ներէն մէկն է ապացել փիզիքական իրողութենէ մը։ Խիստ դժուար բան է ապացել արեան բիծէն։ Եթէ դուն կա– րես մայր երակ մը, եւ ոեւէ մարդ ունի դմելի մը— արեան բիծ կա՞յ այս դանակը գործածողին վրայ։ Ար– եան բիծ կա՞յ անոր վրայ երբ բռնը– ւեցաւ դեկտ. 24ին։ Ոեւէ բան դրկե– ցի՞ն Պելվիւ հիւանդանոցին թունա– բանական մասնագէտին, եւ ըսի՞ն, որ մենք կ'ուզենք այս վերարկուին թե– ղանիքը քննէք, գտնելու թէ՝ անոր վրայ արք.ին արեան նման արիւն կա՞յ։

Արդ, գանք այն կնոջ, որ Զատիկ– եանի մասին պատմութիւն մը ըրաւ, եւ իմ խօսքը դրեթէ կը մօտենայ իր վախճանին։ Տասը րոպէ ունիմ մի– այն, եւ ճշդապահ պիտի ըլլամ։

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Կրնաս առնել որ– քան ժամանակ որ ուզես։

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Շնորհակալ եմ։ Ձեմ ուզեր խօսելով ձեզ ձանձրացնել։ Ձեմ ուզեր խաբել ձեզ։

Կը յուսամ որ լեզուս փակչի բերա– նիս, եթէ ոեւէ դատ ներկայացնելու ժամանակ, եւ մանաւանդ այս ինն անձերու բախտին հետ խաղցող այս դատին մէջ, վայրկեան մը իսկ կաս– կած ունենամ ձեր իմացականութեան պակասին մասին։

Եթէ իմ ըսածները տրամաբանա– կան չեն թուիր, եւ իմ պատճառաբա– նութիւնները բանաւոր չեն թուիր ձեզ, կրնաք նկատի չառնել։ Կը կար– ծէ՞ք թէ ես կ'ուզեմ խաբել ձեւի մը։ Երբեք չեմ ըրած եւ ոչ մէկ ա– տեն պիտի ընեմ։ Ես անկախ մըն եմ, իմ հոգիին տէրն եմ, եւ կը կարծեմ թէ ուղիղ կերպով տրամաբանելու կարող եմ։ Եւ ասիկա ներքին պայ– քար մը չէ ինծ համար։ Կ'ուզեմ որ դուք արդարութիւն ընէք այս խնդ– րին մէջ։ Ես միայն կ'ուզեմ ձեզի հետ տրամաբանել այս դատին մէջ։

Յիշեցէք այն կինը, որ ըսաւ թէ՝ Զատիկեան անցեալ օգոստոսին Լէյք Հոփաթքոնկ էր, եւ դրօշը վար առ– նուած էր։ Ի՞նչ ըսաւ այդ կինը։ Ը– սաւ որ Զատիկեան իրեն ըսած է թէ հայ դրօշին վար առնելու լուրը սուրի պէս անցած էր իր սրտէն... մը– տածել որ արք.ը ոտնակոխ ըրած էր, մերժած էր յարգել հայկական դրօշը որ ինք —եւն. եւն.։

Կը կարծէ՞ք թէ այդ բանը տեղի ունեցած էր։ Ի՞նչ էր տեղի ունեցած։ Գիտէք որ որոշ տիպի մարդիկ ստա– խօսներ են։ Եւ կը չեշտեմ այդ։ Երբ տղայ էի, տեսայ այդ։ Եւ լաւ մարդիկ կը պատմեն անկարելի պատ– մութիւններ։ Իրլանտացիները բառ մը ունին ատոր համար։ Անոնք ատոր համար բառ մը ունին — kistraugh։ Մէկը կ'ըսէ քեզի. «Անցեալ օր հօրեղ– բայրդ տեսայ, քեզ կը հարցնէր»։ Ե– րեւակայութեան ծնունդ պատմել մը։ Եւ կ'ըսէ նաեւ. տեսայ հայր այ– սինչն ու Պրիճէթը, քեզ կը հարցնէր»։ Եթէ ստուգես, ճշմարտութեան կը– տոր մը իսկ չես գտներ։

Այդ կինը լսեց խօսակցութիւն մը դրօշի մասին Երիտասարդ Զատիկ– եան ամենայն հաւանականութեամբ ըսած կ'ըլլայ. «Ահա, լաւ բան մը որ ըրած է մեր դրօշին համար», եւ ար– տայայտած ինքզինք։ Մնացեալը յա– ւելուած է։ Բարի կինը կ'ուզէ եր– կինք երթալ։ Ան կ'ուզէ երկինք եր– թալ առանց քաւարան երթալու, եւ անշուշտ որ չուզեր դժոխք երթալ։ Ան կ'ուզէ տեղ մը գրաւել ճիշդ արք.– ին մօտ։

Գալով նոյ. 26ին։ Նկատեցի՞ք թէ բան մը պատահեցաւ։ Անոնք թուա– կան մը ընտրեցին, երբ բարեբախտա– բար անոնց ազգականներէն մին մե– ռած էր։

Արդ, եր դուք տիկ. Ոսկանեանը կը բերէք վկայելու թէ իր ամուսինը մեռաւ այդ օրը, անոնք կրնային ը– սել թէ թերեւս ան բնաւ ամուսին ու– նեցած չէր եւ բնաւ չէ մեռած։

(9)

(Շար.)

նալը, որովհետեւ Գերմանիոյ ժողովուրդին մեծ մասը գետնա-խնձորով կը սնանի։

Արծաթին ազգայնացումը Մ. Նահանգներու մէջ

—— օ·օ ——

Նախագահ Րուզվէլթ օգոստոս 9 թուակիր հրամանագրով մը ազգային սեփականութիւն հռչակեց արծաթը, համաձայն 1934 յունիս 19ին քուէարկուած օրէնքի մը, որ ահաւասիկ.— 1· Արծաթ գնել երկրին մէջ եւ երկրէն դուրս, ունկին 50 սէնթէն վեր չելլալու պայմանով.— 2· Այսպէս ձեռք բերուած արծաթով լրացնել Մ. Նահանգներու դրամական պահեստը, մինչեւ որ ան բաղկանայ երեք չորրորդ մաս ոսկիէ և մէկ չորրորդարծաթէ.—3·Ի հարկին ազգայնացնել երկրին մէջ եղած արծաթը։ Ասկէ զատ, նախագահը իրեն կը վերապահէր սահմանափակել արծաթի չահագէտներու եւ վաճառորդներու շահերը, հարիւրին 50 տոկոս հաստատելով։ Դեռ յունիս 28էն, Մ. Նահանգներու գանձային նախարարութիւնը արգիլած էր արծաթի արտածումը, բացի օրինական պարագաներէ։

Նախագահին յայտարարութեան համաձայն, բոլոր տրամադրելի արծաթը պետական փողերանոցներուն պէտք է յանձնուի մինչեւ 90 օր։

Իբրեւ հետեւանք այս հրամանագրին, բոլոր արժեթուղթերը բարձրացան ամերիկեան սակարանին մէջ, իսկ տոլարը ինկաւ 14 ֆր. 995ի։ (Փարիզի մէջ՝ 15·11)։ Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ ազգայնացումը անհրաժեշտ էր, որովհետեւ արծաթին գինը կը բարձրանայ, եւ կառավարութիւնը չի կրնար 50 սէնթէն աւելի վճարել։

Առաջին օդանաւին 50ամեակը

Հինգշաբթի օր Շալէ – Մէօտոնի մէջ տօնուեցաւ ֆրանսական առաջին օդանաւին՝ «Ֆրանս»ի թռիչքին 50ամեակը, նախագահութեամբ օդանաւային նախարարին։ 1884 օգոստ. 9ին էր որ այս նախնական օդանաւը — կամ «օդի հրէշը», ինչպէս կը կոչէին այն ատեն— բարձրացաւ Մէօտոնի դաշտանին վերեւ։ «Ֆրանս» ունէր 165 ոտք երկայնութիւն, 26 ոտք տրամագիծ եւ 1864 խորանարդ մէթր տարողութիւն։

Երբ երկու կառուցանողները ներս մտան եւ օդանաւը կամ «կոնտոլա»ն սկսաւ բարձրանալ, հանդիսատեսները սրտատրոփ կը սպասէին արդիւնքին։ Հազիւ հարեւան բլուրներու բարձրութեան հասած, օդանաւը կանգ առաւ, սկսաւ ճօնչել, բայց կրցաւ չարունակել ժամը 12 մղոն արագութեամբ, թռչելով դէպի Շաթիյեօն։ Յետոյ ուղղուեցաւ դէպի Վէրսայլ։ Երբ Շալէ հասաւ, փորձը բաւարար սեպելով որոշեց վերջացնել։ Բայց երեւան եկաւ որ չի կրնար վար իջնել։ Բազմաթիւ տաժանելի փորձերէ վերջը, կարելի եղաւ մինչեւ 250 ոտք իջեցնել օդանաւը եւ պարաններու միջոցաւ փրկել երկու օդանաւորդները։ Ամէն պարագայի մէջ յաղթանակ մը կը համարուէր այս փորձը։ Կարելի եղած էր հինգ մղոն ճամբայ կտրել 23 վայրկեանէն։

Պուլկարիոյ Թուրքերը Ռումանիա՞ կ'ապաստանին

« Ճիմհուրիէթ » կը շարունակէ զարմանազան պատմութիւններ հրապարակել Պուլկարիոյ Թուրքերու կրած « հալածանքներու » մասին։ Այս անգամ ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղէ Ռումանիոյ « Ունիվերսուլ » թերթէն.

Շումէնի Թուրքերը շատ գէշ ծեծուած են, զէնք փնտռելու պատրուակին տակ։ Անոնցմէ շատեր անյայտացած են։ Խումբ մըն ալ վերջերս ղատուեցաւ Քոնսթանցայի մէջ, պուլկար եւ ռումէն սահմանը անցած ըլլալուն համար։ Բոլորն ալ անպարտ արձակուեցան։ Անոնք կը պատմեն թէ փախած են Պուլկարիայէն, չկարենալով հանդուրժել իրենց կրած չարչարանքներուն։

⁂ Շումէնի Թուրքերը, Թրքական դրօշներով զարդարուած երկու սիրուն ծաղկամաններ շինել տուած են եւ պատուիրակի մը միջոցաւ Էնկիւրի պիտի ղրկեն, իբրեւ նուէր մատուցանելու համար Մ. Քէմալին։

ՊԷՅՐՈ՞ՒԹ, ՄԵՐՍԻ՞Ն ԹԷ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԷԹ

Թուրք թերթերը վերջերս գրեցին թէ պարսիկ կառավարութիւնը որոշած է Մերսինը օգտագործել իբրեւ նաւահանգիստ Միջերկրականի համար։ Թէհրանի «Իրան» թերթը կը գրէ այս առթիւ.—

Այս լուրը բոլորովին սուտ է, որովհետեւ Թէհրանի կառավարութիւնը այդ մասին դեռ ոչ մէկ որոշում չէ տուած։

Ճիշդ է որ Պարսկաստանը երկու ելք կը փնտռէ ծովու վրայ, իր թրանզիթի առեւտուրին համար — առաջինը Սեւ ծովուն վրայ եւ այդ մասին արդէն համաձայնութիւն մը գոյացաւ Շահին Թուրքիա ճամբորդութեան առթիւ. եւ երկրորդը Միջերկրականի վրայ։ Այս վերջինին համար ճիշդ է որ Թուրքիան զանազան առաջարկութիւններ ըրաւ մեր կառավարութեան, բայց մենք կը յայտարարենք թէ պարսկական կառավարութիւնը ցարդ ոչ մէկ որոշում չէ բրած եւ կը նախընտրէ աւելի Պէյրութի եւ Ալեքսանդրէթի ելքերը որոնք աւելի մօտ են եւ աւելի նպաստաւոր։ Նոյնիսկ կրնանք ըսել թէ ի մօտոյ որոշում մը պիտի տրուի ի նպաստ այս երկու նաւահանգիստներուն »։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՕՄՕՆԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ, ԻԳՆԱՏԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ
Trois Lucs, Traverse du Roi de Pique, Villa "La Nisou"
Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ
կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ
կը մասնակցի Զ. Ռ. Միութեան «վաhագնեան» նուագախումբը
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գասպարեան (երգ)։ Օրիորդներ՝ Ա. Ցահակեան եւ Արիստակէսեան (պար)։
Օր. Տէրտէրեան եւ Պ. Ս. Պօղոսեան կը ներկայացնեն ՉՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ
կը ներկայացուի «ՊԱՇՏՕՆԸ Է ԽՈՒՄԲԱԼ» մէկն լուի ընկերներուն կողմէ։
Հաղորդակց. միջոց.— Ալէ Լէօն կամպէթայէն առնել 7 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ։
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
վաղը կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն։
կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ։
Հաղորդակց. միջոց.— Առնել շոգեկառք Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն։
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ԽԱՃԱԿ» ակումբին մէջ
Լիոնէն հրաւիրուած է Պ. ՔՐՔՋԵԱՆ իր ձայնով։
երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 Օգոստոս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
Stade Jean Bouinի մարզադաշտին վրայ։
Հովանաւորութեամբ Ligue du Sud Estի նախագահ Պ. J. BLANCի
եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ԾԱՆՕԹ.— բոլոր այն հայ անհատ մարզիկները որ կը փափաքին մասնակցիլ Ողիմպիականին, թող հաճին արձանագրուիլ Հ. Մ. Ը. Մ. հաւաքատեղին, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ժամը 9էն 10 մինչեւ 16 Օգոստոս։

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ է պարապ փավիյոն մը 3 փիէս եւ գետնայարկը՝ (րէ տը շօսէ) մեծ խոհանոց, 300 քառ. մեթր պարտէզ, հաւնոց, 2 տէպարա, 35,000 ֆրանք։ Դիմել՝ ժամը 2-6, Rue de Sèvre N. 35. Clamart.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի, 12 օգոստոս (Աստուածածնի տօն) տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ վաղամեռիկ ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, 15 **Rue Jean Goujon**։ Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

Վշտակիր մայրը
ՆՈՒԱՐԴ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսավճարով։ Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris* 13։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Ցառաջդիմասիրաց» Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ (43, րիւ Մատամ Քիւրի)։ Օրակարգ. նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, հրաժարում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալի, Մէթրօ Մէզօն Պլանշի քովի սրճարանը։ Օրակարգ.— Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը։

"ՀԱՅ _ ԲՈՅԺ,,Ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.
Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*. մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*։ երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով։ կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*. Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. Լ.ՔԻՊԻՐԵԱՆի՝ տեղւոյն վրայ կամ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* 19.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինաւոր միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզական փոքրենի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès Sciences)
5, rue Pergolèse (Փէրկոլէզ), Փարիզ (16)
Մէթրօ՝ **Etoile, Obligado, Maillot.** Հեռ. **Kléber** 78-21

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւայլնի համար ամէն օր ժամը 10—12 եւ 17—19. Կիրակի օրեր ժամը 10—12։

Տարածեցէք Հայ գիրքը

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ընկերակցութիւնը, որ անկուսակցական հրատարակչական մը արժանացաւ, միակն է ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ որ նահատակուած գրագէտներուն գործերը լոյս ընծայելով, կը յաւերժացնէ անոնց անթառամ յիշատակը։

Ո՞ր Հայը պիտի չուզէր ունենալ այդ թանկագին մասունքներէն իր գրադարանին մէջ։

Հակառակ հայերէն գրքի տագնապին, արդէն լոյս տեսած են ՈՒԹԸ գեղեցիկ եւ բովանդակալից հատորներ։

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ (Մելքոն Կիւրճեան), ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ, ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ, ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի իններորդ հատորը, ԵՐՈՒԽԱՆ-ՕՏԵԱՆ, որուն պիտի յաջորդեն ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ, եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ։ Տակաւին քանի՜ քանիներ կը սպասեն իրենց կարգին...

Հրատարակչական այս նուիրական գործը աւելի հիմնաւորելու եւ նոր հատորներ լոյս ընծայելու համար, օգնեցէք մեզի, գնելով մէկ մէկ հատոր, որ կ'արժէ **20** ֆրանք միայն։ Մասնաւոր զեղչ ամբողջ շարքին համար։

Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

Լոնտոն հասնելուն պէս պէտք է երթար Բրիւի Ուօքըրի գիննատունը. միւսքն անգամ չեկաւ։ Պայուսակը կայարանը ձգեց, թաքսի մը առաւ ու փոխանակ գիննատուն երթալու, մթերանոց գնաց։ Տնօրէնը անոր նայեցաւ, նոր հով մը կար Ճէնիֆըրին վրայ.

— Եղա՞ւ, ըրի՞ք, հարցուց մարդը։

Ճէնիֆըր չկրցաւ անմիջապէս ըմբռնել անոր հարցումին իմաստը. յետոյ յանկարծ յիշեց աչքին ունեցքը։

— Ոչ տակաւին, ըսաւ. բժիշկը կ'ուզէ քիչ մը յետաձգել... եկայ ըսելու համար որ... այսինքն... ալ գործի չպիտի գամ...

— Գործի չպիտի՞ գաս, զարմացաւ տնօրէնը, հրաժարեցա՞ր... աղէկ լաւ գործ... ի՞նչ ըսել կ'ուզես...

— Այսինքն, պատասխանեց Ճէնի-ֆըր որ այլեւս վարանելու պէտք չունէր, մաս մը դրամ անցաւ ձեռքս, անակնկալ կերպով... հարուստ ազգական մը մեռաւ եւ...

— Օ՜հ, բախտաւոր աղայ, չա՞տ դրամ...

— Բաւական, այո, ըսաւ Ճէնիֆըր. բաւական՝ այս գործէն հեռանալու համար...

— Լաւ, գուն գիտես... բայց գիտես որ յաւելում պիտի ստանայիր շուտով... եւ աղէկ տեւական գործ. ինչ որ է, քու գիտնալիք բանդ է... խնդրի ու խնդրո չվատնես դրամդ...

— Երբեք, յիմար չեմ, այսքան տարի այդ պզտիկ թոշակովս կրցայ ինքզինքս ապրեցնել... ոչ, ոչ չեմ վատներ...

— Ի՞նչ պիտի ընես հիմա, հարցուց տնօրէնը։

— Պիտի ճամբորդեմ՝ զարգանալու համար. անմիջապէս պիտի մեկնիմ. նախ Ֆրանսա պիտի երթամ, լեզուն սորվելու եւ առեւտրական գիտութեանց մասին հմտութիւնս մշակելու համար. յետոյ Անգլիա պիտի վերադառնամ. անկէ վերջ աւելի երկար ճամբորդութեան մը պիտի սկսիմ...

— Լաւ, յաջողութիւն, ըսաւ տնօրէնը, անշուշտ եթէ լեզուներ եւ առեւտրական թղթակցութիւն սորվելու համար ճամբայ պիտի ելլես, մեզի հետ կապդ պահէ, կրնանք պէտք ունենալ...

Ճէնիֆըր ըսաւ որ նկատի պիտի ունենայ այս պարագան ալ պարագային։ Գրասեղանին վրայէ վերցուց իրեն վերաբերեալ կարգ մը առարկաներ, «մնաք բարով» ըսաւ իր պաշտօնակիցներուն ու մեկնեցաւ։

Մթերանոցէն յետոյ չիտակ Քարթըրայթ Կարտընս գնաց եւ տանտիրուհիին պատմեց ուրիշ սուտ մը։ Ըսաւ հարուստ ազգականին ժառանգութիւնը, բայց աւելցուց թէ ամուսնանալու միտք ունի եւ իր գիւղը պիտի քաշուի ուր ազգականը իրեն ձգած էր նաեւ պզտիկ տուն մը։ Երկու շաբաթական վճարեց անոր ու սկսաւ գոյքերը հաւաքել։ Քանի մը վայրկեանէն իր ունեցածը չունեցածը տեղաւորեց երկու խոշոր պայուսակներու մէջ ու ճամբայ ելաւ. խորհեցաւ որ հոգը անգամ չպիտի ընէր եթէ ուրիշ ատեն ոտք չկոխէր այդ թաղը։

Որոշած էր արդէն թէ ինչ ուղղութեամբ պիտի գործէր հիմա. հետեւաբար չիտակ կայարան գնաց, վերցուց իր փոքրիկ պայուսակն ալ ու երկու մեծերը փոխադրեց ուրիշ թաղ մը ուր ապահով տեղ մը պահել տուաւ։

Յետոյ խոշոր վաճառատունէ մը ներս մտնելով կարգ մը գնումներ ըրաւ — հագուստ, փողկապ, գլխարկ, ճերմակեղէն եւայլն. ամէնը մէկ տեղաւորեց նոր պայուսակի մը մէջ։ Իրիկուան դէմ գնաց Փէտինկթըն կայարանին պանդոկը, ուր Արթըր Ճէնինկս անունին տակ սենեակ մը վարձեց։

Անմիջապէս պարպեց իր երկու փոքր պայուսակները եւ պանդոկին ծառայողը իջաւ։ Գրասեղանին առջեւ նստաւ եւ սկսաւ լուրջ արտայայտութեամբ մը մտածել։ Քանի մը վայրկեան վերջ գրեց հետեւեալ նամակը.

«Տիկին,

Անշուշտ թերթերուն մէջ կարդացիք մեր վերջին տեսակցութեան նիւթին մասին հրատարակուած զեկոյցը։ Բնականաբար կ'ընդունինք որ այդ զեկոյցին մէջ յիշուած առաջարկը մեծ տարբերութիւն պիտի մտցնէ այն կարգադրութեանց մէջ որոնց շուրջ համաձայնեցանք մենք երկուքս։ Նըկատի ունենալով առաջարկուած պայմաններուն առաւելութիւնը, կը կարծեմ թէ դուք ալ պիտի խոստովանիք որ ինծի համար աւելի շահաւոր է իմ ծառայութիւններս անոնց տրամադրութեան տակ դնել քան թէ կապուիլ մեր համաձայնութեան։ Ի հարկէ եթէ գիտնայի թէ անոնց պայմանները այս ատիճան հետաքրքրական պիտի ըլլային, իմ գիտցածներս պիտի տեղեկացնէի անոնց՝ փոխանակ ձեզի։

Վստահ եմ, սակայն, թէ չպիտի ուզէք որ ձեր անունը մէջտեղ ելլէ եւ նոր պայմաններ պիտի առաջարկէք ինծի։ Եւ այդ բանը պէտք է ընէք անմիջապէս, որովհետեւ ժամավաճառ չենք կրնար ըլլալ։

Հետեւաբար անմիջապէս որ այս նամակը ստանաք վաղ առաւօտ, Լոնտոն եկէք։ Իրիկունը ժամը ճիշդ վեցին Փէտինկթըն կայարանին մէջ գտնուող լրագրավաճառին առջեւը կը սպասեմ ձեզ տեսնելու պատիւին։

Լաւ կ'ըլլայ, ի հարկէ, եթէ հեռագիր մը ղրկէք ինծի Սփրինկ փողոցի նամակատունը, որպէսզի գիտնամ թէ պիտի գաք թէ ոչ։

Ցապաղումը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, որովհետեւ պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկենք»։

Ճէնիֆըր, որ թուղթին ճակատը կարած էր պանդոկին հասցէն, ... րական պահարանի մը մէջ դրաւ նամակը՝ առանց ստորագրելու եւ ... ժամը նամակատուն տարաւ զայն։

Վստահ էր որ անիկա Լէյտի ձեռքը պիտի հասնէր յաջորդ առաւօտ կանուխ։ Թղթախաղի սեղանին վրայ ամէնէն զօրաւոր հաղթաթուղթը ... խաղամոլին չափ ուրախ էր ան։

Յաջորդ օրը երբ նամակատուն գնաց, պաշտօնեան իրեն յանձնեց հեռագիր մը որուն մէջ մէկ բառ միայն.—

ԿՈՒԳԱՄ։

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵԼԻԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 12 Aout 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2571

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՏԱՔԱՐԻՒՆ ՏՂՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— Կը տեսնէք որ ռամկավարները ամէն ստորնութիւն կ'ընեն, իսկ մենք կը լռենք: Իրենց յօդուածին դէմ՝ յօդուած, բողոքին դէմ՝ բողոք, բռունցքին դէմ՝ բռունցք, մինչեւ որ դարձի գան: Բայց դուք չէք ձգեր որ մենք երիտասարդներս պէտք եղած եռանդով արտայայտուինք···

— Երեւի չափազանց ազդուած էք անոնց թերթերուն եւ ճառախօսներուն քնարերգական ցնդաբանութիւններէն, եւ ազատ'ա, ազատ'ա վայրահաջութիւններէն: Ձեզի պէս շատեր կան որ նոյն մտայնութիւնը կը յայտնեն, բանաւոր թէ գրաւոր, գրեթէ նոյն բառերով: Կարդացէք սա նամակը.—

«Կ'ուզեմ որ այս երկտող բողոք-ցասումս հրատարակես «Յառաջ»ի մէջ: Ես Դաշնակցական չեմ, բայց պիտի ըլլամ այսուհետեւ: Ես որ Անտրանիկը եւ Արիստակէսը կը սիրեմ երկնքի անսահմանութեան չափ, չպիտի նայիմ անոնց հրեշտակային աչքերուն մէջ, պիտի նայիմ այսուհետեւ ցեղիս արցունքոտ աչքերուն: Ես չեմ կրնար հանդուրժել որ»···

Ահա երրորդը, դարձեալ Մարսէյլէն.

— «Դատարկապորտներու խումբ մը շփացած Նիւ Եորքի դատավճռէն, ձիարշաւի եղած է: Օրը ցերեկով կը յոխորտան, խնջոյք կը սարքեն, փառաբանելով «հարուածային» յաղթանակը:

Ու չորրորդը Լիոնէն,— «Ցնծացէք, ցնծացէք··· տօ՜ն է, տօ՜ն, մեռա՜ւ Դաշնակցութիւնը: Վճիռը տրուա՜ծ է···»:

Կարդացի՞ք բոլորն ալ. սկիզբէն մինչեւ վերջը: Բոլորն ալ երիտասարդներ են ձեզի պէս, խորապէս խոցոտուած՝ ի տես անբարոյական արշաւի մը որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ: Կը հասկնանք իրենց կատաղութիւնը. իւրաքանչիւրին բառերն անգամ ջղագրգռութեան բռնուած են: Եւ սակայն, մեծագոյն սխալը գործած պիտի ըլլայինք, հրատարակութեան տալով այս ձեռագիրները: Պիտի նշանակէր չափուիլ օրուան «հերոս»ներուն հետ, ինչ որ իրենց ուզածն է: Մենք այդ պատիւը չպիտի ընենք այս մարդոց: Արհամարհա՜նք, արհամարհա՜նք: Եւ աւելի պայքարին, քանի որ վստահ ենք մեր ուժին:

— Բայց անոնք չափ ու սահման չեն ճանչնար, եւ աւելի կը լրբանան, մեր լռութիւնը վերագրելով տկարութեան:

— Ի՞նչ փոյթ: Եթէ անոնք դատ պիտի շահին պոռալ – կանչելով, արիւն պղտորելով, անդադար պղծութիւն հոսեցնելով, ամէնէն տարրական ճշմարտութիւնն իսկ վեր ի վայր շրջելով, բարի վայելում: Ինչո՞ւ եռանդ սպառել հողմաղացներու դէմ, երբ այնքան հոգեր ունինք, կուսակցական թէ ազգային:

— Բայց մենք ամէն օր շփման մէջ ենք ժողովուրդին հետ, եւ հազիւ կրնանք զսպել մեր բարկութիւնը, լսելով անոնց լկտի բացագանչութիւնները եւ գրգռիչ կանչերը: Երեւի դուք անոնց գրածներն անգամ կարդացած չէք:

— Թող թխեն, գրեն իրենց ուզածին չափ: Մենք ամփոփուինք մեր ներքին հոգերուն վրայ: Զօրաւոր է այն որ գիտակից՝ իր պարտականութեան ու պատասխանատուութեան, անվրդով կը շարունակէ իր ճամբան: Ռուսական առած մը կ'ըսէ,— կայ քար ժողվելու ժամանակ, կայ եւ քարերը նետելու ժամանակ: Մենք բարի քրիստոնեաներ չենք, բայց յօդուածին յօդուած, բռունցքին բռունցք պարզած ատեն, պիտի գիտնանք թէ ո՛վ է կանգնած մեր դիմացը: Եթէ Դաշնակցութիւնը կրցաւ դիմանալ 45 տարի, իր յաջողութիւնը կը պարտի նաեւ այս տոկունութեան: Յեղափոխականին առաջին արժանիքը պիտի ըլլայ պաղարիւն կեցուածք եւ պայծառ նայուածք: Ահա ճիշդ մէկ տարի է որ պայքարը կը շարունակուի սանձակոտոր մոլեգնութեամբ: Արդի՞ւնքը,— վեց ամսուան ընթացքին միայն Մ. Նահանգներուն մէջ առնուազն 1200 ընկերներ աւելցած են շարքերուն վրայ, առանց հաշուելու պատանեկան ուխտերը: Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս:

— Բայց քանի կ'աճինք ու կը տարածուինք, այնքան կը սաստկանայ խուժանավարական խաչակրութիւնը···

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք: Երբ կը տեսնեն որ ամլութեան կը դատապարտուին իրենց պարշելի խաղերը, բնականաբար պիտի կատղին, փրփուր պիտի տեղան, թարախ պիտի հոսեցնեն: Մենք ամփոփուինք մեր հոգերուն մէջ: Օրինակ, այս յաւելումները պէտք չէ շփացնեն մեզ: Քանի զօրանանք եւ տարածուինք, այնքան կը ծանրանայ մեր պատասխանատուութիւնը: Պատրա՞ստ ենք այդ բեռը տանելու,— ահա հիմնական խնդիրներէն մէկը: Կուսակցութիւնը պէտք ունի վերանորոգման, երիտասարդացման: Փոխուա՜ծ են ժամանակներն ու պայմանները: Փոխուա՜ծ են մարդիկը: Ուժերը կը սպառին, դիրքերը կը պարպուին: Յիշենք հին փառքերը, բայց չթմրինք անոնց հմայքէն, այլապէս եւքը լճացում է եւ քարացում: Նոյն իսկ արտաքին ճակատին հանդէպ աւելի զօրաւոր հանդիսանալու համար, պարտաւոր ենք աւելի խստօրէն զատել մեր սեւն ու ճերմակը, չարն ու բարին:

— Կը հասկնամ այդ բոլորը եւ դեռ աւելին: Սակայն գիտէք որ մեր սերունդը դժուար կ'ըմբռնէ այս տարիճան համբերութիւն՝ արտաքին անբարոյականութեան հանդէպ: Երբ մարդիկ նոյն իսկ մեռելները կը նախատեն եւ ամէն սրբութիւն կը ծաղրեն, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ զսպենք մեր պոռթկումը: Մեր արդար դատնութիւնը թուղթին յանձնելու իրաւունքէ՞ն ալ զրկուած ենք···

— Զրկուած չէք: Զրկանքը երեւութական է: Ո՞վ ըսաւ թէ մեր ժամուն ձախ երեսը կը դարձնէ, երբ զարնեն աջին: Բայց, պէտք չէ մեր պայքարի ձեւերը շփոթել միւսներուն հետ: Քաղաքական տարբեր դաստիարակութիւնը ոչ միայն պայքարի եղանակներ է սորվեցուցած, այլ եւ յատուկ բարոյ:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԾԱԹԻ ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋԸ

Նախագահ Ռուզվէլթի հրամանագրէն յետոյ, որով ազգայնացման կ'ենթարկուի Մ. Նահանգներու տրամադրելի արծաթը, այլեւս մօտալուտ կը համարուի միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը: Ուաշինկթընի կառավարական շրջանակներուն մէջ կը հաստատեն թէ առ այժմ անպաշտօն բանակցութիւններ պիտի կատարուին օտար պետութեանց հետ, մինչեւ որ կարելի ըլլայ համաշխարհային խորհրդաժողով մը հրաւիրել, դրամական խնդիրը լուծելու համար: Հաւանաբար կարելի ըլլայ այդ ժողովը հրաւիրել մինչեւ վեց ամիս: Ժողովին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը կնքել ոսկիի եւ արծաթի գիներու մասին: Զանազան խորհրդակցութիւններ կատարուած են ամերիկեան եւ օտար դրամատուներու վարչութեանց միջեւ, գետինը հարթելու համար:

⁂ Նախագահ Ռուզվէլթի հրամանագրին վրայ, արծաթի գինը հասաւ 49 սէնթի, ինչոր չէր տեսնուած հինգ տարիէ ի վեր: Միեւնոյն պատճառով, տոլարը սկսաւ տկարանալ: Առջի օր Փարիզի մէջ իջաւ 14 Ֆր. 985ի, ինչ որ չէր եղած ապրիլ 21էն ի վեր: Անգլ. ոսկին աւելի ամուր է առ այժմ (76.30): Ֆրանսայի պետական արժեթուղթերը 30-40 սանթիմ կորսնցուցին, իբրեւ հետեւանք Մ. Նահանգներու նոր ձեռնարկին: Ֆրանսայի սեղանաւորական շրջանակները կը քննադատեն նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկը:

89 լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս

— o.o —

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԱԾ ԷԻՆ

Իբրեւ հետեւանք Լուքարփէլի ածխահանքերուն մէջ սարքուած դաւադրութեան, 89 լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս հանուեցան երէկ, շաբաթ, հակառակ բոլոր դիմումներուն: Փա տը Քալէի նահանգապետութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, որ եւ է դիմադրութիւն խորտակելու համար: Ընտանիքներն ալ հաշուելով, երկու հարիւրի կը հասնի արտաքսուած Լեհերուն թիւը: Մասնաւոր կառախումբ մը վարձուած էր փոխադրութեան համար, որուն ծախքը, մօտ 30,000 ֆրանք, հոգաց հանքային ընկերութիւնը:

Արտաքսման հրամանագիրը գործադրելու համար պայմանաժամ տրուած էր 48 ժամ: Ոստիկանական ուժեր կը հսկէին գլխաւոր հանքերուն շուրջը: Լեհերը ոչինչ գիներով ծախեցին իրենց կարասիները: Կատարուած բանակցութեանց շնորհիւ, ընկերութիւնը յանձն առաւ 300 Ֆր. հատուցում վճարել իւրաքանչիւր արտաքսեալի, ինչպէս եւ հոգալ ճամբու ծախքը՝ մինչեւ Լեհաստան: Շատ սրտառուչ էր բաժանումը բանուորական թաղերուն մէջ: Ֆրանսա մնացող Լեհերը, այր, կին եւ մանուկ՝ կ'օգնէին վտարեալներուն, որոնք այս հանքերուն մէջ կ'աշխատէին քանի տարիէ ի վեր եւ խնամութիւններ հաստատած էին տեղացիներուն հետ: Այս վերջիններն ալ դժգոհ են վտարումէն: Երկու հարիւր բնակիչներու հեռացումով, յաճախորդ կը կորսնցնեն սրճարանները, հացագործները եւ նպարավաճառները:

Լիլի լեհական հիւպատոսարանը նիւթապէս անկարելի գտած ըլլալով անցագիր պատրաստել 89 այրերու, 37 կիներու եւ բազմաթիւ երախաներու համար, մինչեւ շաբաթ առաւ ժամը 9, որոշուեցաւ կառախումբը սպասցնել Լիլի մէջ, որպէսզի գործողութիւնները լրանան:

⁂ Հանքագործներու դաշնակցութիւնը հանրօգուտ շինութեանց նախարարին դիմեց, այս արտաքսումներուն հետեւանքով: Նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը միայն յանցաւորները նկատի ունեցած է, եւ պէտք չի տեսներ փոխել իր քաղաքականութիւնը այն օտար բանուորներու մասին որոնք կը յարգեն օրինաւորութեան սահմանները:

Գոթական այբուբենը կը վերահաստատուի

Գերմանիոյ կրթական նախարարութիւնը հրամայեց 1935ի Զատիկէն վերահաստատել գոթական այբուբենը, փոխանակ հետեւելու լատինականին: Արդէն իսկ շրջաբերական մը ղրկուած է, պատրաստուելու համար:

⁂ Պատերազմական նախարարին հրամանով, բոլոր ասպարէզի սպաները այսուհետեւ Հիթլէրի հետ խօսած ատեն պայն պիտի կոչեն «Առաջնորդ իմ» (Մայն Ֆիւրէր):

Ճափոնի ծովային ծախքերու աւելցումը կը պատճառէ Անգլիոյ

Ճափոնի ծովային նախարարութիւնը մօտ 250 միլիոն տոլարի վարկ մը պահանջեց, նոր մարտանաւերու շինութեան եւ ուրիշ սպառազինութեանց համար: Այս ձեռնարկը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ պահանջուած գումարը գրեթէ կը հաւասարի Մեծն Բրիտանիոյ նաւային ելմտացոյցին: Ճափոնի ծովային նախարարութեան պահանջները յաճախ կը կրճատուին ելմտական նախարարութեան կողմէ, բայց չի կարծուիր որ այս տարի ալ այդպէս ըլլայ: Այս պայմաններուն մէջ, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ նաեւ 1935ի նաւային խորհրդաժողովի մասին: Նոյն իսկ վախ կայ որ երբեք չգումարուի այդ ժողովը:

Ճափոնի զինուորական ելմտացոյցն է 230 միլիոն տոլար, որուն 145 միլիոնը սահմանուած են բացառիկ ծախքերու: Այս «բացառիկ»ներուն 60 միլիոնը պիտի յատկացուի Մանչուրիոյ վերաբերեալ ծրագիրներու, իսկ 40 միլիոնը՝ հանդերձանքի բարւոքման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

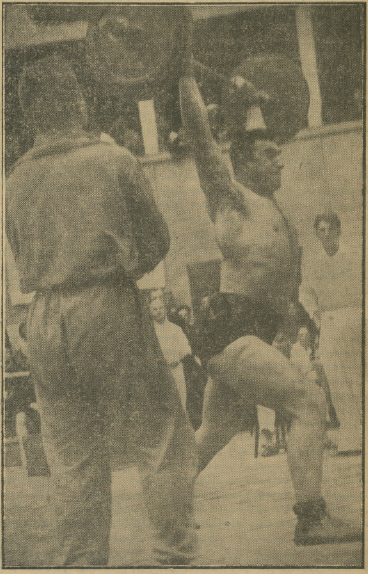

ՄԱՐԶԻԿ ՍԵՐՔՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կոփամարտիկ Մեդրակ Պէրպէրեանէն, ըմբշամարտիկ Հրանդ Նազարեանէն, «Հօքէյըր» Զրանեանէն, «Թէնիսմէն» Ալանկիւլէն, նշանաւոր Գ. Աղաթօնէն եւ ուրիշներէն վերջ հայութիւնը միջազգային մարզաշխարհին կուտայ Համբարձումեանը, բուն իսկ Հայաստանի մէջ մեծցած ռեկորտսմէնի մարզիկ մը որուն մասին առկից առաջ երկարօրէն գրեց «Յառաջ»: Ս. Համբարձումեան 23 տարեկան է, 1 մ. 88 հասակով եւ կը կշռէ 106 քիլօ:

Իր նկարը զոր այսօր հրատարակելու առիթը ունինք, կը պարտինք ֆրանսերէն մեծ մարզական օրաթերթին՝ «լ'Օթօ»ի մեր երիտասարդ պաշտօնակից Ռօպէր Փէրիէի որ անցեալ ամիս ուսումնասիրական մեծ նամբորդութիւն մը կատարեց Խորհրդային Միութեան երկիրներուն մէջ եւ որ այս օրերս իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ սոյն թերթին մէջ. Ռօպէր Փէրիէ այցելած է նաեւ Երեւան — ինչպէս Թիֆլիզ, Բագու եւայլն — եւ հաստատած է թէ մարմնակրթութիւնը կը գրաւէ շատ կարեւոր տեղ մը կառավարութեան նախաձեռնութեանց մէջ: Այն տեղի ըմբռնումները եւ կազմակերպութիւնները գրեթէ միեւնոյնն են կ'ըսէ, ինչ որ են կեդրոնական վարչութեան՝ Մոսկուայի մէջ. Երեւանի մէջ Հայաստանի մարմնակրթական շարժման վրայ տեղեկութիւններ տուող պաշտօնատարը — որուն անունը չկրցաւ յիշել — իր վրայ թողուցած է խնդրին կատարելապէս տեղեակ մարդու մը տպաւորութիւնը: Դարձեալ Երեւանի մէջ անտեսած է Հայաստանի մարզական հիմնարկութիւնը, «Կոմպինատ»ի մարզարան - վէլոտրոմը, Զանգի գետին ափը շինուած լողարանը եւայլն: Աւելի մանրամասնութիւններ անշուշտ պիտի տայ իր յօդուածաշարքին Հայաստանի վերաբերեալ մասին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի մարզիկ Համբարձումեանի, Ռօպէր Փէրիէ ըսաւ թէ անձամբ մը ուրիշ հայ մարզիկներու հետ վերջին համամիութենական ողիմպիականէն ի վեր մնացած է Մոսկուայի մէջ, իբր համառուսական ներկայացուցչական խումբի անդամ: Տարբեր բացատրութեամբ՝ անմիջապէս որ Խորհրդային Միութեան երկիրներուն մէջ բացառիկ արժէքով մարզիկ մը յայտնուի՝ ան այլեւս կը դառնայ կեդրոնին սեփականութիւնը, իր տրամադրութեան տակ կը դրուին մասնագէտներ եւ ամէն կարգի դիւրութիւններ, յառաջդիմելու համար:

×

Ծանրութիւն վերցնելու մասնագիտութիւնը Հայոց մէջ շատ ընդհանրացած չէ. այն ատենէն որ երբ «Յառաջ»ի մէջ գրուեցաւ թէ Համբարձումեան 571 քիլօկրամ վերցուցած է, կարծողներ եղած են թէ ան իրապէս մէկ անգամէն այդ ահռելի ծանրութիւնը վերցուցած է: 571 քիլօն կը ներկայացնէ *հինգ* տեսակի փորձերու գումարը, այսպէս կան՝ աջ եւ ձախ ձեռքերով խլում (*արաշէ*) նոյն փորձը երկու ձեռքերով, աջ եւ ձախ ձեռքերով — զատ զատ — ուսել եւ նետել (*էփօլէ-ժըթէ*), նոյն փորձը՝ երկու ձեռքերով, եւ երկու ձեռքերով պարզում (*տէվըլօփէ*): Այս հօթը փորձերէն իւրաքանչիւրին մէջ ի՞նչ արդիւնքի հասած է, այդ մանրամասնութիւնները կ'անգիտանանք — նոյնիսկ «Խորհրդային Հայաստան» այս մասին բան մը չըսեր. բայց 450 մարզիկներու մէջ առաջին հանդիսանալով համամիութենական մրցանիշ հաստատած ըլլալու պարագաները կը բաւեն ցոյց տալու համար Համբարձումեանի արժէքը:

Ծանրութիւն վերցնելու մէջ յաջողելու համար չի բաւեր հսկայ մարմին մը եւ մարզուած մկաններ ունենալ. բիրտ ուժը չէ որ մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ այս մասնագիտութեան մէջ. պէտք է ճկունութիւն եւ առաձգականութիւն: Ֆրանսացի համբաւաւոր մասնագէտ Շարլ Ռիկուլօ որ այս նիւղին թագաւորն է՝ հարիւր մէթրը կը վազէր 11 2/5 երկվ.էն ինչ որ իր ծանրութեամբ մէկու մը համար պարզապէս հրաշալի է. արդէն Համբարձումեան ալ չըսե՞րթէ նախապէս «թեթեւ աթլէթիզմ»ի հետեւած է:

Կը ցաւինք որ զինքը Փարիզի մէջ տեսնելու առիթը չունեցանք:

Ծանրութիւն վերցնելու մրցումները տեղի կ'ունենան հետեւեալ ձեւով.— մարզիկները իրենց մարմնին ծանրութեան համաձայն բաժնուած են դասակարգերու (Համբարձումեան կը պատկանի ամենածանր դասակարգին) իւրաքանչիւր փորձի համար երկաթէ ձողի մը երկու ծայրերը կ'անցուին հաւասար ծանրութեամբ երկաթէ բոկաւանակներ՝ որոնք կ'աւելցուին մինչեւ որ մարզիկը հասնի իր տարողութեան եւ յաջողի իր փորձին մէջ:

Ժ. Ե.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Հ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԸ 1918 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԷՆ — 1919 ՄԱՅԻՍ

1919 յունուարին Օսմ. կայսրութեան Հաշուեյարդարը երկրորդական կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մըն էր Եւրոպայի քաղաքագէտներուն համար, կը գրէ Նիքըլըն։ «Ամպի պատառ մըն էր այդ խնդիրը, ոչ աւելի մեծ քան մարդու մը ձեռքը»։

Սակայն 1922 հոկտեմբերին այդ ամպը կ'ուռի, կը ծաւալի, մրրկի կը վերածուի եւ «արիւն ու աւերակ կը սփռէ Փոքր Ասիոյ մէջ»․ կը քանդէ յաղթական պետութիւններուն համագործակցութիւնը եւ «Անգլիոյ մէջ կը ստեղծէ այնպիսի յորձանք մը որուն սաստկութիւնը կը ջախջախէ Լոյտ Ճորճն ու իր կառավարութիւնը»։

Ի՞նչ պատճառներ կային որ օրուան վարիչները այդքան միամիտ ըլլային 1919ին, իսկ դէպքերը՝ այնքան դըրդադին ու յանկարծական՝ երեք տարի վերջը։

Երկու տեսակէտներ կային այդ մասին, գիտել կուտայ հեղինակը։ Առաջին — Հաշտութեան վեհաժողովը չկրցաւ երբեք ըմբռնել Արեւելեան Հարցին ամբողջականութիւնն ու խակական բնոյթը․ երկրորդ — Պարտուած պետութիւններէն միայն Թուրքիան էր որ կրնար ասպարէզ կարդալ Արեւմուտքի Դաշնակցութեան եւ յաջողիլ։

Այս երկու տեսակէտներէն ոչ մէկը բացարձակօրէն ճիշդ էր։

Իրաւ է որ 1919ի սկիզբը Գերագոյն Խորհուրդը պէտք եղած կարեւորութիւնը չընծայեց Թրքական խնդրին, որովհետեւ, կ'ըսէին թէ «Արեւելեան Հարց»ը պատմականօրէն գոյութիւն չունէր այլեւս։ Չէ՞ որ «Արեւելեան Հարց» բառով դիւանագէտներուն մտքին մէջ կ'արծարծուէր Կատարինէ Թագուհիին, Քիւչիւք Գայնարճայի, Սան Սթէֆանոյի կամ Պերլինի վեհաժողովին օրերը։ Մուտրոսի զինադադարէն յետոյ ստեղծուած կացութիւնը իրաւունք չէր տար այդ տեսակ խնդիր մը սեղանի վրայ բերելու։

Թուրքիան միայն աշխարհագրական տեսակէտով արժէք ունեցող պետութիւն մըն էր 1774էն մինչեւ 1917, այսինքն նոյնիսկ այն շրջանին երբ Արեւելեան Խնդիրը միջազգային քաղաքականութեան ամէնէն գլխաւոր բարդութիւններէն մէկն էր։

Այդ օրերու տարբեր ազդակներ կային․ օրինակ Ռուսիոյ յառաջխաղացումը դէպի Սեւ Ծով․ Փեթերսպուրկի եւ Վիէննայի մրցակցութիւնը Պալքաններուն մէջ եւ Գերմանիոյ «Դէպի Արեւելք» ազդանշանը։

Իսկ 1919ին այդ մտահոգութիւնները միանգամընդմիշտ փարատած էին։ Ռուսիան իր ներքին վէճերով կաշկանդուած էր․ Գերմանիան ու Աւստրիան անկարող էին նոր արկածախնդրութիւններ սարքելու Արեւելքի մէջ, իսկ Թուրքիան բոլորովին անձնատուր եղած էր դաշնակից պետութիւններուն։

Հետեւաբար Գերագոյն Խորհուրդը գոնէ երեւութապէս իրաւունք ունէր Թուրքիան անկարեւոր նկատելու․ «եւ մինչեւ այսօր ալ այդ երկիրը համեմատաբար կարեւորութենէ զուրկ պետութիւն մըն է»։ 1919ի վարիչները իրաւունք ունէին նոյնպէս խորհելու թէ Արեւելեան Խնդիրը առաջուան պէս սուր հանգամանք մը չէր ներկայացներ, թէեւ, կը շարունակէ հեղինակը, այդ սպառնալիքը դարձեալ կրնայ երեւան գալ այսօր, եթէ Հիթլէրի Գերմանիան Արեւելեան Փրուսիոյ յուսախաբութիւնը ամոքելու համար վերարծարծէ Պերլին – Պաղտատ երկաթուղիի մը ծրագիրը։

Եթէ Թուրքիան 1920էն 1923 եւրոպական դիւանագիտութեան գլխաւոր խնդիրներէն մէկը եղաւ, պատճառը այն էր որ անիկա ակամայ երկպառակութիւն ստեղծեց Դաշնակիցներուն միջեւ։ Անտարակոյս, խոշոր սխալներ գործուեցան, եւ սակայն կարելի չէ ըսել թէ Դաշնակիցներն ու Գերագոյն Խորհուրդը չկրցան պէտք եղածին պէս գնահատել խնդրին էութիւնը։ Ընդհակառակն, Թուրքիոյ հարցը «աւելի լաւատեղեակ ու ճշգրիտ հաշիւներու վրայ հիմնուած էր այն օրերուն, քան այսօր»։

Գալով այն տեսակէտին թէ Թուրքիան յաղթական դուրս եկաւ եւրոպական պատերազմէն, պէտք է նկատի առնենք թէ այդ երկիրը ինչ կորսնցուց՝ կեդրոնական պետութեանց հետ զինակցելով։

Թուրքիան ստիպումի տակ հրաժարեցաւ Եգիպտոսէն, Տրիպոլիէն, Երկոտասան կղզիներէն, Եգէականի կղզիներէն, եւ Կիպրոսէն։ Անիկա միանգամընդմիշտ կորսնցուց Սուրիան, Պաղեստինը, Լիբանանը Անդրյորդանանու շրջանները, Հիճազը, Եմէնը եւ Միջագետքը։ 1912ի Օսմանեան կայսրութիւնը, որ մէկուկէս միլիոն քառակուսի մղոն տարածութիւն եւ 36 միլիոն բնակչութիւն ունէր — գոնէ թուղթի վրայ — Պալքանեան եւ եւրոպական պատերազմներէն յետոյ կորսնցուց մէկ միլիոն քառակուսի մղոնէն աւելի հող եւ 23 միլիոն բնակիչ։ Այսօր Թուրքիան ունի 445,609 ք․մղոն հող եւ հազիւ 13,643,270 բնակիչ։ Պատերազմին սկիզբը Օսմ. կայսրութիւնը տակաւին զօրաւոր պետութիւն մըն էր, իսկ այսօր ասիական հանրապետութիւն մը՝ ոչ աւելի ընդարձակ քան Հայտրապատի նահանգը Հնդկաստանի մէջ։ Ահաւասիկ թէ ինչ արժեց իր յաղթանակը։

Նիքըլըն անհրաժեշտ կը նկատէ այս ճշդումները ընել որովհետեւ «սխալ պիտի ըլլար Թուրքիան նկատել չափէն աւելի կարեւոր կամ չափէն աւելի յաջող պետութիւն մը»։ Եթէ անիկա առժամապէս նշանակութիւն ստացաւ 1920էն 1923, պատճառները պատահական էին այդ նշանակութիւնը յարաբերութիւն չունէր Արեւելեան Հարցին անցեալին հետ եւ կապ չի կրնար ունենալ անոր ապագային հետ։ «Սխալ պիտի ըլլար «ժամանակաւոր արդիւնքներու» վրայ հիմնուելով չափազանցել Դաշնակիցներու վրիպումները Թրքական Հարցին մէջ․ իսկ այդ վրիպումներուն պատճառները հասկնալու համար պէտք է պահենք բոլոր համեմատութիւնները»։

Թուրքիա յետպատերազմեան պատմութեան մէջ շատ մեծ նշանակութիւն ունեցող ազդակ մը չէ, իսկ Թրքական խնդիրը նոյնպէս չափէն աւելի խոշոր դէպք մը չէր զինադադարին յաջորդող տարիներուն, գիտել կուտայ Նիքըլըն։

Թուրքիան Թանկագին նմոյշ մըն է հոգեբանական այն յեղաշրջումին զոր արեւելքը կրեց 1905էն յետոյ։ Եզական է այն դժուարութիւններով զորս ստեղծեց 1919էն 1923ի վարիչներուն համար եւ այն սխալներով զորս գործել տուաւ անոնց եւ անզուգական՝ իբրեւ «փաստ» այն մտայնութեան զոր յաղթականները ունէին այդ օրերուն։

Դաշնակիցներու սայթաքումին հիմնական պատճառները ցոյց տալէ առաջ, հեղինակը կը բացատրէ որ «Թուրք կայսրութեան հաշուեյարդարը Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Քըրզընի ամէնէն կենսական մտահոգութիւնն էր եւ կարեւոր պատճառներէն մէկը այն հակամարտութեան որ գոյութիւն ունէր իրեն եւ Լոյտ Ճորճի միջեւ։

Այդ Հարցին մէջն էր որ երեւան եկան Քըրզընի սխալներն ու առաւելութիւնները իբրեւ պետական մարդ։ Անիկա այդ հարցին կարգադրութեան մասնակցեցաւ միայն վերջերը․ սկիզբները պատասխանատուութեան բաժին չունէր եւ իր յետագայ յուսախաբութիւնները հետեւանք էին 1919ի սխալներուն, սխալներ, սակայն, որոնք իր ձեռքով գործուած չէին։

Նիքըլըն համաձայն չէ բոլորովին անոնց հետ որոնք Գերագոյն Ժողովին վրիպումները կը վերագրեն այս կամ այն անհատին «խենթութեան, ագիտութեան, փառասիրութեան, յամառութեան կամ յախուռն շարժումներուն»։ Անիկա անհրաժեշտ կը համարի մէկդի դնել այդ անձնական նկատումները եւ քննել հարցին էական պատճառները։

Որո՞նք են այդ պատճառները որոնց հետեւանքը եղաւ Թուրքիոյ երեւութական յաղթանակը։

Այսօր, մետասաններորդ ժամուն քննադատելու եկած ենք կացութիւն մը որ չափազանց անստոյգ էր 1919ին, կ'ըսէ Նիքըլըն։ Կարգ մը ազդակներ որոնք շատ յստակ կ'երեւան այսօր, «մշուշի մէջ էին այն օրերուն»․ իսկ ուրիշներ որոնք նկատի անգամ չեն առնուեր հիմա, մեծ արժէք կը վայելէին 1919ին։

Օրինակի համար, ո՞չ ոք մտքէն կ'անցնէր որ զինադադարէն տարի մը ետքը, Ռուսիան ի վիճակի պիտի ըլլար ազդելու Թրքական Հարցին կարգադրութեան վրայ։ Միւս կողմէ նախագահ Ուիլսըն կը պնդէր իր «թերահաւատ պաշտօնակիցներուն» թէ իր հեղինակութեան շնորհիւ, պիտի մղէր Միացեալ Նահանգները որ «լայն պատասխանատւութիւններ ստանձնէին՝ Պոլսոյ մէջ — թերեւս —, իսկ Հայաստանի մէջ՝ անպատճառ»։

Զարմանալի՞ է, ուրեմն, որ Գերագոյն Խորհուրդը երբեք նկատի չառաւ Ռուսաստանը եւ, կարծես հարկադրուած՝ Միացեալ Նահանգներու որոշումին սպասեց։ Հիմա արդէն գիտենք թէ Ամերիկան որ եւ է պատասխանատուութիւն չստանձնեց, իսկ Ռուսիան «թեւ ու թիկունք» եղաւ Մուսթաֆա Քէմալին՝ երկրորդ պատերազմ մը սկսելու համար։ Այս երկու դէպքերն ալ կրնային «կարելիութիւններ» նկատուիլ 1919ին, բայց ո՛չ ոք կրնար ըսել թէ «անպատճառ» պիտի պատահէին։ Այնպէս որ Գերագոյն Խորհուրդը սպասողական դիրքի մէջ էր միշտ։

Հեղինակը անդրադառնալով Գերագոյն Խորհուրդի հիմնական թերութիւններուն, գիտել կուտայ թէ Դաշնակիցները իրենց յաղթանակէն յետոյ երկայրի կացութեան մը մատնուեցան։ Հանրային կարծիքը իրենց երկիրներուն մէջ կը սպասէր որ պարտուածները հաշտութեան պայմանները ստորագրէին բռնութեան տակ․ եւ սակայն ժողովուրդները յոգնած էին եւ անկարող՝ այդ բռնութիւնը գործադրելու։ Օրուան վարիչները միջին ճամբայ մը գտան ուրեմն։ Բռնութիւն ցոյց տուին թշնամիներուն, իսկ համակերպութիւն բարեկամ ազգերուն։ Ճիշդ չէր այդ լուծումը, որովհետեւ ընդվզում յառաջ բերաւ առաջիններուն մէջ եւ քաջալերութիւն ներշնչեց միւսներուն՝ ներկայացնելու համար այնպիսի պահանջներ որոնք դժուարութիւններ կրնային ստեղծել ապագային։ Գերագոյն Խորհուրդը նկատի չառաւ խնդրոյ առարկայ երկիրներու աշխարհագրական դիրքը եւ ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը։

Այդ տեսակ լուծում մը բարձր քաղաքակրթութիւն ունեցող կեդրոնական պետութեանց համար, կրնար տեւել միայն տասը, քսան տարի, մինչեւ որ զոհը սթափէր։ Բայց Թուրքիոյ նման ժողովուրդի մը համար — «որ պարզապէս կենդանական յօրինուածք մըն է» — այդ սթափումը չէր կրնար ուշանալ․ «զոհը առջի գիշերուընէ արթնցաւ»։

Գերագոյն Խորհուրդը չըմբռնեց նաեւ օրուան պահանջները։ «Անքաղաքակիրթ ցեղերուն» համար «Փիզիքական ուժը բաւական չէ»․ «բարոյականն ալ նոյնքան անհրաժեշտ է»։ Այդ ցեղերը պէտք է համոզուէին թէ Դաշնակիցներու հեղինակութիւնը իրենց վրայ անխուսափելի իրք մըն էր եւ ոչ թէ իրենց ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորող երեւոյթ մը։ Այդպէս չեղաւ սակայն։ Ազգային ինքնագիտակցութիւնը հետզհետէ զարգացաւ անոնց մէջ։ Գերմանիոյ սարսափը ստիպեց Դաշնակիցները որ աւելի խիստ վարուէին անոր հետ։ Թուրքիայէն չէին վախնար անոնք եւ սխալ էր ենթադրել թէ եւրոպական պետութիւնները երբ եւ իցէ պիտի գործակցէին, բանի զգացնելու համար իրենց հեղինակութիւնը Թուրքերուն։ Այս ճշմարտութիւնը առջի մէկ վայրկեանէն յայտնի էր միայն Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Քըրզընին։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՏՂԱՔԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լը Ժուր կը գանգատի, որ օտարականներու տղաքը գրեթէ խճողած են Ֆրանսական վարժարանները։ Այսպէս Փարիզի մէկ թաղին մէջ, Սէն – Ժէրվէի փողոցին դպրոցը կը յաճախեն 243 պատանիներ, որոնց 33ը Ֆրանսացի, 210ը օտարական։ Ազգութեամբ՝ 152ը Լեհ, 17ը Գերմանացի, 20ը Չեխ, մնացեալը այս կամ այն ազգէն եւ 13 ալ, որ ... ազգութիւն չունին (ապահովաբար Հայ)։

Եւ թերթը կ'աւելցնէ որ պատկերը գրեթէ նոյնն է Ֆրանսական բոլոր դպրոցներուն մէջ։ Ու ցաւ կը յայտնէ որ Ֆրանսական վարժարաններու տնօրէնները «տեղ չկայ» կ'ըսեն Ֆրանսացի տղոց համար, բայց միշտ կ'ընդունին օտար տղաքը։

ՈՒՌԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ծառերն ալ ունին իրենց սիրահարած բանաստեղծներ։

Այսպէս նոճիին սիրահար են Դուրեան եւ Ինտրա, աքասիային՝ Զարիֆեան եւ Մահարի, ուռիին՝ բոլոր ռոմանթիքները։

Սակայն, նախ քան ռոմանթիքները, ուռին ծանօթ էր գրականութեան մէջ, իբրեւ աղբիւր ներշնչման։

Սկսինք... Աստուածաշունչէն։

Երբայեցիները նախապէս ուռիի ճիւղերով կը զարդարուէին՝ երբ ուրախութիւն կ'ընէին.— Եւ առնուցուք ձեզ յաւուրն առաջնում պտուղս զգեղեցիկ ծառոց, կողերս յարմաւենեաց, եւ ոստս ի տերեւախիտ ծառոց եւ յուռեաց, ուրախ լինել առաջի տեառն զեւթն օր (ՂԵՒՏ. Գլ. ԻԳ. 40)։

Վերջերը, ուրախութեան այս խորհրդանշանը դարձաւ տրտմութեան եւ սուգի խորհրդանշան, թերեւս անոր համար որ կը յիշեցնէր հրէական գերութեան օրերը, Եփրատի եզերքը.. Առ գետս Բաբելացւոց՝ անդ նստէաք, եւ լայաք որպէս յիշեցաք մեք զՍիոն։ Ի մէջ ուռեաց նորա կախեցաք զքնարս մեր (ՍԱՂՄՈՍ, Գլ. ՃԼԷ, 1 — 2) (*)։

Այնուհետեւ ուռին, մանաւանդ «լացող ուռին», որ ծանօթ է «Բաբելոնեան ուռի» անունով եւս, կը յիշեցնէր մարդկային վիշտն ու սուգերը։

Առաջին անգամ Շէյքսփիրն էր, որ այդ աւանդութիւնը տարաւ գրականութեան։

Ուռին Եւրոպա անցած չէր տակաւին։ Անգլիա մտած է 1692ին, Ֆրանսա՝ աւելի ուշ։ Եւ սակայն կը թուի թէ ուռիին մասին աւանդութիւններ ու երգեր ճամբորդած ու հասած էին մինչեւ Անգլիա։ Շէյքսփիր կ'օգտագործէ այդ երգերէն մին, որ ահա.—

Թշուառ մարդ մը լալով նստաւ մոլաթզենիին տակ.— Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Ձեռքը կուրծքին, գլուխը ծունկերուն վրայ։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Երգեցէ՛ք, ա՛խ, իմ պսակս պիտի ըլլայ ուռի՛ն։

Զով առուակը կը հոսէր քովէն, եւ աչքերէն կը հոսէր արցունքը։ Ա՛խ ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Դառն արցունքները կ'ողողէին իր դէմքը։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Երգեցէ՛ք, ա՛խ, իմ պսակս պիտի ըլլայ ուռի՛ն։

Թռչունները համր կը թառէին մօտը, ընտելացած իր հառաչանքներուն։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Իր դառն արցունքները վար կը հոսէին եւ քարերը կը կակուղցնէին։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Ա՛խ, ուռի՛ն, ուռի՛ն, ուռի՛ն։ Երգեցէ՛ք, ա՛խ, իմ պսակս պիտի ըլլայ ուռի՛ն։

Այս երգը ձեւափոխելով, Շէյքսփիր կը դնէ Տէզտէմոնայի սպասուհիին մօր բերանը։ Ահա Շէյքսփիրի «ուռիին երգ»ը.—

Ուռենիի պսակ մը դրած, վասնզի սիրականս լքեց զիս։ Ա՛խ, ուռի՛, ուռի՛, ուռի՛։ Այս պսակն է միայն, որ վայել է լքեալ սիրահարներուն։ Ա՛խ, ուռի՛, ուռի, ուռի՛։

Ու Շէյքսփիրով, Անգլիոյ մէջ ուռիին տերեւները դարձան խորհրդանշան մը դժբախտ սիրոյ եւ մելամաղձութեան։ Սակայն, ինչպէս դիտել կուտայ Էսթէվ, կ'աւանդուի թէ ֆրանսական կարգ մը գաւառներու մէջ (Սոն եւ Լուառ), տխուր սովորութեամբ մը, երբ աղջիկ մը կը լքուէր իր սիրականին կողմէ, ընկերուհիները գաղտնօրէն ուռիի ճիւղ մը կը կախէին լքեալ աղջկան տան դուռնէն։ Այսուհանդերձ Ֆրանսացիները, ճաշակով դասական եւ խառնուածքով զուարթ, գրականութեան մէջ կը զգուշանային յիշատակելէ ուռին իբրեւ խորհրդանշան սուգի եւ տրտմութեան։ Այնպէս որ երբ Շէյքսփիրի գործը կը թարգմանուի առաջին անգամ, Ֆրանսացիները նկատի չեն առներ «ուռիին երգը»։ Լը Թուրնէօրն է որ, ետքէն, կը թարգմանէ այդ երգը բայց այս ձեւով.—

Ամէն օր նստած՝ ուռիի մը տակ,
Ձեռքը դրած սրտին, որ կը մղմղէր
վէրքէն,
Գլուխը հակած՝ անզգամ ձեռով մը,
Իր սէրը կուլար օրն ի բուն։
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանանչութիւնը։
Մինչ անդին՝ պայծառ առուն
Քաղցր կարկաչը կը խառնէր անոր
հեծկլտուքին,
Անիկա կուլա՛ր, արցունքները կը
թափէին անվերջ,
Ժայռերն իսկ կը վշտակցէին իր ցաւին հետ։
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանանչութիւնը։
Ո՛վ կանանչ ուռի, սիրեցեա՛լ ուռի,
Սիրո՛յ ուռի, դո՛ւն իմ պսակս։
Մի նեղանաք անոր՝ իմ կրած ցաւերուս համար։
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանանչութիւնը։
Երբ քաղցրօրէն կը յայտնէի կրած զրկանքս,
Այն ապերախտին որ դրժեց իր երդումը,
Ինծի պէս ըրէ՛, ըսաւ երդմնազանցը,
Բա՛ց թեւերդ նոր սիրահարներու։
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանանչութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Լը Թուրնէօր շատ ձեւափոխած է Շէյքսփիրի երգը,— նախ չունի գեղօնի ձեւ, ոչ ալ երգի կշռոյթ, յորդորակն իսկ փոխուած կամ գրեթէ ջնջուած։ Այսուհանդերձ կը մնայ աւանդութիւնը ուռիին, որ խորհրդանշան մը կը համարուի այլ եւս դժբախտ սիրոյ եւ լքուած սիրտերու։

Նախառոմանթիք շրջանին, երբ Անգլիոյ մէջ բնապաշտիկ զգացում մը, կը ծաղկէր ապա պարտէզներու սէրը, իր հեղեղուն կանանչութեամբ ուռին դարձաւ ամէնէն գեղեցիկ զարդը այդ պարտէզներուն։ Ֆրանսա վարակուեցաւ շուտով, եւ ապա պարտէզներու սէրը տարածուեցաւ Սէնի ափերուն վրայ եւս, յետոյ ա–

(*) Աստուածաշունչին մէջ, ասկից զատ, ուռին կը յիշատակուի ուրիշ երեք տեղ (ՅՈԲ, Գլ. Խ. 22, ԵՍԱՅԻ, Գլ. ԺԵ, 7, Գլ. ԽԴ. 4), եւ սակայն ինծի կը թուի թէ անունի շփոթութիւն մը կայ։ Այդ շփոթութեան կասկածն անկից՝ որ ուռիին վերաբերեալ հատուածին մասին թարգմանական այլ փոփոխակներ կան, եւ յետոյ՝ երբ փօլ Տիորմ ուռիին արաբերէնը կը դնէ փէրէպ (ցոյց տալու համար նմանութիւնը ասորերէնին), այդ բառը չեմ գտներ բառարանին մէջ։ Ալիշան եւս, ինչպէս ցոյց պիտի տամ յետոյ, կը գործածէ սխալ բառ մը։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈԿՐԱՏ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԻՆԸ

Ինչպէս բոլոր Յոյները, Սոկրատն ալ ամուսնացաւ, որ հիմնէ ընտանիք մը, այսպիսով ապահովելու համար իր տոհմին շարունակութիւնը։ Չենք գիտեր, ո՞ր տարիքին վճռած էր այս բանը ընել։ Կը կարծուի թէ անոր առաջին կինը կը կոչուէր Կսանտիպպա։ Անկէ ունեցաւ մանչ զաւակ մը, Սամպրոկլէս։ Սակայն, Պելոպոնէսեան պատերազմի ատեն եւ այն սոսկալի ժանտախտէն ետքը, որ խորտակեց Աթէնացի ժողովուրդը,— Աթէնքի բնակիչները իրենց ամայացած ու աւերուած քաղաքը վերստին լեցնելու համար նոր բնակչութեամբ, վճռած էին, որ իւրաքանչիւր քաղաքացի կարենայ ունենալ երկու կիներ, եւ բոլոր երախաները ծնունդ առած այս կենակցութենէն՝ ճանչցուին օրինական զաւակներ։ Միշտ պատրաստ պետութեան օգտակար դառնալու եւ լաւ օրինակ հանդիսանալու, Սոկրատ այս բացառիկ ու անհրաժեշտ կարգադրութեան համաձայն չարժելու համար, կ'ըսուի թէ անգամ մըն ալ ամուսնացաւ հէք որբեւայրիի մը հետ, որ կը կոչուէր Միրտօ։ Այս կինէն ունեցաւ երկու զաւակներ — Սօֆրօնիսկ եւ Մենեկսէնէս։

Կսանտիպպան հաշտ ապրելու չէ իր անդրդուելի կարեւորութեամբ։ Անոր բնաւորութիւնը, ճշմարտիւ, այնքան անհրապոյր էր, նկարագիրը այնքան բուռն ու խիստ, որ ոչ ոք կարող էր — որքան ալ բարի ըլլար, հանդուրժել այնքան վիրաւորանքներու։

— Էհ, լաւ, Սոկրա՛տ, ըսաւ օր մը իրեն Անտիսթենէս, կրնա՞ս ըսել թէ ինչո՞ւ ամուսնացար Կսանտիպպայի հետ։ Կ'ուզէի գիտնալ թէ ի՞նչպէս կը կենակցիս իրեն հետ․ ան ամենաչար կինն է որ գոյութիւն ունեցած ըլլայ երբեք աշխարհիս վրայ, որ կրնայ գոյութիւն ունենալ․ եւ որ՝ որ եւ է ժամանակ գոյութիւն պիտի ունենայ...

— Գիտեմ թէ, պատասխանեց Սոկրատ, անոնք որ կ'ուզեն լաւ ձիավարներ դառնալ, չեն գներ հանդարտաբարոյ ձիեր, այլ կ'ըսեն՝ խրոխտ տեսակները, վստահ՝ որ եթէ ընտանեցնեն զանոնք, ուրիշները ընկճելը աւելի դիւրին պիտի ըլլայ իրենց համար։ Ես ամուսնացայ Կսանտիպպային հետ, որովհետեւ կ'ուզէի սորվիլ թէ ինչպէս պէտք է ապրիմ մարդոց հետ, վստահ ըլլալով որ, եթէ կարենամ հանդուրժել անոր, պիտի կրնամ դիւրաւ հաշտուիլ ուրիշ որ եւ է մէկու հետ։

Ըստ աւանդութեան, օժտուած դիւրագրգիռ բնաւորութեամբ եւ աշխուժով, որ երբ խօսէր՝ կ'ոգեւորէր զինք մղելով բուռն շարժումներու, բոցավառելով իր մեծ աչքերը եւ հասցնելով զինքը մազերը փետելու վիճակի մը, Սոկրատ, դեռ իր երիտասարդութենէն փնտռած էր բոլոր ճամբաները, համբերութեան վարժուելու, իր հոգին հանդարտեցնելու, եւ չանկնդրելու համար բացի իր դատողութեան թելադրանքէն ուրիշ ոչ մէկ բանի։ Կ'ըսուի թէ, երբեք չէր խօսեր աւելի հանդարտ եւ աւելի քիչ, քան այն ժամանակ երբ բարկացած էր։ Կը տեսնուէր որ զայրոյթը կը տիրէր իր վրայ, եւ ճիգ մը կ'ընէր ինքնազսպումի։ Օր մը, զայրացած գերիի մը վրայ, եւ հաշուելով որ բարկութեան պահուն եղած յիշոցները պատիժ մը չեն, այլ վրէժխնդրութիւն մը, ան՝ բաւականացաւ անոր սպառնալով այսպէս․

— Եթէ զայրացած չըլլայի՝ քեզ պիտի ծեծէի։

Յարաժամ հսկելով ինքն իր վրայ, հետապնդելով ու ենթարկելով շարք մը կարգապահութիւններու, ան հասած էր ինքնատիրացման այն աստիճանին, որ կ'օգնէր իրեն մարդոց հետ ունեցած յարաբերութեանց մէջ զանոնք քըքրելու, լոկ ժպիտով մը լուսաւորելու, կամ մեղմելու անոնց անհեթեթութիւնները․ եւ այս յատկութիւնը յետոյ կոչուեցաւ սոկրատեան հեգնանք։ Համոզուած որ չարիքի ամենամեծ մասը, որոնցմէ կը տառապին մարդիկ,— անոնց անհեթեւողականութիւնն ու սանձարձակութիւնը — ագիտութեան արդասիքն էին, Սոկրատ հասաւ այն եզրակացութեան, թէ ալ պէտք չէ բարկանայ ոչ մէկ անգամ։ Կը հանդուրժէր ամէն բանի, բոլոր թերութիւններու, սխալներու, յիմարութիւններու իսկ, հոգեկան պարզութեամբ մը, որուն կ'ընկերանար անկեղծ ներողամտութիւնը զոր ունէր մարդկային տկարութիւններուն համար, իր մարդոց հանդէպ տածած մեծ սիրոյն մէջ։ Հաստատուած խորունկ գիտակցութեան վրայ այն պատճառներուն, որոնք կը սահմանէին մարդոց բարի կամ չար վարքերը, վճռած էր մի միայն խնդալ այնպիսիներու աւելի կամ պակաս ծիծաղելի թերութիւններուն վրայ, որոնք իրեններու ճշմարիտ չափերը կ'աղաւաղէին։ Որքան ալ կծող ըլլար սոկրատեան հեգնանքը, չունէր իր մէջ ոչ մէկ չարութիւն։ Այսպէսելը խորթ էր իրեն, իսկ ինչ կը վերաբերէր այն թեթեւ ու ճարտար պլաքներու, զորս կ'ուղղէր ըստ կամս, հեռու թունաւոր ըլլալէ, ուրիշ ոչ մէկ նպատակի չէին ծառայեր, եթէ ոչ՝ քօղազերծել անգիտութիւնը, մեղմել ժպրհութիւնը, եւ որքան որ հնարաւոր էր իրեն, հոգին գետեղել իր հարազատ սահմաններուն մէջ, որովհետեւ ով որ ծանօթանայ իր սահմաններուն, կը ծանօթանայ նաեւ իր կատարելութեան։

Մինչ այսպէս, իր Կսանտիպպայի տոկալու ձեւին մէջ, Սոկրատ վարժուելով համբերութեան, կը թուի ոչ սակաւ զբաղած ըլլալ իր կնոջ ցուցնելու, թէեւ հեգնանքի մը մէջ, արուեստը՝ աւելի հանդարտաբարոյ, աւելի հաշուուած եւ աւելի հաճելի ըլլալու մարդոց։

Կ'ըսուի թէ օր մը, չբաւականանալով Սոկրատի հասցուցած վիրաւորանքներէն, Կսանտիպպան իր բարկութեան մէկ նոպային մէջ, լուացքի աման մը թափեց Սոկրատի գլխուն վրայ։

«Այսպիսի կայծակէ մը ետքը, բաւականացաւ պատասխանել զաւակին Սօֆրօնիսկէին, պէտք է սպասել որ փոթորիկին յաջորդէ անձրեւը»։

Այս կռուազան կինը ամէն ինչ իրր պատրուակ կը ծառայեցնէր իր կամակորութիւնը ի յայտ բերելու համար։ Եթէ Սոկրատ ընդունէր կամ մերժէր որ եւ է նուէր, երբ Կսանտիպպան կը կշտամբէր ամուսինը որ Ալկիբիադէսին ղրկուած նուէր մը չէր ուզեր ընդունիլ, Սոկրատ ուզելով անոր չհաճոյանալ ուզեց վերադարձնել իրեն։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

»»» ·«««

Լէօ կը նմանի այն գրագէտին, որ կը քալէ անթացուպերով։

Երէկ, երբ «Ռուսահայոց գրականութեան» պատմութիւնը կը գրէր, իրեն անթացուպ առաւ Իփոլիթ Թէնի տեսակէտները, այսօր, երբ կը քննէ «Թիւրքահայ յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը», իրեն անթացուպ առած է Լէնինի «էկոնոմիկան»։

Եւ ինչպէս բոլոր անոտանի գրագէտները, Լէօ եւս ծիծաղելի անկում մը կ'ունենայ՝ երբ ձեռքէն կը խլես անթացուպերը։

Ահա cul – de– jatte Լէօն, խեղկատակ ծիծաղով մը, մեզի կը ներկայացնէ պատմաքննութիւնը մեր ամէնէն ղժնդակ եւ ցաւոտ կեանքին, 60ական թուականներէն սկսեալ։

Դեռ միայն առաջին հատորն է, որ լոյս տեսած է։ Տեղ չունինք՝ տալու համար բովանդակութիւնը,— կը սկսի Զէյթունի ապստամբութենէն …

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ ՊԱՏԿԵՐ

…

Այլապէս հետաքրքրական ուրիշ ծանօթութիւններ ունին մասին՝ յաջորդով։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

…

րենց ազգայնականութիւնը, խիստ ինքնաքննադատութեան մը ենթարկելով իրենց ստեղծագործութիւնները։

ՍԱՍՏ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Վերի գրական հաւաքոյթին իրական նշանակութիւնը հասկնալու համար, կ'արժէ կարդալ հետեւեալ սաստը, զոր կ'ուղղէ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն Երեւանի գրողներուն.—

Ա.— Կեդր. Կոմիտէն նկատած է, որ հակառակ Հայաստանի գրականութեան զգալի նուաճումներուն եւ խորհրդային գրողներու ստեղծագործութեանց գաղափարական ու քաղաքական աճման, վերջին ժամանակներս Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան եւ անդամներու շարքերուն մէջ աշխուժացած է խմբակցային պայքարը։

Բ.— Կեդր. Կոմիտէն վճռապէս կը դատապարտէ ուղղութիւնը հետեւեալ գրողներուն եւ քննադատներուն.— Ն. Զարեան, Բակունց, Գ. Վանանցի, Ն. Դարաղեան, Ոսկերիչեան, Նորենց, որոնք բուռն կերպով մասնակցած են խմբակցական պայքարին …

…

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ

Պուէնոս – Այրէսի թերթերէն Վուա տը Ֆրանս, որ կը խմբագրուի ֆրանսերէն լեզուով, կը խօսի Ֆրանսական գրականութեան տիեզերականութեան մասին.—

Աշխարհի վրայ գոյութիւն ունին երեք գրականութիւններ միայն, որոք կը ներկայացնեն տեւական եւ տիեզերական արժէք,— յունականը, լատինականը եւ Ֆրանսականը։ Միւս ժողովուրդները, ընդհակառակն, ունին դէմքեր տիեզերական ճաճանչով, — Սէրվանթէս, Շէյքսփիր, Կէօթէ։ Անոնք չունին ստեղծագործութեանց միատարր ամբողջութիւն կամ զանգուած, որ ազդեցութիւն գործէր, իրենց երկրէն դուրս, մտածման եւ զգացման վրայ մարդոց՝ որ տարբեր են լեզուով ու ընկերային հոգեբանութեամբ։

Այս երեւոյթին պատճառը պէտք է փնտռել աւելի խորերը քան թէ հասարակ նախասիրութեանց մէջ։ Գրական ազդեցութիւնները չեն հպատակիր անիմաստ նախասիրութիւններու։

…

Բոլոր ժողովուրդներու գրականութեան մէջ, եզական եւ անօրինակելի կը մնան Ֆրանսացի բարոյախօսները։ Ամէն Ֆրանսացի գրողի մէջ կ'ապրի անպայման բարոյախօս մը, այս բառին տալով գրական իմաստ միայն։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ուստի, մենք բերինք մահուան վըկայականը, որու մասին անկարեւոր խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ։ Ան նուազն ան ցոյց տուաւ թէ՝ այդ անունով մարդ մը կ'ապրէր 159րդ փողոցը, Պրուք եւ Սէյնթ էն փողոցներուն միջեւ, եւ մեռաւ նոյ. 26ին։ Եւ այս մարդիկը այնտեղ էին։

Եւ յետոյ մենք արձանագրութեան մէջ համաձայնութեամբ մտցուցինք թէ …

… գաւառէն, նոյն քաղաքէն, նոյն գիւղէն։ Եւ երբ մէկը կը մեռնի, երբ սուգը կ'այցելէ տուն մը, անոնք բոլոր մարդոց նման, կ'երթան եւ կ'այցելեն։

Մէկը կը խօսի անոր հետ, կը հարցնէ թէ տեսա՞ր Լէյլէկեանը, չէ՞ս գիտեր, այն մարդը, որ սպաննեց եպիսկոպոսը։ Տեսա՞ր զայն։ Օ՜, ոչ, չտեսայ։

…

եւ պատկերներէն յետոյ, զորս անոնք ցոյց տուած էին Պոսթընի մէջ Մէմիին ու Ռոզիին, կուզան այստեղ, եւ այլ եւս չեն յիշեր զայն։ Ոչ ոք պիտի հաւատար անոնց։

Արդ, պարոններ, ճիշդ 1 ժամ եւ 25 րոպէ առած եմ։ Եւ ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, գիտեմ թէ, ինչպէս բազմաթիւ ժամանակ ըսի, օդտակար նպատակի մը պիտի չծառայէ, քանի որ դուք հետեւած էք խնդրին։ Ես ջանացի, կը խոստովանիմ թէ թափանցող կերպով — հաւանաբար առանց մտքերու յարակցութեան — երթալով ասդին անդին — բայց, կ'ըսեմ թէ անոնք հաստատած չեն գաս մը։

…

թէ 10 հոգի կային։ Յուզո՞ւմ։ Սղագրիչ մը կար այնտեղ, այո։ Եւ ան Արիկեանը կը դնէ եկեղեցիին մէջ։

Կը յիշէ՞ք որ կին մը քննուած էր, եւ ես նայեցայ անոր ըրած յայտարարութեան արձանագրութեան վրայ։ Տեսայ, որ քննութիւնը սկսած էր ժամը այսինչ վայրկեանին եւ վերջ գտած էր վայրկեան մը յետոյ։ Ուրիշ մը քննուած էր երեք վայրկեանի մէջ։

Կրնա՞յ մէկը ըսել ինծ թէ այդ արագութեամբ տեղի ունեցած գործի մը մէջ սխալ չի կրնար պատահիլ։ Պէտք չէր որ կողմնակցութիւն տեղի ունենար, եւ Արիկեան ըսաւ թէ ատելութեան տրամադրութիւն մը կար։

Շնորհակալ եմ ձեր ուշադրութեան համար։

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

30 սանթիմ աւելի կը վճարենք հացին...

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետ Պ. Տումէրկ վերադառնալով Փարիզ, նախագահեց նախարարական խորհուրդին, կարգադրելու համար շարք մը ստիպողական խնդիրներ: Այս հարցերուն գլխաւորն էր ցորենի խնդիրը, որ կապ ունի ապրուստի սղութեան հետ: Երկրագործական նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց արմտիքի հրապարակի մասին: Թէեւ 1934ի հունձքին վերջնական հաշիւը յայտնի չէ տակաւին, բայց կը կարծուի թէ անցեալ տարուընէն պակաս պիտի ըլլայ (75–85 միլիոն կենդինար, փոխանակ 98 միլիոնի): Սակայն, հրապարակը առողջացնելու եւ գիները պահպանելու համար, որոշուեցաւ ցորենի արտածումը կատարել համաձայն որոշ ծրագրի մը որ պիտի պատրաստուի անյապաղ:

Այս առթիւ, Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Լըպէք դիտել կուտայ թէ ժողովուրդը 30 սանթիմ աւելի կը վճարէ ամէնօրեայ հացին համար: Այսպէս, հացին քիլօն կը ծախուի 2 ֆր.ի, ալիւրին կենդինարը հաշուելով 205 ֆրանք: Փարիզի մէջ գործածուած ալիւրին համար փուռերը ամիսներէ ի վեր կը վճարեն 160–170 ֆրանք, փուռը յանձնուելու պայմանով: Գաւառի աղօրեպանները այս ալիւրին ցորենը կը գնեն օրինական գինէն 40 ֆրանք պակասով: Հետեւաբար, հացին քիլօն պէտք է ծախուի 1·70ի, եւ ոչ թէ 2 ֆրանքի ...:

Բացառիկ ծրագիրներ պետական վերակազմութեան համար

Նախարարական խորհուրդը նոյն նիստին մէջ նկատի առնելով ուսուցչական վերջին համագումարին եզրակացութիւնները, որոշեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի ուսուցիչները ամփոփուին իրենց ասպարէզին վերաբերեալ գործերու մէջ, փոխանակ քաղաքականութիւն խաղալու: Կրթական նախարարը ծրագիր մը պիտի պատրաստէ այս մասին: Օրինագիծ մը պիտի կազմուի, նաեւ, պետութեան վերակազմութեան համար, զօրացնելու համար վարչապետին եւ դահլիճին հեղինակութիւնը:

Աշխատաւորներու մարզական հաւաքոյթը

Աշխատաւորական Միջազգային հաւաքոյթին մասնակցելու եկող խորհրդային մարզիկները Փարիզ հասան ուրբաթ գիշեր: Թիւով քսանըհինգ հոգի են, մէջն ըլլալով քանի մը աղջիկ-մարզիկներ: Յիշեալ մարզական հաւաքոյթներու մասնակցելու համար աշխատաւորական պատուիրակութիւններ եկած են նաեւ Սպանիայէն, Չեխոսլովաքիայէն, Նորվեկիայէն, Հոլանտայէն եւ Սառէն:

Երէկ, շաբաթ, սկսան մրցումները նախապէս հրատարակուած յայտագրին համաձայն եւ պիտի շարունակուին այսօր: Սթատ Փէրշինկի մէջ է որ ամէնէն մեծ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր:

Ամէնէն արագընթաց օդանաւորդուհին

Ֆրանսացի օդանաւորդուհի էլէն Պուշէ, որ ուրբաթ կատարած էր օդանաւով արագութեան կանանց մրցանիշը, ժամական 428 քիլ. 223 մէթր արագութեամբ մը, ուրբաթ առաւօտ կրկին փորձ մը ըրաւ իր մրցանիշը բարելաւելու համար եւ յաջողեցաւ բարձրացնել զայն 438 քիլ. 877ի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդրոնական վարչութիւնը որոշեց լուծել աւստրիական լեգէոնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Միւնիխի մէջ եւ որ կազմակերպիչն է Աւստրիոյ դէմ ուղղուած դաւերուն: Հիթլէր կ'ուզէ սիրաշահիլ Աւստրիան, այս կարգադրութեամբ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ վրայ պատժուեցաւ, Նիւ Եորքի մէջ, կին մը, Աննա Անթօնի, որ ուրիշ երկու մեղսակիցներու հետ սպաննած էր իր զաւակներուն հայրը, 5000 տոլար ապահովագին զանձելու համար: Չորս անգամ վերաքննութեան դիմած էր: Վերջին պահուն մահապարտներէն մէկը յայտնեց թէ Աննա մեղք չունի, բայց անօգուտ: Նիւ Եորքի կառավարիչն ալ մերժեց ներում շնորհել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Այսօր կիրակի, 12 օգոստոս (Աստուածածնի տօնի) տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ վաղամեռիկ ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 **Rue Jean Goujon**: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

Վշտակիր մայրը
ՆՈՒԱՐԴ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Սանդուխտ Պատէճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Սէվրանի հայ հասարակութեան, Սէվրանի կրթ. միութեան, Տէր Վահան քհնյ. Խոյեանի, Պ. Յովնիկ Թադէոսեանի եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՏԷՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստոս 5ին Սէվրանի մէջ:

Սէվրան, 10 Օգոստոս 1934

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris* 13:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալի, Մէթրօ Մէզօն Պլանշի քովի սրճարանը: Օրակարգ.— Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Անուշավաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES **PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47** :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մշոյ Նորշէն գիւղացի Պօղոս Արհոյեան, որ աւելի առաջ կը գտնուէր Գարա Օտանէվա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme, PARIS (13e

Հ. Յ. Դ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այսօր կիրակի ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ ԶՕՐԱՒԱՐ ԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Այսօր կիրակի Մէօտօնի Պաղ Աղբիւրին մօտ
կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն:
կը նուագէ ջութակահար Ռ Ո Ւ Բ Է Ն:
Հաղորդկց. միջոց.— Առնել շոգեկառք Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊՈՄՕՆԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ, ԻԳՆՈՅԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ
Trois Lucs, Traverse du Roi de Pique, Villa "La Nisou"
Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ
կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

կը մասնակցի Զ. Ռ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ), Օրիորդներ՝ Ա. Յահակեան եւ Արիստակէսեան (պար):
Օր. Տէրտէրեան եւ Պ. Ս. Պօղոսեան կը ներկայացնեն ԶՈՐՍ ՍԱԼՕՐՆԵՐԸ:
կը ներկայացուի «ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՄԲԱԼ» Սէն Լուի ընկերներուն կողմէ:
Հաղորդկց. միջոց.— Ալէ Լէօն կամպէթայէն առնել 7 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ կարմիր խաչի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Օգոստոս 22ին, յետաձգուած է Օգոստոս 26ին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«Մ Ե Ր Կ Ե Ա Ն Ք Ը»
ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ
գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք:
դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 զեղչ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ սեփականատիրոջ, Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ տեղւոյն վրայ կամ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris 19*:

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն **Danton**: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բաթանքի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ*)*

ՄԻՒՋԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն
եւ Ցնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան
Հասցէն.— **139, Rue Lafayette (Gare du Nord**ի եւ **Gare de l'Est**ի մօտիկը)
Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE   Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis. Tél. Plaine: 09 - 95.
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian   24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ
եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՀԱՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ նպաստաւոր գիներով:
Հայ մարշէներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԾԱԽՈՒ Է

ԾԱԽՈՒ է Քոլոմպի մէջ, ստիպողական մեկնման պատճառաւ փո[illegible] տաշէն տուն մը, երկու մեծ սենեակ, երկու փոքր, մէկ խոհանոց, [illegible] պարա, W. C., պարտէզ եւ խանութ մը: Կազ, ջուր եւ ելեկտրականութիւն: Գին՝ 35,000 ֆրանք: Վճարման դիւրութիւններ: Դիմել՝ Տի[illegible] ՍԱՄԱՍԵԱՆի, 109, Rue Edouard Vaillant, (4 Chemins) Colombes, Seine: Ան[illegible] Porte Champeret էն հանրակառք թիւ 63:

ՏՕՔԹ. Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)
մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու[illegible]

Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած «[illegible] գեղի մէջտեղը» եւ «Հայկ ու Վարդան» տիսքերը՝ 12 ֆրանք հատը:

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(20), և «Սիփան»ի [illegible] տուղար՝ Ն. Տակաւեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux (Seine):

Etude de Me BERNARD WAHL

(*12* année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle **67 - 69**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխ[illegible] արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutume**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

FILMS RECOMMANDÉS

PARIS

MARIGNAN. La maison dans la dune (P. R. Willm. M. Ozeray).
MARIVAUX. Le scandale (Gaby Morlay, Henri Rollan).
MAX - LINDER. Le train de 8 h. 47 (Bach et Fernandel).
IMPERIAL. L'heure joyeuse de «Mickey».
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales; Au pays de Mireille.
VICTOR HUGO. La dame de chez Maxim, Cette nuit – là.
ROYAL. C'était un musicien; Police privée.
BARBES. Le signal; Le bluffeur.
BELLEVILLE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
CAPITOLE. Une fois dans la vie; 600,000 fr. par mois.
DEMOURS. Mauvaise graine; Fanatisme.
EXCELSIOR. Clôture annuelle.
FEERIQUE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
LECOURBE. La dame de chez Maxim; La merveilleuse journée.
LOUXOR. Théodore et Cie; La fleur d'oranger.
LUTETIA. Clôture annuelle.
LYON. La dame de chez Maxim; J'ai peur de moi.
MAGIQUE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
MAINE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
METROPOLE. Une femme au volant; Une fois dans la vie.
MONTPARNASSE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
MOZART. Poil de carotte; 600,000 par mois.
PALAIS DES GLACES. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
PATHE - ORLEANS. Le rois des resquilleurs; La fleur d'oranger.
RECAMIER. L'Epervier; La chanson d'une nuit.
ROCHECHOUART. Accusée, levez - vous; Mon gosse de père.
SANT - CHARLES. Les gaietés de l'escadron; Enlevez – moi.
SAINT - MARCEL. Je suis un évadé; L'athlète incomplet.
SELECT. Fanatisme; Une nuit de folie.

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Ce cochon de Morin; De Paris à Léningrad.
CASINO DE CLICHY. Clôture annuelle.
COLOMBES. Mélo; Sa meilleure cliente.
KURSAAL - AUBERVILLIERS. La jeune fille d'une nuit; Et avec ça... Papa.
KURSAAL - BOULOGNE. Au nom de la loi; Le roi du cirage.
PATHE–CINEMA – PALACE (Boulogne). La dame de chez Maxim; Enlevez-moi.

ՊԱՐԴԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրունայցմէթոտով, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: Ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՒՐԹԵՒԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 14 Aout 1934

10 ՐԴ. ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2572 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ԶԳՈՅՇ

Հանքային շրջանի մը մէջ ծագած դէպք մը պատճառ եղաւ որ 180 լեհ բանուորներ, այր, կին եւ երախայ սահմանէն դուրս հանուին 48 ժամուան մէջ:

Անշուշտ մեր գործը չէ արդարութիւն բաշխել աջին եւ ձախին... ճշդելով պատասխանատուութիւնները:

Այսպիսի պարագաներու մէջ, մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պարզել անցուդարձը եւ լուսաբանել իրողութիւնները, որպէսզի հայ բանուորները չմոլորին եւ չքշուին զանազան հովերէ:

Լեհերուն արտաքսման առթիւ, պատմուեցաւ թէ անոնք, բողոքելով իրենց երկու ընկերներուն վտարման դէմ, 37 ժամ գերի պահած են 14 Ֆրանսացի բանուորներ, հազար մեթր խորութեամբ հանքի մը մէջ:

Անշուշտ աւելի խոր պատճառներ տեղի տուած են այս տխուր դէպքին: Խնդիրը այն է որ, գերիները ազատելէ յետոյ, մօտ հարիւր լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս հանուեցան իրենց ընտանիքներով եւ երախաներով, հակառակ բոլոր միջամտութեանց:

Եւ հակառակ այն իրողութեան որ, այս դժբախտ աշխատաւորները ճիշդ քանի տարի առաջ բերուած էին Լեհաստանէն, երբ Ֆրանսա պատերազմի բռնուած ըլլալով, պէտք ունէր օտար ձեռքերու:

Անոնք տուն-տեղ էին եղած հիւսիսային շրջանին մէջ, շատերն ամուսնացած՝ Ֆրանսուհիներու հետ եւ զաւակներու տէր:

Մնաց որ, տարիներէ ի վեր, լեհ բանուորները լաւ դիրք ունին այդ շրջանին մէջ, շնորհիւ իրենց բազմութեան եւ տոկուն աշխատանքին: Կրօնական դաւանանքով ալ մօտ են Ֆրանսայի, թէեւ կը պահեն իրենց ինքնուրոյն սովորութիւնները, ինչպէս եւ քահանաները:

Արդ, այս բոլորը որ եւ է արժէք չունեցան տագնապի պահուն:

Մէկ ժամուան մէջ, ե՛ւ հանքային ընկերութիւնը ե՛ւ կառավարութիւնն ու ժողովուրդը մոռցան ամէն բան, եւ յանցաւոր թէ անմեղ սահմանէն դուրս հանուեցան յանուն երկրին ապահովութեան եւ արժանապատուութեան:

Ուրիշ խօսքով, օտարը օտար է ամէն տեղ եւ ամէն պարագայի մէջ: Այսինքն կրկնակի յանցաւոր: Ամէն պարագայի մէջ՝ ենթակայ բացառիկ օրէնքներու:

Դէպքը հազիւ լուծ, ազգայնական հոսանքները սկսան իւղ լեցնել կրակին վրայ:

Անշուշտ կառավարութիւնը չի կրնար ազդուիլ օրուան հովերէն: Ան ունի որոշ քաղաքականութիւն եւ հաստատուն օրէնքներ:

Եւ սակայն, ազգայնական հոսանքներուն պայքարը չի կրնար անհետեւանք մնալ: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք օրուան տրամադրութիւնները, տնտեսական յարաճուն տագնապը եւ ուրիշ բազմաթիւ իրողութիւններ:

Ազգ. դաշինքին կազմութենէն ի վեր, աջակողմեան հոսանքները աւելի յաճախ կ'արծարծեն օտար աշխատաւորներու խնդիրը: Կը յիշեցնեն թէ՝ մինչ հազարաւոր Ֆրանսացիներ անգործ են, օտարականները հանգիստ կ'աշխատին եւ դրամ կը շահին:

Այս ճակատին վրայ, մասնաւորապէս գործօն դեր կը կատարեն Հրեղէն Խաչը, նախկին պատերազմիկներու ազգ. միութիւնը, Երիտասարդ Հայրենասէրները, բանուորներու բուն ֆրանսական՝ ազգային կազմակերպութիւնները եւ ուրիշ հոսանքներ:

Անցեալ օր հրատարակեր էինք նախկին ռազմիկներու ազգ. Միութեան բողոքը, որ կը պահանջէր «վերջ տալ բազմաթիւ ֆրանսացի բանուորներու գործազրկութեան դայթակղութեան, մինչ օտարականները կը շարունակեն աշխատիլ, չարաչար գործածելով մեր հիւրընկալութիւնը»:

Ֆրանսացի Աշխատաւորներու Միութիւնն ալ ձայնակցելով այս բողոքին, կ'առաջարկէր ճակատ ճակատի պայքար՝ օտար բանուորներու դէմ:

Այսօր պիտի կարդաք երկու բողոքներ եւս:

Առաջինը՝ Երիտասարդ Հայրենասէրներու բանուորական կազմակերպութեան կոչն է, «ի դիմաց տասնեակ հազարաւոր ֆրանսացի բանուորներու, պաշտօնեաներու եւ գործաւորներու», որ դիտել կուտայ թէ օտարականները կ'ուզեն «տանտէրի պէս վարուիլ»:

Երկրորդը՝ Փարիզի շարժավարներու Միութեան բողոքն է, որ կը պահանջէ փոխել օտար աշխատաւորներու վերաբերեալ օրէնքը, գանգատելով թէ օտարականները չափազանց մեծ համեմատութիւն մը կը կազմեն իրենց արհեստին մէջ,— 40–50 առ հարիւր:

Միամտութիւն պիտի ըլլար ենթադրել թէ այս բոլորը հետեւանք են լեհական դէպքին, եւ կը մոռցուին ժամանակի ընթացքին:

Մենք չենք ուզեր խոշորցնել գոյները, եւ կ'ընդունինք թէ Էսքարփէլի դէպքին պատճառած յուզումն ալ դեր ունի այս արտայայտութեանց մէջ:

Բայց, պէտք չէ օրօրուիլ պատրանքներով:

Քանի կը տեւէ գործազրկութեան տագնապը, այնքան կը պակսին բարեացակամութեան տրամադրութիւնները:

Ֆրանսա միշտ պէտք ունի աշխատաւոր ձեռքերու, սակայն չի կրնար հանդուրժել որ օտար բանուորները իր երկրին մէջ վարուին այնպէս ինչպէս իրենց տան մէջ:

Ամէն պատրուակ ներելի է գործատէրին կամ իշխանութեան համար, փողոցին դուռը կամ երկրին սահմանը ցուցնելու անբաղձալի տարրերուն:

Ըլլալ զգոյշ եւ արթուն՝ չի նշանակեր դաւաճանել դասակարգային շահերուն:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲՈՒՌՆ ԹԱՓՈՎ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մանչեսթըր Կարտիըն»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

« Էնկիւրիի կառավարութիւնը չի ծածկեր այն պարագան թէ Թուրքիա կը զինուի: Քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը պարտադրուած է զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքէն ու այն փաստէն որ եւրոպական միւս պետութիւնները կը զօրացնեն իրենց սպառազինումը, որոնց կարգին եւ Իտալիա: Շրջանային ուխտերը եւս, զորս Թուրքիա կնքած է Յունաստանի եւ պալքանեան միւս պետութեանց հետ, անհրաժեշտ կը դարձնեն նոյն այդ ուխտերուն զինեալ պահպանումը: Էնկիւրիի վարիչները կը խորհին թէ համաշխարհային քաղաքական կացութիւնը բոլորովին անորոշ է, ինչ որ թոյլ չի տար ցած մակարդակի վրայ պահել Թուրքիոյ զինուորական ուժերն ու նաւատորմիղը »:

Թղթակիցը, ըսելէ վերջ թէ զինուորական ելմտացոյցը 40 միլիոնէն 54ի բարձրացած է, կը շարունակէ.

— « Պաշտպանութեան նոր վարկի նպատակներէն մէկն է մինչեւ Ատալիա շինել ռազմագիտական երկաթուղի, Միջերկրականի ափին վրայ, որ պատերազմէն վերջ Իտալիոյ տրուած գօտին է: Ներկայիս, թրքական քաղաքներու փողոցներուն մէջ կը վխտան նորակոչ խումբեր, որոնք հրաւիրուած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարելու: Անոնց թիւը մեծ է ու մինչեւ 35 տարեկան բոլոր այրերուն հրամայուած է ներկայանալ իշխանութեանց, տեսնելու համար թէ զինուորական ծառայութեան իրենց թուղթերը կարգի՞ն են:

Պաշտպանութեան յատկացուած նոր գումարները պիտի ծախսուին դաշտային թնդանօթներու, օդանաւերու եւ փոխադրութեանց: Սուզանաւերու յաւելման խնդիրը կապուած է Յունաստանի հետ կնքուած դաշնագրին, որուն համաձայն անհրաժեշտ է առնել անոր հաւանութիւնը: Հաւանական է, սակայն, որ երկու դրացիները համաձայնած են եւ կամ շուտով պիտի համաձայնին այս մասին: Կան երկու կէտեր, ուր Թուրքիա կը զգայ թէ անապահով պիտի ըլլայ, եթէ քաղաքական որ եւ է ցնցում տեղի ունենայ: Առաջինը եւ անոնք զորս նոր սպառազինումը պիտի ձգտի ապահով դարձնել՝ Միջերկրականեան ծովափունքն է ինչպէս եւ Միջերկրականի մուտքերը: Հակառակ անոր որ գացէ որ եւ է հիմք չունի, այսուհանդերձ Թուրքերը եկած են այն եզրակացութեան թէ պէտք է զինուիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել էտիրնէի համար բոլոր վտանգները: Պուլկարական թերթերը կը պնդեն, նոյնիսկ, թէ Թուրքերը կրկին կ'ամրացնեն էտիրնէն: Ասիկա անհաւանական է, բայց, կասկած չկայ որ սպառազինման յաւելումն ու պաշտպանութեան զօրացումը այս ապագինեալ գօտին պուլկարական յարձակման առջեւ այնքան անպաշտպան ու բաց պիտի չթողուն որքան է հիմա »:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶՈՒԶԵՐ ՈՐ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիոյ վարչապետ Շուշնիկ Հունգարիա գնաց, իսկ փոխ-վարչապետ Շթարէմպէրկ՝ Իտալիա:

Այս երկու այցելութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւած են մասնաւորապէս Փարիզի մէջ, ուր կը կասկածին թէ միապետութիւնը վերահաստատելու ձեռնարկներ կը կատարուին:

Կ'ըսուի թէ Շուշնիկ շօշափած է հունգարական կառավարութեան կարծիքը, քանի որ այդ երկրին հաւանութիւնը անհրաժեշտ է միապետութեան վերահաստատման համար: Միեւնոյն ատեն Շթարէմպէրկ բանակցութիւններ կը կատարէ Մուսոլինիի հետ, վարչապետին այցելութենէն առաջ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ արտակարգ դեսպանը, Ֆոն Փափէն եւս գաղտնի ծրագիրներ ունի:

Արդ, այս պարագաները մտահոգութեան մատնած են Ֆրանսան: Առջի օր, կիսապաշտօնական «Թան»ը խմբագրականով մը պարզելով այսպիսի կացութեան մը վտանգները, անուղղակի ազդարարութիւններ կ'ուղղէր Իտալիոյ: Ֆրանսայի տեսակէտով, ինչպէս որ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը (անշլուս) պատերազմի պատճառ կրնայ դառնալ, նոյնպէս պատերազմ կրնայ ծագիլ միապետութեան վերահաստատումէն: « Թան » այս առթիւ դիտել կուտայ, անշուշտ Իտալիան ալ արթնցնելու մտօք.

— « Երբ Հապսպուրկեան գերդաստանը վիէննա վերադառնայ, յառաջիկային կրնայ վերակազմուիլ այն ուժը որ երկար ատեն կը ճնշէր Իտալիոյ ճակատագրին վրայ եւ խոչընդոտ մը կը կազմէր իր ազդեցութեան ծաւալման՝ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա եւ Ռումանիա կրնան վախնալ թէ Հապսպուրկեան գահուն վերահաստատումը պիտի քաջալերէ կարգ մը հողային պահանջներ, հակառակ հաշտութեան դաշնագիրներով գծուած սահմաններու »:

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Իտալիան ալ առնուազն կանխահաս կը համարի միապետութեան վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ: Մինչեւ անգամ կ'ըսուի թէ Իտալիոյ խորհուրդին վրայ էր որ Օթթօ արհիդուքսը Աւստրիա չգնաց իր մօրը հետ, եւ անցաւ Շուէտ:

Ուրիշ նշանակալից զրոյց մը եւս շրջան կ'ընէ.— Իբրեւ թէ Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը հրաժարելով, իր տեղը պիտի տայ իշխան Շթարէմպէրկի, որ թունդ միապետական է: Եթէ պետութիւնները եւ մասնաւորապէս Իտալիա հաւանութիւն յայտնեն, դժուար չէ որ արհիդուքս Օթթօ Աւստրիոյ թագաւոր հռչակուի, հակակշռելու համար Հիթլէրի ազդեցութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այս խնդիրն ալ միջազգային հանգամանք ունի եւ չի կրնար լուծուիլ առանց սահմանակից եւ շահակից պետութեանց խորհրդակցութեան:

Ազգայնական հոսանքը՝ օտար աշխատաւորներու դէմ

Էսքարփէլի (հիւսիսային շրջան) հանքային միջադէպին առթիւ, որուն հետեւանքով 90–100 լեհ հանքագործներ սահմանէն դուրս հանուեցան իրենց ընտանիքներուն հետ, ազգայնական հոսանքները սկսած են կրկին յուզել օտար աշխատաւորներու խնդիրը:

Այսպէս, Երիտասարդ Հայրենասէրներու բանուորական յանձնաժողովը կոչ մը ուղղելով Ֆրանսացի աշխատաւորներուն, զայրոյթ կը յայտնէ որ օտարականները կ'արհամարհեն հիւրընկալութեան օրէնքները եւ կը նեղեն Ֆրանսացի բանուորները: Կոչը կ'եզրակացնէ թէ Ֆրանսան այսպիսի կացութեան մը չպիտի մատնուէր, եթէ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի արհեստակցական կազմակերպութիւնները իրենց կարգին նպաստած չըլլային աւելցնելու օտար աշխատաւորներու թիւը եւ ուժը: « Անոնք մեր երկիրը եկան իբրեւ հիւր եւ հիմա կը խօսին իբրեւ տանտէր»: Յայտարարութիւնը կը հրաւիրէ ֆրանսացի աշխատաւորները՝ ստիպողաբար համախմբուիլ ազգային արհեստակցական խմբակցութեանց մէջ, որպէսզի պատրաստ ըլլան «բոլոր միջոցներով պաշտպանելու հայրենի ժառանգութիւնը որ վտանգի տակ է»:

Թաքսիներու ազգ. միութիւնն ալ իր կարգին կը պահանջէ բարեփոխել օտար բանուորներու վերաբերեալ օրէնքը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործադրել նաեւ իրենց արհեստին համար, քանի որ Փարիզի շարժավարներու (շոֆէօր) հարիւրին 40 – 50ը օտարականներ են:

Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները

«ՄԵՐ ՇԱՀԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆՔ ԲՈԼՈՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ»

« Իզվէստիա », խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, օգոստոս 12ին նոր խմբագրական մը հրատարակեց ռուս-ճափոնական յարաբերութեանց մասին: Խորհրդային թերթը կըրկին կ'ազդարարէ ճափոնական կառավարութեան՝ վերջ դնել հակախորհրդային պայքարին, որ կը ձգտի խուճապ ստեղծել Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի պաշտօնեաներուն մէջ: « Ճափոնական իշխանութիւնները վտանգաւոր խաղ մը կը խաղան, կ'ըսէ «Իզվեստիա»: Վերջին անգամ կ'ազդարարենք թէ մեր շահերը պիտի պաշտպանենք բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով:

**** Ճափոնական իշխանութիւնները նորէն փակեցին համայնավար աշխատաւորներու ակումբները, որոնք բացուած էին խորհրդային հիւպատոսին բուռն բողոքին վրայ:*

**** Խորհրդային կառավարութիւնը մերժեց Ճափոնի առաջարկները՝ Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու վաճառման մասին: Թոքիոյ մէջ կը կարծեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը դիտմամբ կը ձգձգէ բանակցութիւնները, որպէսզի ժամանակ ունենայ զօրացնելու Սիպերիոյ զինուորական խարիսխները:*

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Հակառակ բոլոր հերքումներուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի ընդունուի յառաջիկայ սեպտեմբերին: Արդէն նամբան հարթուած կը համարուի, վերջերս կնքուած ոչ – յարձակման դաշինքով եւ ուրիշ բանակցութիւններով: Յայտնի չէ թէ Խ. Միութեան ընդունելութիւնը սովորական ձեւակերպութիւններո՞վ պիտի կատարուի, թէ բացառիկ պայմաններով: Առաջին պարագային, խնդրագիրը պէտք է ներկայացուի օրինական պայմանաժամուն մէջ, մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ քննուելու համար: Երկրորդ պարագային, Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ անդամը Խ. Միութեան թեկնածութիւնը կ'առաջարկէ, եւ կը քուէարկուի: Այսպէս եղաւ Մեքսիկայի համար, 1931 սեպտեմբեր 8ին:

Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ թէ ձեւակերպութիւնները նուազագոյն չափին պիտի վերածուին, որպէսզի Մոսկուա խրտչելու պատճառներ չունենայ: Միայն թէ, դժուար պիտի ըլլայ լուծել մնայուն աթոռի խնդիրը, մասնաւորապէս Լեհաստանի ընդդիմութեան պատճառով: (Գլխաւոր պետութիւնները մնայուն աթոռ ունին Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ):

30 քաղաքապետներ ձերբակալուած Սպանիոյ մէջ

Պասքեան երեք նահանգներու 200 քաղաքներ եւ աւաններ ընտրութիւն մը կատարեցին հակառակ սպանիական կառավարութեան արգելքին: Իբրեւ հետեւանք այս ըմբոստութեան, առնուազն 30 քաղաքապետներ եւ բազմաթիւ խորհրդականներ բանտարկուեցան, իսկ Պիլպաոյի բանուորները գործադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Խռովութեան կեդրոնն է Պիլպաօ, որուն քաղաքապետը նոյնպէս ձերբակալուած է:

Ճեպընթաց մը գիծէն դուրս ելաւ

»»»··«««

8 ՄԵՌԵԱԼ, 55 ՎԻՐԱՒՈՐ

Կիրակի գիշեր ժամը 3.20ին, ահռելի արկած մը պատահեցաւ Ժընեւ – Վինթիմիլէ գծին վրայ: Ճեպընթացը, որ կը սուրար մեծ արագութեամբ, Ավինեոնի մէջ զարնուեցաւ բեռնատար կառախումբի մը, եւ գիծէն դուրս ելաւ: Ութ հոգի մեռան, 55 հոգի վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ: Արկածին զաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին: Կ'ըսուի թէ գլխաւոր պատճառը ճեպընթացին արտակարգ արագութիւնն է, մանաւանդ որ զըսպանակները լաւ չէին բաներ: Ճամբորդները կ'ըսեն թէ կառախումբը միշտ կը ճօճէր, կանգ առնելու համար, փոխանակ աստիճանաբար կենալու: Ընդհարման պահուն, վայրաշարժը գիծէն դուրս նետուեցաւ եւ բռնկեցաւ: Առաջին երկու վակոնները կտոր կտոր եղան, իսկ երկու վակոններ շրջեցան: Ուրիշ վեց վակոններ ալ գիծէն դուրս ելան, բայց կանգուն մնացին: Թէեւ մեքենավարը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

3. ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ ԷՐ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԷՆ

Արտաքին գործերու պաշտօնական մէջ նստած, Լորտ Քըրզըն կը հետեւէր Թրքական հարցի կարգադրութեան որուն «անփոյթ» կերպով լծուած էին Փարիզի դիւանագէտները: Կանոնաւոր ու կատարեալ տեղեկութիւններ չէր որ կը ստանար ան վարչապետ Լոյտ Ճորճէն, որ այդ պահուն հաշտութեան ժողովին գացած էր: Իրեն կը ղրկուէին նախորդ օրուան ատենագրութիւններն ու յաջորդ նիստին օրակարգը:

Այդ տեղեկութիւնները ցոյց կու տային թէ Գերագոյն Խորհուրդը որոշ ու յստակ ծրագիր մը չէր հետապնդեր այս հարցին մէջ: Լորտ Քըրզըն ընդունելով հանդերձ Քլէմանսոյի եւ Լոյտ Ճորճի դիւանագիտական արժանիքները, համոզուած էր որ անոնց մօտ կը պակսէր «քաղաքական ռազմագիտութիւնը»:

Բաւական չէին պարբերաբար իրեն հասնող զեկոյցները: Ի՞նչ կը խորհէր Տասներու ժողովը. ի՞նչ կ'անցնէր, կը դառնար Փարիզի բրիտանական պատուիրակութեան մէջ: Դաշնակիցները որոշ քաղաքականութիւն մը ունէի՞ն Թուրքիոյ հանդէպ: Կարելի՞ էր ապաւինիլ Ուիլսընի հաւաստիքներուն թէ Ամերիկան պիտի ընդունէր Հայաստանի կամ նոյնիսկ Պոլսոյ հոգատարութիւնը: Միջագետքի հիւսիսային սահմանագլուխին մասին համաձայնութիւն կնքուա՞ծ էր Ֆրանսայի հետ: Բրիտանական նաւատորմը դեռ ո՞րքան ատեն պիտի յածէր Վոսփորի ջուրերուն վրայ: Ի՞նչ իմաստ ունէին Իզմիրի մէջ յունական, իսկ Ատալիոյ մէջ իտալական ազդեցութեան շրջաններ ստեղծելու մասին տարաձայնուած զրոյցները: Վեհաժողովը կամ բրիտանական պատուիրակութիւնը նկատի առա՞ծ էին Թրքական խնդիրը իր ամբողջութեան մէջ:

Ահաւասիկ շարք մը այն հարցումներէն զորս արտաքին գործերու փոխնախարարը կը տեղացնէր՝ առժամաբար Փարիզ հաստատուած վարչապետին գլխուն՝ ստանալու համար «խուսափողական պատասխաններ»:

Վեհաժողովին առաջին գործը եղաւ պատրաստել Ազգերու Դաշնակցութեան պայմանագիրը, ինչպէս նաեւ գերմանական դաշնագրին ուրուագիծը:

Եւ սակայն Թրքական խնդիրը մոռցուած չէր. նախապատրաստական աշխատանքներ թափուած էին այդ ուղղութեամբ: Վենիզէլոս ունկնդրութիւն տուած էր Տասներու Խորհուրդին եւ «Ցունաստանի Ցանձնախումբը» կազմուած էր արդէն վեց ամիսէ ի վեր:

«Նախագահ Ուիլսըն գրեթէ վստահ էր Հայաստանի մասին, բայց Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն խնդրին համար որ եւ է յանձնառութիւն խոստանալէ առաջ պիտի դիմէր Ամերիկայի հանրային կարծիքին»:

Մուսուլի հարցը պիտի քննուէր Քլէմանսոյին հետ՝ «պատեհ առիթով»: Լորտ Քըրզըն ստիպուած էր գոհանալ, գոնէ ժամանակի մը համար, այս լուատես տեղեկութիւններով: Աւելի ընդարձակ մանրամասնութիւններ ստանալու կամ իր տեսակէտները պարտադրելու հնարաւորութենէն ալ զրկուած էր ան, կ'ըսէ հեղինակը, որովհետեւ իր դիրքը անորոշ էր եւ նախարարութեան պաշտօնէութիւնն ալ երկուքի բաժնուած: Ամէնէն գլխաւորները Փարիզ էին եւ բնականաբար կը գտնուէին Պալֆուրի ամիջական ազդեցութեան տակ: Իսկ Լոնտոն մնացողները, կարելի է ըսել, կանոնաւորաբար տեղեակ չէին պահուիր Փարիզի անցուդարձերուն:

Ուրեմն Լորտ Քըրզըն լայն ժամանակ ունէր նախարարութեան նիւթին վարչական կազմակերպութեամբ զբաղելու:

Փետրուար եւ մարտ ամիսներուն, սակայն, վրդովիչ լուրեր կը հասնէին Պոլսոյ անգլիական ներկայացուցիչէն: Փարիզի վեհաժողովի նախօրեակին Լորտ Քըրզըն արդէն իր պաշտօնակիցներուն ներկայացուցած էր յուշագիր մը — այդ Թուականէն տարի մը առաջ պատրաստուած — որուն մէջ պայծառօրէն կը պարզէր իր տեսակէտները Թուրքիոյ մասին:

Մարտին անիկա զգաց թէ նոր յապաղում մը պիտի վտանգէր այն «յստակ բայց ազդու» կարգադրութիւնը զոր ինք թելադրած էր: Ուրեմն մարտ 25ին պատրաստեց երկրորդ յուշագիր մը: Ապրիլին համոզուած էր արդէն որ եթէ Իզմիրն ու շրջակայ հողամասերը Ցունաստանի յանձնուէին, ահաւոր աղէտ մը պիտի ստեղծուէր: Լորտ Քըրզըն երրորդ յուշագիր մը խմբագրեց ապրիլ 22ին:

Այդ երեք փաստաթուղթերուն առաջինը ցոյց կու տար որ Քըրզըն «մեր վերջնական յաղթանակէն տասնըմէկ ամիս առաջ իսկ, յստակօրէն ըմբռնած էր Թրքական խնդրին հիմնական գիծերը»: Երկրորդը կը հաստատէ թէ անիկա համոզուած էր որ դաշնակիցները չպիտի կարենային իրենց կամքը պարտադրել Թուրքերուն՝ եթէ անոնց խնդրին կարգադրութիւնը նորանոր ձգձգումներու ենթարկուէր: Իսկ երրորդը ապացոյց մըն է որ «Լորտ Քըրզըն բացարձակօրէն բաժին չունէր Փոքր Ասիոյ աղէտին մէջ եւ պատասխանատու չէր այն սխալներուն համար որոնց դարմանումը իրեն վիճակուեցաւ ապագային»:

Ի՞նչ կ'ըսէր Լորտ Քըրզըն այդ յուշագիրներուն մէջ:

Անոնց առաջինը (2 յունուար 1918 Թուականով) որ, ինչպէս ըսինք, դաշնիճին նկատառման յանձնուեցաւ տարի մը յետոյ, կը թելադրէր այնպիսի կարգադրութիւն մը Թրքական հանդոյցին համար որ, եթէ ընդունուէր, պիտի ըլլար «հնարաւոր, տեւական եւ արդար լուծում մը»:

Լորտ Քըրզըն փոխանակ Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ առաւելանաբար երեւան եկած ազգային ինքնագիտակցութեան առջեւ Թումբ կանգնելու, կը ջանար, ընդհակառակն, իր կարգադրութիւնը հիմնել նոյն ինքն այդ ազգայնական ոգիին վրայ. լուծումը կրնայ տեւական ըլլալ միայն այդ ձեւով:

Այսպէս, Թուրքիոյ հպատակ ցեղերը՝ Արաբները ու Հայերը ինքնորոշման ու անկախութեան իրաւունք ստանալով հանդերձ, Թուրք ժողովուրդն ալ չպիտի զրկուէր այդ իրաւունքէն: Անատոլուն որ Սելճուկներու օրէն ի վեր Թուրք ցեղին հայրենիքն էր, ամբողջութեամբ մաս պիտի կազմէր ապագայ Թուրք պետութեան: Թուրքիա պէտք չէ բաժնուէր Ցոյներուն, Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն միջեւ եւ պիտի վայելէր «բացարձակ ազատութիւն, անկախութիւն եւ հողային ամբողջութիւն», այս ձեւով միայն կարելի պիտի ըլլար չէզոքացնել Թրքական ազգային շարժումին վտանգը:

Միւս կողմէ, սակայն, Լորտ Քըրզըն անհրաժեշտ կը նկատէր Թրքական խնդիրը միանգամընդմիշտ հեռացնել եւրոպական դիւանագիտութենէն եւ հասկցնել իսլամական աշխարհին՝ Հնդկաստան կամ այլուր թէ «Թուրքիան չարաչար պարտուած է պատերազմին մէջ եւ չի կրնար ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ Մահմետական կրօնքին յաղթական զինուորը»: Այդ առաջադրութեամբ, «վճռական գործողութիւն մը» կարեւոր էր, ըստ իրեն: Աւելի պարզ խօսելով, Թուրքիան պէտք է զրկուէր իր եւրոպական ստացուածքներէն: Պոլիսը եւ Նեղուցները պէտք է յանձնուէին ուրիշի մը:

Ահաւասիկ քանի մը տողեր Քըրզընի առաջին յուշագրէն.

— «Թուրքին ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ՝ հինգ հարիւր տարիէ ի վեր, եղած է բաժանումի, մեքենայութեանց եւ ապականութեան աղբիւր մը՝ եւրոպական քաղաքականութեան համար, իսկ հալածանքի ու յոռի վարչութեան աղբիւր մը հպատակ ազգութիւններուն համար: Իր ներկայութիւնը հրահրած է իսլամական աշխարհին անտեղի ու երեւակայական փառասիրութիւնները, քաջալերութիւն տուած է անոր որպէսզի ինքզինքը դասանի մեծ պետութիւն մը եւ իրաւունք որպէսզի այդ պատրանքը պարտադրէ նաեւ ուրիշներուն: Այդ ներկայութեան շնորհիւ է որ Թուրքը կրցած է իրարու դէմ լարել պետութիւնները եւ անոնց մրցակցութիւնները օգուտ քաղելով՝ պատրուակներ ստեղծած է իր գոյութիւնը անվտանգ պահելու համար»:

Այս տողերը, ինչպէս վերը յիշեցինք, փրցուած են պահպանողական ու ազնուապետական Լորտին առաջին յուշագրէն:

Կը Թուի թէ սխալ պիտի ըլլար պնդել որ Անգլիոյ մէջ հակաթուրք կամ հայանպաստ քաղաքականութիւն կը վարէին միմիայն ազատականները: Այս տեսակէտէն կարգ մը նախապաշարումներ մթագնած են մեր պայծառատեսութիւնը: Անվարան հիացում ունինք, օրինակ, Կլէտսթընի մասին ու զօրաւոր հակակրութիւն մը Տիսրայէլիի հանդէպ, որովհետեւ առաջինը մեր ինքնասիրութիւնը փայփայեց, այն օրերուն երբ Անգլիան անհրաժեշտ նկատեց քրիստոնեայ ազգերուն դատը պաշտպանել, իսկ երկրորդը «մենք Հայաստան չենք ուզեր» պոռաց Պերլինի վեհաժողովին մէջ:

Ոչ այդ հիացումը, ոչ ալ այդ հակակրութիւնը որոշ տրամաբանութեան մը վրայ հիմնուած են եւ պարզապէս ցոյց կու տան մեր միամտութիւնն ու Արեւելքցիի վիպական խառնուածքը: Կլէտսթըն հայասէր չէր երբեք. մարդասէր ու բարի քրիստոնեայ, այո: Հրեայ Լորտ Պիքընսֆիլտն ալ Թրքասէր չէր: Դիմակները տարբեր էին միայն ու երկուքն ալ կը հետապնդէին միեւնոյն աւանդական քաղաքականութիւնը — Մեծն Բրիտանիոյ շահերը ամէն բանէ վեր, ու ամէն բանէ առաջ:

Հայասիրութիւնը կամ Թրքասիրութիւնը պահպանողականներուն, ազատականներուն եւ ընկերվարականներուն համար քաղաքական դաւանանքի խնդիր չէ եղած ոչ մէկ ատեն:

Գալով Լորտ Քըրզընին, անիկա ոչ Թրքասէր էր, ոչ Թրքատեաց, ոչ հայասէր ու ոչ ալ հայատեաց: Անոր համար մէկ գերագոյն սրբութիւն կար արեւուն տակ — Անգլիան ու կայսրութիւնը: Անգլիացին միայն անգլիասէր կրնայ ըլլալ, որովհետեւ քաղաքական կեանքի մէջ աւելի իմաստուն է եւ խորամանկ քան Հայը:

Աւելին. զգացումը տեղ չունի անոնց քաղաքական ըմբռնումներուն եւ նոյնիսկ իրենց հայրենասիրութեան մէջ. միտքն ու գիտակցութիւնն են որ կ'առաջնորդեն զիրենք ամէն հարցի մէջ: Ֆրանսացի զինուորը պատերազմի դաշտը կ'երթայ «pour l'amour de la patrie», իսկ Անգլիացին «to do his duty», իր պարտականութիւնը կատարելու համար:

Ի՞նչպէս սպասել ուրեմն Անգլիացին սիրէ Հայը կամ Թուրքը, կարելի է սիրել մանաւանդ Թուրքը:

×

Բայց շարունակենք Նիքըլսընի տեսութիւնները:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ԵՐԿԱՅՆՔԻՆ

Ամա՜ռ է:

Կարմիր արեւ, կապոյտ երկինք, նարնջագոյն դաշտեր, ժպտուն ճամբաներ եւ... բազմութիւն, մարդկային անհամար բազմութիւն:

Խժալուր քաղաքէն մինչեւ Իլ Պարք, Քօլոմպ, Ֆօնթէն, մինչեւ Բօշթայէ՝ մօտ 17 քիլոմեթր տարածութեան վրայ Սոնի ափունքը վերածուած է անվախճան բանակատեղիներու: Ու մարդկային հսկայ բազմութիւն մը, հովէն քշուած յարդի փշրանքներու նման փռուեր է գետաբերաններու կամ ջուրերու վրան:

Հանրակառք, օթօքար, օթօպիւս, անձնական եւ բեռնատար ինքնաշարժեր՝ մրրիկէն հալածական երամներու պէս իրարու ետեւէ կը վազեն շնչասպառ:

Ու ճամբաներու եզերքներուն եւ լայնքերուն լայնքը գլխարկներու, սպիտակ, Թիթեռնային շրջազգեստներու, մերկ Թեւերու, մերկ կուրծքերու, այլ մանաւանդ մերկ սրունքներու անօրինակ ցուցադրութիւն:

Մերկապաշտներու դասական մայրաքաղաքը կարծես:

×

Երկու ընկեր ենք: Երկուքս ալ նոյն ցաւերով ու մտահոգութիւններով համակուած, պահ մը քաղաքին տաղտուկը մոռնալու համար ճամբայ ենք ինկած: Քիչ մըն ալ գետափները, պահ մըն ալ անտառները, թերեւս քիչ մը կազդուրուելու:

— Քալէ՛, ընկեր, քալէ՛, այսօր ալ այս ճամբան բռնենք նայինք դէպի ո՞ւր կը տանի, կ'ըսեմ ընկերոջս, երբ վար կ'իջնենք հանրակառքէն:

Ու կը քալենք...

Հաճելի է տեսարանը: Դէպի ձախ, անմատչելի անտառ, երկարուած ձեւակերպ պարիսպով մը: Աջ կողմը Սոն գետը իր նեղ ջուրերով, եզերքը լայն, արեւին տակ պլպլացող ճամբով մը, քովն ի վեր, փոքր անցք մը որ հետզհետէ լայննալով բաւականին մեծկակ հովիտի մը ձեւ կ'առնէ:

Կը քալե՛նք:

Ես ու ընկերս կը քալենք, մերթ մեղմաձայն երգելով, մերթ խօսելով, ու մերթ յուշեր պատմելով: Կը բարձրանանք վեր՝ դէպի տարածուն հովիտին ծայրամասը:

Առաւօտ է դեռ: Ժամը 8, օրը կիրակի: Օդը, այդ պահուն խունկի նման հաճելի բուրմունք մը ունի: Թռչուններու գեղ-գեղը, տերեւներու թեթեւ սօսափիւնը, վարը Սոնին խուլ մրմունջը՝ ու անտառին մէջ «չըռ» խաղացող զեփիւռը դաշնակցած առաւօտեան բարիլոյսի զարթօնքը կ'օրհներգեն:

Օ՜, հաճելի՜ է, հաճելի է շնչել Սոնի առաւօտը:

Հովիտին ծայրամասը դեռ չհասած կը նշմարենք, փոքրիկ, դեղնորակ գոյնով վրան մը որուն շուրջ, ցան ու ցրիւ «Արի»ները զանազան գործերով զբաղած են: Ո՞ր ազգին, ո՞ր ցեղին «Արի»ներն են արդեօք — կը մտածեմ:

Կը մօտենանք, առանց իրենցմէ նշմարուելու մօտ երկու հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ կանգ կ'առնենք: Զբաղած են «արի»ները: Վրանին դրան առջեւ երեք ձողեր տնկելու գործողութիւնով զբաղած են: Անտարակոյս այդ ձողերուն վրայ պիտի բարձրացնեն իրենց խորհրդանիշերը: Ո՞վ գիտէ, ո՞ր ցեղին խորհրդանիշն է որ պիտի ծածանի:

— «Հայ արի» ներ են, ընկեր, կ'ըսէ ուղեկիցս: Այո՛, հայ արիներ են: Նա, այն դիմացի կեցողը Գ.ին կը նմանի, միւսը Վ.ին: Ձայները ծանօթ չէ՞ն գար քեզի, դէմքերը ծանօթ չէ՞ն...

— Ի՞նչ կը խօսիս դուն ալ, ամէն տեսածներդ Հայու կը նմանցնես, ամէն անցած ճամբէդ Հայաստանի օդն ու ջուրը կ'երազես: Է՜յ, այս տեղ ո՞ր տեղին կը նմանի չըսե՞ս:

— Ի՞նչ ըսեմ ընկեր, եթէ աչքերուս այնպէս կ'երեւայ ե՞ս եմ յանցաւորը:

Անանուն հետաքրքրութեան մը մղուած՝ կանգ կ'առնենք, սպասելով որ աւարտի «արի»ներու գործողութիւնը:

Պահ չուշանար: Խմբապետին սուլիչին գիլ ձայնը կ'արձագանգէ անտառին խորը: Արիները հնազանդ զինուորներու պէս կը հաւաքուին վրանին առջեւ ու կը շարուին կարգ կարգ:

Երեք հոգի կանգնած են երեք ձողերու տակ, մէկ մէկ դրօշ բռնած: Խմբապետին հրամանին կը սպասեն վեր, ձողին կատարը բարձրացնելու համար:

— Պատրա՛ստ:

— Պատրաստ ե՛մ:

Պատրա՞ստ, պատրաստ ե՞մ, հայ արի՞, հայ դրօ՞շ... հալածական եռագո՞յնը... օ՜ օ՜...

Մինչ ես եւ ընկերս, բաց մնացած աչքերով իրարու կը նայինք զարմացած՝ անդին «արի»ները հայկական ցեղին յուսաճաճանչ առաւօտեան «Զարթի՛ք փառք իմ»ը կ'երգեն.—

Տէ՜ր, դո՛ւ պահէ միշտ անսասան,
Դիւցազնածին մայր Հայաստան,
Տուր զօրութիւն զաւակներուն՝
Պահէ ազգը, եւ իւր լեզուն:
Հայ դրօշին տակ նուիրակա՛ն,
Ցաւէ՛տ ապրի՛ ցեղն Արմենեան:

×

Է՜, ուրկէ՜ ո՞ւր... ճիշդ 12 տարի առաջ՝ 1922ին երբ Պէյրութի քարափէն ճամբայ պիտի ինկնայինք դէպի Պոլիս, Վարդան անուն ուսուցիչ մը ունէինք որ, երկու երգ սորվեցուց: «Մեր Հայրենիք, ազատ, անկախ», եւ այս վերջինը:

— Սորվեցէք տղաք, ձեր հոգւոյն մասնաւ, սորվեցէք, մեծ քաղաքը (Պոլիս) պիտի երթանք, անկից ալ անդին Հայաստան: Իւրաքանչիւր քարափի վրայ որ կանգ առնէք՝ ուժգին երգեցէք այս երգերը: Թող «Անատոլուի խորերէն եկեր են» չըսեն ձեզի:

Ուրի՜շ էինք մենք այն ատեն, այլ էր մեր բարի դաստարուն, ուրիշ էին նոյնիսկ անոնք որ այսօր անամօթաբար, շնականօրէն կ'անարգեն սրբազան խորհրդանիշը:

— «Խորհրդային Ռուսիա ժամանակաւորապէս գրաւած է Հայաստանը: Վեց ամիս պայման ունի: Եթէ դուրս չգայ, Պօղոս Նուպար փաշան ամբողջ Հայաստանը դրամով պիտի գնէ», կը սորվեցնէր ռամկավար վարժապետ մը՝ թելադրելով որ, սիրենք Հայաստանը փրկել կամեցողները:

Եկանք մեծ քաղաքը: Մեր ետեւէն եկաւ Մ. Քէմալը: Մեր նաւը որ դէպի արեւելք պիտի ճամբորդէր՝ չեղեցաւ դէպի արեւմուտք, դէպի Եւլալայի ափերը:

Մենք չկրցանք մեր սորված ազատութեան երգերը երգել որ եւ է քարափի վրայ, ոչ ալ հանդուցեալ Պօղոս Նուպար փաշային դրամները կրցան Հայաստանը փրկել կարմիր վագրի ճիրաններէն:

Ու այսօր ծովէ ծով, ցամաքէ ցամաք առանց երգի ու աղօթքի: Ի՞նչ արժէք, ի՞նչ յարգ որ երբեմն ճամբաներու վրայ, անտառներու խորը «Արի»ները կամ երիտասարդները մեծ կարօտով ազատութեան երգը կ'երգէին...

Ի՞նչ փոյթ, ի՞նչ փոյթ... Ե՞րբ, ե՞րբ, ըսէ՛ք, ե՞րբ պիտի գայ օրը որ հայ արին, հայ զինուորը, հայ երիտասարդը, հայ գեղջուկն ու պատանին, Հայոց ազատութեան դրօշը ազատօրէն բարձրացնեն, Հայոց ազատութեան երգերը արձակ համարձակ երգեն, հայրենի հողին վրայ:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ֆրանսական մամուլին մէջ, վերջերս, տարտամ հետաքրքրութիւն մը կը նշմարուի Հայաստանի եւ Հայոց մասին: ԹԱՆԷՆ վերջ որ երկու յօդուած նուիրեց Հայաստանի, այս անգամ ԱՔՍԻՈՆ ՖՐԱՆՍԷԶՆ է, ուր Տըլըպէֆ, արդէն ծանօթ մեր ընթերցողներուն, կը ստորագրէ հետեւեալ յօդուածը.—

Ռուսահայաստանի դիմագիծը շատ փոխուած է 30 տարիէ ի վեր:

Հիմա շոգեկառքով կ'երթան Երեւան: Փողեր կ'երթեւեկեն պարսկական հին քաղաքին մէջ: Էջմիածնայ վանք – ամրոցը միշտ իր տեղն է, բայց հետզհետէ կը նուազի իր բնակչութիւնը, որովհետեւ արգիլուած է նոր միաբաններ ընդունիլ: Այլ եւս ընդ միշտ մեռած անցեալի մը կը պատկանին կառքով երկար ճամբորդութիւնները, հսկայ արծիւները, որ թեւ կ'առնէին ծանրօրէն ու կը թռչէին՝ երբ ձիերը կ'անցնէին, Զափար գոյնզգոյն ձիաւորները, զինուած մինչեւ իրենց ակռաները, միաժամանակ ոստիկան եւ աւազակ, որոնց կը հանդիպէիր ճամբուն երկայնքին, անվերջ Թափօրը ուղտերու, որոնց առջեւէն կ'երթար իշուկ մը, գիշերները որ կ'անցընէիր կարաւանսարայներու եւ իջեւաններու մէջ: Կը մնայ միայն անփոփոխելին, այն որ անտարբեր է մարդոց յիմարութեան եւ չարութեան,— Սեւանայ լճին կապոյտ ջուրերը, պսակուած՝ մեծափառ [illegible] մը, մեծ Արարատի ձիւնապատ բուրգը, որ կը գծագրուի անհունապէս կապոյտ երկինքի մը մէջ, այլ մանաւանդ Արեւելքի լո՛յսը, աստուածային լոյսը, որ կ'ողողէ կենդանացնելով եւ անկենդան իրերը, եւ որ կը պճնէ նոյն իսկ ամէնէն հասարակ առարկաները եւ կը պարուրէ, բոլո՛րը, վեհութեամբ եւ անճառելի բանաստեղծութեամբ մը:

Հայ ժողովուրդին մնացորդները, այսօր, ապաստան գտած են Հայաստանի խորհրդային հանրապետութեան հողերուն վրայ,— Անդրկովկասի նոր պետութեանց մէջ ամէնէն փոքրը: Այն հեռաւոր օրերուն, զորս կը յիշատակէի քիչ առաջ, Հայերը այնքան ալ գոհ չէին Ցարերու կայսրութեան մէջ իրենց բնակութենէն: Հակառակ իրենց այնքան տոկուն եւ յամառ անհատականութեան, կը վախնային որ կը ձուլուին ռուս ժողովուրդին մէջ: Եւ գրեթէ կը նախընտրէին սուլթաններու ծոյլ տիրապետութիւնը, անապահովութեան վտանգով: Այսօր տակն ու վրայ եղած է ամէն բան: Խորհրդային Հայաստանի մէջ հիմա շատ նեղ կ'ապրին, բոլորովին թշուառ, այլ սակայն կ'ապրին: Մինչդեռ սահմանին միւս կողմը, շնորհիւ պատերազմի ընթացքին ձեռք առնուած «միջոց»ներուն, այսինքն Վանի շրջակայքը կատարուած զանգուածային աքսորներուն եւ սարսափելի ջարդերուն, բացարձակապէս պարպուած է բնակչութիւնը: Այսօր հազիւ թէ քանի մը տասնեակ հազար Հայեր կ'ապրին Թուրքիոյ հիւսիսային – արեւելեան հին վիլայէթներուն մէջ, որոնք օրօրանը կը կազմեն Հայ ցեղին: Պատերազմէն առաջ այդ տեղերուն մէջ մօտ երկու միլիոն էին անոնք: Ո՞ւր են անոնք հիմա: Անոնք ինկան Թրքական սուիններու եւ գնդակներու տակ, քրտական անկանոն զինուորներու եաթաղաններուն տակ, կամ մեռա՜ն անօթի եւ ուժասպառ՝ Միջագետքի անապատին ճամբուն վրայ:

Հայկական ողբերգութիւնը հիմա շատ քիչ յիշատակներ կը թողու, եւ աւելի նուազ չափով խայթ՝ եւրոպական խղճին մէջ: Առաջին ջարդերը, որ տեղի ունեցան 1895ին, Ապտիւլ Համիտի տուին «կարմիր սուլթան» անուն մը: Կը կարծէք թէ սուլթանը յուզուեցա՞ւ ատոր համար: Անիկա գիտէր որ, հակառակ կարգ մը թերթերու եւ պարբերականներու յօդուածներուն, հակառակ քանի մը «վրէժի»ներու, որ կը տրուէին այս կամ կոմիտէին կողմէ, երկու – երեք դիւանագէտներու կատարելիք դիմումները բոլորովին ձեւականութեան մը արժէքը պիտի ունենային, բոլորովին անվնաս: Մնաց որ, այդ ատենները, Պոլսոյ դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ, նորոյթ էր պանծացնել Թուրքին առաքինութիւնները եւ նշաւակել քրիստոնեայ հպատակներու մոլութիւնները: Այսպէս մատի փաթթոց կ'ընէին Հայոց Թերութիւնները, իրական կամ ենթադրական, հանդարտ խղճով Հայերը կը համարէին գլուխ – ցաւցնող, նեղութիւն տուող: Ծանօթ այս տրամադրութիւններուն, ուժովցած ընդհանուր անտարբերութենէն եւ Վիլհէլմի յայտնի պաշտպանութենէն, Համատացեալներու Հրամանատարը (խալիֆա) ամէն առիթ գտաւ գործադրելու համար իր ծրագիրը:

Հակառակ այս ամէնուն, չկրցաւ ժամանակ ունենալ եւ իր ծրագիրը մնաց Թերաւարտ: Երիտ. Թուրքերը, մանաւանդ Թալէաթ եւ Էնվէր, վերսկսան գործադրել այդ ծրագիրը վերամշակուած ձեւով: 1915ին, այլ եւս մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն վախնալու ալ խնդիր չկար, թէեւ անոնք միայն աւանդական եւ պաշտօնական բարեկամներ էին Հայերուն: Ազատ դաշտ: Աւելին ըլլալով ընդհ. պատերազմին ճարճատիւնը կը խեղդէր զոհերուն աղաղակները: Երբ Թուրքիոյ ամերիկեան դեսպանը խնդրեց Գերմանիոյ դեսպանէն, պարոն տը Վանկէնհայմէն, որպէսզի միջամտէ, բացարձակապէս մերժեց այս վերջինը եւ Թուրքերը կատարեալ ազատութիւն գտան գործելու իրենց ուզած ձեւով: Այսպէս էր, որ Թրքահայաստանը մաքրագործուեցաւ հիմնովին:

Յաղթութենէն վերջ, Դաշնակիցները կամէցութիւնը ցոյց տուին դարմանելու, կարելիութեան սահմանին մէջ, ոճիրը որ գործուեր էր: Ուիլսըն քարտէսին վրայ գծեց գեղեցիկ Հայաստան մը, անկախ, որ իր սահմաններուն մէջ կը պարփակէր, բացի ներկայ խորհրդային Հայաստանէն եւ Կարսի նահանգէն, որ այն ատեն ռուսական էր, նաեւ Վանի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի վիլայէթները: Անկից զատ խօսք կար, Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ, ստեղծել տեսակ մը ՀՕՄ Կիլիկիոյ Հայերուն համար: Ծանօթ է թէ ինչ բախտ ունեցան այս մեծ ծրագիրները,— ծուխ դարձան՝ ցնդեցան: Սեւրի դաշնագրին տրամադրութիւնները չգործադրուեցան երբեք: Լօզանի մէջ, հակառակ Լորտ Քըրզընի [illegible], անտրբարգրելի Ըսմէթ փաշա հանդարտութեամբ յայտարարեց թէ Թուրքիա իր փոքրամասնութեանց հետ վարուած է ամենայն քաղցրութեամբ եւ [illegible] թէ Հայոց համար լաւագոյն երաշխաւորութիւնը կը կազմէր այն որ «երկրին օրէնքները կը շնորհէին իրենց՝ այն ազատախոհ քաղաքականութեամբ, զոր միշտ ցոյց տուած է Թուրքիա հանդէպ իր համայնքներուն, որոնց անդամները Թերացած չեն իրենց Թուրք քաղաքացիի պարտականութիւններուն մէջ»: Ոչ ոք արդար համարեց պատասխանել հեգնանքին, եւ կատակերգութիւնը,— եթէ կարելի է ըսել,— ներկայացուեցաւ վերջացաւ:

Արդի Հայաստանի ողբալի պատմութիւնը չի կրնար պատիւ բերել տասնիններորդ եւ քսաններորդ դարու «լուսաւորեալ» Եւրոպային:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏՆ ՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերման կառավարութիւնը անսովոր կերպով կը յապաղեցնէ Արեւելեան Ուխտի կնքման մասին Անգլիոյ տալիք իր պատասխանը: Այս յապաղումը եւրոպական մամուլին կողմէ զանազան մեկնութեանց տեղի կու տայ:

Գերման մամուլը կը խօսի այն խորհրդակցութեանց մասին, որոնք տեղի կ'ունենան Պերլինի մէջ՝ տրուելիք պատասխանին շուրջ: Այդ տեղեկութիւններէն կարելի է եզրակացնել որ Գերմանիա ժխտական պատասխան պիտի չտայ Անգլիոյ՝ Արեւելեան Ուխտի կնքման մասին, բայց պիտի յայտնէ իր վերապահումներն ու դիտողութիւնները:

Արեւելեան Ուխտի մը կնքման մասին Անգլիա կը պնդէ գլխաւորաբար այն նկատումով որ այդ ուխտը խաղաղութիւնը պիտի ապահովէ միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Եւ սակայն, միանգամայն, Անգլիա ոչ մէկ յանձնառութիւն կը ստանձնէ այդ խաղաղութեան ապահովման համար, մինչ 1925ին, Լոքարնոյի համաձայնութեան միջոցին, ան, Իտալիոյ հետ, ձեւական ու հանդիսաւոր կերպով ստանձնեց ապահովել մէկ կողմէ

Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի եւ միւս կողմէ Գերմանիոյ սահմաններու անփոփոխութիւնը։ Ծրագրեալ արեւելեան ուխտի մասին յանձնառութիւն կը ընդունին Ֆրանսան՝ գլխաւորաբար գերմանական արեւելեան եւ ռուսական արեւմտեան սահմաններու անփոփոխ պահելու համար։ Այս ձեւով, Անգլիա կը ձգտի Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւնը ապահովել, առանց, սակայն, ինք, ինչպէս եւ Իտալիա, այդ ապահովումին մէջ որ եւ է մասնակցութիւն առնելու։ Այս տեսակէտէն, Լոնտոնի եւ Հռոմի տեսակէտները կատարելապէս համաձայն են։ Մանաւորապէս վճռական շեշտով կը խօսի անգլիական մամուլը, որ աւելի շատ ազատ է, քան իտալականը։ Այդ տեսակէտէն յատկանշական են վերջին օրերու յօդուածները՝ անգլիական թերթերու մէջ։ Սկսելով «Թայմզ»էն ու հասնելով մինչեւ պահպանողական «Մորնինք Փոսթ»ը, բոլորը՝ ազատական «Մանչէսթըր Կարտիըն»ն ու աշխատաւորական «Տէյլի Հէրալտ»», միաձայն կը հաստատեն թէ «ուխտը լաւ է, բայց մենք որ եւ է նոր ուխտ պիտի չստորագրենք», ինչպէս կ'ըսէ «Մանչէսթըր Կարտիըն», կամ «մէկ Լօքառնօն կը բաւէ մեզի, երկրորդը պիտի շեշտէր, պարզապէս, մեր պատասխանատուութիւնները եւ պիտի աւելցնէր այն վտանգները որոնք կը սպառնան մեր երկրին», ըստ «Տէյլի Էքսփրէս»ի։

Անգլիացիներու այս վերաբերումէն կարելի կ'ըլլայ հասկնալ այն պատասխանը զոր Գերմանիա պիտի տայ։ Քանի որ Անգլիա, իր հետն ունենալով Իտալիան, խոյս կուտայ որ եւ է յանձնառութիւն վերցնելէ Արեւելեան ուխտի մը մասին, այդ ուխտը պիտի մնայ միայն Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։ Եթէ դուրս հանենք Լեհաստանը, որուն վերաբերումը բաւական անորոշ է, ինչպէս է Պալթեան պետութիւններն ու Չեխոսլաւիան որոնք, այս հարցին մէջ, մանաւոր նշանակութիւն մը չեն ներկայացներ, իբրեւ մասնակից պիտի ունենանք միայն երեք պետութիւններ, Ֆրանսա, Գերմանիա, Ռուսիա։ Եւ որովհետեւ իրողութիւն է այսօր ռուս-ֆրանսական զինակցութիւնը, ուրեմն Գերմանիոյ դերը շատ փափուկ կը դառնայ։

Կը խօսուի նաեւ ընդհանուր ու եւրոպական ուխտի մը մասին որ պիտի կնքուի այն պարագային, երբ բոլոր շրջանային ուխտերը կնքուին,— Պալքանեան, Միջերկրականեան, Արեւելեան, Սեւ Ծովու, բայց, խնդիր է թէ նման ուխտ մը կարելի պիտի ըլլա՞յ կնքել այն բացասական վերաբերումով զոր ցոյց կուտայ Անգլիան որ եւ է նոր ձեռնարկի առթիւ։ Մուսոլինի եւս մէկ տարուան ընթացքին փոխեց իր վերաբերումը։ Չորսերու ուխտը որ իր նախաձեռնութիւնն էր, նպատակ ունէր միացնել եւրոպական բոլոր պետութիւնները՝ միասին առնելով Գերմանիան, Անգլիան եւ [illegible] Ռուսիան։ Այսօր Հռոմի մէջ այլեւս չեն խօսիր մեծ ուժերու այդ ուխտի մասին, այլ կը հետեւին անգլիական թելադրութիւններուն՝ արեւելեան ուխտի մասին, որուն արդիւնքը պիտի ըլլայ Գերմանիան դէմ յանդիման դնել Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ։

Գերման մամուլը այդ ուխտին մէջ կը նկատէ Ռուսիոյ մէկ փափաքը՝ իր ծոծրակը ապահովելու այն պարագային, երբ ինք պատերազմի կը բռնուի Ճափոնի հետ, ու, այդ կերպով, վերջինս զրկէ որ եւ է պետութենէ մը օժանդակութիւն սպասելու կարելիութենէն. քանի որ արեւելեան ուխտը ստորագրող պետութիւնները նախապէս իրենց ձեռքերը կապած պիտի ըլլան՝ երբ նոր կնճիռներ ծագին աշխարհի որ եւ է մէկ մասին վրայ։

Բայց, հետաքրքրական է որ նոյնիսկ Ֆրանսական մամուլին մէկ մասը համաձայն չէ Արեւելեան ուխտին։ «Քոթիտիէն», տեղ տալէ վերջ Լոնտոնի «Սընտէյ Թայմզ»ի այն կարծիքին թէ՝ Ֆրանսա ինք պէտք է պատասխանատուութիւն ստանձնէ՝ Ռուսիոյ սահմանները ապահովելով գերմանական յարձակման մը դէմ, ինչպէս եւ գերմանական սահմանները՝ ռուս յարձակման պարագային, կ'եզրակացնէ,—«մենք, այդ պարագային, պիտի կռուինք Սթալինի կամ Փրուսիոյ Թագաւորին գեղեցիկ աչքերուն համար»։ Արեւելեան ուխտի մասին կը կասկածին նաեւ «Ռէփիւպլիք», «Ֆիկարօ» (Վ. տ'Օրմէսօն) եւ «Էքօ տը Փարի» (Փէրթինաքս)։

Այս պայմաններուն մէջ, Գերմանիա, ինչպէս կ'երեւի, արեւելեան ուխտին վճռական ու կտրուկ բնոյթ մը տալու ինչպէս նաեւ անոր վտանգներու խնդիրը պիտի դնէ մէջտեղ։ Գերմանական թերթերը արդէն իսկ կը բանաձեւեն այդ վերապահումներէն մէկ քանին։ Գերման արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը, «Փոլիթիշէ ունտ տիփլոմաթիշէ Քորէսփոնտէնց» որ եւ է օգուտ չի տեսներ այդ ուխտին մէջ, երբ Գերմանիա արդէն իսկ համաձայնագրեր ունի Չեխոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Սովետ Ռուսիոյ եւ մէկ քանի Պալթեան երկիրներու հետ՝ բացի Լիթվանիայէն։ Նոյն տեսակէտը կը յայտնէ «Տոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ը, որ կը շեշտէ թէ ամէն պարագայի աւելի նախընտրելի են երկկողմանի ուխտերը որոնց մէջ կողմերու փոխադարձ դիրքերը յստակօրէն գծուած են, մինչ բազմակողմանի ուխտերը շատ մը անորոշութեանց եւ տարակարծութեանց դուռ կը բանան։

Արեւելեան ուխտի մասին այս տարակարծութեանց մէջ, ակներեւ է որ անոր կնքումը դիւրին պիտի չըլլայ։ Անկէ առաջ հարկ է լուծել շարք մը կարեւոր հարցեր։ Այսպէս, օրինակ, ճշդել թէ ան, ատոր փոխարէն, ինչ կրնայ ստանալ եւ համեւրոպական ինչ ապահովութիւն կարելի է տալ անոր։

Այս հարցերուն շատ բանակցութիւններն ու մեկնութիւնները դեռ երկար պիտի շարունակուին՝ անոնց վերջնական լուծման գալէ առաջ։

Զ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

''ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ԽՐԻՄԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ,,

Փարիզի սամ. նախկին դեսպան Սալիհ Միւնիր փաշա կը շարունակէ իր յուշերը հրատարակել «Ճիւմհիւրիէթ»ի մէջ։ Ահա հինգերորդ մասը (նախորդ մասերը հրատարակած ենք օրը օրին).—

Այս միջոցին, Էջմիածնի Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրուած էր նախկին պատրիարք Խրիմեան։ Բայց Ապտիւլ Համիտ չէր մոռցած որ Խրիմեան նախագահն էր այն մարմնին որ Անատոլուի մէջ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութեան համար Պերլինի վեհաժողովին դիմած էր։ Գիտէր նաեւ թէ Խրիմեան յետոյ քոմիթէճիներուն խորհրդատու եղած էր։ Այս պատճառով, չէր արտօներ որ այս անձը ըստ սովորութեան, Թըրքական հպատակութենէ ելլելով իր պաշտօնին ձեռնարկելու համար Ռուսիա երթար։

Ռուսիոյ հայ եպիսկոպոսները ռուս կառավարութիւնը կը ճնշէին, որովհետեւ Խրիմեանի բացակայութեամբ կաթողիկոսական գործերը երեսի վրայ կը մնային։ Ռուս դեսպան Նելիտով ալ, Թագաւորին հրամանը փոխելու համար, Պապը Ալին նեղը կը դնէր, բայց իր ձեռնարկը արդիւնք չէր տար։ Ի վերջոյ Նելիտով ըսաւ.

— Կ'երեւի թէ դուք շատ մեծ կարեւորութիւն կուտաք Խրիմեանի ընտրութեան։ Մինչդեռ մեր կանոններով, կաթողիկոսին պաշտօնը զուտ հոգեւորական է։ Նոյն իսկ անոնց ամէն անգամ ըրած ժողովներուն մեզմէ պաշտօնեայ մը ներկայ կ'ըլլայ։ Կաթողիկոսը ձեր կարծածի նման կարեւորութիւն մը չունի։ Թագաւորին ըսէք թող հաճի վերջ տալ այս ուշացումին։

Երբ դեսպանին հաղորդեցի, Ապտիւլ Համիտ Նելիտովի զեկուցանելու համար հետեւեալ խօսքերը ըրաւ.

— Սթանպուլովի Պոլիս գալուն եւ ինծի հետ տեսնուելուն առթիւ, Ռուսերը սկզբունքի խնդիր հանած եւ առարկութիւն ըրած էին։ Բայց այն ատեն, մեր ըրած յայտարարութեան լաւ ընդունելութիւն ընելով, համոզուած էին թէ մենք չէզոքի դիրքէն դուրս չպիտի ելլենք։ Սիրելի բարեկամս Ն. Վ. Ցարը իրական վիճակը հասկնալով, սկիզբէն ի վեր ինծի հանդէպ ցոյց տուած եղբայրական վերաբերումը չխանգարելու մասին խօսք տուած էր։ Իրաւ է որ Ռուսիա եւ Թուրքիա հինէն ի վեր երբեմն իրարու հետ աւրուած եւ կռիւներ ունեցած են, բայց անցեալ 1877–78 պատերազմէն վերջ, հանգուցեալ Ցար Աղեքսանդր Բ. հաղորդեց թէ կրօնական, դաւանական եւ քաղաքական տեսակէտով այլ եւս մեզմէ պահանջուելիք եւ առնուելիք բան մը չէ մնացած ու Թուրքիոյ գոյութիւնը իրենց համոզումով ալ անհրաժեշտ է։ Այս մասին զօրաւոր ապահովութիւն տուած էին մեզի եւ մեր միջեւ իրական բարեկամութիւն առաջ եկած էր։

«Գիտեմ որ Ռուսիոյ կայսրերը իրենց խօսքին եւ խոստումներուն շատ հաւատարիմ են։ Այս պատճառով, այս ապահովութիւնը մեզի համար շատ թանկագին է։ Որովհետեւ, կացութեան ներքին փուլերուն եւ ճշմարտութեան անտեղեակ ոմանք դասակարգը երկու տէրութեանց մէջ ալ իրարու հանդէպ թշնամիի աչքով կը նային։ Ժողովուրդին այս սխալ մտայնութիւնը սրբագրելու համար, ռուս պետութիւնը մեզի հանդէպ բարեկամական անկեղծ ընթացք մը պէտք է ցոյց տայ։ Հայ քոմիթէճիներուն գաղափարները, նպատակները անծանօթ չեն մեզի։ Խրիմեան խառնակիչներուն ամէնէն գլխաւորն է։ Իր կասկածելի ընթացքին պատճառով զինքը նախապէս Պոլսէն հեռացուցած էինք։

«Այս վնասակար մարդը ընդարձակ նամակ մը գրած է Անգլիա, Պ. Կլէտսթընի, բարեկարգման անունին տակ հայաբնակ նահանգներու բնակչութեան հանգիստը վրդովելու բնոյթ ունեցող շատ մը բաներ ընել տալու համար։ Ասկէ զատ, յանդգնութիւնը ունեցած է մեր կողմի հայ հոգեւորականութեան անունով Ն. Վ. Ցարին նամակ մը տալու որուն մէջ բողոք կ'ըլլար մեր դէմ եւ նոյն իսկ ինքզինքին Պապին դիրքը կուտար։

«Խրիմեանի եւ քոմիթէճիներուն բուն ուզածն էր՝ Անգլիացիներուն աջակցութեամբ եւ բարենորոգման պատրուակով, նախ մեր նահանգներէ մի քանին միացնելով, ինքնավար Հայաստան մը կազմել, անկէ վերջ ալ Կովկասի հայաբնակ վայրերու ժողովուրդը ոտքի հանելով, Հայաստանի կցել այդ տեղերը։ Եթէ երբեք Խրիմեանի եւ իր նմաններուն ծրագիրները իրագործուին, հետեւանքը թէ մեզի եւ թէ Ռուսիոյ համար վնասակար կ'ըլլայ։ Այս գէշութիւններէն Անգլիացիները միայն կ'օգտուին։ Ոչ ես եւ ոչ ալ իմ յաջորդներս չպիտի թոյլատրենք որ այդպիսի Հայաստան մը կազմուի։ Ամէն պարագայի մէջ, մեր եւ Ռուսիոյ հիմնական շահերը կը հրամայեն մեզ Հայոց գաղափարներուն իրագործումին արգելք ըլլալ»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բանւորական կեանք

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Ինչպէս գրած էի, գործերը երթալով կը նուազին։ Ահա պատկերը քանի մը կարեւոր գործարաններու որոնց մէջ կ'աշխատի Վիէնի հայ գործաւորներու երեք քառորդ մասը.—

Ա.— Փասքալի կերպասի խոշոր գործարանը, ուր երկու հարիւրի չափ հայ գործաւորներ կ'աշխատին, այս օրերս ժամերը կրճատեց։ Միջին հաշուով շաբաթը 32 ժամ կ'աշխատին։ Մասնաւոր ցանկի մը վրայ արձակուեցան քանի մը գործաւորներ։ Այսպէս անոնք որ գործարանէն դուրս ունին անձնական որոշ գործեր, նաեւ մէկ տունի մէջ մէկ կամ երկու երեք հոգի աշխատողները։ Ասկէ զատ կարեւոր փոփոխութեան ենթարկուեցան գործաւորները, ոմանց գործերը փոխուեցան, ուրիշներու ալ տեղերը։ Այսպէսով պակսեցուցին օրականները։ Հոս բարձրագոյն ժամավճարն է երեք Փրանք։ Առ այժմ ոչ մէկ յոյս բարելաւման։

Բ.— Պ. Փէլէի կօշիկի գործերը մարտէն սկսեալ թուլցած էին։ Ներկայիս շաբաթական 35 ժամ կ'աշխատին։ Հոս կը գտնուին 250ի չափ հայ գործաւորներ։ Օրավարձերը գոհացուցիչ են բաղդատելով ուրիշ գործարաններու հետ։ Հին գործաւորները ժամը 4 Փր. կը ստանան։ Տակաւին ոչ մէկ գործաւոր արձակած է։ Թէեւ գանգատ շշուկներ կան, բայց առ այժմ որոշ բան չկայ։ Ամէն պարագայի մէջ, գործերը կ'ընթանան շատ դանդաղ։ Այստեղ կ'աշխատին տասնի չափ հայ պզտիկներ, 12էն 15 տարեկան։ Պաշտօնապէս լուր տըրուած է գործարանատիրոջ կողմէն որ մինչեւ 8 օր աշխատին ինքնութեան թուղթ հանել, աշխատելու իրաւունքով, հակառակ պարագային դուրս պիտի հանուին։ Նոր օրէնքի մը համաձայն ասոնց ծնողները պէտք եղած տեղերը կը դիմեն, բայց կը մերժուին։ Ինքնութեան թուղթ կուտան բայց ոչ աշխատելու։ Ուրիշ տե՞ղ ալ այսպէս է։ Պզտիկ մը որ 10–12 տարիէ այս երկրին մէջ կ'ապրի, աշխատելու իրաւունքէ կը զրկուի, մինչդեռ իր հայրն ալ իբրեւ աշխատաւոր եկած է հոս։ Այս պարագան կը յանձնեմ գաղթականաց զոյգ գրասենեակներու ուշադրութեան։ Անշուշտ «Յառաջ»ն ալ կը լուսաբանէ մեզ։

Գ.— Մագայիօնի կերպասի գործարանը իր մէջքը շտկած չէ տնտեսական տագնապէն ի վեր։ Հոս ալ մօտ յիսուն Հայեր կ'աշխատէին։ Մէկ մասը արձակուեցաւ, մաս մըն ալ ուրիշ տեղ գործ ճարելով հեռացաւ։ Այժմ միայն քանի մը հոգի կ'աշխատին, շաբաթը երկու երեք օր։ Բարձրագոյն օրականն է 25 Փր.։

Դ.— Ֆրնէնի կերպասի գործարանը որ անցեալ տարիները միշտ պակասով կ'աշխատցնէր, այս տարի լաւ է, գրեթէ լրիւ կը բանի։ Հոս ալ օրավարձերը չնչին են։ Կան բաւական հին աշխատաւոր Հայեր որ հազիւ 20էն 25 Փր. կը ստանան. (նախապէս աւելի բարձր էր)։

Այս գործարաններէն զատ կան շատ մը մանր գործարաններ որոնք նոյնպէս թոյլ են, բացի քանի մը աննշան գործարաններէ։ Զրոյց կը շրջի թէ քանի մը գործարաններ պիտի փակուին որոշ ժամանակ մը։ Ինչ որ ալ ըլլայ, առաջին տուժողը մենք հայ աշխատաւորներս ենք։

Պ. Մանուկեան

Պուլկարիոյ Թուրքերը կը հալածուի՞ն

Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռել հանրային կարծիքը, վրդովիչ տեղեկութիւններ հաղորդելով Պուլկարիոյ Թուրքերու կացութեան մասին։

Այս անգամ «Աքշամ»ն է որ կը պատմէ.—

Պուլկարիոյ Թուրքերը կը հեծեն չարչարանքներու տակ։ «Եւ ասիկա ընողները քանի մը դատարկապորտներ չեն, այլ պուլկար մամուլին դրդումով գործող մարդիկ։ Պուլկար թերթերը վերջերս ոչ- բարեկամական եւ գրգռիչ հրատարակութիւններ կ'ընեն, ըսելով թէ խենթութիւն է Թուրքիոյ այն ձեռնարկը որով մարզպանութիւն հաստատած է եւ կ'ուզէ մեծ կարեւորութիւն մը տալ Թրակիոյ։

«Պետական պաշտօնեաներն ալ ետ չեն մնար ճնշումէ։ Շումէնի շատ մը գիւղերու մէջ պահակնոց կանչուած են Թուրք աղաները, եւ դեռ լուր չկայ անոնցմէ։ Պաշտօնեաներ գացած են Ջագրալը գիւղը եւ սպառնացած կիներուն. «Ո՞ւր են ձեր ամուսիններուն զէնքերը»։ Ասոր վրայ, Քէրիմէ անուն կին մը կը հիւանդանայ եւ կը մեռնի։

«Քաղաքներու մէջ ալ ճնշում կայ։ Շատ մը աւաններու մէջ, բնակիչները պահականոց կը տանին եւ կը ծեծեն։ Ալի եւ Մէհմէտ անուն երկու հոգի սաստիկ ծեծուած են ճամբան։ Ալի անուն անձ մըն ալ կալէն տուն դարձած ժամանակ, չաւուշի մը կողմէ սուրով կը վիրաւորուի։ Կառավարութիւնը ձանձրոյթն անգամ յանձն չառներ փնտռելու այս դէպքերու հեղինակները։

Տիարպէքիրի օդերեւութաբանական տնօրէն Ահմէտ էֆ., որ իր ընտանիքին այցելելու եկած էր, տասը օրէ ի վեր արգելափակուած է ոստիկ. տնօրէնութեան մէջ։ Շատ մը ուրիշ թրքահպատակներ գէշ վերաբերումի կ'ենթարկուին եւ նոյն իսկ երկրէն կը վտարուին։

Վախնալով իրենց ինչքի եւ կեանքի մասին, Թուրքերը քաղաք չեն գար, եւ այս պատճառաւ գրեթէ առեւտուր չկայ։ Կառավարութիւնը անմիջապէս աճուրդով ծախելու կը հանէ պարտական Թուրքերու ինչքերը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈԿՐԱՏ ԵՒ ԿՍԱՆՏԻՊՊԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Հաւատա ինծի, Կսանտիպպա, որ կրնանք այս նուէրը ետ դրկել։ Միթէ չե՞ս կարծեր որ միշտ ընդունելով կը ձանձրացնես զայն՝ որ բան մը կուտայ քեզի։ Իմաստութեամբ եղած մերժումը աւելի մեծ նուիրաբերութիւն կրնայ պահուիլ։ Ուրեմն մի ընդուներ այս առաջարկուած նուէրը։ Երբ օր մը գտնուինք իրական անելի մը մէջ, այն ամէնը, զոր այլապէս պարտական պիտի ըլլայինք, պիտի ընձեռեն այն ատեն, առանց նոյնիսկ ստիպուելու խնդրելու։

Ուրիշ անգամ մը, ապահովաբար նախանձած այն բարեկամութենէն, որ ունէր Սոկրատ Ալկիպիատէսի հետ, Կսանտիպպա գետին նետեց եւ ոտքերով կոխոտեց անուշեղէնի ընտիր հատեւայ մը, զոր ղրկած էր անոր [illegible] Կլինիաս։ Սոկրատ խնդալից նայեցաւ անոր եւ ըսաւ.

— Կեցցես Կսանտիպպա, ապահովաբար անօթի կ'ընես, որովհետեւ ոչ իսկ կտոր մը պահեցիր քեզ համար այդ հատեւայէն։

Այս դէպքէն քիչ ետքը, երբ Ալկիպիատէս Սոկրատին կը յայտնէր, թէ չափազանց բարութեամբ կը վարուի իր կնոջ հետ, թէ կը տանի անոր բոլոր խեւութիւնները առանց երբեք բարկանալու, եւ թէ անոր երես կուտայ ուղղակի իր բարութեամբն իսկ, որ ալ աւելի պոռչտայ, Սոկրատ պատասխանեց անոր.

— Ես վարժուեցայ այս բոլոր ժխորին, ինչպէս կը վարժուիս ճախարակի մը աղմկալի կռինչին։ Այլապէս, դուն իսկ, որ կը զբաղիս իմ կինս, միթէ՞ չես տանիր քու սագերուդ կռկռոցը, առանց նեղանալու անոնց խլացուցիչ աղմուկէն։

— Բայց այդ սագերը օգուտ մը կը բերեն ինծի, ըսաւ Ալկիպիատէս, որովհետեւ հաւկիթ կ'ածեն եւ թուխս կը նստին։

— Էհ, իմ կինս ալ զաւակներ չի՞ բերեր ինծի։

Ուրիշ անգամ մը, Ալկիպիատէս զարմացած զայրացած էր տեսնելով թէ ինչպէս Կսանտիպպա գիշեր- ցերեկ կը տանջէր սիրելի վարպետը.

— Ինչո՞ւ չես վռնտեր այս կինը։

— Որովհետեւ զայն պահելով ես կը սորվիմ աւելի մեծ համբերութեամբ եւ յօժարութեամբ տանիլ ուրիշներու անկրթութիւններուն ու վիրաւորանքներուն։ Լաւ ամուսին մը, կ'ըսէի, պէտք է կամ ուղղէ եւ կամ տանի իր կնոջ թերութիւններուն։ Եթէ կրցաւ ուղղել, անկէ անդին պիտի ունենայ լաւ ընկերուհի մը։ Եթէ տանի անոնց, ան կը գործէ իր անձնական կատարելութեան համար։

Այսուհանդերձ, Ալկիպիատէսը միակը չէ՞ր որ կը կշտամբէր Սոկրատը իր կնոջ հանդէպ ունեցած մեծ ներողամտութեան համար։ Օր մը, երբ Կսանտիպպան պատահեցաւ իր ամուսնոյն՝ հրապարակին վրայ թափառած եւ վիճաբանած ատեն, սկսաւ զայն վիրաւորել «անպարկեշտ» կոչելով եւ խլելով կրկնոցը ուսերէն։ Իմաստունին բարեկամները, որ վկայ էին այս վիրաւորանքին, կը քննադատէին իր բարութիւնը, խրատելով զինք որ փառաւոր ծեծ մը քաշէ իր անամօթ կնոջ, սորվեցնելու համար թէ ինչպէս պէտք է վարուի մարդոց հետ։

— Այդ ի՞նչ խրատ է որ կուտաք ինծի, բացագանչեց Սոկրատ. Թերեւս կ'ուզէք որ ամբողջ Աթէնքը վկայ ըլլայ երբ կնոջս ձեռքէն բռնած հրապարակ գամ, իսկ դուք՝ ճիշդ աքլորամարտի մը հանդիսատեսներուն պէս մեզ կռուի գրգռէք «Հա՛ քեզ տեսնենք Սոկրատ, դէ՛ կարգը քուկդ է, Կսանտիպպա»։ Կրնաք ինծի հաւատալ, որ համբերութիւնը երբեք ծիծաղելի չէ։ Ուստի ձգեցէք զիս որ օգտուիմ իմ կիներէս, ինչպէս ձիաւորները՝ անընտել ձիերէն։ Խրոխտները ընտելացնելէ ետքը, հանդարտաբարոներու հետ հաղորդուիլը դիւրին կ'ըլլայ իրենց։ Նոյնպէս, եթէ ես սորվիմ Կսանտիպպային հետ ապրիլ, այնքան ծանր չպիտի ըլլայ իմ յարաբերութիւններս մարդոց հետ։

Այսուհանդերձ, Կսանտիպպային հանդէպ քիչ մը արդարութիւն գործելու համար պէտք է յիշել եւ հաստատել, որ շատ ծանր կուգար այս կնոջ, նկատելով իր զարմանալի ամուսնոյն բռնած ընթացքը, իրեն միայն յատուկ վարուելակերպով։ Եթէ մեծ իմաստուն մըն էր Սոկրատ, ոչ մէկ բանով պակաս էր նաեւ մարդ մը ըլլալէ, որուն մարդոց հետ վարուելու եղանակը հաճոյակատար անհեթեթութիւններէ անդին չէր անցներ։ Կրնար պատահիլ, որ օրեր անցնէին եւ Սոկրատ տուն չդառնար։ Եւ երբ, նոյն իսկ պատահէր որ օրը անցընէր գինետունէ գինետուն պտտելով, շաղակրատելով, ու վերջապէս դառնար տուն, դեռ կը յամենար դուրսը։ Տուն մտնելէ առաջ դարպասին առջեւ կը պտըտէր մինչեւ մթննալը։ Անգամ մը բարեկամ մը պատահեցաւ իրեն, ու հարցուց.

— Այս ուշացած ժամուն ի՞նչ կ'ընես այստեղ, Սոկրատ։

— Թացան կը չինեմ, պատասխանեց Սոկրատ կատակով — ախորժակս բանալու եւ աւելի թեթեւ ընթրիք մը ունենալու համար։

Երբ կը վերադառնար մարզարանէն քրտինքի լճի մը մէջ, չափազանց ծարաւած, ջրհորէն կը հանէր դոյլ մը ջուր։ Սակայն համբերութիւն սորվելու, եւ իր ախորժակը վարժեցնելու համար որ սպասէ դատողութեան ընտրած յարմարագոյն պահուն, ան կը զսպէր իր ծարաւը եւ կը թափէր առաջին դոյլը, որ յետոյ երկրորդ մըն ալ հանէ եւ իր ծարաւը յագեցնէ։

Սոկրատի ժուժկալութիւնը այնքան մեծ էր, որ պէտք չունենալով ապրելու համար եթէ ոչ միայն շատ քիչ բաներու, հասած էր վիճակի մը, որ ալ, գրեթէ չհրաժարայ ոչ մէկ բանի, եւ երբ պարզ գերիներ ընդունէին այն բոլոր մարդիկը, որոնք կը թուէր թէ կ'ապրէին միայն ուտելու համար։ Սակաւապետ ինքզինքին համար, Սոկրատ կ'ուզէր որ հաճեմ ըլլայ ճաշի գործողութիւնը։

Կ'ըսուի թէ անգամ մը ճաշի հրաւիրած էր քանի մը յայտնի մարդիկ։ Եւ երբ Կսանտիպպան չափազանց ամչցած ու նեղացած էր այն աղքատիկ ճաշին համար, զոր միտք ունէր ամուսինը անոնց հրամցնելու, Սոկրատ պատասխանեց.

— Մի սրտնեղիր, եթէ մեր հիւրերը իրենց տան մէջ ալ չափաւորութեան սիրողներ են, անոնք գոհ պիտի մնան իրենց տրուածէն։ Եթէ ընդհակառակն որկրամոլներ եւ լափլիզողներ են, իրենց ախորժակը պիտի արթնցնէ մեր լաւ տրամադրութիւնը։

Ուրիշ անգամ մը Սոկրատ ճաշի բերած էր գեղեցիկ պատանի մը՝ Եւթիդեմը։ Կսանտիպպային նախապէս լուր չէր տրուած։ Ուստի սկսաւ ճչալ եւ բարկութենէն ուռած շրթներով պատրաստել սեղանը։ Յետոյ, հետզհետէ աւելի զայրացած՝ Սոկրատի ցուցաբերած լաւութեան հանդէպ, սեղանը հրելով շրջեց։ Եւթիդեմը ոտքի կանգնեցաւ եւ ուզեց մեկնիլ։ Սակայն Սոկրատ այս անակնկալ դիպուածը կատակի տանելով արգիլեց զայն եւ ըսաւ.

— Կեցի՛ր, Եւթիդեմ, կը յիշե՞ս տակաւին, որ երբ անգամ մը ճաշեցինք ձեր տունը, հաւ մը ցատկեց սեղանին վրայ եւ տակն ու վրայ ըրաւ բոլոր սպասները, զորս հազիւ դրած էիր։ Մի՞թէ ես այն ատեն ազդուած էի, եւ փորձեցի՞ հեռանալ։

Բայց եւ այնպէս, կը թուի թէ Սոկրատն ալ անգամ մը դառնօրէն խօսեցաւ իր տան մասին։ Բարեկամ մը իրեն հարց տուած է թէ, հետեւեալներէն ո՞րը աւելի լաւ է — ամուսնանա՞լ թէ ամուրի մնալ. եւ Սոկրատ անոր պատասխանած է.

— Որն ալ ընես, պիտի զղջաս։

Որքան ալ անհանդուրժելի ըլլար ընկերակցութիւնը, Սոկրատ մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց իր կնոջ եւ տոկաց ամէն բանի՝ առանց երբեք յուսահատելու։ Ան, արդարեւ, դատելով հնագոյն ժամանակի Հելլէններուն պէս, կ'ընդունէր որ կնոջ արժանապատուութիւնը կուգար աւելի շատ այն ընտանիքէն, որուն կը պատկանէր ինք, քան թէ իր անհատականութենէն, կ'ընդունէր միեւնոյն ատեն, որ կինը զարգացնելով իր իմացականութիւնը եւ գիտակցաբար կատարելով իր բոլոր պարտականութիւնները, կ'օժանդակէ իր գեղագիտական ու բարոյական կատարելութեան եւ կ'ընձեռէ իր ամուսնոյն համահաւասար ներբողելի արժանիք մը, ու լաւ համբաւ այն ընտանիքին, որուն պէտք էր յանձնէր իր ամուսինը լուսաւոր իմաստութեան մնար հաւատարիմ։ Կսանտիպպա անոր հետ եղած է մինչեւ վերջին վայրկեանները։ Եւ, եթէ Սոկրատ անկէ իսկապէս այնքան շատ չարչարուած էր, Կսանտիպպայի մայրական յատկութիւնները սակայն, [illegible] գովասանքի արժանացած էին այդ իմաստուն փիլիսոփայէն, որ նաեւ՝ բարի եւ սիրող հայր մըն էր, եւ կը մասնակցէր իր զաւակներուն խաղերուն։

ՄԱՐԻՕ ՄԷՕՆԻՒ

Թարգմ. ռումաներէնէ Կ.Պ.ԼԱԼԷ

կ'ըսէ թէ կայարան մտած ատեն կառախումբը կ'ընթանար սովորական արագութեամբ — ժամը 20 քիլոմեթր — սակայն ճամբորդները կը հաշուեն 40 – 50 քիլոմեթր, ինչ որ վտանգաւոր է:

Արկածին հետեւանքով, ելեկտրական թելերը խզուեցան եւ կայարանը թաղուեցաւ մութին մէջ: Օգնութեան աղաղակներ կը լսուէին ամէն կողմէ. բայց վակոններուն լոյսերն ալ մարած էին, եւ ճամբորդները ընդոստ արթնցած՝ ի զուր ելք կը փնտռէին: Մեքենային շոգին եւ կրակին բոցերը կը սաստկացնէին ահուսարսափը: Ճամբորդ մը կը պատմէ.

— Նստած էի ննջարանին մէջ, գիշերապահիին աթոռակին վրայ: Բացարձակ մութ էր: Օգնութեան կանչեր կը լսէի, բայց չէի հասկնար եղածը, չափազանց յուզուած ըլլալով. կը ճգնէի խարխափելով վերի վայր շրջուած վակոնին մէջ գտնել այն բաժնեակը ուր ձգեր էի կինս եւ զաւակս: Ճամբոյ բանալու համար, ստիպուեցայ վար նետել դիակ մը որ ինկած էր դրան մը առջեւ: Վերջապէս գըտայ իմ բաժնեակս եւ տեսայ որ 15 տարեկան տղաս մեռած է, իսկ կինս ծանրապէս վիրաւորուած »:

Կառախումբը չափազանց խճողուած էր, այն աստիճան որ Գ. կարգի ճամբորդներ երկրորդ, նոյնիսկ առաջին կարգի վակոններու մէջ մտեր էին: Բոլորովին ջախջախուած երկու վակոններէն մէկը բարեբախտաբար բեռներով լեցուած էր. այլապէս աւելի շատ պիտի ըլլար զոհերու թիւը:

Խիստ քննութեան ձեռնարկուած է, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար: Մեքենավարն եւ հնոցպանը ձերբակալուած են: Հրդեհի պահուն արձանագրիչ մեքենան փճացած ըլլալով, կարելի չէ կէտ առ կէտ ճշդել արագութեան աստիճանը եւ քննութիւնը պիտի կատարուի վկաներու յայտարարութեան վրայ:

Այս արկածին հետեւանքով, Ավինեոնի գծին վրայ երթեւեկը ընդհատուեցաւ 48 ժամուան համար:

Գաղտնի տպարան մը Սոֆիայի մէջ

Մէկ ամսուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով, գաղտնի տպարան մը բռնուեցաւ Սոֆիայի մէջ: Այս տպարանն ալ կը պատկանէր Համայնավարներու, որոնք թռուցիկներ կը տպէին: Մեքենան ծածկուած էր նկուղի մը մէջ, որուն երկաթ պատուհաններուն առջեւ պատեղութիւններ դիզուած էին:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Վիէննայի մասնաւոր ատեանը կը շարունակէ դատել յուլիս 25ի դաւադրութեան հեղինակներն ու մեղսակիցները: Օգոստոս 12ին կարգապահական պատիժներու ենթարկուեցան 219 ոստիկաններ: Ոմանք բանտարկուեցան, իսկ ուրիշներ պաշտօնէ արձակուեցան եւ հսկողութեան տակ առնուեցան իրենց բնակարաններուն մէջ:

⁂ *Գրած էինք թէ գերմանական կառավարութիւնը հրամայած է լուծել Մխնիխի աւստրիական լեգէոնը, որ գլխաւոր կազմակերպիչն եղած է Աւստրիոյ դէմ սարքուած դաւերուն: Կարելի չէ ճշդել հիթլերականներուն թիւը: Իրենց կեդրոնը 10,000 կը հաշուէ, բայց կը կարծուի թէ շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն: Իրազեկներ 30000էն մինչեւ 50,000 կը հաշուեն բուն թիւը: Կ'ըսուի թէ գլխաւոր վարիչներէն քանի մը հոգի ձերբակալուած են, մէջն ըլլալով Պ. Հաբիխթը, որ Վիէննայի լիազօր գործիչն էր եւ փախաւ վերջին դէպքերուն հետեւանքով:*

ՌՈՒՍ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿՈՂՋՈՒՆԵՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ

Ընկերվարական եւ Համայնավար օրկաններ հեռագիր մը կը հրատարակեն Բազանէն (Ռուսաստան), կարգ մը ընկերվարական գործիչներու ստորագրութեամբ: Բոլորն ալ կ'ողջունեն ընկերվարականներու եւ Համայնավարներու միջեւ ստեղծուած միացեալ ճակատը: Ստորագրողները նախապէս բանտարկուած էին, յետոյ աքսորի դատապարտուած:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ օր սկսած մրցումները շարունակուեցան կիրակի օր, Սթատ Փըրշինկի մէջ: Մարզահանդէսին մասնակցող 250 Զուիցերիացի, 25 Ռուս, 51 Նորվէկիացի, 13 Շուէտացի, 46 Չեխօսլովաքիոյ Գերմաններ, 110 Չեխ, 5 Ամերիկացի, 6 Քանատացի, 36 Անգլիացի, 33 Սպանիացի, 139 Ալզասցի եւ հազարի մօտ Ֆրանսացի մարզիկները մասնակցեցան մեծ տողանցքի մը, տասը հազարէ աւելի բազմութեան մը ներկայութեամբ: Հանրի Պարպիւս, ժան Փէնլըվէ եւ Կիյըվիք ճառեր խօսեցան, եւ « Էնթէրնասիոնալ»ը երգուեցաւ բազմաթիւ անգամներ:

Մրցահանդէսին արդիւնքները պիտի տանք մեր մարզական բաժնին մէջ: Ըսենք միայն թէ Ռուս ֆութպոլի խումբը շատ խոր տպաւորութիւն մը գործեց: Շաբաթ օր ան մեծ դիւրութեամբ յաղթեց Զուիցերիոյ աշխատաւորական խումբին 11 – 0ով, եւ երէկ, երկուշաբթի ալ, Ալզասի բանուորական խումբին: Ֆութպոլի *ֆինալ* մրցումը տեղի կ'ունենայ, այսօր, Գշ. երեկոյեան ժամը 6ին Սթատ Պիւֆալոյի մէջ, Ռուսիոյ եւ Նորվեկիոյ խումբերուն միջեւ. այս վերջինը կիրակի օր յաղթեց 13 – 0ով Սպանիոյ որ իր կարգին շաբաթ օր յաղթած էր Չեխերուն 3–1ով:

Կիրակի օր սկաւառակի արձակման առաջնութիւնը շահող Լիաքովի համար կ'ըսեն թէ Հայ է: Մաս կը կազմէ ռուսական խումբին:

⁂ Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ թուրք մարզիկները շատ խանդավառ ընդունելութեան առարկայ կ'ըլլան ամէն օր եւ իրենց ի պատիւ ընդունելութիւններ կը սարքուին: Խումբին նախագահ Ճէվտէթ Քէրիմ պէյի եւ դեսպանատան կողմէ կառավարութենէն խնդրուած է որ մարզիկներուն ճամբորդութեան շրջանը տասը օր երկարաձգուի:

⁂ *Էնկիւրիի խորհրդային դեսպան Լ. Գարախան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է թուրք մարզիկներու այցելութեան առթիւ.—*

Թուրք եւ խորհրդային բարեկամութիւնը ոչ միայն պաշտօնական եւ քաղաքականութեան՝ այլ պատմական դէպքերու վրայ կը կրթնի: Թուրք մարզիկներուն ժամանումը երկու կողմի մարզիկներու պարզ հանդիպում մը չէ միայն, այլ նաեւ թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան արտայայտութեան նոր առիթ մը: Շատ երջանիկ եմ Թուրքիոյ դեսպան ընտրուած ըլլալուս համար: Այս կերպով, մօտէն անձամբ պիտի տեսնեմ երկու երկիրներու քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութեանց զարգացումը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Թադէոս Կիրակոսեանի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ ելեկտրական արկածի մը պատճառաւ, իր պարապաններուն:

Maison ATDJIAN

ՍԱՓՐԻՉԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ "FIGARO„ MODERNE

Tél. Turbigo: 90-11 18,Rue Aumaire, 18 10 մեթր հեռու մէթրօ Arts & Metiersէն

INDÉFRISABLE 40 Frs.

Ամբողջ գլուխը, ՇԱՄՓՈՒԱՆ եւ ՄԻԶ ԱՆ ՓԼԻ միասին հաշուած Վ Ե Ց ամիս երաշխաւորութիւն. կը գործածենք միմիայն իւղային բաղադրութիւններ, որոնք կը պահպանեն բարակ, ճերմակ եւ ներկուած մազերը INDÉFRISABLE *ժամագրութեամբ:*

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն* 216 *էջնոց հատոր մը:*

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„Ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆ.

Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի

17, Rue Damesme, 17 Paris.

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի խակական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրաւիրում կ'ընենք ձեր՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՄԱՍ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09-95.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1* էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ սառ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100էն 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Consierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանրի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաներէն կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիններ, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նօյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 19րդ *ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ*

կազմակերպուած

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ *St. LOUP GRAND PINS*

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան *ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սէն Լուի դպրոցի նուագախումբը կը նուագէ հայկական երգեր:

գեղարուեստական ժողս բաժին.— *Երգ, արտասանութիւն եւայլն.*

կը մասնակցին Հայ Արիները:

Սէն Լուի կրան փէնի եկեղեցիին մէջ կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ

ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ		50 ֆր.
1000 Ֆաքթիւր	»	50 »
1000 Առեւտրական քարտ		40 »
1000 Պահարան, ճերմակ		40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր	պահարանով	50 »
1000 Թռուցիկ – ծանուցում		35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ

ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

225 *ՖՐԱՆՔ* 16 *ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ*

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

ԳԼՈՒԽ ՅՐԴ

ԿԱՌԱՊԱՆԸ

Երբ Ճէնիսըն հեռագիրը կարդաց չկրցաւ խնդուքը զսպել: Այնպէս ուրախ էր, ինչպէս իր ստոյնին մէջ պարապու ու համեղ ճանճ մը տեսնող մամուկը: Հազար կտոր ըրաւ հեռագրին թուղթը ու ճամբան՝ կոյուղիին ծակէն վար նետեց. ընդդղարար ըրաւ այդ բանը, իբրեւ շատ կարեւոր զգուշութիւն մը: Կրնար ըլլալ որ արկածի մը հանդիպէր եւ եթէ իր գրպանը այդ տեսակ թուղթ մը գտնէին, լաւ չէր ըլլար:

Օ՜հ այդ Լէյթի Չիլը... կարծուածէն շատ աւելին գիտէր ան Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան մասին, կասկած չկար: Ու անիկա կը վախնար, կը սարսափէր իմէ... Զուանը անցու — ցած էր անոր վզին ու կը քաշէր այս կողմ, այն կողմ, երբ որ ուզէր, ինչպէս որ ուզէր... Երախտապարտ էր ան ամերիկեան ընկերութեան նախագահին՝ հինգ հազար ոսկինոց պարգեւին համար... երանի թէ անիկա քայլ մըն ալ առաջ երթար ու տասը հազարի բարձրացնէր այդ գումարը, որովհետեւ որքան ալ մեծ ըլլար ան, պիտի կրնար Լէյտի Չիլէն առնել, թերեւս քիչ մըն ալ աւելին... Տիկինը պատճառներ ունէր այդ գործէն հեռու մնալու եւ ուզէր — չուզէր պիտի վճարէր... երբ իրիկուան անոր հանդիպէր, պիտի հասկցնէր որ վճարելէն տարբեր միջոց չկար... վեց հազար մը ուզելու էր ան հիմա... Ամերիկացիներուն հինգ հազար արժող բան մը, անպատճառ վեց հազար արժելու էր Լէյտի Չիլին...

Իր միօրինակ կեանքին մէջ նմանը չտեսնուած այս խոշոր բախտին վրայ ուրախալով, հասաւ փողոցին անկիւնը: Կէս օր էր տակաւին. Տիկինին հետ ժամադիր էր իրիկուան վեցին. ինչպէս ժամանակ պիտի անցընէր:

Սակայն յանկարծ փողոցին զիմացի եզերքը տեսաւ՝ հարցաքննութեան օրը իրեն հետ տեսակցութիւն ունեցող լրաբերը որ օթօպիւսէն ցատկելով մայթին վրայ կեցած էր՝ ուղղութիւնը կորսնցուցած մարդու մը պէս: Ճէնիսըն յիշեց որ անոր անունը Թրըս-Փըրտ էր: Դիմացի կողմը անցաւ ու մօտեցաւ անոր: Տղան յարկարծակիի եկաւ.

— Հէլօ՜, ի՞նչ կ'ընես այս կողմերը հագուած – սքուած... քաղաք չե՞ս գացեր այսօր...

— Քաղաքը գլուխդ անցնի, ըսաւ Ճէնիսըն... գործս ձգեցի, ձեռքս ըրած անցաւ... դո՞ւն ինչ կ'ընես այստեղ...

— Բախտաւոր չուն, գիտել տուաւ լրագրողը, չըլլես հասցնես ըրածդ.. ի՞նչ կ'ընեմ... միեւնոյն բանը... չե՞ս կարդար գրածներս ամէն առտու, մեր քուրջին մէջ... Ճէքինի խնդիրը ինծի յանձնուած է, բանս գործս այդ է հիմա, ունեցած տաղանդս ցոյց պիտի տամ... մեր թերթն ալ ահագին աղմուկ կը հանէ... անշուշտ մինչեւ հիմա գրածներս պարապ խօսքեր են, տասնոց չեն արժեր... բայց ժողովուրդին ուզածն է եւ շուտով մեծ յայտնութիւն մը պիտի ընեմ, թերեւս հիմա, կէս ժամէն...

— Ինչպէ՞ս, հարցուց Ճէնիսըն:

— Եկուր դիմաց անցնինք, բան մը խմենք եւ կը պատմեմ, ըսաւ Թրըս-Փըրտ. քեզի կրնամ ըսել, որովհետեւ դուն ալ այս գործին մէջն ես... նորութիւններ ունի՞ս...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնիսըն. առիթ չունեցայ. գիւղն էի...

— Ուրեմն խօսքը մեր մէջ, մարդու բան չըսես... քեզի կը պատմեմ որովհետեւ դուն խոստացար որ եթէ նորութիւն մը ունենայիր ինծի պիտի իմացնէիր, այնպէս չէ՞...

— Անշուշտ, լուր մը ունենալուս պէս քեզի կը տեղեկացնեմ...

— Իմ լուրս կամ ազէկ է, կամ գէշ, ըսաւ լրագրողը գրպանէն թուղթ մը հանելով... ի՞նչ կ'ուզես, զարմացի՞ր... զաւթղ առ, սա անկիւնը երթանք քեզի ցոյց պիտի տամ «անսխալ» նամակ մը զոր մարդ մը ղրկեր է...

Ճէնիսըն ուշադրութեամբ կը հետեւէր Թրըսփըրտի շարժումներուն, երբ անիկա գրպանէն հանեց զոյգ գոյնով պահարան մը եւ անոր մէջէն ղուրս քաշեց՝ առեւտրական տետրակի մը թուղթին վրայ գրուած նամակ մը:

— Ասիկա, ըսաւ տղան չորս կողմը նայելէ վերջ, մեր խմբագրատունը ղրկուած էր թերթին անունով. ինծի յանձնեցին... նայէ, բոլորովին անգրագէտ մէկը գրած է, բայց թերեւս օգտակար ըլլայ. կարդա՛...

Սիրելի Պարօն,

Ան մարթը որ ծէր լրագիրին մէջը կը գրէ կոր Քարթրայթ Կարտընսին գործին վրաեօք Փէտինկթընի կայարանին զովը Փիթըր փողոցը բօղ քա ու հարցունէ ով որ թիմացը ելլէ որ Շայնօն տեսնա որ ես ատգործին վրաեօքը բաներ մը գիտէմ ու ծէր մարթը բօղ քա ժամը 12էն ժամը մէկ որ ինծի հարմար է ես նաշի կէրթամ:

— Ի՞նչ ըսիր, հարցուց Թրըսփըրտ, չի լսուած անուն է չէ՞ Շայնօ...

— Կարծեմ կեղծանուն է, ըսաւ Ճէնիսըն որ սկսած էր խորհիլ թէ ինչ ձեւով կրնար օգտագործել այդ նամակը. բայց ինչո՞ւ այս մարդը ձեզի կը դիմէ փոխանակ ոստիկանութեան երթալու...

Լրագրողը շատ – գիտցողի մը պէս խնդաց.

— Ա՜... դուն այդ մարդիկը ճանչնար. անոնք ոստիկանութեան բան չեն ըսեր, ամէն ինչ կը պատմեն թերթերու... թերեւս կը խորհին ոստիկանութիւնը իրենց յանցանքին համար ալ երեւան կը հանէ. իրարու հետ գէկ չեն՝ այդ դասակարգն ու ոստիկանութիւնը... ինչ որ է, լրագիր սածդ ոստիկանութեան չգիտցած պիտի գիտէ, կ'իմանայ... անշուշտ պիտի երթամ զինքը տեսնեմ... Փիթըր փողոցը ո՞ւր է, գիտե՞ս...

— Ոչ, ոստիկանին հարցուր, աւելի...

— Երբեք, չեմ հարցներ, ոստիկանին ալ կրնանք գանել. հասցէն տղայ մը կը հարցնենք...

Քանի մը վայրկեան վերջ Փիթըր փողոցը ուր շատ մը կառապաններ կային, որովհետեւ այդ ծուռ նեղ անցքը կառքերու հաւաքատեղին էր:

(Շար.)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան:

:::LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 15 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2573

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԲԱՆ ՈՒՆԻ "ԸՆԿԵՐ,, ԱԼԻՆ...

Թերթերը գրեցին թէ Հայաստանի փոխ – վարչապետ նշա – նակուած է Ալի Մահմետով:

Միեւնոյն աղբիւրէն — խորհրդային — կ'իմանանք թէ «ըն – կեր» Ալին յուլիս 9ին այցելեր է Արարատ, Միրաք, Ղոնտախսաղ, Զամշու եւ Ալիքուչակ գիւղերը, «առուգելու համար բերքի վիճա – կը եւ մարախի դէմ մղուած պայքարը»:

Անշուշտ զրոյցներ ալ ունեցած է գիւղացիներուն հետ, ա – նոնց արպխուութիւնը հարցնելով...

Գաշնակցական որ եւ է թերթի կողմէ որ եւ է գիտողութիւն Երեւանի վարիչներու գործունէութեան մասին՝ կը համարուի «հակահայաստանեան»: Անշուշտ:

Ուրեմն, կը հարցնենք առ որ անկ է.—

1. Ի՞նչ հիմնական պատճառներ ստիպեր են Խ. Հայաստանի գործավարներու խորհուրդի փոխ – նախագահ նշանակել Թուրք մը: Մէկը որ ծնած է Բագու եւ գործած՝ Ազրպէջանի եւ Վրաստա – նի մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, մէկը որ կապ չունի Հայաստանի հետ, ոչ ծնունդով, ոչ ալ գործունէութեամբ:

2. Խորհրդային իշխանութիւնը ի՞նչ հիման վրայ բացառիկ պատիւ մը կ'ընէ Հայաստանի Թուրք փոքրամասնութեան, որ հա – զիւ 60,000ի կը հասնէր եւ բարձրացաւ 90,000ի շնորհիւ Երե – ւանի կամ Մոսկուայի բարեացակամութեան: 80 – 90,000ը ի՞նչ համեմատութիւն կը կազմէ հայկական 850,000ի ջախջախիչ մե – ծամասնութեան մէջ:

3. Երեւան ոմն Ալի Մահմետովի յանձնելով գործավարներու խորհուրդի փոխ – նախագահութիւնը եւ զայն պատւոյ դրկելով հայկական կամ Թուրք – Թաթարական գիւղերու մէջ, քաղաքա – գիտակա՞ն գործ մըն է որ կը կատարէ, թէ վարժապետական: Զը – սելու համար ծայլվարական:

4. Ալի Մահմետով կրնայ ուղղափառ համայնավար ըլլալ, իբրեւ շրջանաւարտ Մոսկուայի համայնավարական համալսարա – նէն: Բայց, իր ներկայ պաշտօնը ո՞րքան կը համապատասխանէ կացութեան պահանջներուն, քանի որ գիտենք թէ Հայաստանի գիւղացին չի հասկնար նոյն իսկ հայ կարմրուկին լեզուն:

Կարելի էր երկարել հարցումներուն շարքը: Սակայն կարճ կապենք:

Այսքանը, արդէն, բաւական է պատկերացնելու համար կա – ցութիւն մը, որ երբեք եւ երբեք չի համապատասխաներ Հայաս – տանի եւ հայ ժողովուրդի հիմնական շահերուն:

«Բուրժուա – նացիոնալիստական տենդենցնե՞ր» են որ դրի – տանել կուտան այս խօսքերը: Կամ «Թշնամական» գիտումնե՞ր:

Պատասխան չունինք այդպիսի վերագրումներու:

Հարցը շատ պարզ է, եւ մենք պիտի ուզէինք որ ամէնէն առաջ արտայայտուէին Խ. Հայաստանի «անկաշառ» բարեկամ – ները:

Այո՛, եթէ անոնք խսկապէս Հայաստանի բարիքն է որ կ'ուզեն, իրաւունք չունին կծկուելու եւ լռութիւն պահելու. որովհետեւ, երբեք բարենշան չէ այս երեւոյթը,— Թուրք մը փոխ – վարչա – պետ՝ Խ. Հայաստանի, հրամանաւ կեդր. Կոմիտէի (խորհր – դարան):

Գիտենք՝ որ Խ. Հայաստանի առաջին կառավարութեան օրով ալ, Թուրք մըն էր դատական գործավարը, եւ անոր գործօն մաս – նակցութեամբ կատարուեցան ծանօթ սարսափները:

Ընդլիք չպիտի ունենայինք, եթէ «ընկեր» Ալի Մահմետովը Թրքական շրջանները ղրկուէր մասնաւոր պաշտօնով մը, իբրեւ կոմիսար այս կամ այն գործին: (Ինչպէս եղած է 1933ին, ղը – կուելով Նախիջեւան):

Նոյն իսկ այդ պարագային, Երեւանը պատճառներ պիտի ու – նենար քիչ մը բարակ մանելու:

Բայց տարրական արամաբանութիւնն ու ողջմտութիւնը մէկ – դի դրած, մէկ անգամէն փոխ – վարչապետ հռչակել «ընկեր» Ալի մը, կը նշանակէ բթամտութեան մրցանակ շահիլ:

Մանաւանդ որ, ոչ պաշտօնը բացառիկ պահանջներ կը ներ – կայացնէ, ոչ ալ հայ թեկնածուներ կը պակսին:

Անշուշտ ամէնէն առաջ Ալի Մահմետովը խնդաց, տեսնելով իր հայազգի «եղբայր»ներուն անճարակութիւնը կամ չափազանց բանդիտութիւնը:

Ինչո՞ւ չպիտի խնդային, նաեւ, Բագուն եւ Էնկիւրին, որոնք այնքան վարպետ են որ եւ է չափիկէ օգտուելու համար: Երէկ՝ Ախունդով կամ Խան Խոյսկի, այսօր Բէտուլլատէ կամ Ալի Մահ – մետով...

Ամէն պարագայի մէջ, այս խրղութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ մենք անդուգակա՛ն ենք բոլոր ճակատներուն վրայ, թեթե – ւամտութենէն մինչեւ սոփեստութիւնը:

Զարմիեցանք դաս առնել նոյն իսկ մեր անմիջական դրացի – ներէն, որոնք այնքան լուրջ են եւ արթուն, երբ հարցը կը վերա – բերի ազգային ինքնապաշտպանութեան:

Անմրցելի՝ տեսական – վարդապետական մարզանքներու մէջ, մենք մնացինք տիրացու, գործնական ճակատին վրայ: Նոյն իսկ պետութեան մը ճակատագիրը վարած ատեն:

Որքան ծանծաղամտութիւնը, նոյնքան ալ ինքնահաւանու – թիւնը եղան մեր անձեռնմխելի բաժինը, ամէնէն հիմնական հար – ցերուն մէջ:

Ահա վերջին օրինակը,— ոմն Ալի Մահմետով փոխ – վարչա – պետ Խ. Հայաստանի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԻՆԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

»»»· ·«««

«Հայրենիք»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է փաստաբան Արմէն Մեղրունիի հետ, որ սկիզբէն մինչեւ վերջը հետեւած էր Նիւ Եորքի դատավարութեան: Վաղուան ձգելով վե – րաքննութեան օրինական տրամադրութեանց վերաբերեալ մասե – րը, առերեւ կը հրատարակենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ ինը դատապարտեալ ընկերներու առօրեայ կացութեան մասին:

— Որչա՞փ ժամանակի մէջ կուգայ վերաքննութեան ունկն – դրութիւնը:

= Նիւ Եորքի նահանգի օրէնքը կը պահանջէ որ լսուի՝ վճիռէն սկսեալ 3 ամսուան ընթացքին, բայց այս կանոնը առաձգական է, եթէ պէտք ըլլայ՝ աւելի ժամանակ կը տրամադրուի, ըստ դատի եւ պարագայի:

—Դատապարտեալ ինը ընկերները ո՞ւր են այժմ եւ կարելի՞ է թղթակցիլ անոնց հետ:

= Դատապարտեալ բոլոր ընկերները այժմ փոխադրուած են Սինկ Սինկի բանտը (*Սինկ Սինկ Փրիզըն*), որ Նիւ Եորք քաղաքէն շուրջ 30 մղոն հեռու է, Օսինինկ քաղաքը (*Օսինինկ, Ն. Ե.*): Մեր ընկերներու հասցէն է՝ 354 *Հընթըր Սթրիտ, Օսինինկ*, Ն. Ե.: Նա – մակագրութեան եւայլն պարագաներու պէտք է գրուած ըլլայ ի – րաւաքանչիւր անունին քով նաեւ բանտարկեալին թիւը եւ գրու – թիւնները պէտք է ըլլան անգլերէն, որովհետեւ ամէն գրուածք քննութեան կ'ենթարկուի բանտի իշխանութեանց կողմէ:

— Որ եւ է գաղափար ունի՞ք թէ հոն ի՞նչպէս կ'անցընեն դա – տապարտեալները:

=Երկու մահապարտները դրուած են մահուան խուցը եւ որ եւ է գործ չեն ըներ: Իսկ միւս եօթէն իւրաքանչիւրը իր արհեստին հա – մեմատ զբաղում կը ստանայ: Օրինակ՝ Միհրան Զատիկեան կը զբաղի լուսանկարչութեամբ, Մարթին Մօզեանը՝ կօշկակարու – թեամբ, Հէրի Սարաֆեանը եւ Նուան Քոնզալէզ Զալըզեանը՝ ճա – շարանի գործով, Յովհ. Անդրէասեանը՝ գրասենեակի գործով, իսկ Երկանեանը՝ մետաքսի գործով:

— Շատեր կը հարցնեն թէ դատավարութեան ընթացքին ին – չո՞ւ պաշտպան գլխաւոր փաստաբան Պէնթըն չխօսեցաւ:

= Ամերիկեան դատարանի ընդունուած սովորութիւնն է որ մէկ փաստաբան կատարէ վկաներու հարցաքննութիւնը: Այս փաստաբանին ընկերացող միւս փաստաբանները անոր կ'ընեն գը – րաւոր կամ բերանացի թելադրութիւններ: Այս դատին ընթացքին պաշտպան կողմէն թէպէտ Թոմաս Շերիտըն կատարեց հարցաքն – նութիւնը եւ խօսեցաւ ներածական եւ եզրափակումի պաշտպանո – ղականները, Պենթըն ղեկավարեց ամբողջ պաշտպանութիւնը՝ խրատներով, թելադրութիւններով եւ երբեմն երբեմն դատարանի ուշադրութիւնը հրաւիրելով օրինական կէտերու վրայ:

— Կրնա՞ք ըսել թէ վերաքննութեան համար քանի՞ կէտեր ներկայացուցած էք վերաքննիչ Ատեաններուն:

= Բազմաթիւ կէտեր ցոյց կուտան թէ դատաւոր Քորիկըն շատ մը օրինական սխալներու մէջ ինկաւ: Եւ այս հաստատ համո – զումով է որ կը սպասենք վերաքննութեան արդիւնքներուն:

Օգոստոս 19ի հանրաքուէն Գերմանիոյ մէջ

»»»· ·«««

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԻ ԻԲՐԵՒ ՄԻԱԿ «ԱՌԱՋՆՈՐԴ»Ը

Կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ այն հանրաքուէն, որով Հիթ – լէր կը հռչակուի Առաջնորդ – վարչապետ Գերմանիոյ: Ամէն մի – ջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի ամբողջ Գերմանիա մէկ մարդու պէս մասնակցի քուէարկութեան, արտասանելով հանդիսաւոր «Այո»ն:

Երկուշաբթի օր, պրոպագանտի նախարար Պ. Կէօպէլս փառա – բանական ճառ մը խօսեցաւ, իբրեւ յառաջաբան: Ճառը նորու – թիւն մը չէր պարունակեր արտաքին կամ ներքին քաղաքականու – թեան մասին, այլ պանծացումն էր Հիթլէրի անձին եւ գործերուն: Միեւնոյն ատեն Միւնիխի մէջ կը խօսէր ուրիշ նախարար մը, Կէօ – րինկ, իսկ ներքին նախարար Ֆրիք նոյն պաշտօնը կը կատարէր Քէօլնի մէջ: Ահա Կէօպէլսի ճառին գլխաւոր մասերը.

—«Հիթլէր կը մարմնացնէ ամէն յատկութիւն: Ծնած՝ գիւ – ղացի ընտանիքէ մը, ան իբրեւ հօրեղբայր չունեցաւ իշխան մը, ոչ ալ իբրեւ հայր՝ վարչական խորհուրդի մը նախագահ: Ան Ա – ռաջնորդ եղաւ միայն ժողովուրդին քուէով: Անգամ մը որ իշխա – նութեան գլուխ անցաւ, մնաց այն ինչ որ էր: Ան չեղաւ անոնցմէ որ կը գինովնան համազգեստներով եւ պատուանշաններով»:

Այս խօսքերը ակնարկութիւն կը համարուին Կէօրինկի հա – մար, որ կը սիրէ փայլուն արդուզարդը եւ շքեղութիւնը:

Ճառախօսը շարունակելով, յանձնարարեց քուէ տալ Հիթլէ – րի, որովհետեւ ան միակ մարդն է որ կրնայ վարել նախագահի պաշտօնը: «Ադոլֆ Հիթլէր յաջողեցաւ հոն ուր իր բոլոր նա – խորդները ձախողեցան: Ան միայն կրնայ երեւալ աշխարհի առ – ջեւ: Զկայ կայսր մը, թագաւոր մը, ոչ ալ կուսակցապետ մը որ կարենայ հաւասարիլ անոր: Ամէն մարդ պէտք է իր քուէն տայ Հիթլէրի, որովհետեւ եթէ մէկ հատիկ քուէ կորսնցնենք նոյեմ – բեր 12ի հանրաքուէին վրայ, միւս ազգերը պիտի ուրախանան: Զի բաւեր միանալ: Պէտք է այդ միութիւնը ցոյց տանք ամբողջ աշխարհի»:

Ճառախօսը յետոյ յարձակեցաւ օտար մամուլի աշխատակից – ներուն վրայ, որոնք չեն ըմբռներ կացութիւնը եւ «անհասկացո – ղութեան յիշատակարաններ» կը կազմեն: Հերքեց թէ ինք ջնջած է մամուլի ազատութիւնը: «Ես ջնջած եմ միայն ստախօսութեան ազատութիւնը: Եւ գոհ եմ այդ բանը կատարած ըլլալուս համար:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ՄՈՆՓԷԼԻԷ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Մարսէյլէն կը հաղորդեն թէ ընկ. Աւետիս Ահարոնեան՝ զինքը խնամող մասնագէտ փրոֆէսէօրին խորհուրդով փոխադրուած է Մոնփէլիէի մօտակայ ջրաբուժարանը, ուր պիտի մնայ մէկ ամիս:

Փրոֆէսէօրը կը յուսայ թէ այս դարմանումով, ընկ. Ահա – րոնեանի առողջական վիճակը պիտի բարելաւուի որոշ չափով:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ամերիկայի Ազգ. վարչութիւնը (օրինաւոր) հետեւեալ հե – ռագիրը ուղղած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, յունիս 27 թուականով.—

Տ. Մամբրէ Գալֆայեան կը սպաննայ մեր հոգեւորականնե – րուն: Մեր տեղեկագիրներուն եւ նամակներուն պատասխան չենք ստացած դեռ: Կը պահանջենք քննութիւն կատարել լիազօր ներ – կայացուցչի միջոցաւ: Մեր հոգեւորականները կը շարունակեն եւ պիտի շարունակեն հովուել մեր ժողովուրդը յանուն եկեղեցւոյ գերագոյն շահերուն: Պատիժը չի կրնար փրկել կացութիւնը: Պէտք չէ ոտնահարել արդարութիւնը եւ լքել ժողովուրդը:

Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը այս դիմումին պատասխա – նած է հետեւեալ հեռագրով (23 *յուլիս*).

Վեհափառ հայրապետի կամքը, պատուէրն է ճանաչել ծայ – րագոյն իշխանութեան կարգած ժամանակաւոր թեմական իշխա – նութիւնը: Լուծել ձեր կեդրոնական վարչութիւնը, առաջարկել ձեր ենթակայ անկարգապահ քահանաներին ենթարկուել համե – մատ տեղապահին շարժողութեան: Մեկնում է հայրապետական պատուիրակը որոշ լիազօրութիւններով:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը յուլիս 27ին ուղղած է հետեւեալ հեռագիրը.—

Ստացած ենք դոկտոր Աբգարեանի միջոցաւ գերագոյն հոգե – ւոր խորհուրդի հեռագիրը: Կեդրոնական վարչութիւնը ըստ նա – խընթացին կը շարունակէ իր պաշտօնը համաձայն սահմանադրա – կան եւ ժողովրդապետական օրինաց:

⁂ *Ազգ. Վարչութիւնը որոշած է երեսփ. ժողով գումարել սեպտեմբեր 1 – 2ին:*

Առաջնորդը խոստացած էր ժողովուրդին հետ խորհրդակցիլ տա – րին գոնէ մէկ անգամ: Ան շատ աւելի հաւատարմութեամբ կատա – րեց իր խոստումը քան կը սպասուէր: Մենք վստահ ենք թէ հեղի – նակութիւնը չի հիմնուիր թնդանօթի կամ սուինի, այլ ժողովուր – դի վստահութեան վրայ: Ժողովուրդները հրաշք չեն սպասեր. ա – նոնք միայն կառավարուիլ կ'ուզեն: Մենք չենք վախնար քուէար – կութենէն: Այս երրորդ անգամն է որ ժողովուրդի կարծիքին կը դիմենք: Ժողովրդապետութիւնը ի՞նչ ըսելիք ունի այս մասին: Ուրիշ երկիրներու մէջ, կառավարութիւնները ընտրութեանց մը – ձաւանջն ունին իրենց առջեւ, քուէարկութեան օրէն մէկ տարի ա – ռաջ: Առաջնորդը 1,500,000 քիլոմեթր կտրեց օդանաւով, որ – պէսզի ճամբան հարթէ Գերմանիոյ վերածնութեան համար: Դուք չէ՞ք կրնար 500 մեթր քալել ձեր քուէն տալու համար անոր»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱ՞Ն

»»»· ·«««

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՅ

«Միլլիյէթ» կը գրէ վերջին թիւով.— Ամէն երկրի նման մենք ալ կը գործադրենք փոքր արհեստներու օրէնքը: Դժբախտա – բար սակայն սխալ մեկնութիւններու տեղի տուած է մեր պուլկար հարեւաններուն մօտ: Վերջին լուրերու համաձայն, սակայն պատ – ճառ եղած է որ Պուլկարիոյ մէջ զարմանալի նեղումներ գործադր – ուին: Այսպէս, զէնք փնտռելու պատրուակին տակ, կը մտնեն մեր ցեղակից Թուրքերու տուները, եւ ամէն կողմ փնտռտուք կատա – րած ատեն բնականաբար աւարառութիւն կ'ընեն, եւ նոյնիսկ բացէ ի բաց կը յայտնեն Թուրքերու թէ պէտք է հեռանան Պուլկարիա – յէն:

Գիտենք թէ Պուլկարիոյ մեր հայրենակից Թուրքերը փոքրա – մասնութիւն մըն են որ ամէն ատեն կը յարգեն պուլկարական օրէնքները եւ տիպար են իրենց գործերուն եւ զբաղումներուն մէջ: Այդ Թուրքերուն եթէ ոչ բոլորը, գոնէ մեծ մասը պուլկարահպա – տակ են, եւ հետեւաբար պէտք է վայելեն օրէնքով պուլկար հայ – րենակցին շնորհուած բոլոր իրաւունքները:

Հակառակ ասոր, պատրուակ բռնելով փոքր արհեստներու օ – րէնքին գործադրութիւնը, մեր ցեղակիցներու վրայ աւելցուցած են նեղումը, ինչ որ անըմբռնելի բան մըն է նոյնիսկ պատուաւոր Պուլկարի մը մտայնութեան համար: Մնաց որ, փոքր արհեստնե – րու օրէնքը միայն օտարահպատակներու կը վերաբերի: Մեր երկ – րին մէջ այնքան թրքահպատակ Պուլկարներ կան, որոնք օրէնքի սահմանին մէջ ազատօրէն առուտուր կ'ընեն, առանց որ եւ է մէկէ նեղուելու: Հետեւաբար կը յուսանք թէ պուլկար կառավարու – թիւնը պիտի սրբագրէ այն միջոցները զորս կարգ մը տեղական տարրեր առած են Թուրքերուն դէմ: Վստահ ենք թէ ողջմիտ Պուլ – կարներն ալ կողմնակից չեն Պուլկարիոյ Թուրքերուն կրած այս անվերջանալի նեղումներուն, երբ Թուրքիոյ Պուլկարները այնքան հանգիստ կ'ապրին:

«*Ճիւմհուրիյէթ*» ալ իր կարգին դիտել կուտայ.— Պատրուակ բռնելով փոքր արհեստներու օրէնքին Թուրքիոյ մէջ գործադրու – թիւնը, պուլկար թերթերը սկսած են վիվլուկ բարձրացնել: Եւ այս հրատարակութեանց վրայ աւելցած է Թուրքերու արտագաղթի հոսանքը:

Կացութիւնը պաղարիւնութեամբ քննենք: Պուլկարիոյ Թուր – քերը ինչո՞ւ կը գաղթեն խեղճուկրակ վիճակով: Մարդիկ պէտք է շատ զօրաւոր, հարկադրիչ պատճառներ ունենան, լքելու համար տեղեր զորս դարերէ ի վեր շէնցուցած են: Մասնաւորաբար Պուլ – կարիոյ նման երկրի մը մէջ, որ կը պնդէ թէ բարեկամ է մեզի...:

Պուլկարիոյ թուրք փոքրամասնութիւնը, ծրագրուած նեղու –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

4. ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԷՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Լորտ Քըրզըն անհրաժեշտ կը նկատէր ուրեմն Թուրքը Եւրոպայէն վտարել: Բայց որո՞ւ պիտի յանձնուէին Պոլիսն ու Նեղուցները:

Մեծն Բրիտանիան ամէնէն հաւանական ժառանգորդն էր, սակայն ինչ նոր պատասխանատուութիւններ պիտի բարդուէին արդեօք անոր ուսերուն վրայ՝ պատերազմէն յետոյ: «Ոչ մէկ անգլիական դահլիճ մաքէն պիտի կարենար անցընել խոշոր ու վտանգաւոր յանձնառութիւն մը եւս աւելցնել այդ պատասխանատուութեանց վրայ»· (այս տողերը գրած է Լորտ Քըրզըն):

Հետեւաբար անգլիացի նախարարը կ'առաջարկէր միջազգայնացնել Պոլիսն ու Նեղուցները՝ հոգատարութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբի մը որուն նախագահը կրնար ըլլալ Ամերիկացի մը: Այդ յանձնախումբին նպատակը պիտի ըլլար ապահովել Նեղուցներու ազատութիւնը եւ պաշտպանել Պոլիսը «իբրեւ արեւելեան աշխարհի միջազգային կեդրոն մը»:

Այս տեսակ լուծում մը շատ պարզ կը թուի այսօր եւ դժուար է հասկնալ թէ անգլիական կառավարութիւնը ինչո՞ւ համար չորդեգրեց զայն:

Պատճառները ցոյց պիտի տանք հետզհետէ:

Կը բաւէ առայժմ ըսել որ եթէ Քըրզընի առաջարկները ընդունուէին եւ պարտադրուէին 1919ին, թէ Թուրքիան եւ թէ Հնդկաստանը ակամայ պիտի համակերպէին այդ տեսակ կարգադրութեան մը:

Այն շրջաններուն մէջ որ Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը անմիջապէս գործադրութեան չէր կրնար դրուիլ, գոհացում պիտի տրուէր տեղացի ժողովուրդներու պահանջներուն: Յաղթական պետութիւնները բանի միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւն պիտի զգային միայն Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն մէջ· բայց անոնք կրնային շատ դիւրութեամբ նաւատորմիղ մը յատկացնել այդ շրջաններուն՝ իրենց կամքը պարտադրելու համար:

«Անգամ մը որ Թուրքերը Եւրոպայէն վտարուէին եւ միջազգային վարչութիւն մը հաստատուէր Պոլիս, ոչ մէկ Կեմալ փաշա ուժ կամ տրամադրութիւն կրնար ունենալ առարկելու այդ ջախջախիչ ու ռազմագիտօրէն պատրաստուած ծրագրին»:

×

Լորտ Քըրզըն իր երկրորդ յուշագրին մէջ զոր վարչապետին ներկայացուց 1919ի մարտ 25ին, «կարգ մը մտահոգութիւններ» կը յայտնէր Միջագետք ու Միջին Արեւելքի դէպքերուն առթիւ եւ կը զգացնէր իր պաշտօնակիցներուն՝ «մեր պարտուած թշնամիներուն կողմէ հաւանական դիմադրութեան մը կարելիութիւնները»: Կը բացատրէր թէ Դաշնակիցները շատ փոքրիկ զինուորական ուժ մը ունէին Տարտանէլի մէջ, իսկ պարիսպները քանդուած չէին տակաւին: Երեւութապէս անձնատուր եղած Սուլթանին ու Պոլսոյ կառավարութեան ետին, Թուրք ազգայնականներն ու Իթթիհատի մնացորդները աշխոյժ աշխատանք կը թափէին՝ քաջալերութիւն առնելով Փարիզի ձգձգումներէն:

1913ին էնվէր փաշան Պալքանեան պետութեանց պառակտումներէն օգտուելով երկիրը անդարմանելի պարտութենէ մը փրկած էր մետասաներորդ ժամուն: Այդ երեւոյթը դարձեալ կրնար կրկնուիլ:

Երիտասարդ Թուրքերը — ազգայնականները — կը տեսնէին որ Դաշնակիցներուն յաղթելու վճռականութիւնը աստիճանաբար կը տկարանար: Անգլիացիները շուտով պիտի պարպէին Կովկասը: Ֆրանսական եւ յունական ուժերը դէպի Հարաւային Ռուսիա՝ անխոհեմ պարտութեան մը մատնուած էին: Եգիպտոսը կ'եռար, գրոյցներ կային թէ Անգլիան ու Ֆրանսան չէին համաձայներ Սուրիոյ եւ Մուսուլի խնդիրներուն մէջ:

«Հին Թուրքը որ տակաւին կը յուսար վերականգնել նախորդ վարչաձեւը ու երիտասարդը՝ որ կ'աշխատէր խաբել զայն, Ստամպուլի քանդուած աշտարակներէն կը դիտէին Դաշնակիցներուն ներքին պառակտումները եւ քայքայումը այն համաձայնութեան որ անխորտակելի նկատուած էր ատենին»:

Լորտ Քըրզըն իր երրորդ յուշագիրը ներկայացուց Ապրիլ 18ին: Այդ ամսուն արդէն յայտնի էր որ Փարիզի վեհաժողովը Թրքական խնդիրը առանձին կարգադրութեան կարօտ խնդիր մը չէր նկատեր եւ կը հաւատար որ այդ կողմէն դժուարութիւններու չպիտի բախէին: «Թուրքիան կաշառքի ձեւով պիտի բաժնէին կարգ մը անօթի պետութիւններու միջեւ որպէսզի անոնք հրաժարէին եւրոպական ցամաքամասի վրայ իրենց ունեցած պահանջներէն»: «Ոչ միայն Ֆրանսան պիտի ստանար Կիլիկիան եւ Յունաստանը՝ Իզմիրը իր շրջակայ հողերով, այլեւ Իտալիոյ գոհացումները Ադրիականի մէջ, պիտի վարձատրուէին Թրքական հողով»: Իտալական զօրագունդ մը Ատալիա էր արդէն եւ շուտով պիտի գրաւէր Գոնիան: Կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ Կովկասի հոգատարութիւնն ու Էրէյլիի հանքերը պիտի յանձնուէին Հռոմի փարիչներուն:

Քըրզըն «սարսափելի կերպով բողոքեց» այս «անկարելի լուծումին դէմ»:

«Իտալիան որ անհաւատալի յանդգնութիւնով մը համաձայն կ'երեւար Կովկասի հոգատարութիւնը ստանձնելու — կրնա՞ր իր տիրապետութեան տակ առնել այդ հեռաւոր ու ըմբոստ երկրամասը:

Յունաստանը — որ Սելանիկէն հինգ մղոն անդին կարգ-կանոն չէր կրնար հաստատել — խելքի՞ն էր անդորրութիւն եւ ապահովութիւն հաստատելու Այտընի նահանգին մէջ»:

Պետութիւնները, համաձայն Քըրզընի տեսակէտներուն, պէտք է խնդրէին Իտալիայէն հրաժարիլ այդ անխոհեմութենէն զոր ոչ մէկ կերպով կարելի չէր արդարացնել: «Ոչ բնիկ ժողովուրդներու ինքնորոշման խնդիրը, ոչ հանրային ու անհատական շահերը, ոչ բարոյականի ըմբռնումները, ոչ ալ դրական անհրաժեշտութիւն մը իրաւունք կուտային այդ տեսակ ձեռնարկի մը»:

Փոքր Ասիան բաժնելու քաղաքականութիւնը ոչ միայն անարդար էր, այլեւ վտանգաւոր:

Լսեցէք թէ ինչ կը գրէ Լորտը իր յուշագրին մէջ.—

— «Իմ կարծիքով անխուսափելի է եւ բաղձալի որ Թուրքերը զրկուին Պոլիսէն իբրեւ ապացոյց այն պարտութեան զոր կրեցին պատերազմին մէջ: Համոզուած եմ որ այդ բանը զայրոյթով ու դժկամակութեամբ պիտի ընդունուի Արեւելքի ազգերուն կողմէ: Բայց եւ այնպէս երբ նկատի կ'առնենք որ փախստական Թուրքերը ցիրուցան պիտի թափառին եւ թուրք կայսրութիւնն ու հաւանաբար խալիֆայութիւնը այլեւս գոյութիւն չպիտի ունենան, այն ատեն կը հաւատամ որ վտանգաւոր ու բոլորովին անտեղի կերպով զգրգռած պիտի ըլլանք Արեւելքի Իսլամութիւնը· եւ անոնց դժգոհութիւնը կրնայ շատ դիւրաւ մոլեգին կատաղութեան մը բնոյթը ստանալ օրին մէկը»:

Հեղինակը դիտել կուտայ որ եթէ Քըրզընի խորհուրդները մտիկ ընէին, Եւրոպան ու Ասիան պիտի խուսափէին հինգ տարուան աղէտէ մը: «Ոչ անոր թելադրութիւններուն, ոչ ալ անոր կարծիքներուն ականջ կախեցին»:

Ճիշդ է որ, կ'ըսէ Նիքըլսըն, Քըրզընի պատճառաբանութիւնները շատ տրամաբանական կը թուէին ու անվիճելի՝ այսօրուան ըմբռնումով, սակայն պէտք չէ մոռնալ թէ անիկա որքան ալ իրաւացի ըլլար իր տեսակէտներուն մէջ, տակաւին չէր կրնար պնդել որ իր շուրջինները «յիմար էին ու բոլորովին ագէտ»:

Պէտք է քննել հարցին միւս երեսն ալ:

Լորտ Քըրզըն արտաքին գործերու պաշտօնական խաղաղ մթնոլորտին մէջ նստած, իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էր Արեւելեան խնդրին շուրջ: Մինչդեռ Փարիզի պատուիրակները շատ աւելի կենսական մտահոգութիւններ ունէին:

Անոր տեսակէտներուն ճշգութիւնն ու պայծառատեսութիւնը չափազանցուած պիտի ըլլային, կ'ըսէ հեղինակը, եթէ մոռնայինք յիշել թէ անիկա ոչ մէկ կարծիք յայտնած էր՝ վեհաժողովի սեղանին վրայ բերուած միւս խնդիրներուն մասին:

«Թրքական հարցին մէջ անիկա անտարակոյս շատ աւելի իմաստուն եւ հեռատես էր քան Լոյտ Ճորճն ու Պալֆուրը: Եւ սակայն այդ հարցը համեմատաբար երկրորդական կարեւորութիւն ունէր»:

Քըրզըն երբեք չարտայայտուեցաւ Գերմանիոյ, Հռենոսի, Հատուցումներու, Լեհաստանի կամ Ռուսիոյ մասին:

Միւս կողմէ, Թրքական խնդիրը կարծուածին չափ պարզ ու անջատ խնդիր մը չէր եւ անարդար պիտի ըլլար եզրակացնել թէ Լոյտ Ճորճ «յիմարօրէն» մերժելով անոր տեսակէտները, անհատական ուղղութեան մը հետեւած էր:

Լորտ Քըրզըն վայրկեանի փիզիքական ու բարոյական արժէքները գնահատելով հանդերձ, կարեւոր թիւրիմացութեան մը մէջ էր: Անիկա կը հաւատար որ Մեծն Բրիտանիան՝ միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան ատեն ի վիճակի էր իր յարմար դատած լուծումը պարտադրելու, ոչ միայն յաղթուած երկիրներուն, այլեւ իր դաշնակիցներուն: Այս տեսակ ենթադրութիւն մը 1919ին հազիւ թէ տրամաբանական էր: Լոյտ Ճորճ ստիպուած էր պահել Դաշնակից ու Բարեկամ պետութեանց հետ կնքուած համաձայնութիւնը եւ Փոքր Ասիոյ խնդրին համար չէր կրնար ի հարկէ խզում յառաջ բերել:

Աւելին կար: Անգլիա զօրաւոր յանձնառութիւններ տուած էր Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի:

Պատերազմը անհրաժեշտութիւնը ստեղծած էր կարգ մը գաղտնի դաշնագիրներ ստորագրելու: Այդ դաշնագիրներուն մէջ որոշ վարձատրութիւններ խոստացած էին այս կամ այն պետութեան: Երկրորդական ասպարէզի վրայ գտնուող Դաշնակիցները որոնք վտանգի պահուն իրենց աջակցութիւնն ու քաջալերանքը տուած էին Մեծերուն, լիապէս «վճարում պիտի ստանային»: Ու այդ խոստումներուն վրայ հիմնուելով էր որ կարգ մը երկիրներ ահագին զոհողութիւններ ըրած էին:

Հետեւաբար Լոյտ Ճորճ ընդհանուր յաղթանակէն յետոյ, չէր կրնար ըսել թէ այդ վաւերաթուղթերը — «արխիւով կնքուած» — աններդաշնակ էին նախագահ Ուիլսընի առաջադրած խաղաղութեան ու արդարամիտ սկզբունքներուն հետ: «Սխալ պիտի ըլլար Լոյտ Ճորճը մեղադրել՝ այդ յանձնառութիւններուն հանդէպ տեսակ մը դիւրագգածութիւն ցոյց տուած ըլլալուն համար»: Մեծն Բրիտանիան ստիպուած էր իր խոստումը յարգել:

Չորս հատ էին այդ գաղտնի դաշնագիրները.—

Ա.— Պոլսոյ համաձայնութիւնը — թուական 18 մայիս 1915:

Բ.— Լոնտոնի դաշնագիրը — թուական 26 Ապրիլ 1915:

Գ.— Անգլօ-ֆրանսական (Սայքս-Փիքօ) դաշնագիրը — թուական 16 մայիս 1916:

Դ.— Իտալական (Սէն-Ժան-տը-Մօրիէնի) դաշնագիրը — թուական 17 ապրիլ 1917:

Հիմա տեսնենք թէ ինչ ձեւով կատարուած էր «Հիւանդ մարդուն» անդամահատութիւնը: (Այս առթիւ քարտէս մըն ալ կը ներփակեմ):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ԵՒ ԹԱՆԷՆՊԷՐԿ

ՊԵՐԼԻՆ, 7 օգոստոս.— Ընդհանուր պատերազմի սկզբնաւորութենէն ճիշդ քսան տարի յետոյ, օգոստոս 2ին, յաւիտենապէս իր աչքերը փակեց մարաջախտ Հինտէնպուրկ, գերման պետութեան նախագահը, երկրին առաջին մարդը՝ վերջին քսանամեակի ընթացքին: Իր մահով կը փակուի Գերմանիոյ նորագոյն պատմութեան մէկ էջը: Յանձին Հինտէնպուրկի՝ անհետացող զինուորական սերունդի մը վերջին շառաւիղը եւ միեւնոյն ատեն փրուսական հին դպրոցի հին ու կարկառուն ներկայացուցիչներէն մէկը պատմութեան սեփականութիւն կը դառնայ: Թէ իբրեւ զինուորական եւ թէ իբրեւ վեհապետ իր վայելած ամենալայն ժողովրդականութեան լաւագոյն ապացոյցն է այն համատարած սուգը որ պատած է այս երկիրը մէկ ծայրէն միւսը եւ այն խոր թախիծը զոր կը զգան այսօր բոլոր Գերմանները անխտիր: Եւ անհիմն չէ որ իր այլազան տիտղոսներու վրայ ժողովուրդը այժմ կ'աւելցնէ ինքնաբեր ուրիշ մը,— «Հայր հայրենեաց»: Օտար ժողովուրդներու քով եւս վայելած իր անկեղծ յարգանքի ապացոյց համարել պէտք է այն ընդհանուր ցաւը եւ ափսոսանքը, զոր յառաջ բերած է իր մահը բոլոր երկիրներու մէջ, անխտիր: Այդ ամէնուն մէկ ուրիշ ապացոյցն է այն փաստը, որ իր թաղմանը ներկայ գտնուելու շտապած էին ոչ միայն Գերմանիոյ հարիւր հազարաւոր երախտագէտ զաւակներ, այլ եւ անթիւ օտարականներ եւ ստուարաթիւ թղթակիցներ, շատեր ուղղակի Թանէնպէրկ՝ թաղման վայրը գացած՝ հեռաւոր վայրերէ:

Ամբողջ գերման ժողովուրդը մէկ մարդու նման հոգեւին մասնակից եղաւ այսօր, օգոստոս 7ին, հեռաւոր Թանէնպէրկի մէջ կատարուած յուղարկաւորութեան: Այդ ժամուն՝ ամէն տեղ գոցուեցան պաշտօնատուները եւ վաճառատուները, մէկ րոպէի համար ամբողջ երկրին մէջ կանգ առին մինչեւ իսկ երթեւեկի բոլոր միջոցները, որպէսզի ամէնուն անխտիր հնարաւորութիւն տրուի՝ վերջին անգամ երկիւղածօրէն խոնարհիլ «Հայրենեաց Հօր» յիշատակին առջեւ: Միւս կողմէ՝ բոլոր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, ժողովուրդը ձայնասփիւռի միջոցով ունկնդիր կ'ըլլար թաղման ատեն արտասանուած խօսքերուն եւ դամբանականներուն, միախառնուելով ընդհանրութեան հետ եւ անձամբ մասնակցելով ընդհ. սուգի անմիջական արտայայտութեանց: Եւ տեսնել պէտք էր թէ ինչպէս մեծ ու փոքր, այր թէ մանաւանդ կին՝ արցունքներ կը թափէին այն վայրկեանին, երբ 87ամեայ ծերունիին մարմինը գերեզման կ'իջնէր:

Ուսկի՞ց այս համատարած սուգը՝ անհետացող Հինտէնպուրկի ետեւէն եւ ընդհանուր սէրն ու յարգանքը՝ անոր անձին հանդէպ:

Թող զարմանալի չթուի, եթէ ըսեմ որ Հինտէնպուրկ, երբ իր 67 տարին լրացուցած էր եւ հանգիստի կոչուած արդէն — 1914 — քաշուած կեանք մը կ'անցընէր Հանովէր քաղաքին մէջ, իր մասին գերման ժողովուրդը աւելի բան մը չէր գիտեր, քան իր տարիքի եւ դիրքի ոեւէ ուրիշ զինուորականի մը մասին: Սովորական ծառայութիւնը եւ իր ասպարէզին տարբեր աստիճանները անցուցած կարգապահ եւ պարտաճանաչ զինուորական մը, հարիւրաւոր եւ հազարաւոր իր նմաններուն պէս:

1914ի ընդհ. պատերազմի առաջին ամիսներուն է որ գերման երկնակամարին վրայ մէկէն կը փայլի Հինտէնպուրկի աստղը: Ընդհանուր զօրահաւաքէն անմիջապէս ետք՝ ռուսական բանակները՝ առաջնորդութեամբ զօրավար Ռենէնքամփֆի, անցած էին արդէն արեւելեան Փրուսիոյ սահմանները եւ հեղեղած գերման հողերը: Հարաւէն՝ Վարշաւիոյ կողմէն, զօրավար Սամսոնովի բանակները կը սպառնային Գերմաններու թիկունքն անցնիլ եւ ծուղակի մէջ առնել Գերմանիոյ արեւելեան զօրամասը: Վերջիններու ընդհ. հրամանատարը՝ զօրավար Փրիթվից խուճապի կը մատնուի եւ նահանջի հրաման կուտայ եւ միեւնոյն ատեն անվերջ հեռագիրներով օգնական ուժեր կը պահանջէ ընդհանուր սպայակոյտէն, որ Հռենոսի հովտին մէջ կը գտնուէր այն ատեն եւ իր գլխաւոր ուշադրութիւնը ֆրանսական ճակատին վրայ կեդրոնացուցած էր: Մարնի ափերուն վրայ պիտի վճռուէր պատերազմի եւ աշխարհի բախտը...

Գերման ռազմագէտները շատոնց նախատեսած էին գալիքը եւ երկու ճակատի վրայ պատերազմելու հարկադրանքը: «Յարձակողական՝ արեւմտեան (ֆրանսական) ճակատին վրայ եւ պաշտպանողական՝ արեւելեան (ռուսական) ճակատին վրայ», ահա առաջուընէ կազմ ու պատրաստ ռազմավարութիւնը, համաձայն հանճարեղ զօրավար Շլիֆէնի ծրագրին: Գերման հրամանատարութիւնը կը կատարէ սակայն ճակատագրական սխալը: Անսալով զօրավար Փրիթվիցի անվերջ աղերսներուն՝ հասնիլ իրեն օգնութեան՝ կարեւոր զօրամասեր կ'անջատէ արեւմտեան ճակատէն եւ դէպի արեւելք, Ռուսերու դէմ կը ղրկէ զանոնք: Ասով իսկ՝ կը թուլնայ արեւմտեան ճակատը, յարձակողական ռազմավարութիւնը պաշտպանողականի կը վերածուի այնուհետեւ, որով եւ կը կանխորոշուի Մարնի ճակատագիրը· եւ — շատերու համոզումով — ամբողջ պատերազմին ճակատագիրը: Յաղթանակի փոխարէն՝ Մարնը պարտութիւն կը բերէ գերման բանակներուն եւ երկրին:

Եւ սակայն, Փրիթվից կը շարունակէ ջիղերը կորսնցնել եւ թոյլ տալ, որ ռուս բանակները յառաջանան դէպի Արեւմուտք, «դէպի Պերլի՛ն» բացագանչութիւններով: Ընդհանուր սպայակոյտի պետը՝ զօր. Մոլթքէն, կուտայ վճռական որոշումը: Ան կտրուկ պահանջ կը դնէ Վիլհէլմ Բ.ի առջեւ, անմիջապէս ետ կանչել եւ անոր փոխարէն՝ արեւելեան հրամանատարի պաշտօնին հրաւիրել հանգստեան կոչուած Հինտէնպուրկը, ինչ որ կը կատարուի անմիջապէս:

Յայտնի է այնուհետեւ պատմութիւնը: Հինտէնպուրկ բանակներու գլուխ կ'անցնի իր բնագաւառին՝ Արեւելեան Փրուսիոյ մէջ: Մէկ քանի օրուան ընթացքին՝ ան զինուորական վճռական յաղթանակներ կը շահի, ծանր կորուստներ պատճառելով Ռուսերուն եւ փրկելով արեւելեան Փրուսիան:

Այնուհետեւ, ճամբան բաց էր Հինտէնպուրկի առջեւ, դէպի բարձրագոյն ընդհանուր հրամանատարութիւն: Չորս տարի շարունակ եւ գերմարդկային ճիգեր թափելով, ան եզակի հմտութեամբ եւ հանճարեղ ծրագրով մը կը վարէ անհաւասար կռիւը գրեթէ ամբողջ աշխարհի դէմ: Պարտեալ Գերմանիոյ հողերը այնուամենայնիւ զերծ կը մնան թշնամի ուժերու ոտնահարումէն: Եւ իրականին մէջ ու վերջին հաշւով՝ պարտուողը Հինտէնպուրկը եւ գերման բանակը չէր, այլ՝ գերման քաղաքագիտութիւնը եւ ղեկավարութիւնը միայն, որ առ հասարակ շատ չէ փայլած իր գործերով: Եւ եթէ այս գետնին վրայ պարտուած եւ ծունկի եկած Գերմանիան այնուամենայնիւ չքայքայեցաւ բոլորովին, եթէ գերման միութիւնը չլուծուեցաւ բոլորովին, ատոր համար այս երկիրը մեծապէս պարտական է Հինտէնպուրկի:

Այս ամէնէն ետքը հասկնալի է արդէն այդ հանճարեղ մարդուն եւ մեծ զօրականին վայելած ընդհանուր սէրը եւ յարգանքը, զոր երբեմնի թշնամիներն անգամ չեն զլանար ճանչնալ:

Հասկնալի է նաեւ, թէ ինչու էպէրթի մահուընէն ետք՝ 1925ին գերման ժողովուրդը հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին կանչեց իր մեծ զաւակը, Հինտէնպուրկ:

Վ. Թ.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԵՂԵՂ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

7-8 միլիոն թուման վնաս

ԹԱՒՐԻԶ, 31 յուլիս (Յառաջ).— Յուլիս 30ին, երեկոյեան ժամը 4.15 մի չտեսնուած հեղեղ տեղի ունեցաւ Թաւրիզում:

Ամբողջ Փահլաւի Խիաբանի երկայնքին իրարանցում, աղմուկ ու շփոթ առաջ եկաւ: Հեղեղը այնքան մեծ արագութեամբ անցաւ Փահլաւի Խիաբանով, որ հնարաւոր չեղաւ ջրի առաջն առնելու համար ամենաթեթեւ միջոցներն իսկ ձեռք առնել, շատ խանութպաններ իրենց խանութները բաց վիճակում թողին եւ փախան:

Պէտք է ասել, որ առ հասարակ հեղեղների ժամանակ Թաւրիզը մի քանի ժամ առաջ նախազգում է գալիք չարիքը եւ այդ պարզ նկատելի է լինում, երբ Թաւրիզի հարաւ արեւելեան կողմը ընկած լեռները ամպոտում են: Դրանից բացի հեղեղ լինելուց կառավարական մարմինները նախազգուշացնում են ազգաբնակչութեան, սակայն այս անգամուայ հեղեղը այնպիսի արագութեամբ քաղաք մտաւ Փինաչարլարի եւ Շահպէօլի շրջակայ բլուրներից, որ ոչ կառավարական մարմինները տեղեկութիւն ունեցան եւ ոչ ինքը ազգաբնակչութիւնը:

Հեղեղը մէկ մէթր բարձրութեամբ վերոյիշեալ շրջաններից քաղաքի շըթայից (քաղաքի մուտքը Թէհրանից) սկսած աջ ու ձախ տներ աւերելով առաջ կը շարժի մինչեւ Շահգուր Խիաբանը: Այս շրջանը աւերածութեան ենթարկուելու գլխաւոր պատճառն այն է լինում, որ հեղեղը իր հետ բերում է հսկայական մեծութեամբ քարեր, (կէս տոն, նոյն իսկ մէկ տոն), ծառեր, հեռագրասիւներ, անգամ երկաթէ սիւներ (հնդեւրոպական հեռագրասիւներ), որոնք եւ այս ու այն տան առաջ ընկնելով դիւրութիւններ էին տալիս տների շուտ փլչելուն:

Շահգուր Խիաբանից պատկերը փոխւում է, որովհետեւ ջուրը երկուքի է բաժանւում, մէկ մասը անցնում է դէպի նահանգապետարան տանող փողոցով եւ ահռելի վնասներ հասցնում թէ շէնքերին, հիմնարկութիւններին եւ թէ մեծ մասամբ շուկային:

Ամբողջ նահանգապետարանը, ... տիկնանոցը, քաղաքապետարանը, դատարանը, ելմտական բաժան... քի եւ մի շարք այլ հիմնարկութիւններ... ների սարսափելի յարկերը մնում ... մէջ:

Ընդհանուր ոստիկանական վարչութիւնը, սկսած ոստիկանապետից ... չեւ սովորական ... մէջ աշխատում ... շէնքերը ... կեանքերն, որոնց եւ ... են մէկ ուրիշ աւելի ... Հեղեղը նահանգապետարանից ... թեամբ անցնում է ... հերթին Հաջի Ալի Նաղիի ... քարվանսարաները ... մեծ վնասներ ... կանութեան:

Հեղեղի մեծ մասը անցնում է Փահլաւի Խիաբանով դէպի Գիւլիս... այգին, որտեղ երկու ժամ ... ուելով նորէն քարուքանդ ... ճամբին ընկած տներն ու ... դէպի արեւելք գնացած Ջուրը Մ... Ջրի Խիաբանի վրայ ընկած ... մօտ 200ը ջրի մէջ է առնում ... պի արեւմուտք կայարան ... ճամփով նորէն աւերմունք է ... տներ քանդելով ու այգիները ... լեցնելով:

Հեղեղը սկսուելուց, գիշերը ... միւս առաւօտեան զինուորական ... խանութիւնը զօրամասերն ... կանութիւնը ոտքի վրայ էին:

Յուլիս 30ի գիշերը Թաւրիզի ... զարմանալի ... յուսալից: Յուլիս 31ի առաւօտ ... շատ խանութ ... նուր ոստիկանապետը իր օգնական... րով զբաղուած էին ամբողջ քաղաքի ... կարգադրութիւններ անում: ... կէսօրուայ ժամը 1ը Խիաբանով ... գետ հոսում էր, խանութները ... չափ բացուել էին, գետ տները ... երեկոյեան դէմ ... «ակ է գալիս»: Ժողովուրդը ... խուճապի ենթարկուեց եւ խանութները փակեցին: Զօրքն ու ոստիկաններ ... կարեւոր ... րում աշխատում էին եւ ժողովրդին ... արգիլում Խիաբանով անցնելու:

Համարեայ կէս ժամ յետոյ, ... կրկնակին իր հարթած ճանապարհը ... նորէն եկաւ, բայց այս անգամ ... քիչ չափով աւերածութիւններ ... ճանելով:

Երկրորդ անգամուայ հեղեղը ... եւ չորս ժամ:

Օգոստոս 1ի առաւօտեան ... վայրը մի քիչ հանգստացաւ, ... որ այլ եւս լեռներում ամպ ... չէր նկատւում:

Հեղեղի հասցրած վնասները ... ւում են 7–10 միլիոն թուման ... միլիոն ֆր.): Որքան լուրջ ... մարդկային զոհերի թիւը շատ ... բարեբախտութիւն էր, որ ... ցերեկով էր, այլապէս հազար... մարդիկ պիտի կորսուէին ... րենց տներում:

Գ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի համալսարան...

= o =

Երեւանի համալսարանը, որ ... ջին տարիներում վերակառու... ցաւ, ունի հետեւեալ ֆակուլտ... իրենց որոշ բաժանմունքներով ... ուսմունքով (դասընթացք)—

Պատմագիտական ֆակուլտ... Ուսման շրջանը 5 տարի: Ունի ... ժանմունք:

Ա.— Հայաստանի եւ կով... Միութեան ժողովուրդներ... մութեան բաժանմունք, հետեւ... ուսմունքներով:

1. Հայաստանի պատմութիւն:
2. Ռուսիոյ պատմութիւն:
3. Անդրկովկասի եւ կով... Միութեան ժողովուրդներ... մութիւն:

Բ.— Գաղութներու եւ ընդ... պատմութեան բաժանմունք, ... հատուածներով:

1. Ընդհանուր պատմութիւն:
2. Գաղութներու պատմութիւն:

Գ.— Գրական եւ լեզուա... բաժանմունք, հետեւեալ ... րով:

1. Հայ գրականութեան պատմութիւն:
2. Ռուսական գրականութեան պատմութիւն:
3. Ընդհանուր ազգերու գրականութեան պատմութիւն:
4. Լեզուագիտութիւն:

Տնտեսագիտական ֆակուլտ...
Ուսման շրջանը 4 տարի: ...

տեւեալ բաժանումները.
1. Ծրագրային.
2. Ելմտական.
3. Ժողովրդային տնտեսութիւն:
4. Խորհրդային առեւտուր:

Քիմիագիտական փաքիւլթէ. — Ուսման շրջանը 5 տարի: Ունի 2 բաժանում.
1. Մետաղային քիմիագիտութիւն (տարրագադրական եւ բնագիտական քիմիագիտութեան հատուածներով):
2. Կենդանական քիմիագիտութիւն (ամէթիլէնի հատուածով):

Բնագիտութեան եւ ուսողութեան փաքիւլթէ.— Ուսման շրջանը 5 տարի: Ունի 2 բաժանում.
1. Ուսողութիւն (մաթեմաթիք):
2. Բնագիտութիւն:

Երկրաբանական – աշխարհագրական փաքիւլթէ.— Ուսման շրջանը 5 տարի: Ունի 2 բաժանում.
1. Երկրաբանական (քարագրութեան հատուածով):
2. Աշխարհագրական (բնական եւ տնտեսական աշխարհագրութեան հատուածներով):

Կենսաբանական փաքիւլթէ.— Ուսման շրջանը 5 տարի: Ունի 2 բաժանում.
1. Կենդանաբանական (կենդանական բնախօսութեան հատուածով):
2. Բուսաբանական (սերնդագործութեան եւ բնախօսութեան հատուածներով):

Այս փաքիւլթէներէն զատ, Երեւանի համալսարանը ունի
1. Խորհրդային իրաւագիտութեան բարձրագոյն դասընթացք, որուն շրջանը 3 տարի է:
2. Բանուորական ուսումնարան (Բամֆակ), հայկական եւ թրքական հատուածներով, — ուսման շրջանը 4 տարի:

Համալսարանին տեսուչն է Տ. Մուշեղեան:

Օդանաւակայաններ

Արդէն կը գործեն, Հայաստանի մէջ հետեւեալ օդանաւակայանները,— Երեւան, Բաշ – Ապարան, Վարանցովկա, Լենինական:

Օգոստոսի սկիզբը գործել սկսան Ելենովկայի, Բասարգեչարի եւ Ն. Բայազիտի կայանները:

Փութով յառաջ կը տարուին Մարտունիի օդանաւակայանին շինութիւնները: Միաժամանակ, նոր օդանաւակայաններ պատրաստելու համար կ'ուսումնասիրուին Սիսիանի, Գորիսի, Մեղրիի, Ղափանի, Դավալուի, Իջեւանի եւ Քէշիշքէնդի գիծերը:

Հայաստանի օդանաւային կեդրոնական խարիսխը պիտի ապասարկէ նաեւ Նախիջեւանի, Ջուլֆայի, Օրդուբաթի եւ Նորաշէնի օդանաւակայանները, որոնց պատրաստութիւնն ալ կ'ուսումնասիրուի ներկայիս:

** Յուլիսի վերջը Թիֆլիզէն Երեւան հասաւ ԱՆՏ –9 օդանաւը, որ կը փոխադրէ ճամբորդներ եւ ապրանքներ: Այս օդանաւը շինուած է Մոսկուայի գործարանին մէջ: Իր մեծութեամբ եւ թռիչքին արագութեամբ՝ կը տարբերի մինչեւ այժմ Երեւան հասած օդանաւերէն: Թիֆլիզէն Երեւան հեռաւորութիւնը (225 քիլոմէթր) կտրեց անցաւ մէկ ժամէն: Նախապէս հասած օդանաւերը այդ հեռաւորութիւնը կը կտրէին մէկուկէս ժամէն: Օդանաւը մարդատար է, ունի երկու շարժամեքենայ, մէկ ժամուան մէջ սովորաբար կը թռչի 215 քիլոմէթր: Շատ գեղեցիկ կառուցուածք մը ունի, համակ ալիւմինիոմէ եւ այլ մետաղներէ: Ունի 11 ճամբորդի տեղ: Ծանրութիւնն է 4494 քիլօ, կրնայ փոխադրել 1706 քիլօ ծանրութիւն: Նոյն օդանաւով Երեւան հասաւ օդագնացութեան երկրային վարչութեան պետ Մալցեւ, որ պիտի ուսումնասիրէ Երեւան – Թիֆլիզ օդագնացութեան գիծը:

Կը կարծուի, որ ԱՆՏ – 9 օդանաւը պիտի յատկացուի Թիֆլիզ – Երեւան գծին:

Մալցեւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ խորհ. Հայաստանի խմբագրին.

— Մեր այսօրուան թռիչքը ցոյց տուաւ որ Թիֆլիզ – Երեւան գիծը յարմար է ոչ միայն փոքր օդանաւերու, որոնք մինչեւ այժմ կը ճամբորդէին այդ գծով, այլ եւ, վստահութեամբ կրնամ ըսել թէ, այս գծին վրայ կրնան բանիլ աւելի հզօր օդանաւեր, ինչպէս է ԱՆՏ – 9 օդանաւը, եւ այսպէս առաջնակարգ օդանաւերով Հայաստանի մայրաքաղաքը կապել Անդրկովկասի մայրաքաղաքին եւ Ռուսիոյ կեդրոնական քաղաքներուն հետ:

Պետական օփերային եղանակը փակուած

Յուլիս 20ին փակուեցաւ Երեւանի պետական Օփերային 1933 – 1934ի եղանակը:

Այդ շրջանին Օփերան ներկայացուցած է 8 օփերա 138 անգամ,— այսպէս Գարմէնը 25 անգամ, Ալմաստը՝ 22 անգամ, Չիօ – Չիօ – Սանը՝ 14 անգամ, Եվգենի Օնեգինը՝ 16 անգամ, Սեվիլլայի սափրիչը՝ 17 անգամ, Ֆաուստը՝ 16 անգամ, Ռիկոլեթթոն՝ 19 անգամ, Պայացները՝ 9 անգամ: Ասկից զատ տուած է 12 բացառիկ ներկայացումներ, շրջուն խումբեր դրկած է Վաղարշապատի եւ Ղամարլուի շրջանները:

Գալիք նոր եղանակին, այս խաղացանկին վրայ պիտի աւելցուին 2 հայկական օփերա՝ Քաջ – Նազարը եւ Անուշը, եւ 1 ռուսական օփերա՝ Թագաւորական հարսը:

Այս տարի պարախումբը զօրացնելու համար պիտի հրաւիրուին 10 առաջնակարգ պարուհիներ: Պարախումբերու մասնակցութեամբ բեմադրութեանց համար պիտի հրաւիրուի վ. Արիստակէսեան: Պիտի մեծցուին երգչախումբը եւ նուագախումբը:

Տեղական ուժեր պատրաստելու համար Օփերային մէջ պիտի հիմնուի մասնաւոր արուեստանոց մը եւ միաժամանակ պիտի զօրացուի Երաժշտանոցի երգի դասարանը:

Յառաջիկայ եղանակը կը սկսի հոկտեմբեր 1ին:

« ՅԱՌԱՋ » Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿՕՇԻԿԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Կօշիկի արդիւնաբերութիւնը կարելի է բաժնել երեք մասի.—
1. Հայ ազատ գործի կօշկակարներ.
2. Հին հմուտ կօշկակարներ.
3. Նոր ճիզաւորեալ կօշկակարներ:

Առաջինները իրենց անհատական ձեռներէցութեամբ, բախտի եւ քիչ մըն ալ դրամագլուխի շնորհիւ կըցեր են անկախ գործ մը հաստատել: Բայց ատոնց մէջ կան շատեր որ առանձնապէս մեծ դրամագլուխ չունենալով, յաճախ կը դատապարտուին գործի դադարման եւ կամ անանկութեան:

Հայ գործաւորներս երբեք չենք մըտածեր գործակցական ընկերութեանց մասին: Միայն կը ծառայենք ուրիշի շահերուն եւ քաղաքական նպատակներուն: Եթէ կան հայ գործատէրներ որ կը խորհին գոնէ օգտակար դառնալ իրենց հայրենակից գործաւորներուն, ուրիշներ եւ նոյն իսկ բանուորներալ կան որ կը ջանան իրենց հայրենակից գործաւորներու միտքը պղտորել եւ հացին պատճառ կը դառնան: Օրինակ, այս տարի հայ վարպետ մը Պ. Ծղնաւորեան բաւական քանակութեամբ ապսպրանք ունէր մեծ տունէ մը: Իր բոլոր գործաւորները Հայեր էին:

Սակայն կարճամիտներ առանց նըկատի ունենալու աշխատանքի պայմանները եւ գործի սակաւութիւնը, զանազան թռուցիկներով ջանացին պղտորել գործաւորներու միտքը: Ես ընաւ գործի գիներու եւ կամ շահագործումի խնդիրներու եւ գործաւորներու կազմակերպութեան հակառակ չեմ կրնար ըլլալ, որովհետեւ բանուոր եմ: Բայց այդ նպատակը պէտք չէ ունենայ քօղարկուած քաղաքական մարզանք:

Բոլոր գործաւորներուս մէջ ալ այն ըմբռնումը կայ թէ մենք, Հայերս երբեք իրար չենք բռներ եւ իրարու քով գալով որ եւ է գործ չենք կրնար գլուխ հանել:

Ունենալով բոլոր կազմակերպական յատկութիւնները եւ արհեստի հմտութիւնը, ինչու չենք մտածեր իրարու քով գալով հիմնել համագործակցական պզտիկ ընկերութիւններ, որպէսզի մեր աշխատանքին արդիւնքը մնայ մեզի: Այն հսկայ ընկերակցութիւնները որ կը տեսնենք, այս ձեւով են, բայց ունեցած են յարատեւութիւն եւ կատաղի աշխատութիւն: «Յառաջ»ի մէջ շատ է գրուած այս մասին, բայց որ եւ է գործնական քայլ առնուած չէ: Կ'ուզեմ անգամ մը եւս նոյն հարցը արծարծել եւ իբրեւ գործնական աշխատանք պատրաստած եմ ծրագիր մը: Կը մնայ գտնել ինծի հետեւող քանի մը հոգիներ որ կարենանք գործի ձեռնարկել: Փափաքողները կրնան գրել «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Ն. Ալատինեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»Ը 1933 — 1934ԻՆ

ՔԱՇԱՆ.— Աշս Միութիւն մը՝ որ 1929էն ի վեր իր շուրջը համախմբած շրջանիս ժողովուրդը, լծուած է աշխատանքի եւ կ'ընթանայ հանդարտ եւ համբերատար գործունէութեամբ տարուէ տարի տալով շօշափելի արդիւնքներ: Միութիւնը ապրած է ժողովուրդի լումաներով, առանց արտաքին օժանդակութեան եւ դարձած է միջոց մը բոլոր հոսանքները ի մի համախմբելու:

Կը փափաքինք որ այս Միութիւնը յառաջիկայ աշնան տօնէ իր գործունէութեան հնգամեակը, հրաւիրելով ամբողջ Փարիզը եւ շրջանները: Թերեւս ուրիշ շրջաններ ուր Հայը Հայուն հետ կոկորդի բռնուած է, գան եւ զգաստացումի դասը սորվին:

Շաբաթ գիշեր Պանթէնոյի դպրոցի սրահին մէջ համախմբուած են Յառաջդիմասիրացի անդամ եւ անդամուհիները: Կը նախագահէր ընդհ. ժողովի դիւանի նախագահ Պ. Լեւոն Զորմխեան, որ առաջարկեց յոտնկայս յարգել յիշատակը ուսուցչուհի տիկին Սիրվարդ Դերձակեանի եւ փոքրիկն Օր. Աղլաղանեանի:

Վարչութեան քարտուղարը Պ. Հըրանտ Սրապեան կարդաց Միութեան մէկ տարուան բարոյական տեղեկագիրը: Դպրոցը ունեցած է շատ փայլուն շրջան մը, ուսուցիչ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան համախմբած իր շուրջ հարիւրէ աւելի աշակերտներ, տարած է իր գործը շատ արդիւնաւոր: Ան սիրած է իր աշակերտները, եւ իր գործը, եւ փոխադարձաբար յարգըւած է բոլորէն առանց բացառութեան: Վերջին դաշտահանդէսի ընթացքին աշակերտներու արած ընթերցանութեան մրցումը յատկանշական երեւոյթ մըն էր: Մասնակցած են աւելի քան քսան հոգիներ մասնաւոր ատեանի մը առջեւ՝ կազմըւած Պ. Պ. Շաւարշ Նարդունիէ, Լեւոն Շիրեանէ, Աղասիէ: Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ յաջողակները կը ստանային տասնեօթը գեղեցիկ գիրքեր, նուիրուած զանազան հեղինակներէ:

Տրուած են չորս հրապարակային հանդէսներ, սրահները լեցուած են միշտ, ներկաները մասնակցած են աճուրդներու առատաձեռն նուէրներով: Աշակերտութիւնը առաջնորդութեամբ ուսուցիչ Պ. Պէշիկթաշլեանի երգած է խմբերգներ, ներկայացուցած է թատերախաղեր եւ արտասանած է զանազան կտորներ:

Հրապարակային դասախօսութիւններ կատարուած են Պ. Կարապետ Բասմաջեանի կողմէ հայկական հին դրամներու մասին, եւ Պ. Եադմուրեան՝ «Մարզական կեանք»էն: Միութեան հովանաւորութեան տակ կազմուած է «մարզական խումբ» մը՝ բաղկացած շրջանիս պատանիներէն, որ կ'աշխատին դաշտ մը ունենալ, վերջնական վաւերացման ենթարկելու համար:

Վարչութիւնը ստացած է զանազան նուէրներ, գործին համակիր անձերէ,— Պ. Պ. Մելքոն Քէպապճեան, Ա. Եսբեան, Վահրամ Նարլեան: Անդրանիկ Նշանեան, Բիւթանիա Միութիւն, Գէորգ Մանդալունի, Շահան Շահնուր, Արտաշէս Յովհաննէսեան, Շ. Նարդունի, Տէր եւ Տիկին Սէլեաններ, Զէրկանեան, Նշան Պէշիկթաշլեան եւ Խ. Աղլաղանեան:

Ամէն տարիք իր մասնակցութիւնը բերած է գործին, Պ. Տիգրան Թեւանեան շինած է գրասեղաններ, մեր ամէնուս Հայրիկը՝ Պ. Պօղոս Ալթունեան հաւաքիչի տետրակը իր գրպանին մէջ տունէ տուն հաւաքած է անդամավճարներ, առանց վարչութեան մէջ ըլլալու: Անդամավճարները հաւաքուած են կանոնաւոր կերպով: Վարչութեան անդամ Պ. Եփրեմ Թեւանեան այս ուղղութեամբ կատարած է շատ գնահատելի աշխատանք: Գանձապահ Պ. Աբրահամեանի պատրաստած տարեկան հաշուեկշիռը կարդացուեցաւ: Մուտք եղած է 6334 ֆրանք, ելք՝ 5582: Սնտուկին մէջ պատրաստ դրամ 752 Ֆր.: Նիւթական մարզին մէջ կատարուած այս ճիգը ներկաներու գնահատանքին արժանացաւ:

Ներկաները նախագահի առաջարկին վրայ ուղղեցին հարցումներ եւ քննադատութիւններ՝ որոնց պատասխանեց վարչութեան ատենապետ Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան: Բացատրեց այն պայմանները որոնց մէջ վարչութիւնը քալած է եւ յայտնեց թէ իր ընկերները ամէն զոհողութիւն ըրած են, որպէսզի դժուարութիւնները հարթուին եւ գործերը մտնեն բնականոն ընթացքին մէջ:

Քուէարկուեցաւ մեծամասնութեամբ բանաձեւ մը՝ ուր կը գնահատէր վարչութեան նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը:

Նոր վարչութեան ընտրութիւնը կատարուեցաւ եւ քուէներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցան Պ.Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան, Աբրահամեան, Ե. Թեւանեան, Մ. Անասթասեան, Հըրանտ Սրապեան, Ց. Քիւրքճեան, Բարթամ Պաստաճեան:

Կը յուսանք թէ նոր վարչութիւնը աւելի եռանդով պիտի փարի գործին, դպրոցական աշխատանքները աւելի պիտի կատարելագործէ, մղում պիտի տայ ժողովրդային հրապարակային դասախօսութիւններու եւ պիտի ջանայ աւելի ամրապնդել շրջանիս համերաշխութիւնը, խտացնելով «Յառաջդիմասիրաց»ի շարքերը:

Թղթակից

ՍԻՊԻԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երիտասարդ գրող Թ. Ազատեան Կոչնակի մէջ (28 յուլիս) խօսելով Սիպիլի մահուան մասին, տեղեկութիւններ կուտայ այս ազնուական բանաստեղծուհիին կեանքի վերջին օրերէն:

1932ին, կաթուածահար ըլլալէն ամիս մը առաջ, Պոլսոյ ազգ. մարմինները ծրագրեցին տօնել Տիկ. Զապէլ Հ. Ասատուրի գրական ու հանրային գործունէութեան յիսնամեակը: Կազմուեցաւ Յոբել. Յանձնաժողով մը, որ սակայն դեռ իր կոչը չհրատարակած՝ դէմ յանդիման գտնուեցաւ յոբելեարին անողոք հիւանդութեան: Պէտք տեսնուեցաւ սպասել գրագիտուհիին ապաքինման, վասնզի անհրաժեշտ էր անոր ներկայութիւնը տեղի ունենալիք հանդիսութեան: Մինչ այդ, արտասահմանը իր պարտքը լիուլի կատարեց: Մէկէ աւելի հայաշատ կեդրոններ տօնեցին անոր յոբելեանը: Տիկ. Զ. Ասատուր, որուն յաճախակի այցելելու առիթը կ'ունենայի, մանկան մը պէս կը հրճուէր կ'ուրախանար, ի լուր իրեն ի յարգանս ընծայուած մեծարանքի արտայայտութիւններուն, եւ ի տես իրեն նուիրուած հրապարակումներուն: «Ես ի՞նչ ըրած եմ որ ...» կը կրկնէր միշտ. «չափազանց չէ՞ք գտներ եղած ցոյցերը», կ'ըսէր: «Աւելին արժանի էք, Տիկին», կը պատասխանէի, զգուշանալով իր համեստութիւնը վիրաւորող բացատրութիւններէ: «Հըրանտը արժանի էր այս մեծարանքներուն», կ'աւելցնէր ու կը լռէր...: Գուրգուրանքով պահած էր զանազան տեղերէ ղրկուած նամակներ եւ ուղերձներ: Նիւ Եորքի մտաւորականներուն ստորագրութիւնը կրող մագաղաթեայ ձօնը, գեղարուեստական գեղօր մը, մասնաւոր շրջանակի մէջ առնուած, իր հիւրանոցին պատերէն մէկը եղած էր: Օր մը, երբ դարձեալ իրեն այցելած էի, փափաքեցաւ շնորհակալութեան մէկ մէկ գիր գրկել այն բոլոր մարմիններուն եւ անձերուն, որոնք, տեղ տեղ, նախաձեռնարկ եղած էին տօնելու իր յոբելեանը: Գրերը պատրաստուած էին, սակայն իրեն համար անկարելի էր ստորագրել աջ ձեռքով: Ձախ ձեռքով ստորագրելու փորձութիւններ ըրաւ անջատ թուղթի մը վրայ, եւ ստորագրեց: Իր յուզումը զգալի ըլլալ չէր ուզեր: Այնպէս կը թուէր թէ համակերպած էր ճակատագրին հետ: Այդ վիճակին մէջ, յոյս, խանդ եւ ոգեւորութիւն էր համակ: Իրեն այցելողներուն, խօսակիցներուն ուրախութիւնը կը փարատէր իր զուարթութեամբ: Ժպտելով կը գանգատէր թէ բժիշկները թոյլ չեն տար իր ուզած կերակուրները ուտելու: Օրական սուրճ մը խմելու արտօնութիւն տուած էին: Գինալը կըզի, ծաղիկներով զարդարուն իր բնակարանին մէջ, ծովահայեաց պատուհանին առջեւ նստած կ'ըլլար միշտ, երբ իրեն կ'այցելէի: Գիր ու գրականութիւն անբաժան էին իր շրթունքէն: «Անգամ մը որ աղէկնամ, ի՞նչ նիւթեր ունիմ գրելիք», ու կ'աւելցնէր, «Գրիչս է որ կը գրէ, ինքնաբերաբար, առանց իմ թելադրութեան. առոր համար է որ չեմ վարժուած մտածումներս, յղացումներս տուն տալ ուրիշին»: Իր յիշողութիւնը տեղն էր, առանց թուականներու հետ հաշտ ընթանալու: Դիւրութեամբ կը մտաբերէր իր պատանեկան ու դպրոցական կեանքի դրուագները, գրական կեանքի յիշատակները, որոնց պէտք ունեցայ քանիցս, կենսագրական հատորին պատրաստութեան համար: Առանձնութեան պահերուն կը կարդար, կը կարդար, կը հետեւէր գրական նորագոյն շարժումներուն: Շուրջը կը տեսնէր – ւէին Ֆրանս. հատորներ եւ Հայերէն նոր հեղինակութիւններ:

Սիպիլ նիւթական մտահոգութիւնէն զերծ էր: Նիւթը գոյութիւն չունէր իրեն համար:

ՄԱՄՈՒԼ

Միշտ յաղթական, միշտ պարտեալ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստ.).

— «Դաշնակցութիւնը, ընտրական նոր ու փայլուն յաղթանակ մըն ալ արձանագրեց անցեալ շաբթու, Մարսէյլի մէջ, որուն ընտրողներուն 100էն 80ը, թեմական ժողովի պատգամաւորներու ընտրութեան առթիւ քուէարկած են Դաշնակցական ցանկին ի նպաստ: Սելանիկէն եւ Իրաքէն վերջ, ուր Դաշնակցութիւնը ջախջախիչ պարտութեան մատնեց իր զոյգզոյգն թշնամիները, Պէյրութէն վերջ, ուր երեսփոխանական առաջին ընտրութեանց՝ բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ Դաշնակցական թեկնածուն եւ վերջապէս Սոֆիայէն վերջ, ուր հակառակ գործուած անլուր զեղծումներուն, Թաղ. Խորհուրդի վերջին ընտրութեանց մէջ Դաշնակցութիւնը ապահովեց 3 աթոռ, թշնամիներու 4ին դէմ, Մարսէյլը կուգայ նոր ու նախորդներուն չափ շառաչուն ապտակ մը իջեցնել՝ հակադաշնակցական վոհմակ կոչուած պղծագոյն տականքներու երեսին:

Կապուելիք յիմարներ են ամէն անոնք, որ կը կարծեն թէ, Դաշնակցութեան դէմ, վերջին մէկ – երկու տարիներու ընթացքին շղթայազերծուած անլուր եւ անասնաբարոյ կռիւը վնասած է հայ ժողովուրդի արու եւ արի կազմակերպութեան ժողովրդականութեան: Եթէ արդիւնք մը տուած ըլլային բոլոր վայրահաչութիւնները, բոլոր դաւերը ու դաւաճանութիւնները, բոլոր հալածանքները, պոյքոթները, քուէթիւնները ու վատութիւնները, Դաշնակցութիւնը ընտրական կրկէսներու մէջ, անկումէ անկում եւ պարտութենէ պարտութիւն պէտք էր գլորուէր: Որովհետեւ, բոլոր զրախօսութիւններէ եւ զառանցանքներէ, բոլոր հաւաստիքներէ եւ սուտերէ աւելի, ճակատ ճակատի մղուած ընտրական պայքարներու մէջ երեւան կուգայ հոսանքի մը կամ կազմակերպութեան մը վայելած համարումն ու համակրանքը: Եւ, այս պարագային, ժողովրդական քուէարկութեանց արդիւնքը միակ չափանիշը կը հանդիսանայ, կարենալ գնահատելու համար այն լայն ժողովրդականութիւնը, զոր Դաշնակցութիւնը վայելած է միշտ ու կը վայելէ ցայսօր, հայ ժողովուրդին մօտ:

Նոր փաստերով եւս հաստատուած իրականութիւնը այն է, որ հայ ժողովուրդը, իր ամէնէն առողջ ու հոծ մեծամասնութեամբ կեցած է Դաշնակցութեան կողքին: Եթէ տարիներ առաջ, ժողովրդական որոշ խաւեր երկընտրանքի առջեւը կը գտնուէին, այսօր, այլ եւս գոյութիւն չունի ատիկա: Վարանողները ալ անցած են մեր կողմը: Այդ է պատճառն ալ, որ մեր պատուական կուսակցութիւնը ամէն օր նոր նուաճումներ կ'արձանագրէ: Երանի՜ թէ ցեղի տականք մեր թշնամիները, Դաշնակցութեան հետ համաձայնէին մէկ կէտի շուրջ,— այն է՝ հայ ժողովուրդի քուէին ապաւինիլ, Դաշնակցութեան դէմ շղթայազերծուած այս զարշելի կռիւին հաշուեյարդարը ընելու համար: Երանի՜ թէ կարելի ըլլար հայկական բովանդակ գաղթաշխարհին մէջ միաժամանակ կազմակերպել ընդհանուր հանրաքուէ մը, իմանալու համար հայ ժողովուրդին այո՛ն կամ ո՛չ Դաշնակցութեան նկատմամբ: Բթամիտ պէտք է ըլլալ չնախատեսելու համար, որ նմանօրինակ պատեհութեամբ մը, Դաշնակցութիւնը իր շուրջը պիտի կրնայ կեդրոնացնել քուէներուն առնուազն 100էն 70ը բոլոր գաղութներու մէջ:

Մեր թշնամիները սակայն ընաւ չպիտի կրնան հաշտուիլ նման հանրաքուէի մը գաղափարին հետ, որովհետեւ անոնք գիտեն իրենց ներկայացուցած արժէքը, իբրեւ ուժ, իբրեւ հոսանք: Ճակատ ճակատի մղուած պարկեշտ պայքարէ կը վախնան անոնք: Ատոր համար ալ դաւերու, սուտերու, սադրանքներու եւ քուէթեանց կ'ապաւինին, Դաշնակցութիւնը հարուածելու միամտութեամբ»:

Նոր սերունդ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Յառաջ).— Այս տարի ունեցանք հետեւեալ շրջանաւարտները.— Երուանդ Վարդանեան, Անթիլլասի դպրեվանքի սաներէն, մանկավարժութեան ուսանող, Նուպարեան սան, որ առաջին տարուան քննութեանց մէջ յաջողած է գնահատումով: Հիմա կը պատրաստուի քանի մը ամիսէն անցնելու նաեւ երկրորդ տարուան քննութիւնները, որով երկու տարուան շրջանը մէկ տարիէն բոլորած պիտի ըլլայ:

Կարապետ Թէմոյեան, մանկավարժութեան ուսանող, Նուպարեան սան, այս տարի արտօնուած է պաշտպանելու իր թէզը, «Երկսեռ դաստիարակութեան» շուրջ:

Նուպար Կիւլէսէրեան, ճարտարագիտութեան ուսանող Շարլըրուայէն, Նուպարեան սան, տարեվերջի քննութեանց մէջ յաջողած է տիսթէնքսիոնով:

Ղազիկեան, շրջանաւարտ ճարտարապետութեան ճիւղին մէջ:

Եղիա Պեհլեւեան, լիսանսիէ սիւփերիէօր տէ զ'ար տէքօռաթիվ, Նուպարեան սան, շրջանաւարտ էսթէթիքի բաժինէն:

Քարամ, պարսկահայ, առաջին մրցանակ ստացած է Պրիւսէլի արքայական երաժշտանոցէն, ջութակի համար, ինչ որ բացառիկ յաջողութիւն մըն է:

Հ. Տ.

** Փալկեան սու. Պասալ Էքօլ Քոմինալի տարեվերջի մրցանակաբաշխութեան առաջին հանդիսացած է իննամեայ Օր. Հ. Իշխալացեան, ըլլալով նոյնպէս իր դասարանին առաջին աշակերտուհին:

Փակումի հանդէսին տեղին քաղաքապետը շնորհաւորելով իր ծնողքը, համբուրած է փոքրիկ Հայուհին մրցանակները տուած ժամանակ:

Փոքրիկը հայերէնը կ'ուսանի Բէլ-ւիլի «Դպրոցասէր»ին մէջ: Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ, 9 օգոստոս (Յառաջ).— Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի Ավինեօնէն տասը քիլօմէթր հեռու, դէպի հարաւ, ընդարձակ տափարակութեան վրայ: Ունի զանազան գործարաններ եւ արհեստանոցներ եւ գեղեցիկ տեսարաններ, մանաւանդ Օքլուզի ակունքը: Ջուրն ալ ընտիր է:

Այստեղ կան բաւական թիւով Հայեր, որոնց մէկ մասը կ'աշխատին Կրօմէլ Թուղթի գործարանը: Բոլորն ալ գոհ են իրենց վիճակէն: Գործատէրը ամէն գործաւորի համար տրամադրած է ձրի տուն եւ հող պարտէզի համար: Էրիկ մարդոց համար ութ ժամուան համար կը վճարուի 18էն մինչեւ 24 Ֆր., իսկ կիներու 8էն մինչեւ 12: Կան կիներ որ պատահաբար կտորի վրայ կ'աշխատին ոչ թէ ամէն օր: Ունինք 15–20 պզտիկներ, որ պետական դպրոց կը յաճախեն: Հայեցի դաստիարակութիւնը երեսի վրայ ձգուած է: Կան ընտանիքներ որ իրենց պզտիկներուն հայերէն կը սորվեցնեն: Ատոնք մատի վրայ կը համրուին: Պատիւ այդ հայրենակիցներուն:

Կարելի չէ՞ ծաղկոց մը բանալով այլասերումէ փրկել մատաղ սերունդը:

** Կիրակի 5 օգոստոս հեծելանիւի մրցում մը տեղի ունեցաւ 40 քիլոմէթրի վրայ: 25 մրցորդներու մէջ շահեցաւ հայրենակից մը, Պ. Սաակ Մենեզեան:

** Ընկեր Մկրտիչ Գալուստեանի որդին Սուրէն Գալուստեան, 14 տարեկան, 25 աշակերտներու մէջ առաջին հանդիսանալով 25 Ֆր. նուէր ստացաւ գիւղապետէն:

Գաղութը չունի որ եւ է կազմակերպութիւն բացի Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ խումբէն որ կը վայելէ բոլորին համակրութիւնը: Հազիւ մէկ տարի առաջ բոյն դրինք վեց ընկերներով, այժմ ունինք 12 ընկեր: Կան համակիր երիտասարդներ ալ որ դիմում կատարած են: Հոս ալ «միացեալ» ճակատի կարմիր եւ գեղին խաչակիրները չեն գիտեր ի՞նչ կը բանին:

Լ. Օվիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

մի գօտիի մը մէջ առնուած է: Ոչ միայն զրկած են զանոնք ազատ հպատակի մը իրաւունքներէն, այլեւ կը նեղեն, որպէս զի կամ գաղթեն կամ փնանան:

Այսոր պատճառը փոքր արհեստներու օրէնքին գործադրու – թի՞ւնն է, ինչպէս կը հասկցնեն պուլկար թերթերը: Բայց մենք այստեղի Պուլկարներուն չենք ըսեր թէ «հեռացէք», այլ միայն կ'ըսենք թէ «այսինչ արհեստները թրքահպատակներուն յատկաց– ուած են»: Մինչդեռ Պուլկարիոյ Թուրքերը բռնութեամբ եւ խոշ– տանգումով կը վտարուին:

Յետոյ, մենք այդ խօսքերը կ'ընենք պուլկարահպատակ Պուլ– կարներուն, մինչդեռ վտարուած Թուրքերը թրքահպատակ չեն, այլ պուլկարահպատակ: Հետեւաբար երկու ընթացքները բոլորո– վին տարբեր են եւ իրարու հետ կապ չունին:

Այս ակներեւ բռնութիւնները որոնք չեն կրնար հաշտուիլ փայլուն յայտարարութեանց հետ, ոչ միայն գէշ փոխադարձու – թիւն մըն են Պուլկարիոյ հանդէպ մեր ունեցած բարեացակամու– թեան, այլ շատ վնասակար են երկու երկիրներու յարաբերու – թեանց համար:

Հակառակ այդ եղերական դէպքերուն, մենք բարեկամ կը նկատենք պուլկար կառավարութիւնը եւ կը սպասենք որ բարեկա– մութեան վայել ճամբու մը դարձնէ խժդժութեանց հեղինակները:

Զոյգ մը մահապատիժներ Վիեննայի մէջ

Վիեննայի արտակարգ ատեանը երկուշաբթի օր մահուան դա– տապարտեց չորս ոստիկաններ, իբրեւ դաւաճան: Վճիռը գործա– դրուեցաւ առտուան ժամը 10·35–11·30: Ասով տասնի կը բարձ– րանայ մահապարտներու թիւը:

Միեւնոյն ատեանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց ուրիշ երկու ոստիկաններ, երկու հոգի՝ քսան տարուան, իսկ մէկ հոգի ալ 9 տարուան:

Վճիռները տրուեցան խիստ հսկողութեան տակ: Երկու զին– ուորներ սուիններով զէնք բռնած էին իւրաքանչիւր նստարանի ծայրը, իսկ քանի մը հարիւր զինուորներ կը հսկէին ընդհանուր կարգապահութեան: Երբ մահավճիռները արտասանուեցան, եր – կու խստովանահայրեր կեցան դատապարտեալներուն քով:

Ատեանին նախագահը յայտնեց թէ դաւադիրները հետեւեալ զէնքերը պատրաստած էին, վարչապետարանին վրայ յարձակե – լու համար,— 12 գնդացիր, 100 հրացան, 10 ատրճանակ եւ 3000 փամփուշտ: Երբ դատաւորը վերջին անգամ հրաւիրեց ամբաս – տանեալները որ ամէն բան խոստովանին եւ յայտնեն բարձրաս – տիճան մեղսակիցներու անունները, ոստիկաններէն մէկը յայտա– րարեց.

— «Ձեմ կրնար ըսել թէ ո՛վ կազմակերպեց այս յարձակումը, որովհետեւ ես ինքս ալ չեմ գիտեր անունները»:

Պաշտպան փաստաբան Քրասս առաջին անգամ ըլլալով բացէ ի բաց խօսեցաւ բուն պատասխանատուներուն վրայ: «Ես կ'ամ – բաստանեմ բոլոր անոնք որ հայրենադաւութեան Թոյնը ներար– կեցին ժողովուրդի արեան մէջ: Կ'ամբաստանեմ այն Յուդաները որ այսօր կը ստիպեն մեզ պաշտպանել խեղճ քաջ ոստիկաններ ո – րոնք զոհեր են եւ ոչ թէ դաւաճաններ: Հայրենադաւութիւնը ո– ճիր է կառավարութեան դէմ: Պարզապէս կառավարութիւնը փո– խելու փորձ մը հայրենադաւութիւն չէ: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ կէս օրէն մինչեւ ժամը 1 ոչ ոք կը փակէ վտանգուած վարչապետարա– նը: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ չէնքին 80 պահակ զինուորներէն ոչ մէկը հարուած մը կը պարպէ»:

Մ. Նահանգներու պատուիրակը Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարու – թիւնը որոշած է պատուիրակ մը նշանակել Ազգերու Դաշնակցու– թեան մօտ: Կը նշանակէ թէ Մ. Նահանգները այսուհետեւ աւելի ջերմութեամբ պիտի հետեւին Ազգերու Դաշնակցութեան գործու– նէութեան: Նոր պատուիրակը պիտի ըլլայ Պեռնի դեսպանը Ուիլսըն, եւ պիտի կոչուի բարձր քոմիսէր, միեւնոյն ատեն պա– հելով իր պաշտօնը:

Փոթորիկ մը կը պատրաստուի Ծայր. Արեւելքի մէջ

Անգլիական մամուլը քանի մը օրէ ի վեր սուր հետաքրքրու– թեամբ կը հետեւի Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն: «Տէյլի Էքս – փրէս» բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ «փոթորիկ մը կը պատրաստուի Ծայր. Արեւելքի մէջ: Ճափոն կ'ուզէ բոլորովին սրբել ռուսական ազդեցութեան որ եւ է հետք Մանչուրիոյ մէջ, եւ ատոր համար, կ'ուզէ ձեռք անցընել արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին: Ճա– փոնի արտաքին նախարարը գիտել տուաւ թէ ճափոնական առա– ջարկը, որ մերժուեցաւ Ռուսիոյ կողմէ, վերջինը պիտի ըլլայ: Խորհրդային մամուլն ալ իր կողմէ հանրային կարծիքը կը նախա– պատրաստէ ծանր դէպքերու համար: Ճափոն կ'ուզէ ասիական ընդարձակ կայսրութիւն մը հիմնել միացնելով Մանչուրիան, Մոնկոլիան, ներքին Չինաստանը եւ ռուսական Թուրքեստանը: Կոմս Օքուման չէ՞ր որ ըսաւ թէ պատճառ չկայ որ Ճափոն չտա– րածուի մինչեւ Հնդկաստան»:

Ուրիշ թերթեր ալ կ'ըսեն թէ Ճափոն կռիւ կը փնտռէ եւ եթէ պատերազմ ծագի, պատասխանատուն Ճափոնը պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ Մոսկուան:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՀՈՂ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Սուրիոյ մարզպանին հրահանգով, Տէր Զօրի Հայերու եւ Ա– սորիներուն պիտի տրուի 4748 մէթր հողային տարածութիւն մը, որ պիտի յատկացուի գերեզմաններու շինութեան:

Հողային այս տարածութիւնը կը գտնուի հայաջինջ սար – սափներու կմախքներուն գտնուած վայրը:

— oo —

ԵՐԱՇՏԸ զարհուրելի համեմատութիւններ առած ըլլալով Մ. Նահանգներուն մէջ, նախագահ Բուվէյթ բացառիկ ժողով մը հրաւիրեց: Հաստատուած է թէ անբաւական պիտի գայ երաշտի զոհերուն յատկացուած նպաստը, 525 միլիոն:

ԾՈՎԱԿԱԼ ՊԻՐՏ, որ հարաւային բեւեռ կը գտնուէր ատենէ մը ի վեր, գտնուած է ողջ առողջ, թէեւ տկարացած: Երկու ան– գամ օգնութիւն կազմակերպուած, սակայն ձախողած էր:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԻՈՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՍԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

Այսօր, Զորեքշաբթի տեղի կ'ունենայ Աստուածածնի տօնին առթիւ, Փրօկրէ տը Լիոն թերթին կազմակերպած 20րդ հեծելանիւի մեծ մրցումը, Մարսէյլ – Լիոն: Այս մրցումին կը մասնակցին հարիւր հեծելանուորդներ՝ ի – տալացի, աւստրիացի, Փրանսացի, պելճիքացի, ռուս նշանաւոր հեծելան – ուորդներ: «ԼՕԹօ» թերթին մէջ կարդացինք նաեւ այս հեծելանուորդներուն կարգին երեք հայրենակիցներու անուններ՝ Զուլումեան, Մխիթարեան եւ Արապեան:

Մրցորդները պիտի մեկնին առտուան ժամը 5ին եւ Լիոն պիտի հասնին ի – րիկուան ժամը 2·45ին: Մարսէյլէն Լիոն հեռաւորութիւնն է 350 քիլոմէթր:

Անշուշտ մեր հայրենակիցները պիտի քաջալերեն հայ մարզիկները, որոնք պատրաստ են ամէն դժուարութեան տոկալու:

Հ. Ս.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած ԾԲ. Կ ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

ՊՈՒՇ ՏԸ ԼՈՒԻ գեղեցիկ գետեզերքը:

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ճազ: ճոխ Պիւֆէ:

երթ ու դարձը ապահովուած է: Օթօպիւսը կարելի է առնել Մատըլէնէ եւ Մանիանէն: երթ ու դարձի համար 5 ֆրանք:

Տոմսակները կը ծախուին ժամանցիւղի բոլոր անդամներուն մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 19րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կ ա զ մ ա կ ե ր պ ո ւ ա ծ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ օդասուն ագարակին մէջ St. LOUP GRAND PINS

կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սէն Լուի դպրոցի նուագախումբը կը նուագէ հայկական երգեր:

գեղարուեստական ճոխ բաժին. — Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

կը մասնակցին Հայ Արծիները:

Սէն Լու կրան փէնի եկեղեցիին մէջ կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորապար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,, ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆի,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի գուռներուն մօտ, քառա– կուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 Ֆր. վճարում:

Ջրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ Bourse կամ Sentier. Tél. Gut 40 - 37

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանիրու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04 - 27

ՏՆՕՐԷՆ՝ Օ՛Ն՛ՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամե– նէն օդասուն Թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1 էն սկսեալ, 13. Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise): Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ Salle à manger ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով balconով եւ Caveով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տա– րին, chauffage Central: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Consiergeին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris (19):

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզան փո– քէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Կ. Խաչի մասնաճիւ– ղին վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտ– նէ Կարգադիր Յանձնախումբին բո– լոր անդամ-անդամուհիներուն, ո– րոնք Յուլիս 29ի դաշտապարահան– դէսին ջանք չխնայեցին հանդէսին փայլ տալու եւ արդիւնաւորելու համար զայն: Օրիորդներ՝ Փափազ– եան, Շահլամեան, Գէորգեան, Զը– պուքեան, Սրմաքէշեան եւ Աքքա– նագեան: Պարոններ՝ Պէտիկեան, Գրիգորեան, Տէր - Վարդանեան եւ Սրմաքէշեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մ'շոյ Նորշէն գիւ– ղացի Պօղոս Սրբոյեան, որ անկէ ա– ռաջ կը գտնուէր Գարա Ռասնէվա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունե– ցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13):

— Գարեգին Քալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզակ Քալեան, յիշ– եալը 1925էն առաջ եկած է Պէյ– րութի ճէպէյլիի որբանոցը: Ցետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche Ընկերութեան միջոցով փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղե– կացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի, 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5):

— Կը փնտռուի Բէօթահիացի Ար– սէն Մալաքեան, որ կը գտնուի Փա– րիզ: Իմացնել Հերիկ Նալբանդ– Grand Bar, 21 Place Clemenceau, Avignon (Vaucluse):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տե– սակ կարերու: Դիմել Նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչու– թեան, 17 րիւ Տամէմ:

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը համար տնական աշխատանքներու համար օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դի– մել՝ Der Agopian Samson, 6, Ave Porte d'Italie. Paris 13:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ծայնո՞ն կ'ուզէք … — ահաւասիկ այնտեղ է, կը ճաշէ բաւ կառապան– ներէն մէկը ի պատասխան իրեն եղա– ծին հարցումին:

Տասը քայլ անդին սախտակէ սըն– տուկի մը վրայ նստած էր գիրուկ, կարմիր Թուշերով մարդ մը որ կտոր մը պաղ միս ու հաց կը լափէր: Մօ – տէն դիտելով կարծես քանի մը վե – րարկու իրարու վրայ հագած էր. վզ– նոց մը կար կզակին տակ: Զոյգ մը փոքր ու խորամանկ աչքեր ունէր ան. իրենց փնտռած մարդն էր:

— Անունդ Ծայնո՞ է, հարցուց լը– րագրողը:

— Անունս չէ բայց ատանկ ճանչ – ցուած եմ հոս, պատասխանեց մար – դը. այդ անունով գրեցի քեզի … կարծեմ լրագրին կողմէն եկողն ես …

— Այո, քեզի տեսնել եկայ:

— Այս հետինդ ո՞վ է, հարցուց Ծայնո դանակին ծայրով Ճէնիսընը ցոյց տալով … ես ոստիկանի մոստի– կանի բան ըսող մարդ չեմ, ինծի նա– յէ …

— Հոգդ մի ըներ, պատասխանեց Թրըսֆըրտ. ոստիկան չէ, բարեկամս է, ուզածդ կրնաս ըսել …

— Բան մըն ալ չեմ ըսեր, տղաս, էն առաջ գիտնալու եմ որ ձեռքս ինչ պիտի անցնի … ինծի ի՞նչ կայ աս գործին մէջ … ձեր լրագիրները շատ դրամ կուտան եղեր, անանկ ըսին …

— Ինծի կրնաս վստահիլ, ըսաւ տը– ղան, եթէ ըսելիքդ հետաքրքիր բան է, աղէկ դրամ պիտի առնես, նա– յէ, հիմակուհիմա քեզի հինգ ոսկինոց մը կուտամ, վերջը աւելին պիտի ըս– տանաս, ի՞նչ ըսիր աոր …

Թրըսֆըրտ գրպանէն հանեց հինգ ոսկինոց թղթադրամ մը եւ մարդուն տուաւ: Ծայնո ագահօրէն նայեցաւ դրամին, դանակը վար դրաւ ու ոտքի ելաւ:

— Աստը ըսելիք չունիմ, տղաս, մնացածին համար կը վստահիմ քե – զի … բայց ըսելիքս այստեղ չեմ ը – սեր … հետս եկէք, մարդ չեղած տեղ մը երթանք, աս անկիւնը, գարեջուր մը խմենք եւ կը պատմեմ …

Ճէնիսըն որ այս ծակուծուկ գործե– րուն սկսած էր վարժուիլ, պատրաս – տակամ հետեւեցաւ այդ մարդուն որ ծախու լուրեր ունէր. ու երեքը միա– սին գացին մօտակայ փողոցի մը գի– նետունը ուր Ծայնո գարեջուրի բա – ժակ մը պարպելէ վերջ սկսաւ բերանը բանալ:

— Հիմա գանք մեր գործին, ըսաւ ան. ես ձեր լրագիրը կը կարդամ, խելքս բանի մը կը հասնի, անոր հա– մար գիտցածս պիտի ըսեմ եւ որպէս– զի խօսքիս հաւատաք անունս եւ հաս– ցէս պիտի տամ. անունս Քէյըրնս Ճօ– ըըն է, տունս Պիմըր փողոց. ամէն մարդ ինծի կը ճանչնայ, պատուաւոր մարդ եմ, Քէյըրնս Ճօնըըն, բայց կը– նաք Ծայնո ըսել, հոգ չէ …

— Լաւ, ըսէ տեսնենք ի՞նչ գի – տես …

— Ըսեմ, տղաս, ըսեմ. հին ժամա– նակները ձիով կառք կը վարէի, բայց այս ինքնաշարժը երեւան գալէն ի վեր, թաքսի կը քշեմ. խոշոր կայա – րաններուն մէջ կ'աշխատիմ եւ գիշեր– ները մինչեւ ուշ ատեն գործի վրայ եմ … այս մարդուն մեռած երկու – շաբթի գիշերը Եուսթըն կայարանին կողմը կ'երթայի՝ ժամը կարծեմ վեր, վար տասնըմէկին քսան կար, երբ եր– կու հոգի կեցուցին ինծի Զարլզ և Սի– մօր փողոցներուն անկիւնը …

— Այսինքն ո՞ւր …

— Եուսթըն պողոտային հիւսիսա – յին կողմը, երբ աղատ ըլլալս տեսան, ըսին որ զիրենք մինչեւ Քօպտընի Արձանը տանիմ …

— Ատիկա ո՞ւր է …

— Էվըրշօլթ փողոցին ու Համսթէտ պողոտային անկիւնը, տղաս. կառքս մտան ու քշեցի …

— Կա՞րճ ճամբայ էր …

— Կէս մղոն մը ըլլալու էր, տղաս. Արձանին առջեւը հասնելնուս, դուրս ելան ու իրենցմէ մէկը երկուքուկէս շիլլինոց մը տուաւ ինծի եւ ըսաւ.— «Այստեղ սպասէ. եթէ քսան վայր – կեանէն չվերադառնանք, կրնաս եր– թալ ». յետոյ անձապարանոք գացին ..

— Ի՞նչ ուղղութեամբ, Ծայնո …

— Հոդ կուգամ կոր, տղաս … Քրաունտէյլ փողոցէն վար գացին, ես ալ ծխամորճս վառեցի եւ սպասեցի …

— Ետ եկա՞ն …

— Եկան, գրեթէ ճիշդ ժամանակին եկան … կառքս մտան եւ ըսին որ զի– րենք նորէն տանիմ հոն ուրկէ առած էի առաջին անգամ … տարի. դուրս ելայ եւ երկուքուկէս շիլլինոց մը տուող մարդը, ուրիշ երկուքուկէս շիլլին եւս տուաւ ինծի, անիկա Զարլզ փողոցը մտաւ, միւսն ալ Եուսթըն պողոտան անցաւ …

— Անկէ վերջ զիրենք չի տեսա՞ր:

— Ալ չի տեսայ. այդ օրէն ասդին այդ կողմերը նորէն գացի, բայց ի – րենց չհանդիպեցայ բնաւ …

— Ինչո՞ւ համար կը խորհիս թէ ա– սիկա Քարթրայթ Կարտընսի գործին հետ կապ ունի …

— Ատ ալ ըսեմ, տղաս. ձեր լրա – գիրին մէջ գրուածները ծայրէ ի ծայր կը կարդամ … Ճէքընի լուսանկարը տեսայ, ինծի անանկ կուգայ որ այդ մարդը իմ տեսած երկու մարդիկնե – րէս մէկն է …

— Ո՞ր մէկը …

— Ինծի հետ խօսողը չէ, միւսը, ան մէկը որ բարեկամէն բաժնուելէն ետքը Եուսթըն պողոտան անցաւ … անշուշտ մութ գիշեր էր եւ այդ թա– ղին մէջ շատ լապտեր չկայ, բայց երկուքն ալ աղէկ մը տեսայ … ձեր թերթին լուսանկարը տեսնելուս պէս ըսի որ ասիկա այդ մարդուն կը նը– մանի … բարձրահասակ, խարտեաշ երիտասարդ մըն էր, վերարկու չու– նէր եւ կարծեմ մութ գոյն՝ կապոյտ հագուստ հագած էր …

— Կ'երեւայ Ճէքինն էր, փափսաց Թրըսֆըրտ. խարտեաշ, կապոյտ հա– գուստ … հապա միւսը՞ …

— Միւսը աւելի լաւ կրցայ տեսնել, որովհետեւ հետս խօսողը ան էր, ա– նիկա աւելի բարձրահասակ էր, սեւ հագուստ հագած էր, սեւ վերարկու ունէր … եւ վար ծռած գլխարկ մը … բայց դէմքը չի տեսայ որովհետեւ վզնոցի մը եւ դէմքին կէսը ճերմակ վզնոցի մը մէջ փաթթուած էին … որչափ որ կը– ցայ տեսնել ածխագոյն մէկն էր …

— Երբ Քրաունտէյլ պողոտան մը– տան ո՞ւր գացին, տեսա՞ր …

— Չի տեսայ, տղաս, ուշադրու– թիւն չըրի … իմ կարծիքովս քովի– տի փողոցներէն մէկը մտած ըլլա– լու են … հեռու տեղ գացած չէին կրնար ըլլալ քանի որ շուտ վերադարձան … Լրա– գրողը խնդրեց անոր որ մարդու բան Ծայնո պատմեց ինչ որ գիտէր: Լրա– չըսէ եւ պարզեւ մը եւս խոստանա– լով, Ճէնիսընի հետ միասին հեռա– ցաւ:

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻՒԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 16 Aout 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2574

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ

Վերջերս կարգ մը գրութիւններ հրատարակեր էինք, Ամերիկայի Կ. Խաչի 14րդ Պատգամ. Ժողովին առթիւ:

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ՝ Պատգամ. Ժողովը արձանագրած է շօշափելի յաջողութիւններ: Եւ այս՝ հակառակ բոլոր գարշելի հալածանքներուն:

Այսպէս, ժողովին մասնակցեր են 68 պատգամաւորներ, 112 լիազօր ձայներով: Մասնաճիւղերու թիւը բարձրացած է 97ի, 3000 անդամներով: Տարեկան մուտքը որ անցեալ շրջանին 13,432 տոլար էր, նոր շրջանին համար կը նախատեսուի 20,000 տոլար:

Ուշադրութիւն.— այս բոլորը կը վերաբերին միայն Ամերիկայի շրջանին:

Նոյնքան կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէր Կ. Խաչի Պուլկարիոյ շրջանը, որուն Պատգամ. Ժողովի մասին ալ տեղեկութիւններ հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ:

Այստեղ ալ զգալի է յառաջդիմութիւնը, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Անցեալ տարի ընդհ. մուտք եղած էր 149,530 լեւա, այս տարի՝ 227,270 լեւա:

Ընթերցողները պիտի յիշեն նաեւ Ֆր. Կ. Խաչի Պատգամ. Ժողովը, որ նոյնպէս գնահատելի յաջողութիւններ կը ցուցնէր:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու միւս շրջաններու մասին, երբ հրատարակուի Կ. Խաչի Կեդր. վարչութեան ամբողջական տեղեկագիրը:

Ուրեմն, Կ. Խաչի այս ժողովրդական (ուրիշներու բացառութեամբ՝ Դաշնակցակա՞ն) կազմակերպութիւնը կ'աճի տարուէ տարի եւ իբրեւ բարոյական ազդակ եւ իբրեւ նիւթական ուժ:

Ուրիշ բան չեն ապացուցաներ արտատպուած քանի մը թուանշանները:

Այս ժողովուրդը վարժուած է որ եւ է ձեռնարկ դատելու իր արդիւնքէն:

Կրնաս շողշողուն ծրագիրներ գրի առնել: Կրնաս բարձրաձայն տարփողել այս կամ այն կազմակերպութիւնը, կաթողիկոսական եւ պատրիարքական կոնդակներ ալ օգնութեան կանչելով:

Այդ բոլորը նպատակին չեն ծառայեր, եթէ չես կրցած իրական, շօշափելի գործ արտադրել, ներշնչելով խանդավառութիւն եւ մանաւանդ վստահութիւն:

Կ. Խաչը ոչ մեծագումար կտակներ ունի, ոչ անձեռնմխելի «թրըսթ»ներ, ոչ ալ պէյեր ու փաշաներ՝ իբրեւ հովանաւոր կամ բարերար:

Աշխարհ եկած՝ հայ կնոջ նախաձեռնութեամբ, ապաւինած՝ ժողովուրդի խոնարհ խաւերուն աջակցութեան, եւ մանաւանդ միշտ ջանադիր՝ գործքով ապացուցանելու իր գոյութեան իրաւունքը, ան խոր եւ լայն արմատներ ձգած է ամէն կողմ, եւ կ'աճի մէկ տարիէն միւսը:

Եւ նկատի ունեցէք որ, Կ. Խաչը ոչ միայն զրկուա՛ծ է օրհնաձիր կոնդակներէ եւ վսեմապատիւ շուքերէ, այլ եւ կը դիմագրաւէ զզուելի խաչակրութեան մը:

Պաշտօնական թէ անպաշտօն բերաններ, գոյնզգոյն թերթեր — բոլորը՝ բացի Դաշնակցական մամուլէն — այսպէս կամ այն կը հալածեն ժողովրդական Կ. Խաչը: Երեւանը ինք ալ, «պետա-կան» պատուէն զրկելով այս կազմակերպութիւնը, տուն կուտայ այսպէս «ազգասիրական» հալածանքի մը:

Եւ սակայն, ահա մէջտեղն է հալածականը, իր բարոյական գործունէութեամբ եւ նիւթական արդիւնքներով:

Ի՜նչքան պերճախօս պիտի ըլլար պատկերը, եթէ միւս Կ. Խաչերն ալ, «պետական» կամ ռամկավար, հրապարակ իջնէին իրենց թուանշաններով, եկամուտի աղբիւրներով ու գործերով...

Արդարեւ, մենք ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք Փարիզի Տիկնանց Կ. Խաչի վերջին տարիներու կացութեան մասին, որ աւելի խեղճացաւ, իբրեւ հետեւանք եկամուտներու նուազման:

Կորուած՝ բուն ժողովուրդին եւ ամփոփուած՝ ազնուապետական պատեանի մը մէջ, այս կազմակերպութիւնը չի սիրեր շատ բացուիլ: Վերջերս, միայն, կոչ մը հրատարակուեցաւ բուժարանի մասին, որ օրհնութիւն մըն է ինքնին, բայց լուրջ տագնապի մատնուած:

Իսկ Ամերիկայի մէջ, պաշտօնական Կ. Խաչը բաժնուեցաւ երկու մասի, մէկը՝ «Պետխաչ», հովանաւորութեամբ Հօկի եւ կոմկուսի, միւսը՝ ռամկավարներու ձեռքը մնացած «խմարէթխանէ»ն: (Ցիշէ՞ք թէ այս երկուքը երեք տարիէ ի վեր իրար կ'ուտեն, չկարենալով բաժնել աւարը, իսկ երկուքը մէկ աղտոտ պայքար մը կը մղեն ժողովրդական Կ. Խաչին դէմ):

Անշուշտ ժողովրդական Կ. Խաչին յաջողութեան գաղտնիքներէն մէկն ալ այն է որ, ան չի սահմանափակուիր կանոնական տրամադրութիւններով, եւ կը զբաղի նաեւ նոր սերունդին փրկութեան գործով:

Օրինակա՞ն չեղո՞ւմ: Այո՛: Բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունի օրէնքին տառը, երբ այնքան շատ են մեր վէրքերը ու բազմազան:

Ի՞նչ կ'արժեն «ընկալեալ սովորութիւնները», երբ, մեր այս արմատախիլ եւ ցիրուցան վիճակին մէջ, հիւանդներու եւ կարօտներու, բանուոր մայրերու եւ կաթէ զրկուած երախաներու բազմութեան հետ, մեր դիմացն ունինք սերունդ մը որ դպրոցի կամ սնունդի կարօտը կը քաշէ, երբ ունինք բեկորներու ազատագրութեան խնդիր, երբ զանազան գաղութներու մէջ բացուած դպրոցներն անգամ անկնդէտ կը սպասեն խանդակաթ սիրտերու եւ ժրաջան ձեռքերու:

Կ. Խաչին յարատեւ եւ յարաճուն ծաւալումը ինքնին ամէնէն փաստուն ապացոյցն է անոր առաջադրութեանց ողջմտութեան:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՏԻԿԻՆ ՄԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎՃԻՌԻՆ ԴԷՄ

Պրուքլինի թերթերը «Տհը Պրուքլին Սիթիզըն» եւ «Պրուքլին Թայմզ Եունիըն», իրենց յուլիս 27ի թիւերով հրատարակած են հետեւեալ նամակը, զոր տիկին Ինէզ Մ. Քաթան ուղղած է անոնց, բողոքելով մեր իսր ընկերներու դատապարտութեան դէմ.—

«Տէր, Հայերը փորձով ցոյց տուած են թէ գիտեն տալ ու առնել, որովհետեւ Թուրքերը զանոնք չարչարած են կեանքի բոլոր փուլերուն մէջ: Երբ անոնք եկան Ազատին Երկիրը ու Քաջին Տունը, անոնք կ'ակնկալէին թէ այլեւս պիտի չհալածուէին, այլեւս պիտի չկաշկանդուէր իրենց այն զգացումը թէ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ կը պատկանէր իրենց:

Իրական մտածող Ամերիկացի մը չի հաւատար եւ չուզեր արժէք ընծայել ՊԱՐԱԳԱՅԱԿԱՆ ՓԱՍՏԻ ՄԸ: Ան իրական պատճառ մը չէ, եւ ոչ ալ այնքան ծանրակշիռ, որ ԿԵԱՆՔ մը խլուի անոր համար:

Ուստի, ես կը բողոքեմ ընդդէմ մահապատժին այն երկու անձերուն, որոնք ելեկտրական աթոռի դատապարտուած են Դուրեանի սպանութեան համար: Դիւրին է ապացուցանել միակողմանիութիւնը ամբողջ ընթացքին այն դատավարութեան, որուն ենթարկուած են այս անձերը վերջին քանի մը ամիսները: Պարզ բան է թէ ԴՐԱՄ ՈՒՆԵՑՈՂ կողմը յաղթած է ԴՐԱՄ ՉՈՒՆԵՑՈՂ կողմին, շատ պարզ ու բարձրախօս պարագայ մը իրական ԽԱՐԴԱԽԱՆԱՆՔԻ:

Ի՞նչ պիտի ընենք մենք Ամերիկացիներս այս մասին: Աւելցնեմ որ ես Հայ մը չեմ:

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

»»»··«««

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵՆ 30 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին Մանչուրիոյ փոխանցելու համար կատարուած բանակցութիւնները նորէն անելի մը յանգեցան: Մանչուրիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ, եւ երեւան եկաւ որ խոր տարակարծութիւններ կան փոխանցման եղանակներու մասին: Ճափոնի արտաքին նախարարը յուլիս 23ին միջին ծրագիր մը ներկայացուցած էր, իբրեւ միջնորդ: Այս ծրագիրը ընդունուեցաւ Մանչուրիոյ պատուիրակին կողմէ, բայց խորհրդային դեսպանը իր կառավարութենէն հրահանգ ստանալէ յետոյ յայտարարեց թէ անկարելի է ընդունիլ եւ նոր առաջարկներ ներկայացուց: Ասոր վրայ, Ճափոնի նախարարը թելադրեց դեսպանին ուղղակի բանակցիլ Մանչուրիոյ պատուիրակին հետ: Այդ բանակցութիւնն է որ անելի յանգած է:

⁂ Խարպինի ճափոնական իշխանութիւնները ձերբակալեցին 30 խորհրդային քաղաքացիներ, այն ամբաստանութեամբ թէ դաւ մը սարքած էին, սպաննելու համար Մանչուրիոյ վարչապետը, Ճափոնի զինուորական պատուիրակութեան նախագահը եւն.:

Այս ձեռնարկը ծանր տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներու մէջ: Խորհրդային թերթերը դիտել կուտան թէ Ճափոն գիտակցաբար պատերազմի կը պատրաստուի: «Իւմանիթէ» կ'ըսէ թէ Մանչուրիոյ գրաւումէն առաջ, մահափորձի պատմութիւններ չկային, իսկ անկէ ի վեր միշտ կ'աւելնան: «1933ին 1211 «արկածներ» արձանագրուեցան, այսինքն սովորականին կրկինը: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը, որուն գումար մը կը վճարէ ընկերութիւնը՝ երկաթուղին պաշտպանելու համար, ինքն է որ խափանարար միջոցներու կը դիմէ: Մանչուրիոյ կառավարութեան միակ նպատակն է անկարելի դարձնել որ եւ է երթեւեկ արեւելեան Չինաստանի գծին վրայ, դէպի Վլատիվաթ. նաւահանգիստը»:

Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան

ԱՆԴԱՄ Կ'ԸԼԼԱՅ ՑԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորականներուն օրկանը, կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը յառաջիկայ սեպտեմբերին պաշտօնապէս դիմում պիտի կատարէ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ արձանագրուելու համար: Եւ որովհետեւ խորհրդային իշխանութիւնը նախապէս յայտնած էր թէ իր անդամակցութիւնը կարելի է միայն այն ատեն երբ միաձայնութեամբ ընդունուի, կը կարծուի թէ բոլոր դժուարութիւնները հարթուած են: Կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը մնայուն աթոռ մը պիտի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ:

Գերմանիա կը պնդէ հաւասարութեան մասին

Կիրակի օրուան քուէարկութեան առթիւ, ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Ֆոն Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը: Ըսաւ թէ օգոստոս 19ի հանրաքուէն մեր ներքին քաղաքականութեան պայմանները չէ որ պիտի ճշդէ, այլ մեր քաղաքական ապագային հիմնական խնդիրները: «Մեր արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնական խնդիրն է վերահաստատումը մեր իրաւունքներու հաւասարութեան: Վերսայլի դաշնագիրը զրկեց մեզ այդ հաւասարութենէն եւ մեր միակողմանի զինաթափութեամբ մեզ վերածեց իրաւազուրկ պետութեան մը: Այն բոլոր ամօթն ու չարիքը զորս կը կրենք Վերսայլէն ի վեր, կը բխին այս նուաստացումէն եւ զինաթափութենէն: Հիմը դնել ճշմարիտ եւ տեւական խաղաղութեան մը,— ահա իմաստը իրաւունքներու հաւասարութեան մեր պահանջին: Մենք հեռացանք Ազգերու Դաշնակցութենէն, որովհետեւ ան երեւան եկաւ իբրեւ գործիքը մեր նուաստացման եւ զինաթափութեան պահպանման: Գերմանիոյ առաջնորդ – վարչապետը միշտ կրկնած է թէ այլեւս չենք կրնար մասնակցիլ միջազգային համաձայնութեանց, առանց իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան: Առանց իրաւունքներու եւ ապահովութեան հաւասարութեան՝ կարելի չէ որ եւ է զարգացում գերման ժողովուրդին եւ ամէն մէկուս համար»:

Եզրակացնելով, Ֆոն Նէօրաթ յորդորեց որ ժողովուրդը արտաքին աշխարհին ապացուցանէ թէ իր կամքը այն է ինչ որ Առաջնորդին կամքը:

⁂ Հիթլէր շաբաթ օր Համպուրկ երթալով, պիտի խօսի իր մեծ ճառը կիրակի օրուան քուէարկութեան համար եւ պիտի փակէ քարոզչական շրջանը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կ'ԵՐԹԱՆ ՈՒ ԿՈՒԳԱՆ

ooooo

Պզտիկ լուր մը:

Երկու հայ բնտանիքներ, մին Մալաթիայէն, միւսը Կիւրինէն, Ֆրանսա վերադարձան Հայաստանէն:

1932ին, այս երկու ընտանիքները, որոնց գլուխները կարմիր էին, խառնուելով «սմսար» Հօկի կազմած կարաւանին, իրենց ծոցին մէջ ունենալով բոլոր անհրաժեշտ վկայաթուղթերը, Ֆրանսայէն կը մեկնին դէպի Հայաստան:

Եւ ահա կը վերադառնան:

Յուսահատ, յուսախաբ, դառնութեամբ լեցուած սրտով: Բարեբախտաբար օտար երկրի մը հպատակութեան թուղթ ունէին, չցանկելու համար Արաքսի մէջ:

Վերադարձողներէն մէկը, որ «Յառաջ» էր եկեր, կը խնդրէ մեզմէ իր բարեւները դրկել «ընկեր» Տիգրան Զաւէնին եւ ըսել թէ... այնուամենայնիւ «կապիտալիստ» այս երկրին մէջ աւելի ազատ է, աշխատանքի «կապիտալիս» սակարանին ծախուած է շատ աւելի մարդկային պայմաններով:

Մեր կողմէ,— արտագաղթը ոճիր է ազգային տեսակէտով: Տնտեսականին չ պայմաններ ալ ստեղծուած ըլլան հայրենիքի մէջ, հեռացումները՝ դասալքութիւն կը նշանակեն, եթէ չգործածենք աւելի ծանր բառ մը: Արտագաղթը մեզի ծանօթ է որ հին ցաւ է, հոգէախտաբանական երեւոյթ ըլլալէ աւելի պատմահոգեբանական պարագայ մըն է: Ինչ որ ալ ըլլայ, պէտք է կռուիլ ու պայքարիլ այդ հոսանքին դէմ:

Այսուհանդերձ, երբ Հայաստանէն փախչողներու լուրը կուտանք, մարդկային պարտք մը կը կատարենք՝ մեր ընդվզումը յայտնելու համար անոնց դէմ, որոնք չեն թողուր որ աշխատաւոր բազմութիւն մը արմատ արձակէ իր հայրենի հողին մէջ: Հոգ չէ թէ յուրը արձանագրելու մեր այս պարտականութեան, անոր խառնած մեր ընդվզումին տարբեր նշանակութիւն կ'ուզեն տալ, արտասահմանի մէջ, Հայաստանի «սմսար»ները (այլ անուամբ Հօկ) եւ «սամուրլը»ները (այլ անուամբ ռամկավար):

Թրքահայաստան պարպուեցաւ ժամանակ մը,— պատճառները չենք ուզեր քուել, որքան քաղաքական, պատմական եւ պարագայական, նոյնքան գիտական եւ հոգեբանական ըլլան անոնք,— եւ այս պարպումը նախատագրական ազդեցութիւն ձգեց մեր պատմութեան վրայ:

Այսօր ալ չենք ուզեր որ պարպուի Արարատեան Հայաստանը,— ինչքան ալ հակամարդկային պայմաններ ըստեղծուած ըլլան այնտեղ: Ամէն ներգաղթող պէտք է գիտնայ թէ կոչուած է, յանուն հայրենասիրութեան, հեթունութեամբ դիմադրել տառապանքին, նեղութիւններուն եւ կառչած մնալ հայրենի հողին: Հայրենասիրութիւնը միշտ կապուած է տառապանքի նաշակին: Երիտասարդ ծառի մը պէս արմատ արձակել հողին մէջ, անխորտակելի մագիլներով կառչիլ հողին, հոգ չէ թէ կարկուտը զարնէ իր ճիւղերուն: Երբ կ'երթաք, սիրելի հայրենակիցներ, մնացէ՛ք, մնացէ՛ք անպայման: Խտութիւն պէտք է հողին վրայ, հայրենիք անունը տալու համար անոր:

Բայց ստիպուած ենք արձանագրել,— ի՛նչ փոյթ «սմսար»ներու աղաղակը,— թէ մարդիկ կը փախչին երկրէն,— ամէն մարդ հերոս չէ՝ մնալու համար այնտեղ,— կը վերադառնա՛ն անոնք որ գացին մեզի հայհոյելով: Այո՛, կ'արձանագրենք թէ մարդիկ կը փախչին հայրենիքէն, ոչ թէ քաջալերելու համար հայրենատեցութիւնը, այլ միայն պոռալու համար մեր ցաւը, մեր ընդվզումը, մեր մարդկային աղաղակը ընդդէմ հակամարդկային պայմաններու «կառուցողներուն»:

Այո՛, կը սիրե՛նք հայրենիքը: Ոչ «սմսար»ները, ոչ ալ «սամուրլը»ները կրնան սիրել հայրենիքը աւելի քան մենք կը սիրենք, բայց պիտի գրենք թէ կը փախչին... իրենց մարդիկը, իրենց հոտուըտացած հատրնտիրները:

Կ'արձանագրենք մարդկօրէն:

Կ'ընդվզինք ազգայնօրէն:

Երկու հայ ընտանիքներ իրենց ոտքի փոշին թօթուելով՝ հեռացեր են Հայաստանէն:

Պզտիկ լուր մը:

Մեծ ողբերգութիւն մը:

ԱՐԱԶ

Իտալիոյ նախարարները ռազմափորձի կը կանչուին

Պ. Մուսոլինիի հրամանով, Իտալիոյ բոլոր այն նախարարները եւ խորհրդականները որ զինուորական տարիք ունին, զէնքի տակ պիտի կանչուին օգոստոս 17 — 24ի ռազմափորձերուն համար: Մուսոլինի ինք, որ վեց նախարարութիւններ կեդրոնացուցած է ափին մէջ, ռազմափորձերը պիտի վարէ իբրեւ պատերազմական նախարար: Կառավարութեան անդամները խմբովին ներկայ պիտի ըլլան ոչ թէ իբրեւ հանդիսատեսներ, այլ մտնելով համապատասխան գունդին մէջ: Այս ձեռնարկով, Մուսոլինի կ'ուզէ որ ազգին վարիչները սերտ շփում ունենան բանակին հետ:

Աւստրիոյ վարչապետը Իտալիա կ'երթայ

Պ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, Հռոմ պիտի երթայ օգոստոս 21ին, այսինքն որոշուած ժամանակէն առաջ: Իրմէ առաջ գնաց փոխ – վարչապետը, հարթելով նամբան: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան: Մուսոլի ռազմափորձերով պիտի զբաղի օգոստ. 21ին, ուրեմն հաւանական է որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ զաւառական քաղաքի մը մէջ:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 14ին Տրիպոլսէն Հավր հասաւ ֆրանսական շոգենաւ մը, բերելով 14,586 թոն քարիւղ: Մուսուլի քարիւղին առաջին բեռն է այս, փոխադրուած՝ նորաշէն նաւթագծին միջոցաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԶԻՆԵԱԼ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ» ՎՏԱՆԳԸ

Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ, վերջերս երեք յատկանշական դէպքեր տեղի ունեցան:

Ասոնց առաջինը անգլիական նաւատորմին պատկանող սպայի մը սպանութիւնն էր, երկրորդը՝ Իտալացիի մը սպանութիւնը, իսկ երրորդը՝ Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ օդանաւի մը «անկումը»:

Այս երեք պատահարներէն առաջինը բաւական աղմուկ հանեց: Թերթերը լայն տեղ տուին անոր, ու պահ մը բաւեցաւ, նոյնիսկ, թէ երկու կառավարութիւններու յարաբերութեանց վրայ պիտի ազդէ:

Երկրորդը անցաւ գրեթէ պարզ լուրի մը ձեւով: Եւ արագ:

Իսկ երրորդը ընկլուզեն հերքուեցաւ:

Այս երեք պատահարներն ալ, սակայն, ունին հանգիտութիւն մը՝ իրենց դէպքեր, ու մեկնութեան կարօտ կ'ըլլան՝ իրենց «լուծման» կամ «հերքման» ձեւերուն մէջ:

Ամէնէն ուշագրաւ պարագան այն է, որ Թուրքիա իր ծովային թէ ցամաքային սահմաններուն վրայ այնքան խտացուցած է իր պաշտպանութեան գիծը, որ որ եւ է կէտի վրայ, հեռուէն թէ մօտէն, ամենափոքր մերձեցում մը իսկ կը նկատէ: Այլապէս, տարին հեղ մը այս կամ այն նաւակին շրջագայութիւնը անպայման չէր տեսնուեր:

Եթէ բացէ մը մտաբերենք, սակայն, Տարտանէլէն մինչեւ Միսսինի հարաւը երկարող Թուրքիոյ ծովային երկար ցամաքագիծը, ու անդրադառնանք որ ընկլուզի այդ լայն տարածութիւնը տեւական ու ամբողջական պաշտպանութեան տակ է առած, հասկնալի կը դառնայ թէ Թուրքիա որքան ծանր բեռի մը տակ կը գտնուի: Անշուշտ, այդ պաշտպանութիւնը սովորական պահակախումբերու յանձնուած չէ. ընդհակառակն. դատելով պատահած դէպքերու ձեւէն, որով անվարանօրէն կրակած են Թուրքերը, կը հետեւի որ այդ ուղղութեամբ տեւապէս ի զօրու հրաման մը գոյութիւն ունի, ուրեմն եւ՝ նոյնքան տեւական կասկած մը կայ ընկլուզի մէջ: Այդ կասկածին գոյութիւնն է, ահա, որ կը պարտադրէ ընկլուզին ըլլալ աչալուրջ եւ հսկել գիշեր եւ ցերեկ:

Եթէ մեր ակնարկը պտտցնենք, պահ մը, Թուրքիոյ ուրիշ սահմաններուն վրայ, պիտի տեսնենք որ նոյն կասկածն ու աչալրջութիւնը տարապայմանօրէն գոյութիւն ունի եւ այլ գիծերու վրայ: Իրաքի եւ Պարսկաստանի հետ բարեկամ է քէմալական Թուրքիան, բայց, եթէ ապահով է յիշեալ երկիրներու կառավարութեանց տրամադրութեանը մասին, ապահով չէ, սակայն, նոյն այդ երկիրներու եւ իր սահմաններու միացման կէտին վրայ թափառական կամ կայուն կերպով, բնակող Քիւրտերէն: Թուրքիա ապահով չէ եւ Թրակիոյ ճակատին վրայ: Դեռ վերջերս գրուեցաւ թէ Թուրքերը մեծ թիւով զինուորներ են կեդրոնացուցած այդ կողմ, հակայ պատրաստութիւններ կը տեսնեն ու որոշ վայրեր յայտարարած են զինուորական գօտի:

Խնդիրը այն չէ, անշուշտ, թէ իրապէս Թուրքիա վտանգուա՞ծ է գլխաւորաբար այս երեք ճակատներուն վրայ: Թէ՝ իրապէս հաւանակա՞ն է որ, օրինակ, Իտալիա օր մը յարձակի, կամ Քիւրտերը շարժում մը փորձեն, եւ կամ՝ Պուլկարները կրկին ստիւներ անցնին հրացաններուն, իրենց յատուկ արտակարգ խոյանքով իջնելու համար, դարձեալ, մինչեւ Զաթալճա:

Այս չէ, խնդիրը: Ամենայստակօրէն ճչդուած ծրագիրներու մասին իսկ կարելի չէ վճռական «այս» արտասանել: «Խորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ»ն առաւելապէս այժմու քաղաքական ծրագիրներու մասին է: Հիմա, դէպքերը այնքան անակնկալօրէն իրարու կը յաջորդեն որ, վարիչները օրէ օր ու յաճախ հիմնովին կը փոխեն իրենց որոշումները, տրամադրութիւններն ու կապերը: Հետեւաբար եւ անմիտ բան կ'ըլլար Մուսոլինիի այս կամ այն յայտարարութենէն, եւ կամ պուլկար որ եւ է թերթի այս կամ այն գրութենէն եզրակացնել թէ «բաներ մը կը հոտի»...:

Ինչ որ կասկածէ վեր ու դէպքերէն անկախ է, սա է թէ Թուրքիա ստիպուած է իր պաշտպանողական դիրքը անփոփոխ պահել: Աւելին,— Հետզհետէ աւելի զօրացնել իր այդ դիրքը:

Ու հոս է, իմ կարծիքով, Թուրքիոյ սպառնացող մեծագոյն վտանգը:

Շատեր, որոնք Թուրքիոյ մասին աննպաստ տրամադրութիւններ ունին, կ'ուրախանան, երբ «կարծես թէ բաներ մը պիտի ըլլայ», ու կը տխրին, երբ, տեղ մը վերջ հասնի մէջ կամ ուրիշ տեղ տագնապները յանկարծ կ'իջնեն: Այս ուրախութիւնն ու տխրութիւնը լոկ զգացողական են: Բայց իր, Թուրքիոյ համար անհամեմատօրէն աւելի մեծ վտանգ է յարատեւօրէն զինուելու եւ աչալուրջ հսկելու հարկադրող այսօրուան խաղաղութիւնը, քան որ եւ է ճակատէ գալիք պատերազմներու հարկադրանքը:

Թէ ինչու:

Նախ, այդ պատերազմը, գոնէ այսօր, գալիք չէ այն ճակատէն, ուր մենք կը ցանկանք անլոյծ դատ մը լուծել: Ռուսիան, որ երէկի հրդեհին կանգնած էր... մեր կողքին, այսօր աւելի չէզոքացած կերպով դէմ է հայկական դատին, քան Թուրքիան: Երէկ թշնամաբար կ'ուզէր իր ձեռքին տակ ունենալ Թուրքիան, այսօր նոյն բանը կ'ուզէ բարեկամաբար: Ու պարագան կը նմանի ճիշդ կատուներու «պատրաստ» վիճակին: Կերը մէջտեղն է, երկուքն ալ տրամադիր՝ ուտելու. բայց դէմ առ դէմ կը կենան, որովհետեւ խելքը վտանգուիլ է: Մենք, անզօր ու անճար, մեր պոչին վրայ նստած, հեռուէն մեր երեսը լուալով զբաղած ենք՝ մեր խոր քունէն դեռ նոր արթնցած...

Այս պայմաններուն տակ, ուրեմն, մեր դատը յուշափելի բան չի շահիր, ընդհակառակն, վերի վայրում մը կրնայ այս անգամ վերջնականօրէն հաշուեյարդարի ենթարկել ու թաղել շատ մը ակնկալութիւններ: Ու մեր մէջ կը բաւարարուի, լոկ, հակաթուրք տրամադրութիւնը, բան մը որ բացառապէս ամբոխային տրամադրութիւն է, եւ ոչ թէ քաղաքական առողջ հայեցողութիւն:

Ուրիշ ճակատի վրայ գործողութեան մը պարագային, քաղաքական ներկայ դասաւորումներով, երբ ամէն որ ոչ թէ 1914ի սարքի տեսչը, այլ սեփական գոյութեան մտահոգութիւնը ունի, չէ՞ք կարծեր թէ կրկին «ձեռք բռնող»ներ պիտի գտնուին՝ ալ աւելի զօրացնելով ու ամրացնելով Թուրքիան: Իսկ մենք գիտենք թէ ընկլուզին աւելի վարպետ ու աւելի փորձառու է այդ տեսակէտէն, քան երէկի Պոլիսը:

«Զինեալ խաղաղութեան» մը պարագային, սակայն, երբ Թուրքիա ստիպուած է տեւապէս ոտքի ու պատրաստ մնալու, օր օրի պիտի սպառի տնտեսականօրէն: Երէկուան կռուի օրերուն հարցը դրուած էր սապէս— ո՞վ աւելի կրնայ դիմանալ: Այսօրուան «խաղաղութեան» շրջանին բանաձեւը նոյնն է: Մնաց որ՝ հիմա պատերազմը կը մղուի տնտեսական դաշտի վրայ:

Երբ խօսք կ'ըլլայ Թուրքիոյ մասին, կ'ըսուի «անիկա երէկուանը չէ»: Այսինքն՝ ըսել կ'ուզուի՝ շատ զօրաւոր է այսօր:

Համաձայն եմ: Զօրաւոր է, սակայն, զէնքով, բայց, հիմա կռիւ չկայ: Իսկ իր այդ զէնքի «զօրաւորութիւնը» ի հաշիւ իր տնտեսական տկարացման է,— այսինքն՝ բուն իսկ այսօրուան կռուի ճակատին վրայ:

Ու հոս է որ Թուրքիան օր օրի կը պարտուի: Ապացո՞յց,— իր ոսկեձէն, բնակչութեան աղքատացումը, տուրքերու ճնշիչ հանգամանքը, «փոխառութիւնները»: Դեռ քանի մը օր առաջ թերթերը կը գրէին թէ այս տարուան յունիսի տուրքերէ եկամուտը նախորդ յունիսի եկամուտէն անհամեմատ աւելի եղած է «նոր տուրքերու յաւելման շնորհիւ»...: Իսկ զինուոր. պիւտճէն 40էն 54 միլիոնի բարձրացած է:

Արդ, այս պայմաններուն մէջ, ու այն հարկադրանքին տակ որ կուգայ տեւական կասկածէն որ երեք գլխաւոր ճակատներու ամբողջ երկայնքին բանակներ կը պահէ՝ անմիջապէս կրակելու խիստ հրամանով, Թուրքիա ինքզինքը կամայ ակամայ յանձնած է կործանարար ճամբու մը: Աւելցուցէք, ասոր վրայ, օր օրի աւելցնող ռուսական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ, ու պարզ կ'ըլլայ թէ ինչ աննպաստ ճակատագիր վերապահուած է «Թուրք Հանրապետութեան»:

Ճակատագիր մը որ «խաղաղութեան» մէջ աւելի արագ ու աւելի ապահով կը հասուննայ, քան զինեալ պատերազմի մը պարագային:

Իսկ Անգլիոյ տրուած բաւարարութիւնը — սպանեալ սպային համար — ինչպէս նաեւ իտալական նաւակի դէպքին «մոխր մէջր խեղդուիլը», աւելի կը շեշտեն ընկլուզի մտահոգութիւնը Անգլիայէն եւ Իտալիոյ տրամադրութիւնները Թուրքիոյ մասին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ԻՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ բովանդակ քաղաքականութիւնը, ներքին թէ արտաքին, կեդրոնացած է Ատոլֆ Հիթլէրի ձեռքին մէջ: Այս պարագան առաւել եւս պիտի չեշտուի այսուհետեւ, Հինտէնպուրկի մահուընէ ետք, երբ նախագահական իրաւունքներն ալ փոխանցուած են Հիթլէրի: Ան հրաժարած է պետութեան նախագահ տիտղոսէն եւ կը գոհանայ «առաջնորդ եւ վարչապետ» միացեալ տիտղոսով, զոր արդէն իսկ կը կրէր ցարդ, թէեւ դատ դատ իրարմէ:

Իշխանութեան գլուխ անցնելէ ասդին՝ Հիթլէր մէկէ աւելի անգամներ առիթ ունեցած է հրապարակաւ պարզելու իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Եւ ամէն անգամ ալ արդարացուցած է այն ընդհանուր ճշմարտութիւնը թէ՝ միանգամայն տարբեր բան է սոսկ կուսակցապետ ըլլալը եւ տարբեր բան՝ պետութեան մը ղեկավարի պատասխանատու պաշտօնը իր ձեռքին մէջ ունենալը: Եւ աւելցնել պէտք է՝ միանգամայն զգաստ եւ չրջահայեաց, չափաւոր եւ իրատես ղեկավարի մը: Այս մասին Հիթլէր մէկէ աւելի ապացոյցներ տուած է իր իշխանութեան ընթացքին:

Հետաքրքրական է այժմ ծանօթանալ իր հայեացքներուն արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ չարք մը կարեւոր հարցերու շուրջը, զորս ան այսօր առիթ է ունեցած պարզելու՝ անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթի չրջուն թղթակցին տուած իր տեսակցութեան ընթացքին: Տեսակցութիւնը նախապէս պայմանաւորուած չէ եղեր եւ տեւեր է մէկ ամբողջ ժամ:

Հակառակ անոր որ Հիթլէր վերջին շաբաթներու ընթացքին ցնցումներով լի ապրումներ ունեցած է— կը պատմէ թղթակիցը — ան իր դէմքին վրայ բնաւ չի կրեր այդ ամէնուն հետքերը: Ընդհակառակն, թղթակցի աչքին ան այժմ աւելի առողջ երեւցեր է, քան փետրուարին, իրենց առաջին հանդիպումի օրերուն:

Թղթակցի առաջին հարցումը չօշափած է ընդհանուր զինումի եւ միջազգային յարաբերութեանց խնդիրները: Հիթլէր պատասխանած է.

«Որչափով որ Գերմանիայէն կախում ունի խնդիրը, չի կրնար առ հասարակ որ եւ է նոր պատերազմ ծագիլ: Գերմանիոյ աւելի քան ուրիշ երկրի մը՝ քաջապէս ծանօթ են պատերազմի զարհուրելի հետեւանքները: Մեր ազգային կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամները անձամբ կը ճանչնան անոր սարսափները: Ազգային – ընկերվարական շարժման համոզումն այն է թէ՝ պատերազմը առհասարակ ոչ մէկուն օգուտ կը բերէ, այլ աւեր միայն՝ ամէնուն անխտիր: Պատերազմէն մենք երբեք շահ մը չենք ակնկալեր: 1918 թուականը մեզի համար խրատ մըն էր եւ միեւնոյնատեն՝ ազդարարութիւն: Մենք համոզուած ենք թէ Գերմանիան շահագրգռող խնդիրները պատերազմով չէ, որ պիտի կարգադրուին: Մենք կը պահանջենք միայն, որ մեր այժմեան սահմանները յարգուին: Հաստատապէս կ'ըսեմ որ մենք երբեք չպիտի պատերազմինք, անշուշտ եթէ ինքնապաշտպանութեան հարկին տակ չըլլանք: Ես մէկէ աւելի անգամներ հաւաստիքներ տուած եմ Ֆրանսացիներուն այն մասին թէ՝ Սարի խնդիրը կարգադրուելէ յետոյ հողային որ եւ է դժուարութիւն գոյութիւն պիտի չունենայ մեր մէջ: Միւս կողմէ ալ, մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ Լեհաստանի հետ կնքած համաձայնութեամբ մէկ ուրիշ ապացոյցը տուած ենք մեր խաղաղասիրութեան:

Մենք գիտենք որ՝ Գերմանիոյ ափ-րիկեան երբեմնի գաղթավայրերը այժմ մինչեւ իսկ Անգլիոյ համար չըստայլութեան հաւասար են: Անգլիոյ նաւատորմիղին ուժեղացումը բնաւ յուզումի չի մատներ Գերմանները: Անգլիացիք կրնան կրկնապատկել ու եռապատկել զայն այդ ամենեւին չի վերաբերիր մեզի, քանի որ մենք յարձակումի միտքեր չենք սնուցաներ: Զինումներու քանակը չէ որ պատերազմի վտանգը կը ստեղծէ, այլ՝ անհաւասարութիւնը: Ան կը ստիպէ որ զօրաւոր ազգերը եսասէր նպատակներ հետապնդեն, որոնց համեմատ սակայն տկարները բնականաբար չեն կրնար անտարբեր դառնալ»:

Թղթակիցը ակնարկած է նաեւ այն մեծագոյն պատասխանատուութեան եւ ուժին, որ կեդրոնացած են ներկայիս Հիթլէրի անձին վրայ, որ եւ պատասխանած է.

— Ես ամէն տարի որ եւ է առիթով գերման ժողովուրդի հայեցողութեանը կը ներկայացնեմ իմ իրաւասութիւնները: Ժողովուրդը հնարաւորութիւն ունի՝ ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեան միջոցով հաստատելու իրաւասութիւններս եւ կամ մերժելու զանոնք: Մենք «վայրենի» Գերմաններս աւելի լաւ դեմոկրատներ ենք քան ուրիշ ազգեր»:

Թղթակիցը հարցուցած է՝ մտադիր էք ցկեա՞նս պահելու պետութեան գլուխի եւ վարչապետի ձեր միացեալ պաշտօնը եւ ստացած է այս պատասխանը.

— «Այնչափ ատեն որ համազգային հանրաքուէով մը ներկայ կառավարութեանը անվստահութիւն չի յայտնուիր»: Շարունակութեան ընթացքին՝ կուսակցութեան ներքին անցուդարձերուն անդրադառնալով, Հիթլէր ըսած է,—«մեր կուսակցութիւնը այսօր աւելի զօրաւոր է եւ համերաշխ, քան երբ եւ է անցեալին մէջ»:

Այնուհետեւ խօսակցութիւնը անցած է Գերմանիոյ տնտեսական հեռանկարներուն: Այդ առթիւ Հիթլէր յայտնած է այն միտքը թէ՝ Գերմանիան ինքզինքը անկախ վիճակի մը մէջ պէտք դնէ արտասահմանէն, նախնիւթերու համար, եթէ ան այդ հարկադրանքին մէջ դրուի: Այդ առթիւ ան յիշած է Նափոլէոնեան ժամանակները եւ ընդհանուր պատերազմի օրերը: Համաշխարհային տնտեսական հարցերուն անդրադառնալով՝ երեք պայմաններ պէտք են, ըսած է Հիթլէր, անոնց կարգադրութեան համար, առաջին՝ խաղաղութեան ապահովումը, երկրորդ՝ լաւ կազմակերպուած կառավարութեանց գոյութիւնը բոլոր երկիրներու մէջ, երրորդ՝ համաշխարհային խնդիրները որպէս մէկ ամբողջութիւն ըմբռնելու եւ լուծելու կարողութիւնը:

Թղթակցի այն հարցին թէ Գերմանիա արդեօք մտադի՞ր է Ազգերու Դաշնակցութիւն վերադառնալ, տրուած է այս պատասխանը.— «Որոշ պատճառներ դրդած են մեզ, լքելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Իմ կառավարութեան համար այլեւս բացարձակապէս անկարելի էր մասնակցիլ այնպիսի բանակցութեանց, ուր մեր հաւասարութիւնը չէր յարգուիր: Եթէ յարգուելու ըլլան մեր իրաւունքները հաւասարութեան դետնի վրայ, թերեւս վերադառնանք»:

Հիթլէր ըսած է իր տեսակցութեան վերջին,— «շատ ցաւալի է մահը մեր ծերունի մարաջախտին, Հինտէնպուրկի: Եթէ ան գէթ մէկ երկու տարի ալ ապրէր, հնարաւորութիւն պիտի ունենար՝ աւելի պարզ ձեւով աշխարհի առջեւ համոզիչ դարձնելու Գերմանիոյ խաղաղասիրական նպատակները»:

Վ. Ռ.

Գալով գաղթավայրերու խնդրին, Հիթլէր պատասխանած է բարձր ձայնով.

— Ես մէկ հատիկ Գերմանացիի մը կեանքը չպիտի զոհէի, աշխարհիս այս կամ այն ծայրը որ եւ է գաղթավայր ձեռք բերելու առաջադրութեամբ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Օգոստոս 15ին Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ խորհրդային գրողներու Միութեան առաջին համագումարը, որ այնքան ձգձգուեցաւ:

Այս Միութիւնը, Ստալինի մէկ հրամանագրով, եկաւ փոխարինելու Պրոլեթ Գրողներու Միութիւնը:

Համագումարին հրաւիրուած են նաեւ օտար ազգերու «յառաջամարտիկ գրողները»: Թուրքերէն՝ Եաքուպ Քատրի եւ Ֆալիհ Րըֆքը»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ընդհ. խուզեռ.—Դպրոցասէրի վարժարանի ամավերջի հանդէսը.— Դիտողութիւններ.— Թեմական ժողովի ընտրութեանց առթիւ

Վերջացող քանի մը ամիսները, մեր գաղութին համար եղան առաւելապէս դաշտահանդէսներու ամիս մը:

Կարծես, իրարու հետ մրցումի ելած են բոլոր Միութիւնները, թէ ո՞ր մէկը լաւագոյն կերպով պիտի կազմակերպէ «հայրենի բնապատկեր» յիշեցնող դաշտահանդէսներ: Թոռոցիկ Թռուցիկի վրայ: Մէկը հազիւ վերջացած, ահա միւսը իր հասակը կը ցցէ գունաւոր թուղթերու վրայ եւ բնական է միշտ... «աննախընթաց» ըլլալու պայմանով:

Սակայն, ինչպէս «Յառաջ»ի տոմսակագիրը կը գրէր, նոյն իսկ 40-50 հոգի մէկտեղ հաւաքին ալ «մարիֆէթ» մըն է: Կան ուրիշ վայրեր ուր այդ ալ գոյութիւն չունի:

Մարսէյլը, բառին լայն առումով, հայկական է:

Եղած խուզեռը այդ կ'ապացուցանէ: Եւ երբ ըսեմ թէ, շաբաթներ առաջ, զանազան միութիւններէն, նոյն օրուան, նոյն ժամուան համար հրաւիրագիրներ կը ստանամ «բարի եկէք «Յառաջ»ի կողմէ մեզ քաջալերելու են.»—պատկերը կը դառնայ կատարեալ: Ո՞ր մէկուն երթան: Եթէ մէկը թողուս, միւսին այցելես, պիտի սրտնեղին, եւ պատմութիւններ պիտի լսես...

Այսպէս, Դպրոցասէր Տիկնանց տեղւոյս վարժարանը, հայաշատ արուարձանի մը, Սէնթ Անթուանի փոշոտ անտառին մէջ, մայրիներու շուքին տակ, սարքած էր դաշտահանդէս մը:

Շարժառիթը՝ ամավերջի հանդիսութիւններն էին:

Ո՜հ, շատ գրուիչ բան է մանել մանկաշխարհը, դիտել տղոց աչքերը մայլ ու խորաթափանց, ու լսել բառ մը, հայեցի, թոթովանք մը մըտերիմ ու երգ մը անուշ եւ կախարդական:

Աշակերտներու կողմէ եղան զանազան երգեր, արտասանութիւններ, որոնք ամէն բանէ առաջ, յիշեցնել կուտան մեզ, թէ ուսուցչական կազմը բաւական աշխատանք թափած է այս ուղղութեամբ: Մանաւանդ գնահատելի էր «Ծաղիկներու պարը»:

Քանի մը մասեր յայտագրէն.— Մանկապարտէզի աշակերտներուն կողմէ.— «Հայ եմ ես», «Անուշն է Եղիսաբէթ», «Աքաղաղը», «Պզտիկ սեւ մկնիկ մը», «Նաւաստակը» եւն.:

Արտասանութիւններ ու երգեր ըլլին նաեւ «Կոկոն – ծաղիկ» դասարաններէ: Իսկ նախակրթարանը, «Ծաղիկներու պարը» ինչպէս գրեցի քիչ վերը եւ երգիծախաղ մը «Տոքթէօր»ը... ֆրանսերէն լեզուով:

Դպրոցը չէնքի յարմարութեամբ լաւագոյնն է Մարսէյլի մէջ: Ունի 97 աշակերտ, գիշերային դաստատութեանց հետեւող՝ 115: 75 մանչ եւ 40 աղջիկ մօտաւորապէս:

Նախակրթարանի աշակերտներու թիւն է 50 որոնք կ'ուսանին Հայերէն, Թուաբ. աշխարհագրութիւն, պատմ. գծագր. եւն.: Իսկ մնացեալները բաժնուած են մանկապարտէզի զանազան բաժանումներուն մէջ, կը զբաղին Ֆլէօպէլեան դրութեամբ կողովաշինութեան, գծագրութեան, եւ գոր – ծիքներով կատարուած խաղերով:

Դպրոցին միջինը 3 է:

Ուսուցչական կազմն է, Տիկ. Ուշագեան, Օր. Վարդ Դարբինեան եւ Օր. Թագ. Փափազեան: Իսկ մարզանքի ուսուցիչ, Պ. Նշան, որուն թափած աշխատանքը երեւցաւ այդ օրը, հանդէսին մէջ:

Քանի մը դիտողութիւններ, այս առթիւ եւ ընդհանրապէս:

Առաջին.— Աւելի լաւ չէ՞ր պիտի ըլլար, եթէ ուսուցչական կազմերը, փոխանակ ամիսներով այս տեսակ բաներով զբաղեցնելու աշակերտութիւնը, լծուէին դաստիարակչական գործին եւ բառ մը աւելի Հայերէն սորվեցնէին աշակերտին:

Հաշիւ մը,— Աշակերտները շաբաթական հինգ օր ունին, որով կ'ընէ 260 օր տարեկան: Ասոր 85 օրն ալ կիրակի եւ տօնական օրեր ըլլալով, կը մնայ 175 օր տարեկան, այսինքն՝ հինգ ամիս: Եւ եթէ երկու ամիս ալ «ամավերջի հանդէսներ» կազմակերպելու համար զոհեն, դասերէն խլելով, ահաւասիկ ձեզի արդիւնքը. երեք ամիս դպրոց ամբողջ տարուան մէջ:

Երկրորդ.— Ամբողջ հանդէսի ընթացքին, հայկական երգը կը պակսէր, այսինքն մեր հասկցած երգը, ազգային ու գեղջկական:

Երրորդ.— Բեմին վրայ ոչ մէկ դըրօշ կար, ոչ ֆրանսական եւ ոչ ալ հայկական:

Զերգուեցաւ ոչ ֆրանսական քայլերգը, եւ ոչ ալ հայկականը:

Ուսուցչական կազմը ոչինչ ունի այս բոլորին մէջ: Խնամակալ մարմինն է որ կը հրամայէ ու կը կատարէ:

Մարդիկ մեր քթին կը խնդան, սակայն մավարութիւն կը խաղան: Եթէ ֆրանսական դրօշ պարզուէր, պիտի հարկադրուէին նաեւ պարզել հայկականը: Իսկ երբ ֆրանսական խմբերգ մը երգուէր, պիտի երգուէր նաեւ «Մեր Հայրենիք»ը: Ուրեմն, ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: «Բամ Փորոտան» մըն ալ չէ՞ին կրնար երգել:

Ո՜հ, ազնուական էր շրջանակը: Աղջիկներու եւ էֆէնտիներու ականջին տակ կարելի՞ էր այդպիսի բան նուագել, եւ կամ դրօշ պարզել...

Չորրորդ.— Ֆրանսերէն խօսակցութեան մարմաջը: Տիկիններ, որոնք կարգապահական եւ սպասարկութեան վրայ են, ֆրանսերէն կը ճռուողեն, ի՜նչքան ազճատ...

Պիփէլին առջեւն եմ: Տիկին մը կը հարցնէ ֆրանսերէն՝ «ի՞նչ կ'ուզէք, գարեջո՞ւր թէ ուրիշ բան»: Եւ այսպէս տաքն ու պաղը իրար խառնելով կը սպասարկէ:

Կ'ըսեմ — «Տիկին, դժբախտաբար ֆրանսերէն չգիտնալուս չհասկցայ, խնդրեմ Հայերէն խօսեցէք որ հասկնամ»:

Այս երեւոյթը միակը չէր: Ուր չէինք լսեր ֆրանսերէն խօսակցելու եւ Թուրքերէն «վիլաք»ներ... «Կատիփէտէն փիսթանը»...

Շնորհաւորելի են ուսուցչական կազմը, եւ աշակերտներու ձեռք ձըգած արդիւնքները:

Իսկ այպանելի է խնամակալ մարմնի եւ զայն հովանաւորող ազատէֆէնտիներու դիւանագիտութիւնը:

⁂ Ինչպէս գրած էի ժամանակին «Յառաջ»ի մէջ, Մարսէյլ քաղաքի ընտրութիւններէն վերջ, որ կատարուեցան կատարելապէս համերաշխ եւ խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, այժմ կը կատարուին արուարձաններու ընտրութիւնները, որոնք տակաւին չեն վերջացած: Եւ կը յուսանք թէ մօտերս վերջանալով, Երեսփ. Ժողովը պիտի անցնի իր գործին գլուխը, օժտելով Մարսէյլը ազգ. կեդր. զօրաւոր վարչութեամբ մը, որ տէր ու տիրական կանգնի մեր բազմամարդ գաղութին:

Սակայն, մութին մէջ կը գործեն, կը դաւադրեն յայտնի դիմակաւորներ, ի ծնէ բուրվառ շարժողները եւ ամբակավարները, որոնց քանը փախած է ընտրութիւններէն վերջ: Եւ սարսափած իրենց նամակի հրատարակումէն «Յառաջ»ի մէջ, որ կը մատնէ իրենց հոգեկան չքաւորութիւնը, փողոցները իջած են մարդիկ,— հըրապարակային միթինկներ կազմակերպելու եւ այդ նամակի մասին բացատրութիւններ տալու համար: Թա-կավարի խելք խելապէս...

Մարդիկը բռնուած են իրենց թէ-թէն անողորմաբար, ինչպէս մուկը թակարդի մէջ: Եւ կատղած՝ ճիչ ու ճիչ «ճահիճէն ցեխաթաթախ դուրս եկող»... Խոզի մը պէս աղտ կը ցանեն աջ ու ձախ, զանազան սարքա-գրութիւններով:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս ամբողջ աշխարհի մէջ ծնունդներու թիւը կը նուազի հետզհետէ:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, ծնունդներու թիւը պակսած է (մէկ միլիոն) մահերու թիւէն ամբողջ Եւրոպայի մէջ, բացի Ռուսիայէն:

1933ին եւ 1934ի առաջին եռամսեակին, Եւրոպայի մէջ ծնունդներու թիւը իջած է մինչեւ 7,920,000, մինչ 1932ին 8,235,000 էր:

Նոյն վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, որ մանուկներու մահերու թիւը եւս, բարեբախտաբար, պակսած է, իսկ ամուսնութեանց թիւը աւելցած:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ 41ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՊՈՍԹԸՆ, յուլիս 28, շաբաթ.— Այսօր, երեկոյեան ժամը 8ին, «Հայրենիք» Ակումբի սրահին մէջ բացուեցաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Շրջանի 41րդ Պատգամաւորական ժողովը:

Խռնումի առաջքը առնելու համար նախօրօք չհրատարակուեցաւ որ եւ է լուր կամ ծանուցում մեր թերթի մէջ. սակայն, հակառակ այս հանգամանքին, Դաշնակցութեան ջերմ համակիրներու հոծ զանգուած մը բերնէ բերան լեցուած սրահին մէջ՝ այնպէս որ շատեր ժողովի սկզբնաւորութենէն մինչեւ վերջը մնացին ոտքի վրայ:

Սրահը զարդարուած էր պաստառներով: Բեմի ճակատը մեծատառ գրուած էր՝ «Բարի գալուստ Հ. Յ. Դ. պատգամաւորներուն». պատերուն վրայ նկարներ՝ Դաշնակցութեան հիմնադիրներու եւ հերոսներու, շրջանակուած հայկական գոյներով, իսկ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն երիզներ ամբողջ սրահին մէջ:

«Մեր Հայրենիք» երգէն յետոյ, զոր ներկաները յոտնկայս երգեցին, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի, ընկ. Տոքթ. Լեւոն Տաղլեան բացաւ Պատգ. ժողովը եւ մաղթեց բարի գալուստ պատգամաւոր ընկերներուն: Ընկերը ակնարկ մը նետեց անցնող տարուան վրայ, որ եղաւ մեր կուսակցական կեանքին մէջ անօրինակ պայքարի տարի մը եւ զոր մեր հակառակորդներ ամէն ճիգ ի գործ դնելով պարտադրեցին մեզի՝ խորտակելու համար Դաշնակցութիւնը: Բայց հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն, գիտել տուաւ ընկեր ատենապետը, Դաշնակցութիւնը աննախընթացօրէն զօրացաւ եւ ուռճացաւ մանաւանդ սա անցնող տարուան ընթացքին:

Այնուհետեւ հետզհետէ խօսեցան ընկ. Մանուկեան՝ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն խումբերու Կ. Վարչութեան, Տիկ. Սիր. Տէտէկիւլ՝ Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, ընկ. Ռ. Դարբինեան՝ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան կողմէ եւ գործիչ ընկերներ կոպ. Թանդրճեան եւ Գ. Նժդեհ, որոնք մեր կացութեան վերլուծումը ըրին եւ ըսին թէ ինչպէս ընթանալու է այսուհետեւ մեր յետագայ գործունէութիւնը:

— Ցեղակրօն խումբերը, — ըսաւ ընկ. Մանուկեան, — կը քալեն այն ճամբով, ուրկէ կ'ընթանայ Դաշնակցութիւնը: Այսօր կը թրծուի, կը մարզուի այս նորահաս սերունդը՝ վաղուան պայքարներու ամբողջ ծանրութիւնը իր ուսին վրայ վերցնելու համար: Իսկ Տիկ. Տէտէկիւլ յայտնեց որ՝ ինչպէս երէկ, այսօր ալ Հայ Կ. Խաչը կանգնած է Հայոց ամէնէն հզօր կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին եւ պատրաստ է իր բաժին պարտականութիւնը կատարելու անոր ազգաշէն նպատակներու իրագործման համար:

— Ոչ մէկ ատեն այնպէս պառակտուած էր մեր կեանքը, ըսաւ ընկ. Ռ. Դարբինեան, ինչպէս պառակտուած է այսօր: Անցեալին անհատներ կային որոնք դէմ կ'երթային մեր ազատագրական պայքարին, իսկ այսօր կազմակերպուած խումբեր ու խմբակներ, որոնք օտարներու հետ ձեռք ձեռքի կ'ուզեն ամէն գնով խորտակել Դաշնակցութիւնը՝ իսկ ամէնէն առաջ անոր ղեկավարութիւնը: Այս նպատակին հասնելու համար անոնք երէկ դուրսէն սկսան հարուածել Դաշնակցութիւնը, իսկ այսօր կ'ուզեն զայն պայթեցնել ներսէն: Հակառակորդներու այս նոր ելոյթին մենք պիտի պատասխանենք մեր կարգապահ, լուրջ ու զգաստ գործունէութեամբ:

— Պայքարի ձեռնոց մը նետեցին մեզի մեր հակառակորդները, — ըսաւ ընկ. Թանդրճեան, — եւ մենք վերցուցինք այդ ձեռնոցը: Ոչ պարտութիւնները պիտի կրնան մեզ թուլցնել եւ ոչ ալ յաղթանակները պիտի մղեն մեզ խանդավառ ինքնամոռացութեան: Մեր հակառակորդները պայքարել կ'ուզեն մեզի հետ եւ մենք չէ որ պիտի նահանջենք անոնց առջեւ: Որքան կը ցաւի մեր հոգին, որ այսօր բանտն են մեր 9 անմեղ ընկերները, զորս ազատելու համար մեր ամէն կարելին պիտի ընենք: Բանտին մէջ եւ մահուան սեան առաջ իսկ՝ անոնք չեն կորսնցուցած իրենց հոգեկան կորովը: Եթէ հազարաւոր անմեղ ընկերներ, կ'ըսեն անոնք, Հիւս. Ռուսաստանի սառնամանիքներուն մէջ զոհը դարձած են ահաւոր անարդարութիւններու, յօժարակամ մենք ալ կը հետեւինք անոնց:

Երգէ մը յետոյ, զոր երգեց Օր. Ա. Տէր Մանուկեան, խօսեցաւ ընկ. Նժդեհ:

— Արտաքին ճակատի կռիւները, ըսաւ մեր վերջին բանախօսը՝ ընկ. Նժդեհ, այսօր հայ կեանքի ներսն են փոխադրուած: Թուրքն ու բոլշեւիկը կ'ուզեն ներքնապէս ուժասպառ ընել մեզ, խորտակել հայ ժողովուրդի մարտական բռունցքը՝ գործի մղելով հայութեան բոլոր յետադէմ ուժերը. այն կռիւը ուրեմն որ դուրսը պիտի մղուէր, կը մղուի ներսը: Մեզ կը մնայ մէկ բան — զարգացնել պայքարի ոգին եւ մեր այսօրուան ցաւերուն մէջ իսկ ժպտիլ գիտնալ: Մենք կը ձգտինք խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, բայց այդ խաղաղութիւնը պիտի գայ ոչ թէ խնդրանքով ու անուշ խօսքերով, զորս կը ծաղրեն ներքին Թուրքերը, այլ պիտի գայ պայքարի ճամբով: Դրօշակը մեր ձեռքն է, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, եւ մենք պիտի չպարտուինք երբեք: Գիտակցինք մեր նպատակին, որուն կը դիմենք անյողդողդ, ունենանք արիութիւն պայքարը ընդունելու եւ ըլլանք պատրաստակամ զոհաբերութեան:

Ուղերձներէ յետոյ, որոնք խորունկ տպաւորութիւն թողուցին ներկաներուն վրայ, երգուեցաւ յոտնկայս «Կռուեցէք տղերք» երգը, որմէ յետոյ ատենապետի խնդրանքով ներկաները թողուցին սրահը եւ մնացին միայն պատգամաւոր ընկերները, որոնք իսկոյն անցան իրենց աշխատանքներուն:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Մունիր փաշա այսպէս կը վերջացնէ Խրիմեանի կաթողիկոսութեան առթիւ ռուսական դեսպանին հետ կատարուած բանակցութիւնները.—

Նելիտով այս զեկոյցը մտիկ ընելով գրի առաւ եւ նոյնութեամբ հաղորդեց Ցարին: Ամիս մը վերջ ալ, ինծի հետ հանդիպում մը ունենալով ըսաւ.

«Ցարը իր եւ իր պետութեան մասին ձեր Թագաւորին բաները շնորհակալութեամբ ընդունեց: Ինծի կը հրամայէ որ հաղորդեմ թէ կրնաք վստահ ըլլալ որ ինք ալ միշտ եւ չպիտի մնայ լուրջ բարեացակամութիւն եւ հաւատարիմ բարեկամութիւն տածելէ: Ձեզի կը կրկնեմ. թող ձեր Թագաւորը բնաւ կարեւորութիւն չտայ Խրիմեանի ընտրութեան: Այս անձին երբեք միջոց չպիտի տրուի որ խռովութիւն յարուցանէ: Անկէ զատ, լուրջ քննութեամբ հաստատած ենք որ Խրիմեանի կողմէ Անգլիոյ եւ մեր կայսեր նամակներ գրած ըլլալու զրոյցը բնաւ հիմ չունի: Ըսաւ որ թող այս անձին համար ուզուած արտօնութիւնը չգլանան եւ մեզ ճնշումէ ազատեն»:

Այս ապահովութեան, եւ քանի մը օր վերջ Էրզրումէն ստացուած այն լուրին վրայ թէ սահմանը անցնիլ եւ յարձակում գործել ուզող Հայերը ռուս զինուորներուն կողմէ արգիլուած են, Ապտիւլ Համիտ դեսպանին ուզած արտօնութիւնը տուաւ:

×

Անատոլուի մէջ վերջին ատենները առաջ եկած հանդարտութիւնը շատ չտեւեց: Թիֆլիզի Հնչակ կոմիտէն, Մուրատ անունին տակ Մուշ ղրկած էր Համբարձում Պօյաճեանը որ Պոլսոյ բժշկականէն ելած էր եւ Ժընեւի մէջ սրած կ'ընէր այդ միջոցին: Այս անձին պաշտօն տրուած էր Սասունի գաւառակին մէջ զէնքի գործածութեան եւ քաջութեան անունով շահած հայ գիւղացիներէ զօրաւոր հրոսախումբեր կազմել եւ այդ կողմերու անանիկ մասերուն մէջ մեծ ապստամբութիւն մը հանել: Մուրատ խորամանկ մարդ մըն էր ու գիտէր թէ ինչպէս պէտք է խօսիլ ռամիկ գաւին ու Սասունցիներու նման միամիտ ու Քիւրտերուն գերի եւ մեր կարգ մը պաշտօնեաներուն զոհը եղած մարդոց հետ: Այս խեղճերէն երեք հազարի չափ մարդիկ ոտքի հանեց մեծ յոյսերով եւ ըսելով թէ Պարսկաստանի եւ Կովկասի Հայերն ու մոսկով զինուորները օգնութեան պիտի գան:

Սասունցիները, ահա այսպէս խաբուելով ծուղակը ինկան եւ յայտարարեցին թէ կառավարութիւնը չեն ճանչնար եւ այլ եւս տուրք չպիտի տան: Ոստիկան զինուորները սպաննեցին եւ սկսան Քիւրտ գիւղերուն վրայ յարձակիլ: Ապստամբութիւնը զսպելու համար ղրկուած զինուորները գնդակներով դիմաւորեցին: Բայց անկէ վերջ տեղի ունեցած ընդհարումներուն մէջ, թէ զինուորները եւ թէ Քիւրտերը օրինաւոր ինքնապաշտպանութենէ դուրս ելան եւ յանցաւոր թէ անմեղ Սասունցիները կոտորուեցան: Ինը հարիւր հոգի մեռան, երեսունի չափ ալ գիւղ այրեցաւ (1 օգոստ. 1894):

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (28 յուլիս).

— «Սոֆիայի Թաղ. խորհուրդի 20 յուլիս թուակիր տպագրեալ մէկ ազդը կրկին կը խօսի պուլկարահպատակութեան ծանօթ հարցի մասին եւ կրկին լեցուն է խոստումներով, որոնք ցարդ բնաւ չիրականացան, ընդհանուր հիասթափութիւն առաջ բերելով մեր գաղթական հայրենակիցներուն մէջ եւ կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտ ստեղծելով ազգ. մարմիններու շուրջ:

Այս անգամ, Սոֆիայի Թաղ. խորհուրդը նորէն լաւատես կը թուի եւ իր հրապարակային ծանուցումը կը հիմնաւորէ Թեմական խորհուրդի 17 յուլիս 873 թիւ շրջաբերականին վրայ, որու համաձայն՝ «պուլկարահպատակութեան հարցը վերջնականապէս կարգադրուելու փուլին մէջ մտած է», ուստի հրաւէր կ'ուղղուի, պուլկարահպատակ դառնալ փափաքողներուն՝ դիմել Թեմական խորհուրդի գրասենեակը:

Սկիզբէն ի վեր այս թերթը խիստ կենսական համարած է պուլկարահպատակութեան հարցի նպաստաւոր կարգաւորումը: Ներգաղթի մասին ոչ մէկ յոյս ու դրական կարգադրութիւն կայ առայժմ: Հպատակ չըլլալուն պատճառով, բազմաթիւ հայ գաղթականներ գործազուրկ կը մնան, շատերն ալ, մասնաւորաբար վերջերս, նոյն պատճառով իրենց գործէն կը հանուին: Ու այսպիսով ստեղծուած է շատ լուրջ տագնապ մը, որ երթալով աւելի պիտի սաստկանայ, եթէ հպատակութեան հարցը դրական իմաստով չլուծուի:

Կատարեալ ողբերգութիւն է, որ պուլկարահպատակութեան հարցը այսքան երկար տարիներու ընթացքին չկարգադրուեցաւ: Ողբերգութիւն է, մանաւանդ, որ եկող ու գացող ազգ. իշխանութիւնները միշտ գործի վրայ ցոյց տուին իրենք զիրենք, շարունակ շռայլ խոստումներ ըրին, նոյնիսկ խոշոր գումարներ հաւաքեցին այդ նպատակով, բայց միշտ ալ կոտրած տաշտակի առջեւ դրին գաղթական բազմութիւնները: Ազգ. մարմիններու այս ապիկարութիւնը եւ խոստմնադրժութիւնն է որ հպատակութեան հարցին շուրջ ստեղծած է հիասթափութեան, կասկածի եւ անվստահութեան ծանր մթնոլորտ մը, զոր դժուար է մէկ անգամէն փարատել, եթէ յստակ, դրական ու անմիջական կարգադրութիւններ չըլլան:

Թեմական խորհուրդի վերջին կարգադրութիւնն ու խոստումները դժբախտաբար կրկին յստակ չեն ու, ինչպէս միշտ, անտեղի խորհրդաւորութեան քօղով ծածկուած: Եւ ասիկա ինքնին պատճառ կ'ըլլայ, որ նախկին անվստահութիւնը եւ կասկածները շարունակուին, արձանագրուողներու թիւը ըլլայ խիստ սահմանափակ եւ ընդհանրապէս տուժէ հպատակութեան գործը:

Այս կասկածներուն հիմ ու առիթ կուտան հետեւեալ պարագաները, զորս անհրաժեշտաբար եւ յստակօրէն պէտք է լուսաբանուին Թեմական խորհուրդին կողմէ, գործի յաջողութեան համար:

ա) Ի՞նչ է իրօք էութիւնը եւ բովանդակութիւնը այն «դրական պատասխան»ին, զոր ստացած է Թեմական խորհուրդը կամ անոր ներկայացուցիչը, ի պատասխան իր դիմումին:

բ) Դիմումը ե՞րբ, ո՞ր նախարարութեան կատարուած է եւ ո՞ր պաշտօնատարը ի՞նչ *իրական հաւաստիքներ* տուած է:

գ) Ի՞նչ հիմնաւորումով միա՛յն Նանսէնեան անցագիր ունեցողները կրնան օգտուիլ այդ կարգադրութենէն: Խնդրի նպաստաւոր լուծմանպարագային, պիտի չկրնա՞ն օգտուիլ նաեւ միւս ոչ հպատակ հայ գաղթականները, որոնք կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն եւ բախտակից են Նանսէնեան հպատակութիւն ունեցողներուն:

դ) Արձանագրութեան համար պայմանաժամ տրուած է մինչեւ օգոստ. 11ը, որ բնականաբար շատ կարճ ժամանակամիջոց մըն է, տրուած ըլլալով որ 1200 լէվ քով քովի բերելը այնքան ալ դիւրին գործ չէ մեր գաղթական հայրենակիցներուն համար: Արդ, ո՞վ եւ ի՞նչ նպատակով նշանակած է այդ պայմանաժամը: Կարելի չէ՞, գործի յաջողութեան համար, գէթ քանի մը շաբաթով յետաձգել այդ պայմանաժամը»:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք»ի թղթակիցը հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է փաստաբան Արմէն Մեղրունիի հետ, Նիւ Եորքի դատին վերաքննութեան առթիւ.—

Իմ առաջին հարցումս բացատրական պարբերութեան մը մէջ խտացնելով, կ'ըսեմ.

— Գիտեմ որ հանրութիւնը շատ կը զբաղի Նիւ Եորքի դատավարութենէն ետք առնուելիք վերաքննական քայլերով, «Հայրենիք»ի ընթերցողները մանաւանդ կը հետաքրքրուին այնպիսի մանրամասնութիւններով, զորս դուք, փաստաբաններդ կրնաք անկարեւոր, եւ գուցէ անիմաստ նկատել: Ներկայիս անհրաժեշտ են բացատրութիւններ որոնք փարատեն շփոթը՝ առնուելիք քայլերու կարգին, տեղի, ընթացքի եւ կարելի արդիւնքներու մասին: Ուստի, նախ ըսէք ինծի թէ ի՞նչ է առաջին կարգի սպանութիւնը, որով դատապարտուեցան ընկերներ Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան:

= Առաջին կարգի սպանութիւնն է (Ֆըրսթ տիկրի մըրտըր) վտանգաւոր զէնքով մը մարդ մը մեռցնել կանխամտածումով, կշռադատումով (տէլիպըրէյշըն) եւ սպաննելու դիտաւորութեամբ, կ'ըսէ ընկեր Մեղրունի:

— Ի՞նչ է առաջին կարգի մարդասպանութիւնը (Ֆըրսթ տիկրի մէնսլօթըր), որով դատապարտուեցան մեր միւս 7 ընկերները:

= Մարդ մը մեռցնել վտանգաւոր զէնքով մը բարկութեան նոպայի մը մէջ՝ առանց կանխամտածումի, կշռադատումի եւ առանց սպաննելու դիտումի:

— Լաւ, Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին ոեւէ փաստ երեւան եկա՞ւ որ մեր եօթը ընկերները վտանգաւոր զէնք ունեցած ըլլային:

= Ոչ:

— Ուրեմն, ինչպէ՞ս կը բացատրէք այս հակասութիւնը օրէնքի տրամադրութեան եւ տրուած վճիռին միջեւ:

= Ճիւրիի անհասկացողութիւնը առաջ բերաւ դատավճիռի հակասութիւնը:

— Այս կէտը նկատի պիտի առնուի՞ վերաքննիչ ատեանի կողմէ:

= Անշո՛ւշտ, ինչպէս կը հաւատամ:

— Ի՞նչ է վերաքննութիւնը:

= Վերաքննութիւնը դիմում մըն է բարձրագոյն դատարանին, որ նկատի կ'առնէ ստորին դատարանին մէջ տեսնուած դատի մը փաստերուն օրինական կէտը եւ այդ փաստերու վերաբերեալ օրէնքներուն ուղիղ գործադրութիւնը: Այսինքն դատի մը մէջ բերուած փաստերը ընդունելի՞ են թէ ոչ. եւ եթէ ընդունելի են, տրամաբանօրէն կուտա՞ն այն եզրակացութիւնը, որուն հասած են երդուեալները ու դատաւորը:

— Ի՞նչ է վերաքննութեան առաջին քայլը:

= Երբ դատաւորը կը սահմանէ պատիժները հիմնուած երդուեալներու դատավճիռին վրայ, պաշտպան կողմը վերաքննութեան գրաւոր ազդարարութիւն կ'ընէ, որուն արդիւնքն ինքնաբերաբար կ'ըլլայ դատավճիռին կախակայումը, մինչեւ վերաքննիչ ատեանին վերջին որոշումը:

— Ուրեմն, Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան սեպտ. 3ին պիտի չնստի՞ն ելեկտրական աթոռին վրայ:

= Ոչ երբեք: Անոնց մահապատիժին գործադրութիւնը կրնայ տեւել տարիներ, եւ այս՝ կախում ունի պաշտպան կողմի առած եւ առնելիք քայլերէն: Այս դատը կրնայ երթալ մինչեւ Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը:

— Որ եւ է դատարանի դատաւորին, որ տուած է պատիժները, հաւանութիւնը անհրաժե՞շտ է վերաքննութեան համար:

= Ո՛չ, վերաքննութիւնը իրաւունք մըն է ամէն անհատի, որ ինքզինքը անիրաւուած կը համարի դատի մը մէջ: Այս իրաւունքին մէջ բացառութիւն չկայ:

— Ներկայ վերաքննութեան մէջ գետին կա՞յ նոր դատավարութեան կամ ազատ արձակումի:

= Այս տեսակ դատերու մէջ բարձրագոյն դատարանը ընդհ. իրաւասութիւն ունի տալու որ եւ է որոշում, ինչպէս՝ հաստատել ստորին դատարանի վճիռը, հրահանգել նոր դատավարութիւն եւ կամ ազատ արձակել բոլորովին:

— Ի՞նչ է տարբերութիւնը եօթը դատապարտեալներուն եւ երկու մահապարտներուն վերաքննութեան:

= Եօթը դատապարտեալներու վերաքննութիւնը կ'ենթարկուի Վերաքննիչ Բաժանմունքին, (Ափըլէյթ Տիվիժըն) որ կը գտնուի Նիւ Եորք քաղաքը: Այս բաժանմունքը նկատի կ'առնէ դատին թէ փաստերը եւ թէ օրինական կէտերը: Եթէ պատահի որ փաստերը ճիշդ գտնուին, պաշտպան կողմը դժգոհ լինելու պարագային՝ իրաւունքն ունի օրինական կէտերու ճիշդ կամ սխալ գործադրութեան տեսակէտէն դիմելու աւելի բարձր ատեանի մը, Վերաքննիչ Ատեանի (Քորթ աֆ Էփիլզ), որ կը նստի Նիւ Եորք նահանգի Ալպընի մայրաքաղաքը: Եւ, ինչպէս ըսի, այս նոյն ատեանը իրաւասութիւն ունի ազատ ձգելու, նոր դատավարութիւն հրահանգելու եւ կամ հաստատելու ստորին դատարանի որոշումը:

— Երկու ընկեր մահապարտներու նկատմամբ ի՞նչ է ձեր տեսութիւնը:

= Անոնց դէմ տրուած որոշումը կը տարուի ուղղակի նահանգային բարձրագոյն Վերաքննիչ Ատեանը (Քորթ աֆ Էփիլս), Ալպընի, որ նկատի կ'առնէ թէ դատին փաստերը, թէ օրէնքները եւ թէ այն բոլոր մանրամասնութիւնները որ տեղի ունեցած են ստորին ատեանին մէջ: Բարձ. Վերաքն. Ատեանը իրաւասութիւն ունի ազատ արձակելու, նոր դատավարութիւն տալու եւ կամ հաստատելու ստորադաս Ատեանի վճիռը:

— Եթէ պատահի որ եօթնին կամ երկուքին վերաքննութիւնը առաջ կամ վերջը տեղի ունենայ, օրինական ազդեցութիւն մը ունի՞ միւս դատարանի որոշումին վրայ:

= Ոչ երբեք: Երկու դատարանները կրնան տարբեր եզրակացութեան յանգիլ, որովհետեւ 7ի դատավարութիւնը թէքնիքըլ կերպով կապակցութիւն չունի 2ին հետ:

— Վերաքննութեան նախնական քայլերն առնուա՞ծ են: = Այո:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի խնճոյքը

ՎԻԷՆ, 13 օգոստոս (Յառաջ).— Ինչպէս ուրիշ անգամ ալ գրած եմ, մեր գաղութին մէջ ամէնէն ժողովրդականացած կազմակերպութիւնն է Յր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Ան եթէ նոյնացած է մեր տարագիր ժողովուրդի բազմաթիւ ցաւերուն հետ, իր վերակազմութենէն ի վեր առաջին գործը եղաւ մեր մատաղ սերունդը փրկել սպիտակ ջարդի վտանգէն: Երեք տարիէ ի վեր կը պահէ առանձին ծաղկոց մը, օժանդակութեամբ կեդր. վարչութեան: Երեք չորս տարի առաջ մեր փոքրիկները մէկ բառ հայերէն չէին գիտեր, բայց այսօր անոնք զարդն են մեր հանդէսներուն, Մեսրոպեան ոսկեջուր տառերով:

Կ. Խաչի անդամուհիները յաճախ կ'այցելեն հիւանդանոցները, չքաւոր ընտանիքներուն ու կ'օգնեն իրենց համեստ միջոցներով: Ճիշդ այս նպատակին համար էր որ անցած շաբաթ երեկոյեան օգոստոս 11ին կազմակերպած էին ընտանեկան խնճոյք մը, «Խաժակ» ակումբին մէջ: Հարիւրակ մը տիկիններ եւ երիտասարդներ բոլորուած էին սեղաններուն շուրջ: Սրահը կը թնդար ազգային երգերով, որոնց կ'ընկերակցէր ընկ. Ե. Քրքճեան իր ճազով: Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց հիւրերը կը պատուասիրէին զանազան ըմպելիներով: Սեղանապետ Պ. Յ. Միքեան քանի մը գեղեցիկ խօսքերով բացատրեց խնճոյքին նպատակը: Ձմերուկ մը աճուրդի դրուեցաւ որուն կնքահայր եղաւ Կ. Խաչի անդամուհի տիկին Ա. Նաճարեանը 15 ֆր.ով: Աճուրդը բարձրացաւ 300 ֆրանքի եւ շահեցան խումբ մը Տիգրանակերտցի երիտասարդներ, Տիգրիսի անունով, 10 ֆր. ալ նուիրելով: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Խ. Բալոյեան «Հայ լեզուն», տիկին Արշալոյս Մաղաքեան, Տիկ. Նարկիզ Քիպրիթճեանի Կ. Խաչի օրուան նուիրուած գրութիւնը՝ «Ցաւոց»էն: Փոքրիկ ոտանաւորներ ըրին Մկրտիչ եւ Գրիգոր Քէշիշեան եղբայրները, որմէ յետոյ ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր: Թէեւ ներկաներս չէինք ուզեր բաժնուիլ, բայց ժամանակը ուշ էր: Խնճոյքէն գոյացաւ մեր քոյրերուն կոկիկ գումար մը: Դպրոցը այս տարի ալ պիտի բացուի:

Կ. Մանուկեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Եօզկատցիներու Դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եօզկատի Շրջ. Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր ընտանեկան դաշտապարահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի 5 օգոստոս Պար Պէլֆէտէրի մէջ: Ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը լեցուած էր դաշտը: Բոլոր հայրենակիցները եկած էին Միութեան ձեռնարկը քաջալերելու համար: Ճիշդ ժամանակին հանդէսը սկսաւ նախագահութեամբ Պ. Կ. Գայաեանի, որ կոչ ըրաւ բոլորուիլ Միութեանս շուրջ եւ զարկ տալ անոր գործունէութեան: Յետոյ յաջորդաբար արտասանեցին Պ. Ալիքսան Գարիպեան «Մօր մը երազը», Պ. Աճէմեան «Բանուորը», Օր. Գարիպեան «Հողիկ Հայրենի»: Ամէնէն վերջը բեմադրուեցաւ յայտնի դերասան Թրպոզի կողմէ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը: Ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ Սամուէլ Զաւուշի լուսանկարը զոր շահեցաւ Պ. Գրիգոր Ավանդեան եւ ազնուաբար նուիրեց Միութեանս: Նկար մը եւս աճուրդի դրուելով շահեցաւ Պ. Ինկեան Միութեանս նուիրելով յիսուն ֆր.: Օրուան բանախօսն էր Պ. Արապեան որ Եօզկատի շրջանի քաջորդիներու մեծ գործերը պատմելով, ծանրացաւ մանաւանդ հայ պզտիկները Հայ պահելու պահանջին վրայ: Ժամանակը շատ ուշ ըլլալով նախագահը հանդէսը վերջացած յայտարարեց եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ:

Կ. Գ.

ՅՈՅՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՆ «ՋԻՆԱԿԻՑ» ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ

Աթէնքի «Քաթիմէրինի» թերթը, (կառավարական) կը գրէ.—

«Փոքր ամպ մը» չի կազմեր, ինչպէս կը գրէ մեր պաշտօնակիցներէն մին, հելլէն արհեստաւորներու վտարումը Պոլսէն: Փոքր ամպ մը պիտի կազմէր, եթէ Թուրքիոյ հետ պարզ բարեկամներ եւ դրացիներ ըլլայինք, երբ Թուրքիա հող տանելով իր շահերուն պիտի անտեսէր մեր շահերը: Բայց Թուրքիոյ հետ հիմա զինակից ենք: Եւ երբ զինակից կ'ըլլանք, Եւրոպայի մէջ տիրող այսօրուան մութ կացութեան միջոցին, ասիկա կը նշանակէ թէ՝ որոշած ենք, քանի որ այսքան դարերէ ի վեր զիրար կը սպաննէինք, հիմա սպաննուիլ մէկս միւսին համար: Բայց որպէսզի ասիկա ըլլայ, եւ որպէսզի գայ այն վայրկեանը ուր հելլէն եւ թուրք զինուորները թափեն իրենց արիւնը մէկը միւսին համար, չեն բաւեր Աթէնքի ընդունելութիւնները, Էնկիւրիի ճաշասեղանները եւ համաձայնագիրներուն ու փրօթօքոլներուն տակ դրուած ստորագրութիւնները:

Որպէսզի այս վայրկեանը գայ, համաձայնութիւնը պէտք է ստորագրեն երկու ժողովուրդները, առաջնորդուելով այս մասին իրենց կառավարութեանց բարեկամական փոխադարձ արտայայտութիւններէն:

Ուրեմն հելլէն արհեստաւորներուն վտարումը կարելի է դրացիի մը իրաւունքը ըլլայ, բայց բնաւ զինակիցի մը բարեկամական արարքը, եւ չօգներ մեր բարեկամութեան համար պէտք եղած մթնոլորտին ստեղծման: Եւ մեղք է: Որովհետեւ այս բարեկամութիւնը վախ կայ որ Ափրիկեան անտառներու բախտախնդրութիւն ըլլալով մը եղեռնական բախտին ենթարկուի, զոր կերան ճանճերը, քանի որ պատուած էր առիւծներէն եւ վագրերէն: Ազատելով ուրեմն առիւծներէն եւ վագրերէն — սարկութեան հինգ դարեր, եղեռնական յիշատակներ — անիրաւ չէ՞ եթէ մեր բարեկամութիւնը խորտակուի եօթը հազար արհեստաւորներու երեսէն:

Հետաձգուած պետական ուսուցիչներու դէմ

Ֆրանսայի ուսուցիչներու վերջին համագումարը քաղաքական հարցեր յուզած եւ հակապատերազմական դիրք բռնած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը որոշեց հետապնդումներ կատարել: Կրթական նախարարը քննիչներ նշանակած է, որպէսզի զատ զատ հարցաքննեն համագումարին մասնակցող ուսուցիչները, հաստատելու համար թէ խիստ պատասխանատու են իրենց վերագրուած խօսքերը: Այս քննութենէն յետոյ, պատժական անօրինութիւններ պիտի ըլլան յանցաւորներու հանդէպ:

ՄԵԹՐՈՅԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻՆ

Աշխատանքի նախարար Պ. Մառէի ծրագրին համաձայն, 1200 միլիոն փրանք պիտի տրամադրուի, նոր փապուղիներ շինելու եւ Մեթրոյի գիծերը ուրիշ արուարձաններու մէջ ալ տարածելու համար: Երբ դրամը պատրաստ ըլլայ, աշխատանքները անմիջապէս պիտի սկսին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ նոր խնդրագիր մը ուղղելով քննիչ յանձնաժողովին, խնդրեց ունկնդրութեան ընդունիլ:

ԵՐԵՔ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ իրենց խումբէն բաժնուելով, պտոյտի գացեր էին Փոյի շրջանին մէկ անտառը: Մէկը նամբան սահելով ինկաւ անդունդի մը մէջ: Միւս երկուքը փորձեցին ազատել իրենց ընկերը, բայց իրենք ալ ինկան: Մէկը, 13 տարեկան, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ: Միւս երկուքին վիճակն ալ շատ ծանր է:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ սկսան ոսկի ղրկել Ֆրանսա, պահելու համար տոլարին գինը որ իյնալու հակամէտ է: Նախագահ Րուզվէլթ ծրագիր մը կ'որոնայ, արծաթն ալ դրամական հիմք ընդունիլ տալու համար:

ԶՈՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ, Փրուսիոյ վարչապետը, ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպեցաւ առջի օր: Վէրքերը թեթեւ են:

1534 *ՏԱՐՈՒԱՆ ԼՐԱԳԻՐ ՄԸ*, «Փէքինկ Փաօ», որ աշխարհի ամէնէն հին թերթն էր, դադրեցուց իր հրատարակութիւնը: Լրագիրը նախ կը տպուէր դեղին մետաքսի վրայ որոնց կտորները ի-բարու կը կարուէին թելով մը: 1800էն ի վեր օրաթերթ էր:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ մը հաստատուեցաւ Պիրոպիժանի մէջ (Սիպերիա), Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին հրամանագրով:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Աշխատաւորական մարզահանդէսի *ֆինալ* մրցումները տեղի ունեցան երեքշաբթի իրիկուան ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր Սթատ Պիւֆալոյի մէջ, 20,000 հոգիի ներկայութեան: Կատարուեցան վազքեր եւ դրօշարշաւ՝ որոնց առաջնութիւնը շահեցան Ռուսերը, զգալի տարբերութեամբ:

Գալով փութպոլի մրցումին, Ռուսերը որ դիւրութեամբ յաղթած էին Զուիցերիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն, մրցեցան Նորվեկիացիներուն հետ, որոնք *ֆինալ*ի մնացած էին: Այս վերջին խաղին մէջ ալ Ռուսերը յաղթեցին 3 – 0ով եւ տիրացան աշխարհի ախոյեանութեան բաժակին, զոր Բանուորական Դաշնակցութիւնը տրամադրած էր խանդավառ ցոյցերու մէջ:

Ռուսական խումբը ֆրանսական զօրաւոր խումբերուն հաւասար խումբ է: Անոր անդամները, գնդակը իրենց ուզածին պէս կը չափեն, իրենց փոքրիկ «փաս»երը եւ զօրաւոր «շիւթ»երը եւ գնդակը օդէն կեցնելը ապշութեան մատնեցին հանդիսատեսները:

Հ. Ա.

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Վարուժան եւ Առիւծ Աւագ նորակազմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Սարգիս Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՄԱԼԽԱՍԻ ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ — *ԶԱՐԹՕՆՔ*, Գ. հատոր 263 էջ

» Բ. » 317 » — » Դ. » 250 »

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր — *ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ*, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են հեղինակին *ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ* (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս *ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ*:

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.

Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ - Սամուէլ գրատունը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

= o =

Անուշավաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47 :

Maison ATDJIAN

ՍԱՓՐԻՉԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՄՐԱՀ

"FIGARO" MODERNE

Tél. Turbigo: 90-11 **18, Rue Aumaire, 18** 10 մեթր հեռու մեթրօ Arts & Metiersէն

INDÉFRISABLE **40 Frs.**

Ամբողջ գլուխը, ՇԱՄՓՈՒԱՆ եւ ՄԻԶԱՆ ՓԼԻ միասին հաշուած. Վ. Ե. Յ. ամիս երաշխաւորութիւն. կը գործածենք միմիայն իւղային բաղադրութիւններ, որոնք կը պահպանեն բարակ, ճերմակ եւ ներկուած մազերը INDÉFRISABLE *ժամադրութեամբ:*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Ֆր. Կ ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

ՊՈՒՇ ՏԸ ԼՈՒԻ գեղեցիկ գետեզերքը:

գեղարուեստական նոխ բաժին: ժազ: ճոխ պիւֆէ:

երթ ու դարձը ապահովուած է: Օթօպիւսը կարելի է առնել Մատըլէնէ եւ Մանիանէն: երթ ու դարձի համար 5 ֆրանք՝

տոմսակները կը ծախուին մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 19րդ *ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ*

կազմակերպուած

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ *St. LOUP GRAND PINS*

Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան *ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սէն Լուի դպրոցի նուագախումբը կը նուագէ հայկական երգեր:

գեղարուեստական ճոխ բաժին. — *Երգ, արտասանութիւն եւայլն.*

կը մասնակցին Հայ Արիները:

Սէն Լու կրան փէնի եկեղեցիին մէջ կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Ջրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մեթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40-37**

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09-95.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն Թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100էն 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ **(Hay - Pouj)**

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր *1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

“ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ* 20 *ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ* 25 *Ֆր.:*

Բաժինգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ, **17, Rue Damesme, 17 Paris.**

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris* 13:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 րիւ Տամէմ:

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով, իւ մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

Etude de Me **BERNARD WAHL**

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14-20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մշոյ Նորշէն գիւղացի Պօղոս Սըհոյեան, որ առկէ առաջ կը գտնուէր Դարա Ռասնէյնա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13):

— Գարեգին Բալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզակ Բալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյրութի Ճէպէյլիի որբանոցը: Յետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի,* 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5):

— Կը փնտռուի Քէօթահիացի Արսէն Մալաքեան, որ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել Հերիկ Նազլեանի, Grand Bar, 21 Place Clemenceau, Avignon (Vaucluse):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ճէքինն է, ճիշդ ու ճիշդ ան է, բայց երիտասարդ լրագրողը երբ բանական մը հասցած էին. բայց միւս մա՞րդը ո՛վ էր եւ Քրաունտէյլ պողոտային մէջ ո՞ւր գացին, ինչո՞ւ գացին...

— Կ'երեւայ այս ամէնը վաղը պիտի հրատարակես, ըսաւ Ճէնի - սըն:

— Ոչ, երբեք, գիտցածս ինծի պիտի պահեմ մինչեւ որ քիչ մը եւս իմանամ... դուն ալ մարդու բան չըսես... ինծի նայէ, եթէ վաղը ընելիք մը չունիս, մեր գրասենեակը եկուր եւ կը խօսինք... Թերեւս ինծի օգտակար կրնաս ըլլալ Նուսթընի Թաղը մեր կատարելիք փնտռտուքներուն մէջ...

Ճէնիսըն խոստացաւ, թէեւ իրականին մէջ վստահ չէր որ պիտի պահէր իր խօսքը: Իր ծանօթութիւններուն վրայ բան մը աւելցուցած էր, բայց նպատակ չունէր Թըրըֆըրտի տեղեկութիւնները ճոխացնելու:

Իր գործը պիտի հետապնդէր հիմա ու ժամը վեցին կայարան գնաց Լէյտի Զիլը փնտռելու:

0000

ԳԼՈՒԽ 10ՐԴ

››› ‹‹‹

ՎԵՑ ԲԷՆԻՆՈՑ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Ճէնիսըն իր բարեկամէն բաժնուելէ յետոյ, մինչեւ իր ժամադրութիւնը, զանազան խորհրդածութիւններ ըրաւ:

Տարակոյս չունէր գրեթէ որ Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան գիշերը կառատանին հանդիպած երկու անձերէն մէկը նոյն ինքն Ալֆրէտ Ճէքինն էր: Երկար տարիներ ապրած էր Նուսթըն Թաղը եւ այնքան լաւ կը ճանչնար զայն որքան իր գիւղին մէկ հատիկ փողոցը: Պանդոկ գնաց ճաշելու համար եւ Շայնոյի պատմութիւնը միտքին մէջ, սկսաւ զանազան հաշիւներ ընել ժամանակի եւ հեռաւորութեանց մասին:

Եղածը հանելուկի պէս բան մըն էր բայց շատ, շատ դիւրին էր լուծել: Դէպքերը իրարու համապատասխան էին ու ամէն ինչ ցոյց կու տար թէ այդ անձը Ճէքինն էր:

Ալֆրէտ Ճէքին ժամը տասնին քանի մը վայրկեան մնացած Նուսթընի պանդոկէն կը մեկնի եւ ժամը տասնին էնտալի Կարտընի արեւմտեան անկիւնը կը հանդիպի Լէյտի Զիլին: Երկուքը միասին մօտակայ գինետունը կ'երթան. կը մեկնին 10.30ին, անկէ վերջ յայտնի չեն անոր շարժումները:

Ենթադրելով որ կառապանին մատնանշած մութ – կապոյտ հագուստով մարդը Ալֆրէտ Ճէքինն է, խնդիրը հետզհետէ կը պարզուի: Անոր պէս արագաշարժ մէկը կրնար ութը կամ տասը վայրկեանէն գինետունէն Զարլզ փողոցը երթալ: Ընդունինք պահ մը որ անոնք իրարմէ բաժնուեցան գինետան առջեւ. Լէյտի Զիլ պանդոկ վերադարձաւ, իսկ Ճէքին ամենակարճ Զարլզ փողոցը գնաց ուրիշ մէկուն հանդիպելու համար: Այդ մէկը, անկասկած, սեւ հագուստով ու ճերմակ վզնոցով մարդն էր: Ալֆրէտ անոր հետ միասին փողոցին անկիւնը կուգայ եւ կը վերցնէ Շայնոյի կառքը: Եթէ այդպէս եղած է, ժամերը իրարու կը յարմարին: Երբ Շայնօ զանոնք կը վերադարձնէ Զարլզ փողոցը, ժամը ճիշդ տասնմէկ տասը անցած է. այդ կէտէն մինչեւ Քարթրայթ Կարտընս, Ալֆրէտի քայլերով, հազիւ քանի մը վայրկեան կը տեւէ, ուրեմն շատ ժամանակ ունէր տակաւին:

Ճէնիսըն՝ ասրճին գաւաթը ձեռքին մէջ ու սիկարէթը շրթունքներուն, հետեւեալ եզրակացութիւնները հանեց կառապանին պատմութենէն.—

Ա.— Ո՞վ էր այն մարդը որ Ալֆրէտ Ճէքինին հետ կառքին մէջ մըտաւ:

Բ.— Ինչո՞ւ Ալֆրէտն ու այդ մարդը Քրաունտէյլ փողոցը գացին:

Գ.— Ո՞ւր էր Ալֆրէտ Ճէքին՝ կառքը ձգելէ յետոյ մինչեւ այն վայրկեանը երբ յանկարծամահ կ'ըլլայ Քարթրայթ Կարտընի մայթին վրայ:

Այս հարցումներէն յետոյ Ճէնիսընի միտքը եկաւ ուրիշ հարցում մը որ աւելի կենսական էր իրեն համար — այս բոլորը ի՞նչ կապ ունէին Լէյտի Զիլի խնդրին հետ. ուրիշ խօսքով, ինչպէ՞ս կրնար օգտագործել լրագրողին ու կառապանին հետ իր ունեցած անակնկալ հանդիպումը:

Պատրանքներ չունէր ան այլեւս իր նպատակներուն մասին: Սկիզբը, այս գործին մէջ մտած էր, թերեւս իր կեանքին մէջ փոփոխութիւն մը մըտցնելու կամ իր արկածախնդիր փափաքներուն գոհացում տալու համար, բայց հազիւ գործի սկսած տեսեր էր որ դրամ, մեծ դրամ կար անոր մէջ, հետեւաբար իր միակ նպատակը հիմա անձնական շահն էր: Եւ, ինչպէս առաւօտուն ալ մտածեր էր այդ մասին, «հրապարակը բարձրացած էր»: Ամերիկայէն հասնող հեռագիրը ամէն ինչ փոխած էր: Աւելի վստահօրէն կրնար Լէյտի Զիլին մօտենալ հիմա, քանի որ ապահով էր որ իր գիտցածները կ'արժէին հինգ հազար ոսկիին մէկ մասը կամ ամբողջը՝ պարգեւը առաջարկողներուն: Լէյտի Զիլ անձնական շարժառիթներով կ'ուզէր որ իր անունը ամէն գնով ջնջուէր այդ գործէն... Հետեւաբար թող վճարէր: Երբ Ճէնիսըն պանդոկին ծխարանը անցաւ, ինքնիրեն հարցուց թէ Լէյտի Զիլը խսկապէս որոշ բաներ գիտէ՞ր Ալֆրէտ Ճէքինի շարժումներուն մասին՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ բաժնուեցան գինետան առջեւ: Տիկի՞նն էր որ Զարլզ փողոցը ղրկեց զայն. անի՞կա՞ թելադրեց որ երթայ հարկէ... Շատ յատկանշական էր ի հարկէ Ալֆրէտ Ճէքին իր բարեկամուհին ձգելէն անմիջապէս յետոյ, կ'երթայ տեսնելու մէկը որ իրեն կը սպասէր: Լէյտին կը ճանչնա՞ր այդ մէկը: Գիտէ՞ր թէ ինչու Ճէքինն ու այդ մարդը Քրաունտէյլ փողոցը գացին: Հարցումներ, հարցումներ, մտածեց Ճէնիսըն, եւ ինչ զարմանալի, ինչ շփոթեցնող բան որ ամէն հարցում նոր ծնի...

Ու երբ այդպէս անվերջ հարցումներ կ'ընէր ինքնիրեն, միտքը իյնաւ նաեւ ուրիշ աւելի կարեւոր խնդիր մը — իր անհատական շահերը նկատի ունենալով, պէ՞տք է Լէյտի Զիլին յայտնէր՝ կառապանէն իմացածները տեսնելու համար թէ ինչ ազդեցութիւն պիտի ընէին անոնք տիկինին վրայ... եթէ յայտնէր՝ Լէյտին պիտի հասկնար թէ Ճէնիսըն իր կարծածէն աւելին գիտէր, շատ հետաքրքրուած էր այդ գործով, լրջօրէն կ'աշխատէր եւ կրնար յանկարծ երեւան հանել այնպիսի դէպք մը որ չափազանց անհաճոյ ըլլար իրեն համար... Անհնար է ըսել ինչ ընէ՞ր անոր...

(Շար.)

:::LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 17 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2575

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԳԱՂԹ ԵՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

»»»· ·«««

Հարցը Թուրքիոյ մասին է։

Քիչ անգամ կը կարդանք լուրեր եւ կ'իմանանք շարք մը կարեւոր իրողութիւններ.—

1. Քէմալապետութիւնը որոշած է ամէն գնով յառաջ տանիլ ներգաղթի քաղաքականութիւնը։ Միայն այս տարի 50,000 նոր գաղթականներ պիտի տեղաւորուին։

2. Թուրքիա կ'ունենայ նոր երկաթուղի մը եւս,— Մալաթիա-Խարբերդ։

3. Օգոստոս 5ին կատարուած է հիմնարկէքը չորս նոր գործարաններու, որոնք մաս կը կազմեն իր հնգամեայ ծրագրին։

Այս երեք ձեռնարկները կապ ունին հիմնական ծրագրի մը հետ,— ժողովուրդ հասցնել դէպի Թուրքիա, շէնցնել երկիրը եւ հնդհետէ դարձնել ինքնաբաւ։

Ազատ՝ ներքին խլրտումներէ, քէմալապետութիւնը կը փորձէ ամէն ուղղութեամբ վերակազմել, զօրացնել երկիրը։ Մանաւանդ որ, արտաքին ճակատն ալ ապահով է անմիջական վտանգէ։

Ինչ կը վերաբերի ապագային, նոր ծրագիրները միեւնոյն ատեն պատրաստութիւններ են զանազան պատահականութեանց դէմ։ Օրուան իշխանութիւնը երբեք չծածկեց թէ՝ երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը հետեւանք է ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական-ռազմագիտական մտահոգութեանց։

Այս տեսակէտէն, մեկնութեան չեն կարօտիր Հանրապետութեան գործավարին խօսքերը, Մալաթիա-Խարբերդ գծին բացման առթիւ.

— «Դեռ երէկ մեծն Ղազի փաշա կ'ըսէր թէ վճռած ենք երկաթէ ցանցով մը պատել երկիրը։ Այդ միջոցին Սըվազ հասանք։ Այսօր ալ Ազիզ եմք (Խարբերդ), վաղը Տիարպէքիր պիտի ըլլանք, յաջորդ օրը՝ Էրզրում եւ Անթալիա։ Թերեւս մօտ ատեն-ներէն երկարինք մինչեւ եղբայրական սահմանները»։ (ԽՄԲ.— Ըսել կ'ուզէ՝ Կովկաս եւ Պարսկաստան)։

Ուրիշ պերճախօս յայտարարութիւն մը եւս.

— «Դեռ մինչեւ երէկ, այս արժէքաւոր հողերը կ'ընդունուէին իբրեւ հեռաւոր, արեւելեան նահանգներ անունին տակ։ Ասոնց վրայ նետուած ամէն գիծ եւ լուսաւոր սուլիչի ամէն ձայն մէջտեղէն վերցուցած է այդ տարբերութիւնը եւ իրարու կապած՝ երկրին զանազան մասերը»։

Ուրեմն, երկաթուղին ու ներգաղթը կը կազմեն արդի Թուրքիոյ հիմնական մտահոգութիւնները, տնտեսական հնգամեակին հետ, որ ներշնչուած է Մոսկուայէն։

Անշուշտ ծրագիրներուն թագն ու պսակը պիտի կազմէ ներգաղթը։ Եւ Թուրք մամուլն ալ յաճախակի կը շեշտէ անոր «ազգային հարցի հանգամանքը»։

Արդ, ներգաղթը Թուրքիոյ համար «ազգային հարց» է ոչ միայն ժողովուրդը բազմապատկելու, ամայի տարածութիւնները շէնցնելու տեսակէտով, այլ եւ իբրեւ քաղաքական ազդակ։

Ուշադրութեամբ կարդացէք օրուան լուրը,— «նկատելով որ բաւականաչափ վարկ չկայ, ասկէ յետոյ գալիք գաղթականներէն անոնք որ օգնութիւն կ'ուզեն, պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ»։ Միեւնոյն ատեն, կը խօսուի Պուլկարիոյ Թուրքերու բռնագաղթի մասին։

Նոր երեւոյթ մըն է այս, Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Մինչեւ այսօր, ներգաղթի ատեն, էնկիւրի նկատի ունէր Անատոլուն եւ մանաւանդ արեւելեան նահանգները, ուր բուերն անգամ կը սարսափին համատարած ամայութենէն։

Անցեալ տարի, երբ Համտուլլահ Սուպհի, «Թիւրք օճաղը»ներու հիմնադիրը, Պուքրէշ գնաց իբրեւ դեսպան եւ յայտնուեցաւ հարիւր հազար Թուրքեր Անատոլու փոխադրելու ծրագիրը, «Ճիւմհուրիյէթ» առաջարկեց զանոնք փոխադրել Թրակիա։

Այս առթիւ, Թուրք թերթը ախտաալով հին փառքերը, կը բացատրէր թէ անհրաժեշտ է հոծ ժողովուրդ ունենալ, պաշտպանելու համար եւրոպական հողի վերջին պատառը։

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ օրէն աւելին աւելի սուր հանգամանք առած է այս խնդիրը։

Այդ օրերուն, Թուրք մամուլը կը գանգատէր Մակեդոնացիներու եւ Թրակիացիներու քաղաքական ցոյցերէն, անոնց հրատարակութիւններէն եւ ճառերէն։

Այսօր այդ նոյն մամուլը գտնուեցաւ նոր եզանակ մը կը հնչեցնէ,— Պուլկարիոյ Թուրքերը ծրագրեալ հալածանքի ենթարկուած են, «ամէն ինչ կը լքեն ու կը գաղթեն»։

Թուրք մամուլը բանս կ'ուզէ.— Կարելի չէ վստահիլ Պուլկարիոյ բարեկամութեան։ Պուլկարները չեն մոռցած էտիրնէն եւ Միտիա-Էնոս գիծը։ Անոնք հալածեն թէ ոչ, լաւ է որ մենք Պուլկարիոյ Թուրքերը փոխադրենք Թրակիա. թէ ժողովուրդ կ'ունենանք եւ թէ կը պատրաստուինք ապագայ վտանգներու դէմ։

Եւ անհաւատալի ներգաղթի առաջին կարաւանները կ'ուղղուին դէպի Թրակիա, տրամադրելի վարկերու անբաւականութեան եւ ուրիշ պարունակներով։

Այս չի նշանակեր թէ երեսի վրայ ձգուած են «արեւելեան նահանգները»։ Ընդհակառակն։

Այժմ որ քրտական կրակէն ալ ազատած է եւ բոլորովին ապահով՝ Իրանի եւ Իրաքի ճակատներուն վրայ, քէմալապետութիւնը պիտի ջանայ ժողովուրդ հասցնել նաեւ այդ շրջանները, միեւնոյն մտահոգութեամբ,— ձայնաւոր վտանգը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

»»»· ·«««

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 50,000 ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻՆ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը կը գրէ.— Գաղթականներու տեղաւորման գործը սկսած է կարեւոր հանգամանք մը առնել։ Տեղաւորման նոր օրէնքին վրայ, այս տարի Պալքաններէն 50,000 հոգի պիտի գան։ Անցեալ տարի, մանր խումբերով, 20,000է աւելի գաղթականներ եկան։ Ռումանիայէն եկողներուն մէկ մասը տեղաւորուեցաւ Տիարպէքիրի մէջ։

Նկատելով որ բաւականաչափ վարկ չկայ եւ Թրակիոյ երկրորդ մարզպանութիւնը կազմուած է, ասկէ յետոյ գալիք գաղթականներէն անոնք որ օգնութիւն պիտի ուզեն, Թրակիոյ մէջ պիտի տեղաւորուին։ Վերջին օրերս եկողները այդ շրջանը ղրկուած են։

Գաղթականներու խնդիրը հետզհետէ ազգային ամենակարեւոր հարցի հանգամանքը կը ստանայ։ Պէտք է միջոցներ ձեռք առնել, ո՛ր պէտքի գալիք գաղթականները դժուարութեանց չհանդիպին։

Պուլկարիոյ Թուրքերը այնպիսի վիճակի մը մատնուած են որ այլ եւս չեն կրնար այդ երկիրը մնալ։ Թէեւ մեր այդ եղբայրներէն շատերը կ'ուզեն մայր հայրենիք վերադառնալ, բայց պուլկար կառավարութիւնը չի թոյլատրեր անոնց կալուածներու վաճառումը, այլ կը ստիպէ որ ամէն ինչ լքեն եւ գաղթեն։ Բայց եւ այնպէս, եթէ Պուլկարիա շարունակէ իր ճնշումի քաղաքականութիւնը, այդ Թուրքերը անկասկած պիտի ստիպուին հեռանալ։ Կ'ենթադրուի թէ ներկայիս Պուլկարիոյ մէջ կան 850,000, Ռումանիա՝ 250,000, Եուկօ-Սլաւիա՝ 300,000 Թուրքեր։ Եթէ ասոնք կանոնաւոր կերպով փոխադրուին, մեր երկիրը կարեւոր բնակչութիւն մը պիտի շահի եւ մեր թափուր հողերը շատ պիտի օգտուին ասկէ։

Ներգաղթը տեղի կ'ունենայ ոչ միայն պալքաններէն եւ Թրակիոյ դուռներէն, այլեւ արեւելեան շրջանակէն։ Անցեալ տարի Ա. մարզպանութիւնը 250 գիւղ շինելու համար վարկ տրամադրեց, բայց յետոյ ստիպուեցաւ 400ի բարձրացնել այդ թիւը, նկատի ունենալով եկող գաղթականներուն բազմութիւնը։ Եւ այդ գիւղերուն մէջ 6000 գաղթականներ զետեղուեցան։ Տիարպէքիրի մէջ հաստատուած գաղթականներուն կարեւոր մէկ մասը Ատրպէյճանէն եւ Պարսկաստանէն եկան։ Մուսուլէն եւ Սուրիայէն եկողներն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն։

Մալաթիա-Խարբերդ երկաթուղին

Օգոստոս 10ին բացուեցաւ Մալաթիա-Խարբերդ երկաթուղին, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Հանրապետութեան գործավար Ալի պէյ այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— Երէկ բսելու չափ կարճ ժամանակ առաջ, մեծն Ղազի փաշա կ'ըսէր թէ «վճռած ենք երկաթէ ցանցով պատել երկիրը»։ Այդ միջոցին Սվազ հասանք։ Այսօր Էլազիզ ենք, վաղը Տիարպէքիր պիտի ըլլանք, յաջորդ օրը՝ Էրզրում եւ Անթալիա։ Թերեւս մօտ ատենէն երկարինք մինչեւ եղբայրական սահմանները։

Թուրքիոյ առաջին երկաթուղին սկսած է Խրիմի պատերազմի վաղորդայնին։ Անոնցմէ մայր հայրենիքին մէջ մնացած Այտընի գիծը այդ թուականին շինուեցաւ։ Յետոյ շինուեցան Բումէլի, Իզմիր-Գասապա, Պրուսա-Մուտանիա, Պոլիս-Իզմիթ եւ վերջապէս Անատոլուի գիծերը։ Դրամագլուխը եւ *թէքնիք*ը ամբողջովին օտար էին։ Երկրին աղբիւրները եւ բնակիչները ասոր համար շահագործուած են։ Միայն Հանրապետութեան օրով է որ կարելի եղաւ թրքական դրամով եւ բազուկով շինել եւ թրքական վարչութեամբ բանեցնել։

Ահա գործ, ահա յաղթանակ։ Էլ Ազիզի ճիւղն ալ շատ արժէքաւոր է, իբրեւ յաղթանակին առաջին աւետիսը։ Քանի մը ժամէն լուր պիտի առնենք նաեւ թէ Աֆիոն-Անթալիա գիծին շինութիւնը յանձնառուի տրուած է։

Հանրապետութեան շրջանին շինուած եւ շինուելու վրայ երկաթուղիին երկայնութիւնը 3195 քիլոմեթր է։ Շարժական գործիքներու ծախսուած եւ ծախսուելիք գումարը կը հասնի 335 միլիոն ոսկիի։ 42ուկէս միլիոն քառակուսի մէթր հողի վրայ երկաթուղիի շինութիւն կատարուած եւ հինգուկէս միլիոն քիլօ կրադիւս (*չիմէնթօ*) գործածուած է։

Այս հսկայական գործին նշանակութիւնը պարզեց Ղազի փաշա, երբ Ազգ. ժողովի վերջին նիստին կ'ըսէր. «Երկաթուղիի այս բազմածախս եւ համբերութիւն պահանջող քաղաքականութիւնը, գլխաւորըկը կազմէ այն միջոցներուն որոնց նպատակն էհիմնաւորել թուրք հայրենիքը։ Թուրքիան երկաթէ ցանցով պատել՝ կը նշանակէ երկիրը միակտուր զանգուածի մը վերածել տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ»։

Դեռ մինչեւ երէկ, այս արժէքաւոր հողերը կ'ընդունուէին իբրեւ հեռու, արեւելեան նահանգներ անունին տակ։ Ասոնց վրայ նետուած ամէն գիծ եւ լուսաւոր սուլիչի ամէն ձայն մէջտեղէն վերցուցած է այդ տարբերութիւնը, եւ երկրին զանազան մասերը իրարու կապած։

—•—•—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ.— Օգոստոս 15ին Ղազի փաշա հիմնարկէքը կատարեց Պաքըրքէօյի (Պոլիս) կտաւի գործարանին։ Միեւնոյն ատեն թուղթի գործարան մը կը շինուի Իզմիթի մէջ, իսկ ապակիի գործարան մը՝ Փաշապաղչէի մէջ։ Զոնկուլտաքի մէջ ալ հիմը դրուեցաւ արհեստական անթրասիթի գործարանի մը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ԱՆԶՆԱՍՊԱՆ ՈՐԲԸ

ooooo

«*Յառաջ*» գրեց թէ Մուսուլի քարիւղին առաջին բեռը Տրիպոլիս հասնելով, փոխադրուած է Ֆրանսա։

Այսպէս Ֆրանսա կ'ունենայ իր իսկ բաժնեկցած հորերէն օգտուելու ուղղակի ճամբայ մը, ինչ որ ճարտարարուեստականէն այլ մանաւանդ քաղաքական արժէք մը կը ներկայացնէ։

Ինչպէս անգլիական եւ իտալական պատերազմական նաւերը, այնպէս ալ ֆրանսականները մեծագոյն մասով յարմարցուած են պէնզինով բանելու, որով աճուխի տեղ կը գործածեն քարիւղ։

Այս բարեփոխութեան շնորհիւ, նախ պէտք չեն ունենար աւելորդ ծանրութիւն բեռնաւորելու եւ երկրորդ կրնան աւելի ուժ ներս առնել դէպի բաց ծով, այսպէս մեծցնելով «Aktionsradius»ը — պատերազմական գործողութեանց շառաւիղը։ Այսինքն եթէ նաւերը պէտք ունենան արեւելեան թէ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ գործելու, իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան պատրաստ, դիւրամատչելի շարժական ուժի աղբիւր։

Թէ ինչ արժէք ունի պետութեանց համար քարիւղը, կը բաւէ յիշել Բագու-Բաթումը՝ Ռուսիոյ համար, եւ նոյնիսկ Մուսուլը Անգլիոյ համար, զոր Լոզանէն աւար տարաւ անյագ Ալպիոնը, այլեւս խօսքն իսկ չընելու համար «հայկական հարց»ին ․․

Այս առթիւ, ինքնաբերաբար միտքս կու գայ «*Յառաջ*»ի ուրիշ մէկ լուրը, — հայ որբի մը անձնասպանութիւնը Ֆրանսայի մէկ քաղաքին մէջ։

Դժբա՛խտ տղայ. նահատակներու որբ. նահատակ մըն ալ դուն։ Հայ գիւղի եւ արտի զաւակ, հայ շինականի ուղղակի ժառանգորդ, դուն չկըցար տանիլ զրպարտութեան մեղքը, չուզեցիր գող կոչուիլ։ Քու նահատակ ծնողքիդ ազնիւ յիշատակը քու մէջդ արթնցուց «սա՞նկ պիտի ըլլայի անիրաւ տեղը» խորհուրդը եւ չդիմանալով, նախընտրեցիր մահը։ Դուն իրաւունքդ պահանջեցիր, չարաչար աշխատութեան ու քրտինքի վաստակը, բայց ի զո՛ւր, չես կրնար հասկցնել ինքզինքդ, խօսքդ չեն լսեր իսկ, «օտարականի կտոր» մըն ես, «աղտոտ Հայ» մը, պետութիւն չունիս, կազմակերպութիւն չունիս, մանաւանդ քարիւղ չունիս։ Ո՞վ պիտի հարցնէ թէ ինչպէս վարուեր են քեզի հետ։

Իրա՛ւ է, շատ հայ «մտաւորականներ» կան, նոյնքան եւ աւելի մեծատուն Հայեր, անուն եւ դիրք ունեցող մարդիկ, բայց անոնք քեզ իրենցմէ չեն դաւանիր. «*մենք ուրիշ՝ ժողովուրդը ուրիշ*»։

Այո՛, ամբողջութիւն մը չեն կազմեր Հայերը եւ դուն Հրեայ Տրէյֆիւս մը չէիր որ Զօլաներ փաստաբան կանգնէին քեզի։ Քու ընկերներդ իսկ, արիւնի նամբայէն եւ կիզիչ անապատներէ ճողոպրածներ, դեռ զօրաւոր կազմակերպութիւն մը չունին. ամէն մարդ իր մորթին մէջ․․․ մե՛ղք։

Այսպէս է որ Հայուն նակատագիրը ինք իր մէջ կը փշրուի եւ եթէ այսպէս շարունակուի, մեզի կըսպասէ միջազգային հրէութիւն կամ կորուստ։

ՍԼԱՓ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՏԱԿԸ

»»»· ·«««

ԱՆՎԵՐԱՊԱՀ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻԹԼԷՐԻ

Օգոստոս 15ին, Հինտէնպուրկի մահէն ճիշդ 13 օր յետոյ, հրատարակութեան տրուեցաւ հանգուցեալ նախագահին քաղաքական կտակը, որ կորսուած կը համարուէր։ Կտակը, որ առաջին անգամ տպուեցաւ հիթլէրական կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Անկրիֆ»ի մէջ, Գնդ. Օսկար Հինտէնպուրկի կողմէ յանձնուած է Ֆոն Փափէնի, որ իր կարգին ներկայացուցած էՀիթլէրի։ Կտակագիրը դրուած էր պահարանի մը մէջ, հինգ տեղ կնքուած՝ Հինտէնպուրկի զինանշանով եւ ուղղուած՝ «Գերման ժողովուրդին եւ իմ վարչապետիս»։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ կտակին առաջին մասը վերջնապէս վաւերական է եւ կը ներկայացնէ եզրակացութիւնը Հինտէնպուրկի յիշատակներուն որ հրատարակուեցան 1919 սեպտեմբերին։ Այս մասին մէջ, հանգուցեալ մարաջախտը յոյս կը յայտնէ թէ Գերմանիոյ երիտասարդութիւնը վերջապէս պիտի յաջողի վերցնել այն խոշոր արգելքները որ կը փակեն հայրենիքին եւ կայսերական գերդաստանին ճամբան։ «Այն ատեն զուր թափուած չպիտի ըլլայ արիւնը բոլոր անոնց որոնք ինկան հաւատալով Գերմանիոյ մեծութեան»։

Երկրորդ մասը, որ 1934 մայիս 11 թուականը կը կրէ, որոշ վերապահութեամբ կ'ընդունուի, մանաւանդ նկատի առնելով գրութեան ոճը, որ մեծապէս կը տարբերի Հինտէնպուրկի զինուորական յստակ բառբառէն։

Ահա այդ երկրորդ մասին գլխաւոր կէտերը.—

«Իմ յուշերս լրացուցի Գերմանիոյ պատմութեան ամէնէն մթին մէկ շրջանին։ Այդ պահուն սխալմամբ կը կարծէի թէ հասած եմ իմ ծառայութեանց վախճանին։ Սակայն ճակատագիրը ուրիշ կերպ տնօրինեց։ 1925ին նոր շրջան մը սկսաւ իմ կեանքիս մէջ։ Անգամ մը եւս հարկադրուեցայ գործակցիլ իմ հայրենիքիս ճակատագրին տնօրինման։ Միայն գերմանական ուժին անսպառ աղբիւրներուն վրայ ունեցած վստահութիւնս էր որ ինծի քաջութիւն պարգեւեց երկու անգամ ընդունելու պետութեան նախագահի պաշտօնը։ Ժայռի պէս ամուր այդ հաւատքն էր որ ուժ տուաւ ինծի առանց վարանման կատարելու այս ծանր պաշտօնը։ Նախագահի պաշտօնը ստանձնած օրէս, կատարած եմ պարտականութիւնս, այն կատարեալ գիտակցութեամբ թէ շատ մը զոհողութիւններ անհրաժեշտ են թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ 1925ի Զատկի պատգամագրէս իվեր, երբ կը հրաւիրէի ժողովուրդը հաւատալ Աստուծոյ, ընկերային արդարութեան, ներքին խաղաղութեան եւ քաղաքական մաքրութեան, անդադար յիշեցուցի ժողովուրդին որ արթննայ եւ ըմբռնէ իր լաւագոյն յատկութիւնները։ Միեւնոյն ատեն, կը գիտակցէի թէ այն սահմանադրութիւնը եւ կառավարութեան ձեւը զոր ազգը ընդունած էր իր ամենամեծ տագնապի եւ տկարութեան շրջանին, չէին համապատասխաներ մեր ժողովուրդին իրական պահանջներուն եւ յատկութեանց։ Կը խորհէի թէ պիտի գա՛յ ժամանակը երբ աշխարհը նկատի պիտի առնէ այս ճշմարտութիւնը։ Մինչեւ որ հնչէր այդ ժամը, ես պարտականութիւն սեպեցի իմ երկիրս առաջնորդել արտ. հարստահարութեան եւ նուաստացման, ներքին թշուառու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

5. ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ՉՈՐՍ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Համաձայն Պոլսոյ դաշնագրին (18 մայիս 1915) Մեծն Բրիտանիան կը հաւանէր որ Պոլիսն ու Նեղուցները բացարձակօրէն յանձնուէին Ռուսաստանին: Միւս կողմէ, այս վերջինը թոյլ կուտար որ Անգլիան իր ազդեցութեան շրջանին մէջ մտցնէր Պարսկաստանի «չէզոք գօտին», որու մասին երկու պետութիւնները համաձայնութիւն կնքած էին դեռ 1907ին: Կը նշանակէր ուրեմն որ Պարսկաստանի գրեթէ երեք քառորդը բրիտանական տիրապետութեան պիտի ենթարկուէր:

Խորհրդային կառավարութիւնը մերժեց այդ դաշնագիրը 1917ին, իսկ աւելի ուշ՝ 1921ին, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրներով (առաջինը փետրուար 27ին, իսկ երկրորդը՝ մարտ 16ին) բոլորովին ջնջեց զայն:

Սակայն այդ թուականներէն առաջ դաշնագիրը երկու կարեւոր տեսակէտներու ծնունդ տուած էր Փարիզի մէջ:

Առաջին.— Անարդար պիտի ըլլար՝ Ռուսիոյ բացակայութեան Պոլիսը Թուրքիայէն զատ ուրիշ պետութեան մը կամ ուրիշ պետութիւններու յանձնել: Երկրորդ — Ռուսիոյ «ալպաքինումը» կրնար չուշանալ: Այդ պարագային, եթէ նախագահ Ուիլսըն պարտուէր Ամերիկայի մէջ, կարելի էր համոզել զայն (Ռուսաստանը) որ ստանձնէր Հայաստանի արեւելեան նահանգներու հոգատարութիւնը:

Հետեւաբար Պոլսոյ համաձայնութիւնը պարտադրիչ վաւերաթուղթ մը չըլլալով հանդերձ, իր որոշ ազդեցութիւնը ունեցաւ վեհաժողովին վրայ. անիկա պատճառ եղաւ որ մարդիկ աւելի նուազ անստոյգ ըլլային Հայաստանի քան թէ Նեղուցներուն մասին:

×

Լոնտոնի գաղտնի դաշնագիրը (26 ապրիլ 1915) վարձատրութիւնն էր այն «դաւաճանութեան զոր Իտալիա ցոյց տուած էր իր զինակիցներուն՝ անոնց թշնամիներուն կողմը անցնելով»: «Վճարումը» աւելի շռայլօրէն կատարուած էր այնտեղ, թէեւ առաջարկուած եւ Իտալիոյ կողմէ ընդունուած կաշառքները Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ շատ անորոշ էին: Կը թըւի թէ, կ'ըսէ Նիքըլսըն, դաշնագիրը մանրամասնութիւններու ձեւով պատրաստուած չէր: Ամէն պարագայի մէջ սակայն, անոր 9րդ յօդուածը գէշ ազդեցութիւն մը յառաջ բերաւ թրքական հարցին մէջ: Ահաւասիկ այդ յօդուածը իր կրճատուած ձեւով.—

Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան եւ Ռուսիան կ'ընդունին որ Իտալիան շահագրգռուած է ուժերու հաւասարակշռութեամբ՝ Միջերկրականի մէջ... Ասիական Թուրքիոյ ամբողջական կամ մասնակի բաժանումի մը պարագային անիկա պիտի ստանայ արդար բաժին մը Միջերկրականի այն շրջանէն որ կից է Ատալիոյ նահանգին... Թուրք կայսրութեան հողային ամբողջութեան պահպանումին ինչպէս նաեւ պետութիւններու ազդեցութեան գօտիներուն մէջ յառաջ գալիք փոփոխութեանց պարագային, Իտալիոյ շահերը նկատի պիտի առնուին: Եթէ Ֆրանսան, Անգլիան եւ Ռուսիան որ եւ է հող գրաւեն Թուրքիոյ մէջ պատերազմի ընթացքին, Ատալիոյ նահանգը եզերող միջերկրականեան հողամասը՝ վերոյիշեալ սահմաններով, պիտի վերապահեն Իտալիոյ որ իրաւունք պիտի ունենայ զայն գրաւելու:

Նիքըլսըն գիտել կուտայ որ դաշնագրին այս տրամադրութիւնները շատ աւելի տարտամ ու անորոշ էին: Օրինակ, կը հարցնէ ան, ի՞նչ կը նշանակէին «արդար բաժին» կամ «Ատալիոյ նահանգը եզերող Միջերկրականեան հողամաս» բացատրութիւնները: Ուրեմն ամբողջ Գոնիա՞ն կամ հարաւ-արեւմտեան ծովեզերքնե՞րը: Յետոյ պետութիւնները «ազդեցութեան գօտիներ» ունէի՞ն այդ թուականին: «Գրաւել» բառով ի՞նչ կը հասկնային անոնք:

Ու հեղինակը կ'եզրակացնէ թէ Լոնտոնի դաշնագրին 9րդ յօդուածը զանազան մեկնութիւններու տեղի կրնար տալ: Սակայն այդ մեկնութիւններէն գոնէ մէկը բացորոշապէս յայտնի էր, այսինքն եթէ Ֆրանսան գրաւէր Սուրիան եւ Մեծն Բրիտանիան՝ Միջագետքը, այն ատեն Իտալիան իրաւունք պիտի ունենար գրաւելու Ատալիոյ շրջանը, մինչեւ որ Թուրքիոյ հետ հաշտութիւնը վերջնականապէս կնքուէր: Ու այդպէս ալ ըլլաւ:

×

Անգլօ-ֆրանսական դաշնագիրը (16 մայիս 1916) կնքուած էր ապահովութիւններ տալու համար Ֆրանսայի այնպիսի ատեն մը երբ «մենք կազմակերպած ու ղեկավարած էինք արաբական ապստամբութիւնը»:

Ֆրանսան կը վախնար որ, կ'ըսէ հեղինակը, եթէ Արաբները անկախութիւն ստանային, Մեծն Բրիտանիան պիտի դրկէր զինքը Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ վրայ իր ունեցած պատմական իրաւունքներէն:

Սըր Մարք Սայքս՝ ծանօթ արեւելագէտը որ անգլիական կառավարութեան կողմէ պաշտօն ստացած էր Ֆրանսացիներուն հետ բանակցութիւններ կատարելու եւ անոնց մտահոգութիւնները փարատելու համար, համաձայնութիւն մը ստորագրեց Ժորժ Փիքօյի հետ: Այդ համաձայնութիւնով Անգլիացի պատուիրակը շատ «առատաձեռն» բաշխում մը կատարեց: Այսպէս, Ռուսիան պիտի ստանար Էրզրումը, Վանը, Պիթլիսը, Տրապիզոնը եւ Քիւրտիստանի մէկ մասը: Անգլիան պիտի գրաւէր Միջագետքը. Ֆրանսան՝ Սուրիան, Լիբանանը եւ Կիլիկիան: Արաբական կայսրութիւն մը պիտի ստեղծուէր այդ շրջաններուն հարաւը, բայց անիկա ալ իր կարգին պիտի բաժնուէր ֆրանսական եւ բրիտանական ազդեցութեան գօտիներու:

×

Իտալական դաշնագիրը որ ստորագրուեցաւ Սէն-Ժան-տը-Մորիէնի մէջ 17 ապրիլ 1917ին, ուղղակի հետեւանքն էր վերոյիշեալ գաղտնի համաձայնութեան, որուն մէջ նկատի չէին առած Իտալիոյ տրուելիք «արդար բաժինը»: Հռոմի վարիչները արթուն էին սակայն: Անմիջապէս որ լսեցին իրենց դաշնակիցներուն գաղտնի կարգադրութեանց մասին, հասկցուցին թէ աւարէն բաժին կը սպասէին անպատճառ:

Անգլիոյ պատուիրակը վարչապետն էր ու բանակցութիւններուն ամէնէն էական մասը կատարուեցաւ ճամբան՝ շոգեկառքին մէջ:

Իտալիա այդ դաշնագրով կը ստանար 70,000 քառակուսի մղոն տարածութեամբ հողամաս մը Փոքր Ասիոյ մէջ, այսինքն ոչ միայն Ատալիոյ նահանգը, այլ եւ Իզմիրը. անոր ազդեցութեան շրջանակը կը հասնէր գրեթէ մինչեւ Գոնիա: «Հետեւաբար Անգլիան ու Ֆրանսան յանձնառու կ'ըլլային Թուրքիայէն անջատելու եւ օտար տիրապետութեան ենթարկելու այնպիսի շրջաններ, որոնց բնակչութեան մեծամասնութիւնը միայն Թուրքերէ կազմուած էր»:

Սակայն եւ այնպէս Սէն-Ժան-տը-Մորիէնի դաշնագրին նախաբանին մէջ յիշուած էր որ անոր տրամադրութիւնները ի զօրու պիտի ըլլային «եթէ Ռուսիան հաւանութիւն տայ»: Ռուս կառավարութիւնը ժամանակ չունեցաւ այդ հաւանութիւնը տալու, որովհետեւ յեղափոխութիւնը սկսած էր արդէն: Հետեւաբար դաշնագիրը իր ուժը կորսնցուցած էր այլեւս: Բայց Լոյտ Ճորճի համար չափազանց դժուար պիտի ըլլար պնդել որ կնքուած համաձայնութիւնը անգործադրելի էր նաեւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար: Դաշնագիրը այն ձեւով որ գոյութիւն ունէր, բարոյական իրաւունք մը կուտար Իտալացիներուն որպէսզի անոնք իրենց բարեկամներէն պահանջէին այն հողերը, որոնք իրենց յատկացուած էին նախապէս:

×

Հեղինակը կ'եզրակացնէ որ Լոյտ Ճորճի թելադրած ծրագիրը անգործադրելի էր, որովհետեւ բրիտանական կառավարութիւնը, բացորոշապէս կամ գաղտնաբար, բաժանումի քաղաքականութեան մը յանձնառու եղած էր: Լոնտոնի վարիչները նպատակայարմար կը գտնէին, թերեւս, Թուրքիան Եւրոպայէն վտարելով՝ անոր հողային ամբողջութիւնը ապահովել Անատոլուի մէջ, սակայն անոնք հարկադրուած էին Ֆրանսայի տալ՝ Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան հողամասը, իսկ Իտալիոյ՝ հարաւ-արեւմտեան շրջանները:

Թրքական խնդիրը, կը բացատրէ Նիքըլսըն, ոչ կեդրոնական խնդիր մըն էր, ոչ ալ բոլորովին անջատ հարց մը: Միւս կողմէ, Լոյտ Ճորճ ճիշդ այդ օրերուն Ֆրանսայէն եւ Իտալիայէն զիջումներ կը սպասէր աւելի կենսական հարցերու մէջ: Անիկա կ'աշխատէր որ Քլէմանսօ տեղի տար լեհական սահմանագլուխի խնդրին մէջ եւ բարեփոխէր այն պայմանները, զորս Ֆրանս. հանրային կարծիքը կ'ուզէր պարտադրել Գերմանացիներուն. յետոյ կը ջանար նաեւ որ Օրլանտօն հրաժարէր — ի նպաստ Սերպիոյ — այն հողամասերէն որոնք Լոնտոնի դաշնագրին մնացեալ յօդուածներով, Իտալիոյ վերապահուած էին:

Ուրեմն Լոյտ Ճորճ տրամադիր չէր ճնշելու Դաշնակիցները որպէսզի անոնք մեղմացնէին իրենց պահանջները թրքական աւարէն: Ընդհակառակն, անիկա կը յուսար որ Օսմանեան կայսրութենէն մնացած հողամասերը պահեստի մթերք մը կամ «փոխանակի» պէս բան մը կրնային ըլլալ, վարձատրելու համար դաշնակիցներուն այլուր կատարած զիջումները:

Թուրքիոյ մասին Քըրզընի եւ Լոյտ Ճորճի տարակարծութիւններն աւելի հիմնական պատճառներ ունէին, կ'ըսէ Նիքըլսըն: Անոնք տարբեր անկիւններէ կը դիտէին այդ խնդիրը:

Քըրզըն եւրոպական խնդիրներով չէր հետաքրքրուեր եւ անոր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր Հնդկաստանը. իսկ Լոյտ Ճորճ շատ քիչ բան գիտէր Ասիոյ մասին: Քըրզընի համար անհասկնալի էր որ Անգլիոյ վարչապետը սերպիական խնդրին մէջ Իտալիայի Սօնինօյէն զիջում մը ապահովելու համար, համիսլամական շարժում մը պայթեցնել տար Հնդկաստանի մէջ: Լոյտ Ճորճ անհանդուրժելի կը գտնէր Քըրզընի առաջարկած թրքական լուծումը որուն խօսքն անգամ կրնար աղմուկ ստեղծել Չորսերու ժողովէն ներս: Քըրզընի տրամադրութիւնը հիմնուած էր դարերու աւանդութեան, իր երկարատեւ փորձառութեան եւ բացառիկ հմտութեան վրայ: Մինչդեռ Լոյտ Ճորճ նախազգացումներով կ'առաջնորդուէր. կ'արհամարհէր աւանդութիւնը, հաւատք չունէր մասնագիտական տեսութեանց վրայ եւ իր խորշանքը մանրամասնութիւններուն հանդէպ՝ ախտաբանական երեւոյթի մը հասած էր իր մէջ, անիկա շատ մեծ ինքնավստահութիւն ունէր: Քըրզընի մտքին մէջ հին յիշատակներ կ'արթննային՝ Հնդկաստանէն ու Պարսկաստանէն եւ հազար ու մէկ խորհրդածութիւններով կը չարչարուէր: Լոյտ Ճորճի մտահոգութիւնները աւելի անմիջական էին. ի՞նչ պատասխան պիտի տար վաղ առտու Օրլանտօյին կամ Քլէմանսոյին..

Մէկ խօսքով, կ'ըսէ Նիքըլսըն, Թուրքիոյ մէջ «ազդու եւ վճռական» կարգադրութիւն մը Քըրզընի համար՝ կայսրութեան շահերուն տեսակէտէն, ստիպողական անհրաժեշտութիւն մը ըլլալով հանդերձ, Լոյտ Ճորճի համար Օսմանեան կայսրութիւնը գլխաւոր բարդութիւն մը չէր ներկայացներ եւ անիկա միջոց մըն էր — «փոխանակ մը» ինչպէս բանիք — յաջող կարգադրութիւններ ընելու համար Եւրոպայի մէջ: Թրքական հողով պիտի վարձատրուէին «ծակոտք» պետութիւնները, ըսել կ'ուզէ հեղինակը:

Բայց ի՞նչ պատահեցաւ յետոյ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆՃԱՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Զանգուածային աղետագաղթը, մանաւանդ Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, խուճապահար փախուստը տասնեակ հազարաւոր հայ բեկորներուն, մեր պատմութեան ամէնէն տխուր էջերէն մէկը կը ներկայացնեն: Անիկա նոյն ատենն էր, Տէր Զօրի շարունակութիւնը, միայն ուղղութիւնը փոխուած:

Լիբանանը, ըլլալով սահմանակից երկիր մը Թուրքիոյ, տեսակ մը ապաստան-գօտի հանդիսացաւ տարաբախտ հայորդիներուն, որոնք փոթորիկէն ճողոպրած թռչուններուն պէս աջին ու ձախին կը թեւածէին հանգիստ շունչ առնելու, իրենց ոտքերը ապահով տեղ մը դնելու պահանջէն մղուած: Այդ հազարաւորները եկան ու անցան Լիբանանէն, որբեր ու ընտանիքներ օրական հարիւրներով գացին, ծովու ճամբով... հեռու եւ օտար ափեր: Իսկ անոնք որ մնացին, անոնց վիճակը ծանօթ է: Քիչ թէ շատ ունեւորները քաղաքին մէջ տեղաւորուեցան, զանազան գործերու ձեռնարկեցին ու իրենց կեանքը բնականոն հունի մը մէջ ձգեցին: Դժբախտաբար, այդ օրերուն, աւելի 10 — 12 տարիներ առաջ, ասոնց թիւը շատ չնչին համեմատութիւն մը կը կազմէր բաղդատմամբ այն հսկայ զանգուածին որ բնակութիւն հաստատեց քաղաքին կից վայրերուն վրայ եւ որ յետոյ ամբողջութեամբ կոչուեցան վրանաքաղաք: Եւ ի՞նչ քաղաք ... աչքերով պէտք է տեսնել, որ ըմբռնես ճիշդ պատկերը: Տախտակաշէն տուներ իրարու վրայ բարդուած կամ կռնակ կռնակի տուած, այնպէս որ, եթէ մէկը փլչելու ըլլայ, անպայման շուրջիններն ալ պիտի վնասուէին: Զօրս գիծերու վրայ կառուցուած այս տնակներուն պատերն ու տանիքները առանց բացառութեան քարիւղի թիթեղներով ծածկուած են որով աւելի ճիշդ պիտի ըլլար «թիթեղաքաղաք» յորջորջել քան վրանաքաղաք:

Տնակներուն դռները ցած են, նմանապէս առաստաղը: Լուսամուտներ շատերը չունին, իսկ միւսներունը փոքր են: Գետնի խոնաւութենէն զերծ մնալու համար կարելիութեան չափով, գետնէն մէկ երկու թիզ բարձրութեամբ տախտակամած կ'ընեն: Պատերուն երկայնքին քարիւղի սնտուկներ կը շարեն իբրեւ աթոռ ծառայելու, երեկոյեան ատոնք իրարու վրայ կը հաւաքուին անկողիններու տեղ բաց ընելու համար: Այդ պզտիկ խուցին մէջն են խոհանոցը, լուացարանը, հիւրանոցը, մանաւանդ ննջարանը, չորս — հինգ մինչեւ եօթը հոգիի բաւարարելու: Իսկ աւելէն դուրս փո՞ղոց, փոքրիկներուն համար խաղավա՞յր, ատոնք արդէն գոյութիւն չունին: Նեղ անցքեր են, ամառը փոշոտ ու նեխած, ձմեռն ալ հասարակածի յատուկ յորդառատ անձրեւներէն գոյացած ցեխերով պատած: Ահաւասիկ վրանաքաղաքը (այժմ մեծ մասով քանդուած, մասամբ հրդեհով 1932ին, եւ մասամբ ալ կառավարութեան կողմէ), հազարաւոր ժողովուրդ խճողուած քանի մը հազար քառակուսի մեթրի վրայ կ'ապրին...

Քրտնաթաթախ բանուորը երեկոյեան կը դառնայ, դէմքն ու ձեռքերը լուալու ջուր հազիւ կը գտնէ, իսկ մարմինը, այդ շաբթուան մէջ հեղ մը կամ ջուր կը տեսնէ կամ չի տեսներ: Երախաներու աղտոտութիւնը, ճանճը, մուկը, առնետը մանաւանդ անհաշուելի բանակ մը մլուկներու, խուցին մէջ խճողուած կեանքը, հասարակածային շրջաններու ծովեզերեայ քաղաքներու խոնաւութիւնը եւ սնունդի պակասը, ասով միայն կարելի է ըմբռնել ֆիզիքական կեանքը, (եւ երբեք ընտանեկան ու բարոյական), ու այդ կեանքին սպառնացող վտանգը: Համաճարակ հիւանդութիւնները անխուսափելի կ'ըլլային եթէ երբեք հայ մայրը իր նախանձախնդրութիւնը ցոյց չտար ու չտայ մաքրութեան համար: Ան անվհատօրէն, անձնուիրաբար կը տանի խաչելութիւնը իր եւ իրեններուն եւ ատիկա անշուշտ իր կարողութեան ներած չափով... Այս տարապայման կեանքին հետեւանքով, անշուշտ որ երեւան պիտի գար ուրիշ շատ մը ծանր հիւանդութիւններու հետ, ամէնէն ահաւորն ու անգութը — Թոքախտը:

×

1922ի վերջերուն, քանի մը հայ հիւծախտաւորներ, քաղաքէն կը հեռանան, կ'երթան գիւղերու մէջ ապրելու, խորհելով թէ այդպիսով պիտի կարենան իրենց թոքերը կրծող միքրոպները դուրս վանել: Ինչպէս կ'ըլլայ, այդ տարաբախտները, կ'այցելեն, Պէյրութէն քսան քիլոմէթր դէպի հիւսիս գտնուող ծովեզերեայ աւանը — Ճիւնի: Այդտեղ իրենց վիճակով կը հետաքրքրուի հայրենակից մը Պ. Մարտիրոս Կէրթմէնեան որ երբ կը հասկնայ այդ հալածականներուն վիճակը, անձամբ կը տեղեկացնէ Պէյրութի այդ օրերու առաջնորդին, Սուրէն Վրդ. Քէլէմճեանին: Առաջնորդը իր լուրջ ուշադրութեան առարկան կը դարձնէ խնդիրը եւ անմիջապէս գործնական քայլ կ'առնէ, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրելով միւս յարանուանութեանց պետերը՝ վեր. Հաւատեան, Գեր. Արփիարեան (այժմ կաթողիկոս) որոնք առաջարկուած խնդիրը, անկելանոց-բուժարան մը ընելու համար, նպատակայարմար գտնելով իրենց առաջին նիստին իսկ երեքով կը կազմեն խնամակալ մարմինը:

Խնամակալութեան առաջին գործը կ'ըլլայ թղթակցութեան մէջ մտնել արտասահմանի բարենպաստ միութիւններու հետ ապահովելու անոնց աջակցութիւնը: Յետոյ բուժարանի վայրի հարցը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ եւ բարեբախտաբար դժուար չըլլար գտնել: Ճիւնիէն հինգ քիլոմէթր դէպի հիւսիս, ծովափին, քանի մը տուներէ բաղկացած գիւղակ մը կայ որուն քովերը, Ամերիկեան Պորտ ընկերութիւնը մէկ, երկու շէնքեր ունէր որոնք կը դնէ խնամակալութեան տրամադրութեան տակ գործածուելու իբրեւ բուժարան: Այդպիսով ապաքինարանը կը բացուի պաշտօնապէս 1923 յուլիս 1ին: Յետագային, այս շէնքերուն կից կը կառուցուին նաեւ քանի մը տաղաւարներ, ամբողջացնելով շէնքի պակասը: Դժբախտաբար շատ բան չենք գիտեր խնամակալ մարմնի տարած աշխատանքներուն մասին մինչեւ 1931 երբ, կաթոլիկները մեզի մութ պատճառներով կը քաշուին ու բեռը կը մնայ երկու պետերուն վրայ որոնք, անկարող անշուշտ առանձինն տանելու այդքան աշխատանք, ժողովի կը հրաւիրեն կարգ մը հայրենակիցներ եւ անոնցմէ կը կազմեն վարչութիւն մը բաղկացած հինգ հոգիներէ .—

Տոքթ. Յովսէփ Ենիգօմշեան (փրոֆ. ամերիկեան համալսարանի ներքին հիւանդութեան — ատենապետ), Տոքթ. Գարեգին Վարդապետեան (նախկին բժշկապետ գերմանական հիւանդանոցին — փոխ-ատենապետ), Տոքթ. Մ. Պէրպէրեան (ուսուցիչ մանրէաբանութեան ամերիկեան համալ. — ատենադպիր), Պ. Տաճատ Սրապեան (հաշուակալ Սուրիոյ եւ Մեծն Լիբանանի դրամատան), Պ. Գ. Նաֆիլեան (ճարտարապետ — երկրաչափ):

Վարչութեան մը կազմութիւնը, խնամակալ մարմնին կողքին, ան ալ բաղկացած մասնագէտ բժիշկներէ եւ խղճամիտ հայրենակիցներէ, այլ եւս ամէն կասկածէ վեր է որ բուժարանը կը թեւակոխէ նոր շրջան մը: Եւ այդպէս է — յարկաբաժիններ, սնունդի հսկում, օրական բժշկական խնամք, գիտական վերջին մեթոտներու կիրառում, ամերիկեան համալսարանի երիտասարդ բժիշկներու— Տոքթ.ներ Սէմէրճեան, Լեւոն Ենիգօմշեան, Երիցեան, Պաղտասարեան — հերթական այցելութիւնները (ձրիաբար) անկասկած որ հիւանդներու վիճակը բարւոքելու սատարեցին:

Չվերջացուցի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ

ՍԷՆ ԺՕՌԺԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԷՆ

Ութ օրէ ի վեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտական շարքերէն երեք խմբակ, երէցներու փաղանգը եւ գայլիկներու վեցեակ մը վրան զարկած են, ֆրանսական, պելժիական եւ զուիցերական խումբերու հետ, Սէն Ժօռժի մէջ:

Օգոստոս 7ին մեր բանակավայրը հասաւ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի եղբայրներէն խմբակ մը զոր ընդունեցինք մեծ ուրախութեամբ:

Տեղին կենսատու օդը, ջուրը, արեւը եւ բնութեան հրաշալի բնական գեղեցկութիւնները մեզ պանդուխտ հայ սկաուտներուս կը յիշեցնեն մասամբ մեր փառապանծ հայրենիքը զոր մեզմէ շատերը հարիւրին իննսուն համեմատութեամբ չեն տեսած:

Սնունդը բազմապիսի եւ առատ է: Մեր բանակատեղին հայ ցեղին առաքինութեամբ օժտուած ժրաջան եւ ստեղծագործ հայ պատանիներու ձեռքով օրէ օր գեղեցկանալու վրայ է, եւ ամէն այցելու, նոյն իսկ զանազան ազգի սկաուտ եղբայրներ սքանչացումով կը դիտեն կատարուած աշխատանքները, մաքրութիւնը եւ կարգապահութիւնը:

Տասնմէկ հայ վրաններու մէջ յիսնեակ մը ապագայ քաղաքացիներ են որ կը կերտուին: Մեր տղոց բացօթեայ խոհանոցը հնարամիտ աշխատանքի գլուխ գործոց մըն է: Ամէն բան իր տեղն է, փուռէն մինչեւ պարզ թոնիրը եւն. որոնց մէջ պատրաստուած հայկական համով կերակուրները անցորդներուն ախորժակը կը գրգռեն: Եւ յաճախ հիւրեր կուգան ճաշակելու համադամ կլորակը, շիշլիկը եւ խորովածներ: Փուռը ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի կը գործէ, մեզ տալով կարմրուկ հաց եւ նպատակ:

Օրուան աշխատանքը շատ օգտակար կերպով բաժնուած է, ձգտելով մարմնի եւ մտքի զարգացման եւ ազգային կրթութեան:

Մեր մնայուն բանակումը ունի ն[...] եւ Թռուցիկ Թեւեր: Այսպէս անցե[...] չորեքշաբթի օր մեր ամբողջ խումբ[...] Անըսիի լճին շրջանը կատարեց շրջ[...] նաւով, որուն շրջագիծն է 38 քիլո[...] մեթր եւ խորութիւնն է 90 մեթր: Առտուան ժամը 9ին մեկնեցանք Սէն Ժօռժի նաւամատոյցէն եւ կէսօրին հասանք Լա Թիլ, ուրկէ լեռն[...]րու ստորոտը ճաշելէ եւ հասա[...]նալէ վերջ կրկին շոգենաւով անցա[...] Անըսի քաղաքը եւ պտոյտ մը կա[...]րելէ վերջ շոգենաւով հասանք Սէն Ժօռժի մեր բանակատեղին երեկ[...]ուան ժամը 19ին: Մեր խոհարար եղ[...]բայրները մեզի կը սպասէին, ճաշե[...]լու համար իրենց պատրաստած [...] ապուրով եւ ընթրիքով:

Օգոստոս 9ին երէցներու փաղանգը մեկնեցաւ Ժընեւ, ուր քաղաքին ն[...]շանաւոր հաստատութիւնները այց[...]լելով պարտք սեպեց նաեւ այց մը տա[...] ի «Հայաստան» ողջունելու համա[...] հիւրընկալ Զուիցերիոյ երկնքին տա[...] ապրող հայ երիտասարդները: Սա[...]կայն անկարելի եղաւ մեկնիլ այդ [...] ճախճնառանց գիշեր մը անցընելու [...]նոնց հետ: Հաստատութեան տեսչու[...]թիւնը եւ աշակերտները ոգեւորու[...] ազնուաբար այդ գիշեր հիւրասիրեցի[...] մեր տղաքը: Ժամանակը անցաւ եր[...]գերով եւ տաք խօսակցութիւններով: Խօսեցան նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշ[...]տօնաթերթ «Հայ Սկաուտ»ի մասի[...] զոր հաստատութիւնը կը ստանայ [...] կանոնաւորաբար: Այդ գիշեր հո[...] անցընելով առաւօտուն փառաւոր նա[...]խաճաշէ մը յետոյ մեկնեցանք:

Բանակավայրը ընթրիքի պատրաս[...]տութեամբ զբաղած էինք, երբ յան[...]կարծ հեռուէն «Յառաջ Նահատակք» [...] թունդ քայլերգի ձայնը իմացանք: Ամէնքս դուրս վազեցինք բանակա[...]վայրէն եւ նշմարեցինք տասը հայ [...] կորիւններ, խիստ կանոնաւոր շարք[...]րով եւ յաղթական քայլերգով կը վե[...]րադառնային բանակատեղին:

Իրենց առաջին գործը եղաւ կանգ առնել բանակավայրի կեդրոնը գտ[...]նուող ձողին առջեւ եւ պատուի տա[...]նել ազգային դրօշը, իրենց պետն [...] եղբայրները: Յետոյ բացօթեայ ճա[...]շարանը ընթրիքի պահուն խօսեցա[...] իրենց Թռուցիկի մասին:

Օգոստ. 10ին, սկաուտներու վարի[...] եղբայր Աշոտի ընկերակցութեամբ [...] սկաուտ առաջնորդ եւ փոխ առաջ[...]նորդներ (8 հոգի) պատրաստուեցա[...] Լա Թուռնէթի վերելքը կատարելու, որուն բարձրութիւնն է 2357 մեթր:

Հետաքրքրական էր տեսնել իրեն[...] մեկնումի պահը. ամէնքը լեռնագն[...]ացներու նման հագուած էին ոտքէ մինչեւ գլուխը: Միասին առեր էի[...] վրան, փոթորիկի լապտեր, պարա[...] Ալպեան գաւազան եւ պայուսակ:

Կայմին շուրջ բոլորուած կը լսէի[...] բանակումի պետին վերջին յորդոր[...]ը: Յետոյ ազգային դրօշը, պետը եւ իրենց եղբայրները պատուի առին եւ ճամբայ ելան երգելով:

Լա Թուռնէթի գագաթը արեւ[...]ծագի ներկայ ըլլալու համար, պէտք է մեկնիլ Սէն Ժօռժէն ժամը 15ին շոգենաւով դէպի Թալուար, [...] բարձրանալ լեռան մինչեւ կէսը [...] կը հասնին ժամը 19ին, կը ճաշեն եւ կը պառկին, արթննալով ժամը 24ին: Եւ կը շարունակեն վերելքը մինչեւ գագաթը, ուր կը հասնին առաւօտեան ժամը 4.30ին վայելելու արեւածագը: Այս արշաւանքը անցաւ ամենայն կա[...]նոնաւորութեամբ եւ սկաուտ առաջ[...]նորդները վերադարձան չափա[...]զանց ուրախ եւ տպաւորուած:

Յառաջիկայ շաբթու երբ Բ. խումբ[...]ը Փարիզէն հասնի Սէն Ժօռժ, [...]ը պիտի ունենան երկու պտոյտներ [...] եւս, մին Շամօնիքս՝ Մոն Պլան, իսկ երկրորդը Իտալիոյ Վալօրսին քաղա[...]քը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Արտասահմանի մէջ, երբ հայ ք[...]ղաքագէտները իրար կ'ուտեն, զա[...] կը սարքեն, ուրախալի է տեսնել մի[...] տարագիր գիտնականներուն անխոն[...] եւ անտարբեր աշխատանքը, իրենց [...] ինքնամփոփման մէջ հպարտ:

Այդ գիտնականներէն մէկն է փր[...]րոֆ. Ասաքել Զաքըրեան, նախկին [...] դասախօս Պոլսոյ թրքական համալ[...]սարանին: Տասը տարիէ ի վեր Սոր[...]պոնի մէջ իր գիտական պրպտումնե[...]րուն լծուած՝ շարունակ զեկոյցներ [...] կը դրկէ, քիմիագիտական իր ուսում[...]նասիրութիւններուն մասին, Ֆրան[...]սական Գիտութեանց Ակադեմիային:

Իր վերջին զեկոյցով, կը ներկայա[...]ցնէ քիմիական երկու տարրերու վրայ (germanochloroforme եւ acide stannochlorhydrique) լուսաքննութեամբ իր կա[...]տարած փորձերուն արդիւնքը:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

═ ο ═

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կուգա՛ն նորէն ա-նոնք, բարձրագլուխ եւ անյողդողդ: Կուգան մեր շարքերն ստուարացնե-լու, մեր դրօշը բարձր պահելու ու շեփելու Հայկական դատի սրբազան աշխատանքներուն:

Կարմիր են եւ անմակ, հաւատա-ւոր եւ անձնուրաց:

Գիտեն որ մնակ է Դաշնակցու-թիւնը, իր բազմապիսի այլակերպ ու այլազանան թշնամիներու եւ հակա-ռակորդներու մէջ:

Կը ճանչնան մեր կուսակցութեան ըմբռնողական արժէքները եւ ծանօթ են մեր քառասնամեայ հերոսական պատմութեան:

Կը զգան ծանրութիւնը վսեմ գոր-ծին, կը հաշուեն շարքն ու տեւակ-ները դժուարութիւններուն զորս բա-ցանձնած են:

Ու սակայն չեն վարանիր, չեն սուս-կար, վասնզի, կը գիտակցին պար-տականութեանը հայրենասէրի եւ կ'ըմբռնեն նուիրականութիւնը, ար-ժէքը ազատութեան եւ անկախու-թեան:

Հայ աշխատաւորներ են անոնք մուրճի, արօրի ու մանգաղի բռնե-լուած իրենց բազուկները, մեծ ու լուսաւոր քաղաքներու ծխոտ գործա-րաններու մէջ, իրենց քրտինքով ի-րենց պատառները հացին չաղախը կազմելով:

Ու կ'ուզեն որ մեր հայրենի հողը հերկուի հայ աշխատաւորի ձեռքով, հայ երգը արձագանգէ հայրենի լեռ-ներն ի վեր:

Կ'ուզեն որ Հայը ազատ ու անկախ ապրի իր հայրենիքին մէջ, զերծ ա-մէն տեսակի բռնութիւններէ, ազատ, անկախ ու միացեալ Հայաստանի մէջ:

Այդ նպատակով ու խոր հաւատ-քով է աչա որ անոնք խմբովին ու բազմանդամ, կուգան փարելու Դաշ-նակցութեան բերդաղուռը:

Կը խոնարհին մեր դրօշին առջեւ, եւ խորախորհուրդ ուխտի յեղափո-խական խոստումի ակերանքով ի-րենց կեանքն ու արիւնը զոհաբերելու պատրաստակամութեամբ է որ մեզի կուգան:

Տառապեալ հողի են անոնք, Տարօնի, Սասունի բարձունքներէն, Խնուսէն, Ալաշկերտէն, Սեբաստիայէն եւ Հայ-կական ուրիշ շրջանակներէ:

Լսած են հերոսական պատմուածք-ները: Ոմանք տեսած ու ճանչցած են մեր առասպելական հերոսները:

Սերոբ – Աղբիւրներու, Հրայրներու եւ Մուրատներու արիւնը կ'եռայ ա-նոնց երակներուն մէջ:

Ուխտ կ'ընեն «վերջացնել» Անդրա-նիկներու, Մջօներու, Արամներու եւ Վռամեաններու «կիսատ ձգած գոր-ծը»:

Կան՝ որ երիտասարդ են եւ չատե՛րն բոլոր չվկած եւ սակայն խորխոտ են կեցուածքով ու հոգիով, երիտասարդ-ներէ աւելի տոկուն են ու կորովի:

Հաւատքը կարծր է եւ անխորտա-կելի, ինչպէս Սիփանն ու Նեմրութ – Թը, ինչպէս Անտոքն ու Մոլասարը, ինչպէս բոլոր լեռները մեր հայրենի:

Կան՝ որ երիտասարդ են եւ չատերն են երիտասարդ: Հուժկու, առողջ եւ արի:

Կարօտ են հայրենի հողին եւ ազա-տութեան:

Կարօտ են պայքարի եւ յաղթա-նակներու:

Տառանեալ հողի՛ ...

Դիւրին է արտասանել այս թիւը, բայց դժուար է այսպիսի թիւով կազմ ու պատրաստ խումբեր ընդունիլ: Բայց մը որմէ զուրկ են Թամկաւարն ու Հնչակ, Հօկն ու նմանները:

Իրողութիւն մը՝ որուն նմանը մեր հակառակորդները իրենց երազներուն մէջն իսկ հազիւ կրնան տեսնել:

Կեցցե՛ն մեր նոր ընկերները: «Ա-րեւ Ասալ» եւ «Վարուժան» խումբերու կորիկները, որոնք վերջերս միացան Սէնթ – Անթուան (Մար-սէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբին:

Կեցցեն նաեւ այն միւսները որոնք նոյնպէս իրենց բազմանդամ նոր խումբով կազմ ու պատրաստ կը պասեն Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. կո-միտէի հրահանգներուն, մեզի միա-նալու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

οооо

Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ վերջ գտան կիներու համաշխարհային Դ. խաղե-րը: Գերմանուհիներուն փայլուն յաղ-թանակով, արդարեւ այս վերջիննե-րը խմբ. առաջնութիւն շահեցան տասն-երկու մրցումի վրայ: Ֆրանսուհինե-րը անակնկալ մը պատճառեցին շահե-լով «պասքէթ – պօլ»ի առաջնութիւ-նը, վերջին մրցումին մէջ յաղթելով Մ. Նահանգներուն: Ահաւասիկ քանի մը արդիւնքներ — որոնց մասին կը-նան քիչ մը մտածել մեր մարզիկնե-րը.—

60 մէթր վազք.— Վալասիեվիչ (Լեհ) 7 6/10 երկվ.

Սկաւառակ.— Վայս (Լեհ) 43 մէթր 79 (աշխարհի նոր մրցանիշ)

100 մէթր վազք.—Քրաուս (Գերմ.) 11 9/10 երկվ.

80 մէթր արգելարշաւ.— Էնկէլ – հարտ (Գերմ.) 11 6/10 երկվ. (աշ-խարհի նոր մրցանիշ).

200 մէթր վազք.—Քրաուս (Գերմ.) 24 9/10 երկվ.

Հեռաւորութիւն ցատկել.— Կօպնէր (Գերմ.) 5 մէթր 81 ս.

800 մէթր վազք.— Քուպքօվա (Չեխ) 2 վ. 12 4/5 երկվ. (աշխարհի նոր մրցանիշ).

Նիզակ.— Կէլիաս (Գերմ.) 42 մ. 33 ս.

Գունտ նետել.— Մավէրմէյէր (Գերմ.) 13 մէթր 67 ս.

Բարձր ցատկել.— Կրիէմ (Գերմ.) 1 մէթր 54 ս.

Փէնտաթլոն.— Մավէրմէյէր (Գեր.) հետեւեալ արդիւնքներով բարձրու-թիւն՝ 1 մ. 52 գունտ՝ 13 մ. 67, 100 մէթր՝ 13 երկվ. սկաւառակ՝ 40 մ. 65 ս. կէտ՝ 377 (աշխարհի նոր մրցա-նիշ):

Սորբեւ կուտանք կիրակի օր Փըր-չինկի մէջ աշխատաւորական հաւա-քումին առիթով ռուս աղջիկ մարզիկ-ներուն կողմէ ձեռք բերուած ար-դիւնքները, բաղդատելու համար վերի արդիւնքներուն հետ.

100 մէթր վազք.— Շամանօվա 12 3/5 երկվ.

500 մէթր վազք.— Պէքօվա 1 վ. 20 1/5 երկվ.

65 մէթր արգելարշաւ.— Թուրովա 12 երկվ.

Սկաւառակ.— Փօրխով 37 մէթր 85 ս.

Հեռաւորութիւն ցատկել.— Թու-րօվա 5 մէթր 67 ս. (Ռուսիոյ մէջ վերջերս 5.80 ցատկած է):

⁂ Լիւտէրնի մէջ կիրակի օր վեր-ջացան Եւրոպայի ախոյեանութեան տիտղոսներուն համար կատարուած թիավարութեան մրցումները, Հուն-գարիա եւ Գերմանիա շահեցան երկ-երկու տիտղոս — առաջինը՝ երկու թիավար — մէկ ղեկավար եւ ութ թիավար — մէկ ղեկավար ունեցող նաւերու, երկրորդը՝ առանձինն եւ չորս թիավար առանց ղեկավարի նա-ւերու մրցումներուն մէջ — Իտալիա շահեցաւ մէկ տիտղոս չորս թիավար — ղեկավարով նաւերու, Աւստրիա մէկ տիտղոս՝ առանց ղեկավարի եր-կու թիավարով նաւերու եւ Զուիցե-րիա նոյնպէս մէկ տիտղոս՝ զոյգ թի-ավարներու մրցումին մէջ: Ֆրանսա-ցիք երեք անգամ երկրորդ եւ երկու անգամ երրորդ եղած են:

⁂ Հեծելանիւի աշխարհի ախոյե-նութեան մրցումները սկսան չաբաթ օր Լայփցիկի մէջ եւ պիտի չարու-նակուին մինչեւ կիրակի օր. ցարդ երկու յաղթանակներ միայն որոշ են. պելճիքացի մարզիկ Ճէֆ Շէրէնս երրորդ անգամ ըլլալով կիրակի օր շահեցաւ փրոֆէսիոնէլներու արա-գութեան (սփրինթ) տիտղոսը, վեր-ջին մրցումին մէջ յաղթելով գերման Ռիխթէրի, իսկ «ամաթէօր»ներու մօտ յաղթանակը շահեցաւ Իտալացի Փօլա, նոյնպէս արագութեան մրցում-ներուն մէջ:

Մրցումներուն ամէնէն հետաքր-քրականն է ճամբու վրայ տեղի ունե-նալիքը որ չաբաթ օր կ'սօրէն յետոյ իրարու դէմ պիտի հանէ Եւրոպայի լաւագոյն հեծելանուորդները:

⁂ Այս կիրակի օր Մարսէյլի Հ.Մ. Ը.Մ.ը կը կազմակերպէ իր տարեկան մարզահանդէսը Սթատ Ժան Պուէնի մէջ: Անշուշտ Մարսէյլի Հայերը հոն պիտի փութան բազմութեամբ, քաջա-լերելու համար մեր մարզիկները:

Ք.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Պետութիւնը կօշկակար

═ • ═

Ներկայիս, տնտեսական տագնապը ամէնէն աւելի կը ճնշէ կօշկակարնե-րուն վրայ, որոնք ժամանակ մը հը-պարտ էին իրենց աշխատանքով: Ար-դարեւ հիմա տասնեակ հազարներու կը հասնին անգործ կօշկակարները Փարիզի մէջ:

Կօշկակարութեան այս տագնապին վրայ կ'աւելնայ պետական ձեռնար-կի մը սպառնալիքը:

Այսպէս, պետութիւնը ներկայիս կ'աշխատի բանտերու մէջ հաստատել կօշկակարութեան մեքենայացուած արհեստանոցներ: Ճիշդ է թէ սակից առաջ ալ բանտերու մէջ գոյութիւն ունէին կօշկակարութեան արհեստա-նոցներ, բայց բանտարկեալները կ'աշխատէին ձեռքով: Մինչ հիմա բանտարկեալներուն տրամադրու-թեան տակ կը դրուին արդիական մե-քենաներ, կօշկակարութեան յատուկ: Այսպէսով, բանտարկեալները մէկի տեղ տասը կ'արտադրեն բանտերու արդիական արհեստանոցներուն մէջ:

Առաջին փորձը կը կատարուի, ներ-կայիս, Ֆլէրվոյի բանտին մէջ, ուր պետութիւնը զետեղած է արդիական մեքենաներ եւ բանտարկեալները գի-չեր ցերեկ կօշիկ կը շինեն, մինչ դուրսը բուն արհեստաւորները գործ փնտռելով կօշիկ կը հինցնեն:

Կօշկակարութեան այս պետականա-ցումը ծանր սպառնալիքի մը առջեւ կը դնէ ոչ միայն կօշկակար համեստ բանուորները, այլ եւ կօշիկի փար-թամ գործատէրերը:

Գործատէրերն են, արդարեւ, որ սկսած են տրտնջալ եւ զանազան քն-նադատութիւններ կատարել պետա-կան այս ձեռնարկին մասին:

Ի՞նչ կ'ըսեն գործատէրերը.—

Նախ, աշխատանքի ազատ շուկա-յին վրայ, այսինքն ոչ – պետական արհեստանոցներու մէջ մէկ կօշիկը կը շինուի 7 ֆրանքով, մինչդեռ պետա-կան արհեստանոցներու մէջ կը շին-ուի 10 ֆրանքով: Պատճառն այն է որ պետութիւնը սեփական մեքենայ չու-նի, վարձու առած եւ զետեղած է բանտային արհեստանոցներու մէջ: Եւ սակայն պետութիւնն ալ, երբ իր ա-ռաջին փորձը յաջողի, կրնայ սեփա-կան մեքենաներ ունենալ, ինչպէս ու-նին ազատ արհեստանոցները:

Երկրորդ, գործատէրերը դիտել կուտան, որ երբ չատ կը բանին ի-րենց արհեստանոցները, աւելի չա-հաւորք կը վճարեն պետութեան: Ընդհակառակն, երբ ազատ արհես-տանոցները դադարման կը դատա-պարտուին, պետութիւնը նուազ չա-հաւորք կը ստանայ, որովհետեւ պետական արհեստանոցները չահա-ւորք չեն վճարեր:

Երրորդ, պետական արհեստանոց-ները օրն ի բուն մեքենայացուած աշ-խատանքի լծուելով՝ դադարման կը դատապարտեն ազատ արհեստանոց-ները, եւ այսպէս կը ստուարանայ անգործներու բանակը: Ֆլէրվոյի բանտին փորձն իսկ ցոյց կուտայ, որ վարձու ազատ աշխատաւորները կը կորսնցնեն օրական 5600 ֆրանք, եւ աշխատանքի տարին հաշուելով 275 օր, վարձու ազատ աշխատաւորնե-րու վնասը կը հասնի 1,540,000 ֆր-րանքի: Այսինքն, այսքան մը գումար պիտի տրուէր անգործներու, եթէ ա-նոնք աշխատէին: Ընդհակառակն, այդ գումարը կ'երթայ բանտարկեալնե-րուն:

Չորրորդ, պետութիւնը, իր այս ձեռնարկով այնքան կօշիկ կ'արտա-դրէ իր բանտերուն մէջ, որքան ան-գործ կ'աւելցնէ դուրսը աշխատանքի ազատ շուկային վրայ: Եւ չատ բան-ուորներ, անօթութեան սարսափէն, պիտի նախընտրեն բանտ մտնել՝ կօ-շիկի արհեստանոցներուն մէջ աշխա-տելու նպատակով: Բայց ամէն մարդ պիտի ունենա՞յ այդ քաջութիւնը, եթէ նոյն իսկ ներելի ըլլար քաջալե-րել այդ հոգեբանութեան տէր ան-գործները:

Հինգերորդ, պետութիւնը քաջալե-րելով արհեստաւոր բանտարկեալնե-րը, պիտի աշխատի նաեւ արհեստա-ւոր դարձնել եւ արհեստանոց մտցնել ամէն բանտարկեալ, որ նոյն իսկ կօ-շիկ կարել չի գիտեր: Կը մտնէ ար-հեստանոց եւ կը սորվի ճնշումի եւ սպառնալիքի տակ: Ու երբ կ'աւարտէ իր դատապարտութեան պայմանա-ժամը, դուրս կ'ելլէ բանտէն՝ ազատ աշխատանքի չուկային վրայ պտըտե-լու համար իբրեւ անգործ: Այս ձեւ-ւով, ուրեմն, դարձեալ անգործու-թիւնն է որ կ'աւելնայ դուրսը:

Կօշիկի գործատէրերը, որ այս դի-տողութիւնները կը բանաձեւեն ի-րենց արհեստի պետականացման փոր-ձին դէմ, քննելով կառավարական ա-ռարկութիւնը թէ պէտք է վերջապէս բանով մը զբաղեցնել բանտարկեալ-ները, դիտել կուտան թէ կօշիկի բան-տային արհեստանոցներուն մէջ հարկ չկայ անպայման մեքենաներ զետե-ղել: Թող ձեռքով աշխատին բան-տարկեալները, կ'ըսեն անոնք: Ու երբ բանտարկեալները ձեռքով կ'աշ-խատին, չեն կրնար ազդել աշխա-տանքի ազատ շուկային վրայ, որ մե-քենայացուած է:

Այնպէս կը թուի թէ պետութիւնը մտադիր չէ հրաժարելու իր ձեռնար-կէն, եթէ միայն յաջողութիւն գտ-նէ: Հետեւաբար կօշիկի աշխատան-քի սակարանը կը դանուի լուրջ սպառ-նալիքի մը տակ: Պետութիւնը կօշկա-կար դառնալով, բանտերու մէջ մե-քենայացուած արդիական արհեստա-նոցներ հիմնելով կրնայ կործանել բազմաթիւ գործատէրեր:

Գործատէրերու միակ փրկութիւ-նը, այն առեն, կը կայանայ համա-գործակցութեան մէջ,— ստեղծել գործակցական հսկայ արհեստանոց-ներ մրցելու համար պետական ար-հեստանոցներու դէմ:

Հայ կօշկակարները կը մտածե՞ն երբեւիցէ աշխատանքի պայքարին արդիական միջոցներուն վրայ,— գործակցական (քոոփէրաթիվ) կազ-մակերպութիւնն է որ կրնայ պաշտ-պանել զիրենք գալոց տագնապներուն դէմ:

«ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«Քամառա»ները

οооо

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը չաբաթէ ի վեր զզուելի մարզանքներու ակա-նատես կ'ըլլանք: Քար ընելով մեր սիրտերուն կը լռենք:

Դատարկապորտ սրիկաներու խումբ մը չփացած Նիւ Եորքի գաւառակու-թեան ելքէն, կարծես ձիարշաւի եղած են:

Օր ցերեկով կը յոխորտան, խնճոյք կը սարքեն, գաւաթներ կը պարպեն դատաւորին եւ երդուեալներուն ա-բեւշատութեան համար: «Կեցցէ՛ «Բանուոր»ը, ապրի՛ «Միացեալ ճա-կատը»: «Ամենք բոլոր հարուածային աշխատանք տանողներու կենացը ո-րոնք աշխատեցան, ճգնեցան ու դա-տապարտեցին»...

Այս վարձկան խումբը կոյր գոր-ծիք մըն է մութ ձեռքերու մէջ: Թէ ի՞նչպէս հրապարակ են ելեր եւ ի՞նչ են իրենց բուն չարժառիթները, այդ մենք լաւ գիտենք:

Այս զարչելի արարածներուն յան-կերգը «Խորհրդ. Հայաստան»—պար-զապէս միջոց մըն է փոր մը հաց ա-պահովելու եւ կիրքեր հրահրելու: Թէ այդ խեղկատակութիւնները ինչ փոր-ձանքներ կը բանան գաղութներու գլ-խուն, եթէ իրենք չեն գիտեր, հրա-հանգ տուողները այդ լաւ գիտեն: Գիտեն եւ այդ իսկ պատճառով կ'ա-ճապարեն որքան կարելի է չուտ գաղ-թահայ կեանքը քաոսի վերածել, «ճզմել Դաշնակցութեան գլուխը»:

Ճզմե՛լ Դաշնակցութեան գլուխը... ահա այս հոգեբանութեամբ է որ կը մօտենան մեզի չփացած այս աժան հերոսները առանց քաշուելու ղանակ ու ատրճանակ ցուցադրելով:

Քանի մը անգամներ արհամարհե-ցինք չեղաւ, արհամարհեցինք պար-զապէս իրենց չհաւասարելու համար: Անօգուտ:

Եւ մեր ընկերներու համբերութիւ-նը սպառելով հակառակ կուսակցա-կան խիստ արգիլարութեան, անցեալ կիրակի քանի մը հոգի հրապարակ ի-ջան եւ մէկ – երկուքին քիթ ու բերան կոտրելէ յետոյ միւսները ցրուեցին մուկերու նման: Յաջորդ օրը սկսան հրապարակը ողողել լկտի Թուցիկ-ներով: Երեք ցրուիչներու ֆրանսերէն խօսիլը եւ հայհոյանքը պատճառ դարձան որ խումբ մը ընկերներ ա-նոնց ալ դասը տան: Խօսելով եւ ֆր-րանսացի ձեւանալով կարծեցին թէ անպատիժ կը մնան, խոստովանեցան որ իրենք ալ Հայեր են... Ահա այս պէս բարոյապէս մեռած մարդուկնե-րու հետ է որ հազար անգամ մեր կամքէն անկախ գործ կ'ունենանք:

Միեւնոյն օրը գիմնկաւորները Ե-բեկոյեան հայերէն եւ ֆրանսերէն Թուցիկներով հրապարակ եկան նո-րէն: Աւելորդ է յիշել Թուցիկներուն բովանդակութիւնը: Իրր թէ յիսուն Դաշնակցականներ ուզեր են իրենց ե-րեք ընկերները մորթել եւն.: Հա-ւաքուեցան քանի մը տասնեակ Ֆրան-սացի, Իտալացի, Ալճերիացի եւ իրենց չորս ու կէս Հայ «քամառա»-ներուն հաճոյք պատճառելու համար քանի մը գաւաթ պարպեցին ու անցան գացին:

Արա

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐՔԻ՞Ն ԹԷ ԱՐՏԱՔԻ՞Ն...

»»» · «««

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 օգոստոս).

— «Թուրք ջարդարարներու սպա-նութեան համար «Միացեալ»ը Դաշ-նակցականներ մատնանշած է ամե-րիկեան իշխանութեանց: Դատախա-զութիւնը Նիւ Եորքի մէջ գտնէ ա-տիկանատուն հրաւիրած եւ հարցա-քննած է:

«Միացեալ»ի մատնանիւղը Եգիպ-տոսի մէջ, ծանօթ «Սրտաբեկ»ը, Դաշ-նակցութեան զինանշանով կը ներկա-յանայ դատախազութեան եւ անոր Պանք Օթթոմանի ու խանտասրի պատ-մութիւնները կ'ըրէ՝ Դաշնակցու-թեան «ոճրային» դէմքը երկրի իշ-խանութեանց պարզելու համար:

Յունաստանի հայ առաջնորդը հե-ռագրով կ'աղերսէր հիւրընկալ երկրի վարչապետէն՝ յանի իր «հօտ»ի միակ թախանձանքը եւ անխնայ ջարդել Դաշնակցական կազմակերպութիւնը:

Այս կարգի յիշատակութիւններով կարելի է ամբողջ էջեր լեցնել:

Այսքան մռայլ երբեք եղած չէ մեր կեանքը: Աւելի գէշ օրեր ունեցած ենք, սակայն աւելի լիրբ — երբե՛ք: Եւ պարզ է թէ ինչո՞ւ: «Անիշան» բան մը մեր պայքարի մէջ կը պակսի մեզի — Հայրենիքը: Ոստարութիւնը իր կը-նիքը դրած է մեր պայքարներուն վը-րայ: Այն հզօր ու բարոյակրթիչ ուժը որ հողէն կուգայ՝ կը պակսի մեզի: Չկայ վերին ու աստուածընտիր իրա-ւարարը, չկայ հայրենի երկիրը: Ո՞վ կարող է տարակուսիլ, որ զազրաշ-խարհի պայքարները երբէ ծաւալէին հայրենիքի մէջ, ու ծաւալէին չատ ա-ւելի սաստկաբար — ոչ թէ ազատ, այլ մինչեւ իսկ գերի ու բռնադատ-ուած հայրենիքի մէջ — երբեք այս-քան զազիր ու տխուր ձեւեր պիտի չառնէին: Բոլոր քաղիչ, այլասերող ու թշնամի ոյժերը ազատ կը զգան զիրենք արտասահմանի մէջ, որովհե-տեւ չկայ վերին ու ցեղապաշտեր հաշուառուն, չկայ Հայրենիքը: Հա-կառակ այն ծանր ու դաժան յուծին, որ բաժին ինկաւ բնաշխարհի հայու-թեան, ստոյգ է, որ վաղը, երբ հնչէ ազատութեան ժամը, երկրի հայու-թիւնը զաղթաշխարհի պալարոտ կեր-պարանքը պիտի չունենայ: Շատ աւե-լի մեծ վէրքեր — թերեւս, սակայն բարոյական աւելի մեծ անկում— հա-զիւ թէ:

Հայրենի երկրի արգանդէն անհնար է որ ծնունդ առնէ «Միացեալ»ի նը-ման վիժուկ մը: Այս պտուղը միայն թշնամին կարող է կերպաւորել — եւ այն ալ օտարութեան մէջ — ու գայն հրամցնել մեզի իբրեւ ցեղակնիք ծը-նունդ:

Ոմանց խիստ կուգան մեր բառերը, թէեւ կը գրենք սանձելով մեր զգա-ցումները ու մեղմելով մեր զայրոյ-թին թափը: «Լռա՛ զիս այնպէս որ չըրջուիմ», — կ'ըսէ Անգլիացին: Ու ենթադրէք, որ ան ի մտի ունի մայրենի սովորական կեղտը. ան յուր իսկ չունի գոյութեան մասին «Միացեալ»ի մը, որ ոչ թէ կեղտոտ է, այլ շաղախուած է ցեխէ եւ արիւնէ:

Մեզ մոլորանքի կը մատնէ նրբին պարագայ մը «Միացեալ»ի մէջ — իր լեզուն: Ի՞նչպէս հաւատալ, թէ հայ մարդը, որ հայերէն կը խօսի, կրնայ այսքան զազրելի ըլլալ: Զուր չէ այս վարանքը, որովհետեւ Հայը չէ՛ «Միացեալ»ի վարիչը: Չկայ աւելի եղերական սխալ քան այն, երբ հե-տեւորդը միշտ կը նոյնացնէ իր ա-ռաջնորդին հետ:

«Միացեալ»ը հայ է անունով, բայց ոչ հոգիով:

«Միացեալ»ը մեր դարաւոր ոսոխն է, Հայ Դատի ուխտին թշնամին, որ եկած եւ ծուարած է մեր ազգային կեանքի ներքին նակատներուն վրայ:

Պայքարը անոր դէմ էականին մէջ պայքար է ոչ թէ ներքին հակառակոր-դի, այլ արտաքին թշնամիի դէմ: Այն տարբերութեամբ միայն, որ այս ան-գամ թշնամին, մեզմէ փոխ առնելով մեր կրօնքն ու լեզուն, եկած ու տեղ գրաւած է մեր ընտանեկան յարկին տակ, ներսէն դիւրութեամբ մեզ հար-ուածելու եւ դիւրութեամբ մեզ քայ-քայելու համար: Բուն վարիչները «Միացեալ»ի, որոնք այս աղտոտ ու հակահայ շարժումը ձեւաւորեցին, բացայայտ գործակալներն են կա՛մ Էնկիւրիի եւ կամ Մոսկուայի: Վա-րիչները, բայց ոչ շարքայինները, ո-րոնք յուր իսկ չունին այս շարժման թաքուն նպատակներու մասին»:

ՕՐ. ՊԱՅԾԱՌ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

եւ

ՏՕՔԹ. ՕՆՆԻԿ ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ

Նշանուած

29 յուլիս 1934, Կիւմիւլճինա

Յանուն Անդրանիկի

ՇԱՎԻԼ.— Անցեալ տարի ուխտա-գնացութիւն մը կատարուեցաւ դէպի ազգային հերոս Անդրանիկի հողա-կոյտը: Այս տարի ալ երկու տարբեր ուխտագնացութիւններ սարքուած են:

Այս առթիւ կարելի՞ էր հարցնել թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է հերոսին շիրիմա-լից յուշարձանը... Ով որ եղած ըլ-լայ անոր յանձնառու կամ հսկիչ մար-մինը, պարտաւոր էր ցարդ լուսաբա-նութիւն մը տալ հանրութեան, հան-գանակութեան արդիւնքի եւ ձեռ-նարկներու մասին:

Այսպիսի ազգային գործեր մոռա-ցութեան կամ զանցառութեան կը տր-ուին յաճախ, բայց օր չանցնիր ա-ռանց քէն արծարծելու եւ եղբայր եղ-բօր դէմ նիզակ ճօճելու...

ՄԷՆ-ՍԷ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գործազրկութիւնը մեր շրջանին մէջ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ.— Գոր-ծազրկութիւնը միեւնոյն թափով կը չարունակուի երկու տարիէ ի վեր: Փոխանակ մեղմանալու, երթալով կը ծանրանայ: Ամէն օր նոր գործաւոր-ներ կ'արձակուին եւ կուգան աւելնալ հիններուն վրայ: Անոնք որ կը բնակին Անիէռ, նպաստ կը ստանան առանց խտրութեան, իսկ անոնք որ կը բնա-կին Պուա Քոլոմպ բացարձակ կը մեր-ժուին: Հազար պաշտանք ու խնդրանք անօգուտ են: «Պիտանէ չունինք» կ'ը-սեն եւ կը ճամբեն:

Երեւի մեր մեղքը այն է որ... յու-զարկաւորութեան զացինք: Բացատ-րեմ: Անգործութեան առաջին տա-րին մենք Պուա Քոլոմպ բնակողներս երբ կը դիմէինք նպաստի սնտուկին, սիրով կ'արձանագրէին ու նպաստ կուտային: Երբեմն նոյն իսկ կաթի ու ածուխի եւ բաղնիքի տոմսեր ալ կու-տային, իսկ ձմրան ալ այրերու ու կի-ներու հագուստներ բաժնեցին թէ տե-ղացիներուն եւ թէ մեզ Հայերուս: Այնպէս որ Անիէռ բնակողները երբ կը լսէին կը նախանձէին մեզի: Այն առեն նպաստի գրասենեակին նախագահն էր Պ. Թիսիէ, 60 տարեկան խղճամիտ պաշտօնեայ մը որ մեր բոլոր դիմում-ները խիղճն նկատի կ'առնէր եւ Պուա Քոլոմպի Հայերս չատ երախտապարտ էինք: Մանաւանդ որ Հայոց անցեա-լին ալ տեղեակ էր եւ յաճախ ցաւ կը յայտնէր մեր ներկայ վիճակին վրայ: Մէկուկէս տարի վերջը, այս բարե-բար մարդը հիւանդացաւ եւ երեք օր վերջը մեռաւ: Անոր մահը խոր վիշտ պատճառեց մեզի: Որոշեցինք պաշտօ-նապէս մասնակցիլ թաղման, ծաղկե-պսակ մը դնելով: Երեք հանգանակիչ-ներ (Գառնիկ Յովհաննէսեան, Գար-բիէլ Երանեան եւ սաարազրեալս) որ տունը որ դիմեցինք, սիրով մասնակ-ցեցան ու կոկիկ գումար մը հաւա-քելով փառաւոր ծաղկեպսակ մը չի-նել տուինք Պուա Քոլոմպի հայ գա-ղութին անունով: 50է աւելի ծաղկե-պսակներուն մէջ ամէնէն մեծը եւ գեղեցիկը մերն էր եւ տեղացի ժո-ղովուրդին ուշադրութիւնը գրաւեց: Տեղական թերթերն ալ մանրամաս-նօրէն գրեցին այս մասին: Բազմա-թիւ Հայեր մասնակցեցան թաղման:

Անցաւ քանի մը ամիս, նոր նախա-գահը նախ կրճատեց նպաստը, իսկ քանի մը ամիս վերջը բոլորովին կտ-րեց: Անգամ մը տեղացիի մը հարցու-ցինք թէ ի՞նչ է պատճառը: Մար-դը ըսաւ.— Նախկին նախագահին հակառակորդներուն ձեռքը անցաւ նը-պաստի գործը... Մնացեալը կը հաս-կնաք: (Ո՞ւր եւ, Պ. Խանդատեան):

Ներկայիս չատ մը գործարաններ իրենց բանուորներուն գրեթէ կէսին արձակուրդ տուած են: Օրինակ՝ Ժընվիլէ Շնայր Վալկէր ինքնաշարժի գործարանը 4000 բանուորներուն կէ-սէն աւելին մէկ ամսով արձակած է, իսկ Անիէռի Շոսոն գործարանը երկու հազար բանուորին կէսը գրեթէ հա-նած է: Սիթրօէնի ճիւղը ութ օրուան համար գոցուած է: Եւս կան մանր մունր գործարաններ, նոյն վիճակին մէջ: Իսկ տեղ–տեղ չաբաթը երեք օր կ'աշխատցնեն փոխն ի փոխ: Նպաստ-ընկալները միշտ կ'աւելնան մանա-ւանդ չէնքի աշխատաւորները: Վե-րահաս ձմրան առթիւ հայ բանուորը մտահոգութեան մատնուած է:

Յակոբ Ադամեան

թեան եւ պայքարներու ճախճախուտին մէջէն, առանց վտանգելու անոր գոյութիւնը: Այս վերաշինութեան խորհրդանշանը եւ նենցուկը պիտի ըլլար պետութեան բանակը: Անոր ծոցին մէջ պիտի հաստատուէին, իբրեւ պետութեան խարիսխ, հինաւուրց փրուսիոյ առաքինութիւնները,— հաւատարմութիւն պարտակա – նութեան, պարզութիւն եւ ընկերականութիւն: Եւ բանակը ար – ժանաւորապէս պահեց հին բանակին մեծ աւանդութիւնները: Երբ ես երթամ միանալու այն ընկերներուս որոնց հետ կռուած եմ այնքան ռազմադաշտերու վրայ, ազգին պատւոյն եւ փառքին համար, պիտի աղաղակեմ նոր սերունդին,— « Ապացուցէք թէ արժանի էք ձեր նախահայրերուն եւ մի մոռնաք որ եթէ կ'ուզէք ապահովել ձեր երկրին խաղաղութիւնը եւ բարեկեցութիւնը, պէտք է պատ – րաստ ըլլաք ամէն զոհողութեան, այդ խաղաղութեան եւ երկրի պատիւին համար: Մի մոռնաք թէ օր մը ձեր գործերն ալ աւանդութիւն պիտի դառնան»: Արտաքին քաղաքականութեան տեսա – կէտով, գերման ժողովուրդը ճշմարիտ չարչարանքի մը մատնուեցաւ: Սարսափելի դաշնագիր մը կը ճնշէր իր վրայ եւ կը սպառնար վերջնապէս խորտակել զայն: Աշխարհը երկար ատեն չհասկցաւ թէ Գերմանիա պէտք է ապրէր ոչ միայն իրեն իրեն համար, այլեւ իբրեւ դրօշակիրը արեւմտեան մշակոյթին: Եւ սակայն հարկ էր մեզ կաշկանդող շղթաները թուլցնել յամրաբար եւ աստիճանաբար, եթէ չէինք ուզեր զարնուիլ արտաքին աշխարհի դիմադրութեան ժայռին: Իմ հին ընկերներէս շատերը չհասկցան այս քաղաքականութեան բացարձակ անհրաժեշտութիւնը: Սակայն պատմութիւնը աւելի արդար պիտի ըլլայ »:

Հինտէնպուրկ յետոյ կը փառաբանէ Հիթլէրը եւ անոր շարժումը, «որուն վճռական քայլ մը առին գերման ժողովուրդը դէպի միութեան առաջնորդելու համար »:

Ինչո՞ւ կը փակուին Պոլսոյ խանութները ու գրասենեակները

« *Ճիւմհուրիյէթ* » կը գրէ թէ Պոլսոյ գրեթէ բոլոր կողմերը, մասնաւորաբար մեծ պողոտաներուն եւ շուկաներուն մէջ, բազմաթիւ առեւտրական տուներ, վաճառատուններ եւ գրասենեակներ սկսած են փակուիլ: Այս հաստատութիւններէն մէկ մասին փակման պատճառ եղած է շահատուրքի նոր օրէնքի գործադրութեան եղանակը, ինչպէս յայտնած են գործերը ձգող առեւտրականներէն ոմանք:

Շահատուրքի նոր օրէնքին համաձայն, հաստատութեանց շահատուրքը որոշելու համար նկատի կ'առնուի շէնքին 23 տարի առաջ գնահատուած խառն հասոյթը որ 6ով կը բազմապատկուի: Այնպէս որ գրասենեակ մը որ 23 տարի առաջուան գնահատութեամբ 100 ոսկի հասոյթ ունէր, այսօր 600 կը նկատուի եւ հարիւրին հարիւրի հաշուով, այդ գրասենեակին մէջ աշխատողը պարտաւոր կ'ըլլայ տարեկան 600 ոսկի շահատուրք վճարել որուն վրայ կ'աւելցուի նաեւ հարիւրին 20տագնապի եւ հաւասարակշռութեան բաժինը, որով տուրքին ընդհանուր գումարը կ'ըլլայ 720:

Տարիներէ ի վեր ոչ մէկ զոց խանութ կը տեսնուէր Բերայի Իսթիքլալ ճատտէսիի, Թաքսիմի, Պահնէզափուի եւ Գարաքէօյի հանրականքի պողոտային վրայ, մինչդեռ այսօր այս տեղերու խանութները մէկիկ մէկիկ կը փակուին:

ՄԱՐՍԷՅԼ-ԼԻՈՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Մարսէյլ – Լիոն հեծելանիւի 20րդ Միջազգային մրցումը, զոր կազմակերպած էր « Փրօկրէ տը Լիոն » թերթը: Հեծելանւորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 5·30ին: Այս դժուարին մրցումին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ մեր հայրենակիցներէն երեք հոգի, Մխիթարեան, Զուլումեան եւ Արիազեան:

Մրցումը տեղի ունեցաւ շատ դժուարին պայմաններու մէջ, որովհետեւ հեծելանւորդները ամէնքն ալ նախկին ախոյեաններ ըլլալով, ամէն ջանք կը թափէին առաջնութիւնը շահելու համար: Բայց ճիշդ հակառակը եղաւ: Ճամբու ընթացքին շատ ականաւոր հեծելանւորդներ լքեցին մրցումը, ինչ որ յուսախաբութեան մատնեց հանդիսատեսները:

Վեց հեծելանւորդներ միասին հասնելով Լիոն որոշեալ կէտը, Փարիզցի Լուսիէն Վէէս *սփրինտի* մէջ առաջին կը հանդիսանայ: 350 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 10 ժամ 30 վայրկեան 53 երկվայրկեանէն:

Ուրախութեամբ կարդացինք լ'Օթօ թերթին մէջ մեր հայրենակիցին՝ Արիազեանին անունը առաջին հանդիսացող հեծելանւորդներուն կարգին (26րդ, առաջինէն 5 վայրկեան վերջ): Դեռ ժամ մը վերջ կուգան համաշխարհային անուն ունեցող հեծելանւորդներ:

Մանրամասնութիւնները կը պակսին: Անշուշտ « Յառաջ »ի զաւառական թղթակիցները պիտի փութան լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդել: Հ. Ս.

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ, թիւ 1, որ 1855էն ի վեր կը բանէր Վերսայլ – Լուվր գծին վրայ, վերցուեցաւ օգոստոս 14ին, իր տեղը տալով օթօպիւսին: Այժմ ճամբան կը տեւէ 45 վայրկեան, փոխանակ մէկ ժամ 10 վայրկեանի:

ՇԱՐՔ ՄԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ ծագեցան Յունաստանի մէջ: Աթէնքի շրջանին բանուորները կը պահանջեն օրական 13 ժամ աշխատանքը վերածել 8ի: Պիրէոսի նաւարանի բանուորներն ալ Աթէնք գացին, զանազան պահանջներ ներկայացնելու համար: Գործադուլի շարժումը ամէնէն աւելի զգալի է Տրամայի, Գավալայի եւ Սէրէզի մէջ: Վերջին քաղաքին մէջ խռովութիւններ ծագելով, 30 համայնավարներ ձերբակալուեցան եւ կղզի մը աքսորուեցան: Կ'ըսուի թէ օրէնքով պիտի արգիլուի գործադուլը: 17 արհեստակցական միութիւններ լուծուեցան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ· Տ· ՄԵՍՐՈՊ ԱԽԱԳ ՔՀՆՑ· Տ· ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15. *Րիւ Ժան Կուժօն*:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Վարուժան եւ Առիւծ Աւագ նորակազմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Սարգիս Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

ՊՈՒՇ ՏԸ ԼՈՒՒ գեղեցիկ գետեզերքը:

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ժազ: Ճոխ Պիւֆէ:

Երթ ու դարձը ապահովուած է: Օթօպիւսը կարելի է առնել Մաթըլէնէ եւ Մանիսանէն: Երթ ու դարձի համար 5 ֆրանք:

Տոմսակները կը ծախուին մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 19րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ *St. LOUP GRAND PINS*

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան *ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սէն Լուի դպրոցի նուագախումբը կը նուագէ հայկական երգեր:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. — *Երգ. արտասանութիւն եւյլն.*

Կը մասնակցին Հայ Արծիւները:

Սէն Լու կրան փէնի եկեղեցիին մէջ կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ՄԵԾ ԵՒ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ «ԼԱՖՐԷԶԻԷՐ» ՇՔԵՂ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Պուլի մրցում, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, գեղարուեստական բաժին:

Երաժշտութիւն (ԶՈՄԻ «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» նուագախումբին կողմէ):

Մուտք 2 ֆր, մասնակցելու իրաւունքով Լոթըրի նախնական 4 տոմսակներուն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր *1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ _ ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 Թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 Ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր·:

Բաժինգին, յօդուած եւ Թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ· Ծ· ԱՅՎԱԶԵԱՆի,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 Ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն Թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100էն 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris (19)*:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բաթանքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ

ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրարիր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թռուցիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ

ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

225 *ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ*

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris* 13:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 րիւ Տամէմ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ· Ս· ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ· Ժ·

Բայց անմիջապէս հրաժարեցաւ այդ միտքէն· ոչ, կրցածին չափ քիչ պիտի խօսէր եւ պիտի ջանար ամէն բան իմանալ: Բացարձակօրէն ապահով էր մէկ կէտի շուրջ — Լէյտի Զիլ որ եւ է բան պիտի ընէր, որ եւ է գումար պիտի վճարէր՝ գաղտնի պահելու համար իր կէս ժամուան հանդիպումը Ալֆրէտ Ճէքինի հետ, անոր մահուան իրիկունը՝ գիներան մէջ: Այդքանը կը բաւէր առայժմ ու պէտք չկար ուրիշ միջոցներու մասին խորհելու: Իսկ եթէ կարենար նոր տեղեկութիւններ կամ նոր թելադրութիւններ ստանալ Լէյտի Զիլէն, աւելի լաւ·

Լէյտի Զիլ ժամադրավայրը հասաւ ճիշդ ժամանակին: Պարզ կերպով հագուած էր ու քօղ մը կար երեսին վրայ: Ճէնիսըն՝ որ անկիւն մը քաշուած՝ զգուշութեամբ կը դիտէր զայն, հասկցաւ որ անիկա չէր ուզեր ճանչցուիլ կամ ուշադրութիւն գրաւել: Ու երբ տեսաւ որ տիկինը առանձին էր, հանդարտ քայլերով մօտեցաւ անոր ու քաղաքավարութեամբ բարեւեց: Լէյտի Զիլ գլխու թեթեւ շարժումով մը ընդունեց անոր բարեւը: Հակառակ իր վերապահ երեւոյթին, Ճէնիսըն զգաց որ անիկա գրգռուած վիճակ մը ունէր· եւ սակայն չի հասկցուց թէ ծանօթ էր անոր անհանգիստ տրամադրութիւններուն: Ճէնիսըն բազմութենէն հեռացաւ եւ աչքով նշան ըրաւ Տիկինին որպէսզի իրեն հետեւի·Լէյտի Զիլ ստանօրէն անոր ետեւէն քալեց:

— Ո՞ւր կը տանիք զիս, հարցուց ցած ձայնով մը· չեմ գար···

— Ձեզի չեմ տանիր այն տեսակ տեղ մը ուր չպիտի ուզէիք գալ, Տիկին, ընդմիջեց երիտասարդը· պէտք չկայ··· կրնանք խօսակցիլ ուր որ կ'ուզէք, այստեղ կայարանին տակը, վեր, վար կը պտտինք··· բայց կարծեմ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ թէյարան մտնենք, աւելի հանգիստ կ'ըլլանք···

Տիկինը չի հակառակեցաւ ու միասին թէյարանէն ներս մտան: Առանձին անկիւն մը քաշուեցան ու Ճէնիսըն թէյ ապսպրեց:

Երբ սպասուհին հեռացաւ, երիտասարդը՝ իր ուժերուն վրայ ապահով մէկու մ, պէս, նայեցաւ Տիկինին: Լէյտի Վիլ այնպիսի ակնարկ մը նետեց անոր որ կարծես ըսել կ'ուզէր որ եթէ «կատուն թաթերը ձգես վրադ կը ցատկէ »:

— Այստեղ լաւ է, այնպէս չէ՞, ըսաւ Ճէնիսըն:

— Ինչո՞ւ զիս Լոնտոն կանչեցիք, հարցուց յանկարծ Լէյտի Զիլ:

— Պարզ է, պատասխանեց ան. պայմանները փոխուեցան մեր վերջին տեսակցութենէն ի վեր· թերթին գեկոյցը ըսել կ'ուզեմ, զոր ձեզի ղրկեցի եւ անտարակոյս զարմացաք···

— Ոչ, չզարմացայ···

— Ո՞չ, այդ Ամերիկացիներուն առաջարկը··· ինչո՞ւ չզարմացաք···

— Որովհետեւ արդէն այդ տեսակ բան մը կ'սպասէի··· Ալֆրէտ Ճէքին ինծի ըսաւ թէ այդ ընկերութեան կարեւոր մէկ գործին համար եկած էր·· գիտէի որ պարգեւ մը պիտի տային իր մասին տեղեկութիւն ստանալու համար···

Ճէնիսըն քանի մը վայրկեան լուռ մնաց՝ նայուածքը Լէյտի Զիլին: Ասիկա մտքէն անցած չէր· նորութիւն մըն էր իրեն համար· տակաւին բան չէր խօսած, երբ Լէյտի Զիլ շարունակեց:

— Ձեր հետաքրքրողը պարգեւը չէ· ես միմիայն կ'ուզեմ որ — անձնական պատճառներով — չի լսուի թէ ես Ճէքինի հետ էի այդ իրիկունը ժամը 10էն 10.30··· ձեզի դրամ տալ որ պէտքի լուռ մնաք եւ գնեցի ծանօթ նամակը առանց որուն ոչ մէկ բան կրնաք ապացուցանել···

— Օ՛հ, կը սխալիք Տիկին, ըսաւ Ճէնիսըն· նամակը ոչինչ է··· գիտեան աղջիկին վկայութիւնը կայ···

— Կ'ուրանամ, ընդմիջեց Լէյտի Զիլ հանդարտ շեշտով մը· իմ խօսքս անոր խօսքին չափ կ'արժէ, թերեւս աւելի··· կ'ըսեմ որ սխալած է, հոն չէի··· կը կրկնեմ, հիմա որ նամակը չկայ, չէք կրնար ապացուցանել որ Ալֆրէտ Ճէքինին հանդիպած եմ···

Երբ սպասուհին թէյը բերաւ, Ճէնիսըն մտածեց քանի մը վայրկեան իր յաջորդ ընելիքին մասին· յետոյ յանկարծ քաջաբար ըսաւ·

— Լէյտի Զիլ, միանգամընդմիշտ հասկցէք որ կը սխալիք· ես ամէն բան չըսի երբ միասին էինք անցեալ կիրակի՝ ձեր պարտէզը· իրականին մէջ ձեր կարծածէն աւելին գիտեմ··· Ն'ըսէք որ Ալֆրէտ Ճէքինի հետ էիք այդ իրիկունը ժամը 10էն 10.30 եւ անկէ վերջ իր շարժումներուն մասին որ եւ է բան չէք գիտէր··· լաւ, իմացէք որ ես ձեր խօսքին չեմ հաւատար··· որովհետեւ, թէեւ ձեզի չըսի, բայց ես գիտեմ թէ ուր էր ան 10.30էն յետոյ··· եւ որպէսզի ապացուցանեմ ձեզի պիտի յիշեմ անունները երկու փողոցներու որոնք Նուսթըն Թաղին մէջ կը գտնուին — մէկը՝ Զարլզ փողոց, միւսը՝ Քրասնոթէյլ փողոց··· հիմա, Լէյտի Զիլ, սոր ի՞նչ ըսիք, այդ փողոցներուն մասին ի՞նչ գիտէք, պատասխան կ'ուզեմ···

Ճէնիսըն տեսաւ որ հարուածը ճիշդ տեղին էր· Տիկինը տժգունեցաւ եւ նայուածքը սարսափի արտայայտութիւն մը ստացաւ:

— Դո՞ւք ինչ գիտէք այդ փողոցներուն եւ··· եւ Ալֆրէտ Ճէքինի մասին, հարցուց · ի՞նչ···

Ճէնիսըն գլուխը թօթվեց:

— Բաւական բաներ՝ ոստիկանութեան երթալու եւ պարգեւը պահանջելու համար, ըսաւ ան··· գործը սկսինք, տիկին, ոստիկանութեան երթալ չեմ ուզեր, կ'ուզեմ մեր սակարկութիւնը յարգել··· բայց կը տեսնէք որ հ ապարանքը բարւոքած է անցեալ կիրակիէն ասդին··· ամերիկեան առաջարկը արժեթուղթերուս գինը բարձրացուցած է անհամեմատ կերպով··· խնդիրը այսպէս է հիմա կրնամ ոստիկանութեան երթալ ու տեղեկութիւններս ծախել հինգ հազար ոսկիի··· հետեւաբար ձեզի ալ հինգ հազար կ'արժէն անոնք···

Ճէնիսըն տեսաւ որ Տիկինը կախուած էր:

— Ո·րմէն շանթահարուած կ'ըսէք, կը նամ ոստիկանութեան երթալ···

— Ինծի չափ դուք ալ գիտէք որ վիճակի չէք ոստիկանութեան մօտ նալու, Տիկին, պատասխանեց անմիջապէս, եթէ երթաք, գործին բրն հարցումներ պիտի ընեն· պիտի ուզեն գիտնալ թէ ո՞ւր էիք այդ իրիկունը եւ ինչ յարաբերութիւններ ունէիք մեռնողին հետ եւ··

(Շար·)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R ... Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԵՆՆԻՆ ՀԱՄԱՐ Metro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 18 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2576

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐ ՆԻ Է ԲԱՆ ՓՈԽՈՒԱԾ Է

Վերջերս քանի մը գրութիւններ երեւցան Ֆրանսական մամուլին մէջ, Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի անցեալ եւ ներկայ վիճակի մասին:

Մամուլին պարտքն էր թարգմանել զանոնք, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ նիւթեր՝ որ կապ ունին օրուան կեանքին, մեր կացութեան կամ ընդհանուր զարգացման հետ:

Եւ «Յառաջ»ն ալ թարգմանեց «Թան»ի ու «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի գրութիւնները, ինչպէս կը հետեւի «Էքօ տը Փարի»ի շարքին՝ Թուրքիոյ մասին:

Արդ, ո՞ր եւ է մասնաւոր իմաստ ունի՞ն այս հրատարակութիւններն ու թարգմանութիւնները:

Հարցումն իսկ աւելորդ է:

Կը գտնուինք Եւրոպայի պորտին վրայ, եւ գիտենք թէ ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ: Շատ ալ պէտք չունինք մասնաւոր «գաղտնիքներ» իմանալու:

Այդ հրատարակութիւնները— եւ ուրիշներ որ կրնան ըլլալ— ամէն բանէ առաջ լրագրական պահանջներ են:

Ամէն թերթ իրեն յատուկ բաժիններ ունի: «Թան»ը անցեալ մայիսին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր կովկասեան հանրապետութեանց մասին: Այս անգամ ալ, նոյն գիտական — աշխարհագրական բաժնին տակ, եւ նոյն յօդուածագրին ստորագրութեամբ, կը խօսի առանձնապէս Հայաստանի մասին, պատմական, քաղաքական եւ տնտեսական տեսակէտով:

Ո՛չ մէկ արտասովոր երեւոյթ՝ այս իրողութեան մէջ:

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը եւ առհասարակ պահպանողական — ընդդիմադիր թերթերը, որոնք Ֆրանսայի դրամատիրութեան եւ աշխարհակալութեան տարբեր օրկաններն են, կը սիրեն պարբերաբար խօսիլ Հայերու «դժբախտութեանց» մասին, քննադատած ըլլալու համար նախորդ կառավարութիւնները որ տկարացուցին Ֆրանսան՝ Արեւելքի մէջ:

Թող չվիրաւորուին մեր «ազգասիրական» ջիղերը, եթէ ըսենք թէ այստեղ ալ չկայ որ եւ է զարմանալի կամ բացառիկ բան:

Ուրեմն, առօրեայ կեանքի պահանջներն են ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը: Ոչ որ եւ է բան փոխուած է «արեւմտեան ճակատին վրայ», ոչ ալ «հայասիրական» մակընթացութիւն մըն է որ տեղի կ՚ունենայ:

Ընդհակառակն: Ոչ մէկ ատեն այսքան համատարած հանդարտանք ունեցած էր «անցուկը — մոռցուկ»ը: Ոչ ալ այսքան քարացած՝ աշխարհը:

Միւս կողմէ, դուք ամէն օր կը տեսնէք թէ՝ յաղթական ու պարտեալ պետութիւնները, մեծէն մինչեւ փոքրը, ի՛նչպէս կը մրցին իրարու հետ, առնուազն հաճոյք պատճառելու համար Թուրքիոյ, որ բարեկամ է բոլորին եւ զինակից՝ շատերուն հետ:

Փորձեցէ՛ք Թուրքիոյ մասին որ եւ է աննպաստ գրութիւն առաջարկել կարեւոր թերթի մը, Փարիզէն մինչեւ Լոնտոն, եւ կը լսէք մէկ պատասխան,— «Ոչ կարելի»:

Առաջնակարգ, այսպէս կոչուած «մեծ» մամուլը թղթակիցներ եւ մասնագէտ աշխատակիցներ ունի Արեւելքի համար: Արդ, անոնք անգամ կը հետեւին օրուան ազդանշանին, երբ լուրեր կամ տեսութիւններ կը գրեն:

Նկատեցէք որ նոյն իսկ Թրակիոյ Հրեաներուն տեղահանութիւնը հազիւ երկտողով մը արձանագրուեցաւ փարիզեան մէկ-երկու թերթերու մէջ: Այն ալ միայն մէկ անգամ: Իսկ Լոնտոնի թերթերը եթէ աւելի զբաղեցան, ունենալով իրենց տեղեկատուները, այդ չի նշանակեր թէ պայքար բացին յանուն հրեայ ժողովուրդի փրկութեան:

Երբ այս է պարագան Հրեաներու մասին, որոնք այնքան հզօր ազդեցութիւն ունին միջազգային հրապարակին վրայ, քաղաքական թէ սեղանաւորական, կրնաք հասկնալ մնացեալը:

Անցեալ տարի Միջագետքի Ասորիներն ալ փորձանքի մը հանդիպեցան: Հետեւա՞նքը,— քանի մը չնչին նկարագրութիւններ, մէկ երկու սրտառուչ յօդուած՝ իբրեւ անցեալ փառք ու յիշատակ,— եւ լռութիւն:

Ասորիներուն հովանաւորները իրենք, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ իրենց գլուխն ունենալով, չկրցան անկիւն մը գտնել, տեղաւորելու համար այդ անբախտ ժողովուրդին վերջին մնացորդը, 50-60,000 հոգի...

Կարելի էր խօսիլ, նաեւ, Թուրքիոյ Քիւրտերու մասին, որոնք ճիշդ մեր օրին հասան 1925-1932, ջարդուելով, կախուելով, կոտորուելով եւ տեղահանուելով,— բայց մարդիկ ոճիր-արկածի մը չափ ալ չզբաղեցան:

Այսօր իսկ, անխնայ կը շարունակուի Քիւրտերու նօսրացման եւ տեղահանութեան քաղաքականութիւնը: Բայց, ո՞վ է իմացողն ու պատմողը...

Ի՞նչ կ՚արժէն այդ բոլորը, այն յուզումին կամ վայելքին քով զոր պիտի զգային միլիոնաւոր ընթերցողներ, կարդալով թէ ի՛նչպէս անձնասպան եղած է այսինչ կոմսուհին, թէ որո՛ւ հետ կը պառկէր միւսը, կամ ի՛նչպէս կ՚անցնի կեանքը՝ «փլած» կոչուած Սոդոմ - Գոմորներու մէջ:

Այսքան բաց խօսելով եւրոպական մամուլի հոգեբանութեան եւ բարքերու մասին, բնաւ չենք ուզեր թէ բոլորն ալ խրած են թանձր անբարոյականութեան մէջ, եւ թէ Սէն Միշէլի մէկ ցնծուհին չեն փոխեր մեր ամբողջ դատին հետ:

Շատ պարզ է մեր խօսքը,— Սթափեցէ՛ք, լուրջ եղէք, եւ մեր բաղձանքներուն համապատասխան եզրակացութիւններ մի՛ հանէք որ եւ է թերթի հայանպաստ կամ հակաթուրք հրատարակութենէն:

Աւելի կարճ բացատրութեամբ,— ոչինչ փոխուած է արեւմտեան կամ հայկական ճակատին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈՊՐՈՒՃԱՅԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Պուքրէշի «Ունիվէրսուլ» թերթը կը գրէ (9 օգոստ.) Տոպրուճայի Թուրքերու զանգուածային արտագաղթին վրայ: (Գաղթականները այժմ ոչ թէ Անատոլու, այլ Թրքական Թրակիա կ՚երթան).

— «Քիչ ժամանակէն Հարաւային Տոպրուճայի մէջ պիտի մնայ լոկ յիշատակը այս օրինապահ փոքրամասնութեան, որ ռումանական պետութեան տուաւ, միացման առաջին իսկ օրէն, իր թանկագին գործակցութիւնը, պահելով հաւասարակշռութիւնը այդ շրջանին մէջ, որու մասին Պուլկարները կը շարունակեն յաւակնութիւններ սնուցանել: Պուլկար պետութիւնը ամենափոքր արգելք մը չի դներ Պուլկարիայէն անցնող Թուրքերուն, ինչ որ ապացոյց է թէ այդ շրջանի մասին կը սնուցանէ անհիմն յաւակնութիւն մը, շրջանի մը, ուր Թուրքերը Պուլկարներուն թոյլ չէին տար թուական գերակշռութիւն մը ունենալ: Թուրք տարրին մեկնումովը, հարաւ. Տոպրուճայի մէջ կը ստեղծուի պարապութիւն մը եւ քաղաքական անհաւասարակշռութիւն մը, որ զուտ պուլկարական տարրի համեմատութիւնը կը բարձրացնէ 70 առ հարիւրի:

Իսկ միւս կողմէ կը ճամբեն...

»»»· ·«««

Իսկ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի կը գրեն Պոլսէն.— Ճակատագիրը բրիտանական հպատակներու, որոնք ենթակայ են օտարներու մասին նոր օրէնքին, դեռ եւս որոշուած չէ, բայց անոնց կացութիւնը օր օրի կը գէշնայ: Այսօր մեկնեցան 500 անձեր՝ բեռնատար նաւով մը զոր ղրկած էր յոյն կառավարութիւնը: Անոնք մեկնեցան իրապէս ահաւոր պայմաններու տակ: Թշուառացած ընտանիքներ թափեցան ու իրար հրմշտկելով մտան նաւ՝ իրենց բեռներու ծանրութեանը տակ, զորս չէին կրցած ծախել: Յուսահատ կիներ եւ իրենց սարսափած տղաքը հրաժեշտ առին իրենց մերձաւորներէն, որոնք զերծ կը մնան փոքր արհեստներու օրէնքէն:

Յոյն կառավարութիւնը գաղթականները առժամաբար կը դնէ դպրոցներու եւ հանրային շէնքերու մէջ՝ Աթէնքի շրջակայքը, մինչեւ որ վճռուի անոնց բնակութեան վայրը: Միայն օրէնքին ենթակայ մարդիկ չեն որ կը տառապին այստեղ: Հարիւրաւոր անձեր, որոնք ասկէ առաջ բարեկեցիկներ էին, կը ծախեն ամէն ինչ որ ունին, ոչինչ գնով, որովհետեւ առեւտրական անշարժութիւնը ահաւոր հարուած մը տուած է իրենց»:

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼ ՌՈՒՍԵՐԸ

Այս շաբթու աւելի լարուեցան Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները, իբրեւ հետեւանք շարք մը դէպքերու: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը (իրականին մէջ Ճափոն) ձերբակալեց բազմաթիւ խորհրդային հպատակներ, իբրեւ լրտես կամ խափարար ամբաստանելով: Յետոյ վերջերս երկաթուղիներու վրայ եղած յարձակումները վերագրուեցան խորհրդային գործակալներու դաւադրութեան: Կ՚ըսուի թէ գետային աւազակներն ալ ուժ կ՚առնեն խորհրդային գործակալներէն, յարձակումներ կատարելու համար գետանաւերու վրայ: Այս յարձակումներուն հետեւանքով վերջերս Ճափոնցի մը սպաննուեցաւ Խարպինի մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Մանչուրիոյ կառավարութիւնը մերժած է Մոսկուայի պահանջը՝ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի 20 խորհրդային պաշտօնեաներու ազատ արձակման մասին: Զրոյցի մը համաձայն, բանտարկեալներէն մէկը խոստովաներ է թէ Փակրանիչնայայի խորհրդային հիւպատոսարանի անդամներէն մէկը մաս կը կազմէր այն հրոսախումբին որ ճափոնցի զինուոր մը սպաննեց անցեալ մարտին: Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը, աւելցնելով թէ Խարպինի կարգ մը շրջանակները դիտմամբ այսպիսի լուրեր կը տարածեն, աւելի ծանրացնելու համար Ճափոնի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները:

⁂ Խարպինի Խ. հիւպատոսարանի գործակատարը բողոքագրով մը կը յայտնէ թէ երկաթուղիներու ռուս պաշտօնեայ մը, Քոսթոմարով, նախատած է խորհրդային ընդհ. հիւպատոսը: Դէպքը պատահած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ.— Սպիտակ ռուս Քոսթոմարով, որ պաշտօն ունի Մանչուրիոյ ոստիկանութեան մէջ, զինովնալով կը մտնէ խորհրդային ընդհ. հիւպատոսին վակոնը, լուտանքներ կ՚արձակէ եւ կը պահանջէ ներկայացնել իր ինքնութեան թուղթերը: Հիւպատոսը՝ որ Մոսկուա կ՚երթար, կը պատրաստուի բերելու իր անցագիրը, խնդրելով սպասել նրբանցքին մէջ, որովհետեւ տղան քնացած էր իր բաժնեակին մէջ: Բայց Քոսթոմարով մտիկ չըներ եւ ներս կը մտնէ, անկարգ վիճակի մէջ: Թէեւ հիւպատոսը կը ցուցնէ իր անցագիրը եւ դիւանագիտական թուղթերը, բայց Քոսթոմարով խիստ գրգռիչ ընթացք մը կը բռնէ: Բարեբախտաբար հիւպատոսը կը պահէ իր պաղարիւնը, այլապէս ցաւալի պիտի ըլլար հետեւանքը:

⁂ Ճափոնական կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ պաշարման վիճակ պիտի հրատարակուի Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին երկայնքը:

⁂ Կայարանապետի օգնական Շոլոմ (խորհրդային հպատակ), որ ձերբակալուած էր մէկ ամիս առաջ, սկսաւ ծոմ պահել, խնդրելով անմիջապէս ազատ արձակել զինքը: Ծոմը վեց օր շարունակելով բանտարկեալը ծանրապէս հիւանդացաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, 54ի կը հասնի ձերբակալուած խորհրդային հպատակներու թիւը: Ոստիկանութիւնը կ՚ըսէ թէ մեծ քանակութեամբ ուժանակ բռնուած է այս մարդոց տուներուն մէջ եւ թէ բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ խոստովանութիւններ կը հաստատեն անոնց մեղսակցութիւնը:

⁂ Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով 15 դէպքեր կը յիշէ ռուսեւմանչուրիական սահմանին վրայ, տարուան սկիզբէն ի վեր, բոլորն ալ վերագրելով խորհրդային գործակալներու: Այս դէպքերուն մաս կը կազմեն խորհրդային օդանաւերու թռիչքը Մանչուրիոյ վրայ, չինական սովետներու կազմակերպումը՝ կռուելու համար Ճափոնի դէմ, եւ սահմանադրեն յարձակումներ:

Զինակցութիւն Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ?

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ՝ յառաջիկայ սեպտեմբերին զինուորական դաշինք մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, երբ Մոսկուա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Այս դաշնագիրը պիտի կոչուի «փոխադարձ օգնութեան դաշինք», եւ պիտի ստորագրուի, եթէ Գերմանիա եւ Լեհաստան շարունակեն մերժել իրենց մասնակցութիւնը եօթը պետութեանց արեւելեան դաշինքին:

Աւստրիա կ՚ուզէ աւելցնել իր բանակը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ՝ իտալական կառավարութիւնը համաձայն է աւելցնելու Աւստրիոյ բանակին թիւը, որպէսզի կարենայ ըլլայ պաշտպանել այդ երկրին անկախութիւնը: Այս յաւելումը առաջարկուած էր անցեալ տարի, Պ. Տոլֆուսի կողմէ, եւ այժմ նորէն կ՚արծարծուի, իբրեւ հետեւանք Վիէննայի վերջին դէպքերուն: Մուսոլինի եւ Շթարէնպէրկ յատկապէս խօսած են այս մասին: Իտալական կառավարութիւնը իր տեսակէտը հաղորդած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, եւ կը հաստատուի թէ այս երկու կառավարութիւններն ալ համաձայն են ուժերու յաւելման:

⁂ *Աւստրիոյ վարչապետը Մուսոլինին տեսնելէ յետոյ, Փարիզ եւ Լոնտոն եւս պիտի այցելէ:*

Համախմբուած զինուորները ետ կը քաշուին

Ինչպէս յայտնի է, յուլիս 25ի դէպքերուն հետեւանքով, մասնաւորապէս Իտալիա բազմաթիւ զինուորներ համախմբած էր Աւստրիոյ սահմանագլուխին վրայ: Իտալական կառավարութիւնը զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ՝ հրամայուած է ետ քաշել այդ զինուորները, քանի որ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ Աւստրիոյ մէջ: Զինուորները որոնք 40,000 հոգի են, սկսան վերադառնալ իրենց նախկին դիրքերը: Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւններն ալ կը հետեւին Իտալիոյ օրինակին:

Ասորիները ալ Սուրիոյ մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբի Սուրիոյ ընդհանուր ներկայացուցիչ Պ. Պրիւնէ ժամանակէ մը ի վեր մարզպանութեան մօտ աշխատանք կը տանի, ասորի գաղթականները Սուրիոյ մօտերը տեղաւորելու համար, որովհետեւ Իրաքէն վերջ, ոչ մէկ երկիր չէ ընդունած զանոնք:

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՆԻՍԷՊԻՆԻ ՄԷՋ

Նիսիպինի մէջ ժողով մը գումարուած է, ուր ներկայ գտնուած են Ֆրանսացիներ ու Թուրքեր եւ հոն տրուած են հետեւեալ չորս որոշումները.—

1. Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխը գտնուող ժողովուրդէն 260 երկրագործներուն արտօնութիւն տալ, որ սահմանէն ուրիշ տեղ մը փոխադրեն իրենց արտադրութիւնը, վաճառելու համար համաձայն էնկիւրիի համաձայնագրին:

2. Օգոստոսէն սկսեալ մինչեւ երեք ամսուան համար արտօնութիւն տալ տեղւոյն Պէտէվիներուն, Քիւրտերուն եւն., որ կարենան ուրիշ վայրեր նամբորդել:

3. 23 ոճրագործներու յանձնում թրքական կառավարութենէն սուրիականին եւ փոխադարձաբար:

4. Բոլոր ժամանակշրջանը լրացած անցագիրներու վերանորոգում:

«*Մեսսին*» թերթը կը գրէ, թէ վերոյիշեալ չորս կէտերը օրինաւորապէս կը գործադրուին երկու պետութիւններու միջեւ:

1500 բանտարկեալներ կ՚ըմբոստանան

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր Ուէլֆէր բանտին բանտարկեալներէն 1500 հոգի գործադուլ հռչակեցին, մերժելով աշխատանքի երթալ: Ըմբոստները կը գանգատին թէ իրենց մասին չի գործադրուիր նոր օրէնք մը, որուն համաձայն ամէն ամիս տասը օր կը կրճատուի բանտարկեալի մը պատիժը, երբ ինքզինքը լաւ պահէ: Բանտային տեսչութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, բոլոր ըմբոստները արգելափակեց իրենց խցիկներուն մէջ եւ արգիլեց ուտելիք տալ: Բանտարկեալները այս անօրինութեանպատասխանեցին աղմուկ մը յարուցանելով եւ խորտակելով իրենց խցիկներուն մէջ գտնուած բոլոր առարկաները: Իրենց աղաղակները կը լսուէին շրջակայ տուներէն:

500,000 բանուորներու գործադուլը

Աշխատանքի տագնապներուն ամենամեծը կը սպառնայ Մ. Նահանգներուն մէջ: Հիւսուածեղէնի 500,000 բանուորներու պատուիրակները լիազօրութիւն տուին իրենց միութեան, ընդհանուր գործադուլ հռչակելու իր յարմար դատած պահուն, եւ միայն 12 ժամ պայմանաժամ տալով: Կը պահանջեն աւելի բարձր աշխատավարձք եւ բարելաւում աշխատանքի պայմաններու: Սեպտեմբերը ամէնէն նպաստաւոր շրջանը կը համարուի այս գործադուլին համար, որովհետեւ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին ամէնէն բանուկ եղանակն է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

6. ԻՆՉՈ՞Ւ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԻԶՄԻՐԸ

Մեր նախորդ նամակներուն մէջ Հարըլտ Նիքըլսընի գրքէն քաղուածաբար ներկայացուած տեսութիւններն ու փաստերը ամփոփելով կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

1.— Դաշնակիցները անհեռատես ու անխորհուրդ քաղաքականութեան մը կը հետեւէին Թրքական հարցին մէջ, պատերազմէն մինչեւ զինադադարին յաջորդող ամիսները:

2.— Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի հողային բաժանումները — չմոռնանք որ գաղտնի դաշնագիրները տարբեր յօդուածներ ալ կը պարունակէին — կատարուած էին անհաշիւ ու անտրամաբանական ոգիով:

3.— Դաշնակիցները գրեթէ անտեսեր էին Թուրքիան եւ թոյլ տուած էին որ անիկա սթափի, ոտքի կանգնի ու պատրաստուի:

4.— Կայսերապաշտ Քըրզըն՝ աւելի իրատես, ըմբռնած էր արեւելեան խնդիրը իր ամբողջ տարողութեամբ, մինչդեռ ազատական Լոյտ Ճորճը — որուն «աչքին լոյսն» էինք — երանի հաւատացողներուն — երբեք չէր թափանցած անոր էութեան:

Զինադադարէն յետոյ սահեցուած կացութեան հանդէպ անոնց բռնած դիրքին մասին պիտի խօսինք հետզհետէ:

Ինչ կը վերաբերի առանձնապէս հայ ժողովուրդի դատին, միայն ազնուապետական լորտն էր որ արհաւիրքի տարիներուն յիշած ու թելադրած էր Հայաստանի անկախութեան անհրաժեշտութիւնը. մինչդեռ մեր ազատական Դաշնակիցներուն միւս վարիչները, իրենց մտքէն անգամ չէին անցուցած որ հայ ժողովուրդը իրաւական ու բարոյական տեսակէտով արդար իրաւունք մը ունէր իր պատմական հողերուն տիրանալու եւ անկախ հայրենիք մը ստեղծելու: Վկայ՝ այն քառապատիկ դաշնագիրները որոնց մէջ հայկական բարձրաւանդակը մեր «խնամի»ներուն հոգատարութեան կը յանձնուէր այն օրերուն, երբ այլ եւս ոչ մէկ Հայ մնացած էր այնտեղ (դաշնագիր Սայքս Փիքօ, 16 մայիս 1916), իսկ ապրին, Լոնտոնի պաշտօնական մշուշին մէջ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը գրգռագին խօսումներ կը շռայլէր «պզտիկ դաշնակցին»: Կը յիշէք իր ճառը 1916ին...

Կը թուի թէ ձախորդութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը Դաշնակիցներու ներքին երկպառակութիւնն ու մրցակցութիւնն էր: Յետոյ, նաեւ այդ անհամեստ ու յախուռն որոշումները «հիւանդ մարդուն» պարտադրելու համար անոնց ցոյց տուած անհոգութիւնը:

Դաշնակիցները, ինչպէս հեղինակն ալ գիտել կուտայ, ոչ մէկ լուրջ ու արմատական միջոցի դիմեցին, կարելի է ըսել, իրենց հեղինակութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ արժեցնելու համար: Նաւատորմ, բանակ, վերջնագիր քանի մը ամիս, քանի մը տարի՝ Վոսփորի գեղածիծաղ ափերուն վրայ ու յետոյ յանկարծ անփառունակ նահանջ՝ ահաւոր փոթորիկի մը պահուն որ պայթեցաւ շնորհիւ իրենց դիւանագիտական սխալներուն:

Այս մասին երկու կարծիք չկայ:

Իսկ մեր դժբախտութիւնը բացատրելու համար, շարունակ կը կրկնենք որ Անգլիան ու Ֆրանսան «մեզ խաբեցին, մեզ չէին սիրեր, Թուրքը կը սիրէին»:

Ժամանակ է որ սրբագրենք այդ թիւրիմացութիւնը որ ծուռ ճամբու մը կ'առաջնորդէ մեզ եւ մտածենք իբրեւ «պետական ազգ»:

Քաղաքական կեանքի մէջ «սիրելու չսիրելու» հարց գոյութիւն չունի: Ոչ Անգլիան, ոչ Ֆրանսան մասնաւոր թշնամութիւն մը չունէին մեզի հանդէպ: Եթէ նոյն իսկ ունենային, ատիկա դեռ պատրուակ մը չէր որպէսզի անոնք չգոհացնէին մեր պահանջները, եթէ մեզի գոհացում տալով օգտուողները պիտի ըլլային իրենք: Չպիտի ուզէի յիշել տարիէ ի վեր մեր մտքերուն մէջ տեղաւորուած համոզում մը վճռապէս ժխտել, բայց կը հաւատամ թէ աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել որ Եւրոպան ոչ թէ բացարձակօրէն չուզեց մեր անկախութիւնը, այլ նիւթապէս կարելիութիւնը չունեցաւ զայն իրագործելու. արգելքները բազմաթիւ էին: Ինծի հեռու եւրոպական դիւանագիտութեան ապիկար ու շատ անգամ անբարոյական շարժումները արդարացնելու փորձութիւնը:

Բաղձալի է միայն որ քիչ մը աւելի գործնական միտք ունենանք եւ չափաւորենք մեր միամտութիւնները:

Եթէ Մեծն Բրիտանիոյ համար կայսրութեան աւանդական շահերուն տեսակէտէն Հայաստանի անկախութիւնը անհրաժեշտ ըլլար այդ շրջանին, անիկա ոչ միայն մեզ «կը սիրէր», այլ «խենթի պէս կը սիրահարէր»: Բայց այդպէս չեղաւ: Հայաստանը շահաբեր երկիր չէր եւ տնտեսական ու քաղաքական արժէք չէր ներկայացներ: Իսկ բրիտանական նաւատորմը յանուն երախտագիտութեան չէ որ կը յածի աշխարհի ջուրերուն վրայ...

Ուրեմն Անգլիան ինչո՞ւ «ճանչցաւ» Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ ինչո՞ւ ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը, պիտի հարցնէք: Որովհետեւ հայ ժողովուրդը յամր տեւած 1918 կատարուած իրողութեան մը առջեւ դրաւ Եւրոպան:

Ուրիշ ճար չունէին: Իսկ թէ ինչու Հայաստանի անկախութիւնը միայն երեսուն ամիս տեւեց, այդ մասին լուսաբանութիւններ պիտի տանք հետագային, ներկայացնելով Եւրոպայի արեւելեան քաղաքականութեան հիմնական գիծերը 1919էն յետոյ:

Հիմա միասին կարդանք Նիքըլսընի գիրքը, տեսնելու համար թէ ինչպէս էր կացութիւնը «ահաւոր փոթորիկին» նախօրեակին:

Նախ եւ առաջ Իզմիրի «արկածախնդրութիւ՞նը»:

×

1919ին Փոքր Ասիան դաշնագիրներով երեք տարբեր գօտիներու բաժնուած էր — ֆրանսական, իտալական եւ հայկական: Այդ թուականին «շատ մեծ հաւանականութիւն կար որ Միացեալ Նահանգները պիտի ստանձնէին Հայաստանի հոգատարութիւնը, մինչեւ Ռուսաստանի ապաքինումը»: Բայց յունական արշաւանքը անջատ ծրագիր մը չէր. անիկա մաս կը կազմէր բաժանումի յատակագծին:

Կ'ըսուի թէ Յոյները Իզմիր ղրկողը Լոյտ Ճորճն էր: Ան չէր հասկցած թէ Յունաստանը ի վիճակի չէր մինակը գաղթավայր մը հիմնելու «Ասիոյ ցամաքին վրայ» եւ գործած էր ինքն իր գլխուն, առանց տեղական պայմանները ուսումնասիրելու եւ առանց ականջ կախելու Լորտ Քըրզընին կամ զինուորական ու քաղաքական մասնագէտներուն: Կ'ըսուի նաեւ որ անիկա, առանց նկատի առնելու հետեւանքները, ամ տուած էր Յունաստանի պահանջներուն զորս կարելի չէր արդարացնել ոչ ցեղային, ոչ քաղաքական, ոչ տնտեսական, ոչ ալ ռազմագիտական տեսակէտներով: Լոյտ Ճորճը, կ'ըսէին, հմայուած էր Վենիզելոսի կախարդանքով եւ այդ որոշումները տուած էր՝ Իտալիոյ դէմ խուլ խաղ մը խաղալու նպատակով:

Այս պատմութիւնները չափազանցուած են, կ'ըսէ Նիքըլսըն եւ կը բացատրէ թէ ինչու:

Այն շրջանին երբ Անգլիոյ վարչապետը այդ որոշումները կը սարքէր, պետութիւնները կրնային անհրաժեշտ միջոցները տրամադրել Յունաստանին, որպէսզի կարենար պաշտպանել իր սահմանները Փոքր Ասիոյ մէջ: Թրքական նաւատորմն ու բանակը ընդունելի չէին այդ օրերուն եւ դաշնագիրը այնպէս մը պիտի խմբագրուէր որ անոնք ընդունելի չըլլային նաեւ ապագային: Միւս կողմէ Յունաստան, բաւական կոկիկ բանակ մը ունէր եւ Եգէականի ամբողջութեամբ իր տիրապետութեան տակն էր: Մնաց որ անիկա առանձին չպիտի ըլլար Իզմիրի մէջ՝ Թուրքիոյ դէմ. իրեն դրացի պիտի ունենար Իտալիան՝ արեւելքէն ու հիւսիս-արեւելքէն: Ֆրանսան Կիլիկիոյ մէջ էր, իսկ Թուրքիոյ արեւելքը պիտի հիմնուէր Հայաստան մը՝ ամերիկեան կամ ռուսական հոգատարութեան տակ: Բացի այդ, ապագայ թուրք կառավարութիւնը Պոլսոյ կամ Էնկիւրիի մէջ մեծ պետութեանց ուղղակի հսկողութեան տակ պիտի ըլլար: Թուրքիան չպիտի կրնար յարձակիլ յունական գօտիին վրայ, որովհետեւ այդ տեսակ գործողութիւն մը դաշնագրի բռնաբարում պիտի նշանակէր եւ անիկա ինքզինքը պիտի գտնէր ճակատ-ճակատի, ոչ միայն Յունաստանի, այլ Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ նոյնիսկ Ամերիկայի հետ:

Կարելի է ըսել հիմա որ ուժերու այս տեսակ հաւասարակշռութիւն մը պատրանք էր նոյնիսկ 1919ին: Եթէ այդպէս է, ուրեմն փոխանակ քննադատելու որ Լոյտ Ճորճ Յոյները Իզմիր ղրկեց, աւելի արդար պիտի ըլլար ըսել թէ ան չնախատեսեց որ Ֆրանսան Կիլիկիան պարպելով անջատ հաշտութիւն պիտի կնքէր Թուրքերուն հետ, չնախատեսեց որ Իտալիան պիտի լքէր իր «գօտին», չնախատեսեց որ Ամերիկան նոր պատասխանատուութիւններ չպիտի ստանձնէր, չնախատեսեց որ Ռուսիան Թուրքիոյ հետ պիտի բարեկամանար, իսկ պետութիւնները առանձին ու անհեցուկ պիտի ձգէին Յունաստանը: Ու այս բոլոր դէպքերը պատահեցան գրեթէ միաժամանակ:

Գալով այն մեղադրանքին թէ Լոյտ Ճորճ արհամարհած էր մասնագէտներուն խորհուրդը, Նիքըլսըն կարգ մը լուսաբանութիւններ եւս կուտայ: Ճիշդ է որ, կ'ըսէ, Քըրզըն համաձայն չէր Փոքր Ասիոյ բաժանումին ու մանաւանդ հակառակ էր Իզմիրը Յունաստանին յանձնելու ծրագրին. ճիշդ է որ կարգ մը պատասխանատու դէմքեր այդ հարցին կարգադրութեան մէջ նկատի կ'առնէին Հնդկաստանի իսլամները. ճիշդ է որ զինուորական մասնագէտներուն մեծագոյն մասը այն կարծիքը ունէր թէ Յունաստանը ինքն իր գլխուն չէր կրնար մինչեւ նայէս պահել Իզմիրը՝ Թուրքիոյ դէմ. ճիշդ է որ Արտաքին նախարարութիւնը որոշ առարկութիւններ ունէր, եւ սակայն Լոյտ Ճորճ բոլորովին առանձին չէր: Վեհաժողովին բրիտանական պատուիրակութիւնը, Պալֆուրն ալ միասին առնելով, կը բաժնէր անոր տեսակէտները, գոնէ որոշ սահմանով մը:

Ուրեմն, կ'աւելցնէ հեղինակը, Յոյները Իզմիր ղրկելու որոշումը որ շատ մնայուն եղաւ թէ անոնց եւ թէ եւրոպական պետութիւններուն համեմատական գործակցութեան համար, բռնադատաբար առնուած քայլ մը չէր, այլ տրամաբանական հետեւանքը այն որոշումներուն որոնց յանձնառու եղած էր Լոյտ Ճորճ եւ որոնց պատասխանատուութիւնը իրը չէր միշտ(*):

Եթէ Փոքր Ասիոյ Հայերը ինքնավարութիւն պիտի ստանային, եթէ Ֆրանսան ու Իտալիան ընդարձակ հողամասեր պիտի գրաւէին Անատոլուի մէջ, ինչպէ՞ս կարելի էր հելլենական գաղութներուն մերժել այդ տեսակ ինքնավարութիւն մը, իսկ Յունաստանը զրկել այդ գաղութները պաշտպանելու իրաւունքէն: Աշխարհագրական ու կլիմայական տեսակէտներով Փոքր Ասիոյ այդ մասը — Պոլսոյ հարաւը — Եգէականի շրջաններուն յատկանիշները ունէր ու բոլորովին տարբեր էր Անատոլուի բարձրաւանդակէն: Տնտեսական ապահովութիւններ ձեռք պիտի առնուէին Իզմիրի մէջ, Թրքական առեւտուրին համար: Յունական պահանջներուն գոհացում տալու համար մէջտեղ բերուած պատճառաբանութիւնները շատ զօրաւոր էին. դժուարութիւնները անյաղթելի չէին երեւար, իսկ զգացական խնդիրը չափազանց ուժեղ դեր մը կը կատարէր այդ նկատումներուն մէջ:

Վարչապետ Լոյտ Ճորճը յանցաւո՞ր էր:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Հ. Նիքըլսըն որ իբրեւ մասնագէտ՝ անդամ էր «Յունական յանձնախումբ»ին, Լոյտ Ճորճի գլխաւոր գործակիցներէն մէկն էր եւ համամիտ էր անոր: Այդ է պատճառը որ, ինչպէս ինքն ալ կը խոստովանի, կը ջանայ արդարացնել վարչապետը:

ԾԻԾԱՂ

— Ինչո՞ւ այդքան խստօրէն կը հսկեն Սթալինի մօրը վրայ:

— Որպէսզի երկրորդ Սթալին մը չծնի...

×

Լենինկրատի սպառողական համագործակցականը կը կոչուի — ԼՍՓՕ: Ասիկա հետեւեալ ձեւով կը կարդան— «Լափայ Սմոլնը փոսլէտնիթէ օսթաթքի», որ կը նշանակէ՝ «Լափէ՛, սմոլքոր, վերջին մնացորդները»:

×

S.S.S.R. գիրերը որ կը նշանակեն խորհրդային Ռուսիա, հետեւեալ կերպով կը մեկնուին — «Սթալինովա Սմերթ Սփասեթսա Ռոսիա» (պուլկարերէն առոգանութեամբ, որ բառացի նոյնն է ռուսերէնի հետ): Իսկ հայերէն կը նշանակէ — «Սթալինեան մահը կը փրկէ Ռուսիան»: Իսկ U.S.S.R. կը մեկնուի՝ «Ուպիի Սթալինա, Սփասեշ Ռոսիա» — «Սպաննէ Սթալինը, կը փրկես Ռուսիան»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ

— o.o —

Յայտնի է որ Ատոլֆ Հիթլէր ինք բնիկ Աւստրիացի ըլլալով մէկտեղ՝ սկիզբէն իսկ բուռն ատելութեամբ մը տոգորուած էր հանդէպ աւստրիական մասնակի պետականութեան եւ մանաւանդ հին Աւստրիոյ կայսերական գերդաստանին՝ Հապսպուրկներու հարստութեան: Այս վերջիններու եւ առհասարակ մեծ ու փոքր իշխանական գերդաստաններու մէջ կը տեսնէ գերման ազգային միութեան գլխաւոր թշնամիները: Եւ բնական է որ իր քաղաքականութեան հիմնական կէտերէն մին կը տեսնէ միեւնոյն ազգին պատկանող այդ երկու հատուածներուն քաղաքական միութեան, մէկ ընդհանուր պետականութեան սահմաններուն մէջ:

Սխալ պիտի ըլլար սակայն այդ հիմնական քաղաքականութիւնը Հիթլէրի եւ իր կուսակցութեանը միայն վերագրել Գերմանիոյ թէ Աւստրիոյ մէջ: Իրականութիւնն այն է, որ այդ ծրագիրը կը հետապնդեն, այստեղ թէ այնտեղ, անխտիր բոլոր Գերմանները, բացառութեամբ իշխանատենչ սակաւաթիւ շրջանակներու, Վիեննայի մէջ, Հիթլէրէն դեռ շատ առաջ, գերման-աւստրիական միութեան ջերմ քարոզիչներն էին մանաւանդ այդ երկու երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները: Ռայխսթակի նախկին նախագահ Փաուլ Լէօպէ կը գլխաւորէր լայն-ժողովրդական հոսանք մը, որուն բուն նպատակը միացման (անշլուս) գաղափարին իրականացումն էր: Եւ այդ ծրագրին հետապնդումը Աւստրիոյ ընկերվարականները իրենց սրտին նոյնչափ մօտ կը համարէին, որչափ՝ Գերմանիոյ ընկերվարականները: Միւս կուսակցութիւններն եւս աւելի կամ նուազ եռանդով նոյն այդ գաղափարը կը հետապնդէին:

Նախահիթլէրեան Գերմանիոյ մէջ եւս՝ ոչ մէկ խմբակ սկզբունքով դէմ էր այդ ծրագրին: Նոյնը կարելի չէ ըսել սակայն Աւստրիոյ մէջ երկար տարիներէ ի վեր իշխող քրիստոնէական-ընկերային (կաթոլիկ) կուսակցութեան մասին: Այդ կուսակցութեան երբեմնի եւ երկարամեայ պետը, գերապայծառ Զայփէլ, երկու լարի վրայ կը խաղար, իր մտահոգութեան գլխաւոր առարկան ունենալով սեփական իշխանութեան պահպանումը եւ ամրապնդումը:

Գերման եւ աւստրիական ազգային միութիւնը, հակառակ պարտութեան փաստին, իրականացած պիտի ըլլար դեռ 1919—1920ին, պատերազմէն անմիջապէս ետք, եթէ Քարլ Թագաւորին՝ Աւստրիոյ վերջին միապետին հասարակական եւ իշխանատենչ գերդաստանային մասնակի շահերը մէջտեղ հանուած չըլլային, ամէնէն ճգնաժամային պահի մը, հակադրուելով նորաստեղծ գերման հանրապետութեան՝ իրականին մէջ սակայն գերման ընդհանուր-ազգային շահերուն:

Հակառակ այս ամէնուն, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը դարձեալ իրականացուած պիտի ըլլար շատոնց, եթէ արտաքին աշխարհի եւ մանաւանդ Ֆրանսայի ու անոր փոքր դաշնակիցներուն դիմադրութիւնը մէջտեղ չելլէր շուտով: Այդ դիմադրութիւնը աւելի ամրապնդուեցաւ եւ կազմակերպուեցաւ մանաւանդ 1921—1923էն ետք, երբ յիշեալները Թուրքիոյ հետ եւ Արեւելքի մէջ հաշտարար կերպով (Ֆրանքլէն Պույոն— Էնկիւրի, Լօզան եւն.) յարդարեցին իրենց առկախ հաշիւները եւ Գերմանիոյ կողմը դարձուցին իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը: Թուրքիոյ աստղը մէկ անգամ եւս փայլեցաւ երկնակամարին վրայ:

Չերկարենք սակայն: Գերման եւ աւստրիական միութեան հարցը՝ առկէ ի վեր եւ անորոշ ժամանակով մը դադրած է գործնական քաղաքականութեան առարկայ ըլլալէ: Ոչ երէկուան եւ ոչ ալ այսօրուան գերման ղեկավարները երազատես ըլլալու չափ միամիտ են կարծելու համար թէ դիւրաւ իրագործելի գաղափար մըն է այդ եւս միացումը, դիւանագիտական թէ այլ եղանակով մը:

Եւ սակայն, ազգային իտէալներու յամառ հետապնդումը տեսական եւ բարոյական գետնի վրայ՝ կանխարգել կարելի չէ արտաքին ճնշիչ միջոցներով: Երբ որեւէ գաղափար մը վարակած է ժողովուրդի մը սիրտը եւ հոգին ու խորտակած վարչական-սահմանային բոլոր գիծերը, կարելի բան չէ այլեւս արմատախիլ ընել զայն: Օր մը չէ օր մը ան իրականութիւն պիտի դառնայ անպայման նպաստաւոր պայմաններու տակ: Նոր ցնցում մը աշխարհի վրայ, քաղաքական շահերու փոփոխութիւն եւ դասաւորում մը՝ պիտի դառնայ ճանապարհ գերման եւ աւստրիական միութեան առջեւ: Կասկած չկայ ատոր: Ինչո՞ւ երկու չափ եւ երկու կշիռ նման խնդիրներու մասին, երբ մանաւանդ Ս.Ը. պայլի ամէնէն մեծ եւ ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերէն մէկուն կը վերաբերի այն: Այսօր, Իտալիա մը, օրինակ, կը կարծէ աւելի իրաւունքներ ունենալ Աւստրիոյ մասին, քան ցեղակից Գերմանիան: Եւ պէտք ալ չեն տեսներ բնաւ հարցնելու երկրին բուն իսկ տիրոջը՝ ժողովուրդին կարծիքը, որ վեր է ամէն տարակոյսէ:

Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, այսօրուան Գերմանիոյ վարիչները անիրագործելի կը համարին — անշուշտ ներկայիս համար — միացման գաղափարը: Այդ պատճառաւ ալ, Աւստրիոյ վերջին դէպքերը եւ ապստամբական բռնկումները կը համարուին տեղական կուսակցական ուժերու եւ կազմակերպութեանց գործ եւ ոչ այլ ինչ: Հիթլէր բաւական իրատես քաղաքագէտ մըն է եւ չէր կրնար չնախատեսել գալիք պատուհասը՝ հակառակ պարագայի մը: Ատով ալ բացատրելու է իր անմիջական եւ արագ հրամանը աւստրիական դէպքերու առթիւ՝ գոցելու սահմանագիծերը:

Հետաքրքրական է նաեւ լսել իր կարծիքը այդ մասին, արտայայտուած «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցի հետ ունեցած տեսակցութեան մը միջոցին:

«Մենք մտադիր չենք յարձակում գործելու Աւստրիոյ վրայ, եւ սակայն ի վիճակի ալ չենք խանգարելու, որ ան վերականգնէ իր պատմական միութիւնը Գերմանիոյ հետ: Այս երկու պետութիւնները մէկ գիծով միայն բաժնուած են իրարմէ, եւ այդ գծին երկու կողմերը կ'ապրին միեւնոյն ցեղին պատկանող ժողովուրդներ: Եթէ օրինակ Անգլիոյ մէկ որոշ մասը արուեստական կերպով բաժնուած ըլլար մնացեալէն, ո՞վ պիտի ջանար խանգարել անոնց կրկին միացումը: Մինչեւ 1806 թուականը, Գերմանիան եւ Աւստրիան միացած էին: Եւ սակայն, Աւստրիոյ միացումը (անշլուս) հրատապ խնդիր մը չէ այսօրուան համար: Ես վստահ եմ որ, ամբողջ խնդիրը պիտի պարզուէր, եթէ գաղտնի քուէարկութիւն մը տեղի ունենար Աւստրիոյ մէջ: Եւ շատ բնական ալ է, որ Աւստրիոյ Գերմանները կը փափաքին միանալ իրենց ցեղակիցներուն, Գերմանիոյ մէջ: Բայց եւ այնպէս մենք գիտենք, որ այս նպատակը իրագործելի չէ ներկայիս, քանի որ տակաւին շատ մեծ է մնացեալ Եւրոպայի հակառակութիւնը»:

Քաղաքական հարցերու մէջ ցանկութիւնները չեն վճռական դեր խաղացողը, որչափ ալ արդար ըլլան ատոնք: Արդար դատի մը հետապնդումը եւ իրականացումը՝ յարմար րոպէին եւ որ նոյնչափ կարեւոր է — տրամադրելի հնարաւոր միջոցներով միայն:

Վ. Ռ.

ԻՆՉ ԸՆԵԼ ՍՈՎԻ ԴԷՄ ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԸԼԼԱՅ

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ Գերմանիոյ մէկ քաղաքին մէջ հիմնուած է փորձի համար գործարան մը, ուր կառավարութեան նիւթական օժանդակութեամբ եւ քիմիագէտներու հսկողութեան տակ կ'աշխատին փայտէն glucose արտադրել: Յայտնի է թէ կլիւֆոզը դիւրութեամբ կարելի է փոխել նիթրօ-կլիսէրինի (պայթուցիկ): Ընդհ. պատերազմի ժամանակ, Գերմանիոյ ժողովուրդը շատ տառապեցաւ սովէն, որովհետեւ իր սնունդին վերաբերեալ նիւթերը յատկացուեցան պայթուցիկներու պատրաստութեան: Փայտէն կլիւֆոզ եւ ֆարպօ-նիթրաթ պատրաստելով, Գերմանիա կ'աշխատի սովի չմատնուիլ նոր պատահականութիւններու առջեւ: Հիմնուած գործարանին կից հսկայ անտառներ կան, որոնք տարեկան մեծ քանակութեամբ եւ աժան գնով կլիւֆոզ եւ ֆարպօ-նիթրաթ պիտի հայթայթեն ժողովուրդին պարէնաւորման կամ երկրին ինքնապաշտպանութեան համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

ԴԱՐՁՆԵՆՔ ՀԱՄԱԶԳԱ՞ՅԻՆ

Լրացնեմ տեղեկութիւններս Մ... մըլթէջնի ազգ. բուժարանի մասին:

Այս բուժարանէն զատ կան ... երկու հատ եւս: Համմանայի նշանաւոր Թոքախտանոցն է, հիմնուած քանի հինգ տարիէ ի վեր ամերիկեան միսիոնարական հաստատութեան մը կողմէ, իսկ միւսը պետական բուժարանը, Պհամտուն գիւղին մօտ: Այս երկու բուժարաններուն մէջ ալ Հայեր կան որոնք մասամբ վճարովի են: Շատ մը հայ հիւանդներ, իրենց ընտանեկան ... շրջանին դիմեն վերոյիշեալ երկու բուժարաններէն մէկուն կամ միւսին, ... մինչեւ որ իրենց դրամը սպառի, յետոյ բնականաբար դուրս կը հանուին: Այս անգամ իրենց ... կ'իյնայ ազգային բուժարանը ու կը դիմեն հոն, երբ արդէն իրենց հիւանդութիւնը երրորդ աստիճանը գացած է: Բուժարան կուգան մեռած վիճակով ու հայկական բարի ... թեամբ: Հիւանդներուն ... սպասեն որ մէկ օրէն միւսը հրաժեշտ ... մը հիւանդը աղէկնայ, ... դուրս գայ հիւանդանոցէն, իսկ եթէ հակառակը պատահի, ինչ որ ... այն ատեն վա՛յն է եկեր «մեծ»երուն ... Զրախօսութիւններ հազա՛ր ... գոյներով:

Խնամակալութիւնը եւ վարչութիւնը միշտ նկատի ունեցեր են բուժարանի վայրը, ուրիշ աւելի յարմար տեղ մը փոխադրելու ցանկութիւնը ունեցեր են, բայց միշտ յետաձգուած է շատ որոշ պատճառով: Ժամանակ մը սակայն, այդ ալ իրականալի թուեցաւ եւ անպայման կը կատարուէր եթէ չպատահէր անդրադարձեալն:

Իտալացի բարեսէր ու հարուստ կալուածատէր Պ. Նինօ Մասար, ... մը, ինքնաբերաբար, խնամակալութեան կը ներկայանայ եւ անոր տրամադրութեան տակ կը դնէ, բուժարանի մը շինութեան համար, Լիբանանի Ժամհամ գիւղի մօտ գտնուող իր կալուածներէն 6000 կանգուն հող: Վայրը նպատակայարմար է, լեռնալանջին, 410 մեթր բարձրութեան վրայ, ծովահայեաց եւ օդասուն, ... գիւղացիներուն բողոքագրերը ... գիրը ջուրը կը ձգեն. Պ. Մասար դարձեալ խնամակալութեան կը ներկայանայ, իր ցաւակցութիւնը յայտնելէ ետք, իր տրամադրած հողի չափը կը բարձրացնէ 10,000 կանգունի, շահագործելու համար ... բուժարանին:

Բուժարանի մը կառուցումը ... մէջ ձախողելէն ետք, խնամակալութիւնը եւ վարչութիւնը իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին Համմանայի վրայ, հոն կարենալ յարմար վայր մը գտնելով: Եւ արդէն կ'իմանամ որ 1600 կանգուն հողի համար, ... կալուածատիրոջ հետ համաձայնութեան եկած են: Շէնքերու շինութեանց եւ հողի ծախքերը կը նախատեսուին 2500—3000 ոսկի:

Բուժարանը, Պէյրութի մօտ ըլլալուն, մինչեւ հիմա ամէնէն շատ ... ծառայողը եղած է Պէյրութի գաղութը, բայց հիմա որ նոր ծրագիրներ կան եւ ահագին գումարներ ... ճարելի շինութեանց ու հողի, ... որ այդ հաստատութիւնը դառնայ համազգային: Եւ արդէն, հիմնուելէն ի վեր, հիւանդներ կ'ընդունի Լիբանանէն եւ Սուրիայէն զատ, Պաղեստինէն, Կիպրոսէն, Եգիպտոսէն, Պարսկաստանէն, մինչեւ հեռաւոր Ամերիկաներէն: Ուրեմն ինչո՞ւ բոլոր գաղութներն ալ իրենց նիւթական ... օժանդակութիւնը չբերեն այս ... կենսական հաստատութեան, որ ... ամէն նորս հաւասարապէս կը խնամէ ... ազգին բոլոր զաւակները, ... առանց տեղական եւ յարանուանական խտրութեանց:

Քիչ մըն ալ նկատի առնենք բուժարանին նիւթականը: Դժբախտաբար ազգային շատ մը հաստատութիւններ բացարձակապէս զուրկ ... եղած հասութաբեր կալուածներէ: Անոնց եկամուտի միակ աղբիւրը կը մնայ հայ աշխատաւոր դասակարգին քսակը:

Այդպէս է նաեւ պարագան ազգային բուժարանին: Այդ օրհնեալ ... ատկն է որ մինչեւ 1934 յունիս 30 ... նած են 740 հիւանդներ, որոնցմէ 300 ... ապաքինած ու մեկնած են, ... այսօր կը հոգածուին 35 հիւծախտաւորներ, բոլորն ալ ձրի բացի երկու ... անձերէ: Իւրաքանչիւր ամիս կը ծախսուի 400 սուրիական ոսկի (8000 ֆր.): Բուժարանը կը պահէ 14 պաշտօնեաներ որոնց 13ը վճարովի են, իսկ ... որ կը վար... նիմարքացի Օր. Նիլըն", ...

...Թոքախտանոցին տնօրէնութիւնը, ան–վճար կ'աշխատի, ինքզինքը նուիրա–բերելով մեր տարաբախտ քոյրերուն ու եղբայրներուն։

Իբրեւ մնայուն նպաստ, Բարեգոր–ծականը կուտայ ամսական՝ ութսուն–ական ոսկի։ Մենք այնպէս կը խոր–հինք թէ Բարեգործականը պէտք է աւելի լայն բանայ իր քսակին բերանը եւ իր անունը արժեցնէ ոչ թէ ութ ու կէս անգլիականով, այլ աւելի քանի անգամը կրկնուած գումարով։ Կը յուսանք երբ դպրոցներուն կը գր–ւած օգնութեան գումարները, ո–րովհետեւ այնտեղը պաշտօնակա–ները «Բարեգործականի մարդի–կը» չեն, բայց ինչո՞վ են մեղաւոր թոքախտէն հալածուած մեր այդ թշ–ուառ արենակիցները։

Սահակ կաթողիկոս իր 22 դեկտ. 1931 Թուակիր կոնդակով, բարեկեն–դանի առաջին կիրակին հաստատեց «Մամըլթայնի Օր»։ Այդ օր, ամէն Հայ, որուն մէջ մեռած չէ եղբայրա–սիրութեան ոգին, պիտի յիշէ իր խե–ղճութեանց մէջ թէ աշխարհի մէկ անկիւնը, Մամըլթայնի բուժարանին երդիքներուն տակ, դժբախտ արենա–կիցներ ունի եւ որով պարտի իր այնքան չառյլ ծախքերէն մաս մըն ալ անոնց յատկացնել։

Վերջերս բացուեցաւ փօնտ մը, որ–մէ գոյացած գումարով բուժարանին համար նոր գործիքներ պիտի գնուին։ Վերջին հաշուեկշիռէն կ'երեւայ որ շուրջ 400 ս. ոսկիի բաց ունի։ Ո՞վ պիտի վճարէ... Հարուստներ, ո՞ր օրուան կը սպասէք։ Քիչ մըն ալ այս կողմերը նայեցէք։

ԹՂԹԱԿԻՑ

յատկութիւնը կը կայանայ անոր մէջ որ ոչ մէկ քաղաքացիի կ'արգիլէ հիմ–նել կուսակցութիւն մը, կամ ընտրու–թեանց ներկայանալ ընդդէմ կառա–վարութեան թեկնածուներուն։ Միայն թէ ոչ ոք կը փորձուի օգտուիլ այդ իրաւունքէն։ Տարբերութիւնը այս է միայն։

Այսուհանդերձ պէտք կը տեսնեմ խոստովանելու, որ մէկը փորձեց հիմնել ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը, որ գոյութիւն չունի հիմա։ Այդ մէկը... Մուսթաֆա Քէմալն է։ Այն մարդը որ կրնայ ամէն բան ստեղծել Թուրքիոյ մէջ, կրնայ պարծանքի համար ստեղծել նաեւ կուսակցութիւն մը որ ընդդիմադիր ըլլայ իր կառա–վարութեան։

Օր մը կազմին տեսաւ որ խորհրդա–րանական դրութիւն մը, մէկ կուսակ–ցութիւնով, քիչ մը միօրինակ է ի վերջոյ։ Կանչեց իր հին ընկերներէն մին, Ֆէթհի պէյը, եւ ըսաւ որ ընդ–դիմադիր կուսակցութիւն մը հիմնէ։

Ջինուոր մարդ, Ֆէթհի հնազան–դեցաւ։ Եւ ժամանակ մը Ազգ. Մեծ Ժողովը փոթորկեցաւ դէմ առ դէմ ճառերով, նոյն իսկ ընտրական պայ–քարի նման բան մը'ն ալ կատարուե–ցաւ երկրին մէջ։ Սակայն փարչաճե–ւին հակառակորդները, միապետա–կանները, հոգեւորականները, յետա–դիմականները մտան Ֆէթհիի կու–սակցութեան մէջ, եւ ահա խաղը լուրջ հանգամանք առաւ, որոշաքե–ցաւ, այն աստիճան որ Մուսթաֆա Քէմալ, աստուած մը, նահանջ կառա–րեց եւ հանդարտ սրտով լուծեց ընդ–դիմադիր կուսակցութիւնը։

Այնուհետեւ մէկ կուսակցութիւն խաղացին։ Եւ այդ օրէն ի վեր մէկ հատիկ դժգոհ չկայ Թուրքիոյ մէջ, դէթ պաշտօնապէս։ Կամ դէթ այդ–պէս կ'ըսէ վայլի մը։

Մէկ կուսակցութիւնով եւ մէկ խորհրդարանով, Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը կը հանդիսանայ աշխարհի ամէնէն խելօք եւ համակրելի խորհր–դարանը։ Երեսփոխանները լեցուն–կեկ ամսական մը կ'առնեն։ Թրքական սահմանադրութեան 111րդ յօդուածին համաձայն, ամէն երեսփոխան տարին գէթ մէկ անգամ պարտաւոր է այցե–լել իր ընտրական շրջանակը, իւրա–քանչիւր նստաշրջանի ընթացքին՝ ա–նուազն երկու անգամ երթալ իր ընտ–րական շրջանակին գլխաւոր քաղաքը։ Ես մէկ անգամ ներկայ եղայ այս Ազգ. Մեծ Ժողովի նիստին։ Ու տեսայ, որ քուէարկութիւնը կը կատարուէր ձեռամբարձ, ճիշդ ինչպէս Ֆրանսայի երեսփոխանները՝ երբ արձակուրդի երթալու համար կ'աճապարեն։ Նա–խագահը, Քեազըմ փաշա, աղուոր հագուստ մը ունի, աղուոր գլխարկ մը եւ զանգակ մը։ Կան տեղեկարար–ներ, յանձնաժողովներ, բաւական–ներ։ Միայն կառավարական նստա–րան չկայ, եւ կառավարութեան ներ–կայացուցիչները կը նստին երեսփո–խաններուն հետ կողք կողքի։ Թերեւս ցոյց տալու համար որ բոլորն ալ հա–ւասար են։ Մէկ խօսքով, եւելոյթ–ները փրկուած են չնորհքով եւ Թուրք հանրապետութեան խորհրդարանը այսպէս կը ներկայացնէ այն արժէքը, զոր ունին այս կամ այն երկրի խոր–հրդարանները։

«Ժողովուրդն է միակ վեհապետը», կ'ըսէ Սահմանադրութեան գլխաւոր յօդուածը։ Եւ այդ վեհապետութիւ–նը դրուած է Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ։ Սակայն երբ հարցուցի թէ ինչ պիտի պատահէր, եթէ Ազգ. Մեծ Ժողովին վեհապետական կամքը համերաշխ...

չընթանար Կազիին կամքին հետ, ին–ծի պատասխանեցին թէ հարցումս ծիծաղելի ենթադրութիւն մըն էր մի–այն, այնպէս որ չէր արժեր նկատի առնել զայն...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտահանդէս

ԿԱՐՏԱՆ, 13 օգոստոս (Յառաջ)։— Դաշտահանդէ՞ս, դաշտահանդէս... 1934ի ամառը խիկալէս աննախըն–թաց եղաւ իր բազմաթիւ «չքեղ» դաշ–տահանդէսներով։ Եւ այս հինգերորդն է, ան ալ Պիվէնի պէս փոքրաթիւ գաղութի մը համար։

Այս անգամ Կրթասիրաց Միու–թիւնն է որ հրապարակ եկած է մեծ դաշտահանդէսով մը։ Առաւօտ է։ Ա–մառնային առաւօտ։ Արեւը կը բարձ–րանայ սկաւառակի մեծութեամբ եւ իր տաք ու կիզիչ ճառագայթներով կենդանութիւն կը բաշխէ ամէն դի։ Գաղութին մէջ ընդհանուր եռուզեռ մը կը տիրէ։ Մեծէն մինչեւ ամենա–փոքրը արտասովոր ուրախացած, ըղ–ձացումներով գեղուն կը ճռուողեն անդադար։ Հասարակութիւնը գունդ առ գունդ կը դիմէ Սէն Փիէռի դաշ–տավայրը։ Պիվէնի ճամբուն յարա–կից՝ քանի մը բարձրաւլաց ծառե–րու եւ կանանչազարդ մարգերու վը–րայ բազմութիւնը խռնուած՝ անհամ–բեր կը սպասէ հանդէսի պաշտօնա–կան բացման։ Ընկերոջ մը հետ տեղ կը գրաւենք հնամեայ ծառի մը տակ՝ գարեջրերու շիշերուն առընթեր՝ ու ակամայ նայուածք մը կը պտտցնենք հաւաքուած բազմութեան վրայ, ո–րոնք իրենց հայրենակիցներով բո–լորուած սեղաններու շուրջ ուրախ զուարթ կը ճաշեն։ Մեղմ հովի հո–սանքը կը շարժէ մելամաղձոտ նոճի–ներու ճիւղերը, տեսակ մը վայրի երգի տպաւորութիւն ձգելով հասա–րակութեան վրայ։ Հայկական ու ֆը–րանսական դրօշները հպարտ ու ա–նակամ կը ծածանին բարձրադիր ծա–ռերու կատարէն։ Ու ահա հանդէսը կը սկսի։ Բացումը կ'ընէ Օր. Ա. Փափազեան, դպրոցի վաստակաւոր ուսուցչուհիներէն։ Կը խօսի սահուն հայերէնով։ Ներբողականը կ'ընէ հայ գրին ու գրականութեան, հայ լեզուին ու մշակոյթին եւ ընդհանուր ակնար–կով մը կը պատկերացնէ բոլոր այն կրթական մշակները, որոնք իրենց կուրծքի հեւքովն ու իմացականու–թեան թափովը վառ են պահեր հայ ցեղի դարաւոր մշակոյթը։ Յետոյ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ կը բացուի հանդէսին գեղարուեստական բաժինը։ Ափ մը մանուկներ կը թնդա–ցնեն «Մարսէյեզ»ը։ Կ'երգեն հայրե–նաշունչ երգեր ու արտասանութիւն–ներ, մարզական խաղեր, դժադրական պատկերներ, Օր. Մարի Գալայճեա–նի եւ Զ. Գինոսեանի կողմէ։ Դպրոցի չափահաս աղջիկներու եւ մանչերու կողմէ կրկին կ'ըլլան զանազան խա–ղեր. Հայկական տարազով կը պա–րեն հայկական պարեր՝ այնքան գե–ղեցիկ ու գմայլելի։

Խաղերն ու պարերը լրանալէ յե–տոյ, աշակերտներուն ալ բաշխուի վիճակացոյցներ՝ իրենց վարք ու բար–քի բացատրութիւններով։ Ամավերջի այս հանդէսին Պ. Կ. Նաւոեան կը ստանձնէ նախակրթարանի շրջանա–ւարտութեան վկայականը եւ կ'ար–տասանէ «Հրաժեշտ»ը։ Յետոյ խօսք կը տրուի ընկ. Լ. Գայաճանեանի, որ կրակոտ բառերով կը շեշտէ կրթա–կան հաստատութեանց դերը։ Փաս–տական վերլուծումներով կը պատկե–րացնէ այն բոլոր շարժումներն ու աշխատանքները, որոնք կը կատար–ուին կրթական ասպարէզներու մէջ։ «Սերունդ մը կայ մեր առջեւ, մեզի հետ, որ հասակ կը նետէ օտար պո–ղոտաներուն վրայ։ Այդ սերունդը հետզհետէ կը տարրալուծուի օտար ժողովուրդներու հետ, հայկական գե–ղեցիկ բարբառը կը մոռնի իրենց շրթ–ներէն, որովհետեւ օտար միջավայրն ու շողշողուն շպարները կը հրացնէ մեր մատղաշ սերունդին հոգեկան աչքերը։ Հայ ժողովուրդը իր բոլո–րանուէր ջանքերով պէտք է զօրավիգ հանդիսանայ կրթական բոլոր շար–ժումներուն ու ձեռնարկներուն, որոնք կը կատարուին յանուն նորահաս սե–րունդի փրկութեան»։ Ողջ ուլ մը ա–ճուրդի դրուելով կը բարձրանայ 795 ֆր.ի, կը շահի Պարիկ Տօնապետեան, (Սեփթիմէն) վեց ֆր. նուիրելով։ Հանդէսի գեղարուեստական մասը կը վերջանայ «Անդրանիկ» թատերա–խումբի կողմէ ներկայացուած զա–ւեշտով մը «Եօթանասունինոց փեսա–ցուն»։ Վերջալոյսի գեղեցիկ պահն է հիմա։ Տակառներու մէջէն սլլացող շիշերը դուրս կը վազեն, ինչպէս մու–կերը իրենց ծակերէն։ Հայկական տավուլ – զուռնան կը գոռայ։ «Հա–լէն» ծայր կուտայ։ Կին ու աղայ կը պարեն ժողովրդական այս հնաւանդ խաղը։ Ընդհանուր երգ ու խաղ, պար, ոգեւորութիւն եւ անզուսպ ցնծու–թիւն։ Ահա այս բոլորը առիթ կու–տան մեր հայրենակիցներուն, իրարու քով գալ, շփում ունենալ իրար հետ, ամուր պահել հայրենասիրական կա–պերն ու ասանդական զգացումները, որպէսզի կրակը չմարի, որպէսզի սե–րունդը չուծանայ։

Գոհունակ սրտով կը հեռանանք դաշտավայրէն մեզ հետ տանելով օր–ուան գեղեցիկ տպաւորութիւնները։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՅՍԵՐ ԵՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա–ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս)։

— «Մեր ներքին Թուրքերը, բստ ե–րեւոյթին, իրենց յոյսերնին կտրած են թէ պիտի կարենան Հ. Յ. Դաշ–նակցութեան մահացու հարուած մը հասցնել վերջին ամիսներու ընթաց–քին իրենց գործադրած միջոցներով։

Հաւատացին թէ Նիւ Եորքի սպա–նութեան առթիւ անասելի աղմուկ հանելով եւ այդ սպանութիւնը ամէն գնով Դաշնակցութեան վրայ ձգելով՝ պիտի յաջողին ձերբակալել, աքսորել կամ դատապարտել տալ Դաշնակցու–թեան ղեկավարները։ Բայց չափա–զանց յուսախաբ եղան, երբ տաս–նեակ հազարաւոր տոլարներ ծախսե–լէ, ամէն տեսակ մատնութիւն, զր–պարտութիւն եւ կեղծ վկայութիւն ը–նելէ յետոյ ալ, չկրցին ո եւ է կերպով կապել Նիւ Եորքի դատավարութիւնը Դաշնակցութեան ղեկավարներուն հետ։

Հաւատացին, թէ ամիսներ շարու–նակ Դաշնակցական ձեռնարկներու, թերթերու եւ անձերու դէմ տնտես. ու ընկերային պոյքօթ յայտարարե–լով, զանոնք օտարներու առջեւ վար–կաբեկելով եւ իրր հասարակ ոճրա–գործներու խումբ մը ներկայացնե–լով, թամկավար կիներու եւ ազգա–կաններու միջոցով ազդելով, փողո–ցային յարձակումներով Դաշնակցու–թեան ժողովները խանգարել կամ արգիլել փորձելով, իրենց ձեռքին ե–ղած եկեղեցիներէն Դաշնակցականնե–րը վտարելով, Հայր. Միութեանց մէջ զանոնք չէզոքացնելով եւն. եւն. պի–տի յաջողին անդամալուծել, քայքա–յել Դաշնակցութիւնը։ Բայց չարաչար յուսախաբ եղան, երբ Դաշնակցու–թիւնը, քանդուելու փոխարէն, աւելի զօրացաւ, կրկնապատկեց իր անդամ–ներու թիւը, կազմակերպեց եւ իր դրօշին տակ առաւ նորահաս սերուն–դի մէկ խոշոր մասը, կրկնապատկեց Հայ Կ. Խաչի անդամներու թիւը, սովորականէ շատ աւելի մեծ բազ–մութիւններ գրաւեց իր ժողովներուն եւ ձեռնարկներուն։

Հաւատացին, թէ իրենց փրովոքա–սիոններէն, պոյքօթներէն, յարձա–կումներէն եւ դաւերէն ազդուած՝ կարգ մը Դաշնակցականներ կ'ըմբոս–տանան իրենց կուսակցութեան դէմ, կը պառակտեն ու կը խայտառակեն զայն թէ՛ Հայերու եւ թէ՛ օտարներու առջեւ։ Բայց դարձեալ չարաչար յու–սախաբ եղան, երբ Դաշնակցութիւնը, փոխանակ պառակտուելու, ռեւէ ժա–մանակէ աւելի զմայլելի միաբանու–թիւն եւ կուռ կարգապահութիւն ցոյց տուաւ։

Այսքան յուսախաբութիւններէ յե–տոյ, Դաշնակցութեան երդուեալ թշ–նամիները այժմ ալ իրենց յոյսերնին կը դնեն Դաշնակցական «շարքերու» վրայ, անոնց նոյն իսկ բարեկամ կը ձեւանան եւ շարունակ անոնց կոչ կ'ընեն, որպէսզի այդ «շարք»երը օր առաջ ընդվզին իրենց «առաջնորդնե–ր»ուն դէմ։

Հետեւեցէք հակադաշնակցական թերթերու վերջին թիւերուն, եւ դուք պիտի տեսնէք, որ բոլորն ալ, կարծես թէ խօսք մէկ ըրած, միեւնոյն յան–կերգը կը կրկնեն, այն է՝ թէ իրենք հակառակ չեն Դաշնակցական «շար–քայիններուն», ոեւէ խնդիր կամ պայ–քար չունին անոնց հետ, այլ իրենց պայքարը ուղղուած է միմիայն Դաշ–նակցութեան «առաջնորդ»ներուն դէմ։

Ուրիշ խօսքով՝ Դաշնակցութեան թշնամիները, իրենց հարուածներու ապարդիւն ըլլալը տեսնելով, այժմ ալ կը սպասեն, թէ Դաշնակցութիւնը ներսէն պիտի պայթի եւ ինքնին իր գե–րեզմանը պիտի փորէ ներքնապէս պառակտուելով։

Սակայն, կասկած չունինք, որ Դաշ–նակցութեան՝ ատելութեամբ կուրա–ցած թշնամիները նոր, աւելի ծանր յուսախաբութիւն մը պիտի ունենան։ Դաշնակցութիւնը իր գոյութեան 44 տարիներու ընթացքին բազմաթիւ տագնապներ է անցուցած, շատ աւե–լի մեծ, բայց երբեք չէ պառակտու–ած ներսէն կամ երբեք չէ քայքայ–ուած արտաքին հարուածներէն, այլ ընդհակառակն պայքարի մէջ ան միշտ աւելի զօրացած է։

Կասկած չունինք, որ Դաշնակցու–թեան թշնամիները անգամ մը եւս պիտի տեսնեն, թէ որքա՜ն անհերեթ, ապարդիւն եւ անյուսալի պայքար մը մղած են ու կը մղեն ամէն գնով Դաշ–նակցութիւնը քանդել ձգտելով»։

Արդի Թուրքիան

oooo

Այս վերջին տարիներուն ֆրանսա–կան թերթերը երբեմն երբեմն երկար յօդուածաշարք մը կը նուիրեն Թուր–քիոյ, իբրեւ արդիւնք իրենց պըպը–տումներուն և ուսումնասիրութեանց։ Յանախ վճարուած պըպտումներ են ասոնք, երբեմն հարեւանցի-ակնարկներ որոնք բան մըն ալ չեն ըսեր, այլ վե–րապահութեամբ մը կ'աշխատին ար–ժեցնել իրենց դիրքը։ Այս անգամ ԷՔՕ ՏԸ ՓԱՐԻՆ է, որ սկսած է հրա–տարակել յօդուածաշարք մը, «Քէմա–լիզմը կամ ժողովրդապետութեան ե–րեւոյթին տակ», զոր կը ստորագրէ իր աշխատակիցը Ռէյմոն Քարթիէ։ Առաջին երկու յօդուածները (երեք–շաբթի, չորեքշաբթի) նամբորդական հասարակ նկարագրութիւններ էին Պոլիսէն մինչեւ Էնկիւրի։ Հինգշաբ–թի օրուան թիւով, Քարթիէ քիչ մը կը մտնէ իր նիւթին մէջ ու կը ներ–կայացնէ Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը եւ անոր քաղաքական դիմագիծը։ Ընդ–հանրապէս հեգնանքով կը խօսի.—

Քիչ թէ շատ ծանօթ եմ եւրոպա–կան խորհրդարաններուն, սկսելով մերինէն, որ տիպար խորհրդարան մը չէ անշուշտ։ Սակայն ինքզինքս երջանիկ կը զգամ որ տեսայ եւ ճանչ–ցայ Թրքական խորհրդարանն ալ։

Ֆրանսայի մէջ, մենք կը տագնա–պինք անկից որ քաղաքական շատ կու–սակցութիւններ ունինք։ Թուրքերը եր–ջանիկ որ բնաւ չունին։ Ճիշդն ըսե–լով, ունին հատ մը։ Եւ հաւատացած են, որ բաւական է ատիկա։

Բացառիկ չէ այս պարագան, մեր այս դարաշրջանին մէջ։ Յիշենք Իտա–լիան եւ Գերմանիան, որոնք մէկ մէկ կուսակցութիւն ունին միայն։ Սա–կայն Թրքական փարչաճեւին մասնա–...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵՄԵԼԱՆԻԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՍԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

Այսօր, շաբաթ Լայփցիկի (Գեր–մանիա) մէջ տեղի կ'ունենայ հե–ծելանիւի աշխարհի ախոյենութեան թէ «ամաթէօռ» եւ թէ «փրոֆէսիօ–նէլ» միջազգային մրցում մը։ Այս մրցումը տեղի կ'ունենայ ամէն տա–րի որոշելու համար համաշխարհա–յին ախոյեանը, կազմակերպիչն է F.C.I. (Ֆէտէրասիոն Սիքլիստ Էնթէր–նասիոնալ)։

Մրցումին կը մասնակցին Ֆրան–սայի, Իտալիոյ, Պելճիքայի, Անգ–լիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ, Սպա–նիոյ, Հոլանտայի, Լիւքսէնպուրկի, Չեխօսլովաքիոյ, Լիթվանիոյ եւ Պուլ–կարիոյ այս տարուան ախոյեանները, որոնց կը միանան նաեւ ուրիշ երկու հեծելանուորդներ։ Վերջին պահուն Աւստրիոյ դաշնակցութիւնը արգիլեց իր մարզիկին մասնակցութիւնը աւս–տրեւգերման քաղաքական ձգտեալ վիճակին պատճառաւ։ Աւստրիան պիտի ներկայացնէր Մաքս Պուլլան, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վա–յելէ թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահ–մանի մէջ։

Անցած տարի մրցումը տեղի ունե–ցաւ Փարիզէն քսան քիլոմէթր հեռու Մօնլէրիի մէջ 65.000 հոգիի ներկա–յութեան։ Ամէն ոք այնպէս կը կար–ծէր թէ նախորդ տարիներու պէս նո–րէն իտալացի հեծելանուորդները պի–տի շահին ախոյենութիւնը։ Բայց ի–տալացի հեծելանուորդներ Կուէռայի եւ Պինտայի միջեւ ճամբու ընթաց–քին անհամաձայնութիւն ծագած ըլ–լալով, ֆրանսացի մրցորդները առի–թէն օգտուեցան եւ առաջին հան–դիսացաւ Ժորժ Սփէշէր, իսկ երկ–րորդ Անթօնէն Մայներ։

Ժորժ Սփէշէր որ իբր համաշխար–հային ախոյեան պիտի մասնակցէր, Պելճիքայի մէջ անցեալները տեղի ու–նեցած մրցումին մէջ վիրաւորուած ըլլալով, իր տեղը տուաւ Անթօնէն Մայների։

Այս տարի ֆրանսական, իտալա–կան եւ պելճիկական հեծելանիւի Դաշ–նակցութիւնը, ամէն ջանք կը թա–փեն որ իրենց ախոյեանները շահին համաշխարհային ախոյեանութիւնը, եւ այս իսկ պատճառով ղրկած են ամէ–նէն նշանաւոր հեծելանուորդները։ Ֆը–րանսայի կողմէ կը մասնակցին՝ Լու–վիօ, Լափէպի եւ Անթօնէն Մայներ։ Իտալիոյ կողմէ՝ Կուէռա, Օլմօ եւ Պէրկամաչի։ Պելճիքայի կողմէ՝ Ռօ–էլս, Գաէրս եւ Տանէլ։

Մրցումին տեւողութիւնն է «ամա–թէօռ»ներուն համար 125 քիլոմէթր 600, իսկ փրոֆէսիոնէլուն համար 250 քիլոմէթր 600։

Մարզական շրջանակները ուշի ու–շով կը հետեւին այս մրցումին ելքին, որովհետեւ ոչ մէկ տարի այսչափ հետաքրքրութիւն չէին ստեղծած հե–ծելանիւի մրցումները։ Ամբողջ եւ–րոպական մարզական թերթերը սե–նակներ կը նուիրեն այս մրցումին թենածու կը ներկայացնեն չորս հո–գի — Կուէռա, Օլմօ, Լափէպի եւ Գաէրս — որոնց մէկը պիտի տիրա–նայ Աշխարհի ախոյեանութեան տիտ–ղոսին եւ «ծիրանի գօտի» շապիկը հագնելու։

Հրանտ Սրապեան

ՕՐ. ԱՐՏԵՄԻՍ ԹԱՀՄԻԶԵԱՆ
ԵՒ
ՄԱՆՈՒԿ ՀԱԼԱՃԵԱՆ
ամուսնացած
Սոֆիա, 20 յուլիս 1934

Տէր եւ Տիկ. Փանոս Ուստոլիկեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկ–րորդ զաւկին՝ ՄԿՐՏԻՉԻ։
Ալփորվիլ 7 օգոստ. 1934

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԶՕՇՉԷՆԿՕ

...Ժողովը կը մօտենար իր վախճա–նին։

Հաշուական բաժնի գործակատար Սերեօժա Պլօխինը հազայ երկար, մէկ ոտքէն միւսին անցնելով եւ, վեր–ջապէս, գգալով որ կամաց – կամաց կը նեղուի հոգին՝ ձայն խնդրեց։

— Կարելի է. խօսէ՛,— խիստ կեր–պով ըսաւ նախագահը։

Սերեօժան ելաւ ամբիոնին վրայ եւ վախնալով նայեցաւ ամբոխին։

Ակռաները կը զարնուէին իրարու։

— Արա – րա, ընկերներ,— ըսաւ Պլօխինը ակռաները զընդացնելով։ Ես այն մասին, արա – արա, անոր հա–մար... ես, ընկերներ, նախորդ ճա–ռախօսին, արա – արա...

Մէկ խօսքով գործակատար Սերեօ–ժա Պլօխինը ժողովին կ'ուզէր պար–զել թէ, նախորդ ճառախօսը անիրաւ տեղը կը մեղադրէ պաշտօնեաները յեղյեղուկ համոզումներու, համես–տութեան պակասի եւ իսկական մը–տայնութիւն չունենալնուն համար։ Սերեօժան ուզեց ըսել թէ, մեծ բան մը չէ եւ ամէն մարդ ալ ճիշդ գաղա–փարաբանութիւն ունի։

Կ'ուզէր նաեւ աւելցնել պետական «քօլէքթիվ» աշխատանքի մասին, բայց չփութեցաւ երեք անգամ ան–ընդհատ արա – արա ըրաւ ու իջաւ ամպիոնէն։

Եւ ինչ։ Ամէն մարդ գեղեցիկ խօսել չի կրնար եւ ամէնքը հռետոր չեն ծը–նիր։

Սերեօժան ճառախօս չէր ծնած եւ ատոր համար ալ, մաքրելով ճակտին առատ հեռացաւ ժողովէն քիչիկ մը քրտինքը հեռացաւ ժողովէն քիչիկ մը ազդուած իր համարձակ ելոյթէն ու դէպի հանրային խնդիրներն ունեցած իր շահագրգռութենէն։

Սերեօժան կ'անցնէր փողոցէն ձեռ–քերը չար եղով ու մտքին մէջ իր հա–կառակորդները սարսափեցնելով։

— Այո–ս,— պոռաց մտքին մէջ։ Նախորդ ճառախօսը կը մեղադրէ մեզ անհաստատ համոզման մէջ... Իսկ մենք, ընկերներ, կրնանք մեր կեանքը զոհել հայրենիքի բագինին... Նախորդ հռետորը անձեր կը վիրաւո–րէ... Մեծցէք զայն, ընկերնե՛ր։ Բռնեցէք նախորդ ճառախօսը։ Վա՛ր նետեցէք ամպիոնէն։

Ուշ վերադարձաւ տուն Սերեօժա Պլօխինը եւ կլլելով պաղ ապուրը՝ օրուան տպաւորութիւնները կը բաժ–նէր իր կնոջը հետ։

— Ե՛ս, Լուշա, այսպէս բսի անոնց,— ըսաւ Պլօխինը։ Ես ըսի, խօսու–թիւն է յեղյեղուկ ըլլալու մէջ մե–ղադրել մեզ։ Մենք, ըսի, կրնանք մեր կեանքը զոհաբերել հայրենիքի բագի–նին եթէ պէտք ըլլայ։ Իսկ դուք կ'ը–սէք՝ գաղափարաբանութիւն չունինք։ Ա՛խ, կ'ըսեմ, ընկերնե՛ր... Աստ–ուած վկայ, այսպէս ալ ըսի...

Կինը անհանգիստ կը նայէր Սեր–եօժային եւ կը շարժէր գլուխը հարց–ական ձեւով։

— Տե՛ս, Լուշա՛, դուն գլուխդ կը թօթվես, ըսաւ ան, կը վախնաս, մի՛ վախնար, նայէ՛ ինծի, տես ինչպէս կ'ելլեմ հրապարակային ժողովներուն մէջ ճառեր կ'ըսեմ։ Պէտք է ըսել մէկուն... անհրաժեշտ է որ եւ է ձեւով հանրային շահերուն հետեւիլ... Իսկ ես այդպէս ալ ըսի. Թո՛ղ, ը–սի, մեր մասին անհանգիստ մի՛ ըլ–լաք, մենք ալ, ըսի, պետեր ունինք։

— Թող այդ մասին չատախօսու–թիւններդ, ընդհատեց կինը նեղա–ցած։ Աւելի լաւ է որ ուսպրատոմի (տունի կառավարիչին) քով երթաս։ Գիտե՞ս ինչ գին են նշանակեր մեր բը–նակարանին. տասնըչորս րուբլի։

— Այդ ի՞նչպէս, հարցուց Սերեօ–ժան։ Ինչո՞ւ տասնըչորս րուբլի։ Ուրկէ՞ այդ, երբ ծառայող մըն եմ ես։ Բայց արդեօք չէ՞ս վախցներ զիս։

— Ձեզ վախցներ, ըսաւ կինը։ Ցու–ցակը կախուած է վարը, դրսպանին քով։

— Ա՛ս քեզ, ըսաւ Սերեօժան գլուխը բռնելով։ Տեսա՞ք, 14 րուբլի. Բայց ինչո՞ւ համար։ Կարելի չէ այդպէս։ Ես, Լուշա՛, ժողովի առջեւ այդպէս ալ ըսի, կարելի չէ, ըսի, այդպէս, ընկերներ։ Պէտք պիտի ըլլայ, ըսի, կեանքը հայրենիքի սեղանին զոհել։ Ապա թէ ոչ, ըսի, ինչո՞ւ համար...

Կինը վախցած նայեցաւ ամուսինին ու ըսաւ.

— Տե՛ս, զգոյշ կեցիր, կը ձերբա–կալեն քեզ այդ տեսակ խօսքերուդ համար։

— Թո՛ղ ընեն,— ըսաւ Սերեօժան... Թող ձերբակալեն, թող նաբրմեան կզղին ղրկեն... Այլ եւս չեմ կրնար այսպէս... Ճշմարտութիւնն է պէտք ինծի... Այդպէս ալ ըսի... Ձեմ կա–րող, ըսի, այս տեսակ պետական վարչաձեւ մը ճանչնալ։ Բայց դուն չե՞ս սխալիր, Լուշա՛։ Եկուր ինքս երթամ ուսպրատոմին քով։

Սերեօժան դրաւ գլխարկն ու դուրս նետուեցաւ սենեակէն։

Հինգ վայրկեան ետքը վերադար–ձաւ ձեռները շփելով։

— Սխալեր է, չար սատանայ, ը–սաւ Սերեօժան։ Սխալեր է, կ'ըսէ։ Ա–ղէկ մը լուացի զինքը։ Ըսի, մենք հը–րապարակային ժողովներուն մէջ կը խօսինք, կառուցողական «քօլէքթի–վ»ին կը մասնակցինք, իսկ դուք, ըսի, ի՞նչ է այս, յարգելի ընկեր։

— Է՛հ, ան ի՞նչ ըսաւ, հարցուց կի–նը անհամբեր։

— Իսկ ան պզտիկ կոխեց ոտներուն տակ, սխալմունք մըն է, կ'ըսէ։ Ինը րուբլի կ'ուզեմ ձեր բնակարանէն։ Այդպէ՛ս, այդպէ՛ս, ըսի։

Սերեօժան թեթեւցած սրտով հա–ռաչեց ու շարունակեց իր ընդհա–տած ճաշը։

Ռն. թարգմ. Խ. ԵԳԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միու–թեան, գրական, պատմական, ու–սումնասիրական բովանդակութեամբ, պատկերազարդ եւ որրային շարժ–ման նուիրուած։ Ե. տարի, թիւ 3—4 (Յուլիս – օգոստոս), հետեւեալ բո–վանդակութեամբ.—

Մեր հանդիսատեսները ամէն կողմ (Թ.Ղ.Թ.), Նոր Ջուղայի որբանոցները (ԱՆԱՅԻՍ), Որպէսզի լաւ ճանչնան մեզ (ՇՐՋ.), բանաստեղծութիւններ (Ս. ԳԱՍԱՊԵԱՆ), Վարդավառ (Հ. Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ), Վերջակէտ բոլոր վէպե–րուն (Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ), Տէր–Զօր ուխտավայր (Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ), Գրականութիւն եւ խոհանոց (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ), Զոմունիք ամէնու–րեք (Տ. ԱԽԱԳԵԱՆ), Մուրատի յու–շերը, Մամուլ, Մահագրութիւն որ–բերու, Արձագանգ եւ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգին՝ 15 *ֆրանք։ Արտասահման՝* 20 *ֆրանք։ Դիմել* A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS.

Վերջին ճառերը՝ օգոստոս 19 հանրաքուէին առթիւ

Ամբողջ Գերմանիան շարժման մէջ դրուած է, նոր հանրաքուէին համար որ պիտի կատարուի վաղը, կիրակի, 19 օգոստոս, վաւերացնելու համար Հիթլէրի պաշտօնը իբրեւ Առաջնորդ–վարչապետ: Առջի օր դղրդագին ճառ մը խօսեցաւ Պ. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, հրաւիրելով բոլոր պաշտօնատարները՝ գերագոյն իշխանութիւնը տալ Հիթլէրի եւ իրականացնել հետեւեալ նշանաբանը.— «Մէկ Առաջնորդ, մէկ պետութիւն»:

Զօր. Բլոմբ, որ գերմանական բանակի մը հրամանատարն էր Մառնի ճակատամարտին ատեն, իր կարգին հրաւիրեց գերման ժողովուրդը՝ ձայն տալ Հիթլէրի:

Հիթլէրական պաշտօնաթերթը օգոստ. 17ին հրատարակեց զինաթափութեան խորհրդաժողովի գերմանական պատուիրակին մէկ յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէ.

— «Ապացուցուած է որ Գերմանիա ոչ պատերազմ ուզեց, ոչ ալ անոր պատճառ եղաւ: Ոչ ոք իրաւունք ունի կասկածելու Գերմանիոյ խաղաղասիրութենէն: Ինչ կը վերաբերի ներքին գործերուն, գերման ժողովուրդը եւ իր Առաջնորդը չեն հանդուրժեր որ ուրիշներ խառնուին անոնց: Կարելի չէ աւելի երկար ատեն Գերմանիան զրկել հաւասարութեան իրաւունքէն: Օգոստոս 19ը ֆուէի օրն է: Գերման ժողովուրդը պէտք է ըսել թէ որո՛ւ կը վստահի եւ ո՛վ պէտք է առաջնորդէ զինքը դէպի լաւագոյն ապագայ մը: Օգոստոս 19ը պիտի ցուցնէ բովանդակ աշխարհի թէ Ատոլֆ Հիթլէր կը նշանակէ գերման ժողովուրդը»:

⁂ Պ. Ռոզէնպէրկ, հիթլէրական կուսակցութեան քաղաքական բաժնի վարիչը, ճառ մը խօսելով 70 — 80,000 ունկնդիրներու առջեւ, ըսաւ թէ Գերմանիոյ համար քաներորդ դարը կը սկսի Հիթլէրով: Բողոքական եկեղեցիի հովուապետը, եպիսկոպոս Միւլլէր, յայտարարութիւն մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, կ'ըսէ թէ Հիթլէր Գերմանիան փրկեց թշուառութենէ եւ յուսահատութենէ եւ թէ ան Աստուծոյ կողմէ ղրկուած է:

⁂ Ինչպէս գրած էինք, վերջին ճառը պիտի խօսի Հիթլէր ինք, Համպուրկի մէջ, իր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով արտաքին աշխարհին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԻՆԸ ԾԱԽԵՑ.— Նիւ Եորքի արուարձաններէն Հոպոքընի մէջ մարդ մը, Րիչըրտ Րօսթ, 900 տոլարի փոխարէն իր բարեկամին ծախեց կինը... նամակադրոշմ գնելու համար: Երեքն ալ ձերբակալուեցան, թէեւ նոտարը կանոնաւոր պայմանագիր մը պատրաստած էր, ծախուած կնոջ հաւանութեամբ:

160 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ 5600 հոգի վիրաւորուեցան Անգլիոյ մէջ, օգոստոսի առաջին շաբթուն, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի, շոգեկառքի եւ հանրակառքի արկածներու:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, Քոլոմպի մարզարանին մէջ աթլէթիք կարեւոր մրցումներ տեղի պիտի ունենան, մասնակցութեամբ այս միջոցիս Եւրոպան շրջող քանի մը յայտնի ամերիկացի մարզիկներու:

Այդ մարզիկներն են.— Հարտին (400 մեթր արգելարշաւ 50 3)5 երկվ.), Թորանս (երկաթ նետել 17 մ. 40 ս.), Բէրսի Պիրէ (100 մեթր արգելարշաւ 14 2)10 երկվ.) եւ ուրիշ քանի մը նոյն արժէքով մարզիկներ: Արդիւնքները որ կը դնեն փակագծի մէջ, անոնք ձեռք բերին վերջերս, եւ կը կազմեն աշխարհի մրցանիշեր:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին

Stade Jean Bouinի *մարզադաշտին վրայ:*

Հովանաւորութեամբ Ligue du Sud Estի նախագահ Պ. J. BLANCի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— բոլոր այն հայ անհատ մարզիկները որ կը փափաքին մասնակցիլ Ոլիմպիականին, թող հաճին արձանագրուիլ Հ. Մ. Ը. Մ. հաւաքատեղին, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ժամը 9էն 10 մինչեւ 16 օգոստոս:

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès-Sciences)

5, rue Pergolèse (Փէրկոլէզ), Փարիզ (16)

Մէթրօ՝ Etoile, Obligado, Maillot. Հեռ. Kléber *78-21*

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւայլնի համար ամէն օր ժամը 10—12 *եւ* 17—19. *Կիրակի օրեր ժամը* 10—12:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ. Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱԻԱԳ ՔՀՆՑ. Տ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի վաղը կիր. առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15, *Րիւ Ժան Կուժօն*:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Վարուժան եւ Առիւծ Աւագ նորակազմ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Սարգիս Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը *8*էն մինչեւ իրիկուն

ՊՈՒՇ ՏԸ ԼՈՒԻ ձգեղեցիկ գետեզերքը:

գեղարուեստական ճոխ բաժին: ճագ: ճոխ պիւֆէ:

երթ ու դարձը ապահովուած է: Օթօպիւսը կարելի է առնել Մատըլէնէ եւ Մանիանէն: Երթ ու դարձի համար 5 ֆրանք:

տոմսակները կը ծախուին մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 19րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ *St. LOUP GRAND PINS*

Կը խօսի՝ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան *ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Սէն Լուի դպրոցի նուագախումբը կը նուագէ հայկական երգեր:

գեղարուեստական ճոխ բաժին. — *Երգ. արտասանութիւն եւայլն.*

կը մասնակցին Հայ Արիները:

Սէն Լու կրան փէնի եկեղեցիին մէջ կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Ուրֆայի Նահատակներու յիշատակին:

ՄԵԾ ԵՒ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ «ԼԱՖՐԷԶԻԷՐ» ՇՔԵՂ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

պուլի մրցում, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, գեղարուեստական բաժին:

երաժշտութիւն (ԶՈՄԻ «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» նուագախումբին կողմէ):

Մուտք 2 ֆր., մասնակցելու իրաւունքով Լոթըրի Նասիոնալի 4 տոմսակներուն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

“ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ* 20 *ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ* 25 *ֆր.:*

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մշոյ Նորշէն գիւղացի Պօղոս Սըհաքեան, որ առէջ կը գտնուէր Գարս Ռաստէվա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris *(13):*

— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզակ Պալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյրութի ճէպէլլիի որբանոցը: Յետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի,* 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5):

— Կը փնտռուի Քէօթահիացի Արսէն Մալաքեան, որ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել Հերիկ Նալեանի, Grand Bar, 2*1* Place Clemenceau, Avignon (Vaucluse):

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40-37**

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1* էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise):* Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.,* տէպարա, խոշոր *entrée:* երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ սալ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central:* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche,* ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant,* 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինաւոր միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բաթանթի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած ցուշերից».— *Յ. Զաւրեան,* «Սայեաթ Նովա».— *Զ. Գ. Ղօրղանեան,* «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան,* «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն,* «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով,* «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի սահմանչները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ՝* (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայեան եւ այլք).— *Հին թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած,* Վ. Խ. Մանկունի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ:*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie. Paris* 13:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 րիւ Տամէմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

— Անոնց ուզածը կամ ուզելիքը գիտէի չահագրգռեր, գո՞ւք ինչ կ'ուզէք...

— Որ եւ է բան կորսնցնել չեմ ուզեր, ըսաւ Ճէնիսըն, ձեզմէ կը սպասեմ այն պայմանները զորս կրնամ ըստանալ Ամերիկացիներէն... տեղեկութիւններ ունիմ որոնք կը նախընտրեմ ծախել ձեզի քան թէ անոնց. աւելի պարզ խօսելով, կը նախընտրեմ որ դուք վճարէք ինծի որպէսզի անոնց չծախեմ...

Լէյտին վար դրաւ թէյին բաժակը ու ձեռքի պայուսակը առնելով, ոտքի ելաւ:

— Վաղ առտու ժամը 12.30*ին ինծի սպասեցէք այստեղ, ըսաւ յանկարծ, ճիշդ այստեղ գտնուեցէք ու ճաշեցէք, սաննձին պիտի գամ, ճիշդ ժամուն:*

Ու արագ քայլերով հեռացաւ. Ճէնիսըն աթոռին վրայ մնաց ու դիտեց անոր մեկնումը: Յետոյ յանկարծ միտքը բան մը ինկաւ, սպասուհիին վճարեց հաշիւը ու հետեւեցաւ Լէյտի Զիլին: Խորհեցաւ որ Տիկինը իր յաջորդ ընելիքներուն մասին մէկու մը հետ խորհրդակցելու կ'երթար հաւանաբար. ուզեց գիտնալ թէ ո՞ւր կ'երթար ան եւ որո՞ւն պիտի հանդիպէր:

Դժուարութիւն չկրեց բազմութեան մէջէն անոր հետքը գտնելու: Կայարանին մէջ մեծ թիւով ճամբորդներ կային այդ ժամուն եւ դիւրաւ կրցաւ հետեւիլ անոր՝ առանց տեսնուելու: Կը վախնար որ անիկա թաքսի մը կ'առնէր: Բայց ընդհակառակն Տիկինը չհասկ մօտակայ գետնուղիին կայարանը մտաւ. զգուշութեամբ անոր ետեւէն քալեց: Բազմութիւնը աւելի խիտ էր այնտեղ:

Լէյտի Զիլ դէպի արեւելք գացող երկաթուղիին առաջին կարգի վակոնը մտաւ. Ճէնիսըն նետուեցաւ յաջորդ վակոնին նստարաններէն մէկուն վրայ ուրկէ կրնար տեսնել առաջինին դռնակը:

Դժուար պիտի ըլլար իր գործը եթէ Տիկինը դուրս ելլէր: Բազմութիւնը հետզհետէ կը նուազէր որովհետեւ իրիկուան այդ ժամուն մարդիկ Լոնտոնի արեւելքը չեն երթար: Շատ ըզգոյշ պիտի ըլլար հիմա. եթէ Տիկինը յանկարծ ետեւ դառնար՝ վերելակին կամ նրբանցքներուն մէջ, պիտի տեսնէր զինքը:

Սակայն բարեբախտաբար Լէյտի Զիլ դուրս ելաւ Եուսթըն Սքուէրի կայարանը. այնտեղ ալ խիտ էր բազմութիւնը ու քանի մը վայրկեան վերջ Ճէնիսըն ինքզինքը գտաւ Եուսթըն պողոտային վրայ ուր, իրմէ տասը քայլ առջեւ, կը քալէր Լէյտին Զիլը՝ առանց կասկած մը իսկ ունենալու երիտասարդին ներկայութեան մասին:

Ճէնիսըն խորհեցաւ, սակայն, որ պարապ տեղը ժամավաճառ եղած էր, որովհետեւ այնպէս կ'երեւար թէ Տիկինը այդ կայարանը իջած էր պարզապէս պանդոկ երթալու համար: Բայց անիկա սխալ ենթադրութիւն մը ըրած էր: Լէյտի Զիլ փոխանակ Եուսթըն պանդոկը երթալու, Սիմօր փողոցը անցաւ. յետոյ մտաւ Զարլզ փողոցը...

Ճէնիսըն մտածեց թէ խոշոր գաղտնիք մը երեւան պիտի հանէր հիմա, չէ՞ որ կառապանը այդ երկու փողոցներուն մասին խօսած էր առտուն. Շատ թշուառ, շատ աղտոտ թաղ մըն էր այդ մասը, տապկուած ձուկի եւ աժաննոց քարիւղի հոտ մը կար ամէն կողմ: Ի՞նչու այնտեղ եկած էր Տիկինը:

Մէկէն՝ Լէյտի Զիլ խանութի կամ գրասենեակի նմանող շէնքի մը մուտքէն ներս գնաց ու կորսուեցաւ: Խանութին պատուհանը ճերմակ ներկուած էր. Ճէնիսըն մօտեցաւ պատուհանին ու ապակիին վրայ կարդաց հետեւեալ ազդը.—

Բուժարան

Բաց է իրիկունը 6.30էն 9.30 քննութիւն եւ դեղ՝ վեց փէնի.

Զարմացաւ. Լէյտի Զիլը ինչո՞ւ այն տեղ գնաց: Յետոյ, փողոցին դիմացի կողմը անցաւ՝ դիտելու համար: Իմացած էր որ բուժարաններ կային ուր կարելի էր երկուքուկէս կամ նոյն իսկ մէկ շիլինով խորհուրդ եւ դեղ ստանալ, բայց այսքան աժան — վեց փէնինոց բուժարան — տեսած չէր... եւ սակայն, ահաւասիկ, հոն էր ան ու Լէյտի Զիլն ալ ներսը...

Երիտասարդը դիմացի մայթէն տեսաւ մանող – ելլող հիւանդները: Յետոյ, դիմաց անցաւ նորէն ու սպիտակ ապակիին վրայ ծակ մը նշմարելով, ներս նայեցաւ: Աղքատիկ ու հին կարասիներով կահաւորուած սպասման սրահ մըն էր. մարդ չկար այնտեղ հիմա: Անդիի ծայրը կը տեսնուէր դուռ մը որ կը բացուէր երկրորդ սենեակի մը վրայ: Ճէնիսըն հոն տեսաւ Լէյտի Զիլը որ արագ եւ յուզուած երեւոյթով կը խօսէր ճերմակ չրջազգեստ հագած մարդու մը հետ: Այս վերջինը կռնակը տուած էր պատուհանին, բայց յանկարծ ետեւ դարձաւ ու Ճէնիսըն տեսաւ որ անիկա բժիշկ Պրաունն էր...

Ալ չսպասեց, բացաւ բուժարանին դուռը եւ կեցաւ Լէյտի Զիլին եւ անոր խօսակիցին դիմացը:

ԳԼՈՒԽ 11ՐԴ

ԳԻՆԵՏԱՆ ԱՂՋԻԿԸ

Եթէ Ճէնիսըն աւելի քիչ տարուած ըլլար իր անձնական գործերով, վեց փէնինոց բուժարանը մտնելէն շատ առաջ պիտի յիշէր որ Ամերիկայէն Սկոտլընտ Եարտ հասնող եւ Լոնտոնի ու գաւառներու բոլոր թերթերուն մէջ հրատարակուած հեռագիրը մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացած էին իրեն պէս հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդիկ: Պիտի խորհէր նաեւ որ այդ բազմահազար ընթերցողներէն առնուազն մէկ, երկու հոգի առիթը ունէին — կամ գոնէ այդպէս կը կարծէին — տէր կանգնելու առաջարկուած հինգ հազար ոսկիի պարգեւին:

Բայց Ճէնիսընի մտքէն անգամ չանցաւ այդ տեսակ մտածում մը: Ի՞նչ ճամբով ... տղայ մըն էր ան, իր ճամբան կը շարունակէր, առանց խորհելու ուրիշի մը ընելիքին մասին:

Սակայն գինետան աղջիկը՝ Քրիսթի ... չէր մոռցած ոչ Ճէնիսընը, ոչ իրենց խօսակցութիւնը, ոչ ալ այդ խօսակցութեան նիւթը: Լրագիրի խենթ չէր ան, բայց տեսակ մը պարտականութիւն սեպած էր աչքէ անցընելու ամէն առտու գինետուն ղրկուած թերթը: Օրուան լուրերը իմանալու համար ... կը մտածէր ան ինքնիրեն, յաճախորդներուն հետ երկու բառ խօսելու համար:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:::LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԵՆԻՆԵԿ ՀՈՄԸՐ) Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ
19
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
19 Aout
1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2577

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՐՈՅՑ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ուրեմն կը բաժնուիք ջերմ եւ կազդուրիչ տպաւորու-թեամբ:

— Առաջին անգամը չէ որ ներկայ կ'ըլլամ Շրջանային ժողովի մը: Տեսեր եմ շատ մը տաք ու պաղ բաներ: Միւս կողմէ գիտեմ որ, ներկայ պայմաններուն մէջ, այսպէս օտար հողի վրայ, ի՜նչքան դժուար է պահել հաւատարմութիւնը: Եւ սակայն, տեսնելու էիք տիրող լրջութիւնն ու խանդավառութիւնը:

— Ո՞րն է ձեր ամէնէն խոր տպաւորութիւնը:

— Նախ՝ բոլոր պատգամաւորներու արտակարգ հետաքրքրութիւնը՝ օրակարգի հարցերու մասին: Ամէնէն համեստ շրջանին պատգամաւորը, կամ տարիքով ամէնէն կրտսերը կենդանի պատկեր մըն էր իր նայուածքով, խօսուածքով եւ շարժումներով: Եւ գորովապէս կը տեսնէիր թէ կրակ մը կը վառի բոլորին սրտին մէջ, թէ կ'ուզեն անկարելին փորձել, որպէսզի Դաշնակցութիւնը կարենայ առաւելագոյն ծառայութիւնը մատուցանել Հայրենիքին եւ արտասահմանի ժողովուրդին: Անշուշտ նկատելի էր նաեւ անհամբերութիւն մը, քանի որ անվերջ կ'երկարին պանդխտութեան տարիները, եւ մեր կանանչ արեւը «պէնզին»ի կը վերածուի այս պողոտաներուն վրայ...

— Այդ անհամբերութիւնը միեւնոյն ատեն չի՞ մատներ յոգնութիւն...

— Ընդհակառակն: Կը զգաս որ պարապ չէ անցած տասը տարիներու լուռ աշխատանքը: Աւելի հասունցած ըլլալով, բոլորն ալ կ'ըմբռնեն թէ, ներկայ պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է տասնապատկել ոչ միայն կազմակերպութիւնը, այլ եւ անոր իւրաքանչիւր անդամին աշխատանքն ու կորովը: Դաշնակցութիւնը չէ՞ որ երիտասարդացուց այս ժողովուրդը: Արդ, ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ յոգնութեան մասին: Իսկական Դաշնակցականը չի հաւատար հրաշքներու: Ան կը հաւատայ միայն կազմակերպուած ուժին, յեղափոխական խոյանքին եւ յարատեւ պայքարին: Ուրեմն, քանի կ'անցնին տարիները, այնքան նախանձախնդրութեամբ կը փարի կուսակցութեան դրօշին, որ ամբողջ պատմութիւն մը եւ կեանք մըն է իրեն համար:

— Իսկ արտաքին խաչակրութի՞ւնը: Դրակա՞ն է այդ միջնադարեան «ճիհատ»ին ազդեցութիւնը թէ բացասական:

— Հարցումը լաւ չէք ձեւակերպած: Անշուշտ ըսել կ'ուզէք թէ արտաքին պայքարը ազդա՞ծ է շարքերուն վրայ: Այո՛, խորապէս ազդած է այն իմաստով որ, մեր ընկերները դարձած են աւելի ժրեռանդ: Արդար զայրոյթ մը փոթորկած է անոնց հոգին, եւ շատ շատերը դժուար կ'ըմբռնեն մեր արհամարհանքի եւ սառցեալ համբերութեան յորդորները: «Ի՞նչպէս կարելի է հանդուրժել այսքան լրբութեան...»: Բայց, ամէնէն տաքերն ալ գիտեն ալ կը զգայ թէ հակառակորդ խառնիճաղանճին անզօր կատաղութիւնն իսկ հետեւանք է Դաշնակցութեան յաղթական զօրութեան: Չէ՞ որ պտղատու ծառին քար նետող շատ կ'ըլլայ: Դաշնակցութիւնը քի՞չ պայքարներու հանդիպած է նոյն իսկ իր փառքի օրերուն:

— Ընդհանուր քաղաքական հոգերէն զատ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանին համար ի՞նչպիսի մտահոգութիւններ ունէիք:

— Կարելի չէ մէկ բառով պատասխանել այդ հարցումին: Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը նոյնն է ամէն տեղի համար: Անշուշտ իւրաքանչիւր միջավայր իր առանձնայատուկ պայմաններն ու պահանջներն ունի: Յետոյ, շատէն շատ, քիչէն քիչ կը պահանջուի: Միջավայրի նոյնութեան տեսակէտով, Ֆրանսայի շրջանը երկրորդն է Ամերիկայէն վերջը: Արդ, բոլորս ալ գիտենք որ այս միջավայրերուն մէջ շատ աւելի ծանր տագնապի մը մատնուած է երիտասարդութիւնը: Ուրեմն, մեր աշխատանքի ծանրութեան կեդրոնը պիտի կազմէ երիտասարդական ճակատը: Դաշնակցութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած չի կրնար ըլլալ, եթէ գոհանայ իր դրօշին տակ համախմբուած երիտասարդութեամբ, եւ իրենց բախտին ձգէ մնացեալը, որ հոծ բազմութիւն մը կը կազմէ:

— Այդ բազմութիւնը իր ճամբան գտած պիտի ըլլար մինչեւ հիմա. մանաւանդ որ շատ շուտ կը բացուին երիտասարդութեան աչքերը, այս պողոտաներուն վրայ: Քանի որ մինչեւ հիմա դիրք բռնած չեն այս կամ այն ուղղութեամբ, կը նշանակէ թէ իրենց կապերը կտրած են այս ժողովուրդին հետ:

— Այդպէս մի՛ դատէք: Եթէ հազարաւոր երիտասարդներ չեն երեւար այս կամ ճակատին վրայ եւ կը մնան օդին մէջ առկախ, այդ չի նշանակեր թէ իրենց ճակատագիրը բաժնած են այս ժողովուրդէն: Խորունկ հարց մըն է այս եւ արժանի՝ լուրջ ուսումնասիրութեան:

— Որոշ առաջադրութիւններ ունի՞ք միւս հոսանքներու հետ լեզու գտնելու մասին:

— Ֆրանսայի յատուկ խնդիր մը չէ այս, որպէսզի կարենամ որոշ պատասխան տալ: Բայց գիտեմ որ, մեր գոյնզգոյն հակառակորդները չափազանց պղտորեցին մթնոլորտը, եւ առ այժմ դժուար է որ եւ է գործնական եզրակացութեան յանգիլ այդ մասին: Մեր թշուառ թշնամիները կը կարծեն թէ «չէֆ»երն են որ թոյլ չեն տար համերաշխութեան յանգիլ. մինչդեռ անոնք աւելի համբերատար ոգի ունին քան շարքերը, որոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ երիտասարդներ ըլլալով, անըմբռնելի, անհանդուրժելի կը գտնեն այսքան սանձարձակ խաչակրութիւն 45 տարուան կազմակերպութեան մը դէմ: Ամէն պարագայի մէջ, մեղաւորը մենք չենք, եթէ մարդիկ չեն ուզեր միացեալ ճակատ մը կազմել, գոնէ Հայկական Դատին եւ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար, որոնք ոչ կուսակցական հոգեր են, ոչ ալ «պարապ փառքի խաղալիք», այլ կապ ունին մեր ամբողջ գոյութեան հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ

ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ժամանակին գրած էինք թէ օդանաւային ռազմափորձեր պիտի կատարուին Փարիզի մէջ, ստուգելու համար պաշտպանութեան միջոցները:

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան օգոստ. 28 – 31, հրամանատարութեամբ Զօր. Մէզէթաքի եւ Զօր. Տիւշէնի: Այս ռազմափորձերուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ ոչ միայն ուսումնասիրել Փարիզի եւ արուարձաններու պաշտպանութիւնը, այլեւ ստուգել օդանաւերու փոխադրութեան արագութիւնը: Օգոստ. 28 – 29ի ռազմափորձերը արհեստագիտական հանգամանք պիտի ունենան. իսկ օգոստ. 30 – 31ի փորձերը՝ ռազմավարական: Արեւելքէն թշնամի օդանաւերը (կապոյտ) պիտի յարձակին, Փարիզը ռմբակոծելու համար, եւ կարմիր օդանաւեր պիտի ջանան ի դերեւ հանել անոնց փորձերը:

ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՅԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

»»»· ·«««

ՊԱՏԻՒ ԵՒ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Այսօրուան հանրաքուէին առթիւ, Հիթլէր ալ ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ օր, Համպուրկի մէջ:

Փառաբանելէ յետոյ Հինտէնպուրկը, « Առաջնորդ »ը ըսաւ թէ հանգուցեալը միջնորդն էր երէկուան եւ այսօրուան Գերմանիոյ միջեւ, ժողովուրդին գերագոյն եւ ամէնէն անշահախնդիր դատաւորը: « Հետեւաբար նախագահի պաշտօնը պիտի ջնջուի, որովհետեւ Գերմանիոյ մէջ այսօր չկայ մէկը որ կարենայ հագնիլ նախագահ Հինտէնպուրկի կօշիկները »:

Յետոյ բացատրեց թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է օգոստ. 19ի հանրաքուէն, հաստատելու համար Առաջնորդ – վարչապետի պաշտօնը, եթէ ոչ տիտղոսը: Այնուհետեւ բուռն յարձակողական մը ըրաւ ժողովրդապետութեան դէմ, որ «կը կործանէ ժողովուրդները եւ պետութիւնները, կը սպաննէ անհատականութիւնը, կը խեղդէ ամէն նախաձեռնութիւն, կը ջլատէ ամէն գործ»: Իր կարծիքով, Գերմանիա 1933 յունուարին մատնուած էր անյոյս եւ անօգնական կացութեան մը, իբրեւ հետեւանք տարիներու ժողովրդապետական կառավարութեան եւ տասնեակ տարիներ պէտք են, ազգային նախնախստէն հանելու համար: «Տասնըհինգ տարի առաջ, թէեւ անծանօթ զինուոր մը խրամի, առանց դրամի, առանց որ եւ է աջակցութեան, նոյնիսկ առանց անունի, ես ձեռնարկեցի Գերմանիան ժողովրդապետական տիղմէն դուրս քաշելու հսկայական աշխատանքին: Ամէն բան ինծի դէմ էր: Եւ սակայն իմ երկար պայքարս պսակուեցաւ յաջողութեամբ մը որ պիտի յիշուի իբրեւ շրջակէտը Գերմանիոյ պատմութեան: Եթէ բաղդատէք մեր ժողովուրդին այսօրուան քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային վիճակը 15 տարի առաջուան կացութեան հետ, չպիտի կրնաք ուրանալ թէ այնպիսի փոփոխութիւն մը կատարուած է որ կարելի չէր համարուեր դեռ քիչ առաջ»:

Այստեղ Հիթլէր պատմեց իր ստեղծած շարժման գլխաւոր դէպքերը, 1920էն 1933, երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ: Պարզեց ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան սկզբունքներն ու կանոնները, եւ այս առթիւ յիշեց թէ իր հետեւորդները 400 սպանեալ եւ 43,000 վիրաւոր ունեցած են: Յետոյ դառնալով արտաքին քաղաքականութեան, Առաջնորդը շեշտեց.

1.— Գերմանիա երբեք չպիտի զոհէ իր պատիւը եւ հաւասարութեան իրաւունքը: Գերման ժողովուրդը կարգադրած ըլլալով իր ներքին խնդիրները, պիտի պաշտպանէ երկրին անկախութիւնը եւ ապահովութիւնը որ եւ է մէկուն դէմ:

2.— Գերմանական կառավարութիւնը, ինչպէս գերման ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզեն եւ խորապէս տոգորուած են զայն երաշխաւորելու կամքով: Գերմանական բանակը պէտք չունի վերահաստատելու իր զինուորական փառքը: Ոչ ալ գերմանական կառավարութիւնը որ եւ է պէտք ունի յաղթանակներ փնտռելու ռազմադաշտին վրայ, որովհետեւ իր վարչաձեւը հաստատուած է ժողովուրդին անխախտ վստահութեան վրայ: Գերմանական կառավարութիւնը պէտք չունի այս տեսակ արտաքին քաղաքական յաջողութեանց, զօրացնելու համար իր ներքին դիրքը: « Ես կը յուսամ թէ այս տարուան օգոստոս 19ը բովանդակ աշխարհի պիտի ապացուցանէ այս յայտարարութեանց արդարութիւնը եւ պիտի կազմէ նոր ու աւելի զօրաւոր հաստատումը գերման պետութեան եւ ժողովուրդին միութեան: Վերջացած է յեղափոխական շրջանը: Ազգային ընկերվարական շարժումը համակած է ամբողջ երկիրը: Գերմանիան չի կրնար կառավարուիլ ազգային – ընկերվարութեան կամքին եւ գաղափարներուն հակառակ ուղղութեամբ »:

Հիթլէր այսպէս վերջացուց իր ճառը, որ տեւած էր 90 վայրկեան:

— « Եթէ որ եւ է սխալ գործած եմ, պատրաստ եմ ստանձնելու ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Սխալները հետեւանք են մարդուն անկատարութեան: Բայց, իմ երկար եւ մեծ պայքարիս ընթացքին, ես երբեք չեմ ըրած բան մը որ, իմ համոզումով, օգտակար չէր գերման ժողովուրդին. որովհետեւ քաղաքական ասպարէզը մտնելէս ի վեր, ես ունեցած եմ միայն մէկ մտածում: Եւ այդ մտածումը, կ'երդնում առաջի Աստուծոյ, եղած է, է եւ պիտի ըլլայ միշտ Գերմանիան »:

—— o.o ——

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը երկու ֆրանսացի գործարանատէրներ ձերբակալած ըլլալով, բողոքագիր մը ստացաւ Փարիզէն:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

»»»· ·«««

« ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ՊԱՀՈՒԱԾ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՐԴԵՆ ԿՈՐՈՎԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ »

Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ միտք չունի գրաւելու արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին, հակառակ խորհրդային աղբիւրէ հաղորդուած լուրերու: Այս առթիւ, նախարարութեան պատասխանատու պաշտօնատարներէն մէկը յայտարարեց թէ կարգ մը պաշտօնեաներու ձերբակալումը պարզապէս Մանչուրիոյ գործն է եւ չունի քաղաքական հանգամանք, ոչ ալ որ եւ է առնչութիւն կատարուած բանակցութեանց հետ: Ձերբակալուած խորհրդային հպատակներուն թիւն է 17: Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնն ալ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը պարզէ վերջերս պատահած 10 դէպքեր՝ Մանչուրիոյ եւ Ռուսիոյ սահմանին վրայ: Թերթերը կ'ըսեն թէ Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը վճռած է կորովի միջոցներ ձեռք առնել այսուհետեւ, փոխանակ համբերութեան քաղաքականութիւն վարելու: Պատերազմական նախարարութեան լիազօր զուգադիպութեան կը վերագրէ 17 խորհրդային հպատակներու ձերբակալութիւնը: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը քննութիւն կը կատարէր սպիտակ Ռուսի մը սպանութեան մասին, երբ լուր առաւ թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է ճափոնական հիւպատոսին դէմ: Այս դաւադրութիւնն ալ ծանր բան մը չէ, բայց կապուած ըլլալով ուրիշ բազմաթիւ դէպքերու հետ, կրնայ ծանրակշիռ հանգամանք ստանալ, եթէ խորհրդային գործակալները շարունակեն մահափորձեր եւ յարձակումներ սարքել: «Յոգնած՝ խորհրդային իշխանութեան յարձակողական դիրքէն, ճափոնական բանակը կը կարծէ թէ ազդարարութիւն մը անհրաժեշտ է, բայց առնէ առաջ կ'ուզէ յառաջ տանիլ քննութիւնը, որպէսզի շօշափելի փաստեր ունենայ բողոքելու համար:

«Հայ հայրենակիցները երկու սաւառնակ կը գնեն»

»»»· ·«««

« *Ճիմհուրիէթ* » այս վերնագիրներուն տակ կը գրէ.— Գործի ձեռնարկած է հայ ծանօթ վաճառականներէ կազմուած յանձնաժողովը: Երեք մասնախումբեր կազմուած են Պոլսոյ, Բերայի եւ Սկիւտարի շրջաններուն համար: Սաւառնակի միութեան կեդրոնին մէջ սենեակ մը եւ հաշուակալ մը տրամադրուած են Յանձնաժողովին:

Կ'իմանանք թէ Յանձնաժողովը մեծ գործունէութիւն մը ունեցած է վերջին օրերս եւ 30,000 ոսկիի բարձրացուցած է հանգանակութիւնը: Յանձնաժողովը երկու սաւառնակ պիտի գնէ եւ զանոնք Հանրապետութեան նախագահին եւ Ըսմէթ փաշայի անուններով պիտի կոչէ: Այս սաւառնակները պիտի գնուին առաջին առթիւ եւ միանուագ ըլլալիք նուիրատուութիւններով. մինչդեռ Յանձնաժողովը կը խորհի նաեւ մասնաւորաբար տեւական անդամավճարներով իր գործունէութիւնը շարունակել:

⁂ Թուրք – հրեայ սաւառնակի օժանդակ միութիւնն ալ,— կը գրէ նոյն թերթը,— կ'ընդարձակէ իր գործունէութիւնը: Միութիւնը երբ մասի բաժնած է իր գործունէութեան շրջանակը եւ կ'աշխատի արձանագրել Պոլսոյ բոլոր հրեայ հայրենակիցները, պայմանաւ որ իւրաքանչիւրը առ նուազն 5 դրուշ անդամավճար տայ:

Մակեդոնացիները կը շարունակեն գործել

Սոֆիայէն կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը կը շարունակէ հետապնդումները, երեւան հանելու համար Մակեդոնական կազմակերպութեան փախստական վարիչները: Անցեալ շաբթու ձերբակալուեցան 20 կարեւոր դէմքեր:

Հակառակ այս արտակարգ խստութեանց, մակեդոնական կազմակերպութիւնը կը շարունակէ իր գաղտնի եւ յանդուգն գործունէութիւնը Պուլկարիոյ մէջ: Անոր գործակալները կը տարածեն վրդովիչ գրոյցներ:

Փակ պահարաններու մէջ, Միխայիլովի կուսակիցները կը ղրկեն իրենց կոչերը եւ կազմակերպութեան գաղտնի պարբերաթերթին («Մահ կամ Ազատութիւն») օրինակները, նետելով զանոնք իրենց բարեկամներու եւ հակառակորդներու նամակատուփերուն մէջ: Ասկէ զատ, կազմակերպութեան վարիչ մարմինը կը շարունակէ սպառնագրեր ղրկել կառավարութեան անդամներուն եւ քաղաքական երեւելի դէմքերու, յայտնելով թէ վրէժի պիտի դիմեն:

Գործադուլ Վիէնի մէջ

« *Խումանիթէ* », Ֆրանսայի համայնավարներուն պաշտօնաթերթը, առջի օր կը գրէր թէ գործադուլ ըրած են Վիէնի ծանօթ գործարանին՝ Փէլէի բանուորները: Այս առթիւ կը յիշէր թէ հայ բանուորները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն (250 – 300), միացած են շարժման:

Ուրիշ աղբիւրէ լուր չունենալով, կը սպասենք մեր թղթակիցներու լուսաբանութեան:

Հազար մեթր ծովուն տակ

Ամերիկացի գիտնական մը, Տոքթ. Պիպ, այս միջոցին շատ կարեւոր գննութիւններ կը կատարէ Պէյմուտեան կղզիներուն մէջ, նոր գործիքի մը միջոցաւ: Այս գիտին շնորհիւ, Տոքթ. Պիպ եւ գործիքին հնարիչը կրցած են օգոստոս 15ին ծով իջնել 3028 ոտք խորութեամբ, այսինքն նիշդ 922 մեթր 90: Երկու գիտնականները 840 մեթր խորութեան վրայ նշմարած են մօտ վեց մեթր երկայնութեամբ ձուկ մը, որ կը փայլէր հարիւրաւոր կայծերով: Կարելի չեղաւ լուսանկարել այս հրէշը, որովհետեւ ելեկտրական լամբարը հազիւ տեսած, փախաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

7. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԹԱՓՈՒՄՆԵՐԸ

Նիքըլսըն գիտել կուտայ թէ Լոյտ Ճորճի յունասէր քաղաքականութիւնը ներշնչուած չէր անոր՝ հելլենական մշակոյթին հանդէպ ունեցած հիացումէն։ Այդ համակրութիւնը կապ չունէր գրեթէ իր մտաւորական հանգամանքին հետ— որովհետեւ անիկա Պայրըն մը չէր վերջապէս — եւ հիմնուած էր, լորտ Տ'էպըրնընի*) բառերով, «այն նուիրումին վրայ զոր Լոյտ Ճորճ ցոյց կուտար դէպի հալածուածները» ու նաեւ այն ատելութեան վրայ զոր ան կը տածէր դէպի Թուրքերը «մարդկային այդ խլիրդը»։ «Չէ՞ որ Թուրքը աւազակներու հօտ մըն էր եւ միակ ցեղը որ դարերու պատմութիւնն ունենալով հանդերձ, ոչ մէկ կերպով չէր նպաստած մարդկային մշակոյթին ու յառաջդիմութեան»։

Լոյտ Ճորճ հակառակ էր բոլոր անոնց որ թրքասէր համակրութիւններ կը սնուցանէին ու տեսակ մը խորշանք ունէր դէպի մահիկը։

Պէտք է նաեւ շեշտել այն պարագան որ անիկա մեծ հաւատք ունէր Վէնիզէլոսի վրայ, կը յիշէր յոյն պետական մարդուն փառաւոր անցեալը։ Ան էր որ 1914ին առաջարկած էր գրաւել Կէլիպօլուի թերակղզին, առաջարկ մը՝ որ եթէ ընդունուած ըլլար, պատերազմը երկու տարի առաջ պիտի վերջանար։ Վէնիզէլոս ինքնավստահ մարդ էր, առողջ տրամաբանութիւն եւ արագ գործող միտք ունէր։

1919ի այդ պատմական օրերուն կը թուէր թէ Վէնիզէլոս միշտ դժուարութենէ մը կ'ազատէր Գերագոյն Խորհուրդը։ Չէր խոստանար երբեք եթէ գիտնար որ կարելիութիւնը չպիտի ունենար իր խոստումը պահելու։

Լոյտ Ճորճ միմիայն յունասէր չէր. անիկա հայրենասէր էր։ Համոզուած էր որ Յունաստանը միակ երկիրն էր Եւրոպայի մէջ որ, հակառակ իր յուսախաբութիւններուն, հարիւր տարիէ ի վեր, բարեկամական զգացումներ կը տածէր դէպի Մեծն Բրիտանիան որուն օժանդակութեան պէտք ունէր Միջերկրականի մէջ։ Կարելի չէր բացարձակօրէն ապահով ըլլալ թէ Տարտանէլը մշտնջենապէս փակ պիտի մնար ռուսական նաւատորմին առջեւ։ Հետեւաբար, կը մտածէր Լոյտ Ճորճ, բրիտանական շահերուն տեսակէտէն նպատակայարմար պիտի ըլլար Հնդկաստանի հետ հաղորդակցութեան ճամբան – Եգէականի գծին վրայ — վստահիլ պետութեան մը որուն բարեացակամ չէզոքութիւնը կամ նոյն իսկ զինակցութիւնը, պատերազմի մը պարագային, կարելի էր ապահովել։

Այս հեռանկարը շատ փայլուն ու խոստմնալից կ'երեւար 1919ին։ Բայց առաջին իսկ վայրկեանէն դասալքութիւնն ու դաւաճանութիւնը քարուքանդ ըրին ճամբան զոր Լոյտ Ճորճ կ'ուզէր կտրել։

«Պատրանքը այդ աստիճան աղետաբեր չէր եղած երբեք»։

Տեսանք արդէն որ Լոյտ Ճորճ համակարծիք էր եւ յանձնառու եղած էր Փոքր Ասիոյ երկու երրորդին բաժանման։ Քըրզընի ծրագիրը մերժելուն միակ պատճառը իր յանձնառութիւնները չէին. կային աւելի կարեւոր շարժառիթներ։

Օրինակ, անգլիական կառավարութիւնը որոշ ու յստակ քաղաքականութիւն մը չունէր Թուրքիոյ հանդէպ։ Լորտ Ճորճ Փարիզի վեհաժողովին գնաց առանց որ եւ է ծրագրի (Թրքական հարցին մէջ)։ Փարիզ հասնելէն ետքն էր որ բրիտանական պատուիրակութիւնը սկսաւ փորձի համար, պատահաբար եւ անկապակից կերպով քննել խնդիրը, ու վերջին պահուն էր որ երեւան եկան տարակարծութիւնները։ Վարչապետը ինքզինքը դժուարին կացութեան մէջ դրած էր, զինադադարէն առաջ իր կատարած յայտարարութիւններով։ Պալֆըր յուշագիր մը գրկած էր նախագահ Ուիլսընին 18 դեկտեմբեր 1916ին, որուն մէջ կը յայտնէր Մեծն Բրիտանիոյ պատերազմի նպատակները — «Ազատագրել Թուրքիոյ արիւնարբու բռնակալութեան ենթակայ ժողովուրդները. Եւրոպայէն վտարել օսմանեան կայսրութիւնը, որովհետեւ անիկա վճռապէս խորթ է արեւմտեան քաղաքակրթութեան»։

Միւս կողմէ Լոյտ Ճորճ, 5 յունուար 1918ին հետեւեալ բառերը արտասանած էր.—

«Թուրքիան իր մայրաքաղաքէն, կամ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Թուրք բնակչութիւն ունեցող Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ իր հարուստ հողերէն զրկելու համար չէ որ կը կռուինք»։

Ի՞նչ կը նշանակէին այս խօսքերը, կը հարցնէ հեղինակը. ուրեմն «ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Թուրք բնակչութիւն չունեցող հողերէն» պիտի զրկէ՞նք օսմանեան կայսրութիւնը։

Այս յայտարարութիւնները երկդիմի էին Թրակիոյ եւ Անատոլուի մասին. երկդիմի չէին Պոլսոյ մասին։ Ուրեմն շատ դժուար պիտի ըլլար Լոյտ Ճորճի համար Թուրքերը Եւրոպայէն վտարել։ Աւելին կար։

Էտուին Մոնթէկիու**) եւ ուրիշներ որոնք սխալ ըմբռնում ունէին համիսլամական շարժումի մասին եւ կը մոռնային թէ Արեւելքին հոգեբանօրէն «գլուխ կը ծռէ» կատարուած իրողութեան մը առջեւ, ճնշում կը բանեցնէին Լոյտ Ճորճին վրայ, որպէսզի «չխախտէր խալիֆայութեան աթոռը»։ Լորտ Քըրզըն՝ աւելի փորձառու, համակարծիք չէր անոնց եւ իրաւունք ունէր պնդելու թէ «խալիֆայական շարժումը իր էութեան մէջ տնտեսական շարժում մըն էր եւ համիսլամութիւնը ազդու կերպով դիմագրաւելու համար Թուրքիոյ պարտութեան վճռական ապացոյցը պէտք էր տալ Մահմետականներուն, փոխանակ նահանջելու անոնց ճնշումներուն առջեւ։ Ուշագրաւ է որ երբ Մ. Քէմալ խալիֆայութիւնը ջնջեց, Հնդկաստանի իսլամները հազիւ թէ բողոքի ձայն մը բարձրացուցին։ Անոնց նպատակը սուլթանը փրկել չէր, այլ ազդեցութիւն բանեցնել Լոնտոնի վրայ՝ յանուն իսլամ զինուորութեան։

Ուրեմն, Քըրզըն իրաւունք ունէր, կ'ըսէ Նիքըլսըն, երբ կը խորհէր թէ համիսլամական ըմբոստութիւն մը կանխելու համար, Անգլիան պարտաւոր էր ցոյց տալ իր ուժն ու հեղինակութիւնը այն հարցերուն մէջ ուր զանոնք վճռապէս պարտադրելու հնարաւորութիւնը ունէր, բայց կրնար որոշ զիջումներ ընել ուրիշ խնդիրներու մէջ ուր դժուար պիտի ըլլար այդ հեղինակութիւնը արժեցնել տալ։

Թէ Լորտ Քըրզըն եւ թէ Հնդկաստանի նախարարը սխալ հասկացողութիւն ունէին Թուրք ազգայնական շարժումին եւ Հնդկաստանի խալիֆայական գրգռութեանց մասին, կ'աւելցնէ հեղինակը։

Ճիշդ է որ Մահմետականներուն մօտ կրօնական զգացումը աւելի խորհրդապահ ու միաբանական է քան քրիստոնեայ ժողովուրդներուն քով. ճիշդ է որ Ապտիւլ Համիտ եւ իր Իթթիհատական յաջորդները, համիսլամութեան դիմակին տակ, ամբոխին հաւաքական զգացումները կը շահագործէին իրենց նպատակներուն հասնելու համար. ճիշդ է որ 1915ի «ճիհատ»ը ձախողած էր, Մէքքէի Շէրիֆը քրիստոնեայ պետութեանց միանալով խալիֆային դէմ կը կռուէր եւ հնդիկ Մահմետականները Թուրքերուն դէմ պատերազմ կ'ընէին. ճիշդ է նաեւ որ իսլամական Հնդկաստանը անձկութեամբ կը դիտէր Թուրքիոյ նուաստացումը արեւմտեան Դաշնակիցներուն առջեւ եւ կ'աշխատէր չափաւորել Լոյտ Ճորճի շարժումները։ Եւ սակայն պէտք է ըսել որ Քըրզըն ու Մոնթէկիուն չտեսան այն հիմնական տարակարծութիւնը ու գոյութիւն ունէին Մ. Քէմալի եւ հնդիկ խալիֆայականներուն միջեւ։

Քըրզընի համար Թուրքիոյ ազգային շարժումը օսմանեան ցեղին կենսունակութեան մէկ պոռթկումն էր. ուրիշ անգամ ալ պատահած էր, անմիջապէս մարելու համար։ Միւս կողմէ, Մոնթէկիու խալիֆայական գրգռութիւնները կը բացատրէր իբրեւ համակրութեան ահաւոր ցոյց մը ի նպաստ Մ. Քէմալի հայրենիքին։ Երկուքն ալ կը սխալէին։

Մ. Քէմալի շարժումը ազգայնական էր բառին եւրոպական, ոչ թէ ասիական իմաստով։ Անիկա ճիգ մըն էր դէպի արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը եւ բոլորովին զերծ էր համիսլամական ներշնչումներէն։ Եթէ Քըրզըն հասկնար թէ այդ շարժումը կը նմանէր յունական կամ սերպիական ազգային շարժումներուն, այն ատեն պիտի ըմբռնէր անոր իսկական ոգին ու տարողութիւնը։ Իսկ եթէ Մոնթէկիուն հասկցած ըլլար թէ «խալիֆայական կոմիտէն» ու խալիֆայութիւնը տարբեր բաներ էին եւ Մուսթաֆա Քէմալ կ'արհամարհէր երկուքն ալ, այն ատեն պիտի խուսափէր այդ չափազանցուած կասկածները խոչընդոտ կանգնելէ ծրագրուած լուծումին առջեւ։

Նոր Թուրքիան հայրենիք մը պիտի ըլլար Թուրքերուն համար միայն. կրօնքին ու պետութեան բաժանումը անոր գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր, շարժումը էապէս ցեղային էր եւ աշխարհական որեւէ կապ չունէր Անատոլուի բարձրաւանդակէն դուրս ապրող իսլամներուն հետ։ Քըրզըն պէտք եղած չափով չգնահատեց այդ շարժման էութիւնը. Մոնթէկիու համիսլամական քաղաքականութիւն մը վերագրեց անոր։ Երկուքն ալ չհասկցան թէ Մ. Քէմալ «ձախաւեր» փորձ մը կ'ընէր Եւրոպայի դառնալու։ Երկուքն ալ հաւատացին թէ շահերու եւ զգացումներու նմանութիւն մը կար օսմանցի Թուրքերուն եւ հնդիկ Իսլամներուն միջեւ։ Եթէ ըմբռնած ըլլային նոր Թուրքիոյ հոգեբանութիւնը, թոյլ պիտի տային որ Մ. Քէմալ ինքնիրեն փարատէր այդ խորհրդաւորութիւնը։

Արեւելքի ազգայնականութիւնը այլապէս ուշագրաւ երեւոյթ մը կը ներկայացնէ, կ'ըսէ Նիքըլսըն։ Թուրքիան, Պարսկաստանն ու Աֆղանիստանը կ'աշխատէին եւրոպականանալ այդ տարիներուն։ Մինչդեռ Ռուսիան ու Հնդկաստանը բոլորովին հակառակ ուղղութեան մը կը հետեւէին։ Մերձաւոր Արեւելքը կը ջանայ Եւրոպացի դառնալ, իսկ «Եւրոպացի» Ռուսիան, մասնաւոր ճիգ մը կը թափէ «Ասիացի» մնալու։

Այս յատկանշական երեւոյթը, որուն հետեւանքը յայտնի պիտի ըլլայ երեսուն տարի յետոյ, միջոց մըն է յետպատերազմեան ձգտումները ուսումնասիրելու եւ ապագայի դէպքերը նախատեսելու համար։

Մէկ խօսքով, երկու պետական մարդոց տեսակէտները հիմնովին կը տարբերէին։ Քըրզըն կ'ուզէր մահացու հարուած մը տալ համիսլամութեան. Մոնթէկիու կ'ուզէր անուշի կապել ու մեղմացնել մահմետականներուն վախերը։ Առաջինը կ'ուզէր Թուրքը Պոլսէն վտարել. երկրորդը կ'աշխատէր խալիֆային հեղինակութիւնը պահել։

Մոնթէկիուն էր որ շահեցաւ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

*) Լորտ Տ'էպըրնըն, Պերլինի նախորդ դեսպանը էտկըր Վինսընթ անունով, Պանք Օթօմանի տնօրէնն էր 1889էն 1897։

**) Էտուին Մօնթէկիու Հնդկաստանի նախարարն էր 1917էն 1922։

«ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԳԻՆ»

Բազմանդամ Ֆրանսացի Ընտանիքներու Դաշնակցութիւնը կոչ մը ուղղեց Ֆրանսական ազգին, ուզելով ներկայացնել վտանգը որ կը սպառնայ։

Փրոֆ. Ֆօռ վերջերս հրապարակային նամակով մը ահազանգ կը հնչեցնէր եւ կ'ըսէր թէ Ֆրանսայի կարգ մը նահանգներուն մէջ ծնունդները այնքան կը նուազին հետզհետէ, որ գիւղերը կը պարպուին, ագարակները աւերակի կը վերածուին։ «Տասը տարի վերջ դագաղը պիտի յաղթէ օրօրոցին»։ Եւ Ֆրանսա պիտի դառնայ այն երկիրը, ուր ծերունիներ միայն կ'ապրին, անկարող պաշտպանելու երկրին սահմանները երիտասարդ դրացիներու յարձակման դէմ։

Այս ահազանգին վրայ, Բազմանդամ Ֆրանսացի Ընտանիքներու Դաշնակցութիւնը կոչ կ'ընէ ազգին, կը հրաւիրէ երիտասարդները ամուսնանալու, «աճելու եւ բազմանալու» ինչպէս Ս. Գիրքը կ'ըսէ։ — «Հիմա լաւ պաշտպանուած են ընտանիքները, զանազան կազմակերպութիւններ, պետական եւ ընկերային, կ'օգնեն ընտանիքներուն, մի՛ վախնաք, տղաք, ամուսնացէք, աճեցէք, եւ դուք, նորապսակներ, եթէ զրկուած էք զաւակ ունենալու շնորհէն, որդեգրեցէք ուրիշին զաւակը։

Ֆրանսա՛, աճէ՛ եւ բազմացի՛ր», — այսպէս կ'ըսէ այդ կոչը։

ՈՒՌԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Երբ կասկած կը յայտնէի Սինեաց եպիսկոպոսին սպանութեան պարագաներուն մասին, կը գրէի թէ ուռին այն ծառը չէ, որուն ճիւղերուն մէջ կարելի ըլլայ մահիճ բանալ կամ ... սպանութիւն կատարել։

Այդ առթիւ, անծանօթ մը ինծի գրեց հետեւեալ նամակը, որուն մէջ կարեւոր տեղեկութիւններ կան,— բուսաբանական, բժշկական եւ ազգագրական.—

«Ուռին կամ ուռենին (saule) Մեծ Հայքի, մասնաւորապէս Եկեղեաց գաւառին մէջ ամէնէն աւելի սիրուած եւ ընտանեցած ծառերէն մէկն է, եւ քիչ մըն ալ նուիրական։ Այնպէս որ Ծաղկազարդին, (ըստ գաւառացւոց՝ Ծառզարդար, Ծառազարդ), ուռիի ոստեր կ'օրհնուին ու կը բաժնուին եկեղեցիներու մէջ, ինչպէս ձիթենին՝ զանազան վայրերու մէջ, եւ հոս ալ՝ տոսախը (buis)։

Ուռենին շատ աճուն է ջրոտ տեղերը, եւ խիստ լայնատարած։ Մինչեւ 1 մեթր տրամագիծով ուռենիներ կան։ Ողորկ եւ առանց փուշի ոստեր ունենալուն՝ մանուկներուն ալ սիրական ծառն է, կրնան վրան ապաստանիլ եւ հանգչիլ՝ առանց իրենց զգեստները պատռելու կամ ձեռքի սկրթուքներ ստանալու։

Աւելին, տեղացիները սովորութիւն ունին ամէն տարի կտրելու ուռիներու գագաթները, որպէսզի դէպի լայնքն ուռճանան։ Այսպէս կտրուած, քովէրէն ճիւղաւորուելով, մէջտեղը փոքրիկ տնակի մը ձեւ կ'առնէ, ուր կարելի է բուրդէ անկողին մըն ալ գետեղել եւ... օղիի քէյֆ մըն ալ սարքել վրան, թանձր եւ կանանչ ճիւղերով շրջապատուած։

Տաք արեւի պահերուն, ուռիին շուքը շատ հաճելի է, տասնեակ մը հոգիներ կրնան քնանալ իր շուքին տակ, որ խիստ զովարար է, ոչ թէ ընկուզենիի շուքին նման ցրտեցնող, այլ իսկապէս կազդուրիչ։

Գաւառացիք sulfate de quinineի տեղ կը գործածեն ուռին։ Արեւահար կամ ջերմէն վարակուած հիւանդները կը փաթթեն ուռիի տերեւներով (վրան քիչ մըն ալ քացախ սրսկելով),— ժամ մը վերջը հիւանդը պաղ քրտինք մը կ'արտադրէ եւ կ'առողջանայ։

Ուռին թէեւ կարծր չէ, ջրոտ է, բայց ոչ դիւրաբեկ։ Ատոր համար ալ ոստերը շատ դիւրութեամբ չեն բաժնուիր բունէն։ Գարնան, ուռենիի հաստ ճիւղերը (8 — 10 սանթիմեթր տրամագիծ եւ 2 — 3 մեթր երկար) կը կտրեն նոր ծառատնկութեան համար»։

Կ'արժէ ամբողջացնել այս կարեւոր տեղեկութիւնները ուռիին մասին։

×

Ծառերու մէջ մեծցած տղայ, հին բարեկամ մըն եմ ուռիներուն։ Մեր ձորերուն մէջ կ'աճին ուռիի բազմաթիւ տեսակներ։ Ինչքա՜ն ճիւղեր կտրեր ենք ուռիներէն, թումբեր հիւսելու համար առուներուն մէջ։ Մեր լեզուն քանի՛ քանի՛ անգամ լեղիէն փոթփոթեր ու կսկծացեր է, երբ խածեր ենք՝ կտրելու եւ փրցնելու համար ուռիի ճիւղ մը։

Ու երբ սատանային չար խաղովը՝ գրոց – բրոց դարձանք, աւելի լաւ ճանչցայ ուռին գրքերու մէջ։ Ինծի ծանօթ են Տօքթ. Խաստ Շէրէֆէտտինի Դեղաբանական բուսաբանութիւնը, Տօքթ. Օսման Շէրէֆէտտինի Բժշկական բուսաբանութիւնը, Հ. Քէչէի Բուսաբանութիւնը, Լ. Ֆիկիէի Բոյսերու պատմութիւնը։

Ուռին եւ բարտին կը պատկանին միեւնոյն ընտանիքին, բայց ուռին բաղդատաբար աւելի ճապուկ է, ոստերը կը ծռին ու կը կոտրին դիւրաւ։ Բազմաթիւ են, սակայն, ուռիի տեսակները, մէկը միւսէն աւելի ճապուկ, միշտ բաղդատաբար։ Այսպէս՝ հանդերձ դիւրաբեկ ուռին (salix fragilis) տարածուած է մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ։ Այս դիւրաբեկ ուռին շատ կ'երկարի, այնպէս որ գագաթի ճիւղերէն գիւղացիները ձող կը շինեն զանազան գործածութիւններու համար։ Փոքրիկ ճիւղերը կը գործածուին սակառ շինելու։ Ինծի կը թուի թէ հայկական ճաթուռին այս դիւրաբեկ տեսակն է։ Հայերս ունինք ուրիշ ուռի մըն ալ, փոկուռի, որ մոխրագոյն է (salix cinerea) կաշիի պէս դիւրաւ կը ծռի կը ծալլուի առանց փրթելու՝ դարձեալ կաշիի պէս։ Ասոր համա՞ր է արդեօք, թէ իր կեղեւը գործածուելուն համար կաշեգործութեան մէջ, որ փոկուռի կը կոչուի, չեմ գիտեր։ Ալիշան կը գրէ, թէ փոկուռին գոյնով է որ երգում կ'ըսեն Խոտուջրեցիք։ Տօքթ. Է. Շէրէֆէտտին կը գրէ թէ այս ուռիին ճիւղերը փորձած են օգտագործել թուղթի եւ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի մէջ ալ։

Հայաստանի մէջ ծանօթ է նաեւ ծիրանեգոյն ուռին (մասնաւորապէս Կարնոյ շրջանը եւ Կովկասի մէջ), որուն ճիւղերը գունաւոր են։ Ասոր շատ կը նմանի կարմիր ուռին։ Բոլոր այս տեսակներն ալ կակուղ են եւ ճապուկ, այնպէս որ անոնց ճիւղերը կը գործածուին կողովագործութեան մէջ, կեղեւները՝ կաշեգործութեան մէջ։ Ռուսերը ուռիէն խայծղան ալ կը շինեն, Արաբներն ալ կը հաւաքեն ճերմակ ուռիին տերեւներն ու ճիւղերը, խարոյկ կը շինեն եւ կ'աշխատին ճահճատենդէ վարակուած հիւանդները առողջացնել՝ զանոնք կեցնելով մուխին մէջ։ Հայաստանի մէջ կ'աճի նաեւ նեղտերեւ ուռին (salix angustifolia), մասնաւորապէս Թորթումի, Բաբերդի եւ Նախիջեւանի կողմերը։ Ծանօթ է դարձեալ այծուռին (salix caprea), որուն տերեւները շատ սիրելի են այծերուն։ Ճիւղերը շատ ճապուկ են, դիւրին կը ճեղքուին երկայնքէն, այս հանգամանքով կը գործածուի տակառագործութեան մէջ։ Ալիշան կը յիշէ խլեփը իբրեւ ... ուռիի տեսակ։ Բայց թէ՛ ուռին եւ թէ՛ խլեփին դիմաց կը դնէ խիլաֆ արաբերէնը, հաւանաբար հետեւելով Ամիրտովլաթի,— մեր գիտցածն այն է որ Արաբները ուռիին կ'ըսեն սաֆսաֆ։ Սակայն բոլոր տեսակի ուռիներուն կազմախօսական գլխաւոր յատկանիշը կը մարմնացնէ լացող ուռին (salix babylonica), որ իր երկար ու բարակ ճիւղերուն ծանրութենէն վար կը կախուի հերարձակ,— այնքա՜ն ճապուկ են ոստերը եւ դիւրաբեկ։

Այս ամէնէն կը հետեւի, որ եթէ Հայաստանի գիւղացիները, տեղ մը մահիճ կը փռեն ուռիին վրայ, ծա... յարմարութեան համար չէ, այլ ... նին պատահական յարմարութեան համար միայն, որ Շամիրամեան մահիճներու պատրաստութեան վայր կ'ընտրեն զայն։ Այլապէս ծառի վրայ տուն կազմելու աւելի յարմար ծառեր շատ կան,— գէթ եւ, իմ պա–

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՄԱՅՔՆԵՐՆ ՈՒ ՔՄԱՅՔՆԵՐԸ

Նուէր՝ ԸՆԿԵՐ ԿՈՄՍԻՆ

Քօրնէթ – էլ – Սօուտա, որուն քղանցքին վրայ կը տարածուի Պշառէ փոքր քաղաքը, Սուրիոյ ամենաբարձր կատարն է։ Այս լեռը, արեւելքցի պչրուհիի մը պէս, կը սիրէ գոյներու այլազանութիւնը։ Կուրծքէն վեր դեղին հագած է, անապատային վհատեցնող դեղին մը, եւ իր վրայի ցիր ու ցան ժայռերը, սատափէ գունաթափ կոճակներու պէս, բնաւ չեն խանգարեր հնամաշ կերպասին միօրինակութիւնը։ Բայց շրջազգեստը կանաչ է, վէտվէտուն կանաչ մը՝ կատուի մը աչքերուն հզօր փայլովը։ Այս փարթամութիւնը արդիւնք է այն ակերուն որ, իբրեւ յորդառատ առուներ յանջքն ի վար կը հոսին։ Դէմքը սպիտակ է, կ'ըսեն, յաւերժական ձիւնով չապուած։ Ափսոս որ Լիբանանի Եունկֆրաուն իսլամուհիի մը յամառութեամբ միշտ կը ծածկէ զայն, երբեմն իր սրունքները մերկացնելու վտանգով։ Քաղցի ապեսներ եւ սակաւաթիւ հեռաւոր սիրահարներ միայն կրցած են զայն տեսնել։ Արդեօք անգաղտնապահ նայուածքները իր դէմքէն հեռացնելու համա՞ր է որ ան իր բոլոր գոհարեղէնները շարած է քղանցքին եւ հողաթափներուն վրայ՝ ամբողջ գիւղաքաղաք մը՝ կարմիր ու թուխ տանիքներով, ընկուզենիներով ստուերուած ճերմակ վրաններով, սինակառոյց պանդոկատուներով, ցորենի աստիճանաւոր դաշտերով, գետնախնձորի բարդաւաճ արտերով, որոնց ամէնքը, ամէնքը, ահարեկած կարաւաններու պէս, յանկարծ կանգ կ'առնեն երկար ու խոր անդունդի մը եզերքը։

Քադիշա՛ն է,— վիհն Լիբանանի սրբազան գետակը։ Միակ սպիտակութիւնը որ անծայրածիր գիծի մը պէս կը հոսի մռայլ ձորին խորը՝ յաւերժասող լորտուի մը վշշոցով։ Մացառուտ, ցանկապատ եւ երբեմն ալ տնակներ կ'եզերեն ահաւոր խորխորատը որուն պատերէն դուրս ցցուած ժայռերը, անդունդին վրայ հակած ծառերու պէս, իրենց շուքովը կը թանձրացնեն անոր սարսափը։ Ո՞վ կրնայ հաւատալ անվարժ ուղեւորը թէ ժայռերը սկիզբէն ի վեր այդպէս առկախ կը մնան։ Այնքան խախուտ կ'երեւան որ կը թուի թէ եղնիկի մը ոտքերուն տակէն անգամ պիտի գլորին։ Դիտողին սահմռկած միտքը տրամադիր է կարծելու թէ նոր է որ աշխարհաւեր հեղեղ մը զանոնք հոս բերած է, թէ անոնք պահ մը այստեղ կառչած կը մնան՝ զահավիժելու համար ուղեւորին վրայ, անմիջապէս որ ան ձորին մէջ մտնէ։

— Բայց ձորին մէջ բնակողներ կան...

— Ինձ ի՞նչ։ Անոնք, երեւի, դաշնակից են դեւերուն որոնք այս դիրքին մէջ կը բռնեն ժայռերը՝ սարսափի մէջ պահելու ուղեւորը։

Արդարեւ, տնակներ կան ձորին մէջ, ջուրին եզերքը, ողորմելի փանդակներու նման։ Անոնց մէկը ճգնաւորի մը մենաստանն է, ժայռի մը ծերպին մէջ կծկուած դօդօշի մը բոյնին պէս։ Այցի կ'իջնենք իրեն։ Ճամբան երկար է, վայրէջքը՝ զառիթափ, բայց հոգեկինացած մարդը տեսնելու մեր բաղձանքը աւելի բուռն է։ Իր բնակարանին մօտ ենք։ Երանելին, որ մեզ տեսած է, կ'իջնէ, մատուռին դուռը կը բանայ, մեր բարեւին պատասխանելէ առաջ՝ ծունկ մը աղօթք կ'ընէ սեղանին առջեւ, յետոյ մեզ կ'առաջնորդէ իր քարայրը, խարոյկին քով։

Ես կը սպասէի տեսնել գերեզմանային ուրուական մը,— մասթափ երես՝ կանթեղի պէս ողորկ գանկի մը հովանիին տակ. չոր տերեւներու պէս թարշամած շրթունքներ՝ միայն աղօթքի համար սօսափող, եւ զոյգ մը աչքեր՝ անլուսամուտ մատուռին մէջ վառող մոմերուն պէս։ Երեւակայութիւնս ամօթահար կը մնայ իր գծած պատկերին համար։

Մարդը որ մեզ կ'ընդունի, շատ նման է իր միւս եղբայրակիցներուն որոնք քիչ մը վերը, մերձակայ գիւղին կալերուն մէջ, սքեմները սոթտած, ցորեն կը կամնեն։ Եւ սակայն,— թերեւս արդարացնելու համար այցելութեան յոգնութիւնս,— կը յամառիմ ճգնաւոր մը յատկանշող առանձնայատկութիւններ փնտռել իր արտաքինին մէջ, եւ կը գտնեմ ալ,— իր իմացապաշտ նայուածքը եւ այն թանձր աղտը որով իր շապիկը կ'եղբայրանայ սքեմին հետ։

Անշահ տեսակցութիւն մը։ Իր կենցաղի մասին քանի մը հարցումներ միայն որոնց ինքը կը պատասխանէ անփոյթ շեշտով, իբրեւ թէ ուրիշի մը խօսքերը կրկնէր։ Չարժեր աւելի երկարել։ Մենք ալ անտարբերութեամբ հրաժեշտ կ'առնենք միջին – դարու փիլիսոփայութեան այս յետին վիժուածքէն որ, սեղանին առջեւ ծունր մը աղօթք ընելէ վերջ, մեր ետեւէն կը փակէ մատուռին դուռը։

Դուրսը արեւ կայ... Ձորին մէջ, սեւով խծպուած սպիտակ թեւերով թռչուններ կ'ելեւէջեն։ Պուքաչայի մօտ, հեղեղատէն ժայռերու հաստատամեծ մը կը բարձրանայ քարաբերդի մը պէս, եւ անոր քովէն ուրիշ մը, նուազ լայն, կլորաձեւ, որ որմնաշտարակի (donjon) մը նման կոթնած է այդ ամեհի ամրոցատիպ զանգուածին։ Ձորէն վեր նայողը զայն կը կարծէ արծիւներու թառ մը։ Սրճարանի մը տամալն (terrasse) է։ Հոն պիտի գիշերենք։

Կը վերսկսինք մեր զբօսարշաւը։ Պշառէի քմայքոտ բնութիւնը դեռ չէ վերջացուցած իր սարսափելի անակընկալներուն շարքը։ Հուվէի Ջրվէժը երթալու համար պէտք է անցնիլ այն ... արտին մէջէն ուր եգիպտացորենը ... վին տուած է իր մետաքսէ խոպոպիկները։ Բանջարանոցին ա՞փն ենք թէ ... մերիկեան երկնահուպ շէնքի մը տանիքին եզերքը։ Վիրա՞պ մըն է այս թէ անյատակ ջրհոր մը։ Բնութեան ճարտարապետը ոչինչ խնայած է՝ եզակի ... կան դարձնելու համար անոր վայրենի հմայքը։ Ժայռ մը, միակտուր կամար մը պէս, կը հանգչի խորխորատին ինքնակառոյց դրանդիներուն վրայ եւ այդպէսով անոր բաց կողմը կը ստանայ մեհեանի մը դուռին տեսք՝ բարձր ու լայն։

Առու մըն է որ կ'իյնայ հոն։ Բայց նման յուսահատի մը որ կ'որոշէ ինքզինքը բարձրութենէ մը նետել, ... գետին իյնալէ առաջ կը մեռնի զարհուրանքէն, առուն ալ, դեռ անդունդին յատակը չհասած, կը փոշիանայ, ... կը փոշիանայ եւ մրրկավար ձիւնի մը պէս կը ցնդի պարապութեան մէջ։ Փաթիլներն ու կաթիլները աւելի հեռուն կը թափին՝ վերակազմելու համար առուն։

Սար ու ձոր, ձոր ու խոր...։ Քա՜ ... Աստուած կայծակէ սուրո՞վ ... այս երկիրը։

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Այս երկու կտորները առնուած են Երեւանի Գրական թերթէն որ լոյս կ'ընծայէ (10 յուլիս), առնելով առաջինը Գէորգ Աստուրէն, երկրորդը՝ Գ. Թարվերդեանէն, երկուքն ալ աշուղական գրականութեան մասնագէտ։

Առաջին աշուղը, Շամչէ Մելքոն (Մելքոն Գիւլքանեան), ժամանակակից է Սայաթ Նովայի, բայց աւելի երիտասարդ։

Երկրորդ աշուղը, Նաղաշ Յովնաթան, ծանօթ է Ա. Չօպանեանի հատորով։

ԲԱՐԱԿ ՄԷՋԿԻՏ

Բարակ մէչկիտ քամար թիրման շալ պիտի,
Թէ գոզալ իս, էրէսիդ մէ խալ պիտի։
Լաւ սազ գուքա՝ հաքնիս ատլաս ալ պիտի,
Մատնըքումըդ եաղութ, ալմաս լալ պիտի,
Կանանչ քոշիդ տակըն օսկէ նալ պիտի։

Ինձ էրում իս ալերով,
Էտ քու օսկէ նալերով,
Գիշեր ցերեկ չիս բեզրում
Էտքան դալմադալերով։
Քու սիրողը մէ Րոստոմի Զալ պիտի։
Իմացիլ իմ՝ ուրիշներուն սիրում իս,
Ըաղ'իփեմէն ինձ մոդ խաբար բերում իս։

Ինձ քու էշխի կըրակեմէն էրում իս
Իմացել է քալամըն,
Նաղ'ըշքարի ղ'ալամըն,
Խռոված եարին բաստ եկայ,
Էլ չի տալի սալամըն.
Եարի էշխէն սարսարա ման գալ պիտի։

Սարսարա իմ, սիրտըս դուգուն դաղ ունիմ,
Ինչ քիզ տեսայ, լաւ դամաղըս չաղ ունիմ,
Ըաղ'իփեմէն սիրտըս բեդամաղ ունիմ,
Սրտումս ունիմ դաղիրըն,
Ման իս գալի բաղիրըն,
Էշխէմէտ հիվընդացայ,
Գինով կասիմ խաղիրըն.
Եարի հիդ խօսիլը լաւ իղբալ պիտի։

Դուն կարմիր վարթ, ես մէ ղ'արիբ բլբուլ իմ,
Քիզ վուր տեսնիմ, ուշկ ու մտկեմէս կուլիմ,
Շամչէ Մէլքոն զու գրաւած բանդա, ղուլ իմ։
Ինձ պէս բանդա, ղուլ ունիս,
Դուն մէ թայիգուլ ունիս,
Բաղումըն երկներկում իս,
Լիզուտ մէ բլբուլ ունիս.
Քիզ որ տեսնիմ, դօշով սալամ տալ պիտի։

ՇԱՄՉԷ ՄԵԼՔՈՆ

ՊԱՏՎԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

Պատվական եղբայրներ, ինձ մի մեղադրէք,
Թէ խիղճ ունէք, հասէք, ինձ մի նար արէք,
Ճամբայ գտէք, ինձ սիրուհուս մօտ տարէք։
Սիրում եմ, սիրում եմ, վառված եմ, աւա՜ղ,
Մէկ սիրունի էշխով տարված եմ, աւա՜ղ։

Ցորժամ կանանչ գարնան գալն իմացայ,
Սիրոյս պահանջներին էլ չդիմացայ,
Երբ տեսայ սիրուհոյս, քանց ձիւն հալեցայ։
Սիրում եմ, սիրում եմ, վառված եմ, աւա՜ղ,
Մէկ սիրունի էշխով տարված եմ, աւա՜ղ։

Եթէ իմ սիրելոյս վերջը ինձ չտան,
Իմացէք՝ մեռած է Նաղաշ Յովնաթան,
Քանի որ կենդան եմ՝ կը գտնեմ նրան։
Սիրում եմ, սիրում եմ, վառված եմ, աւա՜ղ,
Մէկ սիրունի էշխով տարված եմ, աւա՜ղ։

ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ

Օդային պատերազմը

Պրիւքսէլի Le Soir օրաթերթին թղթակիցը ապագայ պատերազմներու մէջ օդանաւերուն կատարելիք դերի մասին տեսակցութիւն մը ունեցած է Պ. Ֆօքքըրի հետ։ Այս գիտնականը մեծ պատերազմին սկիզբը Գերմանիոյ համար պատրաստեց օդանաւերու յատակագիծեր, որոնց շնորհիւ գերման օդանաւորդութիւնը միջոց մը գերակշիռ դեր մը ունեցաւ օդային յարձակումներուն մէջ։

Այդ տեսակցութիւնը կարելի է ամփոփել հետեւեալ տողերուն մէջ.—

Օդային յարձակումները չանթահարիչ պիտի ըլլան, եւ ինքնին պիտի կազմեն պատերազմի յայտարարութիւնը։

Յարձակողը պիտի չսպասէ պաշտօնական թուղթերու փոխանակութեան, այլ պիտի հարուածէ այն պահուն, երբ առած պիտի ըլլայ պատերազմի որոշումը։

Օդանաւային հարիւրաւոր տորմիղներ միանուագ յարձակումներով պիտի ջանան թշնամիին տալ առաջին զօրաւոր հարուածը, որ յաճախ վճռական դեր մը պիտի ունենայ։ Այդ տորմիղները պիտի կրնան թռչիլ ամպերէն շատ վեր կամ շատ վար, առանց նկատի առնելու վտանգները, եւ իրենց յարձակման միջոցները պիտի կազմեն ուժեղ պայթուցիկներն ու հրձիգ ռումբերը։

Սկիզբէն այդ յարձակումները թէեւ իրենց նպատակակէտ պիտի ունենան առաւելապէս ռազմական կէտեր, օդանաւային կայաններ, ճարտարարուեստական կեդրոններ, զէնքի գործարաններ, վառօդարաններ եւ երկաթուղիի կայարաններ, սակայն անոնք միեւնոյն ատեն քաղքենի բնակչութեան անհոելի վնասներ պիտի պատճառեն, ընդհանուր խուճապ յառաջ պիտի բերեն, մեծ քաղաքներու մէջ զինուորական պարենաւորումները պիտի կազմալուծեն եւ լուրջ արգելք մը պիտի հանդիսանան զօրաշարժին։

Ենթադրենք պահ մը որ կարելի ըլլայ կասեցնել այդպիսի անակնկալ յարձակում մը օդային պաշտպանութեան միջոցներով, սակայն ի՞նչ յաջողութիւն կարելի է սպասել, երբ յարձակումըկատարուի մշուշոտ օդով մը, կամ ցած ամպերով ծածկուած ըլլան յարձակման ենթակայ վայրերը։ Բնական է թէ պատերազմին սկիզբը թշնամիին առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ խնայել քաղքենի բնակչութեան, սակայն կարելի չէ խուսափիլ անկէ։ Ռազմական կէտերը յաճախ բնակութեան կեդրոններու մօտ կը գտնուին, եւ արձակուած ռումբերը կրնան վրիպիլ իրենց նշանակէտէն։

Մարդ սարսուռ կը զգայ երեւակայելով ամբարձակ այն հսկայ մեքենաները, որոնք հրձիգ ռումբեր պիտի տեղացնեն քաղաքի մը ղանազան թաղամասերուն վրայ միանգամայն։ Այդ հրդեհներէն մեծապէս պիտի վընասուին մասնաւորապէս հին քաղաքները իրենց նեղ փողոցներով, մինչդեռ նորերը, իրեց լայն ու ընդարձակ պողոտաներով, բաղդատաբար նուազ ենթակայ պիտի ըլլան աղէտին։

Պահ մը ենթադրենք թէ Փարիզի պէս մեծ ու բազմամարդ քաղաք մը յարձակում կրէ 200 կամ 300 հրձիգ օդանաւերու տորմիղէ մը. այդ պարագային, ոչ մէկ հրշէջ կազմակերպութիւն, որքան ալ կատարելագործուած ըլլայ, պիտի կրնայ առաջքն առնել հրդեհներուն, որոնք քաղաքին մեծագոյն մասը աւերակ պիտի դարձնեն։

Պարզապէս հաճոյքի համար վնաս պատճառելու այդ արարքը ուրիշ կերպով կարելի չէ փոխարինել, բայց եթէ թշնամի օդանաւեր փճացնելէ յետոյ, երթալ եւ միեւնոյն ձեւով փճացնել յարձակող թշնամիին քաղաքները։

Պ. Ֆօքքըր կը կարծէ թէ պատերազմի ատեն պիտի գործածուին նաեւ թունաւոր կազեր, բայց ոչ այն համեմատութեամբ, զոր կ'ենթադրեն շատեր։ Իր կարծիքով՝ կազերը պայթուցիկներուն եւ հրձիգ ռումբերուն չափ վտանգաւոր պիտի չըլլան։ Արդարեւ, շատ մը պայմաններ անհրաժեշտ են, որպէսզի կազային յարձակում մը կարենայ ունենալ զօրեղ ու արդիւնաւոր ազդեցութիւն մը։ Անկէ զատ, մասնագէտը կը նախատեսէ թէ օդային ապագայ պատերազմի մը մէջ շուտով զգալի պիտի ըլլայ օդանաւորդներու եւ մեքենագէտներու պակասը, թէ այդ տեսակէտով ռուս բոլշեւիկները ուրիշ ազգերէ աւելի հեռատես գտնուած են։

Արդարեւ, կարելի է օդանաւ մը շինել բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, մինչդեռ լաւ եւ իրենց արհեստին գիտակից օդանաւորդներու եւ մեքենագէտներու պատրաստութիւնը ժամանակի կը կարօտի։

Այս առթիւ յարմար կը դատենք ներկայացնել նաեւ կարծիքը զօրավար Ուիլեըմ Մայքըլի, որ ընդհ. պատերազմի ատեն կը վարէր Ամերիկայի օդային հրամանատարութիւնը, եւ որ 1916ին դատապարտուեցաւ պատերազմական ատեանին կողմէ, Ամերիկայի զինուորական օդային քաղաքականութիւնը քննադատած ըլլալուն պատճառաւ։ Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ զօրավարը.

— Յառաջիկայ պատերազմներուն մէջ շատ դիւրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ չէզոքացնել ցամաքային ու ծովային ուժերուն ազդեցութիւնը, եւ ապագայ պատերազմին ճակատագիրը պիտի վճռուի օդին մէջ։ Վերջին կատարելագործութեամբ 400 սաւառնակներէ բաղկացած տորմիղի մը արագ ու յանկուցն յարձակում մը պիտի կրնայ բախտորոշ դեր կատարել պատերազմի ելքին վրայ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ներշնչման պահը

Գրական աշխարհի մէջ յաւիտենական հետաքրքրութեան նիւթ մըն է այս,— գրագէտ կամ բանաստեղծ՝ սա արուեստագէտները ի՞նչպէս կը ներշնչուին, ի՞նչպէս կը ստեղծագործեն։

Յաճախ արձանագրած ենք, այս սիւնակներուն մէջ, թէ ի՛նչ հարցաքններ բացուած են այս նիւթին շուրջ։ Այս անգամ, դարձեալ արձագանգ մը տալու համար, կը քաղենք ֆրանսացի օրագրողի մը, Ժան Փորթայի գրասենեակէ գրասենեակ վազքէն հետեւեալ ծանօթութիւնները ֆրանսացի աշխոյժ գրագիտուհիին՝ Քոլէթի գրելու սովորութիւններուն մասին։

Կատուներու եւ շուներու բարեկամ եւ իրապէս էգ այս կինը տարօրինակ եւ ինքնատիպ լեզու մը ունի,— հեղուկ, ջուրի նման վազուկ խօսելու ձեւ մը, առաւօտներու մշուշին պէս թափանցիկ եւ թրթռուն լեզու մը, անուշահոտութեան մը նման տարածուն եւ փախստեայ ոճ մը։ Զգայապաշտ վիպագրող մը, որ կը գրէ իր մորթին եւ քիթին զգայութիւններով։ Քմայավար արուեստագիտուհի մը, որ կ'ապրի տաք եւ թաւշեայ բարձերու վրայ, գունեղ ու միթիք լոյսերու մէջ, ամպանման ու նուազում պատճառող վարագոյրներու ետին։

Դժուար է խօսեցնել այս կինը,— օրագրողներուն համար։ Այնպիսի քըմայքներ ունի եւ ոստոստուն խօսակցութիւն մը, որ օրագրողները կը կորսնցնեն իրենց քաջութիւնն ու բոլոր ճարպիկութիւնները։

Ժան Փորթայ այսպիսի գրագիտուհի մըն է, որ կ'ուզէ խօսեցնել ահա։ Օրագրողը նախ կը նկարագրէ արուեստագիտուհիին ընդունարանը, երբ դեռ Քոլէթ բացակայ է։

— Կապոյտ լոյս մը որ չղարչի նման փռուած է գորգերուն վրայ։ Մոլոշի գոյն ունին բարձերը։ Տխմանի մը խոռութեան մէջ՝ քնանալ կը ձեւացնէ սքանչելի կատու մը։ Երբ կը շարժիմ, կը բանայ աչքերը՝ կ'ելլեմ ու կը բարեւեմ զինք։ Բայց տիկին կատուն պաղ քաղաքավարութիւն մը ցոյց կուտայ ինծի՝ անտարբեր մը բացխփելով իր աչքերը։ Յանկարծ կը բացուի դուռը, ներս կը մտնէ մեծվայելուչ շնիկ մը, ետեւէն՝ Քոլէթ։ Ու մինչ գրագիտուհին կը նետէ վերարկուն՝ վզին շուրջ պահելով կապոյտ մուշտակ մը, կը հանեմ գրիչս...

— Ա՜յ, սա ձեր գրիչը շատ կը վախցնէ զիս։

Կը նստի, կարծես կը համակերպի տեսակցութեան, բայց

— Գիտէ՞ք, մուկի մը չափ կը չարանամ՝ երբ կը փորձուիք տեսակցութիւն մը պատրաստել։ Կատո՛ւ, ի՞նչ կը քնանաս, ցատկէ՛ ծծուն թուղթիդ վրայ, շո՛ւտ...

Եւ, իր հրամանին շէշտ մը տալու համար, ձեռքով կը ծեծէ կապուտակ ծծուն, որ սեղանին վրայ է։ Յետոյ ինծի կը դառնայ.

— Այս ծծուն թուղթը կատուիս համար է։ Ըսի, չէ՞, մուկի մը չափ կը չարանամ։ Այսօր քիչ մը տրամադրութիւնս լաւ է, անցեալ շաբաթ՝ երբ կ'աշխատէի, որ գայիք՝ պիտի պոռայի.— Դո՛ւրս։

Եւ դիմագիծը կը փոխէ, բարկութիւն մը կը կեղծէ, ձեռքը երկնցնելով դէպի դուռը։

— Տիկի՛ն, կ'ըսեմ, հիացող մը ձեր արուեստին, պիտի երբեք չուզէի խանգարել ու նեղացնել ձեզ, բայց կը հաճի՞ք ըսել թէ ի՞նչպէս կ'աշխատիք, ի՞նչպէս կը գրէք ձեր վէպերը, դժուարութեամբ ու տքնութեա՞մբ կ'արտադրէք թէ դիւրաւ...

— Տքնութեա՛մբ, տքնութեա՛մբ, կը պատասխանէ ան որուն համար ըսուած է թէ արդի ֆրանսական գրականութեան ամէնէն մեծ դէմքն է, ամէնէն կախարդական գրողը միաժամանակ։

Ու մինչ Քոլէթ կը խօսէր, կատուն դարձաւ՝ կարծես ինծի պէս բառ չկորսնցնելու համար տիրուհիին խօսքերէն։

— Երբ կ'արտադրեմ, սովորութիւն չունիմ նստելու սեղանին առջեւ՝ մէկ ձեռքս սիկար մը, միւս ձեռքս ինքնահոս գրիչ մը։ Ոչ ալ մտիկ ընելով սոխակներու երգը։ Շատեր այդպէս միայն կը ներշնչուին ու կը գրեն։ Ես՝ ոչ։ Շուրջիններս լաւ գիտեն այս պարագան։ Բանաստեղծներն են, որ կը սիրեն գրել այդպիսի երանութիւններու մէջ։ Մեր արհեստը, ա՜խ, մեր արհեստը ամէնէն յետինն է արհեստներուն մէջ։ Օր մը, երբ այս գաղափարն ունեցայ, ըսի Գարքոյին, որ պատասխանեց, շատ չիտակ խօսք մը ըրաւ։ Այսպէս, ըսաւ որ, ներկարարը, պատ ներկող մը վերջապէս, կամ արձանագործը, կրնան աշխատիլ իրենց քթին տակէն երգ մը մրմռալով...

Եւ Քոլէթ միաժամանակ կը կապկպէ ներկարարին եւ արձանագործին աշխատելու, երգելու եղանակը։

— Ամէն արհեստի մէջ ներելի է մռմռալ, խըմ – խըմ – խըմ ընել, բայց երբեք մեզի։ Զայն անգամ չենք կրնար հանել՝ երբ կը գրենք, ա՜խ, անիծուած արհեստ...

Եղջիւրի մը մէջէն կը հանէ ցպիկ մը, կը վառէ եւ փայտի հոտ մը կը ծաւալի սենեակին մէջ, անտառի մը պատրանքը տալով։

— Լաւ կը հոտի, չէ՞։ Անուշահոտութեանց վաճառատուններէն չէ որ կը գնեմ, ո՛հ, անուշահոտութեանց վաճառատուները։ Դրացիիս խանութէն կը գնեմ այս ցպիկը։ Միայն դըրացիս է որ կը ծախէ։ Հնդկական է։ Առէք, տրցակ մըն ալ ձեզի առէք, շատ լաւ կը վառին։

— Տիկի՛ն, ես վառելու համար չէ, որ պիտի ուզէի առնել, այլ իբրեւ յիշատակ պահելու համար միայն։

— Յիշատա՞կ, այդքան թանկագին բան մը չէ։ 6 տրցակը 15 ֆրանք է։ Այսքանը կ'արժէ, ուրեմն ... ա՜խ, երբեք պիտի չկարենամ հաշուին ընել։

Ու Քոլէթ կը ճամբէ օրագրողը այս խօսակցութենէն վերջ։ Եւ օրագրողը դուրս կ'ելլէ սենեակէն՝ ինքն իրեն հարցնելով թէ կրցա՞ւ քանի մը ծանօթութիւն քաղել այս գրագիտուհիին գրելու եղանակին մասին։ Քոլէթ ուզեց ծածկե՞լ օրագրողին հետաքրքրութեան վրայ թէ փորձեց հասկցնել որ կը գրէ այսպէս, քմահաճ, առանց ծրագրի կամ մտածման թելի, այլ միայն թրթռալով իր զգայարանքներուն հետ, վայրկեանի տպաւորութիւններուն հետ։

Հայ-քայ

Հայ – քայ կը կոչուի ճափոնական տաղաչափութեան ձեւ մը, որ կը բաղկանայ երեք տողէ, եւ սիրուն խաղով մը՝ անակնկալ պատկեր մը կը ստեղծէ զգացման մը թելին վրայ։ Տաղաչափական այս ձեւին արուեստին մասին կը խօսինք ուրիշ առթիւ մը, այս սիւնակներուն մէջ։ Այս ձեւը, որմէ թարգմանաբար նմոյշներ տուած ենք յաճախ, կախարդած է մասնաւորապէս ֆրանսացի բանաստեղծները, որոնք եւս haj – kaj գրած են։ Բաղդատութեան մը համար, կը թարգմանենք ֆրանսացի եւ ճափոնացի արուեստագէտներու հայ – քայներէն քանի մը օրինակ։

Երկու հայ – քայ՝ ճափոն բանաստեղծ Սոքանի ստեղծագործութիւններէն (ապրած է 1465—1553 թուականներուն).—

Լուսնին կոթ մը
Եթէ անցընես, ի՜նչ գեղեցիկ
Հովահար։

Ձայնը չըլլար,
Ճայեկը նման էր
Ձիւնի ծուէնին։

Հայ – քայ մը եւս Մորիթաքէ բանաստեղծէն (ապրած է 1473—1549 թուականներուն).—

Թափած ծաղիկ մը, իր ճիւղին
Կ'ուզէ վերադառնալ,—
Թիթեռնիկ մըն է։

Մէկ հայ – քայ ալ Պաշօ բանաստեղծէն (ապրած է 1644—1694 թըւականներուն).—

Լուսնի լոյսով՝
Կարծես կեռասենիներն են ծաղկեր,
Բամպակենիի դաշտ մը։

Հիմա ֆրանսացի բանաստեղծներու հայ – քայներէն երկու նմոյշ, բաղդատութեան մը համար.—

Աւելի լաւ է ծաղիկը,
Քան կեռասը,—
Բանաստեղծի սիրտ։

Հովն իր մատներով, համրիչի պէս
Հեռագրի թելերէն վար կը թափէ
Ծիծեռնակի գեղգեղներ։

ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՂԿՈՒԿԵԱՆ
(Պուլկարիա)
եւ
Պ. ՕՆՆԻԿ ՕՎԱՆՈՎԻՔ (Ֆրանսա)
Նշանուած
19 Օգոստ. 934 Լիոն (Ֆրանս)

ՕՐ. ԷՊՐՈՒՀԻ ԷՋՏԵԱՆ
եւ
Պ. ՎԱՀՐԱՄ ԽԱՆՃԵԱՆ
Նշանուած
12 Օգոստոս 1934
Կանեի Մոնթրէօյլ սիւր Պուա

Այս քարայրը տաճար – թանգարան մըն է անձնական քանդակութիւններու։ Գմբէթներ կան, ողորկ, փայլուն, միախուռ, կանոնաւոր ձեւեր...

Հրաժեշտի համար վարանոտ ձեռքով մը կը զգեմ այս ինքնակերտ իրերուն՝ սատղելու համար թէ իրօք նիւթեղէ՞ն են։ Ի՞նչպէս չէ. ամէնքն ալ հիւսուած են ծորուն միներուն...

Բուռն փոթորիկ Սեւ ծովու մէջ

Պուրկազէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ Ծովուն մէջ, 17 ժամէ ի վեր: Միեւնոյնատեն կարկուտ ինկած ըլլալով, հեռագրական եւ ելեկտրական ձողեր տապալած, ծառեր արմատախիլ եղած են: Կարկուտը 15 վայրկեան տեւած ըլլալով, շատ մեծ վնասներ պատճառած է: Մինչեւ 400 կրամ ծանրութեամբ կարկուտ գտնուած է: Քաղաքին ապակիները խորտակուած, շատ մը տանիքներ վնասուած են: Ելեկտրական լոյսը չի բանիր: Պուրկազ – Անխիալօ գիծը քշուած է ջուրերէն:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐՈՎ Կ'ՈՂՈՂԵՆ ԱՄԵՐԵԿԱՆ

Շիքակոյէն կը հեռագրեն թէ հարիւր հազարաւոր համայնավարական պաշտօնական թռուցիկներ բաշխուած են, որոնցմով կը պահանջուի յեղափոխութեան դիմել ամբողջ Մ· Նահանգներուն մէջ, խորհրդային իշխանութիւն հաստատելու համար: Ոստիկանութիւնը բռնեց շատ մը թռուցիկներ, բայց կ'ըսուի թէ հարիւր հազար օրինակ անցած է բանուորներուն ձեռքը:

ՄԱՐՍԷՅԼ-ԼԻՈՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

ԼԻՈՆ, 17 օգոստոս.— «*Յառաջ*»ի մարզական աշխատակիցը օր օրին գրած էր Մարսէյլ – Լիոն հեծելանիւի մրցումի մասին, որ կազմակերպած է «Լը Փրոկրէ» թերթը: Ինչպէս կը յիշուի, այս տարուան մրցումին կը մասնակցէին նաեւ երեք հայ մարզիկներ, Արիազեան՝ Մարսէյլէն, Զուլումեան Լիոնէն եւ Մխիթարեան Լանսէյէն:

Լիոնի մարզարանը լեցուած էր հազարաւոր երկսեռ բազմութեամբ: Ձայնարձակը վայրկեանը վայրկեանին լուրեր կուտար եւ է քաղաք հասնող մարզիկներու մասին: Չկայ մրցում մը որ այս տարուան պէս դժուար եղած ըլլայ, այս պատճառաւ մրցորդները մէկ ժամ յապաղումով հասան Լիոն: Բայց ժողովուրդը համբերատար է եւ անհամբեր կը սպասէ կիզիչ արեւին տակ: Վերջապէս ձայնարձակը աւետեց մարզիկներու Լիոն հասնիլը: Քառորդ ժամ վերջ արդէն հասած են մարզադաշտ վեց հոգի իրարու ետեւէ շարուած: 350 քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ եւ մարզարան մտնելէ վերջ երեք անգամ շրջան ընել պէտք է: Յոգնած մարզիկները կարծես վերստին ոյժ կ'առնեն, ժողովուրդը կը քաջալերէ ծափերով, երեք անգամ շրջան ընելէ վերջ որոշեալ կէտը ով որ առաջ հասնի, կը հանդիսանայ առաջին: Այս վեց հոգիին մէջէն Փէթիթ որ մարզադաշտ մտնողներու առաջինն էր, երեք անգամուան շրջանին մէջ կորսնցնելով առաջնութիւնը, իր տեղը տուաւ Փաբիզգի Լիւսիէն Վէյսին… Այնուհետեւ 5 – 10 վայրկեան տարբերութեամբ եկան իրենց հետեւորդները: Ինչպէս «Յառաջ »գրեց, մրցումը լքողները շատ եղան: Ուրախալի է որ մեր մարզիկները ճամբան չլքելէ զատ, 100 մարզիկներէն 26րդ եղած է Արիազեան, 36րդ Մխիթարեան եւ 38րդ Զուլումեան:

Այս առթիւ, թելադրութիւն մը.— Տեղացիները շատ կը հետաքրքրուին մարզանքով, եւ ունին մարզական տեսակ տեսակ կազմակերպութիւններ: 20 – 25 հոգի քով քովի գալով կը կազմեն մարզական խումբ մը: Մենք Լիոնի մէջ ունինք հեծելանւորդ շատ մը երիտասարդներ, որոնք եթէ քով քովի գան, կ'ունենանք շատ մը տասնեակներ: Ինչո՞ւ անոնք ալ չունենան կազմակերպուած խումբեր, օրինակ առնելով իրենց Ֆրանսացի ընկերներէն:

Այդպիսի կազմակերպութեանց շնորհիւ, մեր երիտասարդները պիտի կրնան աւելի վստահութեամբ մասնակցիլ մրցումներուն, որովհետեւ ուժէն աւելի ձեւերու վարժութիւնն է որ կը փնտռուի:

Մ· Տ· Պ·

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ եւ Մուսոլինիի տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ իտալական ռազմափորձերու պահուն: Վարչապետը ներկայ պիտի ըլլայ կարգ մը ռազմախաղերու: Կը հաստատուի թէ Իտալիա վերջնապէս համաձայնած է որ 8000 հոգի աւելցուի Աւստրիոյ բանակին վրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Վարուժան եւ Աւետ Ահարոնեան նորակազմ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Սարգիս Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

ՊՈՒՇ ՏԸ ԼՈՒՊ գեղեցիկ գետեզերքը:

գեղարուեստական ճոխ բաժին: ժազ: ճոխ պիւֆէ:

երթ ու դարձը ապահովուած է: Օթօպիւսը կարելի է առնել Մառլէնէ եւ Մանիանէն: երթ ու դարձի համար 5 ֆրանք:

տոմսակները կը ծախուին մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն մօտ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 19րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ *St. LOUP GRAND PINS*

կը խօսի՝ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ղեկավարութեամբ դերասան *ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

ՍԷՆ Լուի դպրոցի նուագախումբը կը նուագէ հայկական երգեր:

գեղարուեստական ժոխ բաժին.— *Երգ, արտասանութիւն եւայլն.*

կը մասնակցին Հայ Արենները:

ՍԷՆ Լու կրան փէնի եկեղեցիին մէջ կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ՄԵԾ ԵՒ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ «ԼԱՖՐԷՋԻԷՐ» ՇՔԵՂ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Պուլի մրցում, անակնկալներ, քանթէզիներ, գեղարուեստական բաժին:

երաժշտութիւն (ԶՈՄԻ «ՎԼԱՀԱԳՆԵԱՆ» նուագախումբին կողմէ):

Մուտք 2 ֆր., մասնակցելու իրաւունքով Լօթրրի նախօրօք 4 տոմսակներուն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ Ցովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47 :

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 րիւ Տամէմ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ· Տ· ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ· Տ· ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի այսօր Կիր· առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15, *Րիւ Ժան Կուժօն*:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

կազմակերպուած *Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին

Stade Jean Bouin*ի մարզադաշտին վրայ:*

Հովանաւորութեամբ Ligue du Sud Est-ի նախագահ Պ. J. BLANC-ի եւ Հ· Մ· Ը· Մ·ի ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Բոլոր այն հայ անհատ մարզիկները որ կը փափաքին մասնակցիլ Ողիմպիականին, թող հաճին արձանագրուիլ Հ· Մ· Ը· Մ· հաւաքատեղին, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ժամը 9էն *10* մինչեւ 16 Օգոստոս:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ· Շ· ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

„ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր·: Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ· Շ· ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ, **17, Rue Damesme, 17 Paris.**

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ

գին *15* ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ *16* ֆր. Արտասահման՝ *17* ֆրանք:

դիմել.— H. Zartarıan, 126, Avè. Simon Bolivar, Paris (19):

կը ծախուի նաեւ *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու: Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած «խնուս գեղի մէջտեղը» *եւ* «Հայկ ու վարդան» *տխսքերը՝ 12 ֆրանք հատը:*

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(*20*), *և «Սիփան»ի քարտուղար՝* Ն· Ֆակատեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux (Seine):

Etude de Me BERNARD WAHL

(*12 année*)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաչատարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutume-ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Ծախու է խանութ մը հիւանդութեան պատճառով

Chapelerie, Modes - Réparations de chapeaux

Կը պահանջուի միմիայն ապրանքներու եւ գլխներու գինը:

Դիմել՝ **ABRAHAM, Chapelier, Romans (Drôme)**

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ–ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

Ցայտագիր 17 օգոստոս, ուրբաթ օրուընէ մինչեւ հինգշ· 23 օգոստ·

MARIGNAN. La maison dans la dune (P. R. Willm. M. Ozeray).
MARIVAUX. Le scandale (Gaby Morlay, Henri Rollan).
MOULIN ROUGE. Le grand jeu (P. R. Willm. Marie Bell).
MAX LINDER. Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
IMPERIAL. Poliche (Marie Bell, Constant Remy).
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités Mondiales - Cocaine (Doc.).
VICTOR HUGO. L'Ordonance - Miquette et sa mére
ROYAL. Paquebot Tenacity - La fleur d'oranger.
BARBES. Le champion du régiment – L'Héritier du bal tabarin.
BELLEVILLE. Le petit roi. Paris Méditerranée.
CAPITOLE. Le champion du régiment. L'Héritier du bal tabarin.
DEMOURS. C'était un musicien. Police privée.
EXCELSIOR. Tire au flanc. L'Heritier du bal tabarin.
FEERIQUE. La dame de chez Maxim. Enlevez - moi.
LECOURBE. Poil de carotte. Enlevez-moi.
LOUXOR. Sa meilleure cliente. La dame de chez Maxim
LUTETIA. Clôture annuelle.
LYON. L'Enfant de ma soeur. Les surprises du divorce.
MAGIQUE. Une vie perdue. Le roi des resquilleurs.
MAINE. Une vie perdue. Les aventures du roi Pausole.
METROPOLE. Bach millionnaire. L'Héritier du bal tabarin.
MONTPARNASSE. Poil de carotte. Sa meilleure cliente.
MOZART. Mauvaise graine. La fleur d'oranger.
PALAIS DES GLACES. Je suis un évadé. Le bluffeur.
PATHE ORLEANS. Paris Méditerranée. J'ai peur de moi.
RECAMIER. Je suis un évadé. L'Athlète incomplet.
ROCHECHOUART. Les deux orphelines. Enlevez - moi.
SAINT CHARLES. La fleur d'oranger. Après l'amour.
SAINT MARCEL. Mauvaise graine. Pour être aimé.
SELECT. Mauvaise graine. La fleur d'oranger.

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. L'Epervier. La chanson d'une nuit.
CASINO DE CLICHY. Son altesse impériale. En v'là des histoires.
COLOMBES. L'Enfant de ma soeur. Sang viennois.
KURSAAL AUBERVILLIERS. L'Epervier. La chanson d'une nuit.
KURSAAL BOULOGNE. King - kong. Interview.
OLYMPIA DE CLICHY. Bach millionnaire. Les surprises du divorce.
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). L'Epervier. La chanson d'une nuit.

ALLIANCE FRANÇAISE
101, Bld. Raspail, Paris (VI)

գործնական վարժարան ֆրանսերէն լեզուի. նախապատրաստական դասընթացք համալսարանի ինչպէս նաեւ առեւտրականներու:

Շաբաթը *15* ժամ գործնական դասընթացք ֆրանսերէն լեզուի, մէկ ամսուան մէջ *30* դասախօսութիւն եւ *10* պտոյտ-դասախօսութիւն փարիզ եւ շրջականները: Մէկ ամսուան համար *180* ֆր., երկու ամսուան համար *275* ֆրանք:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95,

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian *24*, rue Assalit, Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ *եւ* ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ
եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ***ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ***

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէնիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ Տ·օրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— **139, Rue Lafayette (Gare du Nord**ի եւ **Gare de l'Est**ի մօտիկը)

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԷՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1* էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cove*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ· ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ· ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արդար գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզական փաստաթղթերէն արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire-ի յարկաբաժինին մէջ)

ՄԻՒՋԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ԽՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անմահ Սխալ Odéon, La Voix son Maître, Colombia *ու* Polidor *տխսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած եւ երգուած հինգ շարքերը, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՏ ՍԽԱԼ-ի նոյնութեամբ թմագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanian-ի (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris (20)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ԹԵՐԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 21 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2578

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ուրեմն դուք ալ կ'ընդունիք թէ Երեւանը ամէն բան չէ, եւ մենք ունինք ուրիշ իրաւունքներ, պատմական, անժխտելի եւ անկորնչելի:

— Անշուշտ, անշուշտ. չէ՞ք հետեւած մեր ճառախօսներուն եւ թերթերուն. ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ Վասպուրականը, Տարօնը, Բարձր Հայքը, Կիլիկիան: Միայն թէ, իրատես ըլլանք. ամէն բան իր ժամանակին. սորվինք դառնալ պետական ազգ:

— Ձեր միտքը. ժամանակները աննպաստ են եւ պէտք է գիտնանք զանազանել անմիջականն եւ յետաձգելին: Բայց, անշուշտ ձեր խորհրդակցութեանց միջոցին պիտի ունենաք ուղեգիծ մը յառաջիկայ գործունէութեան համար: Մանաւանդ որ, կուսակցական ընդհ. ժողով է, եւ ոչ թէ տեղական:

— Մի՛ փորձէք իմանալ մեր գաղտնիքները:

— Ի՞նչ գաղտնիքի մասին է ձեր խօսքը: Դուք սկիզբէն իսկ մերժելով կը մերժէք գաղտնի կամ դաւադրական գործունէութիւնը: Նոյն իսկ առաջարկներ եղած են հրապարակաւ կատարելու ձեր ընդհ. ժողովները, իբրեւ սովորական երեւոյթ: Բայց շեղեցանք. հարցը այդ մասին չէր: Ձեզի պահելով ձեր բոլոր գաղտնիքները, բարեհաճեցէք երկու խօսքով բացատրել թէ ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք հայկական դատին հետապնդումը:

— Հայկական Դատը մեզի համար կը մնայ Մեծ Տէսիլքը, որուն հասնելու հնարաւորութիւնները կը պակսին այսօր, թէ արտաքին եւ թէ ներքին պատճառներով: Միւս կողմէ ունինք հայկական պետութիւն մը, իբրեւ հաւասար անդամը Խ. Միութեան: Այնպէս որ...

— Այդ բոլորը լաւ. սակայն ձեր կուսակցութիւնը որ եւ է բանաձեւ կամ վարկ չունի՞ այս մասին, կամ գոնէ Թուրքիոյ մասին:

— Ի՞նչ բանաձեւ, ի՞նչ վարկ. մենք հակառակ ենք արկածախնդրութեանց, եւ իբրեւ իրատես կուսակցութիւն՝ մերժելով կը մերժենք ինչ որ պատրանք է եւ մշուշ:

— Քիչ առաջ ըսիք թէ ունինք անկորնչելի իրաւունքներ, ուրիշ խօսքով՝ Մեծ Տէսիլք: Արդ, որ եւ է կուսակցութիւն երբ կը հաւատայ դատի մը, անշուշտ միջոցներ ալ կ'առաջադրէ անոր ճամբան հարթելու համար: Պարագաները աննպաստ են այսօր, վաղը կրնան դառնալ նպաստաւոր: Պէտք չէ՞ որ յստակ առաջադրութիւններ, աշխատանքի ծրագիր, նախահաշիւ եւն. ունենաք, ինչպէս եւ մեթոտիկ եւ յարատեւ գործունէութիւն: Օրինակ, դուք ալ կ'ընդունիք թէ Թուրքիան է առաջին եւ ամէնէն ոխերիմ թշնամին՝ հայկական դատին: Ուրեմն, անհրաժեշտ է լայնօրէն գործել այս ճակատին վրայ, եւ որպէսզի այդ գործունէութիւնը պատահական կամ հակասական չըլլայ, պարտաւոր էք ունենալ թանձրացեալ ուղեգիծ եւ նախահաշիւ: Դուք այսպէս չէ՞ք ըմբռներ կուսակցութեան մը կոչումը:

— Մեզի համար հայկական դատին լուծումը կապուած է Խ. Հայաստանի բարգաւաճման հետ: Մենք մեր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած ենք այդ ճակատին վրայ, եւ ուրիշ ամէն բան կը համարենք ցնորք:

— Բայց չէ՞ք վախնար որ Մեծ Տէսիլքն ալ մնայ յաւիտենական տեսիլք, խակական ցնորք, առանց հետեւողական, հաւաքական եւ գործօն աշխատանքի:

— Մենք չենք ուզեր հետեւիլ Դաշնակցութեան հակահայաստանեան քաղաքականութեան: Մենք մեր անվերապահ աջակցութեամբ....

— Թողո՛ւնք ընդհանուր խօսքերն ու անոմէջ «քլիշէ»ները եւ ամփոփուինք բուն հարցին վրայ: Քանի որ ե՛ւ ձեզի ե՛ւ մեզի համար կորիզ, խարիսխ, կռուան, յենակէտ կամ մեկնակէտ է Երեւանը, մենք ալ անոր աշխատանքը դիւրացուցած չե՞նք ըլլար, յիշեցնելով իր պետական պարտականութիւնները, մատնանշելով հիմնական սխալները, քաղաքական գործ պահանջելով եւ մեր կարգին ելքեր փնտռելով:

— Կ'ուզէք նոր «ավանթիւրա»նե՞ր պատրաստել:

— Ոչ, պարոն, ո՛չ: Արկածախնդրութի՞ւն է հետեւիլ քաղաքական կեանքի ելեւէջներուն, ունենալ որոշ տեսակէտ եւ գործունէութեան ուղեգիծ, փնտռել ու գործադրել այն բոլոր միջոցները որ կրնան վնասել հայկական դատին թշնամիներուն, հարթել ճամբան եւ պատրաստ գտնուիլ ո՛ր եւ է անակնկալի առջեւ: Եւ այս ճակատին վրայ, ստեղծել գործակցութիւն բոլոր հոսանքներու միջեւ, ինչպէս կ'ընեն ամէնէն հզօր պետութիւններն իսկ... Բուն «ավանթիւրա»ն այն է երբ քաղաքական կուսակցութիւն մը գիշեր ցերեկ «Տէրն մեր Երեւան» աղաղակելով, ամէն բան անոր խմաստութեան եւ կարողութեան վստահելով, մնացեալը կը ձգէ բախտին եւ օրը իրիկուն կ'ընէ յօրանջելով, հառաչելով, քրթմնջելով: Եթէ Մեծ Տէսիլքը ժամանակի խնդիր է, հապա գաղութներու ինքնապաշտպանութի՞ւնը:

— Գաղութները դատապարտուած են կորսուելու: Միայն Հայրենիքն է փրկութեան ճամբան: Անոր համար ալ, մենք ուժ կուտանք ներգաղթին եւ երկրի վերաշինութեան:

— Ինչպէս կ'երեւայ, այստեղ ալ մշուշ է իջեր ձեր աչքերուն: Դուք ձեր պարտքը կատարած կը համարէք կանչելով հատորական ստածներու,— գաղութները պիտի կորսուին, Հայրենիքն է փրկութեան ճամբան եւն.: Եղրայր պաշտօնական, տարբ տարուան ընթացքին հազիւ կարելի եղաւ 25 — 30,000 գաղթական դրկել Հայաստան: Տասը տարի վերջը, ներգաղթը ոչ թէ դիւրացաւ, այլ դժուարացաւ: Ահաւասիկ, ձայն – ձուն չկայ այս տարի, եւ հաւանաբար չպիտի ըլլայ մինչեւ 1935ի գարունը: Ենթադրենք թէ Հրաման եկաւ 5 — 10,000նոց նոր կարաւանի մը համար. իսկ մնացեալ բազմութիւննե՞րը...

— Կ'ուզէք որ մե՞նք ալ կասկածելի դառնանք, պաշտպանելով գաղութներու կազմակերպութեան Դաշնակցական, հակահայաստանեան ծրագիրը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ՇԱՀԵՑԱ՞Ւ ԹԷ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

1933 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 93·4 ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ՝ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 88·3

Հակառակ մէկ շաբթուան դղրդագին քարոզութեանց, օգոստոս 19ի հանրաքուէն չունեցաւ սպասուած յաջողութիւնը: Արդիւնքը տկար է, բաղդատելով 1933 նոյեմբեր 12ի քուէարկութեան հետ:

Ահա պաշտօնական թուանշանները.—

	1933 նոյ. 12	1934 օգոստոս 19
Քուէարկու	43,460,529	43,438,378
Այո	40,609,243	38,279,514
Ոչ	2,101,004	4,287,808
Սպիտակ քուէ	750,282	871,056

Այս թուանշաններէն կը հետեւի թէ քուէարկուներէն միայն հարիւրին 88ը հաւանութիւն յայտնած են Հիթլէրը Առաջնորդ – վարչապետ հռչակող օրէնքին, մինչդեռ 1933 նոյեմբեր 12ին գերման ժողովուրդը Հիթլէրի քաղաքականութեան հաւանութիւն կը յայտնէր հարիւրին 93 համեմատութեամբ: Յետոյ, այս անգամ կրկնապատկուած է «ոչ» պատասխանողներու թիւը, երկու միլիոնէն բարձրանալով աւելի քան չորս միլիոնի: Աւելցած է նաեւ ձեռնպահներու թիւը:

Թերթերը կը գրեն թէ ժխտական քուէները մեծ մասով տրըւած են արեւմտեան Գերմանիոյ կաթոլիկ, ճարտարագործական եւ բանուորական շրջաններէն, ինչպէս եւ մեծ քաղաքներէն: Կարգ մը քաղաքներու մէջ քուէարկուներու հարիւրին 20ը «ոչ» պատասխանած են: Միւս կողմէ, Պերլինի մէջ վեց թեր քուէ կը գտնուէր մէկ ժխտականի դէմ, իսկ Միւնիխի մէջ տասը՝ մէկի դէմ: Անշուշտ չկայ որ եւ է շրջան որ ամբողջովին դէմ քուէարկած ըլլայ:

⁂ Քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ շռնդալից արարողութիւններով: Առտուն կանուխ հարիւրաւոր երիտասարդ աղջիկներ՝ կապոյտ շրջազգեստներով եւ ճերմակ պլուզներով, գրաւեցան Պերլինի փողոցները, ժողովուրդը արթնցնելու համար: Այս պարմանուհիները իրենց բոլոր ուժով կ'երգէին յատկապէս պատրաստուած երգ մը, որ կը վերջանար հետեւեալ բառերով.—

Մտածէ պարտականութեանդ մասին,
Մտածէ հայրենիքիդ մասին,
Քուէ տուր Առաջնորդին:

Ամէն կողմ զարդարուած էր հիթլէրական եւ կայսերական դրօշներով: Առտուն ժամը 8ին, երբ գործողութիւնները սկսան, օդանաւեր կը սաւառնէին Պերլինի վրայ, իսկ նուագախումբերը հայրենասիրական եղանակներ կը հնչեցնէին: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր վարչապետարանին առջեւ, ողջունելու համար Առաջնորդը: Ամբողջ օրը բազմաձեւ ազդեր կը յանձնարարէին քուէ տալ Հիթլէրի: Անթելի բոլոր գործիքները ալ կը յորդորէին պատասխանել « Այո », այսինքն վաւերացնել Հիթլէրի պաշտօնը իբրեւ Առաջնորդ – վարչապետ: Կէսօրին, հաստատուեցաւ որ քուէարկուներու հարիւրին 70ը մասնակցած է: Դիւրութիւններ հաստատուած էին ճամբորդներուն համար, կայարաններու մէջ: Այսպէս, իբր 10,000 քուէարկուներ իրենց քուէները ձգեցին Միւնիխի կայարանը: Հիւանդանոցներու եւ անկելանոցներու բնակիչներն ալ քուէարկեցին տեղին վրայ: Մասնաւոր կառախումբ մը Պերլին փոխադրեց Պրիւսէլի գերման գաղութը, որպէսզի մասնակցին քուէարկութեան: Բոլոր օտար նաւահանգիստներու գերման հպատակները քուէարկութեան մասնակցեցան իրենց քուէները ձգելով գերմանական նաւերու մէջ:

Թուրքերու եւ Արաբներու

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՀԱԿԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Գահիրէի «Մուգաթթամ» թերթը կը գրէ.—

Մէրտինի մէջ (Թուրքիա) կառավարութիւնը 18 տեղացիներ ձերբակալած է, որոնք երկու շաբաթ բանտարկուած են ա՛յն պատճառով, որ արաբերէն կը խօսէին շուկայի մէջ: Կառավարութիւնը կը սպառնայ պատժել ամէն անոնք, որոնք այս լեզուն կը խօսին:

Միւս կողմէ: Անտիոքէն (Սուրիա) կը տեղեկագրեն, թէ հակառակութիւնը սաստկացած է նոյն քաղաքի թուրք եւ արաբ բնակիչներուն միջեւ: Ասկէ առաջ Արաբները *պոյքոթ* ըրած էին Այնթապի թուրք կուսակալին այցելութեան առթիւ Թուրքերու կողմէ պատրաստուած ընդունելութեան դէմ եւ մերժած էին թրքական դրօշակ պարզել: Փոխադարձելով այս վարմունքը՝ Թուրքերը իրենց կարգին չմասնակցեցան Սուրիոյ հանրապետ. նախագահին ընդունելութեան, երբ այս վերջինը Անտիոք այցելեց վերջերս:

Ներքին այս հակառակութիւնը ստացած է արդէն հրապարակային հանգամանք, որով Թուրքերը այժմ պոյքոթ կ'ընեն Արաբներուն դէմ, չեն յաճախեր անոնց սրճարանները եւ ոչ ալ առեւտուր կ'ընեն Արաբներէն:

Թուրք խանութպանը՝ հետեւելով Թուրքիոյ մէջ գործածական սովորութեան՝ իր կրպակին վրայ կը զետեղէ կարմիր ցուցատախտակ մը, որուն վրայ լատինական ճերմակ տառերով արձանագրուած են խանութպանին անունն ու արհեստը, որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ կրպակին տէրը թուրք է:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՉՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ

Պատերազմական նախարարութիւնը պաշտօնական ազդով մը կը ծանուցանէ թէ ժողովուրդը չպիտի մասնակցի օգոստոս 28 – 31ի օդանաւային ռազմափորձերուն:

Ուրեմն, այս ռազմափորձերը չպիտի նմանին Լիոնի փորձերուն, որոնց մէջ ժողովուրդն ալ կրաւորական պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առած էր:

Ինչպէս կ'ապրին Քղի մնացած Հայերը

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Քղիէն եկած մասնաւոր նամակներ կը հաղորդեն թէ քաղաքին ու գիւղերուն մէջ ցանցառ թիւով Հայեր կան, որոնք թէեւ արհեստներու տէր են, բայց հողագործական ծառայութիւններով կ'ապրին, աւելի ընթացիկ ըլլալով հողագործութիւնը:

Տեղացի ժողովուրդը լաւ վերաբերում ունի իրենց հանդէպ: Վանքը փլփլած է, եկեղեցիները անվթար են, Ս. Կարապետ եկեղեցին կը պահէ իր նկարները: Քահանայ չգտնուելուն համար, հոգեւոր մատակարարութիւն չի կատարուիր: Պոլսէն ճամբորդներ նշխար ու մաս կը տանին երբեմն: Զբաւորներուն համար կ'արժէ որ նպաստ ղրկուի, եւ վստահելի ճամբորդներ չեն պակսիր:

Թաւրիզի հեղեղին վնասները

ԹԱՒՐԻԶ, 7 օգոստոս (*Յառաջ*).— Հեղեղի հասցրած վնասները առաջին օրերը այնքան չէին երեւում, որքան այժմ: Ամբողջ Ամիրի քեարվանսարտան, որտեղ մեծ առեւտրական հիմնարկութիւններ են — կտորեղէնի շուկան, քաղաքապետարանի, ոստիկանատան, դատարանի եւ այլ պետական հիմնարկութիւնների ներքնայարկերը լիքն են տիղմով ու ջրով, որոնցից շատերը թերեւս հիմնովին քանդուելու վտանգին ենթարկուին:

Հազարաւոր տուներ փլած են: Քանի օր էր քաղաքը մթութեան մէջ կը գտնուէր, այսօր միայն սինէմա «Վաթան»ի մոտորով գլխաւոր փողոցներին լոյս տրուեց. իսկ քաղաքի ելեկտրակայանը երեւի 20 օրից պատրաստ կը լինի:

Թաւրիզի շուկան միանգամայն մեռած վիճակի մէջ կը գտնուի: Մեծ աշխատանքներ են կատարում հեղեղից վնասուած խիավանները կարգի բերելու, իսկ քանդուած տուները դժուար թէ մէկ տարուան մէջ նորոգուին: Քանդուած տուներից դիակներ են դուրս գալիս. ընդհանուր զոհերի թիւը առայժմ յայտնի չէ: Հարիւր տարեկան մարդիկ պատմում են, որ նման հեղեղ իրենց կեանքի մէջ չեն տեսած:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Խորհրդային եւ ճափոնական թերթերը կը շարունակեն փոխադարձ մեղադրանքներ ուղղել: «*Իզվեստիա*», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ իշխանութիւններն են որ բռնութիւն ի գործ կը դնեն Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու խորհրդային պաշտօնեաներուն վրայ: Իսկ ճափոնական թերթերը դիտել կուտան թէ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն միջոցի կը դիմէ, Ճափոնը գրգռելու եւ բռնի գործողութեան մղելու համար:

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը երկաթուղիներու վաճառման համար կատարուած բանակցութեանց անյաջողութիւնը կը վերագրէ Ճափոնի: Ռուսերը նախապէս պահանջած էին 650 միլիոն եէն, յետոյ իջան 160 միլիոնի, յանձն առնելով այդ գումարին երկու երրորդը ստանալ ճափոնական ապրանքով: Ճափոնցիները առաջարկեցին 120 միլիոն եւ բանակցութիւնները խզուեցան: Այնուհետեւ զանազան դէպքեր եւ խորհրդային պաշտօնեաներու ձերբակալումը աւելի ծանրացուցին կացութիւնը:

Խ. Միութեան օդանաւային յաջողութիւնները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր, հակառակ տեղատարափ անձրեւին, 25,000 հոգի ներկայ եղան օդանաւային թռիչքներու եւ վայրէջքներու փորձերուն, որոնք տեւեցին հինգ ժամ: Բանակին հետ մասնաւոր պատիւներու արժանացաւ նաեւ քիմիական եւ օդանաւային պաշտպանութեան ընկերութիւնը (Ավիաքիմ), որ ունի 14,000,000 անդամ: Աւելի քան 200 մասնագէտներ խմբական վայրէջքի փորձեր կատարեցին անկարգելով (փարաշիւթ): Խումբ մը կը համրէր մինչեւ 75 հոգի, որոնց տասը կիներ էին:

Քիմիական – օդանաւային ընկերութիւնը կը խորհի օդանաւային ակումբներ հաստատել ամէն ճարտարագործական կեդրոնի մէջ: Մոսկուայի բանուորները օդանաւորդութիւն կը սորվին աշխատանքի ժամերէն ետք եւ վերջերս 70 հոգի վկայական ստացան: Օդանաւորդութիւնը բնտանի ճարտարարուեստ մըն է Ռուսիոյ մէջ եւ կառավարութիւնը կը ջանայ բոլոր երկիրները գերազանցել այս ճակատին վրայ:

Յանդուգն թռիչքի մը վախճանը

Պելժ փրոֆ. Քոզինս, որ յատուկ օդապարիկ մը շինած էր, մինչեւ 22,000 մէթր բարձրանալու եւ եթերին մէջ զննութիւններ կատարելու համար, ստիպուեցաւ վար իջնել Լուպլիանայի մէջ (Եուկոսլավիա), շաբաթ իրիկուն: Հակառակ սխաւոր ձախողանքին, ողջ մնացած էին երիտասարդ գիտնականը եւ իր ընկերը, 16,000 մեթր բարձրանալէ յետոյ: Օդապարիկը նամբայ ելած էր Պելժիայէն, եւ ինքզինքը գտաւ սերպիական գիւղի մը մէջ... Գիւղացիները ճիշդ ժամանակին հասան, բռնելու համար պարան մը զոր երկարած էր գիտնականը, օդապարիկէն վար իջնելու մտքով: Գիտնականը մարեցաւ օդապարիկէն դուրս ելած ատեն, իսկ ընկերը՝ էլսըր՝ վար ինկաւ, բայց չվիրաւորուեցաւ: Երկուքն ալ չափազանց յոգնած էին: Փրոֆէսէօրը պատմեց թէ վեց անգամ հեռագրած էր անթելով, բայց որ եւ է պատասխան չստացաւ: Այժմ կը խորհին Պելժիա փոխադրել օդապարիկը, ինչ որ չափազանց դժուար է, որովհետեւ ոչ երկաթուղի կը գտնուի այդ գիւղին մէջ, ոչ ալ խճուղի: Մասնաւոր կառքեր պիտի դրուին երկու գիտնականներուն տրամադրութեան տակ:

Փրոֆ. Քոզինս առաջին անգամ թռիչք մը կատարած էր Փրո–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Ց. «ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ԿԸ ԽՐԻՆՔ ՑԵԽԻՆ ՄԷՋ»...

Եթէ Թուրքիան չպիտի զրկուէր իր մայրաքաղաքէն եւ Յոյները որ եւ է իրաւունք չպիտի ունենային Արեւելեան Թրակիոյ մէջ — չէ՞ որ քանի մը Խալիֆաներ թաղուած էին Էտիրնէի մէջ — ուրեմն Յունաստան իր փառամոլութիւնը պիտի ստանար ուրիշ տեղ մը. իսկ այդ «ուրիշ տեղ»ը Իզմիրի գօտին էր:

Հեղինակը կը շեշտէ որ եթէ Լոյտ Ճորճ ճիշդ չէր իր տեսակէտներուն մէջ, «առնուազն իրաւունք ունէր սխալած ըլլալու», նկատի ունենալով որ անծանօթ էր տեղական պայմաններուն եւ իր դիւանագիտական փորձառութիւնը շատ թարմ էր: Անիկա չհասկցաւ որ Թուրքը իր սահմաններէն ներս մեծ պետութիւններէն մէկուն վարչութեան ճակատագրականօրէն համակերպելով հանդերձ, չէր կրնար ընդունիլ որ իր հողերէն մաս մը յանձնուէր Յունաստանին: Մշակութային կապեր չունէր այդ երկրին հետ եւ բուռն հիացում կամ խանդավառութիւն չէր տածեր դէպի հելլէն քաղաքակրթութիւնը: Նուաստացում մըն էր անոր համար ստորադաս համարուիլ այդ հպատակ ցեղէն որ աւելի բարձր չէր քան Թուրք ժողովուրդը:

Ոչ Լոյտ Ճորճ, ոչ ալ անոր խորհրդատուները չկրցան գնահատել այն նախատինքը որուն պիտի ենթարկուէր Թուրանեան ցեղին արժանապատուութիւնը: Ասիկա սխալներուն առաջինն էր:

Վարչապետին երկրորդ սխալը այն էր որ անիկա հաւատաց թէ Ֆրանսացիներն ու Իտալացիները այնքան հելլենասէր էին որքան ինք: Այս վերջինները անվրէպ երեւակայեցին թէ Լոյտ Ճորճի խանդավառ համակրութիւնը դէպի Յոյները, աւելի եսասիրական պատճառներ ունէր: Այն բացառիկ դիրքը զոր Անգլիան ձեռք բերած էր Պոլսոյ մէջ՝ շնորհիւ իր նաւային գերակշռութեան ու նաեւ այն պարագան որ Մերձաւոր Արեւելքի պատերազմը շահած էր Զօր. Ալլընպի եւ ոչ թէ Զօր. Սարայլ, նախանձի զգացում մը արթնցուցին անոնց մէջ: Այդ երկու պետութիւնները խորհեցան նոյնպէս որ Լոյտ Ճորճ ապագայ Թուրքիան ու Պոլսոյ կառավարութիւնը բրիտանական տիրապետութեան ենթարկելու նպատակով հարկատու պետութեան մը վերածել կ'ուզէր Յունաստանը՝ Եգէականի մէջ:

Այս կասկածները մեծապէս չափազանցուած էին, թէեւ կարելի չէ ըսել որ բացարձակօրէն անճիշդ էին, կ'ըսէ Նիքըլսըն:

Անգլիոյ դիրքը արաբական հարցին մէջ բոլորովին կեղծ էր, կը շարունակէ ան: Անիկա հաւատացուցած էր Արաբներուն թէ Թուրքիոյ պարտութեան պարագային, կայսրութիւն մը պիտի ստեղծէր իրենց համար:

Իսկ Ֆրանսացիներուն ալ տուած էր այն տպաւորութիւնը որ, եթէ այդ տեսակ ծրագիր մը իրականանար, արաբական հողերը իրենց մէջ պիտի բաժնէին. Պաղեստինը պիտի մնար Անգլիացիներուն, Դամասկոսը՝ Ֆրանսայի:

Ոչ Ֆրանսան գիտէր թէ Արաբները ինչ խոստումներ ստացած էին, ոչ ալ Արաբները տեղեակ էին այն յանձնառութիւններուն զորս Անգլիան տուած էր իր մեծ դաշնակիցին:

Քլէմանսօ կատղեցաւ, երբ Լոյտ Ճորճ բացատրեց թէ անկարելի էր Սուրիոյ ճակատագիրը որոշել Սայքս – Փիքօ (16 մայիս 1916) դաշնագրին հիման վրայ, քանի որ այդ հողամասը ազատագրուած էր Անգլիացի զօրավարի մը ձեռքով:

Նախագահ Ուիլսըն այդ վէճը կարգադրելու համար քննիչ յանձնաժողով մը նշանակեց իր կողմէ:

Այդ էր պատճառը որ Ֆրանսան Լոյտ Ճորճի եւ բրիտանական կառավարութեան վերագրեց «արեւելեան աշխարհակալութեան ձգտում մը», որ «իրականին մէջ գոյութիւն չունէր»: Իսկ այդ «աշխարհակալութեան» խորհրդանշանը Յունաստանն էր: Անգլիան, այդ փոքրիկ երկրին պահանջներուն զոհացում տալով, կ'աշխատէր զրկել Ֆրանսան պատերազմի աւարէն. այսպէս կը տրամաբանէին Փարիզի վարիչները:

Լոյտ Ճորճի քաղաքականութիւնը երկդիմի էր նաեւ իտալական հարցին մէջ:

Համաձայն Լոնտոնի դաշնագրին, անիկա յանձնառու եղած էր ուժ տալ Իտալիոյ պահանջներուն՝ Տալմացիոյ վրայ:

Սէն – Ժան – տը – Մորիէնի համաձայնութեամբ կարելի չպիտի ըլլար Իզմիրը մերժել Իտալացիներուն:

Ուրեմն Լոյտ Ճորճ խուսափողական դիրք մը բռնեց եւ վէճին կարգադրութիւնը անուղղակի յանձնեց Ուիլսընին: Իտալիոյ վարչապետը՝ Օրլանտօն եւ արտաքին նախարարը՝ Սոնինօն «քէն ըրին» ու Հռոմ վերադարձան ապրիլ 24ին:

Երբ տասը օր վերջ դարձեալ Փարիզ եկան, այն ատեն Լոյտ Ճորճ նոր առաջարկներ ըրաւ անոնց: «Հրաժարեցէք Ֆիումէէն եւ Ադրիականի արեւելեան ծովեզերքէն եւ ձեր փառասիրութիւնը կը ստանաք այլուր» ըսաւ անոնց: Յետոյ աշխատեցաւ որ Իտալիան «մոռնար» Իզմիրը, Երկոտասան կղզիները Յունաստանին ձգէր եւ փոխարէն ստանար Կովկասի հոգատարութիւնն ու Էրէյլիի հանքերը:

Բայց Հռոմի վարիչները այլեւս կորսնցուցին իրենց հաւատքն ու խանդավառութիւնը եւ «այդ շնորհները կանխելու» համար մարտանաւ մը ղրկեցին Իզմիր: Միւս կողմէ, Լոյտ Ճորճ քաջալերեց Վենիզելոսը որպէսզի յունական բանակ մը գրաւէր Փոքր Ասիոյ ծովափը: Ու 15 մայիս 1919ին յոյն զինուորները Իզմիր էին արդէն: Մայիս 18ին Լորտ Քըրզըն Փարիզ վազեց, յայտնելու համար թէ հակառակ էր Փոքր Ասիոյ մէջ յունական գօտի մը ստեղծելու որոշումին: Արտաքին գործերու փոխ – նախարարը գիտէր, սակայն, որ Իզմիրի գրաւումը կատարուած իրողութիւն մը ըլլալով, այլեւս կարելի չպիտի ըլլար յունական բանակը հեռացնել: Բայց եւ այնպէս, անիկա պնդեց որ գրաւման բանակը պէտք չէր ընդլայնէր իր սահմանները եւ պէտք էր գրաւէր միայն այնքան հող որքան կրնար իր միջոցներով պաշտպանել: Միեւնոյն ատեն կրկնեց այն թելադրութիւնը թէ Թուրքիան պէտք է վտարուէր Եւրոպայէն:

Հեղինակը դիտել կուտայ որ այդ պահանջը Քըրզընի կողմէ, քիչ մը չափազանցուած էր: Իզմիրը Յոյներուն յանձնելէ յետոյ, այլեւս դժուար պիտի ըլլար զիջումներ Հոն, է–թի Թուրքիայէն՝ Պոլսոյ մասին: Քըրզըն մոռցաւ այդ պարագան: Լորտ Միլներ եւ Էտուին Մոնթէկիւ հակառակ էին որ Թուրքը տեղափոխուէր: Չըրչիլ կը թելադրէր Պոլիսը ենթարկել միջազգային վարչութեան մը որուն նախագահը պիտի ըլլար Ամերիկացի մը: Պալֆըրի ծրագրով Թուրքիան ազդեցութեան շրջաններու պիտի բաժնուէր: Լոյտ Ճորճ իրեն յատուկ տեսակէտներ ունէր:

Խնդիրը այս վիճակին մէջ էր, երբ դաշնակից անդամները Լոնտոն վերադարձան:

×

Քանի մը շաբաթ վերջ թէ Յոյները եւ թէ Իտալացիները ընդարձակեցին իրենց գրաւման շրջանները: Յունիս 20ին Լորտ Քըրզըն հեռագիր մը կ'ուղարկէր Պալֆըրին, հարցնելու համար թէ Յոյներուն եւ Իտալացիներուն յառաջխաղացումը Փոքր Ասիոյ ներսերը առժամեա՞յ թէ տեւական հանգամանք ունէր. կառավարութիւնը կը նախատեսէ՞ր որ Թուրքիոյ վեհապետական իրաւունքներուն դէմ ուղղուած այդ գործողութիւնները անդորրութիւնը խանգարելու բնոյթ ունէին:

Այդ հեռագրին թուականէն առաջ, սակայն, մայիս 19ին Յոյները հրաման ստացած էին Իզմիրի «սանճագ»էն ու Այվալըքէն անդին չանցնելու:

Յունիս 20ին Օրլանտօն հրաժարեցաւ: Իր յաջորդը՝ Նիթթի չափաւորեց այդ արկածախնդրութիւնները, Կովկասեան հոգատարութիւնը լքեց և աճապարանքով պարպեց Ատալիան: Այնպէս որ Քըրզընի հեռագիրը արդէն «ուշ մնացած էր»:

Այդ դէպքերէն ետքն էր որ Գերագոյն խորհուրդը սկսաւ ուսումնասիրել Սեւրի դաշնագիրը: Յուսահատական էր Քըրզընի վիճակը: Լէյտի Քըրզընին ուղարկած իր երկու նամակներուն մէջ հետեւեալ գանգատները կ'ընէր.

— «Պալֆըրը Փարիզ է. ան ուրիշ քաղաքականութիւն կը վարէ, ես ուրիշ. չեմ գիտեր ինչ պիտի ըլլայ. հետզհետէ աւելի կը խրինք ցեխին մէջ... Վիճակս անորոշ է. միայն կարգ մը խնդիրներու մէջ իշխանութիւն ունիմ, այլապէս ոչ մէկ ուժ կայ ձեռքս: Դիրքս նուաստացուցիչ է. երբեմն արտաքին նախարար եմ, երբեմն փոխ – նախարար»:

Բայց շաբաթներ ետքը Քըրզընի դիրքը կ'ամրանայ: Պալֆըր կը հրաժարի 24 հոկտ. 1919ին եւ փոխ – նախարարը կը գրաւէ անոր աթոռը:

×

Ուշագրաւ դէպքեր պատահեցան, սակայն, Իզմիրի գրաւումէն (մայիս) մինչեւ հոկտեմբեր ամիսը, դէպքեր որոնք հիմնապէս յեղաշրջեցին թրքական խնդիրը:

Յուլիս 10ին նախագահ Ուիլսըն Ամերիկեան Ծերակոյտին ներկայացուց Վերսայլի դաշնագիրը: Ծերակուտականներ Լաճի (Հանրապետական), Հիչքօքի (ռամկավար) եւ Պօրայի (անկախ) սարքած ընդդիմութիւնը կարծուածէն շատ աւելի զօրաւոր էր: Նախագահը նոր ընտրութեանց ձեռնարկեց, սակայն իր բանախօսութիւններէն մէկուն ընթացքին կաթուածահար եղաւ: Այդ օրէն ասդին այլեւս չկրցաւ կարեւոր դեր մը կատարել միջազգային խնդիրներու մէջ: Բացայայտ էր որ ամերիկեան հանրային կարծիքը, պատերազմի յուսախաբութիւններէն յետոյ, տրամադիր չէր միջամտելու Եւրոպայի քաղաքական գործերուն:

Ուրեմն բոլորովին յոյս չկար որ Ամերիկան պիտի ընդունէր Հայաստանի կամ Պոլսոյ հոգատարութիւնը:

Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

(Պատկերներ)

Մեծ Եղեռնի զարհուրանքներէն շատ դժուարաւ ազատեցայ: Կեանքս իր ամբողջ էութեամբ սարսռաց՝ երբ տեսայ դիակները ոտքերուս տակ, վիրաւոր, մահամերձ հառաչանքները անոնց որոնք քալեցին ինծի հետ ու օր մը, արաբական անապատին մէջ դիակներ դարձան... Կրած եմ աշխարհի ամէնէն վայրագ ցեղերուն սարսափները, ու տանջուած հոգիով անցեր եմ անպատմելի խժդժութիւններու մէջէն:

Ամէն բան տուի Հայաջինջ սարսափներուն.— ո՛չ մայր մնաց, ո՛չ քոյր, եւ ոչ իսկ հայրս՝ որպէսզի կարենայի մխիթարուիլ անոր հետ, իմ հոգիիս տանջանքներուն ու կորուսած հարազատներուս համար: Բան չմնաց, մեր գիւղը վերածուեցաւ աւերակի, դաշտերը մնացին անտէր, ծառերը ջարդուեցան Թուրքերու ձեռքերով: Հայր գնաց անապատի տափաստանները ու հիմա, անունի յիշատակ մը կայ միայն՝ ոսկորի պատկերներով: Ես ազատեցայ շնորհիւ Արաբի մը: Անոր տան մէջ մնացի 7 տարի: Ոչխար կ'արածէի, որուն ի խնդիր կեանքս մնաց ու ահա կ'ապրիմ դեռ... Արաբին քովէն փախայ ու մտայ Ամերիկացիներուն որբանոցը, կարդացի հայերէն ու սորվեցայ մեր լեզուն, լսեցի ամէն բան որ կատարուած էր Թուրքին ձեռքով, 1915ին:

Պատմութիւն կամ «Թալմուտ» գրելու ի՞նչ պէտք կայ,— հաւաքեցէք բոլոր որբերը մէկտեղ, եւ անոնք, ցեղին մեծ երկունքը ապրած այդ դժբախտները՝ օր ու գիշերով թող պատմեն իրենց գլխուն եկածը: Կարելի է նոյն իսկ քաղաք մը շինել Հայաստանի մէջ եւ անունը դնել «Արհաւիրք»: Բայց դառնանք մեր պատմութեան:

Որբանոցին մէջ գէշ աղէկ ապրեցայ քանի մը տարիներ, ծանօթացայ բոլոր անոնց՝ որ ինծի պէս արիւնի գետերէն անցեր էին ու տակաւին իրենց չըթներուն վրայ կը նշմարուէր երկիւղի մեծ տանջանքները.. Օր մը, լսեցի որ Ֆրանսայի մէջ լաւ գործ կայ ու դրամ շահելու գեղեցիկ միջոց: Չէի գիտեր ամէն բան, հեռուէն էր որ կը լսէի, յետոյ բարեկամ տղոց նամակներն ու գեղեցիկ հագուած հագուստներով լուսանկարները... Ու միտքս փոխելով՝ Պէյրութէն նաւ առի ու եկայ Ֆրանսա: Երբ Մարսէյլ հասայ՝ հայ միջնորդներ մօտեցան ինծի եւ ըսին— ո՞ր պանդոկը պիտի իջնես... Անունս տուի ու հետեւեցայ անոր քայլերուն: Քիչ մը դրամ կար քովս,— Ամերիկայի իմ հեռաւոր մէկ ազգականիս կողմէն ղրկուած, պահած էի «նեղ» օրերու համար. բայց հոգիս երբեք շաբաթ դիմացաւ, դրամս հատաւ: Պանդոկապետը գլխս աւելի նեղը դրաւ, երբ գիտցաւ որ դրամ չունէի եւ մանաւանդ որ Ամերիկայի մէջ ինծի օգնող մէկը չկար: Ստիպուած ֆրանսական գիւղերը գացի, ճամբու ծախքը պարտք ընելով:

Դժուար է գիւղական կեանքը՝ երբ նոր կը մտնես, շրջանակն օտար, լեզուն անհասկնալի, իսկ անոնց խղճահարող նայուածքը քու աչքերուդ մէջ տառապիլ որքան կ'ուզես: Աշխատեցայ ագարակին մէջ. առտուան ժամը 6ին կը սկսէի ու իրիկուան ժամը 9ին տուն կը մտնէի: Յոգնութիւնս խիստ էր, իսկ իմ օտարականի հանգամանքս աւելի դէշ, ինծի համար: Երկու տարի մնացի հոն,— ագարակը: Ու յետոյ եկայ այս քաղաքը... մտայ գործարան:

Բաւական դրամ կ'առնէի, բայց ի՜նչ աշխատանք: Երկաթէ ձուլարանին փոսը ածուխ կը նետէի թիով, դժուար է, չէ՞... Երբ կիրակի կուգար, խոստովանիմ որ ամէն բան կը մոռնայի: Ինքզինքս տուած էի «տանս»ի: Ընկերացայ փողոցային տղոց: Օր կ'ըլլար որ մինչեւ լոյս կ'ապրէինք ֆրանսուհիներու հետ, անոնց ժպիտները, խաղերը, սպիտակ պարանոցները գինովութեան ատենն կը խենթեցնէին մեզ:

Ու հիմա ինկած եմ այս հիւանդատարի, մնացի նոյն կարգի ընկերներու շրջանակին մէջ: Եղաւ ատեն մը որ նոյն իսկ չէի ուզեր Հայերու հետ խօսիլ, պահուիլ կ'ուզէի: Չեմ գիտեր ինչ բան մտած էր սրտիս մէջ ու գլխս դերին դարձուցեր ուրախութեանց, «տանսինկ»ի սալօններուն ու արդիական օրիորդներուն եւ կիներուն:

Ու հիմա ինկած եմ այս հիւանդանոցին մէջ: Ոչ ոք եկաւ մօտս,— նոյն իսկ անոնք որ դրամս կերան, ինծի հետ պտտեցան, ու... սէր տուին:

Մինա՛կ եմ այժմ, այս մահճակալին վրայ: Ութ ամիս կայ որ հիւանդ եմ, բժիշկները թէեւ «բան չունիս» կ'ըսեն, բայց չեմ հաւատար, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի որ, երակներուս մէջ արիւնը կը ցամքի, իսկ սիրտս անհանգիստ է, թոքերուս վրայ կարծես անտանելի մուրճեր կ'իջնեն, կը ցուցնեն, բայց ինչ օգուտ, դարման չեղաւ, գիտեմ որ ինծմով հետաքրքրուող անգամ չկայ: Բժիշկներուն այցելութիւնն անգամ չի կրնար մխիթարել զիս, վասնզի գիտեմ թէ, անոնք իրենց պարտականութիւնն է որ կը կատարեն, իսկ Հայու մը... կեանքը փրկել ուրի՜շ բան մտածել կուտայ ինծի:

Այսպէս, իմ կեանքս որ այնքան աժան էր մահուան համար արաբական անապատին մէջ, հիմա այս երկրի լայն քաղաքներու փողոցի քարերն անգամ արժէք ունին, իսկ ես ոչ: Գիտեմ թէ պիտի մեռնիմ, սրտիս վրայ ցաւի գալարումները այդ կ'ապացուցանեն:

Բայց, կ'ըսեմ ինքէն, ո՞վ բերաւ զիս հոս այս դեղնորակ երեսներով հիւանդներուն մօտ, ո՞վ էր պատճառը մեր կեանքին՝ որպէսզի մեր հայրենի լեռներն ու գիւղերը ձգած գայինք այս երկիրներուն մէջ ուր մահը կեանք է ինծի պէս շատերուն համար: Պիտի գրե՞ս իմ կեանքիս վրայէն անցած դառնութիւնները, թէ ոչ դուն ալ պիտի մոռնաս զիս, ըսէ պիտի գրե՞ս իմ բառերս՝ որ եւ է հայ թերթի:

— Պիտի գրեմ:

— Մի՛ մոռնար, գրէ որ հայ տղայ մը իր կեանքը ազատեց մեծ եղեռնի սպանդէն, բայց չդիմացաւ Եւրոպայի լոյսերուն ու գեղեցկութեան, եւ աղջկան մը թունալից համբոյրովը գամուած մնաց հիւանդանոցի չորս պատերուն միջեւ զետեղուած մահճակալին վրայ:

— Գրէ՛ յանուն մեր մեռելներուն...

— Կը գրեմ, եթէ այդ է միակ բաղձանքդ:

— Մնացածը դուն պատմէ:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

Հայաստանի ՔԻՒՐՏ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան» կը հրատարակէ նամակ մը, զոր կը ստորագրէ Պ. Նիքիթին, իբրեւ պատասխան Կոպլէի յօդուածին մէջ երեւցած այն դիտողութեան թէ Հայաստան փոքրամասնութեան հարց չունի, միատարր բնակչութիւն մը ունենալով:

Նիքիթին կը գրէ թէ Հայաստանի մէջ կ'ապրի «բաւական ստուարաթիւ քիւրտ փոքրամասնութիւն մը»: Եւ իբրեւ փաստ կը յիշատակէ Երեւանի քիւրտերէն թերթին գոյութիւնը, քրտական վարժարաններու բացումը, Երեւանի մէջ վերջերս գումարուած քրտագիտական համաժողովը, եւ Խօժէն Փիթարի ուսումնասիրութիւնը, ուր կ'ըսուի թէ Հայերը եւ Քիւրտերը «եղբայր ցեղեր» են:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

oooo

ԽՄԲ.— Դաշնակցութեան հակառակորդները կը շարունակեն գռեհկօրէն շահագործել խորհրդաւոր սպանութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ տարի, Աթէնքի մէջ (Ս. Գըրըճեան): «Հայրենիք»ի Աթէնքի թղթակիցը պարզելով այս գործին զանազան ծալքերը, կը գրէ.—

— «Սարգիս Գըրըճեան Դաշնակցութենէն վտարուեցաւ 1931ին, ուրիշ չորս ընկերներու հետ, որոնք փորձած էին պառակտել կուսակցութիւնը: Երբեք տարակարծութիւն չունեցաւ Դաշնակցութեան հետ. արդէն գաղափարականութիւն չունէր եւ յաւակնութիւնները շատ համեստ էին: Իր մեծագոյն փափաքն եղած է միշտ Կ. Կոմիտէի անդամ ըլլալ ու երբոր 1931ին չընտրուեցաւ, պառակտիչ աշխատանքներու սկսաւ:

Արդար ըլլալու համար ըսենք թէ Բիւրոյի հանդէպ միշտ քննադատողի դերին մէջ էր: Կը քննադատէր Բիւրոն՝ որովհետեւ վերջինս հակառակորդներու հանդէպ թոյլ ու հաշտարար քաղաքականութիւն որդեգրած էր, որովհետեւ՝ Թուրքիոյ դէմ յեղափոխական աշխատանք չէր տաներ, որովհետեւ բաւարար չափով չէր պայքարեր խորհր. իշխանութեան հանդէպ: Խառնուածքով թոյլ եւ անհետեւողական ըլլալով մէկտեղ, միշտ կը ջատագովէր ահաբեկչական աշխատանքը, պայմանաւ որ ինք բաժին չունենար:

Սարգիս Գըրըճեան ամէնէն աւելի թշնամական նկատումներ ունեցած է Ռամկավարներու եւ Հարուստներու դէմ: Կուսակցական եղած ատեն, պայքարի ձեւերու մասին բազմաթիւ առաջարկներ բերած է Ռամկավարներու դէմ, բայց միշտ մերժուած են իր առաջարկները:

1923 – 1926, Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած ազգային պայքարներուն մէջ քիչ բաժին ունեցած է:

Ահա ամփոփ գիծերու մէջ Գըրըճեանի մօտիկ անցեալը: Երբ վտարուեցաւ կուսակցութենէն, Ռամկավար պլօքը անմիջապէս շրջապատեց զինք: «Արեւ» ու «Պայքար» գրեցին թէ Գըրըճեան մեծ մտաւորական էր եւ Դաշնակցութեան առաջնորդներէն մին: Բարձրացուցին, աստուածացուցին, եօթը երկինքներ հանեցին այդ համեստ, բայց փառասէր տղան, որուն յօդուածները չէին հրատարակուեր «Նոր Օր»ի մէջ եւ որուն դիրքը կուսակցութեան մէջ շատ աննշան էր:

Պլօքը Գըրըճեանին մօտեցաւ այն յոյսով որ Դաշնակցութեան մասին անկէ գաղտնիք կորզէ: Եթէ Դաշնակցութիւնը գաղտնիք ունէր, յամենայն դէպս Գըրըճեանին չէր որ պիտի վստահէր: Այդ խեղճ տղան մէկ օրէն միւսը դարձուցին հերոս, ազգային դէմք, ծանօթ մտաւորական ու տարի մը յետոյ լքեցին, երբ համոզուեցան թէ անիկա տալիք բան չունէր իրենց: Սարգիս Գըրըճեան տարի մը օգտուեցաւ նիւթապէս Շահվերդեանէն եւ Պլօքի գանձէն: Թերթ հրատարակեց, ճառեր խօսեցաւ եւ օր մըն ալ ճամբուեցաւ: Բոլոր արտաքսուածներուն ճակատագիրը այդ եղած է արդէն:

Մատնուեցաւ յետին ծայր թշուառութեան, օրուան հացի հնհնուքով տառապեցաւ եւ փորձեց վերադառնալ կուսակցութեան գիրկը: Քանի մը անգամ տեսակցութիւններ ունեցաւ ղեկավար ընկերներու հետ, պլօքի ներքին վէճերու եւ դրամական հաշիւներու մասին կարեւոր տեղեկութիւններ տուաւ, աւելցնելով թէ ինք կը շարունակէ Դաշնակցական մնալ թէ մտայնութեամբ եւ թէ հաւատքով:

Սպանութենէն շաբաթ մը առաջ, իր խնդրանքով, կրկին տեսակցեցաւ ղեկավար ընկերներէն մէկուն հետ, անկուսակցական երրորդի մը ներկայութեան, որ ողջ է եւ կրնայ վկայել: Այդ տեսակցութեան ընթացքին, Գըրըճեան բառ առ բառ հետեւեալը ըսած է.

— Պլօքի մէջ ապրեցայ: Բոլորը սրիկաներ են: Բարոյական, գաղափարական եւ ընկերական կապ չկայ մէջերնին: Մեծագոյն սրիկաները Ռամկավարներն են: Ես պատրաստ եմ ամէն ծառայութիւն մատուցանելու Դաշնակցութեան: Անձս կը դնեմ ձեր տրամադրութեան տակ:

Այս խօսակցութենէն 4 – 5 օր յետոյ, Ս. Գըրըճեանը սպաննուեցաւ բոլորովին խորհրդաւոր պարագաներու տակ եւ խորհրդաւոր անծանօթներու կողմէ:

Սպանութեան յաջորդ օրն իսկ, Պլօքը՝ որ թշուառութեան մատնած էր այդ տղան, իբրեւ դատախազ հրապարակ իջաւ: Ոճիրը վերագրեց Դաշնակցութեան: Ոստիկանութեան դիմելով, կեղծ վկայութիւններ տուաւ: Առասպելներ յերիւրեց եւ յաջողեցաւ բանտարկել տալ երեք Դաշնակցականներ, որոնցմէ մին՝ հարցաքննութեան յաջորդ օրն իսկ ազատ ձգուեցաւ:

Իբրեւ ոճրագործ ցոյց տրուեցաւ ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան, որ չորս ամիս բանտարկուելէ յետոյ, իբր անմեղ ազատ արձակուեցաւ: Պլօքը հանգիստ չնստաւ սակայն: Նոր ստոր վկաներ ճարեց, քսութիւններ ըրաւ եւ յաջողեցաւ բանտարկել տալ ուրիշ վեց երիտասարդներ, որոնց 5ը Դաշնակցական եւ մէկը նախկին Դաշնակցական, վտարուած կուսակցութենէն:

Այս անգամ, ոճրին մեղքը բեռցուեցաւ Նիկոլ Նիկողոսեանին վրայ, Փրանկայի համալսարանէն, Դաշնակցութենէն հեռացուած 1928ին, հակակարգապահական պատճառներով:

Ոճրին կազմակերպուած գոյն տրուեցաւ: Իբր թէ Դաշնակցութեան վերջին ընդհ. ժողովին մէջ որոշուած կայացուած է Գըրըճեանը սպաննելու եւ այդ գործը Նիկոլին վստահուած է, որ Ֆրանսայէն Աթէնք եկած է որոշումը գործադրելու համար: Ողորմելի մարդիկ, որոնք գաղափար անգամ չունին թէ Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովները ինչ հարցերով կը զբաղին:

Պլօքը մեծ աշխատանք տարաւ ձերբակալել տալու համար Աթէնքի ղեկավար ընկերները, բայց հարցաքննիչ դատաւոր թէ դատախազը չհամոզուած ոճրին քաղաքական բնոյթի մասին՝ կարեւորութիւն չտուին այդ ուղղութեամբ հայթայթուած բոլոր տեղեկութիւններուն:

Եօթը ամիսէ ի վեր ուրեմն, բանտը կը մնան վեց անմեղներ, միայն երկու կեղծ վկաներու վկայութեան հետեւանքով: Վկաներէն մին կին մըն է, դրամով կաշառուած, համայնավար: Երկրորդը դարձեալ կին է, Յոյն: Երկուքն ալ հակասական վկայութիւններ տուած են: Դատավարութեան օր որոշուած էր ապրիլ 28ը: Երդուեալներու բացակայութեան պատճառաւ, դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ: Ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբանին ճիգերուն շնորհիւ բացառիկ կարգադրութիւն մը եղաւ եւ դատավարութեան օր նշանակուեցաւ յունիս 11ը: Այս անգամ, բոլոր երդուեալները ներկայ էին: Դատախազը դատի մասին հակիրճ տեղեկութիւններ տալէ յետոյ, վկաներուն անունները կարդաց: Ամբաստանեալ կողմին բոլոր վկաները, թուով 25, ներկայ էին: Դատասրահին մէջ էին նաեւ ամբաստանող կողմի 5 վկաները, որոնցմէ երեքը վերջին պահուն դատասրահէն մեկնեցան ու այդ պատճառաւ դատը յետաձգուեցաւ:

Ամառուան արձակուրդին պատճառաւ, հաւանական է որ դատը տեղի ունենայ սեպտեմբերի երկրորդ շաբթուն:

Ամբաստանող վկաներու փախուստին նպատակն այն է որ ամբաստանուածները քանի մը ամիս եւս բանտը մնան, որովհետեւ համոզուած են թէ անոնք անպայման պիտի արձակուին իբրեւ անմեղներ:

Ընթերցողը պիտի հարցնէ որ եթէ ոճիրը Դաշնակցականներու կողմէ գործուած չէ, ապա ուրեմն, ո՞վ գործած է:

Բազմաթիւ պատճառներ կան ենթադրելու թէ ոճիրին բուն հեղինակները կապ ունին համայնավարներու հետ: Այս ենթադրութիւնը կը հիմնաւորուի հետեւեալ փաստերով.

1. Գըրըճեանի հրատարակած «Վերելք» շաբաթաթերթին տունը [illegible] համայնավարները, անվստահելի եւ Դաշնակցութեան գաղտնի գործակալ նկատելով:

2. Սպանութենէն ամիսներ առաջ, տեղւոյս համայնավար «Նոր Շարժում»ը Գըրըճեանին դէմ գրութիւններ հրատարակեց:

3. Գըրըճեան գաղտնի կապեր ունէր Շահվերդեանին հետ, որմէ դրամ [illegible] տացաւ Դաշնակցութեան մասին գիրք մը հրատարակելու համար: Այդ գիրքին անունը պիտի ըլլար «Դաշնակցութիւնը եւ Քեազիմ Գարա Պէքիր»:

4. Սպանութենէն յետոյ, [illegible] պաշտպանութիւնը ստանձնեցին համայնավարները, որոնք կարեւոր գումարներ վատնեցին:

Պլօքճինները յաջողեցան արդարութիւնը մոլորեցնել եւ մեղադրել Դաշնակցութիւնը: Այս բոլոր ճշմարտութիւնները դատավարութեան ընթացքին երեւան պիտի ելլեն ու յայտնի պիտի ըլլայ թէ Դաշնակցութիւնը կամ Դաշնակցականները, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի դեր ունեցած չեն այս ոճիրին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կարկուտին աւերը

Խորհր. Հայաստանի կը հեռագրեն Ղարաքիլիսայէն (30 յուլիս).— Երեկոյեան ժամը 8ին ուժգին փոթորիկ մը պայթեցաւ, յետոյ կարկուտ տեղաց սաստիկ թափով մը: Ամբողջ դաշտերը եւ սարերը ծածկուեցան կարկուտի խաւով մը: Կէս ժամ տեւեց կարկուտը: Յետոյ սկսաւ հեղեղը, որ մեծ վնաս պատճառեց: Ամբարանոց մը, ուր 500 թոն ալիւր կար, լեցուեցաւ ջուրով: Հեռագրական եւ հեռախօսային կապը կտրուեցաւ: 1934ի մթերուած ամբողջ ցորենը փճացաւ:

Համամլուի, Ղշլաղի, Դարբազի, Բզովդալի, Արջուտի եւ միւս գիւղերու եւ քաղաքի տնտեսութեանց ցանքին շուրջ 60—70ը փճացաւ հեղեղէն: Սպանեցաւ 8 ձի: Սարերուն վրայ երկու մարդկային զոհ տեսնուած է, նոյնպէս բազմաթիւ անասուններ: Բանջարանոցներն ու մրգաստանները մեծ չափով վնասուած են կարկուտէն:

Սեւանի լճին ձուկի պաշարը

Սեւանի լճին գիտական – քննական յանձնախումբը, որ կը գործէ իբրեւ մասնաճիւղ Լենինկրատի, մէկ տարիէ ի վեր գիտական ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Սեւանայ լճին մէջ: Նախորդ տարիներու ընթացքին կատարուած քննութեանց արդիւնքը հրատարակուած եւ սպառած է արդէն (մեծ մասը արտասահմանի մէջ):

Այս գիտական յանձնախումբը կ'ուսումնասիրէ ձուկերուն տեսակները, անոնց հիւանդութիւնները, ձուկերու արհեստական աճման եղանակը, միաժամանակ կանոնաւորելով ձկնորսութիւնը: Այսպէս յանձնախումբը կատարելագործած է ձկնորսական առարկաները, բարձրացնելով լճին ձուկի արտադրութիւնը:

Այս տարի Սեւանի ձկնագիտական յանձնախումբը կ'ուսումնասիրէ երեք հիմնական հարցեր,— պիտի պարզէ լճին բոլոր տեսակի ձուկերուն պաշարը, մանր ձուկերուն սնունդն ու լճին մանրէներուն տեսակները եւ անոնց յատկութիւնները, որոնց հիման վրայ պիտի պարզուին ձկնիկներու բազմացման պայմանները: Այսպէս լճին 600 զանազան մասերէն ջուր վերցուած է ուսումնասիրութեան համար:

Լճի ձկան պաշարը որոշելու համար ներկայիս գիտական նախապատրաստական աշխատանք կը կատարուի, պարզելու համար թէ անցեալ տարի ինչ միջոցներով, ո՞րտեղ, ե՞րբ, ի՞նչ տեսակի եւ ո՞րքան ձուկ ստացուած է: Այս նախապատրաստական աշխատանքը պիտի աւարտի յառաջիկայ մայիս 1ին, երբ ստացուած արդիւնքները համեմատութեան պիտի դրուին նախորդ տասը տարիներու ձկնորսութեան համապատասխան տուեալներուն հետ, պարզելու համար ձուկի տեսակներուն աճման կամ նուազման պատճառները:

Հոկտեմբերին ուսումնասիրութեանց արդիւնքը պիտի տրուի հրատարակութեան:

Այս ամբողջ աշխատանքները կը կատարուին փրոֆ. Լ. Ս. Բերգի ղեկավարութեան տակ: Յանձնախումբին կ'անդամակցին Վ. Վ. Պետրով, Ա. Ա. Պոպովա, Պավլով, Ն. Վ. Կուդրիավցեւ:

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի գրողներու Միութեան համագումարը տեղի ունեցաւ օգոստոս 1ին Երեւան, Մշակոյթի Տան դահլիճին մէջ:

Բացման խօսքն ըսաւ Միութեան նախագահ Դ. Սիմոնեան: Այնուհետեւ խօսեցան Երզնկեան, Հանէսօղլեան, Լ. Վարդունի:

Համագումարին օրակարգն էր.

1.— Զեկոյց Հայաստանի խորհրդային գրականութեան մասին (Դ. Սիմոնեան):

2.— Զեկոյց Հայաստանի երիտասարդական գրականութեան մասին (Հ. Միրզոյեան):

3.— Զեկոյց Հայաստանի մանկական գրականութեան մասին (Վ. Նորենց):

4.— Զեկոյց Հայաստանի թատերական գրականութեան մասին (Հ. Գիւլիքեօխվեան):

5.— Խորհրդային գրողներու Միութեան կանոնադրութիւնը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մեքենագործական արհեստանոցը աւարտեց շինութիւնը այն նաւուն, որ յատկացուած է Սեւանի լճին: Նաւր ունի 150 համբորդի տեղ եւ կրնայ փոխադրել 50 թոն բեռ: Ունի նաեւ զեղեցիկ խցիկներ:

⁂ Մարմնակրթական շարժումը հետզհետէ կը ծաւալի Հայաստանի մէջ: 1933ին 61,000 հոգի արձանագրուած էին մարմնակրթական կազմակերպութեանց մէջ: Օգոստոս 6ին Երեւանի մէջ կատարուեցաւ մարզական Հայաստաններեան ողիմպիականը: Սեպտեմբեր 18ին Երեւանի մէջ պիտի տօնուի մարմնակրթական շարժման կազմութեան 11րդ տարեդարձը: Լենինականի մէջ յուլիսի վերջը տեղի ունեցաւ մարմնակրթական տօն մը, որուն կը մասնակցէին 6000 մարդիկ: Կառավարութիւնը բոլորին ալ հայթայթած էր մարզական համազգեստ:

Արդի Թուրքիան

Էքօ տը Փարիի մէջ Ռէյմոն Փար-թիէ կը շարունակէ իր վերլուծումը քէմալական շարժման մասին.—

Թանի որ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունի միայն մէկ կուսակցութիւն, ծանօթանանք:

Գացի տեսնել Րէճէպ պէյը, որ ընդհանուր քարտուղարն է Խալք կուսակցութեան:

Րէճէպ ինծի պատմեց սուրճ մը հրամցնելով, յետոյ ներկայացուց իրենց կուսակցութեան դրօշը:

— Կը տեսնէ՞ք, բսաւ, ահա մեր դրօշը, կարմիր պաստառի վրայ վեց ճերմակ նետեր: Այդ նետերը կը խորհրդանշեն մեր ժողովրդավար հան-րապետական կուսակցութեան վեց գլխաւոր սկզբունքները.—

1.— Հանրապետական ենք:
2.— Ազգայնական ենք:
3.— Ժողովրդավար ենք:
4.— Պետական ենք:
5.— Աշխարհական ենք:
6.— Յեղափոխական ենք:

(ԽՄԲ.— Ռէյմոն Փարթիէ կը հրատարակէ նաեւ այդ դրօշը, որուն տակ գրուած է թուրքերէն՝ ճիւմհիւրիէթ-ճիլիզ, միլլիէթճիլիզ, հալքճիլիզ, տէվլէթճիլիզ, լայիքլիզ, ինգիլապճիլիզ):

— Թանի որ այդ այդպէս է, ինչո՞ւ մէկ կուսակցութիւն միայն կայ Թուրքիոյ մէջ:

— Սահմանադրութիւնը երբեք չարգիլեր կազմել ուրիշ կուսակցութիւն մըն ալ: Որոշ է, սակայն, թէ երբեք պիտի չթոյլատրէինք որ կազմուէր միապետական կուսակցութիւն մը, ոչ ալ կղերական կամ ազատական կուսակցութիւն մը:

— Ծայրին ունի՞ք:
— Ի՞նչ չափին:
— Համագգեստ մը վերջապէս:

— Ո՛չ, պարոն, մենք ոչ չափին ունինք, ոչ ալ նուագախումբ, տողանցք ևլն.: Ունինք միայն օճախներ, ուր մեր անդամները կը հաւաքուին ուսումնասիրելու համար տեղական եւ ընդհանուր հարցեր: Ոստիկանութիւնն ու բանակը, որոնց հաւատարմութիւնը անսասան է, բաւական են ապահովելու համար վարչաձեւին, յեղափոխութեան եւ հայրենիքին պաշտպանութիւնը:

Կը կարծեմ թէ իրաւունք ունի Րէճէպ պէյ: Բանակը բաւական է պաշտպանելու համար արդի Թուրքիան:

Թրքական բանակը այն զաւակն է որդգրանքով ու զօրովով կը մեծցնեն Ամուր, կարգապահ, տոկուարաթիւ, լաւ զինուած բանակ մըն է այդ: Լօզանի դաշնագրով, Թուրքիա ոչ մէկ սահմանափակում կը ճանչնայ ապահովելու համար ծանր թնդանօթներով, հրասայլերով, օդանաւերով:

Բանակը հպարտութիւնն ու պարծանքը կը կազմէ նոր Թուրքիոյ: Թուրք զինուորը, քաջակազմ, համբերատար, սակաւապէտ, լաւագոյն զինուորն է ամբողջ Արեւելքի: Ան ինքզինք արժեցուցած է նոյն իսկ Թուրք պետութեան անկախանութեան օրերուն: Միայն թէ քիչ մը շատ կը փախչին լրտեսներէ:

Թրքական բանակը, անսասան եւ շատ փայփայուած, համեստ հագուած այլ լաւ զինուած, ունի նաեւ այն յատկութիւնը որ ջերմեռանդ քէմալական է: Մուսթաֆա Քէմալ իրենց Պանդխարթն է, միաժամանակ Մուսոլինին: Ան էր որ ստեղծեց բանակը եւ զայն տարաւ յաղթութենէ յաղթութիւն՝ երբ Ֆրանսացիները կը գրաւէին Ատանան, Իտալացիները՝ Ատալիան, Յոյները՝ Իզմիրը, Անգլիացիները՝ Պոլիսը, Հայերը իրենց սահմաններուն վրայ անկախութեան տիրացած, Քիւրտերը՝ ապստամբութեան յայտարարած:

Այո՛, իրաւունք ունի Րէճէպ պէյը, Թուրքիոյ նոր վարչաձեւը կրնայ վստահ ըլլալ բանակին վրայ: Բանակն է անոր ուժը: Խալք կուսակցութիւնը շէնքին ճակատն է միայն, կազմին քաղաքացիական զգեստաւորումն իսկ այդպիսի «ճակատ» մըն է: Չէ՞ որ Թուրքիոյ գլխաւոր չորս վարիչները զօրավարներն են,— Մուսթաֆա Քէմալ, Րամէթ, Քեազիմ, Ֆէվզի:

Քէմալ միաժամանակ քաջուած եւ ապրող անձնաւորութիւն մըն է: Կը սիրէ կեանքի հաճոյքները, զբօսանքները եւ զրոյցները: Լաւ կը հագուի, լաւ կը պարէ, եւ մինչեւ առաւօտ հաճախ կ'ընկերակցի իր 55 տարիներուն: Պարը հիմա միակ նորութիւնն է Թուրքիոյ մէջ: Երբ Քէմալ տուաւ առաջին պատմական պարահանդէսը Չանքայայի մէջ, այնուհետեւ Թուրքերն ու Թրքուհիները սկսան պարել անընդհատ, հարստացնելով պարի ուսուցիչները: Աշխարհիկ կեանքէն զրկուած Թրքուհիները հիմա կը պարեն խենթի պէս: Եւ Մուսթաֆա Քէմալ պարահանդէսներու զեկավար մըն է դարձած:

Որքան լաւ պարող, Քէմալ նոյնքան լաւ ճամբորդող մըն է: Անդադար կ'երթեւեկէ երկրին մէջ, Էնկիւրիէն Եալովա, Եալովայէն Տոլմա Պաղչէ: Պատահած է որ կէս գիշերին տնկուի Էնկիւրիի կայարանին մէջ՝ պահանջելով որ ճեպընթաց մը պատրաստուի ճամբորդութեան համար:

Կազին եթէ թոյլ կուտայ, որ մօտենաս ու խօսիս, այսուհանդերձ չի սիրեր լրագրողներու տեսակցութիւնը: Չի սիրեր յայտնել իր ծրագիրները կամ մտածումները: Աւելի կը նախընտրէ խօսիլ պատմութեան կամ հնագիտութեան մասին, քան թէ քաղաքականութեան: Ընդհանրապէս կը ղրկէ իր նախարարներուն մօտ:

Րամէթ ալ քաղուկն է Մուսթաֆա Քէմալի: Յամառ աշխատող մը, որ իրականութեան կը վերածէ ինչ որ իր մեծը տուն կուտայ: Բանակին է որ կուգայ: 1918ին սպայակոյտին մէջ էր: Կռուած է Եմէնի մէջ Արաբներուն դէմ: Ծիմոնի մէջ եղած է Պուլկարներուն, Գերմանացիներուն, Դաշնակիցներուն հետ: Իթթիհատ – Թէրաքքը խմբակէն հեռու ապրեցաւ, անտարբեր՝ քաղաքական կեանքին մինչեւ 1919, երբ Իզզէթ փաշայի դահլիճին մէջ խորհրդականի պաշտօն ստացաւ: Սակայն յանկարծ ձգեց իր պաշտօնը եւ, ծպտուած, Անատոլու անցաւ: Այդ օրէն ի վեր Րամէթի եւ Քէմալի միջեւ ստեղծուեցաւ մտերիմ գործակցութիւն մը: Երեք տարի հրամայեց բանակին, կռուելով Յոյներուն դէմ: Ունեցաւ տեղական յաջողութիւններ, վերագրաւեց Աֆիոն – Գարահիսարը, սակայն չզիմացաւ յունական յարձակողականին առջեւ, նահանջեց յամառ դիմադրութենէ մը յետոյ: Պահ մը կարծուեցաւ թէ թրքական դատը կորսուած է այլ եւս: Մուսթաֆա Քէմալ փրկեց զայն, կայծակի արագութեամբ զարնելով յունական բանակին, Էնկիւրիէն 60 քիլոմէթր հեռաւորութեան մը վրայ:

Այնուհետեւ Րամէթ կը տեսնուի թրքական պատուիրակութեան գլուխը Լօզանի ժողովին մէջ: Յուրտ առաւ մը, գլուխը փէսով անծանօթ այս դէմքը կը յայտնուի Եւրոպայի հեստ դիւանագէտներուն միջեւ, որոնց նախագահն էր լորտ Քըրզըն: Ինք ամբողջ բանակցութիւն: Ցաղթական իր թնդանօթներու ձայնով, եւրոպացի դիւանագէտներու յոգնածութենէն օգտուելով, կը պատռէ Սեւրի դաշնագիրը, կը ջնջէ քափիթիւլասիոնները, կը ստանայ պահանջած սահմանները,— Թուրքիա այլ եւս ազատ է ներսը եւ դուրսը:

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Թուրք լեզուական համաժողովը բացուեցաւ Տոլմա Պաղչէի պալատին մուտքի սրահին մէջ, իսկ ունկնդիրներուն յատկացուած էր արարողութեան մեծ դահլիճը ուր բարձրախօսներ զետեղուած են: Ժողովուրդին համար բարձրախօսներ զետեղուեցան Թաքսիմի եւ Պայազիթի հրապարակները: Համաժողովին իբր անդամ 400 եւ իբր տեսական ունկնդիր 500 անձեր կը մասնակցին:

Համաժողովին բացման ճառը խօսեցաւ կրթական գործավար Ապտիւլին պէյ եւ երգչախումբ մը երգեց Մալաթիոյ երեսփոխան Հիլմի պէյի պատրաստած «Գուրուլթայ մարշը»ն:

Ժողովուրդին մէջ մասնաւոր տեղ յատկացուած էր ռուս գիտնական փրոֆ. Սամոյլովիչի, Մէշչանինովի եւ լեհ փրոֆ. Զարաքովսքիի, գերման փրոֆ. Կիզէի: Թուրք լեզուի ուսումնասիրութեան միութիւնը արտ. գործավարութեան միջոցաւ դիմած էր քաղմաթիւ երկիրներու լեզուագիտական եւ թրքաբանական կաճառներուն եւ ընկերակցութեանց, իր աշխատանքի ծրագիրը հաղորդելով եւ յայտնելով թէ փափաքողները կրնան համաժողով գալ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

ԽԱՐՊԻՆ, 30 յունիս (Ցապաղած).— Համայնքի տարեկան ընդհ. ժողովը կայացաւ ոչ բոլորովին խաղաղ. այնուամենայնիւ ընտրութիւնները բառ երեւոյթին յաջող անցան եւ ներկաներ գրեթէ միաձայնութեամբ անցաւ թիւ 1 ցուցակը, հետեւեալ կազմով.— Ճարտարապետ Միքայէլ Տէր Ցովակիմեան՝ նախագահ, Սարգիս Գրիձեան՝ փոխ – նախագահ, Զաքար Աւետիքեան՝ քարտուղար, Յովհաննէս Կասպարեան՝ գանձապահ եւ Հրաչեայ Թոստոմեան անդամ:

Հիշէլրութիւն փորձեց խաղալ նորընծայ Կամսար Ցակոբեան (ռուս փաշիստ) «ակադեմիկ – իրաւաբան, հանրային գործիչ, յայտնի գրող, եւն. եւն...» (իր բնորոշումները) ամն Դանուրովի հովանաւորութեամբ, սակայն չյաջողեցաւ:

Վարչութեան եւ վերստուգիչ մարմնի տարեկան տեղեկագրերից յետոյ նորընծայ փաշիստը՝ նախապէս տրուած տեսրակով բարձրացաւ ամպիոն, իբր թէ քննադատելու նախորդ վարչութեան գործունէութիւնը, սակայն առաջին իսկ տողերից, հաճառուսակտն փաշիզմի հոտը բուրեց հակառակ ինչ ինչ կէտերում, միայն քննադատելու եւ պախարակելու ղիտաւորութեամբ երեւցող ճշմարտութեան:

Ժողովականների վրդովմունքի վրայ, ընդհ. ժողովի նախագահութեան թժ. Ա. Եազուպեանը արգիլեց ընթերցման շարունակութիւնը: Միջանկեալ պիտի ասել, որ նոյն օրը ռուսփաշական օրկան «Նաշ Պուտ»ում մի կոչ էր լոյս տեսել «Հայ օճախ»ի անունից, բոլոր Հայերին փաշական կուսակցութեան ծոցը հրաւիրելով, իբր փրկութեան միակ ելք:

Օրուան մէջ եօթ գոյն փոխող, եռըէկոյս հայհոյածին այսօր ծնրադիր փառաբանող (վայր դարձեալ ցեխի ու կեղտի մէջ տրորելու պայմանաւ) «յայտնի գործիչ» Դանուրովը զգալով որ ոչ մի կերպ չպիտի յաջողուի իր թեկնածութիւնը, կիսատ թողեց եւ հեռացաւ:

⁂ Նորընտիր վարչութեան նախաձեռնութեամբ կայացաւ Մայիս 28ի 16րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը:

Երեկոյեան ժամը 7ին պաշտօնական ընդունելութիւններից վերջ, Երիտ. Միութեան, խմասնաւորի նոյն Միութեան նախագահ Պ. Հրաչեայ Թոստոմեանցի ջանքերով, փոքր բայց կոկիկ գրական – երաժշտական ծրագրով ապաւորիչ եւ յոյժ հաճելի ժամանցը վայելեց Խարպինի հայ հասարակութիւնը, ինչպէս նաեւ օտար հիւրերը, որոնց մէջ աչքի էին ընկնում՝ վրաց համայնքի նախագահ թժ. Ն. Ճիչկարեանի եւ վարչութեան անդամներ, Լաթվիոյ հիւպատոսը, ռուս ազգ. կազմակերպութեան ներկայացուցիչը եւ ուրիշներ:

Ճաշակով զարդարուած սրահի դըրանը պետական դրօշի կողքին ծածանում էր պանծալի եռագոյնը իսկ բեմի ճակատում «ազգ. Հայաստանի»ի երկու կողմերը ինչպէս պահապան հրեշտակներ ծփում էին դարձեալ եռագոյնները:

Պ. Թոստոմեանի ղեկավարութեամբ երկսեռ երիտասարդաց խմբի մեր հայրենիքից վերջ՝ որ ունկնդրուեց յոտնկայս, նորընտիր նախագահ ճարտարապետ Մ. Տէր Ցովակիմեան ուսերէն շնորհաւորեց համայնքը ազգ. այս մեծ տօնի առթիւ, շնորհակալութիւն յայտնեց օտարազգի հիւրերին եւ ապա համառօտիւ պատմեց հայկական հանրապետութեան ստեղծումը: Նոր պետութիւնը, սակայն, շատ կարճ կեանք ունեցաւ, որովհետեւ երրորդ Ինթէրնասիոնալի մեր դարաւոր թշնամի Թուրքին հետ համերաշխելով Հայաստանի նորածիլ ազատութիւնը խեղդեց: (Առհասարակ իր կեանքում երբեք Դաշնակցական չէ եղել):

Երկրորդ խօսողն էր, Վրաց նախագահ թժ. Ն. Ճիչկարեանին, որ իր համայնքի կողմից շնորհաւորանքի եւ մաղթանքի խօսքերից յետոյ, գլխաւորապէս ծանրացաւ երկու հարեւան եւ բախտակից ազգերի համերաշխութեան վրայ:

Ապա խօսք առաւ Լաթվիոյ հիւպատոսը, շնորհաւորելէ վերջ ազգ. այս մեծ տօնը, դրուատեց հայ ժողովուրդի բարեմասնութիւնները:

Եղան արտասանութիւններ խմբերգ – մեներգներ որոնք բոլորն էլ օրուան պատշաճ եւ յաջող էին:

Երեկոյթի երկրորդ մասը սկսաւ Հ. Փակեանի բանախօսութեամբ. «Նոր Աւարայրը — Սարդարապատ – Ղարաքիլիսէի հերոսամարտները»: Բացատրեց թէ Աւարայրը սկզբնական շրջանում միայն եկեղեցու եւ ապա դպրոցի նեղ շրջանումն էր տօնւում, ազգ. զարթօնքից վերջն է վերածնահատման ասպարէզ դառնալ եւ համազգային տօնի բնոյթ կրել: Այսպէս ալ ապագայ անաչառ պատմաբանին է վերապահուած Մայիս 28ը իր ամբողջ էութեամբ եւ խորութեամբ գնահատելու եւ արժեցնելու գործը: Ի զուր են իրենց կաշուից դուրս գալիս մի շարք նեղմիտ խմբակցութիւններ, Մայիս 28ի դէմ առարկութիւններ անելով, եւ որպէս Դաշնակցական տօնակատարութեան օր ներկայանալով: Իւրաքանչիւր ձեռք բերուած արդիւնք, գնահատւում է թափուած ջանքերի եւ զոհողութիւնների գնով: Ահա այդ իսկ հիմունքների վրայ Դաշնակցութիւնը, այո՛, թանկ է գնահատում անկախութեան տօնը եւ անոր խորհրդանշանը՝ փառապանծ եռագոյնը՝ որ ներկայիս ծածանւում է մեր գլխի վերեւ. թանկ է գնահատում այն պարզ պատճառով, որ արել է իր բոլոր կարելին, զոհաբերելով իր անձնուէր յայտնի ու անյայտ հերոսներին, ձեռք բերելու համար այն պանծալի օրը: Սարդարապատ – Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներում արիւնաքամ ու կոտորակուած հայ ժողովուրդը օրհասական կռւի մէջ, յանուն իր փրկութեան»:

Այնուհետեւ դարձեալ մի քանի երգեր ու արտասանութիւններ. վերջը Կարապետ Մլիքեան (մէկը թրքական սարսափներից հրաշքով ազատուածներից) մի գրաւոր ուղերձ կարդաց, փառաբանելով անկախութեան տօնը:

Խիստ յուզիչ էին վերջում կենդանի պատկերները.— «Հայաստանի ազատութիւնը», «Հայ օրիորդի դրօշը գինուոր եղբօր յանձնելը», «Զէյթունի հերոսամարտը»:

Այնուհետեւ ներկաները թէյով ու անուշեղէնով հիւրասիրուեցան եւ ապա հայկական եւ եւրոպական պարեր սկսան, տեւելով մինչեւ լոյս:

ԿԱՄՊ

ՄԱՄՈՒԼ

Խաչակրութիւնը կը շարունակուի

«Հայրենիք» շարք մը խմբագրականներով երեւան կը հանէ խաչապաշտական խառնիճաղանճին նորագոյն դաւերը: Ահա առաջինը (3 օգոստոս).

— «Օր նոր՝ փրովոքասիոն նոր:

Խսկապէս որ օր չանցնիր որ մեր ներքին Թուրքերը նոր փրովոքասիոն մը մէջտեղ չնետեն՝ հայ եւ ամերիկեան հանրային կարծիքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ գրգռելու համար:

Այդպիսի փրովոքասիոն մըն է անկասկած մեր ներքին Թուրքերէն ներշնչուած ամերիկեան թղթակցի մը հրատարակած այն լուրը, թէ անցեալ տարի Փրովիտէնսի մէջ տեղի ունեցած Արամ Տէր Մանուէլեանի սպանութիւնը կապ ունի եղեր Ղետոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան հետ եւ թէ Արամ Տէր Մանուէլեան սպաննուած է գաղտնի ընկերակցութեան մը կողմէ՝ իրեն վիճակ ինկած Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը չկատարելուն համար:

Ամերիկեան թղթակցի տուած լուրին մէջ ուղղակի չէր յիշուած Դաշնակցութեան անունը: Սակայն, լուրին բուն հեղինակ մեր ներքին Թուրքերը անմիջապէս արտատպեցին զայն իրենց Պոսթընի թերթի մէջ եւ շահագործեցին զայն Դաշնակցութեան դէմ՝ «գաղտնի ընկերակցութեան» տեղ դնելով «Դաշնակ գաղտնի կազմակերպութիւն» բառերը:

Սակայն, Դաշնակցութեան զրպարտիչները մէկ պզտիկ բան հաշուի չեն առեր, այն՝ որ Փրովիտէնսի մէջ սպանուած Ա. Տ. Մանուէլեանը տարիներ առաջ հեռացած է եղեր Դաշնակցութենէն, հետեւաբար Դաշնակցութիւնը չէր կրնար ոչ անոր վրայ ոեւէ պարտականութիւն դնել եւ ոչ ալ պատժել զայն պարտականութիւն մը չկատարելուն համար:

Երկրորդ՝ Դաշնակցութիւնը գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէ եւ չէ եղած եւ դեռ անցեալ տարի էր որ ունեցաւ իր Պատգմ. ժողովը Փրովիտէնսի մէջ, ուր ամերիկեան թերթերու թղթակիցներ իսկ եկան տեղեկութիւններ առին եւ նոյն իսկ լուսանկարեցին ամբողջ մեր ժողովը: Ո՞ր գաղտնի կազմակերպութիւնը ինքզինքը լուսանկարել կուտայ եւ թղթակիցներ կ'ընդունի: Աւելի քան 40 տարուան Դաշնակցութեան գործունէութիւնը Ամերիկայի մէջ բաց է եղած եւ չէ ունեցած ամենաչնչին իսկ օրինական թերացում մը կամ յանցանք մը:

Արամ Տէր Մանուէլեանի սպանութիւնը տեղի ունեցած է խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, եւ ոստիկանութիւնը, դժբախտաբար, տակաւին չէ գտած ոճրագործները: Բայց ով ալ ըլլան անոնք, Դաշնակցութիւնը ոեւէ կապ չունի, ոչ սպանութեան եւ ոչ ալ ոճրագործներուն հետ:

Կ'ենթադրենք սակայն, որ ոստիկանութեան հետապնդումներէ մինչեւ այժմ խուսափած ոճրագործները, վախնալով բռնուելէ, մեր ներքին Թուրքերու օգնութեամբ, կ'աշխատին այժմ ոճիրը ձգել Դաշնակցութեան վրայ, որպէսզի մոլորեցնեն ոստիկանութիւնը եւ խսպառ կորսնցնեն իրենց հետքերը:

Փրովիտէնսի մեր ընկերները տեղական ամերիկեան թերթին մէջ վճռականօրէն յետ են մղած իրենց դէմ եղած զզուելի փրովոքասիոնը եւ կը յուսանք թէ, անոնք իրենց կարելին պիտի ընեն, որպէսզի օր առաջ պատուին այնքան ստոր դաւադիրներու դիմակները եւ Փրովիտէնսի ոստիկանութիւնն ալ ի վիճակի դառնայ գտնելու բուն ոճրագործները»:

×

Մեր պաշտօնակիցը այսպէս գրգռուելի պարագայ մը մէջտեղ կը հանէ (7 օգոստոս).

— «Հակադաշնակցական թերթերու արտայայտութիւնները, ինչպէս եւ շարք մը ուրիշ նշաններ կասկած չեն ձգեր, որ այսպէս կոչեցեալ «Դուրեան յանձնախումբը» որոշած է շարունակել իր դաւերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Ցամառօրէն խուսափելով նիւթական եւ բարոյական հաշիւ տալէ հանրութեան մինչեւ այժմ ըրած իրենց խիստ կասկածելի գործերու մասին՝ այդ մարդիկը չեն քաշուիր իրենց թերթերու մէջ իսկ սպառնալու, որ հանգիստ չպիտի նստին եւ ջանք ու միջոց չպիտի խնայեն, մինչեւ որ յաջողին քայքայել Դաշնակցութիւնը:

Կը լսենք, որ այդ մարդիկը ամէն դուռ կը բախեն եւ կը ձգտին մղել ամերիկեան կառավարութիւնը, որ արգելքներ յարուցանէ Դաշնակցութեան դէմ այս երկրի մէջ եւ, եթէ կարելի ըլլայ, նոյն իսկ խսպառ խափանէ անոր գոյութիւնը:

Հարկաւ ոեւէ ամերիկեան կառավարութիւն չի կրնար ամերիկեան քաղաքացիները զրկել այս երկրի սահմանադրութեամբ ընծայուած ազատութիւններէն, ինչպէս եւ բոլոր միւս ամերիկեան քաղաքացիները: Եւ ոեւէ սադրանք ու դաւ Դաշնակցութեան դէմ ոչ Ալպընիի եւ ոչ ալ Ուաշինկթընի մէջ կրնայ վնասել Դաշնակցութեան, որչափ ատեն որ Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ յարգել այս մեծ երկրի օրէնքներն ու կարգերը, ինչպէս որ ամենայն բծախնդրութեամբ յարգած է աւելի քան 40 տարի շարունակ այս երկրի մէջ:

Հակադաշնակցական դաւադիրներու ջանքերը ուրեմն ուրիշ արդիւնք մը չեն կրնար տալ, բայց եթէ աւելի խորացնել, աւելի հրահրել այն ահռելի տագնապն ու ներքին պառակտումը, որուն ենթակայ է մեր գաղութը ներկայիս:

Ամէն սրտցաւ եւ պարկեշտ հայ մարդ պէտք է հասկնայ, որ ինչպէս մինչեւ այժմ, այնպէս ալ ասկէ ետքը այս գաղութի պառակտումին, կրքերու հրահրումին, ատելութեան ու թշնամութեան սաստկացումին գլխաւոր պատասխանատուները «Դուրեան յանձնախումբ»ի եւ եւ թաքնուած անձերն են, որոնք կատարեալ դիւահարներու նման ամիսներէ ի վեր տակնուվրայ կ'ընեն մեր գաղութը եւ չեն ալ ուզեր երբեք լսել խաղաղութեան մասին:

Այս մարդիկը պատերազմ կը մղեն ազգայնական հայութեան դէմ, եւ ազգայնական հայութիւնը պարտաւոր է ինքնապաշտպանութեան ամէն օրինական միջոց ձեռք առնել այդ դիւահարներուն ազգաքանդ գործին դէմ»:

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ»

Պէյրութի «Երիտասարդ Հայուհի» ամսագրին խմբագրութիւնը կը խնդրէ մեզմէ տեղեկացնել թէ ստիպուած է քիչ մը ժամանակի համար դադրեցնել իր թերթին հրատարակութիւնը:

փէսէօր Փիքառի հետ, բարձրանալով մինչեւ 16,201 մէթր: Այս փորձերուն մէջ մրցանիշը կոտրեցին երեք ռուս օդանաւորդներ, Պրոկոպիէեւ, Կուտռնեւ եւ Պիրնպաում, բարձրանալով մինչեւ 22,607 մէթր: Իսկ օդանաւով ամենամեծ բարձրութիւնը կտրեց իտալացի Տոնաթթի, 1934 ապրիլ 11ին, հասնելով 14,433 մէթրի:

Զզուշացէ՛ք ճամբու արկածներէն

Արկածները իրարու կը յաջորդեն կիրակի եւ տօն օրերը, երբ հազարաւորներ պտոյտի կ'երթան:

Յիշենք վերջին կիրակի օրուան գլխաւոր դէպքերը.—

Առտէշի մէջ, Փոն Սէնթ'Էսփրիի հիւսիսակողմը, ինքնաշարժ մը զարնուեցաւ հեծելանիւի մը, երկաթուղիի գծին վրայ: Ութ հոգի վիրաւորուեցան ծանրապէս: Ճիշդ այդ պահուն շոգեկառք մը հասնելով, կտոր կտոր բրաւ ութ վիրաւորները:

Էքսի մէջ (Մարսէյլի մօտ), յոյն օդանաւորդ մը կնոջ մը հետ մոթօ նստած կը սուրար, երբ զարնուեցաւ ինքնաշարժի մը որ կը֊րակ առաւ: Մոթօն ալ բռնկած ըլլալով, Յոյնը եւ ընկերուհին մեռան, իսկ ինքնաշարժին 25 ճամբորդները աւելի կամ պակաս ծանր վէրքեր ստացան:

Նիսի մօտերը, ինքնաշարժ մը գետակի մը մէջ ինկաւ եւ երեք ճամբորդները մեռան:

Բայց ո՞ր մէկը պատմել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Շաբաթ օր Լայփցիկի մէջ տեղի ունեցան հեծելանիւի համաշ֊խարհային ախոյեանութեան մրցումները: Առաջին հանդիսացաւ Պելճիքացի Շարլը Քաէրս, իսկ երկրորդ Իտալացի Կուէռա: Կի֊րակի օր նոյն քաղաքին մէջ տեղի ունեցան նաեւ «Տրմի փօնտի» աշխարհի ախոյեանութեան փինալի մրցումները եւ առաջին հանդիսացաւ գերմանացի Էրիք Մէց:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Իսկ կիրակի օր տեղի ունեցաւ հեծելանիւի կարեւոր մրցում մը Փարիզ – Լիմօժ, 361 քիլոմեթր: Առաջին հանդիսացաւ Մար – սէյլ – Լիոն հեծելանիւի յաղթականը Լուսիէն վէէս, որ նախորդ տարիներու մրցանիշն ալ կոտրած է 17 վայրկեան առաջ գալով:

⁂ Պուրկ – ժընեւ հեծելանիւի մրցումն ալ շահեցաւ Ֆրանսացի Պունուա Ֆօր:

⁂ Իսկ Աթլէթիք մրցումներուն մէջ, որ տեղի ունեցաւ Սթատ Քոլոմպի մէջ, Ամերիկացիները յաղթական եղան ընդդէմ Ֆրանսայի:

Հ. Ս.

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ Թիւը, հետեւեալ նոխ բովանդակութեամբ.—

Իրօ, «Մի հատուած յուշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Սայեաթ Նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Օպոզիցիան Հան. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի սահմանները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ*՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան *եւ* այլք).— *Հին Թուղթեր, Կեանք* եւ *Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախոր֊եան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ*.— *Գրախօսական*.— *Յաւելուած*, Վ. Եպ. Մանկունի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը*.— *Նկարներ*:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. եղբ.— 140:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 600:
ՇԱՍ, Ս. Թ.— 50:
ՓԱՐԻԶ, Ա. Գաս.— 35:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ի.— 50:
ՊԱՆԵՕԼԷ, Ա. Մ.— 35:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ս. Թ.— 70:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 320:
ՎԻԷՆ, Գ. Տ. Խաչ.— 50:
ՇԱՍ, Տէրվ.— 50:
ԺԷՆՌԻԱՑ, Ցովh.— 140:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— 21:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 220:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա.— 700:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— 90.50:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ս. Տ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ուր. Հայ. Միութ.— 25:
ՓԱՐԻԶ, Օր. Պ.— 60:
ՓՐԻՎԱ, Կ. Ֆ.— 35:
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅԵՈՆ, Յ. Թ.— 35:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գապ.— 140:
ԳԱՎԱՅԵՈՆ, Վ. Մ.— 20:
ԻԶԻԷՕ. Գուր.— 100:
ԼԱ ՄԱՄՊՐՕԼ, Ե. Մ.— 35:
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Մ. Ք.— 70:

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ին

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ**Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԼԱԼԻ
7, Rue du Puy, Romans (Drôme)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր *1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

“ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ* 20 *ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ* 25 *Ֆր.:*

Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ֆաքթիւր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն..խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

կ'ընդունի առաւօտները ժամը *10*էն *12*, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը *3*էն 7 եւ ժամադրութեամբ:

Ուժամեայ հասցէ՝
179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:
Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU
7, Rue Paul Lelong
Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier. Tél. Gut 40 - 37**

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société “PEUREUX”**
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95,
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Հոկտեմբեր 15ի համար օդասուն յարկաբաժին մը երկու փողոցի անկիւն, հինգ սենեակ, խոհանոց, մուտք. W. C., *ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, 9 պատուհան փողոցի վրայ: Տարեկան վարձք* 5000 *ֆրանք, շարժ եւայլն միասին: Բըփրիզ չկայ: Դիմել տեղւոյն վրայ Պ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆի,* 60, Rue Piat, *Փարիզ* (20): *Մէթրօ Պելվիլ:*

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինաւոր միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանցի եւ մարշան փոռէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, **PARIS** Tél, Archives 05–93
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: ժամադրուելու համար գրել՝
88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ՄԻՈՒՋԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կըսա ԱԽԱՆ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *ափսէներու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէվներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni. chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Ուրեմն ան ալ տեսաւ ամերիկեան ընկերութեան նախագահին հեռագիրը եւ խորհեցաւ յանկարծ որ ինք ի վի֊ճակի էր բաներ մը ըսելու այս մասին: Մեծ բան մը չպիտի ըլլար իր ըսելիքը, բայց, անտարակոյս, կրնար որոշ տեղեկութիւն մը տալ: Տեսեր էր Ալֆրէտ Ճէքինը՝ անոր մեռած իրի֊կունը: Իր կեցած տեղէն կրնար ցոյց տալ անոր նստած անկիւնը՝ գինետան մէջ. կրնար վկայութիւն տալ թէ ո֊րո՞ւ հետ էր ան. պիտի ճանչնար ա֊նոր բարեկամուհին: Հաստատապէս երդում կրնար ընել թէ Ալֆրէտ Ճէ֊քին ժամը քանի՞ին գինետուն մտաւ, ու քանիին մեկնեցաւ:

Այդ ամէնը, իր կարծիքով, բան մը կ'արժէին, բայց որչա՞փ...

Ու որոշեց Ճէնիսընին միտքը չօշա֊փել. կը հաւատար որ անիկա ընորհ֊քով, խելացի տղայ մըն էր ու քիչ մըն ալ բանատեղծ. անիկա գիտնալու էր:

Բայց Ճէնիսըն գինետուն չեկաւ... ընդհանրապէս ամէն գիշեր կուգար, գարեջուր մը կ'ապսպրէր, կը ծխէր ու բարեկամի պէս, աւկէ – անկէ, կը խօսէր: Քանի մը օրէ ի վեր մէջտեղ չկար ան. Քրիսի կարդացեր էր թեր֊թին զեկոյցը. սպասեց յաջորդ օր֊ուան. Ճէնիսըն չերեւցաւ. աւելի յա֊ջորդին, դարձեալ չեկաւ. հիւանդ էր թերեւս կամ գործով տեղ մը գացած էր: Ամէն պարագայի աղջիկը յանդ֊ման չէր կրնար սպասել անոր գալուն:

Ու երրորդ օրը ցերեկին երբ երի֊տասարդ յաճախորդ մը — որ ծանօթ էր իրեն ու փաստաբանի մը գրասեն֊եակը կ'աշխատէր — ներս եկաւ պա֊տառ մը հացուպանիր ու գարեջուր ապսպրելու համար, Քրիսի՝ անոր հետ մինակ մնացած ըլլալով գինետան մէջ, մօտեցաւ՝ տեղեկութիւններ քաղելու յոյսով:

— Քեզի բան մը պիտի հարցնեմ, Ճօրճ, բայց անշուշտ ինծմէ դրամ չես ուզեր այնպէս չէ՞, ըսաւ աղջիկը:

— Խե՞նթ ես... պատասխանեց տղան. քեզի համար ամէն ինչ ձրի է... ի՞նչ կայ, ըսէ նայիմ... չելլայ նշանածդ քեզի լքած ըլլայ...

— Նշանուած անգամ չեմ, ըսաւ Քրիսի, դեռ առեն կայ... ոչ, ատիկա ուրիշ խնդիր է... մտիկ ըրէ... են֊թադրենք որ, Ճօրճ, դուն բան մը գիտես, շատ քիչ բան եւ վստահ ես որ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ իմանալ այդ գիտցածդ, ի՞նչ կ'ընես, եթէ դուն ըլ֊լայիր, ի՞նչ կ'ընէիր...

— Ի՞նչ կ'ընէի..., ըսաւ տղան խե֊լացի մէկու մը հովերը առնելով. ա֊հաւասիկ. խոհեմութեամբ կը շար֊ժէի, օրինակ, այսպէս — նախ կը մտածէի թէ ինչ արդիւնք պիտի ստա֊նայի եթէ ոստիկանութեան յայտնէի գիտցածս... ինչ, բարեկա՞մ մը պի֊տի մտնեմ, աղջիկ...

— Ոհ, երբեք, ես տեսնեկ բան չեմ ըներ անշուշտ, երբեք... պարզապէս քանի մը խորհուրդներ ոստիկանու֊թեան յայտնելու խնդիր մըն է...

Այդ պարագային ես պիտի ըսէի, յայտարարեց Ճօրճ պատգամի մը պէս. հանրութեան մէկ անդամը ըլ֊լալով — իրաւագիտական բացատրու֊թիւնը կրնամ տալ, բայց քու հաս֊կնալիք բանդ չէ— ստիպուած ես ոս֊տիկանութեան աջակցիլ քու կրցածիդ չափ... եթէ գիտես այն տեսակ բան մը որ կապ ունի արդարութեան գոր֊ծադրութեան հետ — ինչպէս մենք կ'ըսենք — այն ատեն ստիպուած ես յայտնել... ասոր կ'ըսեն հանրային ծառայութիւն, հանըմ...

— Դիմացդ ելլող առաջին ոստիկա֊նին պէտք է ըսե՞մ...

— Երբեք. ոստիկանութեան ընդ֊հանուր վարչութեան կը դիմես կամ կ'երթաս ամէնէն մօտիկ ոստիկանու֊թիւնը... ասոր ալ կ'ըսեն գաղտնի տեղեկութիւն՝ անձնական եւ մտեր֊մական...

— Իմ ուզածս ալ ճիշդ ու ճիշդ այդ է — անձնական եւ մտերմական... մարդու չեն ըսեր, այնպէս չէ՞ ...

— Գաղտնաբար ըսուած բան մը գաղտնի ալ կը մնայ անշուշտ, պա֊տասխանեց երիտասարդը. բայց ի հարկէ, եթէ կ'ուզես որ տեղեկու֊թիւնդ երեւան չելլէ, մեզի պէս փաս֊տաբանի մը դիմէ... գաղտնիքդ ինծի չե՞ս կրնար տալ...

Ոչ, չէր կրնար. այն տեսակ հարց մըն էր որուն մասին պէտք էր մտածէր. այսուհանդերձ, եթէ խորհուրդի պէտք ունենար, դարձեալ Ճօրճին պիտի դիմէր...

— Մեզմէ աւելի լաւը չես կրնար գտնել, աղջիկս, շարունակեց տղան. անշուշտ եթէ իմ կարողութենէս վեր է — չեմ կարծեր — ուրիշ խնդիր... բայց եթէ օրինական հարց մըն է, մեր գրասենեակը եկուր եւ շուտ մը կը կարգադրենք... ես քեզի համար ձրի ընել կուտամ, հոդ մի ըներ... Նորէն կը կրկնեմ, երբ ոստիկանութեան հետ է գործդ, կամաց գնա, մինչեւ քսան համրէ... ինծի մտիկ ըրէ... մէկ ամ֊սուան խորհրդածութիւնը աւելի լաւ է քան մէկ օրուան աճապարանքը...

Եւ սակայն Քրիսի ոչ մէկ ամիս կր֊նար խորհրդածել, ոչ ալ մէկ օր: Ա֊մէն ցերեկ երկու ժամուան արձա֊կուրդ ունէր. ու այդ օրը՝ հագուած սքուած, գնաց մօտակայ ոստիկանա֊տունը ուր առժամեայ պաշտօնի կոչ֊ուած էր Ուօմըրզլին որուն յանձ֊նուած էր Քարթրայթ Կարտընսի խն֊դիրը: Անիկա զինքը առաջնորդեցին գրասենեակը համագգեստաւոր ոստի֊կանի մը որ թաղին գինետուներուն ծանօթ ըլլալով, անմիջապէս ճանչ֊ցաւ Քրիսին:

— Ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար օրիորդ Քրիսի, հարցուց ոստիկանը խնդալով. անձնատո՞ւր պիտի ըլլաք...

Աղջիկը ժպտեցաւ, հասկցնելով որ կը վստահէր իր խօսակիցին:

— Քարթրայթ Կարտընսի խնդրին համար եկած եմ... այս թերթին մէջ պարգեւի մը խօսքը կայ... հինգ հազար ոսկի...

— Մեղայ Աստուծոյ, դուն ի՞նչ գիտես այդ մասին, զարմացաւ ոստիկանը: Աղջկան ձեռքէն առաւ լրագիրը նայեցաւ զեկոյցին:

— Այո, տեսած եմ... բայց ի՞նչ գիտես...

— Բան մը գիտեմ, Պ. Հէնրի, պատասխանեց աղջիկը, այսպէս... այն իրիկունը երբ Ալֆրէտ Ճէքին Քարթրայթ Կարտընսի մէջ յանկարծամահ եղաւ, ես տեսայ զինքը...

— Ո՞ւր տեսար, ո՞ւր... ե՞րբ...

— Մեր գինետունը...

Ու ոստիկանին պատմեց ինչ որ պատմած էր Ճէնիսընին:

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՄԵՐՁԱԿԱՅ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՏՈՒՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 22 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2579

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻ

»»» · · «««

Օգոստոս 18ին, մէկ շաբթուան լարուած աշխատանքէ մը յետոյ, փակուեցաւ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջանային ժողովը: Պատգամաւորներ եկած էին Արեւմտեան Եւրոպայի գրեթէ բոլոր կողմերէն: Ժողովի գրագումները անցան ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Օրակարգի հարցերը քննուեցան եւ լուծուեցան կատարեալ համերաշխութեամբ: Շրջ. ժողովը, մանրամասն ուսումնասիրելով Հ. Յ. Դ. Ար. Եւրոպայի կազմակերպութեան մէկ տարուան վիճակն ու գործունէութիւնը, գոհունակութեամբ արձանագրելով զգալի վերելք մը եւ գծելով յառաջիկայ տարուան գործունէութեան ծրագիրը, իր աշխատանքները լրացնելէ առաջ, կուղղէ ընկերներուն եւ հայրենակիցներուն հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր, աշխարհ բռնուած է անձկալից հոգերով: Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր խաղաղութեան որոնումը խաղաղութիւն չբերաւ մարդկութեան: Ընդհակառակն, պատերազմի ուրուականը աւելի քան երբեք կախուած է ժողովուրդներու գլխին: Ամէն ոք հետ ի հետ կը զինուի, մոռնալով որ զինուած խաղաղութիւնը միշտ աղբիւր է արիւնոտ պատերազմներու: Աշխարհ վերածուած է հսկայ վառօդարանի մը: Հասարակ կայծ մը բաւական է պայթեցնելու համար: Միւս կողմէ նմանը չունեցող տնտեսական ծաւալուն տագնապը կը շարունակէ նարակիլ եւ դժգոհութեան ու ցասումի սերմեր ցանել ժողովրդական լայն զանգուածներու մէջ՝ եսասիրութեան եւ փոխադարձ ատելութեան թոյն սրսկելով ամէնէն հոգիներէն ներս:

Աշխարհ անհանդարտ՝ կը տառապի ներքին եւ արտաքին անդարմանելի հիւանդութիւններէ: Ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ ինչ ելքի կը յանգի համատարած ճգնաժամը: Ինչ որ պարզ է եւ անվիճելի՝ որ եւ է փոթորիկի պարագային փոքր ժողովուրդներուն սպառնացող վտանգն է: Տկարներն ոտքի տակ կ'երթան, եթէ գտնուին անպատրաստ եւ անընդունակ ինքնապաշտպանութեան:

Այս տեսակէտով, ողբալի է հայ կեանքի պատկերը: Պառակտուած եւ անճար արտաքին ուժերու հանդէպ, երկրագնդի երեսը տարտղնուած հայկական զանգուածները, փոխանակ մահացու վտանգին դէմ պատրաստուելու, անձնատուր եղած են ներքին կատաղի վէճերու եւ փոխադարձ յօշոտումի: Թանկագին ուժերը կը վատնուին ի զուր: Ազգային մարմինը կը կազմալուծուի ու կը տկարանայ՝ դիւային հրճուանք պատճառելով մեր դարաւոր թշնամիին, որ հայկական այս պառակտումի գլխաւոր ներշնչողն ու հրահրողը կը հանդիսանայ:

Ի տես հայ ժողովուրդին սպառնացող ահաւոր վտանգի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջանային ժողովը զգաստութեան եւ աչալրջութեան կոչ կ'ուղղէ բոլոր ընկերներուն եւ հայրենակիցներուն: Տեսնե՛նք վտանգը: Հասկնա՛նք, որ մեր ներքին անհամաձայնութիւններէն գլխաւոր օգտուողը մեր մահացու թշնամիներն են: Ըմբռնե՛նք, թէ առօրեայ մանր ու նըրղնիմ խնդիրներէն վեր կայ հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան հարցը: Ա՛յդ հարցի շուրջ կեդրոնացնենք մեր կամքն ու գործը, ազգային բովանդակ ուժերն ու միջոցները:

Մեր թշնամիներու նպատակն է ընդմիշտ խորտակել հայ ժողովուրդի դիմադրական եւ յեղափոխական ուժը, որու մարմնացումն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այդ նամբուն վրայ ձեռք ձեռքի կը գործեն Թուրքն ու բոլշեւիկը, իրենց ետեւէն քաշելով հայ ժողովուրդի մոլորած կամ այլասերած տարրերը:

Մինչեւ հիմա ներքին թէ արտաքին դաւադիրներու ճիգերը, պարնուելով հայ ժողովուրդի արթուն գիտակցութեան եւ վճռական կամքին, ի դերեւ ելան:

Մենք համոզուած ենք որ, այսուհետեւ եւս հայ ժողովուրդի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կամքը պիտի մնայ անսասան եւ յաղթական, յուսախաբութեան մատնելով արտաքին թշնամիները եւ ամլութեան դատապարտելով ներքին դաւադիրներու հակազգային արարքները:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, այսօր մեզի համար կայ միայն մէկ հիմնական մտահոգութիւն.—

ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐՈՒ, ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԱՆՆԱԽՆԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Այս ընդհանրական մտահոգութեան առջեւ պէտք է լռեն բոլոր կիրքերն ու ատելութիւնները: Այս գերագոյն նպատակին շուրջ պէտք է կեդրոնացնենք մեր կամքը, մեր նիւթական բոլոր միջոցները, մեր բարոյական կորովը, մեր միտքի ու բազուկի բովանդակ թափը, մեր շինարար գործը: Որքան կարելի է քիչ ուշադրութիւն եւ եռանդ՝ ներքին վէճերու համար, որքան կարելի է շատ գործ՝ արտաքին չարիքներու չէզոքացման համար: Համերաշխ ու միակամ՝ ներսը, ազգային ներքին կեանքին մէջ: Համերա՛շխ ու միակամ՝ դուրսը, հայ ժողովրդի թշնամիներու հանդէպ:

Այս գիտակցութեամբ զօտեպնդուած, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի կազմը կը թեւակոխէ գործունէութեան նոր տարեշրջան մը: Իբրեւ կարգապահ մէկ զօրամաս մեծ եւ ամբողջ բանակին՝ ան կ'ապրի ու կ'ոգեւորուի Հ. Յ. Դ. ընդհանուր կեանքով ու գործունէութեամբ: Իբրեւ ծնունդը Արեւմտեան Եւրոպայի ուրոյն միջավայրին՝ ան կը ձգտի գոհացում տալ տեղական անմիջական պահանջներուն: Եւ միշտ հաւատարիմ, Հ. Յ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՋԼԸՄԵԱՆ ԵՊՍԿ. Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻ

«*Նոր Օր*» *ի մէջ կը կարդանք* (15 *օգոստոս*).—

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, արտաքին գործոց նախարարութեան ռուսական սպասարկութիւնը կարեւոր վաւերաթուղթերու վրայ հիմնուելով, համոզում գոյացուցած է որ Մազլըմեան եպիսկոպոսի ներկայութիւնը Յունաստանի շահերուն կը վնասէ եւ անոր քաղաքականութիւնը կը հակասէ երկրին ընդհանուր քաղաքականութեան: Այս համոզումը հաղորդուած է ներքին գործոց նախարարութեան, որ որոշած է երեսուն օր պայմանաժամ տալ եպիսկոպոսին, Յունաստանէն մեկնելու:

Ներքին գործոց նախարարութիւնը որոշումը հաղորդած է պատկանեալին:

Վարչութիւնը նախարարական հրամանագիրը առնելուն, շուկայի խանութներէն մէկուն մէջ ժողով կը գումարէ շաբաթ օր, առեղծուած նոր կացութեան մասին խորհրդակցելու համար:

Եպիսկոպոսը իր կողմէ կը դիմէ Աթէնքի մետրոպոլիտ Խրիսոսթոմոս սրբազանին միջամտութեան: Միաժամանակ դիմում կը կատարուի փաստաբանի մը, անոր միջոցաւ նախարարութեան տրամադրութիւնները շօշափելու համար:

Կիրակի առտուան ժամը 11ին, վարչութեան անդամներէն Գարեգին Էֆէնտի Պղտիկեան, ուրիշի մը ընկերակցութեամբ կը ներկայանայ ներքին գործոց նախարար Պ. Եանօփուլօսին:

Վարչութեան անդամը հաւատիքներ կուտայ եպիսկոպոսին պարկեշտութեան եւ ուղղամտութեան մասին, խնդրելով որ արտաքսման որոշումը վերաքննուի կամ չեղեալ նկատուի:

Նախարար Պ. Եանօփուլօս իրահանգ կուտայ որոշման գործադրութիւնը առժամապէս կախակայելու:

Արտաքին նախարարութեան ռուսական բաժնի սպասարկութիւնը, ինչպէս կը տեղեկանանք, իր ձեռքին տակ ունեցած է Սելանիկի Ապահովութեան սպասարկութեան Մազլըմեանի մասին պատրաստած տեղեկագիրը, որ կը կրէ 1928 թուականը, ինչպէս նաեւ քանի մը կարեւոր նամակներ, որոնք ձեռք անցուած են:

ՆՈՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՍՊԱՆԵՐ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ օգոստոս 20ին բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, իբրեւ հետեւանք դաւադրութեան մը որ կը ձգտէր զինուորական դիկտատուրա հաստատել Յունաստանի մէջ: Դաւադրութեան գոյութիւնը երեւան հանուեցաւ պատահաբար: Դաւադիրներէն հրամանատար Ֆլորոս Փանկալոս անգգուշութեամբ հարիւրապետ Քոնսթանտինոփոլիսի կը ներկայացնէ ուխտագիր մը, որ կը տրամադրէր տապալել կառավարութիւնը և մասնաւորապէս պատերազմական նախարարը, Զօր. Քոնտիլիս: Հարիւրապետը փոխանակ ստորագրելու, անմիջապէս լուր կուտայ պատերազմական նախարարութեան, որ քննութիւն կը բանայ եւ ձերբակալութիւնները ծայր կուտան:

Առաջին անգամ ձերբակալուեցան գնդապետ Զէրվաէս եւ հինգ տեղակալներ, բոլորն ալ հանգստեան կոչուած: Խուզարկութեանց պահուն գտնուեցաւ չստորագրուած պայմանագրի մը պատճէնը: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը տապալելէ յետոյ, դաւադիրները զինուորական դիկտատուրա պիտի հաստատէին նախագահութեամբ Զօր. Փլասթիրասի (փախստական): Ուխտը կը տրամադրէր կազմել զինուորական խորհուրդ մը՝ բաղկացած տասը անդամներէ որոնք պիտի կրնային որոշումներ տալ երեք չորրորդի մեծամասնութեամբ: Նոր կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլար վերակազմել բանակը աւելի ժողովրդապետական հիմերու վրայ, ինչպէս եւ աշխատիլ երկրին տնտեսական եւ ելմտական բարուոքման համար:

Դաւադրութեան բոլոր ծալքերը բանալու համար, պատերազմական նախարարութիւնը ամենախիստ հրահանգներ տուած է: Կասկածելիներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Զօր. Վլախօս: Աթէնքի մէջ կազմուած մասնաւոր ատեան մը կը հետապնդէ գործը: Զրոյցի մը համաձայն, դաւը բաւական լայն ցանցեր ունի եւ կրնայ վըտանգել ոչ միայն բարձրաստիճան սպաներ, այլեւ ծանօթ քաղաքացիներ: Ընդդիմադիրները չեն հաւատար գործին լրջութեան եւ կը սպասեն դատական քննութեանց արդիւնքին:

Դ. պատմական առաքելութեան՝ ան բարձր կը պահէ հայկական Ազատամարտի հերոսական դրօշը:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, դէպի՛ գործ, դէպի համերաշխ ու ստեղծագործ աշխատանք:

Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը:
Կեցցէ՛ ազատատենչ հայ ժողովուրդը:
Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ԱՐ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎ

1934 *Օգոստ.* 18

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 41ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Օգոստոս 5ին վերջացաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի 41րդ Պատգմ. ժողովը, աւելի քան մէկ շաբթուան աշխատանքէ յետոյ: Օրակարգի բոլոր խնդիրները քննուեցան եւ տրուեցան որոշումներ՝ որոնք պիտի գործադրուին յառաջիկայ տարուան ընթացքին: Ժողովի փակումը կատարուեցաւ հանդիսաւորապէս: Խօսեցան ընկերներ Վ. Ահարոնեան, Գ. Նժդեհ, զօր. Սեպուհ, Լ. Ներսէսեան, Կոպ. Թանտրճեան, Խ. Պապայեան, Ա. Բարսեղեան եւ Աստուր Խտըրեան: Ժողովէն յետոյ պատգամաւոր ընկերները լուսանկարուեցան «Հայրենիք»ի շէնքին առջեւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՖԸՐՍԱԹ ՊՈՒ ՖԸՐՍԱԹ »

»»» · «««

Թուրքերէն թերթ մը, «Ջամհուրիէթ», (տէրը՝ հռչակաւոր մոլեռանդ մը՝ Եունուս Նատի), խելօքիկ խրատներ կուտայ իր հայրենակիցներուն:

Աչք մը նետելով աշխարհի վիճակին վրայ, կը դիտէ որ արեւմտեան պետութիւնները չափազանց զբաղած են ներքին հոգերով, հետեւաբար ժամանակ չունին ... փորձանքներ պատրաստելու Թուրքիոյ գլխուն:

— «*Եթէ այդ պետութիւնները չարունակաբար իրարմով չզբաղին եւ, օրինակ, 1914ին առաջուան նման խումբ-խումբ միանալով ընդհանուր քաղաքականութեան տիրապետող վիճակի մը մէջ գտնուին, անպայման այսօր եւս տեսն-տեսն պիտի գտնեն պատճառներ՝ մեզ զբաղեցնելու եւ նեղելու համար: Որովհետեւ, Եւրոպայի համար թէ քաղաքական պահանջ մը եւ թէ պարզապէս հոգեկան հաճոյք մըն է Թուրքիայով զբաղիլ եւ տեսնը մէկ Թուրքիոյ գլխուն հոգ մը ստեղծել: Նոյնիսկ այդ է պատճառը որ արեւմուտցիք իրենց բառարաններուն մէջ անցուցած են հետեւեալ բացատրութիւնը,— թէթ տը Թիւրք (փուրքի գլուխ)*»:

Արդ, Եւրոպան այսօր ժամանակ չունի խաղեր խաղալու Թուրքիոյ գլխուն, հետեւաբար, օգտուի՛նք այս բանկագին պատեհութենէն,— կ'եզրակացնէ «Ջամհուրիէթ»:

Իսկապէս, «ֆըրսաթ պու ֆըրսաթ»: Մէկ ալ ո՞ւր պիտի գտնենք այսպիսի առիթ:

1914 – 15ին ալ այդպէս չեղա՞ւ:

Աշխարհը բռնկած էր, զօրաշարժ եւ արիւն՝ ամէն կողմ: Հարցնող – փընտռող չկար: Եւ սարքեցին հայաջինջ սարսափները:

Մէկ ալ ե՞րբ կրնային գտնել այդպիսի առիթ...

Այդ օրերէն ի վեր, Եւրոպան հանգիստ ձգած է Թուրքը: Այնքան հանգիստ որ, եթէ վաղը ուզէ Էնկիւրի փոխադրել Վոսփորի նեղուցը, մա՛րդ չի կրնար խառնուիլ:

Երէկ առիթէն օգտուեցան, կոտորելով ու աքսորելով, աւարի եւ կրակի տալով: Այսօր ալ կ'ուզեն օգտուիլ՝ վերաշինելով երկիրը եւ զօրացնելով պետութիւնը:

Իսկ մենք ո՞ր թանկագին պատեհութեան կը սպասենք, քչիկ մը խելքի գալու, գոնէ Թուրքէն ետ չմնալու համար...

ՎԱՀԷ

5000 Հայեր ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

«*Հայրենիք*»*ի մէջ կը կարդանք*.— Օգոստոս 5ին կիրակի կէսօրէ վերջ խուռն բազմութիւն մը, աւելի քան 5,000 Հայեր ներկայ եղան Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած դաշտահանդէսին: Դաշտավայրն էր Նորվուտի Ուիլերթ փոնտի եզերքը:

Ժողովին նախագահեց զօր. Սեպուհ: Ընկեր Վարդգէս Ահարոնեան գեղեցիկ ճառով մը բացումը կատարեց ժողովին: Ապա հետզհետէ բանախօսեցին ընկերներ Կոպ. Թանտրճեան, Գ. Նժդեհ, Զատիկ Մաթիկեան, եւ զօր. Սեպուհ, որոնք ընդգծեցին այն ուղեգիծը, որուն հետեւելու է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ համաձայն մեր կուսակցութեան բարձր ժողովներու տուած որոշումներուն: Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Խ. Բագրատունի եւ Տիկին Խաչատուրեան՝ երգերով, եւ Տիկին Արմենուհի Տիգրանեան – Ահարոնեան՝ արտասանութեամբ:

Հանդէսի ամէնէն գեղեցիկ մասերէն մէկը այն եղաւ որ՝ բանաստեղծ ընկ. Ս. Թափառական իր սեփական օդանաւով եռագոյն դրօշակը պարզած քանի մը անգամ շրջան բրաւ դաշտավայրին վրայ՝ առարկայ դառնալով հազարաւոր ներկաներու խանդավառ ծափերուն եւ կեցցէներուն:

ՖԻԼԱՏԷԼՖԻՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, օգոստոս 2.— Ինչպէս գիտէք, ամիսներ առաջ միացեալ նակատի խումբ մը մարդիկ ու կիներ գիշերանց գրաւեցին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Ատոր համար տեղի ունեցաւ դատավարութիւն: Դատաւորը հաղորդեց իր վճիռը, որ հետեւեալն է.—

Հոգաբարձութիւնը իբրեւ օրինաւոր մարմին պիտի ստանձնէ իր նախկին պարտականութիւնները:

Հիթլէրի երեք յայտարարութիւնները

Կիրակի օրուան քուէարկութենէն յետոյ, Առաջնորդ-վարչապետ Հիթլէր երեք յայտարարութիւններ հանեց, մէկը ուղղուած գերման ժողովուրդին, երկրորդը՝ իր կուսակցութեան, երրորդը՝ բանակին: Առաջին յայտարարութեամբ, Հիթլէր կ'ըսէ.

— «Ամբողջ պետութիւնը կը գտնուի ազգային – ընկերվարութեան ձեռքը: Այժմ հարկ է ա՛լ աւելի ապահովել գերմանական միութիւնը: Ժողովուրդին վերջին մնացորդը պէտք է դարձնել ազգային – ընկերվարութեան գաղափարին, վճռական եւ յարատեւ պայքարով մը: Իշխանութեան համար պայքարը վերջացած է. բայց մեր սիրեցեալ ժողովուրդին համար պայքարը կը շարունակուի: Պէտք է գայ այն օրը եւ պիտի գայ, երբ վերջին Գերմանը իր սրտին մէջ պիտի կրէ պետութեան խորհրդանշանը»:

Կուսակցութեան հարուածային վաշտերուն ուղղած յայտարարութեան մէջ, Հիթլէր կ'ըսէ թէ հիմա իրենց գործը պիտի ըլլայ «բացարձակապէս նուաճել այն հարիւրին տասը որ կը մնայ ընդդիմադիր»: Պատերազմ. նախարարին ուղղուած անձնական նամակի մը մէջ, Առաջնորդը կը խոստանայ պահպանել բանակին անկախութիւնը եւ ամբողջականութիւնը, համաձայն մարաջախտ Հինտէնպուրկի կտակին եւ իր իսկ բաղձանքին: «Բանակը միայն իրաւունք ունի զէնք բռնելու հայրենիքին պաշտպանութեան համար»:

⁂ Երկուշաբթի օր Սարի շրջանէն պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Հիթլէրի, որ պատասխանելով եղած շնորհաւորութեանց, շեշտեց թէ գերման ժողովուրդը միաձայնութեամբ կը պահանջէ Սարը վերադարձնել Գերմանիոյ: «Յունուար 13ին ամբողջ գերման ժողովուրդը ջերմեռանդ աղօթքով մը պիտի հետեւի Սարի հանրաքուէին: Գերմանիա կը յարգէ դաշնագիրները. իր ուզածն այն է որ միւսներն ալ նուիրական նկատեն զանոնք: Իմ ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

9. ՄԻՆՉ ԿԸ ՎԻՃԷԻՆ, ԾՆԱՒ ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Ամերիկայի մեկուսացումը երկու տեսակ ազդեցութիւն գործեց Եւրոպայի մէջ։ Առաջին — անոր նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան կորուստը նուազեցուց Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը։ Երկրորդ — Ուիլսընի սկզբունքներուն քայքայումը պատճառ եղաւ որ յաղթական պետութիւնները աւելի իրատես քաղաքականութեան մը հետեւին։ Քըրզըն օգտուեցաւ այդ պատեհութենէն։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Փիշոն Լոնտոն եկաւ նոյեմբերին՝ լորտ Քըրզընի հետ վերաքննութեան ենթարկելու համար Միջին Արեւելքի մասին եղած կարգադրութիւնները։ Արտաքին նախարարը, վարչապետին հաւանութեամբ, «երկաթը տաք վիճակի մէջ ծեծեց»։ Բանակցութիւններուն մասնակցեցան Ֆիլիփ Պէրթըլօ եւ Քամպըն Ֆրանսայի կողմէ, իսկ Րօպըրթ Վէնսիթարթ եւ Ֆօպս Էտըմ՝ Անգլիոյ կողմէ։ Լոնտոն եկաւ նաեւ Քլէմանսօն։

Պատրաստուեցաւ ծրագիր մը որ իր բովանդակութեամբ յար եւ նման էր Քըրզընի առաջին յուշագրին մէջ յայտնուած մտքերուն — Թուրքիան Եւրոպայէն պիտի վտարուէր, Պոլիսն ու Նեղուցները միջազգային վարչութեան մը պիտի յանձնուէին, պետութիւնները ազդեցութեան գօտիներ պիտի ունենային Թուրքիոյ մէջ եւ սակայն այդ երկրին վեհապետական իրաւունքները պիտի պահպանուէին Անատոլուի մէջ։

Կը թուէր որ նախընթաց տարուան սխալները արդէն սրբագրուած էին. Քըրզընի «դէմքը կը ճառագայթէր», որովհետեւ յաղթանակը տարած էր։

Սակայն եւ այնպէս, մետասաներորդ ժամուն «չար ոգին որ Արեւելեան հարցին վրայ կը սաւառնէր սկիզբէն ի վեր, յանկարծ երեւան եկաւ»։

Էտուին Մոնթէկիու որ խորապէս համոզուած էր թէ Թուրքիոյ վտարումը Եւրոպայէն պիտի գրգռէր Հնդկաստանի եւ նոյնիսկ Եգիպտոսի Մահմետականները, իր կողմը շահած էր դահլիճին միւս անդամները. ու երբ դահլիճը իր 6 յունուար 1920ի նիստին մէջ կը քննէր անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը —որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ Քըրզընի սկզբնական ծրագիրը — Պալֆուրէն, Լոյտ Ճորճէն ու Քըրզընէն զատ մնացեալ նախարարները հակառակ քուէ տուին ներկայացուած առաջարկին եւ մերժեցին անոր գործադրութիւնը։

Լորտ Քըրզըն զայրացաւ ու գրեց հետեւեալ դիտողութիւնը (կուտամ գլխաւոր մասերը).—

— «Ուժգին կերպով կը բողոքեմ որ դահլիճը հակառակ վարչապետին ու արտաքին նախարարին խորհուրդներուն, Թուրքը Պոլսոյ մէջ պահելու որոշում մը քուէարկեց երէկ։ Ատիկա շատ անհեռատես ու ցաւալի որոշում մըն է։ Հնդկաստանի մէջ խռովութիւն մը չստեղծելու եւ Եգիպտոսի մէջ մեր գործը չդժուարացնելու պատրուակով, պիտի կորսնցնենք այն պատեհութիւնը որուն կը սպասէր Եւրոպան հինգ հարիւր տարիէ ի վեր. այդ առիթը կրնայ ուրիշ անգամ չգալ։ Պետութիւններուն զինուորական հակակշիռին տակ — անգլիական 10—15 հազարոց բանակ մըն ալ միասին հաշուելով — Պոլսոյ մէջ՝ պարկեշտ ու համակերպող եւ իր ժառանգական մոլութիւններէն մաքրագործուած Թուրք կառավարութիւն մը պահելու գաղափարը ցնորական է ըստ իս։ Այդ որոշումին գործադրութեամբ ոչ թրքական հարցը կը լուծուի, ոչ ալ Արեւելքը կը խաղաղի։

Կը ցաւիմ որ Արեւելքի մէջ մեր մղած պատերազմին գլխաւոր նպատակը — Եւրոպայի ազատագրութիւնը Օսմանցի Թուրքէն — հակառակ կեանքի եւ նիւթական զոհողութեանց, անտես կ'առնուի այն վայրկեանին երբ արդէն իրագործուած էր. ու մեր ապագայ սերունդներուն կը թողունք — ով գիտէ տակաւին ինչ զոհողութիւններ վերապահելով անոնց—գործ մը՝ որուն առջեւ ընկրկեցանք»։

Իր վերջաբանին մէջ, Լորտ Քըրզըն չի հաւատար որ Թուրք պետութիւն մը Պոլսոյ մէջ կրնայ բարիք խոստանալ, եթէ նոյնիսկ ենթարկուած ըլլայ միջազգային հակակշիռի մը։

Հեղինակը կը շեշտէ որ անգլօ-ֆրանսական (Քըրզըն – Պէրթըլօ) համաձայնութեան հակառակորդները անծանօթ էին Թուրքերուն պատմութեան եւ հոգեբանութեան եւ կը խորհէին այն տեսակ լուծումներու մասին որոնք կրնային գործադրելի ըլլալ քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը համար, բայց ոչ Օսմանեան կայսրութեան որ «սատրին յօրինուածք մըն էր»։ Անոնք չհասկցան որ Պոլսոյ խնդիրը տեղական հանգամանք չունէր, այլ սախական խնդիր մըն էր։ Ու երեւակայեցին թէ Պոլիսը, այսինքն Խալիֆային ու կառավարութեան կեդրոնը գրաւելով, իրենց ափին մէջ պիտի ունենային նաեւ ամբողջ Թուրք պետութիւնը։ Անոնք մոռցան թէ Թուրքը հօծը գլուխով հրէշ մըն էր եւ իր վայրագութեամբ նոյնքան անսանձ որքան Էրթօղրուլի վաչկատուն հորդաները։

Լորտ Քըրզըն այդ տեսակ պատրանքներ չունէր. անիկա գիտէր որ Պոլսոյ գրաւումը կամ Ոսկեղջիւրի մէջ երկու, երեք մարտանաւերու ներկայութիւնը որ եւ է ազդեցութիւն չէին կրնար գործել Սվազի կամ Գարահիսարի մէջ։ Միւս կողմէ, ան շատ լաւ համոզուած էր թէ առանց Ռուսիոյ աջակցութեան Դաշնակիցները չպիտի կրնային իրենց հեղինակութիւնը պարտադրել Արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Սուլթանն ու կառավարութիւնը օտար վարչութեան մը հակակշռին տակ, պիտի կորսնցնէին իրենց արժէքն ու հեղինակութիւնը։ Յետոյ, Քըրզընի կարծիքով, անկարելի էր որ երեք պետութիւնները մշտնջենապէս միացեալ ճակատ մը կազմէին Թրքական հարցին շուրջ ընդունուած քաղաքականութեան մէջ. անոնց համերաշխութիւնը մէկ, երկու ամիս ալ չպիտի տեւէր։ Մէկ խօսքով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը բացառիկ անակնկալ մը կը նախատեսէր։

Այդ անակնկալը Թուրքիոյ ազգայնական շարժումն էր։

×

Նիքըլսըն այստեղ կուտայ Մուսթաֆա Քէմալի կենսագրութեան գլխաւոր գիծերը։ «Յառաջ» ժամանակին ընդարձակ յօդուածաշարք մը հրատարակեց այդ նիւթին շուրջ, օգտուելով Արմսթրօնկի «Գորշ Գայլ»էն։ Ներկայ հատորէն կը քաղեմ միայն քանի մը հատուածներ։

Մուսթաֆա Քէմալ բախտաւոր եղաւ, դիտել կուտայ հեղինակը, ոչ թէ շնորհիւ նոյն բարեկամութիւններուն զորս կրցաւ մշակել, այլ շնորհիւ այն թշնամութիւններուն զորս ստեղծեց։ Անիկա 1912ին կռուած էր Էնվէրին, Թալաթին, Ճէմալին ու Ճավիտին դէմ։ 1917ին՝ վէճեր ունեցած էր գերմանական սպայակոյտին հետ։ Այդ կռիւներն ու վէճերը շատ մեծ օգտակարութիւն ունեցան իրեն համար 1919 թուականին, որովհետեւ ոչ Սուլթանը, ոչ Տամատ Ֆէրիտի կառավարութիւնը եւ ոչ ալ պետութիւնները որ եւ է կասկած կրնային ունենալ իր մասին։ Այսպէսով անիկա ահագին պատեհութիւն մը ձեռք բերաւ։

Մուտրոսի զաշնագիրը որ 30 հոկտեմբեր 1918ին ստորագրուեցաւ «Ականէմնըն» զրահաւորին վրայ, դիտականօրէն խմբագրուած վաւերաթուղթ մը չէր։ Անոր քանի հինգ յօդուածները ախյախոյ եւ լաւատես ակնկալութիւններով պատրաստուած էին։ Թուրքիոյ զինաթափութեան մասին յստակ տրամադրութիւններ չկային անոր մէջ, այլ զօրացրուումի կամ ռազմամթերքը յանձնելու սովորական հրահանգ մը։

Դաշնագրին գործադրութեան կը հսկէին ափ մը զաշնակից սպաներ որոնք «թշուառօրէն» ցրուած էին Անատոլուի մէջ, հոս ու հոն։

Շուտով յայտնի եղաւ որ Թուրքերը ոչ զինաթափ կ'ըլլային, ոչ ալ իրենց զէնքերը կը յանձնէին։ Մասնաւորաբար Քեազիմ Գարա Պէքիրը կը մերժէր ցրուել կովկասեան զօրաբանակները եւ Փոքր Ասիոյ բոլոր կեդրոններէն հասնող զեկոյցները ցոյց կուտային որ Թուրքերը — իթթիհատականները — մեծ պատրաստութեան մէջ էին։

Դաշնակից կառավարութիւնները իրենց Պոլսոյ ներկայացուցիչներուն միջոցաւ խիստ ազդարարութիւններ ուղղեցին Թուրք կառավարութեան։ Տամատ Ֆէրիտ փաշան պատասխանեց թէ զօրախումբերը կը մերժէին անձնատուր ըլլալ եւ շեշտեց թէ զաշնագրին տրամադրութիւնները գործադրելու համար անհրաժեշտ էր հեղինակաւոր մէկու մը ներկայութիւնը Անատոլուի մէջ։ Ու յանձնարարեց Մուսթաֆա Քէմալը, որուն հակաիթթիհատական եւ հակագերման տրամադրութիւնները ծանօթ էին։

Դաշնակից ներկայացուցիչները նախ համաձայն գտնուեցան այդ առաջարկին, բայց յետոյ Քէմալի մասին իրենց ստացած տեղեկութիւններուն վրայ հիմնուելով, հասկցուցին Թուրք վարչապետին թէ այդ զինուորականը վստահելի չէր։

Մ. Քէմալ մեկնելու հրահանգ ստացած էր արդէն։ Եւ օրին մէկը, գիշերանց, նաւ նստաւ ու Սամսոն հասաւ մայիս 19ին, այսինքն այն թուականին երբ Յունաստան զինուոր ցամաք կը հանէր Իզմիրի քարափին վրայ։ Քէմալի ձերբակալման ու աքսորին հրամանը ստորագրուած էր, բայց արդէն ուշ էր։ Սուլթանը հեռագրով ետ կանչեց զայն։ Քէմալ պատասխան չտուաւ։ Քեազիմ Գարա Պէքիր հրահանգ ստացաւ զինքը ձերբակալելու. փաշան մերժեց ու միացաւ Քէմալին։ Խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Սվազի մէջ ուր Թուրք ժողովուրդը վճռեց դիմադրել։

Աւելին, Փարիզի մէջ Դաշնակիցները մեծ հանդիսութիւններով կը տօնախմբէին Վերսայլի զաշնագրին ստորագրութիւնը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՓՈՐՁԸ

Ներկայիս, Միացեալ Նահանգներու մէջ միայն մէկ հեղինակութիւն կայ, — Ռուզվէլթինը։ Այս վերջինը, ինչպէս ծանօթ է, տարիէ մը ի վեր կը ձգտի տնտեսապէս վերականգնել երկիրը եւ նուազեցնել տագնապին հետեւանքները, ամէնէն առաջ բանուորական եւ հողագործական տարրերով մտահոգուելով։

Քոնկրէն գրեթէ ամբողջովին նախագահին ծառայութեան տակ է, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, եւ, առանց կուսակցական խտրութեան, կը քուէարկէ անոր բոլոր պահանջներն ու կարգադրութիւնները։ Պաշտօնական կուսակցութիւնները ջնջուեցան նախագահի անձնաւորութեան առջեւ, որ հետզհետէ կարծես ազգային հերոսի մը երեւոյթը կը ստանայ։ Ամէն պարագայի, հողագործները եւ բանուորները. այսինքն՝ բնակչութեան մեծ մասը, իր կողմն են։ Կան, անշուշտ, քննադատութիւններ՝ ընդդէմ նախագահի տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան, բայց, այդ քննադատութիւնները մեծ նշանակութիւն մը չունին։ Որովհետեւ, դոնէ պատահած չէ մինչեւ այժմ որ անոնք կարենան ցոյց տալ ամբողջ բնակչութեան համար վնասակար հետեւանքներ։

Նախագահ Ռուզվէլթի կողմէ կատարուած փորձը դեռ իր սկզբնաւորութեան մէջ է, որով, ան, միշտ «շարժման մէջ է»։ Ամէն օր կրնայ լրացումներու եւ սրբագրութեանց ենթարկուիլ։ Ոչ նախագահը, ոչ ալ ամերիկեան ժողովուրդը կը խորհին թէ մէկ գիծով կարելի է վանել այսօրուան տագնապը, եւ այդ՝ առանց որ եւ է ցնցումի։

Խնդիրը կը վերաբերի մեղմելուն այն դժնդակ վիճակը, զոր ստեղծեց տագնապը, ինչպէս նաեւ նոյն այդ տագնապին ծանրութիւնները բաշխելուն՝ աւելի լայն շրջանակով մարդոց վրայ, որպէսզի աւելի տանելի ըլլայ ան։

Յունիսի վերջաւորութեան, քոնկրէի փակումէն առաջ, նախագահ Ռուզվէլթ, ըստ իր սովորութեան, խօսեցաւ ամբողջ ամերիկեան ժողովուրդին՝ ձայնասփիւռի միջոցով։ Իր այդ «զրոյց»ին մէջ, ինչպէս ինք կ'որակէ, նախագահը բացատրեց թէ ինչ է բրած ու ինչ պիտի ընէ։ Ասկէ զատ, ան պատասխանեց մէկ քանի քննադատութեանց։

Նախագահը նախ գովեց քոնկրէն որ գործակցած է իրեն, ու թուեց յարդ ձեռք առնուած միջոցներու արդիւնքները։ Ան գոհ է այդ արդիւնքներէն որոնք հետեւեալներն են,— օրավարձերու յաւելում, աւելի շատ գործաւորներու գործի հայթայթում, գնողական կարողութեան յաւելում, պահանջի յաւելում՝ երկրագործական թէ ճարտարարուեստական ապրանքներու արտադրութեանց։

Ըստ նախագահին, պետութեան մէջ ընդհանուր ապահովութեան զգացում մը յառաջ եկած է, ու ազգը կրնայ հարց տալ թէ՝ մէկ քանի անձնական ազատութեանց կորուստը (Ռուզվէլթը կը մեղադրեն թէ ազատութիւնը սեղմած է) միթէ համեմատաբար նուազ զոհողութիւն մը չէ՞ բաղդատմամբ այն բարելաւմանց զորս ապահոված են։ Նախագահը, սակայն, կ'ըսէ թէ ոչ ոք զրկուած է իր ազատութենէն կամ սահմանադրական իրաւունքէն։ Միայն անոնք, կ'ըսէ ան, սահմանադրութեան ոտնակոխումէն կը խօսին որոնք կը դողդղան քաղաքական եւ տնտեսական մենաշնորհներու սիրոյն, մենաշնորհներ զորս խլած են պետութենէն։ Նախագահը կ'աւելցնէ որ այդ փոքրամասնութեան նկատմամբ խիստ պիտի ըլլայ եւ այսուհետեւ։

Ան կը ժխտէ նաեւ բոլոր այն տեսակէտները որոնք իր գործը կը կոչեն «Փաշական» կամ «համայնավարական»։ Ան հաւատացած է որ Ամերիկան աւելի լաւ ապագայ մը պիտի ունենայ ու կրկին պիտի կոչուի «աստուածային երկիր»։

Նախագահ Ռուզվէլթի բարենորոգումները կապուած են, պետութեան համար, դրամական մեծ զոհողութիւններու հետ։ Անցեալ ելմտացոյցին բացը կը հասնի աւելի քան 4 միլիառ տոլարի։ Նախագահը յայտարարեց թէ պէտք ունի 7 միլիառի՝ իր նպատակները իրականացնելու համար։ Նկատելի է որ, Ռուզվէլթ, բացի տեսակէտէն, ինկաւ հակասութեան մէջ՝ իր կուսակցութեան ծրագրին (փրօկրամ) հետ, որ հանրապետականներու կ'ընդդիմանար պարզ անոր համար որ չէին ձգտիր պիւտճէն հաւասարակշռելու եւ ծախքերը նուազեցնելու։

Այսօր, սակայն, քոնկրէն կը քուէարկէ բոլոր այն միլիառները զորս նախագահը կը պահանջէ, ու ոչ ոք վերջինին դիտել կուտայ թէ ինք հակասութեան մէջ է իր ընտրական ծրագրին հետ։ Ընդհակառակն, բոլորը գոհ են։ Ճիշդ է որ Ամերիկան այն երկիրն է, ուր հարկատուն ամենաքիչ չափով ծանրաբեռնուած է, եւ ուր պետական պարտքը համեմատաբար քիչ է, այսինքն՝ ազգային հարստութեան միայն 8 առ հարիւրը կը ներկայացնէ։

Աւելցնենք որ ծախսուած գումարները անդարձ կորսուած չեն։

Օրինակ, այն հովանաւորութիւնները զորս ըրին կարգ մը դրամատուներու, որոնք տագնապի ենթակայ էին, առժամեայ փոխառութիւններ են։ Որով եւ՝ պիտի վերադարձուին։ Հողագործներու (ագարակատէրներ) տրուած գումարները եւս, քիչ բացառութեամբ, կորսուած չեն։ Միայն, անգործներու տրուած գումարը (շուրջ 12 միլիոն հոգի տարի մը առաջ) պիտի չվերադարձուի պետութեան. այդ գումարը կը հասնի 12 միլիառ տոլարի. իսկ ատիկա չի խոցեր Ամերիկան։

Տոլարին արժէքին նուազումը երկրագործներուն մեծ մասը փրկեց անկումէ կամ փճացումէն. այսպէս, անոնք ի վիճակի պիտի ըլլան իրենց պարտքերը դիմաւորելու։ Կ'ըսուի թէ նախագահը կը խորհի տոլարին արժէքը կրկին նուազեցնելու մասին, զայն իջեցնելով մինչեւ իր նախկին արժէքի կէսին (50 առ հարիւր)։ Ատիկա պիտի ըլլայ ի նպաստ պարտական ագարակատէրերուն։ Քոնկրէն փակուելէ առաջ, քուէարկեց օրէնք մը, ըստ որուն ամէն մէկ հողագործ, որուն կալուածները գրաւի տրուած են, կրնայ դիմել դատարան՝ պահանջելով որ այդ գրաւը իջնէ իր վճարելու կարողութեան աստիճանին։ Նախագահը ստորագրեց եւ այս օրէնքը, վստահ ըլլալով որ քիչեր պիտի օգտուին անկէ եւ թէ ան պիտի չվնասէ հանրային վարկին (ինք դէմ էր այդ օրէնքին)։

Անգործներուն գործ հայթայթելու մտօք որոշեր էին բազմաթիւ հանրային շինութեանց ձեռնարկել,— նոր ճամբաներ, կամուրջներ, պետական անտառներու բարեկարգում եւն.։ Այս բոլոր ձեռնարկներով աւելցած է ազգային հարստութիւնը, այնպէս որ ծախսուած դրամները զուր տեղը վատնուած չեն։

Ճարտարարուեստական վերահաստատման համար նախագահին ըրած կարգադրութեանց մէջ կայ կէտ մը, որ կատարեալ չի դարձներ զանոնք։ Կը պնդեն թէ՝ սէնտիքալիզմի հովանաւորութեան պատճառաւ տնտեսական ամէն մէկ ազատութիւն կը կաշկանդուի, ու յառաջ կուգան դժգոհութիւններ եւ գործադուլներ, ինչպէս եղաւ յունիսի եւ յուլիսի ընթացքին, որով եւ կը ցնցուի կեանքը։ Եւ սակայն, կ'աւելցնեն ուրիշներ, Ռուզվէլթ երբեք չէ խորհած թէ դժուարութիւնները պիտի անհետին առանց անախորժութիւններու։

Իբրեւ եզրակացութիւն, կարելի է ըսել որ նախագահը պահած է իր քաղաքացիներուն վստահութիւնը, ու նոյնիսկ այդ վստահութիւնը այժմ աւելի մեծ է, քան եղած ըլլայ որ եւ է ատեն։ Ամերիկեան պարբերականներ ու թերթեր սովորութիւն ունին իրենց ընթերցողներուն դիմելու՝ առնելու համար անոնց կարծիքները առօրեայ խնդիրներու մասին։ «Լիթըրըրի Տայճէսթ» պարբերականը կը հաղորդէ հարցարանի մը արդիւնքները, Ռուզվէլթի քաղաքականութեանը մասին։ 1,772,163 պատասխաններէն, 1083751ը նպաստաւոր են նախագահին համար։ Համալսարանի ուսանողութեան մեծ մասը կողմնակից է իրեն։ Այդ հարցարանին մէջ չկան բանուորներու, անգործներու եւ հողագործներու կարծիքները, բայց, ծանօթ է, արդէն, որ անոնք բոլորը Ռուզվէլթի ի նպաստ տրամադրուած են։

Եթէ այսօր նախագահական ընտրութիւն տեղի ունենայ, կասկած չկայ որ Ռուզվէլթ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը վերընտրուի։

Մ.

«ՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ»

Եգիպտոսի առաջնակարգ թերթերէն « Լա Պուրս Էժիփսիէն » հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է, Ժ. Լիւկոյ ստորագրութեամբ.—

Հայերէն անոնք որ իսկապէս տեղեակ են իրենց ազգային գործերուն, շատ չեն ուզեր խօսիլ անոնց մասին։ Այս վերապահութիւնը խիստ արդարանալի է, եթէ նկատի առնենք այս հին ժողովուրդին ներկայ կացութիւնը, բայց պատճառ կը դառնայ որ մենք, օտարներս, լուրջ դժուարութիւններ կրենք աշխարհի մէջ ցրուած հայ համայնքներն զբաղեցնող ներքին անմիջական խնդիրները առարկայօրէն ուսումնասիրելու համար։ Ատեն ատեն, սակայն, իրենց ներքին պայքարներուն մէկ արձագանգը, ինչպէս Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը Ամերիկայի մէջ, կուգայ պայծառ լոյս մը սփռելու Հայութեան կարգ մը շրջանակներն իրարմէ բաժնող բուռն տարակարծութիւններուն վրայ։

Եւ օտար հասարակութիւնները խոլոյն կը կարծեն թէ մահացու կռիւ մը ծայր տուած է իրենց ազգային կուսակցութիւններուն միջեւ եւ թէ հայ ժողովուրդը տեսակ մը «իրերասպանութեան» անձնատուր եղած է։ Այս սխալ տպաւորութեան ուժ կուտան նաեւ պատահական ուրիշ միջադէպեր, զոր աւելորդ կը նկատենք յիշել այստեղ։ Իրականին մէջ, մարդկային բոլոր խմբաւորումներուն նման, Հայերն ալ տոգորուած են, Արեւելքցիներու յատկանշող կրքոտութենէն զատ, ներկայիս աշխարհը յուզող ընդդիմութեան ոգիով, որ կրնայ գերազանցապէս օգտակար ըլլալ, երբ որոշ սահմանէ մը անդին չանցնիր, Մարտիրոս եւ հալածական ժողովուրդ, որ մահու չափ խոցոտուած է հազարաւոր տարիներու տառապալից պատմութեան մը ընթացքին եւ ստիպուած է ամենօրեայ պայքար մղել արեւին տակ շնչելու իրաւունք ձեռք բերելու համար, Հայը մարտնչելու խուլ բնազդ մը կը կրէ իր հոգիին մէջ։ Ըլլայ հերոսական այն մանր կռիւներուն ընթացքին, զոր հայ յեղափոխականները կը մղէին իրենց հարստահարիչներուն դէմ, ըլլայ առօրեայ կեանքին մէջ, Հայը երեւան եկած է միշտ որպէս գործունեայ, յարատեւող, տոկուն, ամէն զոհաբերութեան պատրաստ ժողովուրդ մը։

Հայերը մուրացկանութեան չեն դիմեր, կամ գրեթէ չեն դիմեր, բան մը, որու համար իրաւամբ հպարտ կը զգան ինքզինքնին։ Ողորմութիւն խնդրելու համար ձեռք երկարել ուրիշներուն՝ ամենամեծ ամօթը կը նկատեն։ Վասնզի իրենց պատմութիւնը յատկանշող տառապանքի երկար շղթան համերաշխութեան օրէնքի զգալ սորվեցուցած է իրենց ու միեւնոյն ատեն իրենց ներշնչած է ձախողութեան մէջ տեսակ մը հպարտութիւն, որ անյաջողութիւնները գաղտնի պահելու կը մղէ զիրենք։

Ներկայիս, Հայերուն թիւը կը հասնի շուրջ երկու միլիոնի, ու ցրուած զանազան երկիրներու մէջ մօտաւորապէս հետեւեալ կերպով.

300,000 Ռուսիոյ տարբեր մասերուն մէջ, 120,000 Հիւս. Ամերիկա։ 60,000 Ֆրանսա, 25,000 Յունաստան, 25,000 եւրոպական ուրիշ երկիրներ, 20,000 Եգիպտոս, 130,000 Սուրիա եւ Լիբանան, 50,000 Թուրքիա, 100,000 Պարսկաստան, Իրաք եւ Հնդկաստան, իսկ Խորհրդային Հայաստանի մէջ գտնուողներուն թիւը կը հասնի մէկ միլիոնի։ Ներկայիս բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ Հայերը կրցած են պատուաբեր վիճակի մը տիրանալ՝ շնորհիւ իրենց գործունէութեան, հանդարտաբարոյ բնաւորութեան եւ զիրենք հիւրընկալող ժողովուրդներուն նկատմամբ սնուցած իրենց յարգանքի զգացումին։ Հոս, Եգիպտոսի մէջ մասնաւորաբար, տեղական հպատակ կամ ոչ, անոնք լայնօրէն կրնան օգտուիլ իրենց համաքաղաքացիներու վայելած հանրային կամ անհատական առաւելութիւններէն։ Միւս կողմէ, սակայն, անոնք իսկապէս արժանի են այս բանին, վասնզի շատ մը Հայեր, Եգիպտոսի պատմութեան տարբեր թուականներուն, իրենց ուժն ու գիտութիւնը ի սպաս դրած են յօգուտ այս երկրին։ Դեռ մինչեւ այսօր ալ եգիպտական գեղեցկագոյն հիմնարկութեանց մէկ քանի հատը, ի միջի այլոց խառն դատարանները, ինչպէս գիտեն ընթերցողները, կը պարտինք Հայու մը, համբաւաւոր Նուպար Փաշային։

Յունաստանի, Լիբանանի, Սուրիոյ, Իրաքի մէջ եւ ամենուրեք, մանաւանդ Լօզանի դաշնագրէն առաջ եւ անկէ յետոյ, Հայերը գործի պիտանի ոչինչէն թշուառ գաղթականներէն տաժանելի կեանքով մը, ու գրկանքներու եւ անխոնջ աշխատութեան գնով, կամաց կամաց կրցան վերակազմել ընտանեկան բոյն մը եւ համայնք մը։ Ընդհ. պատերազմէն յետոյ, որուն ընթացքին հայ կամաւորական ուժեղ գունդեր իրենց արիւնը թափեցին ի նպաստ դաշնակիցներուն, խորապէս զանազան զինուորական ու քաղաքական դէպքերու ուղղութենէն, մինչ զբաղած էին իրենց վէրքերը դարմանելու, մոսկովեան փրօփականտը չանտեսեց զիրենք։

Խորհրդային Հայաստանի ճշգրիտ կացութեան մասին մեր ունեցածները հակասական տեղեկութիւններ են միայն որոնք իրականին մէջ ոչ այլ ինչի կը ծառայեն, եթէ ոչ իբրեւ փրօփականտի միջոց դիւրահաւան հասարակութեան մը մէջ։ Թէեւ բնական է որ հայկական պետութեան գաղափարը իսկ, ինչքան ալ պատրողական ըլլայ, արդար խանդավառութիւն մը ծնուցանէր հայ երիտասարդներու շարքերուն մէջ, պէտք է ընդունիլ սակայն թէ Սփիւռքի մէջ ցրուած հայ համայնքները այլեւս մէկդի թողած են զայն, իւրաքանչիւրը միմիայն իր գտնուած հայրենիքին ծառայելու համար։ Հրեաներուն նման, հայ վերին դէմքերու գիտակցութիւնն ալ ցնցուած է ազգային հաւատարմութեան փափուկ հարցէն, ու Հրեաներուն պէս, անոնք ալ խնդիրը լուծած են գործնական ճամբով, անվերապահօրէն յարելով իրենց նոր հայրենիքներուն։

Հայ երեւելիները միշտ լռութեամբ կը պատասխանեն իրենց ժողովուրդին ապագային մասին եղած հարցումներուն. անոնք խիստ գործնական ըլլալով կը զգուշանան մարգարէանալէ, չեն ուզեր կանխաւ դատումներ ընել ապագայի մը մասին, որ միշտ սպառնալից եղած է իրենց համար, այլ տեսակ մը ճակատագրապաշտութեամբ կը գոհանան գործը ձգելով Նախախնամութեան կամքին։

Պատմութեան եւ կրօնի ամուր կապերը եղբայրական սերտ յարաբերութիւններ կը ստեղծեն իրենց տարբեր համայնքներուն միջեւ։ Ճգնաժամային վայրկեաններուն, ինչպէս ըսինք, անոնք կրնան ցոյց տալ համերաշխութեան ոգի մը, որ արժանի է մեծ գնահատանքի։ Բայց Հայերը վերջ ի վերջոյ պիտի չկորսուի՞ն արդեօք իրենց նոր միջավայրին մէջ, օտարներուն հետ չփուելով, ամուսնութիւններ կնքելով կամ անոնց բարքերը իւրացնելով։

Այս հարցումին պատասխանը բաւական դժուար է, վասնզի իւրացումը, ինչքան ալ խորունկ ըլլայ, օրինակ Ամերիկայի մէջ, զարմանալի կրնար հասնիլ մինչեւ ճշմարիտ ազգայնացումի։ Միւս կողմէ պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ այս ժողովուրդը, ինքն իր գլխուն ձգուելով, օտարները դիւրաւ կրնայ իւրացնել։ Օրինակ, Հայաստանի Յոյները կրնան խօսիլ սահուն կերպով հայերէն ու ամբողջովին կ'իւրացնեն հայ բարքերը։ Ասկէ զատ ան մինչեւ այսօր կրցած է յաղթականօրէն դիմադրել զինքը ազգայնացնելու համար եղած բազմաթիւ փորձերուն, հակառակ այնքան բռնութեանց ու այնքան ջարդերու, թէ հայ ժողովուրդը թոյլ կուտայ հաւատալու թէ իրենց ձուլումը իրենց նոր միջավայրին հետ այնքան ալ վրդովիչ չի ըլլալ։

Մօտերս կրկին առիթ պիտի ունենանք խօսելու այն կարեւոր հարցին մասին, զոր հայ ժողովուրդին ճակատագիրը կը դնէ քաղաքակիրթ աշխարհին առջեւ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՔԱՆԿԱԳԻՆ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

«Զաման» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 օգոստոս)․

Ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի աշխարհի այսօրուան տագնապալի կացութենէն բան ըսել։ Նախ՝ մարդկային պգաց ըլլալ։ Նախ՝ մարդկային վայել չէ ուրիշներու դժբախտութենէն եւ տառապանքներէն հրճուիլ։ Երկրորդ՝ աշխարհի ընդհանուր, քաղաքական եւ տնտեսական կեանքին, քաղաքական եւ տնտեսական դժբախտ վիճակին ամէն մէկ ազգ քիչ շատ մասնակից է։ Հետեւաբար, այս տեսանկիւնով ալ ոչ մէկ ազգ հնարաւորութիւն ունի ուրիշներու վիճակին նայելու եւ ուրախանալու։

Այսօր, ընդհանուր կացութիւնը այս բոլոր հանդերձ, կարելի չէ ուրանալ որ՝ ներկայի քաղաքական խառնակ պարագաները, սակայն, որքան Թուրքիա շատ եւ միջազգային պատահական դէպքերէն կախեալ են ամէն անգամ, անմիջապէս առաջ՝ Այսուհանդերձ, անմիջապէս ուել որ այս պատահ առիթ քանի մը պէտք չէ սխալ հասկնալ։ Ազգերը պէտք չէ սխալ հասկնալ։ Ազգերը զբաղած են զէնքի ուժերով։ ամէնքը կ'աշխատին իրարու փոս փորել։ Հետեւաբար, առիթը այս առիթն է, օգտուելու եւ մեզ համար մեծամեծ օգտակարութիւնը ապահովենք, գոյն օգտակարութիւնը ապահովենք, — սակայն խակ խորհրդածութիւններ մեր մտքէն իսկ չեն անցնիր։

Ներկայ վիճակը մեզ համար միակ առիթ մը կ'ապահովէ․ ու առիկա՝ արեւմտեան պետութեանց այսօրուան քաղաքականութենէն օգտուելով ինքզինքս ժողվելու պարագան է․ այսինքն՝ բարոյապէս եւ նիւթապէս զօրացնել մեր ազգը որ տարիներէ ի վեր պատերազմի եւ ներքին հոգերով հաղար տեսակ տառապանքներու ենթարկուեցաւ։

Ճիշդ է որ այսօր մեր արտաքին քաղաքականութիւնը աւելի քան երբեք լաւ է։ Արտաքին քաղաքական կացութեան տեսակէտէն միայն չորս հինգ պետութիւններ կան որոնք զերծ են Եւրոպայի ներքին խռովքէն․ ասոնցմէ մին Թուրքիան է։ Բայց, այս անդորրութեան ու հանդիստը մենք պարտական ենք ոչ միայն արտաքին քաղաքականութեան մէջ մեր ցոյց տուած կարողութեան, այլեւ Եւրոպայի գլխաւոր պետութեանց ներքին թշնամութեանց։ Եթէ այդ պետութիւնները չարունակաբար իրարմով հզրացին, եւ, օրինակ, 1914էն առաջուան նման, խումբ խումբ միանալով, ընդհանուր քաղաքականութեան տիրող վիճակի մը մէջ գտնուէին, անպայման այսօր եւս տանն տանն պիտի գտնէն պատճառներ՝ մեզ պրպտելու եւ նեղելու համար։ Որովհետեւ, Եւրոպայի համար թէ քաղաքական պահանջ մըն է եւ թէ պարգապէս հոգեկան հաճոյք մըն է Թուրքիայով զբաղիլ եւ առենը մէկ Թուրքիոյ գլխուն հոգ մը սարքել։ Նոյն իսկ, այդ է պատճառը որ արեւմուտքցիք իրենց բառարաններուն մէջ անցուցած են հետեւեալ բացատրութիւնն անգամ — թէք տը Թիւրք»։ Այս բացատրութիւնը ազատ թարգմանութեամբ կը նշանակէ «վուր ապալըխա»։ Առենօք, արեւմտեան պետութիւնները եւ ազգերը, ամէն անգամ որ անոր կը մնային եւ կ'ուզէին զբաղում մը գտնել, բառ «վուրապալըխա»յի կանոնին, անպատճառ փոր մը կը հանէին Թուրքիոյ գլխուն։ Իսկ այժմ, այդ քաղաքականութիւնը կիրարկել հնարաւոր չէ, եւ թէ նոյնիսկ Եւրոպա շատ ուժեղ ըլլայ։ Իսկ Եւրոպա այնքան խառնակ վիճակի մը մատնուած է որ՝ կարելիութիւն չունի գլուխը դարձնելու եւ մեզի նայելու։

Ուրեմն, եւրոպական պետութիւնները, լոկ իրենց սխալներուն պատճառաւ, այս վիճակին են մատնուած։ Իսկ առիկա մեզ համար շատ լաւ պատեհ առիթ մըն է։ Առաւելապէս ու մանաւանդ որ ուժանի է սա պարագան որ՝ Եւրոպա անկարող է զիւրաւ տիրել իր այսօրուան տագնապներէն։ Որովհետեւ, Եւրոպա զբաղած անձնապէս արժանէն քանդելու այն ապաքէրթութիւնը զոր դարերու ընթացքով է հիմնած։ Նոյնիսկ, այդ ապաքէրթութեան քանի մը հիմքերը արդէն իսկ խախտած են։ Անոնք զբաղած են այդ սխեմներուն տեղ նորեր գտնելով։ Ինչուչտ տարիներու կը տեւէ՝ զանոնք գտնելը — եթէ կրնան — ու նախկին հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելը։ Ահա տարիները մենք կրնանք մեզ համար գործածել հանդիսաւ ու ապահովելու տարիներ։ Հետեւաբար, օգտուինք այս հանդարտութեան շրջանէն եւ, մէկ կողմէ մեր երկիրը վերաշխենք ու րաշխկարգենք, իսկ միւս կողմէ մեծագոյն ճիգով մը ջանանք մեր բարոյական ուժերը կրկնապատկել։ Արդէն այս կը կազմէ Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան գլխաւոր նպատակը։ Տնտեսական եւ ճարտարարուեստական գետնի վրայ անընդհատ ցոյց տրուած ճիգերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ այդ նպատակի իրագործումը։ Եւ սակայն, կառավարութեան պաշտօնական ճիգն ու գործունէութիւնը բաւարար չեն՝ տասը տարուան ընթացքին երկիրը բարձրացնելու եւ Թուրքիան նիւթապէս ու բարոյապէս հանելու իր տարողութեամբ եւրոպական երկրի մը աստիճանին։ Մենք ազգովին պէտք է ընդունինք որ Եւրոպայի այսօրուան խառնակ վիճակը Թուրքիոյ համար անգնահատելի առիթ մըն է, ու, բոլորս, բառ այժմ, ձեռք ձեռքի տուած նիւթապէս ու բարոյապէս պէտք է աշխատինք։ Միայն այդ ձեւով է որ մօտաւոր ապագային կըրնանք հասնիլ նիւթական ու մտաւոր այնպիսի աստիճանի մը որ ի վիճակի ըլլայ արգիլելու այն տառապանքները, վնասներն ու փորձանքները որոնց ենթարկուեցանք, դարեր շարունակ, արեւմուտքի երեսէն։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապականութեան եւ դարչելի դասալքութեան այս շրջանին, իրապէս օրհնութիւն մըն է մեր ժողովուրդին համար Դաշնակցութեան անխարդախ եւ առնական խօսքը։

Եւ արդէն ամէն տեղ, ուր կայ ափ մը հայութիւն, կը դիմեն մեզի ջերմեռանդօրէն, օրուան տաժանելի աշխատանքէն, ու խժալուր կանչերէն յետոյ, պուտ մը մխիթարութիւն, պուտ մը յոյս, եւ պուտ մը ջերմութիւն առնելու համար։

Եւ այս իրողութիւնը, անգամ մը եւս փաստուեցաւ այն դաշտահանդէսով, զոր սարքած էր Ռոմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէն, Թրուալիւքի ընդարձակ պարտէզներէն մէկուն մէջ։

Երէց ընկեր Գարեգին Շահլամեան քանի մը ջերմ խօսքերէ վերջ, «Մեր Հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը, զոր նուագեցին Զափահաս Որբերու Վահագնեան նուագախումբի անդամները։

Բեմին ճակատը, հովերուն հետ, ծալ ի ծալ, իր խրոխտ հասակը փռած էր եռագոյն դրօշը։

Կ'արտասանեն Պ. Պ. Տէր Վարդանեան (Ռ. Որբերեանի Գիւղին ճամբան) և Միսաք Խրալեան հայրենաշունչ քերթուած մը։ Կ'երգէ Պ. Յակոբեան, «Սեւորակ աչեր» եւ գեղջկական երգ մը։

Ապա բեմին վրայ կը շարուին Պ. Պ. Աղասի Արիստակէսեան, Վ. Սամուրեան եւ Վ. Մանուէլեան, կովկասեան երգեր նուագելու համար։ Դափն ու կիթառը յոյզի եւ ուրախութեան սարսուռներ կը կաթկթեն մեր հոգիներէն ներս։

Ահա մէջտեղ կուգան փոքրիկներ խմմա Արիստակէսեան եւ Դամասա Յակոբեան։ Կը դառնան, կը դառնան նուագի ուժգին շեշտերուն տակ։ Եւ յանկարծ, Պ. Աղասի Արիստակէսեան կը ձգէ նուագը, եւ զիմացն առնելով իր զուռնը, կը դառնայ ցնծագին։ Այսպէս կարգով բեմ կ'ելլեն պարելու Պ. Աշրաֆեան եւ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Զաթիկեան։

Խելայեղ ծափեր, բացագանչութիւններ, գաւաթներ կը պարպուին, կուրծքերը կ'ուռին եւ զէմքերը իրենց մռայլ տեսքը կը կորսեն ուրախութեան, եւ անխառն հրճուանքի։

Ամէնէն վերջը, բեմ կ'ելլէ օրուան բանախօսը, ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան։ Կը խօսի հաւատաւորի շեշտով, իր ամէնէն լաւ եւ խնամուած ճառերէն մին։

Բանախօսութենէն վերջ, աճուրդի կը դրուի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ տպկուած հաւ մը եւ ձմերուկ մը, իսկ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Զաթիկեանի կողմէ, կողով մը լեցուն պտուղ։ Աճուրդը կը բարձրանայ մինչեւ 651,65 ֆրանքի, զոր կը շահին ընկերներ Գ. Ծառուկեան, Միրայր Տէր Վարդանեան եւ Պ. Կարապետ Բաքըլճեան։

Շատեր քաշուած են ծառերուն տակ, խումբ — խումբ կամ ընտանեկան շրջանակի մէջ, կը ճաշեն, կը զրօսնուն կամ կ'երգեն։

Իսկ սաղին երիտասարդներ կը դառնան խոլահար նուագախումբի շեշտերուն տակ։ Մէն Լուի Դաշնակցականընկերները, որոնք մասնակցած էին մեր հանդիսութեանց, Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերներուն հետ կը պարեն շուրջպարեր, եւ կ'երգեն յեղափոխական երգեր թնդացնելով մթնոլորտը։

Եւ այս՝ մինչեւ գիշերուան տասը։

Հրաչեայ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑՆ ԱԼ...

օօօօ

ԽՄԲ.— Վերջերս առիթ ունեցանք յիշելու «Միացեալ ճակատ» կոչուած խառնիճաղանճին դաւերը՝ Հայր. Միութեանց ծոցին մէջ։ Իբրեւ հետեւանք, երկուքի բաժնուած են մէկէ աւելի Հայր. Միութիւններ՝ Ամերիկայի մէջ։ Վտանգուած Միութիւններէն մէկն է Մալաթիոյ «Կրթասիրաց»ը, որ այժմ հիմը դրած է նոր շարժումի մը։ Այս առթիւ հրատարակուած կոչէ մը կը քաղենք հետեւեալ տողերը․

— «Ի՞նչ է նոր շարժումին նպատակը։

Պահել Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան միութիւնը, չէզոքացնել բոլշեւիկեան գործակալներու դաւերը, վերհաստատել լրիւ իրաւունքը «ճակատականներու» կողմէ իրաւազրկուած հայրենակիցներուն, եւ ամէնէն կարեւորը՝ ընկերութիւնը պահել իր կոչման բարձրութեան վրայ, առանց հատուածական խտրութեան։

Ի՞նչ միջոցներով նոր շարժումը պիտի պայքարի ու պիտի չէզոքացնէ «ճակատականներու» դարչելի դաւերը, այդ կը վերապահուի ժամանակաւոր կեդրոնական վարչութեան ապա եւ օգոստոսին մէջ գումարուելիք ընդհանուր պատգամաւորական ժողովին։

Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Եգիպտոսի, ու Սուրիոյ բոլոր Մալաթիացիները, որոնք կը պատապարտեն «ճակատականներու» սեւ արարքները, պէտք է կազմակերպուին իրենց տեղւոյն վրայ, եթէ ցարդ կազմակերպուած չեն, եւ թեւ ու թիկունք տալով դրական արձագանգ տան, երբ իրենց կոչ ընէ յառաջիկայ պատգամաւորական ժողովէն բխելիք կեդրոնական վարչութիւնը։

Ժամանակն է որ բոլոր Մալաթիացիները մէկ մարդու պէս ոտքի կենալով փաստեն թէ իրենք են տէրը Կրթասիրաց Ընկերութեան, եւ ոչ թէ «ճակատական» տականքները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

»»»։«««

Ինչպէս գրած էինք, այս մրցումը տեղի կ'ունենայ ամէն տարի ընտրելու համար հեծելանիւի համաշխարհային ախոյեանը եւ կազմակերպիչն է Ֆէտէրասիոն Սիքլիստ Ինթէրնասիոնալը։

Այս տարի մրցումը տեղի ունեցաւ Լայփցիկի (Գերմանիա) մէջ, շաբաթ օր։ Հեծելանուորդները արդէն 5 – 6 օր առաջ հաւաքուած էին Լայփցիկ, եւ միշտ փորձերով կը զբաղէին։ Առաւօտեան ժամը 9ին, առաջին անգամ մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ «Ամաթէօր»ներուն, որ ընդամէնը 36 հոգի էին։ Մրցումը սպասուածէն աւելի հետաքրքրական եղաւ։ Ո'չ մէկ տարի այսչափ արագութեամբ քշած էին։ Հեծելանուորդները գրեթէ մէկ-մէկ ջախջախելու համար ամէն ջանք թափեցին։ Այս մրցումին տեւողութիւնն էր 112 քիլոմեթր 800 եւ բաժնուած 11 շրջանի։

Ճամբաներու վրայ վազքի համաշխարհային ախոյենութեան մրցումները, որոնք սահմանուեցան 1921ին, մինչեւ 1926 վերապահուած էին միայն «ամաթէօր»ներուն։ 1927ին տեղի ունեցաւ խառն մրցում մը, որուն մասնակցեցան եւ միասին վազեցին «ամաթէօր»ներն ու «Փրոֆէսիոնէլ»ները։ 1928ին, 1929ին, 1930ին, 1931ին, 1932ին, 1933ին, ինչպէս եւ այս տարի երկու ախոյենական մրցումներն ալ կատարուեցան նոյն ճամբուն վրայ, մէկը միւսէն մէկ ժամու տարբերութեամբ։

«Ամաթէօր» մրցորդներուն համաշխարհային ախոյեան եղաւ այս տարի հոլանտացի Փըլընաարս, 112 քիլոմեթր 800 ճամբան կտրելով 2 ժամ 43 վայրկեան 2 երկվայրկեան (ժամական 41 քիլոմեթր 920)։ Երկրորդ՝ ֆրանսացի Անտրէ Տէֆօրժ։ Իսկ միւս ազգերու հեծելանուորդները կը հասնին առաջինին գրեթէ հաւասար։

Ահա ցանկը այն հեծելանուորդներուն, որոնք 1921էն ասդին եղած են «ամաթէօր»ներու համաշխարհային ախոյեան.— 1921ին շուէտացի՝ Սքոլտ, 1922ին անգլիացի՝ Մարսչիհ, 1923ին իտալացի՝ Ֆէրարիօ, 1924ին ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտիւք, 1925ին պելճիքացի՝ Հօֆվանաէրս, 1926ին պելճիքացի՝ Տաեէն, 1927ին՝ «ամաթէօր» եւ «փրոֆէսիոնէլ» խառն մրցելով առաջին հանդիսացած է իտալացի Ալֆրէտօ Պինտա, 1928ին իտալացի՝ Կրանտի, 1929ին իտալացի՝ Պէրթօլացցի, 1930ին իտալացի՝ Մարթանօ, 1931ին տանիմարքացի՝ Հանսէն, 1932ին իտալացի՝ Մարթանօ, 1933ին զուիցերիացի՝ Էկլի, 1934ին հոլանտացի՝ Փըլընաարս։

Գալով «փրոֆէսիոնէլ»ներուն մրցումին, գրեթէ եղած է ալ աւելի հեցումին, գրեթէ եղած է աւելի հեծելանուորդները ախոյեաններ ըլլալով մեծ յոյս ունէին իրենց յաղթութեան վրայ։ Մրցումին հեռաւորութիւնն էր 225 քիլոմեթր 600, եւ բաժնուած 24 շրջանի։

Մրցումին առաջին շրջաններուն հեծելանուորդները քիչ մը դանդաղ ճամբորդած են, բայց 11րդ շրջանէն սադին սկսած են իրար կոտրել, այնպէս որ շատ մը ականաւոր հեծելանուորդներ լքած են մրցումը, եւ մրցումին վերջաւորութեան կէս սա կէս մնացած են։ Ահա մրցումը լքող հեծելանուորդները.— Իտալացիներ՝ Օլմօ եւ Պէրկամաշի, պելճիքացի՝ Պրինօ, լեհ՝ Գրաժըլվաքի, տանիմարքացի՝ Տանհօլթ, լիւքսէնպուրկցի՝ Պըվինք, զուիցերիացի՝ Պիւլլա, իսկ Ֆրանսացիներ՝ Րօժէ Լափէպի եւ Լուվիօ։ Ֆրանսական թերթերը ամէնքը միասին Լափէպիի վրայ դրած էին իրենց յոյսը իբր յաղթական, բայց ան 19րդ շրջանին լքեց մրցումը։

Անթօնին Մայնը որ փոխանորդած էր նախկին ախոյեան ֆրանսացի Ժօրժ Սփէչէրի հիւանդութեան պատճառով եղած է 6րդ։

Մրցումին ամբողջ տեւողութեան պելճիքացի Քաէրս եւ իտալացի Կուէռա միշտ իրար կը հետապնդէին, այլեւս կասկած չկար որ մէկը պիտի ըլլէ յաղթանակը։ 24րդ շրջանին, որ վերջինն էր, պելճիքացի Քաէրս, իտալացի Կուէռայի «սփրինտ»ով կը յաղթէ եւ կը հռչակուի աշխարհի ախոյեան եւ կը ստանայ «Ծիրանի գօտի» շապիկը։ Իսկ երկրորդ կը հռչակուի Կուէռա։ Նոր ախոյեանը նախկին «փտտար» մը ըլլալուն համար, արդէն յայտնի էր որ պիտի յաղթէր «սփրինտ»ի մէջ։

Իսկ փրոֆէսիոնէլ հեծելանիւի ախոյենականմրցումին որ կազմուած էր 1927էն առաջին հանդիսացած է իտալացի՝ Պինտա, 1928ին պելճիքացի՝ Ժօրժ Րօնս, 1929ին պելճիքացի՝ Ժօրժ Րօնս, 1930ին իտալացի՝ Պինտա, 1931ին իտալացի Կուէռա, 1932ին իտալացի՝ Պինտա, 1933ին ֆրանսացի՝ Ժօրժ Սփէչէր, 1934ին պելճիքացի՝ Քաէրս։

Մինչեւ Քաէրս կ'ընդունէր ծիրանի գօտի շապիկը եւ ախոյենութեան տիտղոսը Կուէռա նստած ինքնաշարժի մը մէջ, ներկայացաւ բողոքելու տրուած որոշումի դէմ, առարկելով, որ երկուանգամհրմշտկուած է Քաէրսէն վազքի ընթացքին։

Քոմիսէրները, սակայն մերժեցին անոր բողոքը։ Վերջին մրցումին ներկայ էր 30,000ի մօտ բազմութիւն մը։

Հրանդ Սրապեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

օօօօ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղը Վասպուրականի հերոսամարտի 19րդ տարեդարձի առթիւ կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, ի նպաստ կարօտեալներու։ Հանդիսավայրը, Մազմանեան եղբայրներու օդասուն պարտէզը, որու մուտքի դրան եւ բեմի ճակատը զարդարուած էին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններով՝ կանուխէն լեցուած էր հետաքրքիր հայրենասէրներու կոկիկ բազմութեամբ մը։ Շատեր իրենց ուտելիքը միասին բերած էին։ Մեծ ու փոքր, բոլորն ալ կ'ապրէին հայրենի յիշատակներով, կ'երգէին, կը պարէին, կը խաղային։

Միութեան անդամներէն Պ. Մ. Ցոլհաննէսեան հանդէսի բացումը կատարեց «Մեր Հայրենիք»ով, որ հանդիսականներու կողմէ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ տեղեկութիններ հաղորդեց Միութեան եւ հանդէսի մասին։ Բացատրեց հերոսամարտին կարեւորութիւնը, փառաբանելով բոլոր կուսակցութեանց միացեալ ճակատը՝ յանուն ինքնապաշտպանութեան։ «Այսպիսի հաւաքոյթներով մենք յարգած կ'ըլլանք մեր այն հերոսները՝ որոնք ազգային պատիւը գերադասեցին իրենց կեանքէն։ Երկրորդ այս փոքրիկները կ'ապրեցնենք Հայրենի փառքերով ու սովորութիւններով, եւ երրորդ՝ չար թուան չարաչարաշխատանքէնյոգնած, կուգանք եւ կը կազդուրուինք, իրար տեսնելով կը մխիթարուինք»։

Գեղարուեստական բաժինը մասնաւորապէս շատ ճոխ էր։ Եղան գեղեցիկ արտասանութիւններ, մեներգներ, տեղի ունեցան կովկասեան պարեր, ֆանթէզիներ ու անակնկալներ, որոնք ընդհանրապէս անցան բաւական յաջող։ Մէջընդմէջ կ'երգուէին հայկական ու ֆրանսական երգեր ու կտորներ։ Տասնեւհինգ վայրկեան դադարէ մը յետոյ աճուրդի դրուեցաւ ողջ նապաստակ մը ու շիշ մը շամփայն, եւ կէս ժամուան մէջ՝ մօտ 100 ֆրանքի գումար մը գոյացաւ։

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Քառասուն եւ ութ օխանոց գլխու փորձանք» զաւեշտը, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին, Պ. Մ. Քէչիչեան, Պ. Ղ. Թագթագեան, Պ. Կ. Պոյամեան, օրիորդներ Զ. Նարեան, Թ. Պախտիկեան եւ Ս. Մաթէոսեան։

Իրիկունը ուշ ատեն հանդիսականները ակամայ բաժնուեցան հանդիսավայրէն, տանելով իրենց հետ հայրենի յիշատակներու քաղցրութիւնը։

Հ. Ա.

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

օօօօ

ԼԱ ՎԻՍԹ (Մարսէյլ).— Բազմութիւնը որ լեցուցած էր սրահը եւ դեռ շատերը որոնք ոտքի վրայ ու պատուհաններու շուրջ խռնուած էին, ապացոյց են այն մեծ հետաքրքրութեանեւ քաջալերիչ տրամադրութեանց, զոր ի յայտ կը բերեն առենէ մը ի վեր Լա Վիսթի Հայերը, իրենց մանկապարտէզին համար։

Քառասունէ աւելի մանուկներ իրենց կարգապահութեամբ, մաքուր ու վայելուչ տարազովը, իրենց ժիր եւ աշխոյժ շարժուձեւերով, չորս ժամ շարունակ խանդավառութեան մէջ պահեցին հանդիսականներ եւ ծնողները։

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ Թաղին ֆրանսացի վարդապետն ու կարգ մը յայտնի դէմքեր։

Յայտագիրը ճոխ էր եւ պէսպիսուն։

Կը նախագահէր Պ. Յ. Այվազեան որ բացատրեց դպրոցի եւ կրթութեան արժէքները։

Դպրոցի աշակերտները յատակ առոգանութեամբ արտասանեցին ընտիր կտորներ եւ ոտանաւորներ։

Երգեցին մանկական, ժողովրդական եւ ազգային երգեր։

Ներկայացուցին «Մարգար աղա» եւ «Ընկերասէր թիթեռնիկներ» մանկական զաւեշտները եւ կենդանի պատկերներ։

Փոքրիկներու խումբերը կատարեալ յաջողութեամբ երեւան եկան «Օղակի պար»ի եւ մարզական նոր խաղերու մէջ։

Ֆրանսացի վարդապետ, որ առենէ մը ի վեր սիրայօժար կը տրամադրէ Թաղին «Փաթրոնաժ»ի գեղեցիկ սրահը, ինքն ալ իր կողմէ գրած ճառը կարդալ տուաւ իր բարեկամին եւ հանդէսի ամբողջ տեւողութեան ներկայ ըլլալով, գնահատեց կատարուած աշխատանքները։

Ծնողներ եւ բազմաթիւ հանդիսականներ մոռցած էին առօրեայ հոգերը եւ հանդէսը վերջանալէն ետքը դժուարութեամբ բաժնուեցան մթնոլորտէն, հպարտ որ Հայ են, հպարտ հայ երգով, հայ լեզուով ու հայկական ընդունակութիւններով։ Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել Թաղին հոգաբարձուները, որոնք ամէն կերպ կ'աշխատին աւելի լաւ վիճակի մը հասցնելու համար իրենց սիրելի մանկապարտէզը։

Կ'արժէ շնորհաւորել նաեւ գիւղին մէջ տիրող համերաշխութիւնը։ Բոլորին մտահոգութիւնը կրթական գործն է։

Հանդէսին հրաւիրուած էին նաեւ հայ արիները, բայց ուրիշ տեղ գացած ըլլալով, իրենց յատկացուած շոքոլաններն ու անուշեղէնները բաժնուեցան դպրոցի պզտիկներուն։

Վարազ

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

═ o ═

Պուքրէշի «Արաքս»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 օգոստոս)․

— «Պոլսոյ Հայերը կ'երեւայ թէ տագնապ մը կ'անցընեն հիմա։ Ստոյգ լուր մը չունինք, բայց ինչ որ կը հետեւցնենք թերթերէն բաւական է կըռահել տալու համար մեզի տագնապին խորքը։ Ձեռնեղման նոր օրէնքը, եւ Թրակիոյ Հրեաներուն պատահած արկածը կ'երեւայ թէ պահ մը խռոված է Պոլսոյ Հայերն ալ, եւ ձեւեր կը փնտռեն հիմա մղձաւանջը փարատելու համար։

Կ'ակնարկենք այն աւելորդ իրաւաբանցումին զոր Պոլսոյ թերթերը կը պարզեն հիմա, իրենց անխառն հաւատարմութիւնը հաւաստելու համար յոտս էնկիւրիի, եւ այս առթիւ հին էջեր քրքրելով դարձեալ՝ որպէսզի ցոյց տան Թուրքերուն թէ անծապարտ քօմիթէճիները էին որ վրդովեցին իրենց հին հանգիստը,— մոռնալով որ Թուրքը մեզմէ աղէկ գիտէ թէ ինչո՞ւ պատահեցան երէկուան դէպքերը, որոնք պիտի ըլլային առանց քօմիթէճիներու ալ։

Ինչ որ կ'ուզէինք մատնանշել այսօր, Պոլսոյ հայ թերթերէն ոմանց տուած խրատն է արտասահմանի Հայերուն — խրատ՝ որ ծիծաղ կը շարժէ միայն, եթէ շատ լուրջի առնենք զայն։

Նախ Պոլսոյ Հայերը որ եւ է պատճառ չունին դժգոհելու արտասահմանի Հայերէն։ Տկմար չէ արտասահմանի հայութիւնը չըմբռնելու համար այն կացութիւնը որ վիճակուած է Թուրքիա մնացողներուն։ Կ'ըմբռնենք, այո՛, իրենց ապրած մթնոլորտը, եւ ոչ իսկ կը ծիծաղինք առեն առեն Պոլսոյ մէջ խօսուած ուղերձներուն, զոհաբանական մաղթանքներուն եւ թերթերու խնկարկութեանց վրայ՝ որոնք Համիտի օրերը կը յիշեցնեն քիչ մը։

Ասկէ զատ, խեյքը գլխին ոչ մէկ կուսակցութիւն կայ որ մտածէ Թուրքիոյ դէմ շարժումի մը վրայ։ Պոլսոյ Հայերը կրնան այդ մասին խաղա՛ղ քնանալ, ու լուրջի չառնել այն զաւեշտական ուխտերը՝ որոնք մանկական բացագանչութիւններ են միայն ու կնքուած են կոտելու համար ոչ թէ Թուրքին, այլ պարզապէս Դաշնակցութեան դէմ···

Անշուշտ ոչ մէկը կը մոռնայ Թուրքին մեզի բրածը։ Ոչ ալ դիւրին ցեղը կրնայ իր ուխտը լքել։ Բայց բաւական խմաստուն է հիմա հայ ժողովուրդը ցնորքներէ չտարուելու համար, եւ զգուշանալու համար տօնքիշոթական ժէսթերէ։ Հայ ժողովուրդը ոչ աւելորդ արիւն ունի վատնելու, ոչ ալ այնքան տխմար է չտեսնելու համար շուրջի աշխարհը»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊՈՉԱՒՈՐ ՍՈՒՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

օօօօ

ՎԻԷՆ, 12 օգոստոս.— Փարիզի ամէնօրեայ օրկանին օգոստ. 7 թիւին մէջ թղթակցութիւն մը կար Վիէնէն, Ռազմազատ ստորագրութեամբ, (աւելի լաւ չէ՞ր Ռազմազան ստորագրել)։ Իմ մասին ալ ակնարկութիւն եղած ըլլալով, կ'ուզեմ երկու խօսք ըսել այդ մարդուկին եւ նմաններուն։

Նամակագիրը կը շեշտէ․ «Երեք Դաշնակցականներ եկան մեզի։ Անոնցմէ մէկը ուզեց խօսք առնել։ Նախագահը մերժեց։ Բերանը պիտի բանար, բայց թոյլ չտուինք, կողերնին կակղցնելու պէտք պիտի ըլլար, եթէ կծիկը չդնէին»։ Եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն···։

Ձեր դաշտահանդէսին եկած «երեք Դաշնակցականներ»էն մէկը ես էի, եւ դուք գիտէք որ ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ։ Նոյնպէս լաւ գիտէք, որ երկրորդը՝ իմ քեննկալս էր, որ «կարմիր» է, ինչպէս ինքն ալ յայտարարեց բոլորին···։ Մինակ երրորդն էր Դաշնակցական, որ մեր առիպումին վրայ ընկերացաւ մեզի։

Դաշնակցական բարեկամս, շատ հանդարտ կերպով հարց մը ուղղեց, բառ սովորութեան չտուիք։ Ան այլ եւս չխնդրեց, եթէ ոչ, դուք շատ լաւ գիտէք, որ ձեր ասատուածն անգամ չէր կրնար լռեցնել այդ մարդը։

Ինչ կը վերաբերի «կողերը կակղցնելու» յոխորտաքին, թոյլ տուէք որ քրքիջ մը արձակեմ։ Ընէ՛ք եւ յետոյ պարծենայիք, թշուա՛ռ տիրացուներ։ Դուք միայն կրնաք տասը հոգիով մէկ մարդ ծեծել, այն ալ առաջնորդութեամբ «հերոսուհի» կիներու։ Այս առթիւ, բարեկամական խրատ մը, — նախ ձեր կիները հրապարակէն քաշեցէք, ամօթ է։ Անշուշտ կը լսէք թէ ինչեր կը խօսին «հերոսուհի»ներու մասին։

Պետրոս Ս. Մուրատեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ռաջին ճամբորդութիւնս պիտի կատարեմ դէպի Սարի շրջանը: Պիտի կրնամ այդ ճամբորդութիւնը կատարել վեց ամիս յետոյ »:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, կատարեալ գաղտնապահութեամբ եւ օդանաւով Ֆիօրէնցա մեկնեցաւ երկուշաբթի օր, տեսակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ: Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած էր, որպէսզի օդանաւը յարձակման չենթարկուի: Մեկնելէ առաջ, վարչապետը յայտարարեց թէ իր գլխաւոր նպատակն է ամրապնդել Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւնը:

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ տեսակցութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ միջոցներ գտնել, վերջնապէս ապահովելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Հաւանական է որ զինուորական համաձայնութիւն մըն ալ կնքուի, փոխադարձ օգնութեան ձեւով:

⁂ Երկուշաբթի օր երկու հիթլէրականներ ալ կախուեցան, իբրեւ մեղսակից յուլիս 25ի դաւադրութեան: Ուրեմն մինչեւ հիմա կախուած կ'ըլլան 13 հոգի:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խարպինի մէջ ձերբակալուած են չորս խորհրդային քաղաքացիներ եւս, որոնք պաշտօնեայ են երկաթուղիի վարչութեան մէջ:

Ճափոնական կառավարութիւնը ցաւ յայտնեց որ խորհրդային կառավարութիւնը հրատարակութեան տուած է Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի վաճառման պայմանները, մինչդեռ որոշուած էր գաղտնի պահել զանոնք, բանակցութիւնները չխանգարելու համար:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Օգոստոս 20ին Ժընեւի մէջ բացուեցաւ հրէական համաշխարհային խորհրդաժողովը, նախագահութեամբ Բաբունամպետ Ուայզի: Կարեւոր պատուիրակութիւններ ղրկած են 26 երկիրներու հրէական կազմակերպութիւնները: Ժողովը պիտի տեւէ երեք օր: Տոքթ. Կօլտման մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացուց հրեայ ժողովուրդի կացութեան մասին: Տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ թէ հրեայ ժողովուրդին գոյութիւնը երբեք այնքան վտանգուած չէր որքան այսօր:

Լուսաբանութիւն մը Վիէնի գործադուլի մասին

Վիէնի մեր թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Փէլէի գործարանի բանուորներուն գործադուլի մասին, որուն առաջին լուրը հաղորդած էր համայնավար « Իւմանիթէ »ն, ծուռ վերագրումներով.—

Պ. Փէլէի կօշիկի գործաւորները անցած հինգշաբթի (16 օգոստոս) գործադուլ յայտարարեցին օրավարձերու կրճատման առթիւ: Ինչպէս ծանօթ է « Յառաջ »ի ընթերցողներուն, այս գործարանին մէջ կ'աշխատին 250ի չափ Հայեր, իսկ ամբողջ գործաւորներուն թիւն է 700 — 800: Օրավարձերը կրճատուած են 1 փր. մինչեւ 4 փրանք, տնտեսական տագնապի պատճառով: Հայ գործաւորները որ եւ է նախաձեռնութիւն չունին այս գործադուլին մէջ որ կը շարունակուի մինչեւ այս գրութիւնս, (20 օգոստոս): Բայց զանազան բանակցութիւններ սկսած ըլլալով, կը յուսանք թէ շուտով եզրակացութեան մը կը յանգին եւ գործաւորները կը վերսկսին իրենց աշխատանքները:

— oo —

ԹՈՒՐՔ ՄԸ, Նէճիպ Ալի Պէմալ, որ 1933ին Քրիսթիան Որնօ անուն փրանսացի աղջիկ մը առած եւ յետոյ բաժնուած էր, առջի օր փողոցին անկիւնը սպասելով, երկու խօսք փոխանակեց եւ յետոյ երկու հարուած պարպեց: Աղջիկը գետին ինկաւ, ծանրապէս վիրաւորուած կուրծքէն, իսկ Թուրքը գնդակ մըն ալ իր քունքին պարպելով անձնասպան եղաւ: Կ'ըսուի թէ Նէճիպ Ալի կ'ուզէր հաշտուիլ կնոջը հետ, բայց մերժուած ըլլալով, վրէժ լուծեց:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ ի պատիւ Նախորդ Վարչութեան

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ: Գեղարուեստական բաժին փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«Մ Ե Ր Կ Ե Ա Ն Ք Ը»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք:

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

Աղաբէկեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը՝

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս նկատել:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշան սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն - խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1ին: *Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

≡"ՀԱՅ - ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝* ՖՐԱՆՍԱ 20 *ֆրանք*, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 *ֆր.*:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ նոյն բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Սայեաթ Նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ*՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան *եւ* այլք).— *Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ*.— *Գրախօսական*.— *Յաւելուած*, Վ. Նաւմանկուլի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը*.— *Նկարներ:*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis — Robinson (Seine), France:

Տարածեցէք Հայ գիրը

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ընկերակցութիւնը, որ անվերապահ համակրութեան արժանացաւ, միակն է ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ, որ նահատակուած գրագէտներուն գործերը լոյս ընծայելով, կը յաւերժացնէ անոնց անթառամ յիշատակը:

Ո՞ր Հայը պիտի չուզէր ունենալ այդ թանկագին մասունքներէն իր գրադարանին մէջ:

Հակառակ հայերէն գրքի տագնապին, արդէն լոյս տեսած են ՈՒԹԸ գեղեցիկ եւ բովանդակալից հատորներ:

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ (Մելքոն Կիւրճեան), ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ, ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ, ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ:

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի իններորդ հատորը, ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, որուն պիտի յաջորդեն ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ, եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ: Տակաւին քանի՜ի՜ր եւ քանիներ կը սպասեն իրենց կարգին...

Հրատարակչական այս նուիրական գործը աւելի հիմնաւորելու եւ նորանոր հատորներ լոյս ընծայելու համար, օգնեցէք մեզի, գնելով մէկ մէկ հատոր, որ կ'արժէ 20 *ֆրանք միայն: Մասնաւոր զեղչ ամբողջ շարքին համար:*

Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18):

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU
7, Rue Paul Lelong
Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՍԹԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04 - 27

ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէնիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Հոկտեմբեր 15ի համար օդաւոր յարկաբաժին մը երկու փողոցի անկիւն, հինգ սենեակ, խոհանոց, մուտք, W. C., *ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, 9 պատուհան փողոցի վրայ: Տարեկան վարձք* 5000 *ֆրանք, շարժ եւայլն միասին: Ըէփրիզ չկայ: Դիմել տեղւոյն վրայ Պ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆի*, 60, Rue Piat, *Փարիզ* (20): *Մէթրօ Պելվիլ:*

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 — 12 եւ 14—20:

143, Rue Saint Martin, **PARIS** Tél, Archives 05—93
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդաւոր թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, *Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100էն 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոքանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Consierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՌՋԵՌՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

Կազմեց՝ *ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ*

1135 ԷՋ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕԳՏԱԿԱՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ.

Գին թղթակազմ 25, լաթակազմ *30* ֆր.

Դիմել՝ Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԱՎԻԼՏԻԷՕ, Մ. Պ.— 105:

ԱԶԴ

Ամէն անոնք որ Արամ Թիւրապեանի ազգային գործունէութիւնը կենսագրութիւնը պարունակող գ... քոյքէն ստացած են եւ կամ կը ... նան, հաճին անյապաղ փոխարժէ... ղրկել ուղղակի իր հասցէին: Սա... ցուած գումարները պիտի յատկաց... ուին իր բժշկութեան:

Հասցէ.— M. Aram Turabian, 38 rue de Bellefond, Paris (9)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ**Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԼԱԼԻ
7, Rue du Puy, Romans (Drôme)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Եթէ այդ կինը նորէն տեսնեմ, պիտի ճանչնամ... աղէկ մը նայեցայ անոր... խակական Լէյտի մըն էր եւ երեկոյեան հագուստ ունէր...

Ոստիկանը խորհեցաւ. բոլորովին նոր էր այդ տեղեկութիւնը. ու այնքան տարուած էր անոր հաւանական հետեւանքներուն մասին ենթադրութիւններ ընելով, որ մոռցաւ շատ կարեւոր հարցում մը — աղջիկը ուրիշ մը յայտնա՞ծ էր այդ լուրը:

— Երանի Ուօմբըրլին այստեղ ըլլար, դիտել տուաւ ոստիկանը. այս խնդիրը անոր յանձնուած է. բայց, կեցիր, անիկա ժամը վեցին պիտի վերադառնայ, քեզի կը ղրկեմ, այնտեղ պիտի ըլլա՞ս...

— Գինետուն պիտի երթամ ժամը վեցին... մինչեւ եօթը բաղմութիւն չունինք, զալուն պէս թող ինծի հանդիպի...

Ոստիկանը խոստացաւ որ Ուօմբըրլին գինետուն պիտի գանուէր վեցուկէսին. քանի մը բառ եւս փոխանակեց անոր հետ ու ճամբու դրաւ զայն: Ժամ մը հինգին քառորդ կար...

Այդ վայրկեանէն սկսեալ Քրիսին բոլորովին անյայտացաւ:

Երբ ժամը վեցին Ուօմբըրլին վերադարձաւ ոստիկանը անոր հաղորդեց աղջկան պատմութիւնը:

— Բացարձակօրէն վստահ է որ այդ մարդը Ալֆրէտ Ճէքինն էր, աւելցուց ան. կ'երեւայ որ շատ մօտէն դիտեր է զանոնք. հետեւաբար...

— Անպիտանը, մինչեւ հիմա ինչո՞ւ չէ եկեր, ընդմիջեց Ուօմբըրլի բարկացած... զեկոյցը տեսած օրէն ի վեր գիտէր հարկաւ. նայէ քանի օր կորսնցացաւ. պատճառ մը ըլլալու է, մէկը բռնած է անոր որպէսզի լուռ կենայ...

Հէնրի գլուխը թօթուեց:

— Այդ մասին բան մը չըսաւ. չեմ կարծեր, պարզապէս սպասեր է...

— Սպասեր է, ինչո՞ւ. եթէ պարգեւին համար եկած է — այդ մասին կասկած չկայ — ինչո՞ւ երեք օր առաջ չեկաւ երբ զեկոյցը հրատարակուեցաւ... բան մը կայ որ չէ յայտնած. մտերիմ մէկը կայ եւ հաւանաբար հոն եկած է ու նել մը հասկնալու համար:

— Ինչ որ է, բայց ոստիկանը որ չփոթութեան մատնուած էր հիմա, անշուշտ գինետուն պիտի հանդիպիք:

— Անշուշտ... Լնտոլի Կարտընսին մօտն է, չէ՞... գետնին տակն անցնի... եթէ լուսանկարը տեսածին պէս եկած ըլլար՝ եր տուած տեղեկութենէն կրնայինք օգտուիլ... Հիմա՞... ժամանակ կորսնցուցինք...

Ուօմբըրլի տրտնջալով, զանգատելով ճամբայ ինկաւ դէպի գինետուն: Որովհետեւ անիկա բախտ չէր ունեցած Քարթրայթ Կարտընսի խնդրին մէջ ու ամէն բան որ կապ ունէր անոր հետ, կը ջղայնացնէր զայն. մէջէն չպիտի կրնար ելլել. ոչ մէկ նոր բան բռնդ չկար:

Պրէտմօրին հետ խօսեր էր, արդիւնք չէր ստացեր. տեսակցեր էր Օրիորդ Պէլինա Ճէքինին հետ, զարմանալ նորութիւն մը չէր լսեր անոր բերնէն: Գացեր էր նոյնիսկ բժիշկ Պրատնի սպասուհիին՝ ստուգելու համար որ ճի՞շդ էր Պէլինայի պատմութիւնը թէ Ալֆրէտ Ճէքինի այցելութեան օրը իր ընտանիքին անդամները տունը չէին: Գտեր էր նաեւ Ալֆրէտին հետ Նիւ Եորքէն Լիվըրփուլ եկող ճամբորդները: Քններ էր անոր շարժումները՝ Լիվըրփուլէն մինչեւ Եուսթըն պանդոկը: Ոչ մէկ հետք, ոչ մէկ բան չէր գտեր:

Նեղացած էր նոյնպէս նեքքին նախարարութեան մասնագէտներուն որոնք ոչ մէկ օգտակարութիւն չէին ունեցած իրեն: Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորուած է, ըսեր էին անոնք, բայց չէին գիտեր թէ ի՛նչ թոյնով: Այն տպաւորութիւնը ունէին թէ թոյնը մահէն մէկ ժամ առաջ տրուած էր, բայց այդ մասին ալ վստահ չէին:

Մէկ խօսքով Ուօմբըրլի անյաջողութեան մատնուած էր մինչեւ հիմա. փառասիրութիւններ ունէր, պաշտօնի բարձրացում կ'երազէր եւ այդ խնդիրը ճի՛շդ իր փնտռածն էր, եւ սակայն աւաղ, անելի մը առջեւ էր:

— Եթէ այս անպիտան աղջիկը անմիջապէս ինծի եկած ըլլար... մոլեռանդ երբ գինետան փողոցը կը մտնէր. այն ատեն կը գտնէի այդ կինը... ահագին ժամանակ կորսուեցաւ...

Գինետունէն ներս մտաւ. մարդ մարդասանք չկար: Բայց իր ոտքի ազմուկէն՝ քովընտի դրան մէջ մէկը դուրս նայեցաւ: Առանց բաճկոնի ու ճերմակ շապիկին թեւերը վեր սօթթած մարդ մըն էր ան որուն արտաքին երեւոյթէն գատելով, Ուօմբըրլի եզրակացուց թէ գինետան տէրն էր:

— Բարի երեկոյ, պարոն, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար, հարցուց մարդը: Գաղտնի ոստիկանը սպասարկութեան սեղանին առջեւ գնաց:

— Օրիորդ Ուօքըր անունով աղջիկ մը ունի՞ք այստեղ...

— Ունինք... այսինքն, ունէինք... պատասխանեց մարդը. « ունէինք », կ'ըսեմ որովհետեւ եկած ըլլալու էր մինչեւ հիմա եւ ինչպէս կը տեսնէք, մէջտեղը չկայ... պէտ եղաւ որովհետեւ շատ օգնական չունիմ եւ կնիկս ալ անկողինը հիւանդ պառկած է... ցերեկէն վերջը, սովորական ժամուն, դուրս ելաւ եւ մէյ մըն ալ չեկաւ... ժամը վեցը անցաւ... ըի՞նչը կը փնտռէք կրնա՞մ ձեզի օգտակար ըլլալ...

Ուօմբըրլի իր պաշտօնական այցաքարտը հանեց ու սեղանին վրայ դրաւ:

— Օ՜հ, գիտեմ, Պ. Ուօմբըրլի, ... ճանչնամ ձեզ, ըսաւ մարդը ... այցաքարդին նայելու. քանի մը ... գամ հանդիպած ենք... դուք ... էք, բայց եւ Ալֆրէտ Ճէքինի հարց... քննութեան երդուեալներէն մէկն ... Գաղտնի ոստիկանը խորհեցաւ ... ո՞ւր տեսած էր զայն. հիմա ... ապահովութիւն մը զգաց, ... քաշեց ու նստաւ:

— Իրաւ, ճանչցայ ձեր դէմքը ... այդ գործին համար է որ օրիորդ ... քըրը տեսնելու եկայ, ոստիկան... եկեր է այսօր, իմ բացակայութեան... եւ Հէնրիին ըսեր է որ բաներ մը գ... Ալֆրէտ Ճէքինի հարցին մասին... կայ իրմէ յսելու համար...

— Ի՞նչ կ'ըսէք... Քրիսի՞ն... ... անիկա ի՞նչ գիտէ այդ մասին... ... բան մը չըսաւ... Հէնրիին ի՞նչ ... մեր է...

Ուօմբըրլի պատմեց . մարդը ... նը բաց մնաց ըրաւ:

— Օ՜հ, հիմա հասկցայ... կը ... չէ՞ք հարցաքննութեան օրը վկայ... թիւն տուող երիտասարդը՝ Ճէն... նը ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 176.78

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(Մետրոյի կայան Porte de Tolbiac)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՏՐԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 23 Août 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2580

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ (12) ԵՒ ՏԱՐԷՑԸ (41)

»»»· ·«««

Երէկ, «Յառաջ»ի այս էջին վրայ, քով քովի շարուած էին Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջ. Ժողովին յայտարարութիւնը, եւ երկտող-լուր մը՝ Ամերիկայի Պատգ. Ժողովի փակման առթիւ:

Զուգադիպութի՞ւն: Անշուշտ: Ամերիկայի շրջանը այս տարի մէկ ամիս յետաձգած էր իր Պատգմ. Ժողովը, իբրեւ հետեւանք Նիւ Եորքի դատավարութեան, իսկ Ֆրանսայի շրջանը չունենալով բացառիկ պարագաներ, կրցաւ գումարուիլ սովորական եղանակին:

Ուրեմն, օգոստոս 5ին փակուեցաւ Ամերիկայի 41րդ Պատգմ. Ժողովը, իսկ 18ին՝ Ա. Եւրոպայի 12րդ Շրջ. Ժողովը:

Ի հարկէ այս մանրամասնութիւնները չեն որ գիր գրել կու տան մեզի:

Խնդիրը այն է որ երկու ընդարձակ եւ առաջնակարգ շրջաններ իրենց տարեկան ժողովները կը փակեն ամուր եւ առողջ որոշումներով:

Մէկը՝ դեռ 12 տարեկան, միւսը՝ արդէն 41 տարիներու բեռ մը կռնակը, մեր այս երկու շրջանները փետուրներ եւ փաղեր չէր որ պիտի փնտռէին իրենց ճամբուն վրայ:

Զէ՞ որ առաջինը, Ֆրանսան, «չերտասարդացաւ» երկու տարի առաջ, իսկ Ամերիկան տակաւին կը գտնուի աննախընթաց ողբերգութեան մը ծանրութեան տակ, առանձին ճակատելով գոյն-գոյն խառնիճաղանճի մը դէմ:

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք Ամերիկայի Պատգմ. Ժողովին մանրամասնութիւնները: Բայց, ներկայ պայմաններուն մէջ, առնոր բարեյաջող ելքն իսկ ջախջախիչ պատասխան մըն է բոլոր փայլերանններուն:

Ուրեմն, կրկին յուսախաբութեան մատնուեցան անոնք որ, Դաշնակցութեան դագաղը գամելու կը պատրաստուէին ամբողջ ի վեր, գոնէ Ամերիկայի մէջ:

Ինչ կը վերաբերի մեր շրջանին, շատոնց վերահաստատուած է բնականոն վիճակը:

Վերջին տարիներէն ի վեր, երրորդ Շրջ. Ժողովն է որ կը գումարուի, եւ շարքերը ուրիշ մտահոգութիւն չունին, եթէ ոչ նուիրուիլ շինարար աշխատանքի, ամրապնդելով իրենց յեղափոխական – քաղաքական դաստիարակութիւնը:

Այս տեսակէտէն, յատկապէս պերճախօս է 12րդ Շրջ. Ժողովին յայտարարութիւնը, որ երեւցաւ երէկ:

Միայն մէկ հատուած՝ այդ յայտարարութենէն, ապացուցանելու համար մեր հիմնական մտահոգութիւնը.

— «Ի տես հայ ժողովուրդին սպառնացող ահաւոր վտանգի, Հ.Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջանային Ժողովը զգաստութեան եւ աչալրջութեան կոչ կ'ուղղէ բոլոր ընկերներուն եւ հայրենակիցներուն: Տեսնե՛նք վտանգը: Հասկնա՛նք, որ մեր ներքին անհամաձայնութիւններէն գլխաւոր օգտուողը մեր մահացու թշնամիներն են: Ըմբռնե՛նք, թէ առօրեայ մանր ու նրբին խնդիրներէն վեր կայ հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան հարցը: Ա՛յդ հարցի շուրջ կեդրոնացնենք մեր կամքն ու գործը, ազգային բովանդակ ուժերն ու միջոցները:

Մեր թշնամիներու նպատակն է ընդմիշտ խորտակել հայ ժողովուրդի դիմադրական եւ յեղափոխական ուժը, որու մարմնացումն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այդ նամբուն վրայ ձեռք ձեռքի կը գործեն Թուրքն ու բոլշեւիկը, իրենց ետեւէն քաշելով հայ ժողովուրդի մոլորած կամ այլասերած տարրերը:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, այսօր մեզի համար կայ միայն մէկ հիմնական մտահոգութիւն.—

ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐՈՒ, ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Այս ընդհանրական մտահոգութեան առջեւ պէտք է լռեն բոլոր կիրքերն ու ատելութիւնները: Այս գերագոյն նպատակին շուրջ պէտք է կեդրոնացնենք մեր կամքը, մեր նիւթական բոլոր միջոցները, մեր բարոյական կորովը, մեր միտքի ու բազուկի բովանդակ թափը, մեր շինարար գործը: Որքան կարելի է քիչ ուշադրութիւն եւ եռանդ՝ ներքին վէճերու համար, որքան կարելի է շատ գործ՝ արտաքին չարիքներու չէզոքացման համար: Համերաշխ ու միակամ՝ ներսը, ազգային ներքին կեանքին մէջ: Համերա՛շխ ու միակամ՝ դուրսը, հայ ժողովրդի թշնամիներու հանդէպ»:

Անշուշտ միայն Ֆրանսայի չի պատկանիր այս մտահոգութիւնը: Եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը յաւակնութիւնը չունի առաջին անգամ հնչեցնելու:

Եւ սակայն, ո՛րքան ուշագրաւ է երեւոյթը, տիրող հոգեբանութեան տեսակէտով:

Բացման եւ փակման ճառերուն առթիւ, տարբեր եղրակացութեան չէ յանգած Ամերիկայի Պատգմ. Ժողովն ալ:

Ահաւասիկ երկու աշխարհամասեր, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Ժողովները, մէկը երիտասարդ եւ միւսը՝ տարէց, կը բաբախեն միեւնոյն յուզումներով,— ապահովել կուսակցութեան միասնականութիւնն ու ներդաշնակութիւնը եւ պատրաստել հայ ժողովուրդի ներկայ եւ ապագայ բարիքին, իբրեւ անոր արթուն եւ աննկուն պահակը:

Երբ Դաշնակցութեան բոլոր շրջանները, տարէց թէ երիտասարդ, խորապէս տոգորուած են այս գիտակցութեամբ եւ կամեցողութեամբ, այլ եւս ի՛նչ կ'արժեն ծանօթ խաժամանավարութիւնները, աջէն արձակուին թէ ձախէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Բոյքոթը պիտի շարունակուի Գերմանիոյ դէմ

»»»· ·«««

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀՐԵԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք թէ օգոստոս 20ին Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Հրեաներու Գ. տիեզերական խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ 26 երկիրներու պատուիրակութեանց: Այս առթիւ կարդացուած տեղեկագրին մէջ, Տոքթ. Կոլտման շեշտեց թէ՝ հրեայ ժողովուրդը երբեք այսքան մեծ վտանգ չէր տեսած իր գոյութեան համար: «Նախապէս Հրեաները իրենք զիրենք կ'ազատէին գաղթելով: Այսօր ելք չկայ արտագաղթի համար, բացի Պաղեստինէն որ թէեւ 40 — 50,000 գաղթական ընդունած է անցեալ տարի, բայց չի կրնար պարտկել ամբողջ հրեայ գաղթականութիւնը: Հակասեմական նոր շարժման պատճառները մասամբ տնտեսական են եւ մասամբ հոգեբանական ու քաղաքական: Կեդրոնաձիգ և ամբողջական պետութիւնը ամէն բռնութեան կը դիմէ, ճզմելու համար փոքրամասնութիւնները: Եւ սակայն այդպիսի պետութեան մը համար բացարձակապէս անհրաժեշտ չէ կեանքը անկարելի դարձնել Հրեաներուն համար: Ֆաշական Իտալիան պահած է Հրեաներու կատարեալ հաւասարութիւնը: Հրեաներուն համար ուրիշ մեծ վտանգ մը կը կազմէ ցեղային տեսութեան չափազանցութիւնը: Արդի Գերմանիան կը դիմէ այդ չափազանցութեան, բուռն միջոցներով: Կարելի չէ որ եւ է իրաւախոհութիւն մեր պայքարին մէջ, ընդդէմ Գերմանիոյ ներկայ քաղաքականութեան: Գերման Հրեաները պէտք է վերստանան իրենց իրաւունքները իբրեւ փոքրամասնութիւն:

Անցեալ տարի մենք պոյքոթ հռչակեցինք Հիթլէրի Գերմանիոյ դէմ եւ մեր խօսքը պիտի պահենք մինչեւ որ ամբողջովին վերահաստատուին Հրեաներու իրաւունքները Գերմանիոյ մէջ: Հակագերման պոյքոթը ինքնաբեր հակազդեցութիւնն է վիրաւորուած հրէական արժանապատուութեան»:

Տոքթ. Կոլտման խօսեցաւ նաեւ Ռուսաստանի Հրեաներու մասին, դիտել տալով թէ հակասեմական շարժում չկայ, բայց ամբողջ հրեայ միջին դասը սրբուած է տնտեսական քաղաքականութեան հետեւանքով, իսկ ինքնուրոյն կեանքը փնացած՝ իբրեւ հետեւանք մշակոյթի քաղաքականութեան: «Հրէական կրօնը, եբրայական լեզուն եւ Սիոնականութիւնը կը հալածուին Խ. Միութեան մէջ. անհրաժեշտ է բանակցութիւններ կատարել եւ միջին ճամբայ մը գտնել, գոհացնելու համար Խ. Ռուսիոյ Հրեաներուն տնտեսական, ազգային եւ մշակութային պահանջները»:

⁂ Միջին Եւրոպայի հրէական պատուիրակը պատմեց թէ 1933ին 60,000 Հրեաներ գաղթած են Գերմանիայէն, իսկ 60 — 70 հազար հոգի ալ այնպիսի վիճակի մը մատնուած են որ չեն կրնար ապրուստ ճարել: 1934ի առաջին վեցամսեային 10,000 հոգի եւս գաղթած են: 25,000 հրեայ մտաւորականներ — ուսուցիչ, դատաւոր, արուեստագէտ, իրաւաբան եւն.— քշուած են ասպարէզէն, իսկ 20,000 առեւտրական պաշտօնեաներ արձակուած: Միեւնոյն ատեն, այդ Հրեաներուն արգիլուած է հողագործական աշխատանքներու կապուիլ: Լեհաստանի Հրեաներուն վիճակն ալ մխիթարական չէ: Վարշաւայի, Վիլնայի, Լէմպէրկի եւ ուրիշ քաղաքներու Հրեաներուն հարիւրին 55ը չեն կրնար վճարել տարեկան հինգ զլոթի տուրքը:

⁂ Պոյքոթի մասին կազմուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը գործնապէս կ'աջակցի հրէական կազմակերպութեանց: Մ. Նահանգներուն մէջ, աւելի քան քսան միլիոն Ամերիկացիներ որոնք անդամ են Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ուրիշ երկու միլիոն քաղաքացիներ որ կը պատկանին բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցիներուն, կը մասնակցին պոյքոթին, չորս միլիոն Ամերիկացի Հրեաներու հետ: Ֆրանսայի Հրեաներու պատուիրակը յայտարարեց թէ գերմանական ներածումները, 570 միլիոն փրանք պակսած են 1933ին: Պելճիոյ մէջ ալ գերմանական ներածումները պակսած են 290 միլիոն փրանք: Բոլոր պատուիրակները միաձայնութեամբ թելադրեցին շարունակել պոյքոթը, մինչեւ որ վերահաստատուին Գերմանիոյ Հրեաներուն քաղաքացիական իրաւունքները:

Աւստրիա եւ Իտալիա պիտի զինակցի՞ն

Քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին Մուսոլինի – Շուշնիկ տեսակցութեան, որ տեղի կ'ունենայ Ֆիորէնցայի մէջ: Այս տեսակցութիւնը մեծ արժէք ունի նաեւ անոր համար որ կը զուգադիպի իտալական մեծ ռազմափորձերուն: Մուսոլինի ամէն բան խորհած է, որպէսզի Աւստրիոյ վարչապետը մեկնի խոր տպաւորութեամբ:

Բարի գալուստի արարողութիւններէն յետոյ, երկու վարչապետներուն առաջին տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու վարչապետները նոյն տեսակէտներն ունին Աւստրիոյ անկախութեան եւ ամբողջութեան պահպանման մասին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ տեսակցութեան ելքը պիտի ըլլայ զինակցութիւն մը, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ: Ուրիշ խօսքով, Իտալիա պիտի կրնայ գործնապէս միջամտել եւ զինուոր ղրկել Աւստրիա, պաշտպանելու համար կառավարութիւնը: Եթէ այսպիսի դաշնագիր մը կնքուի, ճամբան կը փակուի Եուկոսլավիոյ համար, որ նմանապէս շահագրգռուած է, իբրեւ սահմանակից Աւստրիոյ:

Այս առթիւ, կ'ըսուի թէ Մուսոլինի ուղղակի կամ անուղղակի տեսակցութիւն մը ունեցած է Օթթօ արքիդուքսին հետ, որ թեկնածու է Աւստրիոյ գահուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՄԱԿՆ ԱԼ ՉԻ ՓՐԿԵՐ...

═ • ═

Անցեալ շաբթու մահացու արկած մը պատահեցաւ Օպէրվիլիէի բերդին մէջ:

Քիմիագէտ մը, Ռօժէ Կայեառ, որ զննութիւններ կը կատարէր թունաւոր կազերու մասին, կազարգել դիմակով մը, շնչահեղձ մեռաւ. իսկ ուրիշ չորս հոգի թունաւորուեցան:

Զախկողմեան թերթ մը պատմելով այս դէպքը, դիտել կուտայ թէ «մեծ մամուլ»ը լռութիւն կը պահէ, հանոյք պատճառելու համար ընդհ. սպայակոյտին:

Այս դէպքին վրայ, ընդդիմադիրները կը հարցնեն թէ ի՞նչ օգուտ ունին կազարգել դիմակները, երբ զինուորական բնալուծարանի մը քիմիագէտն անգամ զոհ կ'երթայ իր զննութեանց:

Երբ այսպիսի արկածներ կը պատահին խաղաղութեան ատեն, մասնագէտի մը ձեռքով, հապա ի՞նչ պիտի հանդիպին քաղաքացիները, երբ առտու մը պայթի փոթորիկը...

Օպէրվիլիէի դէպքին ազդեցութիւնը շատ ծանր եղած է մանաւանդ անոր համար որ, ամէնէն կատարեալ կազարգելները հոն կը պատրաստուին:

Այսպէս, անցեալ ապրիլէն ի վեր միջին հաշուով 10,000 կազարգել կը պատրաստուի երեք օրը անգամ մը, ինչ որ կ'ընէ ամիսը հարիւր հազար դիմակ: Դեռ չենք հաշուեր միւս գործարանները:

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ քիմիագէտներն անգամ կը թունաւորուին...

Ի՞նչ է տարբերութիւնը այս կազարգելներուն եւ միւս դիմակներուն, զորս կը գործածեն բազմաթիւ մարդիկ, զանազան կասկածելի գործեր պարտկելու համար, բայց կը մնան կէս ճամբան...

Ո՞րը աւելի դիմացկուն է:

ՎԱՀԷ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

—— o·o ——

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջ. Ժողովը իր աշխատանքները վերջացուց օգոստոս 18ին, կէսօրէ վերջ: Յետոյ տեղի ունեցաւ թէյասեղան մը, կազմակերպուած ի պատիւ պատգամաւորներու՝ դիւանին կողմէ:

Պատգամաւորներէն զատ, թէյասեղանին կը մասնակցէին նաեւ խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուած ընկերներէն Հ. Օհանջանեան, Յ. Տէր Դաւթեան, Ա. Գիւլխանտանեան, Ս. Վրացեան եւ Շ. Միսաքեան: Թէյասեղանին նախագահ ընտրուեցաւ ընկեր Գ. Բալայեան, որ ամփոփելով ժողովին աշխատանքները, յատկապէս շեշտեց թէ լրացող տարեշրջանին Ֆրանսայի կազմակերպութեան քանակին հետ ուժեղցած է նաեւ որակը:

Ապա նախագահը կարգով ձայն տուաւ բոլոր ներկաներուն, որոնց իւրաքանչիւրն իր ճառին մէջ կը խտացնէր զինք ներկայացնող շրջանին բաղձանքները:

Խորին գիտակցութիւն իրենց պարտականութեան, պատրաստակամութիւն, հաւատք դէպի ապագան ու Դաշնակցականի յայնամտութիւն.— ահա ճառերուն գլխաւոր միտքերը: Ջերմութեամբ ծափահարուեցան աւագ ընկերներու կազդուրիչ խօսքերը, ուղղուած պատգամաւորներուն եւ, անոնց միջոցով, Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն:

Առանձնապէս ոգեւորիչ էր ընկեր Օհանջանեանի փակման խօսքը: Վաստակաւոր ընկերը, որ իբրեւ հիւր կը գտնուի մեր շրջանին մէջ, ուրախութեամբ հաստատեց թէ Շրջ. ժողովին մէջ Ֆրանսայի կազմակերպութիւնը տեսաւ առողջ, կազդուրուած եւ ամուր տոգորուած Դաշնակցական գաղափարներով: Վերջին տարիներու խլրտումները ի սպառ մոռցուած են եւ անհետացած: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն իր 44 տարուան գոյութեան ընթացքին շատ պայքարներ է տեսած՝ թէ ներքին եւ թէ արտաքին: Դուրսի պայքարները ի դերեւ են ելած պարզ այն պատճառով, որ հայկական միջավայրին անհարազատ են եղած (մարքսիստներ, սոց. – յեղափոխականներ եւայլն) եւ չեն կրցած արմատ ձգել եւ հասուննալ: Ներսի պայքարները չեն ունեցած գաղափարական բովանդակութիւն եւ սնունդ են առած անձնական շահերէ, կոյր կիրքէ կամ վրէժխնդրութենէ: Գաղափարական հող չունենալով իրենց ոտքերուն տակ, ասոնք բոլորն ալ խամրած են իրենց սաղմին մէջ: Ասոր համար է, որ Ֆրանսայի կազմակերպութեան մէջ յառաջ եկած շարժումը զուտ տեղական հանգամանք ունեցաւ եւ այս երկրին մէջ ալ գերեզման մտաւ: Օրակարգի բոլոր խնդիրներու լուրջ, զգաստ ու բազմակողմանի քննութիւնն այն համոզման բերին թէ Ֆրանսայի շրջանը մեծ քայլերով կը յառաջադիմէ եւ լաւագոյն կազմակերպութիւնը դառնալու ամէն հնարաւորութիւն ունի:

Վերջացնելով, ընկերը թուեց այն դժուարութիւնները, որոնց առջեւ կը գտնուին հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը եւ յորդորեց աւելի շրջահայեաց, կուռ կազմակերպուած ու լայնօրէն պատրաստ ըլլալ, գալիքը դիմագրաւելու համար:

Այս կազդուրիչ հաւաքոյթը տեւեց մօտ երեք ժամ եւ փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով զոր յոտնկայս եւ խմբովին երգեցին բոլոր ներկաները: Շրջաններու պատգամաւորները հրաժեշտ առնելով մեկնեցան զօտեպնդուած, աւելի գիտակցօրէն փարած Հ. Յ. Դաշնակցութեան անպարտելի դրօշին: — Ա. Ա.

Թուրքիոյ մէջ կրնա՞ս խօսիլ Ռուսիոյ դէմ

Պոլսոյ լեզուական համաժողովի երկրորդ նիստին, որ տեղի կ'ունենայ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, համալսարանի ուսուցչապետ Ճաֆէր օղլու Ահմէտ խօսելով թուրքերէն եւ ռուսերէն լեզուներու յարաբերութեան վրայ, յայտնապէս թշնամական յայտարարութիւն մը բրաւ Ռուսիոյ դէմ: Ասոր վրայ Մ. Քէմալ հեռացաւ սրահէն, իսկ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշա խօսք զրկեց Ճաֆէր օղլուն, որ անմիջապէս արձակուեցաւ համալսարանի պաշտօնէն եւ վտարուեցաւ համաժողովէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ.– 1. ԵԳԻՊՏՈՍ

ԽՄԲ.—«Թան», որ անցեալ տարի յօդուածաշարք մը հրատարակած էր բոլոր երկիրներու երիտասարդական շարժման մասին, այս անգամ նոր քննութեամբ մը կը ներկայացնէ կիներու դիրքը, ընկերային, մտաւոր թէ ֆիզիքական տեսակէտով: Մեր երիտասարդ աշխատակիցը պարբերաբար պիտի ներկայացնէ գլխաւոր երկիրներու վերաբերեալ պրպտումները,—

Նախ քան այդ, երկու խօսք: Տիկիններ եւ Օրիորդներ, այրերէն աւելի ձեզ կը հետաքրքրեն այս գրուածքները: Զանազան երկիրներու ձեր սեռակիցներու կրած ընկերային փոփոխութիւնները, անկասկած արդիւնաւէտ խորհրդածութեանց պիտի մղեն ձեզ, եւ կ'արժէ որ, գլխարկի մը կամ հագուստի մը ձեւին համար ըլլալիք վիճաբանութիւններէն քանի մը վայրկեան տրամադրէք ասոնց ընթերցման:

Սկսինք Եգիպտոսէն, իբրեւ ամենահին քաղաքակրթութեան օրրաններէն մէկը, եւ որուն սովորութիւնները քիչ մը կը նմանին մերիններուն: (Յօդուածագիրն է Պ. Ժօրժ Մէյէր):

Հին Յունաստանի պատմիչներէն Հերոդոտոս կը պատմէ թէ «տարօրինակ սովորութիւններ ունէին Եգիպտացիները»: Կը զարմանայ, որ կիները կը վարեն առեւտուրը եւ գործերը, իսկ այրերը տունը կը մնան եւ կը հանգստանան: Յետագային եղած պեղումները կը փաստեն պատմիչին բառերը:

Այսպէս, ուրեմն իր թէ «նոր» ֆեմինիզմը հազարաւոր տարիներ առաջ գոյութիւն ունեցած է Եգիպտոսի մէջ, եւ եգիպտական քաղաքակրթութեան իր փառքի գագաթնակէտին հասնելու թուականը կը զուգադիպի, Նեղոսի ափերուն վրայ ֆեմինիզմի յաղթանակին:

Սակայն, սոխական Արեւելքէն եկած բազմաթիւ արշաւանքներ, իրենց լուծին ենթարկելով Եգիպտացիները, խորապէս կը փոխեն քաղաքական, ընկերային եւ ընտանեկան կանոնները: Ասորեստանցիներ, Եթովպիացիներ, Պարսիկներ, Յոյներ, Հռոմայեցիներ, Արաբներ, Թուրքեր, Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ կ'անցնին երկրին վրայէն, իրենց սովորութիւնները եւ օրէնքները պարտադրելով:

Օտար գերիշխանութիւններու եւ քաղաքական փոփոխութիւններու բերած ընկերային բազմաթիւ եւ ամենազօրաւոր կերպարանափոխութիւններէն մին կ'ըլլայ, 622 թուականին արաբական գրաւումը եւ Եգիպտացիներու իսլամութեան յարիլը:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ ակնբախ հակասութիւն մը կայ Արեւելքի մէջ: Կինը պաշտօնապէս, օրէնքի առջեւ շատ ազատական կացութեան մը մէջ կը գտնուի, իսկ ընկերային տեսակէտով ստորին աստիճանի վրայ, քանի որ իրեն պարտադրուած է արգելափակումը (հարէմ) եւ այր մարդուն առջեւ բացարձակ հնազանդութիւնը: Իսլամութեան կրօնական եւ քաղաքային օրինագիրքը՝ Գուրանը, մեծ դեր խաղցած է օրէնքներու եւ բարքերու հաստատութեան առեն: Այն ատեննուան համար արդարութեան, տրամաբանութեան, ներդաշնակութեան գիրք մը ըլլալով, Գուրանը իսլամութեան մուտքէն առաջ գոյութիւն ունեցող շատ մը բարբարոսական օրէնքներու վերջ տուած է: Ան երկու սեռերու իրաւական հաւասարութիւնը յայտարարած է. կնոջ տուած է այր մարդու բոլոր իրաւունքները, բացի ժառանգութեան եւ վկայութեան մասնակի իրաւազրկումէն: Այս հաստատուած օրէնքներն են, որ, ցարդ կը շարունակուին անհատական կեանքի մէջ:

Մշտական կռիւի բռնուած Մուհամմէտի հայրենակիցները կ'ըսէին. «Կին մը՝ սնուցանելիք աւելի բերան մըն է, եւ նիզակ մը՝ պակաս», որով ծնած աղջիկները ողջ–ողջ կը թաղէին: Գուրանը կ'ըմբոստանայ այս ոճրագործութեան դէմ եւ հաստատօղ մը կը հրամայէ. «Աղջիկները մի թաղէք»: Մեծ եղած են նաեւ անոր բերած փոփոխութիւնները կիներու կեանքի պայմաններուն մէջ եւ շատ մը գլուխներու մէջ կը յայտարարէ, ոչ միայն իրաւական հաւասարութիւնը այրերու հետ, այլ եւ յարգանքը զոր կը պարտինք իրենց, եւ ուսում ստանալու իրաւունքը: Յիշենք քանի մը հատուածներ.— «Կինը՝ մարդուն կէսն է».— «Մահկանացուներ, վախցէք Տիրոջմէ որ բոլորդ մէկ մարդէ ստեղծած է».— «Դրախտը մայրերու ոտքին տակն է»: Արեւելքի ֆեմինիստ շարժման ղեկավարները կը պահանջեն, որ Գուրանը տառացի գործադրուի եւ իրենց գոհացում ըստացած կ'ըլլան: Կ'ըսեն.— «Այր մարդու եսասիրութիւնը սխալ մեկնութիւններ տուած է Գուրանի սկզբունքներուն, ուրկէ իրենց ներկայ նուաստացուցիչ պայմանները, եւ պատմութեան էջերը բանալով ցոյց կու տան, թէ Մուհամմէտի օրով, կիները կրնային մզկիթ երթալ, ընտրութիւններուն եւ պաշտօնական արարողութիւններուն մասնակցիլ եւ Մամլուքներու իշխանութեան օրով, ունեցան առաջին խալամ կին թագուհին Շաճիրէ–էլ–Տօրի, որ Մանսուրայի մէջ գերի բռնեց Ֆրանսացիներու Լուի Թ. թագաւորը:

Այդ թուականէն սկսեալ մինչեւ 20րդ դարու սկիզբները, ֆեմինիզմը տեղի տուած է, հակառակ Գուրանի այնքան ազատական սկզբունքներուն, որովհետեւ, Արեւելքի մէջ կնոջական հարցը իրաւական ըլլալէ աւելի՝ բարքերու խնդիր մըն է: Ի՞նչ արժէք ունի օրինագիրքի «Թուղթի վրայ» տուած հաւասարութիւնը, երբ փաստօրէն կինը նուաստացուցիչ դիրքի մը մէջ կը գտնուի: Իր ստացուածքները եւ հարստութիւնը ուզած ձեւով գործածելու ազատ է, բայց չափազանց խիստ բարքերու պատճառաւ, ստիպուած է հեռու մնալ ընկերային եւ մտաւոր աշխատանքներու իրեն ինկած բաժինէն, շնորհիւ այն բանին, որ դարերու ընթացքին ընդունուած սովորութիւնները աւելի զօրաւոր են քան օրէնքները, որով, կնոջական պայքարի ղեկավարները ստիպուած են նախ կռուիլ այդ սովորութիւններուն եւ քարացած համոզումներուն դէմ:

Կիներու առաջին պահանջները տեղի կ'ունենան, եգիպտական ազգային շարժման համընթաց, 1896 թուականներուն, երբ Քասըմ պէյ Ամին անունով լուսամիտ դատաւոր մը, «Կնոջ ազատագրումը» անուն գիրք մը կը հանէ, որով կը պահանջէ որ կիները չարգելափակուին եւ քօղ չդնեն, որուն պատճառաւ կը ստիպուին հեռու մնալ ընկերութենէն եւ նոյն իսկ իրենց զաւակներէն: Գիրքը ահագին աղմուկ կը հանէ, եւ հեղինակին բարեկամները անգամ չեն համարձակիր զայն պաշտպանել: Գաղափարը իր ճամբան կը շարունակէ սակայն, եւ 1911ի եգիպտական համագումարին մէջ, Տիկ. Մալէքա Հէֆնի կը ներկայացնէ կիներու պահանջները: Համագումարը միաձայնութեամբ կը մերժէ: Այս մերժումը պատճառ կ'ըլլայ, որ կիներու մէջ արթննայ իրենց իրաւունքներու գիտակցութիւնը: Բարձր դասու զարգացած կիները կազմակերպուելով, հիմը կը դնեն ընկերային եւ մարդասիրական զանազան ձեռնարկներու:

Պատերազմը, պահ մը վերջ կը դնէ իրենց գործունէութեան: Զինադադարէն վերջ սակայն, այլեւս կը սկըսին քաղաքական եւ հայրենասիրական միութիւններ եւս կազմակերպել, անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարը արթնցնելու համար իգական տարրին մէջ:

Միջավայրին անսովոր բան, ազնուական կիներ հրապարակաւ ճառեր կը խօսին, եւ մեծ թիւով կիներ միանալով ազգայնական «Վաֆտ» շարժումին, եգիպտացի մեծ հայրենասէր Զաղլուլ փաշային կը բերեն կիներու գործօն եւ աղմկարար աջակցութիւնը:

Մինչեւ 1922 եղած շարժումները որոշ կազմակերպութեան մը գործը չէին. այդ թուականին է որ կը կազմուի առաջին «Եգիպտացի Կիներու միութիւնը», նախաձեռնութեամբ արժէքաւոր կնոջ մը, Տիկին Հուտա Շարաուի փաշայի, քաղաքական, ընկերային եւ մարդասիրական նպատակներով:

Միութիւնը կը զօրանայ եւրոպական կրթութիւն ստացած մտաւորականներու մասնակցութեամբ եւ միջոցաւ: Կ'աշխատի հանրային իշխանութիւններէն ստանալ այնպիսի օրէնքներ, որ կնոջ մտաւոր եւ բարոյական մակարդակը բարձրացնելու նպաստեն, առանց անոր կինը չպիտի կարենար այր մարդուն հաւասար ընկերային եւ քաղաքական իրաւունքներ ստանալ: Միութիւնը, 1923ին Եաշէա Իպրահիմ փաշայի դահլիճին կը ներկայացնէ երկու հիմնական խնդիրներ.—

Առաջինը, աղջիկներու համար ամուսնութեան նուազագոյն տարիք նշանակել 16ը (որովհետեւ մինչեւ 12—13 տարեկաններու ամուսնութիւններ կ'ըլլային). երկրորդ, բարձրագոյն սաման կիներու յառաջդիմութեան, եւ սարութիւնը:

Անմիջապէս ընդունուած այս խնդրանքները նոր խթան մը կը հանդիսանան կիներու յառաջդիմութեան, եւ քանի մը տարիներ վերջ, բարձր դասու պատկանող բազմաթիւ Եգիպտուհիներ Գահիրէի համալսարանը կը մտնեն, ուր, իրենց աշխատասիրութեամբ եւ յարատեւութեամբ կը յաջողին այնպիսի ճիւղերու մէջ.— մանաւանդ բժշկութեան—որ միայն այրերու վերապահուած էին: Սակայն, այս յաջողութիւնը ուրիշ փափուկ հարցի մը ծնունդ կու տայ: Կիները ազատ ասպարէզները այսպէս խճողելով, «մտաւորական բանուորութիւն» մը կը ստեղծեն, ինչ որ տեղի կու տայ դժգոհութեան:

Կնոջական այս շարժումը, — համակիր այրերով զօրացած — որոշած է աւելի առաջ երթալ եւ նոր նուաճումներ ձեռք բերել: Բարեգործական, մարդասիրական եւ ճարտարարուեստական համեստ ձեռնարկներէ զատ, կ'աշխատի վերցնել բազմակնութիւնը, անոր նախապաշարումները, պարտադիր դարձնել ուսումը, պաշտպանել կինը եւ զաւակը ամուսնալուծման կամ ապահարզանի (կինը ձգել, իսլամական սովորութիւն) ատեն:

Ձեռք բերուած արդիւնքները մեծ բան մը չեն դեռ, որովհետեւ զօրաւոր իւլէմաներու եւ շէյխերու կողմէ պաշտպանուած կրօնական առանձնաշնորհներ կան, բայց մօտ տարիներու ընթացքին արդիական ազգի մը անհրաժեշտ ընկերային պահանջները, պիտի բարեշրջեն ընդունուած սովորութիւնները:

Արդէն, քօղի հարցը — Արեւելքի կիներու ազատութեան եւ մեկուսացումի գլխաւոր պատճառը, ըստ յօդուածագրին — լուծուած է, հակառակ Գուրանի կարգ մը տեսաբաններուն ընդդիմութեան: 12 տարեկան աղջկան մը քօղ անցընելը այլ եւս արգելք մըն էր անոր դպրոց երթալուն, ուր մէջ արգելափակուելով ազատ պիտի մնար: Ներկայիս, քօղը կը գործածեն ժողովուրդի ամենախոնարհ դասերու կիները, որոնք, դեռ չեն կրցած հրաժարիլ հին աւանդութիւններէն:

Այսպէս ուրեմն, Նեղոսի ափերուն վրայ, արագօրէն կը յառաջանայ կիներու ազատագրման խնդիրը: Բոլոր ճիւղերու մէջ, Եգիպտուհիներու ցոյց տուած յառաջդիմութիւնը, յոյս կը ներշնչէ կնոջական շարժման պարագլուխներուն, թէ քաղաքական ընկերային եւ մանաւանդ ընտանեկա մարզերու մէջ, կինը շուտով մեծ յաղթանակներ պիտի տանի: Արեւմտեան ձեւով ընտանիքները շատ քիչ են Եգիպտոսի մէջ եւ հանրային իշխանութիւնները կ'աշխատին, որ դպրոցներու մէջ, ապագայ մայրերը ստանան «նոր» ընտանիքի մը մօր պէտք եղած գիտելիքները:

Իգական սեռի այս փոփոխութիւնները տեղի ունեցած են գլխաւորաբար բարձր դասին մէջ, իսկ երկրագործ եւ քաղքենի խոնարհ դասերուն մէջ, — մեծամասնութեամբ անգրագէտ — դեռ անփոփոխ կը մնան հազարաւոր տարիներու սովորութիւնները, որով անտարբեր են այս շարժումին:

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՆԱՍԻ ՄԷՋ

ՕՕՕՕ

ԹՈՒՆԱՍ, (Քուպա).— Մօտ 3 ամիսէ ի վեր տեղւոյս մէջ բացուած է հայկական դպրոց՝ զոր կը ղեկավարէ Պ. Գ. Նիկոլեան: Կարճ ժամանակի մէջ փոքրիկները զարմանալի յառաջդիմութիւն ցոյց տուին, կը խօսին մաքուր հայերէն, կը կարդան, կը գրեն ու կ'երգեն ազգային երգեր:

Այս տարի տեղիս առեւտրական միութեան վարչական կազմին եօթ անդամներէն երեքը Հայեր են. վաճառականներ՝ Յ. Հալաճեան, Գէորգ Սիսակ (Բ. քարտուղար) եւ Գ. Խաչատուրեան: Ասիկա փաստ է որ տեւարար Հայեր կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն՝ պատիւ բերելով իրենց համայնքին:

Թէեւ Թունասը փոքրաթիւ հայ գաղութ մըն է, բայց ունի երկու կազմակերպութիւններ՝ Հ. Յ. Դ. Շանթ կոմիտէ եւ Հ. Կ. Խաչ, ինչպէս նաեւ դպրոց: Կը ստանանք «Հայրենիք» օրաթերթ, ամսագիր, շաբաթաթերթ, եւ «Վէմ»:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ

»»» · «««

Սիրելի Արամ,

Երիտասարդական Միութեան շուրջ յունիս 29 թուակիր առաջին նամակս վերջացուցած էի հետեւեալ խօսքով. — «Այս վերջին դասակարգէն թերեւս ժամանակ մը վերջ թէ տարիքով եւ թէ ոգիով երիտասարդներ հրապարակ գան»: Միեւնոյն ժամանակ կը հարցնէի.— «Բայց շատ ուշացած չե՞նք արդէն»:

Այո՛, շատ ուշացած ենք, բայց, «աւելի լաւ է ուշ քան երբեք»: Ես ալ այնքան լաւատեսներէն չեմ: Վարդագոյն յոյսեր չեմ կապած երեւակայութեանս մէջ, տեսնելով մեր հոգիով ծեր երիտասարդներուն անտարբերութիւնը: Բայց դեռ հայկական ոգին բոլորովին չմեռած երիտասարդներուն վրայ կարելի է յոյս դնել:

Ես չյիշեցի տակաւին երրորդ դասակարգ մը երիտասարդներու, որոնք բոլորովին կտրուած են հայկական կեանքէն, գրեթէ օտարացած ու կորած մեզի համար:

Մայիս 28 թուակիր երկրորդ նամակովդ կը գրէիր, յատկապէս շեշտելով.— «Այսօր, աշխարհի այս խառնակ վիճակին մէջ, աշխարհաւեր պատերազմի մը գարհուրելի վտանգը կախուած է դամոկլեան սուրի մը պէս բոլոր ազգերուն գլխուն վերեւ, ու անոնք բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, ունին իրենց բանակները, ռազմական գործիքներ, վտանգի պարագային իրենց հայրենիքը եւ ժողովուրդը պաշտպանելու համար: Ու դեռ այս բոլորով չեն գոհանար, եւ իրենց բոլոր երիտասարդական ուժերը շարժման մէջ դրած են, ու հայրենիքի ոգիով մէկ–մէկ վառարան դարձուցած: Դեռ աւելին: Մինչեւ իսկ պատանիներուն զինուորական կրթութիւն կու տան դպրոցական նստարաններուն վրայ: Զանազան մասնագիտութիւններ եւ զինավարժութիւններ կը սորվեցնեն: Ցանուն ինչի՞ այս բոլորը: Անշուշտ իրենց հայրենիքին եւ ժողովուրդին տեւական ազատութիւնը եւ ապրելու յարատեւութիւնը ապահով պահելու համար:

«Այս բոլորին քով, երբ աչքի առջեւ կ'ունենամ մեր թշուառ, անստոյգ, եւ ողբալի կացութիւնը, տարտղնուած աշխարհի չորս հովերուն, սիրտս կ'արիւնի, հոգիս կը մթագնի, միտքս կը չարչարուի անզօր կատաղութեամբ, եւ բռունցքս սեղմած գրիչը մէկ կողմ կը նետեմ, կը թաղուիմ խոհերուս մէջ, երկննալով անշուք մահճակալիս վրայ, աչքերս յառած դէպի առաստաղը, կը չափեմ ու կը ձեւեմ, բայց բոլոր յոյսի դուռները գոց կը գտնեմ մեր դժբախտ կացութեան առջեւ, գէթ ներկայ պայմաններուն մէջ:

«Կը մտածեմ նոյնպէս մեր փոքրիկ բայց թանկագին Հայաստանի վիճակին մասին, յառաջիկայ ահռելի պատերազմի մը տակնուվրայութեան պարագային ...

«Այս կացութեան մէջ, գէթ մենք երիտասարդներս պէտք չէ՞ որ կազմակերպուինք, առաջին՝ աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած գաղթականութիւնը իբրեւ Հայ աւելի երկար ապրեցնելու. երկրորդ՝ ապագայ փոթորիկի մը պարագային, կազմակերպուած, պատրաստ գտնուելու համար: Այո՛, պէտք է երիտասարդներս կազմակերպուինք թէ՛ հայկական արտասահմանի համար, եւ թէ մեր հայրենիքին համար:

«Մեր հայրերը իրենց արեան գնով այսօրուան փոքրիկ Հայաստանը ձգեցին մեզի. իսկ մենք ի՞նչ պիտի կրնանք ընել, անոր վրայ բան մը աւելցնելու համար... Վա՜յ մեզի եթէ անոր մասին չմտածենք, ժամանակէն առաջ վտանգի մը պահուն պատրաստ ըլլալու համար: Ինծի այնպէս կու գայ թէ պէտք է այս կազմակերպութեան հոգը ստանձնեն մեր մտաւորական չէզոք երիտասարդներ: Տասնեակ մը բաւական է այս գործին նախաձեռնութիւնը ստանձնելու համար»:

Սիրելիս, ինչպէս կը տեսնես գրեթէ ամբողջութեամբ արտագրեցի երկրորդ նամակիդ կարեւոր մասը, եւ կարծեմ հարկ չկայ առարկելու թէ՝ ես եւ կամ մեզ նման շատեր միեւնոյն կարծիքները չունինք մեր ներկայ թէ ապագայ անստոյգ կացութեան մասին: Բայց, երրորդ եւ վերջին նամակիդ մէջ, զոր գրած էիր այս Միութեան անունով եւ համագումարի մը շուրջ, ես տարբեր կը մտածեմ եւ աւելի օգտակար կը տեսնեմ այս ձեւը:

Օրինակ, դուն կը գրես թէ՝ «Աւելորդ է արդէն գոյութիւն ունեցող երիտասարդական միութիւններու համագումար մը կազմակերպել եւ կամ անունի (ընդհանուր) մը շուրջ միաբանիլը: Այս համագումարով դարձեալ մեր ուզածը չպիտի իրականանայ: Ցեղոյ հայկական գործ է, կրնայ ըլլալ որ համաձայնութիւն ալ չգոյանայ եւ աշխատանքն ու ծախքերն ալ վրայ երթան»:

Գիտես որ ես ալ շատ լաւատեսներէն չեմ, բայց, ես տարբեր կը մտածեմ այս համագումարին շուրջ:

Համագումար մը շատ օգտակար է՝ եղած երիտասարդական կազմակերպութիւններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Զ.Ո.Մ.ի, Պատ. Միութիւններու, Ցառաջդիմականներու եւն. եւն.ի միջեւ, առայժմ միայն Ֆրանսայի շրջանին համար: Ինչո՞ւ համար չպիտի համաձայնին, քանի որ բոլորին ալ կանոնագիր–ծրագիրները իրարու կը համապատասխանեն:

Երբ Համագումարը յաջողի եւ մարմինը ընտրուի, այն ժամանակ կոչ մը երիտասարդութեան համար, եւ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկուի:

Ու ես կը հաւատամ որ, եթէ այս բոլոր միութիւններու անդամներուն թիւը հազարին մէջ է, մէկ տարի վերջ երկու հազարի կը բարձրանայ:

Կարելի է թուել հարիւրաւոր երիտասարդներ, որոնք ազգային ջիղ ունին տակաւին, բայց ոչ մէկ միութեան անդամ չեն:

Անոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ին չեն անդամագրուիր, առարկելով թէ գնդակէն զատ ուրիշ բան չեն ճանչնար, կը բաւէ գնդակի համար վատնուած դրամը:

Զ. Ո. Մ.ին չեն անդամագրուիր, առարկելով թէ՝ ամէնէն օգտակար եւ մեր սրտին մօտիկ Միութիւնն է, բայց, սա անունը մեզի խորթ մնաց:

Հիմա կը տեսնենք, որ անունը մեծ դեր կը կատարէ, ինչպէս որ դուն եւ կամ ուրիշներ կը պնդէք թէ անունը երկրորդական է եւ այնքան ալ կարեւոր չէ:

Բայց շատ երկարեցաւ նամակս: Յաջորդ եւ վերջին նամակով մը պիտի եզրակացնեմ իմ կարծիքներս, անունի եւ ընելիքներուն մասին:

Սիրով՝ ԶԱՐՄԷՆ

ԿԷՍ – ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՍՆՈՒՆԴԸ

ՕՕՕՕ

Երբ Թրքահայութեան մնացորդը բախտի անողոք հարուածով ցիրուցան եղաւ աշխարհիս չորս կողմերը, ձգելով իր հայրենի օճախը եւ ամբողջ ստացուածքը բարբարոս Թուրքին ձեռքը, ստիպուեցաւ ամէնէն ծանր աշխատանքներուն լծուիլ, ապրուստ մը ճարելու համար:

Ան իր հայրենիքին մէջ մեծամասնութեամբ հողագործ էր, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն իր արտերուն մէջ վարուցանով կը զբաղէր, ծծելով հայ աշխարհի չքնաղ եւ մաքուր օդը եւ ըմբոշխնելով անոր բուժիչ ու տաքուկ արեւի ճառագայթները:

Այժմ ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ գաղթաշխարհի մէջ, ուր բանուորական հիւծող կեանքը կը մաշեցնէ զինքը, զրկելով արեւի եւ լոյսի բարերար ազդեցութենէն:

Ան իր հայրենի տանը մէջ հաց ու պանիր եւ կամ աւանդական թանապուրն ուտելով՝ կը ներկայացնէր առողջ կազմ, զերծ տարափոխիկ հիւանդութիւններէ, չէր գիտեր նոյն իսկ թէ ի՞նչ է հաղը: Որովհետեւ հայրենիքի օդն ու ջուրը ու կենսատու արեւը մեծ դեր կը կատարէին իր առողջութեան պահպանման մէջ: Իսկ արտասահմանի մէջ ստիպուած է իր օրուան մեծ մասը անցընել արեւէ եւ լոյսէ զուրկ, ապականեալ օդի մէջ:

Այս վատառողջ պայմաններու մէջ է որ ան պէտք ունի բաւարար չափով սննդատու կերակուրներու, դիմադրելու համար ամէն տեսակ տարափոխիկ հիւանդութեանց, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն արտասահմանի մէջ: Ուստի, որպէսզի ան զոհ չերթայ որ եւ է տարափոխիկ հիւանդութեան, եւ մանաւանդ թոքախտի, որուն մանրէն շատ կը սիրէ տկարացած մարմինները, պէտք է տարրական գաղափար մը ունենայ սնունդի առաջնակարգ դերի մասին:

Սնունդն է որ մեր կեանքը կ'երկարէ եւ անոր կանոնաւոր ու բաւարար ստացման շնորհիւ է որ մեր բոլոր գործարանները կ'աշխատին անընդհատ: Եթէ ոեւէ անհատ դէմ կ'երթայ այս բնական պահանջին գիտակցաբար եւ կամ անգիտակցաբար, կը տուժէ չարաչար, խանգարելով իր առողջութիւնը: Մարդուն կեանք տուող բջիջները այն տեսակ քիմիական կազմուածք մը ունին որ եթէ իրենց սպառած տարրերուն տեղը չհրամ[illegible] վերստանալ իրենց գտնուած միջավայրէն, այսինքն՝ արիւնէն, կամաց կամաց կը կորսնցնեն իրենց կենսունակութիւնը, որով կազմը կը տկարանայ, ենթակայ ըլլալով բազմաթիւ տարափոխիկ հիւանդութեանց:

Անգամ մը որ այս հիւանդութեան անողոք միքրոպը բոյն դնէ մեր թոքերուն մէջ, շատ դժուար է զայն փճացնել, կամ անոր ընթացքը կասեցնել, մեր այս խեղճ ու կրակ նիւթական եւ ընկերական պայմաններուն մէջ:

Ուրեմն, հիւծախտի եւ ուրիշ հիւանդութեանց չենթարկուելու համար, ամէնէն դիւրին ճամբան է [illegible] զինքը չզրկել օրուան անհրաժեշտ սնունդէն:

Գործաւորի մը համար անհրաժեշտ պայման է իր սպառած ուժին համեմատ սնունդ առնել, այսինքն՝ այն տեսակ մուտք մը ունենալ որ ելքին համապատասխանէ, որպէսզի կարենայ տոկալ մինչեւ վերջը: Անգամ մը որ այս հաւասարակշռութիւնը կորսուի, մարդիկ իրենց ունեցած պահեստի ուժերը կը սպառեն, եւ օրին մէկն ալ կը հիւանդանան անզգալաբար: Մարդ մը որ օրական չափաւոր աշխատանք մը կը կատարէ, պէտք ունի 2500էն 3000 քալորիի (տաքութեան այն քանակը որ կը բարձրացնէ 0° ունեցող մէկ կրամ ջուրը 1°ի): Ամէնէն սննդատու ուտելիքները հետեւեալներն են, որոնք կարգով աստիճանաբար կը կորսնցնեն իրենց ուժը: Ա. կարագը, որուն մէկ կրամը կը պարունակէ 7.50 քալորի. Բ. պանիրը՝ 4 քալորի, Գ. շաքար՝ 3.80, Դ. բրինձ եւ ալիւրը՝ 3.50, Ե. չոր լուբիան եւ ոսպը՝ 3.20, Զ. մեղրը՝ 3. Է. հացը՝ 2.50, Ը. շագանակը՝ 2, Թ. միսը՝ 2, Ժ. հաւկիթը՝ 1.50, ԺԱ. ձուկը՝ 1.50, ԺԲ. գետնախնձորը՝ 0.90, ԺԳ. կաթը՝ 0.70, ԺԴ. բանջարեղէններն ու պտուղները՝ 0.20—0.50:

Ամէնէն նշանակելի կէտը այն է որ իւղ եւ նշայ պարունակող ուտելիքները աւելի սննդարար են, քան այն ուտելիքները որոնց մէջ ջուրը եւ չմարսուելիք տարրերը շատ են, օրինակ՝ կաթն ու կանանչեղէնները:

Բայց, այս բոլոր սնունդներուն մէջ կայ մէկը, որ կը կոչուի vitamine կենսահիւթ, առանց որուն մեծերը եւ մանաւանդ փոքրիկները չեն կրնար ապրիլ առանց հիւանդանալու: Այս կենսահիւթը կը գտնուի մանաւանդ չեփուած կանանչեղէններու եւ պտուղներու մէջ: Ան կը փճանայ երկար ժամանակ եռացումով եւ կամ պաղեցումով:

Ուրեմն, գործաւորի մը ուտելիքը պէտք է ըլլայ բաւարար եւ հաւասարակշռուած, պարունակելով հետեւեալ սնունդները համեմատական չափով.— Ամէնէն առաջին տեղը պիտի բռնէ հացը, յետոյ բրինձը եւ նշայ պարունակող սնունդները, իսկ երկրորդ տեղը՝ իւղը, երրորդ՝ մսեղէնները:

Չեփուած բանջարեղէնները եւ պտուղները անհրաժեշտ են իրենց պարունակած կենսահիւթով, զերծ մնալու համար կարգ մը մահացու հիւանդութիւններէ: Փոքրիկներու ոսկորներու զօրացման համար եւս անհրաժեշտ տարր մըն է այս:

ՏՈՔԹ. Մ. ԹՕԳԱԹԼԵԱՆ

⁂ Անգլիացի մը, Ճօն Թվիկ անունով, վերջերս դատարանի վճիռով երեքուկէս սթերլին տուգանքի ենթարկուեցաւ, որովհետեւ օդանաւէ հաւկիթներով ռմբակոծած էր ոստիկանական վարչութեան շէնքը:

⁂ Սիպերիոյ մէջ կան ժողովուրդներ, որոնք տարօրինակ սովորութիւններ ունին, երբ կին մը ծնի, նորածինի անունը կը դնէ այն մարդուն որ առաջին անգամ ներս կը մտնէ: Երբ կին մը այրիանայ, իր ամուսնոյն նոյն դիմագծով եւ հասակով մանեկէն կամ այլ նիւթէ մարդ մը շինել կու տայ կամ ինքը կը շինէ, անոր կը հագցնէ մեռած ամուսնոյն զգեստները ու կուլայ վրան եւ գիշերը անոր հետ կը պառկի:

⁂ Սիպերիոյ մէջ ծնողքը իրենց աղջիկները ապագայ փեսացուին կը յանձնեն 8—9 տարեկան հասակի մէջ, որպէսզի լաւ ճանչնան զիրար:

ՆԿԱՏԻ ԶԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ

ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

oooo

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄԷՋ

«Լը Փըթի Փարի»ի Թղթակիցը, որուն ...ութիւնները ամփոփեցինք օրը օ-..., այս անգամ կը խօսի Սեբաս-տիոյ մասին, «աղբիւրներու եւ բար-տիներու քաղաքը»: Իր կարծիքով, Սեբաստիան՝ տիպարն է թրքական քաղաքի, բոլորովին տարբեր՝ էն-...կերէն որ ունի բոլորովին նոր շին-ուած շէնքեր: Նկարագրելով Անատո-լուի եղան սայլերը, իրենց լայկան ...նիւով, Թղթակիցը դիտել թէ ա-... ալ ունեցան իրենց փառքի օրե-րը: «Անոնք էին որ պարենաւորեցին ... քեմալի բանակները, Յոյներուն դէմ մղուած հերոսական պայքարի շրջա-նին: Անոնց գործը կը լրացնէին Անա-տոլուի կիները, իրենց ուսերուն վր-այ ռումբեր փոխադրելով մինչեւ ռազմական գիծը»:

Եւ Թղթակիցը կը նկարագրէ «Անա-տոլուի այս առոյգ աղջիկները», որ կ'անցնին իբրեւ սգաւոր ստուերներ, կամ սեւ ուրուականներ», որովհետեւ ...ող կապած են, չարչափ ունին: «Ըն-տանեկան գաղափարները կը շփոթ-...ուին այս չարաչուք համազգեստին ...տակ: Միայն կօշիկը անհատականու-թեան եւ երբեմն վայելչութեան կնիք մը կ'աւելցնէ: Նոր վարչաձեւը չէ հա-մարձակած արգիլել քօղը, եւ Թուր-քիոյ ներսերը տիրող բարքերն ալ չեն անհետացուցած զայն: Աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն այն կիները որ փողոցէն կ'անցնին բաց ե-րեսով: Իսկ այրերը գլխարկ կը դը-նեն, քանի որ եթէ ֆէս գործածեն, կա՛մ ծեծ պիտի ուտեն եւ կամ պիտի բանտարկուին: Բայց գլխարկը կը նե-տեն ականջին կողմը, ինչպէս Փան-թէնի կամ Մէնիլմոնթանի մէջ: Բայց նմանելու կամ վարնոց արդիականու-թեան մը հետեւելու համար չէ որ այդպէս կ'ընեն, այլ պարզապէս ե-րեսնոցին համար: Գուրանի վարդա-պետները դատապարտած են երեսնո-ցը, որովհետեւ ան թոյլ չի տար որ հաւատացեալը դիմաւորէ արեւը եւ իր ճակատը գետնին դպցնէ աղօթքի պահուն: Սեբաստիան, որ ըմբոստա-ցաւ ֆէսը ջնջուած տեսնելով, կը շարու-նակէ այսպէս ցոյց տալ խուլ ընդդի-մութիւն մը»:

Նկարագրելով խաներու նախա-պատմական վիճակը եւ զարշահոտու-թիւնը, ինչպէս եւ նոր պանդոկի մը՝ «Ճիմհուրիէթ Փալաս»ի խեղճու-թիւնը, Թղթակիցը քանի մը տողով կը ներկայացնէ նաեւ գորգի գործա-րանը, ուր 50ի չափ մանկամարդ աղ-ջիկներ երկու ղրուշ (24 սանթիմ) կը ստանան հազար հանգոյցի համար: Ամէնէն բախտաւորները օրական 30—40 ղրուշ կը վաստկին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

«Իբրեւ գեղարուեստական գոհար, Սեբաստիան ունի երկու նշանաւոր մզկիթներ: Մէկը՝ որ խախտած է երկրաշարժէ մը, կը ցուցնէ տակաւին շատ նուրբ արաբանկարներ: Միւսը, որուն կրկնակ մինարէն ծածկուած է կապոյտ յախճապակիներով, կը պարփակէ մզկիթ մը եւ թանգարանի նմանող բան մը... Տէրվիշները ցի-րուցան եղած են. ծերուկ խմամ մը, որուն ամսականը կառավարութիւնը կը վճարէ, կ'առաջնորդէ քայլերս ու-շադիր մեծարանքով եւ իմ եռեւէս կը սրբէ այն գորգը որուն վրայէն քա-լեցի: Գրաւիչ տեսիլք որ կը պատ-կերացնէ Իսլամի նահանջը:

«Բայց միայն իսլամական կրօնը չէ որ ընկրկած է: Հեռուէն տեսայ մեծ եկեղեցի մը հայկական խաչով եւ ու-ղեցի մօտենալ: Զինուոր մը սուինին ծայրը ցուցնելով, ազդարարեց որ հեռանամ: Եկեղեցին վերածուած է վառօդարանի: Գալով հաւատացեալ-ներուն, կամ փախած են եւ կամ մե-ռած: Ամենայն Սեբաստիոյ մէջ կա-յին հայկական երեք կարեւոր եկե-ղեցիներ, ինչ որ յայտնապէս կ'ապա-ցուցանէ հայկական գաւառներին պատկանող ստուարաթիւ բնակչու-թեան մը գոյութիւնը: Երբ փոխ-կուսակալին հարցուցի թէ ո՛րքան Հայ մնացած է իր շրջանին մէջ, պա-տասխանեց անտարբեր.

— Բուն Սըվազի մէջ մօտ քառա-սուն ընտանիք, թերեւս, իսկ մօտ քսան ալ շրջակաները:

— Ա՛հ, դիտել տուի, ուրեմն մա-հերու թիւը շատ մե՞ծ եղած է:

— Այո, պատասխանեց այս արժա-նաւոր պաշտօնատարը, որ շատ սուր գաղափար չունի հեգնութեան մա-սին: Եւ աւելցուց.

— Շատ հանդարտ կը կենան:

Կը հաւատա՛մ, կը հաւատա՛մ:

Առանց Հրեայի, պարպուած՝ Հա-յերէն, Սեբաստիան կարելի է համա-րել թրքական քաղաք մը մօտ հարիւր առ հարիւր: Միեւնոյն ատեն գաղջ քաղաք մըն է նոր կարգուսարքին հանդէպ, իր բնակիչներուն տեսակ մը դժման եւ դէգ երեւոյթով: Եւ սա-կայն, նոյն իսկ այստեղ արդիակա-նութիւնը կը թափանցէ աստիճանա-բար: Նիւթական կերպարանափոխու-թեանց աստիճանաբար կը յաջորդէ բարքերու բարեշրջումը: Նախ, երկա-թուղին վերջ տուած է հին քաղաքին հազարամեայ մեկուսացման: Ձեմ գի-տեր թէ անտեսական տեսակէտով ի՛նչ կ'արժեն այն երկաթուղիները զորս Կայիին կառավարութիւնը կը շինէ տենդագին արագութեամբ: Սակայն անոնք ապահովաբար ունին ռազմա-գիտական եւ քաղաքական արժէք: Քէմալականութեան ոգին է որ կը տա-րածուի երկաթ գիծերուն հետ: Ամէն անգամ որ վայրաշարժը նոր քաղաք մը կը մտնէ, օրուան իշխանութիւնը յաղթանակ մը կը տօնէ: Եւ իրաւունք ունի:

Հինաւուրց Սեբաստիոյ մէջ ալ նոր մտահոգութիւններ կ'երեւան: Սալա-յատակներ շինուած են եւ լայն ու շիտակ ծառուղի մը բացուած է դէպի կայարանը: Ատեն մը 50 դպրոց կար նահանգին մէջ, այսօր հարիւրի հա-սած է թիւը: Շինուած է ընդարձակ լիսէ մը որուն սպիտակութիւնը կը շլացնէ աչքը, բարտիներու քաղցր կանանչին մէջ:

Քանի մը տարի առաջ հաստատ-ուած Ֆրանսացի մըն էր որ առաջին հեծանիւը բերաւ այս քաղաքին մէջ: Արդ, այսօր հեծանիւները կ'ակօսեն քաղաքին փողոցները: Հեծանիւ նս-տած Թուրք մը այլ եւս հին Թուրք մը չէ, ան ստացած է արագութեան զգա-ցումը որ բոլորովին կը պակսէր ի-րեն: Թուրքը, կ'ըսէին, միայն թաղ-ման համար կ'աճապարէ: Նոյն իսկ Սըվազի մէջ, կը պատահի որ Թուրքը երբեմն աճապարէ կեանքի եւ ողջե-րուն համար:

Այսպէս հինաւուրց Անատոլուն կը կերպարանափոխուի յամրաբար, նոր վարչաձեւին ազդեցութեամբ: Մ. Քէ-մալի մղումը կը զգացուի ամէնէն հեռաւոր եւ յետամնաց կեդրոններուն մէջ: Ժողովուրդը վերստին կաղա-պարել ձեւափոխելով իր հոգեբանու-թիւնը՝ կը պահանջէ շատ ժամանակ եւ ճիգ: Սեբաստիան տեսնելէ յետոյ, կը կարծեմ թէ կարելի է հասնիլ այդ նպատակին, երբ մարդ ամուր բռնած է իշխանութիւնը եւ գրեթէ ապահով՝ վաղուան համար:

«ԱՅՍ ՎԻՃԱԿԸ ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ»

«Պուլկարիոյ խե՛ղճ Թուրքերը»

Թէ խորագիրները եւ թէ լուրերը կ'առնենք Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ»էն, որ ատենէ մը ի վեր միւս թուրք թեր-թերուն հետ անդադար կ'աղմկէ հը-րապարակը, ապացուցանելու համար թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը ծրագրեալ հարստահարութեանց կ'ենթարկուին:

Ուրեմն, լսեցէք.—

ՍՈՖԻԱ, 15.— Օգոստոս 13ին, Փաս-մաքլըրի շրջակաները, Ալայտէրէի գիւղին մէջ, բացումը կատարուեցաւ յիշատակարանի մը, կանգնուած ի յիշատակ հեծելազօրքի 21րդ գօ-րաբաժնի այն սպաներուն եւ զինուոր-ներուն, որոնք մեռան, այդ շրջանը Թուրքերէն վերագրաւելու համար: Արձանը 16 մէթր բարձրութիւն ունի: Քովը շինուած է նաեւ փոքր մատուռ մը:

Բացման հանդէսին ներկայ եղան պատերազմական նախարարը, Ֆիլի-պէի կուսակալը եւ շրջականերու կա-ռավարիչները, Թրակիա կոմիտէին պետերը, Ֆիլիպէի, Սթանիմաքայի և Փասմաքլըրի զօրագունդերը եւ ժո-ղովրդական բազմութիւն մը:

Պատերազմական նախարարը ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ այս յիշատակա-րանը ներշնչումի եւ ուժի աղբիւր մը պիտի ըլլայ գալիք սերունդներուն համար, եւ անոր պիտի ցուցնէ այն ճամբան որուն պէտք է հետեւի Պուլ-կարիա, քաններորդ դարուն:

Յետոյ խօսեցաւ Թրակիա կոմի-տէին պետը եւ թրքութեան դէմ որ-քան խօսք կար, ըսաւ բոլորը, աւել-ցնելով թէ Պուլկարները բնաւ չեն հրաժարած Թրակիայէն եւ Միջեր-կրականէն:

Ճառերէն յետոյ, քանի մը տեսա-րաններ վերակենդանացուեցան Պալ-քանեան պատերազմի ատեն այս շր-ջանին մէջ մղուած կռիւներէն: Ներ-կայացուած տեսարաններուն մէջ կա-յին պուլկար եւ թուրք զինուորներ, եւ բնականաբար պուլկարական ճն-շումին տակ, Թուրքերը նետեցին ի-րենց զէնքերը եւ եղերական ձեւով փախան(?) կամ աղերսելով (?) անձ-նատուր եղան:

Օգոստ. 26ին ալ, Շիփքայի մէջ պի-տի կատարուի բացումը 36 մէթր բարձրութեամբ յիշատակարանի մը, ի յիշատակ 1877ի պատերազմին: Հոս ալ դարձեալ ճառեր պիտի խօսին թր-քութեան դէմ եւ զինուորական ցոյ-ցեր պիտի ընեն:

Թրքութեան դէմ այս ցոյցերը եւ քարոզութիւնները մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւեն: Եթէ կ'ուզեն ազգային զգա-ցումը զօրացնել պուլկար ժողովուր-դին մէջ, հակաթրքութենէ զատ ու-րիշ միջոց չկա՞յ միթէ:

Թերեւս մեր պուլկար բարեկամնե-րը անմիջապէս ատարկեն. «Ասոնք մեր պատմութիւններն են, չենք կր-նար մոռնալ»: Այո՛, մի մոռնաք, ոչ ոք ասիկա կ'ուզէ, եւ մենք ալ չենք ուզեր: Բայց այս պատմութիւնը մի գործածէք, հակաթրքութիւն ստեղ-ծելու համար: Թուրքերու աչքով նա-յեցէք պատմութեան: Ամէնէն դիւրին բանն է փոխադարձ թշնամութեան զգացումներ արթնցնել ազգերու մի-ջեւ: Ասիկա անել ճամբայ մըն է: Պատմութիւնը ազգերը ստեղծած է որպէսզի անոնք իրարու մօտենան, եւ ոչ թէ թշնամի ըլլան:

⁂ Պուլկարիոյ չորս կողմէն եկած լուրերէն կը հասկցուի թէ այդ երկ-րի Թուրքերուն կրած խժդժութիւննե-րը անցած են համբերութեան ամէն սահման: Այդ չարչարանքներէն ա-զատուելու համար, Պուլկարիոյ խեղճ (զավալլը) Թուրքերը կ'ապաս-տանին հարեւան երկիրները, ամէն վտանգ աչք առնելով: Վերջերս աւել-ցած է նաեւ Ռումանիա ապաստանող Թուրքերուն թիւը:

Սիլիսթրէի (Ռումանիա) Հագ Սէօզ թերթը մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ Պուլկարիոյ Թուրքերու կը-րած նեղութեանց մասին, «Պուլկար խժդժութիւնները, պուլկար վայրե-նութիւնը» խորագրին տակ: Ցայտնե-լէ յետոյ 1875էն ի վեր Պուլկարիոյ ըրածները, Հագ Սէօզ կ'ըսէ.

«Պուլկարիոյ վերջին զինուորական կառավարութիւնն ալ սկսաւ նեղել Թուրքերը: Բաւական կարեւոր թիւ մը կը կազմեն այն Թուրքերը, որոնք չկարենալով հանդուրժել Պուլկար-ներու խժդժութեանց, երեսի վրայ թողած են իրենց արտը, տղաքն ու կիները, եւ մահը աչք առնելով Ռու-մանիա ապաստանած են: Ասոնցմէ են հետեւեալ 13 երիտասարդները (կը յիշէ անունները):

Սահմանամերձ թրքական գիւղերէն Ռահմանչըքլար, Քէօսէ Ապտի եւ այլ գիւղերէն ալ քիչ թիւով մարդիկ չե-կան: Իսկ Պուլկարները ոչխարի նման հաւաքած են Եուճուսլար գիւղի Թուր-քերը եւ ծեծած ու խոշտանգած են: Անոնցմէ Իպրահիմ օղլու Սալիհ մե-ռած է ծեծի տակ:

Ջավէթ գիւղին մէջ, Հիւսէյին ա-ղայի կինը, չկարենալով հանդուրժել Պուլկարներու կատաղի յարձակում-ներուն, հազիւ կրցած է ծխնելոյզին մէջ մտնել եւ իր պատիւը ազատել: Պուլկարները սպաննած են Գալավա գիւղին մուխթար Օսմանը, այն պա-տրուակով թէ զէնք տուած է Թուր-քերուն: Ճաֆէրլէր գիւղի քարտու-ղարին աղջիկը առեւանգած են եւ դեռ հետք չկայ անկէ: Եսկի Պալա-պանլարի մզկիթին մէջ աղտեղութիւն նետած եւ մզկիթին պատկերները կոտրած են:

Ցանուն Ռումանիոյ Թուրքերուն խստիւ կը բողոքենք այս եւ նման ամարդի եւ քաղաքակրթութեան ան-վայել չնականութեանց եւ ստորնու-թեանց դէմ, որոնց կ'ենթարկուին Պուլկարիոյ մեր ցեղակիցները, Եւ կը սպասենք որ կառավարութիւնը հարկ եղած ձեռնարկները կատարէ: որպէսզի վերջ տրուի այդ ապօրինու-թեանց:

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (15 օգոստ.)·

— «Մեծ պատերազմի ընթացքին ամենաշատ վնասը կրող ազգերը եղան Ֆրանսա, Պելճիքա, Սերպիա, Գեր-մանիա եւն.: Անոնք 1918էն ի վեր գերմարդկային ճիգեր ի գործ կը դնեն, որպէսզի կորսնցուցած բոլոր ուժերնին վերստանան եւ ճախսպա-տերազմեան շրջանէն աւելի ուժեղ ու զօրաւոր դառնան: Երէկուան Պարս-կաստանն ու Թուրքիան իսկ, եւ Պալ-քանեան ու Մերձաւոր Արեւելքի կարգ մը ազգեր՝ անձնման աշխատանքներ կը տանին աւելի եւ աւելի հաստա-տուն հիմերու վրայ դնելու իրենց ազգային մեծակառոյց շէնքը:

Ու բոլորն ալ կ'աշխատին մեղուա-ջան տքնութեամբ ու համբերու-թեամբ: Բոլորն ալ վստահ են, որ վաղը, դարձեալ՝ ահագնագոռ փոթո-րիկի մը նման պիտի պայթի զարհու-րելի պատերազմը:

Հակառակ յետ-պատերազմեան շատ մը խաղաղասիրական դաշինք-ներուն, կնքուած ուխտերուն, ու Արդարութեան, Ազատութեան եւ Հաւասարութեան անունով խօսուած գեղեցիկ ճառերուն, այսօր ամբողջ աշխարհի ինքզինքը կը գտնէ հսկայ հրդեհի մը առջեւ որ վաղը տարած-ուելով հիմնովին պիտի յեղաշրջէ ամ-բողջ աշխարհն ու մարդկութիւնը:

Իսկ այդ ահաւոր վտանգին դէմ դի-մաց գտնուելու համար ի՞նչ կ'ընենք մենք, եւ ո՞ւր կ'երթանք: Ի՞նչ կ'ընէ մեր մտաւորականութեան ընտրանին ու երիտասարդութիւնը, ի՞նչ կ'ընեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները ու ազգային զանազան կազմակերպու-թիւնները: Պարզ է, որ մեծ պատե-րազմէն ասդին, հայութիւնը շատ քիչ աշխատանք տարաւ, կազմակեր-պուելու համար ազգովին: Մենք չու-նեցանք ուժեղ, երիտասարդական շարժումներ, Զ. Ռ. Միութիւնը շատ խոստումներ տուաւ, մեծ մեծ ծրա-գիրներով ճամբայ ինկաւ, սակայն մինչեւ այսօր անիկա պարտադրող ուժ մը չեղաւ:

Հայր. Միութիւնները, Հայաստանի ու գաղթաշխարհի շահերը իրարմէ տարբերեցին եւ տարուեցան աւելի կուսակցական նեղմիտ հաշիւներէ քան հայրենասիրական ողջմիտ եւ ա-ռողջ գաղափարներէ:

Բարեգործականի վրայ ոչ մէկ ա-կնկալութիւն կամ յոյս կարելի է դը-նել: Այդ մեծագումար հարստութեան տէր Միութիւնը նոյնպէս չեղաւ Հա-յոց ժողովուրդի օգտին ու կարիքնե-րուն համար իսկապէս եւ դրականօ-րէն աշխատող կազմակերպութիւն մը: Բարեգործականը երբեք ժողո-վուրդին հետ չեղաւ եւ անոր համար նոյնպէս կուսակցական կամ կարգ մը քաղքենիներու շահը գերիվեր մնաց մեր ազգային հաւաքականութեան շահերէն:

Կարելի է անվարան եւ վստահ կեր-պով ըսել, որ հոգեւորականութիւնը եւս իր առնիւանին բարձրութեան վը-րայ չմնաց: Այս հոգեւորականութիւ-նը քիչ մը խառնուեցաւ ու կը խառ-նուի ամէն բանի: Վաղուց անցեր է այն հին շրջանը ուր հոգեւորականու-թիւնը ընդհանրապէս եւ մեր եկեղե-ցական պետերը մասնաւորապէս ժա-մանակի եւ դէպքերու բերումով քա-ղաքականութիւն կը խաղային:

Կ'ապրինք մեր պատմութեան ամե-նածանր եւ ողբերգական մէկ շրջա-նը: Այս ժողովուրդը պէտք ունի նշ-մարիտ առաջնորդներու, մարգարէա-տիպ դէմքերու, մտաւորապէս եւ բարոյապէս օժտուած ընտիր եւ բար-ձրագոյն կարողութիւններու: Մեզի պէտք են գիտակից, հայրենասէր, ու-ժեղ կամքի եւ բարոյականի տէր ե-կեղեցականներ: Մեր ներկայ եկեղե-ցականութեան մեծ մասը տարուեր է աւելի նիւթով քան թէ գաղափարով կամ բարոյականով:

Միմիայն նշմարիտ ազգային քաղա-քականութիւնն է, որ մեզ կը փրկէ ամէն տեսակ վտանգներէ եւ մեր ժո-ղովուրդի ներկան եւ ապագան կը դարձնէ վարդաշող եւ գեղեցիկ: Գոր-ծենք ինչ անուններու տակ ալ ըլլայ, բայց գործենք սոսկ մեր սփիւռական հայրենիքի իրական ազատութեանն ու անկախութեանը համար: Գործենք մեր արդար եւ չարքաշ ժողովուրդի հարազատ շահերուն համար: Ասոնցմէ դուրս բոլոր տեսակի տեսութիւնները ու վարդապետութիւնները երազ են լոկ, եւ բանաստեղծութիւն:

Ահաւասիկ, գիշեր եւ ցորեկ, ան-քուն եւ անդադար, մեծ ու փոքր ազգերը կ'աշխատին, կը կազմակեր-պուին ու կը զօրանան ազգովին, քա-ղաքականապէս թէ տնտեսապէս:

Ահաւասիկ նոր պատերազմի մը վտանգը օրէ օր, վայրկեանէ վայր-կեան պայթելու կը սպասէ: Ի՞նչ պի-տի ընէ Հայոց ազգը, երբ յանկարծ, անսպասելիօրէն վաղը պայթի այդ պատերազմը:

Պէտք է ազգակործան վէճերն ու կուսակցական նեղմիտ խեքը մի-անգամ ընդ միշտ վերջ գտնեն:

Պէտք է բովանդակ հայութիւնը եր-թայ այն ճամբէն ուրկէ գացեր են Հայոց ազգի բոլոր մեծերը, հերոսա-տիպ քաջերը, կամ մեծ հայրենասէր-ները:

Ազգային գիծ, ազգային ուղի, ազ-գային մէկ ճակատ: Եւ այս բոլորը միայն մեր հայրենիքի ցանկալի ազա-տութեանը համար:

Ուրիշ ելք կարելի չէ»:

ՍՈՒՐՃԸ ԾՈՎ ԿԸ ԹԱՓԵՆ

Պրազիլիա 1933ին 24ուկէս միլիոն պարկ սուրճ արտադրած է: Ասոր 1. միլիոնը Մ. Նահանգները կը սպա-ռեն: Եւրոպայի սպառումն ալ 11 մի-լիոն պարկ է: Բայց միայն Պրազիլիոյ արտադրութիւնը աւելի է համաշ-խարհային սպառումէն:

Գիները չկոտրելու համար, Պրա-զիլիոյ սուրճի ընկերութիւնները կը շարունակեն սուրճ փճացնել: Այսպէս այս տարուան առաջին վեցամսեա-կին, 3,225.000 պարկ սուրճ ծով թա-փած են...

ԵԳԻՊՏ. ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐԸ

Օգոստ. 15ի վիճակահանութեան մէջ, 50,000ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 1886ի պարտա-թուղթերէն 1237, 1903ի պարտաթուղ-թերէն 717,461 եւ 1911ի պարտա-թուղթերէն 191,776 թիւերը:

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

Տիգրան Գույումճեան, այլ ան-ուամբ Մայքըլ Արլէն ծնած է Ռուս-չուք, 2 նոյեմբեր 1895ին: 5 տարեկա-նին, իր հօր, յայտնի վաճառական եւ ազգասէր Սարգիս Գույումճեանի հետ կ'երթայ Լոնտոն:

Նախ կը հետեւի բժշկութեան, բայց ինքզինքը կու տայ գրականութեան, նոյն չէ թէ անօթի մնայ. բարեբախ-տաբար բացառութիւն մը կ'ըլլայ ի-րեն համար:

Ընդհ. պատերազմին, անգլ. բանա-կին մէջ ծառայած ըլլալով, սկսած է զանազան թերթերու աշխատակցիլ ի նպաստ կառավարութեան եւ երեւան եկած է որպէս լաւ գրչի տէր մէկը:

Պատերազմէն վերջ բոլորովին կը նուիրուի գրականութեան:

Ունենալով բեղուն երեւակայու-թիւն մը, գրաւիչ եւ խայթող լեզու մը, մանաւանդ ըլլալով բարձր դասու տիպարներն ու բարքերը լաւ ուսումնասիրող մը, իր գործերը դար-ձան տիեզերահռչակ:

Իր գործերէն հայերէնի թարգման-ուած են «Կանանչ գլխարկը» եւ կարգ մը պատմուածքներ:

Ներկայ գրութիւնը, որ հրատա-րակուած է ֆրանսական Ric et Rac շա-բաթաթերթին մէջ, կը նուիրենք այն լրվանդէն գրողներուն, որոնք խծբծանքի ենթարկեցին Մայքըլ Ար-լէնը, քանի մը տարի առաջ:

Ս. Ռ.

— Բնաւ «Նաախոնալ» գացա՞ծ էք հարցուց կ. Թարլայըն:

Վիրաւորիչ հարցում մը, իմ տա-րիքիս մարդու մը համար: Բայց եւ այնպէս նշան ըրի թէ «այո»:

— Էհ, լաւ, ըսաւ Թարլայըն, ան-տարակոյս միեւնոյն ժամանակ գա-ցիք տեսնելու Թիսայի թանգարանը:

— Քանի որ կ'ուզէք գիտնալ, պա-տասխանեցի, Ս. Պօղոսի աշտարակը այցելեցի նոյն օրը... Մօրս հետ էի:

— Ձեմ ուզեր մեկնիլ ձեր մօրը հետ, ըսաւ Թարլայըն, բայց այսօր ես է որ, ձեզ պիտի առաջնորդեմ հոն... Կարսո՛ն, հաշիւս եթէ կը հաճիք:

Յուլիսի մէջ էր: Այդ եղանակին շատ տաք կ'ընէր... Ձեմ գիտեր որ ձեզի ըսի՞ թէ Լոնտոնի սեղանատու-րականոստանին մէջ կարեւոր դիրք մը ունիմ: Եթէ կը յիշէք, 1922ի ամրան ընթացքին փլուզում մը տեղի ունե-ցաւ, որուն զոհերէն մէկն ալ ես ե-ղայ...

— Տարտամօրէն կը յիշեմ, պա-տասխանեցի անտարբերութեամբ:

— Օ՛ն ուրեմն, ըսաւ Թարլայըն, հաստատակամ, ասիկա պատճառ մը չէ գեղարուեստը անտեսելու, մանա-ւանդ երբ առանձին չենք... խեղճ անմիտ:

Քաֆէ Ռուայալէն հասանք «Թրա-ֆալկար», ինչ որ շատ հաճելի չէր այդ տաք օդին: «Նէշընըլ Կէլըրի»ի սրահներուն մէջ շրջագայելով հան-դերձ, նկարները կը քննէինք ակնար-կովը ճանչցողներու, որոնք պատկե-րի մը թէ ներքինը եւ թէ արտաքինը գիտեն տեսնել...

«Միւզիտօրա լոգարանին մէջ» նկա-րին առջեւ կանգ առինք:

— Ի՛նչ գլուխ գործոց, հառաչեց Թարլայըն... Մեզ որ երեք սրունք ունի ան:

Ես անմիջապէս չտեսայ Միւզիտօ-րայի 3րդ սրունքը, բայց ինծի ցոյց տալէ յետոյ, աչքերս չկրցայ հեռա-ցնել այդ երրորդ սրունքէն, միւս եր-կուքին միջեւ, իր ծունկէն առկախ, տեսակ մը ուրուական:

— Կը տեսնէք, բացատրեց ինծի, կէյնսպօրօ գոհ չէր մնացած այդ սը-րունքէն... Ջայն աւրեց եւ տեղը ուրիշ մը շինեց... Սակայն առաջինը կրկին երեւան ելաւ... Ըսէք ինչ որ կ'ուզէք... Կին մը որ բազմաթիւ սրունքներ ունի, շատ հաճելի չէ. Թէ-եւ այդ՝ հաճելի ըլլայ անանց որ կը կարծեն թէ, կին մը երբեք բաւարար սրունք չունի...

×

Հազիւ թէ հեռացած էինք, շարու-նակելով հանդերձ տաք տաք վիճա-բանիլ, մեզի մօտեցաւ թուխ երիտա-սարդ մը:

— Պարո՛ն, ըսաւ Թարլայընի, կը բարեհաճի՞ք «Մանէ»ներուն սրահը ինծի ցոյց տալ:

Մեզի արտասովոր կը թուէր, որ այս մարդը սոյն հարցումը մեզի կ'ուղղէր, փոխանակ դիմելու այն բազմաթիւ համազգեստաւոր պահակ-ներէն մէկուն, որոնք մասնաւորաբար նշանակուած են, նման տեղեկութիւն-ներ տալու համար:

— Վստա՞հ էք, ըսաւ Թարլայըն անկեղծօրէն, թէ «Մօնէ» ըսել չէք ուզեր:

— Ո՛չ, «Մանէ», ըսաւ օտարականը կատարեալ վստահութեամբ:

— Լա՛ւ ուրեմն, բախտ ունիք, ը-սաւ Թարլայըն, մենք ալ ճիշդ գիտա-ւորութիւն ունէինք երթալ «Մանէ»նե-րուն վրայ սքանչանալու: Մենք ալ շատ կը սիրենք Մանէի գործերը: Ա՛յս կողմէն...

Ոչխարներու նման իրեն հետեւե-ցանք:

Թարլայըն որոշ չէր գիտեր «Մա-նէ»ները ցուցադրուած սրահին ուր գտնուիլը, իր ծանօթութիւնը կը կա-յանար զանց ընելով այն սրահները, որոնց մէջ «Մանէ» ցուցադրուած չէին:

Թուխ օտարականը լռութեամբ, բայց վստահ քայլերով կը հետեւէր.. Բարձրահասակ երիտասարդ մըն էր, թէեւ նուրբ երեւոյթով, բայց քաջա-կազմ:

Ազնուատոհմի իր քիթը անթերի եղած պիտի ըլլար, եթէ չունենար կոտրուածք մը, որ զայն յայտնապէս մէկ կողմ կը հակեցնէր:

Թէեւ լաւ ընտանիքի պատկանող երիտասարդի մը երեւոյթն ունէր, բայց իր համարձակ եւ վստահ շար-ժուձեւին մէջ, առեւտուրի բնածին յատկութիւն մը կը յայտնուէր, եւ իր մթին աչքերուն մէջ կը կարդաց-ուէր մեծ մտադրութիւն մը:

Հպարտութեամբ կը կրէր իր կա-կուղ գլխարկը, նրբաճաշակ վայել-չութեամբ, եւ իր կօշիկները վար-պետ աշխատաւորի ձեռքէ ելած կը թուէին:

Վերջապէս նկար մը տեսանք. բո-լորովին կապոյտ մեծ նկար մը... Ինչպէ՞ս նկարագրել, այդքան կա-պոյտ նկար մը, կապոյտ՝ նոյն իսկ զինուորներուն ոտքին տակ ճմլուած խոտը, կապոյտ՝ մինչեւ իրենց դիմա-գոյնը, եւ նոյն իսկ իրենց ձեռքերուն մէջ կրած զէնքերը... Բոլորովին «կապոյտ» ծառի մը կրթնած մարդ մը, որուն դէմքն ալ եղկելիօրէն «կա-պոյտ» էր, մեր դիմացը կը գտնուէր. մինչ զինուորները կռնակնին մեզի, իրենց զէնքերը անոր ուղղած էին, կարծես դատապարտեալի մը վրայ կրակելու ձեւով: Ամէնէն տխուր մարդն էր զոր երբ եւ իցէ տեսած ըլ-լայի:

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(1)

Հիթլէր եւ Սարի խնդիրը

Կիրակի օր, վիթխարի ցոյց մը պիտի սարքուի Կոպլէնցի մէջ, եւ պահանջելու համար Սարի շրջանը, որ կը գտնուի մի-ջազգային վարչութեան տակ: Կ'ըսուի թէ 260,000 հոգի պիտի մասնակցին այս ցոյցին: Այս առթիւ հրատարակուած հայրենա-սիրական կոչ մը կ'ըսէ.— «գերման հայրենակից, գիտե՞ս որ Սարի մէջ 800,000 Գերմանացիներ անջատուած են գերմանական հայ-րենիքէն, վերսայլի հրամանագրով եւ ենթարկուած կառավարու-թեան մը որ խորթ է իրենց: Գիտե՞ս որ Սարի հողամասին վրայ, գերման ժողովուրդին դաւանանները, Մարքսի հետեւորդները եւ Հրեաները որոնք լքեցին Գերմանիան, կը զրպարտեն եւ կ'անարգե-կեն մեր գերման եղբայրները, հրապարակաւ կ'անարգեն գերման պետութիւնը, իր կառավարութիւնը եւ Առաջնորդ Ատոլֆ Հիթ-լէրը եւ բացէ ի բաց դաւանանութիւն կ'ընեն իրենց թերթերուն մէջ ...»:

Ցունաստանի դաւադրական շարժումը

Աթէնքի ընդհ. դատախազը իր տեղեկագիրը ներկայացուց զինուորական նոր դաւադրութեան մասին, որուն առաջին լուրը հաղորդած էինք երէկ:

Կ'ըսուի թէ դաւադիրներուն պարագլուխն է զնդ. Զէրվաէս, որ 1927ին ալ ապստամբութիւն մը սարքած էր եւ կը հետապնդ-ուէր երկար ատենէ ի վեր: Անցեալ տարի բանտարկուեցաւ քանի մը շաբաթ:

Նոր դաւադրութեան առթիւ, ամբաստանութեան տակ են 50 սպաներ, որոնց առնուազն 16ը բանտարկուած են արդէն եւ պիտի դատուին:

⁂ Վենիզելոս հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս դա-ւադրութեան առթիւ.— «Որքան ատեն որ Զօր. Քոնտիլիս յաւակնի դիկտատոր դառնալու մտադրութեան մէջ, դաւերը իրարու պիտի յաջորդեն»: Ինք միշտ ուզած է համաձայնութեան մը յանգիլ, բայց պատերազմական նախարարը (Քոնտիլիս) միշտ արգելք ե-ղած է:

Իսկ Զօր. Քոնտիլիս իր կարգին կը յայտարարէ.— Զեռնիսս իշխանութեանց տեղեկագիրներէն կ'իմանամ թէ խռովարարական լուրջ շարժում մը սարքուած էր, որուն կը մասնակցէին գործօն եւ պահեստի սպաներ և քաղաքացիներ: Քննութիւնը պիտի լուսա-բանէ ամէն բան եւ օրէնքին տրամադրած պատիժները պիտի գոր-ծադրուին: Ամէն պարագայի մէջ, իրար անցնելու պատճառ չկայ, որովհետեւ մենք ի վիճակի ենք ապահովելու անդորրութիւնը:

ՆՈՐ ԿԱԽԱՂԱՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ատանայի եղեռնադատ ատեանը օգոստոս 21ին վերջացուց Արարատի ըմբոստներէն 18 հոգինոց խմբակի մը դատավարու-թիւնը: Երեք հոգի կախաղանի դատապարտուեցան, մէկը՝ վեց ամիս բանտարկութեան, իսկ միւսները անպարտ արձակուեցան:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշան սովորական հաւաքատեղին՝ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Մշոյ, Մուրատ, Վռամեան եւ Արգութեան խումբի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յովսէփ Յարութիւնեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր կնոջ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 19ին:

Ծանօթ.— Հանգուցեալին փափաքին համաձայն, կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները ղրկել Ներգաղթի ֆոնտին: Հասցէ՝ Fonds de Rapatriement, 9, rue Bourdalue, Paris (9):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ, Գործ.— 52.85:
ՎԻՎԻԷ, Քէօշք.— 35:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՌՋԵՌՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
Կազմեց՝ *ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ*
1135 էջ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕԳՏԱԿԱՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ
Գին թղթակազմ 25, լաթակազմ *30* ֆր.
Դիմել՝ Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban).

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՀՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*
եւ հովանաւորութեամբ՝ *ՋՈՒԱՐՆԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
Այս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ անտառին ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Հովանաւորութեամբ՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
եւ մասնակցութեամբ՝ *Զ. Ո. Մ. «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԻ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը *8*էն մինչեւ երեկոյ
ծառերու հովանիի ներքեւ եւ պաղ Աղբիւրի մօտ
Պ. Յ. ԳՄՊԼԵԱՆի ագարակին մէջ (LABARON)
կը խօսին, ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ֆրանսական վարժարանի տեօրէն՝ ընկերվարական Mr. CASTON BERTRANT *ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ և ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:*
Գեղարուեստական նոխ բաժին: Մեներգներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւյլն.: Տէր. Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆ պիտի ներկայացնեն զաւեշտ մը:
Մուտք՝ պարգեւաբաշխութեան մասնակցութեամբ *2* ֆրանք:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած *Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԲԱՅՄԱՆ ԱՌԹԻՒ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը *8*էն մինչեւ իրիկուն
Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ
(Santier des Longchamps, Bagneux)
կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
գեղարուեստական բաժին եւ նուագ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր: կը ներկայացուի՝ *«ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ»* մասնակցութեամբ ծանօթ դերասաններ Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆի:
Ցախքերու մասնակցութեան համար մուտք *3* ֆրանք:
փորթ տ'Օրլէանէն առնել *88* թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8:
կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ ի պատիւ նախորդ Վարչութեան
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ:
Գեղարուեստական բաժին փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՍԳՈՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ողբացեալ Տիկ. Զապէլ Ասատուրի (*Սիպիլ*) եւ Յովհաննէս Ջիֆթէ - Սարաֆի (*Յ. Ասպետ*): կազմակերպուած Պոլսեցիներու Միութեան (հիմնուած՝ *1931*ին) կողմէ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Աղքատախնամին, Գպրոցասէր Տիկնանց Միութեան, Հայ կարմիր խաչին, Հայ Ուսանողական Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին: Այս կիրակի *ՓՈՍՏՕՅի* Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին մէջ:

Եկեղեցական արարողութենէ վերջ սգահանդէսը կը կատարուի պարտէզին մէջ:

կը խօսին՝ *ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՕՓՈՍԵԱՆ:*
Հոգեհանգիստը կը սկսի ժամը *11* ին:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ին
կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 *ֆրանք,* ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 *Ֆր.:*
Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷԺԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ
ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի զինէն աժան:
Հայ մարշէժիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը, ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝
ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԻՍՈՒՍ ՕՂԻՆ
փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:.
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95.
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Հոկտեմբեր 15ի համար օդասուն յարկաբաժին մը երկու փողոցի անկիւն, հինգ սենեակ, խոհանոց, մուտք, W. C., *ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, 9 պատուհան փողոցի վրայ: Տարեկան վարձք* 5000 *ֆրանք, շարժ եւայլն միասին: Ըփրիզ չկայ: Դիմել տեղւոյն վրայ Պ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆի,* 60, Rue Piat, *Փարիզ* (20): *Մեթրօ Պելվիլ:*

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինաւոր միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանքի եւ մարշանտ ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05–93
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՈՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise):* մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

Etude de Me BERNARD WAHL
(*12* année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխառութիւններ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Անշուշտ, ըսաւ ոստիկանը. ան է որ տեսաւ Ալֆրէտ Ճէքին՝ Քարթրայթ Կարտընսի մէջ, այնտեղ կը բնակի...

— Այո, ճիշդ ան, հաստատեց մարդը, հիմա միտքս ինկաւ որ այդ տղան այստեղ եկած էր ասկէ քանի մը օր առաջ եւ գլուխ – գլխի կը խօսէր Օ-րիորդ Ուօքըրին հետ... ամէն օրուան յաճախորդ ըլլալով, կարեւորութիւն չտուի... բայց հիմա... արդեօք աղ-ջիկը անոր ալ ըսա՞ւ...

Ուօմըրզլի ասիկա շատ հաւանական գտաւ, թէեւ մարդուն բան մը չըսաւ: Կէս ժամու չափ աղջկան սպասեց, բայց անիկա մէջտեղ չելաւ, մարդուն յայտնեց թէ իրիկուան ուշ ատեն ան-գամ մը եւս պիտի գար, ու մեկնե-ցաւ:

Շիտակ Քարթրայթ Կարտընս գնաց եւ Ճէնիսընի բնակած տան դուռը զարկաւ, սպասեց ու խորհեցաւ այդ տղուն մասին:

Կասկած մը ունէր թէ անիկա տա-կաւին չէր յայտնած իր բոլոր գիտ-ցածները. իրեն հետ Պրէտմօրին եր-թալ կ'ուզէր, հարցաքննութեան օրը քիթը ամէն բանի մէջ կը խոթէր, ըն-բացրողներուն քովն էր եւ...

Դուռը բացուեցաւ կէս մը ու թախ-թիծ, թշուառ երեւոյթով աղջիկ մը գլուխը դուրս հանեց: Ոչ, տանտի-րուհին տունը չէր. Պ. Ճէնի՞սընը, Օ՛հ, անիկա այլեւս այնտեղ չէր բը-նակեր, ունեցածը – չունեցածը առեր գացեր էր...

Ուօմըրզլի գինետուն վերադարձաւ. հիմա ապահով էր որ աղջիկը Ալֆրէտ Ճէքինի մասին իր գիտցածները՝ Ճէ-նիսընին պատմած էր: Բայց Ճէնիսը-նը՞ ինչեր գիտէր... ան ալ իր գի-տցածը ըսա՞ծ էր Քրիսին... Եթէ վե-րադառնար այդ աղջիկը ...

Սակայն երբ ներս մտաւ, մարդը գլուխը թօթուեց — օրիորդ Ուօքըրը անյայտացեր էր...

ԳԼՈՒԽ 12ՐԴ

═ ● ═

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ԾԱՌԱՆ

— Ձայն ծուն չկայ, ըսաւ գինետան տէրը. գոնէ մէյ մը գար... զարմա-նալի բան... չեմ հասկնար... եթէ պատճառ մը ըլլար...

Կեցաւ ու ոստիկանին նայեցաւ զար-մացած:

— Դուն որ եւ է բան գիտե՞ս, հար-ցուց Ուօմըրզլի:

— Ոչինչ, բան մը չեմ գիտեր, պա-տասխանեց մարդը:

— Դրամի պակաս չէ՞, հարցուց նո-րէն դրամարկղը ցոյց տալով:

— Օ՛հ, տասնի կասկած չունիմ, տղաս. շատ պարկեշտ աղջիկ է, վեց ամիսէ ի վեր քովս է, բնաւ դժգոհու-թիւն մը չեմ ունեցած...

— Որ եւ է սիրային խնդիր ունէ՞ր:

— Իմ գիտցածս, բան մը չունէր. շատ անկեղծ, բարի աղջիկ մը... բո-լոր տղոցը հետ բարեկամ էր, բայց կարծեմ մասնաւոր մէկը չունէր... ոչ, որ եւ է պատճառ չեմ տեսներ, ինչո՞ւ այսպէս պիտի հեռանար... շատ գոհ կ'երեւար...

— Լոնտոնէ՞ն էր...

— Ոչ, գաւառէն՝ Էյլզպըրիէն եկած էր... կարծեմ ծնողքը այնտեղ են, բայց կրնանք ասիկա ստուգել...

— Եթէ այս գիշեր չի վերադառ-նայ, ըսաւ ոստիկանը, ինչ որ ունի-չունի անգամ մը աչքէ անցուր — նա-մակ եւայլն... նայէ հասցէ մը կրնա՞ս գտնել... վաղ առտու նորէն կուգամ:

Մեկնելու վրայ էր երբ մարդը ետ կանչեց զայն:

— Վայրկեան մը, ըսաւ անոր՝ խիստ նայուածքով մը. ի՞նչ է ձեր կարծիքը, խօսքը մեր մէջ, կը կար-ծէ՞ք որ ոստիկանատուն երթալուն համար... որովհետեւ ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ, ձեզի կուգայ, բաներ մը կը պատմէ յետոյ կը կորսուի... զար-մանալի բան է չէ՞ ... ի՞նչ կը կարծէք...

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց ոս-տիկանը կարուկ կերպով, ինչպէս ը-սի վաղ առտու կուգամ...

Բայց յաջորդ առաւօտեան ոստիկա-նը նորութիւն մը իմանալու ակնկա-լութիւնով չէր որ գինետուն գնաց եւ չզարմացաւ երբ մարդը յայտնեց թէ Քրիսին չէր վերադարձած տակաւին: Այս վերջինը կ'ուզէր խնդրին մասին երկար խօսիլ անոր հետ, բայց ոստի-կանը ականջ չկախեց: Անիկա խոր-հեցաւ որ Ճէնիսըն գիտնալու էր աղ-ջկան անյայտացումին շարժառիթը. եթէ մէյ մը անոր հետ տեսնուէր, պի-տի գտնէր աղջկան հետքը:

Հետեւաբար նորէն Քարթրայթ Կարտընս գնաց. այս անգամ տանտի-րուհին այնտեղ էր եւ՝ խօսելու ալ պատրաստ:

Ոստիկանին կրկնեց ինչ որ երիտա-սարդը պատմած էր իրեն:

— Օ՛հ, ձեռքը դրամ անցեր է, պի-տի ամուսնանայ եւ գիւղ պիտի քաշ-ուի եղեր, վայ... հարսնցուն ո՞վ է եղեր, ո՞ւր պիտի բնակի եղեր, ը-սա՞ւ...

— Ոչ, չըսաւ, պատասխանեց տան-տիրուհին. աճապարանքի մէջ էր ... քանի մը օր այստեղ չէր, յանկարծ վերադարձաւ, այսպէս ըսաւ ու գնաց. անշուշտ ալ գինքը չտեսայ՝ այն օրէն ասդին...

— Ո՞ւր կ'աշխատէր, հարցուց ոս-տիկանը:

Տանտիրուհին անոր տուաւ մթերա-նոցին հասցէն: Ուօմըրզլի հոն գնաց եւ տնօրէնէն իմացաւ որ Ճէնիսընն ար բեր բան ըսած էր անոր. կասկածիլ սկսաւ ու գաղտնի ոստիկանի իր բը-նազդը արթնցաւ:

— Օ՛հ, դրամ անցեր է ձեռքը... Եւրոպա պիտի ճամբորդէ եղեր, ի-րա՞ւ, ի հարկէ այլ եւս չտեսաք զին-քը, դուք կամ ձեր միւս գրագիրնե-րը...

Տնօրէնը ժխտական պատասխան տուաւ, բայց ներս գնաց Ճէնիսըն նախկին պաշտօնակիցներուն ալ հար-ցնելու համար. երբ վերադարձաւ միասին բերած էր երիտասարդ տղայ մը որ հետաքրքրութեամբ ոստիկա-նին նայեցաւ:

— Ոչ ոք չէ տեսեր զայն, ըսաւ տնօ-րէնը. սակայն այս երիտասարդը կ'ը-սէ որ բան մը գիտէ անոր մասին, բան մը որ տարօրինակ թուեր է իրեն...

— Ի՞նչ գիտէք, հարցուց Ուօմըրզ-լի տղուն դառնալով:

— Դուք գաղտնի ոստիկան էք այն-պէս չէ՞, ըսաւ տղան. Ճէքինի խնդ-րին մէջ ձեր անունը կարդացի... երբ պանդոկ գացիք Ճէքինի գոյքերը խու-զարկելու համար, անոր թուղթերուն մէջ գտաք չէք մը, այնպէս չէ՞...

— Այո այնպէս է, ի՞նչ կայ, ըսաւ ոստիկանը որ անակնկալի մը կը սպա-սէր:

(Շար.)

:::LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐՔԻՆ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 24 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2581

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ...

»»»··«««

Քանի մը ամիս առաջ, առիթ ունեցանք մատնանշելու թէ խորհրդային մամուլն ալ սկսած է վարակուիլ հայրենասիրական ախտով։

Այսպէս, «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, անցեալ մայիսին կը գրէր սեւով ճերմակի վրայ.

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ... Ռուսիոյ ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը, եւ որ կը կազմէր իր ապագան. այն երկինքը որուն տակ կ'անի ու կը բարգաւաճի, անոր հովերուն ձայնը, անոր լեռնային բարձունքները, անոր ստուերամած անտառները եւ յորդահոսան գետերը, անոր ափերը քերող ովկիանոսներն ու ծովերը, անոր երգերն ու լեզուն»։

Իսկ «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, խօսելով հայրենադաւութեան օրէնքի մասին, կը շեշտէր.

— «Բոլոր աշխատաւորները պէտք է հսկեն իրենց հայրենիքին շահերուն ապահովութեան վրայ։ Մեր Ընկերվարական Միութիւնը մեր հայրենիքն է ոչ միայն անոր համար որ մենք հոն ծնած ու մեծցած ենք. այդ ձեւական կապը էական չէ մեզի համար։ Մեր Ընկերվարական Միութիւնը մեր հայրենիքն է, որովհետեւ շատ մեծ են այն պատմական նպատակները զորս իրականացնելու վրայ ենք. որովհետեւ անոնք արդէն իսկ անլուր ճիգեր եւ զոհողութիւններ արժեցին մեզի, որովհետեւ անոնք այն նպատակներն են որոնց կը տենչան բովանդակ աշխարհի աշխատաւորները»։

Ու վերջապէս, դարձեալ «Փրավտա»ն էր որ կը բացագանչէր.

— «Հայրենիքի պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է։ Եւ ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքի դէմ, ով որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ...»։

Պատահակա՞ն էր այս երեւոյթը։ Մէկ – երկու օրուան համար տրուած ազդանշա՞ն մը, թէ «գիծէ շեղում», այսինքն՝ խմբագրի կամ յօդուածագրի յանցանք։

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։ Այլ եւս տարակոյս չկայ որ, նոր, «հակայեղափոխական» ոգի մը կը մշակուի Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն։

Այն օրէն ի վեր որ Ճափոն ինքն իր գլխուն հարս – փեսայ եղաւ Մանչուրիոյ մէջ, անջատելով զայն Չինաստանէն եւ վերածելով անկախ պետութեան, Մոսկուա հին ու նոր հնարքներ իրար կը խառնէ, որպէսզի վառ պահէ բանուորներու եւ գիւղացիներու... հայրենասիրական ոգին։

Նոր գիծը յատկապէս շեշտուեցաւ այս տարի, քանի որ Ճափոն կը սպառնայ նոր անակնկալներ պատճառել, իսկ խորհրդային-միջազգային նշանախօսքերը շատոնց կորսնցուցած են իրենց հմայքը։

1934 *օգոստոս 6ին տօնուեցաւ «Ծայր. Արեւելքի ինքնավար կարմիր բանակ»ին հաստատման հինգերորդ տարեդարձը։*

Այս առթիւ գրըրդագին ցոյցեր կատարուեցան Մոսկուայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք, բոցավառ հրատարակութիւններ եղան մամուլին մէջ։ Ալ ի՜նչ կոչեր, ի՜նչ նշանախօսքեր ու ի՜նչ հաւաստիքներ, ապացուցանելու համար թէ պատերազմ չեն ուզեր, բայց պատրաստ են որ եւ է անակնկալի առջեւ։

Բայց, ի՞նչ կ'արժեն պաշտօնական հաւաստիքները, երբ ժողովուրդը ինք չի խանդավառուիր, երբ խօսքն ու գործը չեն խօսիր անոր սրտին։

Եւ կարմիր յեղափոխականները հրամայեցին փառաբանե՛լ «Ռոտինա»ն, մեր հասկցած հայրենիքը, որ կը ծաղրուէր մինչեւ հիմա եւ կամ կը դիմակաւորուէր թափծու ածականով մը։

Իրաւէկ թղթակից մը կը պատմէ թէ՝ բանաստեղծներուն եւ երգահաններուն յանձնարարուած է հայրենասիրական երգեր յօրինել։

«Ներքին սպառման համար դժուար թէ որ եւ է կարեւոր քաղաքական ճառ կամ յօդուած երեւայ առանց յիշելու «հայրենիքի սէր» եւ առանց հայրենասիրութեան յորդոր կարդալու ժողովուրդին։ «Ընկերվարական հայրենիք», «պրոլետարական հայրենիք» բառեր են որոնք իրենց ուժը կորսնցուցած են Ռուսիոյ մէջ եւ կը գործածուին արտասահմանի ունկնդիրներուն եւ ընթերցողներուն համար»։

Այսպէս ուրեմն, միջազգային ձուլածոյ ոճերն ու նշանախօսքերը վերապահելով արտածման համար, խորհրդային իշխանութիւնը իր երեսը կը դարձնէ «դէպի ազրիւրը լոյսին», դէպի դարաւոր ճշմարտութիւնը, որպէսզի կարենայ իրապէս ալեկոծել Ռուսաստանի միլիոնաւոր բազմութիւնները, ի նախատեսութիւն գալիք փոթորիկին։

Կ'ուզէինք իմանալ թէ այս դարձը կեդրոնին մէջ, ո՛ր եւ է ազդեցութիւն գործե՞ր է կամ պիտի կրնա՞յ գործել մեր մինուճար հայրենիքին մէջ, ուր մարդիկ միշտ առաջին գծին վրայ կը գտնուին, իբրեւ ջերմեռանդ յառաջապահները Մարքսի, Լէնինի կամ Ստալինի։

Ահա Ստալինը կը հրամայէ տարփողել հայրենիքն ու հայրենասիրութիւնը, գրել տալով թէ «հայրենիքի պաշտպանութիւնը բարձրագոյն օրէնքն է»։

Արդ, մեր Ստալինիկները մինչեւ ե՞րբ քէն պիտի պահեն առողջ հայրենասիրութեան հետ, բառին գործածութիւնն իսկ մահացու մեղք համարելով։

Երբ շատ աւելի հզօրներ— իրենց վարպետները — կ'ապաւինին հայրենասիրութեան կրակին, պաշտպանելու համար անծայրածիր տարածութիւններ, ո՞ւր կը մնանք մենք, ափ մը Երեւանով, որ կը տքայ իր բեռին տակ եւ միւսով, «մեր հայրենիք թշուառ անտէր», ուր բուեր կը վայեն փոխան հայ մշակի գութաներգին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Երէկ Թաւրիզի մեր թղթակցէն ստացանք հետեւեալ նամակը, օգոստոս 13 թուակիրով.—

Երկու օր առաջ կիսամեռ եւ մերկ վիճակում Թաւրիզ հասան երկու խումբ փախստականներ, որոնց անուն, ազգանուն եւ ծննդավայրը ստորեւ կուտամ։

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲ.— 1. Յակոբ Հաջի Յակոբեան, ժամագործ, 35 տարեկան, Լսքի Շէհիրցի, 2. Աշոտ Ղարիպեան, կօշկակար, 27 տարեկան, Շապին – Գարահիսարցի, 3. Գրիգոր Փափազեան, մեքենագէտ, 50 տարեկան, Էտիրնէցի, 4. Յակոբ Ամուրջանեան թիթեղագործ, 27 տարեկան, Էտիրնեցի, 5. Օննիկ Ամուրջանեան, թիթեղագործ, 23 տարեկան, Էտիրնէցի, 6. Համբարձում Մանուկեան, մեքենագէտ, 38 տարեկան, Երեւանցի։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲ.— 1. Վաղարշակ Աճէմեան, մեքենագէտ, 22 տարեկան, Պանտրմացի, 2. Թորգոմ Տէմիրճեան, կօշկակար, 21 տարեկան, Պրուսացի, 3. Գէորգ Գէորգեան, շօֆէօր, 30 տարեկան, Ալէքսանդրապօլցի, 4. Գարեգին Կարապետեան, շօֆէօր, 30 տարեկան, Ալէքսանդրապօլցի, 5. Արմենակ Մանուկեան, մեքենագէտ, 39 տարեկան, Զանգեզուրցի, 6. Յարութիւն Ղուկասեան, շօֆէօր, 28 տարեկան, Իզմիրցի, 7. Արմենուհի (կինը) եւ տղան փոքրիկ։

ԱՒՍՏՐԻԱ ՄԵՐԺԵՑ ԻՏԱԼԻՈՅ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, լրացնելով իր տեսակցութիւնը Պ. Մուսոլինիի հետ, անցաւ Նիս, երկու օր հանգստանալու համար։ Հակառակ բոլոր բարեացակամ հաւաստիքներուն, Պ. Շուշնիկ վարպետութեամբ վարելով բանակցութիւնները, մերժեց Մուսոլինիի «փոխադարձ օգնութեան» դաշինքը, որուն շնորհիւ Իտալիա պիտի կրնար զօրք ղրկել Աւստրիա, եթէ նոր խռովութիւններ ծագէին։ Իտալական մամուլը յայտնելով հանդերձ թէ Աւստրիոյ վարչապետը քաղաքավարութեամբ այլ սակայն հաստատապէս մերժած է զինակցութեան առաջարկը, կը պահէ իր պաղարիւնը եւ կը շեշտէ թէ «միայն ուժը կրնայ փորձանքէ ազատել դանուբեան Եւրոպան»։

Երկու վարչապետներուն տեսակցութենէն արդիւնքը կարելի է ամփոփել այսպէս.—

1.— Շարունակել հանգուցեալ Տոլֆուսի քաղաքականութիւնը.— 2. Պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը.— 3. Առեւտրական փոխանակութիւններ.— 4. Աւստրիոյ համար ազատ գօտի մը տրամադրել Թրիէսթէի մէջ.— 5. Թոյլ տալ որ Աւստրիա առեւտրական տորմիղ մը ունենայ հոն.— 6. Իտալական երկաթուղիներուն վրայ զեղչեալ գիներ նշանակել աւստրիական ապրանքներուն համար.— Ո. Ուսուցիչներ եւ ուսանողներ փոխանակել երկու երկիրներու համալսարաններուն մէջեւ.— 8. Ճամբորդութեան եւ բնակութեան դիւրութիւններ ընծայել երկու երկիրներու հպատակներուն համար։ Միւս դանուբեան պետութեանց ալ հրաւէր պիտի ուղղուի, որպէսզի մասնակցին այս տնտեսական համաձայնութեան, ամրապնդելու համար Դանուբեանի աւազանին կացութիւնը։

Անգլիական մամուլը վերապահութիւն կը ցուցնէ այս մասին։ Միայն աշխատաւորականներուն օրկանը դիտել կուտայ թէ Իտալիա իր հովանաւորութեան տակ առած է Աւստրիան եւ ամէն միջոցի պիտի դիմէ, այդ երկրին ներկայ կարգ ու սարքը պահպանելու համար։ Այս առթիւ իրազեկներ կ'ըսեն թէ Աւստրիոյ վարչապետը դիտմամբ Նիս եկած է, շօշափելու համար ֆրանսական կառավարութեան կարծիքը։

⁂ Նիս հասած ատեն, Տոքթ. Շուշնիկ ուզեց խուսափիլ պաշտօնական ձեւակերպութիւններէ, բայց արդէն շրջապատուած էր հիւրամեծարներով եւ քաղաքական դէմքերով, որոնք Նէկրէսքօ հիւրանոցը առաջնորդեցին զինքը։ Այնտեղ երկու սենեակ ուզեց, սակայն պանդոկապետը շքեղ յարկաբաժին մը տրամադրեց։ Անմիջապէս ներս խուժեցին թղթակիցները, որոնց հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ այցելութիւնը բացարձակապէս անհատական է։ Երբ քիչ մըն ալ նեղը դրին, յայտարարեց թէ պիտի շարունակէ հանգուցեալ Տոլֆուսի քաղաքականութիւնը։

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան սովորական ընդհ. ժողովը կը բացուի սեպտեմբեր 10ին։ Օրակարգին վրայ դիզուած են բազմաթիւ խնդիրներ։ Այսպէս, պիտի քննուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին բարեփոխման խնդիրը, Նանսէնեան գրասենեակի զեկուցումը (հայ եւ ռուս գաղթականներ), համեւրոպական միութեան յանձնաժողովին զեկուցումը, փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան ծրագիրը որ առաջարկուած է Լեհաստանի կողմէ եւն.։

⁂ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը պահանջէ անպատճառմնայուն աթոռ մը տրամադրելու Միութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ։ Այս պարազան եւ ուրիշ լուրեր եւս կը հաստատեն թէ ապահովուած է Ռուսիոյ անդամակցութիւնը։

Ճափոնցիները կը շարունակեն ձերբակալել

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ արդէն իսկ 80ի հասած է Ճափոնի կողմէ ձերբակալուած խորհրդային քաղաքացիներու թիւը։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ կացութիւնը այսքան ծանր եղած չէր Մանչուրիոյ պետութեան հաստատումէն ի վեր։ Ժողովուրդը ջղագրգռուած է։ Կը վախցուի օդանաւային յարձակումներէ։

»»»··«««

ԵՕԹԸ ՕՐԷ Ի ՎԵՐ ԾՈՄ ԿԸ ՊԱՀԷ Պ. Կիպու Ռիպօ, նախկին պաշտօնատար մը որ բանտարկուած է Սթավիցքիի գործին առթիւ։

Խորհրդային Գրողներու Համագումարը

—— o·o ——

« ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԼԵԶՈՒ ՉԵՆ ԳԻՏԵՐ··· »

Անցեալ շաբթու, Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ խորհրդային գրողներու համագումարը, որուն կը մասնակցին պատուիրակներ բոլոր երկիրներէն, նոյնիսկ Թուրքիայէն։ Բացման ճառը խօսեցաւ Մաքսիմ Կորքի։

Այս համագումարէն առաջ, Խ. Միութեան բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցան նախապատրաստական ժողովներ։ Այս նախապատրաստական ժողովներուն ամէնէն հետաքրքրականը տեղի ունեցաւ Լէնինկրատի մէջ, ուր ներկայ էին խորհրդային հռչակաւոր գրողներ, Ալէքսիյ Տոլստոյ, Ֆէտին եւն.։ Այս ժողովի ընթացքին, մասնաւորապէս դիտել տրուեցաւ թէ գրողներու ոճը կ'աղճատուի, թէ ռուսական «արկօ»ն կը խեղդէ գրական լեզուն եւ թէ երիտասարդ գրողները քերականութիւն չեն գիտեր։ Յետոյ, յայտնուեցաւ թէ վէպը եւ պատմուածքները կը կազմեն խորհրդային գրողներու գործերուն էական մասը, մինչդեռ շատ քիչեր կը մօտենան ընկերվարական կառուցման վերաբերեալ նիւթերու։ Ասկէ զատ, խորհրդաժողովը հաստատեց թէ խորհրդային գրողները բոլորովին զուրկ են գրական մշակումէ, նոյնիսկ չեն գիտեր ռուսական գրականութեան դասական գործերը։

Շատ հետաքրքրական էր նաեւ Ուկրայնայի գրողներու նախապատրաստական ժողովը, ուր յուզուեցաւ քաղաքական փափուկ խնդիր մը, անջատական շարժումը։ Դիտել տրուեցաւ թէ կարգ մը գրողներ նիւթ ընտրած են այս շարժումը, յետոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով գրողները յանձն կ'առնեն աշխատիլ ոչ միայն Ուկրայնայի, այլ եւ բովանդակ խորհրդային Միութեան համար։

Երեւանի մէջ ալ տեղի ունեցաւ ժողով մը, նախագահութեամբ Աղասի Խանջեանի, որուն ընդարձակ ճառին գլխաւոր մասերը պիտի « թարգմանենք » առաջին առթիւ։

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐՈՒ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են Մակեդոնական եղբայրութեանց կեդր. վարչութեան անդամները։ (Մակեդոնական կազմակերպութեան յայտնի՝ օրինաւոր մասն է այս միութիւնը եւ մինչեւ հիմա անարգել կը գործէր)։

Պարսկաստանի նոր օրէնքը՝ յանցաւորները յանձնելու համար

Պարսկաստանի խորհրդարանը օգոստոս 8ին վաւերացուց նոր օրէնք մը, դրացի պետութիւններէ փախած յանցաւորները յանձնելու մասին։ Ահա այդ օրէնքը, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է «Ալիք»ի մէջ.—

ՅՕԴՈՒԱԾ 1.— Նախարարական խորհրդի վաւերացրած օրէնքի սահմաններում, սահմանագլուխների պաշտօնեաներին արտօնւում է, որ եթէ մէկ կամ մի քանի անձեր յանցանք կամ ոճիր գործած լինելով սահմանակից երկրի մէջ՝ անցնեն պարսկական հողը, սահմանակից երկրի սահմանագլխի գործակալների խնդրանքի և փոխադարձութեան հիման վրայ, այդ յանցանքի կամ ոճիրի մէջ նրանց յանցապարտութիւնը հաստատող ապացոյցներ կամ նշաններ պիտի տրուեն՝ արգելքի տակ առնելու վերոյիշեալ անձնաւորութեան, մինչեւ որ ընդունուած օրէնքների համաձայն յանձնելու պահանջը կատարուի։

Ի դէպ, եթէ նրանց ձերբակալման օրից մինչեւ երկու ամիս յանձնման պահանջ չը հասնի պատկան իշխանութիւններին եւ կամ ամբաստանութեան ապացոյցները անհիմն երեւան պատկան իշխանութիւններին, ձերբակալուած անձնաւորութիւնները կամ անձնաւորութիւնը ազատ կ'արձակուեն։

ՅՕԴ.— Նախարարական խորհրդի գծած օրէնքի սահմաններում, սահմանագլխի շրջանային պաշտօնեաները կարող են ծանօթանալ եւ լուծել սահմանամերձ գիւղերում ապրող պարսկահպատակների եւ սահմանակից երկրի հպատակների մէջ ծագած վէճերը եւ անհամաձայնութիւնները։ Դատավարութեան եղանակը համապատասխան պէտք է լինի նախարարական խորհրդի կողմից վաւերացուած կանոնագրութեան։

ՅՕԴ. 3.— Կառավարութիւնը որոշելու է սահմանագլխի շրջանի տարածութիւնը, սակայն որ եւ է դէպքում այդ տարածութիւնը չէ պէտք է 75 քիլոմեթրից աւելի լինի։

Կարմիրները Մ. Նահանգներուն մէջ

Հօլիւուտի շարժանկարի երեք նշանաւոր աստղեր վերջերս գործ ունեցան ոստիկանութեան հետ, իբրեւ... համայնավար։ Երեքն ալ բողոքեցին։ Մանաւանդ մէկը, Մեքսիքացի գեղուհի մը, յայտարարեց թէ ինք համայնավարութեան ի՛նչ ըլլալն իսկ չի գիտեր։

Այս առթիւ հրատարակուած վիճակագրութենէ մը կը հասկցուի թէ համայնավար կուսակցութիւնը հազիւ 26,000 անդամ եւ 500,000 համակիրներ ունի Մ. Նահանգներուն մէջ (անշուշտ հաշուելով հայ կարմրուկներն ալ ···)։ Կուսակցութիւնը չէ յաջողած մտնել որ եւ է բանուորական կարեւոր կազմակերպութեան մէջ եւ անդամներուն հարիւրին 60 — 70ը գործազուրկներ են։

«Հիթլէրականութեան երկարեայ բռունցքով»

Ինչպէս յայտնի է, կիրակի օրուան հանրաքուէին առթիւ, մասնակցողներուն հարիւրին 10ը «ոչ» պատասխանած էր։ Այսինքն, մերժած էր վաւերացնել Հիթլէրի պաշտօնը իբրեւ Առաջնորդ – վարչապետ։ Այս առթիւ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը։ « Խստօրէն պիտի քննենք այն պատճառները որոնց հիման վրայ մեր ժողովուրդին հարիւրին տասը « ոչ » պատասխանեց օգոստոս 19ին։ Հանրաքուէին արդիւնքը երբեք զարմանք չպատճառեց մեզի։ Զարամիտ օտարականները թող վստահ ըլլան թէ որ եւ է երկիւղ չունինք կացու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

10. ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ

Իզմիրի գրաւման յաջորդող դէպքերուն եւ Լօզանի զոյգ մը խորհրդաժողովներուն մասին խօսելէ առաջ, քանի մը յօդուածներով պիտի ներկայացնեմ այլապէս չահեկան նիւթեր. օրինակ — Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի եւ Եգիպտոսի հանդէպ, Եւրոպայի գաղտնի դիւանագիտութիւնը եւ հաշտութեան բազմապատիկ խորհրդաժողովները Վերսայլէն մինչեւ Լօզան, Գերմանիոյ հատուցումները եւայլն:

Այդ ընդմիջումը անհրաժեշտ է նախ Նիքըլսընի նիւթերու ժամանակագրական դասաւորման հետեւելու եւ յետոյ Եւրոպայի քաղաքական անցուդարձերուն մասին ամբողջական գաղափար կազմելու համար:

×

Մեծն Բրիտանիան ի՞նչ քաղաքականութիւն կը վարէր Պարսկաստանի հանդէպ:

Բացատրեցինք թէ հանդուցեալ Լորտ Քըրզընը Միջին Արեւելքի կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, Թրքական հարցին կարգադրութեան մէջ չկրցաւ իր տեսակէտները պարտադրել դաշնակիցներուն կամ հաշտութեան վեհաժողովին բրիտանական պատուիրակութեան: Այնպէս որ մինչեւ 1920ի յունուար տրուած որոշումներուն մէջ պատասխանատուութեան բաժին չունէր, մանաւանդ որ Արտաքին Նախարար նշանակուեցաւ 1919 հոկտեմբերին միայն: Մինչեւ այդ թուականը անոր դիրքը շատ անստոյգ էր:

Եւ սակայն, կար խնդիր մը որուն կարգադրութիւնը ամբողջովին յանձնուած էր իրեն — Պարսկաստանը:

Լորտ Քըրզընի բացառիկ չահագրգռութիւնը Պարսկաստանի հանդէպ՝ հետեւանք էր Հնդկաստանի մասին իր ունեցած մտահոգութիւններուն: Շատ ուշագրաւ է որ անոր քաղաքական գործունէութեան գլխաւոր առանցքը Հնդկաստանն է գրեթէ միշտ: Հնդկաստանը մղձաւանջի պէս բան մըն էր անոր մտքին մէջ, գիտել կուտայ Նիքըլսըն: Անգլիոյ արեւելեան քաղաքականութիւնը մէկ նպատակ կրնար ունենալ միայն — հարկատու պետութիւններ ստեղծել Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Փամիրեան լեռնաշղթան՝ պաշտպանելու համար ոչ միայն Հնդկաստանի սահմանները, այլ եւ բրիտանական կայսրութեան հեռաւոր գաղթավայրերը:

1919ի քաղաքական դէպքերը ցոյց կուտային թէ անիկա պիտի տեսնէր այդ երազին իրականացումը. չէ՞ որ կարգ մը խոչընդոտներ անհետացած էին այլեւս: Ռուսիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը լուծուած էր, Գերմանիան ջախջախուած, իսկ Օսմանեան կայսրութիւնը քայքայուած ու բաժան-բաժան եղած էր: Ուրեմն Անգլիան պիտի կարենար վերջնական ծրագիր մը մշակել Հնդկաստանի ապահովութեան համար: Այդ հեռանկարը խանդավառութիւն ներշնչեց իրեն: Վերոյիշեալ «հարկատու պետութիւններուն» ամէնէն գլխաւորը եւ ամէնէն տկարը Պարսկաստանն էր: Այդ երկրին հողային ամբողջութեան պահպանումը բրիտանական կայսրութեան համար անհրաժեշտութիւն մըն էր ըստ իրեն: Անիկա խորապէս կը հաւատար ռուսական վտանգին:

Պարսից ծոցէն կամ Խորասանէն Հնդկաստան արշաւելու մասին Զօրավար Կուրոպատկինի ծրագիրը (1885) տակաւին թարմ էր անոր մտքին մէջ:

Լորտ Քըրզըն Պարսկաստանը բրիտանական կայսրութեան մէջ ձուլելու նպատակ չունէր երբեք. ընդհակառակն կը մտածէր թէ Անգլիոյ բարեկամութիւնն ու տնտեսական աջակցութիւնը կրնային այդ երկիրը դնել այն տեսակ դիրքի մը մէջ որ անոր դրացիներուն թշնամական ծրագիրները ինքնաբերաբար ձախողութեան մատնուէին: Ի հարկէ, անիկա համաձայն էր որ Անգլիան ազդեցութեան շրջան մը ունենար այնտեղ, բայց հակառակ էր որ եւ է թշնամական տարրի:

Լորտ Քըրզըն այդ տեսակէտը ունէր Պարսկաստանի հանդէպ թէ 1889ին եւ թէ 1920ին: Խաղաղ, կայուն, բարեկամ ու անկախ Պարսկաստան մը բրիտանական քաղաքականութեան հիմնաքարն է, կը գրէր ան 1920 նոյեմբեր 16ին:

Ջինադադարէն տարի մը վերջ ան վստահ էր թէ այդ տեսակէտը որեւէ փոփոխութիւն չպիտի կրէր. եւ սակայն յուսախաբ եղաւ:

Լորտ Քըրզըն ոչ չափէն աւելի լաւատես էր, ո՛չ ալ անծանօթ՝ Արեւելքի ժողովուրդներուն հոգեբանութեան, գիտել կուտայ Նիքըլսըն՝ հերքելով այդ մասին նախարարին հասցէին եղած ամբաստանութիւնները: Անիկա, ընդհակառակն, շատ լաւ ուսումնասիրած էր Արեւելքը եւ լիովին կը գնահատէր այն յեղաշրջումը զոր Ասիոյ ժողովուրդները կրած էին մասնաւորաբար Ճափոնի ջախջախիչ յաղթանակէն յետոյ (1905): Առաջին անգամը չէ՞ որ ասիական պետութիւն մը ամօթալի պարտութեան կը մատնէր «Եւրոպացի» Ռուսիան: Այդ թուականէն ետքն էր որ Արեւմուտքը ըսկսած էր աստիճանաբար կորսնցնել իր ինքնավստահութիւնը:

Լորտ Քըրզըն պարսկական հարցին մէջ սխալ ուղղութեան հետեւեցաւ, որովհետեւ շատ բան գիտէր այդ խնդրին մասին «իբրեւ մանրամասնութիւն» եւ չկրցաւ տեսնել ընդհանուր հեռապատկերը: Իր հմտութիւնը յաճախ խոչընդոտ մըն էր իր դատողութեան առջեւ:

Ինչպէս ըսինք, ռուսական արշաւանքի մը հաւանականութիւնը անգլիացի նախարարին գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն էր: Անիկա դեռ 1889ին հասկցած էր թէ Պարսկաստան, որուն միակ յոյսն ու ապաւէնը բրիտանական կայսրութիւնն էր, ինչ անձկութեամբ կը հետեւէր Ռուսիոյ շարժումներուն:

Լորտ Քըրզըն հակառակ էր 1907ի անգլօ-ռուս Համաձայնութեան որուն պատճառով «Մեծն Բրիտանիան եւրոպական դիւանագիտութեան կը զոհէր մեր ասիական աւանդութիւնը, միանգամայն դաւաճանելով Պարսիկներու յիսուն տարուան բարեկամութեան: Այդ համաձայնութիւնը, կ'ըսէր ան, նպաստաւոր չէ ո՛չ Հնդկաստանի ապահովութեան, ո՛չ Պարսկաստանի անկախութեան, ոչ ալ Ասիոյ խաղաղութեան տեսակէտներէն: Հեղինակը գիտել կուտայ որ լորտ Քըրզըն իրաւունք ունէր այդպէս մտածելու:

Անգլօ-ռուս Համաձայնութիւնը կնքուած էր եւրոպական պետութեանց ուժերու հաւասարակշռութիւնը պահպանելու առաջադրութեամբ: Այդ վաւերաթուղթին շնորհիւ էր որ անգլիական կառավարութիւնը կը ջանար կասեցնել Գերմանիոյ յարաճուն ըսպառնալիքը:

Բանակցութիւնները կատարուեցան Փեթերպուրկի մէջ եւ օրակարգի ամէնէն կարեւոր հարցը Պարսկաստանի վէճն էր: Անգլիա եւ Ռուսիա որոշեցին «գօտիներու» բաժնել այդ երկիրը: Հիւսիսային մասը պիտի ենթարկուէր ռուսական, իսկ հարաւը՝ բրիտանական ազդեցութեան: Այդ երկու «գօտիները» իրարմէ պիտի բաժնուէին «չէզոք շրջանով» մը որուն մէջ պայմանադիր կողմերը որ եւ է իրաւունք չպիտի ստանային: Թէ Անգլիան եւ թէ Ռուսաստանը յանձն կ'առնէին ապահովել Պարսկաստանի անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը:

Լորտ Քըրզընի համոզումով այդ «բաժանումը» դէշ տպաւորութիւն պիտի գործէր պարսիկ ժողովուրդին վրայ, իսկ Ռուսիան չպիտի յարգէր այդ երկրին հողային ամբողջութիւնը պահպանելու մասին տրուած խոստումը: Անոր կասկածները իրաւացի էին: Ռուսիան ոչ միայն Պարսկաստանի հիւսիսային մասը կը նկատէր իր հողատարութեան յանձնուած շրջան մը, այլ եւ 1911ին Փոցտամի համաձայնութիւնով Գերմանացիներուն կը խոստանար պարսկական երկաթուղիին գիծը կցել Պաղտատի գծին՝ Խանիքինի մէջ:

Անգլիան ու Պարսկաստանը բողոքեցին այդ ծրագրին դէմ: Անգլիական կառավարութիւնը ի զուր աշխատեցաւ համոզել Պարսիկները թէ համաձայնութեան պարտադրութիւնները պիտի յարգուէին անպատճառ: Բայց եւ այնպէս, երբ ռուսական թնդանօթները ռմբակոծեցին Մէշէտը, Պարսիկները այլ եւս հաւատք չընծայեցին նոյն իսկ Անգլիոյ խոստումներուն: Խզումը աւելի սաստկացաւ Լոնտոնի եւ Թէհրանի միջեւ, երբ բոլշեւիկ կառավարութիւնը 1917ի նոյեմբերին հրատարակութեան տուաւ Պոլսոյ գաղտնի դաշնագիրը (18 մարտ 1915): Համաձայն այդ դաշնագրին, Մեծն Բրիտանիան յանձն կ'առնէր Ռուսիոյ թողուլ Պոլիսը, փոխարէն ստանալով Պարսկաստանի հարաւային գօտին, ինչպէս նաեւ արեւելքէն արեւմուտք երկարող «չէզոք շրջանը»: Միեւնոյն ժամանակ Ռուսիա «գործելու ազատութիւն» պիտի ունենար հիւսիսային շրջաններուն մէջ:

Մինչեւ այդ դաշնագրին հրատարակութիւնը, կարելի էր հաւատացնել Պարսիկներուն թէ Անգլիան քաղաքական պատճառներով ստորագրած էր 1907ի համաձայնութիւնը եւ «պատուաւոր կերպով» պիտի ապահովէր իրենց երկրին անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը: Բայց երբ գաղտնիքը երեւան ելաւ, ամէնէն անգլիասէր Պարսիկն անգամ համոզուած էր որ «մենք Ռուսիան գոհացնելու համար յանձնառու եղած էինք Պարսկաստանը բաժնելու»: Շատ բնական էր ուրեմն որ Պարսիկները Անգլիոյ այդ քաղաքականութեան պատասխանատու կը նկատէին հանդուցեալ լորտը, որ «խակապէս բարեկամ մըն էր իրենց»:

Լորտ Քըրզըն ռուսական վտանգը աչքի առջեւ ունենալով հանդերձ, կը մոռնար թէ կացութիւնը շատ փոխուած էր 1919ին: Դերերը շրջուած էին: Պարսկաստանը Ռուսիայէն չէր որ կը վախնար այլ եւս: Անգլիան էր իր թշնամին, իսկ Մոսկուան բարեկամը: Յեղափոխութենէն յետոյ ռուսական վտանգը Պարսկաստանի համար, անհետացած էր. լորտ Քըրզըն մոռցաւ այդ պարագան:

Աւելին կար: Պատերազմի ընթացքին Պարսկաստանը միակ չէզոք երկիրն էր որ զանազան դժուարութիւններ ունեցած էր իր դրացիներուն հետ: Թէ Թուրքերը եւ թէ Ռուսերը պարսկական սահմանէն ներս պատերազմական գործողութիւններ կը կատարէին. իսկ Անգլիացիները ակամայ կը մասնակցէին այդ հողային բռնաբարումներուն: Բայց երբ 1917ին Ռուսերը ետ քաշուեցան, միայն Անգլիացիներն էին որ տակաւին կը պահէին իրենց գրաւած հողերը. ատկէ յառաջ եկաւ Պարսիկներու զայրոյթը Անգլիոյ դէմ:

Ի՞նչ փուլերէ անցաւ այդ վէճը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՆՈՐ ՈՒԽՏԸ

« Ժուռնալ տը Ժընեւ » վերջերս խմբագրական մը հրատարակեց, « Կովկասեան ուխտը » խորագրով: Կը ներկայացնենք ամբողջութեամբ, վերապահելով մեր խորհրդածութիւնները.—

Յուլիս 14ին Պրիւքսէլի մէջ կնքուեցաւ միութեան դաշնագրութիւնը Կովկասեան Հանրապետութիւններու (Վրաստան, Հիւսիսային Կովկաս եւ Ազրպէյճան) միջեւ, որոնց կառավարութիւնները այսօր աքսորական են: Թուականը խորհրդանշական է եւ նոյնիսկ քաղաքի ընտրութիւնը, Պրիւքսէլ, ծանօթ՝ իր գոզգոթայով, իր հաւատքով, վերածնունդով, դէչ ու աղէկ օրերու մէջ իր համակրութիւններու մէջ ցուցուցած հաւատարմութեամբը: Բանակցութիւնները երկարատեւ եւ դժուար եղան. անոնք տարիներէ ի վեր կը տեւէին եւ տակաւին աւարտած չեն՝ քանի որ Հայ կառավարութիւնը չէ ստորագրած դաշինքը: Դժուար էր միութիւն մը ստեղծել ժողովուրդներու միջեւ, որոնք տարբեր են. յաճախ ընդդիմադիր, եթէ ոչ թշնամի՝ իրենց լեզուներով, աւանդութիւններով եւ հաւատալիքներով: Բայց հասարակաց դժբախտութիւն մը իրենց սորվեցուցած է թէ միութիւնը զիրենք պիտի ազատէր 1920 — 1921ին: Անոնք այդ միութիւնը կը կնքեն այսօր:

Թերեւս ըսուի թէ շատ ուշ են մնացեր եւ թէ Կովկասը գոյութիւն չունի այլեւս: Անարդար, նոյնիսկ սխալ դատողութիւն մը պիտի ըլլար: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ ժողովուրդներու վերածնունդը պատրաստուած է աքսորի արգասաւոր տառապանքներու մէջ: Այդպէս են Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ, Ֆինլանտայի օրինակները, աւելի հին ատեններ՝ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ օրինակները: Այսօր բոլշեւիկեան վարչակարգը իր գերեզմանը կը փորէ իր վարչապետութեան ծայրայեղ կերպարանքով:

Այս վարդապետութիւնը մահացու է ինքն իր համար եւ հետեւաբար յուսահատ ճնշուած ժողովուրդներու համար: Ո՞վ պիտի համարձակէր հաստատել թէ անոնց ազատութիւնը մօտիկ չէ:

Շատ մը նշաններ կան, որ սովետական տիրապետութիւնը Կովկասի մէջ անկայուն է: Այնտեղ համայնավար պարագլուխները որոնք թէեւ Մոսկուայէն կը նշանակուին, յաճախ արիւնահեղ « մաքրագործումի» կ'ենթարկուին: « Միեւնոյն ժամանակ տեղահանութեան քաղաքականութիւն մը կը հետապնդուի. բայց ասիկա միայն Կովկասի համար չէ. Ուկրանիան եւ Ռուսիան ալ իրենց զոհերը կուտան

Կովկասեան ժողովուրդներու հետապնդածը համադաշնակցութեան մը հարցն է: Ներկայ համաձայնութիւնը կը ճշդէ անոր ձեւակերպութիւնները: Ցիշենք որ ստորագրող կողմերու բացարձակ անկախութիւնը ապահովուած է: Բանակը, Զուիցերիոյ նման, մէկ պիտի ըլլայ. եւ այսպէս անջատ կազմութիւնները խիստ պիտի դժուարանան:

Դիւանագիտութեան մէջ միութիւնը պիտի ապահովէ երկրին հեղինակութիւնը արտաքին աշխարհին առաջ: Վերջապէս իմաստուն կերպով նախատեսուած եւ ճշդորոշուած իրաւարարութիւն մը պիտի արգիլէր կարելի համաձայնութիւնները երկիրներու միջեւ ուր ցեղագրական եւ կրօնական սահմանները այնքան ալ յստակ չեն: Դարձեալ, տնտեսական սահմանագլուխներու վերագրուելիք մտահոգութիւնները երկրէն ներս գործնապէս պիտի վերցուին:

Հայաստանը մասնակցած չէ այս դաշնագրութեան: Մենք գիտենք սակայն որ Հայ ղեկավարները համաձայնութեան մը շարժումին համակիր են եւ կը սպասուի որ շատ չանցած անոնք ալ միութեան մէջ մտնեն: Դեռ վերջերս տեղի ունեցաւ համերաշխութեան ցոյցեր Վրաստանի եւ Հայաստանի միջեւ:

Հայկական վերապահութիւնը պէտք է վերագրել այս դարու սկիզբին Թուրքիոյ՝ Հայաստանի մէջ կատարած դէշ յիշատակներուն: Մոռցուած չէ 1915ի ողբերգութիւնը, ոչ ալ 1918ի եւ յետպատերազմեան Թրքական արշաւանքները: Ատոր համար ալ Հայաստանը երկար ժամանակ Ռուսիոյ փարեցաւ, նոյն իսկ խորհրդային, որպէս միակ փրկարարի մը:

Բայց Մոսկուայի ներկայ տէրերը սկսած են յուսահատութեան մատնել նոյնիսկ իրենց ամէնէն հաւատարիմ յենարանները: Հայաստանի աղետաբեր կացութիւնը պիտի ուշանա՞յ ամէնէն կոյր աչքերը բանալու: Հայ ղեկավարները ստիպուած են այսօր իրենց աչքերը Կովկաս ուղղել: Բայց ամէն բան կախում ունի գործին մէջ Թուրքիոյ բռնելիք դիրքէն:

Թուրքիան 14 տարիներէ ի վեր բոլշեւիկեան քաղաքականութեան ի նպաստ գործեց: Սովետական Ռուսիոյ՝ աստիճանական տկարացումը իրեն համար ապահովութեան գրաւական մըն է: Ռուս-Թրքական դաշնակցութիւնը կը պաշտպանէր Նեղուցները, Սեւ ծովու ռուսական այնքան խոցելի ափերը: Ցիշեցէք Սեւաստապոլը, Էնկիւրին Ռուսիոյ շատ մը մանր ծառայութիւններ մատոյց. այդ ծառայութիւններէն պէտք է հաշուել Թուրքիոյ Հայերու մանր ջարդերը (այսօր 200,000էն պակաս Հայեր կան Թուրքիոյ մէջ): Այսպէս Հայու աչքը միշտ վախցած էր Թուրքիայէն: Երեւան ձեռքով ոտքով Մոսկուայի յանձնուեցաւ, մերժեց որեւէ համաձայնութիւն Կովկասեան միւս ժողովուրդներուն հետ, որոնք այսպէս բաժնուած, տկարացած՝ դիւրութեամբ զոհ դարձան բոլշեւիկեան դրոհին:

Մոսկուան արդեօք ուղղութեան փոփոխութի՞ւն մը ունեցաւ Էնկիւրիի հետ, Հայ-վրացական մերձեցումը ատոր նշան մը չէ՞: Քրեմլին լուրջ մտահոգութեան մատնուեցաւ եւ չուշացաւ Էնկիւրի ուղարկել իր ամէնէն նրբամիտ դիւանագէտը, Քարախանը: Արդիւնքները չուշացան: Էնկիւրիի մէջ իր ունեցած ազդեցութիւնները օգտագործելով՝ Քարախան կրցաւ Պոլսոյ Հայերը սարսափի մատնել: Լուր շրջեցաւ թէ Պոլսոյ Հայերը ներքին գաւառները պիտի փոխադրուին: Արիւնալի տեղահանութիւնները պիտի վերսկսէ՞ն: Մոսկուայի հաշիւը պարզ կը տեսնուի. որոմներ ցանել Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ. դժտեցնել Հայերը եւ կովկասեան միւս ժողովուրդները:

Սովետներու պարտութեան պարագային՝ Թուրքիոյ համար երեք քաղաքականութիւններ գոյութիւն ունին. ա) պանթուրանիզմ, որ կը ձգտի Թուրք մեծ պետութիւն մը ստեղծել Եգէական ծովէն մինչեւ չինական սահմանները, մէջը առնելով ամբողջ Կովկասը եւ երկու Թուրքեստանները. բ) Կովկասեան եւ թերեւս պարսկական Ազրպէյճանի կցումը, մէջ առնելով Հայաստանը. գ) Կովկասեան Թումբ պետութեան մը ստեղծումը: Առաջին երկու ծրագիրները, որոնք իրենց պաշտպանները ունին Էնկիւրիի մէջ, արդարօրէն մտահոգութիւն կը պատճառեն Հայաստանի... եւ միջազգային կարծիքին: Որովհետեւ առաջին պարագային ոչ միայն Հայաստանը եւ Վրաստանը պիտի ջնջուին, այլեւ Թուրանեան միւս ժողովուրդները բռնութեան՝ եւ Պարսկաստանն ալ անդամահատումի պիտի ենթարկուին: Պաքուի քարիւղը դժուարութիւններ պիտի ստեղծէր Թուրքիոյ համար արեւմտեան պետութիւններու կողմէ, եւ արդէն յայտնի է թէ Անգլիան լրջօրէն կը մտահոգուի այդ ուղղութեամբ: Վերջապէս եթէ Թուրանեան ժողովուրդները անկախութեան իրաւունք ունին, կովկասեան քրիստոնեայ ժողովուրդները նուազ իրաւունք չունին ատոր: Թուրքիան խոցելի պիտի չդառնա՞ր անջատականութեան եւ իռռէտէնթիզմի դուռ բանալով: Պալքանեան իր փորձը բաւական չեղա՞ւ իրեն: Կարելի չէ հաւատալ թէ Մուսթաֆա Քէմալի վերածնող Թուրքիան պիտի կարողանայ իւրացնել Թալէաթներու արկածոտ քաղաքականութիւնը եւ ջնջել մէջտեղէն ինչ որ կը մնայ Հայաստանէն: Էնկիւրիի նրբամիտ քաղաքագէտները շատ լաւ գիտեն թէ բռնութիւններէ աւելի հաշտարար ընթացքէ մը միայն իրենք կրնան օգուտներ քաղել:

Կովկասը մասերու բաժնել՝ ըսել է զայն ռուս հսկայի արշաւանքին յանձնել, դնել Թուրքիան անկայուն վիճակի մը մէջ, ինչպէս 19րդ դարուն էր, եւ Նեղուցներու փորձութիւններու դուռ բանալ: Թուրքիոյ համար աւելի իմաստուն պիտի ըլլար ոյժ տալ միացեալ եւ ուժեղ Կովկասի մը կազմութեան որ թումբ մը պիտի ըլլար իրեն եւ Ռուսիոյ միջեւ: Թուրքիան կրնայ երկու եղանակով ոյժ տալ Կովկասին. Հայաստանը պաշտպանելով՝ Թուրքիան պիտի տար Կովկասին ցեղագրական եւ կրօնական հաւասարակշռութիւն մը եւ միեւնոյն ատեն պիտի չահէր Կովկասի քրիստոնեաներու համակրութիւնը: Վերջապէս, Էնկիւրիի ազդեցութիւնը կովկասեան մահմետականներու քով աւելի պիտի ուժեղանար: Թուրքիան Հայաստանի եւ Վրաստանի հանդէպ վախի զգացումէ պիտի փարատէր:

Արդարեւ, վաղուան Կովկասի արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած պիտի ըլլայ Թուրքիոյ սերտ գործակցութեան վրայ: Այսպէս՝ այն Նեղուցներու հարցը պիտի դադրէր վտանգ մը ըլլալէ եւ իր հիւսիսէն, ուր ամէնէն աւելի վտանգ կայ, Թուրքիան ապահովուած պիտի ըլլար: Գալով Հայաստանին, անիկա իր անկախութիւնը եւ ապահովութիւնը պիտի գտնէր միմիայն կովկասեան համադաշնակցութեան մը մէջ:

Այս նոր ուխտը, առաջինը՝ որուն չէր նախատեսած երկար ատեններէ ի վեր Պ. Լիթվինով, անոր ձախողանքը պիտի չըլլայ: Բայց այդ ուխտը աւելի լաւ հիմերու վրայ պիտի դնէ ապահովութիւնը քան Պ. Լիթվինովեան բեղուն երեւակայութենէն ծնած [illegible] մը ուրիշ ուխտեր:

P. E. b.

« ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԳԱՌՆՈՒԿԻ ՄՈՐԹ ՀԱԳԱԾ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդներու զոյնզգոյն ջոլիրը, ամէն սորընութիւն փորձելէ յետոյ, տեսնելով որ նպատակին չի հասնիր, այժմ ալ կը դիմէ նոր մեթոտի մը:

Այժմ անոնք իրենց կրակը ուղղած են Հ. Յ. Դ. ղեկավարութեան դէմ, ու գառնուկի մորթ հագած, բարեկամ կը ձեւանան մեզի, շարքերուն, այսինքն նոր սերունդին:

Բայց, հէ՛յ դուք բթամիտ «չէֆիկ»ներ, դուք այս անգամ ալ յուսախաբութեան պիտի մատնուիք, որովհետեւ կոյր էք, ու սխալ ճամբայ բռնած:

Մենք շատ կանուխէն կը ճանչնանք ձեզ: Հանեցէք ձեր մորթը, որուն մէջ գայլն է նստած կամ օձը ոլորուած, եւ մի փորձէք կեղծաւոր ժպիտներ ցանել մեր ճամբուն վրայ:

Ի՞նչ կը կարծէք դուք. Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը ոչխարի հօտե՞ր են, ձեր շարքերուն նման: Եթէ այդպէս կը կարծէք, այս անգամ ալ բռնեք, որ եօթն անգամ եօթը սըխալ ընտրած էք ձեր ճամբան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան, գիտակից եւ արթուն, տասնեակ հազարաւոր շարքայիններու քուէներով ընտրուած են անոր ղեկավարները: Ու անոնք մեզ եւ ուրեմն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամբողջականութիւնը կը ներկայացնեն:

Դուք այս տարրական բա՞նն ալ չէք ըմբռնած:

Դուք ձեր շարքերուն ուղղած գաղտնի գրութիւններով կը հրահանգէք որ մեզի հետ բարեկամանալով, մեզ ուղիղ ճամբէն շեղեցնելով մեր ղեկավարութեան դէմ հանեն: Իսկ մենք կուշտ ու կուռ կը ծիծաղինք ձեր բթամտութեան վրայ:

Զզուելի մանրութիւններով եւ զըրպարտութիւններով, մեր երկու թանկագին ընկերները մահուան դատապարտել տալով, կարծեցիք թէ Դաշնակցութիւնը մեռա՞ւ:

Դիմակները վա՛ր, պարոններ, գայլը գառնուկ չի կրնար դառնալ, իսկ Դաշնակցութեան բիւրաւոր շարքերը իրենց գլուխները բարձր բռնած ձեզ կը դիտեն կրակոտ աչքերով:

Մի՛ ստիպէք մեզ որ աւելին ըսենք...

Ն. ԳԱԼԷ

«ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐՈՒ» ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի 28 յուլիս եւ 2 օգոստ. թիւերուն մէջ, ընկ. Ակոնայեան, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղար Փօլ Ֆօրի «Յեղափոխութեան մը սեմին» գրքէն քանի մը հատուածներ արտատպելով, կ'ուզէ պատասխան մը տալ իր այն ընկերներուն, որոնք իրեն պէս չեն մտածեր, ընկերվարութեան կեանքի եւ գործունէութեան ու նաեւ ապագայի մասին:

Եւ Անգլիոյ, Գերմանիոյ վերաբերեալ օրինակներու առթիւ, առանց վերապահութեան, կ'ոնակը տուած Փօլ Ֆօրի գրքին, կ'ըսէ թէ «Թող չմոռանան անոնք, եթէ ըսեմ որ չեն ուսումնասիրած այդ երկիրներու քաղաքական կեանքը»:

Թուանշաններով Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճներու անցք եւ բեմփոփոխները կը ներկայացնէ ան, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ, Սպանիոյ, Պելճիքայի ընկերվարականներու հակայաքայլ յառաջդիմութիւնները, բայց կը գտնէ որ բացարձակ մեծամասնութիւնն է որ կը պակսէր աշխատաւորական կամ ընկերվարական գործնական քայլեր առնելու համար:

Արդարեւ, ո՞վ չի գիտեր բացարձակ մեծամասնութեան մը հեղինակութիւնն ու առաւելութիւնները, բայց պասելով հանդերձ այդ ցանկալի «բացարձակ»ին, քիչ մը չափազանց լաւատեսութիւն է ոգեւորուիլ լաւագոյն հեռանկարով մը:

Ընկերվարական վարդապետութեան դէմ ոչ մէկ առարկութիւն ունիմ, բայց փաստ է որ ընկերվարական կուսակցութիւնը Եւրոպայի մէջ անանկութեան դուռը հասաւ, փոխանակ բացարձակ մեծամասնութեան:

Արդար չէ նաեւ երէկուան կուսակցութեան դասալքութենէն ճառել, երբ անոնք կեանքին աւելի մօտ զգացին իրենց զիրենք, քան վարդապետութեան մը տեսաբանութեան:

Ի՞նչպէս կարելի է մեղադրել կուսակցական պետերը եւ ամբողջ աշխատաւորական ղեկավարութիւնը, երբ փոքր ձուած ու կոփուած մարդիկ, առաջ քար նետողները իրենք եղան ցարդ: Եւ ճիշդ չէ անոնց քայլերը անձնական փառասիրութեան վերագրել:

Յոռետեսութի՞ւն է կամ չարախնդութի՞ւն, երբ աչօք-բացօք տեսանք թէ ի՛նչպէս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ յեղափոխական նշանաբաններով [illegible] ճացած եւ դաստիարակուած ընկերվարական կուսակցութիւնները մէկը միւսի [illegible] առանց որ եւ է ընդդիմութեան քաշուեցան ասպարէզէն:

Ամէն տեղ ալ հետզհետէ կը [illegible] տուի նոր հոսանք մը,— Հայրենիքի համար, եւ յետոյ ընդհանուր մարդկութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Թէհրանի Ալիքը կը գրէ.—

Մեզ կը հաղորդեն թէ պարսկահայ կաթոլիկներու համար առաջնորդ[illegible] կան պաշտօնով մայրաքաղաք է եկած Գ. Մկրտիչ Ծ. Թ. Վ. Արգարը, որ [illegible] շուտով պիտի մեկնի իր պաշտօնատեղին, Նոր Ջուղա:

Ինչպէս յայտնի է, պարսկահայ կաթոլիկները երկար տարիներէ ի վեր առաջնորդ չունէին եւ կ'ենթարկուէին լատին եկեղեցական իշխանութեան:

1928ի ժողովին մէջ հայ կաթոլիկ եպիսկոպոսները կ'որոշեն վերականգնել Պարսկաստանի թեմը: Նախապէս որոշումը դժուարութիւններու կը հանդիպի: Սակայն 1934ին բանակցութիւնները կը վերսկսին Հռոմի եւ Հայ Պատրիարքարանի միջեւ եւ [illegible] դերը կը յանգի նպաստաւոր լուծումի մը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

»»» · «««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը ամիսէ ի վեր, բոլոր կիրակիները յատկացուած են Մարսիլիոյ հայկ. Միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն։ Այսպէս դաշտային կամ բացօթեայ հանդէսներու հրմշտուք մը ստեղծուած է մեր քաղաքին մէջ։ Կիրակի չըլլար որ երկուքով - երեքով հայկական ձեռնարկներ չունենանք։

Բնականաբար Չափահաս Որբերու Միութիւնը բացառութիւն պիտի չկազմէր։ Ան ալ իր կարգին կիրակի օր, 19 օգոստոսին, սարքած էր դաշտապարահանդէս մը, Սէն - Ժիւլիէնի «Լա Ֆրէզիէր» պարտէզին մէջ։

Կէսօրէն յետոյ, հանրակառքով կը հասնիմ հանդիսավայր ուր կոկիկ բազմութիւն մը արդէն բոլորուած է սեղաններու շուրջ։ (Միջանկեալ ը-սենք որ միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ժամուն Ուրֆայի Հայր. Միութիւնն ալ դաշտապարահանդէս մը սարքած էր խկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղն ալ կուտար ողիմպիական մը)։

Չափահաս Որբերու Միութեան կողմէ Պ. Յ. Եուսուֆեան քանի մը պատշաճ խօսքերով կը բանայ հանդէսը, կ'անդրադառնայ 1915ի սարսափներուն երբ իրենք, տակաւին մանուկներ, չէին ըմբռներ եղեռնին ամբողջական սարսռութիւնը, կը պատմէ որբանոցի կեանքէն դրուագներ ուր բողոքական պատուելին կամ քարոզիչը ամէն ինչ կը բացատրէին Յիսուս Քրիստոսով եւ մեր մեղքերուն պատճառաւ ղրկուած պատուհաս մը կը համարէին հարիւր հազարներով հայորդիներու յօշոտումը։ Կը շօշափէ «որբ» բառին այնքան յամառօրէն կառչած ըլլալու հանգամանքը, անոր մէջ տեսնելով անցեալի դառն յիշատակը եւ ապագայ քաղաքական ուխտ մը՝ վրէժխնդիր ըլլալու համար հայութեան բոլոր ժամանակներու թշնամիին՝ Թուրքին դէմ։

Վերջացնելէ առաջ, կոչ կ'ընէ հայ երիտասարդութեան միանալ Չափահաս Որբերու Միութեան, ուժ տալ եւ քաջալերել անոր ձեռնարկները որպէսզի կարենայ լաւագոյնս աշխատիլ։ Յետոյ կը վերջացնէ գոչելով «կեցցէ հայ ժողովուրդը, կեցցէն հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները եւ կեցցէ Չափահաս Որբերու Միութիւնը»։

Մէջ ընդ մէջ կը նուագէ Չափահաս Որբերու «Վահագնեան» նուագախումբը հայկական եւ եւրոպական կտորներ. կ'արտասանեն Պ. Քէնտիրեան, Աշոտ Յակոբեան, Թովմաս Ա-...տուրեան եւ Մ. Գաբրիէլեան։ Պ. Մանուկ Մանուկեան դաշնակի վրայ կը նուագէ կտոր մը։

Յետոյ, բեմ կը հրաւիրուի ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան որ կը խօսի խնամուած ճառ մը։ Կարելի չըլլալով ամբողջութեամբ գրի առնել ընկերոջ ճառը, անոր ամփոփումը միայն կը ներկայացնեմ ստորեւ.—

Չափահաս Որբերը մասնաւորաբար, ըլլալով առաւելապէս քաղաքական դժբախտ ճակատագրի մը ժառանգորդները, պէտք է գիտակցին այն շրջանի պատմութեան որ համաշխարհային պատմութեան մէջ աննախընթաց, անօրինակ աղէտը բերաւ մեր գլխուն։ (Այստեղ բանախօսը առանձնապէս քննելով համաշխարհային պատերազմի նախորդող դէպքերը, կը վերլուծէ այդ շրջանի դերակատար երկիրներու քաղաքականութիւնը եւ կը շարունակէ)։—

Ընդհանուր պատերազմը նոր խաղաղութիւն չբերաւ մարդկութեան։ Նորէն կան բռնակալներ եւ իրաւազուրկ ստրուկներ, կան հողային տեսակէտով յղփացածներ եւ շերտ մը հողի կարօտով այրուող բազմութիւններ։ Այսօրուան քաղաքական կացութիւնը մեզ կը յիշեցնէ 1912—14ի մթնոլորտը, բոլորն ալ ոգի ի բռին կը զինուին, վաղուան փոթորիկին կը պատրաստուին։ Միայն մենք է որ իրար կը բզքտենք։ Կան նաեւ մարդիկ որ կը զբաղին միայն իրենց ճակատագրով, մոռնալով որ հաւաքականութեան մը մաս կը կազմեն։

Յետոյ կը վերլուծէ երիտասարդութեան դերը զանազան երկիրներու մէջ, ու կը շարունակէ — Մուսոլինի, Հիթլէր եւ Ստալին պիտի չյաջողէին, այսօրուան դիրքին պիտի չհասնէին, եթէ իրենց ետին չունենային երիտասարդութիւնը։ Խօսքը մասնաւորելով հայ երիտասարդութեան՝ կը հարցնէ — Հայ երիտասարդութիւն կա՞յ թէ չկայ։ Եթէ կայ եւ նախանձախնդիր է իր անցեալ պատմութեան, աւանդութիւններուն եւն., եթէ կ'ուզեն, զիրենք փրկել անստոյգ վիճակէն, եթէ կ'ուզեն ծառայել հայ ազգին, պէտք է միանան մէկ եւ ընդհանուր կազմակերպութեան մէջ որպէսզի կարենան իրագործել իրենց նպատակները։

Այս կոչը ողջունուեցաւ ջերմ ծափերով։

Այնուհետեւ սկսան եւրոպական պարերը նուագախումբի ընկերակցութեամբ եւ տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն։ Ժողովուրդը բաժնուեցաւ միասին տանելով գեղեցիկ օրուան մը յիշատակը։

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Oeuvre des Nourrissons de Marseille

»»» · «««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս կազմակերպութիւնը հիմնուած է քսան տարի առաջ, քանի մը ֆրանսացի մեծահարուստներու կողմէ, միակ նպատակ ունենալով «Մանուկներու առողջապահութիւնը», պաշտպանելու զանոնք զանազան տարափոխիկ հիւանդութեանց դէմ։

Մարսէյլի եւ շրջակայքի իր երեսուն մասնաճիւղերու վրայ աւելցուց հատ մը եւս, Սէն - Ժէրոմի մէջ։

Սէն - Ժէրոմի Pomionի հսկայ հողամասէն վերջ, նորանոր շէնքերով լեցուեցաւ նաեւ Monvertի ընդարձակ տարածութիւնը։

Հանրակառքի ընկերութիւն գիւղի բնակչութեան թիւը նկատի առնելով, ոչ միայն արագացուց Chat.Gommbertի երթեւեկը, այլեւ Սէն–Ժէրոմի համար յատկացուց մասնաւոր հանրակառք մը։

Վերջերս այս համեստ արուարձանի թաղականութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած «Կրթասէր տիկնանց Միութիւնը» առաջնորդութեամբ իր ատենապետուհի տիկին Էլիզ Վառնաճեանի մէկէ աւելի դիմումներ կատարեց Oeuvre des nourrissonsի տնօրէնութեան, բացատրելով բնակչութեան չափազանց շատութիւնը, մանուկներու թիւը եւ անոնց ըսպառնացող զանազան հիւանդութիւնները։ Տիկին Վառնաճեանի առաջարկին օժանդակեցին ու մեծապէս օգտակար եղան յիշեալ ընկերութեան պաշտօնեաներէն Տոքթ. Բագրճեան եւ Օր. Ա. Գալէնտէրեան։

Թաղականութիւնն ու Տիկնանց Միութիւնը իրենց անկեղծ բաղձանքը գործնականապէս ցոյց տալու համար, իբրեւ դարմանատուն տրամադրեցին նաեւ մատուռի շէնքը, անշուշտ անհրաժեշտ նորոգութիւններ կատարելէ վերջ։

Oeuvre des nourrissonsի ագնուաբարոյ տնօրէնուհին, Mme Barry տեսնելով Սէն - Ժէրոմի հայութեան գոհունակութիւնը, անմիջապէս տրամադրեց բժիշկ մը եւ գրագիր պաշտօնեայ մը, շաբաթը մէկ օր բժշկական սպասարկութեան համար։

Բացումը կատարուեցաւ օգոստոս 10ին, ուրբաթ կէսօրէն վերջ եւ նոյն օրն իսկ կշռուեցան ու քննուեցան 40է աւելի պզտիկներ։ Հայ մայրերու կողքին Ֆրանսացիները իրենց երախաները գրկած կը սպասեն մատրան առջեւ, վայելելու համար հայ տիկիններու ջանքով հաստատուած դարմանատան բարիքները։

Ուրեմն, այսուհետեւ շաբթուան մէջ մէկ օր ուրբաթ կէսօրէն վերջ յատկացուած է մանուկներու քննութեան։ Այո՛, թող լսէ մանաւանդ Հոկի Սէն–Ժէրոմի կին–բաժինը, որուն անդամուհիները փողոցները իջած են եւ դրամ կը մուրան քուրջի կտորի մը համար։

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

oooo

ՍԱՐՍԷԼ, 20 օգոստ.— Երբ հիմը կը դրուէր «Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղին, չէր անտեսուած Սարսէլի համեստ գաղութը։

Տեղացի քանի մը գիտակից երիտասարդներ, անմիջապէս ընդառաջ գացին իբրեւ օժանդակ։ Իրենց ջանքերուն շնորհիւ, շատ չանցած ունեցանք մասնաճիւղ մը։

Յուլիս 18ին Պ. Կ. Երանեանի բնակարանը հաւաքուելով, նախապէս արձանագրուած քանի մը երիտասարդներ, կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ, ընտրեցին ժամանակաւոր վարչութիւն մը, հետեւեալ անդամներով.— Օր. Մելինէ Օսմանճեան, ղանձապահ, Պ. Մովսէս Գրքալչեան, նախագահ, Պ. Կարպիս Օսմանճեան, քարտուղար, Պ. Յարութիւն Շաքարեան Պ. Կարօ Երանեան խորհրդականներ։

Նորակազմ վարչութիւնը իր առաջին նիստին աշխատանքի բաժանումը կատարելէ յետոյ, որոշած է կազմակերպել երեկոյթ մը, իր պաշտօնական բացումը կատարելու համար, սեպտ. 1ին շաբաթ երեկոյ Սալ Անտրէի մէջ։ Այս առթիւ Անիի աւերակներու եւ հայկական հին դրամներու շուրջ խիստ շահեկան դասախօսութիւն մը պիտի ընէ յայտնի բանասէր Պ. Կ. Բասմաջեան, մոգական լապտերի ցուցադրութեամբ։ Մեր բարեկամը խոստացած է պարբերաբար դասախօսել շարք մը նիւթերու մասին որոնք պիտի ծանուցուին «Յառաջ»ի մէջ։ Նոյն երեկոյթին «Համազգային»ի մասին պիտի խօսի Պ. Սեդրակ Սասունի։

Սրտանց շնորհաւորելով այս գեղեցիկ ձեռնարկը, կը մաղթեմ կորով եւ յարատեւութիւն։

Թղթակից

Ինչո՞ւ կ'արտաքսուի Մազլըմեան արք.

oooo

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Մազլըմեան արք.ի արտաքսման շարժառիթներու մասին, քաղելով իրաւասու շրջանակներէ.—

Օլիմպիա թատրոնին մէջ այս տարուան Մայիս 28ի անկախութեան հանդէսին, ուր ներկայ գտնուած էին փոխ – վարչապետը եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ, ծանր վիրաւորանք մը նկատուած է հայ առաջնորդին բացակայութիւնը։ Նոյն թուականին «Արամազդ»ի մէջ հրատարակուած յօնարէն յօդուածը եւս պատճառ եղած է որպէսզի հրաման ըլլայ ընդհ. ապահովութեան խիստ քննութիւն մը կատարելու։

Սոյն սպասարկութիւնը երեւան հանած է նախորդ տարիներու ընթացքին Հայաստանի խորհրդայնացումի տօներուն եպիսկոպոսին խօսած ճառերը, սովետական դեսպանատուն տրուած այցելութիւնները, Աղաբէկովի մերկացումները։ Այս բոլորը, եկող գացող սպասարկութիւնները օրը օրին արձանագրած են եւ նախաբարութենէն տրուած քննութեան հրամանին առթիւ, մէջտեղ դրուած են եզրակացնելով որ Մազլըմեան եպ.ի ներկայութիւնը վտանգաւոր է այս երկրի շահերուն, քանի որ իր ստորագրութեամբ տրուած գրութեան մը մէջ անգամ առաջնորդը յայտարարած է որ ինք խորհրդային համակիր քաղաքականութիւն կը վարէ։ Մինչդեռ հելլէն իշխանութիւնները կը պնդեն որ եկեղեցական մը բացարձակապէս իրաւունք չունի քաղաքականութեամբ զբաղելու։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ՎՏԱՆԳԻ ՊԱՀՈՒՆ

»»» :«««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 օգոստոս)։

— «Ո եւ է հայրենասէր Հայ չի կրնար առանց սարսուռի մտածել այնպիսի հաւանականութեան մը մասին, որ կը սպառնայ Հայաստանին միջազգային կամ ներքին ռուսական ծանր բարդութեանց պարագային։

Բնական է որ ամէն հայրենասէր ու սրտցաւ Հայ ուզէ նախօրօք մտածել նման աղետալի կացութեան մը պարագային հայ ժողովուրդի ընելիքի մասին։

Բնական է որ ամէն գիտակից եւ ազգասէր Հայ ուզէ նախապատրաստութիւններ տեսնել՝ նման վտանգի մը պարագային հայ ժողովուրդը լաւագոյն կերպով պաշտպանելու համար։

Բնական է որ ազատատենչ հայութեան միակ քաղաքական կազմակերպութիւնն եղող Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծապէս մտահոգուած ըլլայ հայ ժողովուրդին սպառնացող նման վտանգով մը, որուն անգամ մը արդէն ականատես եղաւ մեր այս սերունդը 1918ին։

Դժբախտաբար, հայութեան ծոցին մէջ բոյն են դրած խմբակցութիւններ, որոնք ոչ թէ հայ ժողովուրդի ապահովութեան մասին կը մտածեն, այլ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար կը ծառայեն *օտար* կառավարութեանց։

Այս խմբակցութիւնները յանձին հայանուն համայնավարներու եւ ռամկավարներու իրենց ամբողջ յոյսը դրած են Մոսկուայի եւ անոր միջոցով նաեւ անոր զինակից Էնկիւրիի վրայ։ Անոնք կը հաւատացնեն, թէ Հայաստանը երբեք պէտք չունի մտահոգուելու, քանի որ Մոսկուայի պէս պահապան մը ունի։ Անոնք հարկաւ կը ծածկեն իրենց հետեւորդներէն, որ Մոսկուա դիւրութեամբ կրնայ Էնկիւրիի յանձնել Հայաստանի «պաշտպանութիւնը»,— բան մը, որ ահաւոր աղէտ մը պիտի ըլլայ հայ ժողովուրդին համար։

Աւելորդ է ըսել, թէ եթէ խորհրդային կառավարութիւնն ըլլար ազգային հայ կառավարութիւն մը, բըխէր հայ ժողովուրդի ծոցէն, անբաժանելիօրէն կապուած ըլլար Հայաստանի հետ եւ իր գերագոյն պարտականութիւնը նկատէր Հայաստանի պաշտպանութիւնը, այն ատեն ներելի պիտի ըլլար տակաւին վստահիլ նման կառավարութեան մը եւ յոյս ունենալ, թէ վտանգի պահուն ան պիտի ընէ իր լաւագոյնը՝ պաշտպանելու համար Հայաստանը։

Սակայն, Հայաստանը խորհրդային կառավարութեան համար պատահական եւ չնչին արժէք ներկայացնող օտար հողամաս մըն է, զոր ան կրնայ դիւրութեամբ լքել որ եւ է ատեն, եթէ Հայաստանի մէջ եղած իր բանակին պէտքն ունենայ ուրիշ ճակատի մը վրայ։

Շատ անգամներ մենք ըսած ենք եւ նորէն կ'ըսենք, որ հայ ժողովուրդը ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ աւելի իր սեփական ուժերուն վրայ պէտք է յոյս դնէ։

Եթէ ան այդպէս չընէր, 1918ին արշաւող թուրք բանակը եւ իր կովկասեան զինակից Թաթարները պէտք է ամբողջովին բնաջնջէին հայկական զանգուածները ամբողջ Կովկասի մէջ եւ այսօր գոյութիւն չպիտի ունենար նոյնիսկ այն փոքրիկ Հայաստանը, որ հայ ազգի գոյութեան գլխաւոր յենարանն է, ինչպէս է նաեւ հայ ազգի ազատութեան ու անկախութեան պետական անգնահատելի կռիւանը։ Ամէն մարդ գիտէ, թէ մարտական հայութիւնը 1918ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ, իր սեփական ուժերով հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուաւ Թուրքերուն Բաքուի, Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի մէջ եւ այդ կերպով ոչ միայն փրկեց իր ֆիզիքական գոյութիւնը, այլ եւ հիմը դրաւ իր ուրոյն ազգային պետական գոյութեան»։

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

oooo

Պոլսոյ անկումը

«Էքօ տը Փարի»ի աշխատակիցը իր վերջին թղթակցութիւնը նուիրած է Պոլսոյ։ Նկարագրելէ յետոյ անոր հին ու նոր փառքերը, բնական գեղեցկութիւններն ու ... համատարած իրդեհները, կը պատմէ.—

Պոլիս կը շիջի իբրեւ նաւահանգիստ, իբրեւ մայրաքաղաք եւ իբրեւ օտար ազդեցութեանց կեդրոն։ Եւ այդ մասին ոչ մէկ կասկած։

Իբրեւ նաւահանգիստ Պոլսոյ շիջման մասին շատ խօսուն են վիճակագրութիւնները։ 1907ին ներածումը 19,800,000 թոն կը հաշուուէր։ Պատերազմէն ի վեր երբեք չբարձրացաւ այս թիւը, ընդհակառակն ինկաւ 1932ին հասնելով 7,400,000 թոնի, մօտ 2/3 չափով պակսած։ Սեւ ծովուն հետ առեւտրական փոխանակութիւնը երբեք հին թափը չկրցաւ ստանալ։ Յոյն միջնորդները, հեռանալով Թուրքիայէն, իրենց յաճախորդներն ալ քաշեցին Սելանիկ եւ Պիրէօս։

Իբրեւ մայրաքաղաք Պոլսոյ շիջման մասին իբրեւ փաստ պէտք է արձանագրել սա թէ հիմա Էնկիւրիի արեւն է որ կը բարձրանայ։ Հազարներով պաշտօնեաներ, տասը տարիէ ի վեր, իրենց պայուսակները կապելով կը մեկնին դէպի Անատոլու։ Ամէն տարի որ կ'անցնի, Պոլսոյ վարչական կազմէն կը իյէ անպայման մաս մը, դպրոց մը, քաղաքային կամ զինուորական հիմնարկութիւն մը։ Կառավարութիւնը հաստատուած է Էնկիւրիի մէջ, զինարանն ու ռազմական նաւահանգիստը՝ Իզմիթի մէջ։ Պոլիս շատ տուժեց, նիւթական եւ փառքի տեսակէտով, այս տեղափոխութիւններէն։ Ոմանք կ'ըսեն թէ քէմալական կառավարութիւնը վրէժխնդրութիւն մը կը սնուցանէ հանդէպ սուլթաններու մայրաքաղաքին,— չեմ հաւատար։ Այսուհանդերձ ճիշդ է որ խրամատ մը բացուած է արդի Թուրքիոյ եւ հին մայրաքաղաքին միջեւ։ Անատոլեան միստիքականութիւն մը հիմա Փոքր Ասիոյ մէջ կը դնէ ուժի աղբիւրը։ Ցեղային միստիքականութիւն մը այնպէս կ'ուզէ ներշնչել թէ Պոլսոյ յանհունս ցեղախառն բնակչութիւնը ծնունդը անյայտ ժողովուրդ մըն է, որ անարժան է բաղդատման եզր ներկայացնելու համար Անատոլեան ժողովուրդին հետ։ Տակաւին կը քննադատեն Պոլիսը, որ չմասնակցեցաւ 1922ի ազգային պայքարին։ Բայց կը մոռնան որ Պոլիս օտար գրաւման տակ էր այդ ժամանակ։

Արդի Թուրքիոյ ամէնէն հեղինակաւոր գրողը, Ֆալիհ Րըֆքի, իր մէկ վէպին վերջաբանով հրաժեշտ կը կարդայ Պոլսոյ, հին աւանդութիւններուն, անցեալին, բարդ ու խորանուրբ քաղաքակրթութեան, որ մասամբ ժառանգ կը մնար Բիւզանդիոնէն, եւ կատարելագործուած էր շնորհիւ յաւիտենական շփման Արեւելքի եւ Արեւմուտքի։ Վերջապէս մնաս - բարով կ'ըսէ Վոսփորին ու Ոսկեղջիւրին, յաճախակի նկարագրութիւններու պատճառով մաշած գեղեցկութիւններուն։ Թուրքը իր առնականութիւնը եւ ուժը կը գտնէ վերադառնալով իր օրօրոցը,— նոր Թուրքիան կը դառնուի այն հողին վրայ, որ փոխն ի փոխ կը մրկի եւ կը սառի։

Այս տեսակէտը ճիշդ է թէ ծայրայեղ մարդու մը կողմէ կուգայ, բայց այդ տեսակէտը եւս կը հաստատէ իրականութիւնը թէ Պոլիս կը շիջի յամրաբար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

»»» · · «««

— Ահա «Մանէ» մը, ըսաւ Թարլայըն։

Մեր օտարականը, բոլորովին տարուած կը մնար։ Դիլխարկին եզերքը ձախ աչքին վրայ իջեցուց, յոյսէն պատսպարելու համար։

— Մեկնի՛նք, մրմնջեցի Թարլայընի, չուզելով շատ հետաքրքիր երեւիլ. բայց մեծապէս զարմացայ, երբ օտարականը դէմքը նկարէն ետ դարձնելով, խօսքն ինծի ուղղեց.

— Կը տեսնէք, պարոններ, ըսաւ լըրջութեամբ, ես գիտեմ թէ մարդ մը ինչ ձեւով կը սպաննուի... Այնքա՜ն մարդիկ սպաննած եմ որ ...

— Բանակի՞ն մէջ, հարցուց Թարլայըն։

— Ո՛չ, պարոն, պատասխանեց օտարականը աշխուժութեամբ. ո՞ր «բանակ»ին կ'ուզէք ակնարկել... Ես Ջէյթունցի մըն եմ։

— Ներեցէ՛ք, ըսի, ի՞նչ մըն էք... Ինծի նայեցաւ, զայրացած բարկութեամբ լեցուն աչքերով, եւ այն ատեն ըմբռնեցի, որ իր քթին կոտրուածքը անտարակոյս պէտք էր վերագրել վէճի մը, որ իր հակառակորդներուն շատ սուղի նստած էր։

— Ջէյթունը, ըսաւ, Հայաստանի մէջ բերդ մըն է, որ ամբողջ հինգ հարիւր տարի զէնքը վար դրած չէ. սակայն հիմա ան մոխրակոյտի վերածուած է։ Ջէյթունցիները Հայաստանի լեռնականներն են։ Ուրեմն ես Հայ մըն եմ։

— Ա՛հ, ուրքա՛ն կը ցաւիմ ձեր վըրայ, յարեց Թարլայըն։

— Ինչո՞ւ, բողոքեց Հայը խրոխտելով։

— Որովհետեւ, այնքա՛ն չարչարանքներ կրեցիք, չէ՞, ըսաւ Թարլայըն, բոլոր այդ ջարդերը, այդ ...

Օտարականը կատաղի նայուածք մը նետեց մեր վրայ, արհամարհող խնդուքով։ Ա՛հ, այդ խնդուքը, միշտ պիտի յիշենք զայն։ Յետոյ ձեռքը բարձրացուց ու թեթեւօրէն Թարլայընի ուսին զարկաւ։

— Մտիկ ըրէ՛ք, ըսաւ, ձեր խօսելու կերպը զիս կ'ապշեցնէ։ Անտարակոյս, Թուրքերը շատ Հայեր սպաննեցին, բայց վերջինները աւելին փոխադարձեցին։ Կրնամ ձեզ վստահեցնել, որ այդ ընթացքով, այդ հինգ հարիւր տարուան շրջանին, Հայերը շատ աւելի Թուրքի կորստեան պատճառ եղան, քան Թուրքերը Հայ ջարդեցին։ Ահա թէ ինչո՞ւ, հայրենիքս կը հպարտանամ։ Եւ խնդրեմ, պարոններ, հասկցուցէք ձեր հայրենակիցներուն, որ մենք աւելի պէտք ունինք զէնքի, քան թէ իրենց մաշած տափաններուն. նոյն իսկ մեզի շատ աւելի մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլաք, եթէ չխօսիք Հայերուն մասին սարէն ու ձորէն, գիտցած - չգիտցած։ Մնաք բարով պարոններ։ Հաւանաբար իմ մասիս դեռ պիտի լսէք։ Ներկայիս պաշտօն ունիմ Անգլիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւններով զբաղելու։

Ան հեռացաւ։

— Այս մտայնութիւնը դեռ չէի ճաչցած, մրմնջեցի։ Իրենց մասին սխալ կարծիք ունէի ... Դիտեցի՞ք, ինչ լաւ անգլիերէն կը խօսի։

— Հը՛մ, ըսաւ Թարլայըն, մտածկոտ երեւոյթով։ Եթէ Հայ չըլլար, Հայ եմ պիտի չըսէր, չէ՞։

— Ես այս աստիճան զինարգած մէկը բնաւ չեմ տեսած, պատասխանեցի։

— Դուք ալ նոյնը եղած կ'ըլլայիք, եթէ ձեր մանուկ հասակէն, կոտորածներու եւ մարտիրոսութեան ենթարկուէիք։ Եթէ ձեր բոլոր արձակուրդի պահերուն հալածուէիք կատաղի Թուրքերէ եւ կամ Չէրքէզ մանուկներու արիւնով կարմիր խանջարներ կրող կոպիտ Քիւրտերէ։

— Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ Չէրքէզները, ըսի, որովհետեւ մասնաւոր համակրութիւն մը ունիմ Չէրքէզուհիներու համար։ Բայց Թարլայըն յամառեցաւ, աւելցնելով թէ Չէրքէզուհիները ընդհանրապէս գիրուկ կ'ըլլան եւ երիտասարդ ալ կը մեռնին։

X

Նոյն օրուան կէս գիշերուան ատենները, Քլարիճի մօտ, Պրուք Սթրիթ գտնուող տան մը մէջ հաւաքուած էինք։ Խումբ մը բարեկամներու հետ ճաշելէ յետոյ, պրիճ կը խաղայինք։

Խաղընկերներէն մէկուն մեկնումով, մենք ալ դուրս ցրուեցանք, ուղղուելով դէպի Թարլայընի կառքը, որ Քլարիճի մօտ կայան մը ձգած էինք։

Այդ ժամուն, Պրուք Սթրիթ անոր շ դիմացին կը ստանայ. խոր քունի մը եւ առանձնութեան միջեւ, տեսակ մը մթնշաղ, ուր մերթ ընդ մերթ հարուստ ինքնաշարժներու լուսարձակներ կը ժայթքին, որոնք մարգարիտներով եւ գոհարեղէններով պճնուած շնորհալի տիկիններ կը տանին դէպի Կրօսվընոր Սքուէրի կեդրոնը։

Ինքնին հասկնալի է, ըսել թէ Քլարիճ ունի իր օրքեստրը, որուն չափով երիտասարդութիւնը կը պարէ։

Այսուհանդերձ, շատ քիչ անցորդներ կան, նմանապէս հազճեպով իրենց կառքերը քշող քիչ մը ոքինկով երիտասարդներ։

Այդ պահուն, երիտասարդ մը մեր քովէն, հովի պէս արագ, վազելով անցաւ պողոտային մէջտեղէն սուրացող ինքնաշարժի մը ետեւէն։ Կառքը կանգ առաւ Կրօսվընոր Սքուէրի մօտերը եւ չեմ գիտեր, թէ ինչպէս երիտասարդը անհետացաւ։

Ցիսուն մէթրի հեռաւորութենէն, չկրցանք որոշ կերպով զանազանել, ա՞յր մըն էր թէ կին մը, որ կառքէն իջնելով մտաւ տուն մը։ Սակայն մեզի այնպէս թուեցաւ, թէ բաւական թիկնեղ, կարճահասակ մարդ մըն էր։

Յետոյ կառքը հեռացաւ։ Գալով ետեւէն վազող երիտասարդին, մէջտեղ չկար։

— Եւ սակայն զուարճանալու համար չէր որ այս բանը ըրաւ, ըսաւ Թարլայըն։

— Թերեւս լողնալու գնաց, ըսի. որովհետեւ շատ տաք կ'ընէր եւ իր վազքը կառքին ետեւէն, զայն քրտնեցուցած պէտք է ըլլայ։

— Հարկաւ պիտի հասկնանք, ըսաւ Թարլայըն։

X

Վերադարձանք Պրուք Սթրիթ, ու անցանք այն տան առջեւէն, ուր անհետացած էր կառքէն իջնող մարդը, այս տունը միւսներուն նման տուն մըն էր, մութ եւ լռակեաց եւ որովհետեւ գրեթէ փողոցին անկիւնը կը գտնուէր, Կրօսվընոր Սքուէրին շրջանը ըրինք։ Երբ որ անկիւնը հասնելու վրայ էինք, երիտասարդ մը խիստ գերագրգիռ վիճակի մատնուած, մեզի զարնուեցաւ։

— Ահա, ըսաւ Թարլայըն։

— Ներողութիւն, ըսաւ օտարականը։

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(2)

թեան հոլովման մասին: Ազգային – ընկերվարութիւնը չպիտի պատժէ անհաշտները կամ չարամիտները, «ոչ» ըսած ըլլալնուն համար, բայց անոնք թող գիտցած ըլլան թէ որ եւ է պարագայի մէջ թոյլ չպիտի տանք որ իրենց ժխտական դիրքով որ եւ է ճարտարութիւն կատարեն ժողովուրդի ծոցին մէջ: Մենք անոնց գլխուն պիտի իջեցնենք մեր երկաթեայ բռունցքը, եթէ անձնատուր ըլլան ոճրապարտ արարքներու, վտանգելով բարեկարգութիւնը եւ ապահովութիւնը:

Թո՛ղ ուղղամտօրէն քննադատեն դժուարինխնդիրներու լուծման եղանակները, պայմանաւ որ ապացուցանեն թէ իրենք կրնանաւելի լաւ ընել: Բայց այդ քննադատութիւնները սահմանափակուած են կենսական մեծ խնդիրներով զորս Առաջնորդը առանձին կը կարգադրէ: Ամէն քննադատութիւն պէտք է լռէ մեր Առաջնորդին՝ Ա. Հիթլէրի առջեւ: Երբ Առաջնորդը կը խօսի եւ կը հրամայէ, բոլորը, բոլորը անխտիր պէտք է անոր հետեւին եւ հնազանդին առանց վերապահութեան»:

⁂ Մոսկուայի թերթերը գոհունակութեամբ կը շեշտեն թէ օգոստոս 19ի հանրաքուէն ալ հաստատեց որ բուռն ընդդիմութիւն կը տիրէ օրուան իշխանութեան դէմ: Անոնց կարծիքով, հինգ միլիոն ժխտական ձայները մեծ մասով կը պատկանին համայնավարներու: Համպուրկի քուէարկուներէն հարիւրին 20ը ոչ պատասխանած է, հակառակ անոր որ Հիթլէր այդ քաղաքին մէջ խօսեցաւ իր միակ ճառը:

Ի՞նչպէս վար իջաւ օդապարիկը

»»»··«««

ԳԻՒՂԱՑԻ ՄԸ, ՔԱՐԻԻՂԻ ԼԱՊՏԵՐՈՎ···

Պելճիքացի փրոֆ· Բոզիըս, որ ստիպուեցաւ իր օդապարիկը իջեցնել Լուպլիանայի մէջ (Եուկոսլավիա), հետեւեալ պատմութիւնը հաղորդեց մամուլին·

— «Շատ արագ բարձրացանք: ժամը 3ին հասած էինք 15,500 մեթր բարձրութեան·ջերմաչափը կը ցուցնէր 0: Այդ կէտէն անդին սկսանք նեղուիլ ցուրտէն եւ խոնաւութենէն: Որպէսզի կարենանք վար իջնել գիշերը, որոշեցինք չբարձրանալ 16,000 մեթրէն վեր: ժամը 6·15ին որոշեցինք վար իջնել: ժամը 6ին կը գտնուէինք հունգարական, աւստրիական եւ սերպիական սահմաններուն վըրայ եւ յարմար գետին մը փնտռելով, գտանք սեխի դաշտ մը: Վայրէջքը տեղի ունեցաւ բնականոն պայմաններու մէջ: Օդապարիկին նաւակը նոյն իսկ գետին չդպաւ եւ գիւղացիներ հասնելով բռնեցին: Այդ պահուն, դուրս ելեր էի, երբ տեղի ունեցաւ պատահար մը որ կրնար եղերական հետեւանքներու յանգիլ: Գիւղացի մը ուզելով տեսնել օդապարիկին ներսը, մտեցաւ քարիւղի լամբով մը եւ կը պատրաստուէր ներս մտնել նեղքէ մը որ եկեղեցիի դրան մը մեծութիւնն ունէր: Վազեցի եւ ձեռքէն խլեցի լամբարը, օդապարիկէն երկու մէթր հեռաւորութեամբ, այլապէս անխուսափելի էր պայթիւն մը, քանի որ տակաւին վեց հազար խորանարդ մէթր վառելանիւթ ունէինք: Այդ պատահարէն յետոյ, օդապարիկը պարպուեցաւ հետզհետէ· բայց բուռն փոթորիկ մը պայթելով, չկրցանք նորէն ներս մտնել եւ հոն ձգեցինք: Գիւղին վարժապետը եկաւ հիւրընկալեց մեզ: Յետոյ եկաւ ոստիկան – զինուոր մը որ բարեբախտաբար գերմաներէն գիտէր· այլապէս բան չպիտի հասկնայինք մեր շրջապատէն»:

Թանկագին նմուշներ Փիւնիկեցիներու մասին

Ճիպէլի մէջ (Լիբանան) վերջերս, շատ արժէքաւոր հնութիւններ գտնուած են: Երեւան հանուած է անագապղինձի կտոր մը որուն վրայ *Փիւնիկէ* փորագրուած է: Պրոնզի այդ կտորը 20 սանթիմէթր երկայնութիւն եւ 10 սանթիմեթր լայնութիւն ունի: Այս փորագրութիւնը կուգայ վերջնապէս հաստատել թէ Փիւնիկեցիները հնութեան ամէնէն վարպետ փորագրիչներն էին եւ թէ անոնք եղան Եւրոպայի այբուբէնը ստեղծողը:

Անագապղինձի այս կտորէն զատ գտնուած են 340 հնութիւններ, որոնք կը ներկայացնեն, աստուածներու մարդկային եւ կենդանական արձաններ, զէնքեր, սուրեր եւայլն, մէկ մասը պրոնզէ, մէկ մասն ալ ոսկեզօծ պրոնզէ:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 1.95

Նկատի առնելով ցորենի եւ ալիւրի գիներուն անկումը, Սէնի նահանգապետութիւնը հրահանգեց որ հացին քիլօն ծախուի 1·95ի, սկսելով այսօրուընէ, ուրբաթ, 24 օգոստոս:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշան սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Մշոյ, Մուրատ, Վռամեան եւ Արդութեան խումբի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Դրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*
եւ հովանաւորութեամբ՝ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
Այս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ անտառին ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Հովանաւորութեամբ՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
եւ մասնակցութեամբ՝ *Զ. Ո. Մ. «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԻ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ
ծառերու հովանիի ներքեւ եւ Պաղ Աղբիւրի մօտ
Պ. Յ. ԳՄՊԼԵԱՆի ագարակին մէջ (LABARON)
կը խօսին, Սէն Ժէրոմի ֆրանսական վարժարանի տէօրէն՝ ընկերվարական
Mr. GASTON BERTRAND *ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ*
և ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:
գեղարուեստական ճոխ բաժին: մեներգներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւյլն.: Տէր· Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆ պիտի ներկայացնեն զաւեշտ մը:
Մուտք՝ պարգեւաբաշխութեան մասնակցութեամբ 2 ֆրանք:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած *Յ.Կ ԽԱՉԻ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն
Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ
(Santier des Longchamps, Bagneux)
կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
գեղարուեստական բաժին եւ նուագ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
կը ներկայացուի՝ *«ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ»* մասնակցութեամբ ծանօթ դերասաններ Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆի:
Դախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Փորթ տ'Օրլէանէն առնել *88* թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ:

ՊԱՏՕՒՈՅ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ
ի պատիւ նախորդ Վարչութեան
Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ:
Գեղարուեստական բաժին փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ողբացեալ Տիկ. Զապէլ Ասատուրի (*Սիպիլ*) ձեւ ցովհաննէս Չիֆթէ - Սարաֆի (*Յ. Ասպետ*): կազմակերպուած Պոլսեցիներու Միութեան (հիմնուած՝ *1931*ին) կողմէ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Ազգատախնամին, Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան, Հայ կարմիր խաչին, Հայ Ուսանողական Միութեան եւ Հ· Մ· Ը· Մ·ի մասնաճիւղին: Այս կիրակի *ՓՈՍՏՕՅ*ի Ս Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին մէջ:
Եկեղեցական արարողութենէ վերջ սգահանդէսը կը կատարուի պարտէզին մէջ:
կը խօսին՝ *Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ:*
Հոգեհանգիստը կը սկսի ժամը *11* ին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ (*ՏՕՔԹ· Շ· ԱՅՎԱԶԵԱՆ*)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 *էջնոց հատոր մը:*

"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր·:
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ· Շ· ԱՅՎԱԶԵԱՆի,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8:
կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:
ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: *Ամսական 50 ֆր. վճարում:*
Ջրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ
Mr. LECORNU
7, Rue Paul Lelong
Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier. Tél. Gut 40-37**

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, թաթանցի եւ մարշան փոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05–93
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի անտէին օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1* էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W· C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ· ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000	Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր·
1000	Ծրարիր »	50 »
1000	Առեւտրական քարտ	40 »
1000	Պահարան, ճերմակ	40 »
100	Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000	Թուղթիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԷԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 *ՖՐԱՆՔ* 16 *ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ*

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ **Glacière 15 – 70**

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ *ՅԱՌԱՋ*Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԼԱԼԻ
7, Rue du Puy, Romans (Drôme)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ· Ս· ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ· Ժ·

— Եւ այդ չէ՞ք ամերիկեան դրամատան մը Լոնտոնի մասնաճիւղին վրայ քաշուած էր, այնպէս չէ՞··· լաւ· դիպուածութենէն քանի մը օր վերջը Քինկ Ուիլեըմ փողոցէն կ'անցնէի — ճաշի առեն ըլլալով պտոյտի ելած էի— երբ տեսայ որ Ճէնինըն դրամատունէն դուրս կ'ելլէր···

Ուոմըրզլի հակառակ իր փորձառութեան եւ վերապահ խառնուածքին, հազիւ կրցաւ զսպել իր զարմանքը:

— Դուք տեսա՞ք, խօսեցա՞ք իրեն հետ, հարցուցի՞ք թէ ինչ կ'ընէր այնտեղ···

— Ոչ, պատասխանեց դրագիրը· շատ կ'աճապարէի··· չխտակը շատ մտերիմ ալ չէինք իրարու հետ որ – պէսզի այդ տեսակ անձնական խնդրի մը մասին հարցումներ ընէի իրեն··· միայն թէ անիկա գացած էր այն դրամատունը որուն անունը յիշուած էր ձեր վկայութեան մէջ···

Ուոմըրզլին ալ այդպէս զարմացաւ երբ մթերանոցէն դուրս կուգար: Ինչո՞ւ գործի վրայ էր այդ Ճէնինըն կոչուած տղան, ամէն ինչ ցոյց կուտար թէ անիկա ծածուկ գործեր կը տեսնէր: Շիտակ, դրամատուն գնաց: Այո, Ճէնինըն այնտեղ գացեր եւ տեղեկութիւններ հարցուցեր էր Ալֆրէտ Ճէքինի մասին՝ դիպուածութեան յաջորդ օրն իսկ: Դրամատունը որ եւ է տեղեկութիւն չունենալով, տղան մեկներ էր ու ալ մէջտեղ չէր ելեր:

Ոստիկանը կը զարմանար հիմա թէ Ճէնինըն ինչո՞ւ հոն գացեր էր: Ալ ապահով էր որ անիկա տարօրինակ եւ մութ դեր մը կը կատարէր Քարթ - րայթ Կարտընսի հարցին մէջ: Այդ միտքը չարչարեց զինքը: Սկիզբները՝ խենթի տեղ դրած էր զայն: Կատակելու համար թոյլ տուած էր որ իրեն ընկերանար Պրէտմօրի տունը, խոր–հելով որ թերեւս անիկա կ'ուզէր գոհացնել անհատական հետաքրքրութիւն մը: Բայց հիմա կը տեսնէր որ Ճէնինընի պարզամիտ ու յիմար արտաքինին տակ ծածկուած էր խորամանկութիւն մը եւ այդ գործին սկիզբէն ի վեր ինքն իր գլխուն բաներ մը կը սարքէր: Սակայն ի՞նչ··· Հարցաքննութեան օրը իր բոլոր գիտցածները պատմա՞ծ էր ան· Ճշմարիտ կերպով ներկայացուցա՞ծ էր Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան տեսարանը: Կա՞ր մէկը զոր մէջտեղ հանել չէր ուզեր: Արդեօք մէկը դրա՞մ կուտար իրեն՝ անունը գաղտնի պահելու համար:

Անիկա հաւանական կը թուէր· գործը ձգեր էր, հացէն փոխեր էր եւ տուր, անոր ալ ըսեր էր թէ ձեռքը դրամ հասեր էր· մէկուն՝ «պիտի ճամբորդեմ» ըսեր էր, ուրիշի մը «պիտի ամուսնանամ»: Այս ի՞նչ խաղ էր եւ իրմէ զատ, ո՞վ կար անոր մէջ:

Այս ենթադրութիւնները պատճառ եղան որ Ուոմըրզլի այդ օրը երկու ժամ յատկացնէ Ալֆրէտ Ճէքինի գործին: Քանի մը անգամ կարդաց դատարանին հարցաքննութեանց պատճէնը, աչքէ անցուց հետզհետէ հաւաքուած հատուկտոր տեղեկութիւններ ինչպէս նաեւ իր յուշատետրը որուն մէջ որոշ եւ յստակ բաներ չկային:

Յետոյ որոշեց ծայրէն սկսիլ իր քննութիւնները: Նախ եւ առաջ ճամբայ ինկաւ դէպի Եուսթըն պանդոկը որպէսզի հարցաքննէ ծառան Ալֆրէտ Ճէքինի շարժումներուն մասին՝ դէպքին իրիկունը:

Բայց պանդոկ հասնելուն, լսեց ուրիշ անյայտացումի մը պատմութիւնը: Ծառան՝ տասներինը, քսան տարեկան տղայ մը, գործի չէր եկեր նախորդ իրիկունը եւ մէջտեղ չկար այդ օրն ալ: Համաձայն ոստիկանին տեղեկութիւն տուող մարդուն, անիկա պաշտօնին գլուխը պէտք է ըլլար հինգուկէսին· ոչ եկեր էր, ոչ ալ նախապէս իմացուցեր էր իր բացակայութիւնը:

Սովորական պայմաններու մէջ, ոստիկանը կարեւորութիւն չպիտի տար այդ բացակայութեան· թերեւս տղան հիւանդ էր եւ մէկը չունէր լուր ղրկելու համար, պիտի խորհէր ան:

Բայց երբ յիշեց որ գիշերուան աշխատողն ալ խորհրդաւոր կերպով անյայտացեր էր նոյն թաղին մէջ, նոյն օրը նոյն ժամուն, իր կասկածները աւելի զօրացան եւ եզրակացուց թէ այդ երկու անյայտացումները, տարօրինակ կերպով, կապ ունէին իրարու հետ:

— Ո՞ւր կը բնակէր, հարցուց Ուոմըրզլի· անպատճառ պէտք է զինքը տեսնեմ···

— Գիտեմ, պատասխանեց մարդը· այս մօտերը՝ Ակումբ մը կը բնակի·· Իրեն պէս շատեր կան այնտեղ ինչպէս նաեւ մեր ծառաներէն քանի մը հատ·· աժաննոց տեղ մըն է եղեր···

Գաղտնի ոստիկանը Ակումբ գնաց եւ հարցումներ ըրաւ պաշտօնեային:

Ուրիշ տարօրինակ ու անբացատրելի գաղտնիք մըն ալ ցցուեցաւ իր առջեւ: Տղան երէկ գիշերուընէ ի վեր այնտեղ չէր:

— Չեմ գիտեր թէ ուր է, ըսաւ մարդը· երէկ իրիկուն, սովորական ժամուն դուրս ելլաւ··· գիշերը չի վերադարձաւ, վստահ եմ···

— Պանդո՞կ կ'երթար, ապսասուրի տարազը հագա՞ծ էր···

— Այո, սեւ բաճկոն, ճերմակ փողկապ··· շատ շիք տղայ էր, նմիննը հագուստ եւայլն···

— Ժամը քանի՞ն կը վերադառնար ընդհանրապէս···

(Շար·)

ALLIANCE FRANÇAISE
101, Bld. Raspail, Paris (VI)

Գործնական վարժարան ֆրանսերէն լեզուի. նախապատրաստական դասընթացք համալսարանի, ինչպէս նաեւ առեւտրականներու:

Շաբաթը *15* ժամ գործնական դասընթացք ֆրանսերէն լեզուի, ամսուան մէջ *30* դասախօսութիւն եւ *10* պտոյտ-դասախօսութիւն քաղաքին եւ շրջականները: Մէկ ամսուան համար *180* Ֆր., երկու ամսուան համար *275* ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի ՍԱՂՆՈՅ ՁՈՐԻՉ. Մ.թեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի կայարանին ներքեւի Կարեւոր օրակարգ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 25 Aout 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2582

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԴԻՄԱՑ

Վերջերս խստացած են ստուգումները՝ օտար բանուորներու առ հարիւր համեմատութեան մասին:

Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ նշանակուած մասնաւոր քննիչներ յանկարծ մտնելով գործարան մը կամ արհեստանոց մը, ամէն յարաբերութիւն կը դադրեցնեն եւ քննութիւն կը կատարեն, հաստատելու համար թէ բանուորներու հարիւրին քանին օտարականներ են:

Եթէ ստուգուի որ օտարականներու թիւը կ'անցնի օրէնքին արտօնած չափը — 10 առ հարիւր — անմիջապէս տեղեկագիր կը կազմուի եւ գործատէրը պատասխանատուութեան կը կանչուի:

Անշուշտ այս վերջինն ալ իր բացիքներն ունի: Գործեր, արհեստներ կան ուր ֆրանսացի աշխատաւոր չի ճարուիր: (Կօշիկ շինել ձեռքի կարով, աղիւսի, ձգախէժի եւ ուրիշ տաժանելի գործեր):

Ամէն պարագայի մէջ, ամբաստանող իշխանութիւնը պէտք է ապացուցանէ թէ ֆրանսացի բանուոր ունէր, բայց գործատէրը նկատի չէ առած, գիտակցաբար խախտելով օրէնքը:

Պարագայ մը եւս,— այս կարգի ստուգումներու առեն, դեր կը կատարեն ոչ միայն պաշտօնական քննիչները, այլեւ զուրկէն մարդիկ, մրցակիցներ կամ թթու ազգայնականներ, մանաւանդ երբ գործատէրն ալ օտարական է:

X

Ուրեմն, տագնապ մը եւս՝ օտար բանուորներուն համար:

Իսկ մենք, Ռուսերուն հետ մէկտեղ, ըլլալով օտարին օտարը, անշուշտ կը հասկնաք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս օրինական հետապնդումը:

Գործատէրը Ֆրանսացի ըլլայ թէ օտար, շատ բարակը չի նայիր, օրինապահ երեւալու համար: Եթէ չկարենայ կեղեքել, օրէնքին տառն ալ յարմարցնելով, փողոցին դուռը կը ցուցնէ օտարին, յատկապէս անճարին:

Արդ, հայ աշխատաւորները ո՞ր մէկ անակնկալը պիտի կրնան դիմաւորել, առանց ներքին կազմակերպութեան մը:

Այս առթիւ, ստիպուած ենք նորէն յիշեցնել պահանջ մը, զոր արծարծեր էինք յուլիս 25ին եւ օգոստոս 2ին:

Շատ կարճ էր մեր բանաձեւը.

— «Քանի որ «ազգ»ը անճրկած է եւ թափթփած, ինչո՞ւ բանուորը ինք չխորհի կեդրոնական հասցէի մը մասին: Հոգ չէ թէ միայն իրեն յատուկ ըլլայ»:

Այս առաջադրութեամբ, անհրաժեշտ կը գտնէինք հիմնել դրասենեակ մը, եթէ կ'ուզէք՝ Արհեստակցական Խորհուրդ մը, ստանձնելու համար հայ բանուորներու հոգատարութիւնը:

Այդպիսի դրասենեակի մը գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլար.—

1. Ուղղակի կապ հաստատել երկրին վարչական իշխանութեանց, օրինաւոր սէնտիքաներու եւ տեղաւորման դրասենեակներու հետ:

2. Կազմել ցանկը՝ օրինական կամ պատահական դժուարութեանց մատնուած բանուորներու:

3. Գտնել ներկայացուցիչներ՝ ճարտարագործական եւ հողագործական շրջաններու մէջ:

4. Հետեւիլ գործազրկութեան տագնապի ելեւէջներուն:

5. Հաստատել սնտուկ մը, գործազրկութեան նպաստէն զրկուած բանուորներու համար:

Ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը ընդունելէ յետոյ, դիւրին է ձեւակերպել մանրամասնութիւնները:

Գլխաւոր հարցը այս է.— կացութիւնը երթալով կը բարդանայ: Տակաւին չեն երեւար մօտաւոր բարելաւման մը նախանշանները: Ամէնէն բանուկ հաստատութիւնն իսկ, որ դիմացած էր մինչեւ հիմա, առ նուազն կրճատումներ կը կատարէ: (Յիշեցէք Վիէնի պարագան):

Միւս կողմէ, բազմաթիւ հայ բանուորներ անճար վիճակի մատնուած են օրինական պատճառներով, անհոգութեամբ կամ անգիտութեամբ, եւ ի զուր աջ ու ձախ կը դիմեն:

Այս հոգերուն դիմաց, կան պաշտօնական կամ անհատական դրասենեակներ, բայց կը պակսի բուն «օֆիս»ը, յատկապէս բանուորական հոգերու նուիրուած եւ բանուորներու ձեռնհասութեան յանձնուած հաստատութիւնը:

Անցեալ օր ընթերցող մը դիտել կուտար թէ Հայր. Միութեանց կողմէ ընտրուած մարմին մը կրնայ արժանաւորապէս վարել այս գործը:

Մենք մինչեւ հիմա չենք զբաղած ծրագրի եւ ընտրութեան մանրամասնութիւններով, որ կրնան ճշդուիլ խորհրդակցական ժողովի մը մէջ:

Կարեւորը այն է որ, այս տարրական ձեռնարկն ալ չպղտորի, իր բնական ճամբէն չշեղի տեղական հայրենասիրութեամբ, կուսակցական մոլեռանդութեամբ կամ թերխաշ մարդանքներով:

Բանուորները իրենք են որ, տեսակ մը խնամատարութիւն կամ հոգաբարձութիւն պիտի ստեղծեն իրենց համար, արհեստակցական հոգերը լուծելու համար: Որ եւ է արտաքին միջամտութիւն, նախասիրութիւն այս կամ այն ուղղութեամբ՝ ուրիշ հետեւանք չպիտի ունենար եթէ ոչ փորձանք մը եւս աւելցնել եղածներուն վրայ:

Գործին ե՛ւ նախաձեռնութիւնը ե՛ւ կազմակերպումը կը պատկանի բանուորներուն:

Ուրեմն, ամէնէն առաջ անոնք պէտք է լուսաբանեն եւ լուսաբանուին, ճամբան հարթելու համար:

Ո՛վ որ գործնական ծրագիր մը կամ թելադրութիւններ ունի, թող արտայայտուի հրապարակաւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԻԷՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Վիէն, 23 օգոստոս (Յատուկ).— Պ. Փէլէի կօշիկի գործաւորները որ գործադուլ յայտարարած էին օգոստոս 16ին, այս առաւօտ վերսկսան իրենց աշխատանքները: Բոլոր բանակցութիւնները վիժեցան: Գործատէրը անդրդուելի մնաց օրավարձերու կրճատման վրայ: Բանուորները հաշտարար դատարանի միջամտութիւնը խնդրեցին, 1882ին ընդունուած օրէնքի մը համաձայն: Գործադուլի 5րդ օրը երկու կողմի պատուիրակները ներկայացան հաշտարար դատարանին, գործաւորները ընդունեցին իրենց օրավարձերու վրայ եղած կրճատումներուն կէսը, բայց գործատէրը հոս ալ ոչ մէկ զիջում չըրաւ եւ յայտարարեց որ եթէ քանի մը օր եւս շարունակեն գործադուլը, նարահատ գործարանը պիտի փակէ: Առայժմ բանուորները վերսկսած են աշխատանքը, առանց որ եւ է միջադէպի: Հայ գործաւորներս այս խնդրի մէջ շատ լուրջ զտնուեցանք: Բոլորս ալ մէկ մտածում ունէինք. առանց խտրութեան: Երանի թէ մեր ներքին գործերու մէջ ալ այսպէս մէկ մտածում ունենայինք: Պ. Մ.

Ռուսաճապոնական վէճը Մանչուրիոյ մէջ

62 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ճափոնի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ 62 խորհրդային պաշտօնատարներ եւ պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Մանչուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին արկածներու: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ այդ արկածները սարքած են երկաթուղիի խորհրդային պաշտօնատարներն ու պաշտօնեաները, աւազակներու մեղսակցութեամբ: Օգոստոս 20 — 22 Մանչուրիոյ ոստիկանութիւնը մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած է, 14 նոր ձերբակալութիւններ կատարելով:

⁂ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնն ալ իր կարգին կը պատմէ թէ խորհրդային կալանաւորները վայրագութեանց եւ տանջանքներու կ'ենթարկուին Մանչուրիոյ բանտերուն մէջ, որպէսզի խոստովանութիւններ ընեն: Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին ճափոնական ոստիկան–զօրքը 16 նոր քաղաքացիներ ձերբակալեց Խարպինի մէջ: Խորհրդային փոխ – հիւպատոսը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց, պահանջելով անյապաղ ազատ արձակել խորհրդային քաղաքացիները:

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, կը հերքէ այն լուրերը թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Չինաստանի հետ:

Նոր վախեր Աւստրիոյ մասին

Վիէննայէն կը հեռագրեն.— Երկար ատենէ ի վեր կառավարական շրջանակներու մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ հիթլէրական տարրերը նոր յարձակողականի մը պիտի ձեռնարկեն Աւստրիոյ դէմ: Պերլինի մէջ յուսահատած չեն Աւստրիան Գերմանիոյ միացնելու ծրագրէն: Կասկած չկայ թէ Աւստրիոյ հիթլէրականներուն ղեկավարը կը շարունակէ դաւեր սարքել, մանաւանդ որ մեծագումար դրամ ունի իր տրամադրութեան տակ: Հատընտիր կամաւորներ կը վերակազմուին եւ կը վերազինուին Գերմանիոյ մէջ:

Միւս կողմէ, գերմանական թերթերը խօսելով Աւստրիոյ վարչապետին եւ Մուսոլինիի վերջին տեսակցութեան մասին, կ'ըսեն թէ Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ Աւստրիան եւրոպական Մանչուրիայի մը վերածուի:

Թուրքիոյ լեզուական երկրորդ համաժողովը

Թուրքիոյ լեզուական Բ. համաժողովին բացման առթիւ որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 18ին, կրթական գործավարը ճառ մը խօսելով, յիշեց ընկերային այն յեղափոխութիւնները որոնք յաջողեցան շնորհիւ Կազի փաշայի բարձր ղեկավարութեան: Մասնաւորաբար ծանրացաւ տառերու յեղափոխութեան վրայ, շեշտելով թէ գրել կարդալ գիտցողներու համեմատութիւնը որ հարիւրին 20 էր 1928ին, 1933ին բարձրացաւ հարիւրին 40ի:

Անցնելով լեզուական համաժողովի աշխատանքներուն, Ապիտին պէյ ըսաւ թէ հրատարակուած է 1300 էջնոց ահագին գիրք մը, որուն պատրաստութեան համար քննուած են 150է աւելի գիրքեր եւ 120,000ի մօտ բառական *ֆիշ*եր:

Երկրորդ ճառը խօսեցաւ Քեազիմ փաշա, Ազգ. Մեծ ժողովի նախագահը, որ այս առթիւ գործածեց կարգ մը զուտ թուրքերէն բառեր: Այսպէս, արաբերէն րէիսի (նախագահ) փոխարէն՝ *պաշգան* (գլխաւոր), *ուլուղ*՝ իբրեւ մեծ (զօյական), *չօնտէր*՝ առաջնորդ, *կէօչմէն*՝ գաղթական եւն.:

Շեշտելէ յետոյ թէ լեզուական միութիւնը հիմն է միտքի եւ իտէալի միութեանց, Քեազիմ փաշա իր յարգանքները յայտնեց Մեծ ղեկավարին: Յետոյ պատմական ծանօթութիւններ տուաւ: Ինչպէս յայտնի է.— ըսաւ.— Թուրքերը միջին Ասիայէն գալով, հազարաւոր տարիներ ամէն կողմ տարածեցին իրենց մշակոյթի լոյսը: Միայն թէ, այս թուրք գաղթականները (*կէօչմէն*) իրենց ինքնութիւնը փոխեցին իրենց նոր միջավայրերուն մէջ: Այն ատիճան որ շատերը մոռցան մայրենի լեզուն: Կամաց կամաց հեռացան նաեւ իրենց ազգային ինքնուրոյնութենէն: Թուրք հարազատ լեզուն այսօր դեռ չէ մշակուած եւ այս պարտականութիւնը կ'իյնայ լեզուական համաժողովին:

Նորէն Պուլկարիոյ Թուրքերու մասին

Պոլսոյ թուրք թերթերը փոխն ի փոխը ողբեր կը հիւսեն Պուլկարիոյ Թուրքերու կացութեան մասին: *Ագշամ* կ'ըսէ թէ հիւսի –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ

41ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԽՕՍՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Հայրենակիցնե՛ր,

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 41րդ Պատգմ. ժողովս՝ առաջնորդուած հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերէն եւ գիտակից անցեալի նման ապագային ալ մեր կուսակցութեան վերապահուած բախտորոշ դերին, խոր ու առարկայական քննութեան ենթարկեց վերջին 13 ամիսներուն Ամերիկահայութիւնը յուզող ներքին պառակտումի եւ անոր յաջորդող աննախընթաց պայքարի պատճառներն ու հետեւանքները:

Իր քննութեամբ Պատգմ. ժողովս հաստատեց որ՝

ա) Ամերիկահայ գաղութը փոթորկող ներկայ տագնապը արդիւնք է կանխամտածուած, խնամքով կազմակերպուած դաւի մը, զոր մեր դարաւոր թշնամին՝ Թուրքը, զօրացած բոլշեւիկներու սերտ գործակցութեամբ, նիւթած է ազգայնական եւ ազատատենչ հայութեան ու անոր ղեկավար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

բ) Կանխամտածուած այդ դաւի արտայայտութիւններէն մէկն էր անցեալ տարի Շիքակոյի մէջ Հայ Եռագոյնին հասցուած անարգանքը:

գ) Կանխամտածուած դաւ մըն էր Հայ. Եկեղեցիի պառակտումը Ամերիկայի մէջ փոքրամասնութեան մը կողմէ, որ ոտնակոխ ընելով սահմանադրական իրաւունքը, երկուքի բաժնեց եկեղեցին եւ գաղութը:

դ) Դաւ մըն էր նաեւ 1933 դեկտեմբեր 24ին Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ անյայտ ձեռքերով կատարուած սպանութեան առթիւ ձեռնարկուած աննախընթաց խաչակրութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

ե) Վերջապէս, կանխամտածուած դաւի մը արդիւնքն էին Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին ազգայնական հայութեան թշնամիներու գործադրած միջոցները՝ ամէն գնով դատապարտել տալու մեր ինը ընկերները եւ անոնց միջոցով վարկաբեկելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Գաղտնիք չէ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստեղծուած ու ապրած է պայքարի համար:

Այդ պայքարը, սակայն, երբե՛ք չէ ձգտած ու չի կրնար ձգտիլ հայ ժողովուրդի պառակտումին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան պայքարը մղուած է ու պիտի մղուի հայ ժողովուրդի միութեան, ազգահաւաքման, բոլոր ուժերու գործակցութեան եւ ազատագրութեան համար: Ու մեր այս պայքարը, որ մի՛շտ ալ ուղղուած է արտաքին թշնամիին դէմ, անհրաժեշտ կերպով պիտի շարունակուի ասկէ ետքն ալ:

Ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութեան համար՝ *անհրաժեշտ է որ ազատատենչ հայութիւնը համախմբուի եւ միակամ դառնայ*:

Հասնելու համար այս բաղձալի առաջադրութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 41րդ Պատգմ. ժողովս կը յայտարարէ.—

1. Ազգային Դրօշակը, որ կը խորհրդանշէ ո՛չ միայն մօտաւոր անցեալի փառապանծ շրջանը, այլեւ հայութեան ապագայ լուսաշող քաղաքական յոյսերը, նուիրականութիւն մըն է, որ չի կրնար վէճի նիւթ դառնալ: Եռագոյնը թշնամանողները արժանի են միայն արգահատանքի եւ արհամարհանքի:

2. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբեք ձգտած չէ եւ պիտի չձգտի իր հակակշռին ենթարկել Հայ Եկեղեցին, բայց միւս կողմէն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վճռապէս ծառացած է ու այսուհետեւ ալ պիտի ծառանայ բոլոր այն փորձերուն դէմ, որոնց նպատակն է Հայ. Եկեղեցին քաղաքական զէնք դարձնել հայութեան օտար իշխանութեան մը ձեռքը:

3. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ առնչութիւն ունեցած է Նիւ Եորքի սպանութեան հետ եւ ուստի ցասումով ետ կը մղէ այդ իմաստով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին ուղղուած բոլոր մեղադրանքները:

4. Վերոյիշեալ սպանութեան առթիւ ամբաստանուած ու խմբական դատապարտութեան վճիռ ստացած մեր 9 ընկերները՝ մեր խորին համոզումով անմեղ են եւ արդարութիւնը հետապնդելու գործը կը կազմէ յառաջիկայի մեր աւագ պարտականութիւնը:

5. Մեր ինը ընկերներու անմեղութիւնը հաստատելու եւ արդարութիւնը վերականգնելու համար՝ մենք պիտի դիմենք օրինաւոր ամէն միջոցի: Ու մենք որ եւ է կասկած չունինք որ մեր այս կարեւոր գործի ընթացքին մեր կողքին պիտի ունենանք ազգայնական հայութիւնը՝ իր նիւթական ու բարոյական առաւելագոյն զոհաբերութեամբ:

Հայրենակիցնե՛ր,

Արտակարգօրէն ծանր ու դժուարին օրեր կ'ապրի հայ ժողովուրդը, որ ցրուած է աշխարհի չորս կողմը, ենթակայ ձուլումի եւ անհետացումի:

Միջազգային քաղաքական պայմաններու աննպաստ դասաւորումն ու հակամարտ ուժերու բախումի հաւանականութիւնները աւելի եւս կը ծանրացնեն մթնոլորտը եւ ճակատագրական կը դարձնեն հայ ժողովուրդի կացութիւնը:

Նման պայմաններու մէջ ներքին վէճերն ու հակառակութիւնները կը նկատենք ազգային ուժերու աններելի վատնում եւ միջոցներու անիմաստ, քանդիչ սպառում:

Պատգմ. ժողովիս անտեղիտալի ու վճռական կամքն է՝ վերջ դնել հայութիւնը ջլատող ներքին վէճերուն ու երկպառակութիւններուն:

Ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր եւ վաղը մեր քաղաքական պայքարը ուղղուած պիտի ըլլայ թրքօ – բոլշեւիկեան արտաքին ճակատին դէմ:

Կը հաւատանք ու վստահ ենք որ այդ պայքարը անցեալի նման Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջը պիտի համախմբէ ազատատենչ հայ ժողովուրդը՝ միակամ ու վճռական քայլերով դիմելու համար աշխարհի ամէնէն արդար դատի յաղթանակին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 2. ԱՆԳԼԻԱ

Յօդուածագիրն է Րոպըրթ Քրու։

Քսաներորդ դարու առաջին քառորդի ամէնէն հետաքրքրական երեւոյթներէն մէկն եղած է Անգլիացի կիներու քուէարկելու եւ ընտրուելու իրաւունք ստանալը։ Պատերազմէն առաջ, Անգլուհիները բուռն կերպով կը պայքարէին արդէն «կիները քուէարկել կ'ուզեն» նշանախօսքերով. սակայն, մեծ պատերազմին ժամանակ պայքարը դադրեցնելով, կը մասնակցին ազգային պաշտպանութեան աշխատանքներուն, եւ իբր վարձատրութիւն 1918ի ընտրութիւններուն կը ստանան քուէարկելու իրաւունք։ Օրինակը վարակիչ կը դառնայ, եւ Մ. Նահանգները, հիւսիսային երկիրները — անգլեւսաքսոն եւ բողոքական մշակոյթ ունեցող — կը հետեւին Անգլիոյ օրինակին։ Լատինական եւ կաթոլիկ մշակոյթ ունեցող ազգերը աւելի ուշ միայն այդ իրաւունքը կուտան. իսկ իրենց գլխաւոր ներկայացուցիչը, Ֆրանսան, դեռ կ'ընդդիմանայ։

Անգլուհին ընկերային եւ քաղաքական ազատագրումը սկսած է աւելի առաջ, 1883 թուականին, երբ ամուսնացած կիները իրենց կալուածները կամ հարստութիւնը իրենց ուզած ձեւով վարելու իրաւունք կը ստանան։ Աւելին ըլլալով, երբ այր մը ընտանեկան յարկը ձգէ եւ հեռանայ, կինը իրաւունք ունի կենսաթոշակ պահանջելու, հարուստ ըլլայ թէ աղքատ։ Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ ամուսնական ամէնէն ազատ կարգուսարքին տակ, կինը իր ստացուածքները վարելու իրաւունքը ունի, բայց ոչ գործածելու, Անգլիոյ մէջ, կինը երկու իրաւունքներն ալ հաւասարապէս կը վայելէ, եւ իրենց կնոջ դրամօժիտը մսխող քիչ մարդերու կը հանդիպիք հոն։

Կամաց-կամաց, կիները կը սկսին ընդունուիլ նաեւ այնպիսի պաշտօններու մէջ, որ այրերուն միայն սահմանուած էին։ Կ'ըլլան թաղապետութեան խորհրդական, դատաւոր եւն.։ Այս պաշտօնները վճարովի չըլլալով, հանրային բարօրութեան նուիրուած անձերը կը հետաքրքրէին միայն։ Արդար ըլլալու համար, յօդուածագիրը կ'ընդունի, թէ Անգլուհին, — մանաւանդ հարուստը — լաւ քաղաքացի է, եւ հանրային բոլոր աշխատանքները զորս վարած է, անձնուիրութեամբ եւ եռանդով տարած է։ Կուսակցական ընտրական մարմիններուն մէջ գնահատելի աշխատանք են տարած, եւ ազատական կուսակցութիւնը շատ բան կը պարտի անոնց։

Ընտրելու իրաւունքը, իր ետեւէն կը բերէ ընտրուելու ազատութիւնը։ 1918ի օրէնքը կ'ընդունի այս անհրաժեշտութիւնը, բայց եւ այնպէս, քուէ տալու համար նուազագոյն տարիք կը նշանակէ 30ը, մինչեւ որ պահպանողական Պօլտուին 1928ին կիներուն եւս կուտայ այրերուն քուէարկութեան բոլոր իրաւունքները։ Առաջին կին երեսփոխանը կ'ըլլայ ամերիկածին լէյտի Աստոր։ 1931ի ընտրութեանց, արդէն 14 կին երեսփոխաններ կան խորհրդարանի մէջ, որոնցմէ մէկ քանիները նախարարութեան պաշտօնին կը հասնին, ինչպէս Միս Սիւզըն Լօրէնս, Մարկարէթ Պոնֆիլտ եւն.։ Ներկայիս կը խորհին դիւանագիտական ծառայութեան մէջ եւս կիներ առնել։ Քաղաքական կեանքի մէջ կիներու մուտքը, մեծ փոփոխութիւն մը չի բերեր։ Միայն թէ, Երեսփ. ժողովին մէջ կամ դուրսը, վիճաբանութիւնները կ'ըլլան աւելի քաղաքավարի։ Շնորհիւ կին երեսփոխաններուն, կարեւոր փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին առողջապահական, մայրութեան եւ պզտիկներու խնամքները սահմանող օրէնքները. իբրեւ արդիւնք զգալի նուազում մը կը տեսնէք պզտիկներու մահացման վիճակագրութեան մէջ։ Իրենց ամենավերջին պահանջներէն մին՝ օտարի մը հետ ամուսնացող անգլիացի կնոջ իր ազգութիւնը կարենալ պահելն է. անմիջապէս գոհացում կը ստանան։ Առանց շատ բարակը փնտռելու, օրէնքը քուէարկած էին։

Սակայն, երեսուն տարուան մէջ, օրէնքի եւ քուէտուփի առջեւ հաւասարութիւն ստացող Անգլուհին հեռու է դեռ տնտեսական լիակատար հաւասարութենէն։ Արդարեւ, 19րդ դարու վերջաւորութեան ազատագրուած կինը կը սկսի աշխատիլ իր ապրուստը ճարելու համար, եւ ընտանեկան կեանքը որոշ փոփոխութիւններ կը կրէ այդ պատճառաւ։ Երիտասարդ աղջիկ մը, Վիքթորիա թագուհիին օրով, խիստ հսկողութեան տակ կ'ապրէր. ապագայ ունենալով՝ ամուսնութիւնը կամ բարեսիրական գործերը, ներկայիս շատ մը ճիւղեր բաց են իր առջեւ։ Մասնաւորաբար յաջողած են բժշկութեան եւ լրագրութեան մէջ։ Հիւանդանոցներ կան, որ միայն կիներով կը կառավարուին։ Յաջողութիւններ ունեցած են նաեւ գեղարուեստի, գիտութեան, օդանաւորդութեան, գրականութեան եւ թատրոնի մէջ։ Ոմանք կը չափազանցեն անոնց արժէքը, ուրիշներ դեռ անբաւական կը գտնեն։

Մեծ պատերազմի սկիզբը, ուրիշ երկիրներու պէս, Անգլիա եւս կիներ կ'աշխատցնէ ճարտարարուեստի մէջ, ուր մինչ այդ, շատ աննշան էր իրենց թիւը։ Կռիւներէն վերջ, վերադարձող այրերը կը վերադառնան, եւ տնտեսական տագնապին ու անգործութեան պատճառաւ, կը գրաւեն կիներու աշխատանքները։ Աւելին ըլլալով, տնտեսական շատ մը ճիւղերուն մէջ, մասնաւոր ջանք մը կ'ընեն կիներուն տեղ չտալու համար։ Կը կազմուի մարմին մը, «միայն այրերու համար», նպատակ ունենալով այրերուն յատկացնել գործարանային շատ մը պաշտօններ։ Ատենէ մը ի վեր, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, հակառակ հաւասարութեան սկզբունքներուն, կը ստիպեն որ ամուսնացած կիները ձգեն իրենց պաշտօնները։ Անգլեւամերիկեան սխալը արդիւնքն է այն ծիծաղելի գաղափարին, թէ «ամուսին մը պէտք է կերակրէ իր կինը»։ Իսլամական օրէնք մը, որ տեղ չունի այլ եւս, սեռերու հաւասարութիւնը հռչակող երկրի մը մէջ։

Կիներու հանդէպ այս վարմունքը կը բացատրուի տնտեսական տագնապով եւ անգործութեամբ։

Ինչպէս ըսինք, ընտանեկան կեանքը այն չէ՝ ինչ որ էր անցնող դարուն։ Բացարձակ իշխանութիւն ունեցող հայրը, պատմութեան կը վերաբերի։ Այր եւ կնոջ յարաբերութիւնները, հաւասար իրաւունք ունեցող երկու ընկերներու պէս են. եւ «Հօմ»ը այլ եւս տղոց համար բանտ մը չըլլալով, անոնք՝ փոքր հասակէն դուրս կ'ելլեն այնտեղէն։ Ընտանիքի մայրերու կանխահաս մահուան պատճառ եղող բազմանդամ ընտանիքները նուազած են. եւ տնտեսական կամ ուրիշ պատճառներով, պակսած՝ ծնունդներու թիւը։

Հակառակ բողոքական եկեղեցիի ընդդիմութեան, ամուսնալուծումները շատցած են, գլխաւորաբար կիներու յանցանքով։ Շատ տկարացած է նաեւ կրօնական կեանքը։ Նախապէս բարեկիրթ աղջկան մը համար, ընտանեկան աշխատանքներէն դուրս թոյլատրուած էին միայն կիրակնօրեայ եկեղեցական դպրոցները, աղքատներով զբաղիլը, մինչդեռ ներկայիս ինքնաշարժով պտոյտներ եւ ուրիշ հաճոյքներ անոնց տեղը գրաւած են։

Ճիշդ է թէ Անգլիան իրեն համար պատիւ մը սեպեց քսաներորդ դարուն կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալը, բայց իրականութեան մէջ, Անգլուհին կամ Ամերիկուհին, Ֆրանսայի մէջ հասկցուած ձեւով, ամուսինին ընկերը կամ հաւասարը չէ դեռ։ Անոնք — քիչ բացառութեամբ — տեղեակ չեն իրենց ամուսնի գործերուն, դրամագլուխին, եկամուտին եւ շահ ու վնասին։ Մեծ պատերազմին, ճակատ գացող այրերուն տեղը — գործարաններու, գրասենեակներու կամ ագարակին մէջ — մեքենաբար բռնող Ֆրանսուհիները հիացում պատճառած են Անգլիացիներուն, որոնց կիները եթէ անձնական հարստութիւն չունին, իրենց ամուսնոյն կատարեալ տիրապետութեան տակ կը գտնուին։

Քաղաքական տեսակէտով, Անգլուհին ազատագրուած է, կրնայ քուէարկել հաւասար իրաւունքով, տնտեսապէս՝ անկախ չէ դեռ, որովհետեւ այրերը կ'աշխատին, որ լաւ վճարուած գործ մը կիներուն տան երբ յարմար այր մարդ չգտնեն։ Տեսականին մէջ՝ սեռերը հաւասար են, գործնականին մէջ՝ ոչ։ Սակայն եւ այնպէս, գնահատելի յառաջդիմութիւններ ըրած են, բաղդատելով շատ մը երկիրներու հետ։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

ԽՄԲ.— Պերլինի մեր թղթակիցը «Տոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»էն թարգմանելով մեզի ղրկած է հետեւեալ թղթակցութիւնը, զոր գերմանական թերթին աշխատակիցը՝ Արթուր Վ. Եուստ գրած է Երեւանէն.—

Անդրկովկասի համադաշնակցութեան խորհրդային հանրապետութիւններուն երեք գլխաւոր մասերէն ամենափոքրը Հայաստանն է, միմիայն 30,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ մէկ միլիոն բնակչութեամբ, որուն 900,000ը Հայեր են։ Բայց դեռ 350,000 Հայեր կ'ապրին միւս դաշնակցային պետութիւններուն՝ Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի մէջ։ Ուրիշ հարիւր հազարներ կը գտնուին դրացի Պարսկաստանի սահմաններուն մէջ. եւ նոյնինքն Թուրքիոյ մէջ կայ դեռ մեծ թիւ մը այս հալածուած ժողովուրդէն։

Մեծ մարդասէր Ֆրիտքոֆ Նանսըն Հայերուն նուիրած իր գիրքը կը կոչէ «խաբուած ժողովուրդ» եւ հոն կը նկարագրէ «Հայկական հարցը», որ գրեթէ դար մը զբաղեցուց եւրոպական հասարակութիւնը։ Նանսըն սոսկալի բողոքի մը ձեւով հարցը հրապարակ կը հանէ ոչ այնքան Թուրքերուն ուղղուած, որքան մեծխօսիկ եւ խաբեբայ միջազգային քաղաքականութեան անտարբերութեան դէմ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1920—22 կը զբաղէր դեռ Հայաստանով, 1921 նոյ. 22ին հրապարակուեցան Ուիլսընի կողմէ գծուած հայկական պետութեան սահմանները, ըստ Սեվրի դաշնագրին։ Մինչ այդ սակայն՝ 2 դեկտեմբեր 1920ին՝ Երեւանի եւ Էնկիւրիի կառավարութիւնները Ալէքսանդրապոլի (այժմ Լէնինական) դաշնագրով համաձայնագիր ստորագրած էին որուն համաձայն նոր խորհրդային Հայաստանը կէսովը գոհ պէտք էր ըլլար այն տարածութեամբ զոր գծած էր ամպերու մէջ թագաւորող Ամերիկայի նախագահը։ Ան իր հաշիւը տեսած էր ինքնիրեն, առանց տիրոջ ներկայութեան (այս պարագային Քէմալ փաշայի)։ Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ այլեւս խօսք չեղաւ Հայաստանի մասին։

Նանսըն, այժմու լուծման ձեւը — ազգային պետութիւն Խորհրդային Միութեան մէջ — կը գտնէ ամէնէն լաւը. նոյնիսկ միակ ելքը։ Կ'ուզէ սակայն շատ բնականօրէն ապահովութիւն ազատ ազգային զարգացման՝ մշակութային մարզի մէջ։ Ինք եւ շատ մը օտարազգի բարեկամները Թուրքէն խոշտանգուած այս ժողովուրդին, գիտեն թէ ինչ մեծ եղերական պատմութիւն մը ունի ան արեւելքի եւ արեւմուտքի յաւիտենական պայքարէն. եւ թէ Հայաստան առաջին պետութիւնն էր որ քրիստոնէութիւնը ընդունեց։ Մինակ, հազարաւոր տարիներ տեւող պայքարի եւ ընկճումի ցաւ ու տանջանքը անջնջելի վէրքեր թողած են այս բարձր ձիրքերով օժտուած ժողովուրդին մարդկային եւ քաղաքական նկարագրին վրայ։ Հին հայկական բարձր մշակոյթը մեր աչքին առջեւ կը պարզուի, երբ մենք Էջմիածնի վանքին մատենադարանին մէջ կը թղթատենք հրաշալի մագաղաթները, որոնք լեցուն են գեղեցիկ մանրանկարներով եւ որոնց մէջ կարծես իրար զօդուած ըլլան երկու հին աշխարհներու քնքշութիւնը եւ նուրբ ճաշակը։ Այս մշակոյթին արմատները սակայն, կենդանի չեն այլեւս այսօրուան ժողովուրդին մէջ։

Անցեալները Երեւանի մշակոյթի տան առջեւ դրուած Շահումեանի յուշարձանը կանգնուեցաւ, ան է որ տասնեակ տարիներ առաջ, երբ առաջինը, սկսաւ հայ նոր գրական լեզու մը հիմնել որ այսօր ընդհանուրին սեփականութիւնն է. (անունի շփոթութիւն մը կայ հոս. Աբովեան ըսել կ'ուզէ)։ Հայ Լութէրը ուրեմն 19րդ դարուն միայն աշխարհ եկաւ։ Բայց Աստուածաշունչը չէ, այլ Լէնինի գործերը հիմը կը կազմեն այժմ Խորհրդային Հայաստանի մէջ նոր սկսող ազգային մշակութային զարգացման դարաշրջանին։

Խորհրդային Միութեան մէջ կը համրուին մօտ 60 ազգեր, որոնք համայնավարութեան շնորհները կը վայելեն։ Այդ ժողովուրդներուն կէսը Կովկասի մէջ կարելի է գտնել։ Ընկերային տեսակէտէն դատելով, մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանի է այն պարագան որ բացի Հրեաներէն ամէնէն շատ Հայեր կը գտնուին Ռուսիոյ այսօրուան վարչական դիրքերուն վրայ։ Հայերը անկասկած Կովկասի այն ժողովուրդն են որ ներքնապէս ամէնէն քիչ ընդդիմութիւն ցոյց կուտան բոլշեւիկեան կարգուսարքին։ Այս երկու իրողութիւններով՝ իրենց կարգին կարելի է հիմնաւորել նաեւ այն պարագան որ խորհրդային Հայաստան այսօր այն շրջաններուն կը պատկանի որոնքամէնէն շատ աչքի կը զարնեն շինարարութեամբ։

Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ուրիշ հանգամանք մը. հայ քրիստոնեայ եկեղեցին, որուն հաւատամքը Քաղկեդոնի Ս. Ժողովէն ի վեր կը տարբերի յունականէն եւ ամբողջէն միանձնական հաւատքին փարած է, ամբողջ աշխարհի վրայ ցրուած հայ համայնքներուն միջեւ կենդանի կապ մըն է այսօր ալ։ Ըստ եկեղեցական կանոնի, կաթողիկոսը պէտք է էջմիածին նստի, այսինքն այն վանքին մէջ որ Երեւանէն 20 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք կը գտնուի։ Հրաշալի Մայր եկեղեցին այսօր ալ սուրբ պաշտամունքի վայր մըն է, թէեւ մէկ կողմէ համայնավարները իրենց հակակրօնութիւնը նաեւ Հայերուն հանդէպ չեն ծածկեր, եւ եկեղեցիէն առած են ոչ միայն դպրոցները, այլեւ հոգեւոր ճեմարանը, մատենադարանը, տպարանը, ամբողջ ստացուածքը եւ գրեթէ ամէն շարժումի ազատութիւն։

Այնպէս որ կաթողիկոս Մուրատբէկեանը, Հայոց պապը, իր եպիսկոպոսներով եւ վանականներով, հազիւ քսան հոգի, Էջմիածնի մէջ միմիայն իրենց խցիկները ունին։ Հակառակ անոր որ Խորհրդային Հայաստանի սահմաններէն դուրս ապրող Հայերը (որոնց մէջ շատ մը ունեւորներ, նոյն իսկ հարուստներ կան) բոլշեւիկներուն բնաւ չեն համակրիր, դարձեալ տեսակ մը միջին ճամբայ գտնուած է քաղաքականութեան եւ հաւատքի միջեւ։ Շատ մը երկվեցեակ միլիոն (?) տոլարներ դէպի խորհրդային Հայաստան հոսած են օգնելու համար որպէսզի, պատմութեան ընթացքին արիւնով շաղախուած հին քաղաքակրթական այս հողին վրայ, զոր պատերազմը աւերակներու դաշտի մը վերածած էր, նոր կեանք մը վերածնի։

Նանսըն 1914 — 1916ին Թուրքերու կողմէ սարքուած արեան բաղնիքին զոհուած Հայերու թիւը մէկ միլիոն կը հաշուէ։ Հարիւր հազարաւորներ՝ այդ ատեն եւ աւելի ուշ՝ Թուրքերուն Յոյներու վրայ տարած յաղթանակէն վերջ, դէպի ռուսական Հայաստան փախուստ տուին եւ հոն հասան տառապէս իբր մուրացիկ։ Ամերիկեան Նիր Իստը, որ 1920—1930 Խորհրդային Հայաստանի մէջ գործած է, շատ մը տասնեակ հազար որբերու միակ փրկութիւնը եղած է։ Տխուր հաստատութիւններու մէջ մարդիկ դաստիարակուած են, որոնք իրենց մշակութային մակարդակով եւ զարգացումով շատ աւելի բարձր են քան խորհր. երկիրներու մէջ բնակող ժողովուրդներէ որ եւ է մէկուն նոյն տարիքով սերունդը։ Ինչ որ մինչեւ հիմա կատարուած է Հայաստանի համար, ունի բարեգործութեան եւ արիւնող վէրքեր ամոքելու հանգամանք։

Հայկական բարձրաւանդակը հո՛ն բերրի է, ուր ջուր կը հասնի։ Մեծ տարածութիւններ մնացած են խոպան եւ անապատ, թէեւ հրաբխային հողը արգաւանդ է, բացի անբոյս լեռներէ։ Ժողովուրդը աշխատասէր է — արեւելեան չափանիշով — եւ ձիրք ունի։ Պարապ տեղը չէ որ Հայերը Թուրքիոյ մէջ ինչպէս եւ մեծ մասով դեռ այսօր հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ դրամի եւ առեւտուրի գործը իրենց ձեռքին մէջ կը պահեն։ Նոր տարածութիւններու վրայ ջուր տարուած է եւ ոռոգման աշխատանքներ առաջ կը տարուին։ 1926ին հին Ալէքսանդրապոլը որ Երեւանէն վերջ Հայաստանի երկրորդ մեծ քաղաքն է, երկրաշարժէ մը գրեթէ ամբողջապէս կործանեցաւ։ Այսօր այնտեղ շինուած են հազարաւոր գեղեցիկ եւ համեստ շէնքեր, թէեւ չափազանց միակերպ, բայց հակառակ ատոր շատ աւելի մարդավայել քան ցածլիկ խեղճուկ հողէ տնակները, հազիւ մարդաչափ բարձր եւարեւելեան տասատաղով որոնք գիւղի թէ քաղաքի մէջ ժողովուրդի մեծամասնութեան իբր բնակարան կը ծառայէին։

Մեծ եւ արդիական մանարան մը քանի մը հարիւր մարդու ապրուստ կուտայ։ Նոյն ատեն ծառայելով բամպակի բերքի ազնուացման, որուն խորհրդային պետութիւնը, ինքնաբաւ դառնալու պատճառներով, մեծ արժէք կուտայ։ Երեւան մայրաքաղաքը 20,000 բնակիչ կը համրէր խորհրդայնացման ատեն, մինչդեռ այսօր 130,000 կամ աւելի բնակիչ ունի։ Քաղաքը ցարի ատեն հազիւ վեց քարաշէն տուներ ունէր, այժմ նորէնոր շինուած է. (ԽՄԲ.— բոլորովին սխալ է)։ Նոր փողոցներ հաստատուն եւ բազմայարկանի տուներով. ընդարձակ քաղաքամաս մը հայկական համալսարանին համար եւ դեռ չենք խօսիր կայարանին, պետական չէնքին կամ թատրոնին մասին։ Ասոնց կը խառնուի անշուշտ դեռ հին ժառանգը, արեւելեան պատկերը թափթփած ցեխոտներու որոնց մէջ, հաւանաբար Երեւանի մէջ ալ դեռ, աւելի շատ թուով մարդիկ կ'ապրին քան նոր տուներուն մէջ։ Քաղաքը ունի երկու նոր ելեկտրակայան եւ մէկ ջրարաշխ որուն համար տեղական հայրենասէրները կը պարծենան թէ միայն Վիէննան է որ աշխարհի վրայ կրնայ աւելի հպարտանալ այս մարզին մէջ... Երեւանի համալսարանի աշխատանոցները թերեւս լաւագոյն հիմնարկներն են իրենց տեսակին մէջ, ամբողջ մօտաւոր արեւելքի բաղդատմամբ։ Անոնք նուէր են հարուստ Հայերու։ Իրենց այս ձեւի նուիրատուութեան արդիւնքն է նաեւ նորերս շինուած երկրորդ ելեկտրակայանը, որ Պերլին ապսպրուած է, բայց Փարիզ վճարուած, ի պատասխան այն արտօնութեան զոր խորհրդային կառավարութիւնը տուաւ, տարաշխարհ գտնուող եպիսկոպոսներու մասնակցութեամբ ըլլալիք նոր կաթողիկոսական ընտրութեան, 1932 թուականին։ Գէորգ կաթողիկոս մեռած էր 1930ին։ Անշուշտ հիմակուան կաթողիկոսը պայքարի մարդ չէ— արդէն չէր ընտրուեր եթէ այդպէս ըլլար — այլ մէկը որ հաճելի է եկած խորհրդային իշխանութեան։ Հակառակ ատոր, սակայն, համայնավարները շատ դժուար տուին այս որոշումը, նկատի ունենալով մանաւանդ իրենց հայկական պայքարը 1929-30 թուականներուն։ Բայց դուրսի Հայերն ալ այս շնորհին տակը չմնացին եւ փոխարինեցին։

Արուեստ եւ երաժշտութիւն լաւ կը մշակուին Հայաստանի մէջ. պետական օփերան առժամապէս ակումբի մը շէնքը փոխադրուած է։ Շատ մը նոր օփերաներ կը ներկայացուին, ինչպէս Սպենդիարեանի «Ալմաստ»ը, որուն նիւթը Հայոց ճոխ պատմութենէն առնուած է, եւ որ ցոյց կուտան հայ նոր երգահաններու բարձր կարողութիւնը։ Պետական թատրոն մըն ալ կայ։ Փոքրամասնութեանց բեմերուն վրայ կը նկատուի ռուսական արուեստի դպրոցը։ Գաւառի միջակութենէն վեր բան մը, սակայն, միայն Թիֆլիսի մէջ կարելի է գտնել։ Հոն՝ Ռուսթավէլիի թատրոնը, տաղանդաւոր բեմադրիչ Ահմէտէլիի ձեռքին տակ, շատ աւելի դիւրութիւն ունի Վրացիներու անսպառ խաղարուեստի կարողութիւնները ցուցադրելու։

Գրեթէ անտեղի պերճանք մը կը թուի ըլլալ երիտասարդ Երեւանի մէջ — որ թէեւ հանրակառք ունի բայց եւ կոյուղի դեռ նոր կը սկսի ունենալ — շինութիւնը օփերայի մը, որ ակադեմական Թամանեանի յատակագծով կը շինուի եւ որ որ եւ է աշխարհաքաղաքի պատիւ պիտի բերէր։ Երեք-չորս հազար հանդիսական պարփակելիք կլորչէնք մը կը բարձրանայ հոն, տուֆէ եւ եղնգաքարով ու մարմարով զարդարուն։ Չափազանց շատ թշուառութիւն կը տիրէ դեռ չորս կողմը այդ չէնքին, բայց շինելու համար Հայաստան իր տրամադրութեան տակ ունի պէտք եղած ամէն նիւթ՝ ամենահիանալի տեսակէն — կրագիւս, այլ մանաւանդ գորշ եւ կարմիր տուֆ, թեթեւ, դիմացկուն եւ գեղեցիկ, որ ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ ճարտարապետին համար։

Հայաստան ունի նաեւ բնական հարստութիւններ, որոնք նոր օգտագործուելու վրայ են։ Երեւանէն 60 քիլոմէթր հեռու, լեռներուն մէջ, 1925 մէթր բարձրութեան մը վրայ գտնուող հսկայ Սեւան լիճը, որ 1200 քառ. քիլոմէթր մակերես ունի, կը ներկայացնէ ուժի պահարան մը զոր միայն բանալ պէտք է, որպէսզի օգտակար դառնայ։ 40 քիլոմէթր հեռաւորութեան մը վրայ, օդային գծով չափուած, ի յայտ կուգայ Արաքսի հովտին եւ Սեւանի միջեւ 1200 մէթր մակերեսի տարբերութիւն։ Ծրագիրները կը նախատեսեն ելեկտրակայաններ, որոնք 2.5 միլիոն քիլովաթ ուժ պիտի արտադրեն։ Այս ուժի հարցին լուծման հետ կապ ունեցող գործարան մը արդէն իսկ շինուելու ձեռնարկուած է, որ արուեստական ձգախէժ պիտի արտադրէ ասէթիլէնի հիման վրայ, որուն պատրաստութեան համար ալ պէտք եղած քարպիթը պիտի ստացուի տեղական կրաքարէն։

Հայաստան հարուստ է պղնձի եւ «մոլիպտէն»ի հանքերով, որոնք սահմանափակ չափով կը հանուէին պատերազմէն շատ առաջ ալ, մասամբ գերման շահագործողներու (Զիմընս)ի կողմէ։ Անշուշտ այս ապագայ ճարտարարուեստացումին մէջ ամենակարեւորը դրամագլուխ պահանջելու խնդիրն է։ Բայց այդ հարցը լուծելի է, եւ պէտք է լուծել, ոչ թէ Երեւանի այլ Մոսկուայի մէջ։

Հայաստան թէեւ սահմանային երկիր մըն է, բայց սահմանակից երկ... դրացիներէն՝ Պարսկաստանէն ... Թուրքիայէն ոչ մէկ կերպով վտան... գուած է։ Հայաստանի ռազմագիտական ապահովութիւնը պատերազմական ճարտարարուեստի չէնքերուն համար — շատ տարբեր բան մը ... երկրորդ հնգամեակի ծրագիրը — ... դէն իսկ արտաքին քաղաքականութեան նկատումներով բոլորովին ... պահովուած է։ Իսկ երկրին հողագործական նկարագիրը հիմնակա... չպիտի աղդուի այս բանէն։

Երբ Թալէաթ պէյ 1915ին Պոլ... գերմանական դեսպան Ֆոն Վանկէն...ի խորամանկօրէն եւ հեգնան... կ'ըսէր. «La question Arménienne n'ex... plus» (Հայկական հարցը այլ եւս գո... յութիւն չունի), իրողութիւնը սխալ նախատեսած էր։ Նոյն պատ... խանը կուտան խորհրդային մարդիկ այսօր. եւ ասիկա դարձեալ ոչ առանց չարախնդութեան։ Խորհ. Հայաստանի ճակատագիրը կը թուի ներկայիս անքակտելիօրէն կապուած Խորհ. Միութեան։ Այն երակները, որոնք այս ազգային պետութեան սրտին մէջ արիւն կը մղեն, խորհրդային սահմաններէն շա՛տ հեռուները կ'երկարին, կ'երկարին ամբողջ աշխարհի չորս ծագերը։ Ասիկա այնպիսի բացառիկ դիրք մըն է որուն նմանը ... մէկ ուրիշ ազգային հաստատութիւն ... Խորհ. Միութեան մէջ։ Հայաստանի կառավարութեան վարպետ գլխաւոր Տէր Գաբրիէլեան շատ մը թելեր ... իր ձեռքին մէջ եւ գիտէ թէ ինչպէս պիտի վարէ զանոնք յօգուտ իր փոք... հայրենիքին։ Հայաստան աւելի լա... բան մը չի կրնար փափաքիլ, բայց եթէ մարդկային կեանքի մը տեւողութեան չափ ապահովութիւն եւ կարգ ու կանոնի պահպանում։ Հայ ժողովուրդը բազմացող է, գործունեայ ... կենսուրախ։ Ան իր գոյութիւնը պահեց հալածանքի եւ ընկճումի շատ ... դարերու ընթացքին եւ վարպետօրէն գտաւ զարգանալու ճամբան խորհրդային պաշտպանութեան տակ։ Մոսկուայի աչքին Հայաստան տիպար երկիր մըն է համայնավարական ազգային քաղաքականութեան կիրառման տեսակէտէն։ Տարակեաց Հայերու հետ գոյութիւն ունեցող փոխադարձ հասկացողութիւնը սիրով չեն խոստովանիր. սակայն այս վերջինները ... տեսակէտով ալ նորէն խորհրդային Հայաստան մը վերջ ի վերջոյ հայկական հայրենիք մըն է, որ 1639էն ի վեր — երբ Պարսիկներն ու Թուրքեր իրենց մէջ բաժնեցին աւարը — գոյութիւն չունէր։ Հետեւաբար այսօր ալ Նանսընի հետ պէտք է ըսենք ... հայկական թնճուկին գտնուած լու... ծումը լաւագոյնը եւ միակ կարելի... կը թուի ըլլալ ներկայիս համար, ... ռանց սակայն հարցը բոլորովին ... րած կամ այսպէս լուծուած վերջա... ցած համարելու։ Աւելի հաւանական է որ, պատմական աչքով դիտուած, Հայկական հարցը նոր դարաշրջանի մը սկզբնաւորութեան մէջ կը գտնուի այժմ։

Թարգմ. Գ. Ց.

«ՄԻԱՑԵԱԼ»ԻՆ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԳՈՐԾԵԼ...

Ցուլիս 24ին, Նիւ Եորքի դատարա... նէն դուրս գալու ատեն մեր հայրենա... կից Ժիրայր Արթիկեանը փողոցային յարձակումի մը ենթարկուած է մի... ներքին Թուրքերու խումբի մը կող... մէ։

Բոլոր նշաններէն դատելով, այդ յարձակումը տեղի ունեցած է կան... խամտածուած կերպով։ Ինչպէս յայտնի է, Նիւ Եորքի դատավարու... թեան ընթացքին Ժ. Արթիկեան չափա... զանց կարեւոր, զգայացունց մերկա... ցումներ ըրաւ «միացեալ ճակատ»ի նիւթած դաւադրութեան մասին։ Այդ մերկացումները բուռն զայրոյթ առա... բերին ներքին Թուրքերու շրջանակնե... րուն մէջ, որովհետեւ կը սպառնային ի դերեւ հանել իրենց դաւերը։ Զար... մանալի չէ որ անոնք ուզէին չէզոքա... ցնել իրենց համար խիստ վտանգաւոր վկայ մը՝ ձգելով անոր վկայութեան, եթէ արժէքը։ Իսկ այդ ընել կրնային, եթէ Ժիրայր «փաստ» մը ստեղծէին, որ ... Արթիկեան բուռն ատելութեամբ լեց... ուած է դէպի Ղեւոնդ արք.ը։

Ահա այդ նենգ դիտաւորութեամբ է որ մեր ներքին Թուրքերը կը մղեն ի... րենց գործիք եղող կին մը, որ յար... ձակի Ժ. Արթիկեանին վրայ եւ վերջ... ալ դատարան տանելով յայտնէ, որ իբր թէ ինքն է որ յարձակման կը... րած է Արթիկեանի կողմէ այն պատճա...

ԿՐԿՆԱՊԱՏԻԿ ՅԱՒԵԼՈՒՄ Հ.Յ.Դ. ՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

»»» . . «««

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 41րդ Պատգմ. ժողովին առթիւ.—

Ներկայացուած տեղեկագիրներէն, թիւերէն ու փաստերէն պարզուեցաւ, որ անցեալ տարուան ընթացքին կրկնապատկուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի անդամներու թիւը: Անկէ զատ տարուան ընթացքին Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ մտած են աւելի քան 1500 Ցեղակրօն երիտասարդներ:

Միւս կողմէ՝ յայտնուեցաւ, որ անցած տարուան ընթացքին եռապատկուած են կուսակցական հասոյթները:

Միայն այս քանի մը փաստերը բաւական են ցոյց տալու համար, որ ազգայնական հայութեան դէմ նիւթուած անօրինակ դաւը կարճ ժամանակի մը մէջ մղած է հազարաւոր ազնուագոյն համակիրներ մտնելու ազգայնական հայութեան առաջնորդ կազմակերպութեան՝ Հ.Յ. Դաշնակցութեան շարքերը:

Դաշնակցութեան երդուեալ հակառակորդները յիմարութիւնն ունէին խորհելու թէ զրպարտութիւններով, մատնութիւններով, լրտեսութիւններով, կեղծ վկայութիւններով, պոյքոթներով, հրապարակային, մասնաւոր սպառնալիքներով ու փողոցային յարձակումներով պիտի յաջողին ահ ու սարսափի ենթարկել Դաշնակցութեան անդամներն ու համակիրները եւ այդ կերպով քայքայել մեր շարքերն ու կազմակերպութիւնը: Սակայն, ինչպէս կը տեսնուի, հակադաշնակցական «միացեալ» պայքարին արդիւնքը մինչեւ այժմ այն է եղած, որ այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամներու թիւը բարձրացած է աննախընթաց կերպով եւ տասը համեմատ ալ մեծցած է Դաշնակցութիւնը շրջապատող համակիրներու բազմութիւնը:

Այս մեծապէս սրտապնդիչ երեւոյթին պերճախօս արտայայտութիւնն են անկասկած Դաշնակցութեան սարքած հրապարակային ժողովներու, հանդէս–խնջոյքներու եւ դաշտահանդէսներու գրաւած հսկայական բազմութիւնները, որոնք միայն Հայաստանի Հանրապետութեան խանդավառ օրերու աննախընթաց բազմութիւնները կը յիշեցնեն: Բաւական է ըսել միայն, որ մինչ նախորդ դէթ տասը տարիներուն մեր Պատգմ. Ժողովներու առթիւ սարքուած հրապարակային ժողովները 2500էն աւելի բազմութիւն չէին գրաւած, այս տարուան Պատգմ. Ժողովին առթիւ սարքուած կիրակի օրուան մեր դաշտահանդէսը գրաւած էր 5000էն աւելի մեծ բազմութիւն մը:

Արտասովոր աճման նոյն քաջալերական երեւոյթը նկատելի է նաեւ Դաշնակցական թերթերու վերաբերմամբ, որոնք խոշոր նուաճումներ ըրին վերջին տարուան ընթացքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐ

Առողջապահական գործավար Ղեւոնդեան հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրին.—

Մեր արդիւնաբերութեան վերելքին համընթաց, առողջապահական գործավարութիւնը աշխատանքի լծուած է բնաբուժական եւ ջրաբուժական կայաններու շինութեան ասպարէզին մէջ: Այժմ մեր շինարարական աշխատանքները կեդրոնացուած են Արզնիի, Դիլիջանի, Բլդան – Ջայի եւ Իստի – Սուի մէջ:

Արզնիի մէջ աւարտած են արդէն հանքային ջուրերու ակունքներուն ու ջրահաւաքութեան (captage) վերաբերեալ բոլոր գիտական քննութիւնները: Վերջերս երեւան հանուած թիւ 23 աղբիւրը իր որակով նման է թիւ 5 աղբիւրին, որով կարելիութիւն կը ստեղծուի այսուհետեւ աւելի լայն չափով հանքային ջուր մատակարարելու: Ներկայիս Արզնի հասած է Մոսկուայի արհեստային ախտաճանաչութեան բարձր. վարժարանին ղրկած յանձնախումբը, որ կը բաղկանայ ծանօթ փրոֆէսէօրներէ: Այս յանձնախումբը 55 հիւանդներու վրայ գիտական փորձեր կը կատարէ, ճշդելու համար թէ ի՛նչ ազդեցութիւն կը գործէ հանքային ջուրը մարդկային կազմախօսութեան վրայ: Միաժամանակ Արզնիի բնա – ջրաբուժական կայանը բարեկարգելու համար ձեռնարկուած է Արզնիի ձորին աջ լանջերու կանանչապարդութեան:

Դիլիջանի եւ Բլդան – Ջայի հանքային ջուրերու գիտական ուսումնասիրութիւնը կ'աւարտի օգոստոսի վերջերը:

Բլդան – Ջայի մէջ շուտով կը գործեն երեք ակեր, որոնցմէ 2ը նոր են: Այդ ակերը հետզհետէ կ'աւելցնեն ջուրին քանակը, հասցնելով օրական 140 հազար լիթրի: Ջուրը հաստատուած է որ նման է Բորժոմի (վրացական) եւ աշխարհահռչակ Վիշիի (ֆրանսական) հանքային ջուրերուն: Այս տարի Յուլիս 21ին բացուեցաւ ապաքինարանի (սանաթորիում) նոր շէնքը, որ ունի 100 մահճակալ: Այս ապաքինարանը շինուած է ընկերային ապահովագրութեան մարմնին կողմէ, որ շինութեան յատկացուցած էր 500,000 րուբլի: Առանին արհեստաւորներու գործակցական մարմինն ալ իր կարգին ձեռնարկած է ուրիշ նոր ապաքինարանի մը շինութեան, որուն յատկացուց 300,000 րուբլի: Անկից զատ, Սեպտեմբեր 15ին Երեւան պիտի այցելեն բնա – ջրաբուժութեան ծանօթ մասնագէտներ՝ փրոֆ. Կարաուլով, փրոֆ. Նալբանդեան, փրոֆ. Ալեքսանդրով, փրոֆ. Դիկ, որոնք պիտի աւարտեն եւ ամփոփեն մեր բնա – ջրաբուժական կայաններու մասին անցեալ տարի իրենց կատարած ուսումնասիրութիւնները:

Իստի – Սուի ջրաբուժական նոր կայանը կը գործէ Յուլիս 12էն ի վեր: Իստի – Սուի հանքային ջուրերը եւ կլիմայական պայմանները ուսումնասիրելու համար, փրոֆ. Մելիք – Ադամեանի նախագահութեան տակ յանձնախումբ մը ղրկուած է Իստի – Սու,— յանձնախումբը այնտեղ պիտի մնայ մինչեւ սեպտեմբեր:

Հիւանդներու փոխադրութեան համար կը ստեղծենք նոր դիւրութիւններ: Այսպէս Հայաստանի ճամբաներու շինութեան մարմինը խճուղի մը շինեց դեռ վերջերս Ջայքենդ – Իստիսու գծով:

Օգոստոս 10ին փրոֆ. Ա. Յակոբեանի նախագահութեան տակ Զանգեզուր ղրկեցինք յանձնախումբ մը, որ փրոֆ. Ցլորինկիի մեթոտով պիտի ուսումնասիրէ Սատանայի կամուրջին մօտ երեւան հանուած հանքային ջուրերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, օգոստոսի սկիզբը Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի գրողներու առաջին համագումարը, (առաջին՝ որովհետեւ առաջ համագումարները տեղի կ'ունենային «Պրոլետ Գրողներու Միութեան» անունով, իսկ ներկայիս, «Խորհրդային Գրողներու Միութեան» անունով, կազմուած դեռ մէկ տարի ի վեր):

Օգոստոս 5ին համագումարը զբաղեցաւ ներկայացուած զեկոյցներու քննութեամբ եւ ընդհանուր վիճաբանութիւններով: Այսպէս խօսեցան Ստեփան Զօրեան, Վահան Թոթովենց, Ակսել Բակունց: Այս վերջինը բաւական երկար կանգ առաւ Երեւանի գրողներուն եւ իր «ազգայնական» սայթաքումներուն եւ գրական լեզուի հարցին վրայ: Յետոյ խօսեցան Մկրտչեան եւ Գիւլիքեօխվեան: Գրաւոր ճառով մը վիճաբանութիւնները փակեց Դրաստամատ Սիմոնեան:

Եւ համագումարը «Խորհրդային Գրողներու Միութեան» կանոնադրութեան վաւերացումէն վերջ, ներկայացուած զեկոյցներու մասին ընդհանուր բանաձեւ մը ընդունելով՝ անցաւ ընտրութիւններու:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութիւնը կազմուեցաւ 15 հոգիով: Այդ վարչութեան կազմին մէջ կը մտնեն Դ. Սիմոնեան (Միութեան նախագահ), Շիրվանզադէ, Եղիշէ Չարենց, Ակսել Բակունց, Ազատ Վշտունի, Ալազան, Մկրտչեան (քարտուղար), Ջանան, Դերենիկ Դեմիրճեան, Ս. Զօրեան, Նորայր Դաբաղեան, Նայիրի Զարեան, Գուրգէն Մահարի, Հաջիէ Ջնդի, Էֆէնտիեւ:

«Խորհրդային Գրականութիւն» հանդէսին խմբագիր ընտրուեցաւ Մկրտչեան, «Գրական Սերունդ» հանդէսին խմբագիր նշանակուեցաւ Դ. Սիմոնեան, «Գրական Թերթ» հանդէսին խմբագիր նշանակուեցաւ Ալազան:

Խորհրդային Գրողներու համագումարին համար, Մոսկուա պատգամաւոր ղրկուեցան Դ. Սիմոնեան, Շիրվանզադէ, Ալազան, Չարենց, Բակունց, Վշտունի, Ն. Զարեան, Դեմիրճեան, Դաբաղեան, Մկրտչեան, Զ. Եսայեան, Հաջիէ Ջնդի, Ջանան: Խորհրդակցական ձայնով Մոսկուայի համագումարին մասնակցելու ղրկուեցան Գ. Մահարի, Վ. Նորենց, Թոթովենց, Ս. Զօրեան, Էֆէնտիեւ:

Կրթական գործավարութեան կողմէ համագումարը փակեց Լ. Արխեան:

⁂ Պատմութեան համար, կուտանք նաեւ օգոստոս 3ի նիստին բովանդակութիւնը: Այս նիստին խօսք առին Խ. Ռադիօ, Շողենց եւ Բես: Խօսեցաւ նոյնպէս Էֆէնտիեւ, Մուրարիս, Հաջիէ Ջնդի, Ամիրէ Ավդալ: Պատմութեան եւ մշակոյթի կաճառին կողմէ խօսեցաւ Կ. Մելիք – Օհանջանեան, որ դրաւ Ֆոլքլոր հաւաքելու հարցը: Բուռն ծափահարութիւններու կ'արժանանայ 60 տարեկան գիւղացի մը ոտանաւորը, որ ձօնուած էր Խանջեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան նիստին մէջ խօսք կ'առնէ Պետ. Հրատարակչականի տնօրէն Զոփուրեան: Ապա բեմ կը բարձրանայ Հայաստանի փոխ – վարչապետը, Ալի Մահմետով, «որին դահլիճը լսում է լարուած ուշադրութեամբ»: Այնուհետեւ կը խօսին Վ. Թոթովենց, Ալազան, Վ. Նորենց, Ս. Կիրակոսեան:

Բեմ կը բարձրանայ նաեւ Ս. Մարտիկեան, որ ակնարկելով ընկերվարական շինարարութեանց վերելքին, կ'ըսէ.— «Քանաքեռի ելեկտրակայանին, ձգախէժի գործարանին նման վիթխարի շէնքերուն վայել չեն պզտիկ գրողներ, մեր գրողները պէտք է հասնին օրէ օր աճող մեր կեանքի պահանջներուն բարձրութեան»:

Օգոստոս 4ի նիստին վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան Տարօնցի, Ս. Ցարութիւնեան, Սիրաս, Հ. Քոչար, Ն. Զարեան, Ն. Դաբաղեան: Մոսկուայի գրական մէկ թերթին կողմէ կը խօսի Գ. Թաթուլով, երիտասարդ կոմունիստներու կողմէ՝ Վ. Աւագով: Ի վերջոյ Ն. Զարեան սաստիկ կը քննադատէ իր «ազգայնական» սայթաքումները, ինչպէս եւ ուրիշներու «սխալ»ները:

Դիտելի է, որ ժողովի արձանագրութեանց մէջ յաճախ եւ քիչ մը անտեղի կերպով կը յիշատակուին Բակունցի եւ Զարեանի այսպէս իրենք զիրենց «խարազանելու» փորձերը, «ազգայնական» աւելորդ պարպըւելու մարմաջը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, ժամանակէ մը ի վեր «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը կը վարէր, փոխանորդաբար, Ա. Բզնունի, որ լուրեր տալու, թերթը կենդանացնելու (մասնաւորաբար չորրորդ էջը), երկրին շարժումը ցոլացնելու տեսակէտով ծանօթ կը թուէր արդիական օրագրութեան: Հիմա «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութեան կոչուած է Յովհ. Պօղոսեան, որ ծանօթ է գրական քանի մը փորձերով:

⁂ Օգոստոս 1ին կարկուտը եւ յորդ անձրեւները մեծ վնաս պատճառեցին Ներքին Ախտայի շրջանին:

⁂ Շուտով կ'աւարտի, Երեւանի մէջ, գիտնականներու բնակութեան յատուկ շէնքը, որ պիտի ունենայ 60 սենեակ: Այս շէնքին մէջ պիտի բնակին միայն փրոֆէսէօրներն ու դասատուները: Շինութիւնները գրեթէ աւարտած են, ներկայիս կը կատարուին ներքին յարդարումներ: Շէնքին ընդհանուր արժէքն է 700,000 րուբլի:

⁂ Օգոստոս 7ին Երեւանի բնաբուժական եւ ջրաբուժական հիմնարկութեան մէջ առողջապահական գործավարութիւնը բացաւ ցուցահանդէս մը, ներկայացնելով Հայաստանի բնա – ջրա– կլիմայաբուժական պայմանները եւ շինարարութեան վերաբերեալ նիւթեր: Պատրաստուած է հանքային ջուրերու լուսաւոր քարտէս, ցուցադրուած են շէնքերու յատակագիծեր, ապաքինարաններու նախապատկերներ, աղբիւրներ:

⁂ Ռուսիոյ ներքին քաղաքներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական հանդէս մը, որ տեսակ մը մրցում էր: Օդանաւի շինութեան նուիրուած ճարտարագէտ եւ օժտուած պատանիներ ցուցադրութեան բերած էին իրենց նախափորձերը: Հայաստանէն եւս կը մասնակցէին հինգ պատանիներ: Հայաստանցի պատանիներուն պատրաստած նախափորձերը (մոտէլ) հեռու թռելու մրցումներուն մէջ շահեցան առաջին, երկրորդ եւ երրորդ կարգերը: Այսպէս Ա. Քուրքչեանի նախափորձ – օդանաւը թռաւ 391 մեթր, Օզանովի օդանաւը՝ 288 մեթր, իսկ 7 տարեկան Մառանջեանի օդանաւը՝ 200 մեթր: Քուրքչեանի օդանաւը միջոցին մէջ մնաց 53 վայրկեան, Մառանջեանի օդանաւը՝ 41 վայրկեան, Օզանովի օդանաւը՝ 30 վայրկեան:

Աւելի բարդ նախափորձերու մրցումներուն մէջ առաջնութիւնը շահեցաւ Հայաստան, իսկ Ադրբէջան երկրորդ հանդիսացաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

Մազլըմեան առքի արտաքսման առթիւ

»»» «««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (18 օգոստ.).

— «Մազլըմեան եպիսկոպոսի արտաքսման մասին տրուած նախարարական որոշումը կատաղութիւն եւ բորբոքութիւն պատճառած է «Դիմակաւոր»ի անմիջական շրջանակներուն:

Մենք եւ մեզի հետ նաեւ ամբողջ ժողովուրդը այդ որոշումին մէջ կը տեսնէ ուշացած արդարութեան յաղթանակը եւ փրկութիւնը այս շատ չարչարուած եւ տուժած գաղութին:

«Դիմակաւոր»ի խմբակը նախարարական որոշման մէջ կը տեսնէ մեր մատը եւ մեր անուղղակի ազդեցութիւնը: Իբր թէ մենք զրպարտած ըլլանք առաջնորդը եւ իբր համայնավար ցոյց տուած ըլլանք զայն: Այս վայրահաչութիւններուն վարժուած ենք 10 տարիէ ի վեր: Բոլոր ստահակները ուզած են այդ զէնքով պայքարիլ մեզի դէմ, բայց միշտ կէս ճամբան մնացած են:

Քիչ մը խելք եւ դատողութիւն ունեցողին համար, հասկնալի պէտք է ըլլայ թէ նախարար մը կամ սպասարկութիւն մը երբ արտաքսման որոշում մը կուտան մէկու մը մասին, իբր համայնավար կամ վտանգաւոր մարդ, որոշումը կը հիմնեն անառարկելի ու վաւերական փաստաթուղթերու, իրենց հետապնդումներու արդիւնքին եւ համոզման վրայ:

Հելլէն պետութիւնը, ինչպէս ամէն պետութիւն, ունի յատուկ կազմակերպութիւններ, որոնք կը զբաղին այս երկրին մէջ հաստատուած Հայերով, Թուրքերով, Հրեաներով, Ռուսերով, Ալպանիներով եւ միւս օտարականներով:

Ոչ ոք թող չմտածէ որ Յունաստան բաց դաշտ մըն է, ուր կարելի է փութպոլ խաղալ ազատ համարձակ: Զրպարտութիւնով եւ ամբաստանութիւնով չէք կրնար մոլորեցնել կառավարական օրգանները, ընդհակառակն կը շահիք անոնց անվստահութիւնն ու կասկածանքը՝ ձեր պարկեշտութեան եւ ուղղամտութեան մասին:

Խօսինք փաստերով:

Մազլըմեան եպիսկոպոս եւ արբանեակները՝ Յունաստանի Դաշնակցականները պատկանիշխանութեան ներկայացուցին իբր գործակիցներ Մակեդոնական կուսակցութեան: Իշխանութիւնը կարեւորութիւն չտուաւ այդ ժուռնալին, որովհետեւ լաւապէս կը ճանչնար Դաշնակցութիւնը եւ Յունաստանի Դաշնակցականները:

1925ին, երբ Շախվերտեանի թունաւոր շունչը տարածուած էր Աթէնքի մէջ եւ օտոս Քրիէզին դարձած էր կասկածելիներու, համայնավար դաւադիրներու որջ մը, Մազլըմեան եպիսկոպոս եւ իր արբանեակները պաշտօնական ժուռնալով, 21 Դաշնակցականներ իբր խռովարար եւ թրքական գործակալ ներկայացուցին կառավարութեան: Այս ժուռնալին տակ պառկած է Առաջնորդարանին կլոր կնիքը եւ զայն շահագործողին ստորագրութիւնը: Իշխանութիւնները տեղեակ Մազլըմեանի հնարքներուն եւ չարամտութիւններուն, կարեւորութիւն չտուին այդ ժուռնալին, պահելով զայն սպասարկութեան թղթածրարներուն մէջ, իբր անարգութեան փաստաթուղթ, օր մը գործածելու համար տուողին դէմ:

Տակաւին թարմ է ու յաւիտեանս յաւիտենից պիտի չմոռցուի փետրուար ամսուն վարչապետին ներկայացուած եւ հելլէն մամուլին մէջ հրապարակուած այն նշանաւոր եւ Հայոց պատմութեան մէջ նախընթացը չունեցող յուդայագիրը, որով իբրեւ ոճրագործ ցոյց կը տրուէր Դաշնակցութիւնը եւ «Նոր Օր»ը, գաղութին անունով խնդրելով որ «անխնայ ջախջախուին անոնց գլուխները»:

Առաջնորդ մը, Աստուծոյ ծառայ, արքեպիսկոպոս, մօտաւորապէս 70ի սահմաններուն վրայ, կը յանդգնի այս երկրի բարձրագոյն իշխանութեան իբր ոճրագործ ներկայացնելու իր հովուած ու առաջնորդած ժողովուրդին կէսը: Այս տեսակ չարութիւն պատահած չէ միջազգային կեանքի մէջ: Ոչ մէկ ազգի պատմութիւն ասոր նման դէպք արձանագրած չէ:

Ու ի՞նչ եղաւ այս յուդայական ու գարշելի վատութեան արդիւնքը: Իբր անցան հելլէն իշխանութիւնները, կատարուածը ստուգում պատճառեց իրենց, հրէշային ատելութեան վերագրեցին եղածը:

Միանգամայն կազմելով այն համոզումը թէ՝ Մազլըմեան եպիսկոպոս անարժան եկեղեցական մը եւ վտանգաւոր առաջնորդ մըն է, որուն ներկայութիւնը արգելք է հայ գաղութին բարօրութեան եւ հանգիստին »:

(Հայրենիք)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

»»» . . «««

Իրաւունք ունէի քիչ առաջ, որովհետեւ դէմքը ամբողջ քրտինքով ողողուած էր:

— Ներէն դուք, ըսաւ Թարլայըն:

— Բարի երեկոյ, պարոննե՛ր, ըսաւ Հայը, կէս քաղաքավար, կէս սրտնեղած: Ներեցէք ինծի, ժամանակս կարճ է:

Փորձեց անցնիլ:

— Արդէն մենք ալ նոյնը նշմարեցինք, ըսաւ Թարլայըն: Նոյն իսկ ուրիշ բան ալ նշմարեցինք:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, բացագանչեց Հայը: Վստահ եմ որ վազքս տեսած էք:

— Այո՛, ըսի ցած ձայնով, գլուխս դէպի Պրուք Սթրիթի կողմը դարձնելով: Պահակ ոստիկան մը դանդաղ քայլերով դէպի մեր կողմը կը յառաջանար:

— Եթէ կ'ուզէք ոստիկանին հարցաքննութենէն խուսափիլ, խորհուրդ տուաւ Թարլայըն, լաւ կ'ընէք մեր հետ շրջան մը ընել Սքուէրին մէջ:

— Ո՛չ իսկ քայլ մը, քրթմնջեց օտարականը զայրացած: Յաջողեցայ զայն գտնել, իր օձիքը թող պիտի չտամ:

— Բայց ա՛ն ալ չպիտի հեռանայ, ըսի զայն հանդարտեցնելու համար, քանի որ տուն մտաւ:

— Տուն մտնելը տեսա՞ք:

Հաստատական նշան տուինք:

— Այո՛, բայց, նորէն գերազանցութիւնը խորամանկ է, ըսաւ Հայը աշխուժօրէն:

Բազուկներէն բռնելով զինքը տարինք դէպի Սքուէր:

— Հիմա, շարունակեց Թարլայըն, ի՛նչ կը նշանակէ այդ «գերազանցութեան» անիմաստ պատմութիւնը:

— Պէտք չէ կարծել, որ անիմաստ է, պատասխանեց երիտասարդը, վայրագ արտայայտութեամբ մը:

— Մտի՛կ ըրէք, ըսի, ձեր ըրածը կամ դաւադրութիւն մըն է կամ ոչ. երկու պարագաներուն մէջ ալ ծիծաղելի պիտի ըլլաք, եթէ ...

— Աւելի լաւ է, որ ամէն ինչ մեզի պատմէք, ըսաւ Թարլայըն: Մենք Անգլիացիներս մեծ համակրութիւն ունինք հարստահարեալ ցեղերուն հանդէպ:

— Արդէն քիչ առաջ նշմարեցի, ըսաւ Հայը խիստ ձայնով:

Անշուշտ լաւ դաստիարակուած մարդ մըն էր: Մենք է որ զինքը մեր հետ բերած էինք, թէեւ ան երբեք մեզի յայտնած չըլլար, որ մեր ընկերութիւնը իրեն հաճելի էր:

— Կ'ենթադրեմ, յարեց Թարլայըն որ ձեր վրայ միշտ ռումբեր կը կրէք:

— Պարո՛ն, ընդմիջեց Հայը:

— Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, ըսաւ Թարլայըն:

— Կ'ուզէի պարզապէս ըսել, ըսաւ Հայը, արդեօք դուք խե՞նդ էք: Ես ռումբեր նետող մարդու երեւոյթ ունի՞մ: Կը նախընտրեմ ատրճանակը:

— Ա՜, իսկապէս, ըսի:

Ես մնացի կասկածամիտ:

Երիտասարդը ինծի նայեցաւ իր դիւային աչքերով:

— Հարուած մը միայն, բաւական է, ըսաւ:

Նախընտրեցի լռել խոհեմութեամբ:

— Եւ ի՞նչպէս, Թարլայըն հարցուց հանդարտօրէն, նորէն գերազանցութի՞ւնը խնդրոյ առարկայ է:

— Այս գիշերէն յետոյ եւ ոչ մէկ տեղ այլ եւս խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ: Նորէն գերազանցութիւնը պէտք է մեռնի:

Այս խօսքերուն վրայ Հայը դադրեցուց յանկարծ իր մեքենայական քայլերը. մինչ իր աչքերը մեզմէ չէր բաժներ, անցնելով մէկէն միւսը:

×

Իր կոտրած քիթը իր մռայլ դէմքին վրայ քմայք մը կուտար. այն ատեն նկատեցի թէ իր դէմքը իր անձին նման պէտք էր եղած ըլլար. որովհետեւ նոյն իսկ այդ կոտրուածքը զինքը տգեղ չէր դարձներ: Թարլայընի չափ բարձրահասակ էր, բայց աւելի նիհար, զարհուրելի նիհարութեամբ: Խօսքը ուղղեց Թարլայընի: Իմ վրաս շատ մեծ կարծիք չունէր:

— «Պարոն» (կ'ենթադրեմ թէ այս «պարոն»ը հայկական սովորութիւն մըն է) դուք բռնի ձեր ընկերութեան մէջ մտցուցիք, բայց ես ընդունեցի: Ձեր վրայ վստահութիւն ունեցայ: Ձեզ հետ վարուեցայ իբրեւ ճէնթլմէն. բնութեամբ լաւատես, համոզուած եմ, որ դուք զիս պիտի չմատնէք կամ պիտի չփորձէք զիս իմ ճամբէս դարձնել:

«Երբ ձեզի ըսեմ թէ երիտասարդ կնոջ մը համար է, որուն նուիրուած եմ, պիտի ըմբռնէք թէ, ինչո՞ւ որոշումս այսքան ուժով փարած կը մնամ, եթէ իմ տեղս ըլլայիք նոյնը պիտի ընէիք: Գիշեր բարի, պարոննե՛ր: Կը յուսամ կրկին ձեզի հանդիպիլ, երբ այս ծանր գործերը, ինծի քիչ մը պարապոյ ժամ թողուցեն»:

— Կեցէ՛ք, ըսաւ Թարլայըն: Բայց ինչո՞ւ կը հետապնդէիք այդ կառքը: Ո՞վ է այդ սատանան, գերազանցութիւնը: Պիտի ուզէինք գիտնալ, որպէսզի վաղուան թերթերուն մէջ կարենանք զանազանել քու ոճիրդ միւսներէն:

— Աճմէտ Իզզէթ փաշա անուն ժէօն Թիւրքը, ըսաւ Հայը կիսաձայն:

— Ա՜հ, ըսաւ Թարլայըն: Կը հասկնամ: Էնվէր փաշա, Ճէմալ փաշա, Թալէաթ փաշա եւ Աճմէտ Իզզէթ փաշա «Իթթիհատ Թէրագգը» կուսակցութենէն: Այժմ կը հասկնամ: Թալէաթ փաշան արդէն սպաննուեցաւ, այնպէս չէ՞:

— Չորս հոգի էինք, ըսաւ Հայը մռայլ, որ Հայաստանէն հեռացանք անցեալ տարի. եւ իւրաքանչիւրս ըստացանք վրէժի մէյմէկ հրահանգ: Մեզմէ մէկը, կը յիշէ՞ք, Թալէաթ փաշան սպաննեց Պերլինի պողոտաներէն մէկուն մէջ, քանի մը ամիս առաջ: Ճէմալ փաշան Սուրիոյ մէջ խեղդեցին: Էնվէրը խոյս տուաւ Պուխարա: Մարդասպանութիւն մը սարքուած է եւ տեղի պիտի ունենայ մօտ օրէն Պուխարայի մէջ: Գալով ինծի, կը մնայ չորրորդը, բոլորէն ամենամեծ մարդասպանը Աճմէտ Իզզէթը: Աշխարհի վրայ չկայ Հայ մը, որ չուզէ սպաննել Աճմէտ Իզզէթը, եթէ բախտ ունենայ զայն իր ձեռքին տակ գտնելու: Բայց արեւմուտք եկող Հայերը ընդհանրապէս միջավայրին դէշ սովորութիւններէն կը վարակուին. միայն կը խորհին դրամ շահիլ. կը մոռնան այս սպանութենէն յառաջ եկած փառքը: Բայց ես որ Զէյթունցի մըն եմ, զայն չեմ մոռցած...

— Շատ լաւ անգլիերէն կը խօսիք, նկատել տուի: Միթէ անգլիական վարժարանի մէ՞ջ էք ուսած:

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(3)

ային Պուլկարիոյ Թուրքերը, չկարենալով դիմանալ իրենց կրած նեղչումներուն, սկսած են Ռումանիա ապաստանիլ: Պուլկար թերթերը չեն ուրանար ասիկա, միայն կը յայտնեն թէ մեկնողները կալուած չունին եւ դրդումի ազդեցութեամբ է որ գացած են:

«Մինչդեռ, — կ'ըսէ *Աքշամ*, — ճիշդ չէ ասիկա: Օգոստոս 5ին գիշերը, Աq Մէհմէտ (էսքի Ճումա) գիւղին տուները քար – կոծուած են, եւ շատ մը դուռներ եւ տուներ կոտրուած: Պահ մը զէնք ալ կ'արձակուի, եւ ժողովուրդը վախէն դուրս չելլեր: Ուշադրաւ էոր միայն թրքական տուները յարձակումի ենթարկուած են: Ասկէ զատ, մզկիթին վրայ յարձակած են, ապակիները կոտրած եւ գորգերը պատռտած: Դրան վրան ալ նամակ մը ձգած են, սա բովանդակութեամբ. «Թուրքերը տակաւին պիտի պահէ՞ք հոս»: Կառավարութիւնը պէտք իսկ չտեսաւ այս դէպքը քննելու:

Յարձակման ենթարկուած բազմաթիւ գիւղացիներ, անցագրի մը փոխարէն իրենց կալուածները կուտան աչքբաց Պուլկարներուն, եւ մայր հայրենիք կը գաղթեն:

Մայր մը եւ երախան կեոր կեոր եղան

Հինգշաբթի օր ահռելի արկած մը պատահեցաւ Փարիզի քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ: Մայր մը իր 21 ամսու երախան կառքին մէջ դրած, կ'անցնէր զամաւոր շրջանակէն, երբ քար բեռցած հինգնաշարժ մը սուրալով, ուժգնօրէն զարնուեցաւ: Դժբախտ կինը գետին փռուեցաւ իր կառքին հետ, եւ մայր ու երախայ ջարդուփշուր եղան հինգնաշարժի ետեւի անիւներուն տակ: Բեռնաւորուած կառքը այս ահռելի արկածէն վերջն ալ շարունակեց ճամբան եւ կանգ առաւ 20 — 30 մեթր անդին, մայրին վրայ, երկու ծառերու զարնուելէ յետոյ:

Հայ կառատուկներ վեց տարեկան տղայ մը

ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (18 օգոստոս). —

Չորեքշաբթի իրիկուան ժամը 6ուկէսի ատեններ երբ Դաշնակցական քանի մը տղաք ծովու յոգնէքէն կը վերադառնային իրենց տուները, յարձակման ենթարկուեցին փողոցի անկիւնները եւ մարդոց ետեւ պահուըտած տասնեակ մը համայնավարներէ, որոնք ատրճանակներով կը յարձակին կրակելով ուղղակի տղայոց վրայ՝ սպանելու դիտաւորութեամբ: Յանկարծակի եկած տղաքը հազիւ ժամանակ կ'ունենան պաշտպանուելու եւ հակայարձակումով ետ մղելու բոլշեւիկ ստահակները որոնք կը փախին զանազան ուղղութեամբ: Դժբախտաբար սակայն, առաջին յարձակումին, համայնավարներու արձակած գնդակով կը վիրաւորուի վեց տարեկան փոքրիկ տղայ մը (Յակոբ Համբարձումեանը) որ քանի մը ժամ յետոյ կը մեռնի հիւանդանոցին մէջ:

Ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը փութայ դէպքին վայրը, կարեւոր ուժեր կը բերուին ուրիշ ոստիկանատուններէ: Հարցաքննիչ դատաւորը տեղւոյն վրայ քննելով խնդիրը երեք համայնավարներու համար որպէս հեղինակ ոճրին՝ ձերբակալման հրամանագիր կը հանէ: Ներկայիս 10 հոգի կը գտնուին բանտը, երկու կողմի տղոցմէն: Կը սպասուի հարցաքննութեանց ելքին, իրական պատասխանատուները երեւան հանելու համար, որով եւ անմեղներու ազատ արձակման:

— o.o —

ԼՍԵ՞Ր ԷԻՔ ԱՍԱՆԿ ՊԱՏԻԺ. — Նանսիէն կը գրեն թէ Զիփբիանի անուն հայր մը իր եօթը տարեկան տղան պատժելու համար լաւ մը կը տփէ, յետոյ պայուսակի մը մէջ կը բանտարկէ ամբողջ գիշեր մը: Յաջորդ առտու երբ կ'երթայ պայուսակը բանալու, տղան մեռած էր շնչահեղձ…

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ շարք մը բանաձեւերու կարգին, որոշեց կոչ մը ուղղել բոլոր երկիրներու Հրեաներուն, որպէսզի ուժգնօրէն շարունակեն պոյքոթը Գերմանիոյ դէմ, մինչեւ որ զոհացում տրուի:

ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՄՐՑՈՒՄ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այսօր տեղի կ'ունենայ Զուիցերիոյ շրջանը հեծելանիւով: Իրականին մէջ փոխ – վրէժի մրցում մըն է այս, որովհետեւ հեծելանուորդներէն շատերը ախոյեաններ ըլլալով իրարու դէմ լարուած են: Այս մրցումը ո'չ Ֆրանսայի շրջանին եւ ո'չ ալ Իտալիոյ շրջանին կը նմանի, որովհետեւ լեռնային է եւ հեծելանուորդները գրեթէ մագլցելով լեռները պիտի բարձրանան:

Մրցումին կը մասնակցին վաթսուն հեծալնուորդներ, Պելճիքացի, Իտալացի, Ֆրանսացի, Հոլանտացի, Սպանիացի, Աւստրիացի, Գերմանացի, որոնց մէջ են ծանօթ հեծելանուորդներ՝ Իտալացի՝ Կամուզօ, Ջօվէր եւ Ճիպրիանի, Պելճիքացի՝ ժան Աէրց եւ Տիկնիէվ, Ֆրանսացի՝ Լէօն Քօրնէ, Պունուափոր եւ Փօլ Շօք, Աւստրիացի՝ Մաքս Պուլլա:

Այս հեծելանուորդներէն մէկն էոր պիտի տանի յաղթանակը, որովհետեւ ամէն մէկը մագլցող եւ «սփրինտ»ի մէջ նշանաւոր է: Անցեալ տարուան շահողն էր Աւստրիացի Մաքս Պիւլլան:

⁂ Երեքշաբթի գիշեր Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ իտալական եւ ֆրանսական հեծելանուորդներու մրցում մը, որ կրկնութիւնն էր Լայփցիկի ախոյեանութեան մրցումին: Կը մասնակցէին ֆրանսացի Րիշար, պելճիքացի աՏնէլ, իտալացի Կուէռա եւ Օլմը: Այս վերջինները չարաչար պարտութեան մատնեցին իր հակառակորդները: Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշան սովորական ճաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Մշոյ, Մուրատ, Վռամեան եւ Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ* եւ հովանաւորութեամբ՝ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

Այս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ անտառին ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ: բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ* հովանաւորութեամբ՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ* եւ մասնակցութեամբ՝ *Հ. Ո. Մ. «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ*

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ ծառերու հովանիի ներքեւ եւ պաղ Աղբիւրի մօտ

Պ. Յ. ԳՄՊԼԵԱՆի ագարակին մէջ (LABARON)

կը խօսին, Սէն Ժէրոմի ֆրանսական վարժարանի տէօրէն՝ ընկերվարական Mr. GASTON BERTRAND *ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:*

գեղարուեստական ճոխ բաժին: մեներգներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւյլն.: Տէր եւ տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆ պիտի ներկայացնեն զաւեշտ մը:

Մուտք՝ պարգեւաբաշխութեան մասնակցութեամբ 2 ֆրանք:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ ի պատիւ Նախորդ Վարչութեան

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ: Գեղարուեստական բաժին փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Մարսէյլի ՍԱՆՈՅ ՋՈՐԻ Հ.Մ.Թեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի կայարանին ներքեւ: Կարեւոր օրակարգ: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

*— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիկակ Պալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյ*րութի ճէպէյլի որբանոցը: Յետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցով փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի*, 26, rue Denfert Rochereau. *Paris* (5):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, *Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէօլարա, խոշոր *balcon*ով եւ *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Consierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԼԵՊԼԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Ֆ.Կ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԲՈՅՍՄԱՆ ՈՐԲ...*

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ (Santier des Longchamps, Bagneux)

կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

գեղարուեստական բաժին եւ նուագ: Հայկական եւ եւրոպական պար... կը ներկայացուի՝ *«ԱՐԻՍՈՂՈՄ ԽԱՂՕ»* մասնակցութեամբ ծանօթ դերասաններ Պ. Պ. ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆի:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք *3* ֆրանք:

փորթ տ'Օրլէանէն առնել *88* թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներ ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանի եւ մարշան ֆոռէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05-..
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

Յայտագիր, ուրբաթ օգոստ. 24էն հինգշաբթի օգոստ. 30

MARIGNAN. Vers l'abime (Brigitte Helm, Raymond Rouleau).

MARIVAUX. Le scandale (Gaby Morlay, Henri Roland).

MOULIN ROUGE. Le grand jeu (Marie Bell, P. R. Willm).

MAX LINDER. Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).

IMPERIAL. La maison dans la dune (M. Ozeray, P. R. Willm).

OMNIA CINE INFORMATION. Actualités mondiales. L'Ile de Madagascar (documentaire)

VICTOR HUGO. La maison dans la dune (M. Ozeray, P. R. Willm)

ROYAL. Les trois mousquetaires (Blanche Montel).

BARBES. La vie privée d'Henri Will. La mélodie oubliée.

BELLEVILLE. Cette vieille canaille. Les aventures du roi Pausole.

CAPITOLE. Mauvaise graine. Une femme au volant.

DEMOURS. Paquebot tenacity. Sa meilleure cliente.

EXCELSIOR. Mauvaise graine. Une fois dans la vie.

FEERIQUE. Bach millionnaire. L'Hériter du bal tabarin.

LECOURBE. Bach millionnaire.Sang Viennois.

LOUXOR. Mauvaise graine. Enlevez – moi.

LUTETIA. La maison dans la dune (M. Ozeray).

LYON. Mauvaise graine. Sa meilleure cliente.

MAGIQUE. Paris Méditerranee. Melo.

MAINE. La fleur d'oranger. Accusée – vous.

METROPOLE.Mauvaise graine. Les aventures du roi Pausole.

MONTPARNASSE. Bach millionnaire. Les surprises du divorce.

MOZART. C'était un musicien. Police privée

PALAIS DES GLACES. Bach millionnaire. Les surprises du divorce.

PATHE ORLEANS. Celle qu'on a... Passionnemeut.

RECAMIER. Tire au flanc. L'Hériter du bal tabarin.

ROCHECHOUART PATHE. Le sip... bluffeur.

SAINT CHARLES. Les deux orph... Paris Méditerranée.

SAINT MARCEL. C'était un musicien. Police privée.

SELECT. Cheri de sa concierge. Internationaux.

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le ma... çon. L'argent par les fenêtres.

CASINO DE CLICHY. Un jour ... Vacances conjugales.

COLOMBES. Mauvaise graine. La ... veilleuse journée.

KURSAAL AUBERVILLIERS. Le ... garçon. L'Enfant du miracle.

KURSAAL BOULOGNE. 600.000 frs. ... mois. Melo.

OLYMPIA DE CLICHY. Mauvaise graine. Sa meilleure cliente.

PATHE CINEMA PALACE (Boul...) Mauvaise graine. L'Ordonnance.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Կէս գիշերին քառորդ մնացած. վստահ եմ որ չեկաւ, որովհետեւ իրեն ըսպասեցի, բարեկամներէս մէկունհամար գործ պիտի գտնէր… անկէ ի վեր տուն չէ եկած… ի՞նչ կայ, փորձա՞նք մը պատահած է…

Ուոմըրզլի պէտք եղած պատասխանը տուաւ մարդուն ու մեկնեցաւ՝ զարմացած: Իր մեթոտիկ ու գործնական մտքին մէջ, կարգի դրաւ դէպքերը.—

Ա.— Ճէնիսըն որ տարիներէ ի վեր միեւնոյն տունը կը բնակէր եւ կ'աշխատէր միեւնոյն մթերանոցին մէջ, յանկարծ կը ձգէ իր բնակարանն ու գործը եւ կ'անյայտանայ:

Բ.— Քրիսի Ուօքըր որ Ճէնիսընին ծանօթ էր, ոստիկանատուն կ'երթայ, տեղեկութիւն մը կը հաղորդէ, դուրս կ'ելլէ եւ կ'անյայտանայ:

Գ.— Եուսթըն պանդոկին երիտասարդ ծառան սովորական ժամուն կը մեկնի գործատեղին երթալու համար ու կ'անյայտանայ:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ. ուրիշ հարցում չըկար անոր մտքին մէջ. ինչո՞ւ Ճէնիսընը մէջտեղ չկար… ինչո՞ւ Քրիսին որ գինետունը պիտի ըլլար երէկ իրիկուն ժամը վեցին, կորսուեր էր. ինչո՞ւ ծառան իր տունէն մինչեւ պանդոկը երկարող ճամբուն վրայ անյայտացեր էր: Կապ մը կա՞ր այդ երեք անյայտացումներուն միջեւ. անպատճառ կար… Բայց այդ վայրկեանին Ուոմըրզլի գաղափար անգամ չունէր թէ ուր ծայրէն պիտի բռնէր հուանը:

Դժգոհ ու քիթ – բերանը կախ, ոստիկանատուն գնաց իր պաշտօնակիցներուն հետ խորհրդակցելու համար: Բայց երբ շէնքէն ներս կը մտնէր, մէկը կեցուց զինքը:

— Պարոն մը եկեր է եւ ձեզ տեսնել կ'ուզէ, ըսաւ մարդը. կէս ժամէ ի վեր կը սպասէ… իր այցաքարտը ձեր սեղանին վրայ է, ինք անդիի սենեակն է…

Ուոմըրզլի այնքան մտադրած էր որ հազիւ թէ կարեւորութիւն տուաւ այցաքարտին: Չի խորհեցաւ անգամ թէ մարդը ինչու համար եկած էր: Սակայն երբ անոր վրայ նայեցաւ, հասկցաւ որ այցելուն հեռուէն, շատ հեռուէն եկած էր՝ իր միտքը զբաղեցնող խորհրդաւոր հանելուկը լուծելու համար:

Շտապելով անցաւ մութ նրբանցքէն. որու չափով յուզուած էր եւ այցելուին անունը կ'արտասանէր ինք – ինքին — պարոն Էտուըրտ…

— Ասիկա Ամերիկայէն զրկուած մարդը ըլլալու է, մտածեց Ուոմըրզլի. խակական եանքի մըն է թերեւս ու կը կարծէ թէ մենք կը քնանանք այստեղ… ինչ որ է…

Հրեց սենեակին դուռը եւ ներս մըտաւ՝ աչքը չորս դին: Նայուածքին առջեւ պարզուող տեսարանը գրեթէ զարմացուց զինքը: Որովհետեւ պարոն Էտուըրտը, մօտէն դիտելով, երբեք չէր նմանէր Ուոմըրզլիի մինչեւ հիմա տեսած մարդոց ու կարելի չէր հաւատալ թէ անիկա խորհրդաւոր ոճիրներ լուծելու կարողութիւն ունեցող մէկն էր: Բարձրահասակ, նիհար, բակազմ ու ոսկրոտ երիտասարդ մըն էր՝ քառասունէն երեսուն տարեկան. թափթփած ու անճաշակ էր անոր հագուստը զոր հաւանաբար կը կրէր անհրաժեշտութիւն մը գոհացնելու նկատումով միայն: Շատ խոշոր կօշիկներ ունէր եւ իր ընդհանուր երեւոյթէն յայտնի էր թէ աւելի գիւղացի էր քան թէ քաղաքի մարդ:

Այդ տպաւորութիւնը կրեց ոստիկանը, երբ տեսաւ անոր վիթխարի հովանոցն ու բուրդէ չափիկին վզին փաթթուած փողկապը որ պարզապէս կօշիկի կապ մըն էր: Լաւ ածիլուած էր, գոյգ մը կապոյտ եւ ուշիմ աչքեր ունէր, ինչպէս նաեւ ժպտուն բերան մը. հրեշտակի կը նմանէր արդարեւ: Ու երբ անիկա իր պողպատի պէս զօրաւոր մատներուն մէջ սեղմեց Ուոմըրզլիի ձեռքը, այս վերջինը զգաց որ տարօրինակ երեւոյթով մարդը, ֆիզիքական սարսափելի ուժ մը ունէր:

— Պարոն Ուոմըրզլի՞, ըսաւ այցելուն. ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս համար… ընդհանուր ոստիկանութեան գացի այսօր՝ Լոնտոն հասնելուս պէս եւ ըսին թէ ձեզի այստեղ պիտի գտնէի. անմիջապէս եկայ… գիտէք, անշուշտ, որ մեր ընկերութիւնը ուղարկեց զիս, Ալֆրէտ Ճէքինի գործին համար… ինծի կը սպասէիք արդէն, չէ՞…

— Այո, ըսաւ ոստիկանը որ վարանում մը ունեցաւ. աթոռ մը հրամցուց հիւրին եւ ինքն ալ նստաւ:

— Բոլոր մանրամասնութեանց տեղեակ չէք, բնականաբար քանի որ ճիշդ հիմա ժամանեք էք…

— Այո, այդպէս է, բայց հեռագրած էի մեր գործակալին որպէսզի հաւաքէր թերթերուն լուրերը, ընդ – միջեց Ամերիկացին խմասուն ժպիտով մը եւ ցոյց տալով լրագիրներու տրցակ մը անութին տակ. կարդացի բոլորն ալ…

Ոստիկանը դարձեալ վարանեցաւ. մարդը կ'ուսումնասիրէր ու անմիջապէս զգաց որ ան ալ զինքը կը չափէր՝ վերէն վար:

— Ձեր կարծեք, Պ. Էտուըրտ, որ Ալֆրէտ Ճէքինի սպանութեան չարժառիթը ձեր ընկերութեան գործին հետ առնչութիւն ունենայ… ասիկա իմ կարծիքս է հիմակուհիմա…

Ամերիկացին խնդաց:

— Կրնայ այդպէս ըլլալ, Պ. Ուոմըրզլի, կրնայ այդպէս չըլլալ, բայց, ամէն պարագայի, ես եկած եմ այս խնդիրը լուծելու կամ ձեզի աջակցելու համար. ասոր համար ըրէ այս ճամբորդութիւնը եւ մինչեւ պիտի երթամ, նախընտրելի է շուշտ որ այդ բանը ընեմ, ձեր դակութեամբ…

— Որ եւ է ծրագիր, տեսակէ՞տ ունի՞ք, հարցուց Ուոմըրզլի կէս-նական. ունենալու էք…

Ամերիկացին գլուխը թօթվեց. այս անգամ ժպիտ չկար անոր դէմքին վրայ:

— Ունիմ, ունիմ, ըսաւ կամաց…

oooo

ԳԼՈՒԽ 13ՐԴ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ

Գաղտնի ոստիկանը երկարօրէն նայեցաւ իր խօսակիցը որուն նայուածքը ալ իրեն ուղղուած էր: Զիրար քննեցին այդպէս քանի մը վայրկեան, մինչեւ Ամերիկացին ըսաւ.

— Ծրագիր, տեսակէտ՝ հարցուցիք… Ուոմըրզլի ոտքի ելաւ ու … Էտուըրտի լրագիրները ցոյց … պատասխանեց.

-- Եկէք միասին բաժակ մը առնենք. վերցուցէք այդ թերթերը … ու քիչ մը խօսինք այս հարցին … լաւ ճաշարան մը կայ այս մօտերը…

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 26 Aout 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2583

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ "ԱՄԱԹԷՕՐ"Ի ՄԸ ՀԵՏ

»»»··«««

— Արդար գործ մը չէ որ կը կատարէք, միշտ կծելով մեզ, կոչելով «ամաթէօր», «տիլէթանթ», երբեմն ալ «բոլորտիքեան», մանաւանդ երբ ընկեր չենք…

— Իսկ ո՞րքան արդար է ձեր բռնած դիրքը, երբ կ'ուզէք միայն սաուերի մը պէս երեւալ մեր հանրային կեանքին մէջ, միայն քաղել ու անցնիլ, մինչդեռ այնքան ահաւոր բացեր ունինք, եւ այնքան վեր ի վայր հրջուած է մեր կեանքը:

— Մահացու մե՞ղք է, երբ ամէն մարդ իր հասկցած եղանակով ծառայէ հանրութեան: Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ ոտքով-գլխով խրինք, երբ կրնանք օգտակար ըլլալ ուրիշ կերպով, այս կամ այն գործին համար:

— Քիչ մը աւելի բաց խօսինք: Հարցը ձեր, միւսին, երրորդի մը կամ չորրորդի մասին չէ, այլ ամբողջ բազմութեան մը: Կարելի է ըսել թէ դասակարգ մը կը կազմէք դուք: Կան որ հեռուէն կը դիտեն, երբեմն կ'երեւան, ինչպէս թիթեռնիկները կրակին շուրջը, բայց երբեք չեն մօտենար: Կան ուրիշներ ալ որ կը մօտենան, բայց չեն ուզեր մատը մոխիրը թաթխել կամ «պըղտորել»: Վերջապէս կան բոլորովին անտարբերները: Սովորական պայմաններու մէջ, կարելի էր բոլորովին անտեսել այս իրողութիւնը. իսկ մեր ներկայ վիճակին մէջ, այնքան վրդովիչ հոգերու առջեւ… ինչու կ'ուզէք որ միայն կրակն ինկած կամ «ի պաշտօնէ» կապուած մարդիկ հեւան, տքան, մաշին, իսկ դուք ձեր մասնակցութիւնը բերէք … պատշաճ հեռաւորութեամբ: Այս ճամբո՞վ է որ սերունդ պիտի հասնի, թարմութիւն պիտի ստեղծուի, արժէքներ պիտի յայտնուին, դիրքեր պիտի փոխուին: Ինչպէս բսինք, մենք նկատի չունինք ձեր կամ միւսին անհատական պարագան: Մեր խօսքը վրդովիչ երեւոյթի մը մասին է, որ կ'ընդհանրանայ հետզհետէ, նոյն իսկ ամէնէն խոնարհ գաղութին մէջ: Տեղի-անտեղի կը խօսիք եւրոպականութեան, արդիականութեան մասին. ինչո՞ւ այս կէտին մէջ կը մնաք ասիացի:

— Լաւ չեմ հասկնար ձեր միտքը:

— Բացատրեմ օրինակով մը: Հանրային կեանքն ալ կրկէս մըն է, մանաւանդ մերինը, այսպէս կոչուած ոչ միայն մեր հայրենիքէն, այլ եւ աշխարհէն: Արդ, 25-50-100 ձի կը պատրաստուի, որպէսզի ո՛վ որ քաջ է, նստի եւ քշէ, յանձն առնելով եւ վայելքը եւ փորձանքը: Անոնք որ ձեզի պէս կը մտածեն, գիտէ՞ք ինչ կ'ընեն, փոխանակ ձիուն սանձէն բռնելու եւ վրան նետուելու, կ'ըսեն,— Դուք գացէք, ես իմ «ֆայթոն»ովս կուգամ: Անշուշտ միեւնոյն բաները չեն ձին ու «ֆայթոն»ը: Ամէն մարդ չի կրնար ձի նստիլ, բայց կրնայ փռուիլ «ֆայթոն»ի մը անկիւնը, ապահոված կառապանի մը, առանց պատասխանատու ըլլալու ոչ կառքին, ոչ ալ հետեւելիք ուղղութեան: Եւ քանի որ խօսքը երիտասարդութեան մասին է, ձեզի կը հարցնեմ,— ձի նստելու, ձին վազցնելու բոլոր յարմարութիւններն ունեցող երիտասարդի մը պէ՞տք է թոյլ տալ որ «ֆայթոն»ով մասնակցի մեր հանրային կեանքի ելեւէջներուն …

— Նմանութիւնը քիչ մը չար է, բայց կը հասկնամ:

— Չար կամ բարի, ա՛յս է իրողութիւնը: Հասեր ենք մեր պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ շրջանին: Գիտենք թէ մեր բոլորին խելքէն եւ կամքէն կախում ունի ապագան: Ուրեմն, պարտաւոր ենք տասնապատկուիլ, երիտասարդանալ թէ կարողութիւններով եւ թէ աշխատանքով: Մեր կացութիւնը թոյլ չի տար որ, մանաւանդ ընդունակ տարրերը անկիւն մը քաշուին, կամ զոհանան «տիլէթանթ»ի եւ «ամաթէօր»ի նախասիրութիւններով: Ոչ ոք իրաւունք ունի վերէն նայելու այս կամ այն գործին վրայ, ոչ ալ տնտնալու, երբ իր մէջ կը զգայ անհրաժեշտ կարողութիւնները՝ այս կամ այն գործին համար: Այսպէ՛ս է որ թէ մարդ կը հասնի եւ թէ հոգերանութիւն կամ ուղի կը նորոգուի: Երկուքս ալ անդամ ըլլալով միեւնոյն կուսակցութեան, անշուշտ ճառ խօսելու պէտք չունինք: Մեր դրածը գործնական հարց մըն է, ուղղակի օրուան կեանքի պահանջներէն բխած: Եթէ «տիլէթանթիզմ»ը մեր մէջն ալ արմատ ձգէ, ո՞ւր կ'երթանք…

— Անշուշտ ըսել չէք ուզեր թէ բոլորն ալ պէտք է դառնան արհեստով յեղափոխական կամ «ազգայնաճի»:

— Ամենեւին: Գործնապէս, տիրապէս մասնակցիլ հանրային կեանքին, ստանձնելով որոշ պատասխանատուութիւններ, չի նշանակեր դառնալ «փրոֆէսիոնէլ» կամ «ազգայնաճի»: Ի՛նչ վնաս եթէ ապարէզին համար արժանաւոր թեկնածուներ ալ երեւան գան այդ առթիւ: Հանրային կեանքն ալ խմորուած է եւ հոլովուած. ինալ-ելլելով կը կազմուի մարդը, որ եւ է գործի համար: Մեր կուսակցութեան մէջ թէ մեզմէ դուրս, կան բազմաթիւ նոր տարրեր, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց այս կամ այն արժանիքով: Անոնք իրականին մէջ կա՞ն թէ չկան,— կարելի չէ վճռել, մինչեւ որ չտեսնես գործի վրայ: Յաճախ երեւցածը յուսախաբութեան կը մատնէ ձեզ, իսկ այն որ անտեսուած էր, կը դառնայ իրական արժէք:

— Մեզի պէս մտածողները ուրիշ մտավախութիւն մըն ալ ունին, իրենց անկախութեան կորուստը:

— Տեսակ մը նախապաշարում ալ այդ: Իբրեւ անդամները միեւնոյն կուսակցութեան, գիտենք թէ անկախութիւնը ո՛ւր կը սկսի եւ ո՛ւր կը վերջանայ: Մեր կուսակցութիւնը ոչ թէ անհատականութիւնն է որ կը մեռցնէ, այլ կոպիտ «ես»ը: Նոյն իսկ ինքնուրոյն գիծ պահելու եւ պարտադրելու համար — եթէ առողջ է— պայման է որ աւելի յառաջ նետուիս եւ ոչ թէ պատուհանէն դիտես, իբրեւ «ամաթէօր»:

Ձեր այդ ճամբան վերջ ի վերջոյ կը տանի չքեղ մեկուսացման, որուն թշուառութիւնը չեն կրնար պարտկել պերճերական կայծկլտուքները: Քի՞չ ենք մեղադրած այդ կարգի տիպարները, նախորդ սերունդին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

"ՈՉ ՈՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Կ'ՈՒԶԷ, ԲԱՅՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՅԹԻԼ…"

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԶԻՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալական ռազմափորձերուն առթիւ, որոնց զինուորական համազգեստով կը մասնակցէին նաեւ նախարարները, Պ. Մուսոլինի շնդալից ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ օր: Կանգնած՝ հրասայլի մը վրայ, եւ խօսքն ուղղելով հինգ հազար սպաներու եւ օտար զինուորական պատուիրակութեանց անդամներուն, յայտարարեց.

— «Եւրոպայի մէջ ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ. բայց պատերազմի գաղափարը կը ծփայ օդին մէջ. պատերազմը կրնայ պայթիլ մէկ վայրկեանէն միւսը: Յուլիսի վերջը յանկարծ գտնուեցանք անսպասելի կացութեան մը առջեւ որ շատ կը նմանէր 1914ի վիճակին: Եթէ մեր զինուորները ղրկած չըլլայինք դէպի սահմանագլուխ, բարդութիւններ պիտի ծագէին որոնք միայն թնդանօթի ձայնով կրնային լուծուիլ: Մենք պէտք է պատերազմին պատրաստ ըլլանք ոչ թէ վաղը, այլ այսօր: Մենք պէտք է դառնանք զինուորական եւ միեւնոյն ատեն զինապաշտ ազգ մը: Քիչ մըն ալ յառաջ երթալով, պիտի ըսեմ՝ ռազմունակ ազգ մը: Ազգին քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեկան կեանքը պէտք է հիմնուի այս զինուորական անհրաժեշտութեանց վրայ»:

Պ. Մուսոլինիի պատերազմը բաղդատեց վճռաբեկ ատեանի մը որ կը գործէ ժողովուրդներու միջեւ: «Քանի որ կարգ մը ազգեր կը բարձրանան եւ ուրիշներ կ'իջնեն, պատերազմը դարերու ընթացքին մաս կը կազմէ ազգերու ճակատագրին, հակառակ բարեացակամութեան, խորհրդաժողովներու եւ պայմանագրութեանց: Բովանդակ ազգը այսօր պատրաստ է մէկ մարդու պէս պատասխանելու երբ հարկ ըլլայ»:

ՀԻԹԼԷՐ ԱԼ, ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ…

■■■■■■■■■

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻՆՈՑ ԹԱՓՕՐ ՄԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ 500,000 նացիներ (հիթլէրական) պիտի համախմբուին Նիւրընպէրկի մէջ, կուսակցութեան համագումարին առթիւ: Ասոնց մէջ կը գտնուին 180,000 քաղաքական վարիչներ, 88,000 հարուածային անդամներ եւն.: 60,000 հիթլէրական երիտասարդներ թափօր մը պիտի կազմեն Առաջնորդին առջեւ, իսկ 120,000 անդամներ համագումարին ներկայ պիտի ըլլան իբրեւ հանդիսատես: Հինգ հարիւր մասնաւոր կառախումբեր կազմուած են, այս բազմութիւնը փոխադրելու համար:

⁂ Այսօր վիթխարի միթինկ մը պիտի գումարուի Կոպլէնցի մէջ, ետ պահանջելու համար Սարի երկրամասը, որ կը գտնուի միջազգային գրաւման տակ: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր: Կ'ըսուի թէ մօտ 600,000 հոգի ներկայ պիտի ըլլան այս ցոյցին, որ պիտի գերազանցէ մինչեւ հիմա եղածները:

136 կառախումբեր պատրաստուած են, Սարի ժողովուրդը փոխադրելու համար: Առնուազն 136,000 ճամբորդ կը սպասուի այս շրջանէն:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ, ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՊՆԴԷ

—— o·o ——

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ԱՅՍ ՎԷՃԸ…

Տանըրվեց նոր հպատակներ ձերբակալուած ըլլալով, խարպինի խորհրդային հիւպատոսը պահանջեց որ երեւան հանուին անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ 16 կալանաւորները վայրագօրէն ծեծուած են Մանչուրիոյ ոստիկանութեան կողմէ:

Միեւնոյն ատեն, Թոքիոյի խորհրդային դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան, խորհրդային հպատակներու ձերբակալման առթիւ, «անհիմն եւ անիմաստ» գտնելով անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը ճափոնը պատասխանատու կը համարի Մանչուրիոյ դէպքերուն, քանի որ ճափոնի արտաքին եւ պատերազմական նախարարութիւններն ալ նոյն ամբաստանութիւնները կ'ուղղեն խորհրդային հպատակներուն դէմ: Ծանուցագիրը մասնաւորապէս կը բողոքէ ճափոնի պատերազմական նախարարութեան օգնութ. 17 բուակիր զեկոյցին դէմ, որ Ծայր. Արեւելքի կարմիր բանակին հրամանատարութիւնը մեղսակից կը հռչակէր աւազակային յարձակումներու:

Ճափոնական կառավարութիւնը չոր պատասխան մը տուաւ այս բողոքագրին, յայտարարելով թէ Մանչուրիոյ մէջ պատահած դէպքերը այդ երկրին վերաբերեալ խնդիրներ են եւ կապ չունին ճափոնի հետ:

⁂ Ճափոնական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ պաշտօնական զեկոյց մը, Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու վաճառման բանակցութեանց մասին, անոնց անյաջողութիւնը վերագրելով խորհրդային իշխանութեան ձգձգումներուն:

Նիւ Եորքը սնանկութեան դուռը հասած

Նիւ Եորքի քաղաքապետը կը յայտարարէ թէ ամենածանր աղէտ մը պիտի ծագի, եթէ կորովի միջոցներ ձեռք չառնուին դարմանելու համար քաղաքին սեղանաւորական տագնապը:

Այս կացութեան պատճառներէն մէկն է գործազուրկներու նպաստը, որ շատ ծանր բեռ մը կը կազմէ քաղաքին համար:

Թելադրութիւն մը,— Դուրեան Ցանձնախումբը չի՞ կրնար օգնութեան հասնիլ, քանի որ դատը վերջացաւ, իսկ հաւաքուած գումարները·· տոկոսի կը սպասեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԻՐԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ

« ՊՈՄՊԱՃԻ »

═ • ═

Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն մէջ, որ կը շարունակուին չորս ամիսէ ի վեր, լայնօրէն կը խօսուի Տիրան Քէլէկեանի մասին:

Ինչպէս կ'երեւայ, հանգուցեալ հրապարակագիրը չափազանց սերտ յարաբերութիւններ ունեցած է թուրք յեղափոխականներուն, բայց մասնաւորապէս Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի հետ:

Պատահաբար հետեւած ըլլալով այդ յուշերուն, ուշադրութիւնս գրաւեց պարագայ մը:

Տոքթ. Պէհա Շաքիր կը մտածէ մահափորձ մը սարքել Ապտիւլ Համիտի դէմ եւ այս առթիւ կը խորհրդակցի Տիրան Քէլէկեանի հետ:

Ի՞նչ էր իր ծրագիրը,— Ռամազանի 15ին, երբ Ապտիւլ Համիտ Սարայ Պուրնուէն կ'անցնէր Թոփ Գափուի Պալատը երթալու համար, ականներ պիտի ձգուէին « Սէօյիւտլիւ » զբօսանաւին ճամբուն վրայ:

Բայց, ո՞վ կրնար կատարել այս յանդուգն գործողութիւնը:

Յուշագիրն է որ կը պատմէ.

— « Այս գործը միայն Հայերը կրնային կատարել. ուստի Պէհաէտտին Շաքիր պէյ կը հարցնէ թէ Եգիպտոսի մէջ կա՞ն այնպիսի Հայեր որ այս գործը գլուխ հանելու կարողութիւն ունենան »:

Տիրան Քէլէկեան անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, մանրամասն պրպտումներ կը կատարէ եւ հետեւեալ պատասխանը կուտայ.

— « Գալով Պոլսոյ մէջ բռնակալին դէմ նոր ձեռնարկ մը կատարելու ծրագրին, ձեր ըսածը ըլլալիք բան չէ: Որովհետեւ Ռամազանի 15էն առաջ ծովը կը մաքրեն, ականներ փնտռելու համար: Սակայն եթէ ծովուն մէջ ական ձգելը անկարելի է, այդ չի նշանակեր թէ պէտք է հրաժարինք մեր ձեռնարկէն: Այստեղ նոր «պոմպա» մը հնարուած է: Վերջերս փոքր փորձով մը համոզուեցայ թէ կարելի է անոր գործածութիւնը: Եթէ պէտք եղած դրամը գտնուի, ես վստահ եմ թէ պիտի կրնամ գլուխ հանել այս գործը: Այստեղ անհրաժեշտ քննութիւնները կատարեցի: Ըլտըզի որջին դէմ նոր ձեռնարկը, բոլոր ծախքերը հաշուելով, 100 — 150,000 ֆրանքի կը կարօտի: Այս գումարին մէջ է շատ նրբօրէն շինուած մեքենաներու (պոմպա) փոխարժէքը »:

Թոյլ տուէք որ այստեղ ընդհատեմ նամակը, չանցնելու համար « Օր օրին »ի սահմանը:

Յաջորդով կը լրացնեմ, այլապէս հետաքրքրական դրուագ մը եւս ներկայացնելով:

ՎԱՀԷ

Հիթլէրականներու ամուսնական Տասնաբանեան

Տոքթ. Հայնցիուս հետեւեալ տասնաբանեան խմբագրած է Գերմանիոյ երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն համար, աջակցութեամբ ներքին նախարարութեան, ժողովրդական առողջապահութեան վարչութեան եւ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան ցեղային պաշտօնատան.—

1. Մտածէ որ դուն Գերման ես. 2. Պէտք է ամուսնանաս, եթէ առողջ ժառանգ ես. 3. Առողջ պահէ մարմինդ. 4. Առողջ պահէ միտքդ եւ հոգիդ. 5. Իբրեւ Գերմանուհի, ամուսին ընտրէ միայն Գերման մը կամ հիւսիսական արիւնով մարդ մը. 6. Ամուսինդ ընտրած ատեն, տեղեկութիւններ քաղէ անոր նախահայրերու մասին. 7. Առողջութիւնն ալ արտաքին գեղեցկութեան պայման մըն է. 8. Ամուսնացիր միայն սիրոյ համար. 9. Խաղի ընկեր մը մի ընտրեր, այլ քու ամուսինդ նկատէ ընկեր մը ամուսնութեան մէջ. 10. Ամուսնութեան բուն իմաստն է առողջ սերունդ մը: Երեքչորս զաւակէն սկսելով է որ կ'ապահովուի ժողովուրդին պահպանումը:

Պարտքերու խնդիրը ձախողած

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ անելի մը յանգած են պարտքերու կարգադրութեան բանակցութիւնները, որ կը շարունակուէին շաբաթներէ ի վեր: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը գրաւոր առաջարկներ ներկայացուց: Խորհրդային դեսպանն ալ իր կարգին հակառաջարկներ յանձնեց, եւ բանակցութիւնները կանգ առին: Հակառակ այս իրողութեան, երկու կողմերն ալ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ վերսկսիլ բանակցութիւնները: Գլխաւոր դժուարութիւնը կը կազմէ ամերիկեան քաղաքացիներու պահանջած հատուցումը, որ 400,000,000 տոլարի գումար մը կը կազմէ: Երկրորդ հիմնական դժուարութիւն մը այն է որ խորհրդային իշխանութիւնը մեծագումար առեւտրական վարկեր կը պահանջէ:

Ելեկտրական հոսանքը կտրեցաւ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն.— Սեւամորթ մը պիտի պատժուէր ելեկտրական աթոռին վրայ, երբ խանգարում մը տեղի ունեցաւ երկրորդ հոսանքի պահուն: Բժիշկը յայտարարած ըլլալով թէ մահապարտը ողջ է, հարկ եղաւ նորոգել գործիքը եւ արձակել երրորդ հոսանք մը, որ վերջապէս մեռցուց դատապարտեալը: Այս արկածին շնորհիւ, մէկ ժամ ուշացաւ երկրորդ դատապարտեալի մը մահապատիժը:

Շփոթ կացութիւն Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը գրեն թէ քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար նոր դաւադրութեան բոլոր ծալքերը:

Ընդդիմադիրները կը շարունակեն ծաղրել դաւադրութեան պատմութիւնը, իրենց կարգին պնդելով թէ բուն դաւադիրներն են Զօր. Քոնտիլիս եւ Մէթաքսաս, որոնք հետեւեալ պայմանագիրը ստորագրած են.— 1. Երկանդամ դիկտատուրա պիտի հռչակուի: 2. Անմիջապէս պիտի ձերբակալուին կուսակցապետները եւ կարգ մը այլ մարդիկ, որոնք կրնան կարգ – կանոնը խանգարել: 3. Անմիջապէս եւ բոլոր միջոցներով պիտի ճզմուի ամէն տեսակ ընդդիմութիւն: 4. Ձերբակալուածները պիտի արգելափակուին կղզեակի մը մէջ առժամաբար, մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւններ ըլլան: 5. Պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային նախարարութիւնները պիտի կազմեն մէկ նախարարութիւն, «Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութիւն» անունով, զօր. Քոնտիլիսի ղեկավարութեամբ եւ փոխ – նախարարով մը, որ պի–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

II.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԿԸ ԹՕԹԱՓԷ ՕՏԱՐ ԼՈՒԾԸ

Անգլիացիները պարսկական սահմանէն ներս զինուորական գործողութեանց ձեռնարկեցին այն վայրկեանին երբ կարգ մը գերման գաղտնի գործակալներ (Վասմուս, Ցուկմայէր եւ Նիտէրմայէր) սկսան խռովութիւններ կամ նոյնիսկ քաղաքացիական կռիւ սարքել Պարսկաստանի մէջ։

Անոնք մէկ կողմէն կը զինէին Թաշկէնդէն հասնող գերմանացի եւ աւստրիացի գերիները եւ հազարումէկ դէպքեր կը սարքէին որպէսզի բրիտանական կառավարութիւնը ազդու միջոցներու դիմէր, իսկ միւս կողմէ կ'աշխատէին պարսիկ ժողովուրդը լարել Անգլիոյ դէմ։ «Քայզէրը Մահմետական եղաւ», կը հաւատացնէին անոնք միամիտ Պարսիկներուն։

Այս հակաբրիտանական քարոզութիւնները այնքան արդիւնաւոր եղան որ, օրուան վարչապետը՝ Մուսթա–ֆա–իլ–Մէմալէք գաղտնի դաշնագիր մը ստորագրեց Գերմանացիներուն հետ, խոստանալով պարսիկ կառավարութեան օժանդակութիւնը Գերմանիոյ։ Կացութիւնը այնքան վտանգաւոր էր որ Անգլիա ստիպուեցաւ գրաւել Պուշիրը եւ հարաւային Պարսկաստանի ռազմագիտական կէտերը։

Զինադադարին անգլիական ուժերը գրաւած էին Պարսկաստանի հարաւային շրջաններուն ամէնէն գլխաւոր կէտերը։

1918ի սկիզբը պարսիկ կառավարութիւնը Ռուսիոյ քայքայումէն եւ Գերմանիոյ պարտութենէն քաջալերուելով, առաջարկեց Անգլիացիներուն որ պարպեն իրենց գրաւած հողերը։ Անգլիա նկատի չառաւ Թէհրանի բողոքները։ Բայց Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ պարտութենէն յետոյ, այլեւս դժուար պիտի ըլլար արդարացնել անգլիական ուժերու ներկայութիւնը պարսիկ հողին վրայ։ Երկսայրի կացութիւն մը ստեղծուեցաւ Լոնտոնի վարիչներուն համար։

Պատերազմական դահլիճին Արեւելեան յանձնախումբը նիստ մը գումարեց 30 դեկտեմբեր 1918ին։ Նախարարներուն մեծամասնութիւնը առաջարկեց հեռացնել բրիտանական ուժերը միջին Արեւելքէն եւ ազատ ձգել Պարսկաստանը, որպէսզի իր գլխուն ճարը նայի բոլշեւիկեան վտանգին դէմ։ Քըրզըն հակառակեցաւ այդ լուծումին որ «անպարկեշտ էր, անիմաստ եւ աղիտաբեր»։ Անիկա, ընդունելով հանդերձ որ հարաւային Պարսկաստանի «գրաւումը» եւ կառավարութեան յատկացուած նպաստը տարեկան երեսուն միլիոնի բացառիկ ծախք մը ստեղծած էր Անգլիոյ համար, համամիտ չէր որ բրիտանական զօրագունդերը ամբողջովին լքէին այդ ռազմագիտական շրջանները. պարպումը կարելի էր աստիճանաբար կատարել։ Իսկ կառավարութիւնը պարտաւոր էր խորհրդակցիլ Փարիզ գտնուող պարսիկ պատգամաւորներուն հետ եւ անոնց առաջարկել նոր ծրագիր մը որ կրնար «սպառնական հանգամանքը չունենալ»։

Լորտ Քըրզըն արտօնութիւն ստացաւ բանակցելու Պարսկաստանի վարիչներուն հետ։

×

Այդ միջոցին Պարսկաստան պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Փարիզի վեհաժողովին։ Գերագոյն Խորհ.ը վճռապէս մերժեց լսել պարսիկ ներկայացուցիչներուն դանգատն ու բողոքը, որովհետեւ «Պարսկաստան չէզոք պետութիւն մըն էր»։ Պարսիկները կարծեցին թէ այդ մերժումին պատասխանատուն Անգլիան էր. անիկա կ'ուզէր ինքն իր գլխուն կարգադրել Պարսկաստանի խնդիրը։ Հեղինակը դիտել կու տայ թէ այդ տեսակէտը չափազանցուած էր, քանի որ բրիտանական կառավարութիւնը մասնաւոր շահ մը չունէր պարսկական հարցը սեփականացնելու համար։

Միւս կողմէ, սակայն, Պարսկաստանի ներկայացուցած պահանջները ծանր էին. անիկա կ'առաջարկէր ջնջել Քափիթիւլասիոնները, օտար մենաշնորհները, վնասուց հատուցում կը պահանջէր, ինչպէս նաեւ սահմաններու ընդարձակում մինչեւ Խիվա՝ հիւսիսէն, իսկ մինչեւ Տիգրանակերտ արեւմուտքէն։ Այդ պահանջներէն ոչ մէկը իրագործելի էր, Ֆրանսա ու Ամերիկա մասնաւորաբար դէմ էին այդ ծրագրին։ Պարսկաստան միշտ այն տպաւորութեան տակն էր թէ Անգլիան էր իր գլխաւոր թշնամին։

Աւելի վերջն էր որ Պարսիկներուն գլխաւոր ներկայացուցիչը շնչասպառ Ամերիկա վազեց, որպէսզի Ուօշինկթընի կառավարութիւնը դարման մը գտնէր Պարսկաստանը խեղդամահ ըլլալու համար։

Միեւնոյն ժամանակ Թէհրանի մէջ երկար բանակցութիւններէ յետոյ դաշնագիր մը կնքուեցաւ Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ (9 օգոստոս 1919)։ Համաձայն այդ դաշնագրին տրամադրութեանց, անգլիական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէր միշտ պաշտպանել Պարսկաստանի անկախութիւնը, կազմակերպել երկրին ելեւմուտքը, ինչպէս նաեւ բանակը եւ կը խոստանար երկու միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը՝ երկաթուղիներու շինութեան համար։ Անգլիա յանձնառու կ'ըլլար նոյնպէս սրբագրել Պարսկաստանի սահմանները զանազան կէտերու վրայ եւ նկատի առնել պարսիկ կառավարութեան վնասուց հատուցման պահանջը։

Լորտ Քըրզըն չափազանց խանդավառուեցաւ այդ կարգադրութեամբ։

Եւ սակայն կարճատեւ էր այդ յաղթանակն ալ։ Կարեւոր սխալներ գործուած էին, որոնք կասկածելի հանգամանք մը տուին դաշնագրին, թէեւ Լորտ Քըրզընի ուրախութիւնը սահման չունէր տակաւին։ Այդ վաւերաթուղթին շնորհիւ ստեղծած էր պատուարող պետութիւն մը, Հնդկաստանի հիւսիսային արեւելեան սահմանագլուխին վրայ։

Շատ չանցած նոր անակնկալ մը պատահեցաւ։

Ինչպէս բինք, Ամերիկեան ծերակոյտը մերժեց վաւերացնել Վէրսայլի դաշնագիրը, հակառակ անոր որ նախագահ Ուիլսըն լիազօր պատուիրակի հանգամանքով կը ներկայանար վեհաժողովին։ Այդ մերժումը նախընթաց մը ստեղծեց քաղաքական կեանքի մէջ։ Ուրեմն խորհրդարանները իրաւունք ունէին չվաւերացնելու նոյնիսկ իրենց լիազօրներուն յանձնառութիւնները, առանց իրենց երկրին արժանապատուութիւնը վիրաւորած ըլլալու։

Նոյնը պատահեցաւ Պարսկաստանի մէջ։ Դաշնագրին տրամադրութիւնները հազիւ թէ գործադրութեան դրուիլ սկսած էին, երբ պարսիկ ընդդիմադիրները իշխանութեան գլուխ անցան։

Յայտնի է թէ 1920ին ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը յեղաշրջեց ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը։ Ոչ միայն Եւրոպայի փոքրամասնութիւնները անկախութիւն պիտի ստանային, այլեւ Արաբները, Հայերը եւ Քիւրտերը պիտի վայելէին այդ իրաւունքը։ Այդ սկզբունքին հիման վրայ չէ՞ր որ Իրլանտան, Հնդկաստանն ու Եգիպտոսը ասպարէզ կը կարդային Անգլիոյ։ Ուրեմն Մեծն Բրիտանիոյ եւ միւս մեծերուն հեղինակութիւնը հետզհետէ կը նուազէր։ Մուսթաֆա Քէմալը ինչո՞ւ անմիջապէս չէր ջախջախուած. հապա՞ Ռուսիան։ Բոլշեւիկները սկսած էին Պարսիկները գրգռել Անգլիոյ դէմ. կաշառքով ստորագրուած այդ դաշնագիրը անձնատուութիւն կը նշանակէ, կ'ըսէին անոնք Թէհրանի վարիչներուն։

Ու 1920ի մայիսին Ռուսերը գրաւեցին Էնզէլին եւ Րէշտը։ Պարսիկ դահլիճը հրաժարեցաւ եւ նոր կառավարութիւնը «յետաձգեց» դաշնագրին գործադրութիւնը։ Բազմաթիւ բանակցութիւններ կատարուեցան Թէհրանի եւ Լոնտոնի միջեւ մինչեւ 1921։ Անգլիական բանակը աստիճանաբար հեռացաւ Պարսկաստանէն եւ Ռուսիա իր աջակցութիւնը ընծայելու համար առաջարկեց պարսիկ վարիչներուն որ ջնջեն գոյութիւն ունեցող դաշնագիրներն ու քափիթիւլասիոնները։ Ի՞նչպէս կարելի էր մերժել այդքան հրապուրիչ առաջարկ մը։

Եւ ահա փետրուար 21ին օսպայ մը, Րիզա խան գրաւեց Թէհրանը եւ ձերբակալեց օրուան վարիչները։ Փետր. 26ին ջնջեց անգլօ-պարսիկ համաձայնութիւնը եւ նոյն օրն իսկ ստորագրեց նոր դաշնագիր մը՝ Ռուսաստանի հետ։ Ցանկին պարսիկ խորհրդարանը պաշտօնապէս վաւերացուց անգլօ-պարսիկ դաշնագրին ջնջումը, իսկ յուլիս 26ին Լորտ Քըրզըն Լորտերու ժողովին մէջ կարդաց իր ձեռքով կնքուած համաձայնութեան դամբանականը։

Լորտ Քըրզըն այս հարցին մէջ ալ պարտուեցաւ, որովհետեւ ուզեց որ Անգլիան առանձին գործէր Պարսկաստանի մէջ, մերժեց միւս պետութիւններուն գործակցութիւնը, դաշնագիրը անմիջապէս վաւերացնել չտուաւ ու մանաւանդ չհասկցաւ թէ յամի շնորհաց 1919ին պարսիկ ժողովուրդին համար Մեծն Բրիտանիան «թշնամի էր», իսկ Ռուսիան «բարեկամ»։ Բնականաբար կարելի չէ պնդել որ եթէ այդ թիւրիմացութիւնները գոյութիւն չունենային, անգլօ-պարսիկ դաշնագիրը բաւական պիտի ըլլար բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու երկու երկիրներուն միջեւ։ Որոշ արգելքներ կային։ Անգլիան իր հեղինակութիւնը արժեցնելու հնարաւորութիւնը չունէր. ժողովուրդը յոգնած էր, իսկ կայսերապաշտ ձգտումներու դէմ ստեղծուած հոսանքը աստիճանաբար կ'ուժեղանար։ Անդին, Պարսկաստանի մէջ մարդիկ արթնցած էին եւ գիտէին թէ Անգլիան որոշ սահման մը անդին չէր կրնար անցնիլ։ Ամերիկան հակառակ չէ՞ր «ազգութեան զօտիներուն»։ Անիկա Անգլիայէն աւելի զօրաւոր չէ՞ր. ճնշուած ժողովուրդներուն բարեկամ մը չէ՞ր ան։

Հապա՞ Մ. Քէմալը. Ռուսիան չէ՞ր որ անոր թեւ ու թիկունք եղաւ. Ազգերը հաւասար չէի՞ն Ժընեւի Արիսպագոսին մէջ։ Այսպէս կը տրամաբանէր նոյնիսկ պարսիկ ժողովուրդը պատմական այդ օրերուն։

Եւ Րիզա խան չորս տարի ետք վտարեց Քաճարի գերդաստանը եւ բազմեցաւ Շահերու գահին վրայ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

(ՑԵՂԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ)

Այս անգամ Տընիքէրի աշխատութիւնը(*)։

Ստուար հատոր մը, monumental գործ, որուն վրայ աշխատած է հեղինակը տարինե՜ր ու տարիներ, ամփոփելով իր անհատնում պրպտումները, զորս կատարած է ճամբորդելով ցեղերու եւ ժողովուրդներու մէջէն։ Քաթըրֆաժի աշխատութենէն զատ, թէեւ հին, ինծի ծանօթ չէ մարդաբանական ուրիշ գործ մը, որ բովանդակ ըլլայ այսքան ընդարձակ։ Մօտ 750 մեծադիր էջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ մարդաբանական եւ ցեղագրական որ եւ է ուսումնասիրութիւն կատարելու ժամանակ, անխուսափելի կը դառնայ Տընիքէրի վկայութիւնը։

Այս գործին արժէքը ցոյց տալու համար, մեզ հետաքրքրող բաժնին անցնելէ առաջ՝ կ'ուզեմ արձանագրել որ Տընիքէր, մարդաբանական ու ցեղագրական իր այս աշխատութիւնը պատրաստած ժամանակ, ուսումնասիրած է նաեւ ցեղերու կազմախօսական, բնախօսական, հոգեբանական, ընկերաբանական, լեզուաբանական, ազգագրական, նոյն իսկ ախտաբանական յատկանիշերը՝ առանձին առանձին գլուխներով։ Արդարեւ, թերի պիտի մնար որ եւ է ցեղագրութիւն, եթէ մեզի չներկայացնէր քննութեան ենթակայ ժողովուրդին ոչ միայն ընկերային կազմութիւնը, այլ եւ ախտաբանական երեւոյթները։ Վասնզի, ինչպէս մարդիկ, նոյնպէս եւ ցեղերը փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին յաճախ հիւանդութեանց պատճառով։ Եւ ի՞նչ է մարդը, եթէ ոչ մագաղաթը պատմութեան, պատկերը աշխարհագրութեան, վկայարանը հիւանդութիւններուն։

Ժոզէֆ Տընիքէր ծնած է Աստրախանի մէջ 1852ին։ Բնապատմութեան թանգարանի մատենադարանապետ ըլլալով, իր ձեռքին տակ ունէր ամէն աղբիւր՝ կատարելու համար ուսումնասիրութիւններ աշխարհագրական, մարդաբանական, ցեղագրական հարցերու մասին։ Այն գիրքը, որուն պիտի հետեւինք՝ պատրաստելու համար այս յօդուածը, տպուած է առաջին անգամ 1900ին։ Տընիքէր վերափոխեց այդ գիրքը եւ տպագրութեան պիտի յանձնէր՝ երբ մեռաւ (1918)։

×

Հայոց մասին շատ քիչ կը խօսի Տընիքէր։

Ուսումնասիրելու ժամանակ Ասիոյ ժողովուրդները, երկու գլուխ կը բանայ, — նախ կը խօսի Ասիոյ հին բնակիչներուն, յետոյ Ասիոյ նոր բնակիչներուն մասին։

Ասիոյ այժմեան բնակչութիւնը կը բաժնէ վեց շրջաններու ըստ աշխարհագրութեան. — Կեդր. Ասիոյ շրջանին մէջ կը խօսի, ի մէջ այլոց, Թուրքերուն մասին, իսկ Արեւմտեան Ասիոյ շրջանին մէջ, սեմական եւ իրանեան ժողովուրդներու կարգին, Հայոց մասին։

Արեւմտեան Ասիան կազմուած է հետեւեալ երկիրներէն, — Իրան, Արաբիա, Սուրիա, Փոքր-Ասիա (հայկական բարձրաւանդակին հետ)։ Ցեղերու գաղթային ճամբաները կ'անցնին այս աշխարհամասին վրայէն։ Այստեղ կը յայտնուին երեք ցեղեր, — Հնդեւաֆղան, ասորակերպ, արար։ Այս երեք բնիկ ցեղերուն վրայ, դարերու ընթացքին, աւելցած են, խառնուելով իրարու, երեք եկուոր ցեղեր, — Թուրք, խափշիկ – սոլրիական, մոնկոլ։

Լեզուաբանական տեսակէտով, այս ամբողջ բնակչութիւնը կը բաժնուի երկուքի. — Իրանեան եւ սեմական։

Իրանեան խումբին մէջ կ'իյնեն, (պարզ թուում մը ընելու համար) Պարսիկները (Տաճիկներ, Աճէմներ եւ բուն Պարսիկներ), Աֆղան – Պաթանները (Դուրանի, Ղիլզայի, Սուաթի, Խաթի, Վազիրի, Կակար), Պելուճները, Մեկրանները, Ուրդերը, եւն.։

Այս իրանեան խումբին կը պատկանին նաեւ Հայերը, Քիւրտերը եւ Օսեթները(**) լեզուաբանական տեսակէտով։

Քիւրտերը, կը գրէ Տընիքէր, կը կրեն զանազան ազդեցութիւններ, խառնուած են Թուրքերուն հետ, եւ ֆիզիքապէս կը յիշեցնեն Աճէմները (ենթա – երկարագլուխ, 78.5, ենթա – միջահասակ, 1.68, կորնթարդ քիթ)։ Աւելի կամ նուազ չափով խիտ կ'ապրին Պարսկաստանի եւ Փոքր Ասիոյ սահմանակից շրջաններու մէջ։ Սակայն կղզիներու ձեւով Քիւրտերու կարելի է հանդիպիլ Թիւրքմէններու տափաստաններուն մէջ (Պարսկաստանի հիւսիսը) եւ մինչեւ Փոքր Ասիոյ սիրտը (Թուզկէօլի հիւսիսային արեւմտեան կողմը)։

Հայերը կամ Արմէնները խիտ զանգուածով մը կ'ապրին միայն Վանայ լճին եւ Արարատ լերան չուրջ, մնացեալ հայութիւնը ցան ու ցրիւ կ'ապրի Ասիոյ հարաւ-արեւմտեան բոլոր քաղաքներուն մէջ, ինչպէս եւ Կովկասի (մէկուկէս միլիոն), հարաւային Ռուսիոյ, նոյն իսկ Կալիցիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ մէջ։ Հայերը կը կազմեն ցեղախումբ մը, որ ֆիզիքական նկարագրով շատ այլատարր է եւ խառնակ։ Հայոց հասակը տեղէ տեղ կը փոխուի (1.63—1.69), բայց գանկանիշը գրեթէ միշտ եւ ամէն տեղ կարճագլուխ կը համարուի (85—87)։ Գլխաւոր յատկանիշերը, սակայն, կազմուած են հնդեւաֆղան, ասորակերպ, թերեւս Թրքական եւ ադրիական ցեղերու յատկանիշերով։

Իրենց լեզուն բաւական կը տարբերի իրանեան լեզուախումբէն։

Տընիքէր յետոյ կը խօսի Սուրիոյ բնակչութեան մասին, ու կը ներկայացնէ Քուփարները (Արաբներու հետ Փիւնիկեցիներու եւ Հրեաներու ցեղախառնումէն ծագում առած), Մարոնիները, Նեստորականները, Տիւրզիները, Միթուալիները, Անսարիէները, Թախթաճիները, Եզիտները եւ «Փոքր Ասիոյ նախնական բնակչութեան մնացորդները, ըստ Ֆոն Լուշանի՝ Հայերուն ազգակից»։

×

Քանի մը խօսք ալ Թուրքերուն մասին։

Թուրքերը Կեդր. Ասիոյ բնիկներ են։ Կը բաժնուին երեք խումբի. — Արեւելեան խումբին մէջ կը մտնեն Եաքութները (խառնակ ցեղ մը, որուն լեզուն կազմուած է Թրքական, մոնկոլական եւ անծանօթ բարբառի մը տարրերով), Ալթայի Քալմուքները, Թարանչիները, Սալարները, Խոթոնները, Փոլոնները, Եգուրները։ Կեդրոնական խումբին մէջ կը մտնեն Քըրկըզները, Ուզբէկները, Սարթերը, Պաշկիրները (խառնուրդ Թրքական եւ մոնկոլական տարրերու), Մեշչերիաքները, Թեփթերները, Չուվաշները, Կումիքները, Պալքարները։ Արեւմտեան խումբին մէջ կը մտնեն Քաճարները, Թիւրքմէնները, Ազէրիները, Օսմանլըները, Եուրուքները։

Մարդաբանական վերջին ուսումնասիրութեանց համաձայն, Թրքական ցեղը քիչ թէ շատ անեղծ կը մնայ միայն կեդրոնական խումբին մէջ։ Ընդհակառակն, արեւելեան խումբին մէջ Թրքական ցեղը խառնուած է մոնկոլ, Թունկուզ, ուկրական տարրերու հետ եւ փոխուած բոլորովին։ Դարձեալ, արեւմտեան խումբին մէջ Թրքական ցեղը խառնուած է ասորակերպ, Հնդեւաֆղան եւ արար տարրերու հետ եւ փոխուած խորապէս։

Թուրք ցեղին յատկանիշերն են.—Միջահասակէն վար (1.67—1.68), կարճագլուխ (81.8—87), դէմքը երկար, ձուաձեւ, աչքերը ոչ – մոնկոլական, բայց յաճախ արտաքին կիպով, չափաւոր մազոտ, լայն այտոսկր, թանձր շրթներ, քիթը ուղիղ եւ բաւական ցցուն, գիրնալու հակամէտ։

Թուրքերը վաչկատուն են, եւ երբ իրենց կենցաղը փոխեն՝ աւելի կը նախընտրեն որսորդութիւնը, առեւտուրը եւ ճարտարարուեստը։ Հողագործ Թուրքերը (Թարանչի, Սարտ, Օսմանլը) խառնուրդ են։ Վրանը թրքական միակ կատարելագործութիւնն է իբրեւ շարժուն բնակարան։ Կը սնանին միսով եւ կաթնեղէնով, ինչպէս բոլոր վաչկատունները։ Չուվաշներէն զատ, որոնք քրիստոնեայ են, եւ Գահաուզներէն զատ, որոնք օրթոտոքս են, եւ վերջապէս Եաքութներէն զատ, որոնք շամանական են, բոլոր Թուրքերը իսլամ են (սիւննի)։ Սակայն իրենց խորքին մէջ շամանական են, կեղեւն է միայն մահմետական։ Եւրոպական Ռուսիոյ մէջ Թուրքերուն այդ իսլամական ջնարակը բաւական զօրաւոր է եւ հիմ կը ծառայէ իրենց ազգայնական ցանկութիւններուն, ընդհակառակն այլ շրջաններու Թուրքերուն մէջ կը նուազի իսլամական այդ մոլեռանդութիւնը։ Օսմանլըները այն Թուրքերն են, որ իսլամութեան մէջ ամէնէն քիչ մոլեռանդութիւն ցոյց կու տան, — արդէն լեզուով, բարքերով եւ ֆիզիքական յատկանիշերով բոլորովին այլատարր են, խառնուրդ զանազան ազդեցութիւններու։ Թերեւս այդ ազդեցութիւններուն շնորհիւ էր, որ Օսմանլըները կրցան նստակեաց կեանք մը ունենալ, յարաբերաբար տեւական պետութիւն մը կազմել, որովհետեւ Թրքական վաչկատուն ցեղախումբերուն մէջ չկայ մէկը, որ քաղաքական երկարատեւ կեանք մը ստեղծած ըլլայ։ Արդարեւ Հիունգ – Նուներու, Ույկուրներու, Քըփչաքներու Թրքական ընդարձակ կայսրութիւնները շատ վաղանցուկ կեանք մը միայն ունեցած են։

Այստեղ հարկ է քննել պարագայ մը,— վերջերս Թուրքերը, վկայ կանչելով Պօղազքէօյի պեղումները, իրենք զիրենք կը յայտարարէին ժառանգորդները Հիթիթներուն, որոնք, ժամանակին, ապրած են այդ հողերուն վրայ։ Տընիքէր, այդպիսի յաւակնութեան մը պատասխանած ըլլար կարծես, կ'ըսէ թէ հնութեան մէջ Փոքր Ասիա ոչ մէկ նշան կամ փաստ ցոյց կու տայ Թրքական ցեղի մը գոյութեան մասին արեւմտեան Ասիոյ հողերուն վրայ։ Ոմանք տակաւին կ'աշխատին սումերական – աքքատեան լեզուին մէջ գտնել «Թուրանական» տարրեր, բայց վիճելի կը մնան բոլոր այդ «փաստերը», ինչպէս ծիծաղելի կը մնայ Թուրքերու այն պնդումը թէ Հոմերոս ... Թուրք էր, որովհետեւ Էօմէր կը կոչուէր։ Լուվրի թանգարանին մէջ կայ գլուխ մը, Տէլլոյի գլուխը, բայց այդ արձանին դիմագիծը կեղծ – Թրքական է բոլորովին, այդ ալ քիթը կոտրած ըլլալուն համար միայն։ Նոյն արձանին տեղէն առնուած ուրիշ արձաններ ալ կան, որ իրենց քիթով, յօնքերով տարբեր վկայութիւն մը կու տան ընդդէմ Թրքական յաւակնութիւններուն։

Ո՛չ, Թուրքերը ոչ մէկ կապ ունին արեւմտեան Ասոյ վեհապանծ քաղաքակրթութեան հետ։ Այդ հրաշալի քաղաքակրթութեան մշակները կ'ապրին դեռ իբրեւ վկայ։ Եւ իբրեւ պահանջատէր իրենց հողերուն եւ իրենց պատմութեան։ Թուրքերը կրնան պարծիլ Ալթայի լեռնէն անդին կատարուած բաներով, եւ թող երթան վիճիլ Կեդր. Ասիոյ ժողովուրդներուն հետ, թէ որո՞ւն կը պատկանի այդ հեռաւոր քաղաքակրթութիւնը։ Թող երթան հարցնել չինացի հեղինակներուն թէ որո՛ւ կու տային Թուքիու (Թուրք?) անունը, որ հիմա իրենց կը վերապահեն Թուրքերը։ Սակայն, յանուն ճշմարտութեան, թող հրաժարին պարծենալէ Միջերկրականեան կամ արեւմտեան Ասիոյ փառաւոր պատմութեամբ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) J. DENIKER,— Les races et les peuples de la terre, 1926։

(**) Լեզուաբանական տեսակէտով, կը գրէ Տընիքէր, Օսեթները շատ մօտիկ են Հայերուն։

ԵՐԳ

(ԼԵՐՄՈՆՏՈՎԷՑ)

Կաղնի տերեւը պոկուեցաւ իրեն հայրական ճիւղից
Եւ դէպ անապատ խստաշունչ հողմը նրան առաւ տարաւ.
Նա թառամեցաւ, չորացաւ ցրտից, շոգից ու վշտից,
Եւ տես վերջապէս նա գլորուելով սեւ ծովին հասաւ։

Սեւ ծովի ափին դեռափթթ եւ մատղաշ կանգնած է սօսին,
Քամին շշնջում է գգուելով նրա դալարուն շիւղեր.
Ճօճում են, խաղում դրախտահաւեր կանաչ ճիւղերին,
Եւ երգ են երգում, գովում ծովային արքայադստեր։

Եւ պանդուխտը այն սեղմուած բընին բարձր սօսիի,
Աղաչանքներով ապաստարան է խոր թախծով հայցում.
Այսպէս ասելով. «Ես թշուառական տերեւ կաղնիի,
Վաղահաս բուսել, հասունացել եմ դաժան երկրում։

Մենակ աշխարհում եւ թափառ ընկած ես աննպատակ,
Շոգից չորացած, թոշնել եմ ես զուրկ քընից, հանգստից։
Ընկալ եկուորիս քո այդ զմրուխտէ տերեւների տակ —
Գիտեմ ոչ սակաւ զրոյց հրաշալի եւ իմաստալից»։

— Ես քեզ պէտք չունիմ, պատասխանում է դեռափթթ սօսին.
Դու փոշոտ, դեղնած, թարմ զաւակներիս չես լինի ընկեր։
Շատ բան ես տեսե՞լ. հարկաւոր չեն ինձ վէպերդ մտածին.
Արդէն վաղուց են դրախտահաւեր ականջս տարել...

Գընա քո ճամբան, ո՛վ օտարական. քեզ չեմ ճանաչում։
Սիրուած արեւից, ծաղկում եմ փայլում ես նրա համար.
Ճիւղերս այստեղ տարածել եմ ես ընդարձակ երկնում,
Եւ իմ արմատներ ծովն է լուանում ջրերով իւր սառ։

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

Օտար դպրոցներու անկումը Թուրքիոյ մէջ

= o =

«Էքօ տը Փարի»ի աշխատակիցը [...] վերջին թղթակցութիւնը յատկաց[...] ցած է Թուրքիոյ ֆրանսական դպրո[...] ներուն եւ դառնօրէն կ'ողբայ անոնց անկումը։

Նախնական կրթութիւնը պետական դպրոցներուն վերապահուած ըլլա[...] լով, միայն 1934ին հինգ ֆրանսա[...] կան դպրոցներ փակուեցան Պոլսոյ մէջ (Սան Սթէֆանօ, Գում Գափու, Ֆանարաքի, Փրինքիփօ, Սկիւտար)։ Տեսականօրէն երկրորդական կրթու[...] թիւնը ազատ է տակաւին, բայց բազ[...] մաթիւ խոչընդոտներ կան, օրինակ[...] թէ օրէնքէ դուրս։ Նախնական կր[...] թութիւնը արգիլուած ըլլալով, օտար դպրոցները աշակերտ չեն ունենար[...] Տուրքերը ծանրապէս կը [...] Պարտաւորիչ է Թուրքերէն լեզու[...] ուսուցանել կարգ մը առարկան[...] ինչպէս պատմութիւնը եւ աշխար[...] գրութիւնը, որոնց համար պետ[...] թիւնը նշանակած է Թուրք ուսուց[...] ներ։ Ֆրանսական դպրոցներուն «պա[...] քալորէա»ն այլ եւս որ եւ է պաշ[...] նական արժէք չունի Թուրքիոյ [...] նոյն իսկ Համալսարանին [...] մինչդեռ Թրքական «պաքալորէա[...]» Ֆրանսայի մէջ կ'ընդունուի իբրեւ [...] մազօր։

Աւելի փայլուն չէ երկրորդական վարժարաններուն վիճակը։ Սէն Պ[...] նուա, որ 900 աշակերտ ունէր 1920[...] անցեալ տարի կը համրէր միայն 3[...] աշակերտ։ Իսկ Սէն Ժոզէֆ (Գատը[...] քէօյ) որ պատերազմէն առաջ 110[...] աշակերտ եւ 100 ուսուցիչ ունէր, այժմ ունի միայն 425 աշակերտ եւ [...] ուսուցիչ։ Այս փառաւոր հաստատութիւնը սկիզբ առած էր նախ [...] Թաղային համեստ վարժարան մը [...] 1848ին, Թաքսիմի մէջ, եւ յետոյ փո[...] խադրուեցաւ Գատըքէօյ, 1870ին։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐՀՆԵԱԼ ՀԱՑԻ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի հացագործներու ընկերակցութեան թերթը (յուլիս) հաւաքեր է հետեւեալ ֆրանսական ժողովրդական ասացուածքները եւ առածները —

Հաց ու պանիր,—
Մահուան դէմ դիր:

Միս, հաց, գինի,—
Սով կը լինի՞:

Միսը միս կը շինէ,
գինին՝ արիւն,
հացը՝ կեանքի երկարութիւն:

Փուռի հացը քուկդ է,
Տաշտի հացը իմս է:
Ի՜նչ մեծ ցաւ,—
Հաց ունենալ,
Ակռայ չունենալ:

Խենթն է միայն,
Որ կը կանգնի փուռին դէմ՝
Բաց - բերան:

Այս ժողովրդական ասացուածքները կը յիշեցնեն հայկական առութիւնները.—

Օրհնեալ հաց, անհաց օրուան մը չափ երկար:

Մեր մէջ, երբ հիւր կ'երթաս եւ ճաշի վրայ կը գտնես տանեցիները, կ'ըսեն.— Զոքանչդ չատ կը սիրէ եղեր քեզ:

Ընդհակառակն, Ֆրանսացիները, տարբեր մեկնութիւն մը կուտան զոքանչին հացին.—

Համով չէ հացը
Զոքանչիդ ձեռացը:

Տարբեր մեկնութիւն չունի նաեւ փեսային հացը.—

Երբ հաց տայ փեսան,
Ջուր է անպայման:

Պերիի մէջ առած մը կ'ըսէ.—

Ցորենի հացը համով է,
Ինչպէս գինին՝ խաղողէ:

ՍԱՏԱՆԱՆ ԵՒ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Նկարիչները, դարերու ընթացքին, սատանան ներկայացուցած են զանազան ձեւերու տակ:

Սատանային ամէնէն հին նկարը կը տեսնուի Գրիգոր Նարեկացիի մէկ ձեռագրին վրայ, ուրեմն Ժ. դարու գործ: Այստեղ սատանան լուսապսակ կը կրէ իր գլխուն չուրջ, երկինքէն դեռ նոր վտարուած հրեշտակն է ան, նախկին բնակիչը, որ չատ քիչ այլանդակուած կ'երեւի տակաւին, — միայն ոտքին ու ձեռքին մատները կեռ են: Բիւզանդական արուեստը եւս տգեղ չի ներկայացներ սատանան, այլ միայն մութ, սեւ կամ մանիշակի գոյն մը կուտան այս աստուածաչնչական հակառակորդին: Սատանան բիւզանդական արուեստի փառքի օրերուն, «գիշերուան հրեշտակն» է:

ԺԲ. դարուն սատանան կը ներկայանայ մարդկային կերպարանքով, — ունի ձեռք, ոտք, մարմին: Երբեմն կարճահասակ է, գաճաճ մը: Երբեմն ալ անհամեմատ երկարահասակ, հսկայ մը: Գաճաճ կամ հսկայ, նկարիչները կամ քանդակագործները սատանային կուտան խոշոր գլուխ մը, դուրս ինկած մեծ աչքերով, չան մը երախին նման հրէշային բերնով, ճմլուած քիթով: Բերնին ճեղքին մէջ կը նշմարուի սարսափելի ակռաներու չարք մը, մազերը խուխ խուխ անկուած, բոցի նման ցցուած: Գիսախռիւ մազերը այնքան յատկանշական դարձած են սատանային համար, որ նկարիչները այդպիսի մազերով կը զարդարեն սատանային դաշնակիցներուն, օրինակ՝ կիներուն գլուխը:

ԺԲ. դարու սատանաները նիհար են ընդհանրապէս, կողոսկրերը ցցուած, մորթը մագաղաթի պէս չորցած, ոտքերն ու ձեռքերը՝ կմախային, մատները՝ կեռ:

Այս սատանաները գծուած են համաձայն աբեղաներու եւ վանականներու երեւակայութեան:

ԺԳ. դարուն սատանան կենդանիի կամ հրէշի գլուխ ունի, աւելի այլանդակ ըլլալու պայմանով քան թէ սոսկալի: ԺԴ. դարուն կատակերգական հերոս մըն է: Վերածնունդին՝ սատանան կը կորսնցնէ իր ծանօթ յատկանիշները եւ կը ստանայ բոլորովին կենդանական կերպարանք: Այսպէս երբեմն կը տեսնուի արջու կերպարանքով: ԺԶ. դարուն սատանան կը կորսուի պահ մը: ԺԹ. դարուն դարձեալ կը յայտնուի սատանան, մասնաւորապէս Ֆաուսթով: Այստեղ Մէֆիսթոֆէլէս նիհար ու երկար հասակ մը ունի. խոչոր թեւեր, կեռ մատներ, դէմքը խռովահար, փաթթուած՝ կնգուղով վերարկուի մը մէջ:

Այս կերպարանքով է որ սատանան մտաւ նաեւ թատրոնէն ներս:

Հիներ ու նորեր

Ֆրանսացի երիտասարդ քննադատ մը, Պէնժամէն Քրէմիէօ, կը քրքրէ պայքարը, որ բացուած է— «ի սկզբանէ»— հիներուն ու նորերուն, տարէցներուն եւ երիտասարդներուն միջեւ:

Այս առթիւ կը խօսի նաեւ Փօլ Պուրժէի եւ Էմիլ Անրիոյի տրտունջներուն մասին: Փօլ Պուրժէ ցաւ կը յայտնէր վերջերս որ նոր գրողները կը յատկանչուին յարգանքի պակասով մը հանդէպ երէցներուն: Եւ յուզումով կը յիշէր այն երջանիկ օրերը, երբ երէց նշանաւոր գրողները կը չրջապատուէին համակրանքի, սիրոյ եւ մեծարանքի արտայայտութիւններով: Երա՞զ հիմա: Արդի դարաշրջանին մէջ, կ'ըսէ Փօլ Պուրժէ, նորոյթ է յարձակիլ հիներուն վրայ, չհաւնիլ հին արժէքներու, տապալել երէկուան կուռքերը: Պէնժամէն Քրէմիէօ կը բողոքէ եւ յիշողութեան թերութիւն կը վերագրէ Պուրժէի: Այսպէս էր եւ երէկ, երբ Պարնասեանները հոտած ձուկ կ'անուանէին Լամարթինն ու Միւսէն: Նուազ վիրաւորիչ չէր բնապաշտ դպրոցի գրողներուն յարձակումը ռոմանթիքներուն վրայ: Յարգանքի արտայայտութի՞ւն էր միթէ տէքատանններուն ընդվզումը իրենց երէցներուն դէմ, մեծարա՞նք էր միթէ Հինգերու մանիֆէսթը ընդդէմ Զոլայի: Պառէս չխարազանե՞ց իր ուսուցիչը, Ռընանը: Նոյն ինքն Փօլ Պուրժէ չհարուածե՞ց Թէնի գաղափարները:

Երիտասարդներուն այս յարձակողականութիւնը երեւոյթ մըն է որ յատուկ է բոլոր ժամանակներուն: Սակայն, երէցներն ալ թող իրենց տեղը նային, խելօք եւ արդար երեւնալու փորձը ծիծաղելի է վերջապէս: Չէ՞ որ հիներուն յատկանիշն է կարծել թէ իրենցմէ վերջ գրականութիւնը դէպի անկում կը դիմէ անպայման: Եւ այդ համոզումով՝ կը քննադատեն ամէն նորութիւն, երիտասարդական ամէն խոյանք, յեղափոխական ամէն ինքնատպութիւն: Հիներն էին որ Հիւկօն անուանեցին խենթ, հիներն էին Ռէմպօն անուանեցին սատահակ, հիներն էին որ Վերլէնը անուանեցին գինով:

Երիտասարդներուն յարձակողականութիւնը ինքնապաշտպանութեան կամ ընդվզումի փորձ մըն է միայն, ոչ աւելի: Ծա՞տ է, երբ երիտասարդները «խոփած» կամ «ծթռած» կ'անուանեն իրենց երէցները: Պէտք է արդար ըլլալ, ըմբռնելու համար երիտասարդներու ըմբոստ եւ յեղափոխական կեցուածքը: Վերջապէս երիտասարդները բոլորովին ալ չեն լքեր երէցները, այլ միայն կ'աշխատին ընտրութիւն մը ընել: Այսպէս երիտասարդ սերունդն էր որ, երէկ, եկաւ բանաձեւելու թէ կը նախընտրէ Աէպօնը քան Պուկրօն, Ռէմպօն քան Քոփէն:

Երիտասարդներուն կը պատկանի ընտրութիւն մը կատարելու իրաւունքը բոլոր արժէքներուն վրայ:

Գալով երիտասարդներու խիստ լեզուին,— արեան տաքութիւն մըն է այդ, որ այսօր միայն չսկսաւ: Ի սկզբանէ երիտասարդները բուռն են, որովհետեւ երիտասարդ են: Այսպէս գեր - իրապաշտ նոր գրողները երբեք չեղան այնքան խիստ, որքան սէնպոլիսթները բնապաշտներուն հանդէպ, դարձեալ բնապաշտները իրենց կարգին նուազ խիստ չվարուեցան ռոմանթիքներուն հանդէպ, եւ վերջապէս ռոմանթիքները նուազ խստութեամբ չարտայայտուեցան դասականներու մասին: Պուալօ չատ յարգա՞նք ցոյց տուաւ իր երէցներուն:

Պէնժամէն Քրէմիէօ կ'եզրակացնէ թէ պէտք է ցաւիլ միայն, որ արդի երիտասարդ գրողները դեռ քիչ մը չատ յարգանք ցոյց կուտան համբաւներու հանդէպ, եւ ականջ կը լարեն այն զանգակին, զոր կը հնչեցնեն գրական մրցանակներ բաշխող ծերուկները կամ գրական մեծ հանդէսներու դուռները բացող երէցները: Յետպատերազմեան սերունդին կուրծքին վրայ մէկ վէրք միայն կայ,—իր յարմարողականութիւնն է այդ (conformisme):

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին համաժողովին մէջ, որուն օրակարգը տուինք այստեղ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Ա. Խանջեան: Այդ ճառը ընդհանուր ակնարկ մըն է հայ գրականութեան անդաստանին վրայ, պարզելով հայ բոլշեւիկներու գրական մտահոգութիւնները, Երեւանի գրողներուն թերութիւններն ու նուաճումները: Այդ ընդարձակ ճառը ցոյց կուտայ թէ Խանջեան որքա՜ն մօտէն կը հետեւի գրական աշխատանքներուն, ծանօթ՝ հին ու նոր գրականութիւններուն:

Մեր գրականութեան պատմութեան համար կարեւոր վաւերաթուղթ մըն է այդ ճառը, տեղ տեղ քննադատութեան կարօտ: Թերեւս առիթ կ'ունենանք վերլուծման ենթարկելու այդ ճառին բովանդակութիւնը, առ այժմ անհրաժեշտ կը գտնենք ամբողջութեամբ տալ ՅԱՌԱՋի մէջ: Կուտանք յաջորդով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փրոֆ. Մելիք - Ադամեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խ. Հայաստան»ի խմբագրին.—

Մեր հիւանդանոցին առաջին չրջանի գործունէութենէն յիշենք այն աշխատանքները, որոնք նուիրուած էին ստամոքսի եւ աղիքներու մարսողութեան հարցին:

Այդ աշխատանքներուն ընթացքին, փորձեր կատարուեցան նաեւ ճշդելու համար կարգ մը հիւանդութեանց ուրոյն պատճառները,— ինչպէս ջերմախտը, անունդի հարցը, եւն.:

Հիւանդանոցին քանի մը տարիներու զբաղման միւս առարկան էր խաղողաբուծութեան հարցը: Հիւանդանոցը, մեր մօտ առաջին անգամ, հարուստ նիւթ ունենալով իր տրամադրութեան տակ, որոշեց պարզել խաղողով եւ խաղողի հիւթով զանազան հիւանդութիւններ բուժելու ցուցանիշները եւ հակացուցանիշները: Ազդեցդատ, մեր հիւանդանոցը հաստատեց թէ ո՜րքան արժէքաւոր է խաղողի այս կամ այն տեսակը իբրեւ բուժիչ տեսակ: Օրինակ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, մեր մօտ մսխալի խաղողը անտեսուած է միշտ:

Հիւանդանոցը լծուեցաւ նաեւ ուրիշ մեծ աշխատանքի մը,— ճշդել Հայաստանի հիմնական բնակչութեան արիւնային խմբակները, որոնք այնքան մեծ գործնական նշանակութիւն ունին: Այդ կարգին վրայ՝ կատարեցինք նաեւ ուրիշ աշխատանք մը, որ առաջին անգամ կը փորձուի Հայաստանի մէջ,— ճշդել Հայաստանի բնակիչներուն կազմախօսական, ֆիզիքական յատկանիշները մարդաբանական մանրամասն քննութիւններով:

Արդիւնաբերութեան մէջ պատահած արհեստային հիւանդութիւններու ուսումնասիրութեան եւ բանուորներու հիւանդութեանց տարածման դէմ պայքարելու նպատակով, մեր հիւանդանոցը առաջինն եղաւ, որ մտաւ արդիւնաբերական չրջաններու մէջ եւ կատարեց զանգուածային քննութիւններ բանուորներու վրայ:

Վերջին 2—3 տարուան ընթացքին, մեր հիւանդանոցը մեծ աշխատանք կատարեց Հայաստանի կլիմայի ուսումնասիրութեան ասպարէզին մէջ, մասնաւորապէս երեւան հանելով, կլիմայական եւ բուժական տեսակէտով, երկրին ամէնէն արժէքաւոր վայրերը: Այստեղ պէտք է արձանագրել թէ առաջին անգամ մեր հիւանդանոցն էր, որ հիմնաւոր կերպով ուսումնասիրեց կարեւոր հարցեր,— Սեւանայ լճին եզերքը՝ Գինէի ափը, Արագածի լանջերը եւ այլ վայրեր՝ կլիմայաբուժական տեսակէտով իրենց ունեցած արժէքը:

ԳՐԱԿԱՆ ԿՏՈՐ ՄԸ ԱՆԳԼԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Անգլիական առաջնակարգ գրական ամսագիր մը, « London Mercury », իր օգոստոս թիւին մէջ հրատարակած է Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանի մէկ պատմուածքը, « Կեանքի եզերքին »:

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՎԷՄ », յուլիս - օգոստոս թիւը:

« ՀԱՅՐԵՆԻՔ » ամսագիր, օգոստոսի թիւը:

Առանձին պիտի հրատարակենք երկուքին ալ բովանդակութիւնը:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

16,000 ՄԵԹՐ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

«Յառաջ» օրը օրին հաղորդեց պելժ փրոֆ. Քոզինսի եւ իր ընկերոջ՝ Վան Տէր Էլստի կողմէ օդապարիկով կատարուած յանդուգն թռիչքին մանրամասնութիւնները: Յիշեալ գիտնականներուն նպատակն էր 22,000 մէթր բարձրանալ եւ եթերին մէջ դիտութիւններ կատարելով, երեւան հանել օզոնի եւ աստղային ճառագայթներուն յատկութիւնները:

Ինչպէս գիտենք, անոնք 16.000 մէթրը բարձրանալէ յետոյ, աննպաստ ու դժուարին պայմաններու մէջ ստիպուեցան վար իջնել Լուպլիանայի մէջ (Եուկոսլավիա):

Հոս անցողակի ըսենք թէ, ինչպէս փրոֆ. Փիքառի ատեն, հիմա ալ այդ վերելքին նախաձեռնարկ եղած էր Պելժիոյ գիտական հետազօտութեանց ազգային ընկերակցութիւնը, որուն կ'անդամակցին պելժ ու օտար գիտնականներ, եւ որուն նախագահն է Պելժիոյ թագաւորը:

Այս առթիւ կ'արժէ քանի մը խօսքով երեւան հանել այդ վերելքներուն գիտական արժէքը, այսինքն՝ տեսնել թէ այդ փորձերէն ի՞նչ արդիւնքներ կարելի է ակնկալել, եւ ի՞նչ է գիտնականներուն հետապնդած նպատակը:

1909ին, աստղային ճառագայթներու մասին ուսումնասիրեց փրոֆ. Հէսսի կողմէ եղած գիւտը թելադրեց ամէն երկրի գիտնականները բնորոշելու այդ թաքուն ուժերուն աղբիւրները, որոնց աստղային ճառագայթներ կամ «կամմա անդր - ճառագայթներ» անունը կուտան:

Օդը, հակառակ էականին մէջ վատ հաղորդիչ կազային մարմին մը ըլլալուն, իոնիզասիոնի երեւոյթին չնորհիւ, կրնայ սակայն փոխադրել ելեկտրական ուժեր: Օդին ելեկտրականացած մասնիկները, ելեկտրական աղբիւրներու ազդեցութեան տակ, որոնք են՝ Ք. ճառագայթները, ռատիոմը, անդր - մանիչակագոյն ճառագայթները, եւն., առարկայ եղած են ամենալուրջ ուսումնասիրութեանց: Կապարի թերթերու միջոցաւ արգիլելով օդին անցքը, ջանացած են զայն կղզիացնել արտաքին ճառագայթումներով:

Արդ, թէեւ յաջողած են մասամբ օդը գերծ կացուցանել ուրիշ ամէն տեսակ ճառագայթումներէ, սակայն չեն կրցած ուրիշ զօրեղ ու ուժգին ճառագայթներու ազդեցութեան տակ՝ արգիլել իոններու կազմութիւնը: Այդ ճառագայթները չեն բխիր երկրային լուսարձակ նիւթերէ, քանի որ չափելու գործիքը լիճի մը մէջ ընկղմելով, անոնց ազդեցութիւնները կը նուազեցնէ: Միւս կողմէ, ինչպէս 20 տարի առաջ Քոլհէօսթըն գիտնականը ապացուցած էր, օդապարիկով 9000 մէթր բարձրանալով, այդ ճառագայթներուն ուժը երթալով կը բարձրանայ, որչափով որ կարելի ըլլայ վեր ելլել օդին բարձրագոյն խաւերուն մէջ:

Ուրեմն, այդ ճառագայթներուն ծագումը պէտք է փնտռել մեր երկրին մթնոլորտէն դուրս: Անոնք ուղղակի աստղերէ՞ն կուգան թէ միջմոլորակային երեւոյթներ են: Ահա՛ այս կէտն է որ կարելի չէ եղած մինչեւ այսօր հաստատել, որովհետեւ այդ մասին գոյութիւն ունեցող տեսութիւնները միշտ զիրար հակասած են:

Գիտական աշխատանոցներու ուսումնասիրութեանց դրական տարրերը միասին ձուլելու եւ չօշափելի արդիւնքներ ձեռք բերելու համար, անհրաժեշտ է քննութիւնները կատարել այնպիսի տեղ մը, ուր աստղային ճառագայթները կարելի եղածին չափ նուազ ենթակայ ըլլան մեր մթնոլորտին ազդեցութեան:

Փրոֆ. Փիքառի վերելքէն առաջ գերմանացի գիտնական Ռէկըներ 28 քիլոմէթր բարձրութեան մը հասաւ, իր հետ տանելով զանազան գործիքներ, աստղային ճառագայթները ուսումնասիրելու համար: Անոր յաջորդեց փրոֆ. Փիքառի եւ Քիփֆըրի վերելքը 1931 Մայիս 21ին, Գերմանիոյ Աուկսպուրկ քաղաքին մէջ: Անկէ ի վեր միեւնոյն նպատակով, աւելի կամ նուազ յաջողութեամբ զանազան փորձեր կատարուեցան Ամերիկացիներու, Գերմանացիներու եւ Ռուսերու կողմէ:

Յուսալի է որ չնորհիւ թափուած ջանքերուն, կարելի պիտի ըլլայ վերջապէս թափանցել անդրմթնոլորտի գաղտնիքներուն:

Փրոֆ. Փիքառի կարծիքով, Փլանքի եւ Այնչթայնի տեսութիւններուն չնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ բանաձեւել հրաչալի վարկածներ ճառագայթումին, ուժին եւ նիւթին ունեցած յատկութիւններուն մասին:

Առնուազն պէտք է ճշմարտանման նկատել թէ աստղային ճառագայթումը յառաջ կուգայ ո՛չ թէ ծանր հիւլէներու լուսարձակ յատկութենէն, այլ ամենաթեթեւ հիւլէներու բնաջնջումէն, մասնաւորապէս ջրածինի հիւլէներէն, եւ թերեւս նաեւ ջրածինին հէլիոնի փոխակերպութենէն:

Այդ հիւլէական հակազդեցութիւններուն կ'ընկերանան աւելի ուժերու արտադրութիւններ, որոնք միլիոն անգամ աւելի զօրաւոր են քան ինչ որ առաջ կը բերեն միեւնոյն քանակութեամբ այրած քարածուխի մթերքները:

Ստորեւ կուտանք ցանկը այն կարեւոր վերելքներուն, որոնք մինչեւ այսօր օդապարիկով կատարուած են մթնոլորտի բարձրագոյն խաւերուն մէջ: Փրոֆոփիէվ, Կուտօնէվ եւ Պիրնպաում (Ռուսիա), 22,607 մէթր, Ֆէտօզէնքօ, Վասէնքօ եւ Իւզիզէին (Ռուսիա), 22.600 մէթր: Այս օդանաւորդներուն օդապարիկը գետին իյնալով ջախջախուեցաւ:

«U.R.S.S.» օդապարիկը, որուն օդանաւորդներուն անունները կարելի չէ եղած ճշդել, 18.998 մէթր:

Ֆէփնըր, Օսէսըն եւ Սթէվէնս (Մ. Նահանգներ), 18.444 մէթր:

Սէթըլ, Զէօթըր եւ Ֆօրտնի (Մ. Նահանգներ), 17.665 մէթր:

Փիքառ եւ Քօզինս (Պելժիա), 16,201 մէթր:

Քօզինս եւ Վան Տէր Էլսթ (Պելժիա) 16.000 մէթր:

Փիքառ եւ Քիփֆըր (Պելժիա), 15,781 մէթր:

Օդանաւի բարձրութեան մրցանիշը կոտրած է Տօնաթի Իտալացին, 1934 Ապրիլ 11էն ի վեր, 14.433 մէթրով:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

— Պատուասիրութեան հարց է այդ: Բայց նոյն իսկ անգլիական վարժարան մը, չպիտի կրնար ինծի մոռցնել տալ, թէ ես Հայ մըն եմ եւ թէ Հայու մը առաջին պարտականութիւնն է Թուրք սպաննել. եթէ Թուրք չկայ, անչուչտ Քիւրտ կամ Չէրքէզ աղջիկներ փախցնել:

— Ո՛չ, ոչ Չէրքէզուհիները, միջամտեցի:

— Ալպանուհիները եթէ կ'ուզէք ... Պատերազմի ընթացքին Զէյթունի պաշարման մասնակցեցայ, բայց անկանոն բանակի մէջ, Անդրանիկի հրամանին տակ: Պատերազմէն յետոյ հարուստ հետապնդեցի Ահմէտ Իզզէթ փաշան, ու վերջապէս այս գիչեր զինքը գտայ: Լոնտոն կը գտնուի քանի մը ամիսէ ի վեր ծածկանունի տակ. որովհետեւ ան գիտէ, որ կը փնտռուի հայ յեղափոխականներէ եւ չատ կը վախնայ: Պարտականութիւնս ներկայիս, այս գիչեր իսկ, միանգամ ընդմիշտ զինքը զարմանել իր այդ վախէն:

Եւ ուժգնութեամբ մը, իր բազուկները թօթվեց մեր սեղմումէն ու նետուեցաւ Սքուէրին մէջ: Բայց Թարլայլն արագաչարժ էր, չատ արագաչարժ: Հանդարտեցաւ, երբ տեսաւ որ կրկին Հայուն քով կը հասնէր:

— Մի կարծէք, բացագանչեց Թարլայլն որ պիտի կարենաք Պրուք Սթրիթի մէջ տուն մը մտնել, փաչա մը սպաննել եւ հեռանալ:

—Հոգս չէ եթէ չկարենամ ազատիլ, պատասխանեց միւսը, հպարտութեամբ: Մնաց որ Պերլինի մէջ Թալէաթը սպաննող ընկերս ազատ արձակուեցաւ եւ չեմ կարծեր, որ ձեր դատարանները այնքան բթամիտ ըլլան, ինչպէս կ'ուզէք ինծի հաւատացնել: Ուստի, խնդրեմ, ներեցէք ինծի, պարոն:

Անհաւատալի էր թէ քիթը կոտրած մարդը, որքա՛ն թոյն կրնար դնել պարզ հարցումի մը մէջ:

— Ձեզի հանդէպ անբաղդատելի համակրութիւն մը կը զգամ, քրթմնջեց Թարլայլն եւ չեմ թողուր, որ դուք երթաք փաչաներ սպաննելու ... Եկէ՛ք, բան մը խմեցէք, ձեզի համար չատ աւելի լաւ պիտի ըլլար:

— Եթէ ձեզի ըսէի թէ, մրմռաց Հայը, այս տանը մէջ երիտասարդ աղջիկ մը կայ, զոր պէտք է ազատեմ, թերեւս ինծի թոյլ պիտի տայիք երթալ դրագլել իմ գործովս:

— Փաչան ձեր աղջի՞կը տուաւ, հարցուցի անուչութեամբ մը:

— Քո՛յրս է, յիմար, ըսաւ պարտասած: Եւ կը կարծէք, որ գիչեր մը եւս, փոքր քոյրս կրնամ թողուլ այս արիւնային տան մէջ, երբ կարող եմ իր օգնութեան փութալ:

— Բանեցէ՛ք զայն, ըսաւ Թարլայլն ինծի:

×

Բանեցի երիտասարդի միւս բազուկէն; հակառակ կամքիս եւ վերատին սկսանք զայն քաչքչել Սքուէրի չուրջ: Քովէն, երբ կը քալէի, իր արտաճանակի գրպանը զգացի մեծ ու ծանր առարկայ մը, ինչ որ ինծի անհաճոյ թուեցաւ:

— Հիմա, ըսաւ Թարլայլն իրր թէ գործի մասին խօսելու պէս, ըսէ տեսնենք ի՞նչ է քրոջդ պարագան:

Հայը, դրեթէ անհամբերութենէն, պոռաց.

— Զրսի ձեզի, որ եթէ իմ տեղս ըլլայիք, պիտի ընէիք ճիչդ իմ ըրածիս պէս: Պարտի՞մ ձեզի բացատրել թէ իմ փոքր քոյրս այս ծեր, պճնաւէր սրիկան փախցնել տուաւ, իմ աչքիս առջեւ: Հարկ կա՞յ ձեզի ըսել, թէ Զէյթունը ամբարձուեցաւ մինչեւ իր աւերակները, երկու զօրաբանակներու թնդանօթներով, Ահմէտ Իզզէթ փաչայի հրամանով եւ ինչպէ՛ս Թուրքերը մտան մխացող քաղաքը, չխնայելով ոչ մէկ թաղի, այրերու, կիներու եւ մանուկներու: Պարտաւո՞ր եմ ձեր վատառողջ եւ այլանդակ, ցաւագար հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար, սիրտս արիւնել պատմելով ձեզի մանրամասն, թէ ինչպէ՛ս հայրս ու մայրս սուիններէ անցուեցան աչքերուս առջեւ եւ ինչպէ՛ս ես կրցի ողջ մնալ, միայն սա պատճառով որ խող Թուրքերը զիս մեռած կարծեցին: Կ'ուզէ՞ք որ ըսեմ, թէ երբ փոքր քոյրս հարէմ առաջնորդուեցաւ, Ահմէտ Իզզէթ փաչա զայն նշմարելով կոյլիտ յիչոց մը արձակեց եւ ուխտեց, ոչ մէկ քրիստոնեայի խնայել մինչեւ որ անոր չտիրանար:

Յանձնե՞ց ինքզինքը.—Գիչեր եւ ցերեկ կոտորածը չարունակուեցաւ այն ատենէն, որ եթէ ձեր փոքր բայց քեղ Կրին Փարքի ծառերուն տերեւները համրէիք, Մուչի դաչտին մէջ հանգչող գիւղերուն հազիւ մէկ մասը պիտի ներկայացնէր այդ գումարը:

Փորձագէտ մարդասպան մըն էր Ահմէտ Իզզէթ փաչան:

Զեմ գիտեր թէ քոյրս առեւանգելու որդումով, աւելցա՞ւ թէ ոչ անդրադէտ Օսմանցիին արեան անյագ ծարաւը, բայց ինչ որ գիտեմ, այն է, թէ քրիստոնեաներու նման ջարդի հետքերու չենք հանդիպիր Թիմուրէն մինչեւ Պայազիտ:

Այս բոլորին պատճառը այն մարդն է, որ քոյրս արգելափակեց այս տան մէջ, մինչդեռ դուք զիս կը զբաղեցնէք հոս ձեր սին հարցումներով եւ ձեր երկրին հոգիին մեծութեան վրայ ծիծաղելի մեկնութիւններով: Իրեն հետեւեցայ Փարիզի մէջ, սակայն զինքը կորսնցուցի. գտայ Պուրնըմութի մէջ, բայց կրկին փախցուցի. մինչդեռ Անայիսը ազատելու միջոցը կը խորհէի, ինչ տխմար էի: Սակայն ես կը կարծէի, որ իմ պարտականութիւնն էր նախ այդ երիտասարդ աղջիկը ապահով տեղ մը դնել ու յետոյ գալ, զայն սպաննել եւ կրել թերեւս ձեր դատարաններու վճռած պատիժը, սպաննած ըլլալուս համար այդ աղտոտ անասունը: Բայց այսօր կ'ըմբռնեմ որ Անայիսը ազատելու ուրիշ միջոց չկայ, եթէ ոչ սպաննել նախ այս մարդը: Ուր որ կ'երթայ, ան քոյրս կը պահէ իրենին կից կղպուած սենեակի մը մէջ եւ նոյնը պէտք է ըրած ըլլայ այս տանը մէջ: Անասնական երեւակայութիւնները կ'եռան իր ուղեղին մէջ եւ այդ պատճառաւ ալ իր քունը չատ թեթեւ է: Մինչ գիչերը կը յառաջանայ, ես հոս կը մնամ ձեր ունայն հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար: Ներեցէք ինծի այլ եւս, պարոննե՛ր:

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(4)

տի նշանակուի զօր. Քոնտիլիսի կողմէ: Երկրագործական, ազգ. տնտեսութեան, ներքին եւ հաղորդակցութեանց նախարարները պիտի նշանակուին Պ. Մէթաքսասի կողմէ: Իսկ արտաքին եւ ելմտական նախարարութիւնները պիտի ղեկավարուին առժամաբար երկու դիկտատորներու կողմէ: 6. Պիտի հիմնուին յարձակման վաշտեր, զօր. Քոնտիլիսի ղեկավարութեամբ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՁԱՒԱՐՆՕ ԿՈՄԻՏԷԻ
Այսօր կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ անտառին ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ Ձ. Ո. Մ. «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԻ
Այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ
ծառերու հովանիի ներքեւ եւ Պաղ Աղբիւրի մօտ
Պ. Յ. ԳՄՊԼԵԱՆի ագարակին մէջ (LABARON)
կը խօսին, Սէն Ժէրոմի ֆրանսական վարժարանի տեօրէն՝ ընկերվարական
Mr. GASTON BERTRAND ընկերուհի ԲԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
և ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մեներգներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւյլն.: Տէր Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆ պիտի ներկայացնեն զաւեշտ մը:

Մուտք՝ պարգեւաբաշխութեան մասնակցութեամբ 2 ֆրանք:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՍԵՊՏ. 2ին ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ին

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Պօմօնի (Մարսէյլ) մասնախումբը որոշած է ֆրանսական վարժարան յաճախող հայ տղոց համար հաստատել Հայերէնի, Հայոց Պատմութեան եւ Հայաստանի Աշխարհագրութեան դասընթացքներ:

Դասախօսութիւնները պիտի սկսին, կարող ուսուցչի մը առաջնորդութեամբ, յառաջիկայ Հինգշաբթի, 3 պահ Հինգշաբթի եւ 2 պահ Կիրակի կէսօրներէ յետոյ, տեղւոյս Մառուո-Մանիկապարաէզին մէջ, որ սիրով տրամադրուած է մեզ Թաղիս Թաղականութեան կողմէ:

Վստահ ենք, որ իւրաքանչիւր ազգային գիտակցութիւն ունեցող Հայ, պիտի քաջալերէ այս ձեռնարկը, փութալով արձանագրել իր զաւակը, որովհետեւ առանց Հայ լեզուի ու պատմութեան անկարելի պիտի ըլլայ պահպանել հասնող սերունդը ապազգայնացման վտանգէն:

ՀԱՄ. ԸՆԿ. ՊՕՄՕՆԻ ՄԱՍՆԱԽՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ, 16 Օգոստոս 1934

ԾԱՆՕԹ.— Արձանագրութիւնները տեղի պիտի ունենան վաղը. կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյն բակը, ուր պիտի գտնուի վարչութեանս ներկայացուցիչը: Ծախսերու համար իւրաքանչիւր աշակերտէ պիտի գանձուի ամսական 5 ֆրանք: Մանրամասն տեղեկութիւն ստանալ փափաքողներ կրնան դիմել Պ. Յ. Տէօրմէճեանի, 110bis, Bd. des Eparges, La Rosière.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Մարսէյլի ՍԱՂՆՈՅ ՁՈՐԻ Հ.Մ.Թեան ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի կայարանին ներքեւը: Կարեւոր օրակարգ: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թոքատի Ճէմալէտտին Թաղէն Խոսրչեանի Թորոսին որդին Եղիա Կրուեանն կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Ազնիւ, որդին՝ Օհան, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա: Այս թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին: Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիգոլ Պալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյրութի Ճէպէյլի որբանոցը: Յետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche Ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի, 26, rue Denfert Rochereau, Paris (5):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.: Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք:

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19): կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise): Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ Salle à manger ալ գործածուիլ), W. C., տէպարա, խոշոր entrée: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով balconով եւ Caveով: կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, chauffage Central: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ bain - douche, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Conciergeին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ Restaurant, 10, Rue Rampal, Paris (19):

ԺԱՄԱԳՈՐԾ եւ ՈՍԿԵՐԻՉ
ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

16, Avenue de la Porte d'Italie. Paris (13e).

Կը ծախենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, ամէն տեսակ ոսկեղէն զարդեր՝ օղ, մատանի, շղթայ, ապարանջան, ասեղ եւյլն.: Կը նորոգենք՝ ամէն տեսակ ժամացոյցներ եւ զարդեղէններ: Խնամեալ աշխատանք եւ չափաւոր գին:

Հայկական ճաշարան
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ է խանութ մը, երկու յարկաբաժինով միասին: ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ, յարմար ամէն գործի:

Դիմել՝ ԱՖԱՐԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ (Bonneterie). 14, Rue des Petites Mariés. Marseille.

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան նուագարաններու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիներ, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒՍՆԾ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni. chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU
7, Rue Paul Lelong
Մէթրօ Bourse կամ Sentier. Tél. Gut 40-37

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանները

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան: Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն
եւ տնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան
Հասցէն.— 139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)
Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը, ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՍՐԱՍ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

Կեդրոնատեղի Փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09-95

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշանի փրէքնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14-20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05-93
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

Ամերիկացին աթոռէն բարձրացաւ. շատ նիհար էր խակայէս, խորհեցաւ ոստիկանը. ինք զանձ մըն էր անոր քով: Դուրսը՝ իրիկուան ցուրտ մշուշին մէջ, անոր նայեցաւ զարմեալ:

— Ուրիշ անգամ Լոնտոն եղա՞ծ էիք, հարցուց:

— Ոչ, առաջին անգամն է որ Անգլիա կը գտնուիմ...

— Ինչպէ՞ս կը գտնէք այս քաղաքը.

— Հետաքրքրութիւն չկայ գրեթէ. երբ Սաութհէմփթըն հասայ, աչքս բանալս ու գոցելս մէկ եղաւ եւ արդէն Լոնտոն էի... առիկա տարօրինակութիւն մըն է անշուշտ...

Այնքան լրջութեամբ արտասանեց այդ խօսքը որ ոստիկանը խնդաց:

— Այո, շատ սեղմուած ենք, բայց հոս, հոն քանի մը բաց դաշտեր ունինք:

Ճաշարանէն ներս մտնելով առանձին անկիւն մը քաշուեցան՝ կրակին մօտիկը:

— Այստեղ լաւ է, մեր ուզածին պէս կրնանք խօսիլ հիմա... կարեւոր կէտ մը կայ զոր պէտք է անմիջապէս իմանամ— ինչ էր Ալֆրէտ Ճէքլինի յանձնուած գաղտնի պաշտօնը, որովհետեւ երբ իր գոյքերը խուզարկեցինք ոչ մէկ մանրամասնութիւն, ոչ մէկ թուղթ կամ գործի հասցէ չի գտանք անոնց մէջ... ոչինչ...

Ամերիկացին խնդաց:

— Անշուշտ չպիտի գտնէիք, բաւական, որովհետեւ ոչ մէկ բան ունէր հետը... իր պաշտօնը այստեղ էր, շարունակեց, գլուխը ցոյց տալով. թուղթի պէտք չունէր... Անգլիա եկաւ կարգ մը մեծ մարդիկ՝ դրամատէրներ տեսնելու համար եւ անոնց որ եւ է փաստաթուղթ ցուցնելու պէտք չկար, խօսքը բաւական էր...

— Ուրեմն այդ պարագային ինչո՞ւ կ'ենթադրէք որ անիկա մէջտեղէն վերցուած է իր գործին բերումով... կը նշանակէ թէ միասին թուղթեր ունէր զորս կարգ մը անձանօթներ կ'ուզէին ձեռք անցունել, այնպէս չէ՞...

— Ոչ, պատասխանեց Պ. Էտուըրտս. ոչ մենք այդ կարծիքը չունինք. մեր համոզումը այն է որ անիկա մէջտեղէն վերցուած էր դեռ իր պաշտօնին գործադրութեան չսկսած... կարելի է նոյնիսկ որ անոր հետեւած են Ամերիկայէն...

— Շիտակը ըսելով, խելքս չի հասնիր ... ճամբորդութեան ընթացքին անոր ունեցած շարժումներուն մասին քննութիւններ կատարեցի, իր ուղեկիցներուն հետ տեսնուեցայ, ինչպէս նաեւ երկու Լոնտոնցի վաճառականներու հետ որոնք Լիվըրփուլէն եկած էին միեւնոյն շոգեկառքով, եւ սակայն չի գտայ որ եւ է հետք մը որ արդարացնէր ձեր տեսակէտը ... ուրեմն Լոնտոնի մէջ կան որոշ մարդիկ որոնց համար նպաստաւոր չէր կրնար ըլլալ անոր առաքելութիւնը...

— Ամերիկայի մէջ կան, Պ. Ուօմըրլի, կարգ մը անձեր որոնց համար Ալֆրէտ Ճէքլինի պաշտօնը՝ դէպի Լոնտոն, շատէն աւելի անհաճոյ էր... եւ այն տեսակ մարդիկ որոնք ամէն ինչ կրնային ընել որպէսզի անիկա չի կարենար գործի ձեռնարկել... Անշուշտ մինչեւ այն վայրկեանը երբ իր մահուան լուրը առինք, բացարձակօրէն ապահով էինք թէ ոչ ոք լուր ունէր անոր գաղտնի առաքելութեան մասին. թերեւս հիմա ալ տեղեկութիւն ունեցող չկայ: Բայց երբ նկատի առնենք բոլոր դէպքերը, գիտրաւ պիտի ըմբռնէք մեր կացութիւնը...

— Ի հարկէ Ալֆրէտ Ճէքլին կը վայելէր ձեր բացարձակ վստահութիւնը, այնպէս չէ՞...

— Անիկա մեր ընկերութեան մօտ կը ծառայէր ինը տարիէ ի վեր... գլխաւորաբար հեռաւոր տեղեր ճամբորդած է, դժուարին գործեր ստանձնած եւ վտանգաւոր բանակցութիւններ կատարած է. շատ վստահելի եւ շատ կարող մէկն էր. սակայն ամէնէն կարող մարդն անգամ անխոցելի չէ եւ կրնայ խաբուիլ...

— Կասկած չկայ որ անիկա վարպետօրէն թունաւորուած էր. այդ մասին ի՞նչ տեսակէտ ունիք ...

— Շա՛տ... կրնայ ըլլալ որ գաւաթ մը խմած է՝ երեւութապէս անմեղ թշնամիի մը հետ Լիվըրփուլի մէջ կամ Սաութըմփթընի հասնելուն, այո՛, կարելի է, այդ մասին խորհած եմ ... բայց այդ բոլորը մէկ կողմ ձգենք... Հիմա կ'ուզեմ որ, ձեր աջակցութիւնով, այս խնդիրը ծայրէ ի ծայր վերքննուի՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ յանկարծամահ կ'ըլլայ փողոցին մէջ. ուշի ուշով կարդացի թերթերը եւ ծանօթ եմ մինչեւ այսօր պատահած գլխաւոր դէպքերուն ... Խնդրեմ ըսէք, կա՞յ նորութիւն մը զոր ես չեմ գիտեր...

Ուօմըրլի մտածեց այդ հարցումին վրայ քանի մը բոպէ: Սկսած էր համակրիլ այդ մարդուն. ու անմիջապէս պատասխանեց.

— Այո՛, կայ. կարգ մը զարմանալի բաներ պատահեցան երէկ իրիկուընէ ի վեր, չուարեր – մնացեր էի երբ ձեզի հանդիպեցայ. աՀաւասի՛կ. վերջին քսանչորս ժամուան մէջ երեք հոգի որոնք, հեռուէն մօտէն, կապ ունէին Ալֆրէտ Ճէքլինի խնդրին հետ, խորհրդաւոր կերպով անյայտացան. կրնամ մանրամասնօրէն պատմել ...

Ու ոստիկանը առանձին առանձին յիշեց Քրիսի Ուօքըրի, Ալպըրթ Ճէնիսընի եւ ծառային պարագաները: Բաւ թէ գիտնական աղջիկը ոստիկանատուն այցելեր էր իսկ ինք անձամբ քննութիւն կատարեր էր տղուն տանտիրոջ մօտ:

— Ի՞նչ կը խորհիք հիմա, հարցուց Ամերիկացին:

— Պա՛րզ է. ամէն ինչ կը կեդրոնանար այն կնոջ շուրջ որ Ճէքլինի հետ գինետունը գացեր է. անշուշտ պէտք հասկնանք թէ ով էր այդ կինը ... կարծեր որ դժուար գործ մըն է... Պէտք է անոր հետքը գտնել, ուրիշ միջոց չկայ...

— Այս քաղաքը ունի եօթէն աւելի միլիոն բնակչութիւն մը որուն կէսէն աւելին կիներէ բաղկացած է. իր մասին որ եւ է հետք չկայ, մանաւանդ հիմա որ Քրիսին ալ կորսուած է ...

— Այդ աղջիկը գտնելու ենք ... երբ ոստիկանատունն էինք հարցուցիք թէ որ եւ է ծրագիր կամ տեսակէտ ունէի. «ունիմ», պատասխանեցի. վճռական կարծիք չունիմ Ալֆրէտ Ճէքլինի որո՞ւ ձեռքով սպաննուած ըլլալուն մասին, բայց այս թերթերը կարդալով, եկայ այն համոզման թէ այս գործին մէջ կին մը կայ ... այս կէտը պէտք է քննել եւ անմիջապէս կին ...

— Կի՞ն մը, ի՞նչ տեսակ կին ... Տիկին Նիքօլա Ճէքլինէն եւ օրիորդ Պէլինայէն զատ ուրիշ կին չկայ. Պէլինայի հետ կուրքին մասին ալ տեղեկութիւն հաւաքած եմ եւ վստահ եմ որ Օրիորդին վկայութիւնը անկեղծ էր եւ անոր մայրը տունը չէր երբ Ալֆրէտ այցելութեան գնաց այնտեղ ... ի՞նչ ըսել կ'ուզէք ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻՒԻԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 28 Août 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2584

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»..«««

— Ձեր մամուլը ինչո՞ւ չի պաշտպաներ Հայ. Եկեղեցին, որ այսօր երկուքի բաժնուած է Ամերիկայի մէջ, եւ այսպէս կամ այնպէս կը հալածուի ամէն տեղ:

— Ընդհակառակն, մեր մամուլին մէկ մասը վերջերս չափազանց շատ կը զբաղի Հայ. Եկեղեցիով, ճիշդ այդ վէճերուն պատճառաւ: Երեւի չէք հետեւած:

— Իմ լսածս ու կարդացածս այն է որ՝ ձեր մամուլը կը հաւատայ թէ՝ Եկեղեցին եւ թէ կղերը, որպէսզի կարենայ ազատօրէն գործել եւ միրապետել: Դուք չէք հանդուրժեր ազգ. գերագոյն իշխանութեան, եւ ըմբոստութիւն կը քարոզէք նոյն իսկ մեր Վեհափառ Կաթողիկոսին դէմ: Ազգային կուսակցութիւն մը այսպէ՞ս կը պաշտպանէ Հայ. Եկեղեցին: Ինչո՞ւ ձեր եռեւէն քաշելով մոլորեցուցիք Ամերիկայի տասը քահանաները որոնք ըմբոստացած են ազգ. իշխանութեան դէմ: Եւ հիմա Վեհափառ կարգալոյծ հռչակեր է անոնց գլխաւորները, Ղեւոնդ վրդ. Մարտուկէսեան, եւ Նշան քահանայ Փափազեան: Կը հաւնի՞ք այս եղածներուն . . .

— Հանդարտ խօսեցէք, որպէսզի կարենանք իրար հասկնալ: Նախ առնենք կաթողիկոսի պարագան: Էջմիածինը ի՞նչ իրաւունք ունի խառնուելու այս կամ այն գաղութի ներքին գործերուն:

— Ահաւասիկ, առաջին խօսքէն իսկ ձեր գոյնը դուրս տուիք: Ուրեմն չէ՞ք ընդունիր Վեհափառ կաթողիկոսին եւ անոր Գերագոյն Խորհուրդին հեղինակութիւնը իբրեւ բարձրագոյն իշխանութիւն . . .

— Մի՛ փութէք. ձեր երազած Էջմիածինը գոյութիւն չունի այսօր: Անոր հոգեւոր հեղինակութիւնն անգամ ծաղրանկարի վերածուած է: Գերագոյն Խորհուրդին երեք անդամներէն երկուքը, մանաւանդ մէկը հասարակ «աֆէրիստ» մըն է . . .

— Ի՛նչ համարձակութիւն. կարելի՞ է այդպէս խօսիլ բարձրաստիճան կղերականի մը համար որ կաթողիկոսին աջ բազուկն է եւ քաջ իրաւագէտ . . .

— Մի՛ ընդհատէք, խնդրեմ. այդ մարդուն պատմութիւնը գաղտնիք է միայն ձեզի պէս պարզամիտներուն համար, որոնք երբ վեղար մը տեսնեն յետին թշուառականին գլուխը, ծունկի կուգան եւ խաչ կը հանեն: Արդ, այս մարդն է, Արսէն Ղլտճեան, որ ամն Գէորգ եպ.ի հետ կը վարէ Էջմիածինը, կախարդական շրջանակի մը մէջ պահելով կաթողիկոսը: Անոր շնորհիւ է որ այսքան աժանցան կաթողիկոսական շրջաբերականներն ու կոնդակները, վարկաբեկելով ձեր փառաբանած հոգեւոր իշխանութիւնը:

— Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ընէին, երբ տասը եկեղեցականներ կ'անտեսեն գերագոյն իշխանութեան, եւ չեն ենթարկուիր Ամերիկայի հայրապետահաստատ առաջն. առաջնորդին:

— Ճիշդ հոդ է ողբերգութիւնը: Վէճ մը ծագեր է ամերիկեան գաղութին մէջ,— երկու Երեսփ. Ժողով, երկու ազգ. վարչութիւն, երկու առաջնորդարան, երկու առաջն. տեղապահ, իրենց յարակից խորհուրդներով: Երկու կողմն ալ կը կարծեն թէ իրենք են միակ օրինաւոր իշխանութիւնը: Էջմիածինը փոխանակ տեղին վրայ քննութիւն կատարելու եւ անոր համեմատ վճիռ տալու, առաջին օրէն իսկ բռնեց Ղեւոնդ արք.ի սարքած խեղկատակութեան կողմը, երես դարձուց միւս մասին, որ նոյնքան եթէ ոչ աւելի բազմութիւն կը ներկայացնէ, առաջն. տեղապահ նշանակեց այսպէս նշանաւոր թշուառական մը, Գալֆայեան վարդապետը, եւ կ'ուզէ որ առանց այլ եւ այլի հպատակին: Այնքան վրան — բաց խաղ մըն է այս որ, քարերն անգամ կ'ըմբոստանան:

— Հապա ի՞նչպէս պիտի պահուի եկեղեցւոյ միասնականութիւնը:

— Պահեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք. այդ ձեր գործն է: Բայց առաջի տեղ մի՛ դնէք ժողովուրդը, պահանջելով որ գլուխ ծռէ Ղեւոնդներու, Ղլտճեաններու, Գալֆայեաններու, Մազլըմեաններու եւ նմաններուն: Այդպիսի տարրերո՞վ է որ պիտի պաշտպանէք Հայ. Եկեղեցին, պիտի բարձրացնէք անոր պատիւը: Տեսէք, հանրային բարոյականը այնքան լքրճուեր է որ, երբ յանկական կառավարութիւնը արտաքսման վճիռ կ'արձակէ, խումբ խումբ երեւելիներ բարի վկայութիւն կուտան: Մինչդեռ, այդ մարդիկը եթէ ազգային արժանապատուութեան զգացում ունենային, շատոնց եւ իրենց իսկ ձեռքով հեռացուցած պիտի ըլլային այդ փորձանքը:

— Ցանցա՞ռ է օգնել հալածանքի ենթարկուած մարդու մը:

— Մի՛ խեղաթիւրէք. հարցը մարդասիրական զգացումի մասին չէ: Պոլսէն մինչեւ Պաղտատ եւ Աթէնք՝ չկայ մէկ հասուն մարդ, որ չգիտնայ թէ ո՛վ է եւ ի՛նչ է Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանը: Անոր այսօրուան պաշտպանները շատ աւելին գիտեն: Եւ սակայն, մարդոց փնտռածը հանրային բարոյականը կամ գաղութին շահը չէ, այլ . . . «ինատըմ ինատ»: Նոյնը չեղա՞ւ Ամերիկայի մէջ, տարբեր պայմաններու տակ, յանգելով ողբերգութեան մը որուն հետեւանքները կը կրենք մինչեւ այսօր եւ պիտի կրենք դեռ երկար ատեն: Տասը Էջմիածին եւ հազար կոնդակ չեն կրնար դարման տանիլ այս կացութեան: Դարմանի մասին պիտի մտածէ րուն գաղութը, մէկդի դնելով միջնադարեան «տարըմ – քէսէ – րըմ»ները եւ նուազագոյն չափին վերածելով վիլոնին ու վեղարին իշխանութիւնը: Իսկապէս ողբալի չէ՞ ձեր դասակարգին, եկեղեցասէրներու կացութիւնը, երբ վեղարաւոր սրիկաներու դէմ մղուած պայքարն անգամ վնասակար կը համարիք Հայ. Եկեղեցին համար . . .

— Դուք ալ սխալ կ'առաջնորդէք:

— Մեր սխալները մեզի ձգեցէք եւ դուք ձեզի համար դատեցէք, վերջապէս սորվեցէք զանազանել սեւն ու ճերմակը, արժանաւորն ու անզգամը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք պատուիրակութիւն մը Մոսկուայի մէջ

Օգոստոս 26ին Օտեսայէն Մոսկուա հասաւ թրքական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանայ 12 բարձրաստիճան սպաներէ, նախագահութեամբ Ֆախրէտտին փաշայի:

Հիթլերի մեծ ճառը Սարի հողամասին համար

70,000 ՏԵՂԱՑԻՆԵՐ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ Կ'ԸՍԵՆ

Կիրակի օր, Կոպլէնցի մէջ տեղի ունեցաւ ծրագրուած մեծ միթինկը՝ եւ պահանջելու համար Սարի հողամասը որ կը գտնուի միջազգային գրաւման տակ: Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, Հիթլէր մասնաւորապէս շեշտեց թէ երբ, յառաջիկայ յունուարին, Սարի հողամասը վերադարձուի հայրենիքին, այլ եւս ամէն բան մոռացութեան պիտի տրուի, ոչ քաղաքական, ոչ ալ կրօնական խստութիւններ պիտի գործադրուին: «Մենք ձեզ չպիտի նկատենք իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն մը, այլ եւս չպիտի խօսինք անցեալի մասին. պարզապէս ձեզ պիտի համարինք 800,000 Գերմանացիներ ոյնոնք վերադարձած են մեզի: Ո՛վ որ կ'ըսէ թէ ես Գերմանացի եմ եւ Գերմանացի կ'ուզեմ ըլլալ, պիտի ընդունուի գրկաբաց: Սարի խնդիրը վիճելի գլխաւոր հարցը եղած է եւ է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Կը յուսանք թէ անոր կարգադրութենէն վերջը խաղաղութիւնը պիտի տիրէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ: Այս միակ հողային խնդիրն է որ կը բաժնէ Ֆրանսան եւ Գերմանիան: Երբ ան կարգադրուի, մեր նախկին ոսոխները թերեւս պիտի հասկնան թէ այնքան մեծ հոգեր ունինք որ մեր պարտականութիւնն է միասին աշխատիլ, փոխանակ իրարու դէմ կռուելու»:

Ինչպէս կ'երեւայ այս խօսքերէն ալ, Հիթլէրի ճառը չափաւոր էր եւ հաշտարար: Ժողովին մասնակցելու համար հազարաւորներ Կոպլէնց գացած էին Գերմանիոյ ամէն կողմերէն եւ Սարէն: Հիթլէրի ունկնդիրներուն թիւը 100,000ը կ'անցնէր: Կանգ առնելով միջազգային կացութեան վրայ, «Առաջնորդ»ը կրկնեց թէ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնն է պահպանել խաղաղութիւնը եւ հաւասար իրաւունքներ ապահովել: «Մեր ծրագիրը նուիրական է եւ աշխարհ պէտք է գիտնայ թէ այդ ծրագրով Գերմանիա կա՛մ պիտի յաղթէ եւ կամ պիտի կործանի: Ահագին յաջողութիւն գտաւ ազգային – ընկերվարական պայքարը՝ գործազրկութեան եւ ազգային միութեան համար: Եթէ, մեր սահմաններէն դուրս, աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կարծէ վախցնել մեզ տնտեսական եւ տիարեկչական մեթոտներով, ինչպէս պոյքոթը, լաւ չեն ճանչնար մեզ»:

Յետոյ խօսքը Սարի բնակիչներուն ուղղելով, ըսաւ.— «Գերմանիա ձեզ կը նկատէ իբրեւ ամբողջական մասը մայր հայրենիքին: Մենք մասնակից եղած ենք ձեր պայքարին: Ո՛վ որ բռնութիւն գործած է ձեզի դէմ, գործած է մեզի դէմ, ո՛վ որ նախատած է ձեզ, նախատած է մեզ: Ուրիշ բան մըն ալ միացուցած է մեզ: Այն շրջանին երբ գերման ժողովուրդը անկարող էր վերստանալու միութիւնը, դուք միաձայնութեամբ հաւատարիմ մնացիք մայր հայրենիքին, բացի քանի մը դաւաճաններէ: Եղան ժամանակներ երբ ձեր ընթացքը բարի օրինակ մըն էր 60 միլիոն Գերմանացիներուն համար: Մենք կ'ուզենք որ 1935 յունուար 13ին, Սարի ժողովուրդին հարիւրին 99ը քուէարկէ Գերմանիոյ համար, եւ տասը տարի վերջը, անոնց թիւն ըլլայ հարիւրին հարիւր»:

⁂ Մինչ Հիթլէր կը պահանջէր մայր – հայրենիքին վերադարձնել Սարը, այդ երկրին մէջ ալ հակահիթլէրականները ժողով մը սարքելով, կը յայտարարեն թէ չեն ուզեր որ փոխուի ներկայ կարգուսարքը: Թերթ մը կ'ըսէ թէ ժողովին կը մասնակցէին 70,000 հոգի, որոնք երդում ըրին յառաջիկայ յունուարին քուէ չտալ Սարի երկրամասին Գերմանիոյ միացման համար:

Գոչեցէ՛,— «Հոյոթռիօ Հեյաուն»

Մինչեւ հիմա կը կարծուէր թէ «հուռռա» (կեցցէ) բառը գերմանական, առնուազն հիւսիսական ծագում ունի:

Արդ, արիական մասնագէտներ դիտել կուտան թէ այդ բացագանչութիւնը պէտք եղածին չափ գերմանական չէ եւ կ'առաջարկեն հարիւրին հարիւր գերման հայրենասիրական բառ մը գործածել: Այսպէս, կը թելադրուի հուռռայի փոխարէն գործածել Սիկրֆիտի ռազմակոչը,— «Հոյոթոհօ Հոյահա՜», ինչ որ մեծ հաճոյք պիտի պատճառէ Վակնէրի հետեւորդներուն:

Դիտողութիւն Պոլսոյ հայ եւ յոյն թերթերուն

«Վագըթ» կը գրէ.— Մամուլի ընդհ. տնօրէնութեան ներքին խորհրդական Սատրի էթէմ պէյ իր մօտ կանչեց Պոլսոյ թուրքերէն եւ օտար լեզուներով հրատարակուող թերթերու ներկայացուցիչները եւ անոնց բացատրեց Մամուլի վերատեսչութեան տեսակէտները:

Այս առթիւ շեշտեց թէ կարգ մը թերթեր համաձայն չեն շարժիր վերջին օրէնքի տրամադրութեանց: Ի մէջ այլոց, կարգ մը յունարէն պաշտօնակիցներ, մոռնալով որ իրենք յունարէն լեզուով հրատարակուող թուրք թերթեր են, կարծես Յունաստան ըլլային, այդ երկրին ներքին քաղաքականութեամբ կը զբաղին եւ վէնիզէլոսական քարոզութիւն կը կատարեն:

Մեր հայերէն պաշտօնակիցներէն ոմանք ալ դուրս ելլելով աշխարհականութեան սահմանէն, շատ տեղ կուտան կրօնական խնդիրներու, ինչ որ ուշադրութիւն գրաւած է: Ասկէ զատ, հակառակ անոր որ Թուրքիա կողմնակից չէ միջազգային դաշնագիրներու վերաքննութեան, մեր հայերէն պաշտօնակիցները տարուած են քանի մը պետութեանց յարուցած վերաքննական հոսանքէն:

ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»յէն ցաւով կ'իմանանք մահը երիտասարդ ընկերոջ մը, Արամ Երկանեանի, որ 1927էն ի վեր կը գտնուէր այդ շրջանը: Մահը տեղի ունեցած է օգոստ. 2ին: Ընկեր Արամ երկու տարիէ ի վեր կը տառապէր թոքախտէ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մեծ բազմութեամբ: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած էին դագաղին վրայ:

Ողբացեալ ընկերը որ Կարնեցի էր, իբրեւ կամաւոր մասնակցած է 1918ի կռիւներուն, Մամախաթուն – Կարին գծին վրայ, դեռ հազիւ 18–19 տարեկան: Նահանջէն յետոյ, մասնակցած է Ղարաքիլիսէի, Սարդարապատի եւ Բաշ – Աբարանի ճակատամարտներուն, խմբապետ Ջեմլեակի հրամանատարութեան տակ: Միշտ կուսակցութեան տրամադրութեան տակ էր, Հայաստանի հանրապետութեան օրերուն. իսկ երբ իշխանութիւնը փոխուեցաւ, Արամն ալ շատերու հետ ինկաւ արտասահման: Միշտ հաւատարիմ իր սիրած կուսակցութեան, ան արտասահմանի մէջ ալ նուիրուեցաւ յեղափոխական աշխատանքի: Պատմութիւնը պիտի խօսի այդ մասին:

Կացութիւնը Մայրագոյն Արեւելքի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ինը նոր պաշտօնեաներ եւս ձերբակալուած են Մանչուրիոյ մէջ: Բոլոր բանտարկեալները կը գանգատին թէ չարչարանքներու ենթարկուած են, խոստովանութիւններ ընելու համար:

Ճափոնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ 69 պաշտօնեաներ եւս պիտի ձերբակալուին, իբրեւ մեղսակից խափանարար ձեռնարկներու: Խորհրդային կառավարութիւնը երբ իմացաւ այս լուրը, զեկոյցով մը յայտարարեց թէ բանտարկեալները անխոստովանելի նեղի չարչարանքներու ենթարկուած ըլլալով, անարժէք խոստովանութիւններ ըրած են:

⁂ Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, ձերբակալուած ամբաստանեալները միայն խորհրդային հպատակներ չեն, այլ եւ սպիտակ Ռուսեր: Թէ Ճափոնի եւ թէ Մանչուրիոյ կառավարութիւնները որոշած են հեռացնել բոլոր անոնք որոնց ընթացքը կասկածելի կը համարուի:

Պոլսոյ Պատրիարքարանին տուրքը զեղչուած

Ինչպէս յայտնի է Պոլսոյ Պատրիարքարանէն 5200 ոսկի կը պահանջուէր, իբրեւ 19 տարուան կալուածատուրք: Խնդիրը վերջնական հանգամանք առացած էր եւ վճարումը անխուսափելի դարձած էր: Շնորհիւ նոր օրէնքին, սակայն, որ 9 տարուան տուրքերը ամբողջութեամբ կը ջնջէ իսկ մնացեալներուն ալ հարիւրին 40ը կը զեղչէ, համաձայնութիւն գոյացաւ ելմտական մասնաճիւղին հետ, եւ կարգադրուեցաւ որ Պատրիարքարանը 760 ոսկի վճարելով գոցէ իր հաշիւը: Այս գումարը մասնավճարներով պիտի տրուի մինչեւ յառաջիկայ Մարտ:

Տեղաւորման ձեռնարկ Արեւել. նահանգներուն մէջ

Թուրքիոյ գաղթականներու տեղաւորման ընդհ. տնօրէն Ալի Կալիպ պէյ մօտերս արեւելեան նահանգները պիտի երթայ, ճշդելու համար տեղաւորման շրջանակները, համաձայն նոր օրէնքին:

ՎԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՆԱՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վանի լճին նաւարկութեան վարչութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ պէտք ունի ճարտարագէտի մը որ կարենայ ծովային եւ ցամաքային մոթէօրներ սարքել, նորոգել եւ բանեցնել: Ամսական 200 ոսկի պիտի տրուի, բացի նամբու ծախքէն: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ թեկնածուները խնդրագրով դիմելու են Առնիս, Վանի լճի նաւարկութեան վարչութեան:

Նոյն վարչութիւնը ուրիշ զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ 120 ոսկի ամսականով բժիշկ մը կ'ուզէ:

Անգլիա եւ Ճափոն կը համաձայնի՞ն

Խորհրդային թերթերը անգլիական եւ ճափոնական աղբիւրներէ առնելով, կը գրեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, վերահաստատելու համար նախկին զինակցութիւնը: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, Ճափոն պիտի փրկուի մեկուսացումէ, մինչ Անգլիա տնտեսական առաւելութիւններ պիտի վայելէ: Ասիա պիտի բաժնուի ազդեցութեան շրջաններու, Անգլիա պիտի վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը կեդրոնական Ասիոյ, իսկ Ճափոն՝ հիւսիսային Ասիոյ մէջ:

Արիական կրօնի տասնաբանեան

Կիրակի օր հրատարակեր էինք տասնաբանեայ մը, Գերմանիոյ նոր հարսնցուներուն եւ փեսացուներուն համար:

Այս անգամ գերմանական թերթերը կը հրատարակեն հեթեանոսական կրօնական պատուէրները, որ հիմնուած են զուտ արիական վարդապետութեանց վրայ.—

1. Պատուէ աստուածութիւնը (համաստուածեան ըմբռնում). 2. Պատուէ նախորդներդ եւ յաջորդներդ. 3. Պատուէ ժողովուրդիդ մեծերը. 4. Պատուէ ծնողներդ. 5. Առողջ պահէ ինքզինքդ: Մի սրբապղծեր. 6. Հաւատարիմ եղիր քու ժողովուրդիդ. 7. Մի գողնար. 8. Անկեղծ եղիր. 9. Օգնէ անոր որ ազնիւ է:

Դիտելի է որ ծանօթ Տասնաբանեային «մի սպաններ»ը դուրս ձգուած է այս արիական հանգանակէն:

Շնածուկը յափշտակած 16 տարեկան աղջիկ մը

Կիրակի օր, ահռելի եւ անսովոր արկած մը տեղի ունեցաւ Ֆիումէի մօտ Փորթարէի ծովափը: Տասնըվեց տարեկան ուսանողուհի մը, Ջուրքա Փրենօ ծով մտած էր ամէն օրուան պէս: Զգուշութեան համար հաստատուած ցանցերը նկատի չառնելով, օրիորդը սկսաւ լողալ հարիւր ոտք անդին: Ցանկարծ միւս լողացողները սարսափահար տեսան որ շնաձուկ մը բռնեց աղջկան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 3. ԻՏԱԼԻԱ

Մարտական յեղափոխութեամբ գործի գլուխ եկող Փաշականութիւնը, առաւելապէս արական շարժում մը ըլլալուն, սկզբնական տարիներուն կ'անտեսէր կիները՝ որ մեծապէս ուժ տուած էին շարժումին: Սակայն երբ նոր պետութիւնը կազմակերպուեցաւ, կիները ազգային վերանորոգման շարժումին մասնակցելու հրաւիրուեցան: Ֆաշականութեան հիմնական սկզբունքն ըլլալով «ամէն ինչ պետութեան մէջ, ոչ մէկ բան անկէ դուրս կամ անոր դէմ», պարզ է, թէ իշխանութիւնը չէր կրնար անտեսել կինը, բոլոր երկիրներու ընտանեկան առաքինութիւններու պահապանը եւ հիմը:

Երբ յեղափոխական շրջանը անցաւ, արական խուրձերու (փաշիօ) զուգընթաց, կազմակերպուեցան կիներու խումբեր, որպէսզի երկու սեռերն ալ իրենց յատուկ առաքինութիւններով եւ ընդունակութիւններով մասնակցին նոր պետութեան կառուցման դժուարին աշխատանքին: Ներդաշնակ ընկերութիւն մը հաստատել ուզող Փաշականութիւնը անմիջապէս կ'ըմբռնէր թէ միայն այրերով կարելի չէ տանիլ հաւաքականութեան աշխատանքները, այնպէս՝ ինչպէս պէտք են, եւ աշխատեցաւ կիները եւս կազմակերպել խուրձերու (Փաշական խումբեր) մէջ:

Այս վերջինները շատ դանդաղօրէն կը զարգանան, եւ առանց որոշ ծրագրի, մինչեւ որ 1932ին, մասնաւոր օրէնք մը կուգայ վերջնականապէս ճշդել անոնց դիրքն ու վարչական կառուցուածքը, որ քիչ մը կը տարբերի այրերէն, չունենալով անոնց բոլոր իրաւունքները:

Իգական խուրձերը — կամ Փաշական կիները — ներկայիս կը հաշուեն 273,000 անդամներ, 21 տարեկանէն վեր: Ըստ կանոնագրի, անոնք պէտք է ամբասիր բարքի տէր եւ Թունդ Փաշական ըլլան: Կազմակերպութեան մէջ մտած ատեն, երդում կ'ընեն, խուրձերու նշանը եւ համազգեստ կը կրեն, եւ կուսակցութեան անդամներու բոլոր պարտականութիւնները կը կատարեն:

Իրենց գլխաւոր աշխատանքն է պահել եւ վարել ընկերային, բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնները ընող կազմակերպութիւնները: Կ'այցելեն հիւանդանոցները, բանտերը, գործարանները, խեղճերու բնակարանները: Կը զբաղին ժողովրդական գրադարաններով, պզտիկներու առողջապահութեամբ եւ արձակուրդներով: 1932ին, եօթը միլիոն լիրէթ արժէքով զանազան նուէրներ տուած են 625,000 աղքատ փոքրիկներու: 1928էն 1931, 1.200.000 լիրէթ ծախսած են որպէսզի 6245 մայրեր արտասահմանէն Իտալիա գան, եւ հայրենիքին զաւակներ պարգեւեն: 1931ին, Մուսոլինիի խնդրանքով, կուսակցութեան հետ կը կազմակերպեն պայքար անգործութեան դէմ, ձրի ապուր, տաք հագուստներ կը բաժնեն, ամոքելու համար թշուառութիւնը:

Անձնուիրաբար հսկելով ժողովրդական բոլոր խաւերուն վրայ, այն տպաւորութիւնը կը ձգեն, թէ Փաշականութիւնը կը զբաղի իրենց ցաւերով եւ մեծապէս կը նպաստեն դասակարգային պայքարի վերացման: Այսպիսով, նոր գաղափարներու լաւագոյն քարոզիչները կը հանդիսանան:

Սակայն, Փաշականութիւնը կիները միայն օգտագործել չգոհանալով, կ'աշխատի նորահաս կիները մեծցնել նոր սկզբունքներու համաձայն: Մանչերու նման, աղջիկները եւս կազմակերպուած են: Կան «պզտիկ Իտալուհիները» 6—14 տարեկան: «Երիտասարդ Իտալուհիները» 14—17 տարեկան եւ ասոնցմէ դուրս «երիտասարդ Փաշականուհիները» 17—21 տարեկան: Արձանագրութիւնները կամաւոր են, բայց անդամները այնպիսի առաւելութիւններ կը վայելեն, որ ներկայիս այս երեք կազմակերպութիւնները իրենց մէջ կը հաշուեն, 1.700.000 հոգի, իգական երիտասարդութեան գրեթէ կէսը: Ասոնք բաժնուած են զինուորական ստորաբաժանումներու եւ համազգեստ կը հագնին: Իրենց մարզիչները կիներ են: Կարգապահութիւնը եւ մեծերու հնազանդութիւնը պայման են, իբրեւ լաւ քաղաքացիի մը գլխաւոր առաքինութիւնները: Քաջութեան, անձնազոհութեան դէպքերը կը վարձատրուին «արժանիքի խաչ»ով:

Աղջիկները, կազմակերպութեան մէջ, կը սորվին նաեւ լաւ տանտիկինի մը պէտք եղած բոլոր գիտելիքները, — կար, խոհանոց, պարտիզպանութիւն, առողջապահութիւն, եւ մանաւանդ մանկավարժութիւն, — փոքր հասակէն անոնց մէջ արթնցնելու համար, մայրական զգացումը:

Մասնաւորաբար ուժ կը տրուի մարմնակրթանքին, համաձայն Փաշական այն սկզբունքին, թէ «լաւ կազմակերպուած պետութեան մը մէջ, ֆիզիքական առողջապահութեան հոգը առաջին տեղը պէտք է գրաւէ»: Մարզանքը թեթեւ կամ ծանր է համաձայն իրենց տարիքին: Օվիէթոյի մէջ մասնաւոր վարժարան մը կը պատրաստէ պէտք եղած ուսուցչուհիները, որոնք երկամեայ դասընթացքներու ընթացքին, կը սորվին մարմնակրթանքէն մինչեւ մանկավարժութիւնը եւ Փաշական պատմութիւնը: Վարժարանը ապատ է երկրորդական կրթութիւն ունեցողներու առջեւ եւ վճարովի. տարեկան 5000 լիրէթ, բայց «անբասիր վարքն ու բարքը» անհրաժեշտ է, նմանապէս տարիքի սահմանը՝ 17—21: Գործնական եւ տեսական ծանօթութիւններու հետ՝ խիստ կեանքի մը պարտադրութեան նպատակն է, մարմնին հետ նաեւ միտքը կազմել անոնց՝ որոնք վաղը նոր սերունդը պիտի մարզեն, նոր վարչաձեւի սկզբունքներուն համաձայն:

Կիներու կրթութեան մէջ, մարմնակրթանքի այսքան մեծ տեղ մը յատկացնելը, շատ մը դժգոհութիւններու տեղի տուած է, մանաւանդ եկեղեցիին կողմէ, բայց, առանց առանձին կախելու, կուսակցութեան այն ատենուան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Թուրաթթին, աւելի առաջ երթալով կ'ըսէ.— «Ապագայ պատերազմի մը պարագային, հաւանական է որ կիները եւս մասնակցին» եւ արտնջացողներու համար կ'աւելցնէ.— «Եթէ դժգոհներ կան, երիտասարդ Իտալուհիները թող իրենք պատասխանեն, դէպի Իտալիոյ կապոյտ երկինքը բարձրացնելով իրենց զէնքերը»:

Այսքանը շատ էր, եւ արմուկը ծայր կուտայ: Բաց կամ գոց ձեւով կը սկսին ամբաստանել վարչաձեւը, որ «բարութեան հրեշտակը՝ կինը, բռնութեան կը վարժեցնէ», վերահաստատելով առասպելական կին պատերազմիկներու շրջանը: Վայնասունները չափազանցուած էին անշուշտ, որովհետեւ, Փաշականութիւնը կ'ուզէր խառնակցի ժողովուրդին զինուորական յատկութիւնները զօրացնել, եւ գիտէր որ առանց քաջ կիներու՝ քաջ ժողովուրդ կարելի չէ: Ըստ իրենց, զէնքի մը գործածութիւնը ընտանի եւ ընական բան մը պէտք է ըլլայ կնոջ մը համար, եւ պատէն կախուած զէնքի մը կամ պարապ ատրճանակի մը ի տես, պէտք չէ նուաղին: Կրակել սորվելով, կիները կրնան իրենց ջիղերուն իշխել, իրենց ուշադրութիւնը լարել, եւ վտանգի մը պահուն, իրենց ամուսիններուն եւ զաւակներուն ձեռքը զէնք տալու քաջութիւնը ունենալ:

Երկար բարակ վիճաբանութիւններէ վերջ, Փաշականութիւնը, քաղաքական նպատակներով, կարգ մը զիջումներ կ'ընէ եկեղեցիին, եւ յոգնեցուցիչ մարզանքները կը չափաւորուին: Կարգիլուի նաեւ զինավարժութիւնը:

Կիներու մարմինը եւ միտքը զօրացնելու այս ջանքերով, պետութիւնը կ'ուզէ առողջ մայրեր պատրաստել: Գլխաւոր նպատակը այս է:

Գիտնալով որ, ազգի մը զօրութեան անհրաժեշտ տարրերէն մէկը բնակչութեան թիւն է, պետութիւնը կը թելադրէ մայրերուն, կարելի եղածին չափ շատ զաւակներ ունենալ: Ընդարձակ կազմակերպութիւն մը թէ կը պայքարի մանուկներու մահացման դէմ, եւ թէ, պէտք եղած օժանդակութիւնը կուտայ հարիւր հազարաւոր մայրերու, դարմանատուններ, ճաշարաններ, մանկապարտէզներ հաստատելով երկրին չորս կողմերը: Այդ կազմակերպութիւնը պատի ազդերով խորհուրդներ կուտայ ապագայ մայրերուն: Հինգ հազարէ աւելի է իրենց հաստատութիւններուն թիւը: Ցղի կին մը կրնայ, առանց որ եւ է ինքնութեան թուղթի մայրանոց ներկայանալ, եւ եթէ աշխատող է, ծննդաբերութենէն ամիս մը առաջ ու ամիս մը վերջ հանգստանալու իրաւունք ունի: Իր օրականէն զատ, կը ստանայ նաեւ յաւելեալ գումար մը:

«Ամփոփելով, կ'ըսէ յօդուածագիրը Պ. Ժանթիլօն, մայրութեան եւ մանուկներու օժանդակութեան գործը քաղաքական յատուկ նպատակ մը կը հետապնդէ. շատցնել բնակչութիւնը: Ցղի կին մը գիտէ, որ եթէ ինք չկրնայ զբաղիլ իր պզտիկով, պետութիւնը անոր հոգը իր վրայ պիտի առնէ»:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՌԱԿՏԵՑԱՒ ՄԱԼԱԹԻՈՅ «ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ»Ը

ԽՄԲ.— Մալաթիացիներու խնդրանքին վրայ, «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ որոշ գաղափար կուտայ «Կրթասիրաց»ի, ինչպէս ուրիշ Հայր. Միութեանց գըլխուն սարքուած խաղերու մասին.—

Ապարդիւն անցան գնահատելի եւ ազնիւ ջանքերը, որ թափուեցան անցնող ամիսներու ընթացքին՝ քայքայումէ փրկելու համար քառորդ դարու հանրային կեանք ու գործունէութիւն ունեցող Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութիւնը:

Խորապէս ցաւալի այս իրողութիւնը սակայն շատերու համար անակնկալ չէր:

Անակնկալ չէր պարզ անոր համար, որ մինչ ազնիւ անձնաւորութիւններ իրենց հնարաւոր բոլոր միջոցներով կ'աշխատէին պահել Կրթասիրաց Ընկերութեան միութիւնը՝ յանձն առնելով ամէն զոհողութիւն, բոլշեւիկեան Չեկայի գործակալները մէկ կողմէն, «Պայքար» թերթի թունաւոր ու եղբայրատեաց քարոզչութիւնը միւս կողմէն՝ կը ջլատէին, կը կասեցնէին ամէն շինարար աշխատանք: Աւելին, այդ մարդիկը չնական յանդգնութեամբ իբր «հակահայաստանեան» ու «հակավերաշինական» կը դրպարտէին ամէն անոնք, որոնք ինքզինքնին ստուերի մէջ պահելով՝ տարիներ շարունակ յամառ հետեւողականութեամբ իրենց սիրտն ու հոգին ի սպաս դրած էին աւերակուած հայրենիքի վերաշինութեան գործին:

Ամէնէն ստոր... ամէնէն լայնախոհ անհատներն անգամ, որ վերաշինութեան գործը համերաշխօրէն շարունակելու համար աչք կը գոցէին աղաղակող անարդարութեանց վրայ եւ միշտ ներողամտութեան պատճառ մը կը գտնէին բոլշեւիկեան նենգութեանց ու խարդախութեանց հանդէպ, յուսահատեցան իրենց ազնիւ ջանքերուն մէջ, երբ մեր բարոյազուրկ ու նամերտ հակառակորդներուն կողմէ իբր Հայաստանի ու վերաշինութեան թշնամի դրպարտուեցան:

Եւ այժմ ցաւալի իրողութիւն է, որ Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութիւնը, ամբողջ երեսուն տարի հաւաքաբար ապրելէ ու գործելէ վերջ, ներկայիս պառակտուած է, եւ հայրենակիցները բաժնուած են երկու հակամարտ բանակներու:

Մէկ կողմը կեցած են Ռամկ — Հնչակ — բոլշեւիկ «ճակատականներ»ը, որոնք պահ մը մոռցած իրենց գաղափարի ու նպատակի անհաշտութիւնը, մոռցած դեռ երէկուան իրար մէջ ունեցած զզուելի գզուըտուքը, ձեռք ձեռքի տուած են իրարու եւ թրքատիպ ճիհատ յայտարարած ազգայնական ու ազատական իրենց հայրենակիցներուն դէմ:

Միւս կողմը կեցած են Դաշնակցականները իրենց համակիրներու ու չէզոք սրտցաւ ազգայիններու հետ միասին՝ այն հաւատքով ու անխախտ որոշումով, որ իրենք Կրթասիրացը պիտի պահեն իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ երբեք թոյլ պիտի չըտան, որ այս զուտ հայրենակցական միութիւնը որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան դէմ իբր պայքարի միջոց ծառայեցուի:

Ընկերութեան մէջ համագործակցութեան գաղափարը իր ծագումէն ի վեր երբեք այնքան վատ ու սնինքօրէն խաչուած չէր որքան այժմ:

Վերաշինութեան շարժումը երբ դեռ իր սաղմնաւորման մէջ էր, ու այսօրուան կեղծ «ճակատականներ»էն շատերը տարակուսանքով եւ նոյնիսկ հեգնանքով կը խօսէին անոր յաջողման մասին, ազգայնական ու ազատական հատուածը իր ուժի բովանդակ թափով կը պաշտպանէր զայն ու միշտ իր առաւելագոյնը զոհելով՝ զանգուածներուն մէջ կը խորացնէր այն միտքը, թէ համագործակցաբար սկսուած գործը յաջողութեամբ կը պսակուի:

Եւ ինչ խօսք որ կեդրոնախոյս տարրերը այն ժամանակ գլուխ կը խոնարհեցնէին այս գործելակերպին առջեւ, պարզ անոր համար որ իրենք անընդունակ են իրենց առաւելագոյնը զոհելու:

Իսկ այժմ... երբ ուրիշներու աշխատանքով ու քրտինքով վերաշինութիւնը հասած է համեստ բայց չօշափելի չափի մը, անոնք «Պայքար»ի եղբայրատեաց քարոզչութենէն, ու «Բանւոր»ի այլասերած մտքերէն թունաւորուած՝ ոչ միայն անամօթօրէն կը կողոպտեն ուրիշներու աշխատանքով ձեռք բերուած արդիւնքը, այլ եւ սնինքօրէն կը պղծեն համագործակցութեան սկզբունքը, եւ Հայաստանի ու վերաշինութեան իբր թշնամի դրպարտելով մաս մը մասնաճիւղերու մէջէն անդամակցութենէ կը զրկեցնեն Դաշնակցականներն ու անոնց համակիր զոհաբերող ազգայինները:

Եւ գիտէ՞ք թէ ինչպէս գողերու նըման, գաղտնի անդամական ժողովներ կը գումարեն եւ, առանց Դաշնակցական անդամներուն լուր տալու, անոնց բացակայութեան որոշում ու վճիռ կուտան, որ բացարձակապէս հակականոնագրային է:

Կարելի՞ է երեւակայել աւելի գարշելի ու նամերտ արարք մը ազգային կազմակերպական կեանքի մէջ, որ հաւասարի այս ալա — Ռամկավար անարի գործելակերպին...

Անոնք վրէժ կը լուծեն:

Դաւաճանելով վերաշինութեան ըսկզբունքին, դաւաճանելով համագործակցութեան, թքնելով հանրային բարոյականին վրայ՝ վրէժ կը լուծեն:

Հակառակ անոր, որ Կրթասիրացի քանի քանի մասնաճիւղերուն մէջ Դաշնակցականները բացարձակ մեծամասնութիւն էին ու են մինչեւ այսօր ալ, բայց անոնք երբեք իրենց մէջ գտնուող հակադաշնակցական փոքրամասնութեան, նոյնիսկ հանրածանօթ ու խանդակիչ բոլշեւիկներու իրաւունքը չկողոպտեցին, իրենց պայքարին մէջ մնացին բարձր ու վեհանձն, թողլով որ «ճակատականներ»ու անարի ու զզուելի արարքները մնան միայն իրենց մեծագոյն ամօթանքը հանրային դատաստանին առջեւ:

Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը որ տխուր ականատեսը եղաւ իր շարքերու ստորաճանական պառակտումին, իր լռութեամբ փաստեց թէ իր ապիկարութիւնը ու թէ իր անուղղակի մեղսակցութիւնը:

Մամուլով քննադատութիւնները որ եղան իր հասցէին, սկզբունքի ու այնքան կենսական հարցերը որ տրուեցան, մնացին ու ցարդ կը մնան անպատասխան:

Կրթասիրացի Կեդր. Վարչութիւնը ոչ միայն չունեցաւ իր կոչման գիտակցութիւնը՝ կանխելու համար Ընկերութեան միութեան սպառնացող վտանգը, այլ նաեւ ապիկարօրէն թոյլ տուաւ որ «Պայքար»ի սատափօ, ու աննկարագիր «իրադեկները» սանձ դնեն իր բերնին եւ առաջնորդեն զինք նախ անկումէ անկում, ապա լուռ ու կամակոր դէպի բոլշեւիկեան փորձախը:

Հետեւա՞նքը...

Կ'ապրինք ու կը տեսնենք՝ որքան շատ որ բոլշեւիկները ամրանան իրենց գրաւած դիրքերուն մէջ:

Երբ շարիքը այսպէս սանձարձակ կը գործէր, այլեւս կարելի՞ էր, աւելի ճիշդ, ներելի՞ էր Ընկերութեան միութեան ու համերաշխութեան համար աշխատիլը:

Բացարձակապէս ոչ:

Նոր ու կազմակերպուած շարժում մը պէտք էր կանխելու համար շարիքը:

Բարեբախտաբար այդ շարժումը այժմ իրականութիւն է:

Շուտով կը խօսինք այդ շարժման մասին:

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ»

Խ. Հայաստան, որ չէր իսկ ծանուցած Դուրեան արք.ի սպանութիւնը, վերի խորագրին տակ կը հրատարակէ Նիւ Եօրքէն ստացուած հեռագիր մը, որով կը հաղորդուի թէ ամբաստանեալներէն երկուքը մահուան, իսկ միւսները 10—20 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են:

ՄԱՀՄԷՏՈՎ ԳՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի փոխ — վարչապետ Ալի Մահմէտով Գորիս այցելած է Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ակոբովի հետ, եւ մասնակցած է շրջանային խորհրդակցութեանց: Ցետոյ մեկնած են Խնձորեսկ, այցելած դաշտերը եւ ծանօթացած բերքի վիճակին:

ՄԷԿ ՕՐ ԼԵՄԱՆԻ ԱՓԻՆ

Համակ խինդ ու ժպիտ, շարժում ու եռանդ է Վահագնեաններու դէմքերուն: «Պիտի երթա՞նք, պիտի երթանք»ը կը յորդի մեր տղոց անհանգարտ կուրծքերէն: Ինքնաշարժը պատրաստ է, որուն շուրջը հաւաքուած են Զոմուշիններու բարեկամները եւ ողջերթ կը մաղթեն: Մեկնումի ժամն է: Ընկերները տեղ կը գրաւեն ինքնաշարժին մէջ: Մեր կառավար ընկերը գոհունակ ժպիտը դէմքին շարժման մէջ կը դնէ ինքնաշարժը: Սրտագին կանչերու ու թաշկինակներու ճօճումին տակ կը մեկնինք ու «Ցառաջ Նահատակ»ը կը թնդացնէ Լիոնի փողոցները ու պարբերաբար «Մեր հայրենիք»ը մինչեւ որ կը վերջանայ քաղաքը, եւ կը մտնենք բաց դաշտ:

Դաշտին զովաշունչ օդը աւելի կը խանդավառէ տղաքը, եւ ինքնաշարժին սլացքին հետ թեւ կ'առնէ հայ գեղջուկ երգը: Չէ՞ որ բոլորս ալ գիւղի ու արտի զաւակներ ենք, եւ մեզմէ իւրաքանչիւրէն մեր հայրենի գիւղին ու ծխանին հոտը կուգայ տակաւին: Մութ ու ամպամած գիշեր է: Գիւղերը վաղուց է որ խոր քուն մըտած են, առտուն կանուխ արթննալու եւ շարունակելու համար յաւիտենական երգը, գիւղի աշխատանքը, մայրը՝ գերագոյն առաքինութեանց ու արդար վաստակի:

Ինքնաշարժը կը սուրայ անվերջ ծառուղիով որուն եզերքը զինուորական կարգապահութեամբ շարուած մայրիները կարծես «երթաք բարով» կը պոռան մեր ետեւէն: Հետզհետէ երգը կ'ընդհատի եւ քունը կը ծանրանայ մեր աչքերուն, բայց կը փորձենք չքնանալ, որովհետեւ մեր լռութիւնը պատճառ կը դառնայ որ կառավարն ալ կամաց կամաց մրափէ եւ արկած մը պատահի: Կը սկսինք կատակել:

— Գիտէք, տղաք, Ժընեւուհիները խարտիշահեր կ'ըլլան ու ժպտուն, որովհետեւ անոնք մեզի նման մեծ արհաւիրք չեն ապրած:

Ընկեր Մարտիկը կ'ըսէ.

— Ո՛չ, ամէն տեսակէն ալ կան, որովհետեւ Զուիցերիա երեք ազգերու խառնուրդ մըն է:

Անմիջապէս կ'ընդմիջեմ.

—Բայց ինչէ՞ն գիտես թէ խառնուրդ են, քանի որ դուն ալ առաջին անգամ է որ Ժընեւ կ'երթաս:

— Քորֆու եղած ատենս պատմութեան ուսուցիչս կ'ըսէր:

— Այդ քու պատմութեան ուսուցիչդ ինք Ժընեւը տեսա՞ծ էր:

— Կարծեմ ոչ, որովհետեւ ամէն անգամ որ որ եւ է երկրի մասին խօսէր, անպայման գիրք մը կը թղթատէր:

— Ուրեմն քու այդ ուսուցիչդ կը նմանի մեր փարիզաբնակ մեծապատիւներուն, որ Հայաստանը իրենց երազին մէջ անգամ չտեսած, շինարարութիւնները, կառավարութեան բարեմասնութիւնները կը գովեն գիշեր ցերեկին խառնելով:

— Կարծեմ իմ ուսուցիչս ալ անանկ բան մըն էր:

Կառավարը գոհ է թէ ընկերներու կատակէն, եւ թէ մեքենայէն, որ լաւ կը քալէ, եւ կը սկսի կամաց մը քթին տակէն երգել:«Քեզնից ինծի ճար չէլլէր, իմ դարտերուն ճար չէլլէր»: Միւս կողմէն ընկեր Սահակն է որ կը բացագանչէ.

— Երգէ՛, Պաղտիկ ջան, երգէ՛:

Ու նորէն երգ ու քիչ մըն ալ գրական վիճաբանութիւն, Հայաստանի ու արտասահմանի գրողներու մէջ բաղդատութիւն, Ահարոնեան, Զարեան, Նարդունի, Զարենց, Մահարի, Վշտունի: Ու նորէն երգ, «Սուրբ սուրբ» Կոմիտաս վարդապետի եւ ամէն ինչ շարժանկարի արագութեամբ վերսկսելու համար, որովհետեւ տակաւին երկար ճամբայ ունինք կտրելու:

Կարգը ընկեր Վահրամինն է որ իր անուշ ձայնով կը սկսի երգել, «Սիրտս նման է էն փլած տներ»: Ձայնին բարախուն ելեւէջները արձագանգ կուտան նոճեպատ լեռներուն մէջ, որոնք ընդոստ արթննալով իրենց խոր լռութենէն, կարծես կը պատասխանեն.— «Գիտենք, գիտենք որ ձեր սիրտերը փլած են ու վէրք ունիք ձեր հոգիներուն մէջ, անէծք ունիք հայրենիքի համբոյրին կարօտ ձեր շրթներուն վրայ: Այս ամէնը մենք կը տեսնենք ձեր ձայնին սրտակեղեք յորդումին մէջ, թէեւ լեզուն չենք հասկնար»:

Ցանկարծ կանգ առաւ ինքնաշարժը: «Մարտիկ, վա՛ր, մանիվէլը, շուտ»:Բայց անօգուտ.մեքենան խանգարուած է, պէտք է կարգի դնել:

— Տղերք, մի փայտի կտոր է հա... կ'ըսէ կառավար Պաղտիկը:

Մարտիկը փայտ մը կը փնտռէ գի... տինը: Վերջապէս Ղազարին Ֆրանս... պանակը եւ Պաղտիկին մատիտը մ... քենայի վիրակապ շինելով, շարժ... մէջ կը դնենք ու կը շարունակենք:

Առտուան մօտ կանգ կ'առնենք հ... Սավուայի սահմանամերձ հովիտի մէջ, քանի որ ժամանակ պէտք... օրինական գործողութիւնը կատա... րելու համար: Քիչ մը կը մրափենք... ընդոստ կ'արթննանք: Լուսաբաց... արդէն: Կը մօտենանք մաքսատ... պահականոցներուն երկու պահակն... րէն մէկը անվերջ կը յօրանջէ, ... միւսը մաքրութեամբ է զբաղած: ... բարեւենք եւ կը խնդրենք որ թ... տան սահմանը անցնելու:

— Պէտք է սպասէք մինչեւ ժա... 7, կը պատասխանէ պահակը:

Կառքը կը դարձնենք դէպի ձո... ուր փոքր կայարան մը կայ: Քիչ ... վարը ձորին մէջ Ռոն գետը իր ա... ծածկապատ կոնակը առաւօտեան ... շալոյսին առջին ցոլքերով օծ... կը պսպղայ, եւ օձապտոյտ գալա... րումներով կը հոսի երբեմն հանդա... ու երբեմն ալ մռնչելով: Լուռ է բ... նութիւնը, ոչ թռչունի ճռուղին, ... ոչ ալ մարդկային շարժում, միայ... դիմացի թաւշապատ սարի ստոր... շոգեմեքենայ մը կը մագլցի ծուխ... բոց փսխելով:

— Պէտք է շարժինք, տղերք, ... դէն ուշ է, կ'ըսէ կառավարը ... ձգնի մեքենան շարժման մէջ դն... «Ղը՛, ղը, ղը» բայց կը կենայ: ... չկայ, պէտք է ճարել, բայց ուր գի... տել, որո՞ւ հարցնել:

— Դէ՛հ, Սողիկեան, պէտք է եր... թաս էսանս գտնես:

Դուրս կը ցատկեմ, ու կ'ուղղուիմ մօտակայ պահականոցը, ուր երիտասարդ պահակ մը դրան առջեւ ... վրայ կը քնանայ: Դուռը կը զարնեմ...

— Պարո՛ն, կարելի՞ է էսանս ճարել...

— Գացէք այդ դիմացի կայարանը հոն ինքնաշարժի վարիչէն հարցուցէք, ան կ'ունենայ:

Կ'ուղղուիմ կայարան, կը գտնեմ մեքենավարը, որուն կ'ընկերանամ մօտակայ գիւղը, ու կը վերադառնամ էսանսով միասին: Վերադարձին կը հետաքրքրուիմ գիւղի կեանքով ... հարց կուտամ մեքենավարին թէ բերքերը ի՞նչպէս են այս տարի:

— Ահ, սիրելիս, բերքը կախում ... նի անձրեւէն:

— Բայց չէ՞ որ այս տարի ... անձրեւ եկաւ, մենք Լիոնի մէջ գրե... արեւ չենք տեսներ:

— Բայց հոս չորս ամիսէ ի վ... կաթիլ մը տեսած չունինք:

— Գիւղին ցաւը միեւնոյնն է ամ... տեղ, ջո՛ւր, ջո՛ւր, ահա կենսա... հեղուկը, առանց անոր գիւղի աշխ... տանքը կը դառնայ ապարդիւն:

Ճամբայ կ'ելլենք: Դալարագեղ արտերուն ու պարտէզներուն վրայ ... առաւօտը մարգարիտ է փռեր, ... կը պսպղան արեւի բոցավառ ... տակ: Սահմանամերձ մաքսատան ... ջեւն ենք: Ֆրանսացի պահակը ... մօտենայ, մէկ երկու հարցում, ... տոյ սահմանը անցնելու արտօնագիր ... կը ստանանք: Քանի մը քայլ անդ... զուիցերիական պահականոցը, ուր ... րիտասարդ ու համակրելի պաշտօնեայ ... մը կը մօտենայ կառքին, զինուորական ... ձեւով կը բարեւէ մեզ եւ մեր ազգ... թիւնը կը հարցնէ: «Հայ ենք» կը պ... տասխանենք ու մարդը մեզ կը դի... պահ մը եւ բարի ժպիտ մը կը սահ... ցնէ դէմքին:

Ահա Ժընեւը իր անխարդախ մաք... րութեամբ, լայն փողոցներով եւ ձի... նի պէս սպիտակ շէնքերով, որ գոր... վագուէթ մօր մը նման Լեմանը իր կ... կու բազուկներուն մէջ առած անվ... կը համբուրէ եւ թոյլ կուտայ որ իր ... կնքի կապոյտին հետ նոյնացած լ... մանին ալիքները վսեմ խոլական... թեամբ մը պար բռնեն իր կուրծ... վրայ:

Վար կը ցատկենք կառքէն: Ամբո... Ժընեւը դրօշազարդուած է, ինչ ... միջազգային տօնակատարութեան ... տպաւորութիւնը կը թողու մեր վր... բոլոր ազգերու դրօշներուն մէջ ... դո՛ւր կը փնտռենք մեր եռագոյնը ... Անմիջապէս կը խմբուինք քարափ... եւ կը նկարուինք, յետոյ քիչ մը ... հանգստանալէ վերջ կը սկսինք այց... լել քաղաքին գլխաւոր թաղերը, Ա... խատանքի Միջազգային Գրասենեակ... հոյակապ շէնքը, Ազգերու Դաշնակ... ցութեան պալատը, որուն մէջ հազ... անգամ նահատակուած ցեղիս արդ... լափեցին ընչաքաղց Դաշնակիցները ...

Կէս օր է: Կը բարձրանանք Լեմա... նի եզերքի բլուրին վրայ, կը փռ... ուինք դալարագեղ մարգին մէջ, կա...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՈՒՐՖԱՆ ԵՒ ԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

1915ի ազգ. ողբերգութիւնը աւելի ընդվզեցուցիչ պիտի ըլլար եթէ չունենայինք, շարք մը հերոսամարտներ, գիրկ գիրկի, բռունցք բռունցքի գոյամարտներ, ինչպէս Վան, Սուէտիա, Աֆիոն – Գարահիսար եւ Ուրֆա:

Համակերպի՞լ թէ ըմբոստանալ, — այս էր գլխաւոր հարցը, Ուրֆացիներու բերնին մէջ:

Ժողովներ ժողովներու կը յաջորդեն: Եւ սակայն բոլորն ալ անյաջող կը վերջանան շնորհիւ պահպանողական տարրին ոտնձգութիւններուն:

Յունիս 25ին, 200 Հայեր կը ձերբակալուին եւ բանտերը կը լեցուին: 1500 երիտասարդներ զինուորագրութեան պատրուակով կը հեռացուին քաղաքէն:

Ամիս մը վերջ, Յուլիս 28ին, ձերբակալուած այդ 200 հոգիները, Ուրֆայի առաջնորդ Արտաւազդ վարդապետին հետ կը բռնեն սպանդին ճամբան, եւ Տիգրանակերտէն քիչ հեռու Շէյթան Տէրէսիի մէջ կը ջարդուին անխնայ: Իսկ օգոստոսի սկիզբներն ալ, զինուորագրութեան պատրուակին տակ քաղաքէն հեռացուած 1500 երիտասարդները կը ջարդեն անխնայ Քուէյմի եւ Քարաքէօյի մէջ:

Թուրքը իր ճիւաղային դէմքը կը ցուցնէ կամաց կամաց: Մահուան եւ ջարդի ուրուականը, իր չարաշուք հասակը կը ցցէ Ուրֆայի փողոցներուն մէջ: Բոլորին նայուածքը դարձած է Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի եւ Բաաթկէլէնեանի, այս զոյգ հսկաներուն:

Ուրֆացին կը զգայ թէ Թուրքին յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ ջարդ: Ուրեմն կը վճռէ դիմադրել:

Ուրֆացին կ'ըսէ. — Եթէ Թուրքը վճռած է մեզ անպայման ջարդել, մենք հոս կեցած հաշիւ պիտի պահանջենք իրմէ: Եթէ մեր ոսկորներն ալ մեր ցեղակիցներուն ոսկորներուն պէս պիտի երթայ Տէր Զօրի անապատները լեցնելու, աւելի լաւ է, հոս մեր հայրենի բնակարաններուն մէջ, աւերակներու եւ բոցերու տակ թաղուին, վերջին կարօտով մը»:

Հարկը կը ստիպէ որ Ուրֆացին լծուի ինքնապաշտպանութեան գործին: Դիրքեր կը շինուին արագօրէն: Դաշնակցութիւնն ալ ռումբ եւ հրացան կը ճարէ կռուողներուն:

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան ուղղութիւն կուտայ կռուողներուն: Մէկիկ մէկիկ կը համբուրէ բոլորը: Դիրքէ դիրք կը ցատկէ:

Սեպտեմբեր 30: Կարմիր «սալաւաթ»ը իր ռռնոցը կը ձգէ մօտակայ մզկիթի մը կատարէն: Եւ ահա կուգայ խուժանը, Թուրք – քիւրտ ջարդարարները, զինուած տապարներով, բիրերով, հրացաններով: Խուժանին առջեւէն կը քալեն սօֆթաներ, թեւերը սօթտած: Հայոց թաղերուն մէջն են: Կ'ուզեն 1895 ջարդերու ահաւորութիւնն իսկ նսեմացնել նոր ջարդերով:

Մկրտիչ կը խորհի թէ պէտք է առաջին հարուածը ուժգին եւ անողոք տալ: Կ'ըսէ ընկերներուն. — «Մենք բոլորս ալ պիտի մեռնինք, բայց մեր գործը պիտի ըլլայ ուշ մեռնիլ, եւ մեզ հետ շատ թշնամի տանիլ»:

Կռիւը սկսած է: Հայոց եկեղեցիներու զանգակները կը ղօղանջեն ուժգին:

Եւ ահա, ռումբերու եւ տանոցներու տեղատարափին տակ, խուժանը սարսափահար կը փախչի 450 դիակ թողլով իր ետին:

Ամիս մը այսպէս, Թուրքին թնդանօթներու, հրացաններու եւ քիւրտ ու թուրք խուժանին հերոսաբար դիմադրելէն վերջ, դիւցազնօրէն պատնէշներուն ետին կը փակեն իրենց աչքերը եւ պատնէշներուն առջեւ դիզելով խուժանին դիակները:

Հերոսամարտին ամբողջ ղեկավարութիւնը կը կեդրոնանար Եօթնեղբայրեանի եւ Բաաթկէլէնեանի վրայ, իրենց հետ ունենալով Սարգօ Եօթնեղբայրեանը, Ալահայտօեանը, Աթարեանը, Լեւոն Ջէրչեանը, Յարութիւն Սիմեանը: Իսկ իգական սեռէն՝ Օր. Հանըմ Քէթէնճեանը, Օր. Մարիամ Ջիլինկիրեանը, Տիկ. Սուլթան Սիմեանը, Տիկ. Եղիսաբէթ Եօթնեղբայրեանը եւ անյայտ հերոսներ:

×

Ահա այս հերոսական խոյանքին, տոնական ընդվզումին տասնըութերորդ տարեդարձն է որ տօնեցին եւ փառաբանեցին, անցեալ կիրակի Սէն Լուի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ուրֆայի Հայր. Միութեան:

Առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ բոլոր մեռնողներու յիշատակին Սէն Լուի եկեղեցիին մէջ: Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան քարոզ մը խօսեցաւ, վեր հանելով հերոսամարտի արժէքը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ: Ոգեկոչեց յիշատակը այն բոլոր հերոսներուն, որոնք զէն ի ձեռին, զարկին եւ զարնուեցան:

Իսկ կէս օրէ վերջ, Ուրֆայի հերոսին եղբօրը ագարակին մէջ, կատարուեցան յիշատակի օրուան հանդիսութիւնները: Խուռներամ ժողովուրդ մը փութացած էր ներկայ ըլլալու: Բեմին ճակատը հերոսներու նկարը եւ եռագոյնը: Ցաւուր պատշաճի եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Իսկ հայ արիները փառաւորեցին հայ դրօշը:

Օրուան բանախօս ընկ. Պօղոս Հիւսեան մանրամասն պատմեց, պարզաբանեց Ուրֆայի անցեալը մինչեւ եղերական թուականը: Եւ ապա ծանրացաւ հերոսամարտին վրայ, փառաբանելով տոնական դիմադրութեան, ընդվզումի, խիզախ խոյանքի այս ցուցադրութիւնները: Եւ ապա, Ուրֆայի Հայր. Միութեան վարչութեան խնդրանքին վրայ, «Յառաջ»ի կողմէ խօսք առաւ ընկ. Հրաչեայ Տէր Բարսեղեան, փառաբանելով հերոսներն ու հերոսամարտը եւ ճաղկելով սարկամիտ եւ պահպանողական տարրերը:

Ուրֆայի հերոսներուն մեծադիր մէկ նկարը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ կոկիկ գումար մը:

Դերասան Ղազարեան ամոլի կողմէ եղաւ ներկայացում մը:

Եւ հիմա ժողովուրդը ծառերու շուքին տակ, մեծով պզտիկով կը թնդացնէ մթնոլորտը հայրենի եւ յեղափոխական երգերով: Ծափ ու բացագանչութիւններ, երգ ու ծիծաղ, «տավուլ – զուռնա», մինչեւ իրիկուան ժամը 10:

ՀՐԱՉԵԱՑ

տենք ու կը խմենք ախորժակով, երգով ու պարով:

Դէպի «Հայաստան» որբանոցը: Կը նստինք կառք, կը մօտենանք պարտէզներով բոլորուած շէնքի մը որուն դրան վրայ խոշոր տառերով գրուած է Հայաստան: Ներս կը մտնենք, տղաքը մեզ կը դիմաւորեն: Մէկ հատիկ հայերէն բառ կը բաւէ, եւ կը դառնանք վաղեմի ծանօթներ: Որբե՜րը, առոյգ ու վառվռուն աչքերով, որոնց մէջ վահագնեան բոցը կայ: Կը ծանօթանանք Պ. Պէկեանին, որ մեր հարցումներուն կը պատասխանէ համեստ ու ժպտուն, բոլորի փափաքին համաձայն մեր ընկեր Վահրամը կ'երգէ «Հայաստան երկիր դրախտավայր»ը, կը նկարուինք բոլորս միասին եւ հրաժեշտ կ'առնենք:

Մեր փափաքին համաձայն որբանոցի որբերէն երիտասարդ մը կ'ընկերանայ մեզի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ժընեւի երբեմնի տունը ցոյց տալու: «Օթօն» նստելով կ'ուղղուինք դէպի հոն, գեղեցիկ տուն մը պարտէզով, իսկ դրան վրայ ուրիշ անուն մը ...

Ժընեւէն բաժնուելով, կ'ուղղուինք Լօզան, ուր աշխարհի մեծերը թոյլ տուին որ մեր հայրենիքը իր ծաղիկ հասակին մէջ խորտակուի երկու բարբարոս ուժերու կրունկին տակ:

Որքա՜ն ուրախ էինք երբ Ժընեւ հասանք, իսկ ո՜րքան զառնութեամբ լեցուած, երբ վերադարձանք ...

ԽԱՉ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Էքօ տը Փարի աշխատակիցը, շարունակելով իր թղթակցութիւնը Էնկիւրիէն, կը ներկայացնէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը. —

Հետաքրքրական դէմք մըն է Թէվֆիք Ռիւշտի պէյ: Մազերը, քիչ մը գանգուր, հանգիստ չեն պառկիր: Երեսին գոյնը թուխ, աչքերը նուշի ձեւ: Շրթները, թանձր, մսեղ, ոլորուն, կարծես միշտ պատրաստ են բացուելու՝ խոստովանանք մը ընելու համար, բայց այնքան վարպետ՝ որ գաղտնիք չեն տար: Համակրելի է, ժպտուն, շատախօս, շարժուն, անկեղծ բայց չարաճճի: Իր խօսակցութիւնը արագ եւ ճարտար խաղ մըն է, որով կը սիրէ շեղեցնել հարցումները: Յետոյ, մերթ ընդ մերթ, գեղեցիկ եւ անմեղ ժպիտ մը նետելու համար ձեզի իր ակնոցներուն վրայէն:

Մեր խօսակցութիւնը նախ կը դառնայ Թուրքեւռուսական բարեկամութեան շուրջ, որ պատմական երեւոյթ մըն է: Դարերով կռուելէ յետոյ իրարու հետ՝ բարեկամներ դարձած են այս երկու թշնամի դրացիները:

— Թուրքեւռուսական բարեկամութիւնը, կ'ըսէ Թէվֆիք Ռիւշտի պէյ, հիմնուած է շահերու կատարեալ համերաշխութեան մը վրայ: Անհետացած են բոլոր այն պատճառները, որոնք դարաւոր թշնամութիւն մը ստեղծած էին օսմանեան եւ ցարական կայսրութիւններուն միջեւ: Երկու երկիրներուն մէջ ալ, նոր վարչաձեւերը կը հետապնդեն բոլորովին տարբեր նպատակներ: Պայմանները փոխուած են հիմնովին:

Ռուսերու այս բարեկամութիւնը դաշնակցութիւն մըն է պարզապէս: Ռուսերը կ'օգնեն Թուրքերուն ամէն տեսակէտով, մինչեւ իսկ գործարաններ կը շինեն Թուրքիոյ մէջ: Ռուսիա այլ եւս չի մտահոգուիր Նեղուցներու փակման հարցով, վստահ իր դրացիին բարեկամութեան վրայ:

— Պալքաններու մէջ, կը շարունակէ Թէվֆիք Ռիւշտի պէյ, Թուրքիա կ'աշխատի համագործակցութիւն մը ստեղծել ժողովուրդներու միջեւ: Պալքանեան դաշնագրութեան հիմը այս է: Այսպէս ամէն թիւրիմացութիւն հարթած ենք Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Գալով Պուլկարիոյ, կը յուսանք որ ի վերջոյ ան ալ ստորագրէ պալքանեան դաշնագիրը:

Այսպէս պարտուած պետութիւններուն մէջ միայն Թուրքիան է, որ ոտքի կանգնած՝ կ'աշխատի հիմնել միատարր պետութիւն մը: Միւս կողմէ Պալքանեան թնճուկը եւս լուծուած է, բոլորն ալ կ'աշխատին զոհ չերթալ օտար խաղերու: Այս ամէնը կը հաստատեն, որ այլ եւս գոյութիւն չունի արեւելեան հարց, գէթ իր աւանդական ձեւին մէջ:

Պատմութեան դասագիրքերէն պիտի ջնջուի այս անվերջանալի վէճը, որ պատմութեան «էշու կամուրջ»ն էր դարձած տարիներէ ի վեր: Դիւանագէտներու սիրական այդ հարցը, զոր ստեղծած էին սատիֆ ճաշակով մը, անսպասելի կերպով լուծուեցաւ, երբ վերանորոգ Թուրքիա մը, Ռուսիոյ դաշնակից, նստաւ Վոսփորի ափերուն վրայ: Բայց թերեւս նորէն երեւան գայ, ամէն բան կարելի է, մանաւանդ երբ քէմալականութիւնը ձախողի, Կազին մեռնի, եւ թրքական հին անիշխանութիւնը վերահաստատուի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԼԷԹ – ՄՈՆԹԱՐԺԻ, (Յառաջ). — Սթանողի Հայր. Միութեան Շալէթի մասնաճիւղը 19 օգոստ.ին սարքած էր, դաշտահանդէս մը, ի նպաստ կարօտեալներու: Հայրենակիցներու կոկիկ բազմութիւն մը կանուխէն փութացած էր դաշտ: Շատեր իրենց ուտելիքը միասին տարած էին: Մեծ ու փոքր բոլորն ալ կ'ապրէին հայրենի յիշատակներով, ու անտառը կը թնդար յեղափոխական երգերով:

Միութեան անդամներէն Պ. Գ. Պաղտատեան հանդէսին բացումը կատարեց «Մեր հայրենիք»ով, որ ներկաներու կողմէ, ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ ուղերձ մը կարդաց Պ. Դ. Կրեան, շեշտելով. «Միանանք մէկ նպատակի շուրջ, ուժ տանք հանրօգուտ միութիւններու եւ պահպանենք մեր սրբութիւններն ու մշակոյթը»: Երգուեցաւ «Հերոս մոնչեց»ը, մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ: Դադարէ մը յետոյ աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ շիշ մը օղի զոր շահեցաւ հայրենակից մը:

Հանդէսը փակուեցաւ «Դարձեալ փայլեց»ով: Հանդիսականները բաժնուեցան իրիկուան դէմ ուշ ատեն, տանելով իրենց հետ հայրենիքի յիշատակներու քաղցրութիւնը:

Ալիս

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

«Ապարէզ» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— «Գաղթահայ կեանքին մէջ կան երկու դիմակաւոր կազմակերպութիւններ, Հ. Բ. Ընդհ. Միութիւնը եւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (Հօկ), որոնք ամէն առթիւ կ'երդուընան իրենց անկուսակցականութեան մասին: Սակայն, իրականին մէջ զիրենք առաջնորդող գլխաւոր գիծն է քաղաքական – կուսակցականութիւնը:

Ինչ որ է Հօկը բոլշեւիկեան կուսակցութեան կողքին, իբրեւ ծպտեալ քաղաքական բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն, նոյնն է Բարեգործականը Ռամկ. Ազատական կուսակցութեան կողքին, աւելի ծպտուած Ռամկավարական կազմակերպութիւն: Այն տարբերութեամբ որ Հօկը, ի պահանջել հարկին չուրանար իր քաղաքական դաւանանքը, մինչ, Հ. Բ. Ընդհ. Միութիւնը կ'աշխատի անիմանալի փարիսեցիութեամբ մը հազար երդումներով ապացուցանել որ ինք քաղաքական դաւանանք չունի:

Բարեգործականը իր «կրթական ծրագրի» առաջին փորձը սկսաւ մեր գաղութներու ամէնէն տկար մէկ կէտէն — Սուրիայէն, ուր, կ'ենթադրէ թէ համեմատաբար աւելի դիւրին պիտի ըլլար ժողովուրդի թշուառութեան հետ սակարկութեան մտնել: Ու այս փորձի յաջողութիւնն ալ նախընթաց մը պիտի ըլլար միւս գաղութներուն համար:

Պէյրութի մէջ նշանակուեցաւ գլխաւորապէս Ռամկ. գործիչներէ բաղկացած կրթ. մարմին մը, որուն տրամադրութեան տակ դրուեցաւ նոյնպէս Ռամկ. գործիչ մը՝ Մ. Նաթանեան իբրեւ կրթ. ընդհ. տեսուչ, իրականացնելու համար կրթական ծրագիրը՝ նախատեսուած պայմաններով. — « Բարեգործականը պիտի կրնայ դրամով եւ ուսուցիչով օգնել այն վարժարաններուն միայն, որոնք կ'ընդունին իր լայն հակակշիռը եւ որոնց ուսուցչական կազմերը կը նշանակուին իրեն հետ համախորհուրդ »:

Բացի ասկէ՝ նպաստընկալ շրջանը պիտի կազմէ Բարեգործականի մասնաճիւղ մը եւ կամ եղածը ուժեղացնէ այն աստիճան, որ անոր տուած հասոյթը հաւասար ըլլայ տրուած նպաստին:

Բարեգործականը տարեկան 70 ոսկիի նպաստ կուտար Սելանիկի Ազգ. դպրոցներուն: Վերջին տարուան նպաստի գումարը տակաւին լրիւ չվճարուած՝ կը դադրեցնէ, որովհետեւ ընտրուած է թաղական խորհուրդ մը, որ Բարեգործականի դիտաւորութիւններուն համար անբարեյոյս կը թուի: Ու Սելանիկի թաղ. խորհուրդի դիմումին կը պատասխանէ վերոյիշեալ բանաձեւով, յայտնելով նաեւ, որ յաջորդ փորձի դաշտը պիտի ըլլայ յունահայ գաղութը:

Յայտնենք թէ, անցեալ տարեշրջանին Բարեգործականը, իբրեւ նախապատրաստական քայլ, Սելանիկի Ազգ. իշխանութեան պարտադրեց իր պաշտպանեալներէն կուսակցական ուսուցիչ մը, վարժարանի ուսուցչական կազմը ամբողջացնելէ յետոյ: Իր տալիք նպաստն ալ պայմանաւորելով այս հրամանին հետ:

Բարեգործականի Սելանիկի վարչութիւնն անգամ զայրացաւ այս աբարքէն եւ խստիւ քննադատեց Բարեգործականի ընթացքը: Այս զայրոյթին ի պատասխան Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնը, ընդհ. կանոնագրի մէկ տրամադրութեան համաձայն, կամայականօրէն լուծեց սոյն վարչութիւնը եւ անոր տեղ նշանակեց նոր վարչութիւն մը, անտեսելով նոյնիսկ անդամներու ընտրական իրաւունքը:

Բարեգործականի այս կամայականութիւնները կը բխին քողարկուած շարժառիթէ մը.— Դպրոցներէն վտարել կուսակցականութիւնն ու կուսակցական ուսուցիչները, ինչպէս շեշտուած է կրթ. ծրագրին մէջ, բայց ասիկա կը վերաբերի միայն Դաշնակցութեան: Այլ խօսքով կ'աշխատի փակել դուռը Դաշնակցական համոզում ունեցող ուսուցիչներու դէմ, լայն բանալու համար իր կուսակիցներու – Ռամկավարներու առջեւ:

Անտարակոյս ասկէ կը վնասուի Բարեգործականը, եւ ան գիտէ այս պարագան: Ինչպէս կը յայտնեն մեզի այստեղի վարչութեան մէկ քանի անդամները, կեդրոնը շրջաբերականով մը կ'իմացնէ թէ՝ վերջերս 40 առ հարիւր պակսած է հասոյթը եւ անդամներու թիւը: Սակայն այս կորուստը ներելի կը համարին, եթէ յաջողին իրենց կուսակցական դիտաւորութիւններուն մէջ »:

ԾՈՎԻ ՋՈՒՐԸ ... ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹ

Ռուանի մէջ, Ֆրանսացի մեքենագէտ մը, Ալպէր Սահէօր, գիւտ մը ըրած է, որ հրաշքի արժէք ունի:

Իր փոքրիկ գործարանին մէջ ծովու ջուրը, կամ մէկ լիթրին մէջ 33 կրամ 10 համեմատութեամբ աղ պարունակող ջուրը կը յաջողի վերածել վառելանիւթի: Այնպէս որ եթէ այս գիւտը հաստատուի, զրահաւոր մը ծովուն մէջ երբեք պէտք պիտի չունենայ նաւահանգիստ դառնալու, պէնզին փնտռելու: Ծովուն մէջ իսկ կրնայ վառելանիւթ հայթայթել՝ քաշելով... ծովէն:

Հնարիչը, Սահէօր, իր պատրաստած վառելանիւթը կ'անուանէ սահօլ:

Սահէօր ուրիշ գիւտեր ալ ըրած է, այսպէս կրնայ փոխել մետաղներու բաղադրական կազմութիւնը, կրնայ ստեղծել անտեսանելի ճառագայթներ եւն.:

Գիտութեանց ակադեմիոյ անդամներէն Օկիւթ Պէհալ չի հաւատար գիւտին իրական արժէքին:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԻ

Պանեօ – Բաշանի «Յառաջդիմասէր» Միութեան միօրեայ դպրոցը հինգշաբթի կը վերաբացուի սեպտ. 6ին ուսուցչութեամբ ծանօթ դրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեանի: Նոր կարգադրութեամբ պիտի դասաւանդուին հայերէն լեզու (ընթերցում, քերականութիւն, ուղղագրութիւն, շարադրութիւն եւ գրավարժութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, ինչպէս նաեւ հայ երգ):

Պանեօ – Բաշանի հայ ծնողքներէն կը խնդրուի արձանագրել իրենց փոքրիկները, դպրոց բերելով հինգշաբթի առաւօտ, 43, Rue Mme Curie, Bagneux: (Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

— Լսեցէ՛ք, գոռաց Թարլայըն: Ինչո՞ւ սպաննել այդ մարդը ի վերջոյ: Ինչո՞ւ միայն հմայիչ անունով ձեր քոյրը չպատել եւ ձգել փաշան որ մնայ փաշա, մինչեւ որ ձեր ակնարկած անսահմանական երեւակայութեանց հետեւանքով պատժուի ու այդ սոսկալի մահուը մեռնի: Ան այլ եւս պիտի չհամարձակի ձեր քոյրը հետապնդել եւ չեմ գիտեր ի՞նչ օգուտ ունի ձեր քոյրը փրկել, եթէ ուշ կամ կանուխ կախաղան պիտի բարձրանաք: Այնպէս չէ՞, Րալֆ:

— Շատ լաւ, ըսի: Երթա՛նք ուրեմն խմելու:

— Խմելու ժամանակ չէ, ընդմիջեց Հայը: Գիշերը կ'անցնի եւ ի՞նչպէս կրնամ հանդուրժել անոր եւ չսպաննել: Քանի որ ես, ինչպէս ըսի ձեզի, չեմ կրնար իր սենեակը մտնել առանց զինքը արթնցնելու: Ակներեւ է, որ երբ զինքը տեսնեմ գլուխս տաքցած, պէտք է զայն սպաննեմ, թէ ուխտս կատարելու եւ թէ յեղափոխականներուն հրամանին հպատակելու համար: Վստահ եղէք որ պիտի նախընտրէի Անայիսը փախցնել այս տունէն, սակայն այս անկարելի կը թուի...

×

Թարլայըն բերանը բացաւ ու վերստին գոցեց: Գիտէի ինչ որ իր մտքէն կ'անցնէր եւ ուզեցի թողուլ, որ խորհի: Բայց ան կրկին բերանը բացաւ եւ ահա թէ ի՛նչ ըսաւ.

— Բարեկամս եւ ես թերեւս կրնանք ձեզի օգտակար ըլլալ, բայց փոխարէն մեզի խոստում մը պիտի տա՞ք:

— Ոչինչ, կը խոստանամ:

— Գրողը տանի այս տղան, ըսաւ Թարլայըն: Ինչ որ կը փափաքէի ձեզմէ խնդրել, սա է թէ, բարեկամս եւ ես ձեզի պիտի օգնենք ձեր քոյրը այս տունէն դուրս հանելու համար. պայմանաւ որ ետ մնաք սպանութեան մտադրութենէն: Դուք ձեր քոյրը ազատած ատեն, մենք միջոց մը պիտի գտնենք Նորին Վսեմութիւնը զսպելու, բայց պէտք է որ դուք ալ ձեր պատուոյ խօսքը տաք եւ կամ տոր նման բան մը, որ կրկին պիտի չգաք թշուառական փաշան սպաննելու: Հիմա ոչ մէկ յետին մտածում մեր միջեւ, ըսէք, կ'ուզէ՞ք թէ ոչ:

—Բայց ես երդումով կապուած եմ Դաշնակցականներուն, բացագանչեց Հայը, տեսակ մը դժկամակութեամբ:

— Անիծեալ ըլլան Դաշնակցականները, ըսաւ Թարլայըն:

— Այո՞, թէ ոչ:

— Կը խոստանամ, ըսաւ Հայը, յանկարծ:

Իմ բնական ողջմտութիւնս կը յաղթանակէր:

— Կ'ընդունի՞ք ուրեմն թէ կրնանք հիմա այս տունը մտնել: Ի՞նչ միջոց պիտի գործածենք:

— Ասիկա, ապակիները ըմելիի պէս կը կտրէ, ըսաւ Հայը, ափին մէջ ցոյց տալով փոքր բան մը, որ սիրուն դաշոյնի մը պէս կը փայլէր: Արժանթինեան գիւտ մը:

— Ասիկա մեծապէս պիտի դիւրացնէ գործողութիւնը, ըսաւ Թարլայըն: Նախ կառքս որ կը գտնուի Քլարիճի քովը, պիտի դնեմ տան դրան առջեւ: Այս կերպով ոչ մէկ ոստիկան կրնայ կասկածիլ, այն տան մէջ, որուն դրան առջեւ կը գտնուի Րոլս Րոյս մը: Գալով ձեզի, Րալֆ, ձեր ցուցական կեցուածքով ձեզի կը մնայ տեղաւորուիլ ղեկին գլուխը...

— Կ'ուզեմ տունին մէջ ըլլալ, ըսի հաստատակամ: Ոչ թէ փափաքելուս համար, այլ բաներ են ասոնք որ միշտ կ'ըսուին ու կ'ըսուին ինքնավստահ:

— Թերեւս աւելի լաւ կ'ըլլայ, ըսաւ Հայը: Հաւանաբար ձեր երկուքին պէտք պիտի ունենամ, Նորին Վսեմութիւնը զսպելու, երբ ես զբաղած ըլլամ կղպուած դուռը բանալու, Անայիս քոյրս ազատելու միջոցին:

Արդէն Րոլս Րոյս մը շատ աւելի ազդեցութիւն կ'ընէ պարապ քան լեցուն:

×

Ուրեմն կառքը բերինք տան առջեւ: Տէյվիս Սթրիթի անկիւնը երկու ոստիկաններ խաչաձեւեցինք, որոնք ոչ մէկ ուշադրութիւն դարձուցին մեր վրայ... Պէտք է ըսել որ դուռ կոտրելը դիւրին բան է, երբ մարդ իր տրամադրութեան տակ ունի մեծ եւ փարթամ կառք մը...

Մէյֆէրի բոլոր տուներուն պէս, այս ալ խոշորկեկ տուն մը ունէր, որ կառքի դուռ մը դէպի աջ, գլխաւոր դռնէն երկու քայլ հեռու: Երկու սանդուղի աստիճան պէտք էր իջնել, հասնելու համար պզտիկ բակ մը, ուր կը գտնուէր խոհանոցին դուռը եւ պատուհան մը:

« Կառքին մէջ սպասեցէք» ըսաւ, Թուխ երիտասարդը, փոքր բակին մէջ անհետանալով: Նախ թեթեւ աղմուկ մը, պզտիկ հայհոյանք մը, յետոյ աւելի ուժեղ աղմուկ մը լսեցինք, ապա լոյսերը բացուեցան: Դրան սեմին վրայ, լոյսին մէջ Հայը կը կենար, որպէս թէ իր տան մէջ ըլլար:

Անմիջապէս որ ներս մտանք, Թարլայընի առաջին խօսքերը եղան.«Զէնքերնիդ ինծի տուէք, որպէս հասոր մարդասպան»:

Հայը յանձնեց իր ատրճանակը առանց առարկութեան, հառաչով մը բաւականացաւ: Յետոյ մեզ կանչեց.

— Քալենք կամացուկ եւ արագ, մրմնջեց ան: Քննենք վերնայարկերը տեսնելու համար թէ ո՞ւր է իր սենեակը: Իր դրան փոքր հպում մը զայն պիտի արթնցնէր. անմիջապէս անոր աչքերը պէտք է կապել, որպէսզի ան իր սպասաւորները չկանչէ: Ես այդ միջոցին քրոջս քով կ'ըլլամ: Յետոյ զինքը տունէն դուրս պիտի հանեմ ու միասին կառքին մէջ ձեզի պիտի սպասենք: Կառքին փողը երկու անգամ պիտի զարնեմ, իմացնելու համար թէ ձեզի կը սպասեմ: Բարի պիտի ըլլաք անշուշտ գիս Փիքատիլլիի մէջ Րից պանդոկը առաջնորդելու, հոն թերեւս ձեր շնորհիւ պիտի կարենանք տեղ մը գտնել, քոյրս գիշեր մը պահելու համար: Սակայն, մինչեւ իմ փող զարնելս, մանաւանդ Ահմէտ Իզզէթ փաշան ամուր մը բռնեցէք, լաւ մը կապեցէք զինքը եւ թոյլ մի տաք որ բերանը բանայ, այլապէս բոլոր դրացիները մեր վրայ կը թափին: Ո՛ն, ուրեմն:

×

Սկիզբը բախտ ունեցանք եւ կամ մեզի այդպէս թուեցաւ: Ոտքի մատներուն վրայ առաջին յարկը ելած ըլլալով, առաջին դրան որ հանդիպեցանք իր սենեակն էր, ուր փաշան թեթեւ քունով մը կը քնանար: Հասկցանք որ ան ներսն էր, երբ դրան կոճակին աղմուկէն արթնցած, սկսաւ ռռնալ. անասնական բնազդներով այս մարդը, արդարեւ խեղճ քնացող մըն էր: Բայց մենք իրեն ժամանակ չտուինք աւելի աղմուկ հանելու: Անմիջապէս սենեակ նետուեցանք: Ես լոյսը վառեցի:

ՄԱՑՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(5)

մէջքէն եւ անհետացաւ։ Անմիջապէս ձկնորսներ օգնութեան հասան, բայց ոչ աղջիկը գտան, ոչ ալ շնաձուկը։ Միայն ջուրերը կարմրած էին մարդկային արիւնով։ Օրիորդին բարեկամները կը պատմեն թէ քանի մը օր առաջ, ծնողքը նամակ մը գրած էր, պատուիրելով որ զգուշանայ շնաձուկերէն, որովհետեւ մայրը երազին մէջ տեսած է որ ձուկ մը կը յօշոտէր զինքը։ Աղջիկը ծիծաղեցաւ անշուշտ եւ նամակը ցոյց տուաւ իր բարեկամներուն, ըսելով թէ կարեւորութիւն չի տար այսպիսի աւելորդապաշտութեանց…

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ վիճակագրական դիւանը կը ծանուցանէ նէ 4,600,000 հոգի գործ գտած են 1933 մարտէն ի վեր, որով գործազուրկներուն թիւը 13,203,000էն իջած է 8,609,000ի, այսինքն հարիւրին 35։

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՆ ՊԻՏԻ ՓԼԷ՞Ր.— Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ դատական պաշտօնատան հրդեհին առթիւ դիզուած հողակոյտերը մաքրելու ատեն, բանուորները վնասեցին Այա Սոֆիայի ննջուկսիւներուն եւ քիչ մնաց որ հուչակաւոր աղօթատեղին փլէր։ Բարեբախտաբար երկաթ ձող մը տեղափոխուելով, կարելի եղաւ աղէտի մը առաջքը առնել։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Շաբաթ օր սկսաւ Զուիցերիոյ շրջանը հեծելանիւով։ Մրցումին կը մասնակցէին 57 ականաւոր հեծելանուորդներ։ Առաջին հանգրուանն էր Ցիւրիխ – Տավօզ 227 քիլոմէթր։ Առաւօտեան ժամը 8ին մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ եւ հինգ հեծելանուորդներ փախան։ Միւսները ամէն ջանք թափեցին անոնց հասնելու համար, բայց ի զուր։ Որոշեալ հանգրուանին 30 քիլոմէթր մնացած, փախչողները մէկզմէկէ կը զատուին եւ առաջին կը հանդիսանայ իտալացի Տօմինիքօ Փիօմէնթէսի, կտրելով սոյն հանգրուանը 6 ժամ 30 վայրկեան 11 երկվայրկեան, երկրորդէն՝ Գերմանացի Ճէհէր Լութփիկէն 2 վայրկեան առաջ հասնելով։ Անցեալ տարուան շահողը աւստրիացի Մաքս Պուլլան կուգայ 55րդ առաջինէն 50 վայրկ. ուշ։

⁂ Իտալացի Պէրթօնին որ մեծ ժողովրդականութիւն ունի թէ՛ Իտալիոյ եւ թէ արտասահմանի մէջ եւ որուն վրայ դրած էին իրենց յոյսը իտալական եւ զուիցերիական թերթերը, Ցիւրիխէն 20 քիլոմէթր անդին հիւանդանալով, չկրցաւ նամբան շարունակել։ «Ափանտիսիթ» ունէր եւ բժիշկները անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրելով գործողութիւն կատարեցին։ Այսպիսի դէպք երկրորդ անգամ է որ կը պատահի։ Առաջինը տեղի ունեցաւ 1932ին, Ֆրանսայի շրջանին ատեն։

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Տավօզ – Լուկանօ հանգրուանին մրցումը որ առաջինէն աւելի հետաքրքրական էր։ Շատեր լքած էին մրցումը, չկարենալով տոկալ։ Առաջին հանդիսացաւ իտալացի Գամուզօ, որ աշխարհի մէջ մագլցող հեծելանուորդներուն առաջին դասակարգին կը պատկանի։ Ընդհ. դասաւորման մէջ ալ շատ մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան։

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ փոխվրէժի տրմի – ֆօնտի հեծելանիւի մրցում Սթատ Պիւֆալոյի մէջ որ կրկնութիւնն էր Լայփցիկի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումին։ Ներկայ էին 20,000 հանդիսատեսներ։ Կը մասնակցէին համաշխարհային ախոյեան Գերմանացիներ՝ Մէց եւ Քրէվէր, ֆրանսացիներ՝ նախկին ախոյեան Լաֆրէ, Փավիարթ, պելճիքացի Ժորժ Րօնս։ Ֆրանսացի Լաֆրիէյ չարաչար պարտութեան մատնեց իր հակառակորդները։ Այնպէս որ նախորդ տարիներու մրցանիշն ալ կոտրեց։ Իսկ գերմանացի Քրէվէր երկրորդ հանդիսացաւ։ Մրցումին տեւողութիւնն էր 100 քիլոմէթր, որ կ՚ընէ 200 շրջան։ Իսկ Րօնսը լքեց մրցումը։

⁂ Իսկ Համպուրկի (Գերմանիա) մէջ տեղի ունեցաւ պոքսի մեծ մրցում մը երկու Գերմանացիներու, Մաքս Շմիլինկի եւ Վալթէր Նէօսէլի միջեւ, համաշխարհային ախոյեան ամերիկացի Մաքս Պաէրի հետ մրցելու համար նոյն տիտղոսին համար։ Ներկայ էին 100,000 հոգի։ Մաքս Շմըլինկ 9րդ *րաունտ*ին զգետնեց իր հակառակորդը։

Հ. Ս.

Կ՚ՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ
ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ
ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՄԱԼԽԱՍԻ ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—
ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ — ԶԱՐԹՕՆՔ, Գ. հատոր 263 էջ
» Բ. » 317 » — » Դ. » 250 »
ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր — ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են հեղինակին ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։
Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.
Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլ Գրատունը։

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԼԱԼԻ
7, Rue du Puy, Romans (Drôme)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին 32, Ավինիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՓԻԼԻՌ-ՊԷՆԻՐ, «ՍԸՈՒԻԶԻԷ» ՏՕՔԹ. ԿՐԱՅԻ ղեղակին ծառախիտ անտառին մէջ
կը խօսին՝ Պ.Պ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ եւ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հայկական եւ եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ Պ. ՔՐՐԸՔՃԵԱՆԻ իր Pierro-Jazzով։
երգ, շուրջպար եւ փոքրիկներու կողմէ անակնկալներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)
ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։*
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 *էջնոց հատոր մը։*

“ՀԱՅ-ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է
Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.։
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ
ԾԱԽՈՒ Է խանութ մը, երկու յարկաբաժինով միասին։ ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ, յարմար ամէն գործի։
Դիմել՝ ԱՖԱՐԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ (Bonneterie). 14, Rue des Petites Mariés. Marseille.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու։ Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած՝ «Խնուս գեղի մէջտեղը» *եւ* «Հտյկ ու վարդան» *տիսքերը՝ 12 ֆրանք հատը։*
Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris (20), *և «Սիփան»ի քարտուղար՝* Ն. Ցականեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine).

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արեւելեան կազմատուն։ *Տպագրական գործեր։*
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ուրֆայի Հայրենակց. Միութեան վարչութիւնը իր հրապարակային շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Ուրֆայի հերոսամարտի 19րդ տարեդարձի առթիւ սարքուած դաշտահանդէսի օրուան բանախօս Պ. Պ. Հիւսեանի, «Յառաջ»ի թղթակից Պ. Հրաչեայ Բարսեղեանի, Սէն Լուի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, հոգեւոր հովիւին, նոյն թաղի Հ. Յ. Դ. Ակումբին, ընկերներուն, և ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ ու մասնակցութեամբ փայլ տուին հանդէսին։ Շնորհակալութիւններ նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թոքատի Ճէմալէտտին Թաղէն Խուրշիտի Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, Հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Ագնիւ, որդին՝ Օհաննէս, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա։ Այս Թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին։ Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիգակ Պալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյրութի Ճէպէյլի որբանոցը։ Ցետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա։ Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի,* 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5).

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ շատոնց փնտռուած Արեւելքի խսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝
ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՄԻՍ ՕՂԻՆ
փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis. Tél. Plaine: 09-95.
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon (Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ
ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1* էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*. Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէսպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով։ կազ, ելեքտրականութիւն, տաք եւ սպաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։
շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain-douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր։
Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԼԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19).

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։
143, Rue Saint Martin, PARIS Tél. Archives 05-93
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրար »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թռուցիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ
ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ
Դիմել՝ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*
Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Այդ ամէնը լաւ, բայց ո՞վ էր Միլի Քլօվըրը, հարցուց Ամերիկացին որ մտադրաղ, բայց ժպտուն՝ թէյին գդալին հետ կը խաղար։

Ոստիկանը զարմացաւ այդ անսպասելի հարցումէն։ Զեր յիշեր անգամ այդ անունը զոր Ամերիկացին մասնաւորաբար կը շեշտէր։ Ցօնքերը պոստեց ու մտածել սկսաւ։

— Այո՛, կրկնեց Պ. Էտուըրտ ոստիկանին նայելով, ո՞վ էր, կամ ո՞վ է, Միլի Քլօվըրը. անիկա չափազանց կարեւոր հարց մըն է…

— Զեմ յիշեր, պատասխանեց Ուօմըրգիլ։

— Ո՛չ, զարմացաւ Ամերիկացին. այն աղջիկը որուն մասին Ալֆրէտ Ճէքին տեղեկութիւն ուզեց Պրէտմորէն…

— Օ՛հ, անիկա՞, ըսաւ ոստիկանը անտարբեր կերպով. պարզապէս հարցուցեր է շատ ժամանակ առաջ դեղարանը աշխատող աղջկան մը մասին… կարեւորութիւն չունի…

— Իմ կարծիքով շատ կարեւորութիւն ունի, ըսաւ Ամերիկացին. նկատի առէք անգամ մը — Ալֆրէտ Ճէքին տասը տարուան բացակայութենէ մը յետոյ Անգլիա կը վերադառնայ։ Հօրը խանութը կ՚երթայ, կ՚իմանայ որ անիկա մեռած է եւ գործը փոխանցուած է իր տնօրէնին՝ Պրէտմորին։ Զանազան խնդիրներու մասին կը խօսակցի անոր հետ ու կը տեղեկանայ թէ հայրը կտակ չէ ձգած եւ լուրեր կը ստանայ իր ազգականներուն մասին։ Բայց իր հին օրերու ծանօթներէն, կը հարցնէ միայն Միլի Քլօվըրի մասին։ Ինչո՞ւ…

— Լա՛ւ, դուք ըսէք, ինչո՞ւ…

— Որովհետեւ այդքան տարուան բացակայութենէ մը ետքն ալ կը հետաքրքրուի անով. ինչո՞ւ կը հետաքրքրուի. կրնար ուրիշ շատերու մասին ալ տեղեկութիւն հարցնել, բայց այդպէս չըներ… կը հարցնէ միայն Միլի Քլօվըրի մասին. թերեւս զայն տեսնել կ՚ուզէր…

— Պրէտմոր որ եւ է տեղեկութիւն չունէր այդ աղջկան մասին, դիտել տուաւ ոստիկանը։

— Այդպէս է, բայց անիկա չի ժխտեր իմ ըսածս. թերեւս աղջիկն անդին փնտռելով, անոր հասցէն ալ գտած է, դժուար չէր…

— Ժամանակ չունէր այդ գիշերը, առարկեց ոստիկանը, որովհետեւ գիտենք թէ ինչպէս ժամանակը անցուցած է ան…

— Ո՛չ, չէք գիտեր կարծեմ. ենթադրեցէք որ անիկա այդ խորհրդաւոր կնոջ հետ գինետունը նստած էր մինչեւ 10.30… տակաւին մէկ ժամ եւ մէկ քառորդ կայ որուն մասին հաշիւ չէք կրնար տալ…

— Լա՛ւ, ի՞նչ կ՚ուզէք որ ընենք…

— Ինչպէս ըսի, այս խնդիրը ծայրէ ի ծայր պիտի վերաքննուի, պատասխանեց Ամերիկացին. նախ կ՚ուզեմ դեղագործ Պրէտմորը տեսնել…

— Անիկա շատ դիւրին է, ըսաւ Ուօմըրգիլ. հիմա կ՚երթանք, տասը վայրկեանի ճամբայ է։

Ու միասին դուրս ելան ճաշարանէն։

— Ո՞ւր կը մնաք, պանդոկ գտա՞ք, հարցուց ոստիկանը։

— Նուսթըն պանդոկն եմ, հոն ուր Ալֆրէտ Ճէքինը իջած էր, այնտեղ գացի որովհետեւ կ՚ուզէի դէպքին վայրը գտնուիլ. քիչ մը սուղնոց, բայց յարմար պանդոկ է… Թէեւ հոս հանդ ստացած եմ որ ո՛չ ժամանակի, ոչ ալ ծախքի խնայողութիւն ընեմ… շատ դրամ կայ տրամադրութեանս տակ…

— Ենթադրենք որ յայտնի եղաւ թէ Ալֆրէտ Ճէքինի սպանութիւնը — եթէ իսկապէս սպանութիւն էր կատարուածը — որ եւ է կապ չունէր ձեր ընկերութեան գործին հետ, այն ատեն ի՞նչ պիտի ընէք…

— Անիկա մեծ սփոփանք մը պիտի ըլլայ մեզի համար, պատասխանեց Ամերիկացին. մեր նախագահն ու վարչութիւնը չափազանց ուրախ պիտի ըլլան. շատ կը ցաւինք որ Ալֆրէտ Ճէքինի նման գործունեայ եւ արժէքաւոր մէկը կորսնցուցինք, բայց եւ այնպէս, շատ գոհ պիտի ըլլայինք եթէ համոզուէինք որ անոր սպանութեան շարժառիթը որ եւ է առնչութիւն չունէր մեզի հետ…

— Այսինքն կ՚ուզէք վստահ ըլլալ որ ձեր գաղտնիքը ոչ երեւան հանուած է, ոչ ալ վտանգուած, դիտել տուաւ Ուօմըրգիլ չոր կերպով։

— Կարծեմ այդպէս է, այո՛… հաստատեց Ամերիկացին։

— Լա՛ւ, ուրեմն դեղարան երթանք։

Պրէտմոր դեղագիր մը կը պատրաստէր երբ երկուքը մէկ խանութէն ներս մտան։ Ձեռքին մէջ կար սրուակ մը որուն պարունակութիւնը կը դիտէր՝ լոյսին դիմացը։ Մելամաղձոտ արտայայտութիւնով մը նայեցաւ ոստիկանին ու հաղիւ թէ հետաքրքրուեցաւ երբ այս վերջինը իրեն կը ներկայացնէր Պ. Էտուըրտը։

— Կ՚ուզենք առանձին քանի մը բառ խօսիլ ձեզի հետ, Պ. Պրէտմոր, ըսաւ Ուօմըրգիլ. եթէ, ի հարկէ, յարմար է…

Պրէտմոր ոստիկանին բառերուն ուշադրութիւն դարձնելէ առաջ, վար առաւ սրուակը, խցանով փակեց, գոտի մը փակցուց անոր մէջքին ու ծրարեց։ Ցետոյ խանութին հսկողութիւնը աշկերտին յանձնելով, նշան ըրաւ իր այցելուներուն որպէսզի իրեն հետեւին՝ դէպի հիւրանոցը որ կը գտնուէր խանութին ետեւի կողմը։ Աթոռ հրամցուց անոնց, ինքն ալ նստաւ եւ հասկցուց թէ պատրաստ էր մտիկ ընելու։

Ուօմըրգիլ որ արդէն ծանօթ էր այդ մարդուն, ուղղակի իր նիւթին անցաւ։

— Պ. Պրէտմոր, այս պարոնը Ամերիկայէն եկած է՝ Ալֆրէտ Ճէքինի խնդրին մասին քննութիւններ կատարելու համար. անոր հետ միասին խօսած ենք արդէն կարգ մը յայտնի անհրաժեշտ բողութեանց մասին, բայց ունի հարցում մը որուն պատասխանին կը սպասէ. ձեզմէ զատ ոչ ոք կրնայ տալ այդ պատասխանը կարծեմ. ո՞վ էր Միլի Քլօվըր կոչուած աղջիկը…

Երկու այցելուները դեղագործին նայեցան՝ մանաւանդ անոնցմէ մէկը, բայց Պրէտմոր զարմացած կ՚երեւար, պատասխանեց հանդարտ շեշտով մը.

— Անիկա Դանիէլ Ճէքինի խանութին մէջ դեղագործուհի էր այս… տասնըութ ամիս աշխատած է… այսկէ տասնըմէկ տարի առաջ, այսինքն տասնըմէկ տարի կայ որ ծառայած է…

— Կը ճանչնայի՞ք զինքը, հարցուց ոստիկանը։

Պրէտմոր ապշած նայեցաւ անոր աչքերուն։

— Ես այս խանութին աշկերտն եղած օգնականը, տնօրէնը եւ տէրը… անշուշտ եմ երեսուն տարիէ ի վեր… կը ճանչնայի…

(Շար.)

ԼE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 29 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2585

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅԼ ԱՌ ՔԱՅԼ ՀԵՏԵՒԵԼՈՎ

Ակնարկ մը եւս Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն վրայ, որ կը շարունակուին անընդհատ:

Գրած էինք թէ՝ 1906ի աշնան Իթթիհատ – Թէրագգըն վերակազմելով իր կեդրոնը Փարիզի մէջ, անմիջապէս կապ կը հաստատէ Կովկասի հետ, «Ուխուվվէթը Իսլամիյէ»ի միջոցաւ:

Այս վերջինը — Իսլամական Եղբայրութիւն — Նամակներով եւ շրջաբերականներով կը պատմէր Հայերու կատարած «զուլում»ները, եւ անշուշտ հրահանգներ կը ստանար Իթթիհատի կեդրոնէն:

Զէ՞ որ, տարէն մը վերջը, Հիւսէյին Մոլլա զատէ Ախունդով կը գրէր·

– «Տեսնելով Հայերուն զինուիլը, Կովկասի իսլամներն ալ զինուիլ սկսան: Անկէ վերջը հարստահարիչ եւ վայրագ Հայերը չեն կրնար որ եւ է բան ընել մեզի· ամէն մարդ հրացան եւ զէնք ունի պատրաստ: Հայերը եթէ մեզի հետ չափուին, պիտի յաղթուին: Այն ատեն իսլամները Հայերէն մէկ հատիկ մարդ ողջ պիտի չձգեն: Ապրի՛ Կովկասի քաջարի թուրք ազգը· մէկ տարուան մէջ այնքան սպառազինուեցաւ որ ռուս կառավարութիւնն անգամ իսլամներէն վախնալ սկսած է»:

Յուշերու շարունակութենէն երեւան կուգայ որ, Իթթիհատը չէր գոհացած նամակագրութեամբ, եւ յատուկ գործիչներ կը ղրկէր ոչ միայն Կովկաս, այլ եւ Պարսկաստան:

Այդ գործիչներուն ամէնէն եռանդունը եղած է Հնչակեան Նաճին, որ Պոլսոյ ճամբով կը մեկնի Կովկաս:

Նաճի տեղեկութիւններ հաղորդելով իր գործունէութեան մասին, մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ քանի օրինակ թերթ ղրկած է Պաթումի նահանգին մէջ (կը յիշէ ստացողներուն անուններն ալ):

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ երբ Իթթիհատին թերթերը կը ցրուէր, անշուշտ կորիզներ ալ կը կազմէր Կովկասի բանուկ վայրերուն մէջ, համաձայն անոր հրահանգներուն:

Աւդին անդին թափառելէ յետոյ, Իթթիհատի գործիչը տուտու մը կը հասնի Սալմաստ, եւ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ, խորապէս գնահատելով այդ վայրին արժէքը՝ մասնաւորապէս Վանի եւ Տիֆլիսի նահանգներուն համար:

Այդ միջոցին պարսկական յեղափոխութիւնը պայթած ըլլալով, Սալմաստ գրեթէ պաշարուած էր· բայց Նաճի չի յուսահատիր եւ նոյն իսկ Հայերու հետ կապեր կը հաստատէ: Ինքն է որ կը պատմէ.

— «Անցեալ շաբթու ուրբաթ օր սահմանամերձ Խալասար գիւղն երթալով, տեսնուեցայ հայկական կոմիտէի նախագահ Պ. Սամսոնի հետ: Բայց անոր հետ պաշտօնապէս խօսելու համար տակաւին պաշտօնական իրաւասութիւն մը չունենալով, չկրցայ, խօսիլ հիմնական հարցի մասին: Ինծի այնպէս կը թուի թէ Հայերը ըմբոստութիւն մը կը պատրաստեն զարնան համար եւ մեծ յոյսեր դրած են Վանի «Սապահիլ խայր» կոմիտէին վրայ: Հայ ղեկավարները բոլորն ալ հոս կը համախմբուին, երեւի ժողով ունին: Այստեղ լուրեր կը շրջին Վանի Հայերու ըմբոստութեան մասին, բայց արդիւնքը դեռ ամբողջովին չիմացայ: Կը յուսամ մինչեւ գարուն կայան մը հաստատել հոս»:

Այս առթիւ, Իթթիհատի գործիչը պարզելով իր նիւթական թշուառութիւնը, կը գրէ·

— «Վրայ – գլուխս կտոր կտոր եղած է: Նոյեմբերի ամսականս Պաթում – Սալմաստ ճամբու ծախք ըրի: Այժմ այստեղ ողորմութեամբ կ'ապրիմ: Հայկական կոմիտէին հետ տեսնուելու գացած ատեն պարսկական վերարկու մը փոխ առի, այլապէս զիս դուռնէն պիտի վռնտէին իբրեւ մուրացիկ»:

Նաճի հազիւ տեղաւորուած Թուրքեւպարսկական սահմանին վրայ, Պէհա Շաքիր շատ սիրալիր եւ պատաչո՞ւնչ նամակ մը կ'ուղղէ Պարսկաստանի յեղափոխականներուն, մաղթելով որ Թուրքիան ալ փրկուի Համիտի բռնակալութենէն:

Ի՞նչ խօսք որ, նամակը տոգորուած է համիսլամական ոգիով, եւ ուղղուած՝ Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի դէմ, որոնք երկու երկիրներուն հասարակաց թշնամիները կը համարուին:

Այս ձեռնարկներէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը եւ մինչեւ Մեծ Պատերազմը, Իթթիհատ – Թէրագգըն կը մնայ միշտ հետեւողական, քայլ առ քայլ կը հետեւի երկրին մէջ և երկրէն դուրս կատարուած շարժումներուն, իր անդառնալի վճիռը տալով ոչ միայն այս կամ այն հարցին, այլ եւ անհատներու մասին:

Մէկ օրինակ, ի պէտս թերահաւատից:

Յուշագիրը բազմաթիւ փաստեր կը յիշէ՝ Պէհաէտտին Շաքիրի եւ Տիրան Քէլէկեանի անքակտելի, գրեթէ եղբայրական մտերմութեան մասին: Դէզերով նամակներ փոխանակուած, դուրս գլխի խորհրդակցութիւններ կատարուած, նոյն իսկ Ապտիւլ Համիտը սպաննելու ծրագիրներ մշակուած են երկուքին միջեւ: Չկայ որ եւ է գաղտնիք՝ իրենց միջեւ: Սահմանադրութեան շրջանին, թոյլ կուտան որ Տիրան Քէլէկեան հանրային կարծիք վարէ իբրեւ խմբագրապետ «Սապահ»ի, չեղելով Իթթիհատի պաշտօնական տեսակէտէն:

Եւ սակայն, — յուշերէն կ'երեւայ որ, Պէհա Շաքիր նոյն իսկ Տիրան Քէլէկեանէն կը կասկածէր, իբրեւ կուսակից Սապահէտտինի ապակեդրոնացման ծրագրին:

Ան համոզուած էր թէ՝ «Սապահ»ի խմբագրապետն ալ դաւաճանութիւն մը չի տեսներ այդ ծրագրին մէջ եւ գաղտնապէս կ'աշխատի որ Հայաստան մը ստեղծուի վեց վիլայէթներուն մէջ:

«Եթէ այդպէս չըլլար, Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պատճառ կ'ըլլա՞ր որ մեծ պատերազմին ատեն ճամբէն Տիրան Քէլէկեանի գլուխը»:

Մնացեալը դուք եզրակացուցէք:

Ն.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕԴԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԵՐԷԿ

— o.o —

Երէկ, 28 օգոստոս, սկսան օդանաւային ռազմափորձերը՝ Փարիզի շրջանին մէջ: Պիտի տեւեն չորս օր, գիշեր – ցերեկ: «Թշնամի» արշաւները կը կատարուին արեւելքէն, բազմաթիւ օդանաւերով, «կործանելու» համար Փարիզը: Պաշտպանողական օդանաւերուն կ'օգնեն նաեւ ցամաքային ուժեր, իսկ ոստիկանական վարչութիւնները, քաղաքապետութիւնները եւ ուրիշ հանրային կազմակերպութիւններ կարգադրութիւններ կ'ընեն քաղաքացիները պաշտպանելու եւ զինուորական շարժումները դիւրացնելու համար: Թշնամի կամ արեւելեան օդանաւերը կապոյտ են եւ կը գտնուին Զօր. Ժէռարի հրամանատարութեան տակ· իսկ պաշտպանողական կամ արեւմտեան օդանաւերը՝ կարմիր: Առաջին անգամ է որ օդանաւային ռազմափորձեր կը կատարուին, ստուգելու համար Ֆրանսայի օդային եւ ցամաքային ուժերուն կարողութիւնը՝ մայրաքաղաքին պաշտպանութեան գործին մէջ: Կը յիշուի թէ վերջերս աւելի լայն ծաւալի մը վրայ փորձեր կատարուեցան Լոնտոնի եւ Լիոնի մէջ: Փարիզի մէջ ժողովուրդը չպիտի մասնակցի պաշտպանութեան գործին: Այս ռազմափորձերուն մէջ մասնաւորապէս պիտի փորձուին Պոէկէ սաւառնակները, որոնք կրնան ժամը 180 մղոն կտրել 14,000 ոտք բարձրութեամբ եւ 2200 լիպրա ռումբ տանիլ, ինչպէս եւ բաւականաչափ կազոլին՝ 600 մղոն թռիչքի համար: Իսկ ամէնէն կարեւոր նորութիւնը պիտի ըլլայ հետապնդիչ օդանաւ մը՝ որ սպառազինուած է 20 միլիմէթրնոց թնդանօթով մը: Եթէ ռազմափորձերը յաջողութեամբ վերջանան, Ֆրանսա այսուհետեւ ուժ պիտի տայ վերջին երկու դրութեամբ օդանաւերու շինութեան:

Ասորիներու պատրիարքը Փարիզ եկաւ

Մար Շիմուն, Ասորիներու աքսորական պատրիարքը, որ Կիպրոս տեղափոխուած էր Իրաքի դէպքերէն յետոյ, Փարիզ եկած է, Ժընեւ երթալու համար: «Մաթէն»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը խնդրած ըլլալով, Մար Շիմուն յայտարարած է թէ դիմումներ կը կատարէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, հետեւեալ պահանջներուն համար.— 1. Հատուցում վնարել անցեալ տարուան խռովութեանց զոհերուն, համաձայն Իրաքի կառավարութեան կողմէ տրուած հաւաստիքներուն.— 2. Արդարութիւն այն բոլոր Ասորիներուն որոնք կ'ուզեն խաղաղութեամբ ապրիլ իրենց դրացիներուն հետ.— 3. Իրաք ղրկել Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբ մը, որպէսզի քննութիւն կատարէ անցեալ խռովութեանց եւ Ասորիներու ներկայ կացութեան մասին.— 4. Դիւրութիւններ ընծայել որպէսզի Ասորիները Սուրիոյ մէջ հաստատուին:

Նոր ռազմափորձերու վախը Աւստրիոյ մէջ

»»» · · «««

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ ՊԱՀԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿ

Վիեննայի թերթերը կը գրեն թէ՝ երկրին զանազան կողմերէն գաղտնի տեղեկագիրներ կը հասնին, հիթլէրականներու գործունէութեան մասին: Կ'ըսուի թէ վերջնական պատրաստութիւնները կը տեսնուին սպաննելու համար փոխ – վարչապետ իշխան Շթարէմպէրկը եւ ուրիշ նախարարներ եւ ծանօթ պաշտօնատարներ: Այս լուրերուն վրայ, հայրենասէրներու Ստորին Աւստրիոյ հրամանատարը յանձնարարեց իրեն հաղորդել տասը առաջնակարգ նացիներու (հիթլէրական) անունները, որպէսզի պատանդ բռնէ զանոնք, երբ հայրենասէրի մը գլխու մէկ մազին դպչին: Հրամանատարը կը խնդրէ կեդրոնական կառավարութենէն որ իր հրահանգը գործադրուի ամբողջ երկրին համար եւ գաղտնի չպահուին նացի վարիչներու անունները: «Ժողովուրդը պէտք է գիտնայ թէ իսկապէս ո՛վ պատասխանատու կը բռնուի հիթլէրական բռնութեանց համար: Մինչեւ հիմա մենք մնացինք միշտ կարգապահ, դատապարտելով հիթլէրական մեթոտները· բայց այժմ այնքան դառնացած ենք որ, հասկնալի է նացի մեթոտներու գործադրութիւնը նացի մարդասպաններու դէմ»:

Ամբողջ Աւստրիոյ եւ մասնաւորապէս Վիեննայի մէջ կը շարունակուի նացիներու հետապնդումը: Բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են:

Երկրին պաշտպանութիւնը եւ հաստատուած կարգն ու սարքը ապահովելու համար, վարչապետը խնդրած է մեծ պետութիւններէն որ արտօնութիւն տան օժանդակ ոստիկանութիւն մը կազմելու համար: Այս ուժը պիտի բաղկանայ բոլոր կէս–զինուորական կազմակերպութեանց անդամներէն եւ պիտի ունենայ մօտ 80,000 հոգի միակ հրամանատարութեան մը տակ: Այսպիսի ծրագրի մը հակառակ է Փոքր Համաձայնութիւնը եւ մասնաւորապէս Եուկոսլավիա, որ մտահոգութեամբ կը դիտէ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ զինուորական գործակցութեան հեռանկարը:

Հրեաները կը պահանջեն առանձին տեղ

Փրոֆ. Հօրէյս Քէլըն, անդամ հրէական համագումարի ամերիկեան պատուիրակութեան, Ժընեւէն Փարիզ հասնելով, շահեկան յայտարարութիւններ ըրաւ Հրեաներու կացութեան մասին: Իր կարծիքով, հակահրէականութիւնը զէնք մըն է նեղութեան մատնուած կառավարութեանց համար, ժողովուրդին ուշադրութիւնը ցրուելու համար: «Եւ որովհետեւ շատ մը ազգեր ծանր դժուարութեանց մատնուած են այսօր, բնականաբար Հրեաները մտահոգ են: Երկիւղի զգացում մը կը տիրապետէր մեր համագումարին մէջ, որուն կը մասնակցէին բոլոր երկիրներու Հրեաներուն պատուիրակները: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ միայն ժողովրդապետութեան յաղթանակը կրնայ վերահաստատել աշխարհի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶՔԵՐԸ ԳՈՑ ԿԸ ԳՈՎԵՆ

»»» «««

Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը կը գրէ, փառաբանելով խորհրդային իշխանութեան ազգային քաղաքականութիւնը·

— *«Այդ քաղաքականութեան շնորհիւ է որ վերջապէս, որ տասնեւչորս տարիէ ի վեր հայ գործավարներ գտնուած են շարունակ Վրաստանի եւ Ատրպէջանի կառավարութիւններուն մէջ եւ այսօր ալ Ալի Մահմէտով գործավարներու խորհուրդի դեր – նախագահ կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ:*

Ի՞նչ կայ ասոր մէջ անսովոր ու Հայաստանի շահերուն տեսակէտով վտանգաւոր, — ոչինչ: *Անոնք որ այս եւ նման պատրուակով դարձեալ կը խծբծեն խորհրդային իշխանութիւնը, պէտք է գիտնան որ եթէ իրենք իրենց կառավարութեան օրով նոյն ազգային քաղաքականութեան հետեւէին, թերեւս շատ աղէտներ խնայուէին Հայաստանի»*. (Պայքար, 10 *օգոստոս*):

Ռամկավար խմբագիրը բան մը լսեր է, բայց լաւ չէ հասկցեր:

Բագուցի «բկեր» Ալի Մահմետովը Հայաստանի փոխ–վարչապետ նշանակուած է ոչ թէ համաձայն ազգային առողջ քաղաքականութեան մը, այլ բոլորովին վտառողջ կացութեան մը բերումով:

Ի՞նչպէս·— Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէի այս տարուան նստաշրջանին մէջ (մայիս 28–31), ընդհ. քարտուղարը, վրացի Բերիա, ներկայացնելով երեք հանրապետութեանց քաղաքական կացութիւնը, կը յայտարարէր·

— *«Անդրկովկասում ամենուրեք ամրացել է գիւղի քաղաքական դրութիւնը, բացառութեամբ Հայաստանի, որտեղ մի քանի սահմանամերձ ու լեռնային շրջաններում տեղի ունեցած «խեղաթիւրումներն ու խոտորումները դեռ նոր սկսում են ուղղուել»*:

Զեկուցման շարունակութենէն կ'իմանանք թէ՝ Երկրային Կոմիտէն (Անդրկովկասի բուն իշխանութիւնը) հարկ դատած է կարգ մը որոշումներ տալ այդ շրջաններու մասին:

Իմացէք այդ որոշումներուն գոնէ մէկը (միւսները չեն հրատարակուած)·

— *«Այդ որոշման կէտերից մէկի հիման վրայ մենք Ատրպէջանից վերցրինք մի քանի աշխատողներ եւ Հայաստան փոխադրեցինք· վերցրինք նաեւ Վրաստանի, Անդրկովկասեան կազմակերպութիւնների աշխատողներին»*:

Ուրեմն, դժգոհ՝ Հայաստանի քաղաքական կացութենէն, Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէն անհրաժեշտ համարեր է դուրսէն խնամակալներ ղրկել, որպէսզի ուղղեն թերութիւնները:

Այդ խնամակալներէն մէկն է «ընկեր» Ալի Մահմետովը, որ շարունակելով իր պտոյտները Հայաստանի գիւղերուն մէջ, վերջերս հասած էր Զանգեզուր:

Ճիշդ այսպիսի խնամակալութիւն մը ծրագրած էր 1921ին, աւելի լայն ծաւալի վրայ, դարձեալ վրացի Օրճոնիկիձէն, Կովկասի կարմիր փոխարքան, որոշելով 300 ռուս, վրացի եւ թաթար բոլշեւիկներ ղրկել Հայաստան, երբ պայթեցաւ փետրուարեան ըմբոստութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, ռամկավարները շա՛տ կը սիրեն Հայաստանը, բայց «Խ. Հայաստան» անգամ չեն կարդար, վախնալով որ··· յուսախաբ կ'ըլլան:

ՎԱՀԷ

ԼԱԹԱՔԻԱ ԵՒ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ ՊԻՏԻ ՄԻԱՑՈՒԻ՞Ն

oooo

Պէյրութի մէջ զրոյց կը շրջի թէ մարզպանը ձեռնարկներ կատարած է, Լաթաքիան միացնելու համար Ալէքսանտրէթի սանճագին, մայրաքաղաք նշանակելով Անտիոքը: Նոյն իսկ, կ'ըսուի թէ մարզպանը իր ծրագիրը ղրկած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, ստանալու համար անոնց համաձայնութիւնը:

Եթէ հաստատուի այս լուրը, Ալէվիներու ներկայ կիսանկախ երկիրը եւ Ալէքսանտրէթի սանճագը միանալով պիտի կազմեն առանձին պետութիւն մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի նման, մայրաքաղաք ունենալով Անտիոքը:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ այս լուրը մէկ արձագանգն է սանճագին կեդրոնը Անտիոք փոխադրելու որոշման:

ՀԱՅ ՄԱՅՐ Ը 20 ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ ԿԸ ԳՏՆԷ ԻՐ ՄԷԿ ԱՂՋԻԿԸ ՈՐ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԷՐ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՀԵՏ

Արշալոյս Պէճմէզեան, 60 տարեկան այրի կին մը, բնիկ Սղերդցի, կը բնակէր Ալէյի մէջ (Լիբանան): Ամուսինն ու իր զաւակները պատերազմի միջոցին սպաննուած էին Թուրքերու կողմէ: Միայն աղջիկ մը ունէր Վարդուհի անունով որ ողջ մնացած էր եւ թուրք զինուորի մը կին դարձած: 1915էն ի վեր Արշալոյս ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէր Վարդուհիի մասին:

Վերջերս Ալէյ կ'երթայ Ահմէտ Թէվֆիք անուն մարդ մը Եգիպտոսէն, ընկերակցութեամբ իր տիկնոջ: Քաղաքի մէջ պտտելու միջոցին, քանիմը շաբաթ առաջ, Ահմէտիկինը կը հանդիպի Արշալոյսին եւ իսկոյն կը ճանչնայ զայն եւ առանց հարց ու փորձի կը պլլուի անոր վզին: Մայր ու աղջիկ քանի մը վայրկեան անխօս իրար համբուրելէ վերջ, կը պարզուի իրականութիւնը եւ յայտնի կ'ըլլայ ամբողջ ողբականը: Վարդուհի ամուսնացած էր Ահմէտի հետ եւ ընդունած իսլամական կրօնքը: Ունեցած էր երեք մանչ զաւակներ:

Ահմէտ իմանալով այս յուզիչ պատմութիւնը, Արշալոյսը կը տանի իր տունը եւ մայր ու աղջիկ 20 տարի վերջ կը միանան իրարու:

ԴՊՐՈՑԻ ՇԷՆՔ ՄԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

═ o ═

Սելանիկի Թաղ. խորհուրդը (այն որ բոլորովին չէզոք հայրենակիցներէ կազմուած է եւ կը կոչուի···Դաշնակցական), որոշեր է նոր շէնք մը շինել ազգ. վարժարանի համար: Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք·

— *«Ազգ. Մարմինները, քանի մը խորհրդակցական ժողովներով արդէն իսկ ըրած են անհրաժեշտ կարգադրութիւնները, յարմարագոյն շէնքի մը կամ հողի մը գնման համար:*

Անկէ զատ, Խորհուրդս, իր օժանդակ մարմիններով, գործնական գետնի վրայ եւս աշխատութիւն մը տարած եւ բարի օրինակ ըլլալու համար, անմիջապէս իր անդամներուն մէջ կատարած է առաջին հանգանակութիւնը, որուն գումարը կը հասնի շուրջ 80,000 *տրախմիի:*

Խորհուրդս, կ'առաջադրէ ուրեմն, մէկ կողմէ հետապնդել շէնքի կամ հողի գնման հարցը, իսկ միւս կողմէ շարունակել հանգանակութիւնը, ժամ առաջ մարմին տալու համար՝ ամէն Սելանիկահայու սրտին մօտիկ այս ծրագրին»:

Ի՞ՆՉ ՏԵՍԱԿ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ Է ԱՅՍ

Սոֆիայի *Ճիւմհիւրիէթ*ի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ պուլկար թերթերը Եուկոսլավիոյ դէմ ոչինչ գրելու արտօնուած են, մինչ Թուրքիոյ դէմ կը գրեն եւ կը կրկնեն իրենց յանկերգը Թրակիոյ եւ Միջերկրականի ելքի մասին: Կ'ըսէ նաեւ որ մինչ մակեդոնական կազմակերպութեան անդամները կը հալածուին եւ 800 անդամ աքսորուած զանազան տեղեր, Թրակիացիները ի պատուի են: Այս ի՞նչ տեսակ բարեկամութիւն է, կը հարցնէ թղթակիցը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ,— 3. ԻՏԱԼԻԱ (Բ.)

Այս մտահոգութեամբ, կարեւոր փոփոխութիւններ կ'ըլլան իտալական օրէնքներուն մէջ: 1931ին գործադրութեան դրուած պատժական օրինագիրքը խիստ պատիժներ կը սահմանէ, ցեղին առողջութեան վնաս բերող յանցանքներուն: Բանտ եւ տուգանք կը սպասեն անոնց, որ վիժումի եւ հակայղութեան աշխատանք կը տանին: Կ'արգիլուի թերթերու մէջ տեղ տալ գիտական կամ բժշկական այնպիսի յօդուածներու, որ կրնան յղութիւնը խափանելու նպաստել: Ցօժարակամ ամլութիւնը, վեներական հիւանդութիւններ փոխանցելը, մալթուսականութիւնը ծանր պատիժներու կ'ենթարկուին, մինչեւ ի չահ՝ ընտանիքին, որ պետութեան մանրանկար գուրգուրանքին առարկան է: Խստութեամբ կը պատժուին նաեւ շնացողները, ամուսնութեան խոստումով խաբողները, օրէնք մը՝ որ միայն Իտալիոյ մէջ կայ:

Ամուսնութեան նուազագոյն տարիք որոշուած է, կիներուն համար 14, իսկ այրերուն՝ 16: Ծնողքներու հաւանութիւնը անհրաժեշտ չէ, եւ քահանան քաղաքային վարչութեան պաշտօնեայ է միեւնոյն ատեն: Ոչ միայն ամուսնալուծումը արգիլուած է պաշտօնապէս, այլ, ամուսնութիւնը դժուարացնող շատ մը նախկին օրէնքները ջնջուած են: Ստիպելու համար ամուրիները, որ ընտանիք կազմեն, ծանր տուրքեր դրուած են անոնց վրայ, իսկ փոխարէնը, բազմանդամ ընտանիքները շատ մը առաւելութիւններ կը ստանան:

Ֆաշականութիւնը, ազգին մէջ կիներուն պատուոյ տեղ մը յատկացնելով մէկտեղ, կը մերժէ տալ այրերու բոլոր իրաւունքները: Կ'ուզէ որ, ընկերութեան մէջ կինը այր մարդուն լրացուցիչ մասը կազմէ, եւ այդ անկիւնէն եթէ դիտենք, կը տեսնենք որ ֆէմինիստ չէ: Կիները չունին քուէարկութեան իրաւունք, եւ սկզբունքով արգիլուած են քաղաքական աշխատանքները: Մուսոլինիի անհատապէս ըրած յայտարարութիւնները զանազան թերթերու թղթակիցներու, կարելի է սապէս ամփոփել.— «Կինը պէտք է հնազանդ ըլլայ իր ամուսնին: Իր տեղը տանը մէջ է եւ ոչ թէ պետութեան գործերուն: Գլխաւոր կոչումը՝ ամուսինին լաւ կին եւ լաւ մայր ըլլալն է. բայց այս չի նշանակեր, թէ գերի մըն է ան, եւ հանրային աշխատանքներէ կամ պաշտօններէ հեռու պէտք է մնայ»:

Իտալիոյ «Առաջնորդ»ին այս խօսքերը ընդհանուր արտայայտութիւններ են անշուշտ, որովհետեւ գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ կը հանդիպինք կիներու:

Կառավարական պաշտօններու մէջ իրենց համեմատութիւնը կը տարբերի աշխատանքներու աւելի կամ նուազ դժուարութեան համեմատ. առաւելագոյնը հարիւրին 20 պէտք է ըլլայ, իսկ պատասխանատու պաշտօններու մէջ հարիւրին 5: Պետական շրջանակէն դուրս աւելի ազատ են:

Այսպէս, կին մըն է, որ հիմնած է եւ կը վարէ Իտալիոյ շոքոլայի ամենամեծ գործարանը, եւ իրեն սեռակից մըն է Հռոմի գլխաւոր ելեկտրակայանի ճարտարապետը: Չեն պակսիր կին բժիշկներ, փաստաբաններ, լրագրողներ, փրոֆէսօրներ, արուեստագէտներ: Երկրի մեծագոյն երաժշտական բեմերէն մէկուն, Միլանոյի Սքալային, կառավարիչը կին մըն է եղած, Տիկ. Անիթա Գոլոմպօ: Գաթանթայի եւ Ճենովայի համալսարաններու ուսողութեան ամպիոնները կը գրաւեն երկու կիներ, Տիկ. Փիա Նալլի եւ Օր. Գասթէլլանի, ու Եւրոպայի լաւագոյն ուսուցչուհիներէն մին կը սեպուի իտալուհի տիկ. Մոնթէսօրի: Կին մըն է նաեւ, բեմի համաշխարհային դէմքերէն մին, Օր. Էլէօնորա Տուզէ:

Կարելի է երկարել շարքը, յիշելով կին գրողներ Ատա–Նէկրի, Մաթիլտէ Սէրաօ, Կրացիա Տէլէտտա, Մարկրիթ Սարֆաթի եւ ուրիշներ:

Գլխաւորաբար այրերու վրայ կրթնած ֆաշականութիւնը, յանձին կիներու «մայր» մը տեսնելով հանդերձ, չարգիլեր որ արժէքաւորները կարեւոր դիրքեր գրաւեն: Բանակը, դիւանագիտական եւ դատական ասպարէզները արգիլուած են, բայց մինչ առատ են մտաւորականը, ընկերային եւ տնտեսական ասպարէզները: Որպէսզի կարենան ազգային վերակազմումի աշխատանքներուն աւելի լայնօրէն մասնակցիլ, հինցած կարգ մը օրէնքներ փոխուած են: Ֆաշականութիւնը ներկայիս աւելի կը պաշտպանէ կինը, սակայն չի մոռնար մինչ անոր յիշեցնել թէ իր գլխաւոր կոչումը մայր ըլլալն է:

Համեմատելով ուրիշ երկիրներու, Իտալիոյ մէջ ամուսնութիւնը աւելի դիւրին է, քանի որ ընտանեկան կեանքը մեծ ծախքերու չի կարօտիր եւ անհրաժեշտ առարկաները ունենալու փափաքը չափաւոր է: Աշխատաւոր կամ միջակ դասակարգի կին մը ինքզինքը երջանիկ կը զգայ, եթէ երբեմն–երբեմն նոր շրջազգեստ մը ունենայ, կամ ատենը մէկ մը թատրոն եւ սինէմա երթայ: Քիչ բացառութեամբ, շատ հաճոյքներէ զրկուած է: Պարասրահ, սրճարան արգիլուած են, եւ հայրերը եւ եղբայրները, առաջուան պէս նախանձախնդիր են իրենց աղջիկներու պատւոյն:

Ֆաշականութիւնը ոչ միայն չէ ուզած փոխել այս մտայնութիւնը, այլ ընդհակառակն քաջալերած է, որ պահեն հին սովորութիւնները եւ աւանդութիւնները: Ամէն բանէ առաջ կին եւ ընտանիքի մայր մնալու փափաքը կը տեսնենք բոլոր դասակարգերու կիներուն մօտ, եւ ամենապզտիկ չեղում մը խստօրէն կը դատապարտուի հանրային կարծիքէն:

Ինչպէս կը տեսնենք, Ֆաշականութիւնը մեծ փոփոխութիւն մը կատարած է կիներու կեանքին մէջ, դուրս քաշելով զանոնք ընտանեկան շրջանակէն, եւ ընկերային աշխատանքներու լծելով: Սպասուհիի պէս հնազանդ, ուշադիր տանտիկին, եւ նոյն իսկ ընտանիքին մէջ երկրորդական դիրք գրաւող Իտալուհին, տանը նեղ պատերէն դուրս ելլելով, եւ մասնակցելով հանրային աշխատանքներուն, նոր յանձնառութիւններ կը ստանձնէ պետութեան եւ հայրենիքին հանդէպ: Կը զբաղի խեղճերու, մայրութեան եւ մանուկներու օժանդակութեան գործերով, Մարզանքի միջոցաւ առողջ մարմնի մը մտահոգութիւնը կ'ունենայ եւ աւելի կը գիտակցի իր անձնականութեան: Կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան հորիզոնը, բայց առանց կորսնցնելու իր նախկին առաքինութիւնները:

Անցնող սերունդներու մնացեալ, միայն տան խաթուն, կոկոզավիզ կիներու տեղ, նոր վարչաձեւը կ'աշխատի պատրաստել նոր Իտալուհիներ, մտաւորապէս եւ ֆիզիքապէս աւելի առողջ, արթուն, գործունեայ, ամուսնին եւ պետութեան գործակից, ու հարկ եղած պարագային ամէն կերպով զոհաբերուող, որպէսզի նոր կենդանութիւն մը ստանայ ազգը, որուն գլխաւոր սիւներէն մին կինն է:

Ֆաշականութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ վաղուան Իտալուհիները.— «Իտալացի կինը փաշիստ է եւ հաւատացեալ: Զօրաւոր եւ լաւ կազմուած, զգայուն եւ արժանաւոր տեսքով, քալուածքով՝ հաճելի: Արուեստականութենէ, պչրիկութենէ եւ սնամտութիւններէ զուրկ, թեթեւոտն եւ գործունեայ. դժբախտութիւններու եւ ձախորդութիւններու հանդէպ տոկուն: Մտքով եւ մարմնով առողջ մայր եւ կին»:

Գեղեցիկ խօսք ... եթէ կարենան իրականացնել:

Ընթերցողները կը տեսնեն, որ գեղեցկութեան մասին խօսք չկայ, որովհետեւ հին իմաստուններուն նման, Ֆաշականութիւնը եւս կ'ընդունի, թէ «կնոջ մը գեղեցկութիւնը եւ արժէքը, լաւ կազմուած եւ շատ զաւակներ բերելու յարմար մարմնին մէջ է, եւ ոչ թէ սիրունիկ դէմքին»:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Նախ քան Մալաթիոյ միակ Հայրենակցականին մէջ կազմակերպուած նոր շարժման պատճառի ու նպատակի մասին խօսիլը, անհրաժեշտ է որ թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ՛ արտասահմանի բոլոր հայրենակիցները միանգամ ընդմիշտ համոզուին.—

Առաջին, որ ընկերութեան մէջ որջացած «ճակատականներ»ը, անկարող թափանցելու բոլշեւիկեան Չեկայի մութ ու ազգադաւ նպատակներուն, որոշած են ամէն գնով պառակտել ընկերութիւնը, զրպարտութեամբ չէզոքացնելով կամ անդամազրկելով անոր բաղկացուցիչ ազգայնական ազատական հատուածը: Այս նպատակին հասնելու համար անոնք հիմակուընէ ներելի ու աններելի բոլոր միջոցներով կ'աշխատին յառաջիկայ Պատգամ. Ժողովը միակ իրենց սեփականութիւնը դարձնել, որպէսզի կարենան արդարացնել ու տեւականացնել իրենց հակօրինական սեւ արարքները:

Երկրորդ՝ որ հակառակ ընկերութեան զուտ հայրենակցական միութիւն մը ըլլալու անառարկելի փաստին, «ճակատականներ»ը բացարձակապէս կ'ոտնակոխեն ծրագիր–կանոնագիրը, կոյր կուսակցական պայքարի կրկէս կը դարձնեն զայն ու կը գործածեն իբր զէնք՝ վրէժ լուծելու համար հայ ժողովուրդի մեծագոյն քաղաքական կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան պատկանող անդամներէն ու համակիրներէն:

Երրորդ, որ իրենք իրենց մէջ երիցս պառակտուած բայց Դաշնակցութեան դէմ Թուրքի մոլեռանդութեամբ պայքարելու համար «ճիհատ» յայտարարող «ճակատականներ»ը վերաշինութիւնը իբրեւ դիմակ կը գործածեն, թաքցնելու համար իրենց նենգ ու յետին նպատակները. այսպէս անոնք ընկերութիւնը պառակտելով մահացուօրէն չպիտի հարուածէին վերաշինութիւնը, որ համագործակցութեան ու հսկայական գումարների հրամայողական պահանջը ունի:

Չորրորդ՝ որ ընկերութեան պառակտման, հայրենակիցներու երկու հակամարտ բանակներու բաժանման, իրար ատելութեան խորացման, եւ մանաւանդ յետ այսու անխուսափելիօրէն տեղի ունենալիք ուժասպառ պայքարի պատասխանատուները բոլշեւիկեան Չեկային ձեռքը գործիք դարձող «ճակատականներ»ն ու իր կոչման գիտակցութիւնը չունեցող ներկայ Կեդր. Վարչութիւնն է:

Մենք զզուանքով կը ժխտենք այն գարշելի զրպարտութիւնը թէ «Դաշնակցականները Հայաստանի ու վերաշինութեան թշնամի են»:

Հայրենիքի ազատագրութեան ու վերաշինման համար ոչ թէ քրտինք, այլ արիւն թափող հայրենապաշտ Դաշնակցականները հայրենասիրութիւնը անարի Ռամկավարներէն ու այլասերած բոլշեւիկներէն չէ որ պիտի սորվին: Մենք կը հաւատանք թէ հայ ժողովուրդին պիտի խնայուի այդ մեծագոյն անարգանքը:

Վերաշինութիւնը այսօր աւելի քան երբեք մեզ համար նուիրական գործ է: Աւերակուած եւ ուժասպառ հայրենիքը անոր հրամայողական պէտքը ունի իր խոր վէրքերու սպիացման համար:

Բայց մենք երբեք թոյլ չենք տար, որ հայանուն բոլշեւիկներն ու անողնայար Ռամկավարները այդ վերաշինութեան սրբութիւնը պղծեն, վերաշինութեան դիմակին տակ թաքնուած՝ հայ ազատագրութեան մեծագոյն հոսանքին՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքարն, եւ Նիւ Եորքի ապանութիւնը չահագործելով մեր կեանքը դժոխքի վերածեն:

Հրապարակաւ հարց կուտանք խղճէ ու պատասխանատուութենէ զուրկ մեր անարժան հակառակորդներուն, ի՞նչ գործ ունի վերաշինութիւնը քաղաքական կուսակցութեանց հետ, ի՞նչ գործ ու առնչութիւն ունի Նոր Մալաթիան հայ դրօշակը ուրացող կղերականի մը գաւթին հետ:

Եթէ բոլոր «ճակատականներու» թափած արցունքները խոր ցաւի, եւ ոչ թէ կոկորդիլոսի արցունքներ են, ապա ինչո՞ւ անոնք այսօրուայ գարշելի ճիհատը չյայտարարեցին Մեծ Եղեռնի օրերուն, երբ հարիւրներով քահանաներ ու վարդապետներ, տասնեակներով արժանաւոր ու իրենց ցեղին հաւատարիմ եպիսկոպոսներ բարբարոսներու սուիններէն վիրաւոր, արիւն արցունք քամելով խաչուեցան ու մահացան տառապանքներու ամէնէն անմարդկայինով... Անոնք Հայ չէի՞ն, անոնք բարձրաստիճան կղերականներ չէի՞ն:

Մենք գիտենք թէ հայ ստրուկները որ լաւ գիտեն օտար բռնակալ ուժին առջեւ խոնարհիլ ու լորձնաշուրթն փաստաբանել,— անհանդուրժելիօրէն ամբաստանած կը դառնան իրենց ցեղակիցներուն հանդէպ: Բայց ներկայ պարագային այս ախտաւոր հոգեբանութիւնը իր տեղն ու կշիռը ունենալով հանդերձ, կարմիր ու դեղին «ճակատականներու» միտ բանին՝ ամէն գնով Դաշնակցութիւնը հարուածելու թրքայատուկ չար ոգին է, որ մղձաւանջի մը պէս կը հալածէ զիրենք, կը մահացնէ միտք ու դատողութիւն, ու այսահարներու պէս ընդունակ կը դարձնէ զիրենք ամէն տեսակ ստոր արարքներու:

Դաշնակցութիւնը ամէն գնով հարուածելու թրքայատուկ չար ոգին է, որ այսօրուան Հայաստանը դեռ երէկ Երեւանեան նահանգ կոչողները մոդական դաւաճանի հրաշքով թունդ Հայաստանցի դարձուցեր է, հայրենասիրութիւնը ճշմարիտ զոհաբերութեան անհաղորդ ջլվանթէններու մենաշնորհը դարձուցեր է, եւ վերջապէս, դաւադիր ու յետին նպատակներով հայ ժողովուրդի մեծագոյն քաղաքական կուսակցութիւնը Հայաստանի «թշնամի» յայտարարեր է, այն կուսակցութիւնը, որ աւելի քան չորս տասնեակ տարիներ սպարտական քաջութեամբ իր կուրծքը վահան ծառայեցուցեր Հայաստանին եւ վեց հարիւր տարուան գերութենէ վերջ Մայիս 28ի արեւը բերեր է նոյն Հայաստանին:

Ուրացիր Դաշնակցութիւնը որ ըլլաս Հայաստանցի ու վերաշինական,— այս է պահանջը ուրացողներուն:

Սակայն ժամանակն է որ կարմիր ու դեղին «ճակատականներ»ը այլ եւս հասկնան թէ մեր հայրենակիցները վերաշինութեան սատարելու համար ստիպուած չեն բոլշեւիկ դառնալ ու իրենց պաշտամբը ուրանալ:

Բոլշեւիկեան Չեկային ձեռքը խաղալիկ դարձող եւ իրենց սեփական գաղափարը ուրացող «ճակատականներ»ը ի՞նչ երաշխիք կայ որ վաղն ալ նոյն ազդեցութեան տակ միջազգային խաղալիկներ դառնալով չպիտի ուրանան մեր հայրենիքը...

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ

« ՅԱՌԱՋ » Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆԻԷՌ.— Ես շատ հաւատք չունիմ «Յառաջ»ի առաջարկած կեդրոնի մասին: Նախ շատ ուշ մնացած է: Ենթադրենք թէ կազմուեցաւ այդպիսի կեդրոն մը: Այդ մարմինին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ դիմել տեղական սենտիքաներու եւ գործատէրերու: Այժմ որ անգործութիւնը տեղացիներու մէջ աւեր կը գործէ, գործատէրը նկատի չառներ յանձնարարականները եւ միջամտութիւնները: Ներկայիս երկրին տէրը գործատէրն է, քանի որ կառավարութիւնն անգամ չուզեր վշտացնել գործատէրը, որպէսզի չըլլայ թէ քանի մը հարիւր գործաւոր արձակէ ու անոնք ալ պետութեան վրայ բեռ ըլլան: Ներկայիս ազգայնական ոգին աւելի զօրաւոր է տեղացիներուն մէջ, քան 1924ին: Այն ատեն այսքան խտրութիւն չկար, որովհետեւ անգործ չկար: Փաստե՞ր կ'ուզէք: Անցեալները Անիէռէն հայ բանուոր մը տեղացիի մը շնորհիւ յանձնարարական մը կ'առնէ երեւելիխանէ մը եւ կը դիմէ գործարան: Գործարանատէրը երբ կը գիտնայ օտարական ըլլալը, «գործ չունինք» կ'ըսէ եւ կը ճամբէ: Դարձեալ Անիէռին մօտ բնակող ռուս զօրավար Խուտագով Փարիզի զինուորական կառավարիչ Զօր. Կուրոյէն յանձնարարական մը կ'առնէ ինքնաշարժի գործարանի մը վրայ, կը ներկայանայ եւ կը մերժուի: Երկու հայ արհեստաւոր ալ գործներ նպաստի գրասենեակէն կը յանձնարարականով կը ղրկեն Հիսփանօ Սուիզա գործարանը, քանի որ արհեստին թուղթերն ալ ունին: Գացին ու մերժուեցան, իբրեւ օտարական եւ հիմա նորէն նպաստ կ'առնեն: Ծրագրուած մարմինը դիմէ Աշխատանքի նախարարին եւ այս վերջին, բարեհաճի 50 ընտանիքի գործ տալ ածխահանքերու կամ ագարակներու մէջ, հաւատա՞նք որ պիտի երթան: Բնաւ երբեք: Ամէն մարդ «ես իմ տեղս լաւ եմ» պիտի ըսէ, իսկ եթէ գացողներ ալ գտնուին, վստահ եմ որ քանի մը ամիս յետոյ գործը պիտի ձգեն ու պիտի վերադառնան:

Գալով փոխադարձ օգնութեան հարցին, երբ քանի մը տարի առաջ կազմուեցաւ Եղբայրական Օգնութեան մարմին մը եւ «Յառաջ»ն ալ շաբաթներով թուղթ մելան սպառեց, Անիէռի մէջ խորհրդակցական ժողով կազմակերպեցինք, հրաւիրելով Ա. Չաքըրեանը: Հակառակ թերթով եւ թռուցիկով եղած յայտարարութեանց, 100 հոգիէն ներկայ եղան միայն ... վեց հոգի: Այն ատեն գործազուրկներու թիւն էր հարիւրին 10: Այժմ հասած է հարիւրին 60ի: Արդ, ո՞վ պիտի անդամագրուի եւ ո՞վ դրամ պիտի վճարէ գրասենեակի եւ քարտուղարի ծախքերուն համար: Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէ խորհրդակցութիւն կատարել:

Յակոբ Ադամեան

ՏԻԿՐՈՒՆԻ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, 26 օգոստ.— Օգոստոս 17ին ցաւալի արկած մը պատահեցաւ այստեղ: Երիտասարդ մը, Աղէկ Պաղտասարեան, Տիգրանակերտ[illegible] Լճէ գիւղաքաղաքէն, իր մահկանացուն կնքեց 23 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Ուրբաթ կէս օրէն ետք գործատեղիէն ելլելով, երկու ընկերներով լողալու կ'երթան: Հազիւ գետը նետուած, կը սկսի ջուրին հետ մաքառիլ: Թէեւ ընկերը կ'ուզէ օգնութեան փութալ, բայց լողալ չգիտնալով եւ վախնալով չի կրնար օգնութիւն [illegible]: Շրջականներէն մարդիկ թէեւ կը հասնին, բայց շատ ուշ էր: Բժշկական եւ ոստիկանական քննութիւններէն յետոյ, դժբախտ երիտասարդին մարմինը փոխադրեցինք Սէն Մորիսի գիւղի եկեղեցին: Կիրակի առաւօտ ժամը 11.30ին թաղումի արարողութիւնը կատարուեցաւ մեծ շուքով: Գաղութը ամբողջութեամբ ներկայ էր: Լիոնէն եւ Փօն տը Շերիէն ալ բաւական թիւով հայրենակիցներ եկած էին:

Հանգուցեալը բազմանդամ ընտանիքի մը վերջին շառաւիղն էր: [illegible] բազդութենէն 15 տարի յետոյ, [illegible] տարուան տառապանքը շալկած մայրը եւ պատանի Աղէկը կ'ապաստանին Սուրիա, յետոյ Ֆրանսա:

1930էն ի վեր հոս կը գտնուէր: Մինչ եղած էր պարկեշտ, աշխատասէր եւ վառվռուն երիտասարդ մը, սիրուած բոլորէն: Եւ ահա անողոք մահը կատաղօրէն կը բաժնէ զինք մարելով օջախ մը:

Գ. Ք.

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

»»»· ·«««

ԽՄԲ.— Հայաստանի խորհրդային գրողներու առաջին համագումարին մէջ, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Աղասի Խանջեան: Կ'արտատպենք առանց թարգմանելու — կրճատելով միայն յառաջաբանը, որ ընդհանուր տեսութիւն մըն է: Պիտի անդրադառնանք արծարծուած հարցերուն:

Ընկերնե՛ր, հայկական խորհրդային գրականութիւնն եւս ապրում է վերելքի շրջան, որ իր հերթին նոյնպէս արդիւնք է մեր երկրի, Խորհր. Հայաստանի տնտեսական ու կուլտուրական մեծ վերելքի: Այդ երեւում է բազմաթիւ ցուցանիշներից: Մեր ժողովրդի թուի համեմատութեամբ ստուար է եւ ստուարանում է մեր գրական բանակը: Մեզ հետ են, խորհրդային հայ գրականութեան բանակումն են նախախորհրդային շրջանի աւագ սերնդի ամենայայտնի գրողները՝ Շիրվանզադէն, Հանգուցեալ Նար–Դոսը, Աւ. Իսահակեանը, Զ. Եսայեանը: Խորհրդային շրջանում է որ ձեւակերպուեցին որպէս աչքի ընկնող գրողներ՝ Դեմիրճեանը, Զօրեանը, Թոթովենցը, Արազին, Լեօ Կամսարը: Խորհրդային շրջանի ծնունդն են մեր այսօրուայ գրականութեան ողնաշարը կազմող՝ Չարենցը, յետ հոկտեմբերեան խոշորագոյն մեր պոէտը, Բակունցը, Վշտունին, Ալազանը, Մահարին, Արմէնը, Զարեանը, Սարեանը, Նորենցը եւն.: Ապա գալիս է գրական նոր սերունդը, երիտասարդ, սկսնակ գրողներ, որոնցից խոշոր սպասելիք ունենք, եթէ միայն նրանք լրջօրէն աշխատեն: Սա, ընկերներ, քիչ բան չէ մանաւանդ երբ համեմատում ենք մեր այսօրուայ գրականութեան դրութիւնը նախախորհրդային գրականութեան հետ: Ոչ այլ ոք, քան ինքը՝ Յովհաննէս Թումանեանն էր, մեր մեծագոյն բանաստեղծը, որ 1909 թուին գրուած յօդուածում գանգատում էր, որ «Հայոց ամբողջ նոր գրականութիւնը հազիւ թէ մի քանի ամսուայ ընթերցանութեան նիւթ լինի. եւ սակայն քանի՞ հոգի կը գտնէք որ ծանօթ լինեն իրենց մայրենի գրականութեան: Մինչ կը տեսնենք բերան առած կրկնում են այս կամ այն գրողի անունը, գովում, երկինք են հանում կամ պախարակում ցեխն են կոխում: Հետաքրքրուեցէք, հարց ու փորձ արէք, կը տեսնէք, ծանօթ չէ, չի կարդացել, այստեղից մի կտոր, այնտեղից մի բրթուճ, յաճախ ծուռ ու սխալ: Եւ որքան ագիտութիւն, ինչ կոպիտ ճաշակ...: Իսկ գծծիութիւնը ... ամբողջ նոր գրականութեան արժէքը ի՞նչ է: Գիտէ՞ք: Անշուշտ չգիտէք,— մի 100 ռուբլուց էլ պակաս: Ամբողջ գրականութեան արժէքը... Եւ քանի մարդու տան մէջ կը գտնէք ամբողջ ժողովուրդի մէջ... («Հորիզոն» 1909 թ. 55 թիւ): Ահա հայ գրականութեան դրութիւնը բուրժուազիայի տիրապետութեան շրջանում նկարագրուած այդ գրականութեան ամենամեծ վարպետի գրչով: Դաշնակցութեան «պետականութեան» շրջանում արդէն բոլորովին ցամաքեց հայ գրականութիւնը: Լաւ յիշում եմ, որ ամբողջ երկու–երեք տարուան ընթացքում լոյս տեսաւ մի աննշան գրքոյկ: Իսկ խորհրդային իշխանութեան՞ն շրջանում: Եթէ 1921 թ. լոյս է տեսել 6 գեղարուեստական գիրք, ընդամէնը 7 մամուլ, 6000 թիրաժով, ապա 1928 թ. ունենք լոյս տեսած 51 անուն գիրք 194 մամուլ, 148,500 թիրաժով. 1931 թուին լոյս են տեսել 106 անուն գեղարուեստական գիրք, 526 մամուլ, 400.000 թիրաժով. վերջապէս այս տարի, 1934 թուին լոյս են տեսել եւ լոյս են տեսնելու 220 անուն գիրք, 1657 մամուլ, 800.000 թիրաժով: (Բուռն ծափեր): Թուերն իրենք պերճախօս են: Նրանք ցոյց են տալիս մեր գրականութեան լայն ծաւալը, նրա մասսայական բնոյթը, այստեղ կարեւոր է չեշտել, որ որպէս ընդհանուր երեւոյթ մեր նոյն իսկ մեծաթիրաժ գրքերը լոյս տեսնելուց յետոյ սպառւում են երկու ամսուայ ընթացքում, գիրքը անհրաժեշտութիւն է դառնում աշխատաւորական մասսաների համար, գիրքը հասնում է մինչեւ ամենահեռաւոր շրջաններն ու գիւղերը: Գրական արտադրութիւնը անընդհատ աճում է ոչ միայն քանակով, այլ եւ որակով: Մեր գրականութիւնը կարող է հաշուել բարձրորակ արժէքաւոր եւ մնայուն բազմաթիւ երկեր:

Հետեւեալ նշանակալից երեւոյթը. հայկական խորհրդային գրականութիւնը գնալով աւելի եւ աւելի սերտ կապերով կապւում է խորհրդային միւս երկրների գրականութեան հետ: Մեր գրողների երկերը դառնում են Միութեան այլ ժողովուրդների աշխատաւորների սեփականութիւն: Յատկապէս վերջին երկու տարում ռուսերէն, ուկրայներէն, վրացերէն, թուրքերէն թարգմանութեամբ լոյս են տեսել մեր հեղինակներից աւելի քան երեսուն գիրք: Միւս կողմից հայերէն թարգմանութեամբ լոյս են տեսել ռուսական ժամանակակից մեծ գրականութեան լաւագոյն երկերը,— Գորկին, Դեմիան Բեդնին, Շոլոխովը, Ֆադեյեւը, Պալենկոն, Իլլեշը, Ստաւսկին եւն.: Վերջապէս վերջին երկու տարումն է, որ զարկ տուինք հայ, ռուս եւ օտար կլասիկների գործերի հրատարակմանը: Արդէն տպագրուած են ամբողջական կամ առանձին գրքերով Սվիֆտը, Շեքսպիրը, Գոգոլը, Դոստոյեւսկին, Պուշկինը, Չեխովը, Տուրգենեւը, Թումանեանը, Նար–Դոսը, Սունդուկեանը, Պարոնեանը, Մուրացանը, Շիրվանզադէն եւն.:

Այս փաստերը բաւական են բնորոշելու համար հայկական խորհրդային գրականութեան անընդհատ վերելքը, որը առանձնապէս բուռն թափ է ընդունում վերջին տարիներում: Լենին–Ստալինեան ազգային քաղաքականութեան շնորհիւ մեզ մօտ, խորհ. Հայաստանում ստեղծւում է ազգային ձեւով, ինտերնացիոնալ բովանդակութեամբ գրականութիւն, որը արդէն հզօր զէնք է ժողովրդական լայն մասսաների կուլտուրական մակարդակի բարձրացման եւ կոմունիստական դաստիարակութեան համար:

Գրականութեան զարգացման այսպիսի թափ եւ ծաւալ հնարաւոր էր միայն խորհրդային իշխանութեան պայմաններում:

Աւել[illegible] յայտնի է դառնում մեր գրականութեան վերելքը դաշնակցական, էմիգրանտական, գոյութիւն չունենալու չափ աննշան «գրականութեան» ճահճացման եւ անկման ֆոնի վրայ:

×

Սակայն, ընկերներ, սխալ կը լինէր գերագնահատել մեր գրական ճակատի նուաճումները:

(1)

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԽԱՌՆԱՐԱՆԸ

Հայաստանի Պրոլետարական Զբօսաշրջութեան ընկերութիւնը օգոստոսի 17ին արշաւանք մը կազմակերպած էր դէպի Արագածի խառնարանը: Արշաւախումբը ճամբայ ելաւ միաժամանակ 4 կէտերէ,— Երեւանէն, Լենինականէն, Վաղարշապատէն, Ղարաքիլիսայէն:

Արշաւին ուղեգրութիւնը.—

1.— Բաշապարանէն դէպի հիւսիսային գագաթ, այնտեղէն խառնարան եւ Ղազնաֆարի վրայով վերադարձ:

2.— Արթիկէն դէպի հիւսիսային գագաթ, այնտեղէն խառնարան եւ Ղազնաֆարի վրայով վերադարձ:

3.— Բիւրականէն Սեւ լճին վրայով դէպի հարաւ-արեւմտեան գագաթ, այնտեղէն խառնարան եւ Ղազնաֆարի վրայով վերադարձ:

4.— Ղազնաֆարէն դէպի խառնարան եւ հարաւ-արեւելեան գագաթ, այնտեղէն վերադարձ Սեւ լճի եւ Արթիկի վրայով:

Այս արշաւին նպատակն էր բազմակողմանի կերպով ուսումնասիրել Արագածի զբօսաշրջային ճամբաներն ու կարեւոր վայրերը, ճշդել հանքային աղբիւրներու ցուցակը, ծծումբի հանքերը եւ օգտագործման կարելիութիւնները, Արագածի գագաթներուն, ձորերուն, հեղեղատներուն, լճակներուն տեղական անունները, անուանակոչել Արագածի մեծ ջրվէժը եւ պարզել օգտագործման կարելիութիւնները:

Արշաւին մասնակցող խմբակներուն պաշտօն տրուած էր նաեւ ուսումնասիրել Արագածի բուսական գօտիները, տեսակները, քոչուորական կեանքը, խառնարանի յաւիտենական ձիւնը, հին սառնադաշտերու հետքերը, եւն.:

Դէպի Արագած կատարուած այս խմբական արշաւը նպատակ ունի նաեւ վարժեցնել զբօսաշրջային մասնակցողները լեռ բարձրանալու եւ ծանօթացնել Հայաստանի լեռնագրութեան: Զորս ճամբաներով մեկնած խումբերը իրար հանդիպեցան Արագածի խառնարանին առջեւ, ուր նկարներ առնուեցան համապարփակ տեսարաններէն: Նկարներ առնուեցան նաեւ ջրվէժէն: Լեռնագնացութեան զանազան հանգրուանները եւս լուսանկարուեցան:

Արշաւին կը մասնակցէին փրոֆ. Ալխարհէգ, Բագուի Մշակոյթի եւ Գիտութեան Թանգարանէն երկու հոգի, հողագէտ Միրիմանեան եւ ներկայացուցիչներ առողջապահական գործավարութենէն, Կարմիր Խաչէն, Հանքաբանական վարժարանէն: Ղարաքիլիսայէն կը մասնակցէին 20 զինուորականներ:

Արշաւը տեւեց 4 օր, օգոստոս 17էն 21: Արշաւախումբերուն տրուած էր փորձ առաջնորդներ:

ՊԱՅՔԱՐԸ ՋԵՐՄԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

Այս տարի Ղուրտուղուլուի շրջանին մէջ կը գործեն ջերմախտի 6 կայաններ: Մոլլաբաղալ, Ջանֆիդա, Ջիբուխլի գիւղերու կայանները դժբախտաբար շէնք չունին: Տրամադրուած սենեակները խոնաւ են եւ խարխուլ: Գիւղական խորհուրդները եւ հաւաքական գիւղատնտեսութեանց վարչութիւնները ընթացք չեն տար առողջապահական տեսչութեան պահանջներուն:

Ջերմախտի դէմ պայքարի միամսեակը լաւ չկազմակերպուեցաւ այս շրջանին մէջ, այնպէս որ կարգ մը գիւղեր մինչեւ հիմա չեն ձեռնարկած ճահիճները ցամքեցնելու: Միամսեակը այս շրջանին մէջ սկսաւ յուլիս 15ին եւ աւարտեցաւ օգոստոս 15ին: Մինչեւ հիմա չորցուած է Գեչրլուի, Աղջարխի եւ Քեարիմարխի միջեւ ինկած 250 հեկտար տարածութեամբ ճահիճը, զոր սկսած էին ցամքեցնել 1933ին: Աղջարխի գիւղական խորհուրդը չտուաւ պահանջուած 40 բանուորը, այս պատճառով կարելի չեղաւ ամրացնել Սեւ ջուր վազող առուակին ափերը եւ շինել անհրաժեշտ կամուրջները:

Մարգարայի ենթաշրջանը ճահիճները ցամքեցնելու համար պէտք է տար 300 բանուոր, 120ը Եղջիլարէն, 120ը Մարգարայէն, 60ը Ջիրուխլիէն: Սակայն ոչ մէկ գիւղ տրամադրեց պահանջուած բանուորները: Նոյնը պէտք է ըսել Շահրիարի ենթաշրջանի գիւղերուն մասին, որոնք ճահիճները չորցնելու մասին մտածած անգամ չունին:

Առողջ սերունդ

Առողջ սերունդ մը կազմելու համար, դաստիարակչական աշխատանքին համընթաց առողջութիւն պարգեւելու նպատակով մանուկներուն, արիներու ճամբարին, մանկական ապաքինարաններու, մանկական գաղութներու, ճամբար-ապաքինարաններու կողքին՝ հետզհետէ կը հիմնուին նաեւ մանկական հաւաքարաններ (Հայաստանի մէջ կ՚անուանեն «մանկական հրապարակ»), ուր կը կեդրոնացուին հարիւրաւոր մանուկներ ամառնային ամիսներուն, դաստիարակելու համար անոնց միտքը եւ զօրացնելու համար անոնց մարմինը:

Մանկական հաւաքարաններու թիւը անընդհատ կ՚աճի, կը բարձրանայ նաեւ անոնց որակը: Այսպէս Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, սկսելով Երեւանէն մինչեւ հեռաւոր գիւղերը, հիմնուած են 490 մանկական հաւաքարաններ, ուր կեդրոնացուած են 60,000 մանուկներ: Երեւանի մէջ այս տարի հիմնուած են 69 մանկական հաւաքարաններ, (անցեալ տարի 57 էր), 2ը Թրքական եւ 2ը եւս ռուսական: Բացի մանկական գաղութները մեկնած 714 երախաներէ, այս մանկական հաւաքարանները յաճախած են 3805 հոգի: Ասկից զատ, Երեւանի հանգստեան պարտէզին մէջ, երախաներու հանգիստը կազմակերպուած ձեւով անցընելու համար, կը կատարուին խաղեր եւ զրոյցներ, որոնց կը մասնակցին ամէն օր 2000 հոգի:

Մանկական գաղութներ հաստատուած են Նորքի, Քանաքեռի, Սեւանի, Ստեփանաւանի, Ղարաքիլիսայի մէջ, որոնք կը համարուին մեր երկրին ամէնէն առողջաւէտ վայրերը: Ճամբար-ապաքինարաններ պատրաստուած են նաեւ Աբովեան, Շահումեան եւ Կորքի վարժարանները, այսպէս հարիւրաւոր պատանիներու առիթ ընծայելով ամառը անցընելու բնութեան ծոցին, առողջարար եւ դաստիարակչական պայմաններու մէջ:

Սեպտեմբեր 1ին կը փակուին բոլոր մանկական հաւաքարանները: Այս տարուան փորձը պէտք է օգտագործել՝ խուսափելու համար, գալ տարի, տեսնուած թերութիւններէն:

Ամէնէն ցաւալի կէտն է վարիչներու հարցը: Այս տարի մանկական հաւաքարանները չունէին պատրաստուած դաստիարակչուհիներ, մանաւորապէս քաղաքէն ծայրամասը հաստատուած հաւաքարաններուն մէջ: Հաւաքարաններէն շատերն ալ յարմար տեղ չունէին:

Ամէնէն դրական կողմն այն էր, որ մանուկներու հաւաքարանները բոլորն ալ ունէին խաղալիկ, դեղօրայք եւ տաք նախաճաշ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հողային գործավարութեան կից Հայաստանի գիւղատնտեսութ.ը ելեկտրական սարքաւորումով եւ հոսանքով օժտելու համար կազմուած մարմինը կը հաղորդէ թէ ներկայիս արագ թափով յառաջ կ՚երթայ Մեղրիի եւ Շաքիի ջրաելեկտրակայաններու շինարարութիւնը: Կը յուսացուի որ այս ելեկտրակայաններուն սարքաւորումը սկսի այս տարուան վերջերը եւ ամէնէն ուշ 1935 երկրորդ եռամսեակի ընթացքին յանձնուին շահագործման: Մեղրիի ելեկտրակայանը պիտի սպասարկէ ամբողջ շրջանին, պիտի ապահովէ Ագարակի եւ Կարճեւանի հողերուն մեքենական ոռոգումը, պիտի սպասարկէ պահածոյի եւ մետաքսի արդիւնաբերութեան, ինչպէս նաեւ առողջապահութեան: Շաքիի ելեկտրակայանը պիտի սպասարկէ Սիսիանի ամբողջ շրջանին, Բազար Չայի անասնապահական կայանին եւ չուրջը գտնուած կաթնատնտեսական կազմակերպութեանց: Մեղրիի ելեկտրակայանին կարողութիւնը պիտի ըլլայ 1200 ձիու ուժ, Շաքիինը՝ 1800 ձիու ուժ:

Ասկից զատ որոշուած է 1935ին նոր ելեկտրակայաններ հիմնել Թալինի մէջ՝ Դըրըլը գիւղին մօտ, Ալագեազին բխած աղբիւրներու ջուրով, 400 ձիու ուժով, Շամշադինի մէջ՝ ժով, իսկ Աղխեամսն գետին վրայ՝ 600 ձիու ուժով, Բէչիրքէնդի մէջ՝ Ղոյթուր գետին վրայ, 200 ձիու ուժով, իսկ Աղեամսն գետին վրայ՝ 5000 ձիու ուժով, որ պիտի սպասարկէ Մարտունիի, Բասարգեչարի, Ն. Բայազիտի շրջաններուն:

Ասոնց զուգընթաց՝ պիտի շարունակուի Սարդարապատի 3500 ձիու ուժով ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը Սարդարապատի ջրանցքին վրայ,— փոխորակները եւ այլ անհրաժեշտ սարքերը առաքուած են արդէն:

Անկախ այս բոլորէն, Զորագետի հսկայ ջրաելեկտրակայանէն 22.000 վոլթ հոսանք պիտի տրուի Ստեփանաւանի, որով կարելի պիտի ըլլայ սպասարկել կարգ մը գիւղերու, ինչպէս Քեթրանի, Վարդաբլուրի, Զօրագիւղի: Ելեկտրական շինարարութեան այս աշխատանքներուն հետ, միջոցներ ձեռք առնուած են լայն կերպով տարածելու համար ելեկտրական վարուցանը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՏՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԶՈՒՐԱԺԱԼԻՔ

Այս տարի ալ, նշանաւոր տեսաբաններ պարզուեցան Պոլսոյ Թուրք լեզուական համաժողովին մէջ: Կարելի է մէկ բառով խտացնել ժողովին աշխատանքները,— «Մենք (Թուրքերը) ըրինք, մենք բերինք, մենք տուինք»:

Այսպէս, երրորդ նիստին մէջ Նաջիմ Հազըմ պէյ պարզեց թէ արաբերէն բազմաթիւ բառեր Թուրքերէնէն առնուած են, ինչ որ կը խոստովանին բուն իսկ արաբ հեղինակները: Ցայտնելէ յետոյ թէ հին յունարէնին եւ լատիներէնին մէջ ալ բազմաթիւ Թուրքերէն բառեր կան, դասախօսը եզրակացուց.

«Շատ գեղեցիկ բան է գիտնալ թէ արաբերէնը Թրքական արմատէն բուսած է եւ մեր լեզուին շնորհիւ առեղծուած: Եթէ հպարտանանք՝ տեղին է: Մենք քաղաքակրթութիւն տուած ենք աշխարհին, մենք լեզու տուած ենք աշխարհին: Արաբները շատ մը արմատներ եւ բառեր ուղղակի առած են Թուրքերէնէն: Երբեմն ալ տակնուվրայ ընելով առած եւ անոնցմէ բազմաթիւ բառեր շինած են: Արաբերէնը կեղծ լեզու մըն է»:

Դասախօսը այսպէս վերջացուց իր խօսքերը. «Մեր խորարմատ եւ հարուստ լեզուն, հակառակ աշխարհի լեզուներուն աղբիւրը ըլլալուն, դարերով չէ խորտակուած եւ երեսի վրայ թողուած է: Երբ մեր լեզուն աշխարհի ամէնէն բարձր լեզուն դառնայ, այն ատեն միայն իրաւունք պիտի ունենանք հպարտանալու: Եւ խորապէս համոզուած եմ թէ շատ մօտ ատենէն պիտի տեսնենք զայն, Մեծ Ղեկավարին շնորհիւ»:

Խելիշէհիրի երեսփոխան Եուսուֆ Զիա պէյ շատ ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը կարդաց ուրալ-ալթայեան լեզուներուն եւ Թուրքերէնի յարաբերութեանց մասին: Ցայտնեց թէ այդ լեզուներուն մէջ կան կարգ մը բառեր որոնք բնաւ չեն նմանիր Թուրքերէնի: Արդեօք անոնք Թուրքերէն են եւ յետոյ առած են, թէ ոչ ուրալ-ալթայեան լեզուներու սեփականութիւնն են:

Միւս կողմէ, դասախօս օրինակներով հաստատեց թէ բազմաթիւ Թուրքերէն բառեր անցած են հնդեւրոպական եւ սեմական լեզուներու մէջ:

Եուսուֆ Զիա պէյ կարդաց դասախօսութիւն մը որով կը փաստէ թէ հնդեւրոպական լեզուները Թուրքերէնի ազդեցութիւնը կրած են, եւ հին յունարէնի եւ լատիներէնի մէջ բազմաթիւ Թրքական բառեր կան:

Ամէնէն վերջը, դասախօս աւելցուց թէ լեզուական գործը երկու տարիէ ի վեր շատ զարգացած է եւ անպայման փայլուն յաղթանակով պիտի վերջանայ, քանի որ յառաջապահ գիծին վրայ կը գտնուի նոյն ինքն Կազի փաշան:

Չորրորդ նիստին մէջ, Պերլինի համալսարանի լեզուական ճիւղի դասախօսներէն փրոֆ. Րէշիտ Րահմէթի դասախօսութիւն մը կարդաց Ույկուր լեզուի մասին: Երիտասարդ գիտնականը ըսաւ թէ Ույկուրը անկիւնադարձ մը կը կազմէ Թուրք լեզուի զարգացման մէջ, որովհետեւ մայր լեզուի դերը կը կատարէ ներկայ Թուրքերէնին համար:

Դասախօսը մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ Ույկուր քաղաքակրթութեան մասին, շեշտելով թէ ամէնէն աւելի կրօնական եւ բժշկական գործերով երեւան եկած է ան: Ցետոյ Ույկուրները աստղաբանական կանոնաւոր դիտարաններ ունէին:

Թուրք լեզուն, ըսաւ Թուրք ազգին չափ տարիքոտ օրկան մըն է: Թէեւ հիմակուընէ կարելի չէ ըսել թէ ի՞նչպէս եղած է Թուրք ամենահին լեզուն, բայց կարելի է սա դրական արդիւնքը շեշտել.— Թուրք լեզուի պատմական շրջաններուն երթալու համար, պէտք է անցնիլ Ույկուր շրջանէն:

Պետրոս էֆ. (Կարապետեան) բեմ ելած էր: Թուրք լեզուի հետազօտութեանց եւ Թուրք մշակոյթին հիացող այս անձը, անդրադառնալով Սայիմ Ալի պէյի այն պնդումին թէ հայերէնն ալ Թուրքերէնէն ծագած է, մանրամասնօրէն բացատրեց թէ հայերէնը 500 տարիէ ի վեր ձուլուած է Թրքական մշակոյթին եւ լեզուին մէջ: Կազի փաշային ուղղուած ատենաւոր մըն ալ կարդաց: Շատ զուարթ ձայնով մը բացատրեց արաբերէնի մէջ իր գտած այն բառերը, որոնք Թուրքերէնէն առնուած են, եւ ամէն մարդ խնդացուց:

Օրինակ,— ըսաւ,— Արաբները առած են խափանաֆը, (սփանախ, շոմին) եւ խափէնաի բրած են: Նոյնպէս, Արաբները առած են պամեա, աղա, չուվալ, հաթունն եւն. բառերը եւ փոխելով խրացուցած են: Պետրոս էֆ. խոր հրճուանքով կ՚ըսէր. «Մեր փէնչէրէն (պատուհան) փանչէր բրած են: Արաբները, փիսթանը՝ ֆօսթան, գունտուրան՝ կիտիր, ելէկը (բաճկոն — նակ) մեր ելէկը, եաթաղը (անկողին) մեր եաթաղը, բոլորն ալ մերը»:

Դասախօսը բանաստեղծութիւն մըն ալ կարդաց եւ ընդհանուր զուարթութեան եւ ծափերու մէջ վար իջաւ բեմէն:

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ սովետ գիտական ակադեմիայի անդամներէն փրոֆ. Մեշչանինով, իր դասախօսութիւնը կարդալու համար: Թուրքերէն չգիտնալով, ռուս գիտնականը ֆրանսերէն նախաբանով մը ողջունեց Թուրք լեզուական համաժողովը, ըսելով թէ ան մեծապէս գրաւած է օտար գիտական ակադեմիաներու ուշադրութիւնը: Այս առթիւ ըսաւ թէ փրոֆ. Մառ իր մէկ գիրքին մէջ խօսած է Թուրք լեզուական համաժողովին ձեռք բերած գնահատելի արդիւնքներուն մասին:

Ժողովը ծափերով ընդունեց գիտնականին ողջոյնի խօսքերը: Ցետոյ Իպրահիմ Նէճմի պէյ կարդաց փրոֆ. Մեշչանինովի թէզին Թուրքերէն թարգմանութիւնը: Փրոֆէսօրը որ օգնականն է հայագէտ Մառի, բացատրեց Մառի լեզուական տեսութիւնը որուն համաձայն պէտք չէ նայիլ միայն ձեւերուն, այլ քննելու է նաեւ մասնաւորաբար ընկերային պայմանները:

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ հաշիւ չեն տար

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստ.).

— «Միայն մենք չէ որ հաշիւ կը պահանջենք այսպէս կոչուած Դուրեան Ցանձնախումբէն: Ռամկավարներու հետ «միացեալ ճակատ» կազմած համայնավարներն ալ մեզմէ ոչ նուազ վճռականութեամբ հաշիւ կը պահանջեն:

Համայնավարներու Նիւ Եորքի հայատառ թերթը իր յուլիս 29ի խմբագրականին մէջ կ՚ըսէ.

«Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը, որ ծանր ինքնազրկումներով զոհեց արիւն քրտինքով ձեռք բերած իր ունեցածն ու տոլարները, շատ իրաւամբ կ՚ուզէ գիտնալ թէ ո՞ւր ծախսուեցան այդ գումարները եւ ի՞նչպէս:

Եւ եթէ Դուրեան Ցանձնախումբը կրնայ կարեւորութիւն չտալ մեր պահանջին՝ ըսելով թէ մենք չէինք որ իրեն դրամ տուինք, հետեւաբար պարտականութիւն մը չունի մեզի հաշիւ տալու (թէեւ հաշիւը մեզի չէ որ պէտք է տայ, այլ հայ հասարակութեան), անիկա չի կրնար նոյն վերաբերումը ցոյց տալ դէպի իրենց գործակից համայնավարները, որոնք դեկտ. 24էն յետոյ Դուրեանի յանձնախումբի անդամներուն հետ մէկտեղ քաղաքէ քաղաք պտըտեցան՝ ժողովուրդը գրգռելու եւ դրամ հաւաքելու համար:

Ցատկանշական է լսել համայնավարներու թերթէն այժմ սա խօսքերը.

— «Մասնաւոր խմբակ մը, Ռամկավար ղեկավարներէ բաղկացած, ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը դրաւ կատարուած իրողութեան առջեւ՝ հրապարակ դնելով Դուրեան յանձնախումբ կոչուած խրտուիլակը եւ հաւաքած ամբողջ դրամները կեդրոնացուց անոր տրամադրութեան տակ: Մարմին մը, որուն բաղկացուցիչ անձերը մինչեւ այսօր ալ անծանօթ կը մնան ամերիկահայ ժողովուրդին»:

Ուրիշ խօսքով՝ Ռամկավարներու գործակից համայնավարները անգամ կը գանգատին, որ Դուրեան յանձնախումբ կոչուածը մինչեւ այժմ մութի մէջ կը մնայ:

Երբ Ռամկավարներու ամէնէն գործօն զինակիցներն ալ կասկած կը յայտնեն Դուրեան յանձնախումբին մութին մէջ մնալուն եւ հաշիւ տալէ խուսափելուն մասին, հայ հասարակութիւնը ամենայն իրաւունք ունի ամենայնի կասկածներու ենթարկելու այդ մարդոց գաղտնի «գործերը»:

Եթէ այդ գործերը օրինականութեան սահմանէն անցած չըլլային, ի՞նչ պատճառ պիտի ունենային Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ հրապարակային հաշիւ չտալու եւ իրենց անունները իսկ գաղտնի պահելու:

Հետաքրքրական է որ համայնավարներու հայատառ թերթը, վճռականութեամբ պահանջելու այդ հաշուետուութիւնը պահանջելէ ետքը, կը սպառնայ Դուրեան յանձնախումբին «աւելի որոշ խօսիլ» իր մասին, եթէ ան յամառի հաշիւ չտալ:

Դուրեան յանձնախումբը չի կրնար խուսափիլ հաշուետուութենէ:

Ամերիկահայ հասարակութիւնը կատարեալ իրաւունք ունի ամենայն վճռականութեամբ պահանջելու այդ հաշուետուութիւնը, որուն անհամբեր կը սպասէ ամէն հայ մարդ»:

‹ՅԱՌԱՋ›Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

Թարլայըն անկողնին վրայ խոյացաւ. իմ կարգին ես ալ խոյացայ ու մէկ երկվայրկեանի մէջ կրցանք զայն զսպել, եւ իր ձայնը սաւաններուն տակ խեղդել: Նոյն իսկ ժամանակ չինք ունեցած նայելու ծե՞ր էր թէ երիտասարդ: Ան շարունակ կը տապլտկէր: Իրեն հանդէպ եղանք շատ մեղմ, գրեթէ չափէն աւելի մեղմ, որովհետեւ սաւաններուն տակէն շատ որոշ ձայն մը իմացանք:

— Խելօք կեցէք, ըսաւ Թարլայըն, տապլտկող մարդուն, պիտի խեղդուիք: Զայն ընչահեղձ ըլլալէ զերծ պահելու համար, երկուքս միասին, արագ շարժումով մը գլուխը դուրս հանեցինք ու թաշկինակով մը կապեցինք բերանը: Առաջին անգամ տեսանք իր դէմքը:

— Դուք թշուառական մըն էք, զարհուրելի ծերունի մը, ըսաւ Թարլայըն: Ահմէտ Իզզէթ փաշան, Հայուն բոլոր ըսածներուն կը նմանէր եւ նոյն խիկ աւելին: Գաղան դէմք մը, որ մահ կը բուրէր: Թաւ ու ճերմակ յօնքերուն տակ աչքերը զարհուրելի եւ կատաղի էին. վայրկեան մը խիկ չդադրեցաւ մաքառելէ ... Կը խորհէի վերջին դարու, այն գեղեցիկ ծերունի Թուրք մարտիկին, Փլէվնայի հերոս Օսման փաշայի վրայ:

Այս ծերուկը միեւնոյն ցեղէն է, ինքնիրենս կ՚ըսէի: Չէինք գիտեր թէ Հայը արդէն ի՞նչ կ՚ընէր. բայց Ահմէտ Իզզէթ մեր հետ մաքառելով հանդերձ, դուրսի աղմուկին ականջ կուտար եւ այսպէս մեզ կ՚ապացուցանէր թէ մենք միմիայն մեղսակիցներ էինք գործին մէջ:

×

Հապճեպով հրուած դարակի մը աղմուկը լսեցինք քովի սենեակէն: Շատ թեթեւ աղմուկ մըն էր, որ սակայն ծեր մարդասպանին վրայ հուժկու ցնցում մը ազդեց: Աչքերը մեր վրայ յառեց: Իր կծկուած գիրուկ մարմինը յուսահատութեամբ վեր բարձրացուց: Պոռալ փորձած պահուն մասս խածաւ. այս խեղճ ծերունի Թուրքը բոլորովին կը խելագարէր: Զինքը խստօրէն յանդիմանեցի:

— Փոքրիկ Անայիսն է որ իր ծրարները կը պատրաստէ իր եղբօրը հետ մեկնելու համար, ըսի իրեն:

Բայց այս ծերունի Թուրքը ոչ համակերպում եւ ոչ ալ զղջում ունէր եւ մեզ պէտք եղաւ տակաւին մաքառիլ իրեն հետ, զինքը զսպելու համար:

Զարհուրելի դանդաղ է, կմկմաց վերջապէս Թարլայըն:

Եւ այդ միջոցին, դուրսը, փողը երկու անգամ զարնուեցաւ: Բարենշան էր այս կոչը:

— Հիմա ըսաւ Թարլայըն մարդուն որ կը փորձէր ոտքի ելլել, մենք ձեզ ազատ պիտի ձգենք: Փոքրիկը մեկնեցաւ. շատ ուշ է այլ եւս աղմուկ հանելու համար: Պարապ տեղը մի փորձէք. (ձեւի համար ատրճանակը ցոյց կուտար, առանց զայն գործածելու մտադրութեան): Դուք չէք հասկնար. մենք ձեր կեանքը փրկեցինք: Այժմ առաջին յուղումը անցնելէ վերջ, կրնաք շնորհակալ ըլլալ երկու անշահախնդիր մարդոց, որոնք փրկեցին ձեզ Հայու մը վրէժխնդրութենէն:

Ազատ արձակեցինք զինքը: Փաշան աղմուկ չհանեց: Անշուշտ կը հասկնար թէ շատ ուշ էր այլ եւս: Սակայն հետեւեալ այս քանի մը վայրկեաններուն մէջ, անգլիերէն լեզուի եւ բառագիտութեան մասին իր ունեցած ծանօթութիւնը Թուրքի մը համար, մեզի զարմանալի թուեցաւ: Ցետոյ մէկ ոստումով անկողնէն դուրս ցատկեց եւ մենք տեսանք վարդագոյն բըդէ փիժամայով ծիծաղելի արարած մը, որ սենեակէն դուրս խոյացաւ. զինքը նուաղած գտանք քովի սենեակը: Դեռատի օրիորդի մը սենեակին մասին շատ քիչ ծանօթութիւն ունէի, բայց առաջին ակնարկով համոզուեցայ թէ ոչ մէկ դեռատի աղջիկ այս տեսակ սենեակով մը կրնար գոհանալ: Անկողին չկար եւ շատ քիչ կարասի. պողպատէ բան մը միայն, դրամարկղի նմանող որ կը կրէր բռնութեան հետքեր:

×

Այն ատեն ծերունին խիստապէս սկսաւ ոռնալ. եւ մենք սիրտ չունեցանք արգիլելու: Աղաղակներ բարձրացնելով վերադարձաւ իր սենեակը եւ մենք իրեն հետեւեցանք. ստիպուած էինք ընդունիլ թէ ինչ որ կ՚ըսէր մեր մասին ճշմարիտ էր:

— Ուրեմն դուք Ահմէտ Իզզէթ փաշան չէ՞ք, հարցուցի: Սակայն ան ուժաթափ եղաւ եւ անկողնին եզերքը նստաւ:

— Անունս Վակստաֆ է, ըսաւ տրկար ձայնով եւ Անգլիոյ մէջ հռոմէական դրամներու ամենագեղեցիկ հաւաքածոն ունիմ: Կամ աւելի ճիշդը ունէի: Հիմա, գուցէ Մայըրլ Վակստաֆն է որ ունի զայն, շնորհիւ ձեր երկուքին, տխմարներ:

Թարլայըն դէպի պատուհանը ուղղուեցաւ: Հետեւեցայ իրեն: Վարը փողոցը ակնարկ մը նետեցինք, բայց ... մարդ չկար: Կարելի չէր որ լուսավառ բոլս բոյսրան տեսանելի ըլլար: Կրկին վերադարձանք պարոն Վակստաֆի քով, որ անկողնին եզերքը նստած կը մնար:

— Զափազանց կը ցաւինք, կմկմացի:

Սակայն ան կարծես մեզ չէր լսեր: Ծորճ Թարլայըն գեղեցիկ հասակի տէր երիտասարդ մը կը համարուի սովորաբար եւ ոմանք զայն գեղեցիկ մարդ կը նկատեն, բայց ներկայիս, կարելի է ըսել, որ ուրուականները տիրացած էին անոր, ճաչէ մը յետոյ որ ամբողջապէս բաղկացած էր ճարպոտ լեարդի խառնուրդէ մը:

Պ. Վակսթաֆ գրեթէ ինքնիրեն կը զառանցէր:

— Երկու տարի առաջ երբ զինքը վոնտեցի տունէս, երդում ըրաւ որ պիտի գողնար դրամներս եւ հիմա, կատարեց: Գիտէի որ իր խօսքը պիտի յարգէր. ստահակ մըն է. լաւ գիտէր նաեւ, թէ ինչ որ ալ պատահի, գուցէ իբր գող պիտի չհետապնդէի ... իմ գեղեցի՜կ հռոմէական դրամներս ... ու Պ. Վակսթաֆ կուլար:

ԹԱՑՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(6)

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը ստորագրուեցաւ Էնկիւրիի մէջ: Նոր համաձայնութիւնը հինին սկզբունքներուն վրայ կազմուած եւ պայմանաժամը մինչեւ 1935 յունուար 1 է. ցանկերը աւելի ընդարձակ են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ մէկ տարուան համար, անձնագիրի տեղ, գաղթականի թուղթեր պիտի տրուին որոնք անձնագրի ուժ պիտի ունենան:

բնականոն վիճակը: Միայն Գերմանիան չէ որ կը հալածէ Հրեաները: Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ միլիոնաւոր Հրեաներ արտօնուած չեն իբրեւ օրինաւոր քաղաքացիներ ապրելու: Աւելի քան երեք միլիոն Հրեաներ Լեհաստանի եւ յարակից երկիրներու մէջ՝ իրաւունք չունին վայելելու վերսայլի դաշնագրով երաշխաւորուած փոքրամասնութեան իրաւունքները: Անոնք զրկըւած են աշխատելու իրաւունքէն եւ հետեւաբար թշուառութեան մատնուած»:

47 հոգի դատի տակ Պէյրութի դէպքին առթիւ

Շաբաթ օր Պէյրութի «Ազդակ»էն տեղեկացանք (18 օգոստ.) գրած էինք թէ Պէյրութի Գարանթինա թաղին մէջ, համայնավարները ծովափէն վերադարձող քանի մը Դաշնակցականներու վրայ յարձակելով, սպաննած են վեց տարեկան տղայ մը:

Այս առթիւ արաբական թերթ մը կը գրէ (21 օգոստ.).—

Գարանթինայի մէջ, Հայ կուսակցութեանց միջեւ պատահած ծանր դէպքը շատ գէշ տպաւորութիւն մը թողած է ժողովուրդին վրայ, որովհետեւ կը կարծուէր որ այլեւս վերջացած են այդ հակառակութիւններն ու թշնամութիւնները:

Հարցաքննիչ դատաւորը Պ. Ֆիլիփ Պուլոս երկու օրէ ի վեր կը շարունակէ իր հարցաքննութիւնները 12 վիրաւորեալներու մօտ եւ ձերբակալման հրամանագիր ստորագրած է 47 անձերու համար երկու կողմէն: Նկատի առնելով որ այս ծանր ու արիւնալի դէպքը առաջինը չէ եւ ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ, մարզպանութիւնը թելադրած է որ դատը փոխանցուի Գերագոյն Ատեան:

Ոստիկանութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի եւ միջոցներ ձեռք առած է, Հայկական թաղերու մէջ խաղաղութիւնը պահելու համար:

Նեղոս գետը պիտի յորդի

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ լուրջ վտանգներ կը սպառնայ Նեղոսի յորդումը, որ անսովոր չափերու հասած է: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, կանխելու համար հաւանական աղէտ մը: 150,000 ոսկիի վարկ մը քուէարկուած է եւ 200,000 հոգի շարժման մէջ դրուած են գետեզերեայ գիւղերու մէջ, թումբերն ու ամբարտակները զօրացնելու համար: Ընդհատուած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան պաշտօնեաններուն արձակուրդը, իսկ ոռոգման պաշտօնատան ճարտարագէտները բաժնուած են վտանգաւոր շրջաններուն մէջ: Մասնաւորապէս բարձրացած են Կապոյտ Նեղոսի ջուրերը: Եթէ թումբերը չդիմանան, հունձքերը պիտի ոչնչանան:

Թշուառութիւնը Մ. Նահանգներու մէջ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին բնակիչներէն շատերն մէկը գործազրկութեան նպաստ կը ստանայ: Վախ կայ որ նպաստընկալ բնտանիքներու թիւը 4–500,000 բարձրանայ, տարին չվերջացած: Այդ պարագային, երկու միլիոն մարդ աւելի պիտի արձանագրուի նպաստի սնտուկին: Քաղաքը օրական 550,684 տոլար կը ծախսէ նպաստի համար: Քաղաքապետը կը խորհի թեթեւ տուրք մը հաստատել առեւտրական խանութ հաստատութիւններու վրայ, բայց վաճառականները կը մերժեն ընդունիլ:

Միւս կողմէ, ծովային նախարարութիւնը առաջարկեց 20ի փոխարէն 24 նոր մարտանաւեր շինել 1935ին...

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են նախորդ վարչապետ Մալինով, նախկին նախարար Սմիլով եւ փրոֆ. Կանեվ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին 32, Ավինիւ տէ Կոպլէնի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՓԻԷՌ-ՊԷՆԻՐ, «ՍԸՌԻԶԻԷ»
ՏՕՔԹ. ԿՐԱՅԻ գիւղակին ծառախիտ անտառին մէջ
կը խօսին՝ Պ.Պ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ եւ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հայկական եւ եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ Պ. ՔՐԲԸՔՃԵԱՆԻ իր Pierro-Jazzով:
երգ, շուրջպար եւ փոքրիկներու կողմէ անակնկալներ:
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր օթօպիւսներու (*Օ. Թ. Լ.*) վայրն է փլաս կիշար, ուրկէ կը մեկնին առաւօտեան ժամը 8.30ին երկու օթօպիւս, *9.30*ին երկու, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մէկ: Տոմսերու գինն է 3 ֆրանք:
Տոմսերը կը ծախուին Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհիներուն մօտ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, *24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1ին: *Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 *էջնոց հատոր մը:*

«ՀԱՅ – ԲՈՅԺ»ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.:
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, *13. Rue Alfred Fournier* (*ancienne Rue Louise*)ի մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպլարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100էն 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain-douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Ամսուն սկիզբ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հին ուսած յաւշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Մայեան նոփա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Թալոզիցեան Համր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պալատական պատմությունը Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԷՆ*՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան եւ այլք).— *Հին թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ* — *Գրախօսական*.— *Յաւելուած*, Վ. Նալպանտեան.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը*.— *Նկարներ*:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՁՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Մրցումը երթալով աւելի հետաքրքրական կը դառնայ, քանի որ վախճանը մօտ է: Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ Տավօզ – Լուցէրն հանգրուանին մրցումը: Այս հանգրուանին ամբողջ լեռներուն զագաթը բարձրանալու առաջնութիւնը շահեցան գրեթէ Իտալացիներ՝ Գամուզօ եւ Մէալլի: Միւս հեծելանուորդները՝ Ադամ, Էկլի, Պիւս, Թիէրպախ, Ճէհէր եւ Տիկնիէվ կուզան առաջիններէն երեք վայրկեան 45 երկվ. վերջ: Բայց ոռոշեալ հանգրուանին (Լուցէրն) 20 քիլոմէթր մնացած կը հետապնդեն եւ մեկնակէտը հասնելով «սփրինտ»ի մէջ զուիցերիացի Փօլ Էկլի առաջին կը հանդիսանայ:

Ընդհանուր դասաւորման գլուխը կը գտնուի գերմանացի Ճէհէր, 20 ժամ 54 վայրկ. 1 երկվ., երկրորդ՝ Փօլ Էկլի 20 ժամ, 56 վայրկ., 26 երկվայրկ., երրորդ՝ Գամուզօ 21 ժամ, 4 վայրկ. 21 երկվ., այնպէս որ այս երեքին մէջ է որ կը ծածանի յաղթութեան դրօշը: Իսկ լեռները մագլցելու մէջ դասաւորման գլուխը կը գտնուին Ճէհէր՝ ունենալ 21 կէտ, Գամուզօ՝ 20 կէտ:

Շրջանը լրանալու դեռ չորս հանգրուան կայ, այնպէս որ գրեթէ ամբողջովին լեռնային է:

* Քօրսիքայի (Նափոլէոնի հայրենիքը) շրջանին մէջ, որ կը կատարուի կիրակի օրուընէ ի վեր, երկու հանգրուանն ալ շահած է Փուփօ անուն հեծելանուորդ մը:

Հ. Ս.

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2-5 ֆրանք:
ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:
Ձրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ
Mr. LECORNU
37, Rue Paul Lelong
Մեթրօ Bourse կամ Sentier. Tél. Gut 40-37

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ
ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ *ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ*
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱՐԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ
ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ
ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

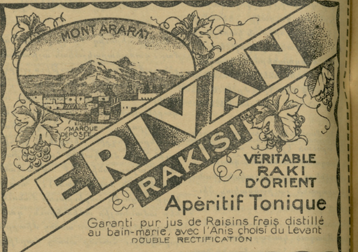

Ֆրանսայի համար արտօնատէր
Société PEUREUX
12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58–10
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան՝ ՖԼՕՐԻՍ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշանի փօրէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14-20:
143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05–93
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Ալֆրէտ Ճէքսնն ալ կը ճանչնա՞ր զայն, հարցուց Ուօմբըլի:

— Այո՛, գեղարանին հետ կապ ունեցող ամէն անձ ծանօթ էր անոր... Պրէսմօր Ամերիկացիին նայեցաւ կարծես հարցնելու համար թէ ա՞ն ինչ կ'ուզէր:

— Երբ Ալֆրէտ Ճէքսն ձեզի եկաւ, Միլին մասին հարցուց մասնաւորաբար, այնպէս չէ՞, ըսաւ Պ. Էտուըրտ:

— Մասնաւորաբար՝ այն իմաստով որ միայն անոր մասին հարցուց ըսաւ, պատասխանեց գեղագործը. տեղեկութիւններ եւ հասցէն ուզեց, բայց, անշուշտ չունէի, ոչ մէկը, ոչ միւսը...

— Ըսա՞ւ թէ ինչու տեղեկութիւն կ'ուզէր...

— Ո՛չ. ու երբ ժխտական պատասխան տուի, ա՛լ բերանը չի բացաւ...

— Հետեւաբար դուք այդ աղջկան մասին բան չէ՞ք գիտեր...

— Հիմա՝ ո՛չ. տասնըմէկ տարի առաջ՝ գործը ձգելէն ետք, այլ եւս իր մասին չի լսեցի. յանկարծ գործէն հեռացաւ, ինչո՞ւ համար՝ ես ալ չեմ գիտեր...

Ուօմբըլի ոտքի ելաւ ու վերարկուն կոճկեց՝ մեկնելու պատրաստուելով:

— Պատի մը առջեւ կեցած ենք, ըսաւ. գիտէի որ այս մարդը տեղեկութիւն չպիտի ունենար: Բայց Ամերիկացին դեռ նստած էր:

— Ինչո՞ւ չէ, Պ. Պրէսմօրը կրնայ տակաւին բաներ մը ըսել, գիտել տարուան ժպտելով: Այս գիշեր գինքը անհանգիստ չպիտի ընեմ. միայն փոքր ծառայութիւն մը պիտի խնդրեմ. կասկած չունիմ որ եթէ ձանձրոյթը առնէք, պիտի կարենաք յայտնել թէ Միլի Քրօմբըր ձեր մօտ աշխատած ատենը՝ ուր կը բնակէր...

— Տասնըմէկ տարի առաջ, յարեց ոստիկանը. հաւիւր տարի ըսել է, Լոնտոնի մէջ...

Ամերիկացին խնդաց ու մարդուն նայեցաւ:

— Այո՛, կարծեմ կրնամ, ըսաւ գեղագործը յանկարծ. խանութին հին տոմարներն ու թուղթերը տունս պահած եմ. գիշերը կը փնտռեմ. կարծեմ իր հասցէն այնտեղ ըլլալու է... Ո՞ւր կը մնաք ... լա՛ւ, գտնելուս պէս կէս գիշերուան թղթատարով կ'ուղարկեմ...

Երբ գեղարանէն դուրս ելան՝ Ամերիկացին ոստիկանին թեւէն բռնելով, ըսաւ.

— Աւելի աղէկ եղաւ, հասցէն գտանք...

— Ի՞նչ օգուտ կայ, տասնըմէ՛կ տարի...

— Վաղ առտու կանուխ պանդոկս եկուր, թերեւս Պրէսմօրէն լուր ունենամ...

Արդարեւ յաջորդ առտու տակաւին արթնցած չէր երբ գեղագործին նամակը հասաւ. պահարանին մէջ, թերթ մը թուղթի վրայ մատիտով գրուած էր հետեւեալ հասցէն.—

c/o Տիկին Շէփըրօլ, 93 Սէյնթ Մէրի Սքուէր.

ԳԼՈՒԽ 14ՐԴ

ՀԵՏՔԵՐ

Ուօմբըլի Ամերիկացիին քովը գտնուեցաւ երբ այս վերջինը պանդոկին թէյարանը՝ հանդարտ անկիւն մը նստած՝ նախաճաշ կ'ընէր:

— Սատանա՛յ, ըսաւ Էտուըրտ՝ թուղթին կտորը ուրախութեամբ առնելով ու ցոյց տալով. ասիկա մեր երկրորդ քայլն է, ուրեմն կ'արժէ եղեր գեղագործը տեսնել, այնպէս չէ՞...

Ուօմբըլի աթոռ մը վերցուց եւ հասցէին նայեցաւ:

— Աստ ի՞նչ կրնաք ընել, հարցուց կէս հեգնանքով, կէս կատակելով. իր տանտիրուհիին հասցէն է պարզապէս եւ տասնըմէկ տարի առաջուա՛ն... կամ կինը մեռած է եւ կամ աղջիկը մեկնած ... շա՛տ դժուար գործ, չէք կրնար գտնել... Եթէ նոյն իսկ գտնէք ի՞նչ տեղեկութիւններ կը կարծէք որ ունենայ անոր մասին... շատ հաւանաբար, տարիներէ ի վեր հանդիպած չէ անոր... Լոնտոնի տանտիրուհիները շատ ալ չեն հետաքրքրուիր՝ եկողգացող վարձակալներով...

Ամերիկացին ումպ մը սուրճ խմեց. մտադրած էր. այնպէս թուեցաւ ոստիկանին որ անիկա իր գիտողութիւններուն մասին չէր որ կը մտածէր:

— Ո՞ւր է Սէյնթ Մէրի Սքուէրը, հարցուց վերջապէս. քանի՞ վայրկեան հեռու է...

— Փէտինկթընի կողմերն է. ստորերկրեայ երկաթուղիով քանի մը րոպէ հազիւ կը տեւէ ...:

— Զարժե՞ր մէկ, երկու վայրկեան զոհել երթալ հասկնալու համար թէ Տիկին Շէփըթօլը այնտե՞ղ կը բնակի այժմ. եթէ կը բնակի իրեն կը հարցնենք Միլիին մասին. կ'արժէ՛ խակապէս. այդ ատեն ժամանակի խընայողութիւն ընելու պէտք չունինք ...

— Քանի որ անպատճառ երթալ կ'ուզէք, ես ալ միասին կուգամ, հաւանեցաւ ոստիկանը. բայց կ'ուզեմ հասկնալ թէ ինչո՞ւ այսքան կը հետաքրքրուիք Միլի Քրօմբըրով. ի՞նչ կարծիք ունիք...

— Հետեւեալը — Ալֆրէտ Ճէքսն կ'ուզէր անպայման տեղեկութիւն ըստանալ անոր մասին. եթէ չէր հետաքրքրուեր, ինչո՞ւ Պրէսմօրին հարցուց. անշուշտ բազմաթիւ ուրիշ բարեկամներ ալ ունէր որոնց մասին կրնար հարցափորձ ընել. բայց չըրաւ, ինչո՞ւ...

Ուօմբըլի գլուխը թօթուեց՝ ակսաւ խորհիլ թէ Ամերիկացին՝ խորամանկ կատակ իր ակնբեւ ունէր թեան, կանացի բան մը վրայ ու կը վստահէր իր նախագուշակումներուն:

— Ձեզ հասկնա՛լ, չիտակը, թերահաւատ ժպիտով մը. երբ առաջին անգամ իմացայ թէ տեղեկութիւն հարցուցեր է անոր մասին, բնաւ կարեւորութիւն չտուի, որովհետեւ վերադարձիս պէս խորհեցայ — նոր վերադարձած էր երկար բացակայութենէ մը եւ բնականաբար տեղեկութիւն պիտի ուզէր գեղարանին հետ կապուած անձերուն մասին. հայրը ... ուած էր, Պրէսմօրը այնտեղ էր ... առաջ եւ միակ անձը զոր կը ... Միլին էր... կարելի է անոր սիրած էր քիչ մը՝ հին ատենները ...

Ամերիկացին կուշտ ու կուռ ... դաց:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 30 Aout 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2586

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՆԱՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

— o.o —

Ներգաղթը պետական գո՞րծ է թէ ոչ։

Կարելի՞ է բնակարան շինել հանգանակութեամբ, գանձանակ պտըտցնելով տունէ տուն։

Ներելի՞ է կուսակցական ռազմախաղի վերածել Հայրենիքի վերաշինութեան գործը, ստեղծելով Հրէի եւ Հեթանոսի խտրութիւն։

Եւ այսպիսի բազմաթիւ հարցեր տարիներէ ի վեր կը գրգռեն դաշնակցական մամուլը։ Անշուշտ մէկ մտահոգութեամբ,— թշնամութի՛ւն սերմանել մեր մինուճար Հայրենիքին դէմ...

Ձեր ուշադրութեան յանձնենք երկու պարագաներ, եւ դուք գտէք մեր թշնամութեան չարիքներն ու միւններու բարեկամութեան բարիքները։

Գիտէք որ բնակարաններու շինութեան համար, Կեդր. Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ անցեալ տարի, յուլիսին, եւ չընդմիջող հաշիւ հրատարակուեցան։

Ցեղայ ժողովներ սարքուեցան թաղէ թաղ եւ քաղաքէ քաղաք, շրջուն ճառախօսներով եւ ժապաւէնեալ տոմսերով։

Արդի՞ւնքը։ — Մենք տակաւին ունեցանք պարբերաբար հրատարակելու հանգանակութեան ընդհ. գումարը,— 90-100,000 ֆր.։ (Համաձայն «Բարեկամ» թերթերու տրուած ցեկոյցներուն)։

Ահա ուրիշ՝ աւելի մանրամասն — եւ պերճախօ՛ս — հաշիւ մը, հրատարակուած Փարիզի ամենակամ օրկանին մէջ (28 օգոստ.)։

Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Յանձնաժողովին քարտուղարն է որ կը պատմէ.

— «Ցարդ հանգանակուած ընդհանուր գումարը մօտ 150,000 ֆր. է, որուն 25,000 ֆր.ը փարիզեան շրջանի հանգանակիչ յանձնախումբերու գործունէութեան արդիւնքն է, 40,000ը գաւառի, 65,000ը անհատական նուիրատուութենէ գոյացած, իսկ մնացեալ 15,000ը արտասահմանէն՝ Պուէնոս Այրէս, Սէն Փաւլօ, Մեքսիկա, Հռոմ եւ Լոնտոն»։

Այդ նամակէն կ՚իմանանք թէ ցարդ կարելի չէ եղած Կեդր. Յանձնաժողով մը կազմել Մ. Նահանգներուն մէջ։

Իսկ մենք ուրիշ բան մըն ալ գիտենք։

Ամերիկան ունէր իր Ներգաղթի Յանձնախումբը, որ ամիսներով լռութիւն պահելէ յետոյ, վերջապէս հրատարակեց իր հաշիւը։ Եւ մարդիկ ապշութեամբ իմացան հետեւեալ իրողութիւնը.

1932 մարտէն մինչեւ 1934 մարտ, երկու տարուան ընթացքին հանգանակուած է 6063 տոլար։ Այս գումարէն Հայաստան ղրկուած է միայն 2930 տոլար, իսկ դրամատունը կը մնայ 310 տոլար։

Այս առթիւ, մինչ Յանձնախումբը ձախողման պատճառը կը վերագրէր տնտեսական տագնապին եւ «ուրիշ հասոյթներու թշնամական վերաբերմունք»ին, Ամերիկայի ամենակամ պաշտօնաթերթը բուն պատասխանատուութիւնը կը բեռցնէր Հօկին վրայ, «որուն վարիչները Հայաստանի օգնելու պատրուակին տակ, ամէն ազգային ձեռնարկ կը ծառայեցնեն համայնավարական բրոբականտի»։ (Պայքար, 1 Մայիս 1934)։

Մէջանկեալ՝ թատրոնական հաշիւ մը որ միեւնոյն ատեն... փիլիսոփայական է։

Մ. Նահանգներուն մէջ Ներգաղթի Յանձնախումբը՝ իր զարմանազան թէյերով եւ օժանդակներով, երկու տարուան մէջ կը հաւաքէ միայն 6063 տոլար (որուն 2930 միայն կ՚երթայ Հայաստան)։

Ամերիկահայ Կ. Խաչը (այն որ կը հալածուի իբրեւ դաշնակցական), 1933 յուլիսէն 1934 յուլիս կը հաւաքէ 13,432 տոլար։ Այսինքն՝ աւելի քան կրկինը։

Չմոռնանք որ Կ. Խաչը մօտաւորապէս նոյնքան ալ հաւաքած է 1932-33 շրջանին,— ուրեմն աւելի քան քառապատիկ։ Եւ այս՝ հակառակ զզուելի թշնամութեան մը, որ այս տարի անցաւ ամէն չափ ու սահման, իբրեւ հետեւանք Նիւ Եորքի դէպքին։

Կ. Խաչին այս 13,432 տոլարը տեղական դրամի վերածելով (15էն), կ՚ունենանք 201,480 ֆրանք։ Այս գումարն ալ բաղդատեցէք Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Յանձնաժողովին հանգանակութեան հետ։

Ուրեմն, կատարեալ թշուառութեան յանգած է ներգաղթի հանգանակութիւնը, այստեղ եւ ամէն տեղ։

Այս կացութեան առջեւ, անշուշտ կը սպասէիք որ արտակարգ միջոցներ խորհէին Հայաստանի անկաշառ բարեկամները։

Երեւանի ուզածը «փառքիշահրմ չօք եաշա» չէ, այլ ... «տըլիզ»։

Արդ, ուրկէ՞ ճարեն «տըլիզ»ը։ Մէկ տարի քրտնեցան, եւ գումարը մէջտեղն է, մեծ մասով՝ աշխատաւորներէ հաւաքուած։ Մէկ տարի ալ տքան, դժուար թէ կրկնապատկուի։ Թող ըլլայ կէս միլիոն ֆրանք։ Մէկ բնակարանը հազար տոլար հաշուելով, քանի՞ տուն կրնաք շինել կէս միլիոն ֆրանքով...

Մի՛ յուսահատիք։ Ամերիկայի ամենակամ պաշտօնաթերթը գտեր է մոգական բանալին.

— «Մեր բաղձանքն է որ ներգաղթի ձեռնարկն ալ ազատուի արտասահմանի օգնութեամբ բնակարաններ շինելու պայմանէն։ Նկատումը՝ որ Հայաստանի կառավարութիւնը մղեց Նուպարաշէնի լրացման համար չսպասելու Բարեգործականի խոստացած գումարին, լաւ կ՚ըլլայ որ տեղ բռնէ Հայաստանի վարիչներու ծրագրին մէջ։ Քանի որ միլիոններ կը ծախսուին հայրենիքի տնտեսական եւ մշակութային զարգացման համար, ինչո՞ւ ներգաղթն ալ մաս չկազմէ վերաշինութեան ծրագրին եւ չօգտուի անոր համար բացուած պետական պիւտճէէն»։ («Պայքար», 9 օգոստոս)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կազարգել դիմակի գործարան՝ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Էնկիւրիի մէջ պիտի շինուի գործարան մը որ պիտի կրնայ տարին միջին հաշւով 100,000 կազարգել դիմակ արտադրել։

Ճափոն խզեց Ուաշինկթընի պայմանագիրը

Ճափոնական կառավարութիւնը օգոստոս 28ին խզեց Ուաշինկթընի պայմանագիրը, որ ստորագրուած էր 1921ին, Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Ճափոնի կողմէ եւ որ կը ճշդէր իրաքանչիւրին ծովային ուժի համեմատութիւնը։։ Ճափոն երկար ատենէ ի վեր կը գանգատէր թէ հաստատուած համեմատութիւնը 5–5–3 (կարգով՝ Անգլիա, Մ. Նահանգներ եւ Ճափոն) երբեք չի համապատասխաներ իր պահանջներուն եւ արժանապատուութեան։ Այս խնդիրը պիտի քննուի 1935ին, նաւային խորհրդաժողովին մէջ, բայց Ճափոն չուզեր սպասել մինչեւ այդ օրը, եւ այժմէն կը պահանջէ հետեւեալ համեմատութիւնը.— 5 – 5 – 4.39։ Խզելով Ուաշինկթընի դաշնագիրը, Ճափոն ըսել կ՚ուզէ թէ իր գրլխուն նաւը պիտի նայի եւ նոր մարտանաւեր պիտի շինէ առանց սպասելու խորհրդաժողովին։ Իր գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է թէ Ռուսիոյ հետ պատերազմը կրնայ պայթիլ որ եւ է ատեն, հետեւաբար իրեն պէտք ունի ոչ միայն բաւարար ծովային ուժի՝ չափուելու համար խորհրդային տորմիղին հետ, այլեւ տրբամադրելի մարտանաւերու՝ պաշտպանելու համար Չինաստանի ծովեզերքը։ Ճափոնի երկրորդ մտահոգութիւնը կը կազմէ Մ. Նահանգներու նաւային ծրագիրը, որ կը տրամադրէ բազմաթիւ նոր մարտանաւեր շինել։

ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

«*Լ՚Ա Լիպէրթէ*» ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով կը յայտարարէ թէ գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ, հինգ զինուորական – հողային յօդուածներով եւ շարք մը առեւտրական համաձայնութիւններով։ Այս վերջին կարգադրութեամբ, Լեհաստան հում նիւթեր պիտի հայթայթէ Գերմանիոյ, նոյն իսկ պատերազմի ատեն, փոխարէն ստանալով գործուած ապրանքներ եւ մասնաւորապէս քիմիական նիւթեր։

Բուն քաղաքական – զինուորական դաշնագրին գլխաւոր նպատակն է ապահովել Լեհաստանի չէզոքութիւնը, եթէ Գերմանիա պատերազմի բռնուի երրորդ պետութեան մը հետ։ «Լիպէրթէ»ի հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, դաշնագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.—

1.— Գերմանիա կ՚ընդունի թէ Լեհաստանի համար կենսական անհրաժեշտութիւն է ելք մը ունենալ Պալթիկ ծովուն վրայ։ 2.— Գերմանիա կը թելադրէ որ Լեհաստան փորձէ խաղաղ միջոցներով քաղաքական միութիւն մը հաստատել Լիթուանիոյ հետ։ Այդ պարագային Գերմանիա պիտի հրաժարի իր բոլոր պահանջներէն՝ Մէմէլի նաւահանգստին վրայ։ 3. Եթէ զինուորական ընդհարում մը ծագի Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ, Գերմանիա մասնաւոր պահանջներ չպիտի դնէ։ 4.— Խաղաղ միջոցներով ցանկալի նպատակին հասնելու համար, Գերմանիա կը հաւանի իր ամբողջ կարողութեամբ քաղաքական եւ դիւանագիտական աջակցութիւն ընծայել Լեհաստանի։ 5.— Երբ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ քաղաքական միութիւնը իրականանայ այս կամ այն ձեւով, Լեհաստանի ի նպաստ Գերմանիոյ պիտի հրաժարի Տանցիկի նրբանցքէն եւ կտրին քաղաքէն եւ չպիտի հակառակի որ Տանցիկի ազատ քաղաքը Գերմանիոյ վերադարձուի։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

«*Յառաջ*»*ի Թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Պէյրութի Քարանթինա թաղի դէպքի մասին, ուր վեց տարեկան տղայ մը սպաննուած էր.—*

Աւելի մը իվեր Քարանթինայի հայութիւնը ուղղակի անշնչելի մթնոլորտի մէջ կ՚ապրի. ամէն օր կռիւ, հայհոյանք, ծեծ։ Որքան ալ տարօրինակ թուի՝ առոր շարժառիթը Նիւ Եորքի դատավճիռն է, որ դառնութեամբ ու վշտով համակեց մեր ընկերները եւ մարդկային ու Հայու զգացում ունեցող բոլոր տարրերը, եւ ուրախութեամբ ու հրճուանքով լեցուց բոլոր հայանուն թափթփուքներու պիղծ սիրտերը։

Անցեալ Շաբաթ, «խնճոյք»ի եւ օղիի սիրահարները դարձեալ փորձեցին անդորրութիւնը խանգարել ատրճանակ կրակելով։ Բայց մեր ընկերները անմիջապէս հաւաքուեցան, կարգապահ զինուորներու նման, ու ստահակները խոյս տուին։ Նոյնը կրկնուեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի գիշերները։ Երեքշաբթի գիշեր անոնցմէ մէկը զինաթափուեցաւ, իսկ մէկ ուրիշն ալ բռնուեցաւ, բայց նորէն ազատ ձգուեցաւ, առանց ապտակ մը իսկ ուտելու։

Բայց ահա Չորեքշաբթի երեկոյեան, սովորական ժամէն շատ կանուխ, այդ սրիկաները, օգտուելով անկէ, որ մեր ընկերներէն շատեր տակաւին գործէ չէին վերադարձած, ատրճանակներով, դաշոյններով եւ գաւազաններով զինուած՝ կը յարձակին մեր փոքրաթիւ ընկերներու վրայ։ Աններկարագրելի խուճապ մը ծայր կուտայ ժողովուրդի մէջ, ճիչ, վայնասուն, ատրճանակներու զարկեր. Քարանթինայի հրապարակը քանի մը վայրկեան կատարեալ ռազմադաշտ կը դառնայ. ու հայ արիւնը կը հոսի... Արդի՞ւնքը. երկուստեք տասնեակ մը ծանր ու թեթեւ վիրաւոր և 8–9 տարեկան տղեկ մը սպաննուած, որուն միակ մեղքը այն է, որ իր մեծ եղբայրը Դաշնակցական է...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱԿՈԲ ՔՈՋԱՐԵԱՆ

»»» ։«««

Փարիզի մէջ կա՞ր մէկը որ հանդիպած չըլլար այս չափազանց համեստ եւ սակաւախօս մարդուն։ Մանաւանդ ընկերական–ազգային շրջանակի մէջ։

Տարիներով Հ. Հ. պատուիրակութեան մէջ ծառայելէ յետոյ, առտու մը գնաց Հայաստան, եւ մտաւ պետական Կ. Խաչի վարչութեան մէջ, իբրեւ քարտուղար։ (Քարտուղարութիւնը իր բնական կոչումն էր, ամէն տեղ եւ ամէն ասպարէզի մէջ)։

Անցեալ տարի, «Խ. Հայաստան» երկտողով մը կը հաղորդէր Յակոբ Քոչարեանի մահը (1933 յունիս 3)։

Ինչպէս իր կեանքը, իր մահուան լուրն անգամ մոռացութեան տրուեցաւ։

Այսպէ՛ս է մեր կեանքը, այս պողոտաներուն վրայ։ Երէկուան մտերիմ մը, անոր մեռելն անգամ կը մոռցուի օրուան ժխորին մէջ։

Շնորհակալ ըլլանք «Վէմ»ին, որ ուզած է դարմանել այս աններելի զանցառութիւնը, քանի մը գիծեր յիշելով ողբացեալ Քոչարեանի կեանքէն ու գործերէն։ (Վէմ, թիւ 5, մայիս – յունիս)։

Նոթանասունինց մըն էր Յակոբ Քոչարեան, ծնած ըլլալով 1865ին։

Մոսկուայի համալսարանին ուսանողութիւնը գնահատելով իր ընդունակութիւնները, կ՚առաջարկէ մնալ եւ դառնալ ուսուցչապետ։ Բայց Քոչարեան ալ վարակուած՝ իր շրջանի հայրենասիրական տենդով, կը նախընտրէ խառնուիլ հոսանքին։ 1890ին Թիֆլիս է արդէն, եւ կը դառնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եռանդուն կազմակերպիչներէն մէկը։

Մինչեւ վերջն ալ մնաց Դաշնակցական, նոյնիսկ առեւտրական ծառայութեան ատեն խանդավառութեամբ նուիրուելով հանրային գործունէութեան։ Գործօն դեր կատարած է նաեւ կուսակցութեան մէջ, իբրեւ գործակից Քրիստափորի եւ Զաւարեանի եւ իբրեւ անդամ զանազան կոմիտէներու։ Իր վերջին կուսակցական աշխատանքն եղաւ 1925ի ընդհ. ժողովին քարտուղարութիւնը։

Ողբացեալ ընկերը միեւնոյն ատեն եղած է ուսուցիչ եւ խմբագիր։ Ունի զանազան թարգմանութիւններ, մասնաւորապէս Իպսէնի «Կառուցանող Սոլնէս»ը։ (Գիտէր ռուսերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն և անգլիերէն)։

Եթէ չեմ սխալիր, ինքն էր խմբագիրը այն անգլիերէն պարբերականին, որ կը հրատարակուէր Թիֆլիսի մէջ, 1919 — 20ին, երբ դաշնակիցները Կովկաս կը գտնուէին։

Անոնք որ աւելի բան գիտեն Յակոբ Քոչարեանի մասին, անշուշտ պարտք պիտի սեպեն լրացնել «Վէմ»ի տեղեկութիւնները։

«Յառաջ»ը իր մեղքը քաւած չըլլար, հրատարակելով այս քանի մը տողերը, իբրեւ յարգանքի ուշացած պարտականութիւն մը։

ՎԱՀԷ

ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԻ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

4000 ՀՈԳԻ ՊՈՍԹԸՆ, 5000 ՀՈԳԻ ՏԻԹՐՈՅԹ

ՊՈՍԹԸՆ, օգոստոս 12.— Կիրակի օր օդը մռայլ էր եւ սեւ ամպեր կուտակուած էին երկնակամարին վրայ։ Սակայն, հակառակ այս աննպաստ օդին, դարձեալ աւելի քան 4,000 Հայեր լեցուեցան Մարլպորօ՝ Յակոբ–եաններու ագարակը, ուր տեղի ունեցաւ Դրօշակի տօնակատարութիւն, որուն նախաձեռնարկ եղած էին Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօններու Կեդր. Վարչութիւնը եւ Նիւ Ինկլէնտի 17 Ուխտերը, ինչպէս նաեւ Հայ Կարմիր Խաչի Սանուհիները։

Հանդէսը սկսաւ մասնաւոր տողանցքով մը, որուն մասնակցեցան 700 Ցեղակրօններ՝ առաջնորդութեամբ հայկական եռագոյնի եւ ամերիկեան Աստղազարդի։ Խուռներամ բազմութիւնը դիտեց տողանցքը յուզումով եւ խանդավառութեամբ՝ անընդհատ ծափահարելով մեր երիտասարդ Ցեղակրօնները, որոնք բոլորն ալ հագած էին այդ օրը իրենց պաշտօնական տարազները։

Հանդէսը բացաւ ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան, որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց օրուան իմաստը եւ դիտել տուաւ թէ Հայաստանի անկախութեան համար պայքարող ազգ սեռունդը անպատմելի զոհողութիւններով ձեռք է բերած ազգային նուիրական դրօշ մը, որու պաշտպանութիւնը այսօր կը փոխանցէ Ցեղակրօն Ուխտերուն։ Հինգերուն տեղը գրաւելու պատրաստուող երիտասարդ Ուխտերը, եզրակացուց բանախօս ընկերը, զինուած անսասան հաւատքով մը, պիտի քալեն մեր ազգային անկախութեան փշոտ ճանապարհէն՝ միշտ բարձր բռնած նուիրական դրօշակը։

Այս հետզհետէ կարճ այլ իմաստալից ուղերձներ բրին Ցեղակրօն Ուխտերու Կ. Վարչութեան կողմէ ընկեր Մանտալեան, Միջին Արեւմուտքի Ցեղակրօն խումբերու կողմէ ընկ. Տիգրան Տէր Աւետիսեան, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Տօքթ. Լ. Տաղեան։ Նիւ Եորքի Ցեղակրօններէն Ս. Սարգիսեան արտասանեց իր հեղինակութիւններէն երկու գեղեցիկ կտորներ, մէկը անգլիերէն՝ նուիրուած Հայ Եռագոյնին, միւսը՝ հայերէն, «Հայրենի տուն» խորագրով։ Խօսեցաւ ընկ. Նժդեհ, յայտնապէս յուզուած եւ զգածուած եւ, ուղղելով իր խօսքերը Ցեղակրօններուն, խորհուրդ տուաւ անոնց մնալ միշտ արի, նախատեսեր բարձր, փայփայել հոգիներուն մէջ ցեղ. հպարտութեան զգացումը, կուրծք տալ արտաքին նշանմիներու դէմ եւ անողոք վճռականութեամբ դիմել դէպի մեր նպատակը։ Շա՛տ բան տուած ենք աշխարհին, ըսաւ ընկեր Նժդեհ, եւ այժմ մենք պահանջող ենք, եւ անպայման պիտի տիրանանք մեր արդար իրաւունքին, եթէ գիտնանք մեռցնել ստրկութեան զգացումը մեր մէջ եւ բարձր բռնել մեր գլուխները՝ ինչպէս կը մնայ բարձր եւ ուղիղ մեր հայրենիքի տիտան Մասիսը։

Հանդէսի յուզիչ մասերէն մէկը եղաւ Դրօշակի օրհնութիւնը՝ զոր կատարեց Հայր Ղեւոնդ վարդապետ Մարդուկէսեան։ Ծխացող խունկի անուշ բուրմունքին հետ, որ լեցուցած էր կարգացուեցան շարականներ ուսուցիչներ, որոնց մասնակցեցաւ նաեւ ժողովուրդը։ Ի վերջոյ խօսեցաւ ինքը՝ Հայր Մարդուկէսեան, յորդորելով երիտասարդ Ցեղակրօնները հաւատարիմ մնալ իրենց ուխտին, հաւատարիմ ցեղի արիւնին եւ մեր Դրօշակին, որ ուշ – կանուխ նորէն պիտի պարզուի մեր հայրենի դաշտերուն վրայ։

Մարդուկէսեան վարդապետի գեղեցիկ ուղերձէն յետոյ, խօսեցաւ զօր. Սեպուհ, որ ուժգին կոչ մը ուղղեց բոլոր ներկաներուն՝ անգամ մը եւս երդուելու մեր ազգային ինքնուրոյնութեան նուիրական խորհրդանիշ եռագոյն Դրօշակի առջեւ, որ կոչուած է, բսաւ, մեր խաւար ուղին լուսաւորելու եւ մեզ նորէն առաջնորդելու դէպի մեր հայրենիքը։

ՏԻԹՐՈՅԹ, օգոստոս 12.— Մեծագոյն Տիթրոյթի եւ Փոնթիաքի աւելի քան 500 Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօններու նախաձեռնութեամբ, այսօր, օգոստոս 12ին, Փորտ Ֆիլտ դաշտավայրին վրայ փառաւորապէս տօնուեցաւ Հայ Դրօշակի օրը։ Աւելի քան 5000 Հայեր եկած էին մասնակցելու այս տօնակատարութեան։

Տօնակատարութեան մասնակցողները, Ցեղակրօններ եւ ժողովուրդը, մէկ մարդու նման ուխտեցին վեր բռնել հայկական անկախութեան խորհրդանիշ եռագոյնը եւ կանգնիլ անկախ ու միացեալ Հայաստանի անձնուէր ատոյեան Հայ Ցեղ. Դաշնակցութեան դրօշին։

Խանդավառութիւնը աններկարագրելի էր։ (*Հայրենիք*)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

12.— ԻՆՉՈ՞Ւ ԸՆԿՐԿԵՑԱՒ ԵՒՐՈՊԱՆ

Հարըլտ Նիքըլսըն, որ իր չորս հարիւր էջնոց գրքին երեք քառորդը յատկացուցած է Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական խնդիրներու ուսումնասիրութեան, կը բացատրէ թէ ինչու համառօտ ու հարեւանցի միայն յիշած է բուն եւրոպական քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերը: Երկու կարեւոր պատճառներ ցոյց կուտայ այդ մասին:

Առաջին — լորտ Քըրզըն ուղղակի չահագրգռուած չէր Եւրոպայի քաղաքական դէպքերով: Գերմանական հաշտութիւններու, Հռենոսի, Լեհաստանի կամ Շլէզվիգի խնդիրները հազիւ թէ կը հետաքրքրէին զինքը:

Երկրորդ — եւրոպական դիւանագիտութեան ելեւէջները յստակօրէն ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել այն հոգեբանական յեղաշրջումը որ յառաջ եկած էր Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն վրայ. Արեւելքի «զարթօնքը» աննախընթաց ազդեցութիւն ունեցած է Եւրոպայի քաղաքական կեանքին մէջ:

Միջազգային դիւանագիտութեան ընդհանուր դիմագիծը այլափոխուեցաւ զինադադարէն յետոյ: Սխալ պիտի ըլլար դէպքերու պատասխանատուութիւնը վերագրել այս կամ այն պետական մարդուն ապիկարութեան: Դիւրին է ըսել թէ 1918ի վարիչները աշխատեցան նոր աշխարհ մը ստեղծել հին արժէքներու եւ ըմբռնումներու հիման վրայ. բայց նկատի պէտք է ունենալ որ այդ պատմական օրերէն տասնըհինգ տարի վերջն իսկ, տակաւին անկարելի է ստուգել «հիւանդութեան» բոլոր յատկանիշները: Դիւրին է ըսել թէ Լոյտ Ճորճն ու լորտ Քըրզըն չկրցան տեսնել Արեւելքի ազգային ինքնագիտակցութեան յառաջդիմող զարգացումը եւ այն հոգեկան յեղաշրջումը զոր պատերազմը յառաջ բերած էր անգլիացի ժողովուրդին վրայ: Եւ սակայն պէտք չէ մոռնալ որ արհաւիրքի տարիներէն անմիջապէս յետոյ, արեւմտեան ազգերուն «յաղթելու կամքը» յուսահատօրէն քայքայուած էր. այլապէս ի՞նչով կարելի է բացատրել այն երեւոյթը որ Դաշնակիցները աշխարհի ամէնէն հզօր զինակցութիւններէն մէկը ջախջախելէ ետք, «չկրցան իրենց հեղինակութիւնը պարտադրել Մուսթաֆա Քէմալի մը»:

1918ի պայքարը իւրաքանչիւր ժողովուրդի, իւրաքանչիւր անհատին մտքին մէջ տեղի ունեցող պայքար մըն էր. դիտել կուտայ Նիքըլսըն՝ յիշելով ծանօթ մտաւորականի մը խօսքերը:

Քառորդ դարու սկիզբէն ի վեր երկու գլխաւոր երեւոյթներ յեղաշրջեցին ժողովուրդներու մտավիճակը թէ Արեւմուտքի եւ թէ Արեւելքի մէջ: Առաջինը՝ մշակութայինը որ արթնցուց ազգային ինքնագիտակցութեան զգացումը, իսկ երկրորդը՝ քաղաքականը որ այլափոխեց ժողովուրդներու ինքնավստահութիւնը:

Մշակութային տեսակէտէն հակամարտ ուժեր երեւան եկան արեւմտեան ազգերու մէջ: Հասարակական կարծիքը եւ ներքին համերաշխութիւնը միանգամ ընդմիշտ անհետացան: Իսկ Արեւելքը ընդհակառակն, եւրոպական մշակոյթին ազդեցութեան տակ աւելի միակամ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ: Իսլամ ժողովուրդներու ճակատագրապաշտ հոգեբանութիւնը աստիճանաբար տեղի տուաւ աւելի ինքնագիտակից ուղղութեան մը: Ազգութեան ու անկախութեան գաղափարը յարատեւօրէն զարգացաւ Արեւելքի մէջ, իսկ Եւրոպան այդ տեսակէտէն նահանջեց: Ասիկա հետեւանքն էր «մեծ պետութեան» սիստէմին անկման:

Ազգերու պատմութիւնը, կ'ըսէ Նիքըլսըն, հինգ տարբեր շրջաններէ անցած է, Եգիպտոսի, Ասորեստանի եւ Հռոմի օրերէն սկսեալ: Նախապետական շրջանը՝ երբ պետական կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր: Հողային բաժանումներու շրջանը՝ ուր ցանուցան ցեղեր անջատ խմբաւորումներ կը կազմէին: Պետութիւններու ծագման շրջանը՝ երբ սկսաւ մրցակցութիւնը ժողովուրդներու միջեւ: Յետոյ եկաւ «մեծ պետութեան» շրջանը, որ նոր դաւանանք մը ստեղծեց ու նորագոյն վարդապետութեան շրջանը որուն նպատակն է միաձոյլ ու միակամ քաղաքակրթութիւն մը հիմնել բոլոր ազգերուն համար:

Ներկայ շրջանը մրցակցութեան եւ համաշխարհային տիրապետութեան շրջանն է: Դիւրին չէ ըսել թէ այդ տիրապետութիւնը ինչ ձեւով պիտի իրականանայ: Անգլեւսաքսոն ցեղե՞րն են որ պիտի շահին պայքարը թէ Ռուսիան ու Արեւելքի ժողովուրդները կամ նոյն իսկ Ամերիկան: Կարելի չէ նոյնպէս ճշդել այդ տիրապետութեան իսկական յատկանիշը. տնտեսակա՞ն պայքարն է որ պիտի յաղթանակէ թէ ընկերայինը:

Կը բաւէ միայն ակնարկ մը նետել այն փոփոխութեանց վրայ որոնք տեղի ունեցան 1870էն մինչեւ 1918 եւ հարեւանցի ուսումնասիրել «մեծ պետութեան» սիստէմը որ հետզհետէ զարգացաւ պապերու բարոյական պարտութենէն եւ Հռոմի սրբազան կայսրութեան անկումէն յետոյ (1475) եւ վտանգաւոր բնոյթ ստացաւ պատերազմի նախընթաց քառասունըչորս տարիներու ընթացքին:

«Մեծ պետութիւնը» անցեալ դարու քաղաքական փիլիսոփայութեան հիմնաքարն էր: 1914ին ամբողջ աշխարհը քաղաքական ու տնտեսական տեսակէտով ենթարկուած էր ութ մեծ պետութեանց ազդեցութեան: Եւրոպայի մէջ Անգլիան, Ֆրանսան, Գերմանիան, Աւստրիա – Հունգարիան, Իտալիան եւ Ռուսաստանը ներքին «Համաձայնութիւն» մը կազմած էին. այդ համաձայնութիւնը կը պարունակէր արդէն 1914ի ձախողութեանց ու քայքայման պատճառները: Կար տնտեսական պատճառը եւ հոգեբանականը: Ճարտարարուեստի յառաջդիմութիւնը այն տեսակ կացութիւն մը ստեղծեց որ մեծ պետութիւն մը ինքնաբաւ չէր կրնար ըլլալ: Այնպէս որ, տնտեսական հողի վրայ, Ռումանիոյ կամ Շուէտի նման երկրորդական պետութիւններ շատ մեծ կարեւորութիւն ստացան, թէեւ զինուորական ու քաղաքական տեսակէտով իրենց ուժը շատ համեստ էր:

Միւս կողմէ ազգութեան գաղափարը աստիճանաբար նուաղեցուց եւ քայքայեց այդ սիստէմին արժէքը: 1870ին մեծ պետութիւնները աւելի հեղինակութիւն ունէին քան 1914ին: Իսկ պատերազմը հիմնայատակ կործանեց Եւրոպայի քաղաքական կարգ ու սարքը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Գերմանիան պարտուեցաւ, Աւստրիա – Հունգարիան ոչ եւս էր, Ռուսիան մեկուսացած էր, իսկ Ֆրանսան մտահոգ էր միայն իր ապահովութեամբ: Մեծն Բրիտանիան բնականաբար չէր կրնար ստանձնել աւանդական քաղաքականութիւնը պահպանելու հոգը:

«Համաձայնութեան» քայքայումը անխուսափելիօրէն իր հետ բերաւ Եւրոպայի հեղինակութեան անկումը որ աւելի չեշտուեցաւ, երբ Ամերիկան դարձաւ մեծ պետութիւններուն ամէնէն զօրաւորը: Այս պայմաններուն մէջ Եւրոպան միջազգային տեսակէտէն, Ասիոյ մէկ թերակղզին էր այլ եւս:

Դեռ աւելին:

Բրիտանական կայսրութիւնը ինքն իր մէջ հսկայ յեղաշրջումներու ենթարկուեցաւ: Գաղթավայրերուն «անկախութիւն» տալու աճապարանքը նոր կացութիւն մը ստեղծած էր: Ապակեդրոնացման քաղաքականութիւնը, շատերու կարծիքով, կը նշանակէր Անգլիոյ նիւթական ու ֆիզիքական զօրութեան տկարացումը: Արդարեւ «մեծ պետութեան» վարդապետութիւնը տեղի տուաւ «փոքր պետութիւններ» ստեղծելու անհրաժեշտութեան առջեւ: Ու երբ 1917ին նախագահ Ուիլսըն համամերիկեան խորհրդաժողովին առջեւ շեշտեց «լատինական հանրապետութեանց անկախութեան ու հաւասարութեան սկզբունքը», Մեծերու հեղինակութիւնն ու տիրապետութիւնը միջազգային քաղաքականութեան մէջ անկում մը եւս ունեցաւ: Ազգերը հաւասար էին քաղաքական կեանքին մէջ:

Այդ սկզբունքէն առաջնորդուելով էր ուրեմն որ հաշտութեան վեհաժողովը անկախութիւն շնորհեց կարգ մը երկրորդական մակարդակի վրայ գտնուող ժողովուրդներու:

Պատերազմէն առաջ միայն 16 փոքր պետութիւններ գործօն դեր կը կատարէին միջազգային քաղաքականութեան մէջ: 1918էն յետոյ 47ի բարձրացաւ անոնց համրանքը՝ 22ը Եւրոպայի մէջ, 25ը Եւրոպայէն դուրս:

Ժողովուրդներու հաւասարութեան սկզբունքը նուիրագործուեցաւ Ժընեւի դաշինքով, ու այսօր Ազգերու Դաշնակցութիւնը հնարաւորութիւն չունի «մեծերուն» հեղինակութիւնը արժեցնելու: Նոր վարդապետութիւնը ծաւալեցաւ Ասիոյ եւ հարաւային Ամերիկայի մէջ ու միանգամ ընդ միշտ ջախջախեց մեծ պետութեանց աւանդական ու եսասէր քաղաքականութիւնը:

×

Եւրոպայի պարտութիւնը աչքի առջեւ պէտք է ունենալ, Արեւելքի մէջ յառաջ եկած յեղաշրջումներու մասին ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար: Ազգերու Դաշնակցութեան ջատագոված «հաւասարութեան սկզբունքը» պոռթկումներ ստեղծեց Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Լոյտ Ճորճի յունանպաստ քաղաքականութիւնը կամ Քըրզընի ընթացքը Պարսկաստանի հանդէպ մանրամասնութիւններ էին, կ'ըսէ Նիքըլսըն: Յեղաշրջումը հոգեբանական էր:

1919 եւ 1920 տարիներուն 6 տարբեր յեղափոխութիւններ ծագեցան Արեւելքի մէջ: Եգիպտոս ըմբոստացաւ 1919ի մարտին. Աֆղանիստան՝ մայիսին, Թուրքիա ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ 1919էն մինչեւ 1923, Միջագետքը՝ 1920ի Յուլիսին, Պարսկաստանի ազգայնական շարժումը սկսաւ 1919ին, իսկ Սուրիականը 1920ին: Ու տարօրինակ է որ, կը շեշտէ հեղինակը, այդ բոլոր ըմբոստութիւնները Արեւմուտքի դէմ, սկսան գրեթէ միաժամանակ եւ այն վայրկեանին երբ Դաշնակիցները իրենց ուժին ու յաղթանակին գագաթնակէտին հասած էին: Արդեօ՞ք Արեւելքը աւելի յստակօրէն նախատեսեց Եւրոպայի քայքայումը եւ հասկցաւ որ մեծ պետութիւններու համերաշխ գործակցութիւնը տեւական չէր կրնար ըլլալ. հին արժէքները կորսուած էին եւ ազգերու ճակատագիրը պիտի որոշուէր համաձայն արդիական սկզբունքներու:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԴԷՊԻ ԾՈՎ

օօօօ

Մէկ տարուան մաշեցնող աշխատանքէն յետոյ, հանգիստը ոչ միայն ֆիզիքական պահանջ մը կը դառնայ, այլ եւ արդար իրաւունք մը: Այս իրաւունքը Փաշական ընկերային օրէնսդրութիւնը անխտիր կը ճանչնայ բոլոր աշխատաւորներուն, մտքի թէ բազուկի:

Մենք ալ կ'օգտուինք այս նպաստաւոր օրէնքէն ու կը մեկնինք Միլանոյէն: Ընտրած ենք Ադրիականի եզերքը փոքրիկ,— տարածութեամբ ու տարիքով — գիւղ մը: Ճիշդ է որ ճամբորդութիւնը բաւական երկար է ու յոգնեցուցիչ: Ճամբան կը բռնէ 350 քիլոմէթր, բայց ի՞նչ հոգ, մեզ կը սպասէ կապոյտ ծովը անհուն եւ շիկագոյն աւազը հրակէզ: Ո՞ր սիրահարը երբ սիրտը կարօտով լեցուն կը մեկնի իր սիրուհին գտնելու, կը չափէ ճամբու երկայնութիւնը, կամ կը կշռէ ճամբորդութեան նեղութիւնները:

Արշալոյսին նստած ենք մեր վակոնը, եւ մինչդեռ մտքով կ'օրհնենք կառավարութիւնը որ ոչինչ գինով մը երթուդարձի համար 60 լիր, մեզի կարելիութիւնը կուտայ այս ճամբորդութիւնը կատարելու, շոգեկառքը արդէն հեռացած է Միլանոյի հսկայ կայարանէն:

Մեր ընտրած գիւղը կը կոչուի Միլանօ Մարիթիմա: Հազիւ տասնըհինգ տարուան կեանք ունի: Բնակարաններու թիւը կը հասնի մօտ հարիւրի, բոլորն ալ փոքրիկ ամարանոցներ նոր ոճով կառուցուած: Այս ծովեզերքին հրաշալիքը կը կազմէ սակայն շոճիներու հսկայ անտառը, որուն մէջ թաղուած են բոլոր բնակարանները: Երկու վայելք ուրեմն, անտառին բուրումնաւէտ լռութիւնը եւ ծովին մըտառանջ մրմունջը: Բախտը կ'ունենանք այստեղ գտնելու նաեւ հայ բարեկամ մը, հայրենակից մը վերջապէս, որուն հետ գոնէ այս հանգիստի օրերուն մեր մայրենի լեզուն խօսելու կարելիութիւնը պիտի վայելենք, բան մը որ յաճախ Միլանոյի մէջ անգամ կը պակսի մեզի:

Քաղաքին յոգնեցուցիչ աղմուկը, մեր ամէնօրեայ աշխատանքները եւ մտահոգութիւնները կամաց կամաց կ'անհետանան, ու մեր աչքերը կը բացուին կրկին դիտելու ու վայելելու համար մեզ շրջապատող գեղեցկութիւնները... արեւը, լուսինը, ծովը, անտառը: Հապա մարդի՞կը. ո՛րքան տարբեր են անոնցմէ որոնց ամէն օր կը հանդիպինք քաղաքին մէջ: Բոլորն ալ հանդարտ ու զուարթ են, նոյնիսկ կը համարձակինք ըսել բարի (բացի պանդոկապետէն, որ միշտ ջղային վիճակ մը ունի, որովհետեւ չի յաջողիր մեզի վճարել տալ մեր շնչած օդը): Խօսիլ, մարզանք ընել ու լողալ, — ահա մեր պարզ կեանքը: Այսպէս մեր բարեկամին հետ քանի օրեր անցուցինք, քանի երջանիկ օրեր, յիշելով մեր մանկութեան շրջանը, մեր երիտասարդութիւնը, քննելով մեր ներկան, իսկ մեր ապագայ երազներն ու յոյսերը յանձնեցինք ալիքներուն, որպէսզի տանին հեռուները, դէպի հեռաւոր ափերը:

Այդ օրերուն էր որ մեր ծովեզերքէն քիչ մը հեռու, իտալական նաւատորմէն երկու յածանաւ խարիսխ նետեցին մեր դիմաց: Ծովային սպայի մը ու զինուորի մը ընկերակցութեամբ այցելեցինք այս նաւերէն մէկը, եւ տեսանք թէ ո՛ր աստիճան կատարելութեան հասած են ռազմական գործիքները եւ նաւարկութեան արուեստը: Զարմանալի էր սպաներու եւ զինուորներու բարեկամական եւ ընկերային յարաբերութիւնը: Միայն ծովը այսպիսի հրաշքներ կրնայ գործել: Մեր խնդրանքին վրայ, զինուորը մեզ ցուցուց նաեւ իրենց խոհանոցը: Հաւատացէք որ մեր պանդոկապետը շատ բան կրնար սորվիլ, այդ պարզ չքաւոր խոհարարէն: Երջանիկ երիտասարդութիւն որ այսպիսի օրերուն կը կատարէ իր քաղաքացիական պարտականութիւնը: Երջանիկ պէտք է ըլլան նաեւ այն մայրերը որ օր մը իրենց զաւակները պիտի յանձնեն պետութեան, որպէսզի անոնք ալ կատարեն իրենց զինուորական պարտականութիւնը:

Դառնանք սակայն ծովափ, եւ վերջացնելէ առաջ, մեր ընթերցողներու ուշադրութեան յանձնենք ուրիշ յուզիչ տեսարան մը որ գրաւեց մեր հոգին:

Ծովափին վրայ, մեր աջ ու ձախ կողմերը կը բարձրանան հսկայ շէնքեր, օդասուն եւ լուսաւոր: Բոլորն ալ կառուցուած են նոր ոճով: Այդ շէնքերու մէջ կը բնակին մօտ 5000 երախաներ, աղջիկ եւ մանչ, բոլորն ալ ժողովուրդի զաւակ: Այս աշխոյժ ու զուարթ փոքրիկները, իրենց մեծերու հսկողութեան տակ կը զուարճանան կանոնաւոր մարզանքներ ընելով, երգելով ու լողալով, այսպէս կը մաքրեն իրենց թոքերը ու կ'ուժովցնեն իրենց մարմինը: Այս տեսարանը կը կրկնուի Իտալիոյ բոլոր ծովափներուն եւ լեռնային կայաններուն մէջ: Մօտ հինգ հարիւր հազար չքաւոր փոքրիկներ կ'օգտուին այս տարի Փաշական իշխանութեան բարիքներէն: Վերջապէս հանգիստը, բնութեան շնորհած գեղեցկութիւնները վայելելու կարելիութիւնը միայն ունեւորներու տրուած առանձնաշնորհ մը չէ: Հայրենիքը անխտիր իր բոլոր զաւակներուն կարելիութիւն կուտայ վայելելու իր բարիքները: Այսպէս միայն վաղը կարելի է հաւասարապէս բոլորէն պահանջել անհրաժեշտ զոհողութիւնը Հայրենիքի մեծութեան ու ազգին բարիքին համար:

Ա. Ս.

« ՅԱՌԱՋ » Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ»

օօօօ

Կարդացի «Յառաջ»ի 25 օգոստոսի խմբագրականը, «Օրուան հոգերուն դիմաց»: Կը յանձնարարէ հայ բանուորներուն կազմակերպուիլ իրենց արհեստակցական շահերը պաշտպանելու համար:

Նկատի առնելով մերիններուն մտայնութիւնը՝ այս թելադրութիւնը անգործնական կը գտնեմ: Անցեալի փորձառութենէն օգտուելով եւ ... կուզեմ թելադրութիւն մը ընել որ շատ հաւանաբար միակ միջոցն է գործնապէս պաշտպանելու մեր բանուոր աշխատաւորներու շահերը այս հիւրասէր եւ մարդասէր երկրին մէջ:

Նախ պէտք է ընդունինք թէ ֆրանսացի ժողովուրդը ընդհանուր առմամբ կը սիրէ աշխատասէր ձեռքը, հոգ չէ թէ ան օտար ըլլայ, հերիք որ համեստօրէն նուիրուի իր գործին առանց որ եւ է քաղաքական եւ ընկերային նպատակներ հետապնդելու:

Խականն այն է որ քանի մը ձեռնհաս անձեր հաւաքուին եւ նախաձեռնութիւնը ստանձնեն կազմելու «Office national arménien»: Այս մարմինը պիտի ունենայ իր կեդրոնատեղին, անօրէնով, քարտուղարով, փաստաբանով եւ երդուեալ թարգմանով: Առանց կարելի է միացնել իւրաքանչիւր արհեստի պատկանող աշխատաւորներէն մէկ ներկայացուցիչ, որոնց պաշտօնն է ըլլայ կեդրոնը տեղեակ պահել իրենց արհեստակիցներու վերաբերեալ խնդիրներէն:

Շատ անգամ պաշտօնական դիմում մը եւ փոքրիկ լուսաբանութիւն մը ձեռնհաս մարմնոյ կողմէ մեծապէս կը դիւրացնէ խնդիրը եւ կը հարթէ անլուծելի կարծուած դժուարութիւնները:

Ֆրանսայի պաշտօնական մարմինները բարի տրամադրութիւններ ունին մեզի հանդէպ, բայց մենք մեզի անծանօթ մնացած ենք, հաւանաբար մեր ընդհ. շահերը պաշտպանելու ձեւը չենք գիտեր, որով իւրաքանչիւրը չէ՞ զգացած՝ բարոյական հեղինակութենէ զուրկ միշտ ձախողութեան պիտի մատնուինք, եթէ չունենանք կեդրոն մը որ հզօրապէս իր ձայնը լսելի ընել տայ իրեն նշանաբան ընտրելով «Մէկը ամէնուն եւ ամէնքը մէկուն համար»:

Բնականաբար Օֆիս Նասիոնալ Արմէնիէնը իրաւասութիւն կ'ունենայ անխտիր պաշտպանել բոլոր հայ աշխատաւորներու շահերը Ֆրանսայի մէջ:

Անգամ մը որ վերոյիշեալ սկզբունքը ընդունուի եւ գործի ձեռնարկուի, դժուար չէ նիւթական աղբիւրներ ապահովել «Ազգային գրասենեակ»ին ընդհ. ծախքերը հոգալու համար: Այս պարագային՝ ի մէջ այլոց, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը պարտաւոր է տարեկան գումար մը յատկացնել այս ազգային խիստ կարեւոր ձեռնարկին որուն գոյութիւնը իսկ զինքը ազատած պիտի ըլլայ ... տաւոր ապագային անխուսափելի մեծ հոգէ մը:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

»»»··«««

Եթէ խորհրդային ողջ գրականութեան նկատմամբ իրաւամբ հարցն այնպէս է դրւում, որ նա դեռ եւս լիովին չի բաւարարում սոցիալիստական էպոխայի բարձր պահանջին, որ նա յետ է մնում մասսաների բառացի կերպով օրէցօր աճող պահանջներից, ապա նոյն գնահատականը աւելի խիստ ձեւով պէտք է տանք նաեւ հայկական խորհրդային գրականութեանը: Մեզ դեռ չի բաւարարում մեր գրողների ստեղծագործական արտադրանքի աճման որակը: Մենք իրաւունք ունենք պահանջելու մեր գրողներից շատ աւելին, որովհետեւ նրանց պոտէնցիալ հնարաւորութիւնները անհամեմատ աւելի են: Եւ իսկապէս միթէ՞ փաստ չէ, որ մեր գրականութիւնը նոյն իսկ իր թեմատիկայով շատ ետ է մնացել մեր գործնականից, մեր իրականութիւնից: Մեր յեղափոխական պրակտիկան, որ լայն առումով հինի վերափոխութիւնն է եւ նորի ստեղծումը բոլոր ասպարէզներում, տնտեսութեան, կուլտուրայի, մարդկային հոգեբանութեան բնագաւառում, — առայժմ թոյլ եւ մեծ մասամբ միայն արտաքին կողմով է արտայայտւում մեր գրականութեան մէջ: Եթէ վերցնենք վերջին տարին, ապա մեր գրողներից միայն Ալազանն էր, որ փորձ արեց (դժբախտաբար ոչ այնքան յաջող) վէպի միջոցով վերարտադրել Հայաստանի բանւորների պայքարը պղնձի ֆրոնտում: Աւելացրէք սրան Ակսելի մէկ – երկու պատմւածքները, Զարենցի, Զարեանի մի քանի բանաստեղծութիւնները, Դէմիրճեանի պիէսը եւ կը տեսնենք որ սրանով գրեթէ սպառւում է մեր այսօրուայ պայքարին անմիջականօրէն նուիրւած ստեղծագործութիւնների ցանկը: Մինչդեռ ինչքան լայն են մեր գրողների հնարաւորութիւնները: Օգտագործե՞ց արդեօք մեր գրողները թէկուզ այնպիսի խոշոր մի նախաձեռնութիւն, որպիսին է Գորկու առաջարկը՝ «գործարանների պատմութեան» մասին: Մեր ո՞ր գործարանը կամ նորակառոյցն է, որ արժանացել է գրողների ուշադրութեանը՝ այդ տեսակէտից: Ունի՞նք Զանգեզուրի պատմութիւն, Լենինականի պատմութիւն, Երեւանի գործարանների մասին, Երեւանի շինարարութեան մասին որ եւ է ամբողջական գործ: Ունի՞նք մի թէկուզ փոքր ի չափէ լուրջ գործ՝ նոր աւանների մասին, ուր վերամշակւում է երէկուայ «գաղթական»ը եւ դառնում է Խորհ. Միութեան գիտակից քաղաքացի: Դժւար թէ ճարէք: Իսկ խորհրդային գիւղը, վերջին տարիներում մեր գիւղում կատարւած պատմական տեղաշարժերը ունեցե՞լ են արդեօք մեր գրականութեան մէջ արժանի արտացոլում: Կատարւած փորձերը, այն էլ ոչ այնքան յաջող, մատների վրայ կարելի է հաշւել: Անբաւարար է այս, ընկերներ, խիստ անբաւարար: Թեմատիկայի տեսակէտից մեր գրականութիւնը դեռ շատ հեռու է անհրաժեշտ բարձրութիւնից: Բայց սրանով միայն չի սահմանափակւում խնդիրը:

Առանձնապէս պէտք է նշել, որ մեր գրականութեան մէջ դեռ արտայայտութիւն են գտնում խորթ ազդեցութիւններ, դասակարգայնօրէն թշնամի ազդեցութիւններ: Մեր գրողներից ոմանք այսօրուայ մեր իրականութիւնից կարծես թէ փախուստ են տալիս դէպի անցեալը: Երբեմն իտէալականացնում են անցեալի ամենամռայլ էջերը (Մահարի, Թոթովենց), թախծով եւ կարօտով են վերարտադրում անցեալի էջերը եւ տարակուսօրէն նոյն իսկ նսեմացնում են մեր այսօրը (Բակունց — «Միրհանի փողը»): Զափազանց յատկանշական է Զարենցի «Գիրք ճանապարհի»ն: Գեղեցիկ, յաջող, մնայուն կտորների կողքին այնտեղ կան առանձին գործեր, որտեղ արտայայտւած գաղափարները մերը չեն: Սխալ է Զարենցի մօտեցումը դէպի մեր անցեալը («Պատմութեան քառուղիներով»). մեր ժողովրդի ամբողջ անցեալի մէջ նա չի գտնում ոչ մի լուսաւոր կէտ. նրա պոէմը վերածւում է մի նոր «ողբ»ի եւ որ ամէնից զարմանալին է ու պախարակելին՝ նրա «ողբ»ը տարածւում է ոչ միայն մեր անցեալի, այլ որոշ չափով նաեւ մեր ներկայի վրայ: Այստեղ արդէն այնքան լուրջ է Զարենցի կատարած սխալը,— ըստ էութեան նացիոնալիստական շեղում,— որ նա պէտք է շատ լուրջ մտածէ եւ անյապաղ ուղղի այն: Մենք չենք ասում, թէ չի կարելի գրել կամ չպէտք է գրել անցեալի մասին: Ոչ: Մենք պահանջում ենք անցեալի մասին գրելիս դիտել այն կոմունիզմի լուսարձակով, դիտել այն որպէս դասակարգային պայքարի պատմութիւն, այլապէս դուրս է գալիս կամ անցեալի լիրիկական իտէալականացում կամ լալկան ողբ, կամ երկուսը միասին, այլապէս դուրս է գալիս պատմական իրողութեան աղաւաղումը, իսկ պատմական իրողութիւնը աղաւաղող գեղարուեստական ստեղծագործութիւնը, այդ շատ լաւ յայտնի է ձեզ գրողներիդ, անարժէք է նաեւ գեղարուեստօրէն:

Վերը բերւած սխալների նացիոնալիստական բնոյթը պարզ է միանգամայն: Ահա թէ ինչու մենք խստապահանջ ու անխնայ պէտք է քննադատենք այդ սխալները, երեւան հանելով նրանց սոցիալական – դասակարգային աստառը: Առաւել եւս անհրաժեշտ է խիստ եւ անհաշտ լինել, որովհետեւ նացիոնալիստական սխալներն ու սայթաքումները հանդէս են եկել մեր գրականութեան երկու խոշոր վարպետների մօտ (Զարենց եւ Բակունց), այն էլ մեր մի շարք պարզորոշ նախազգուշացումներից յետոյ: Չէ՞ որ Ակսելը լոյս ընծայեց իր «Միրանի փողը» կուսակցութեան համագումարում մեր արած դիտողութիւններից յետոյ: Նշանակում է այդ ընկերները դեռ չեն հասկցել կուսակցութեան հիմնական պահանջը՝ պայքարել անխնայ նացիոնալիզմի ամէն մի արտայայտութեան դէմ գրականութեան մէջ, ամէնից առաջ հայկական նացիոնալիզմի դէմ՝ որպէս ամենամօտ վտանգի: Նշանակում է նրանք չեն հասկանում, որ «կապիտալիզմի մնացորդները մարդկանց գիտակցութեան մէջ շատ աւելի կենսունակ են ազգային հարցի ասպարէզում, քան թէ որ եւ է մէկ ուրիշ ասպարէզում: Նրանք աւելի կենսունակ են, որովհետեւ հնարաւորութիւն ունեն լաւ դիմակաւորուել ազգային կոստիւմով» (Ստալին): Ներկայ համագումարը պէտք է խստագոյն քննադատութեան ենթարկի ամէնից առաջ մեր գրողների ստեղծագործութիւնների նացիոնալիստական սխալները, քննադատի «անկախ անուններից եւ աստիճաններից», քննադատի սկզբունքօրէն, լենինեան ինտերնացիոնալիզմի դիրքերից:

(2)

(Շար.)

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ի՞նչ որ փարիզ Թղթակիցը, վերջին գրուածով մը, կը խօսի Թուրք ազգայնականութեան մասին։ Ամէնէն ... լատինական տառերն են, որ ... պատճառեն Ֆրանսացի ... Կը յիշէ Ըմէլթ փաշայի ... թէ միակ բարեշրջումը որ ... պիտի մնայ երկրին բարքե– ... մէջ, գիր բարեշրջումն է։ Այ– ... Ֆրանսացի լրագրողը ... Մէյլանի հրապարակին վրայ ... տեսնէ խեղճուկ ... ձգած այլ եւս իրենց փետուրէ ... մեքենայով կը գրեն հոչակա– ... արզուհալները։

Թէյման Քարթէլ յետոյ պատոյտ մը կը կատարէ կղզիներուն մէջ, ուր եր– ... չքեղ պանդոկները, միջազգա– ... անունները, անուանափոխու– ... ենթարկուած են հիմա։

Անուանափոխութեան, կամ անուն– ... բռքացման տաքլուլութիւնն ... է կարծես «Ուսանողներու Միութիւն»։ Ամէն քաղաք ունի իր Ուսանողներու Միութիւնը, որ երբ կը տեսնէ թէ վաճառական մը օտար ա– ... ցուցատախտակ մըն է կախեր ... խանութին ճակատէն, կը ղրկէ ու– ... մը։ Հարկ ... դիտողութիւնը ... կատարուած՝ ցուցատախտակը ... կը փոխուի։ Այսպէս եւ Պոլսոյ պարս– ... անունը փոխուեցաւ Ըմթանպուլի։

Անունի այս ազգայնացումը կը շա– ... նաեւ լեզուին մէջ։ Թուր– ... կ՛ուզեն հետզհետէ մաքրել ի– ... լեզուն արաբական եւ պարսկա– ... բառերէն։ Եւ անոնց տեղ ահա ... հոմանիշներ գտնելու փնտ– ... մը հին գիրքերու եւ ժողո– ... ասութիւններու մէջ։

Լեզուական ազգայնականութեան հետ, Թուրքիա լծուած է նաեւ տն– ... ազգայնականութեան։ Քէ– ... երկիրը ներկայիս կ՛աշխատի ... երկիր մը ... անկախ մնալու համար ... Եւ Ռուսիոյ պէս պաշտամունք ... մեքենային ու գոր– ... մասին։ Թուրքիա եւս ունի ... ծրագիր մը։

Տնտեսական ազգայնականութիւնը ... է տալ իր պտուղը։ Երէկ Թուրքիա ամէն բան կը ներածէր ար– ... հիմա սկսած է ինքնա– ... Հանքածուխի արդիւ– ... կրկնապատկած է։ ... համար այլ եւս պէտք ... Անգլիոյ, ոչ ալ շաքարի հա– ... Գերմանիոյ։ Քէմալական կա– ... ամէն ջանք կը թա– ... սահմանափակելու համար իր նե– ... Պայքար կը մղէ սուրճի ... գործածութեան դէմ, ջատագովելով ... բուսաջուրերը։

Արդէն իսկ Թուրքիոյ ներսը հիմ– ... են կարգ մը գործարաններ, — ... գործարան մը Էնկիւրիի ... շաքարի գործարան մը Թուր– ... մէջ, ռազմանիւթի գործարան ... Քըրըքքալէի մէջ։ Եւ դեռ հսկայ ... ինչպէս Կեսարիոյ հիւս– ... գործարանը։ Ո՞ւր մնա– ... երբեմնի Թուրքիոյ արդիւնաբե– ... անխոնջ, կաղինք ...

... ազգայ– նականութիւնը, որ կը հիմնուի պե– տականութեան վրայ, կ՛աշխատի Թուրքիան մաքրագործել հեռացնելով նաեւ օտար ընկերութիւնները։ Այս– պէս նաւահանգիստի ընկերութիւննե– րը, Ջուրի ընկերութիւնը, Իզմիր – Քասապա երկաթուղին ծախու առնը– ւեցան օտարներէն։ Եւ դեռ շատ ու– րիշ ընկերութիւններ ծախու պիտի առնուին վայրը։ Պէտք է նկատի առ– նել, որ այս փոխանցումները, միշտ սովորական տակ, նպաստաւոր չեն օ– տար դրամագլուխին։

«Թուրքիան՝ Թուրքերուն», ահա ժողովուրդին եւ պետութեան նշանա– բանը։ Քափիթիւլասիոններու օրով՝ Թուրքը պաշտօնեայ էր կամ զինուո– րական, կամ ... կօշիկ ներկող ու բեռ– նակիր։ Առածի կարգ անցած էր իր զինուորներուն ուժը, բայց ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ անկարող էր ա– ռեւտրական գործերու, ճարտարար– ուեստի, արհեստներու մէջ։ Երբ չո– գեկառք նստէիք, կայարանապետը լը– վանթէն էր անպայման, մեքենավա– րը՝ Յոյն, տոմսակավաճառը՝ Հայ, իսկ Թուրքը բեռ կը կրէր։ Դրամա– տուներու մէջ մէկ Թուրք անգամ չէիք տեսներ։ Չկային Թուրք ճարտարա– գէտներ, Թուրք արհեստաւորներ, ոսմնագէտ, դարբին եւն.։ Օտարա– կանները եւ ազգային փոքրամասնու– թեանց անհատները գրաւած էին տն– տեսական ամբողջ հրապարակը։ Կար– ծես կ՛ուզէին ըսել Թուրքին.— «Դուն զեկավարէ երկիրը (անպայման գէշ), դուն ցանէ – հնձէ, դուն կռուէ սահ– մաններուն վրայ, մնացածը ձգէ մե– զի»։

Բայց երբ քէմալիզմը եկաւ, փոխ– ուեցաւ ամէն բան։ Օտարականները կը հեռանան արդէն երկրէն, ազգա– յին փոքրամասնութիւնները կը ստիպ– ուին լքել իրենց գրաւած դիրքերը, մինչ գպրոցներէն դուրս կուգան մաս– նագէտներ։

Երբ հարցուցի թէ ի՞նչ կը պակսի իրենց, պատասխանեցին.— Շահա– սիրութիւնը։ Արդարեւ ճակատագրա– պաշտութիւնը դեռ ծանր կը ճնշէ այս ցեղին վրայ՝ հակառակ բոլոր փոր– ձութիւններուն, վարժուած ըլլալով ապրիլ քիչով։

Սակայն արեւմտեան Եւրոպան թող պատրանքներ չունենայ, ի սպա՛ռ կորսուած է միջազգային այս կէս– գաղութը, որ եղաւ Թուրքիան իրեն՝ դարեր շարունակ։

Թուրք ազգայնականութի՛ւն, — հարիւրներով փաստեր կրնայի յիշել՝ պատկերացնելու համար ազգային հպարտութիւնը, յաճախ անհեթեթ եւ ծիծաղելի, որ կը յայտնուի Թուր– քիոյ յարութեան հետ։ Գիտէի՞ք որ Ետրուրացիները Թուրք էին։ Գիտէի՞ք որ Թուրքերը ժամանակին գրաւած են ամբողջ հին աշխարհը։ Գիտէի՞ք որ Վէրսէնժէթորիքս Թուրք էր։ Գիտէի՞ք որ Թուրքերը հնարած են անիւը, օ– դապարիկը, խորանարդապաշտու– թիւնը։ Ո՛չ, չէիք գիտեր։ Ես ալ չէի գիտեր։ Այս ամէնը սորվեցայ Թուր– քիոյ մէջ։

Կը պատահի որ օտարական մը Թուրք մը անուանէ սպուռ։ Անմիջա– պէս պատասխանը.

— Պարոն, ասպուռ չկայ Թուրքիոյ մէջ, դուք այդ բառով կ՛անարգէք ամ– բողջ Թուրք ժողովուրդը։

Ահա ծիծաղելի չափազանցութիւն– ներ դեռ շատ երիտասարդ այս ազ– գայնականութենէն։ Եւ դեռ կը հան– դիպիք շատ զզուելի պարագաներու, զորս, հակառակ ամէն բարեկամեցո– ղութեան, չէք կրնար արդարացնել։ Ժողովուրդ մը, որ կը կոթ– նի իր ազգային հպարտութեան, եւ որ խորապէս կը զգայ անցեալի անար– գանքները, անպայման կը յաջողի իր ձեռնարկին մէջ։ Թուրքերը անշուշտ որոշ արդիւնքներ ստացան։ Բայց կայ ու կը մնայ մէկ հարց, որ կը դրուի ամէն դիտաստողի առջեւ։ Ի՞նչ պիտի պատահի, երբ մեռնի Կազին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն, հովանա– ւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմի– տէին կազմակերպած էր դաշտահան– դէս մը Կարապետ Պետիկեանի դաշ– տին մէջ, Խանասորի տարեդարձին առթիւ։

Ամիսներ առաջ պատրաստութիւն տեսնուած էր, բայց Ամերիկայի մեր ինը անմեղ ընկերներու դէմ արձակ– ուած անարդար վճռին վրայ, հարկ եղաւ յետաձգել։

Թէեւ յայտարարութիւնը կ՛ըսէր «նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակ– ցութեան», բայց իրականին մէջ բուն նախաձեռնողը չէգոք հասարակու– թիւնը եղաւ։

Առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ– եան տասը ներկաները երգեցին, պա– րեցին եւ խանդավառուեցան հայրենի յիշատակներով։ Ժամը երեքին 7—800 հանդիսականներ անհամբեր կը սպա– սէին։ Օրուան նախագահը ընկեր Քե– ոի հանդէսը բանալով, հրաւիրեց նո– րակազմ Պատանի Միութիւնը որ մեծ ոգեւորութեամբ երգեց «Կարկուտ տեղայ»ը։ Յետոյ Խանասորի արշա– ւանքին պատմականը ընելով, ըսաւ.— Այն Հայաստանը որ կայ այսօր Արա– րատի ստորոտը, արդիւնքն է հայ ժո– ղովուրդի 50 տարուան մարտնչում– ներուն։ Եթէ Հայաստանը սիրել չսի– րելու խնդիր մը կայ, ոչ ոք իրաւունք ունի մեզի չափ սիրելու, որովհետեւ ոչ ոք մեզի չափ տքնած է անոր հիմե– րը դնելու համար։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան, որ աւելի շատ ծան– րացաւ գաղութներու սպառնացող վտանգին եւ շեշտեց հաւաքական աշ– խատանքի պահանջը։ «Մենք հաւաքե– ցինք կազմակերպուած եւ անկազմա– կերպ բոլոր յեղափոխականները եւ ստեղծեցինք Հայ Յեղափոխականնե– րու Դաշնակցութիւնը, որպէսզի աւե– լի մեծ ուժով դիմագրաւենք մեր թշ– նամին։ Այսօր կը հաշուեն մեզի, մեր ճամբուն վրայ խոչընդոտ դառ– նալով։ Խեղճերը չեն իսկ անդրադառ– նար թէ ամէնէն առաջ հաշուած կ՛ըլ– լան ամբողջ ազգին եւ իրենց»։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր։ Արտասանեց Խաչիկ Փափազեան (Ափ մը մոխիր)։ Նորակազմ Պատ. Միութիւնը խմբովին երգեց «Դարձ– եալ փայլեց»։ Վրէժ Եղիազարեան արտասանեց »Մայր Հայաստան»ը։ Կ՛արժէ քաջալերել նորահաս պատա– նիները։ Երգեցին Օր. Տէնկօեան եւ Կարապետ Գաւէհճեան։ Արտասանեց Յովհ. Թիրաքեան։ Դերասան Գար– րիէլեան արտասանեց «Սասնայ Հս– կան» եւ երգեց «Ծնկլհան»։

Հայ աղջիկներ մեծ խանդավառու– թիւն ստեղծեցին զանազան խաղերով եւ մանաւանդ հնդկարական պարով։ Երգեցին «Յառաջ նահատակ»ը և«Յա– ռաջ ընթանանք»։ Բարսեղ Պալճեան պարեց ռուսական պարեր, արտասա– նեցին Յովհ. Դանիէլեան (Աքսորը), Գէորգ Շիրինեան (Վաթան,վաթան)։ Մօրիս Լօռան (Հայ դրօշին)։ Մօրիս Ֆրանսացի պատանի մըն է որ հայ ա– րիններուն հետ հայերէն սորված է եւ երբեմն ալ կ՛արտասանէ։ «Վահան Խորէնի» թատերախումբը խաղաց «Երկու ծայրայեղները», մասնակցու– թեամբ Պ. Մ. Գաբրիէլեանի։

Ակնունի ենթակոմիտէին կողմէ ա– ճուրդի դրուեցան խորոված հաւ մը, շիշ մը գինի եւ ձմերուկ մը։ Քսան վայրկեանէն գոյացաւ 428 Ֆր.։ Ա– ճուրդը շահեցաւ Պ. Վահան Փիլօեան, 12 Ֆր. նուէր տալով։

Հանդէսը լրացաւ մեծ յաջողու– թեամբ։ Սեղաններուն շուրջ հաւաք– ուած բազմութիւնը սկսաւ երգել և ու– րախանալ, մինչ «տավուլ զուռնա»ն թունդ կը հանէր սիրտերը։ Ժամը 10– ին ընկ. Ճանիկեան փակեց հանդէսը, կոմիտէին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով։ Եւ բազմութիւնը ցրուե– ցաւ «Մշակ բանուոր»ով։

Արա

ՕՏԱՐ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնը հե– տեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղոր– դէ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մասին.—

Յոյն վարժարաններ.— Հինգ նա– խակրթարաններ 6292 աշակերտով, 2 միջնակարգ վարժարան 436աշակեր– տով, 5 լիսէ 4382 աշակերտով։

Հայ վարժարաններ.— **31** նախակր– թարան 4522 աշակերտով, 5 լիսէ 1893 աշակերտով։

Հրեայ վարժարաններ.— **32** նախա– կրթարան 2599 աշակերտով, 1 լիսէ 476 աշակերտով։

Ֆրանսական վարժարաններ.— Նա– խակրթարաններու մէջ 1161 աշակերտ կայ։ 8 միջնակարգ վարժարան 2523 աշակերտով, 6 լիսէ 2212 աշակեր– տով։

Իտալական վարժարաններ.— 8 նախակրթարան 790 աշակերտով, 1 միջնակարգ վարժարան 254 աշակեր– տով, 1 լիսէ 314 աշակերտով։

Ամերիկեան վարժարաններ.— Չորս միջնակարգ վարժարան 1453 աշակեր– տով. մէկ լիսէ 101 աշակերտով։

Գերման վարժարաններ.— Մէկ լի– սէ 823 աշակերտով։

Զանազան վարժարաններ.— Պարս– կական վարժարան մը 118 աշակեր– տով, 3 պուլկար նախակրթարան 271 աշակերտով, մէկ Եուկոսլաւ նախա– կրթարան 81 աշակերտով։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓՃԱՑՆԵԼ ՄԺԵՂՆԵՐԸ

Տիեզերական դետարերանին մօտ փոնթէնի նշանաւոր ճահիճներուն ե– ղերքը բազմաթիւ գիւղեր կան, որոնց բնակչութիւնը ամառը քուն չունի մը– ժեղներու պատճառով։ Ջերմախտը եւս աւերներ կը գործէ։

Քասթէլ Ֆուզանոյի Թռչնաբանա– կան կայանը ծիծեռնակի բիւրաւոր հաւկիթներ հայթայթեց եւ ճահիճնե– րուն մօտ, արուեստական բոյներու մէջ, արուեստական թխսումով ճագ հանեց։ Ծիծեռնակի ճագերը, առա– ջին օրերուն, նոյնպէս արուեստական կերպով, յետոյ ազատ արձակեցին։ Եւ ահա տեսնուեցաւ որ ծիծեռնակնե– րու բիւրաւոր բանակը յարձակեցաւ մժեղներուն վրայ, ջարդը սոսկա– ցաւ՝ երբ ծիծեռնակները մեծցան։ Կարելի է ըսել թէ ճահիճներուն մէջ մժեղ չմնաց։ Սակայն գալ տարի՞։ Թռչնաբանները կ՛ըսեն թէ ծիծեռ– նակները պիտի գաղթեն այս տարի, բայց պիտի վերադառնան գալ տարի։ Եթէ նոյնիսկ չվերադառնան, ծի– ծեռնակ պիտի բուծանեն ճահիճնե– րուն մօտ, մժեղներուն սերունդը մաքրելու համար վերջնապէս։

Մինչ մժեղները կը փճացնեն Իտա– լիոյ մէջ, անդին Մեքսիկայի մէջ ալ մժեղ... կը բուծանեն, որովհետեւ Անգլիա տարեկան 50 թօն մժեղ կամ մեքսիկեան ճանճ կը ներածէ՝ անոնց հայթայթելու համար թռչուններուն եւ ձուկերուն։ Մօտ 16,000 հոգի կ՛ապրին մժեղի առեւտուրով։

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ոյժը

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա– ծութիւնները կ՛ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 օգոստ.).

— «Երկիր մը կործանելու համար՝ անոր դէմ ներսէն պէտք է դաւել։

Ազգ մը փոշիացնելու համար՝ զայն ներսէն պէտք է քայքայել։

Կուսակցութիւն մը ջլատելու հա– մար՝ անոր դէմ ներսէ՛ն պէտք է նա– կատել։

Տուն մը կործանելու եւ փճացնելու համար՝ անոր բարոյական կառոյցին հիմերը ներսէ՛ն պէտք է խարխլել։

Նոյնքան հին է այս ճշմարտութիւ– նը, որքան հին է մեր ծեր աշխարհին անցեալը։

Մարդկութիւնը յիշողութիւն չունի. յիշողութիւն չունին մանաւանդ ազ– գերն ու անոնց ծոցին մէջ գործող քաղաքական կուսակցութիւնները։

Տեւաբար, դարեր շարունակ, դառ– նագոյն լեղին քամեցինք այն բոլոր դաւերուն, որ հայութեան դէմ հայա– նուն «միացեալ»ները նիւթեցին, ա– ռանց երբեք զգաստութեան գալու։ Հիմէն մեր տունը կործանելու համար թշնամին դուրսէն միշտ ներս եկաւ, իր գործակալները գտաւ մեր մէջ եւ ներսէն բրաւ այն, ինչ որ դուրսէն անկարող պիտի ըլլար ընել։ «Միաց– եալ»ներու մէջ որոնեցէք պատճառ– ները այն ահաւոր լուծին, որ նետուե– ցաւ մեր դժբախտ ժողովուրդի ուսե– րուն։ Տասը Էնկիւրի եւ տասը Մոսկ– ուա միասնաբար դուրսէն պիտի չկա– րողանային մեզ պառակտել այնպէս, ինչպէս որ ներսէն մեզ պառակտեց թշուառ «միացեալ» մը։

Սերունդներ անվերջ, դարեր շարու– նակ պիտի չմոռնան այն խորհրդաւոր գնացքը, որով գերման Քայզերը դէ– պի Ռուսաստան կը փոխադրէր հա– մայնավար Լէնինը...

Ո՞ւր է մեր ոյժը։

Հո՛ն առաւելաբար, որ թշնամին 45 տարիներէ ի վեր անկարող եղաւ «մի– ացեալ» մըն ալ Դաշնակցութենէն ներս ցնկնել։ Փորձեր բրաւ, բայց ձախո– ղեցաւ։ Երբեմնապէս այն պատրանքն ունեցաւ, թէ յաջողած է գրեթէ եւ «միացեալ»ական դաշնակցականնե– րո՛վ եկած ու ներսէն պաշարած է կուսակցութիւնը։ Սակայն կեանքը ե– կաւ վկայելու, թէ զուր են այս բոլոր փորձերն ու պկնկալիքները։ Ազգովին պարտուելով այս դաւին վրայ, գէթ կուսակցաբար անպարտ մնաց Դաշ– նակցութիւնը։ Մոսկուան եւ Էնկիւրի ամէն բան պիտի տային՝ «Լէնին» մը, քայքայիչ վարակ մը Դաշնակցութե– նէն ներս մտցնելու համար։ Ընելու համար այն, ինչ որ բրին մեր ժողո– վուրդին հետ, անոր ծոցին մէջ «միա– ցեալ» մը ցնելով։ Այս դաւն է ահա, որ չյաջողեցաւ ու չի յաջողիր հայ հայրենիքի ոխերիմ թշնամիներուն։

Էնկիւրին ու Մոսկուան «անակնկա– լաբար» տէր կեցան անարժան ու ազ– գադաւ կղերականի մը դիակին։ Ու ամէն ինչ սպառեցին իրենց արդարներ կախաղան հանելու համար։ Այն հա– մոզումով անշուշտ, թէ արդարներուն հետ— ու նաեւ անոնց միջոցով—կա– խաղանէն պիտի կախուի ամէնէն ա– ռաջ ինքը Դաշնակցութիւնը, յուսա– լքումն ու պառակտումը շարքերէն ներս տարածելով.

— ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՉԸՆԵՐ, — առաքելատիպ Մատթէոսի բերնէն ելած առաջին բառերն եղան ասոնք, երբ դատաւորը անոր երեսին մահ– ուան դատավճիռը կարդաց։

Ուրեմն կախաղանները իսկ անզօր եղան անգա՛մ մահապարտեալները սարսելու։ Ուրեմն կը մնայ նոր դաւ մը նիւթել՝ միշտ նոյն հին նպատա– կին հասնիլ կարենալու համար։

Եւ ահա, ամիսներ շարունակ շան աղաղակներով զոհ ու արիւն պահան– ջելէ ետք, այժմ ալ սկսած են...զո– հերը պաշտպանե՛լ։

«Միացեալ»ի օրկաններէն *Պայքար* իր յուլիս 21ի խմբագրականով կը գրէր.

«Այս են նոր զոհերուն, անոնց ըն– տանիքին, մայրերուն, կիներուն եւ զաւակներուն ահաւոր վիճակին հա– մար ալ մենք հաշիւ կը պահանջենք պաշտօնական Դաշնակցութենէն։

Ասոնք ալ դատ ունէին իրենց վարիչ խմբակին դէմ, եւ եթէ Դաշնակցական շարքերը չեն կրնար եւ չեն ուզեր պաշտպանել ասոնց դատը», ապա «*Պայքար*»ները պիտի պաշտպանեն...

Այն հաւատքն ունի, թէ յուդայա– բար իր զոհը համբուրելով՝ նոր զո– հեր պիտի հնձէ՝ ի վերջոյ կառափ– նատ հանելու համար իր հոգէառ հը– րեշտակը, բուն Դաշնակցութիւնը ...»։

⁂ Քրէմլինի պալատին մէջ (Մոս– կուա) մէջ գտնուած են Նափոլէոնի 360 նամակները, 1812ին գրուած, ո– րոնք պահուած են եղեր սնտուկի մը մէջ։ Սնտուկէն գտնուած են նաեւ ռազմական յատակագծեր եւ ուրիշ նամակներ՝ ուղղուած Ռուսիոյ Ալեք– սանդր Ա.ին, քրոջ եւ իշխան Միւրա– յին։

⁂ Աշխարհի մէջ քրիստոնէական ա– ռաջին եկեղեցին փայտէ շինուած է եւ տախտակները բերուած են 2700 քիլոմեթր հեռաւորութենէ։

⁂ Ճափոնցիները թատրոն մտնելէ առաջ կօշիկները կը հանեն. ու եթէ տեղ չըլլայ՝ կը նստին գետինը։

⁂ Ամբողջ աշխարհի մէջ 4,000 փա– րոսներ կան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

Մենք կացութիւնը իրեն բացատրե– ցինք։ Պարզեցինք եղածը։ Պաղատե– ցանք որ մեր վիճակէն հասկնար։ Կը բացատրէինք իրեն թէ իր տղան եթէ իրօք Հայ մը եղած ըլլար եւ ինքն ալ Աճէմ Իզզէթ փաշան, մենք անշուշտ իր կեանքը փրկած պիտի ըլլայինք։ Չէի կրնար չհրեւակայել որ մեզ ե– րախտապարտ հըլլար. սակայն չէր։ Իր այս դժբախտութեան մէջ չնչին մխիթարութիւն մը գտաւ։

— Ա՛, խելացի է իմ Մայքըլս, հա– ռաչեց Վակիթաֆ։ Միշտ տանձեր փնտռելու վրայ է, հետեւաբար եր– կուքդ ալ տանձեր էք։ Բայց ես իր հայրը, կրնամ ձեզ վստահեցնել որ ինք Հայ չէ։ Աւելի շատ գտնուած է դատարան քան Հայաստան։ Ինքզին– քին տուած է «փողոցներու ասպետ»ի տիտղոսը. բայց երբ մէկուն խաղ մը խաղայ, Հայ կը ձեւանայ. գոհանա– լով միայն Հայ եմ ըսելով։

Տանձերը իր շուրջ քաշելու անդի– մադրելի կարողութիւնը ունի։ Աս– նենք ձեր պարագան։ Ձեմ կասկածիր որ դն պատրաստ ըլլայ ինծի վերա– դարձնել իմ դրամներս չէքի մը փո– խարէն, թէեւ այդ՝ չէքին արժէքէն կախում ունի։ Ես կը նկատեմ պարոն– ներ, որ դուք անհամբերութեամբ կը սպասէք յարմար վայրկեանին, ապա– ցուցանելու ձեր զղջումը — քանի որ բանի ներս մտաք իմ տունէս եւ յար– ձակեցաք իմ վրայ — յօժարելով վը– ճարել այդ չէքը։ Շնորհակալ եմ ձեզ, թէեւ ձեզի համար շատ աւելի դիւրին է այսպէս կարգադրել խնդիրը, քան դատարան իյնալ։

Հեգնոտ ծիծաղ մը արձակեցի։ Կր– նայի՞ չարձակել։

— Այս բոլորը աղէկ, ըսաւ Թարլա– յըն, բայց կառքս ի՞նչ եղաւ։

— Ի՞նչ ըսել կ՛ուզէք, ըսաւ քաղց– րութեամբ Պ. Վակիթաֆ։

— Պարզապէս կակազեց Թարլայըն թէ հաւանաբար այս պահուս ան Տովրի ճամբուն վրայ կը գտնուի։

— Ա՛, ըսաւ Պ. Վակիթաֆ դժուա– րութեամբ հասկցայ, Մայքըլ շատ կը սիրէ կառքերը։ Շատ կը ցաւիմ։ Լա՞ւ կառք մըն էր։

— Ի՛նչ դժբախտութիւն, շարունա– կեց Պ. Վակիթաֆ, ի՛նչ դժբախտու– թիւն։ Կարելի է ձեր կառքը ձեզի վե– րադարձնէ թերեւս։ Բնականաբար զինքը չենք կրնար ստիպել, նկատի ունենալով ձեր կացութիւնը, դժուար պիտի ըլլար ոստիկանութիւնը խառ– նել այս գործին մէջ։ Բայց կրնայ իր կամքով վերադարձնել։ Մայքըլ չար տղայ մը չէ։ Հաւանաբար ինծի հետ հաղորդակցութեան մէջ պիտի մտնէ որպէսզի հաւաքածոյին փոխա– րէն իրեն առաջարկեմ չէք մը։ Իրեն պիտի տամ այն չէքը, զոր դուք այն– քան ազնուութեամբ խոստացաք թղ– թատարով ինծի դրկել այս գիշեր իսկ եւ թերեւս այս միջոցաւ սիրտը իջնե– լով ձեր կառքը ձեզի վերադարձնէ։ Բնականաբար այդ չէքը պէտք է գո– նէ կառքին արժէքին համապատաս– խանէ. կէսին ըսել կ՛ուզեմ։ Մայքըլ կառքդ շատ լաւ կը հասկնայ։ Ահա թէ ինչո՞ւ ցաւալի է, շատ ցաւալի, որ աժան կառք մը չէ ձերինը։ Բայց վստահ եմ որ առանց դժուարութեան կրնաք թաքսի մը ճարել տուն վերա– դառնալու համար. Կրոմվէնըր Սթրի– թի մէջ այնքա՛ն շատ կայ, որ յաճախ քունս կը խանգարեն։

×

Պատմութեան մնացեալ մասը հե– տաքրքրական չէ։ Կառքը ի վերջոյ վերադարձուեցաւ Թարլայընի որ մի– այն մէկ բանի կը ցաւի,— այն որ Մայքըլ Վակիթաֆի քիթն այդպէս կոտրած էր։

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Թարգմ. ՍԵԴՐԱԿ ՈՍԿԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՁԵՒԵՐ ԳԻՏԵ՞Ս

Ֆլորիտայի (Մ. Նահանգներ) Թամ– փա քաղաքին մէջ գործաւորուհի մը յուսահատելով, ամբողջովին մերկա– ցաւ, գնաց նստաւ պիծակներու բոյնի մը մէջ եւ մեռաւ չարչարալից հոգե– վարքով մը։

Իսկ Մանթի մէջ (Սէն) 29 տարեկան գործաւորուհի մը նոյնպէս յուսահատե– լով, փարեցաւ ելեկտրական ձողի մը, անձնասպան ըլլալու համար։ Բայց հազիւ երկու մեթր բարձրացած, ցն– ցուելով գետին նետուեցաւ։ Ձեռքերը ծանրապէս այրած են, իսկ երկու թե– ւերը ջլատուած։

Կացութիւնը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՆ ԱԼ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻՆ

Խորհրդային գրողներու համագումարը, որ տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ, ողջոյնի հեռագիր մը ուղղեց Խ. Միութեան պա– տերազմական գործավար Պ. Վորոշիլովի, իր լիակատար աջակցու– թիւնը խոստանալով կարմիր բանակին։ Հեռագիրը կ՛ըսէ.

— «Մենք յանձն կ՛առնենք գիրքեր արտադրել հաւանական թշ– նամիներու մասին, մերկացնելով անոնց ուժերը եւ հակամարդ– կային նպատակները, եւ ցոյց տալով թէ մեր պրոլետար դաշնա– կիցները կռուի կը պատրաստուին դրամատիրական բանակներու կռնակէն։ Մենք կը հնչեցնենք մեր նշանաբանը,— Ողջո՛յն, կարմիր բանակ, մեր սէրն ու հպարտութիւնը»։

⁂ Մոսկուա հասաւ Խարպինի խորհրդային ընդհ. հիւպատո– սը, ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացնելով կացութեան մա– սին։ Մոսկուայի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ այն ամբաստա– նութեանց մասին որ կ՛ըլլան խորհրդային պաշտօնեաներու դէմ, իբրեւ մեղսակից աւազակային արարքներու։ Արեւելեան Չինաս– տանի երկաթուղիին գնման համար Ռուսիոյ պահանջած եւ Ճա– փոնի առաջարկած գիներուն միջեւ միայն տասը միլիոն տոլարի տարբերութիւն մը կայ. այնպէս որ այս վէճը չի կրնար իրական խոչընդոտ մը կազմել համաձայնութեան։ Խորհրդային թերթերը կ՛ըսեն թէ Ճափոն պարզապէս պատրուակներ կը փնտռէ, բռնա– գրաւումներ կատարելու կամ պատերազմ յարուցանելու համար։

Շաքարը կօրէ օր քան զօր

Ցորենի սպառման զարկ տալու համար, երկրագործական նախարարը շրջաբերական մը ուղղեց նահանգապետներուն, յանձնարարելով խորհրդակցիլ փառապաններուն եւ հացթուխներուն հետ, շաբաթական մէկ օր զաղարը վերցնելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, փուռերը շաբաթը մէկ օր փակ ըլլալով, մէկ օր կը զրկուինք թարմ հացէ։ Երկրագործական նախարարութիւնը կ'ուզէ որ փուռերը անընդհատ բանին, փոխն ի փոխ բանեցնելով հացթուխները (որպէսզի չխանգարուի շաբաթական հանգիստը)։ Եթէ այս կարգադրութիւնը յաջողի, ամէն օր թարմ հաց պիտի ունենանք եւ ցորենի սպառումը պիտի աւելնայ տարեկան չորս միլիոն կենդինար։ (Տարաթական փակումը 35 առ հարիւր կը պակսեցնէ սպառումը)։

Ինչո՞ւ կը սղէ շաքարը

Հավասի գործակալութիւնը երէկ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ շաքարի հրապարակն ալ տակն ու վրայ եղած է։ Շաքարին կենդինարը, որ կ'արժէր 236 փրանք, օգոստոս 28ին բարձրացաւ 245ի, յետոյ իջաւ 242·50ի։ Կառավարութիւնը բոլորովին անտեղի կը գտնէ այս բարձրացումը, քանի որ մասնաւորապէս Փարիզի շրջանին մէջ հաւաքուած պաշարը անցեալ տարուան նոյն շրջանէն 200,000 պարկ աւելի է։ Ուրեմն, այս անակնկալ բարձրացումը հետեւանք է չարաշահութեան։ Կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, եթէ շարունակուին այս խաղերը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ կէս առ կէս փճացուց Արժանթինի Քամփանա քաղաքը, որ կը գտնուի Պուէնոս Այրէսէն 50 մղոն հեռու եւ ունի քարիւղի զտարաններ։ Բոցերուն մէջ այրեցան 20 բանուորներ, շատեր վիրաւորուեցան, իսկ հազարաւորներ անպատսպար կը մնան։ Նիւթական վնասն է 10 միլիոն փէզօ։

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ օրերս իվեր ժողով կը գումարէ Լոնտոնի մէջ, ընտրելու համար իր նոր հրամանատարը, իբրեւ յաջորդ Պ. Հիկինսի որ պիտի քաշուի նոյ. 1ին։ Ժողովին կը մասնակցին 47 բարձրաստիճան պատգամաւորներ, աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Ծախքը պիտի ըլլայ առնուազն 50,000 տոլար։ Առաջին թեկնածուն է փրկութեան բանակի հիմնադրին աղջիկը, Օր. Պութ, սակայն 71 տարեկան ըլլալով, յարմար չի նկատուիր, որովհետեւ հրամանատարը պարտաւոր է քաշուիլ 73 տարեկանին։

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԾԱԳԵՑԱՒ Պէլ Իլի զգաստարանին մէջ (Պրըթանի)։ 300 կալանաւորներ յարձակեցան պահակներուն վրայ, խլեցին բանալիները եւ յաջողեցան փախցնել 56 ընկերներ։ Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ բռնել 56ը, իսկ մէկը կը փնտռուի։ Այս զգաստարանին կալանաւորները 16 — 21 տարեկան պատանիներ են, եւ ատենէ մը իվեր կը գանգատին իրենց ուտելիքներէն։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՃՈՐՃ ԻՇԽԱՆԸ, որ թագաւորին կրտսեր որդին է, նշանուեցաւ իշխանուհի Մարինայի հետ (աղջիկը Յունաստանի Նիքոլա իշխանին)։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ գործին առթիւ ձերբակալուած 15 ամբաստանեալներուն բանտարկութիւնը մէկ ամիս եւս երկարաձգուեցաւ, համաձայն նոր օրէնքի մը տրամադրութեան։

Դատական նախարարը խոստացաւ քննիչ յանձնաժողովին հաղորդել դատաւոր Փրէնսի սպանութեան վերաբերեալ տեղեկագիրը։

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը առաջարկեց երկաթուղի մը շինել Թիրանայէն Սքոփիէ (Իւսկիւպ), որպէսզի Ալպանիան կապուի Եւրոպայի գլխաւոր գիծերուն հետ։

ՇԻՓԳԱՅԻ ԿԻՐՃԻՆ մէջ, Պորիս թագաւորին նախագահութեամբ կատարուեցաւ բացումը փառաւոր յիշատակարանի մը որ ունի 132 ոտք բարձրութիւն եւ կը ներկայացնէ ռուսեւպուլկար զինուորներուն յաղթանակը Թուրքերուն վրայ (1877)։ Հանդիսութիւնները տեւեցին երկու օր, մասնակցութեամբ 60,000 Պուլկարներու։

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ճառ մը խօսելով Իզմիրի միջազգային տօնավաճառին մէջ, շեշտեց թէ Թուրքիոյ միակ բաղձանքն է խաղաղութեամբ եւ գործակցութեամբ ապրիլ բոլոր երկիրներուն հետ։ «Անոնք որ խաղաղութիւնը պահպանել կ'ուզեն, պէտք է ուժով ըլլան։ Մինչեւ որ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյանայ ազգերու միջեւ, շրջանային համաձայնութիւնները շատ օգտակար են»։

Կը փնտռուի

Թոքատի Ճէմալէտտին թաղէն Խուրշիտի Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Ազնիւ, որդին՝ Օհաննէս, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա։ Այս թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին։ Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին 32, Ավինիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ-ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Յ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտօի Պատանեկան Միութեան բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին իրենց Գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի Վռամեան Ենթակոմիտէի վարչութենէն ներկայ գտնուիլ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՓԻԷՌ-ՊԷՆԻՐ, «ՍԸՌԻԶԻԷ»

ՏՕՔԹ. ԿՐԱՅԻ գեղեցիկ ծառախիտ անտառին մէջ

կը խօսին՝ Պ.Պ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ եւ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ Պ. ՔՐԸՔՃԵԱՆԻ իր Pierro - Jazzով։

երգ, շուրջպար եւ փոքրիկներու կողմէ անակնկալներ։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

ՇԱՆԹ. — մասնաւոր օթօպիւսներու (*Օ. Թ. Լ.*) վայրն է փլաս կիշար, ուրկէ կը մեկնին առաւօտեան ժամը 8.30ին երկու օթօպիւս, 9.30ին երկու, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մէկ։ Տոմսերու գինն է 3 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհիներուն մօտ։

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ*

եւ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԿՐՈՒ «ԱՐԱՔՍ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Սեպտեմբեր Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն

Montonorency, Chataignereի օդասուն պարտէզին մէջ

Ուր անձրեւի պարագային կարելի է հաւաքուիլ սրճարանին մէջ

փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր։

կարելի է ճաշը միասին բերել։

Տեղացիները եւ կար տիւ Նօրէն եկողները 69 թիւ հանրակառքը նստիլ, Gare d'Enghienէն եւ իջնել Rue de Paris, եւ հարցնել Jardin de Chataignerie որ 5-6 վայրկեան կը տեւէ ոտքով։

Մուտքը՝ ազատ է։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն — խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1ին։ *Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ, — տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

"ՀԱՅ - ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.։ Բաժինգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ Դարմանատան մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գործ կը փնտռէ

գործ կը փնտռէ հայ պատուաւոր կին մը տան աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով։

դիմել՝ Տիկին ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ, 19, Rue de la Porte de Bicètre, Paris (13)։

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2-5 ֆրանք։

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ։ Ամսական 50 ֆր. վճարում։

Զրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

57, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ. —

M. M. H. Khatchadourian et Dànielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, *13. Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*։ մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպաբա, խոշոր *entrée*։ երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով։ կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19)։

Etude de Me BERNARD WAHL

(*12* année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանիթի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05—93

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Խորհեցայ թէ վերջ ի վերջոյ պիտի գտնէիք, ըսաւ. ես ալ ճիշդ այդ մասին էր որ կը մտածէի սկիզբէն ի վեր. ճիշդ ատոր համար է որ տեղեկութիւն հարցուցած է. կ'ուզէր գտնել զայն եւ, ինչպէս երէկ գիշեր ալ ըսի, հաւանական է որ այդ երիկունն իսկ միջոց մը խորհած ըլլայ անոր հետքը գտնելու համար. ուրեմն նախ պիտի աշխատինք երեւան հանել այդ աղջիկը ու եթէ զայն գտնեմ — անպատճառ կը գտնեմ եթէ ողջ է եւ Անգլիա է — իրեն պիտի հարցնեմ թէ ի՞նչ գիտէ Ալֆրէտ Ճէքինի մասին. յոյս ունիմ որ միասին կուզանք տիկ. Շէյփթօլը տեսնելու...

— Շատ լաւ, դամ, պատասխանեց ոստիկանը, ինչպէս ըսիք, քանի մը վայրկեանը կարեւորութիւն չունի, կրնամ սպասել... միեւնոյն ժամանակ որ եւ է լուր չունիմ այդ երեք անյայտացումներուն մասին զորս ձեզի յիշեցի երէկ... Քրիսիի խնդիրը շատ կը մտատանջէ զիս, ըսաւ ձայնը ձայն չկայ իրմէ...

— Կարծեմ երեքն ալ իրարու հետ յարաբերութիւն ունին եւ զոհերն են գիտնական հանդիպումին։ Ձեր մտքէն անցա՞ծ է երբեք որ Ալֆրէտ Ճէքինին հետ գիտնական գաղտնիք ու կէս ժամուան չափ անոր հետ տեսակցող կինը, կրնար նոյն ինքն Միլի Քրօվըրը ըլլալ...

— Աստուածնիդ սիրէք, ի՞նչ կ'ըսէք... ոչ, այդ տեսակ բան մտքէս չէ անցած... չի կրնար ըլլալ, բայց...

— Իմ կարծիքովս, շատ հաւանական է եւ երբեք չպիտի զարմանամ եթէ երեւան ելլէ որ Միլին էր այդ կինը։ Եթէ այդպէս է, այն ատեն հաւանաբար խոշոր պատճառ մը կար այդ անյայտացումներուն համար... ինչ որ է, նախաճաշս լմնցաւ. հիմա եթէ ճամբան ցոյց տաք...

Նոյեմբերի այդ մշուշոտ առտուն, Սէյնթ Մէրի Սքուէրի տուները շատ տխուր եւ մռայլ երեւոյթ մը ունէին. խուլ սարսուռ մը զգաց երբ գտնուեցանք տեսաւ։

— Երեւի պանդոկներ են, ըսաւ ան. կարծեմ այդ Տիկին Շէյփթօլն ալ եթէ տակաւին ողջ է ու այստեղ կ'ապրի, Լոնտոնի տանտիրուհիներէն նմոյշ մըն է. կարդացած եմ իրենց մասին թէեւ տեսած չեմ... լաւ օրեր անցուցած կ'ըլլան են, այնպէս չէ՞...

— Իրենք այդպէս կ'ըսեն, պատասխանեց ոստիկանը. իրենց սեռակից ներէն տարբերութիւն չունին թէեւ. գործիս բերումով, շատերուն հետ տեսնուած եմ եւ գտած եմ որ անոնք երկու դասակարգի կը բաժնուին — խօսողները եւ չխօսողները. ոմանք՝ ձեզի ուղղակի հիւրանոց կ'առաջնորդեն ու անդադար կը խօսին, իսկ ոմանք ալ, դուռը կէս կը բանան եւ հազիւ իրենց քթին ծայրը ցոյց կու տան... ինչ որ է, արդէն հասեր ենք. եթէ այդ կինը այստեղ է, ո՞վ պիտի խօսի, դո՞ւք թէ ես...

— Դուք խօսեցէք, ըսաւ Ամերիկացին, ես մօտիկ կ'ըլլամ ու կը դիտեմ...

— Լաւ, բայց ձեզի երկու բառով դարեջուր գրաւ կուզամ որ այստեղ չպիտի գտնենք զինքը, ըսաւ ոստիկանը դուռը զարնելով. գացած է. տասնըմէկ տարի Լոնտոնի մէջ, հարիւր տարի է ուրիշ տեղ...

Բայց Տիկին Շէյփթօլը այնտեղ էր. ինք բացաւ դուռը։ Տարիքոտ, համեստ զարդարանքներով ու փոքրակազմ կին մըն էր ան։ Իր երկու այցելուները տեսնելուն պէս, կռահեց թէ անոնք ինչ կարգի մարդիկ էին եւ ինչ դիտաւորում ունէին, ու առանց հարցումի կամ վարանումի՝ նեղ նրբանցքէ մը զանոնք հիւրանոց առաջնորդեց։ Ոստիկանը անոր տուաւ իր այցաքարտը։

— Կը տեսնէք թէ ես ով եմ, Տիկին, սկսաւ Ռօմըրզի. այս պարոնը Նիւ Եորքէն եկած գործակալ մըն է. դժուար խնդիր մը քննելու վրայ ենք եւ յոյս ունինք թէ պիտի կրնաք քիչ մը տեղեկութիւն տալ մեզի... լաւ, կրնա՞ք որ եւ է լուր տալ օրիորդ Միլի Քրօվըր անունով աղջկան մը մասին որ, ինչպէս իմացանք, ձեր տունը կը բնակէր ասկէ տասնըմէկ կամ տասներկու տարի առաջ...

Տիկինը գլուխը շարժեց եւ նշան ըրաւ որ նստին։

— Օ՜հ, այո՛, ըսաւ ան. կրնամ տասնըհինգ ամիս ապրեցաւ այստեղ. ասիկա իր հիւրանոցն էր, գործի կ'երթար...

— Այո, դեղագործ Դանիէլ Ճէքինի քով կ'աշխատէր. ձեր հասցէն այնտեղէն ստացանք արդէն...

— Այո, Ճէքինի մօտ. գրագրուհի էր. շատ շնորհքով, սիրուն եւ բարեկիրթ աղջիկ մըն էր, ամէն կերպով լաւ էր. շատ ցաւ զգացի որ գնաց... յանկարծ մեկնեցաւ ամուսնանալու համար...

— Օ՜հ ամուսնանալո՞ւ համար, ուրեմն փեսան ալ կը ճանչնաք... Տիկինը գլուխը թօթուեց։

— Ոչ, չեմ ճանչնար, ըսաւ. չեմ ճանչցած, անակնկալի եկայ... գաղափար անգամ չունէի թէ ամուսնանալու միտք ունէր... առտու մը նախաճաշէն յետոյ գիս սենեակը կանչեց եւ ըսաւ թէ այդ օրն իսկ պիտի ամուսնանար եւ ալ չպիտի վերադառնար, փոքրիկ պայուսակ մը կապած էր արդէն, իր երկու խոշոր սնտուկները ինծի յանձնեց եւ ըսաւ թէ պիտի վերցնել տար զանոնք քանի մը օրէն. հաշիւը վճարեց, սպասուհիին նուէր մը տուաւ եւ գնաց... ժամանակ անգամ չունեցայ որ հարցնէի թէ որո՞ւ հետ պիտի ամուսնանար, հարսնիքը ե՞րբ էր... ի հարկէ պիտի հարցնէի եթէ այդպէս չաճապարէր...

— Կ'երեւայ որ դեղարանն ալ այդպէս յանկարծ ձգեր է, դիտել տուաւ ոստիկանը. գիտէի՞ք, Տիկին...

— Ոչ, կերպով չեմ գիտեր, պատասխանեց կինը. երկուշաբթի օր մըն էր որ գնաց եւ հաւանական է որ գործէն հեռացած ըլլայ Շաբաթ օրը. շատ զարմացայ որովհետեւ նշանուած ըլլալն իսկ չէի գիտեր, ոչ ալ, այդ ինքն ոչ մէկ երիտասարդ, կ'այցելէր իրեն եւ ինքն ալ միասին մարդ չէր բերեր տուն. բնականաբար ուշ կու գար իրիկունները, բայց չէի գիտեր թէ երիտասարդ բարեկամ ունէր, այդ տեսակ աղջիկ չէր...

Ռօմըրզի գլուխը շարժելով Ամերիկացին նայեցաւ, կարծես հասկցնելու համար անոր թէ միտքին մէջ ուրիշ հարցում չունէր։

Բայց Պ. Խաուըրտ որ՝ իր այլապէս դակ հովանոցը ձեռքը, լռութիւնը մօտիկ կ'ընէր այդ խօսակցութեան, երկու բառ արտասանեց։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ VENDREDI 31 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2587

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՓԷՆՃԷՐԷ ՊԻՋԻՄ, ՆԱԹԱԳ ՊԻՋԻՄ»

— o.o —

Այս տարի ալ Մ. Քէմալ լեզուական համաժողով մը կազմակերպել տուաւ, Թատերական կարգուսարքով:

Առաջին ժողովը գումարուած էր 1932 սեպտ. 26էն եւ տեւած մինչեւ հոկտ. 5:

Այդ առթիւ, ինչպէս այս անգամ, բուն գիտութիւնը անկիւն մը քաշուեցաւ ամօթխած, եւ ասիական խեղկատակութիւնը ակադեմականի վերարկու հագած, յայտարարեց ի լուր աշխարհի.

— «Այլ եւս ոչ ոք կը կասկածի թէ առաջին քաղաքակրթութեան հիմնադիրը Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան առաջին լեզուն ալ թուրքերէնն է»:

Այս վճիռը արձանագրուեցաւ ոչ միայն ժողովի ատենագրութեան, այլ եւ այդ առթիւ կազմուած Քննական Ընկերակցութեան կանոնագիր — ծրագրին մէջ:

Նոյն եզրակացութիւն՝ այս տարի, իբրեւ հիմնական նշանախօսք.

— «Մենք քաղաքակրթութիւն տուած ենք աշխարհին, մենք լեզու տուած ենք աշխարհին: Արաբները շատ մը արմատներ և բառեր ուղղակի թուրքերէնէն առած են: Երբեմն տակն ու վրայ ընելով առած եւ անոնցմէ բազմաթիւ բառեր շինած են: Արաբերէնը կեղծ լեզու մըն է»: (*Նոյիմ Հազըմ*):

Դասախօսին յայտարարութեամբ, նոյն իսկ լատիներէնն ու հին յունարէնը շատ բան պարտական են Թուրքերէնին: Իսկ հայերէնը,— ի՛նչ տարակոյս — ծագած է Թուրքերէնէն: (Գրիգոր Լուսաւորիչն ու Սահակ Պարթեւն ալ Թուրք չէի՞ն...):

Ոգեւորուած՝ Սայիմ Ալի կոչուած պէյի մը այս վկայութենէն, մէջտեղ կը նետուի Հռչակաւոր Պետրոս Չէքին (Կարապետեան), եւ կը յայտարարէ, ողբաձայն.

— Էֆէնտիմ, Արաբները մեզմէ առած եւ այլանդակած են մեր բառերը, մերն է «պամեա»ն, մերն է «չուվալ»ը, մերն է «ապա»ն, մեր «փէնճէրէ»ն «փանչէր» բրած են, մեր «փօրթա-քան», մեր «զոնտուրա»ն «կիւտիւր», մեր «խաթաղ»ը «խաթագ»: «փէնչէրէ»ն ալ մերն է, «խաթագ»ն ալ մերն է, բոլորը մերն են...

×

«Իպիս»ն ու «Գարակէօզ»ը անբաժան մասն կը կազմեն Թրքական կեանքին, եւ լեզուական համաժողովը չէր որ բացառութիւն պիտի ներկայացնէր:

Բայց «Իպիս»ներն ու «Գարակէօզ»ները իրենց տեղը պահելով, խոստովանինք թէ նոյն իսկ այս ճակատին վրայ յեղափոխական աշխատանք մըն է որ կը կատարեն Թուրքերը:

Քէմալականութեան վարիչները ամէն մէկ քայլ փորձեն — մինչեւ իսկ զաւեշտականը — չորս մը հիմնական նկատառումներով.—

1. Ցոյց տալ Թուրքին հայրենասիրական զգացումները, ինքնավստահութիւն եւ ցեղային հպարտութիւն:

2. Թօթափել բոլոր օտար, նոյն իսկ իսլամական ազդեցութիւնները, չեզոքացնել Թուրքի եւ Թրքութեան արժանիքները:

3. Վարժեցնել Թուրքը աշխարհին առջեւ երեւալու ոչ իբր երկրորդական, յետամնաց, ասիական ցեղ, այլ իբրեւ առաջնակարգ ժողովուրդ մը, որ լեզու, գիտութիւն եւ քաղաքակրթութիւն ցանեց է իր ճամբուն վրայ:

4. Ստեղծել իսկապէս Թուրք լեզու մը, անկախ եւ ինքնուրոյն, պրպտումներ կատարելով Անատոլուի խորերը եւ գտնելով մոռացութեան տրուած բառեր եւ բացատրութիւններ:

Արդ, բոլոր զաւեշտական տեսարաններու վրայ խնդալով հանդերձ, կարելի չէ ուրանալ այս ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները:

Միայն մէկ իրողութիւն յիշած ըլլալու համար, բաւ է ըսել որ արագօրէն կը փոխուի Թուրքերէն լեզուն:

Օրուան թերթերը հետզհետէ կը տարածեն նոր բառերն ու բացատրութիւնները, յատկապէս Թրքացնելով Թուրքերէնը:

Օրուան վարիչները իրենք գոյն ու չեչ տուած են գործին, անձամբ գործածելով հաւաքուած Թուրք բառերը: Այս տեսակէտէն, առաջնակարգ դեր մը կը կատարէ Քեմալ, Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը, որուն ճառերը մէկ-մէկ նոր Թուրքերէնի դասընթացքներ են:

Մէկ խօսքով, «դէպի երկիր» շարժումն է որ կը ծաւալի Թուրքերուն մէջ, թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ՛ մշակութային տեսակէտով:

Քէմալական Թուրքը — վարիչը — ամօթ չի սեպեր գործածել ու տարածել «գաւառական» բառերն ու բացատրութիւնները, իսկ մեր մէջ տակաւին կան բազմաթիւ գրող – բրդողներ, որոնք ժողովուրդի կենդանի, միս – արիւն բառերէն նախամեծար կը սեպեն տարաններու դեղնած եւ կոշկոռ կապած բառերը:

Երէկուան պատմութիւն է տակաւին,— հայ գրականութիւնը ժամանակ սպանել տարիներով, յանուն «վաղուան գրականութեան», իսկ մինչեւ որ աչքերը դէպի Երկիր դարձան, շատ ուշ էր արդէն:

Դիտմամբ կատարեցինք այս շեղումը, որպէսզի գաղափար մը կազմել տալու համար Թուրքերու լեզուական աշխատանքներու մասին:

Այո, նոյն իսկ զաւեշտական աղաղակները,— «փէնճէրէ պիջիմ», «նաթագ պիջիմ»— բան չեն պակսեցներ անոնց արժէքէն: Որովհետեւ, իսկապէս պատուհան եւ ... կը փնտռեն անոնք, իրենց ազգային վերածնութեան համար:

Այդ պատուհանը բացուած է ազգային ժողովրդական գանձերուն վրայ:

Վաւերական ըլլան այդ գանձերը թէ կեղծ, կարեւորը այն է որ Թուրքը անդադար կը նորոգուի: Այսինքն կը թարմանայ, — կը թթուի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՔՍԱՆ ՍԱՆԹԻՄԻ ՎԵՐԱԾԵԼ ՖՐԱՆՔԸ

Տեղական թերթերը ատենէ մը ի վեր շատ կը զբաղին տնտեսական տագնապին հետեւանքներով: Ամէնէն պահպանողականներն ալ, գովելով հանդերձ ազգ. միութեան դահլիճը, կը խոստովանին թէ վեց ամսուան միջոցին կարելի չեղաւ բարելաւել երկրին տնտեսական վիճակը եւ թէ կացութիւնը երթալով կը վատթարանայ:

Այս պատկերին առջեւ, մամուլին մէկ մասը կը պահանջէ անփոփոխ պահել ֆրանքին գինը, իսկ ուրիշներ կ'առաջարկեն վերադառնալ Փուանքառէի ծրագրին, ֆրանքին գինը վերածելով քսան սանթիմի:

Այս ծրագրին ջերմ կուսակից մըն է Պ. Ռէյմոն Փաթընօթր, «Փըթի ժուռնալ»ի հրատարակիչը, որ միեւնոյն ատեն արմատական երեսփոխան մըն է:

Յօդուածաշարքի մը մէջ, փրանսացի հրապարակագիրը դիտել կուտայ.

— «Ամէն կողմէ գանգատներ կը լսենք: Վաճառականութիւնը կը մեռնի: Անհամար արհեստներ որոնք կախում ունին օտար շրջիկներու երթեւեկէն, կը ծիւրին: Մեր արտածումները կը նուազին: Մեր հողագործութիւնը եւ ճարտարագործութիւնը թշուառութեան մատնուած են: Սակարանը, որ սովորաբար մեր տնտեսական ծանրաչափը համարուած է, օրական քանի մը աննշան գործառնութիւններ կ'արձանագրէ: Մեր հարցը չի նմանիր Մ. Նահանգներուն, ուր ամբողջ տնտեսական դրութիւնը վեր ի վայր շրջուեցաւ եւ պէտք է շտկուի: Մենք պարզապէս պէտք է յարմարինք նոր պայմաններուն: Եթէ յաջողինք այսպէս ընել, մեր երկիրը բարգաւաճման շրջան մը պիտի թեւակոխէ քանի մը շաբաթէն»:

Յօդուածագրին կարծիքով, Ֆրանսայի, ինչպէս եւ աշխարհի մնացեալ մասին տնտեսական տագնապը յառաջ կուգայ երեք գլխաւոր պատճառներէ.— Առաջին՝ գիտութիւնը եւ մեքենան մեծապէս կը կոտրեն առեւտրական եւ հողագործական արտադրութեանց արժէքը: Երկրորդ՝ ոսկիին գինը. քանի որ համաշխարհային պահեստը չի բաւեր իբրեւ հիմ դրամի շրջաբերութեան: Երրորդ՝ ոսկի դիզելու ձգտումը: 1928ին, երբ Փուանքառէ ամրացուց ֆրանքը, իբրեւ հիմ ընտրեց հինգ նոր ֆրանք մէկ հին ֆրանքի դէմ, որով նոր ֆրանքը կ'արժէր ճիշդ 20 սանթիմ, բաղդատելով նախորդին հետ: Այս ծրագիրը կազմուած էր հում նիւթերու եւ գործուած ապրանքներու իրական արժէքին, ինչպէս եւ ոսկեվճարի հիման վրայ: «Փուանքառէ կրնար ֆրանքը ամրացնել այդ հիման վրայ, բայց չէր կրնար ամրացնել ոսկիին արժէքը, քանի որ ան համաշխարհային նիւթ մըն է եւ վեր՝ իր իրաւասութենէն: Փուանքառէի ֆրանքը այսօր կ'արժէ 35 – 40 սանթիմ, փոխանակ սկզբնական 20 սանթիմին, եւ շարունակ կը բարձրանայ: Այս կը նշանակէ թէ այժմ 35 – 40 սանթիմ պէտք է վճարել այն ապրանքներուն համար զորս կարելի էր 20 սանթիմի գնել 1926ին: Ուրեմն, ապրուստը կրկնապատիկ սղած է երկու տարուան ընթացքին:

Եզրակացնելով, «Փըթի ժուռնալ»ի հրատարակիչը կ'առաջարկէ.— 1. Կոտրել ֆրանքին գինը եւ նշանակել 20 սանթիմ.— 2. Արծաթ եւ նոյնիսկ լանոսկի (փլաթին) գործածել, իբրեւ պահեստ թղթադրամի, լրացնելու համար ոսկիին պակասը:

Ճափոնն կը բողոքէ...

Բոլոր հեռագրական գործակալութիւնները պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ Ճափոն խզած է Ուաշինկթընի նաւային դաշնագիրը, որ կը ճշդէր Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի նաւատորմիղներուն համեմատութիւնը,— 5 – 5 – 3: Այս լուրը հազիւ հրատարակուած, Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը հերքում մը հրատարակեց, յայտարարելով թէ իրենք երբեք միտք չունին խախտելու Ուաշինկթընի դաշնագրին տրամադրութիւնները, թէ ծրագիր մը կազմած են նաւային նոր խորհրդաժողովին համար եւ պիտի սպասեն անոր արդիւնքին եւն.: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ծանր վէճեր ծագած ըլլալով Ճափոնի դահլիճին մէջ, հարկ դատուած է այս հերքումը հրատարակել, «ի բուժումն զայրացկոտ մտաց»:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երէկ, հինգշաբթի, տեղի ունեցաւ օդանաւային ռազմափորձերուն երկրորդ եւ ամէնէն կարեւոր մասը: 176 «թշնամի» (կապոյտ) օդանաւեր յարձակեցան Փարիզի վրայ, դէպի Պուրժէ սուրալով արեւելքէն, իսկ 300 կարմիր օդանաւեր անոնց դիմացն ելան պաշտպանելու համար:

Պատերազմական նախարարութիւնը թոյլ չի տար հրատարակել ռազմափորձերուն բոլոր մանրամասնութիւնները: Գլխաւոր նպատակն է փորձել թէ՝ անակնկալ յարձակումի մը ատեն Փարիզը որքան ի վիճակի է ինքզինքը պաշտպանելու: Օդանաւորդութեան ներկայ վիճակին մէջ, իմաստ չունի անակնկալ կամ յանկարծական յարձակումը, քանի որ նախապատրաստական աշխատանքներ կան օդանաւերու համախմբում, կեդրոնացում, տեղափոխում պիտի կատարուի եւ կարելի չէ գաղտնի պահել այս բոլորը: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ արդիւնքներ կը սպասուին այս ռազմափորձերէն, որոնք պիտի վերջանան այսօր, տեւելով չորս օր:

Սրալին Էնկիւրի կ'երթայ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ստալին ընդունած է թուրք կառավարութեան հրաւէրը եւ Էնկիւրի պիտի երթայ հոկտ. 29ին, թրքական հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

— o —

Ընկեր մը ունիմ որ զուարճանալու համար ուրիշ միջոց չի գտներ, եթէ ոչ... ռամկավար թերթ կարդալ...

Թէ ածան է եւ թէ ազդու:

Ամէնէն լուրջ պահուդ, ներս կը մտնէ քրքիջ մը արձակելով, եւ սեղանին վրայ կը շարէ կարմիր – կապոյտ նշանակուած թերթեր:

Ցետոյ հանդիսաւոր ձեւ մը առնելով, կը յանձնարարէ բարեկամաբար.

—Նորէն աւազ ուրբաթ ես դարձեր. կարդա՛ եւ դուն ալ խնդա: Զուարթութիւնը օգտակար է առողջութեան համար:

Այսպէս, երէկ « Արեւ » մը առած ներս խուժեց: Խնդալէն կը մարէր եւ հազիւ կրցաւ տեղաւորուիլ աթոռի մը մէջ:

Աշխատանքի ամէնէն տենդոտ պահն էր, եւ խմբագրատան մէջ ոչ ոք տրամադրութիւն ունէր շաղակրատելու:

— Կարդա՛, եղբայր, կարդա՛, եւ գրաւ կը դնեմ որ քար ըլլաս՝ պիտի նաթխս... խնդալէն:

Ճար չկար: Նոյն իսկ կարն կապելու եւ նամբելու համար ստիպուած էի համակերպիլ:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը «պոյով – պոսով» խմբագրականի մը մէջ, տակէ տակ շարելով Դաշնակցութեան երեւելի եւ աներեւոյթ մեղքերը, Կարսի անկումէն մինչեւ փետր. 18ը, կը պատմէ պատարագւոր վարդապետի մը հանդիսաւորութեամբ.

— «ԱՆ (ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ) ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՈՐՈՇԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ Ա–

ՊԱՒԻՆԵԼՈՎ ՏԱՊԱԼԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ...(Արեւ, 21 *օգոստ.*):

Եւ կը հարցնէ սրտառուչ լրջութեամբ.

— « *Այս բոլորը չէ՞ն գիտեր չարքերը: Եթէ չէ՝ մեզքը իրե՛նց ճիտը*»:

« *Բայց անոնք պէտք է որ գիտնան, որովհետեւ շատ բանախօսուեցաւ ու շատ գրուեցաւ այս մասին, եւ վստահ ենք որ անոնք գիտեն, ու գիտնալով հանդերձ, չարիքէն դէմ բողոքի ոչ մէկ շարժում կը փորձեն* »:

Հապա ինչո՞ւ չեն բողոքեր: «Ո՞վ կ'արգիլէ շարքայինը մը դուրս գալու շարքերէն, բողոքելով բարձրաձայն» :

— « *Իր սարկաւութիւնը միա՛յն, իր վատասրտութիւնը, շարքերէն սըր – տաքուելու երկիւղը* »:

Իմացա՞ք: Համբերութիւն. տակաւին ուրիշ զաւտնիք մըն ալ կայ որ շարուած է շեղագիր, որպէսզի լաւ տպաւորուի մտքիդ մէջ, ընկեր շարքային.

— « *Հակազդել պետերու ապօրինութեանց եւ պայքարիլ անոնց աղէտալի գործունէութեան դէմ ու սատանայ այդ պատճառաւ գինանշանի ներքեւ մտաւորման վէճը՝ Դաշնակցութեան գործ չէ, այլ՝ մարդու* »:

Դեռ աւելին, դեռ աւելին, այս անգամ գլխագիր.

— « *ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՎՏԱՐՈՒԻԼԸ՝ ՊԱՏՈՒՈՅ ՏԻՏՂՈՍ ՄԸՆ Է ԱՐԴԱՐԵՒ* »:

Ընկերս յաղթած էր: Իմ ջիղերս ալ թուլցան եւ մոռցայ թէ գրաշարը ձեռագրի կը սպասէ: Մինչ խօսակիցս կը յոխորտար:

— Սպասէ՛, սպասէ՛, դեռ ինչե՞ր կան...

ՎԱՐԴԳԷՍ

ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

— o —

Կարսէն կը գրեն Թուրք թերթերուն. — Հալքէվիի լեզուական եւ գրական յանձնախումբը, քաղաքէս 70 քիլոմէթր հեռու գտնուող Անիի աւերակները գնաց, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

ՊՈԼՍԷՆ ԱՆԱՏՕԼՈՒ

— o —

Անցեալ տարի Անատօլուէն Պոլիս հասած գաղթականներէն հինգ ընտանիքներ Պրունիքըշլա վերադարձան:

Անոնք եկած էին գործ գտնելու յոյսով, բայց տեսնելով որ կարելի չէ ապրուստ ճարել, նախամեծար համարեցին վերադառնալ իրենց տեղը եւ նորէն հողագործութեամբ զբաղիլ:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ ԴԷՊԻ ԼԻԲԱՆԱՆ

Անցեալ շաբթու Պաղեստինէն Լիբանան իջան մօտ 350 հրեայ երիտասարդ — երիտասարդուհիներ, որոնք շաբաթ մը պիտի մնան Լիբանան: Բոլորն ալ խկոյն բարձրացան Լիբանանի ամառանոցները: Պանդոկները լեցուած են եւ տրամադրելի անկողին երբեք չունին:

Կառավարութեան կողմէ կատարուած վիճակագրութեան համաձայն, մինչեւ օգոստոս 20ը 140 հրեայ ընտանիքներ օդափոխութեան եկած են Լիբանան ամբողջ ամրան եղանակը հոն անցնելու համար. իսկ 1040 Հրեաներ ալ եկած են կարճ ժամանակ մը մնալու համար:

Զբօսաշրջութիւնը այս տարի շատ զոհացուցիչ եղած է: Ներկայ ամսուան ընթացքին միայն 1500 զբօսաշրջիկներ հասած են Լիբանան: Անցած տարի մինչեւ օգոստոս 15ը Լիբանան գացած էին 5283 զբօսաշրջիկներ, մինչդեռ այս տարի այդ միեւնոյն ժամանակաշրջանին հասած են 6289 հոգի, մօտ 1000 հոգի աւելի:

ՊՈԼՍՈՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Բժշկական Սենեակի արձանագրութեանց համաձայն, Պոլսոյ մէջ 1100ի չափ բժիշկներ կան որոնցմէ 330ը Հայ, Յոյն եւ Հրեայ են, 650 հոգին ալ զանազան պաշտօններու կապուած թուրք բժիշկներ: Մնացեալ 140էն 45ը միայն կրնան իրենց արհեստը ի գործ դնել եւ դարմանատուն բանցնել:

Կ'ըսուի թէ, կը գրէ *Ջաման*, 60էն աւելի են այն թուրք բժիշկները որոնք չեն կրնար շահատուրք վճարել եւ ընտիպուած փակեր են իրենց դարմանատունները:

Պոլսոյ մէջ գտնուած բժիշկներուն թիւը ամբողջ Թուրքիոյ մէջ գտնուած բժիշկներու թիւին կէսէն աւելի է:

« ՉԻ ԱՂՔԱՏ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԵՄ »

— o —

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ 780,000 ՖՐԱՆՔ ՈՒՆԷՐ ՎՐԱՆ...

Լիոնի մէջ, խեղճուկրակ վրայ – գլուխով մարդ մը երկու հազարնոց ապրած էր երեք օրուան ընթացքին, երբ գաղտնի ոստիկան մը ելաւ դիմացը:

Մարդը հազարնոցները պահած էր թաշկինակի մը մէջ: Ոստիկանատուն առաջնորդուելով, պատմեց թէ կը կոչուի Ժան Բասյօ, 44 տարեկան է եւ կը բնակի Պրիւսէլ: Անմիջապէս խուզարկութեան ենթարկուեցաւ եւ վրան գտան 640,000 ֆրանք, բանկոնին ստանին, կօշիկներուն եւ գլխարկին մէջ: Բառասուն հազար ֆրանք ալ գտնուեցաւ բանկոնին գրպանը: Ունէր նաեւ 100,000 ֆրանքի օտար դրամ: Ուրեմն, համագումար 780,000 ֆր.: Գրպանին մէջ գտնուեցան նաեւ զանազան թուղթեր եւ մուտքի տոմսեր՝ Միջերկրականի ամէնէն ազնուական խաղարաններուն համար: Հարցաքննուելով, պատմեց թէ դրամը շահած է կազինօներուն մէջ խաղալով եւ թէ այժմ առեւտրական գործի պիտի ձեռնարկէ եւ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Լիոնի մէջ: « Անունս իսկապէս Ժան Բասյօ է: Եթէ տարբեր անուն տուած եմ պանդոկին մէջ, պատճառը այն է որ բազմաթիւ սիրուհիներ խուսափելու ինկած են եւ աչք տնկած դրամիս »:

Ազգ. Ապահովութեան տեսչութիւնը չհամոզուեցաւ այս պատմութեան եւ քննութիւնը յառաջ տանելով, եկաւ այն եզրակացութեան թէ ամբաստանեալը մէկն է այն երկու փախստականներէն որոնք ազգ. վիճակահանութեան տոմսեր ծախելով, մէկ միլիոն ֆրանք շորթած եւ անհետացած էին (45, պուլվառ Սէվաստաբոլ): Այս յայտնութեան վրայ, Բասյօ խոստովանեցաւ ամէն բան, այս անգամ ուրիշ անուն մը տալով... Փարիզ պիտի փոխադրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 4. ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Պատերազմէն ի վեր Գերմանիա այցելող ճամբորդները կը վկայեն, թէ Գերմանուհին շատ ազատ է» կ՚ըսէ լրագրողուհի, Պ. Ռընէ Լօռէ:

Արդարեւ յետ պատերազմեան տասը տարիներու ընթացքին, գերմանացի կինը, քաղաքական, ընկերային, արտաքին ձեւերու եւ բարոյական մարզերու մէջ, ձեռք կը բերէ կատարեալ ազատութիւն: Մարզանքը, արդիականութեան փափաքը, սինէման եւ արընթաց կեանքը, երբեմնի ծանր եւ գաւառական տեսքով կինը կը վերածեն նորահասակ, ազատ եւ ինքնավստահ էակի մը: Երազային, ըղձային ձեւերը տեղի կուտան բարեկամութիւններու, գիւղին կապերու եւ զգայարանքներու հրապոյրին առջեւ:

Ճիշդ է, որ պատերազմի ընթացքին կամ անկէ վերջ, այդպիսի փոփոխութիւններ կը տեսնենք բոլոր երկիրներու մէջ, բայց Գերմանիոյ մէջ աւելի չէչտուած կերպով երեւան կուգան:

1919ին, երբ Վայմարի սահմանադրութիւնը պաշտօնապէս կիներուն եւս կուտայ՝ այրերուն հաւասար քաղաքական իրաւունքներ, անոնք՝ արդէն շատ մը ճիւղերու մէջ կը փայլէին, — ատամնաբոյժ, բժիշկ, ճարտարապետ, ինքնաշարժի վարիչ եւն.: Բացառութիւն ըլլալով, տեսակ մը անգիր օրէնք իրենց կ՚արգիլէ փաստաբանութիւնը եւ մասամբ ուսուցումը, ուրկէ կը սախուրին հետանալ բոլոր անոնք որ կ՚ամուսնանան:

Միւս երկիրներու նման, այրուսին մասհողութեամբ տարուած կիները, այս երկրին մէջ ալ կը նետուին տնտեսական հրապարակը: 1925ին կատարուած վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ, որ 11 եւ կէս միլիոն կիներ կ՚աշխատին դաշտերու, գործարաններու եւ գրասենեակներու մէջ, գրեթէ կէս առ կէս ամուսնացածներ, ընտանիքի մայր եւ հայր միեւնոյն ատեն:

Քաղաքական իր լիակատար ազատութիւնը սակայն Գերմանուհին ոչ մէկ գործունէութիւն ցոյց կուտայ այդ գետնի վրայ. աւելի կը սիրէ այր մարդուն ետեւէն երթալ: Նոյն իսկ խաղաղութեան հարցին մէջ — որ ամէնէն շատ կիները կը հետաքրքրէ — զգացնել չէ տուած իր ուժը, բան մը որ կրնար ընել, կին քուէարկողներու թիւը այրերէն շատ ըլլալով: Մեծ գործ մը կատարած չեն նաեւ Ռայխսթակի երբեմն կուսակցութեանց քառասուն կին երեսփոխանները: Բայց հակառակ իրենց անտարբերութեան, կարծես կնոջական տարօրինակութիւններ անգամ մը եւս փաստելու համար, քուէարկութիւններու մասնակցած են այրերու հաւասար չափով ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ այնքան ալ անտարբեր չեն իրենց քուէարկելու իրաւունքին: Գալով իրենց մտայնութեան, բոլոր այն քաղաքներուն մէջ, ուր երկու սեռերը զատ — զատ քուէարկած են, տեսնուած է որ, կիները իրենց քուէները կը կեդրոնացնեն գլխաւորաբար պահպանողականներու եւ չափաւորներու վրայ, յետոյ ընկերվարականներուն. նուազագոյն թիւը կ՚առնեն համայնավարները եւ ծայրայեղ աջերը:

Ասոնց համախմբումները եւ հեթ — լերականները: Ասոնք կ՚ապացուցանեն թէ բոլոր երկիրներու կիներուն պէս պահպանողական են նաեւ Գերմանուհիները:

Երբ Հիթլէրականները գործի գլուխ կուգան, իրենց առաջին գործերէն մին կ՚ըլլայ ջնջել կիներու կարգ մը քաղաքական իրաւունքները, ըսելով որ «քաղաքականութիւնը այս սեռին գործը չէ»: Իրենց կարծեաց սկիզբէն այս գաղափարը ունենալով, ոչ մէկ կին Թեկնածու կը ներկայացնեն երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Եւ ներկայիս ոչ մէկ կին կայ Ռայխսթակի մէջ: Կիներու քուէարկելու իրաւունքը ձեւի համար դեռ կը մնայ, բայց պարզ է, թէ այն օրը որ այլ եւս աւելորդ բան մը նկատուի՝ անմիջապէս պիտի ջնջուի: Միւսները պատրաստուած են արդէն, եւ յառաջանկատ են, իշխան կարեւոր կազմակերպութեան մը վարիչ կիներէն մէկուն, հետեւեալ խօսքերը.

— «Եթէ Հիթլէր հրամայէ որ քուէարկելու մեր իրաւունքէն հրաժարինք, առանց վարանելու պիտի հնազանդինք. Գերմանուհին քաղաքականութեամբ չի զբաղիր»:

Համեմատաբար տեղին անշուշտ մոռցած է աւելցնելու, որ հրամայող եթէ վերէն գայ, ուրեն — չուրեն պիտի հնազանդին, մանաւանդ որ, այդ գետնին վրայ, այրերն ալ իրենցմէ աւելի իրաւունք մը չունին:

Գերմանիոյ մէջ եւս, ընկերային եւ բարեսիրական շատ մը կազմակերպութիւններ գլխաւորաբար կիներու ձեռքին մէջ են, միայն սա տարբերութեամբ որ արտաքին կազմակերպութիւններու նման խաօրէն կեդրոնացած են միակ «դաշնակցութեան» մը մէջ, որուն գլուխը կը գտնուի տիկ. Շոլց Քլինկ, «կին Հիթլէր» մը: Ցիշնալ տիկինն է որ կը հսկէ, գրեթէ բոլոր իգական միութիւններու վրայ, — բարեսիրականէն մինչեւ մշակութային եւ նոյն իսկ բանախօսութեան մը համար, պէտք է հրաման առնել իրմէ:

Այս խառնուրդին մէջ նպատակն է, միօրինակ դաստիարակութեամբ մը, Գերմանիոյ ներկայ եւ ապագայ կիներուն սորվեցնել նոր փարչաձեւի սկզբունքները:

Ամէնէն հետաքրքրական կազմակերպութիւններէն մէկն է երիտասարդ աղջիկներու աշխատանքի ծառայութիւնը՝ մանաւոր բանակատեղիներու մէջ, ճիշդ այրերուն պէս:

Աշխատանքի բանակատեղիները գործնական եւ դաստիարակչական բազմաթիւ նպատակներ կը հետապնդեն: Նախ՝ կ՚ուզեն պայքարիլ դաշտերէն քաղաք փախչելու տրամադրութեան դէմ, եւ կ՚աշխատին հակազդել շարժում մը ստեղծել: Այս նպատակով, բանակավայրերը հաստատուած են քաղաքներէն դուրս ու մանք հողագործական նորահաստատ գաղութներուն մօտ: Բանակավայրերու աղջիկները ձրի կ՚օգնեն դաշտային եւ ընտանեկան աշխատանքներուն այն հողագործներուն՝ որոնք աշխատաւորներ վարձելու նիւթական միջոցներէն զուրկ են:

Կազմակերպութեան երկրորդ նպատակը բարոյական է. տարբեր դասակարգի եւ միջավայրի աղջիկներ, քանի մը ամսուան համար հաւաքական խմբ եւ առողջ կենցաղի մը վարժեցնելով, ընկերային պարտականութեանց կամ հիթլէրական բառերով «հաւաքականութեան զգացումը» արթնցնել անոնց մէջ:

Բանակավայրերու կահկարասիները նախնական են, բայց ատանց պեռութեան վրայ բեռ ըլլալու, եթէ կարենան նուիրատուութիւններով շատ ցնել՝ ազատ են: Արգիլուած են տաք ջուրը, կեդրոնական ջեռուցումն ու օդային կապը, կան վառարաններ խոհանոցի եւ սենեակներու համար: Բոլոր աշխատանքները աղջիկները պէտք է կատարեն, մինչեւ անգամ փայտ կոտրելը: Եղած են բանակավայրեր, ուր գիւղէն վար ցուրտին մէջ, աղջիկները կատարած են ընտրութեան յարմար դարձնելու աշխատանքները, — ներկարարութիւն, ատաղձագործութիւն, եւն.: Բոլոր սենեակները լուսաւոր եւ օդաւոր են, իսկ մահճակալները, չորճնուեալ մէջ եղածին պէս, իրարու վրայ: Ժամանցի պահերուն, մանաւոր սրահի մը մէջ կրնան հանգչիլ, կարդալ, կարել:

Ամառը սախպուած են ելլել ժամը 5ին. բացօթեայ մարզանքէն վերջ, ընտանեկան աշխատանքները կը բաժնեն իրենց մէջ. անկէ վերջ կը զբաղին մշակութեամբ: Արտադրած գետնախնձորը, բանջարեղէնը եւ պտուղները կը ծառայեն իրենց նիհար — բայց բաւարար — սնունդը ճոխացնելու, որովհետեւ, պետութիւնը անձ գլուխ օրական կը յատկացնէ կէս մարքէն քիչիկ մը աւելի, ֆրանսական դրամով մօտաւորապէս 3 ֆր. 65 սնթ. որով՝ չարթուան մէջ հազիւ կրնան մէկ կամ երկու անգամ միս ուտել:

Ջեռական գործերէն զատ, ունին նաեւ գրական եւ պատմական դասընթացքներ, ուժ կը տրուի մանաւորաբար հիթլէրական «աւետարան»ին: Մրագրին մաս կը կազմեն նաեւ լողալը, երգելը, գինուորական պայուսակ մը կոնակը՝ երկար պտոյտները, ջրջակայ բանուորական ընտանիքներու մէջ մանուկներու եւ տղաքները ունենալ ցող կիներու խնամքը:

Կ՚ըսեն թէ, շատերը կ՚ուզեն քոյլ յատուած 3 ամիսէն աւելի մնալ, — բացառաբար կարելի է մինչեւ վեց ամիս մնալ — որովհետեւ օդափոխութեան պէս բան մը կ՚ըլլայ. բայց ըսենք թէ կառավարութեան նպատակը ուրիշ բան է: 17—25 տարեկան աղջիկները, տնօրէնուհիի մը իշխանութեան տակ այսպէս խումբ կեանքի մը վարժեցնելով, կ՚ուզէ նաեւ, որ ապագայ մայրերը սորվին տանտիկինի մը պէտք եղած բոլոր բաները, գլխաւորաբար խնայողութիւն եւ համեստութիւն:

Ներկայիս, Գերմանիոյ մէջ կը գտնուին 375 իգական բանակատեղիներ, — գլխաւորաբար Պերլինի մօտերը — 10.000 անդամներով: Բնակութեան պայմանաժամը երեք ամիս ըլլալով, տարեկան մօտաւորապէս 40.000 հոգի կ՚անցնին այդ տեղերէն, եւ կը հաստատեն թէ միշտ թեկնածուներ կան: Կազմակերպութեան գլուխը կեցած է անձնուրաց, գաղափարական, իր գործին օգտակարութեան խորապէս համոզուած կին մը՝ Տիկ. Լէմքէ:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻԷՆ

ՍԷՆ ԺՈՐԻՈՋ (Յառաջ) — 18–19 օգոստոսին Սէն Ժօրժի բանակատեղիին մէջ սկաուտական մեծ տօներ կատարուեցան:

Եօթնեայ, սրամիտ եւ մրջնային աշխատանքէ մը վերջ, կիրակի առաւօտ բոլոր խումբերը իրար կը գերազանցէին զանազան ամրաշինական աշխատանքներով, ամէն վրան, ամէն խմբակ, չրջապատուած էր սահմաննեով, փօղոցներով, պարտէզներով, կանաչ դղեակներով, զանազան տեսակի կօճղերէ, հողէ եւ քարէ շինուած սեղաններ, նստարաններ, չուաներ ու փայտէ կամուրջներ, վրաններու առջեւ յաղթական կամարներ, դուռներ:

Ինչպէս ամէն ազգի միութեան բանակավայրի մուտքին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն բանակավայրի մուտքին ալ կը փայլէր ARMENIE վերտառութիւնը որու կեդրոնը հսկայ կայմի մը վրայ կը ծածանի, անսասան, ազգային դրօշը որ ամէն առաւօտ մեր բոլորին կողմէ յարգանքով, երգով ու մեր պետին եղբայր Ժիրայր Մինթաննեան բարոյական խօսքերով դէպի կապուտակ երկինքը կը բարձրանայ, ամէն երեկոյ ալ նոյն երկիւղածութեամբ վար կ՚իջնէ:

Եւ այդպէս է որ մեր մատաղ գայլիկներուն, հրաչեայ սկաուտներուն ու արիասիրտ երէցներուն մէջ կը զարգանայ թէ իրենք ալ իրաւունք ունին իրենց նախնիքներուն ու հայրերուն արիւնովը պաշտպանուած ու չահուած ազգային գաղափարը եւ անոր խորհրդանշանը պարզել հպարտօրէն իրենց ֆրանսացի, պելժ թէ զուիցերիացի եղբայրներուն խորհրդանշաններու կողքին:

Հսկայ կայմին տակ, եռատանիի մը վրայ գետեղուած են հայերէն տառերով 10 խաւաքարտերու վրայ բանակումի օրէնքները եւ պայմանները, ծծմբաչափ սկաուտական նկարները մեր ազգ բոլոր աշխատանք — ներուն նման խիստ հետաքրքրութեան առարկայ կը դառնան ֆրանսացի թէ աշխարհաքաղաքացի հիւրերու համար: Մանաւոր սկաուտ մը հող կեցած է տառերով մը խաւաքարտերու գրութիւնը թարգմանելու: Աղբիւրած ենք ժամը անգամ մը թարգմանը փոխել հանգստի համար:

Կիրակի առաւօտ տօնը, Անըրի, Սէն Ժօրժի, Բոլոնիոր, Լամբէրքի բնիկ թէ օգափոխութեան եկած Ֆրանսացիներու յաճօրէն ճանչցուց Հայ անունը, հայ պատանիներու հետամուխ կարդալով, Ժրաջան ու խանդավառ աշխատանքներով, ներկայացումներով, երգերով ու պարերով:

Սկաուտական չարքային քննութեանց առթեն ներկայ միջազգային իներ խումբերու վրայ Հայերը կը առաւնանք Ա. տեղը, հակառակ անոր որ, ոչ պետութեան, ոչ ալ Բարեգործական կողմէն կամ որ եւ է տեղէ նպաստ կը ստանանք:

Գալով երկօրեայ աթլէթիք փորձերուն, առաջեւ կուտամ տեղական Լ.Ը. Փրբի Տօֆինուայի արժանիքը:

Սկաուտները մարզական տօնը մեծ յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ Սէն Ժօրժի, Էքլէնձօն ար Ֆրանսի բանակատեղիին մէջ չարաթ եւ կիրակի 19 եւ 20 օգոստոսին բանակավայրի մարզադաշտին վրայ:

Բարձրութիւն ցատկել — Ա. Կիւրան (Փր.) 1.45 մ., Բ. Վարդգէս Ցարութիւնեան 1.35 (Փարիզ), Գ. Գրիգոր Զէրչեան 1.30 (Փարիզ, Ալֆոռվիլ):

Բոլորներու բաժին — Ա. Ֆ. Մարք 1.50, Բ. Պուր 1.35, Գ. Աշոտ Սէմէրճեան 1.30 (Փարիզ):

100 մէթր վազք — Ա. Ֆ. Մարք Բ. Սէնոկոչեն, Գ. Վարդգէս Ցարութիւնեան:

400 մէթր դրօշարշաւ — Ա. Փարի Փաւթէօն, Բ. Հայկական. Գ. Անըրի:

50 մէթր լողալ փոքրերու — Ա. Սօնիէր, Բ. Մօնթէլ, Գ. Ֆէ. նէրճեան (Ռէնսի, Փարիզ):

Սկաուտներու — Ա. Ֆ. Մարք, Բ. Գարրօ (Ավինեօն), Գ. Ռէնկօնօ, Դ — Վ. Տէր Խաչատուրեան:

Սուզուելու դիմացկունութիւն. — Ա. Պուր, Բ. Հայկ Սարաճեան (Փարիզ), Գ. Աշոտ Սէրճանեան (Փարիզ), Դ. Գրիգոր Զէրչեան:

Վօլէ—պօլ — Անըրիի խումբը կը յաղթէ Սէնթօնժխումբերու 15—5, 15—1 հայկական խումբը կը յաղթէ Անըրիի 15—12, 15—13. հայկական խումբը կը յաղթէ նաեւ Փարի Փաւթէօնի (ֆինալիստ) 15—5, 15—5ով:

Պասքէթ — Կողովագնդակ, Փարի Փաւթէօն կը յաղթէ Անըրիի, ֆինալին Փարի Փաւթէօն կը յաղթէ հայկականին, 17—11. պէտք է յիշել որ Փարի Փաւթէօն Էքլէնձօն ար Ֆրանսի ախոյեան խումբն է:

Հայ սկաուտներու մարզական ճիւղը կը վարէր երէց սկաուտներէն եղբայր Հայկ Սարաճեան:

22 օգոստոս երեքշաբթի 24 հոգիով եւ երկու մասնաւոր օթօքառով մեկնեցանք Շամօնիքս — Մօն Պլան: Երեք ու կէս ժամուան ճամբու ընթացքին կարծես գրպան փոխադրուած էինք, բարձրաբերձ, ղալայաբերձ, անտառապատ լեռներ, չունիներով ծածկուած լեռներ, սպառամներ, մեր պատմութեան փէտայիներու արժանի քարայր Թաքստոցներ, անտառներ, անհամար ջրվէժներ, իսկ ամէնէն խորհրդաւորը հսկայ եւ ալեհեր Մօն Պլանը որու կողքին, սառնակոյտի ծովը, պատմութեան մէջ կարդացած մեր տխուր Մասիսը — Արարատը կը պատկերացնէին մեր աչքեւ, անշուշտ քիչ մը աւելի փոքր չափով: Երբ սկաուտները կը դրանցանային բարձրաբերձ Մօն Պլանի տեսքին, երէցները բազմաթիւ երգերէ վերջ Թնդացուցին «Յառաջ նահատակ»ը եւ խօսեցան մեր դայլիկ եւ սկաուտներու ծեր Մօն Պլանի մասին:

Երէցներէն վեց հոգի, իրենց հետ ունենալով պետ եղբայր Ժիրայր Մինթաննեանը վերելք մը կատարեցին Գօտոնի սառնակոյտերուն վրայ եւ մնացեալ խումբը այցելեց Շամօնիի շրջակայքը եւ մագլցումի վարժարանը:

Երեկոյին վերադարձը տեղի ունեցաւ փոխանակ Քոլ տէ Առավիսի, առաւօտեան ճամբէն, Կորժ Տարլինի ճամբով նոր հրաշալիքներ պարզելով մեր աչքերուն:

24 օգոստոսին երէցներու փաղանգը առաջնորդութեամբ իրենց խմբապետին եղբայր Վահրամ Քարիպճեանի պիտի կատարէին Թուռնէթի վերելքը:

Ահա պայմանները. —

Ա. — Կատարել քանի մը ընկերներով եւ ալփինիստի մը առաջնորդութեամբ, ըստ կարելւոյն հինգ վերելքներ նուազագոյն 2000 մէթր բարձրութեան մը վրայ. բանակիլ երեք նուազագոյն 1000 մէթր բարձրութեան վրայ:

Բ. — Տեղեկագիր մը պատրաստել ճամբու ընթացքին համար եւ կցել անոր ուրուագիծ քարտէս, գծագրութիւն եւ լուսանկար:

Գ. — Ալփինիստի հագուստի եւ գործիքներու մասին բացատրութիւններ ունենալ, կապուելու ձեւերը, գործածել եւ բացատրել վերելքի միջոցները:

Դ. — Հողագիտութեան մասին նախնական ծանօթութիւններ, լեռներու եւ ապառաժներու կազմութեան մասին տեսութիւններ ունենալ, սառնակոյտերու եւ ակի ջուրերու մասին բացատրութիւններ տալ, ծանօթ լալ լեռնային վտանգներու եւ անոնց դէմ դարմանելու միջոցներուն:

Այս բանակումի ընթացքին յաճախապէս անցան բազմաթիւ սկաուտական կարգեր եւ մասնագիտութիւններ, որոնք են խոհարար, լուղորդ, գաղատարար, հեծելանուորդ, բանակավերստուն, խնդրավառող: Ուրիշ անգամ թէ կուտանք բանակումի ընդհանուր արդիւնքը, որու մէջ նաեւ սկաուտներու բնախօսական տարբերութիւնները:

Թ.Պ.ԹԱԿԻՍ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԿԵՐՊԱՐԱՓՈԽՈՒԱԾ

Le Petit Parisien (29 օգոստ.) կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Թէհրանէն, վերի խորագրին տակ, որուն կ՚աւելցնէ հետեւեալ տողը. «Քանի մը տարուան ընթացքին, Րիզա Շահ Փէհլէվիի հովանաւորութեան տակ, Քաղաքները լքուած քաղաքաքութիւնը դարձաւ արդիական երկիր մը»:

Ընդհանուր արդիականութեան մը խումանքը, որուն ձեռնարկեց, քանի մը տարի առաջ, երկրին վեհապետը Րիզա Շահ Փէհլէվի, կը շարունակուի արագ թափով մը: Պարսկաստան ուր կը դրուի Եւրոպայի օրօրոցը քաղաքակրթութեան, երկար ատեն հակառակելէ յետոյ յառաջդիմութեան, կ՚ուզէ թուի թէ կ՚աշխատի չահիլ դարերէ ի վեր կորսնցուցը: Եւ Պարսկաստան յայտնապէս կը կերպարանափոխուի յառաջ մղուելով շնորհիւ վարչաձեւին զրահաշուտ եւ յառաջդիմական մտայնութեան մը ներշնչուած:

Հոն ուր արահետներ եւ կածաններ կային միայն, զրօսաշրջիկը, որ կու գայ արթնցած Ասիոյ այս հողամասը ճանչնալու հետաքրքրութեամբ, զարմացմամբ կը գտնէ ամբողջ ցանց մը ճամբաներու, որոնք իրար կը կապեն Պարսկաստանի գլխաւոր կեդրոնները եւ այս վերջիններն ալ՝ դրացի երկիրներուն հետ: Եթէ Փիէր Լոթի նոր ճամբորդութիւն մը կատարէր դէպի Սպահան, պիտի չճանչնար այս վայրը:

Շահը, Թագաւորութեան հիմնադիրը եւ մեծ բարենորոգիչը, կրցաւ ջնջել Դարեհի հին կայսրութեան մէջ այն բարեբեր այլ դժուար գործը, զոր Մեծն Պետրոս չկրցաւ ժամանակին, կատարել Ռուսիոյ մէջ, մինչ, արդի Թուրքիոյ մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ այդ աշխատանքը կը հասցնէ ի կատար: Շահը, իրապէս մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ ...

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Մեր գրականութեան հիմնական խնդիրն է եւ մնում է՝ համակել մասսաների պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմով, վերացնել մասսաների գիտակցութիւնից նացիոնալիզմի հետքերն ու մնացորդները:

Չեմ խօսում մեր գրողների այլ կարգի սխալների՝ գունհկարանութեան, մակերեսայնութեան, սխեմատիզմի մասին: «Ինչ ուզում է լինի միայն «արդիական» լինի», բաւական է եթէ կոլխոզի կամ հարուածային բանուորի կամ կոմերիտուհու մասին է — մնացածը — այսինքն որակը — արդէն երկրորդական նշանակութիւն ունի»: Նման տեսակէտներինդեռ մինչեւ հիմա էլ տուրք են տալիս մեր մի չարք գրողները եւ տալիս են այնպիսի երկեր, որոնք արուեստի տեսակէտից գրոշ չարժեն, չեն կարդացւում, մոռացւում են լոյս տեսնելուց անմիջապէս յետոյ: Մեր պահանջն է՝ ուժեղ պայքարել նաեւ այս երեւոյթների դէմ: Խորհրդային գրողը պարտաւոր է խորանալ երեւոյթների մէջ, իրական ջանք գործ դնել ճիշդ, լաւ, պարզ, յստակ, բազմակողմանի արտայայտելու մեր այնքան հարուստ, այնքան բազմերանգ իրականութիւնը: Լայն ծաւալով ինքնաքննադատութիւն, որին ժամանակ է արդէն որ աւելի լուրջ վերաբերուեն մեր գրողները, ներկայ համագումարը նոր խթան պէտք է հանդիսանայ, աւելի լայն ծաւալելու յամառ պայքարը դասակարգային խորթ և թշնամի ազդեցութիւնների դէմ՝ գրականութեան մէջ, աւելի բարձրացնելու համար մեր գրականութեան գեղարուեստական որակը:

×

Այսպիսով, ընկերներ, ձեր խնդիրն է՝ շատ աւելի մեծ բարձրութեան հասցնել մեր գրականութեան թէ՛ գեղարուեստական որակը եւ թէ գաղափարական անթերութիւնն ու հաստատութիւնը: Ի՞նչ պէտք է կատարելու համար այս պահանջը: Դրա համար անհրաժեշտ է ամէնից առաջ, որպէսզի սոցիալիստական ռէալիզմը ոչ միայն ճանաչուի, այլ նաեւ գործադրուի, որպէս գրական ստեղծագործութեան հիմնական մեթոդ: Այդ նշանակում է, որ գրողը պարտաւոր է խորապէս ճանաչել կեանքը եւ տալ նրա ճշմարիտ պատկերը. այդ նշանակում է, որ գրողը պէտք է դիտի կեանքը իր կոնկրետ արտայայտութեամբ, հասկանայ նրա յեղափոխական փոփոխման ընթացքը, նրա զարգացման տենդենցը: Գրական ստեղծագործութեան համար, մի անգամ էլ այդ չեշտենք, եթէ առաջնորդուենք սոցիալիստական ռէալիզմի մեթոդով, անսպառ նիւթ է տալիս մեր իրականութիւնը: Վերցնենք միայն մի օրինակ: Սեւանի ելեկտրակայանների շինարարութիւնը. ի՞նչքան բան է փոխում այն մեր երկրում, ի՞նչ հարուստ նիւթ է տալիս նա գրական ամէն մի ժանրի համար — ֆանտաստիկ ռոման, «ժամանակակից» վէպ, դրամա, պօէմ, ակնարկ, պատմուածք, մանկական գրուածք եւն., — իր ամբողջ բազմակողմանիութեամբ, — բնութեան տարերային ուժերի սանձահարումը, գիւղի եւ գիւղացիութեան վերափոխումը շինարարութեան մէջ, տեխնիկական ինտելիգենցիայի պրոբլեմը, արդիւնաբերական նոր օջախների առաջացումը եւն.: Որպէսզի սակայն հնարաւոր լինի մեծածաւալ գործեր տալ թեմա ընտրելով մեր երկրի մեծ վերափոխութիւնը, գրողն ինքը պէտք է ձուլուած լինի սոցիալիստական պրակտիկայի հետ, նա պիտի չնչէ մեծ շինարարութեան, մեր կոլտնտեսութիւնների մթնոլորտով, նա կապուած պիտի լինի նրանց հետ օրկանապէս, այլ ոչ թէ մակերեսային մի այցելութեամբ կամ «գործուղմամբ»: Այս տեսակէտից չենք կարող գովաբանել մեր գրողներին, հազիւ թէ ճարուի մի երկու գրող, կարծեմ միայն ընկերներ Ալազանն ու Զարեանը, որոնք, այն էլ ոչ առանց վերապահումների, փորձ արին գէթ կարճ ժամանակով տեղում նստել եւ ուսումնասիրել իրենց գրուածքների նիւթը: Գրողները մէկ մէկ գանգատւում են թէ «պայմաններ չկան»: Ճիշդ չէ, կուսակցութիւնը միշտ էլ ստեղծել է լաւագոյն պայմաններ գրողների համար: Ցաւն այն է, որ գրողներից ոմանք շատ թեթեւ կերպով են նայում իրենց հասարակական դերին ու պատասխանատուութեանը, չեն գիտակցում, որ գրողի ստեղծագործութիւնը պահանջում է շատ աւելի քրտնաջան աշխատանք, քան որ եւ է այլ ասպարիզում աշխատողինը: Կարծում են, թէ մի երկու օրում, մի «ստեղծագործական այցելութեամբ», կարելի է իրօք ճանաչել մեր գիւղի կամ ձեռնարկութիւնների կեանքն իր ամբողջ բարդութեամբ եւ բազմակողմանիութեամբ: Պէտք է մտնել կեանքի խորքը, որպէսզի չլինեն դէպքեր, երբ գրողը գրում է կոլտնտեսութեան կամ գործարանի մասին, իսկ կոլտնտեսականն ու բանուորը նրա գրուածքում չեն տեսնում իրենց: Երէկ Վաղարշապատի ՄՏ կայանի քաղբաժնի պետ ընկ. Պետրոսեանը պատմում էր, թէ ինչպէս Վաղարշապատի շրջանի գիւղերում ժողովրդականացել են Շոլոխովի «Հերկած խոպանի» հերոսները: Իսկ կարո՞ղ էք ցոյց տալ մեր որ եւ է գրողի որ եւ է հերոսին, որ արդէն ժողովրդականացած լինէր մեր կոլտնտեսութիւններում եւ գիւղերում: Ընդհանրապէս գրողներին մեր կեանքին աւելի մօտեցնելու հարց պէտք է լինի համագումարի ամենալուրջ մտահոգութեան առարկան: Աւելի մօտ գործարաններին, կոլտնտեսութիւններին, խորհտնտեսութիւններին, բարձրագոյն դպրոցներին, պիոներական, աւելի մօտ Կարմիր բանակին, մօտ կուսակցական եւ կոմերիտական կազմակերպութիւններին — գրողները, նրանց ստեղծագործութիւնը, միայն շահել կարող են: Աշխատանքով լրջութեամբ պէտք է դրուի նաեւ գրողների ուսման խնդիրը: Այստեղ նմանապէս կաղում են մեր գրողները: Առանց տիրապետելու ժամանակակից կուլտուրայի բարձունքներին, առանց լրջօրէն ուսումնասիրելու եւ իւրացնելու Մարքսի, Էնգելսի, Լենինի, Ստալինի ուսմունքը մեր գրողները չեն կարող առաջ շարժուել ստեղծագործական վերելքի ուղիներով: Լուրջ, սիստեմատիկ ուսումն — ահա ինչն է ներկայումս մեր գրողների ամենակարեւոր խնդիրներից մէկը:

(3)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն որ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

յէ հաղորդակցութեանց զարգացման : երկրի մէջ, որ այնքան ընդարձակ է եւ արկածալից, կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ հաղորդակցութեանց հարցը :

Վերջին վեց տարիներու ընթացքին շինուեցան մօտ 18.000 քիլոմէթր երկարութեամբ հրաշալի ճամբաներ : Ամիրային Րիզա Շահ Փէհլէվի կրնայ պարծիլ աւելի կարեւոր գործով մը, — անդրպարսկական երկաթուղիով, որ երբոր պիտի միացնէ Պարսից ծոցին Կասպից ծովը : Այս գիծը պիտի ունենայ 1500 քիլոմէթր երկարութիւն, եւ անցնելով Թէհրանէն, թափ պիտի տայ վաճառականութեան, որ առանց այնքան բարգաւաճ, կը կատարուէր կարաւաններով, ընդմէջ մէկ կողմէ Պոսփոր եւ Կեդր. Ասիոյ, միւս կողմէ արեւելեան Միջերկրականի, Արաբիոյ եւ Հնդկաստանի : Մին հարաւէն, միւսը հիւսիսէն՝ արդէն իսկ առաջացած են երկու գծամասեր, ատկայն նկատի առնելով որ ծրագրուած գիծը կ'անցնի բարձրաբերձ լեռներէ եւ խորունկ կիրճերէ, դժուար թէ անդրպարսկական երկաթուղին ամբողջովին պատրաստ՝ շահագործման յանձնուի վեց տարիէն առաջ :

Թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները եւս այլափոխուեցան արմատապէս : Քանի մը տարի առաջ, նամակ մը Պարսկաստանի մէջ ջորիներով ու կը հասնէր հասցէագրուած տեղը : Հիմա, ասոր փոխարէն եւ ճամբորդ կրնան օդային գիծերով, մէկը Air France-ի սպասարկութիւնն է, որ Փարիզէն կը մեկնի Սայկոն, միւսը K.U.N. հոլանտական սպասարկութիւն մը, որ Ամսթերտամը կը կապէ Պաթավիա : Այս երկու գիծերն ալ հանգրուան ունին Շահին երկրին մէջ : Անգլիական զօրաւոր կայան մը, որ հաստատուած է Թէհրանի շրջակայքը, իր ալիքներն ու լուրերը կը հաղորդէ աշխարհի ձայնասփիւռի բոլոր կայաններուն :

Այս կերպարանափոխութիւններով, պարսկական կեանքը ապահովաբար — ցաւ բոլորին ... մեկուսացումէն եւ երբեմնի դանդաղաշարժութենէն :

Եւ դեռ Պարսկաստանի կերպարանափոխութիւնը չի վերջանար այստեղ : Քաղաքներն ալ, իրենց կարգին, արագօրէն կը փոխեն իրենց դիմագիծը : Թէհրանը եւս, քիչ ժամանակի մէջ, արեւմտեան երկիրներու դիւրակեցութիւնը ունեցող արեւելեան քաղաքի մը նմանեցաւ, կանգնած՝ բնանկարի մը մէջ, որ հարուստ է վեհապանծ բարձրութիւններով : Մայրաքաղաքին լայն պողոտաներուն վրայ, որոնք յարդարուած են արդի քաղաքաշինութեան ամենախոր մտահոգութիւններով, մէկիկ մէկիկ բարձրացան համբային գեղեցիկ հիմնարկութիւններ, որ տեղաւորուած են կրթական եւ կառավարական գլխաւոր դիւանները :

Արդարեւ, Րիզա Շահ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է այս երկու կազմակերպութեանց վըրայ, որոնք կը կազմեն բարձր քաղաքակրթութեան խարիսխը : Անիկա Պարսկաստանը օժտեց վարչական կանոնաւոր մեքենայով մը, որմէ զրկըւած էր երկար ատեն : Այդ էր որ Քաճարներու Թագաւորութեան օրով, գլխաւոր պատճառը դարձաւ անկումի մը տագնապին, այսօր բարեբախտաբար անհետացած : Ամբողջ երկիրը ծածկուած է ամէն աստիճանի դպրոցներու ցանցով մը, որ կը պատրաստէ պարզիկ նոր սերունդ մը, Արեւմուտքի գիտութեանց եւ յառաջդիմութեանց ծանօթ : 1925ին կրթական պիւտճէն հազիւ 8 միլիոն րիալի կը հասնէր, ներկայիս աւելի քան 50 միլիոն է : 10 տարուան ընթացքին դպրոցներու թիւը տասնապատկուած է գրեթէ : Թէհրան ներկայիս կը համրէ բազմաթիւ կարեւոր դպրոցներ, բարձրագոյն կրթութեան եւ ազատ ասպարէզներու յատուկ :

Րիզա Շահ, որ ասպարէզով զինուորական է, քանի որ, իշխանութիւնը ստանձնելէ առաջ, իրարու եւեւ բարձրացաւ զինուորական աստիճաններէն մինչեւ զօրավարութեան, իր հոգածութեան տակ առած է պարսկական բանակը : Երկրի մը մէջ, որ ժամանակին խաղախներու ջոկատներ միայն ունէր, անիկա կրցաւ ներմուծել զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը, միաժամանակ հիմնելով ծովային երիտասարդ նախարարութիւն մը, որ ազգային ասպարանք կ'ունենայ Իրանի :

Ելմտական վիճակն ալ վերականգնուեցաւ կատարելապէս : Պարսկաստանը, որ հարուստ է իր բնական հարստութիւններով, եւ միակ երկիրն է որ արտաքին պարտք չունի, ներկայիս ելմտական առանձնաշնորհեալ կացութեան մը մէջ կը գտնուի :

Պարսիկ Շահին արտաքին քաղաքականութիւնը ներշնչուած է խաղաղութեան, դրացիներու հետ համաձայնութեան, այլ երկիրներու հետ համագործակցութեան զգացումով : Պարսկաստան, ինչպէս ծանօթ է, կը մասնակցի Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ անդամ է Ապահովութեան Յանձնաժողովին : Անկէց զատ, ստորագրած է այն ամէն միջազգային դաշնագրերը, որոնք կապ ունին համաշխարհային խաղաղութեան պահպանման հետ :

Կարելի է ըսել, իբրեւ եզրակացութիւն, թէ Պարսկաստան, շնորհիւ իր կորովի, խելացի եւ լուսամիտ վեհապետին, դարձած է երկիր մը, որ, համաշխարհային պատերազմէն ի վեր խորապէս կերպարանափոխուած է եւ այսպէս մտած՝ յառաջդիմական եւ արդիական ազգերու փաղանգին մէջ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Թուլուզի մէջ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 28 օգոստ. — Հօթ Կարոն նահանգի գլխաւոր քաղաքն է Թուլուզը, 250,000 բնակչութեամբ : Կայ նաեւ փոքրիկ հայ գաղութ մը, դերձակներով, կօշկակարներով եւ առեւտրականներով. բոլորն ալ գոհ իրենց վիճակէն : Դժբախտաբար մինչեւ այսօր չկրցանք ունենալ որ եւ է ազգ. մարմին : Վերջերս քանի մը Դաշնակցական երիտասարդներ քով քովի գալով խումբ մը կազմեցինք, որ պիտի կոչենք ողբացեալ ընկեր Վարանդեանի անունով :

Այս քաղաքին եւ ամբողջ նահանգին մէջ ընկերվարութիւնը շատ զօրաւոր է : Քաղաքապետութիւնը ընկերվարականներու ձեռքն է : Այս տարի սարքեցին շատ մը ցոյցեր եւ թափօրներ : Տասը օրէ ի վեր տեղս հասած է Նուագախումբի ղեկավար Պ. Գրիգոր (Տ. Քէլէկեանի որդին) իր ամբողջ կազմով, եւ կը նուագեն ամէնէն մեծ սրճարանին՝ Քաֆէ տէ լ'Ամերիքէնի մէջ, որ ամէն օր լեցուն է բազմութեամբ : Ոչ մէկ նուագախումբ այսքան քաջալերութիւն գտած էր հասարակութենէն : Քանի մը ընկերներ երբ հայերէն կը խօսէինք, «բարեւ տղաք» ըսելով մեր քովը եկաւ եւ քանի մը խօսք փոխանակեցինք : Քաղաքապետը ձրի տրամադրեց քաղաքապետարանի հսկայ թատրոնը, ուր պիտի տայ մեծ նուագահանդէս մը սեպտեմբեր 20ին : Կը խորհի 1935 յունուարին մեծ ճամբորդութիւն մը կատարել, անցնելով շատ մը երկիրներէ :

⁂ Մեր կազմած խումբը շուտով գործի պիտի ձեռնարկէ, առաջին աթիւ սարքելով իր բացման խնջոյքը նախագահութեամբ Պ. Փաւքալ Տէր Պօղոսեանի եւ մասնակցութեամբ Պ. Գրիգորի եւ իր գրիգորիկներու ...

Անտրէ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառաւ, կը հրատարակենք միայն այն մասերը որ կապ ունին հրատարակուած թղթակցութեան հետ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի 16 օգոստոս թիւին մէջ նկարագրութիւնը երեւցաւ Դպրոցասէրի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտահանդէսին : Այս առթիւ պարտք կը սեպեմ ճշդել կարգ մը կէտեր :

Նախ որ դաշտահանդէսի «չարժաւէր ամավերջի դպրոցական հանդէսութիւնները» չէին : Դաշտահանդէսը սարքուած էր Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան տեղիս մարմնին կողմէ, ի հաշիւ ընկերութեան պիւտճէին : Դպրոցը վերջին օրերուն ուզեց մաս առնել հոն, իր տղոցմով, ներկայացնելով կարգ մը դպրոցական կըտորներ :

Բ.— Նախակրթարանի աշակերտներու թիւն է 40, ոչ 50, մնացած 60ը մանկապարտէզի չորս բաժիններն են (Միլ, Բողբոջ, Կոկոն, Ծաղիկ) :

Ուսուցիչներու թիւն է վեց, որոնց երկուքը այցելու : Մարզանքի ուսուցիչն է Պ. Յակոբ Նշանեան եւ ոչ Պ. Նշան :

Գ.— Շատ անգութ մեղադրանք մըն էր, անշուշտ բարեմտօրէն եղած — կարծել թէ «հանդէսի պատրաստութիւնը եղած է դասաժամերէն զոհելով» : Ընդհակառակն, բոլոր երգերն ու խաղերը պատրաստուած են դասաժամերէն դուրս, հինգշաբթիի արձակուրդներուն եւ երեկոյեան ժամը 5ի արձակուրդէն վերջ, տղաքը մաս մաս վար դնելով : Իսկ կան որ արդէն իրր դաս սորված են տղաքը : Անշուշտ ծանօթ է Պ. Թղթակցին որ, ներկայ դպրոցը երգն ու խաղը իրր դաս ընդունած է որոշ չափով մը :

Ուսուցչական կազմը, չափէն աւելի խղճամիտ եղած է դասապահերու վայրկեանն իսկ արժեցնելու ի նպաստ տղոց :

Դ.— Գանք ուրիշ սխալի մը որ երգիծանքի աստիճանին հասած է, այն է «երեք ամիս դպրոց ամբողջ տարուան մէջ» :

Հաշուենք տարին 365 օր, զեղչենք 52 կիրակի, 52 հինգշաբթի եւ 25 տօնական օրեր, երկու ամիս արձակուրդ, կ'ընէ 190 օր, ուրեմն 175 օր ուսուցում, բարդեցէք վրան շաբաթական երկերկու ժամ առնուազն ձեռագործի եւ զանազան սերտողութիւններու յաւելուած ժամերը եւ վերածեցէք դպրոցական 7 ժամուան օրերու, կ'ընէ 15 օր, որով կ'ունենանք 190 օր, որ կ'ընէ 6 մէկերրորդ իրական ամիս փոխանակ ենթադրական «երեք ամիս»ի :

Հաշուի չենք առներ հինգշաբթիի բացօթեայ պտոյտները, երբեմնակի առտուան ժամը 7ի դաշտային մարզանքները, թաղերու մէջ քննական պտոյտները տղոց դուրսի բարքերը ուսումնասիրելու համար են. :

Ե.— Ամբողջ հանդէսի ընթացքին մէկ Ֆրանսերէն երգ մէկ ալ Ֆրանսերէն կատակախաղ կար, մնացածը հայերէն էին, երգեր ու խաղեր : Այս տարի նիւթապէս անկարելի էր Կոմիտասեան երգերը մտցնել դպրոցէն ներս :

Դպրոցասէրի Մարսէյլի վարժարանը գերազանցապէս հայ մթնոլորտ ու հայ ոգի ունի, հոն հոգ կը տարուի հայեցի դաստիարակութեան եւ ազգային պատմութեան : Օրինակ, այս տարի աշակերտներուն պայման դրուեցաւ «Գրերու գիւտին» եւ «Վարդանանց պատերազմի» դասերը անխտիր գոց եւ լաւ կերպով սորվիլ, նիշերը ըստ այնմ տրուելու համար : Սերտողութեան միջոցներուն անոնց պատմուեցաւ մեր ազգային արժէքներու կեանքէն են. :

Փոքրերուն ու մեծերուն համար ձեռագործներ ու փրօպէլեան կտրուածներ ու նկարներ դասաւանդուեցաւ եւ տարուան վերջը իրենց բոլոր հաւաքածոները յանձնուեցան տղոց, որոց ծնողքներէն շատեր չէին ուզեր հաւատալ թէ իրենց պզտիկներուն գործերն են : Տեղիս Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը կարելին կ'ընէ, բացուած վարժարանը ամուր հիմերու վրայ դնելու եւ անեւականացնելու համար, անշուշտ միմիայն հայ մանուկին հայ մնալուն ի հաշիւ :

Կ. ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԴԱՐ ՎՃԻՌ ՄԸ ԴԷՄ

«Հայրենիք» դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Լեւոնդ վրդ. Մարդուկեանի եւ Նշան քհյ. Փափազեանի կարգալուծման առթիւ (16 օգոստ.).

— «Արդեօ՞ք հակօրինական եւ հակասահմանադրական էր ընթացքը Մարդուկեանի վրդ.ի եւ Փափազեան քահանայի, որոնք անցեալ սեպտեմբերին հանգուցեալ առաջնորդին իսկ հրաւէրով մասնակցեցան Նիւ Եորքի մէջ գումարուած Երեսփ. Ժողովին : Հակօրինակա՞ն էր այն ժողովը, որ օրինաւոր պայմաններու մէջ գումարուեցաւ, որուն նախագահեց Յովսէփի եպ. Կարապետեան՝ Առաջնորդի իսկ հրահանգով եւ ուր ներկայ գտնուեցան ամէնքը — հոգեւորականներ, Ազգ. Վարչութիւն եւ երեսփոխաններ : Եւ իսկական հակօրինութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Սահմանադրութեան ոտնակոխումը չկա՞ն արդեօք այն օրը, երբ հանգուցեալ Դուրեան արք. քմահաճ կարգադրութեամբ մը պառակտեց ժողովը, Մարթինիք հիւրանոցի մէջ նոր ժողով սարքելով որուն ներկայ գտնուեցան փոքրամասնութիւնը միայն հայ երեսփոխաններուն, հայ հոգեւորականներուն եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան :

Էջմիածնի Գեր. Հոգ. Խորհուրդը փոխանակ բուն յանցաւորները օձիքէն բռնելու, զանոնք անարգանքի սիւնին գամելու կամ օրինաւոր պատիժ սահմանելու անոնց, ամէնէն ահաւոր անարդարութիւնը ի գործ կը դնէ՝ փորձելով կարգալոյծ հռչակել բո՛ւն իսկ անմեղներն ու արդարները, եւ այն ալ առանց զանոնք լսելու եւ դատ ու դատաստան ընելու :

Էջմիածնի այս նոր հրամանագիրը, որ անհասկնալի զայրոյթով ու վրդովումով պիտի լեցնէ մեր գաղութի բոլոր ողջամիտ տարրերը, փոխանակ մազաչափ իսկ վտանգելու երկու հոգեւոր հայրերու վարկին ու վայելած ընդհանուր վստահութեան, ընդհակառակն ժողովրդական լայն զանգուածներու առջեւ ծանրապէս պիտի վարկաբեկէ եւ հմայաթափ ընէ նախ եւ առաջ Էջմիածինը, Հոգեւոր Խորհուրդն ու իր Պետը, որոնք ամբողջապէս անձնատուր Չեկայի բռնակալ կամքին, կը պահանջեն բացարձակ ստրկական համակերպում մեր այն հոգեւորականներէն, որոնք Մայր Աթոռի հանդէպ որդիական յարգանք ու ակնածանք ունենալով հանդերձ, միակ մեղքը գործած են քանիցս թախանձագին խնդրելու, որ լսուին իրենց հրաւէրի բողոքները, կատարուի վերջին ամիսներու անցուդարձերու արդար ու անաչառ քննութիւնը՝ օր առաջ եւ միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար մեր գաղութային կեանքի աննախընթաց քայքայման ու պառակտումին : Եւ ահա իրենց ուղղուած կոչերուն Էջմիածնի տուած պատասխանը, չափէն աւելի անարդար ու քմահաճ :

Այլ եւս ոչ մէկ կասկած, որ Էջմիածինը խաղալիկ Չեկայի ձեռքին, չունի ոչ լսել ոչ մէկ արդար եւ օրինաւոր պահանջ, որ առանց հետեւանքներու մասին տարրական չափով իսկ մտահոգութիւն ունենալու, կը սիրէ միայն հրամաններ արձակել, որոնք երբե՛ք պիտի չգործադրուին : Ու երէ Էջմիածինը գործելու այս մեթոտին է որ որդեգրած է, կարելի է այժմէն իսկ հարց տալ իրեն թէ՝ այլ եւս ինչո՞ւ կամ ի՞նչ նպատակով որոշած է մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկել հոս. — մինչեւ այժմ կատարուած անիրաւութիւնները նուիրագործելու եւ նոր բարդութիւննե՞ր ստեղծելու համար : Եթէ այս է Էջմիածնի նպատակը իմքնըստինքեան աւելորդ կը դառնայ պատուիրակին Ամերիկա գալը :

Մայր Աթոռ եւ Հայրապետը մեզ համար բարձր են եւ խոր յարգանքի ու ակնածանքի արժանի, ցորչափ չեն ոտնակոխեր իրաւունք եւ ճշմարտութիւն եւ ամէն բանէ վեր՝ կը ծառայեն արդարութեան : Բայց երբ անոնք չեն կամենար լսել արդարութեան ձայնը, կ'արհամարհեն ժողովրդական զանգուածներու կամքը եւ յամառօրէն կը ստիպեն որ անիրաւ փոքրամասնութեան մը կամքին ու հաշիւներուն առաջ տեղի տայ գաղութի մը ճնշիչ մեծամասնութիւնը, այդ պարագային ցաւ ի սիրտ հարկադրուած ենք յայտարարելու, որ ժողովուրդը կը շարունակէ իր ճամբան՝ համաձայն իր արդար խղճի եւ բանականութեան թելադրանքներուն :

Էջմիածնէն աւելի բարձր է ժողովուրդը : Եւ Մարդուկեան վրդ. ու Փափազեան քահանայ ժողովուրդի հոգեւոր սպասաւորներն են, անոր կամքի արտայայտիչը եւ իբրեւ այդպիսին ալ պիտի շարունակեն անոնք գործել : Էջմիածինը պէտք է միանգամ ընդմիշտ գիտնայ, որ ինք գործ ունի ոչ թէ երկու կամ խումբ մը հոգեւորականներու հետ, այլ գործ ունի ժողովրդական խոշոր բազմութիւններու հետ» :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՔԱՐԱՃԱՆ ԹՐՆՈՎՈՅԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Սթէֆան Քարաճան պուլկար ազգային մեծագոյն հերոսներէն մէկն է :

1880ին, Փլովտիւ գացի առեւտրական գործով : Հոն հանդիպեցայ ինծի ծանօթ հայդուկներու եւ Վըլչանով Հաճի Խրիսթոյի : Նստանք խօսակցելու ճոխանիի ըմպելարանը : Հաճի Խրիսթօ կը պատմէր Սիւլէյման փաշայի բանակին հետ տեղի ունեցած բախումները : Յետոյ խօսք անցաւ Ռումանիոյ մէջ կազմակերպուած չէթէներու մասին : Ոգեւորուած կը խօսէինք Քարաճայի մասին, իբրեւ անձնուէր ծանօթներ իրեն հետ :

Մեր սեղանին մօտ նստած տարիքոտ անձ մը մօտեցաւ եւ, յարգալիր, Պուլկարերէն լեզուով արտօնութիւն ուզեց մեր քով նստելու, հրաւիրեցինք զինք ու ծանօթացանք իր հետ : Կը կոչուէր Գաբրիէլ Լէֆէնտի Ճէրախ(*) :

— Լսեցի, պարոններ, որ կը խօսէիք Քարաճայի ու իր հերոսութեանը մասին, զոր առիթով մը տեսայ հետը խօսեցայ : Ես Հայ եմ, բժիշկ — վիրաբոյժ : Քսան եւ վեց տարի ծառայեցի թրքական բանակին մէջ : Ծառայութեանս վերջաւորութեան մօտ, Կարնոյ զօրաբանակի մէջ էի : Վեց ամիս Սելանիկ ու Մանասթր էինք : Յետոյ մեզ ղրկեցին Ալպանիոյ ըմբոստութիւնը զսպելու : Այդպէս մնացինք երեք տարի : Օր մը հրաման ստացանք Եմէն մեկնելու : Սպաներու միջեւ տրտունջ մը ծայր տուաւ : Անոնք կ'ըսէին,— «երեք տարի թափառեցանք Ալպանիոյ այս ամայի լեռներուն մէջ՝ ըմբոստները հետապնդելու համար, ու հիմա մեզ Եմէն կը ղրկեն՝ կապիկները վանելու» : Եւ սակայն, հարկ էր կատարել հրամանը, ու, մենք անյապաղ ճամբայ ելանք : 1869 յուլիսին հասանք Թրնովօ : Յուլիսի սկիզբը օր մը, իշխանութիւնը ուժգնօրէն խռովուած էր : Ոստիկանութիւնը ոտքի էր. իսկ յայտարարուած ահազանգէն վերջ, զինուորական բաժինները ամէն բազէ կարգադրութեանց կը սպասէին : Ձիաւորներու բաժին մը անմիջապէս դէպի Սվիշթով մեկնեցաւ. իսկ անոնցմէ վերջ՝ հետեւակները : Իմացանք որ հազար հայդուկներէ բաղկացած չէթէ մը, առաջնորդուած ռուս զինուորականներէ, անցած է Դանուբը ու եկած Թրնովօ՝ Պուլկարները ըմբոստացնելու համար : Ու տեղի է ունեցած մեծ բախում, Իրարանցում : Շուկան՝ փակ : Թուրք բնակչութիւնը շատ գրգռուած էր ու արագօրէն կը զինուէր : Զէնքերը կը դնէին գօտիներնուն մէջ, կը սրէին սուրերը, ու բացայայտօրէն կ'ըսէին որ եթէ Պուլկարները գլուխ վերցնեն ու միանան հայդուկներուն, բոլորն ալ պիտի ջարդուին : Մեր զօրաբանակի հրամանատարը, որ բարի ու գթասիրտ անձ մըն էր, ծնած Իզմիր, երբ տեսաւ Թուրքերու տրամադրութիւնը, քաղաքին մէջ պահակախումբեր հանեց՝ հրամայելով որ Թուրք բնակչութիւնը զինաթափ ըլլայ ու խանութները բացուին : Այդ իրարանցումի միջոցին, սակայն, շատ քիչ Պուլկարներ կը պտտէին քաղաքին մէջ : Թուրքերը հանեցին իրենց զէնքերը : Օրը իրիկուն եղաւ՝ պաշտօնական տեղեկութեան մը սպասելու խռովքին մէջ, մինչ բազմաթիւ զրոյցներ շարունակեցին շրջան ընել : Այդպէս անցաւ եւ երկրորդ օրը : Հազիւ երրորդ օրը մունետիկները յայտարարեցին թէ հայդուկները ջախջախուած են եւ բնակչութիւնը հանդարտ պէտք է ըլլայ ու ամէն ոք իր գործին պէտք է նայի : Կէս գիշերուան մօտ բերին մէկ քանի վիրաւորուած հայդուկներ, իրենց ղեկավարին՝ Քիւչիւք Սթէֆան քնարահարին հետ : Առտուն, քաղաքին մէջ կը խօսուէր հրոսախումբի, ինչպէս եւ անոր ու զինուորներուն եւ «պաշըպօզուք»ներու միջեւ տեղի ունեցած բախումի մասին, եւ, բնականաբար, կռիւին ամէն մէկ մասնակցող անոնախմբոյ հերոսութիւն մը կը վերագրէր ինքզինքին, չթերագնահատելով եւ հայդուկներու ցոյց տուած հերոսութիւնը, ինչպէս նաեւ իրենց ձերբակալուած ղեկավարինը : Այսպէս օրինակ, Ռուսճուքցի հարիւրապետ Թոքա Ահմէտ քաղաքին մէջ սրճարանէ սրճարան կ'երթար ու կը պարծենար թէ ինք վարկած է քամիթաճիները եւ ձերբակալած անոնց պետը, որ բերուած է հոս : Թուրքերը եւ Պուլկարները կառավարատուն վազեցին տեսնելու համար հայդուկները : Թուրքերը, հայհոյելով, կ'ըսէին Պուլկարներուն — «Ի՞նչ կը խմբուիք հոս, երկու օր վերջ զանոնք պիտի տեսնէք հրապարակը՝ կախաղաններուն վրայ» :

Նոյն ատեն, զօրաբաժնի հրամանատարը զիս իր բնակարանը կանչեց ու ըսաւ.— «Տոքթօր, երկու օգնականներ առ ու գնա բանտ՝ կապելու համար այդ մարդոց վէրքերը : Մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուր անոնց պետին : Ան արժանի է ատոր» :

Հասկցայ որ հրամանատարը առտուն կանուխ տեսած էր հայդուկները : Իմ քրիստոնէի սիրտս կ'այրէր՝ գիշերն իսկ բժշկական դարմանումները կատարելու փափաքով, բայց միտքս տեւապէս զբաղած էր վիրաւորեալները հարցաքննելով ու ես չկրցայ իմ գործս կատարել : Առի երկու օգնականներ ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ նիւթերը՝ վէրքերը կապելու համար, ու գացի բանտ : Հսկիչը զիս տարաւ խուց մը : Մերկ տախտակամածին վրայ իրարու քով նետուած էին 7–8 երիտասարդներ՝ մասնաւոր համազգեստով մը : Բոլորը արիւնաներկ էին, մանաւանդ իրենց ձեռքերը եւ յուսահատօրէն կը հառաչէին :

Հսկիչը, անկիւնը ինծի ցոյց տուաւ սեղմուած հագուստներով մէկը ու ըսաւ.

— Ասիկա անոնց պետն է, Քիւչիւք Սթեֆանը :

Մօտեցայ : Գետինը պառկած էր մարդ մը, տառատոկով մը ծածկըւած : Աչքերը կիսախուփ էին : Թերեւս կը ննջէր յոգնած ըլլալով : Զարկի ուսին : Բացաւ աչքերը, դանդաղօրէն տառատոկը նետեց վրայէն, դժուարաւ ելաւ ու նստաւ : Իմ առջեւս էր երիտասարդ մը՝ աշխոյժ ու համակրելի նայուածքով : Իր կզակին շուրջ՝ փոքրիկ մօրուքը իրեն կուտար լրջութիւն եւ առնականութիւն : Տժգոյն դէմքը կը մատնէր թէ շատ արիւն է կորսնցուցած :

— Ես բժիշկ եմ, ըսէ թէ ուրկէ վիրաւորուած ես, որպէս զի կապեմ,— ըսի իրեն :

— Ամբողջ մարմինս վէրքերով ծածկուած է, Պ. բժիշկ, պատասխանեց ծանրօրէն :

Օգնականները սկսան հանել անոր արիւնաթաթախ համազգեստը : Իրապէս, իր ամբողջ մարմինը վէրքերու մէջ էր եւ արիւնը մածնացած էր : Կռնակէն դաշոյնի երկու վէրքեր ունէր, փամփուշտ մը ծակած էր վիզին մէկ կողմը, ուսը ծակած էր սուրով, աջ ոտքին գարշապարին մէկ ոսկրը կոտրած էր, իսկ Թոքերը ծակծկած էին :

Զարմացայ : Այս մարդը, հակառակ իր այսքան շատ վիրաւորուած ըլլալուն, չէր տրտնջար : Իր դէմքը, սակայն, կը մատնէր տառապանքը :

— Ո՞վ էք դուք եւ ո՞վ ղրկած է ձեզ՝ կայսրութեան դէմ զէնք բարձրացնելու,— հարցուցի ես վէրքերը կապելու ատեն :

— Մենք բոլորս Պուլկարներ ենք, Պ. բժիշկ : Ոչ ոք ղրկած է մեզ. մենք եկած ենք կռուելու պուլկար ազգի իրաւունքներուն համար :

Հասկցայ թէ ինչ տեսակ մարդու հետ կը խօսիմ : Լուացինք եւ կապեցինք վէրքերը. բայց, այս չարքաշ հոգին ցաւէն չէր հառաչէր դարմանումի ատեն, ինչպէս կ'ընէին իր ընկերները : Գործը վերջացնելէ յետոյ ղրկեցի օգնականներս ու կրկին մօտեցայ Քարաճային, որ պառկած էր անկիւնը : Հսկիչը դուրս էր ելած :

— Շնորհակալ եմ ձեզի, Պ. բժիշկ — ըսաւ ան, ձեր օժանդակութեանը համար :

— Աստուած ու Ս. Աստուածամայրը թող օգնեն, տղա'ս, պատասխանեցի ես :

Քարաճան ինծի նայեցաւ ու երկընտրանքով մը հարցուց.

— Դուք քրիստոնեա՞յ էք :

— Այո, Հայ եմ :

— Հա՞յ : Այդ պարագային, դուք յաւագոյնս պիտի ըմբռնէք թէ ինչո՛ւ զէնք կը վերցնենք իշխանութեան դէմ : Ձեր ազգը մերինին նման կը հեծէ թրքական լուծին տակ :

Հսկիչին մուտքը ընդհատեց մեր խօսակցութիւնը ու ես դուրս ելայ :

Հրամանատարին զեկոյց մը տուի վիրաւորեալ հայդուկներու վիճակի մասին : Զկրցայ զսպել ինքզինքս ու քիչ մը վերապահօրէն յայտնեցի իմ տպաւորութիւնս՝ Քարաճային առնականութեանը մասին :

— Այո՛, ըսաւ հրամանատարը, այս մարդը իրապէս հերոս է, ինչպէս կ'երեւի : Գիշերը խօսեցայ իրեն հետ : Պիտի խօսիմ միւտիրին որ զայն հիւանդանոց փոխադրեն : Հիմա յաճախակի գացէք բանտ :

Քարաճայի հիւանդանոց փոխադրութիւնը տեղի չունեցաւ : Կ'երեւի թէ միւտիրը յարմար չնկատեց զայն փոխադրել 70–80 Թուրքերու միջեւ որոնք վիրաւորուած էին բախումի ատեն ու հիւանդանոց տարուած էին դարմանուելու համար : Միայն 40 Թուրքեր ու Չէրքէզներ մեռած էին, որոնց մէկը հարիւրապետ մըն էր իսկ ուրիշ մը Չէրքէզ պէյ մը : Թուրքերը կ'ամչնային խոստովանիլ իրենց սպաննեալներուն եւ վիրաւորներուն թիւը : Երկու օր վերջ, Թրնովոյի միւտիրը Ռուսճուքէն հեռագրական հըրաման ստացաւ հայդուկները ղրկել հոն՝ գրաւուած զէնքերով ու ռազմամթերքով :

Յաջորդ առտու կառավարատան շուրջ եռուզեռը մեծ էր : Բաւական մարդ էր հաւաքուած՝ տեսնելու համար հայդուկներու ուղարկումը : Շարեցին երեք կառքեր, որոնց մէջ դրին վիրաւորները, իսկ անոնց առջեւ, փակ միաձի կառքի մը մէջ, Քարաճան երկու զինուորներու միջեւ : Եկաւ ու անոնց գլուխն անցաւ նաեւ հեծելազօրքի խումբ մը, սպայով, իսկ ամէնէն ետեւ՝ ձիաւոր ոստիկաններ, շուրջ տասը հոգի :

Մեկնումի պահուն, Քարաճա վեր վերցուց իր գլխարկը՝ ուղղելով զայն կառավարատան առջեւ կեցած հրամանատարին ու միւտիրին եւ բարեւեց զանոնք : Թուրքերը խնդացին ու հայհոյելով գոչեցին.

— Նայեցէք հեզգըրին, կախելու կը տանին, իսկ ան կը բարեւէ ...

Ս. ՓՈՓՈՎ

(*) Հայրը՝ պահեստի գնդապետ եւ Պուլկարահայ թեմական խորհուրդի նախկին ատենապետ Պ. Խմ. Ճիրախովի :

Հիթլէր նախագահութի՞ւն պիտի հաստատէ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Հիթլէր նախագահութիւն մը պիտի առաջարկէ սեպտ. 4ին, կուսակցական համագումարին մէջ, իբրեւ փոխանորդ առաջնորդ – վարչապետի: Նախապէս կը կարծուէր թէ Առաջնորդը պիտի գոհանայ նշանակելով իր փոխանորդը, բայց այժմ աւելի հաւանական կը համարուի նախագահութիւնը, մասնակցութեամբ Կէօրինկի (վարչապետ Փրուսիոյ), Զօր. Պլոմպէրկի (պատերազմական նախարար) եւ Ռուտոլֆ Հէսի (վարիչ կուսակցութեան): Այդ պարագային, առաջինը պիտի վարէ քաղաքական, երկրորդը՝ զինուորական, իսկ երրորդը՝ կուսակցական գործերը:

Պուլկարիայէն գաղթող Թուրքերը կը վերադառնան

Պուլկարական « Փրօվլիչվլի Վէսթ » թերթը կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— « Պուլկարիայէ գաղթող Թուրքերը կը վերադառնան: Թուրքիա չյաջողեցաւ բնակիչ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ ».

« Վերջին շաբաթներու ընթացքին, կարգ մը Թուրք բնտանիքներ Պուլկարիայէն Թուրքիա գաղթեցին: Անոնք զոհ գացին այն քարոզութեանց զոր քանի մը տարիէ ի վեր Պուլկարիոյ մէջ կը կատարեն կարգ մը Թուրք գործակալներ եւ ընկերութիւններ: Թուրք կառավարութիւնը գրեթէ ամբողջովին Թրակիա տեղաւորեց այդ Թուրքերը, որովհետեւ կ'ուզէ բնակիչ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ եւ այդ ձեւով պաշտպանուիլ հաւանական յարձակումի մը դէմ, որ ո՞ւրկէ պիտի գայ, չենք հասկնար: Քաղաքներէն գաղթողները քաղաքներու, գիւղերէն գաղթողներն ալ գիւղերու մէջ զետեղուեցան:

Բայց Թրակիա զրկուած այդ գաղթականները քիչ ատենէն յուսահատած են, եւ Պուլկարիա մնացած իրենց ազգականներուն գրած են թէ չատ կը ցաւին որ հեռացան Պուլկարիայէն: Իսկ Ֆիլիպէէն եւ շրջականներէն մեկնողները, մեծ յուսաբեկումի ենթարկուելով, նորէն Պուլկարիա վերադարձած են: Անոնք կը պնդեն թէ չկայ ուրիշ երկիր մը որ Պուլկարիայէն աւելի լաւ ապրելու պայմաններ ներկայացնէ »:

15րդ կախաղանը Վիեննայի մէջ

Վիեննայի արտակարգ ատեանը օգոստ. 29ին մահուան դատապարտելով, երեք ժամէն կախել տուաւ ուրիշ ամբաստանեալ մը, Ֆրանց Էպնէր: Ասով 15րդ կախաղանն է որ կը բարձրանայ Վիեննայի մէջ, յուլիս 25ի դաւադրութեան հետեւանքով: Մահապարտին ընկերներէն երեքը դատապարտուեցան ցկեանս խցարգելութեան, իսկ ուրիշ տասը ամբաստանեալներ 10–20 տարի բանտարկութեան: Տասնըհինգական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան ուրիշ երկու ամբաստանեալներ, 23 եւ 25 տարեկան, որոնք զերի բռնած էին երկու նախարարներ, վարչապետարանի գրաւման ատեն:

Ե՞րբ կարելի է կուսակցական ըլլալ

Սպանիոյ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց որով կ'արգիլուի քաղաքական կուսակցութեանց անդամ ընդունիլ 16 տարեկանէն վար պատանիներ, իսկ ծնողներու կամ խնամակալներու գրաւոր հաւանութիւնը պահանջել 16–23 տարեկաններու համար: Այս կարգադրութիւնը եղած է անոր համար որ, քաղաքական կուսակցութիւնները եւ մասնաւորապէս ընկերվարականներն ու ֆաշականները վերջերս մանաւանդ բազմաթիւ պատանիներ կ'արձանագրէին եւ նոյն իսկ կը զինէին, մասնակցելու համար ապագայ յեղափոխութեան:

Այս առթիւ հրատարակուած երկար յայտարարութեան մը մէջ, ներքին նախարարը բացատրելով նոր որոշման պատճառները, կ'ըսէ թէ 9 տղաքներ եւ աղջիկներ սպաննուած եւ 34 հոգի վիրաւորուած են միայն Մատրիտի մէջ, փողոցային ցոյցերու ատեն, իսկ 470 պատանիներ ձերբակալուած՝ իրբեւ խռովարար:

»»» · · «««

ՆԻԿՈԼԱՎԻՈՑ թագաւորն ու թագուհին Սոֆիա պիտի երթան սեպտեմբերին: Կը կարծուի թէ այս այցելութենէն առաջ, Ալէքսանդր թագաւորը ներում պիտի շնորհէ Մակեդոնացի բանտարկեալներուն եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածել պիտի տայ անցագրի գործողութիւնները, որպէսզի դիւրանան երկու երկիրներու հաղորդակցութիւնները:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՒՄԷՐԿ Փարիզ վերադարձաւ ամառանոցէն, եւ անմիջապէս տեսակցելով հանրապետութեան նախագահին հետ, ժողովի հրաւիրեց նախարարները:

ՄՕՐԷ ՄԵՐԿ արեւին տակ պառկած ըլլալով, Նիսի ծովափէն ձերբակալուեցաւ դերասանուհի Ժէումէն Ուտառ: «Ես իմ արհեստս ի գործ կը դնեմ» ըսաւ աղջիկը, բայց ոստիկանները շիտակ բանտ առաջնորդեցին:

ԿՐԵՏԷԻ նահանգապետին դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ անծանօթի մը կողմէ: Նահանգապետը եւ երկու հետեւորդներէն մէկը վիրաւորուեցան ծանրապէս:

Հ. Յ. Դ.

ՍԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ-ԿՈՒՍԼԸՆՎԻԼ խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Յ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պոլվար Օտտոյի Պատանեկան Միութեան բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին իրենց Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Վռամեան Ենթակոմիտէի վարչութենէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երեք խումբերու բոլոր ընկերները այս կիր. երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Յակոբ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Կոհչք», «Կեփին» եւ «Վարուժան» խումբերու ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի:

ՀՕԿի «Գողթան» մասնաճիւղը խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր անդամներէն՝ քաղաքացի ճարտարապետ

ԹՈԳՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(խաչմանուկեան, Պիթլիսցի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, եռ կարճատեւ հիւանդութեան, 28 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 օգոստոս, ուրբաթ օր: Յուղարկաւորութեան թափօրը կը մեկնի իր բնակարանէն (19 Rue Henri Monnier, Փարիզ (9), մէթրօ Pigalle կամ St. Georges) առաւօտեան ժամը 10.30ին դէպի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ բարեկամներէն ներկայ գտնուիլ յուղարկաւորութեան:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՓԻԷՌ-ՊԷՆԻՐ, «ՍԸՌԻՉԻԷ»

ՏՕՔԹ. ԿՐԱՅԻ գեղեցիկ ծառախիտ անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Պ.Պ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ եւ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հայկական եւ եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ Պ. ՔՐԲԸՔՃԵԱՆԻ իր Pierro - Jazzով:

Երգ, շուրջպար եւ փոքրիկներու կողմէ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր օթօպիւսներու (*Օ. Թ. Լ.*) վայրն է փլաս կիշար, ուրկէ կը մեկնին առաւօտեան ժամը 8.30ին երկու օթօպիւս, *9.30*ին երկու, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մէկ: Տոմսերու գինն է 3 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհիներուն մօտ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1ին: *Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝* ՖՐԱՆՍԱ 20 *ֆրանք*, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 *Ֆր.:*

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: Մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*: վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19):

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաքանքի եւ մարշան ֆօրէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél. Archives 05-93

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները ամէն կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maitre, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ԱՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ թագրած եմ: Հատը* 2 *ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanian*ի*, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris.

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ**Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԼԱԼԻ

7, Rue du Puy, Romans (Drôme)

ԾԱԽՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է կօշկակարի խանութ մը. գեղեցիկ երկու սենեակ, ջուր, կազ և ելեկտրականութիւն մօթորի և[...] համար: Մեքենաներ, կաղապարներ եւ երեք հատ «Սինկէր» կարի մեքենայ: Շատ դիւրամատչելի գին. փափաքողներեր դիմեն՝ 41, Victor - Fougier. Vienne (Isère):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թոքաթի Ճէմալէտտին Թաղէն Խուրշիտ Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Ազնիւ, որդին՝ Օ[...]նիկ, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստ[...]: Այս թուականէն ի վեր լուր չունի[...] րենց մասին: Իմացնել՝ Legionnaire Grounian, Mtle 52255 1[r] Rég. Etr. C. P. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ Դարմանատան մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ պատուա[...] կին մը տան աշխատանքներու [...] մար, օրավարձով կամ ամսակա[...]

Դիմել՝ Տիկին ԴԱՒԻԹԵԱՆի, [...] Rue de la Porte de Bicètre, Paris [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Իսկ սնտուկնե՞րը...

— Օ՜հ, այո, ըսաւ Տիկինը, երկու սնտուկ ունէր. խորհեցայ որ պիտի գար տանէր զանոնք. շատ մը հագուստներ ունէր անոնց մէջ. բայց չեկաւ...

— Ուրեմն այստե՞ղ են, հարցուց Ամերիկացին:

— Ոչ, իր մեկնելէն եօթը, ութը տարի ետքը նամակ մը գրեց խնդրելու համար որ զանոնք իր ցոյց տուած հասցէին ղրկեմ. անյուշտ ղրկեցի... Եթէ կ'ուզէք կրնամ այդ նամակը ձեզի ցոյց տալ...

— Այո, կ'ուզենք, մէջ ինկաւ ոստիկանը. կրնայ շատ օգտակար ըլլալ...

Տանտիրուհին սենեակէն մեկնեցաւ ու երկու բարեկամները իրարու երես նայեցան:

— Կարծեմ պարապ ժամանակ չենք վատներ, ըսաւ Ամերիկացին:

— Արդեօք որո՞ւ հետ ամուսնացաւ, զիտել... ըսաւ ոստիկանը. զարմանալի... տիկինը կ'ըսէ որ երիտասարդ այր բարեկամ չունէր...

— Ցանցարծ զաւած ըլլալու է, խորհեցաւ Էտուըրտ. ո՞վ գիտէ, թերեւս երիտասարդ ալ չէր...

— Երիտասարդ կամ ծեր, մարդ մը վերջապէս, անշուշտ ամուսնութեան հետքը կրնանք գտնել...

— Դիւրութեա՞մբ...

— Բաւական. արձանագրութիւնները կը փնտռենք... բայց կարելի է որ այդ նամակէն տեղեկութիւններ իմանանք, քիչ մը տարօրինակ է որ սնտուկները այդքան երկար ատեն չէ ուզած. կ'երեւայ վերէն վար նոր հագուստներ գներ է ամուսնանալէն յետոյ եւ աճապարանօք հեռու տեղ մը գացած է... սակայն ինչո՞ւ եօթը, ութը տարի ետքը, սնտուկները կը փնտռէ... հին հագուստներով ի՞նչ պիտի ընէր...

— Կարեւորը այն է որ ուզեր է, հասցէ մը տուեր է ու եթէ այդ հասցէն իմանանք, քայլ մը եւս յառաջ գացած կ'ըլլանք...

Տանտիրուհին պահարան մը ներսերու ու անոր մէջէն նամակը հանելով, սեղանին վրայ դրաւ. ոստիկանն ու Ամերիկացին չոր աչքով կարդացին անոր բովանդակութիւնը.—

« Երեք նահանգաց պանդոկ »

Զէլթընըմ

Սիրելի Տիկին Շէփմըլ,

Պիտի զարմանաք որ ընաւ ձեզ տեսնելու չեկայ ու նամակ ալ չգրեցի այսքան ատեն. շիտակը ըսելով, առիթը չներկայացաւ:

Հաճեցէք վերայիշեալ հասցէիս ղրկել այն երկու սնտուկները որոնք ձեր մօտ ձգած էի. ծախքը ես կը վճարեմ այստեղ:

Յուսալով որ հանգիստ էք, յարգանքներս կը մատուցանեմ:

Ձերդ անկեղծօրէն

Մ. Քօլպրուք

— Քօլպրուք... ամուսնական անունը ըլլալու է, բայց այս նամակը թուական չունի... ըսաւ ոստիկանը:

— Ոչ, բայց պահարանին վրայ թուական կայ, պատասխանեց Տիկինը. տեսէք, ճիշդ երեք տարի առաջ, ուրեմն մեկնելէն ութը տարի վերջը. շատ զարմանալի էր որ այդքան ժամանակ սնտուկները չէր փնտռեր յետոյ, յանկարծ միտքը կ'իյնայ եւ աճապարանօք նամակ կը գրէ... անշուշտ, անմիջապէս ղրկեցի...

— Անկէ ի վեր լուր առի՞ք իրմէ, հարցուց ոստիկանը:

— Ոչ, սնտուկները ստացած ըլլալուն մասին ալ չի գրեց. ոչ իսկ քարտ մը...

Երբ երկու մարդիկը փողոց ելան, Ամերիկացին բարեկամին դառնալով, հարցուց.

— Ո՞ւր է Զէլթընըմը, հեռո՞ւ տեղ է...

— Բաւական հեռու է այս երկրին մէջ, բայց մօտիկ կրնար համարուիլ ձեր հայրենիքը, պատասխանեց ոստիկանը խնդալով. Կլօսթըրշըրի նահանգին մէջ նշանաւոր քաղաք մըն է. ջերմուկներ ունի...

— Քանի՞ ժամ կը տեւէ...

— Որոշապէս չեմ գիտեր, բայց կարծեմ երեք ժամ, քիչ մը աւելի, քիչ մը պակաս... գացած տեղս չէ...

— Միասին եկուր, ես հիմա անմիջապէս հոն պիտի երթամ, ըսաւ Ամերիկացին չոր կերպով:

Ոստիկանը ապշեցաւ.

— Տեղ մը երկու վայրկեան չես կրնար մնալ, ըսաւ. հիմա՞, անմիջապէ՞ս...

— Այո, անմիջապէս եթէ ըսես թէ որ կայարանէն պիտի վերցնենք շոգեկառքը... խենթ պիտի ըլլամ որ չերթամ... Տիկին Քօլպրուքին, այսինքն նախկին օրիորդ Քլօվըրին հասցէն ունինք. հիմա այնտեղ պիտի երթամ գինքը տեսնելու. եթէ հոն չէ, կը շարունակեմ քննութիւններս... կարծեմ շատ գործ տեսանք այս առտու...

— Թերեւս, ըսաւ ոստիկանը ու վերարկուին գրպանէն ժամանակացոյցը դուրս քաշելով, նայեցաւ. կէս ժամէն Փէտինկթընի կայարանէն շոգեկառք մը կայ... շատ մօտ ենք եւ ժամանակ ունինք երկու պատառ բան ուտելու եւ բաժակ մը ճնկելու համար եւ...

— Քալէ հիմա, շիտակ Զէլթընըմ...

Ու այդ օրը իրիկուան դէմ Ամերիկացին իր բարեկամը կ'առաջնորդէր « երեք նահանգաց » պանդոկէն ներս: Ուօմըրգլի արդէն վարակուած էր անոր խանդավառութենէն եւ սկսեր էր ակամայ հաւատալ թէ կ'արժէր օրիորդ Միլի Քլօվըրին — կամ Տիկին Քօլպրուքին — հետքը գտնել:

Փառաւոր պանդոկ մըն էր որուն տնօրէնը խօսիլ սկսելէ առաջ, կարգ մը պարհովութիւններ խնդրեց իր այցելուներէն՝ անոնց հագամանքին մասին: Ոստիկանը երկարօրէն խօսեցաւ մինչեւ որ տնօրէնը համոզուեցաւ [...] նը բանալ: Ու երբ բոլորովին [...]ուեցաւ որ անոնցմէ մէկը [...] ոստիկան մըն էր, իսկ միւսը [...]քէն եկող յարգելի [...] մը, ըսաւ անոնց ինչ որ գիտէր[...]

— Բաւական լաւ կը ճանչնայի [...]քը... սակայն անոր անունը Քօլպրուք չէր, այլ Օրիորդ Քօլ[...] մինչեւ տարի մը առաջ իմ հաշ[...]ըս էր, եւ հաղուագիւտ ամուս[...]թիւն մը կնքելու համար, հեռացաւ[...]

ԳԼՈՒԽ 15ՐԴ

ՍՊԱՍՈՒՀԻԻՆ ԻՄԱՑԱԾԸ

Գաղտնի ոստիկանը լեզուին ծայ[...] հարցում մը ունէր, բայց չըրաւ[...] գոկին տնօրէնին պատմած էր [...] իր եւ Ամերիկացիին փնտռածը[...] անոր չարժաւիթը, բայց իրեն [...] պէս թուեցաւ որ լաւագոյն քաղ[...] կանութիւնը պիտի ըլլար մաքի[...] հիմա եւ քաղել ինչ տեղեկութիւն[...] կալ ելի էր ստանալ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)